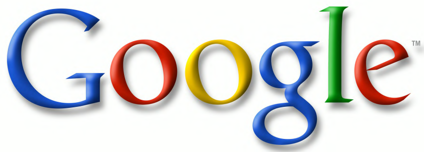
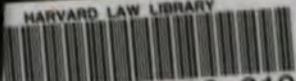

VE
RI
TAS

Czechoslovakia

VŠEOBECNÝ
SLOVNÍK PRÁVNÍ.

PŘÍRUČNÍ SBORNÍK PRÁVA SOUKROMÉHO I VEŘEJNÉHO
ZEMÍ NA RADĚ ŘÍŠSKÉ ZASTOUPENÝCH

SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA NEJNOVĚJŠÍ ZÁKONODÁRSTVÍ A POMĚRY PRÁVNÍ

ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

POŘÁDÁ A VYDÁVÁ

J. U. DR. FRANTIŠEK XAVER VESELÝ.

SE SVOLENÍM PP. RADY ZEM. VÝB. KARLA BARETTY, J. U. DRA. VÁCLAVA RYT. BĚLSKÉHO A J.U.DRA. BEDŘICHA DUCHENESE VOLNĚ POUŽITO PRÁVNÍHO SBORNÍKU JIMI REDIGOVANÉHO A VYDAVANÉHO.

DÍL PRVNÍ. — Accessio - Jistota žalobní.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — V KOMISI KNIHKUPECTVÍ F. TOPIČE.

1896.

OBSAH.

—

Strana

Strana

Strana

Accessio čili přibytek. I. Pojem. A. jest nabývací způsob práva vlastnického v tom záležející, že vlastník věci nemovité stává se vlastníkem věci movité, jež se byla s věcí jeho nemovitou trvale a pevně spojila.

II. Druhy. V našem právu občanském shledáváme se s tímto způsobem nabývacím v následujících případech:

1. Náplav (půda) znenáhla na břeh naplavený stává se vlastnictvím majitele břehu (§ 411. o. o. z.). Písek však povodní na pronajatý pozemek zanesený nepokládá se za příbytek a nájemce má právo, písek odstraniti, a prodati (Roz. ze dne 22. ledna 1856 č. 5141 sb. 156.)

2. Majitel pozemku nabývá vlastnictví stavby na jeho pozemku provedené, i když ji vystavěla osoba třetí, ovšem bez vědomí a vůle jeho. (§ 417. o. o. z.) Nezakázal-li však vlastník pozemku ihned, jakmile o stavbě se dověděl, staviteli poctivému stavbu, nabývá stavitel vlastnictví pozemku a jest povinen pouze obecnou cenu pozemku takto nabytého vlastníkovi nahraditi. (§ 418. a 419. o. o. z.) Že vlastník pozemku o stavbě věděl, musí stavitel dokázati. (Roz. ze dne 21. pros. 1876 č. 10649 sb. 6328). Nevěděl-li vlastník pozemku o stavbě, může stavitel poctivý žádati náhradu nákladu potřebného a užitečného. (§ 408. o. o. z.) Naproti tomu jest stavitel nepoctivý čili obmyslný povinen stavbu s pozemku odstraniti a učiněnou škodu vlastníku pozemku nahraditi (§ 418., 1038., 1323. a 1324. o. o. z.) Stavěl-li stavitel stavivem cizím, jest povinen, byl-li poctivým obecnou, byl-li nepoctivým, nejvyšší tržní cenu staviva nahraditi. (§ 417., 418. a 419. o. o. z.).

3. Dle § 420. o. o. z. stává se majitel pole vlastníkem semena, kýmkoli v jeho pole zasetého, jakož i rostlin zasázených, ač-li tyto již kořeny pustily, při čemž nečiní se rozdílu, zda-li vlastník o tom věděl čili nic. Pachtýř pozemku může však stromy, které byl sám zasázel, vytrhati, ač nepoškodí-li tím pozemek. (Roz. ze dne 19. dubna 1859 č. 2974 a 86.772). Je-li sporným vlastnictví stromu mezi vlastníky pozemků spolu sousedících, náleží strom tomu, z jehož pozemku kmen vyčnívá. Strom, jehož kmen z několika spolu sousedících pozemků vychází, jest spoluvlastnictvím všech dotyčných majitelů pozemků. (§ 421. o. o. z.). Vlastníku pozemku náleží též kořeny stromu cizího, pokud v pozemku jeho jsou zapuštěny, jakož i větve, pokud nad jeho pozemkem se rozprostírají, pročež má právo kořeny ty z půdy své vytrhati a větve osekati neb požitky z nich bráti, neb jinak libovolně s nimi naložiti. (§ 422. a 297. o. o. z.); klestění větví omezeno jest však zákonem lesním. (Roz. ze dne 17. října 1878 č. 8941 sb. 7180).

4. Opraví-li se cizí hmotou věc, nabude vlastník věci hlavní též vlastnictví hmoty upotřebené a jest povinen, vlastníkovi hmoty cenu její nahraditi. (§ 416. o. o. z.).

Při ostatních způsobech nabývacích, v hlavě třetí od. II. o. o. z. vypočtených, nelze mluviti o nabytí akcessí.

Accessio possessionis viz Vydržení.

Addictio in diem (prodej s výhradou lepšího kupce) jest vedlejší úmluva ku trhové smlouvě připojená, kterouž prodavač sobě vyhražuje právo smlouvu zrušiti, najde-li v ustanovené lhůtě kupce lepšího. (§ 1083. o. o. z.). Při tom třeba uvážiti:

1. Okolnost, byla-li věc prodaná odevzdána čili nic. Nebyla-li věc odevzdána, jest považovati, že smlouva pod výminkou odkládací, byla-li však věc odevzdána, že pod výminkou rozvazovací učiněna byla. V tomto případě nabývá kupec ihned vlastnictví věci, jehož trvání ovšem závisí na splnění neb nesplnění výminky. (§ 1084. o. o. z.)

2. Co se lhůty týče, ve které prodavač ke svému právu se hlásiti může, platí ustanovení § 1082. o. o. z., pak-li strany smlouvou jinou lhůtu neustanovily (§ 1084. o. o. z.). Dle toho má pak prodavač své právo k platnosti přivésti při věcech movitých ve třech dnech, při nemovitých v době jednoho roku.

3. Zda nový kupec »lepší« jest nežli kupec dřívější, posuzuje prodavač. »Lepším« kupcem nelze vždy pokládati toho, kdo větší cenu trhovou nabídne, nýbrž pojem »lepšího kupce« nutno rozšířiti i na případy, kdy nový kupec stejnou cenu nabízí, však prodavači kromě toho různé výhody poskytuje, ku př.: hotové placení, jistotu za cenu trhovou, bezodkladné nebo pozdější odevzdání věci.

4. Co se týče užitků, jež kupec z věci koupené nabyl a užitků, jež prodavači za tu dobu z ceny trhové připadly, nepřísluší stranám žádných nároků. (§ 1085. o. o. z.).

5. Vynaložil-li kupec na věc koupenou náklad jakýsi, anebo byla-li věc ta ve lhůtě ustanovené poškozena, pokládá se kupec za držitele bezelstného, poněvadž držení koupené věci řádným způsobem nabyl, a přísluší mu proto nárok na náhradu nákladu užitečného, t. j. takového, jehož účelem jest rozmnožení trvalých požitků. (§ 331. o. o. z.); náklad na okrášlení neb ozdobení věci jest povinen prodavač kupci nahraditi, jen pokud jím obecná cena věci zvýšena byla (§ 332. o. o. z).

6. Naproti tomu nelze za to míti, že kupec, který ač za bezelstného držitele se pokládá, by měl právo dle § 329. o. o. z. věci, kterou v držení má, beze vší zodpovědnosti libovolně užívati, ji úplně spotřebovati, nebo zničiti; neboť třeba že zákon kupce takového za bezelstného držitele považuje, přece musí kupec stále na paměti míti, že věci té nabyl jenom pod výminkou rozvazovací a že po dobu, ve které prodavač má právo voliti jiného, lepšího kupce, musí podstaty věci té šetřiti a také toho dbáti má, aby věc prodavači ve stavu dobrém po případě zase mohl vrátiti.

7. Přihlásí-li se lepší kupec a první kupec učiní tutéž aneb i výhodnější nabídku než kupec druhý, záleží na prodavači, kterému z nich dá přednost (§ 1085. o. o. z.)

Adjunkti viz Soudci.

Adjutum viz Auskultanti.

Adopce viz Přijetí dítka za vlastní.

Advokáti. I. Všeobecný soudní řád ve hlavě 38. v §§ 410.—429. obsahuje ustanovení o právech a povinnostech advokátů, kterážto ustanovení byla částečně již provisorním advokátským řádem dne 16. srpna 1849

č. 364 ř. z. vydaným změněna; jmenovitě §§ 410. a 411. všeob. soud. řádu, které jednají o připuštění advokátů a o průkazech způsobilosti jich, byly provisorním řádem advokátským z r. 1849 zrušeny. Jakkoli až dosud, co se týče usídlení se advokáta, přísně dodržován byl numerus clausus, jenž v tom záležel, že se mohl v jednotlivých soudních okresích jen přesně určený počet advokátů usaditi, bylo od této zásady již v provisorním advokátském řádu z r. 1849 upuštěno.

Zákonem ze dne 6. července 1868 č. 96 ř. z., kterým v platnosť uváděn byl nynější advokátský řád, byl numerus clausus úplně zrušen a svobodné provozování advokacie za následujících ustanovení zavedeno:

II. Podmínky provozování advokacie jsou:

1. Především výkazati jest jisté náležitosti (právo domovské, svéprávnosť, dokončená studia právnicko-politická, dosažení doktorátu), vyjímaje případ, že by chtěl rada sborového soudu, který po pět let hlasuje, advokacie dosáhnouti, sedmiletá prakse, ve kteréž nejméně jednoroční prakse u sborového soudu a tříletá prakse u advokáta po dosažení doktorátu obsažena býti musí, a s dobrým prospěchem odbytá zkouška advokátní, potvrzení soudu a advokátní komory o odbyté praksi, vykonání přísahy a oznámení sídla, místa, kde bude advokát advokacii provozovati (§§ 1—7. adv. ř.), Připuštění ku vykonání přísahy a zanesení do listiny advokátské nemůže býti odepřeno tomu, jenž soudní praksi za příčinou činné služby vojenské musil přerušiti, ježto není pochybnosti, že právní praktikanti náležejí mezi soukromé státní služebníky v § 1. zákona ze dne 22. června 1878 č. 59 ř. z. označené, poněvadž právní praktikanti činí též předepsaný slib a na roveň auskultantům postaveni jsou. (Výnos ze dne 28. prosince 1888 čís. 14962).

2. Advokát má právo zastupovati strany ve všech královstvích a zemích na říšské radě zastoupených (§ 10. adv. ř.).

3. Advokát má právo, vymíniti sobě určitou odměnu (§§ 16., 17, a 18. adv. ř.). Advokát jest dále oprávněn, sraziti sobě z hotových peněz. jež ho na účet jeho strany dojdou, své výlohy a svou odměnu (§ 19. adv. ř.) a má též právo, byla-li pravosť a výše pohledávky jeho popírána, hotové peníze pro stranu došlé k soudu složiti; k obnosu tomuto k soudu složenému přísluší mu zákonné zástavní právo (§ 19., 3. a 4. odst. adv. ř.). Zákonem ze dne 16. března 1890 č. 58 ř. z. byla zavedena sazba pro odměnu advokátů; nicméně má však advokát právo, odměnu libovolně si vyjednati a rovněž soudci přísluší právo, prozkoumati potřebu a účelnosť jednotlivých výkonů advokátových (§ 1. odst. 2. adv. ř.). Co se týče advokátské odměny, naskytají se následovní důležité otázky:

a) Není-li určitá odměna smluvena, nastává otázka, zda-li může upravení se strany soudu ve smyslu dvorního dekretu ze dne 4. října 1833 č. 2633 sb. z. s., vzhledem k vydané sazbě míti místo. Právem se uznává, že dle § 17. advokátního řádu, není-li nic jiného umluveno, odměna za vynaložený čas a práci — pokud možno — ustanoví se dle sazby a že až do zavedení sazby této mají platiti o odměně advokátské, není-li nic jinak umluveno, pravidla o námezdní smlouvě platící. Z ustanovení tohoto lze dovozovati, že by nebylo potřebí soudního upravení od toho času, kdy nový advokátský řád vydán byl, ježto ustanovení o smlouvě námezdní by též pro práce advokáta platiti měla, než stanovením sazby pozbyl cit. dv. dekret dle znění § 17. adv. ř. na jisto platnosti. Připomenouti však dlužno,

že sazba obsahuje předpisy o odměně advokáta jen pokud se tato sazbou stanoviti dá, a že vztahuje se skoro výhradně na běžné práce, kdežto jiné velké a důležité obory činnosti advokátů, jako sporné spisy, složité žaloby, smlouvy atd. v sazbě zůstaly nepovšimnuty. Již okolnosť tato nasvědčuje tomu, že se může až posud uvedeného dvorního dekretu aspoň při všech pracích advokátských použiti, které v sazbě uvedeny nejsou. Téhož náhledu jest též panující prakse.

b) Advokáta nemůže strana přinutiti, aby svůj palmární účet soudcem upraviti dal, nýbrž má jen právo, buď žádati ve smyslu § 19. adv. ř. za intervenci výboru advokátní komory anebo žalovati advokáta na složení účtu. Protizákonným bylo by, kdyby palmární účet soud na žádosť strany upravil, ježto dle dvorního dekretu ze dne 4. října 1833 č. 2633 sb. z. s. má liquidace nároků advokátových jen na žádosť advokáta a nikoli na žádosť klienta místa míti, ježto soud práva nemá zasahovati do úkolů, jež dle § 19. adv. ř. výboru advokátní komory přísluší. (Roz. kass. dv. ze dne 12. ledna 1886 č. 263 a výnos ze dne 16 října 1888 č. 12092).

c) Advokátu však přísluší právo dáti si svůj účet soudem upraviti a to jak v řízení sporném, tak i v záležitostech nesporných, ježto ani § 425. o. ř. s., ani dv. dekret ze dne 4. října 1833 č. 2633 sb. z. s. neomezují soudní upravení advokátských odměn jen na řízení sporné (rozh. kass. dv. ze dne 10. ledna 1890 č. 14736 a 1899).

d) Okolnosť, že advokát nebyl stranou, kterou má zastupovati, nýbrž jejím advokátem jako jeho náměstek splnomocněn, není nijak na závadu platnosti dvorního dekretu ze dne 4. října 1833, ježto, jak ze všeobecného pojmu výše uvedeného zákonného předpisu a zásady rychlého stanovení útrat vysvítá, nelze činiti rozdílu mezi advokátem, kterého strana sama splnomocnila a advokátem, jehož advokát stranou zmocněný splnomocnil, protože advokát stranou zmocněný oproti substitutu svému na základě plné moci za stranu ve smyslu zákona považován býti musí a dekret výše cit. vztahuje se patrně jen k osobě zástupcově a nikterak k osobě zastupovaného. (Nález pl. ze dne 12. července 1892, č. 7842).

e) Advokát není toliko oprávněn, nýbrž i povinnován, peníze na účet jeho strany došlé v případě, že by účet jeho schválen nebyl, složiti k soudu, žádá-li strana výplatu došlých peněz nebo přebytku, poněvadž má advokát palmární pohledávání, kteréž strana popírá, dokázati a pokud se tak nestane, může býti ke složení peněz pro stranu došlých přidržen. (Rozh. kass. dv. ze dne 3. června 1890, č. 6027).

4. Advokát má právo, měniti své sídlo (§ 21. adv. ř.). Zásada volného stěhování advokátů jest znakem neodvislosti advokátního stavu, kterážto zásada by však jen potud omezena býti mohla, pokud by toho zřetel ke stranám v sídle jeho bydlícím vyžadoval. Výbor dotyčné advokátní komory má ihned ministerstvu práv sděliti, oznámí-li advokát výboru advokátní komory, že přesídlí nebo že již byl přesídlil nebo oznámí-li, že ze zamýšleného přesídlení sešlo, (výnos min. práv ze dne 26. května 1884 č. 16600 ex 1883).

5. Advokát jest povinen, zachovati věci jemu svěřené v tajnosti (§ 9. adv. ř.). Povinnost mlčenlivosti vztahuje se i k věcem z povinnosti úřední advokátu přiděleným; advokát může tedy o okolnostech, kteréž v tajnosti zachovati má, svědectví odepříti, a sice beze všeho omezení,

poněvadž advokátu jest uložena mlčenlivost ohledně všech záležitostí druhu jakéhokoliv (rozh. kass. dv. ze dne 3. prosince 1886, č. 12306).

6. Advokát jest povinen zastupovati bezplatně co zástupce chudých ve sporech soukromoprávních a co obhájce ex offo při věcech trestních (§ 16. 3. odst. adv. ř.). V případech však, ve kterých strana dle zákona advokátem zastupována býti nemusí, není advokát povinen, zastupování zdarma převzíti (§ 16. 2. odst. adv. ř.). Z toho patrno, že při nárocích, jež se na venkově k platnosti přivádějí, zástupce chudých potřebí není, protože v řízení ústním strana advokátem zastupována býti nemusí (výnos ze dne 16. prosince 1890 č. 14309.)

7. Advokátské komory mají za účel hájiti všeobecné zájmy stavu advokátského. V obor působnosti advokátních komor spadá mimo správu záležitostí vnitřních (volbu výboru, vyřizování běžných záležitostí a rozpočet komory) (§ 27. a), b), c) a d) adv. ř.) též navrhování zákonů, podávání dobrozdání o osnovách zákonních, zprávy o stavu soudnictví (§ 27. lit. c) adv. ř.), vedení listiny advokátů a kandidátů advokátních (§ 28. a) a b) adv. ř.), rozhodování sporů týkajících se honoráře advokátova (§ 28. lit. f) a § 19. adv. ř.), intervence mezi jednotlivými členy komory co se povinnosti úřední týče, ustanovování náměstka zemřelému, onemocnělému nebo nepřítomnému advokátovi (§ 25. ad 1. adv. ř.), jmenování bezplatného zástupce (§ 16. a § 28. ad 1. adv. ř.).

8. Poměr mezi advokátem a stranou. Sem náleží povinnost zastupovati stranu s pílí, věrností a svědomitostí (§ 9. adv. ř.), způsob sepsání species facti (§ 414. s. ř.), uschovávání případně vrácení listin (§ 12. adv. ř.), právo k substituci (§ 14. a 15. adv. ř.), nárok na udělení plné moci, odvolání plnomoci (§ 17. a 19. adv. ř.) a výpověď plné moci (§ 11. adv. ř.); plná moc (listina o tom) advokátu udělená jest jeho vlastnictvím a nesmí bez jeho svolení straně ze soudních spisů vydána býti (rozh. kass. dv. ze dne 3. ledna 1890 č. 14690 ex 1889); advokát má právo žádati na straně odměnu za své práce (§§ 17. a 19. adv. ř.).

9. Moc disciplinarní nad advokáty a kandidáty advokacie má se vykonávati orgány stavu advokátského (§ 33. 2. odst., viz Řízení disciplinarní).

10. Stav advokátský jest od soudů nezávislý (§ 33. 1. odst. adv. ř.). Tato zásada však jest omezena; nehledě ke dv. dekretu ze dne 4. října 1833, dle kteréhož přísluší soudu upravovati účet advokátův, stávají ještě následující ustanovení, kteráž neodvislost stavu advokátského omezují a sice právo soudce:

a) Prohlásiti advokáta za zbavena nároku na zaplacení hotových výloh a odměny jeho, jsou-li tyto popírány a odsouditi jej, aby vrátil straně to, co mu byla na účet palmarní zaplatila, pakli advokát útraty sporu zapomněl účtovati. (Rozh. ze dne 14. června 1784 č. 306. sb. z. s. lit. e), f);

b) posuzovati práci advokáta dle skutečné zásluhy (§§ 426., 427. o. s. ř.);

c) rozhodnouti, které náklady byly potřebny, a jak dalece jsou odročování stání, prodlužování lhůt a množství čistopisů oprávněnými (§ 24., 2. odst. zák. ze dne 16. května 1874 č. 69. ř. z.);

d) advokáta zastupování zbaviti, osobní předvolání stran nařiditi a tyto

v nepřítomnosti advokátově vyslechnouti (§ 8. dv. dekr. ze dne 24. října 1845 sb. z. s. č. 906).

II. Advokátem přestává býti: Kdo ztratil právo domovské aneb svéprávnost (§ 34. ad e) adv. ř.), vzal-li na se úřad státní neb notářství, anebo takové zaměstnání, které by se s vážností stavu advokátského nesrovnávalo (§ 34. ad b), § 20. adv. ř.), byl-li odsouzen trestním soudem (§ 34. ad c) adv. ř.), disciplinarním nálezem, kterýmž se advokát provozování prakse pro vždy zbavuje, a konečně vzdáním se advokátství advokátem samým (§ 34, ad d) adv. ř.).

III. Co se tkne postavení advokátova **v novém soudním řádu** (zákon ze dne 1. srpna 1895 č. 113. ř. z.), který však dosud účinkovati nepočal, platí následující zásady:

1. Zastupování ex offo omezeno jest pouze na spory, kteréž dle zákona pouze advokáty vedeny býti mohou (Anwaltsprocess). Naskytne-li se ve sporu jiném potřeba právního zastoupení, může se toto buď úředníku státního zastupitelství neb úředníku soudnímu svěřiti právě tak jako při obhajování ve věcech trestních (§ 43. tr. ř., § 64. č. 4. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113. ř. z.).

2. Moc disciplinarní soudu vůči advokátovi nesahá dále nežli v platném trestním řízení. V § 200. cit. z. bylo postavení plnomocníka strany sporné k soudu upraveno obdobně dle § 236. tr. ř.

3. Důležitými jsou však tato nová ustanovení:

a) Jsou-li obě strany advokátem zastoupeny, mohou soudní vyřízení stranám tím spůsobem doručována býti, že advokát strany zakročující spis, který druhé straně doručen býti má, sám advokátu jejímu poslem, aneb poštou pošle. Dotyčný spis budiž v tomto případě advokátu soudem zaslán, by ho proti potvrzení advokátu strany druhé doručil. Za důkaz, že spis doručen byl, stačí písemné stvrzení, podpisem advokáta a dnem doručení opatřené. Veškerá oznámení a zprávy o doručení soudu činěná, kteráž jindy soudním sluhům příslušela, obstarává advokát strany zakročující (§ 112.).

b) Advokát má na vůli prvopisy listin z ruky do ruky proti potvrzení zapůjčiti. Nevrátí-li advokát listiny jemu vydané v umluvené lhůtě a není-li žádné úmluvy ve třech dnech po obdržení její, budiž — k návrhu protistrany — po předchozím písemním aneb ústním dotazu k bezodkladnému navrácení nálezem přidržen. Nález takový lze ihned vykonati (§ 83.).

c) Advokát může odepříti svědectví ohledně toho, co jemu jako zástupci stranou svěřeno bylo (§ 321., 4.). — Toto nové ustanovení má původ svůj v § 9. odst. 2. adv. řádu, kdež se praví, že řád soudní má určiti, pokud advokát ohledně věcí jemu jako zástupci svěřených má býti povinnosti svědecké sproštěn.

d) Advokáti jsou oprávněni zastupovati strany před rozhodčími soudy bursovními (čl. XX. úvod. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 112. ř. z.).

IV. Jakkoliv platí všeobecně zásada, že každá svéprávná osoba má způsobilost státi k soudu, t. j. právo nároky své samostatně u soudu k platnosti přiváděti a s druhé strany oproti nárokům jiných samostatně se brániti jsou přece jisté případy, ve kterých jest zastupování strany advokátem aneb jeho spolupůsobení zákonem nařízeno.

1. V řízení písemném může soud jen tehdy sporný spis přijmouti, je-li advokátem podepsán, pakli totiž v sídle soudu aspoň dvé ad-

vokátů jest. V místech, kde advokátů není, projednávají se pře ústně; řízení písemné může míti místo jen tehdá, jsou-li strany schopny, aby samy sporný spis si sepsaly (dv. dekr. ze dne 4. září 1818, sb. z. s. č. 1494.).

2. Žalobu písemnou jakož i podání v řízení ústním podati lze u soudu bez podpisu advokátova jen v těch místech, kde není žádný neb jen jediný advokát, pročež na všech místech, kde se nalezají nejméně 2 advokáti, musí býti podání ve věcech sporných vůbec opatřena podpisem advokáta (nař. min. spravedl. ze dne 5. července 1859 č. 122. ř. z.). Písemná stížnost revisní může i v místech, kde žádného advokáta není, soudem býti vrácena straně s doložením, aby ji buď ústně u soudu podala, neb podpisem advokátovým opatřila (rozh. ze dne 12. února 1868 č. 1374. Sb. č. 2996.). I rekursy v ústním řízení mají býti podepsány advokátem (rozh. ze dne 4. září 1883 č. 10288. Sb. 9549.).

3. Žádosti exekuční musí býti ve hlavních městech ve všech případech, ve kterých exequent v předcházejícím písemním nebo ústním řízení advokátem zastupován byl, podepsány advokátem, jsou-li podány písemně (dv. dekr. ze dne 30. března 1842 sb. z. s. č. 603.), rovněž i žádosti exekuční, mající za základ notářský spis (rozh. ze dne 18. prosince 1888, č. 13216. Sb. 12476.).

4. V řízení stručném jest sporným stranám dáno na vůli, chtějí-li advokátem zastoupeny býti čili nic; soud má však právo, osoby jež obtěžují svévolným obnovováním žalob a žádostí již jednou vyřízených, nebo které se neslušně před soudem chovají aneb nejsou s to srozumitelně vyložiti své záležitosti právní, z jednání vyloučiti a je vyzvati, aby se daly zastoupiti advokátem (§ 8. struč. ř.). Vyjímaje žaloby musejí všechna podání písemná, ve sporu stručném, jakož i podání v řízení exekučním advokátem podepsána býti, nebyla-li žadatelem samým sepsána (§ 10. struč. ř.). Předpisy tyto platí i tehda, není-li v místě soudu dvé advokátů (rozh. ze dne 10. dubna 1889, č. 4155., časop. »Gerichtszeitung« r. 1889 č. 27.). Notáři nemohou vyjma žalob na místě strany písemná podání činiti (rozh. ze dne 8. května 1889, č. 5459, časop. »Gerichtszeitung« r. 1889 č. 39).

5. Veškerá písemní podání v řízení směnečném, i když jsou podána stranou mimo sídlo soudu bydlící, kromě námitek proti platebnímu rozkazu, podepsána buďtež advokátem (nař. ze dne 5. července 1859 č. 122 ř. z.).

6. V řízení ve věcech nepatrných musí býti zmateční stížnosti jakož i rekursy podpisem advokátovým opatřeny. (§§ 79., 84. ř. v. v. nep.)

7. Stížnosti na říšský soud pro zkrácení práv politických, dle ústavy každému státnímu občanu příslušících, musejí býti rovněž opatřeny podpisem advokátovým (§ 17. zákona ze dne 18. dubna 1869, č. 44 ř. z.).

8. Stížnosti na správní soudní dvůr podané, rovněž podpisem advokátovým opatřeny býti musejí (§ 18. zákona ze dne 22. října 1875, ř. z. č. 36 ai 1876).

9. Návrhy stran ohledně rozhodnutí sporů o příslušnost jednak mezi soudy a úřady správními (§ 14. zákona ze dne 18. dubna 1869, č. 44 ř. z.), jednak mezi soudy a správním soudním dvorem jakož i mezi tímto a říšským soudem musejí býti podepsány advokátem (zákon ze dne 22. října 1875 č. 37 ř. z. r. 1876).

10. A rovněž žaloby na neplatnost rozhodnutí rozhodčího soudu bursovního (§ 6. zákona ze dne 1. dubna 1875 č. 67).

Tyto předpisy však neplatí pro advokáta, nastupuje-li ve vlastní věci, i v případě tom, když byl advokát zbaven práva advokacii provozovati, pokud ovšem soud neuzná za dobré z důležitých příčin sesazeného advokáta z řízení vyloučiti (dv. dekr. ze dne 22. ledna 1875 č. 862; rozh. ze dne 22. května 1889, časopis »Juristische Blätter« 1889 č. 25), jakož i ne pro ty, kdož jsou zkoušeni pro stav soudcovský neb advokátský (dv. dekr. ze dne 29. ledna 1813, č. 1028).

Nový soudní řád (který účinkovati posud nepočal) nařizuje přivzetí advokáta pro všechny spory u dvorů soudních prvé i vyšší instance vedených, při čemž výjimku činí při sporech manželských a sporných řízeních která se před soudem dožádaným nebo před přednostou soudu neb předsedajícím senatu odbývají; rovněž nemusí býti strana zastoupena advokátem při jednáních a prohlášeních v kanceláři soudní předsevzatých (§ 27. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.). Ve sporech, jichž předmět obnos 500 zl. r. č. přesahuje, může stranu pouze advokát zastupovati, je-li aspoň dvé advokátův v sídle soudu (§ 29. jmen. z.). Byla-li podána žaloba neb odpověď ve sporu, kde zastoupení strany advokátem zákon předpisuje, má předsedající senátu taková podání straně vrátiti, nezvolí-li si tato ve lhůtě ustanovené advokáta sama (§ 37. jmen. z.).

Aerar viz Fiskus.

Affinita viz Sešvagření.

Akcept viz Směnka.

Akcionář viz Společnosť akciová.

Alimentace čili výživa. I. Pojem. A. znamená buď nárok neb povinnosť, mající za předmět výživu jisté osoby. Pojem výživy zahrnuje v sobě potravu, oděv, obydlí a ostatní potřeby, jakož i potřebné vyučování. To vše rozumí se též vychováním (§ 672. o. o. z.), pokud výživa v něm zahrnuta býti má.

II. Druhy. Alimentace má místo:

1. V právu manželském. Manžel jest povinen manželce výživu slušnou, jmění svému přiměřenou, poskytovati (§ 91. o o. z.). Tato povinnosť nevztahuje se však na případ, pak-li manželka bez důležité příčiny manžela opustí. (Rozh. nejv. s. ze dne 12. května 1863, Gl. U. 1712). Manžel jest však povinen poskytovati manželce výživu, zavdal-li sám důvodnou příčinu k odchodu jejímu (Rozh. ze dne 12. prosince 1878, 29. října 1879 Gl. U. 7251 a časopis »Gerichtszeitung« r. 1881, 54), neb přinutil-li ji k tomu aneb zdráhá-li se, ji k sobě přijmouti. (Rozh. ze dne 5. června 1868 Gl. U. 3076). Manželka, již manžel opustil, může ihned výživu žádati (Gl. U. 1896, 2148, 16683), kteréžto právo též manželce, jež dosud soudně rozvedena nebyla, přísluší, ač je-li hotova plniti své povinnosti a muž jí v tom brání. (Rozh. ze dne 10. října 1866, Gl. U. 2635). Nemůže však nárok ten činiti, jakmile manžel ji požádá, aby se k němu vrátila. (Rozh. ze dne 24. března 1868 Gl. U. 3021). Vzejde-li spor o alimentaci manželky, jež od manžela odloučena jest, tu nepomine pouhým projevem ochoty na straně manželově, manželčin nárok alimentační, pokud tato odloučena jest a buď dobrovolně nebo s přinucením se k manželi nevrátí. (Rozh. ze dne 10. března 1869, Gl. U. 3335). Manželka, která vlastní vinou rozvedena byla, nemůže ani dočasné alimentace požadovati,

nedokáže-li, že jest k výdělku nezpůsobilou (rozh. ze dne 11. září 1866, Gl. U. 2606); ona nemá vůbec žádného nároku na výživu. (Gl. U. 2646, 3860). Manžel, jehož vinou manželství rozvedeno bylo a kterému vrácení věna uloženo bylo, jest i tehdy povinen poskytovati výživu, pak-li úroky věna k uhražení alimentace nestačí. (Rozh. ze dne 11. prosince 1866, 17. prosince 1876, Gl. U. 2677, 2947). — Během sporu o alimentaci manželky, od muže odloučeně žijící, může býti manželi jen prozatímní alimentace nařízena, aniž by tím rozhodnutí věci zasáhnuto bylo. (Rozh. ze dne 3. dubna 1872, Gl. U. 4545). Manželka může výživu požadovati i za trvajícího svazku manželského, má-li proto zvláštního důvodu. — To se však může státi pouze pořadem práva. (Rozh. ze dne 10. února 1857, Gl. U. 290). Byla-li mezi rozvedenými manžely úmluva ohledně alimentace učiněna, nelze jí odporovati (Rozh. ze dne 30. dubna 1872, Gl. U. 4590), ani zvýšení její žádati. (Rozh. ze dne 7. října 1849, Gl. U. 889). Taktéž nemůže rozvedená manželka, jež se k muži vrátila, aniž by to soudu byla oznámila — při opětném rozvodu výživu dřívější požadovati. (Rozh. ze dne 19. února 1873, Gl. U. 4882). Kompensace výživného proti manželce bezvinné se nepřipouští. (Rozh. ze dne 22. března r. 1881. Rep. nál. 106). Věřitel, jenž si nechal výživu manželčinu exekučně odevzdati, ztrácí tento nárok, je-li ve smlouvě o výživném ustanoveno, že v případě exekuce nárok na výživné pomíjí. (Rozh. ze dne 5. září 1871 Gl. U. 4258.) Při dobrovolném rozvodu závisí od úmluvy výživného povolení téhož se strany soudce (§ 105. o. o. z.). Vezme-li se žádosť za dobrovolný rozvod zpět, nebo zemře-li jeden z manželů, zastaví se řízení. (Rozh. ze dne 22. července 1874, Gl. U. 5426 a 4. března 1874, Gl. U. 5288). Manžel nezletilý má potřebí k úmluvě alimentace při rozvodu svolení zákonného zástupce a soudu (§ 106. o. o. z.). Vzniknou-li při rozlučování manželství rozepře ohledně výživného, má soudce především o smír se pokusiti a nezdaří-li se to, strany odkázati na pořad práva; manželce však prozatím slušnou výživu vyměří. (§ 117. o. o. z.).

2. Právní poměr dětí a rodičů.

a) Děti manželské. Rodiče jsou povinni svým manželským dětem slušnou výživu poskytnouti. K povinnosti této druží se další povinnost tělesné i duševní výchovy (§ 139. o. o. z.) a vztahuje se i k dětem adoptovaným; povinnosť k výživě dětí zletilých nastává opětně tehda, když děti pozbyly způsobilosti sami se vyživovati, což jmenovitě při náhradě nákladu na choromyslné význam má. (Rozh. ze dne 4. listopadu 1880, časopis »Juristische Blätter« 1881 č. 2). Zvláště otec jest povinen pečovati o výživu dětí, pokud samy vyživiti se nemohou (§ 141. o. o. z.). Jsou-li manželé rozvedeni nebo naprosto rozloučeni a o výchovu dítek se neshodli, má soud o to se starati, aby děti mužského pohlaví až do 4. a děti ženského pohlaví až do 7. roku byly matkou opatrovány a vychovávány, není-li důležité příčiny, aby dítky jinak opatřeny byly. Náklad na výchovu povinen jest nésti otec. (§ 142. o. o. z.). Je-li otec nemajetným, nebo zemře-li, nastává tato povinnosť matce. Není-li již ani matky na živu, aneb je-li nemajetnou, připadá tato péče rodičům otcovým a po těchto rodičům matčiným (§ 143. o. o. z.). Má-li dítě vlastní jmění a dovolí-li ten, jenž dítěti jmění daroval, otci jmění toho používati, ručí příjmy nicméně za řádnou výživu dítěte a nemohou věřitelé otcovi na újmu dítěte příjmy ty zabaviti (§ 150. o. o. z.). Náklad na výchovu dětí učiněný ne-

zakládá práv ku jmění dítěte později nabytého. Upadnou-li rodiče v nouzi, jsou děti povinny slušně je vyživovati (§ 154. o. o. z.).

b) Nemanželské děti mají rovněž právo, žádati na rodičích, aby jim dali výchovu, výživu a zaopatření jich jmění přiměřené (§ 166. o. o. z.). Vyživovati dítě jest v první řadě otec povinen; není-li však tento s to dítě živiti, připadne povinnosť ta matce (§ 167. o. o. z.). Pokud matka své nemanželské dítě chce a může sama vychovávati, nemůže jí dítě otcem býti odňato; otec jest však povinen náklad na výživu nésti (§ 168. o. o. z.). Rodiče se mohou smluviti o výchově dítěte nemanželského, však taková úmluva nemůže býti na újmu právům dítěte (§ 170. o. o. z.). Povinnosť děti nemanželské živiti a zaopatřovati přechází na dědice rodičů (§ 171. o. o. z.). Pokud se týče otázky, jak dlouho trvá povinnosť alimentační, platí dle panující praxe zásada, že alimentace trvá dotud, pokud dítě samo se uživiti nemůže. Bez ohledu na to stanoví se často v rozsudku určité stáří, čímž však není ten, kdo má povinnosť alimentační, po uplynutí doby rozsudkem vyřčené pro vždy této povinnosti sproštěn, neboť povinnosť ta oživne, stane-li se osoba, dříve vyživovaná, k výdělku neschopnou. Rovněž nechrání doba výživy, rozsudkem určená, dítě před žalobou na zastavení alimentace, stalo-li se toto k výdělku schopným. Právo k výživě není vůbec po celý život dítěte vyčerpáno a jest vždy quaestio facti, až pokud vyčerpati se může. Připouští se tudíž i zvýšení výživného za jistých okolností, i když smír byl uzavřen. (Roz. ze dne 20. ledna 1870, Gl. U. 3676). Ani zaopatření dítka v nalezinci na útraty otcovy nechrání tohoto před dalším nárokem na polepšenou (Gl. U. 2951, 3181, 3758). Povinnosť alimentační nemanželského otce vztahuje se i k náhradě útrat pohřebních (Rozh. ze dne 25. července 1872, E. U. 10), jakož i k náhradě nákladů na výživu, které někdo jiný za otce až do podání žaloby byl učinil. (Plen. rozh. ze dne 20. srpna 1861, Kn. jud. 40). Má-li matka v případě poslednějším nárok na náhradu, musí jej co nejdříve k platnosti přivésti, jinak by se mělo za to, že chtěla sama této subsidiarní povinnosti výživné dostáti. (Roz. Gl. U. 1889, 5990, 6977). Jinak podléhá takováto žaloba na náhradu řádnému třicetiletému promlčení dle § 1042. o. o. z. (Rozh. pl. ze dne 17. prosince 1873. Kn. jud. 81.). Nároky na výživné může soudce i v případě kontumace zmírniti (Rozh. ze dne 20. května 1875, Gl. U. 5727).

3. Právo sirotků a opatrovanců. Jsou-li sirotci naprosto nemajetnými, má soud poručenský majetné nejbližší příbuzné k jich výživě přidržeti, ač nejsou-li k tomu již zákonem (viz nahoře) vázáni. Mimo to má poručník na veřejné dobročinné nadace a ústavy pro chudé spravedlivý nárok potud, pokud nezletilý není s to, vlastní prací a přičiněním sebe uživiti (§ 221. o. o. z.). Kromě tohoto zvláštního případu, který nepředpokládá vlastního jmění u sirotků, hledí se k alimentaci jen pokud se týče vyměření výše její. Tyto náklady na výživu stanoví soud poručenský, přihlížeje k nařízení otcovu, ku dobrozdání poručníkovu, ku jmění, ke stavu a k jiným poměrům nezletilého (§ 219. o. o. z.). Nestačí-li příjmy ku zapravení nákladu, kterého jest zapotřebí, aby sirotek v trvalý stav výživy byl uveden, může se s přivolením soudu také na základní jmění sáhnouti (§ 220. o. o. z.). Výlohy výživy musí býti obsaženy v účtu, nesprostil-li zůstavitel výslovně poručníka této povinnosti, aneb soud, pak-li příjmy převyšují vydání (§ 238. o. o. z.). Tytéž zásady, jež platí o ali-

mentaci sirotků, vztahují se též k výživé opatrovanců, t. j. osob, jež svých záležitostí opatřovati a svých práv hájiti nemohou (§ 269. a 282. o. o. z.).

4. Právo dědické.

a) Byla-li poslední vůlí alimentace nařízena, považuje se za odkaz. Není-li nic bližšího ustanoveno, řídí se její objem § 672. o. o. z. Míra tohoto odkazu, nelze-li ji ani z výslovné ani z mlčky projevené vůle zůstavitelovy určiti, řídí se dle stavu, jemuž odkazovník přináleží, aneb k němuž dosavadním ošetřováním byl připravován (§ 673. o. o. z.). Odkaz výživy budiž přede všemi ostatními odkazy zapraven, nestačí-li pozůstalosť k uhrazení odkazů. Výživa odkázaná počíná se dnem dědičného nápadu (§ 691. o. o. z.).

b) Zákonnou posloupností dědickou nabývá nároku na potřebnou výživu dědic nepominutelný, jenž svého dílu povinného byl zbaven (§ 795. o. o. z.) a manžel, nebylo-li stran výživy jeho nic umluveno, dokud nevejde v manželství druhé. — Tímto se vyrozumívá jen nutná, ale slušná výživa, jíž však nemůže manžel vinou svou rozvedený žádati (§ 796. o. o. z.). Ježto zákon žádá, aby zaopatření nebylo smluveno, jest přípustný tedy nárok na slušnou výživu, bylo-li o výživu vůlí poslední postaráno. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 16. června 1876. Gl. U. 6184.)

5. Dědické právo manželské. Manžel může své manželce pro případ smrti své určiti t. zv. plat vdovský (Witwengehalt), což jest vlastně dobrovolně poskytovanou alimentací. Nárok tento přísluší vdově hned po smrti manželově a má se plat ten zapraviti vždy na tři měsíce napřed. Vdova má ještě šest neděl po smrti manželově a, je-li těhotnou, ještě šest neděl po slehnutí nárok na výživu z pozůstalosti manželovy. Pokud však používá této alimentace, nemůže bráti platu vdovského (§ 1242. a 1243. o. o. z.).

6. Náhrada škody. Ubliží-li kdo následkem činu trestného někomu na těle, práv jest ze škody tím způsobené. Vztahuje-li se náhrada k ušlému nebo budoucímu zisku poškozeného nebo jeho příbuzných, nabývá tím nárok na náhradu povahy nároku alimentačního (§§ 1325 až 1327. o. o. z.).

7. V řízení sporném setkáváme se s nárokem alimentačním, který přísluší nemajetnému, zatknutému dlužníku proti exekventu, který byl za jeho uvěznění požádal. (Res. ze dne 11. srpna 1784, č. 335 sb. z. s., dv. dek. ze dne 8. listopadu 1784, č. 361 sb. z. s.). Výživné musí býti napřed hned při podání žádosti zapraveno. Nezapravil-li věřitel výživné v čas, má se za to, že se svého práva vzdal a nemůže pak dlužníka, svobody dosáhnuvšího opět uvězniti (dv. dek. ze dne 29. srpna 1791, č. 205 sb. z. s.). Jakmile doba vazby, pro niž výživné složeno bylo, uplynula, aniž by exekvent nové výživné u soudu složil, nabývá exekut práva na okamžité propuštění (dv. d. ze dne 8. března 1833, č. 2601 sb. z. s.). Výši výživného vyměří soud vzhledem ku stávajícím cenám potravin a vzhledem k osobním poměrům dlužníkovým (dv. dek. ze dne 18. října 1817, č. 1379 sb. z. s.). U jednotlivých soudů stávají o tom zvláštní předpisy. Ježto jest osobní uvěznění jen mimořádným prostředkem k tomu směřujícím, aby věřitel útěku dlužníkově zabrániti mohl, nemůže býti řeči o tom, že by věřitel náhradu nákladu na výživu dlužníka učiněného, jakožto náhradu nákladu exekučního žádati mohl. Tytéž zásady mají platnosť při uvěznění dlužníkově, jež dle zákona ze dne 16. března 1884, č. 35 ř. z. sobě věřitel na své útraty vydobýti může, když exekuce jmění dlužníkova

zůstala bezvýslednou, a když dlužník zdráhá se vykonati přísahu vyjevovací. Povinnosť k výživě vězně ovšem nenastává, může-li se sám z vlastních prostředků živiti.

8. Řád konkursní ponechává rozhodnutí o tom, zda-li kridatáři výživa poskytnouti se má, vůli oněch věřitelů, kteří by tím újmy vzali. Byl-li kridatář útěkem podezřelý uvězněn, mají ohledně výživy platnosť zásady soudního řádu. Náklady výživného náleží k nákladům podstaty. (§ 5. a 100. konk. ř.).

III. Ochrana práva na výživu. Ten, kdo jest k výživě zavázán, nemůže se závazku svého zbaviti tím, že osobě třetí jmění své daruje. Byl-li ten, komu nárok na výživu přísluší, darováním zkrácen, může na obdařeném žádati doplnění toho, co jemu dárce nemůže dáti (§ 951. o. o. z.). Z více obdarovaných jest dřívější jen potud zavázán, pokud příspěvky později obdařených k výživě nestačí (§ 947. o. o. z.). Dědic nepominutelný po darování dárci se narodivší, jakož i dárce sám může v čas nutné potřeby proti obdarovanému a jeho dědicům k platnosti přivésti nárok na vydání zákonných úroků z darovaného obnosu (§ 954. o. o. z.). Rukojmí nemůže užiti obrany dlužníkovi příslušící, jenž dle zákona žádati může, aby jemu část jmění k výživě byla ponechána (§ 1354. o. o. z.). Výživné platí se nejméně na měsíc napřed. Zemře-li v čase tom vyživovaný, nejsou dědicové jeho povinni, vrátiti něco z toho, co předem zaplaceno bylo. (§ 1418. o. o. z.). Při úpadku nepožívá výživné pořadí privilegovaného, nýbrž patří do III. třídy věřitelské. Je-li nárok na výživu hypotekárně zjištěn, přísluší platům výživným, pokud přes tři léta před vyhlášením úpadku zadržené nejsou, jakož i těm, které teprve během úpadku splatnosti nabudou, táž přednosť, kterouž má nárok sám (§ 34. konk. ř.).

Z podstaty úpadkové zapravuje se výživné v ten způsob, že se vypočte na kapitál a že část kapitálu při rozdělování na výživný kapitál připadající, pod úrok se uloží, a úroky ty se vyživovanému poukážou. (§ 182. konk. ř.)

Odkazovník, jemuž výživa byla pořízena, má právo, žádati jistotu i ohledně výživného ještě nesplatného (§ 161. pat. ze dne 9. srpna 1854). Ježto zákon právo to výhradně odkazovníkovi přisuzuje, nevztahuje se ustanovení to též na ostatní nároky na výživné.

IV. Poplatky. Při smlouvách o výživu dlužno rozeznávati, má-li vyživovatel povinnosť výživy čili nic. V případě prvém vyměří se poplatek dle stupnice II. (p. s. 8. popl. z.); v posledňějším případě považuje se smlouva o výživu za smlouvu darovací (p. s. 91. popl. z.).

Alluvium viz Accessio.

Alveus derelictus viz Řečiště opuštěné.

Alonge viz Směnka.

Amnestie viz Udělení milosti.

Amortisace čili umořování ve směru národohospodářském znamená postupné plnění závazků, při nichž povaha okolností nepřipouští celkové splnění. Při umořování máme na mysli především postupné umořování jistiny většího objemu, jejíž postupné umořování děje se buď na prospěch toho, jenž kapitál poskytuje (věřitele), buď toho, jenž kapitálu používá (dlužníka). S umořováním druhu prvnějšího setkáváme se při kapitálu společenském, a druhu poslednějšího při jistině zapůjčené. V obou případech platí zásada,

že umořování se děje dle plánu předem určeného, který stanoví splátky pokud možno nejmírnější. Jednotlivé splátky připisují se ve zvláštním účtu k dobru, kterýž, jakmile výše původní jistiny dosáhne, nastoupí na místě jistiny takto umořené.

Umořování při kapitálu společenském zakládá se na obmezené době trvání podniku, po jehož ukončení původní vklad každému ze společníků vrácen býti má. Podmínky umořování společenského kapitálu mohou býti různé dle účelu podniku a vůle společníků. U společností akciových děje se obyčejně umořování zakupováním vlastních akcií neb obligací, k němuž jest však potřebí schválení státu, poněvadž se v takovém případě redukuje akciový kapitál (čl. 248 obch. z.).

Umořování zápůjčky děje se buď každoročním vylosováním dlužních úpisů dle plánu aneb tím způsobem, že ku splatné částce úrokové připočte se splátka na jistinu, což dohromady tvoří tak zv. annuitu. Zvláštním plánem se totiž určí celo- nebo půlroční stejné splátky paušalní, z nichž jisté procento připadá na umoření dluhu. Poněvadž pak při každé splátce jen zbytek jistiny se zúrokuje a paušalní splátky (annuity) ve stejném obnosu se platí, zvětšuje se umořování při každé splátce, kdežto úroky se ztenčují. Dle účelu umoření volí se ten či onen způsob umořovací. Při dluzích založených v obligacích dílčích, ať to již jsou zástavní listy, prioritní obligace loterní neb jiné půjčky, jeví se vylosování výhodnějším, při zápůjčce hypotekární jednotlivců jsou annuitní splátky obvyklými. Nejmenší míra ročních kvot umořovacích v Rakousku obnáší z pravidla 1 aneb $1/_2$ procenta; dlužníku se ovšem zůstavuje právo dluh svůj ve větších libovolných obnosech umořovati.

Amortisace listin. I. Pojem. A. l. jest soudní řízení, kterým se zrušují právní účinky ztracených listin, aby jich nemohlo býti použito na úkor majitele, který je ztratil. Dle § 1428. o. z. o. může dlužník platící dluh, ztratil-li se list dlužní, na věřiteli žádati zjištění, může dluh k soudu složiti, aneb žádati, aby věřitel amortisaci dlužního listu dle řádu soudního provedl. Tímto ustanovením nemění se §§ 201.—203. záp. hal. řádu soud., kteréž obsahují následující základní ustanovení:

1. Kdo listinu nějakou ztratil, má právo u soudu, když ji byl podrobně popsal, žádati, aby držitel její byl vyzván, listinu soudu předložiti, jinak že za neplatnou prohlášena bude.

2. K žádosti té vyslechne soudce toho, kdo jest v listině zavázaným a neudal-li tento oprávněných pochybností, má soudce ty, kteří by listinu v rukou míti mohli, do lhůty jednoho roku předvolati a jim nařídili, aby listinu ztracenou v této lhůtě předložili, jinak že by za neplatnou považována byla a vydavatel že nebude z ní více zavázán.

3. Předvolání děje se ve formě ediktalní; uplynula-li lhůta marně, prohlásí se listina neplatnou.

II. Právo amortisace. Není pochybnosti, že ten pouze jest oprávněn za amortisaci žádati, jemuž listina skutečně se ztratila, ježto řízení to nemůže míti snad za účel někomu zjednávati držení listiny nějaké dosud nenabyté. Tato ustanovení byla zvláštními nařízeními v podstatných částech změněna a doplněna tak, že platí nyní následující zásady: Žádati za amortisaci může vlastník listiny aneb jeho plnomocník. V žádosti dlužno popsati listinu co nejpodrobněji dle podstatných a rozhodných známek (datum, obnos, číslo, míru úrokovou, pojmenování, počet kuponů,

pak datum prvého i posledního kuponu, u losů, zda již taženy byly atd.). Je-li žádost správně sdělána, vydá soud amortisační edikt z pravidla na 6 měsíců, 6 neděl, 3 dny (dv. dekr. ze dne 5. března 1784 č. 262 sb. z. s.), u spořitelních knížek na 6 měsíců, u směnek na 45 dní. Při veřejných obligacích vyžádá si soud potřebné zprávy u dotyčných pokladen a úřadů. Při obligacích majiteli znějících (au porter) běží lhůta amortisační 1 roku, 6 neděl, 3 dní ode dne platebního, nebo byl-li již uplynul, ode dne vyhlášení ediktu; není-li určitého platebního dne, počítá se lhůta tříletá ode dne splatnosti posledního kuponu zároveň s obligací vydaného, aneb uplynul-li již den, splatnosti, od vydání ediktu. Při kuponech obnáší lhůta 1 rok, 6 neděl, 3 dny ode dne splatnosti, po jeho uplynutí ode dne vydání ediktu (dv. d. ze dne 31. ledna 1824 č. 1984 sb. z. s.). Při vinkulovaných obligacích platí obyčejná lhůta (dv. d. ze dne 21. srpna 1835 č. 18188). Při obligacích na jméno znějících povoluje se současně zákaz, aby papíry na jiné jméno přepsány a úroky vyplaceny nebyly, což při obligacích doručiteli svědčících povoleno býti nesmí. (Pat. ze dne 15. srpna 1817 č. 1361, ze dne 28. března 1803 č. 559 sb. z. s.). Nalezne-li žadatel sám listinu ve lhůtě ediktální, sejde ovšem s amortisace; když se však majitel listiny přihlásí, oznámí se to žadateli. Vše další jest pak otázkou právní. Nepřihlásí-li se nikdo, sejme soudní sluha po uplynutí lhůty edikt a podá o tom soudu zprávu (relaci), na kteréž se v podacím protokole poznamenají nároky ku listině činěné, ač-li vůbec nějaké přihlášeny byly. Opis této relace dodává se též žadateli; byla-li však již konečná žádost za amortisaci podána, ponechá se u soudu (dv. d. ze dne 13. února 1795 č. 217 sb. z. s.). Po uplynutí lhůty jest totiž žadateli podati žádost o konečnou amortisaci, která výměrem amortisaci povolujícím, úředním listem edikt obsahujícím a opisem relace soudního sluhy doložena býti musí. Při soukromých listinách a obligacích na jméno znějících (au nom.) se na to listina za umořenou prohlásí, kdežto při obligacích doručiteli svědčících, při jich kuponech a talonech, učiní soud u dvorní účtárny úvěrní dotaz, je-li stav dotyčného papíru nezměněn. Současně pak vyrozumí se o tom hlavní pokladna státního dluhu, která od toho okamžiku žádných změn papíru více nepřipustí. Není-li žádné závady, vynese soud nález amortisační, byl-li však papír zatím již vyzvednut, schází s amortisace. O nálezu amortisačním zpraví se dvorní účtárna úvěrní, jakož i pokladna. (Výn. min. fin. ze dne 28. května 1850 č. 10679). Zvláštní ustanovení platí pro:

1. knížky spořitelní (d. dvor. kanc. ze dne 26. září 1844 č. 29304 sb. z. s. 832) s amortisační lhůtou 6měsíční.

2. *A)* veřejné obligace vůbec:

a) dv. d. ze dne 4. března 1784 sb. z. s. 254.

b) dv. d. ze dne 25. května 1804 sb. z. s. 669.

c) dv. d. ze dne 24. března 1823 č. 10.588, illir. prov. zák. str. 133., d).

d) d. dv. kanc. ze dne 31. července 1828 č. 26.934 a ze dne 22. března 1832 č. 11.581 (nař. hal. gub. ze dne 13. května 1832 č. 23.353 hal. prov. zák. str. 122.).

e) d. dv. kanc. ze dne 11. listopadu 1836 (sb. pol. zák. sv. 64. str. 883).

B) Obligace majiteli svědčící. Patent ze dne 28. března 1803 sb. z. s. 599.

a) Obligace národní půjčky min. nař. ze dne 26. ledna 1855 ř. z. č. 22.

b) Obligace státní konvertované nař. min. fin. ze dne 9. dubna a 23. června 1870 ř. z 38 a 84, ze dne 15. března a ze dne 6. listopadu 1871 (ř. z. č. 20 a 132) a ze dne 11. července 1874 (ř. z. č. 105).

c) Proměna amortisovaných obligací majiteli svědčících (výn. fin. min. ze dne 11. srpna 1871 č. 1414).

d) Patent ze dne 26. dubna 1803 (sb. pol. z. sv. 19. č. 48 str. 164).

e) Patent ze dne 15. srpna 1817 (sb. z. s. 1361).

f) Výn. min. fin. ze dne 17. září 1869 č. 11.184.

g) Zákon ze dne 3. května 1868 ř. z. č. 35 týkající se obligací pozemky vyvazujících.

C) Obligace na jméno, pat. ze dne 23. července 1819 sb. z. s. 1582.

b) vinkulované obligace majiteli svědčící d. dv. kanc. ze dne 10. února 1838 (Wessely II. 234).

D) Cenné papíry veřejným obligacím na roveň postavené (zák. ze dne 3. května 1868 č. 36 ř. z.).

3. Talony. (Zák. ze dne 2. července 1868 č. 88. ř. z.):

a) Talony nejsou předmětem amortisace; platnost jich přestává buď amortisací cenného papíru aneb poznamenáním amortisace na papíru, ku kterémuž náleží.

b) Talon stává se neplatným od okamžiku, kdy pokladnu k výplatě kuponů příslušnou dojde oznámení, že amortisační řízení ohledně papíru zavedeno bylo, ač nebyly-li nové kupony mezi tím již vydány. Dokud pokladnu oznámení nedošlo, vydávají se při papírech doručiteli svědčících nové kupony doručiteli cenného papíru, k němuž talon náležel a vydání to poznamená se na papíru. Došlo-li však pokladnu oznamení o zahájení amortisace, vydají se nové kupony, jak při papírech doručiteli, tak na jméno znějících, jakož i vinkulovaných teprvé při vydání nového papíru.

c) Byly-li při papírech au porter ve smyslu § 2. cit. zák. již po vyrozumění pokladny, však před ukončením amortisace nové kupony vydány, stává se řízení amortisační dosud provedené neplatným; možno však zahájiti nové, při kterémž se ustanoví lhůta ediktální s ohledem na splatnost posledního kuponu.

d) Platnost talonu přestává tím, že se na papíru pokladně kuponové předloženém jakož i v knize úvěrní poznamená, že příští kupony jen po opětném předložení papíru vydány budou. Byla-li taková poznámka vskutku učiněna, přestává platnost talonu od okamžiku, kdy o to u pokladny zažádáno bylo. Poznámka tato může se jen tenkráte odepříti, když v čase praesentace nové kupony již vydány byly, aneb byla-li pokladna o zahájení řízení amortisačního již zpravena; důvod odepření se pak na papíru poznamená.

e) V případě, kde talon pozbyl platnosti poznamenáním, vydají se nové kupony jenom doručiteli papíru, při čemž se poznámka zároveň vymaže.

f) Při opětné amortisaci se na poznámku, dle odst. d) učiněnou, nebéře ohledu,

4. Směnky. Amortisace těchto přísluší tomu soudu obchodnímu, nebo tomu dvoru soudnímu první instance, k vykonávání právomoci ob-

chodní zřízenému, v jehož obvodu se nalezá místo, kde se má směnka zaplatiti (§ 60. jur. n.). Tak i nová jurisdikční norma ustanovuje (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z. §. 115.) Pouze vlastník směnky jest k tomu legitimován. K žádosti soud vydá edikt s vyzváním, aby držitel směnku tuto soudu předložil. Lhůta se stanoví 45denní, u směnek, které nejsou dosud splatny, počíná se ode dne splatnosti. Po zavedení řízení amortisačního a po době splatnosti směnky může vlastník směnky žádati na příjemci zaplacení, ač zřídí-li tomuto jistotu. Nezřídí-li však vlastník směnky jistotu, může toliko žádati složení dlužního obnosu směnečného do soudní schránky (čl. 73. sm. ř.).

5. Obchodní papíry:

a) Kupecké poukázky a dlužní úpisy, jichž předmětem jsou plnění peněžná, věcí zastupitelných aneb cenných papírů bez ohledu na vzájemné plnění a kteréž pouze obchodníci vydávají, rovnají se vzhledem k tomu, že na osoby třetí indosamentem převedeny býti mohou, pokud se týče amortisace směnkám (čl. 301—305. obch. z.).

b) Konosementy námořních plavců a nákladní listy povozníků o vydání (skladní listy, varranty) některého ústavu státem k tomu oprávněného vydané, dále listy o půjčku na loď a námořní pojistky podléhají zákonu ze dne 3. května 1868 č. 36 ř. z., nejsou-li zvláštními výsadami nadány. Tento zákon staví jim na roveň též cenné papíry, které akciovými společnostmi, nebo též komanditními na akcie, pak spolky, ústavy a podniky se vydávají, a jež se svolením státu zřízeny a dohledu státnímu podrobeny jsou jako akcie, zatímné listy (Interimsscheine), zástavní listy, dlužní úpisy a parcialní dlužní úpisy tvořící části nějaké půjčky, pak dividendy a lístky úročné (kupony), spořitelní knížky, schovací listy (Depotscheine), požívací listy (Genussscheine), pokladniční poukázky (cheques) a podobné obchodní papíry (čl. 1. cit. z.).

6. Notářský spis může dle zákona, není-li v listině jiného ustanovení, osobám při jich zřizování súčastněným jenom jedenkráte zřízen a vydán býti. Každému opětnému zřízení ztraceného spisu notářského musí předcházeti řízení amortisační, jehož provedení nutno vykázati. Souhlasí-li všichni účastníci spisu notářského, může býti duplikát vydán, o čemž však rovněž notářský spis zřízen býti musí (čl. 93. a 94. not. ř.).

7. Výsadní listiny (Privilegiumsurkunden). Ztracena-li takováto listina, vydá se duplikát její jen tehdy, byl-li předložen výkaz o provedeném řízení amortisačním. Žádost nálezem amortisačním doložená podává se na ministerstvo obchodu. (Nař. min. ze dne 5. října 1852 č. 1888 obsahující úvodní předpisy k zákonu o výsadách).

III. Soud amortisační. Žádost za amortisaci státních obligací a úvěrních papírů jim rovných podati dlužno u dvoru soudního první instance, v jehož sídle se dotyčné knihy úvěrní vedou. Stejné ustanovení má nová jurisdikční norma (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111. ř. z. § 115.). Amortisace jiných listin kromě směnky (a obchodních papírů jim na roveň postavených) může býti zahájena též u okresního soudu bydliště toho, proti němuž listina svědčí. (§ 32. jur. n.); jinak dle nové jur. normy, dle níž rozhodným jest řádné bydliště žadatelovo. Cenné papíry, které zákon ze dne 3. května 1868 č. 36 v § 1. výslovně uvádí, sluší výhradně u onoho soudu amortisovati, v jehož okrsku podnik papíry vydávající, aneb jeho závod odštěpený (Zweigniederlassung) leží. Pro amortisaci cenných

papírů jednotlivými osobami, obcemi aneb jinými korporacemi vydaných, svědčí-li doručiteli aneb jsou-li jim přiloženy úroční kupony doručiteli svědčící, příslušným jest ten zemský neb krajský soud, v jehož okresu papíry ty vydány byly. Je-li více míst vydacích, rozhodné jest místo nejprvé jmenované. Totéž platí o cenných papírech toho druhu tenkráte, byly-li dodatečně vinkulovány aneb na určité jméno přepsány (zák. ze dne 3. května 1868 č. 36. ř. z.).

Úvěrní knihy svrchu již zmíněné, jimiž se příslušnost soudu amortisačního v jednotlivých případech řídí, vedou se: pro aerarialní a domestikalní obligace měst Čech, Moravy, Slezska, Rakous n/E., Štýrska, Korutan a Krajiny ve hlavních městech dotyčných zemí korunních; pro obligace starého dluhu země Solnohradské v Solnohradě; pro obligace aerarialní i domestikální města Gorice v Gorici; pro obligace tyrolských a vorarlberských dluhů zemských v Innomostí; pro uvedené od r. 1850 vydané státní obligace kromě 4% obligací vykoupením krakovsko-hornoslezské dráhy povstalých, pro 5% prioritní obligace dráhy z Vídně do Hlohnice, pro ostatní státní obligace, jakož i pro aeraríální a domestikální obligace dolnorakouských měst, pro obligace města Vídně, vrchního úřadu komorního, aerarialní a domestikální obligace ve Vídni; pro obligace haličské půjčky válečné a půjčky pro dodávky naturalní ve Lvově; pro 4% prioritní akcie krakovsko-hornoslezské dráhy v Krakově; pro obligace vydané c. k. zastavárnami u těchto ústavů v jich sídle; rejstříky důchodních listů Comských u c. k. státní ústřední a úvěrní dvorní účtárny ve Vídni. Úvěrní knihy a záznamy ohledně 4% obligací, které vykoupením krakovsko-hornoslezské dráhy povstaly, vedeny jsou sice u obchodního domu E. Heymann ve Vratislavi, však pro jich amortisaci jest příslušný zemský soud vídeňský. Pro amortisaci parcialních poukázek hypothekarních na salině Gmundenské pojištěných platí tytéž předpisy jako při ostatních státních papírech doručiteli svědčících. (Min. nař. ze dne 6. července 1850 č. 268, ze dne 29. července 1850 č. 308; ze dne 13. května 1852, č. 123; ze dne 17. května 1853 č. 95; ze dne 28. září 1854 č. 246: ze dne 26. ledna 1855 č. 22, ze dne 16. ledna 1856 č. 13 ř. z. Co se týče uherských státních papírů, přísluší amortisace uherských a sedmihradských vyvazovacích obligací král. obchod. směnečnému soudu v Budapešti; ohledně ostatních uherských státních papírů nemá dosud amortisace zákonem stanovená místa, stane-li se tak, přidělí se amortisace rovněž obchodnímu soudu v Budapešti. (Výn. min. práv ze dne 24. října 1874 č. 14491). Za amortisaci akcií a zástavních listů rakousko-uherskou bankou vydaných a k nim patřících dividendových resp. úrokových kuponů žádati dlužno u obchodního soudu vídeňského. Pro amortisaci poukázek (čl. 78.) platí předpisy pro amortisaci směnek na místě platebním platící, pro amortisaci všech ostatních rakousko-uherskou bankou neb některým z jich ústavů v rakouském místě vystavených listin jest výlučně povolán zemský soud ve Vídni, kdežto pro amortisaci jejími ústavy v zemích uherské koruny vydaných listin obchodní a směnečný soud v Budapešti. Řídí pak se při tom zemský soud vídeňský předpisy pro amortisaci státních papírů platícími a obchodní a směnečni soud v Budapešti předpisy, jež platí v Uhrách pro vyvazovací obligace. (Čl. 99. statut zákonem ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z. vyhlášených).

IV. Poplatky. Nález amortisačního soudu nepodléhá žádnému poplatku

(p. s. 7., i. popl. z.) Naproti tomu jest žádost za zahájení amortisačního řízení kolkem 1 zl. opatřiti, jelikož k žádosti té vydá soud edikt (p. s. 43, 3, d. popl. z.). Všecky ostatní žádosti kolkují se kolkem za 36 kr. na každém archu.

Amortisace starých závad aneb pohledávek knihovních. I. Knihovní zákon ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. ustanovuje: Uplynula-li od vkladu hypotekární pohledávky neb od posledního na ni se vztahujícího zápisu doba nejméně padesáti roků a nemohou-li ti, kteří dle zápisův oprávněnými se býti jeví, aniž dědici a nástupci jich býti nalezeni, v době té také ani kapitálu ani úroků nevyzvedli, aniž jiným způsobem právo prokázáno bylo, může dlužník u knihovního soudu žádati o zavedení amortisace (§ 118.) V žádosti má žadatel udati důvody žádaného umoření. Shledá-li soud, že žádosti může býti vyhověno, má vyzvati ediktem ty, kdož na hypotekární pohledávku činí nároky, aby se přihlásili. (§ 119). V ediktu budiž přesně označen vklad se všemi k němu se vztahujícími zápisy a ustanovena lhůta ku přihlášení nároku na dobu jednoho roku s udáním posledního dne dle kalendáře, jenž určí se přibližně vzhledem k tomu, kdy edikt bude po prvé uveřejněn. Edikt budiž vyvěsen v budově soudní a po třikrát uveřejněn v novinách k úředním vyhláškám určených. Soudu knihovnímu jest zůstaveno, edikt též v jiných, tu i cizozemských novinách uveřejniti. (§ 120.) Přihlásí-li kdo nějaký nárok v době ediktálního řízení, budiž o tom vyrozuměn ten, jenž o amortisace byl žádal, a účastníkům zůstane na vůli, aby o nároku vymohli rozhodnutí v cestě sporu. Minula-li však lhůta ediktální, aniž by se byl kdo přihlásil, povolí soud knihovní na opětnou žádosť výměrem amortisaci vkladu, jakož i zápisů k němu se vztahujících, a zároveň jejich výmaz. (§ 121.).

II. Poplatky. Jako při každé žádosti knihovní, obnáší i tu poplatek kolkovní z prvního archu žádosti 1 zl. 50 kr., kdežto nález poplatku nepodléhá (p. s. 43. i. popl. zák.). Zákon ze dne 17. dubna 1875 č. 52. ř. z. stanoví nyní osvobození od poplatků pro ony pohledávky, které bez ohledu na příslušenství obnos 100 zl. nepřevyšují. Osvobození vztahuje se na podání, výmazná prohlášení, ověřování podpisů, protokoly a jednání úřední. Totéž platí pro spory, spisy stran a nálezy, které se vyskytly za příčinou výmazu takových závad. Těchto výhod požívají též spisy a přílohy, však jenom potud, pokud slouží ku provedení výmazů, pročež na místo známky kolkové uvésti nutno protistranu, předmět pohledávání a příslušný soud knihovní. Ustanovení tohoto zákona platí též tenkráte, jedná-li se o výmaz jediné dávky naturální již splněné (dodání dobytka, zařízení, vystrojení svatby, pohřbu atd.). Dávky naturální, které se opětují, jsou vyloučeny. V téže vložce knihovní může jedním ediktem více břemen najednou vymazáno býti. — Původ motivu tohoto poplatkového zákona hledati dlužno ve dřívější praksi, dle níž při pozůstalostech veškerá passiva pozůstalostní z úřední moci knihovně zjišťována bývala. Tak se stalo, že byly pozemkové knihy menšími závadami takměř zaplaveny, jichž výmaz vyžadoval pak daleko většího nákladu, než co obnášela jich hodnota.

Anatocismus viz Úroky.

Annuita viz Amortisace.

Anticipace důkazů viz Důkaz.

Appellace (Stížnosť odvolací). I. Pojem. A. jest opravný prostředek proti soudnímu výroku, který byl ve formě rozsudku vynesen, k tomu směřu-

jící, aby druhá stolice výrok ve prospěch stěžujícího změnila a po případě zrušila aneb doplnění celého řízení nařídila (§ 252—259. o. s. ř.) Stěžovati možno sobě buď proti celému nálezu neb jednotlivým jeho částem a sice, jak ve věci samé, tak i pokud se týče útrat sporu. Vyloučena jest stížnost odvolací v řízení ve věcech nepatrných a v území haličského soudního řádu proti rozsudku na základě doznání vyneseného (§ 329. západohalič. s. ř.). Proti přísudku nepřipouští se samostatné appellace, avšak lze sobě stěžovati proti připuštění důkazu svědeckého neb znaleckého přísudkem v appellaci proti rozsudku ve věci hlavní vynesenému (§ 17. zák. ze dne 16. května r. 1874). Za to byla samostatná appellace proti rozsudku, kterýmž na protidůkaz svědky v řízení pro evitando perjurio nalezeno bylo, rozhodnutím nejv. s. dv. (Rep. nál. 92.) připuštěna.

II. Všeobecná ustanovení:

1. Právo appellaci podati mají sporné strany, jich zákonní a právní zástupci neb zástupcové do sporu vstoupivší (Intervenienten) a zástupci těchto; nepodá-li však strana sama appellaci, stává se appellace zástupce do sporu vstoupivšího bezúčinnou. (Rozh. n. s. dv. č. 3456). Je-li více účastníků sporu, pokládají se za stěžovatele i ti, kdož v první instanci se nebránili, o nichž však dle zákona nutno míti za to, že nesouhlasí s tím spoluúčastníkem, který ve sporu na žalobu odpovídal, předpokládaje, že appellace aneb revise týká se předmětu všem účastníkům společného, a že není jen na osobu stěžovatelovu omezena (dv. d. ze dne 5. března 1847, sb. z. s. č. 1042). Byl-li na jmění stěžovatelovo vyhlášen úpadek, nastupuje na jeho místo věřitelstvo (§ 7. konk. ř.).

2. Appellace svědčí sice soudu druhé stolice, podává se však u soudu nalézajícího, kterýž postoupí ji pak soudu druhé instance ku rozhodnutí.

3. Byla-li stížnost odvolací podána, nenabude rozsudek právní moci, takže nemůže býti vykonán.

4. Uvádění nových okolností v appellaci jest vyloučeno.

5. Vrchní zemský soud, jemuž spisy se zprávou prvního soudce předloženy byly, může rozsudek v odpor vzatý buď potvrditi, neb celé řízení jako neplatné zrušiti, aneb rozhodnutí ve věci hlavní neb ohledně příslušenství změniti. Nehledě ku případu zmatečnosti řízení, ve kterémž soud z povinnosti úřední nález zrušiti může, nesmí soud překročiti při rozhodování prosbu stížnosti, takže nikdy rozsudek druhé instance změnu v neprospěch stěžovatele obsahovati nemůže. Není dovoleno změniti nález o útratách, nežádal-li za to stěžovatel. Stěžují-li sobě obě strany, jest změna in pejus v mezích návrhů obou stran dovolena (kn. jud. č. 31).

6. Upustí-li strana od appellace, může se ještě během lhůty odvolací přece stížnost odvolací se svolením protivníka a při závažných okolnostech podati (dv. d. ze dne 13. února 1798, sb. z. s. 401). — Vzdají-li se obě strany appellace, ale potom ji přece podají, pokládá se toto vzdání se zrušeným. Bylo-li nastoupení přísahy zpět vzato, může appellace ještě podána býti. (Rozh. ze dne 30. června 1887 (»Právník«). O tom, může-li strana podanou již appellaci zpět vzíti, rozcházejí se názory; prakse to připouští.

III. V řádném řízení rozeznávati dlužno ohlášení stížnosti odvolací a stížnost samotnou, kteréž podati jest ve lhůtách zákonem stanovených. Od toho času, co prodloužení lhůty ku stížnosti novellou zrušeno bylo, podává se ohlášení stížnosti a stížnost sama zároveň. Aby spor znovu

prozkoumán byl, stačí jen ohlášení stížnosti odvolací, kteréž však žádosť za změnu nálezu obsahovati má; neobsahuje-li žádnou výslovnou žádosť, má se za to, že se trvá při prosbě v žalobě neb odpovědi obsažené. Appellace cestou telegrafickou jest dle rozh. č. 7173, 8794, 9154, dovolenou. Na stížnosť odvolací, jakož i na pouhé ohlášení její — odpovídá odpůrce odpovědí appelační. Ohlášení stížnosti jakož i stížnosť a odpověď appellační buďtež ve dvojím stejnopise podány, z nichž jeden odpůrci se doručí a druhý se zprávou první stolice druhé instanci se ku rozhodnutí odevzdá. Appellace v řízení písemném musí písemně podána býti. (Rozh. 740, 7841). Při sporech na venkově vedených jest dovoleno, aby strana ústně přednesla appellaci ve lhůtě zákonité. Odpůrce může pak o tom vyslechnut býti a odpověď do protokolu podati. Zde stačí k zachování lhůty odvolací, bylo-li ve lhůtě appellační za nařízení stání ku protokolování stížnosti žádáno. (Rozh. 1016.)

Lhůta pro ohlášení stížnosti a podání stížnosti a odpovědi obnáší 14 dní, ve věcech obchodních 8 dní (též ve sporu excisním. Rep. nál. č. 37, nikoliv však ve sporu oposičním, rozh. č. 9215), v obvodu západohalič. soud. řádu platí ve věcech obchodních 3 dny a nedá se prodloužiti. Lhůta ta počíná dnem doručení rozsudku nebo důvodů rozhodovacích, pokud o tyto ve lhůtě zákonné žádáno bylo. (Rozh. 6517). Byl-li rozsudek pro nečitelnosť stranou vrácen, běží lhůta dále. (Rozh. 7440). Podá-li se ohlášení appellace neb revise po uplynutí lhůty, a žádal-li již odpůrce za exekuci má se zamítnouti, jinak však doručí se odpůrci k odpovědi. Žádá-li odpůrce v tomto případě, aby appellace jako opozděná zamítnuta byla, neb nepodá-li vůbec odpovědi, nepřikročí soud vůbec ku posouzení věci hlavní. Podá-li však odpůrce odpověď co do věci hlavní, má soud o appellaci rozhodnouti. Restituce (navrácení ku předešlému právu) po zmeškání lhůty má místo pouze při ohlášení stížnosti, nikoliv ohledně stížnosti samé.

IV. Zvláštní způsoby řízení:

1. V řízení stručném může býti appellace podána písemně aneb ústně, avšak jen během 8 dnů ode dne dodání rozsudku (neb důvodů rozhodovacích aneb důkazních protokolů, o jichž doplnění žádáno bylo v ustanovené lhůtě. Rep. nál. č. 26). I po uplynutí lhůty může býti appellace za souhlasu odpůrcova přijata. (Rozh. 5712, 8458); byla-li appellace v čas odeslána, však zpozdila-li se bez viny strany, přijme se dle rozh. 12327, jinak však se zpozděná appellace zamítne. Ohlášení stížnosti a stížnosť sama podávají se zároveň. Stížnosti oddělené později podané soud nepřijme; též odpovědi appellační jsou vyloučeny (§ 44. str. ř.). Soud appellační může věc buď hned rozhodnouti neb řízení zrušiti, a nové projednávání nařiditi, jakož i bez ohledu na výslech svědků a znalců první instancí provedený, další řízení důkazní neb nová slyšení svědků a znalců nařiditi i když strany o to nežádaly, když řízení jest tak vadným, že důkladné rozhodnutí sporu jest nemožným a od pokračování řízení výsledku očekávati lze (§ 49. str. ř.). Doplnění rozsudku kontumačního nelze nařiditi. (Rep. 5370). Je-li aspoň dvé advokátů v sídle soudu, musí stížnosť písemná advokátem podepsána býti.

2. V řízeni nájemném má se podati ohlášení a zároveň provedení appellace a revise během 3 dnů ode dne doručení rozsudku nebo důkazních protokolů (§ 15. náj. říz.). Lhůta pro appellaci ve sporu o zaplacení

nájemného (rep. 5307) nebo o zrušení smlouvy (2525, 2995, 8210) jakož i pro appellaci proti rozsudku vyklizení nařizujícímu obnáší 8 dní.

3. V řízení směnečním podati jest ohlášení appellace a revise, jakož i stížnosti samé ve třech dnech ode dne doručení rozsudku. Telegrafická přihláška ku nejvyššímu soudnímu dvoru není dovolena. Ohlášení stížnosti a stížnosť odvolací sama mohou se zvláště podati.

4. V řízení o neplatnosť neb o rozloučení manželství předpisuje se v § 18. říz. v. v. manž., v případě, že by rozsudek na neplatnosť aneb rozloučení manželství zněl, ustanovenému obhájci svazku manželského podání appellace.

5. V řízení syndikátním rozhoduje o appellaci nejvyšší soudní dvůr, protože vrchní zemský soud jest instancí první (§ 17. zák. ze dne 12. července 1872, č. 112 ř. z.).

V. Poplatky. Ohlášení appellace bez rozdílu, zda-li též stížnosť odvolací obsahují čili nic, podléhají následujícím poplatkům: Nebyl-li z rozsudku první instance větší poplatek než 5 zl. zapraven, rovná se kolek na appellaci kolku obnosu takového, který by každá strana na rozsudek dáti musila. V ostatních případech kolkuje se první arch kolkem za 10 zl., každý následující arch kolkem za 36 kr.; ve sporných věcech, 50 zl. nepřevyšujících, 12 kr. (s. p. 43. g. popl. z.). Pro kolkování appellace jest rozhodným obnos rozsudku první instance a nikoliv obnos, ohledně kteréhož stěžovatel si stěžuje. (Budwinski 1043). Stížnosť odvolací, nebyla-li zároveň s ohlášením stížnosti podána, jakož i odpověď appellační podléhají kolku 36 kr. po příp. 12 kr. (s. p. 43 a. popl. z.).

O odvolání dle nového soud. řádu viz článek »Odvolání«.

Appertinence viz Příslušenství.

Archiv. I. Pojem. A. jest sbírka důležitých a památných listin, kteréž budoucnosti zachovány býti mají. Tímto liší se archiv od spisovny čili registratury, kteráž slouží jen ku prozatimnímu uschování listin důležitých i nedůležitých. Archivy se nezakládají jen pro účely historické a zákonodárné, nýbrž mohou sloužiti i právní praksi. Rakouské zákonodárství nezasáhlo ještě v zákonné upravení archivářství, následkem čehož může každá fysická a morální osoba archiv sobě založiti.

II. Nejdůležitějšími archivy v Rakousku jsou:

1. Státní archiv ve Vídni spojený s domácím a dvorním archivem, kterýž jest podřízen ministerstvu domu císařského (c. a k. domácí dvorní archiv a státní archiv).

2. Nejvyšší domácí a rodinný archiv, státní archiv (listiny a spisy) a sbírky s bibliotékami. Sem jsou přiděleny vévodský lotrinský archiv (od r. 1765), arcibiskupský solnohradský a tamější kapitulní archiv (od r. 1806), archiv říšské dvorní rady (od r. 1807), knížecí arcikancléřský (mohučský) archiv, a (od r. 1806) archiv bývalé státní rady rakouské. Přístup dovoluje se jen za účelem vědeckého bádání.

3. Archiv ministerstva vnitra obsahuje listiny z polovice 15. století až do r. 1848 a v 8 odděleních spisy týkající se všech odvětví správy politické. Povolení k použití udílí ministerstvo vnitra, jemuž jsou ještě dále podřízeny

4. Místodržitelské archivy v Solnohradě (ústřední spisovna), ve St. Hradci, v Innomostí, v Celovci, v Terstě, v Praze (Předpisy o použití a propůjčení: výn. praes. ze dne 6. března 1887, č. 5810; Česká

sbírka norm. str. 222—224), v Brně, v Opavě, ve Lvově a v Krakově, archiv lenní pro Dol. a Hor. Rakousy atd.

5. Archiv říšského ministerstva financí. (Dovolení se udílí cestou písemní a spisy zasílají se jen úřadům).

6. Šlechtický archiv ministerstva vnitra (heraldický ústav říšský), archiv válečný ženijni a dělostřelecký a vojenského zeměpisného ústavu.

7. Mezi archivy samosprávných úřadů jsou veledůležitými královský český zemský archiv, jemuž jest přidělen korunní neb t. zv. svatováclavský archiv (skládá se téměř výhradně z opisů listin), sbírky listin musea království českého, moravský zemský archiv v Brně, štýrský zemský archiv atd.

8. K vynikajícím archivům městským patří archiv města Vídně, Prahy, Krakova, Brna Kremže, Chebu, Lvova, Solnohradu.

9. Archivy vynikajících rodů šlechtických: knížecí Švarcenberské archivy (ve Vídni a v Třeboni, kdež se nalézá Ústřední archiv), knížecí Lichtensteinský archiv ve Vídni, hraběcí Černínský archiv v Jindřichově Hradci atd.

10. Universitní a studijní knihovny v Praze (obsahují archivy zrušených klášterů v r. 1781 a 1782), v Solnohradě (bohatá sbírka rukopisů), v Olomouci a jinde.

Ohledně upravení archivů obecních bylo vydáno pro Čechy nařízení místodržitelské ze dne 30. října 1856 č. 10.223, které dává archivy obcí v ochranu úřadům politickým, kteréž mají nad tím bdíti, aby archivy v obcích řádně vedeny a doplňovány byly. O výsledcích dohledu toho podávají pak úřady politické zprávy místodržitelství.

Arrha viz Závdavek.

Arrondace pozemků viz Scelování pozemků.

Asanace. Prostředky rozhodně nejdůležitějšími ku asanaci města t. j. ke zlepšení jeho zdravotních poměrů jsou dobrá kanalisace, zdravá pitná voda, čistá voda ku potřebě, světlá a vzdušná obydlí. Při zakládání nových měst a částí města bylo šetřeno těchto zdravotních předpisů a nastává tudíž potřeba asanace jen ve městech starších. V těchto městech jsou obyčejně ulice úzké, kanalisace většinou nedostatečná, nádvoří malá aneb žádná, domy vysoké, kteréž, poněvadž jsou staré a nepohodlné, obydleny jsou třídou méně zámožnou a to nad míru hustě, následkem čehož se nemůže čistota tak udržovati, jak toho příznivé poměry zdravotní vyžadují. Odstranění těchto nedostatků jest účelem asanace. Kanalisace a kladení potrubí vodního děje se v městě bez překážky, ježto používá se při tom obyčejně majetku obecního, ulic a náměstí. Provádí-li se stavby takové mimo obvod města, nastává řízení dle zásad práva vodního. Asanace, která vyžaduje nutné a naprosté změny staveb, spojena bývá s velkými obtížemi, ježto součinnosť jednotlivých vlastníku domu jest při tom nezbytnou. Proto vydána byla zákonná ustanovení, jimiž se asanaci se stanoviska práva stavebního dostalo významu právního. Předpisy, asanaci podporujícími ve smyslu nynějšího zákonodárství (dle motivu vládní předlohy a správy berního výboru v říšské radě, příloha č. 512 a 529 stenogr. prot. říšské rady, XI. sezení 1892, dle motivu vládní předlohy a správy justičního výboru říšské rady příloha č. 511 a 566 stenogr. prot. říšské rady, XI. sezení 1892, a dle motivu správy právnické komise panské

sněmovny příloha č. 205 stenogr. prot. panské sněmovny XI. sezení 1892) jsou jednak:

a) osvobození daňová pro přestavby ve starých částech města, čímž stavební ruch má býti povzbuzen, jednak

b) vyvlastňování, aby asanace i přes odpor jednotlivých majitelů domů se prováděti mohla. Vydávání asanačních zákonů a zákonních předpisů řídí se jako vydávání specialních zákonů vůbec, potřebou.

1. Asanace menšího rozměru, které nejsou příliš nalehavé, provádějí se znenáhla regulací starších částí města. Tu postačí úplně nařízení novějších stavebních řádů o regulaci ulic a náměstí a předpisy o šířce ulic, velikosti dvorů a výšce domů (viz stavební řád pro Prahu a předměstí ze dne 10. dubna 1886, č. 40 z. z., §§ 2., 65—69. a 73. a stav. řád pro Vídeň ze dne 17. ledna 1883, č. 35 z. z., §§ 2., 5., 42. a 43. atd.), jakož i zákon ze dne 25. března 1880 č. 39 ř. z., kterýmž novostavby a přístavby po dvanáct let jsou osvobozeny daně z nájemného.

2. Kde však jest nutno asanaci rychle ve větších rozměrech provésti, stanoví se osvobození od daně domovní v míře rozsáhlejší, jak se stalo za příčinou asanace starých částí královského hlavního města Prahy. Ukázalo se totiž býti pilnou potřebou, aby Josefov, část Starého města, malá část Nového města byly přestavěny, ježto leží na pravém břehu Vltavy, a pokaždé, když Vltava stoupne, bývají zatopovány; po těchto povodních ukazují se pak vždy nakažlivé nemoce, tak že poměry zdravotní jen zvýšením půdy v těchto částech města zlepšeny býti mohou. Ku zlepšení těchto poměrů pravidelná stavební činnosť by naprosto nestačila, poněvadž nutno úplně přestavěti domy na ploše 66 jiter 67 čtver. sáhů a ježto v Josefově stává dosud instituce tak zvaného děleného vlastnictví domů, následkem čehož často každé patro domovní jiného nebo i více majitelů má, jichž zájmy se různí a ruchu stavebnímu jsou na překážku. Tyto mimořádné poměry vyžadovaly též mimořádných prostředků. Obecní zastupitelství pražské bylo prvním, které se asanace domáhalo, a které toho dosáhlo, že bylo provedení asanace upraveno následujícími zákony:

a) zákonem ze dne 11. února 1893 č. 23 ř. z., kterýmž v asanačním obvodu král. hlavn. města Prahy pro stavby na neostavěném pozemku a přestavby, které během deseti roků ode dne platnosti tohoto zákona budou provedeny, doba ohledně osvobození od daně domovní zákonem ze dne 35. března 1880 č. 39 ř. z. určená, se na 20 roků prodlužuje. Zákonem ze dne 11. února 1893 č. 23 z. z. jsou stavby ty na tutéž dobu od zemských přirážek a zákonem ze dne 11. února 1893 č. 27 z. z. od obecních a školních přirážek k dani domovní osvobozeny;

b) zákon vyvlastňovací ze dne 11. února 1893 č. 22 ř. z., ku kterémuž dle vyhlášky místodržitelství ze dne 4. března 1893 č. 2207 č. 28 z. z., výnosem ministerským ze dne 25. února 1893 k č. 541 minist. vnitra výkonná nařízení vydána byla a kterýž ustanovuje:

I. Přípustnost vyvlastnění a označení asanačního obvodu. K regulování asanačního obvodu král. hlavního města Prahy dle schváleného plánu polohy povoluje se městské obci Praze pokud se týče nemovitostí ležících v asanačním obvodu, právo vyvlastňovací v celém, v § 365. o. o. z. dopuštěném rozsahu na dobu deseti let, počínaje počátkem platnosti tohoto zákona.

Městská obec Praha může právo vyvlastňovací ohledně celého regulačního podniku, nebo jednotlivé části jeho s přivolením místodržitelství přenésti na osoby jiné.

Kde v tomto zákoně používá se výrazu »podnikatel«, rozumí se tím městská obec Praha, nebo osoba, na niž právo vyvlastňovací obcí přeneseno bylo (§ 1.).

Pražský asanační obvod obsahuje:

1. Území Josefova (V. městskou čtvrť) s přiléhajícími níže označenými částěmi Starého města, pak

2. část Nového města u sv. Vojtěcha. Hranice těchto obou od sebe oddělených asanačních území jsou stanoveny následovně:

Ad 1. Čára hranice prvnějšího území táhne se v obvodu Starého města podél následujících parcel (včetně): stavební parcela 203, pozemková parcela 177, stav. parc. 202/2, 202/1, pozem. parc. 175, stav. parc. 167, pozem. parc. 200, 14; stav. parc. 166, 143 až 146, 150, pozem. parc. 154, stav. parc. 8, 1, pozem. parc. 153 (podél včetně stav. parc. 1165 až 1160, 1159/1, 1157). Stav. parc. 755, 756, pozem. parc. 237, stav. parc. 757 až 764, pozem. parc. 240; stav. parc. 910, 911, 912/1, 913, 914, přes poz. parc. 238, podél stav. parc. 945, 946, 943, 958 až 962, pozem. parc. 245; stav. parc. 930 až 936, přes pozem. parc. 243, podél stavební parc. 973, pozem. parc. 787 až k západnímu pilíři mostu císaře Františka Josefa na pravém břehu Vltavy; odtud na pravém břehu Vltavy až k stav. parc. 163/8, podél stav. parc. 1103/1, pozem. parc. 141, stav. parc. 81, pozem. parc. 8/1, stav. parc. 80/1, 79, 78, pozem. parc. 8/5, stav. parc. 84, pozem. parc. 163/2; stav. parc. 75, pozem. parc. 163/7, 163/5, 163/2, 166 až k prodloužení jižního průčelí staveb. parc. 98/2, přes pozem. parc. 166, podél stav. parc. 98/2, pak přes stav. parc. 165/1, k severovýchodnímu rohu stav. parc. 98/2, pak (včetně) podél stav. parc. 95/2, (včetně) stav. parc. 95—1, (včetně) stav. parc. 97/1, (včetně) stav. parc. 711 ku stav. parc. 203.

Ad 2. Čára hranice druhého území táhne se v obvodu Nového města podél následujících parcel (včetně) od pozem. parc. 832/2, podél pozem. parc. 944 až ku stav. parc. 360 (včetně), stav. parc. 355, podél stav. parc. 360, 359, pozem. parc. 863, stav. parc. 297, 295, 300, 301, 306, pozem. parc. 64; stav. parc. 303, 304. pozem. parc. 65; stav. parc. 309, 285, 311, (včetně pozem. parc. 870; pak stav. parc. 312, dále pozem. parc. 67/2, 67/1, pak stav. parc. 331, 328, pozem. parc. 832/2 včetně stav. parc. 832/2 (§ 2.).

Měla-li by se při provádění regulačního podniku na některých místech vyskytnouti nutnosť odchýliti se od toho, jak vyznačeno jest v plánu polohy anebo od čáry hranice asanačního obvodu v § 2. označené, tedy stane se přiměřená změna dle zásad stanovených pro změnu plánu polohy ve stavebním řádu pro královské hlav. město Prahu a její předměstí ze dne 10. dubna 1886, zem. zák. č. 40, a mají pak ustanovení tohoto zákona platiti také i pro takto změněný podnik regulační a obvod asanační (§ 3.).

II. Předmět a rozsah vyvlastnění. Právo vyvlastňovací může se vykonávati jen potud, pokud ku provedení podniku jest nutno.

Právo vyvlastňovací obsahuje zejména právo:

1. na odstoupení pozemkův a budov;

2. na přenechání pramenů a jiných vod soukromých;

3. na přenechání služebností a jiných věcných práv na věci nemovité, jakož i na odstoupení, omezení nebo zrušení takových i jiných práv, jichž vykonávání podmíněno jest určitým místem;

4. na strpění takových opatření, kterýmiž vykonávání vlastnického práva aneb jiného práva na pozemku neb budově se obmezuje.

Vykonávání vyvlastňovacího práva může se státi také vzhledem na příslušenství některého předmětu vyvlastnění.

Na historické památky, ležící v obvodu asanačním, budiž při provádění regulačních staveb dle možnosti brán ohled. (§ 4.)

Majitelé takových nemovitostí, kteréž obmýšlenému účelu regulačnímu nevyhovují, buďtež k žádosti městské rady v Praze pražským magistrátem vyzváni, by ve lhůtě magistrátem ustanovené dotyčnou nemovitosť přivedli v souhlas s projektem regulačním, pokud se týče by na ní budovu regulačnímu projektu odpovídající provedli, jinak že by po vypršení této lhůty k vykonání práva vyvlastňovacího se přikročilo. Lhůta tato nesmí pod dvě leta býti stanovena a budiž den, kterého lhůta ona vyprší, na vyzvání udán. Toto vyzvání, na které stížnosť se nepřipouští, působí za nastalé změny v držebnosti i oproti nástupcům majitele a budiž závazek pro majitele pozemku vyplývající v pozemkových knihách poznamenán. Za tuto poznámku má pražský magistrát zakročiti současně s vydaným vyzváním (§ 5.)

Pak-li majitel došlého jej vyzvání magistrátu v ustanovené lhůtě neuposlechne, může se přikročiti k vykonávání práva vyvlastňovacího. (§ 6.)

III. Předmět a objem náhrady. Podnikatel jest povinen dáti vyvlastněnému za všechny vyvlastněním způsobené majetko-právní škody náhradu odpovídající § 365. o. o. z.

Za vyvlastněného pokládati se má ten, komu předmět vyvlastnění náleží, anebo komu na některém předmětu vyvlastnění přísluší věcné právo spojené s vlastnictvím některého předmětu jiného. (§ 7.)

Při vyšetřování náhrady budiž zřetel brán také na ony škody, které oprávnění k požitku, a oprávnění k užívání vyvlastněním utrpí a jichž nahražování přináleží vyvlastněnému, pokud obnos, který platiti se má jako náhrada za předmět vyvlastnění, nemá sloužiti k uspokojení platných nároků na náhradu oproti vyvlastněnému. (§ 8.)

Pak-li se vyvlastní pouze čásť pozemku, má se při vyšetřování náhrady přihlížeti nejen na cenu části, která se má odstoupiti, nýbrž i na zmenšení ceny, které utrpí pozůstalý díl pozemku. Kdyby pozůstalé části pozemku k posavadnímu účelu nemohlo se více použíti, jest podnikatel povinován, k žádosti majitele zakoupiti pro sebe pozemek celý. Při budovách, na které jen z části činí se nárok, vztahuje se tento závazek vždy na budovu celou. (§ 9.)

Při vyšetřování náhrady nebudiž přihlíženo na poměry, které zřejmě byly vyvolány v tom úmysiu, aby sloužily za základ ke zvýšení nároků na náhradu. Cena zvláštní obliby, pak zvýšení ceny, již předmět vyvlastnění nabývá následkem provádění obmýšleného podniku a zejména následkem povoleného zvláštního osvobození od daní a přirážek pro stavby v obvodu asanačním, zůstanou nepovšimnuty. (§ 10.)

Nestalo-li se ujednání jiné, budiž náhrada poskytnuta v hotových penězích. Dokud vyšetření povinného obnosu nemůže se státi úplně, protože

odhadovaná škoda předem stanoviti se nedá, jest každá strana oprávněna, žádati v přiměřených obdobích nejméně jednoho roku za zjištění patřičné náhrady škod v tomto období se objevivších. Po uplynutí tří let od doby provedeného vyvlastnění může se žádati za konečné zjištění povinného obnosu. (§ 11. a 12.)

Podnikatel jest povinen, za všecky náhrady, kteréž dáti má po provedení vyvlastnění (§ 12.), k žádosti oprávněného, poskytnouti jistotu. Od obce pražské poskytnutí jistoty žádati se nemůže. K žádosti strany určí soud k vyšetření škody příslušný po vyslechnutí obou stran způsob i výši požadované jistoty. Soud může před svým rozhodnutím vyslechnouti znalce. (§ 13.)

IV. Řízení vyvlastňovací:

A) **Zjištění předmětu a objem vyvlastnění.** Žádosť o zavedení řízení vyvlastňovacího podána buď místodržitelství. K té připojen buď ve dvojím vyhotovení návrh zamýšleného podniku, dále seznam potřebných ku provedení podniku nemovitostí a práv, jakož i dle schváleného plánu polohy zhotovený plán situační. Dotýčný seznam má obsahovati čísla katastralní a domovní, čísla položek knih pozemkových, výměry ploch parcel a parcelových částí, vzhledem k nimž má se vyvlastnění státi, pak i jména a bydliště vyvlastněných (§ 7. odst. 2.) a nalézají-li se tito v opatrovnictví, též jména a bydliště zákonitých jich zástupců, konečně pak jména vyvlastněných neznámého pobytu, kterým ustanoven budiž opatrovník. Kromě toho přiložen buď průkaz, že vyvlastněným bylo dle § 5. vyzvání dodáno a jaký výsledek mělo.

Na žádosť o vyvlastnění vyžádá si místodržitelství u zemských desk a knihovního úřadu zemského soudu v Praze nutné zprávy o případných majetkových a právních poměrech a nařídí pak řízení.

Za vyvlastnění více předmětů jedinému podnikateli náležejících možno žádati jednou žádostí, pokud ze sloučení netřeba se obávati zápletek a značného průtahu. (§ 14.)

Komise k řízení ustanovená záleží ze zástupce místodržitelství jako řídícího komise, zástupce technického oddělení místodržitelského, pak z jednoho zástupce a jednoho technického úřadníka pražského magistrátu. K řízení předvolati se mají také zástupci městské obce pražské, pak podnikatel a vyvlastněný, kterémuž má se předložiti též vyhláška v § 17. označená. (§ 15.)

Před počátkem řízení mají býti plány a seznamy v § 14. uvedené po 14 dní u pražského magistrátu k veřejnému nahlédnutí vyloženy.

Každý účastník může v průběhu této lhůty u magistrátu anebo při komisionálním řízení ústně nebo písemně podati své námitky proti žádanému vyvlastnění. Na námitky podané po skončení komisionálního jednání nevezme se žádného zřetele. (§ 16.)

Vyložení plánů a seznamu budiž trojím zařaděním vyhlášky v úřadním listě »Prager Zeitung«, pak v jednom českém a jednom německém v Praze vycházejícím časopise, jakož i vyvěšením vyhlášky na úřadní tabuli magistrátu veřejně prohlášeno. Vyhláška má obsahovati udání místa, na kterém v plány a seznamy nahlédnouti lze, lhůtu, ve které se tak státi může a ve které súčastnění ústně nebo písemně podati mohou u pražského magistrátu námitky proti žádanému vyvlastnění, pak udání místa a dne, kdy komisionální jednání započne a kdy bude se v něm pokračovati; konečně

pak vyzvání, aby všichni súčastnění, tudíž také ti, kdož ústně neb písemně námitky své podali, k jednání se dostavili, ježto by jinak námitky po komisionálním jednání podané zůstaly nepovšimnuty. (§ 17.)

Řídící komise má dle možnosti působiti k tomu, aby mezi stranami docíleno bylo shody. Byla-li žádosť za vyvlastnění zpět vzata, anebo prohlásí-li ten, proti komu žádosť za vyvlastnění jest namířena, že v žádané vyvlastnění svoluje, budiž to v protokolu o jednání vedeném zjištěno. Poměry pro žádané vyvlastnění rozhodující buďtež v každém případě vyšetřeny a výsledky vyšetřování toho buďtež s udáním použitých dokladů zaneseny do protokolu. Jednání o náhradě místa zde nemá. Po skončeném komisionálním jednání předloží se spisy co nejrychleji místodržitelství, kteréž stanoví pak předmět a objem vyvlastnění v nálezech vyvlastňovacích. (§ 18. a 19.)

Nález vyvlastňovací budiž dodán podnikateli a vyvlastněným, pokud se týče těm osobám, o nichž úřadně jest známo, že na ně právo vyvlastňovací přešlo. Pakli při provedeném jednání vyvlastňovacím docíleno bylo shody, budiž k žádosti účastníků o tom vydán intimát, který v každém směru roveň jest platnému nálezu vyvlastňovacímu. Vyvlastňovací nález může se podnikatelem, dále těmi vyvlastněnými, kteří za včas podali námitky proti vyvlastnění, cestou stížností tak dalece v odpor vzíti, pokud nález nevyhověl žádosti strany stížnosť podávající. Stížnosť, která podati se má v osmi dnech u místodržitelství, má účinek odročovací a rozhoduje o ní ministerstvo vnitra. Nastoupení cesty civilní o otázce, který předmět a v jakém rozsahu má býti vyvlastněn, se nepřipouští. (§ 20.)

Když vyvlastňovací nález nabyl moci práva, jsou osoby, proti kterým vyvlastnění platí, povinny, zdržeti se veškerých změn řádného hospodaření na předmětech vyvlastněných, pokud nic jiného umluveno nebylo, aneb pokud nejde o bezodkladná opatření k udržení předmětu vyvlastněného nevyhnutelná. (§ 21.)

Je-li předmět vyvlastnění v knize pozemkové zapsán, má místodržitelství, jakmile nález vyvlastňovací nabyl moci práva, požádati soud knihovní, aby vyvlastnění v knize pozemkové poznamenáno bylo.

K žádosti podnikatelově může též na základě intimátu o úmluvě při vyvlastňovacím jednání učiněné dotyčná poznámka v pozemkové knize býti povolena. Po provedení poznámky v knize pozemkové nemůže se nikdo omlouvati, že o vyvlastnění nevěděl. (§ 22.)

B) **Vyšetření náhrady.** Náhradu vyvlastňovací, pokud úmluvou mezi podnikatelem a vyvlastněným nebyla stanovena, ustanoví soud. Úmluva taková připouští se jen tehdy, není-li tu třetích osob, kterým by příslušel nárok na náhradu na základě jich věcných práv, aneb pak-li tyto třetí osoby k úmluvě svolily. Svolení takové se nevyhledává, odstoupí-li se pouze část knihovního tělesa a tvoří-li zbývající část i potom jistotu dle § 1374. o. o. z. (§ 23.)

Soud ustanoví náhradu k žádosti podnikatele; leč též vyvlastněný jest oprávněn za to žádati, nezažádá-li o to podnikatel během tří měsíců od doby, kdy nález vyvlastňovací moci práva nabyl. Ku stanovení náhrady povolán jest zemský soud. Žádosti dotyčné přiložen budiž nález vyvlastňovací s potřebnými doklady, kterými má se zjistiti totožnosť předmětu vyvlastnění. Týž podnikatel může ohledně všech předmětů vyvlastnění, nalezajících se v obvodu téže katastrální obce, pouze jednu žádosť podati. (§ 24.)

Soud vyšetří na místě všecky poměry pro stanovení náhrady rozhodně dle zásad řízení nesporného, přibrav k tomu tři znalce. Znalce ty zvolí soud z listiny znalců, vrchním zemským soudem s dorozuměním se s místodržitelstvím pro vyvlastňování v pražském asanačním obvodu pro každá tři léta sestavené. Proti spůsobilosti znalců mohou strany podávati námitky až do započetí šetření. (§ 25.)

Po ohledání předmětů vyvlastnění soud znalce vyzve, aby podali svá dobrozdání o náhradě, při čemž každý znalec je povinen, aby udal okolnosti, na kterých dobrozdání jeho se zakládá, jakož i ostatní základy svého výpočtu. Obzvláště v případech, kde se má vyvlastniti pouze část některého pozemku, mají znalci obnos náhrady za zmenšenou cenu zbývající části pozemku vypočítati zvláště. Mají-li též osoby třetí z náhrady odškodnění dojíti a náhrada k tomu nestačí, má se obnos na náhradu těchto škod vypočísti zvláště. (§ 26.)

K žádosti stran může býti náhrada stanovena též ohledně takových předmětů, kteréž nejsou v nálezu vyvlastňovacím obsaženy, pak-li ovšem strany se o tom dorozuměly. (§ 27.)

Řídící komise má veškeré nároky stran, jakož i nabídky podnikatelovy, rovněž dobrozdání znalců, faktické okolnosti i ostatní poměry, na kterých dobrozdání se zakládá, a dále připomenutí a námitky súčastněných dáti do protokolu zanésti. (§ 28.)

Dohodne-li se podnikatel a vyvlastněný o povinné náhradě, má se dohodnutí to, ač je-li tu podmínek v § 23. označených, zanésti do protokolu. Není-li tu však podmínek v § 23. uvedených, může se dohodnutí to do protokolu teprv tehdy zanésti, není-li umluvený obnos menší toho, který znalci byl udán. Takováto úmluva do protokolu zanesená má platnosť soudního smíru. (§ 29.)

Nedojde-li k narovnání, rozhodne o povinné náhradě soud a ustanoví obnos náhrady škody osob třetích zvlášť. Proti tomuto rozhodnutí má místo jen stížnosť, kterou podati jest do 14 dnů dvojmo. Jeden stejnopis její dodá se odpůrci, který do 14 dnů podati může své vyjádření. Jakmile vyjádření to podáno bylo, anebo uplynula-li ustanovená 14denní lhůta bezvýsledně, předloží soud spisy vrchnímu zemskému soudu. Nastoupení pořadu práva jest úplně vyloučeno. (§ 30.)

Náhrada soudem stanovená zaplacena budiž před provedením vyvlastnění, pokud na základě ustanovení § 12. nemá se dáti dodatečně (§ 31.)

Mají-li z náhrady osoby třetí na základě jich věcných práv dojíti uspokojení, složí se náhrada k soudu, což však odpadá, prokáže-li se spůsobem, předpisům § 23. odpovídajícím, že jistota třetích osob věcně oprávněných vyvlastněním ohrožena není. Ohledně uspokojení nároků těchto třetích osob platí ustanovení o rozdělování ceny trhové při exekuční dražbě docílené. Byla-li náhrada k soudu složena, poznamená to soud z moci úřední v knihách pozemkových, kterážto poznámka má účinek týž, jako poznámka exekuční dražby. Náhrada budiž z pravidla složena v hotových penězích, může však s přivolením vyvlastněného složena býti také ve vkladních knížkách pražské městské aneb české spořitelny, aneb ve vkladních knížkách a zúročitelných poukázkách zemské banky království českého. (§ 32.)

V. Výkon vyvlastnění.

Nález vyvlastnovací se vykoná:

a) při budovách posledního dne druhé lhůty ku stěhování následující po právoplatném stanovení náhrady;

b) při pozemcích patnáctého dne po právoplatném stanovení náhrady.

Může-li nález vyvlastňovací vykonán býti, jest podnikatel, zaplatil-li náhradu aneb složil-li ji řádně soudu (§ 18.), oprávněn, žádati na vyvlastněném, aby mu vyvlastněné nemovitosti odevzdal, a zakročiti u soudu pozemkových knih za převod vlastnického práva na vyvlastněné nemovitosti a výmaz váznoucích na ní břemen, po případě o vtělení vyvlastněním získaných práv, jakož i o výmaz poznámek v § 5. a 22. zmíněných. Se vtělením práva vlastnického současně buďtež vtěleny služebnosti ke vyvlastněným nemovitostem. (§ 33.)

Nucené vykonání právoplatným rozhodnutím anebo úmluvou dle § 27. učiněnou stanoveného vyvlastnění přísluší pražskému magistrátu. Toto vykonání budiž k žádosti podnikatele povoleno, pakli nález vyvlastňovací ve smyslu § 33. provésti lze a podnikatel prokáže, že závazkům, které v příčině poskytnutí nebo zajištění náhrady převzal a před vyvlastněním má splniti, dostál. Vykonání vyvlastnění není na překážku, pakli předmět jeho z toho, proti komu vyvlastnění bylo zavedeno, na třetího přešel, anebo když jiné právní změny ohledně tohoto předmětu se vyskytly. Nucené vykonání vyvlastnění budiž k žádosti podnikatele magistrátem povoleno i pak, pak-li rozhodnutí, kterým náhrada se stanoví, stížností v odpor se béře, dá-li podnikatel oprávněnému k náhradě záruku nějakým obnosem, který vrchním zemským soudem stanovený obnos náhrady o dvacet procent převyšuje. V tom případě počítají se v § 33. sub. a) a b) stanovené lhůty od té chvíle, ve které jistota byla dána. (§ 34.)

Neposkytne-li podnikatel náhradu narovnáním nebo soudním rozhodnutím stanovenou jistotu v době v § 33. označené, může vyvlastněný podnikatele k vyplacení náhrady i s úroky z prodlení, po případě ku poskytnutí jistoty přidržovati exekucí dle předpisů řízení sporného. (§ 35.)

Daně a jiné veřejné dávky z vyvlastněných nemovitostí nese podnikatel od toho dne, kterého výměr vyvlastňovací má se vykonati (§ 33.), aneb kterého se dle § 34. exekučně vykoná. Pokud vyvlastněným přes tuto dobu byly zaplaceny, jest povinen podnikatel vyvlastněnému to nahraditi. (§ 36.)

Povolení k předsevzetí předběžných prací podniku regulačního anebo jednotlivých částí jeho uděluje magistrát. Na základě takového povolení mají úřady správní podnikatele v jeho úmyslech podporovati a jest každý vlastník povinen, dáti svolení, aby pro přípravné práce podniku dotyčné technické práce na jeho pozemku byly předsevzaty. Podnikatel oznámí místo, jakož i dobu započetí přípravných prací magistrátu, který zpraví o tom vlastníky buď jednotlivě anebo veřejnou vyhláškou na dotyčných domech vyvěšenou. Škody předběžnými pracemi snad spůsobené podnikatel ihned má nahraditi, při čemž výši náhrady k žádosti jedné z obou stran stanoví magistrát. Proti rozhodnutí jeho stížnosť se nepřipouští. Pořad práva však není vyloučen K žádosti súčastněných může magistrát nařídíti, aby podnikatel ještě před započetím předběžných prací poskytl přiměřenou jistotu pro všeliké možné škody. (§ 37.)

VI. Útraty a poplatky. Útraty vyvlastňovacího řízení a soudního stanovení náhrady, pokud vyvolány nebyly bezdůvodným zakročením některé strany, nese podnikatel. Vydání soudních deposit předsevzatých dle

ustanovení tohoto zákona jest od placení poplatků uschovacích osvobozeno. Všecka podání, listiny, převody vlastnictví, ostatní právní jednání, ověřování a úřadní vyhotovení při provádění tohoto zákona, dále smlouvy uzavřené mezi obcí pražskou a podnikatelem ohledně provedení podniku nebo jednotlivých částí jeho (§ 1.) osvobozeny jsou od kolků a bezprostředních poplatků. Předeslané výhody nemají ohledně jednání sporného řízení platnosti. Stvrzení o příjmu náhrad škody kolkuje se dle stupnice II. (§ 39., 40. a 41.)

VII. Omezení práva vyvlastňovacího. V příčině těch nemovitostí, ohledně kterých až do uplynutí doby deseti let, pro kterou městské obci Praze právo vyvlastňovací jest propůjčeno (§ 1.), o zavedení řízení vyvlastňovacího (§ 14.) se nežádá, platí vyvlastňovací právo městské obce Prahy za prošlé a může knihovní poznámka v oné době dle § 5. vykonaná k žádosti majitele nemovitosti býti vymazána. Řízení a rozhodnutí o žádosti za výmaz staniž se ve smyslu § 45. všeob. zákona knihovního. (§ 42.)

3. Dle motivu vládní předlohy a zprávy berního výboru říšské rady (příloha č. 629 a 665 stenograf. prot. říšské rady XI. sezení 1892) bylo za příčinou zlepšení zdravotních a dopravních poměrů ve Vídni zákonem ze dne 5. dubna 1893 č. 54 ř. z. prodlouženo osvobození od daně pro přestavby (nikoli však pro novostavby na neostavěných pozemcích), starých domů, jež jsou jen na újmu všeobecnému ruchu a zdravotním poměrům obyvatelstva. Tímto zákonem bylo pro přestavby 1263 domů, jež uvedeny jsou ve zvláštním seznamu k zákonu připojenému pod 128 položkami, osvobození od daně domovní zákonem ze dne 25. března 1880 č. 39 ř. z. stanovené na dobu 18 let prodlouženo. Dle zákona ze dne 5. dubna 1893 č. 16. z. z. přísluší v arcivévodství rakouském pod Enží novostavbám od domovní daně osvobozeným, jež přispívají ku rozšíření a regulaci hlavních ulic v obvodu Vídně též osvobození od zemských a obecních přirážek po 18 roků.

Téhož významu jest zákon, daný dne 5. dubna 1893 čís. 54 ř. z. pro přestavby ve Lvově a obvodu, kterýmž povoleno 181 domům, které během 10 roků od platnosti tohoto zákona nově vystavěny budou, osvobození od daně na 20 roků. Zákon ze dne 18. července 1893, č. 38 z. z. království haličského a vladimírského a velkovévodství krakovského osvobozuje takové stavby na 20 let od zemských a obecních přirážek a všech obecních daní.

Ascendenti. I. Pojem. A. jsou všichni příbuzní v postupné linii. § 42. o. o. z. zaměňuje tento pojem se všeobecným názvem rodiče, kterýmžto rozuměti jest, nehledíc ke stupni, všechny příbuzné v pokolení vzestupném. V užším slova smyslu znamená výraz »rodiče« pouze otce a matku.

II. Práva a povinnosti rodičů. Rodiče jsou vůbec povinni své děti vychovávati, t. j. o život a zdraví jich pečovati, slušnou výživu jim dávati, jich tělesné a duševní síly vzdělávati, a vyučováním v náboženství a užitečných vědomostech základ k budoucímu štěstí jich klásti (§ 139. o. o. z.). Domácí vyučování není nijak omezováno (zákon ze dne 21. prosince 1867, č. 142. ř. z.). Při volbě vychovatelů a učitelů při soukromném vyučování netřeba míti ohled na vyznání náboženské (zákon ze dne 25. května 1868, č. 48 ř. z. § 6.).

Volba náboženství (zákon ze dne 25. května 1868, č. 49. ř. z.).

1. Děti manželské a děti za takové pokládané následují, pokud se týče náboženství, svých rodičů, ač jsou-li oba téhož vyznání. Při smíšených manželstvích obdrží synové víru otcovu a dcery víru matčinu. Rodiče mohou však sami určiti smlouvou, že všecky dítky buď otce nebo matku v náboženství mají následovati. Nemanželské děti následují matku v náboženství. Není-li ničeho ustanoveno, určí náboženství děcku ten, kdo pečuje o vychování jeho. Reversy komukoliv v tomto ohledu vydané jsou neplatny (§ 1. cit. z.).

2. Náboženství takto dítěti určené nemá býti změněno, pokud to dítě samo z dobré vůle neučiní. Rodiče dle odst. 1. oprávněni jsou určiti a měniti náboženství děcka, pokud nepřekročilo sedmý rok věku svého. Změní-li jeden z rodičů aneb oba vyznání, pokládají se dítky, jež nedospěly k sedmému roku, ve příčině vyznání náboženského — nehledíc na smlouvu před změnou tou uzavřenou — jakoby narozeny byly teprve po nastalé změně vyznání rodičů. O děcku za manželské uznaném (legitimovaném) před sedmým rokem věku svého, platí, co se týče náboženství, ustanovení odst. 1. (§ 2. cit. z.).

3. Rodiče, poručníci, jakož i zřízenci náboženští jsou povinni dle předpisů těchto se zachovati. Ve případě, že by se těchto pravidel nešetřilo, mají příbuzní, jakož i zřízenci náboženští právo, pomoci úřadů se dovolávati, kteřížto pak věc vyšetří a opatření zákonní učiní. Po dokonaném 14. roku věku svého má každý na vůli zvoliti si náboženství dle přesvědčení svého.

Výživa dětí. V první řadě otec povinen jest pečovati o výživu dětí, pokud se samy vyživiti nemohou. Opatrovati dítky na těle i na zdraví jest povinností matčinou (§ 141. o. o. z.). Jestliže manželé rozvedení aneb naprosto rozloučení nedohodli se o tom, kdo z nich o výchovu dětí bude pečovati, má soud k tomu přihlížeti, nepřipouštěje o tom sporu, aby děti mužského pohlaví až do konce čtvrtého roku, děti ženského pohlaví až do ukončení sedmého roku matkou byly vychovávány a opatrovány, ač nevyžadují-li důležité příčiny, z rozvodu nebo rozloučení manželství zřejmé opatření jiného. Náklad na výchovu vésti povinen jest otec (§ 142. o. o. z.) (rozh. ze dne 26. ledna 1869 č. 663.) Žádosť otcovu dle § 142. o. o. z., aby dítě u matky se nacházející jemu bylo předáno, vyřizuje pouze soud poručenský. Je-li otec nemajetný, jest matka povinna o výživu dětí pečovati a zemře-li otec, má vůbec o výchovu jich péči míti. Není-li již ani matky na živu, aneb je-li nemajetnou, připadá tato péče rodičům otcovým a po těch rodičům matčiným (§ 143. o. o. z.). Rodiče mají právo říditi společně jednání dítek svých, děti pak jsou povinny, uctivosť a poslušnosť jim prokazovati (§ 144 o. o. z). Rodiče mohou dětí pohřešovaných hledati, uprchlých nazpět žádati a při tom pomoci úřadu použíti, mají též právo děti nemravné, neposlušné, domácí pořádek a pokoj rušící trestati, však pouze takovým způsobem, aby jim neuškodili na zdraví (§ 145. o. o. z.).

Zákon sám nazývá souhrn práv otcových, mocí otcovskou (§ 147. o. o. z.). Otec může dítě své ještě nedospělé k tomu stavu vychovávati, kterýž se mu zdá příhodným; po dosažené dospělosti může však dítě otci svému předložiti, že má chuť k povolání jinému, jež se s náklonností a schopnostmi jeho spíše srovnává, a bylo-li to bez úspěchu, může žádosť svou na řádný soud vznésti, kterýž o tom rozhodne z moci úřední se zře-

telem na stav, jmění a námitky otcovy (§ 148. o. o. z.). Jestliže nezletilý proti vůli otcově aneb poručníkově vstoupil ve stráž finanční, má býti na požádání otcovo po rozhodnutí úřadu poručenského ihned propuštěn (d. dv. kanc. ze dne 16. července 1835 č. 60. sb. z. s. a ze dne 8. listopadu 1837, č. 242 sb. z. s.). K dobrovolnému vstoupení do vojska má nezletilý syn potřebí svolení otcova aneb poručníkova (§ 20. bran. z. ze dne 5. prosince 1868 č. 151 ř. z.), kteréž musí býti písemné a ověřené (instrukce ku bran. zákonu § 114. č. 1). Ku vstoupení nezletilého do řádu duchovního potřebí jest svolení otcova resp. poručníkova jakož i poručenského úřadu (dv. d. ze dne 26. ledna 1844, č. 780 sb. z. s.). Vše, čeho děti jakýmkoli způsobem dle zákona nabudou, jest jich jměním; pokud jsou však moci otcovské podrobeny, přísluší otci správa jmění toho. Toliko kdyžby otec ku správě jmění byl neschopen, aneb těmi, kteří dětem jmění dali, ze správy vyloučen, určí soud správce jiného. (§ 149 o. o. z.) Je-li otec ze správy jmění dítěte svého závětí vyloučen, nemůže on, nýbrž pouze ten, kdo ku správě jmění dítěte ustanoven jest, veškerá práva k platnosti přivésti a zejmena též přihlášku k dědictví jménem nezletilého podati (rozh. ze dne 29. září 1863 č. 7128 Gl. U. 1804.).

Nabude-li syn zletilosti, může býti otec k tomu soudem přidržen, aby synu svému jmění odevzdal (rozh. ze dne 30. dubna 1870 č. 14624). Z příjmů jmění dítěte, pokud stačí, budiž zapravován náklad na vychování; co přebude, uloží se pod úroky a každý rok se z toho účet složiti musí. Je-li však přebytek nepatrný, mohou se otci účty prominouti a jemu na vůli zůstaviti, jak s přebytkem naložiti chce. Povolí-li ten, od něhož dítě jmění má, otci, aby požitků z něho požíval, ručí nicméně příjmy za výživu dítěte dle stavu jeho, aniž mohou otcovi věřitelé dítěti na újmu na ně sáhnouti (§ 150. o. o. z.). Manžel na živě jsouc' má složiti úroky z dědického podílu svého dítěte, na svých nemovitostech pojištěného do sirotčí pokladny, a může si odečísti pouze vydání, jichž užil k výživě a výchově dítěte, a jež úřad poručenský byl schválil (rozh. ze dne 24. února 1869 č. 1955). Věřitelé otcovi, jemuž přísluší požívání nemovitosti dítěte, mohou sáhnouti pouze na to, co zbude z důchodů po uhražení nákladů na vychování dítěte (rozh. ze dne 8. března 1870 č. 2555). Děti, jsoucí pod mocí otcovskou, nemohou beze svolení otcova výslovně aneb mlčky daného v platné závazky vcházeti (§ 152. o. o. z.).

III. Nemanželské děti nepožívají vůči rodičům týchž práv jako děti manželské. Bylo-li dítě sice manželkou zrozeno, však před anebo po čase vyměřeném v § 138. o. o. z., dle toho, kdy manželství bylo uzavřeno, anebo kdy manželství bylo rozvedeno, má se dle práva za to, že dítě narozeno jest mimo manželství (§ 155. o. o. z.). Tato právní domněnka má místo též při předčasném porodu, když manžel, jenž před svatbou o těhotenství nevěděl, ve třech měsících od okamžiku, kdy o narození dítěte zvěděl, otcovství před soudem popírá (§ 156. o. o. z.). Důkaz porodu předčasného aneb opozděného může býti podán jen znalci po důkladném zkoumání (§ 157. o. o. z.). Tvrdí-li muž, že dítě od manželky jeho v zákonním čase zrozené není jeho, má nejdéle ve třech měsících od doby, kdy to zvěděl popříti, že dítě v manželství zplozeno jest a má proti opatrovníkovi k tomu zřízenému, aby zplození manželské hájil, dokázati nemožnost, že dítě od něho bylo zplozeno. Ani cizoložství matkou spáchané ani tvrzení její, že dítě jest nemanželským nejsou s to, aby ho zbavily práv manželského

zplození (§ 158. o. o. z.). Matka tedy nemá nikdy práva, nemanželský původ svého děcka dokazovati; tolikéž ne nemanželský otec, třeba si později matku za manželku vzal. Důkaz o tom, že žaloba dle § 158. o. o. z. jest promlčena, musí podati žalovaný. (Rozh. ze dne 4. května 1858 č. 3143). Za to však požívají práva toho dědicové mužovi. Zemře-li muž před časem, v němž mu dovoleno, popírat manželské zplození dítěte, mohou ve třech měsících od smrti mužovy z příčiny výše položené učiniti tak jeho dědicové, jimž by se v právech újma stala. Poručník nezletilého dědice mužova může však jen za souhlasu poručenského soudu popírati, že to či ono dítě se narodilo v manželství (§ 159. o. o. z.) (rozh. ze dne 15. října 1867, č. 8677).

Manžel jakožto žalobce musí dokázati nemožnosť, že by dítě od něho bylo zplozeno. K tomu nestačí pouze důkaz, že někdo jiný v kritické době s manželkou jeho obcoval, nýbrž jsou zde závažnými hlavně následující okolnosti:

a) že s matkou dítěte v kritické době nemohl obcovati;

b) že neobcoval ačkoliv mohl (»Právník« 1875 str. 191);

c) že obcoval sice, avšak obcování to že nemohlo míti následků na př. proto, že manželka byla již těhotnou (Gl., U., W. č. 5338.) neb on že byl nezpůsobilým ku zplození;

d) že dítě od něho nemůže býti zplozeno na př. proto, že jest desítiměsíční.

Žalovaným jest dítě, které zastupuje opatrovník a nikoliv matka; z toho vysvítá, že ani doznání matčino, že dítě někým jiným zplozeno bylo, o sobě žádného důkazu nečiní, poněvadž pouze doznání žalovaného žalobce důkazu sprošťuje. Z té příčiny neměla by se matce ukládati přísaha rozhodovací, nýbrž pouze její svědectví by se připouštěti mohlo; panující prakse však připouští nicméně žalobu i na matku jako spolu žalovanou a následkem toho i přísahu rozhodovací, matce uloženou. (»Právník« 1875 str. 191.).

Prosba žalobní směřuje k tomu, aby soud uznal, že dítě není žalobcovo.

Děti zplozené v manželství neplatném, ale ne v takovém, jemuž by vadily překážky v §§ 62. (dvojženství), 63. (vysvěcení a složení slavných slibů), 64. (rozdílnost náboženského vyznání); pokládány buďtež za děti manželské, když překážka později pomine, aneb když aspoň jeden z rodičů může dokázati, že bez viny své o překážce nevěděl; avšak v tomto případě nemohou děti dosíci jmění, které dle ustanovení rodinných výhradně potomkům manželským zůstaveno jest. (§ 160. o. o. z.). Děti mimo manželství zrozené, které pozdějším sňatkem rodičů legitimovány byly, jsou dětem v manželství zrozeným na roveň postaveny, nemohou však dětem mezi tím v manželství zplozeným ani práv prvorozenství ani jiných práv nabytých upírati (§ 161. o. o. z.). Ve případech takových nesmí býti jméno nemanželského dítěte ve knize křtů změněno, nýbrž zaznamená se pouze legitimace a dítěti vydá se list křestní, znějící na nové jméno (dv. d. ze dne 18. července 1834 a min. výnos ze dne 18. října 1851 č. 3075). Sporná jest otázka, vztahuje-li se legitimace též k potomstvu dítěte nemanželského i tehda, když toto dítě před sňatkem rodičů zemřelo. Randa praví, že nikoliv (org. § 161.) rovněž Nippel; podobně cís. pat. ze dne 22. února 1791. Opáčně soudí Zeiller a Pratobevera.

Že se dítě narodilo mimo manželství, nemůže mu býti na újmu ani v občanské vážnosti ani v budoucím zaopatření. K tomu konci není tedy potřebí zvláštní milosti zeměpánovy, kterouž by se dítě takové prohlásilo za manželské. Pouze chtějí-li rodiče, aby dítě nemanželské nabylo přednosti jich stavu aneb práv dědických k jich jmění, mohou za milosť takovou žádati (legitimatio per rescriptum principis). Jiných členů rodiny milosť ta se netýká (§ 162. o. o. z.).

Komu se dokáže způsobem, soudním řádem předepsaným, že s matkou dítěte obcoval v čase, od kteréhožto až do porodu neprošlo méně než sedm a ne více než deset měsíců, aneb kdo se k tomu třebas mimosoudně přizná, o tom se má za to, že dítě byl zplodil (§ 163. o. o. z.) (rozh. ze dne 18. dubna 1865 č. 3238). Doba v § 163. naznačená nepočítá se dle kalendáře, nýbrž platí měsíc za 30 dnů. (Rozh. ze dne 6. prosince 1870 č. 5306 a ze dne 20. listopadu 1884 č. 11259 sb. 10256). Platí-li domněnka (§ 163.) o více osobách, nevylučuje mimosoudní doznání osoby jedné závazek ostatních. (Rozh. ze dne 16. června 1869 č. 6596 sb. č. 3443). Domněnka § 163. nemůže býti dobrozdáním znalců ohledně zralosti dítěte vyvrácena (Rozh. ze dne 11. února 1879 č. 8057.), aniž důkazem, že v době kritické používáno bylo »condonu«. (Rozh. ze dne 19. října 1881 č. 10381, sb. č. 8529). Zapsání jména otcova dle udání matčina do knihy křtů aneb porodů jest úplným důkazem jen tehda, když se tak stalo s přivolením otcovým, a když správce duchovní a kmotr, kteří otce osobně znají, to dosvědčí (§ 164. o. o. z.).

Nemanželské děti nepožívají vubec ani práv rodiny ani příbuzenstva, nemají práva ani ke jmenu otcovu, ani ke šlechtictví, ani k erbu nebo jiným přednostem rodičů, nýbrž přísluší jim toliko jméno rodu matčina (§ 165. o. o. z.). I dítě nemanželské má právo žádati na rodičích, aby je podle jmění svého vyživovali, vychovali a zaopatřili. Dítě nemanželské není pod mocí otcovou, nýbrž jest zastupováno poručníkem zvláště zřízeným (§ 166. o. o. z.). O výživě nemanželského dítěte viz alimentaci. Pokud matka sama své nemanželské dítě způsobem budoucímu jeho povolání přiměřeným chce a může vychovávati, nemá otec pravo, dítě jí odjímati, jest však povinen, náklad na výživu nésti (§ 168. o. o. z.). Bylo-li by však blaho dítěte vychováním matčiným ohroženo, jest otec povinen, dítě k sobě vzíti a je vychovávati u sebe anebo na jiném bezpečném a slušném místě (§ 169. o. o. z.). Rodiče mohou se o to smluviti, jak chtějí dítě mimo manželství zrozené živiti, vychovati a zaopatřiti; avšak úmluva ta nemůže býti právům dítěte na újmu (§ 170. o. o. z.). Povinnosť děti nemanželské živiti přechází jako každý jiný dluh na dědice rodičů (§ 171. o. o. z.).

IV. Moc otcovská pomíjí, když dítě dosáhne zletilosti, ač nepovolí-li soud z příčin duležitých k žádosti otcově prodloužení moci otcovské, což veřejně se vyhlásí (§ 172. o. o. z.). Toto oznámí se i notáři, v jehož okresu se tak stalo (§ 184. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.). Příčiny, pro které se žádati může, aby soud moc otcovskou prodloužil, jsou tyto:

a) Když dítě, ač jest zletilým, pro vady tělesné neb duševní není s to, aby samo se živilo neb záležitosti své opatřovalo;

b) když dítě, jsouc nezletilé, ve dluhy povážlivě zabředlo;

c) dopustilo-li se takových přečinů, pro kteréž i nadále pod bedlivým dozorem otcovým zůstati musí (§ 173. o. o. z.).

Děti, které nedokonaly roku čtyřiadvacátého, mohou z moci otcovské propuštěny býti, když je otec s přivolením soudu výslovně z moci své propustil aneb když dvacetiletému synovi dovolí, aby vedl vlastní svou domácnosť (§ 174. o. o. z.), (dv. d. ze dne 15. června 1832 ku všem appel. soudům, sb. z. s. č. 36; d. dv. kanc. ze dne 24. července 1835 pol. sb. z. 63. sv., str. 307; circul. ze dne 30. září 1835, f. 1196, voj. sb. z. č. 102).

Nezletilý, jemuž úřad povolí samostatné provozování živnosti, jest rovněž moci otcovské zbaven. Povolení toho dosáhnouti mohou též nezletilí, kteří nepřekročili ještě rok 20. věku svého, leč povinností úřadu jest, přesvědčiti se o vlastnostech nezletilého a dohodnouti se o tom s příslušným soudem.

Vdá-li se nezletilá dcera, vstoupí, pokud se týče osoby její pod moc mužovu (§§ 91. a 92. o. o. z.), co se pak týče jmění jejího, jest otec její opatrovníkem tohoto až do nabytí zletilosti. Zemře-li muž, přechází opět v moc otcovskou (§ 171. o. o. z.).

Pozbyl-li otec zdravého rozumu, byl-li prohlášen za marnotratníka, byl-li pro zločin na dobu delší jednoho roku do vězení odsouzen, vystěhoval-li se o své ujmě ze země, byl-li po dobu delší jednoho roku vzdálen, nedav o sobě věděti, zaniká moc otcovská a zřídí se poručník. Pominou-li však tyto překážky, nabude otec zase práv svých (§ 176. o. o. z.). Otec, který zanedbává výživy a výchovy dětí svých, pozbývá moci otcovské na vždy (§ 177. o. o. z.). Proti zlému užívání moci otcovské, jímž se dítěti v jeho právech ubližuje, nebo proti zanedbávání povinností otcovských, může netoliko dítě samo, nýbrž každý kdo o tom zví, zvláště pak nejbližší příbuzní pomoci právní žádati. Soud to má vyšetřiti a podle okolností opatření učiniti (§ 178. o. o. z.). O tom, jak se trestají rodiče, když zle nakládají s dětmi svými, ustanovují §§ 413—416. tr. z.; nejprve dostanou důtku od soudu, podruhé jim soud pohrozí, že se jim dítko odejme a na jich náklad jinde vychovati dá, po třetí pak se jim dítko skutečně odejme a rodiče mohou býti dle povahy zlého nakládání potrestáni. (Rozh. ze dne 5. září 1866 č. 1158.)

V. Ascendenti a descendenti jsou vyloučeni ze svědectví při závětích, týkajících se rodičů a dětí navzájem (§ 594. o. o. z.). Ve sporu jsou ascendenti a descendenti vesměs zavržitelnými svědky (§ 141. o. s. ř.), v řízení trestním mohou se ascendenti a descendenti navzájem vzdáti svědectví (§ 152. tr. ř.). Ublížení ascendentům zůstavitelovým na cti, na těle aneb na jmění a jen pokus toho, má-li povahu skutku trestného, tvoří důvod vylučovací v právu dědickém, ač nedokáže-li se, že zůstavitel ublížiteli byl odpustil (§ 540. o. o. z.). Při zločinu vydírání stačí, byl-li činěn nátlak na ascendenty ohroženého (§ 98. tr. z.). Ascendenti mohou též v řízení trestním odvolání neb stížnosť zmateční jménem odsouzeného podati (§ 282. tr. ř.). Právní jednání mezi ascendenty a descendenty uzavřená, mohou za jistých okolností vzata býti v odpor (viz Odporování právnímu jednání).

VI. Právo dědické. Není-li tu nikoho, jenž přímo od zůstavitele pochází, připadne dědictví těm, kdož jsou s ním v druhém pokolení spřízněni, totiž jeho rodičům aneb jich potomkům. Žijí-li oba rodiče, připadne jim pozůstalosť rovným dílem. Zemře-li jeden z rodičů, přejdou práva jeho na pozůstalé děti aneb potomky, a polovice, jež by zemřelému byla náležela,

rozdělí se mezi ně dle předpisů § 732—734. a § 735. o. o. z. Zemře-li některý z rodičů bezdětek aneb bez potomstva, připadá jeho polovice druhému rodiči živému. Není-li i tohoto více na živu, připadá dědictví jeho dětem nebo potomkům (§ 737. o. o. z.). Zemřou-li rodiče zůstaviteloví bez potomků, připadne dědictví pokolení třetímu, totiž pradědům zůstavitelovým a jich potomkům. Dědictví budiž ve dva stejné díly rozděleno. Polovice pak náleží rodičům otcovým a jich potomkům a druhá polovice rodičům matčiným a jich potomkům (§ 738. o. o. z.). Každá polovice rozdělí se pak mezi dědy obou stran stejným dílem, jsou-li oba ještě na živu. Zemře-li jeden z nich aneb zemřou-li oba jedné aneb druhé strany, rozdělí se polovice pozůstalosti této straně připadající mezi děti neb potomky dědů dle ustanovení §§ 735—737. o. o. z. a § 739. o. o. z.). Zemřou-li se strany otcovské aneb mateřské oba rodiče, a nemá-li ani děd ani bába žádných potomků, připadá celé dědictví dědům strany druhé ještě žijícím, a po jich smrti jich dětem aneb potomkům (§ 740. o. o. z.). Po vymření celého třetího pokolení přísluší právo dědické čtvrtému pokolení. V pokolení čtvrté náležejí rodiče děda otcova a jeho potomci, rodiče matky bábiny a její potomci, rodiče děda matčina a jeho potomci a rodiče báby matčiny a její potomci (§ 741. o. o. z.). V pokolení šesté náležejí zůstavitelovi třetí pradědové a prabáby s těmi, kdož z nich pošli. Tímto pořadem řídí se posloupnosť dědická ze zákona (§ 742—751. o. o. z.). Potomci dětí mimo manželství zrozených jsou z práva dědického vyloučeni; toliko po matce přísluší nemanželskému dítěti právo dědické (§ 754. o. o. z.).

Výraz »pokrevní přátelé« (»Blutsfreunde«) v závěti užitý zahrnuje v sobě též nemanželské potomky. (R. ze dne 25. dubna 1865 č. 2308, Gl. U. 2164). Děti adoptované jsou, pokud se práva dědického týče, dětem zůstavitelovým v manželství zrozeným na roveň postaveny (§ 755. o. o. z.). Po příbuzných aneb po manželu zůstavitelově, bez jehož svolení byly za vlastní přijaty, nemají dědického práva ze zákona. Podržují však právo toto ke jmění svých přirozených rodičů a příbuzných (§ 183. o. o. z.). Rodičům přísluší k pozůstalosti dětí mimo manželství zrozených, však legitimovaných, vzájemné právo, kteréž přísluší dětem k pozůstalosti rodičů (§§ 752—754. o. o. z.) Zvolitelé nemají však práva děditi dle zákona po dítěti zvoleném; pozůstalosť po dítěti takovém připadne jeho příbuzným (§ 756. o. o. z.).

VII. Povinnosť zříditi věno. Nemá-li nevěsta dostatečného jmění, z něhož by ženichovi přiměřené věno dala, jsou rodiče aneb dědové a báby její v témž pořádku, jak jsou povinni, děti živiti a opatřovati, zavázáni, dcerám nebo vnučkám, když se vdávají, věno jich stavu a jmění přiměřené, dáti aneb k němu přiměřeně přispívati (§ 1220. o. o. z.). Dcera nemanželská může žádati věno jen od matky (§§ 160—162., 183., 1224. o. o. z.). Omlouvají-li se rodiče nebo dědové a báby, že nejsou s to, aby nevěstě slušné věno dali, má soud k žádosti ženichově a nevěstině, veškeré okolnosti vyšetřiti a dle toho věno přiměřené vyměřiti — anebo vyřknouti, že dědové a báby a rodiče nejsou povinni, věno zříditi (§ 1221. o. o. z.). Provdala-li se dcera bez vědomí aneb proti vůli rodičů svých a shledá-li soud, že příčina, proč rodiče k tomu nesvolili, jest podstatnou, nejsou rodiče povinni, věno jí zříditi, a to ani tehdy, kdyby manželství dodatečně byli schválili (§ 53. a 1222. o. o. z.). Obdržela-li dcera již věno a pozbyla-li ho, byť i bez viny své, nemůže již věna nového žádati, ani kdyby

vešla ve druhé manželství (§§ 1223., 771., 778., 790. a 922. o. o. z.). Je-li pochybno, bylo-li věno zřízeno ze jmění rodičů anebo ze jmění nevěstina, má se za to, že ze jmění nevěstina. Vyplatí-li však rodiče nezletilé dceři své věno beze svolení poručenského soudu, má se za to, že věno dali ze svého (§ 1224. o. o. z.). Ani ženich, ani rodiče jeho nemohou obvěnění určovati. Jako rodiče nevěstiny jsou povinni této věno dáti, mají též rodiče ženichovi povinnost, výbavu jmění jich přiměřenou synu svému zříditi (§§ 1220—1223., 788. a 790. o. o. z.).

VIII. Překážka vydržení a promlčení. Mezi manžely a mezi dětmi aneb poručenci a jich rodiči a poručníky, pokud oni jsou ve svazku manželském, tito pak pod mocí rodičů aneb poručníků, nemůže se vydržení nebo promlčení ani počíti, počalo-li již, ani dále běžeti (§ 271. o. o. z.).

IX. Poplatky. Zákon poskytuje zvláštních výhod pro převody jmění ascendentů na descendenty, však nikoliv pro převody jmění descendentů na ascendenty. Výhody vztahují se i na děti adoptované, ba i na zetě a snachy, jakož i na děti nemanželské (výn. min. fin. ze dne 31. srpna 1858, č. 138 ř. z. a ze dne 3. srpna 1859, č. 28546 a výn min. fin. ze dne 12. dubna 1853, č. 12695). Poplatek obnáší u převodů jmění mezi živými z hodnoty 1% s 25% přirážkou (p. s. 91 I. z. popl. a zákona ze dne 10. prosince 1862, č. 89 ř. z.), tolikéž při převodech na případ smrti, (p. s. 106, B. a.), při čemž nečiní se rozdílu, stal-li se převod na základě posloupnosti testamentární neb zákonné či darováním na případ smrti. Věno a vojenská kauce svatební požívají těchže výhod, zřizují-li je osoby zákonem k tomu zavázané.

Assignace čili Poukázka.

I. Pojem: Poukázkou nazývá o. o. z. (§ 1400.) právní jednání, kterým dlužník (assignant) na místo sebe třetího (assignata) jako platitele určuje, o tom věřitele (assignatara) vyrozumí a poukáže, aby tohoto třetího zaplatitele přijal. — Výrokem »poukázka« označuje o. o. z.:

a) Rozkaz dlužníka daný osobě třetí (§ 1400., 1405. o. o. z.);

b) oznámení toho dlužníkem věřiteli učiněné (§ 1405. o. o. z.);

c) listiny o tom dlužníkem vyhotovené (§ 1405., 1408, o. o. z.).

Dle o. o. z. působí assignace změnu závazku, záležející v tom, že přistoupí ku stávajícímu závazku nový dlužník. Tomuto pojímání nelze však zcela přisvědčiti, ježto jednak obsahu § 1407 o. o. z. neodpovídá, jednak při poukázce dle § 1401—1406., 1408., 1409. o. o. z. na starém závazku ničeho nemění, nýbrž pouze změna jistých předpokládání tu nastává. Zvláště pak není správné, praví-li se v o. o. z., že dlužník místo sebe (»an seine Stelle«) třetího jako platitele postaviti může, poněvadž z pravidla starý dlužník (assignant) ze závazku assignací nevystupuje, nýbrž vedle nového dlužníka (assignata) dále ručí. Mylným jest tedy náhled, považuje-li se assignace za přejmutí dluhu, za sukcessi v právní závazek dlužníkův nebo za postoupení dluhu (passivní cessi). Dle § 1400. o. o. z. a násl. může míti assignace trojí účel:

1. Založiti závazek akcessorní (akcessorní platební poukázka § 1401. až 1406. o. o. z.);

2. založiti nový závazek s účinkem obnovy (novace) starého dluhu, jenž pomíjí (§ 1407., novační platební poukázka);

3. způsobiti účinky postupu (cesse).

II. Druhy poukázky: Všeob. obč. z. obsahuje pouze všeobecné zásady o poukázkách bez ohledu na jich obsah. V moderním obchodu vyvinuly se zvláštní způsoby assignace, při kterých jest třeba dbáti jednak předpisů zvláštních, jednak všeobecných ustanovení o. o. z. Zvláštní zmínky zasluhují: poukázka dle obchodního práva, zvláště indossovatelná poukázka na řád, cheque, pokladniční poukázka a poštovní poukázka. — Zákon poplatkový (p. s. 11 popl. z.) považuje i kupon (Talon) za druh poukázky v pojmu ovšem mnohem širším.

III. Vznik assignace: Všeob. obč. z. rozeznává a) úplnou, b) neúplnou assignaci.

K úplné assignaci potřebí svolení všech súčastněných osob, assignatara, assignata i assignanta. Zvláštní forma aneb výslovné prohlášení se nevyžaduje. Právní prakse a theorie spatřuje vznik úplné assignace:

1. Převezme-li kupec nemovitosti dluhy hypotekarní na srážku trhové ceny. (Rozh. ze dne 2. března 1882 č. 907, Gl. U. 8908; 12. ledna 1882 č. 11927, Gl. U. 8832; 23. března 1881 č. 2566, Gl. U. 9737; 12. prosince 1877 č. 11826. Časopis »Gerichts-Ztg.« č. 68 a j. d.) — řada jiných rozhodnutí spatřuje v takovémto převzetí passiv pouze převzetí ručení dle § 443. o. o. z., což odporuje zásadám § 914. o. o. z. (Rozh. ze dne 18. dubna 1888 č. 1979, Gl. U. 12147; 19. prosince 1883 č. 13872, Gl. U. 11322; 21. října 1884 č. 10851, Gl. U. 10217 a jiné);

2. byly-li následkem exekuční dražby hypoteční pohledávky z nejvyššího podání k zaplacení přikázány, při čemž poukaz assignantův to jest exekutův výrokem soudním nahražen jest. (Rozh. ze dne 25. května 1886 č. 5485, Gl. U. 11042; 28. srpna 1889 č. 9629, Gl. U. 12878; 5. srpna 1880 č. 8757, Gl. U. 8771 a j. — Rozh. ze dne 8. února 1887 č. 451, Gl. U. 11435 vylučuje assignaci v tomto případě a odvozuje ovšem neprávem osobní závazek vydražitelův z ustanovení § 1019. o. o. z.;

3. assignace spatřuje se v exekučním odevzdání pohledávek, při čemž vůle assignanta soudem jest nahražena. (Rozh. ze dne 12. ledna 1864 č. 197, Gl. U. 1851; 10. května 1864 č. 3001, Gl. U. 1915);

4. dále v převzetí passiv nějakého obchodu (Rozh. ze dne 18. ledna 1877 č. 6477, Gl. U. 6355); v odevzdání pokladniční poukázky k placení (Rozh. ze dne 14. září 1878 č. 5153, a. c. 773). Naproti tomu vylučuje nejvyšší soudní dvůr assignaci, zaplatí-li kdo cizí dluh nebo úroky, aniž by při tom něco prohlásil. (Rozh. ze dne 19. února 1880 č. 554, Gl. U. 7866);

5. svolení assignatařovo dlužno spatřovati zvláště:

a) podá-li assignatař žalobu přímo na assignata (Rozh. ze dne 9. února 1885 č. 11321, Gl. U. 10780: 21. listopadu 1889 č. 11250, Gl. U. 13007); opáčně, ač neprávem (Rozh. ze dne 11. pros. 1885 č. 11540, Gl. U. 10826 a jiné);

b) přijme-li assignatař úroky od toho, kdo dluh převzal (Rozh. ze dne 12. ledna 1882 č. 11927, Gl. U. 8832);

c) za to nestačí pouhé nabytí vědomosti věřitelem o smlouvě poukázku obsahující (Rozh. ze dne 5. června 1878 č. 240 Gl. U. 26,7019) neb

d) pouhé vyjednávání s příjemcem dluhu o výmaz hypotéky (Rozh. ze dne 21. ledna 1814 č. 13115, Gl. U 26,60):

6. v jakém pořadí souhlasy projeveny byly jest lhostejno, však nesmí v okamžiku svolení assignatářova assignatovi od assignanta daný platební rozkaz, jenž ve smyslu § 1002. o. o. z. mandátem jest, odvolán býti aneb

jiným způsobem (§ 1020—1024. o. o. z.) zaniknouti. Je-li assignat s assignací srozuměn, nemůže již ji vypověděti, třebas assignatař o ní dosud zpraven nebyl (§ 1404. a 1021. o. o. z.). Dle rozhodnutí ze dne 10. května 1864 č. 13001, Gl. U. 1915 pomíjí assignace, byl-li na assignata uvalen konkurs dříve než tento o assignaci zvěděl. Dle rozh. ze dne 18. června 1862 č. 2050, Gl. U. 1533, může assignát zaplacení odepříti, byl-li po jeho vyrozumění však před presentováním poukázky na assignanta konkurs vyhlášen;

7. assignat jest povinen svoliti ku assignaci jen potud, pokud jest dlužníkem assignantovým (§§ 1404—1408. o. o. z.) — Odepře-li assignat placení, ač jest k tomu povinen, pak ručí za následky (§ 1409. o. o. z.). Assignatář není nikdy povinen k assignaci přistoupiti, musí však bez váhání assignantovi odepření své oznámiti, jinak by ručil za škodlivé následky (§ 1405. o. o. z.). Táž povinnosť nastává assignatáři, nepřijme-li assignat poukázku nebo nemůže-li být poukázka pro nepřítomnosť assignata předložena.

IV. Účinky assignace:

1. Neúplná assignace platí dle § 1402. o. o. z. jen pro ty osoby, které s ní souhlasí;

a) svoluje-li k assignaci pouze assignat, nikoliv též assignatář, jest tu smlouva plnomocenská (§ 1403. o. o. z.), takže assignant může assignata žalovati, aby assignatáři zaplatil. (Rozh. ze dne 4. března 1879 č. 12943, Gl. U. 7355; rozh. ze dne 30. října 1878 č. 8187, Gl. U. 7187);

b) nepřistoupí-li assignat k assignaci, jest assignatář povinen dle § 1405. o. o. z. assignantovi to oznámiti, nikoliv však na assignatovi požadovati, aby k assignaci přistoupil;

c) úmluvu mezi assignatářem a assignatem beze svolení assignantova považovati dlužno pouze za slib assignatův assignatáři učiněný pod podmínkou, že assignant k tomu svolí. Zaplatí-li assignat assignatáři beze svolení assignanta, nastávají účinky § 1423. o. o. z.

2. Účinky úplné asssignace:

a) co se týče poměru assignanta ku assignatovi, platí co uvedeno bylo pod č. 1 b). Vzájemná práva a povinnosti posuzovati dlužno dle vnitřního poměru assignanta ku assignatovi. § 1409. o. o. z. odvolávaje se na § 1414. o. o. z. ustanovuje, že assignatovi přísluší proti assignantovi nárok na náhradu toho, co assignatáři byl zaplatil. To však neplatí tehda, když z poměru assignata ku assignantovi vyplývá něco jiného, na příklad, když assignat assignaci přijal donandi causa;

b) poměr mezi assignantem a assignatářem. — Úmluvou assignace není assignant nikterak sproštěn svého závazku oproti assignatáři, vyjímaje ovšem případ § 1407. o. o. z. (Poukázka není placení). Přijal-li assignatář assignaci a assignat i kdyby byl žalován (upomínání nestačí), nezaplatí, jest z toho assignant assignatáři práv v tom poměru jako cedent cessionáři, ve kterémž případě ručí dle § 1397., 1399. a 1398. o. o. z. (§ 1406. o. o. z.), (rozh. ze dne 12. listopadu 1885 č. 11564, Gl. U. 10789). Ručení toho druhu přivádí se k platnosti obyčejně na základě původního titulu dlužního (arg. § 1401.) Pouze v případě § 1408., t. j. když assignant svému dlužníku jako assignatu nařídí, aby platil jen v té míře, ve které jest mu zavázán, ručí assignat ze správy. Všeliké ručení assignantovo jest vyloučeno, když assignatář prohlásí, že assignata samotného za plátce při-

jímá (§ 1407. o. o. z.). — Toto prohlášení může se státi výslovně aneb mlčky. Mlčky dle § 1407. o. o. z. stává se, když assignatář assignantovi kvituje anebo jemu dlužní úpis vrátí. Než propuštění assignanta ze závazku rukojemského může se státi též jiným způsobem. — Nelze však mluviti o propuštění takovém:

1. vzal-li assignatář mlčky k vědomosti oznámení o převzetí dluhu a o zažalování pohledávky proti assignatovi. (Rozh. ze dne 30. pros. 1873 č. 12372, Gl. U. 5192; ze dne 5. prosince 1866 č. 10746, Gl. U. 2674);

2. přijal-li assignatář prohlášení assignatovo, že za assignanta zaplatí (Rozh. ze dne 30. dubna 1879 č. 3236, Gl. U. 7438; ze dne 18. dubna 1866 č. 2862, Gl. U. 2460);

3. přijal-li assignatář úroky od toho, kdo dluh převzal (Rozh. ze dne 22. dubna 1879 č. 13004, Gl. U. 7427). Naproti tomu jest assignant dle rozh. ze dne 4. března 1874 č. 1532, Gl. U. 5287, závazku sproštěn, když assignatář, aniž by zaplacení obdržel, assignatovi dluh kvituje. Assignace ve smyslu § 1407. o. o. z. jest zároveň expromissí v § 1345. o. o. z. zmíněnou, následkem čehož též úřední seznam ku všeob. obč. zákonníku při slově »Expromission« poukazuje na slova »Zahler« »Anweisung«, jakož i na § 1345. Při assignaci předpokládá všeob. obč. zák., že mezi assignantem a assignatářem jest poměr dlužníka k věřiteli;

c) P o m ě r m e z i a s s i g n a t á ř e m a a s s i g n a t e m. Assignací nabývá assignatář právo žaloby proti assignatovi, kteréž zakládá se ve slibu assignatově a v existenci pohledávky assignatářovy proti assignantovi. Proto může assignat proti assignatářovi všecky námitky, assignantovi příslušící, ať se vztahují na vznik či na trvání pohledávky, nejsou-li povahy čistě osobní, k platnosti přivésti. (Tak rozh. ze dne 9. září 1864 č. 6352, Gl. U. 2708, dle kterého může assignat dluh k soudu složiti, pakli querela non numeratae pecuniae mezi assignantem a assignatářem vyřízena není; rozh. ze dne 10. prosince 1869 č. 10412, Gl. U. 3599, které připouští exceptio non adimpleti contractus na straně assignatově; naproti tomu však jest nesprávno rozh. ze dne 4. ledna 1881 č. 13697, Gl. U. 8239). Kompensace pohledávky assignanta proti assignatáři assignatem jest právem připuštěna. (Rozh. ze dne 23. března 1884 č. 2566, Gl. U. 9737). Ježto assignací závazek assignanta nepomíjí, zůstávají též vedlejší oprávnění (Rozh. ze dne 30. října 1877 č. 7643, Gl. U. 6599) jakož i smluvené podmínky platební (Rozh. ze dne 28. listopadu 1878 č. 6326, Gl. U. 7232) v platnosti. — Obsahuje-li assignace zároveň postup (§ 1408.), platí pak ustanovení o postupu.

IV. P o u k á z k a v p r á v u o b c h o d n í m:

Co do pojmu platí totéž co v právu občanském. Dle obch. zákona má poukázka tyto zvláštnosti:

1. Čl. 300. obch. z. nepředpokládá poměr dlužníka a věřitele mezi assignantem a assignatářem.

2. Dle 2. věty čl. 300 obch. z. má se za všech okolností i bez připuštění protidůkazu za to, že assignat poukaz přijal, podepíše-li tento poukázku prohlášení o přijetí assignace obsahující, a za assignatáře i bez výslovného prohlášení assignantova pokládá se ten, v jehož prospěch poukázka zní. Rozh ze dne 25. července 1867, č. 5632, sbírky Adler-Clemens 126 nespatřuje v pouhém podpisu poukázky se strany assignata bezvýminečné přijetí poukázky, ježto čl. 21. sm. ř. obdobně užíti nelze.

Čl. 300. obch. z. ustanovuje dále: Kupec, jenž přijal poukázku na něho znějící pro toho, v jehož prospěch jest vydána, jest povinen jemu poukázku splniti. — Dle toho jest pohledávka assignatářova proti assignatovi nezávislou na tom, zdali dlužní poměr mezi assignatářem a assignantem stává čili nic.

3. Zvláštní ustanovení platí pro kupecké poukázky v užším slova smyslu t. j. takové, které vydávají kupci a které mají za předmět plnění věcí zastupitelných neb cenných papírů (při čemž věcmi zastupitelnými též cenné papíry se rozumějí), aniž by plnění vzájemné podmíněno bylo (čl. 301. obch. z.). — Papíry tyto nemusejí obsahovati udání causae debendi, aniž doznání příjmu valuty, a mohou jako směnky pouhým rubopisem čili indosamentem býti převedeny, ač znějí-li na řád. Ohledně převodu rubopisem může se dle čl. 305. obch. z. použíti článků 11—13, 36, 74. sm. ř. Indossamentem přecházejí všechna práva z indossovaného papíru na indossatáře a může dlužník jen takových námitek použíti, které jemu na základě listiny samé anebo bezprostředně proti žalobci přísluší. Pro umoření těchto poukázek platí ustanovení čl. 73. sm. ř. Příslušným k tomu jest dle rozh. ze dne 30. července 1867, č. 13648, Adler Clem. 127 obchodní soud, v jehož obvodu místo splatnosti se nachází. Bližší viz při čl. »amortisace listin«. Naproti tomu nelze při kupeckých poukázkách užíti ustanovení sm. ř. o ručení indossanta z regressu, nebyla-li poukázka vyplacena (rozh. zd dne 12. prosince 1873, č. 11823, Adler Clem. 474), jakož i ustanovení v příčině solidarního ručení indossanta a vydatele (rozh. ze dne 23. května 1869, č. 3076, Adl. Clem. 222, rozh. ze dne 25. června 1878 č. 6030, Adl. Clem. 789, dle něhož závazek indossanta kupecké poukázky se má posuzovati dle zásad o správě (evikci) (§§ 922, 923 o. o. z.) K němu druží se rozh. ze dne 20. července 1881, č. 7724, Adler Clem. 978, dle něhož vydatel kupecké poukázky není z ní práv, protože obdobné užití čl. 8. sm. ř. jest vyloučeno.

VI. Poplatky:

Všeobecně podléhají poukázky, nejsou-li jako úřední poukázky kolku prosty, poplatku dle stupnice kolkové II. (p. s. 11. c. popl. z.).

Poukázkou vyrozumívá tato položka sazby listiny, kterouž poukazující jinou osobu třetí poukazuje, aby něco splnila. Poukázky kupců aneb na kupce vydávané, t. j. poukázky vydávané osobami neb na osoby, kteréž po živnostensku obchody provozují, ať svědčí na řád čili nic, podléhají témuž poplatku jako směnka, znějí-li na určitou částku peněz. — § 12. zákona ze dne 29. února 1864, č. 20 stanoví, že poplatek z poukázky od kupců aneb na kupce vydané na 5 krejcarů z každé poukázky se snižuje, pakliže lhůta splatnosti nejvýše 8 dní obnáší, počítaje ode dne vydání poukázky. — Bližší výklad tohoto zákonného ustanovení podává výnos min. fin. ze dne 20. května 1895, č. 12792, který ustanovuje, že zmíněné obmezení doby splatnosti z obsahu poukázky zřejmým býti musí, což se může státi udáním určitého platebního dne aneb tím, že u poukázky na viděnou čas splatnosti nejdéle na 8. den ode dne vydání se stanoví. (Ku příkl. slovy: »při vidění nejdéle aneb během 8 dnů ode dneška« »aneb při vidění nejdéle do 9. června 1876« a podobně). Poukázky, které kupci aneb na kupce se vydávají však na peníze nezní, podléhají poplatku 50 kr. z každého archu, ač-li dle stupnice II. menší poplatek dle hodnoty v poukázce vytčené nevypadne.

Aukce viz Dražba.

Auskultanti. Výraz ten pochází z latinského »auscultare«, což znamená jednak »naslouchati, vyzvídati«, jednak »poslouchati, poslušným býti«. Byli totiž auskultanti původně k tomu určeni, aby vyšším úředníkům soudním vypomáhali, při konání povinnosti úřední, jmenovitě jako zapisovatelé při výslechu stran a svědků. Již nařízením min. vn., sprav. a fin. ze dne 19. ledna 1863 č. 10 ř. z. jest v § 11. ustanoveno, že pro každý obvod vrchního zemského soudu má býti určitý počet auskultantů jak vrchním zemským soudem samým tak i ostatními soudy přibrán, aby potřebný dorost soudcovský náležitě vycvičiti se mohl. Dle § 62. cís. pat. ze dne 3. května 1853 č. 81. ř. z. (instrukce soudní) jest úkolem auskultantů, jak toho právě zapotřebí, radní protokoly vésti, soudním referentům vypomáhati, inventury řiditi, především však při stáních a při trestních soudních vyšetřováních aneb hlavních líčeních do protokolů zapisovati a vůbec všechny záležitosti, které jim soud nebo jich představený přikáže, obstarati. Auskultanti, odbyvší zkoušku soudcovskou, bývají z pravidla již připouštěni ku samostatným výkonům soudním při soudech okresních ve předměstích neb na venkově a může na ně (nikoliv však na právní praktikanty) též žaloba pro porušení práv z vykonávání jich úřední povinnosti plynoucích (t. zv. žaloba syndikatní) býti vznesena. (§ 4. zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.).

Za auskultanta může býti přijat každý, kdo vyhoví především podmínkám pro vstup do služby státní předepsaným; auskultanty jmenuje dle rozh. min. sprav. ze dne 10. května a 7. června 1866 č. 1376 a 6261 vrchní zemský soud; dotyčná žádost podává se však u praesidia soudu I. stolice. Zvláště vykázati jest odbytá studia právní a státovědecká, jakož i odbytí teoretických zkoušek neb jich prominutí. (§ 1. cís. nařízení ze dne 10. října 1854 č. 262 ř. z.). — § 1. cís. nařízení ze dne 6. dubna 1859 (č. 91 ř. z.), jenž dovoluje, aby přijati — (nikoliv však povýšeni) — za auskultanty byli ti, kteří ještě neodbyli třetí t. j. státovědeckou zkoušku státní, pozbyl rozhodnutím min. sprav. ze dne 13. prosince 1887, č. 42 l. nař. platnosti. Přísahu služební vykonávají auskultanti, až když byli odbyli praksi zkušební, která nemá obnášeti měně než 6 neděl a ne více než tři měsíce. Adjutum, jež obnáší 500—600 zl., udílí se obyčejně po delší službě, až se totiž nějaké místo adjutované uvolní. V kruzích zákonodárních jedná se právě o zlepšení hmotného postavení auskultantů.

Ustanovení §§ 1. a 2. zák. ze dne 10. září 1885 č. 136 ř. z. o délce prakse soudní vztahuje se též k auskultantům, následkem čehož též kandidáti soudcovství, třebas byli již auskultanty, mohou býti ke zkoušce soudcovské připuštěni teprve po dvouleté praksi soudní, ve kteréž aspoň jednoroční prakse u sborového soudu první stolice zahrnuta býti musí; stejnou praksi musí vykázati auskultant, aby byl přidělen státnímu návladnictví (výn. min. sprav. ze dne 6. října 1887, č. 16. 486). Ohledně řízení disciplinarního platí však pro auskultanty zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z. a mohou tudíž — jsouce pouze úředníky výpomocnými — (§ 1. cit. zák.) i bez jich souhlasu cestou administrativní býti k jinému soudu přeloženi neb vůbec v dočasný nebo trvalý odpočinek dáni. (§§ 48 a 55. cit. zák.).

Autonomie viz Samospráva.

Autor viz Právo autorské.

Avalista viz R u k o j m í s m ě n e č n ý.

Avisování při dopravě zboží po železnicích.

1. A v i s o v á n í d o š l é h o z b o ž í. (§ 68., 63. želez. dopr. ř.). Správa železniční jest povinna, jakmile zboží dojde, příjemci písemně to oznámiti, ač-li sama zboží ihned nedodá. Toto návěští (Aviso, Bezugschein) budiž příjemci na jeho útraty nejpozději po dojití a složení zboží poslem, poštou aneb jiným způsobem zasláno, s vyzváním, aby zboží odebral v době, v návěští ustanovené. Při rychlozboží budiž návěští doručeno bez zbytečného odkladu ve dvou hodinách po dojití zboží. Lhůta tato se v neděli a ve svátky 12. hodinou polední, ve všední dny pak 6. hodinou večerní až do započetí hodin úředních dne následujícího přerušuje a v běhu zastavuje. Za návěští nesmí býti vybírán poplatek (ovšem ale za doručení návěští).

Návěští se nepošle:

a) Zakázal-li si toto příjemce;

b) má-li zboží na dráze až do přihlášení se příjemce zůstati ležeti (zboží zaslané restante);

c) dodá-li se ihned správou železniční samou.

Avisování má význam hlavně při posuzování, zda-li lhůta dodací byla dodržena čili nic, neboť stačí, bylo-li návěští během lhůty této dáno na poštu, neb bylo-li jiným způsobem příjemci skutečně doručeno.

Přijme-li návěští příjemce, nabývá sice práva zboží si odebrati, nestává se však vlastníkem jeho.

Zvláštní avisování příjemce (§ 34. nař. min. obch. ze dne 21. srpna 1893 č. 126. ř. z.) jest nařízeno ohledně dopravy t ř a s k a v i n ku dopravě připuštěných a třaskavin zápalných, jichž doprava musí býti telegraficky oznámena adressátovi na útraty zasílatelovy. Jakmile zásylka dojde, má se o tom adressát ihned telegraficky neb zvláštním poslem zpraviti.

2. A v i s o v á n í č i l i o z n á m e n í p ř e k á ž e k p ř i d o p r a v ě a n e b d o d á n í v y s k y t l ý c h. Byla-li doprava přerušena, budiž odesílatel o tom vyrozuměn a dožádán, aby jinak se zbožím naložil, ač neuzná-li dráha ve prospěchu příjemcově za dobré zboží jiným způsobem dopraviti na místo určené (§ 65. želez. dopr. ř.). Naskytnou-li se překážky při odevzdávání, má stanice přijímací bez odkladu odesílatele prostřednictvím stanice odesílací o tom vyrozuměti. Toto platí jmenovitě při zboží, kteréž příjemce přijmouti neb odebrati se zdráhá, nebo nestalo-li se tak v čase ustanoveném, či stalo-li se vydání zboží nemožným (§ 70. žel. dopr. ř.).

3. A v i s o v á n í d o b í r e k. — Železnice jest povinna při zásylkách proti dobírce, jakmile obnos dobírky příjemcem byl zapraven, ihned odesílatele o tom zpraviti, ač není-li v sazbě zvláštní lhůta k výplatě ustanovena (§ 62. žel. dopr. ř.).

4. A v i s o v á n í p ř e p l a t k ů a n e d o p l a t k ů. — Bylo-li dopravné nesprávně vypočteno, musí se doplatiti to, oč bylo vypočteno méně, naproti tomu vrátiti to, oč bylo vypočteno více. O tom budiž účastník co nejdříve zpraven (§ 61. žel. dopr. ř.).

5. N á v ě š t í o n á l e z u z t r a c e n é h o z b o ž í. (§ 82. žel. dopr. ř.).

Báby porodní.

I. Provozovati babictví jsou oprávněny jen ženské osoby, jež odbyvše si cvičný běh na škole babické, předepsanou zkoušku s dobrým prospěchem obstály a vysvědčení o tom (diplom) obdržely. Báby v Uhrách diplomované mohou provozovati praksi též v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených (výn. min. vn. ze dne 4. června 1892 č. 10784) a rovněž jsou platny v Uhrách diplomy babické, jichž bylo nabyto v zemích předlitavských (výn. uherského min. vn. ze dne 19. dubna 1892 č. 28875). V Přímoří rakouském byly zavedeny pro praktické babičky zvláštní kursy opakovací případně dodatečné zkoušky za tím účelem, aby babičkám praktickým byla dána příležitosť jich odborné vědomosti zopakovati a dle pokroku porodnictví zdokonalovati.

Nedovolené provozování babictví tresce se dle min. nař. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z. peněžitou pokutou (1—100 zl.) k rukoum ústavu místních chudých, po případě vězením od 6 hodin až do 14 dnů.

II. Nařízením min. vnitra ze dne 4. června 1881 č. 54 ř. z. vydána byla babám porodním instrukce, která však nynější pokročilé vědě lékařské v mnohém již neodpovídá.

Instrukce ustanovuje: Baby porodní podřízeny jsou úřadu politickému I. stolice, po případě lékaři úřednímu (§ 1.) Každá báda porodní má míti své nástroje a nářádí vždy úplné a pohotově, má je dobře opatrovati, zvláště bedlivě čistiti a je-li povolána ku porodu, ssebou vzíti. Lékař úřední přesvědčí se čas od času, je-li aparát úplný a dá-li se potřebovati. Tato prohlídka budiž vykonána lékařem beze všeho oznámení (§ 3.) Báby porodní mají dbáti vždy naprosté čistoty a bedlivě se vystříhati, aby nepřišly do styku s osobami nemocnými a látkami hnijícími, aby jim na prstech, na oděvu nebo na nástrojích nezůstalo něco nakažlivého, co by při vyšetřování mohlo způsobiti šestinedělkám nějakou nebezpečnou nemoc (§ 5.) Bába porodní nemá odcházeti po čas porodu od šestinedělky a má po každém pravidelném porodu aspoň tři hodiny po odebrání lůžka u šestinedělky setrvati. Je-li porod nepravidelný, anebo hrozí-li šestinedělce nebezpečí, má bába porodní ihned zavolati lékaře. Leč báby často nedbají tohoto přísného nařízení, čímž dopouštějí se trestního činu, stalo-li se tak na škodu šestinedělce nebo dítěti (§§ 6—7.) Dle § 8. instr. jest babám porodním velmi přísně zapovězeno, předsebráti při těhotných rodičkách, šestinedělkách aneb dětech ordinace lékařské a činiti bez nutné příčiny něco, co přísluší jedině porodníku nebo lékaři. Přihází se však často, že jen určitým, byť i operačním výkonem bábiným byl zachráněn život rodičky neb mladé matky, kterýž byl nebezpečnými příznaky v nejvyšší míře ohrožen. Nemá-li výkon tento žádných zlých následků, není též příčiny, aby se proti bábě zakročilo. Vzejde-li však z toho nemoc povážlivá, jako horečka omladnic, nebo smrť, budiž bába za to potrestána. V případech těchto rozhodným jest, nastala-li »nalehavá potřeba« ve smyslu § 8. instr. čili nic. Úkolem soudce vyšetřujícího jest, aby vyšetřil, zda-li nebylo vůbec možno — jak na venkově velice často se stává – přivolati lékaře. Úsudek o tom, zda-li bába měla zakročiti čili nic, může pronésti jen lékař. Rozhodnutí o tom zvláště v případech těžších ponecháno budiž vždy jen odborníkům porodníkům aneb lékařům soudním, po případě budiž fakulta lékařská dožádána za dobrozdání. Totéž odporučuje se, dupustila-li se bába porodní vůbec chyby jakékoliv.

Narodí-li se dítě mrtvo, má bába porodní ihned opatřiti vše, čeho potřebí, aby dítě bylo dle nařízení ohledáno, nechť jakkoli na těle jest vyvinuto (§ 13. instr.) Má-li bába porodní důvodné podezření, že bylo dítě usmrceno, že byl plod ze života vyhnán, nebo nějaký čin trestný spáchán, jest povinna oznámiti to neprodleně místnímu úřadu policejnímu (§ 15. instr.) III. Báby porodní mají povinnosť vésti výkazy porodů. Těmto výkazům má se zvláštní péče věnovati u chovanek škol babických, jež se mají v tom, jak se tabulky vyplňují, náležitě vycvičiti (výn. min. vyuč. ze dne 7. srpna 1884 č. 15553). Tabulky ty jsou obrazem činnosti babiček, a zároveň potřebnou a spolehlivou látkou pro statistiku porodů. Aby těchto účelů se dosáhlo, musejí lékaři okresní při svých cestách úředních bedlivý dozor míti nad tím, aby báby porodní výkazy porodní přesně vedly a mají povinnosť, ihned přísně zakročiti ohledně babiček, které výkazy nedbale vedou (výn. min. vn. ze dne 26. listopadu 1889 č. 200088). — Ohledně chudých platí pro báby porodní zvláštní sazba.

Bandažista viz Živnosť obvazkářská.

Bankovky. I. Pojem. Bankovky jsou listiny, vydané tak zv. bankou cedulovou, slibující doručiteli na předložení výplatu jisté sumy mincí.

Bankovky bývají často stotožňovány s penězi papírovými (státovkami) však neprávem, neboť státovky jsou listiny ode státu vydané na místě mince — při čemž stát zavazuje se listinu takovou kdykoliv za kov směniti a sice buď úplně nebo jen do určité míry. Bankovky mají jistý základ v akciovém kapitálu banky. Aby však přesná směna bankovek úplně zaručena byla, nesmějí býti bankovky vydávány, aniž by byly úplně kryty a sice buď hotovými penězi nebo zbožím snadno směnitelným. Zásadně nesmí tedy banka, jež jest státem ku vydávání bankovek oprávněna, ani jedinou bankovku vydati, nedokáže-li, že passivum takto vzniklé aktivy vyrovnáno býti může. Banky mají nejen výhradné právo bankovky vydávati, nýbrž jsou též povinny bankovky vydané kdykoliv kovovými penězi vyplatiti. Stát může však banku cedulovou sprostiti povinnosti, aby každou bankovku kovem vyplatila a stanoviti pro bankovky t. zv. oběh nucený (Zwangscours).

II. Dějiny. Po válkách napoleonských, mělo Rakousko kromě dluhu zúročitelného (1350 mil. zl.) ještě dluh nezúročitelný (675,272.100 zl.) ve státovkách s nuceným oběhem. Státní správa zamýšlela tyto státní papírové peníze vzíti z oběhu; a byla za tím účelem patentem ze dne 1. dubna 1816 založena rakouská národní banka, která se zavázala vydávati bankovky za kov směnitelné v tom poměru, jak zásoby mincovní od finanční správy ji dojdou, a tak měnu vídeňskou z oběhu vzíti.

Patentem ze dne 15. července 1817 bylo bance národní privilegium na 25 roků propůjčeno, patentem ze dne 1. července 1841 bylo privilegium to na dalších 25 roků, tedy až do konce roku 1866 prodlouženo. Banka ta požívala výhody, že bankovky její při placení u veřejných pokladen musely býti přijímány na místě hotových peněz; však na žádost doručitele byla banka povinna bankovky stříbrem vyplatiti.

Od roku 1818 až do roku 1848 dostála národní banka přesně povinnosti své; roku 1848 zastavila však výplatu hotovou a finanční správa byla nucena vydati zúročitelné papírové státní peníze, které z počátku pouze u veřejných pokladen přijímány býti musely na místě peněz hotových, a teprvé později nucený oběh pro ně stanoven byl. Za povstání

uherského vydala revoluční prozatimní vláda v Uhrách listiny nekryté (později Košutovky zvané).

Tato záplava říše penězi papírovými měla v zápětí, že bez ohledu na zákaz vývozu zlatých a stříbrných mincí nejen mince v oběhu se nalézající, nýbrž i drobná mince stříbrná mizely z oběhu.

Aby se odpomohlo nedostatku drobných peněz, vydala rakouská finanční správa r. 1849 papírové mincovní poukázky na 10 a 6 krejcarů znějící. Též zlatky banky národní byly ve 4 díly rozřezávány a každý díl za 15 kr. udáván.

Po skončení války se Sardinií přikročila rakouská vláda k uspořádání peněžnictví. — Košutovky byly prohlášeny neplatnými a zakázáno vůbec jich držeti; též bylo zakázáno soukromé známky peněžné vydávati a bankovky rozřezávati a poukázky mincovní měly býti vzaty z oběhu. Patentem ze dne 15 května 1851 bylo ustanoveno, že státní papírové peníze, jimž udělen byl nucený oběh, nesmí převyšovati obnos 200 mil. zlatých conv. m. — Dne 23. února 1854 byla uzavřena mezi finanční správou a národní bankou nová úmluva, dle které banka národní všechny státní papírové peníze s oběhem nuceným, převzala a se zavázala tyto bankovkami svými nahraditi. Státní papírové peníze s oběhem nuceným neměly býti příště vydávány. Dne 24. ledna 1857 uzavřelo Rakousko s německými celními státy spolkovými smlouvu mincovní, jíž byla přijata nynější **rakouská měna**, t. j. místo dřívějšího mincovního čísla 20 zlatých číslo 45 zl., a zároveň ustanoveno, že žádný ze smlouvajících států není oprávněn rozdávati anebo nechati vydávati papírové peníze s oběhem nuceným, není-li učiněno opatření, aby tyto kdykoliv mincí stříbrnou vyplaceny býti mohly. Dne 1. listopadu 1858 byla zavedena rakouská měna a nařízeno bylo národní bance, že smí vydávati pouze bankovky, znějící na rakouskou měnu a sice po 1000 zlatých, 100 a 10 zlatých; nejméně třetina bankovek obíhajících musí býti kryta stříbrem nebo zlatem, a zbytek papíry bankovními. Za války italské r. 1859 bylo na bance státem příliš mnoho žádáno a banka zastavila opětně placení v hotovosti. V dubnu roku 1861 vstoupilo Rakousko do řady států ústavních, a tu vláda a říšská rada snažily se opětně uvésti do pořádku peněžnictví; zákonem ze dne 27. prosince 1862, jemuž se i banka podrobila, byl dluh státní na banku až do roku 1866 na 80 mil. snížen.

Bance bylo uděleno dnem 14. ledna 1863 třetí privilegium, kteréž mělo míti platnost až do 31. prosince 1876, však válka roku 1866 zmařila provedení toho, takže vláda byla nucena opětně státovky vydávati. Zákonem ze dne 5. května 1866 byly jednozlatové a pětizlatové bankovky v oběhu se nalézající za státovky prohlášeny. Roku 1867 byla monarchie přetvořena v dualistickou a byly společné záležitosti obou polovin říše zákonem upraveny, než o poměru národní banky k oběma polovicím říše ve vyrovnání zmínka se nestala, a tak otázka týkající se poměru obou polovin říše ohledně dluhu 80 mil. zůstala nerozhodnutou. Když pak bylo vyrovnání roku 1867 mezi Rakouskem a Uherskem na 10 let uzavřené na dalších 10 let obnoveno, bylo mezi oběma polovicemi říše smluveno, že tento 80 mil. dluh, který bez spolupůsobnosti Uherska byl učiněn, se má považovati za dluh království a zemí na říšské radě zastoupených. Zákonem ze dne 27. června 1878 bylo národní bance privilegium jakožto výhradné bance cedulové mocnářství pod firmou »Ra-

kousko-uherská banka« na čas od 1. června 1878 až do 31. prosince 1887 uděleno. Též vnější formě bankovek dostalo se dualistického rázu banky tak, že jedna strana bankovky byla opatřena německým, druhá strana uherským textem téhož znění. — Bankovky, na nichž hodnota byla označena pérem anebo razítkem v jiné zemské řeči, byly jen s přiměřenou srážkou bankou přijímány, následkem čehož bylo od tohoto označování bankovek upuštěno.

III. Rakousko-uherská banka a poměr její ku státu ohledně vydávání bankovek: Zákony ze dne 21. května 1887 č. 49, 50 a 51 ř. z. upravují právní poměr banky té následovně:

1. Banka má právo po dobu trvání privilegia jejího, hotoviti a vydávati pro celý obvod rakousko-uherského mocnářství nezúročitelné poukázky na sebe samu, kteréž se doručiteli na předložení vyplatí.

2. Tyto poukázky čili bankovky nesmí zníti na menší obnos než 10 zl r. č. (čl. 82. zák. ze dne 21. května 1887, č. 51. ř. z.).

3. Rakousko-uherská banka se zavázala, že poukázky jí vydané u svých hlavních ústavů ve Vídni a v Budapešti ihned na požádání vyplatí zákonní mincí rakouské měny.

4. Nedostojí-li banka během 24 hodin po předložení bankovky této své povinnosti, pozbude privilegia svého.

5. Banka má povinnost, své bankovky též u ostatních pokladen mincí zákonní vyplatiti, pokud hotovost a potřeba peněz to dovolí.

6. Úhrnný obnos bankovek v oběhu jsoucích musí býti uhražen nejméně ze dvou pětin hotovou zásobou zlata nebo stříbra.

7. Převyšuje-li obnos bankovek nad úhradou kovovou vydaných obnos 200 milionů zlatých, podléhá tento přebytek 5% dani, ze kteréž 70% připadne rakouské a 30% uherské polovici.

8. Kdykoliv rakouská nebo uherská správa státní za to požádá, nebo nastane-li změna v osobě komisaře vládního, guvernéra nebo ústředního inspektora, prozkoumá se co nejdůkladněji stav bankovek obíhajících.

9. Privilegium banky rakousko-uherské platí až do 1. prosince 1897.

10. Rakousko-uherská banka se zavázala státovky, jež tvoří společný dluh obou polovin říše, jako platidlo přijímati; naproti tomu jest však každý povinen od banky státovky v jich plné nominalní ceně přijímati.

11. Pokud trvá nucený oběh státovek, jest oprávněna rakousko-uherská banka obnos státovek odraziti od úhrnného obnosu bankovek obíhajících; dle zbytku tohoto řídí se pak kovová bankovní úhrada a pouze z něho zapravuje banka 5% daň.

12. Pokud státovky budou míti nucený oběh, jest banka sproštěna povinnosti, aby své bankovky kovem vypláceła.

13. Úmluvou mezi rakouským a uherským ministrem financí s jedné strany a rakousko-uherskou bankou se strany druhé bylo privilegium též na Bosnu a Hercegovinu rozšířeno.

Až do nedávna byla v Rakousku dvojí měna a sice: měna stříbrná dle zákona, a papírová měna ve skutečnosti. To bylo příčinou nápravy měny, která měla býti způsobena zavedením měny korunové.

IV. Měna korunová: Vláda předložila roku 1892 říšské radě celou řadu předloh zákonních za účelem nápravy měny, a sice osnovu zákona, kterou se zavádí korunová měna, a další osnovu zákona, kterou má býti zmocněno ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených k uza-

vření mincovní a měnné smlouvy s ministerstvem zemí koruny uherské, a konečně osnova zákona, aby se opatřilo potřebné zlato a doplnil čl. 87. stanov rakousko-uherské banky. Korunová měna byla pak zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 126. ř. z. zavedena: na místě dosavádní rakouské měny stříbrné byla zavedena měna zlatá. Tím však nebyly papírové peníze ihned vzaty z oběhu, nýbrž »zlatka« zůstala na dále jednotkou početní; papír co do hodnoty postaven na roveň zlatu, a jeden zlatý rak. m. nominální hodnoty peněz papírových se rovná 2 korunám (čl. 23. a 24. cit. z.). Zákonem ze dne 2. září 1892 č. 127 ř. z. bylo zmocněno ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených k uzavření mincovní a měnné smlouvy s ministerstvem zemí koruny uherské. Článkem XIX. cit. zákona bylo nařízeno, že vlády obou polovin říše v době příhodné vzájemně se dohodnuvše, podati mají předlohy zákonů o směnitelnosti státovek, dále že se mají ohledně oběhu peněz papírových, jakož i ve příčině přijímání hotového placení vlády obou států smluviti. Zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 129 ř. z. zavázala se rakousko-uherská banka, že zákonní mince zlaté v nominalní ceně, a zlaté pruty dle zákonného mincovního čísla měny korunní u svých hlavních ústavů ve Vídni a v Budapešti na požádání za bankovky smění. Zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 130 ř. z. čl. VI. bylo ministru finančnímu nařízeno, aby podal co nejdříve předlohu týkající se uspořádání státního dluhu 100 mil. záležejícího v dílčích hypotekarních poukázkách, resp. ve státovkách. Dle nař. min. fin. ze dne 11. září 1892 č. 133 ř. z. čl. II. jest povinna banka rakousko-uherská, pruty jemného zlata v ceně 3276 korun za kilogram za bankovky v každé době směniti.

V. Bankovky nezpůsobilé k další potřebě:

1. Stane-li se bankovka k potřebě nezpůsobilou následkem opotřebení a je-li pravost její nepochybnou, směněna musí býti nicméně každým bankovním ústavem, za platidlo přijata a na požádání v plném nominalním obnosu vyměněna.

2. Totež platí, stanou-li se bankovky náhodou k další potřebě nezpůsobilými (ku př. zamažou-li se neb poskvrní-li se inkoustem, barvou, tukem atd.).

3. Učiní-li se bankovky zúmyslně nepotřebnými, tím že zúmyslně se na nich provedou různé změny (zvláště bankovky cizími přídavky opatřené, přepsané, přetištěné, pomalované, razítkem potištěné, nebo jinak na své zevnější podobě zkomolené), mohou nicméně, jsou-li pravé, ku výplatě neb výměně předloženy býti (od 15. září 1881), však doručitel musí zapraviti 5 krejcarů za každou bankovku, jakožto náhradu nákladu s výrobou bankovky spojeného.

4. Poškozené bankovky, na nichž jednotlivé části kresby, písma, nebo okraje chybí, vyplatí se jen tím obnosem, kterýž na neporušenou část připadá; při bankovkách, jež jsou tak poškozeny, že chybí na jedné straně (německé nebo uherské) části celkového obrazu, má se považovati, jako by chyběly tyto části na obou stranách bankovky. Za příčinou vyměření náhrady za poškozené bankovky 10 zlatové rozdělí se plocha bankovky na 100 dílců. Na každé pole, jehož prostora se nevyplní aspoň z polovice desetizlatovou bankovkou pod síť 100 polí obsahující položenou, připadne 10 krejcarů, jež se pak z nominalního obnosu bankovky srazí. Bankovky proražené, pak bankovky, z nichž byly proužky vyřezány nebo které jsou

složeny ze dvou nebo více proužků, mohou býti vyměněny, ač není-li tu podezření, že bankovky nespravedlivě bylo nabyto nebo že jest tu úmysl podezřelý. V případě tomto obnáší však srážka při každé bankovce nejméně 1 zl. (Vyhl. rak. uh. banky ze dne 4. srpna 1881.)

VI. Ustanovení zvláštní:

Bankovky nemohou se amortisovati a nemůže se na ně ani záznam ani obstávka vydobýti. (Čl. 88. bank. akty zák. ze dne 27. června 1878 č. 63 ř. z. 21. května 1887 č. 51 ř. z.) Mají-li se vzíti některé nebo všechny druhy bankovek z oběhu, nebo pomine-li privilegium bance rakouskouherské udělené, ustanoví vlády obou polovin říše dohodnuvše se s generalní radou lhůty, ve kterých tyto bankovky ku výplatě nebo výměně předložiti se mohou.

Po uplynutí šesti let od poslední veřejně vyhlášené lhůty, v níž bankovky vyměněny býti mohou, není povinna banka dotýčné bankovky vypláceti nebo vyměňovati. (Čl. 89.)

VII. Ustanovení trestní:

1. O padělání a změně bankovek (§§ 106.—107. tr. z. a 385 až 396 voj. tr. z.) viz padělání úvěrních papírů.

2. Nedovolené vydávání bankovek jest přečinem, ač nestanoví-li tr. z. trest větší.

Trest: Desateronásobný obnos hodnoty vydaných bankovek nejméně však 2000 zl. Pachatel stíhá se jen ku návrhu rakouskouherské banky.— Změna peněžité pokuty v žalář se nepřipouští. Ku provedení řízení a vynesení rozsudku jest pro země na říšské radě zastoupené příslušným jedině zemský soud ve Vídni. (Čl. 4. zák. ze dne 21. května 1889 č. 51. ř. z.)

Osnova pojednává v §§ 154.—162. o padělání peněz a cenných papírů těmto na roveň jsoucích, a trestá tento zločin káznicí neb vězením až do 5 roků a pokutou peněžitou až do 1000 zl.; kdo nápodobené a padělané peníze do oběhu dává, tresce se vězením až do 6 měsíců a na penězích pokutou až do 1000 zl. Mimo to obsahuje osnova ještě nová ustanovení trestní, že ten se dopouští přestupku proti státním zřízením, kdo známky peněžní nebo úvěrní papíry, které v tu- nebo cizozemsku byly zhotoveny účelům velezrádným, a o kterých to vláda úředně vyhlásila, si přisvojí, do oběhu dá neb příslušným úřadům opomene odevzdati. (§ 436. osnovy). Viz čl. měna korunová.

Banky.

I. Pojem a význam.

Neobyčejný rozkvět obchodu a průmyslu, jakož i vývoj moderních prostředků dopravních způsobil, že poměry obchodu a tržby téměř ve všech státech úplně přetvořeny byly. Úvěr se stal bezmála neobmezeným a doznal různých útvarů, takže musely býti úvěru sjednány prameny nové a prostředky nové. Síla peněžní jednotlivcova čím dále tím méně dostačovala, takže poptávce po kapitálech větších mohlo býti vyhověno jen tím, že více kapitálů menších slučováno bylo. Zakládány byly tedy banky za tím účelem, aby vyhledávaly a shromažďovaly jednotlivé prameny peněžní, aby rozsáhlé podniky a velké operace úvěrní prováděny a různé podniky podporovány býti mohly. Banky jsou tedy ústavy, jichž obchody po většině v tom spočívají, že úvěr ve velkém sprostředkují a platy obstarávají.

II. Dějiny:

Původ bank hledati dlužno v Italii, kdež ještě posud všechen život obchodní soustřeďuje se na ulicích. Zde měli peněžníci (penězoměnci) své stoly — tak zv. banky — postaveny na veřejných místech. Nemohl-li peněžník svým závazkům dostati, byla mu banka rozbita: toto rozbití banky (banco rotto = bankrot) znamenalo zánik a pominutí obchodu.

První banka žírová byla zřízena r. 1156 v Benátkách, druhá r. 1349 v Barceloně, třetí r. 1409 v Janově. Tyto banky zanášely se výhradně obchodem žírovým; přijímaly totiž větší vklady peněžní od širšího kruhu (giro) obchodníků zavazujíce se při tom obstarávati za ně platy připisováním a odepisováním v jich účtech; s obchodem žírovým počal se vyvinovati též obchod depositní, kterýž pak vytvořil t. zv. cedulový nebo bankovkový obchod. Tyto banky stvrzovaly totiž přijetí vkladů jim svěřených tím způsobem, že vkladatelům vydávaly poukázky, kteréž pak na jiné osoby postupovány byly.

Nejstarší banka cedulová jest Stockholmská, jež počala rokem 1661 vydávati poukázky se slibem, že poukázky ty kdykoliv stříbrem vyplatí.

V 18. stol. byly v Rakousku založeny banky: bankovní ústav (Bankinstitut) 1703, banka vídeňská (Wiener Stadtbank) 1706 a universální banka (Universalbankalität) 1714—1745, kteréž však sloužily pouze financím státním. Další vývoj bank cedulových sáhá teprve do novověku. Ještě v prvních desítiletích nynějšího století bylo bank poskrovnu. Když po válkách v letech 1815—1820 hleděly státy evropské své finance uspořádati, nesprostředkovaly banky potřebné zápůjčky, nýbrž bankéři soukromní. Roku 1762 založena byla ve Vídni »Vídeňská městská banka cedulová«, kteráž r. 1816 byla změněna ve privilegovanou rakouskou národní banku. (Bližší při »Bankovkách«). Vývoj národohospodářský následujících desítiletí měl pak v zápětí zakládání četných bank a tak zvláště ve Vídni založeno bylo několik bank, které potřebě časové úplně vyhovovaly a brzy všeobecné důvěry trhu peněžního sobě získaly: Byla totiž roku 1853 založena dolnorakouská eskomptní banka ve Vídni, jejíž fond záležel z 10 mil. zl. konv. m. ve 20.000 akciích, a jež byla nápodobeninou discontní společnosti v Berlíně. Dle zásad Pereirova »Crédit mobilier« byl zřízen roku 1855 úvěrní ústav pro obchod a živnosti, který po rakouské bance národní nejvíce vynikl. Dále byly založeny ve Vídni následující banky: Banka »Union« (se 35 mil. zl.), Anglorakouská banka, rakouský ústav pro úvěr pozemkový (1864) a j. v. — Banky se zakládaly ve všech téměř korunních zemích a počet jich dosáhl vrchole roku 1870.

V květnu roku 1873 vypukla krise, kterouž většina bank vzala za své. Roku 1871 čítalo se v Rakousko-Uhersku na 462 akciových společností s nominalním kapitálem 1.221,090.118 zl.; následujícího roku přibylo 121 akciových společností s nominalním kapitálem 861½ mil. zl. — Již r. 1874 upadlo však 18 bank a bankovních společností v konkurs; 94 (mezi nimi 39 bank) se rozešlo (liquidovalo). Akcie 40 bank, jež ještě v dubnu 1873 znamenaly cenu 105 mil. zl., staly se v příštím roce úplně bezcennými. Krisí touto bylo však bankovnictví na pravou cestu uvedeno; banky s vratkými základy jen proto založené, aby v poměrně krátkém čase mnohozisku nahromadily, zanikly tak rychle, jak byly povstaly, kdežto solidní ústavy bankovní krisi přestavše zmohutněly a dřívější důvěru ve zřízení bankovní opět obnovily; požadavky těch, kdož své peníze bankám svěřovali, staly se střízlivějšími, což mělo v zápěti, že se poměry ustálily.

III. Rakousko-uherská banka.

Následkem státoprávního spojení Rakouska a Uher byla privilegovaná rakouská národní banka přetvořena v banku rakouskouherskou. Rakouskouherská banka jest akciovou společností, jež má své sídlo ve Vídni a a vládne kapitálem 90 milionů zl. ve 150.000 akciích. Působnost její omezena jest na království a země na říšské radě zastoupené a země koruny uherské. Firma její zapsána jest německy »Österreichisch-ungarische Bank« a maďarsky »Osztrak magyarbank«.

1. Organisace a správa upravena jest zákony ze dne 21. května 1887 ř. z. č. 49, 50, 51 (viz čl. Bankovky).

a) Generální rada se skládá s guvernera, 2 místoguvernerů a 12 generálních radů. Generální rada zastupuje banku rakouskouherskou na venek soudně i mimosoudně, a jest oprávněna dle stanov činiti všechna opatření, jež nenáležejí výhradně před valnou hromadu; spravuje a dohlíží ku správě jmění a ku všem obchodům, které banka provozuje. Generální rada stanoví všeobecné zásady, vydává dle potřeby zvláštní pokyny, jak se obchod provozovati má, a dohlíží nad jich plněním.

b) Guvernera jmenuje císař dle společného návrhu rakouského a uherského ministra financí.

c) Místoguverneři dosazují se tím způsobem, že jak finanční ministr rakouský tak uherský z terna generální radou sestaveného jednoho zvolí a císaři ku jmenování ponavrhne. Místoguvernér rakouský jest pak předsedou ředitelstva ve Vídni a uherský předsedou ředitelstva v Budapešti sídlícího.

d) Výkonný výbor skládá se z guvernéra a čtyř členů rady generální, z nichž aspoň jeden musí býti členem uherské rady generální; tento výbor bdí nad plněním zákonných ustanovení oběhu bankovek se týkajících, činí dle potřeby nutná opatření, kteráž pak v nejbližší schůzi generální radě musí oznámiti a odůvodniti.

e) Ředitelství ve Vídni a v Budapešti sídlící ustanovují čas od času, v jakém poměru se mají obnosy pro obchody eskomptní a půjčkové určené mezi jednotlivé rakouské a uherské banky rozděliti, a stanoví nejzazší hranici, až pokud jednotlivým firmám a osobám úvěr bankovní poskytnouti se může.

f) Valná hromada. Akcionáři vykonávají práva svá v bankovních záležitostech jim příslušící valnou hromadou. Valné hromadě přísluší: voliti rady generální, pět revisorů účtů, a měniti stanovy, má-li býti totiž akciový kapitál rozmnožen nebo ztenčen.

2. Obchody banky. Rakouskouherská banka jest oprávněna:

a) Vydávati bankovky;

b) eskomptovati směnky, cenné papíry a kupony;

c) poskytovati půjčky na zástavu ruční;

d) přijímati deposita v uschování a ve správu;

e) provozovati obchod žírový;

f) poukázky na pokladny vlastní vydávati;

g) obstarávati komisionářské obchody;

h) vypláceti propadlé státní papíry a kupony rakouských a uherských státních, zemských a obecních dluhů;

i) zlato a stříbro ražené i neražené, pak směnky na cizí místa zaopatřovati a prodávati;

k) hypoteční zápůjčky v zástavních listech poskytovati;

l) vlastní zástavní papíry kupovati a prodávati.

3. Zvláštní práva banky. Kromě předností, jichž požívají úvěrní ústavy pod státním dohledem obchody provozující, dostalo se bance rakouskouherské ještě následujících zvláštních práv:

a) Banka rakouskouherská není povinna svou firmu nebo firmy svých hlavních a pobočních ústavů u obchodního soudu dáti protokolovati;

b) jmění a příjmy banky, — nemovitosti, státní papíry, reservní fond a dividendy akcionářů vyjímaje — jsou daně sproštěny;

c) všechny knihy a záznamy banky, jakož i všechny listiny, jež banka nebo hlavní a poboční ústavy její vyhotovují, jsou prosty v obou polovinách říše kolků i poplatků;

d) padělání (nápodobení nebo změnění) listů, akcií, dlužních úpisů a zástavních listů rakousko-uherskou bankou vydaných nebo kuponů a talonů papírů těchto tresce se v obou polovinách říše jako zločin padělání veřejných papírů úvěrních;

e) žaloby na banku, kteréž vztahují se na provozování obchodů hlavního ústavu ve Vídni neb filiálek zemí rakouských, mohou se toliko u obchodního soudu ve Vídni, a žaloby, jež se vztahují na provozování obchodů hlavního ústavu v Budapešti a filiálek zemí koruny uherské, pouze u obchodního a směnečního soudu v Budapešti podati;

f) knihy rakouskouherské banky, jakož i výtahy z knih firmou banky dle stanov řádně podepsané mají platnost listin veřejných;

g) bance přísluší bezpodmínečné právo uspokojiti nároky své přede všemi ostatními nároky z peněz a papírů státních, jež má ve svém držení;

h) konečně jest oprávněna zřizovati filiálky v obvodu rakouskouherského mocnářství.

IV. Obchody bankovní:

Mimo banky rakouskouherské jest tu ještě celá řada bank, které obchody nejrůznějšího druhu provozují. V obor působnosti bank náleží:

1. Přijímání peněz: Bankám totiž nestačí jich kapitály vlastní ku provozování obchodu, takže jsou nuceny přibírati kapitály cizí. — Ústavy přijímají pro sebe zápůjčky s delší nebo kratší lhůtou výpovědní a vydávají poukázky (pokladniční poukázky) znějící na jméno zapůjčitele nebo na doručitele. Pro výši míry úrokové při těchto zápůjčkách není měřítkem úroková míra právě panující (diskont), ale spíše délka lhůty výpovědní.

2. Eskomptní obchod záleží v tom, že banka směnky proti hotovosti nebo krytí úvěru kupuje. Má totiž směnka pro banky tu výhodu, že v krátkém čase lze výplaty dosíci. Při eskomptu směnky srazí si banka provisi a úroky až ku dni splatnosti směnky. Ovšem pouze dobré směnky smí banka přijímati.

3. Zápůjčky. Banky poskytují zálohy v hotovosti nebo otevřením úvěru proti složení cenných papírů a náhradě provise a úroků.

4. Arbitráže záležející ve sprostředkování nejlacinějšího placení na různých místech, při čemž třeba využitkovati rozdílu kursů a cen míst, kde neb kam se platiti má.

5. Žírový čili kontokorrentní obchod t. j. otevření běžného úvěru po předchozím zjištění nebo i bez toho (t. zv. úvěr holý — Blancocredit). Však i při těchto obchodech nutno dbáti jistoty, a sice jak v příčině osoby dlužníkovy tak i co se týče jeho hmotného jmění, kteréž musí býti ve správném poměru ku rozšíření obchodu dlužníkova. V první řadě jest

ovšem úvěr osobní podkladem tohoto odvětví. Úvěr nesmí se ovšem příliš rozšiřovati, jinak by sváděl ku přemrštěným spekulacím. Majitel konta může vydávati cheky a tak s pohledávkou, kterou oproti bance má, dle libosti nakládati.

6. Výběrné peněžnictví čili inkasso t. j. vybírání peněz na účet osob třetích; s tím souvisí výplata kuponů, výplata úroků a dividend z cenných papírů proti přiměřené provisi, kteráž s obnosu se srazí, pokud hlavní dlužník sám v místě na své útraty neobstará výplatu.

7. Obstarání větších zápůjček jako zápůjček státu, obcí, korporací, průmyslových závodů, velkostatkářů a šlechtických domů.

8. Výměna papírových peněz a cizích mincí, koupě, prodej, a směna cenných papírů t. j. vlastní obchod bankéřský.

9. Koupě a prodej surovin a zboží.

10. Uschování cenných papírů a listin (deposita).

11. Poukázkový obchod. Přijímají se peníze ku výplatě na jiném místě proti vydání poukázky a vista splatné.

12. Zprostředkování obchodů komisionářských a bursovních.

Veškeré obchody zde pod č. 1.—12. uvedené spadají v obor působnosti t. zv. obchodních bank, jež se všeobecně bankami, nazývají.

V. Dozor správy státní.

Banky založeny býti mohou jen se svolením správy státní, kteréž přísluší též dozor nad činnosti banky. K účelu tomu zřízeni jsou vládní komisaři, kteří zvláště mají dbáti toho, aby banky stanov svých zachovávaly. Zákon ze dne 24. dubna 1874 ř. z. č. 48. chrání práva majitelů listů zástavních v ten způsob, že dopouští, aby příslušným soudem zřízen byl mu ku hájení práv těchto opatrovník. K tomu potřebí jest zvláštního návrhu vládního komisaře, neb osob třetích, jichž právům újma v jakémkoliv směru hrozí, kdyby opatrovník zřízen nebyl. Byl-li uvalen na banku úpadek, zřídí opatrovníka soud z povinnosti úřední. Předpisy o svolání majitelů listů zástavních, volbě důvěrníků a působnosti opatrovníkově obsahuje zák. ze dne 5. prosince 1877 č. 111 ř. z.

VI. Práva akcionářů. Jednotlivým účastníkům banky přísluší práva, která jim zákon a stanovy vyhražují. Nejdůležitějším právem jest nárok na dividendu. Jakmile dividenda bankou jest stanovena a poukázána ku vyzvednutí, nepovažuje se již za část jmění bankovního, nýbrž posuzuje se tak, jako by ku jmění bankovnímu nenáležela. (Rozh. ze dne 30. června 1887 č. 7212., Gl. U. č. 8444.) (O bližším viz Společnost akciová.)

VII. Výhody zákonní.

1. Všem ústavům, jež provozují na základě stanov obchody úvěrní pod dozorem správy státní, přísluší právo, že mohou pohledávky své, jež byly vznikly z obchodů dle stanov provozovaných, ze zástavy ruční, ku pojištění těchto pohledávek zřízené uspokojiti, použivše k tomu řízení čl. 310. neb čl. 311. obch. z., při čemž jest lhostejno, jedná-li se o pohledávky z obchodů proti kupcům a byla-li o zástavě či dotyčném řízení listina zřízena čili nic. (Nař. min. ze dne 28. října 1865, ř. z. č. 110. čl. 4.)

2. Banky, jež provozují obchody hypoteční, v první řadě ovšem zemské hypoteční banky, požívají té výhody, že jich hlavní knihy jakož i výtahy z nich tvoří úplný důkaz o obnosu pohledávek.

3. Většině ústavů bankovních přísluší v příčině úvěru hypotečního právo, že mohou na základě dlužních úpisů nebo jiných prohlášení závazkových, jakož i výtahů z jich hlavních knih bez dalšího za exekuci žádati, ač je-li listina dotyčná soudem nebo notářem ověřena.

4. Ústavy pod dozorem správy státní v mezích svých stanov úvěrní obchody provozující, mohou, byla-li jim hypoteční pohledávka právoplatně přiřknuta, výnos sequestrovaného statku v celku neb jednotlivě pronajati ve veřejné dražbě. (Nař. min. ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z. čl. 4. *b*).

5. Žádá-li banka za exekuční prodej nemovitosti, pokládá se cena dle stanov banky vyšetřená za odhadní cenu jakož i za cenu vyvolací, takže exekuční odhad nemovitosti odpadá. (Nař. min. ze dne 28. října 1865, č. 110. ř. z. čl. 4. *c*).

6. Soudní výměry k žádosti banky vydané v případě odst. 4. mohou býti doručeny, je-li majitel nepřítomen, správci nebo nájemci zastavené nemovitosti, a nejsou-li ani tito přítomni, mohou býti přibity ve přítomnosti dvou svědků na dvéře majitelovy, správcovy nebo nájemcovy, což má stejnou platnost, jako kdyby výměr doručen byl majiteli samému. (Nař. min. ze dne 28. října 1865 č. 110. ř. z. čl. 4.)

7. Zástavní listy, jež vydávají se svolením státním a za dozoru státního hypoteční banky a banky pro úvěr pozemkový ku provozování obchodů hypotečních a zápůjčkových, mohou býti použity k uložení jmění nadačních ústavů pod veřejnou dohlídkou stojících a peněz sirotčích, svěřenských a depositních. (Zákon ze dne 2. července 1868 č. 93. ř. z.)

VIII. Daně.

1. Daň z příjmů. Příjmy banky podlehají dani z příjmův dle I. třídy cís. pat. ze dne 29. října 1849, č. 439. ř. z Vyměřování daně děje se dle § 5. a 6. nař. výk. ze dne 11. ledna 1850 č. 10. ř. z., č. 1. výn. min. fin. ze dne 13. listopadu 1850, č. 445. ř. z. (rozh. spr. s. dv. ze dne 31. března 1879, č. 562.). — K poplatným příjmům náleží především:

1. úroky z veřejných obligací, cenných papírů, průmyslových papírů;
2. úroky z kapitálů na nemovitostech zjištěných;
3. úroky z kapitálů zapůjčených stranám, jež neplatí daně výdělkové, a úroky z vlastních poukázek pokladničních, jakož i úroky ze směnečného eskomptu;
4. úroky z prodlení;
5. úroky z účtů běžných;
6. Úroky předešlého roku vybrané, kteréž dani unikly, ač-li se nesrazí neb ač-li jinak zdaněny nebyly;
7. provise;
8. zisk z koupě a prodeje veřejných obligací, průmyslových papírů a ostatních cenných papírů;
9. zisk z ažia a kursu. Daň z příjmů I. třídy vyměří se na základě přiznání. (Viz Srážky v účtech.)

2. Daň z výdělku. Každá banka jest dle předpisů patentu o dani výdělkové povinna platiti daň na tom místě, kde provozuje obchod. O pobočních ústavech a filiálkách má se za to, že jsou v přímém spojení se závodem hlavním, pročež se jim daň výdělková zvláště nevyměřuje. (Výn. min. fin. ze dne 13. července 1873 č. 15.966.)

IX. Poplatky. Banky požívají slevy, pokud se týče poplatků ze smlouvy společenské, osvobození poplatků v příčině oněch listin, jež se

bankou stranám a naopak stranami bance k účelům manipulačními vydávají, dále osvobození poplatkového pro zástavní listy, pokud hypotečními pohledávkami jsou kryty. (Zák. ze dne 10. července 1865, č. 55. ř. z. a výn. min. fin. ze dne 16. ledna 1866, č. 9. ř. z.) Konečně sproštění povinnosti kolkové pro knihovní výmazy a zápisy společného ručení nemovitostí, jež určeny jsou v první řadě ku krytí věřitelů zástavních. (Zák. ze dne 24. dubna 1874, č. 48. ř. z.). (Viz Společnost akciová, Poplatky a Společnost pojišťovací.)

X. Zvláštní druhy bank.

1. Banky stavební a banky provozující obchody s nemovitostmi, kteréž zabývají se tím, že pozemky a domy větších rozměrů kupují, aby je zase buď v celku nebo po částech se ziskem prodaly, aneb provádějí stavby, poskytují úvěr stavební a účastní se větších podniků stavebních.

2. Banky pro úvěr pozemkový a banky hypoteční poskytují půjčky dle systému umořovacího na nemovitosti (obyčejně do t. zv. první hypoteky) a prodávají zástavní listy, které za účelem zápůjček vydávají. Dlužník obdrží totiž zapůjčený obnos vyplacený v zástavních listech, které jest mu dle bursovního kursu prodati; platí-li řádně úroky a annuity, nemůže se mu kapitál vypověděti; mimo to přísluší mu právo, že může kapitál i ve větších částkách spláceti. Všeobecná důležitost úvěru pozemkového měla v zápětí, že byly založeny v jednotlivých korunních zemích zemské banky hypoteční prostředky zemskými a sice v Čechách (1865), na Moravě (1876), ve Slezsku (1869), v Horních a Dolních Rakousích (1889), v Istrii (1881), v Haliči (1883) a v Bukovině (1890), kdež podrobeny jsou dozoru příslušných zemských sněmů a zemských výborů a řízeny jsou ředitelstvím, jež volí zemský sněm. Ústavy ty nejsou založeny za účelem výdělku soukromohospodářského, nýbrž přebytky plynou do fondů reservních; půjčky se poskytují proti mírnému zúročení a za listy zástavní ručí subsidiarně každá korunní země svým jměním.

V království českém jsou dnes v plném rozkvětu své činnosti a svého rozvoje následující banky:

A) **Hypoteční banka království Českého.**

Stanovy, kteréž zem. z. ze dne 29. října 1894 č. 85 z. z. byly změněny a doplněny, obsahují tato nejdůležitější ustanovení:

I. Ustanovení obecná.

Účelem hypoteční banky jest, aby napomáhala úvěru realnímu, dávajíc půjčky jedině v listech zástavních na nemovitosti, ležící v Čechách. Založení banky schváleno bylo nejv. roz. ze dne 4. srpna z r. 1864, č. 99 ř. z.

Království České ručí za všecky závazky, jež hypoteční banka na se vzala, zemským a domestikálním fondem svým. Banka nemůže nikdy vydati více listů zástavních, nežli činí pohledávky hypotekární, jichž nabyla.

Správa banky má vždy dbáti toho, aby hotové peníze v pokladně se nalezající, jichž se právě nepotřebuje, bezpečně a prospěšně zužitkovány byly.

K tomu konci může banka:

a) eskomptovati vlastní své slosované listy zástavní a kupony, jež nejdéle během půl roku dospějí k placení;

b) dávati půjčky na vlastní listy zástavní až do 80%, na státní papíry až do $^2/_3$ běžného jich kursu;

c) kupovati vlastní zástavní listy dle kursu denního a je prodávati;

d) eskomptovati směnky, šetříc při tom zvláštních instrukcí;

e) ukládati u akkreditovaných spořitelen, bank a jiných podobných ústavů úvěrních peníze na krátkou dobu na vkladní knížky nebo na poukázky pokladniční, nebo v běžný účet.

f) Kupovati a prodávati salinky a poukázky na vrácené daně, pak dle denního kursu zástavní listy rakousko-uherské banky a zástavní listy zemských hypotečních bank, založených za ručení dotčené země, základní úpisy, kommunální dlužní úpisy a meliorační úpisy zemské banky království Českého, jakož i priority železnic státem zaručených, konečně i jiné rakouské cenné papíry s pupilární jistotou, které ustanoveny budou usnesením zemského výboru, učiněným ve společné schůzi s ředitelstvem banky. Nemovitostí banka nesmí nabývati, leč ku vlastnímu užívání.

Nemovitosti, jež banka v exekuční dražbě vydražila, mají se opět co nejdříve prodati (§ 5. stanov).

Banka má též právo, obstarávati koupi a prodej vlastních listů zástavních, a za to poplatky vybírati.

II. Fond reservní a fond umořovací.

Banka jest povinna zříditi fond reservní až do sumy čtyř milionů zl. r. m. a udržovati jej v této výši. Fond tento určen jest k uhražení ztrát, jež by snad bance vzešly, a pro výlohy, jež nemohou zapraveny býti z běžných příjmů. Do reservního fondu mají přicházeti všeliké přebytky příjmů banky, které nejsou ustanoveny k jiným účelům.

Přebytky příjmů banky, pokud nenastane potřeba doplniti fond reservní, vynaloží se na premie pro listy zástavní, jež se slosují.

Prémie, kteréž ustanoví řiditelství banky se schválením výboru zemského, nesmí převyšovati 10% nominální ceny zástavních listů ku slosování určených, to co ještě přebude, může zemský výbor se schválením sněmu věnovati účelům zemským, jakmile reservní fond výše 4 milionů zl. dosáhl (zák. z roku 1864, čís. 99 ř. z.).

Fond umořovací zřizuje se z kapitálů, které dlužníci ústavu hotově splatili jakožto umořovací částku za každý rok ustanovenou, nebo za příčinou výpovědi, a z kapitálů, jichž za příčinou přeměny zápůjček s vyšší měrou úrokovou v zápůjčky na nižší úroky bance se dostává k účelu vyplacení zástavních listů výše zúročitelných, a účtuje se zvláště o sobě pro každý druh zástavních listů podle úrokové jich míry. Fond tento určen jest k tomu, aby slosováním vyplaceny byly listy zástavní. Řiditelství banky má však také právo z jistin, jež byly za příčinou výpovědi hotově splaceny, koupiti vlastní listy zástavní a je hned z oběhu vzíti.

III. Listy zástavní.

Listy zástavní jsou listiny veřejné, z pravidla majiteli svědčící, jimiž se hypoteční banka zavazuje, že vyplatí úroky po projití každého půlletí, a kdyby list zástavní byl slosován, celou jistinu zároveň s prémií, byla-li jaká určena. Napodobování a padělání cenných papírů bankou vydaných trestá se jako napodobování a padělání papírů státních.

Zástavní listy vydávají se na obnosy 10.000 zl., 5.000 zl., 1.000 zl., 500 zl. a 100 zl. r. č. a svědčí buď majiteli nebo znějí na určité jméno. Míra úroků při listech zástavních má se vždy úplně srovnávati s úrokovou mírou zápůjček bankovních, jež jsou základem listů dotčených. Zemský výbor společně se řiditelstvím hypoteční banky ustanovuje míru úroků a

slosovací plán zástavních listů, jakož i to, zdali a kdy se má s vydáváním některého druhu zástavních listů počíti nebo přestati.

Každý zástavní list obsahuje v obou zemských jazycích:

Sumu kapitálu naznačenou ve zlatých r. m.; míru úrokovou; lhůty, kdy úroky budou splatny; ujištění, že se na slosovaný list splatí celý kapitál i s prémií, bude-li jaká; podpis ředitelství, totiž generálního ředitele neb jeho náměstka a dvou ředitelů (a sice jednoho zvoleného a jednoho ustanoveného), podpis úředníka účtárnu zastupujícího a pečeť ředitelství; stvrzení podepsané od přísedícího výboru zemského, že byl list vydán na základě hypotéky dle stanov nabyté; konečně se musí na rubu zástavního listu otisknouti doslovně §§ stanov: 1—6, 13—59.

Listy zástavní, které znějí na určité jméno, může banka přepsati na jakékoliv jiné jméno, když se na postupu nebo převodu podepíše osoba, na jejíž jméno zní list zástavní, při čemž banka nezkouší pravost podpisu, aniž za ni ručí.

Zástavní listy, na kterých výslovně jest naznačeno, že náleží nezletilým nebo poručencům, které svědčí některé obci, korporaci, nadaci, ústavu nebo fondu spravovanému úřadem nějakým, aneb na nichž spočívá nějaká závada, dále listy, v příčině kterých bylo bance doručeno nařízení úřední, jímž se právo vlastníkovo libovolně s nimi nakládati zastavuje, — mohou jenom tehdy býti přepsány, když příslušný úřad k tomu svolí buď ve zvláštní listině nebo rubopisem na listu zástavním, přitisknuv spolu svou pečeť.

Žádá-li za přepsání takového listu zástavního osoba jiná, nežli která v něm co vlastník jest jmenována, má listinami dokázati, že nabyla vlastnictví listu zástavního.

Každý list zástavní, svědčící ukazateli, opatřen jest kupony na půlletní lhůty a talonem na další kupony. Na talony slosovaných již listů zástavních nemá se více vydávati kuponů nových. Úroky vyplácejí se vždy po projití každého půlletí. Úroky zástavních listů vinkulovaných a na určitá jména znějících vyplácejí se toliko na kvitance, při čemž neručí pokladna banky za pravost podpisu toho, kdo má právo je vybírati.

IV. Slosování listů zástavních děje se každý rok dvakráte a to vždy na počátku měsíce ledna a července veřejně a pro každý druh zástavních listů podle úrokové jich míry zvláště. Též může se kdykoli vykonati mimořádné slosování listů zástavních, o čemž rozhoduje zemský výbor společně s ředitelstvím banky. Mimořádná slosování 5% listů zástavních se však nepřipouštějí.

Doba oběhu každého zástavního listu smí převyšovati nejvýše o $1\frac{1}{2}$ roku dobu umořovací stejně zúročitelné zápůjčky s nejmenší splátkou umořovací.

Musí tedy ku př. každý 5% zástavní list nejdéle v 38 letech, každý 4% nejdéle v $42\frac{1}{2}$ letech dospěti ku zaplacení v plné ceně nominální.

Obnos zástavních listů ku slosování určených ohlásí se 8 dní před slosováním a musí se rovnati obnosu, který minulého 30. listopadu aneb 31 května, při mimořádném však slosování poslední den měsíce právě minulého činilo veškeré jmění fondu umořovacího, pokud ho nebylo užito ku zakoupení vlastních listů zástavních a pokud obnos tento dá se 100 děliti.

Slosované listy zástavní vyplácí banka plnou sumou, a to 5% listy šest měsíců, listy však níže zúročitelné tři měsíce po slosování. Listy slosované musí při výplatě býti vráceny spolu s kupony a talony, při čemž

se zároveň zapraví úroky až do dne dospělosti listu snad ještě nezaplacené a nepromlčené.

Splacené listy zástavní a kupony se zničí.

Úrokování slosovaných listů zástavních pomijí dnem, kdy ku splacení dospěly. Kupony slosovaných listů vyplácejí se u pokladny banky; kdyby však slosovanému zástavnímu listu ku placení předloženému scházely kupony, které ku placení dospějí později nežli list zástavní, odečte se obnos kuponů těch za dobu, o kterou později jsou splatnými než list zástavní, při výplatě od kapitálu.

V. Promlčení a umoření.

Úroky listů zástavních promlčují se v 6 letech, slosované listy zástavní ve 30 letech, ode dne splatnosti (zák. z r. 1864 č. 99 ř. z.). Obnosy způsobem tím nabyté připadnou fondu reservnímu.

O umořování (amortisaci) listů zástavních, jich kuponů a talonů viz »Amortisace listin«.

VI. Práva majitelů listin zástavních.

Majitel zástavního listu má právo žádati, aby se mu v pravý čas vyplácely splatné kupony a byl-li list slosován, aby se mu vyplatila úplná cena, na kterou list zástavní zní i s prémií, byla-li jaká určena. Kdyby banka nedostála povinnosti této, přísluší majitelům právo, podati na zemský výbor žádost, by v té příčině zjednal pomoci, aneb nastoupiti právní cestu, neb dovolávati se soudu rozhodčího.

VII. Rozhodčí soud skládá se ze dvou rozsudích, z nichž jednoho volí žalobce, druhého banka. Majitel listu zástavního, jenž se dovolává soudu rozhodčího, má podati žádosť k zemskému výboru, v níž jmenuje svého rozsudího. K této žádosti vyzve zemský výbor ředitelství banky, aby do šesti dnů ustanovilo rozsudího pro banku, a oznámí jméno jeho žalobci, urče zároveň den, kdy se oba rozsudí poprvé sejíti mají. Neshodnou-li se oba rozsudí ani o výrok rozhodčí ani o volbu vrchního rozsudího, mají to prostřednictvím zemského výboru oznámiti předsedovi vrchního soudu zemského v Praze, kterýž pak uloží některému radovi při vrchním zemském soudu, aby oba rozsudí předvolal, a po případě věc sám rozhodl.

Rozhodčí soud není vázán žádným zvláštním řádem jednacím, aniž lze jakýmkoli prostředkem v odpor bráti výrok jeho. Nebyl-li rozsudek vynesen neb stranám oznámen v 60 dnech ode dne, kdy dovoláváno se bylo výroku rozhodčího, počítaje, mají strany na vůli, hájiti nároků svých pořadem práva.

VIII. Poměr dlužníka k bance.

Dlužníkovi vyplatí se zápůjčka v listech zástavních, předloží-li dlužní úpis a vykáže-li, že splnil veškeré podmínky provedené zápůjčky. Z pravidla zavazuje se dlužník:

a) že beze vší srážky a v půlletních lhůtách předem jdoucích zaplatí každého roku úhrnkovou částku (annuitu), která mimo ustanovený úrok obsahuje při 5% a 4% zápůjčkách nejméně 1%, při zápůjčkách s nižším zúrokováním nejméně ½% kapitálu. Z každého půlletního platu úhrnkového účtuje se částka, která převyšuje půlletní úroky ze zbytku jistiny, jakožto částečná splátka kapitálů. Každý dlužník má na vůli zavázati se k placení vyšších annuit, tyto však musí se vždy počítati buď po celých procentech, buď po půli procenta jistiny.

b) Musí se zavázati, že jako příspěvek na útraty správní, jakmile se mu vydají zástavní listy, složí najednou $\frac{1}{4}\%$ celé jistiny, dále pak že každoročně skládati bude $\frac{1}{4}\%$ z jistiny na začátku roku posud nezaplacené.

Část úroků za první půlletí musí se složiti dříve, než se list zástavní přijme, při čemž se zároveň určí částˇ úroků pro příští lhůtu, která dle listu zástavního připadá. Lhůty ku zaplacení úroků, pokud se týče ku placení annuity, připadají při zápůjčkách v 5% listech zástavních, na den 1. ledna, 1. dubna, 1. července a 1. října, při zápůjčkách v 4% listech zástavních na den 1. února, 1. května, 1. srpna a 1. listopadu.

Lhůty ku placení úroků, pokud se týče ku placení annuity při zápůjčkách s nižším zúrokováním, ustanoví zemský výbor společně s řiditelstvím hypoteční banky.

Při všech těchto platech může býti použito buď hotových peněz buď splatných listů zástavních, nebo kuponů. Nevyhoví-li dlužník povinnosti své do 15. dne po uplynutí lhůty, jest povinen nahraditi zákonné úroky z prodlení.

Banka může dlužníku z jistiny zapůjčené dáti čtvrtletní výpověď pouze v těchto přípapech:

a) když cena zástavy se zmenšila tak, že by tím jistota banky utrpěti mohla;

b) když bez přivolení řiditelství banky zástava byla tak rozdělena, že by tím vymáhání zápůjčky mohlo býti stíženo;

c) když dlužník pro jakékoli závazky byl v posledním třílетí třikráte marně upomínán.

Zůstal-li dlužník tré annuit dlužen, má řiditelství právo požadovati soudně celý kapitál posud nesplacený i s úroky bez výpovědi a rovněž i tehdá, když hypotéka sestává zcela nebo většinou z budov a když i jediné upomenutí, aby podán byl průkaz o pojištění proti ohni, marným zůstalo, ve kterémž případě má banka též právo, dlužníka proti ohni na jeho útraty pojistiti.

Dlužník může bance vypověděti půjčku zcela nebo z části, a to buď půl-, neb čtvrtletně; chtěl-li by však vypověděti toliko částˇ kapitálu, může se tak státi jen tím způsobem, aby lhůta ku placení srovnávala se se lhůtou, ve které umluvené annuity splatnými se stanou, a aby annuity příští po sobě jdoucí byly nepřetrženě spláceny. Vypoví-li se část dluhu, musí část vypovězená činiti obnos, který se rovná sumě několika po sobě následujících pololetních splátek na kapitál a musí jich v sobě zahrnovati aspoň deset. Kapitál může dlužník splatiti buď ve slosovaných neb v neslosovaných listech zástavních v plné ceně nominalní, anebo v hotových penězích. Dospělé annuity platí se vždy hotově (zák. z r. 1864, č. 99. z. z.).

Vypověděl-li dlužník bance kapitál, nesplatil-li jej však do tří měsíců po lhůtě výpovědní, má banka právo výpověď prohlásiti za neplatnou. Splácí-li se kapitál v neslosovaných listech zástavních, není k tomu třeba výpovědi.

Výpověď může býti dána buď soudně neb mimosoudně; při této musí býti podpis dlužníkův ověřen.

Dlužník může kdykoli žádati, aby mu na jeho útraty vydána byla kvitance na splacenou část kapitálu. Žádá-li dlužník, aby mu místo kvitance vydána byla listina postupní pro dobu třetí (§ 1422. o. o. z.), může listina tato zdělána býti jen v tom znění, že hypoteční banka dále zavázána není,

a že si vyhražuje knihovní přednost všech pohledávek jistinných, i s příslušenstvím, které by snad na hypotéce pro banku zůstaly ještě zjištěny.

Jakmile nejméně čtvrtina zapůjčeného kapitálu byla splacena, aneb byla-li zápůjčka za příčinou nedostatečného splnění podmínek na menší míru uvedena, může dlužník žádati, aby se pro zbytek ustanovil nový plán umořování, o čemž rozhoduje ředitelství banky.

IX. Povolování zápůjček.

Banka poskytuje zápůjčky od 500 zl. r. m. počínaje:

1. na pozemky ležící v království Českém a mající vložku knihovní;

2. na domy vložené do knih pozemkových nalezající se v takových místech v Čechách, jež mají nejméně 5000 obyvatel aneb která bez ohledu na počet obyvatelstva podrobena jsou činžovní dani domovní.

Nemovitosti určené toliko účelům průmyslovým, na př. továrny, mlýny atd., nejsou samy o sobě způsobilé, aby se na ně zápůjčky poskytnouti mohly.

Zápůjčky poskytují se na pozemky do dvou třetin a na domy do polovice ceny vyšetřené; na statky svěřenské a lenní však pouze do třetiny ceny vyšetřené.

Za jistinou hodnotu půdy nemovitostí hospodářských pokládá se z pravidla 24násobný, při nemovitostech sestávajících výhradně aneb většinou z lesů, 20násobný obnos čistého výnosu katastrálního, při čemž na stavení, vedlejší živnosti, fundus instructus neb jiná práva a příslušenství se nepřihlíží, naproti tomu je-li cena odhadní neb trhová z posledních 5 let menší než cena bankou vyšetřená, rozhodnou jest tato menší cena.

Cena zástavy může býti vyšetřena též odhadem na útraty dlužníkovy předsevzatým.

Cena stavení, podrobených dani činžovní, vyšetří se na základě průměru činže za posledních šesti let, z kteréhož průměru především odrazí se 40% anebo podle způsobu a polohy stavení i 50% na daně, správu a vydržování budovy; ona pak část průměrné činže, která po srážce této zbude, 20 násobena, pokládá se za jistinnou cenu hypotéky.

Při staveních, která vůbec nejsou podrobena dani činžovní nebo která jí nejsou ještě podrobena po šest let, vezme se za základ cena ředitelstvím banky na útraty vypůjčujícího vyšetřená, ač není-li cena dle posavádní činže vyšetřená menší.

Jestliže by výnos stavení od posledního přiznání činže podstatně byl se změnil za příčinou přestavby nebo přístavby mezi tím provedené, vezme se rovněž za základ odhadní cena, bankou vyšetřená na útraty vypůjčujícího se.

Je-li cena odhadní neb trhová z posledních 3 let menší ceny takto vyšetřené, rozhodná jest rovněž jako při pozemcích ona menší cena.

To však neplatí, byl-li dům za těchto posledních 3 let znova vystavěn nebo přestavěn.

V každém případu má banka právo dáti stav budovy na útraty vypůjčujícího znalci zjistiti.

Žádost za půjčku nebo za převzetí kapitálu má v podstatě obsahovati:

a) výkaz o tom, že žadatel jest svéprávným vlatníkem hypotéky, nebo je-li právo jeho vlastnické obmezeno, výkaz, že nabyl náležitého svolení nebo zmocnění;

b) výkaz břemen knihovních (celkový výtah z knih) a výkaz, že byly zapraveny veškeré splatné daně;

c) při venkovských usedlostech budiž zároveň berními výkazy nebo výtahem doplněným od archivu map katastrálních vykázána výměra půdy, čistý výnos a obnos daní;

d) při domech budiž podán berní výkaz o činži přiznané v posledních šesti letech a kromě toho průkaz, že jsou náležitě pojištěny u některé rakouské pojišťovací společnosti.

Řiditelství banky má právo, výšku půjčky v mezích stanov určiti dle vlastního uznání; dále má právo, žádost za půjčku bez udání důvodů zamítnouti i kdyby se podaly všechny výkazy stanovami žádané, jakož i vyplacení povolené zápůjčky zcela nebo z části odepříti. Žadatel může se pak odvolati ku zemskému výboru.

X. Převod zápůjček bankovních s vyššími úroky na zápůjčky s úrokem nižším.

Žádosti za převod zápůjček bankovních s vyššími úroky na zápůjčky s úrokem nižším opatřeny buďtež nejnovějším výtahem z knih a budiž v nich udáno, jakým způsobem dlužník převod provésti míní.

Zemský výbor ustanoví v souhlasu s řiditelstvím banky, zdali a za jakých opatrností může banka při takovém převodu přímo se účastniti, zvláště pak, zdali při těchto přeměnách mají předem již sděleny byti zástavní listy s nižší mírou úrokovou k tomu konci, aby se z oběhu vzaly zástavní listy s vyšší mírou úrokovou.

Neodevzdají-li se při převodu zápůjček s vyšší mírou úrokovou na zápůjčky s nižším zúrokováním — nechať se to děje přímo nebo prostřednictvím jiných osob — bance k účelu tomu, aby mohla z oběhu vzíti listy zástavní vyšší míry úrokové, takovéto neslosované listy zástavní in natura, budiž bance za úroky, o které za příčinou takových přeměn musí více platiti, dána náhrada, jejíž procento s ohledem na okolnosti, zemský výbor společně se řiditelstvím banky napřed ustanoví a vyhlásí.

Stala-li se přeměna zápůjček s vyšší mírou úrokovou v zápůjčky na nižší úrok, povinen jest dlužník platiti ročně $\frac{1}{4}\%$ nesplaceného dosud kapitálu jakožto příspěvek správní pouze ještě tolikráte, o kolikráte tento příspěvek správní z kapitálu výše zúročitelného méně než osmkrát byl zapraven.

XI. Výhody banky.

Příslušný soud hypoteční banky, má-li býti žalována, jest zemský soud a ve věcech obchodních obchodní soud v Praze.

Při exekuci na movité věci dlužníkovy vedené, není třeba zvláštního odhadu, nýbrž stačí odhadnou-li se věci přímo před dražbou, při kteréž i pod cenou odhadní prodány býti mohou.

Žádá-li hypoteční banka za sekvestraci, má soud navrženého od ní sekvestra na její nebezpečí a odpovídání ihned zříditi a neprodleně uvésti. Odpovědnost hypoteční banky pomine, když projde 14 dní, aniž by držitel hypotéky sekvestrované proti osobě sekvestrově námitek činil, aneb dohodnou-li se obě strany o osobě sekvestrově.

Banka má právo při odhadu statku venkovského dáti odhadnouti jen všechna stavení, fundus instructus a jiná práva a příslušenství; odhadní cena těchto věcí tvoří pak s vyšetřenou cenou půdy cenu vyvolací.

Žádá-li banka sama za exekuční prodej statku, má soud výminky dražební bankou navržené, slyšev prve věřitele předcházející, zkoušeti a není-li ničeho na závadu, bez okolků prodej povoliti.

Žádá-li za exekuční prodej statku, na kterém jest pohledávka hypoteční banky pojištěna, některý jiný věřitel, nebo žádá-li se za něj během řízení konkursního, poslán budiž bance hypoteční dříve, než žádost za prodej se vyřídí, přepis výminek prodeje navržených od toho, kdo za prodej žádá a budiž připomenuto, že může také se své strany navrhnouti výminky prodeje, kteréž soud, vyslechnuv dříve věřitele předcházející, prozkoumá a nebude-li žádné závady, schválí.

Vede-li exekuci na statek bance hypoteční v zástavu daný některý jiný věřitel a nepostupuje-li po 14 dni v exekuci, má hypoteční banka právo, v exekuci sama pokračovati.

O dalších výhodách též jiným bankám příslušících viz »Banky«.

XII. O správě banky.

Řízení banky a dozor k ní přísluší řiditelství, zemskému výboru a sněmu Českému.

Řiditelství, kterémuž přísluší bezprostřední správa banky, a kteréž zastupuje ústav na venek, sídlí v Praze a skládá se: z generálního řiditele, ze 6 volených řiditelů a nejméně dvou řiditelů stálých, práv znalých (jmenovaných). Generálního řiditele jakož i práv znalé řiditele stálé jmenuje sněm k návrhu zemského výboru. Šest zvolených řiditelů, kteří musí v Praze neb v předměstích pražských bydleti, volí po 2 kurie sněmovní.

Zemský výbor má dozor nad správou banky, přihlíží k tomu, aby řiditelství při svém jednání šetřilo stanov, a účastňuje se ve vyřizování důležitějších záležitostí v § 73. stanov vytčených.

Vrchní dozor vykonává sněm, kterémuž zemský výbor podává každoročně zprávu o činnosti banky a předloží mu účty banky, jakož i výkaz o listech zástavních, o získaných hypotékách a o fondu reservním.

B) **Zemská banka království Českého** zřízena byla zák. ze dne 30. května 1889 č. 35 z. z. Stanovy, které byly zák. ze dne 25. června 1892 č. 34 z. z. a ze dne 5. listopadu 1894 č. 90 změněny, obsahují následující ustanovení:

I. Obor působnosti.

Zemské bance království Českého přísluší právo:

a) sprostředkovati a udíleti zápůjčky státu, království Českému, okresům a obcím v zemi a přejímati pohledávky toho druhu postupem;

b) prostředkovati a udíleti zápůjčky k účelům melioračním osobám jednotlivým a osobám souborným (ku př. společenstvům vodním, melioračním a podnikatelstvům drah) a přejímati postupem pohledávky toho druhu;

c) vydávati dlužní úpisy zúročitelné a slosovatelné na základě obchodů uvedených v odst. *a*) *b*) až do výše pohledávek z obchodů těchto vzniklých;

d) pořádati poměry dluhů hypotečních na nemovitostech, prostředkovati a udíleti zápůjčky podnikatelstvům stavebním a dopravním, též přejímati postupem požadavky takové;

e) zřizovati a provozovati veřejná skladiště a vydávati listy skladištní v mezích platných zákonů a na základě povolení, jehož si v jednotlivých případnostech dobude;

f) eskomptovati a reeskomptovati směnky, vylosované státní dlužní úpisy, listy vyvazovací nebo zástavní zemských ústavů říše rakousko-uher-

ské, též kupony takovýchto státních dlužních úpisů anebo listů zástavních a poukázky na vrácení daně;

g) zřizovati spolky úvěrní, zejména okresních záložen hospodářských;

h) poskytovati zápůjčky, zálohy a úvěry na drahé kovy ražené a v prutech, na listy skladištní, které nebyly bankou vydány, na věci nemovité, na cenné papíry s pupilární jistotou, neb na cenné papíry od banky zemské vydávané (úpisy základní, dlužní úpisy komunální a meliorační), též na takové dlužní úpisy okresů a obcí v království Českém, v příčině kterých k tomu svolí výbor zemský;

i) provozovati obchody girové a kontokorrentní, koupi a prodej cenných papírů s pupilární jistotou:

j) přijímati peněžité vklady na vkladní knížky, na zúročitelné poukázky pokladniční nebo na běžný účet;

k) přijímati deposita do uschování nebo do správy (§ 2.).

Půjčovati na věci nemovité dovoleno jest bance jen, pokud to nepřísluší statutárně v obor působnosti hypoteční banky království Českého. Obmezení toto netýká se zápůjček melioračních. Kupovati nemovitosti dovoleno jest bance toliko k tomu konci, aby jich sama mohla užívati aneb k uhájení požadavků bankovních; kupovati cenné papíry s jistotou pupilární, pak úpisy základní, dlužní úpisy komunální a úpisy meliorační od ní vydávané dovoluje se jí toliko za tím účelem, aby dočasně s užitkem upotřebila hotovosti aneb dotovala reservní fondy. (§ 3.)

Z oboru působnosti banky vyloučeno jest:

1. provozování obchodu se zbožím na vlastní i na cizí účet;
2. akceptování směnek a poskytování úvěrů in bianco;
3. koupě a prodej lhůtní papírů kursu podrobených, ať na vlastní či na cizí účet, jakož i přejímání rukojemství za takovéto obchody. (§ 4.)

Banka má tři oddělení:

a) Oddělení pro úvěr komunální,

b) oddělení pro úvěr meliorační a

c) oddělení bankovní.

II. Základní závodní fond banky.

Základní závodní fond banky zemské, který sloužiti má ku provozování obchodů právě uvedených, opatří se vydáním zúročitelných dlužních úpisů postupně dle potřeby až do výše 10,000.000 zl. (»Základní úpisy zemské banky království Českého«.)

III. Úvěr komunální.

Zápůjčky naznačené v odst. I. *a)* (§ 2. lit. *a*) udílí banka jen tehdy, bylo-li tomu, kdo o zápůjčku se uchází, uděleno k uzavření její povolení od příslušných orgánů. Zápůjčky ty udělují se buď hotově aneb v dlužních úpisech bankovních v zaokrouhlených sumách 100 dělitelných v ten způsob, aby byly splaceny v pevných lhůtách, neb aby se splácely v annuitách.

Převyšuje-li půjčka žádaná obcí neb okresem obnos 100.000 zl., jest třeba zvláštního svolení zemského výboru.

Banka má právo při zápůjčkách tohoto druhu vydávati až do výše zápůjček skutečně udělených dlužní úpisy na nejdéle v 50 letech slosovatelné. (»Komunální dlužní úpisy zemské banky království Českého.«)

Bance není dovoleno, dlužníku zápůjčky vypověděti, vyjímajíc případ, že dlužník pro jakékoliv závazky posledního dvouletí třikráte marně byl upomínán. V tomto případě má banka právo k výpovědi půlletní.

Naproti tomu dlužník má právo, bance vypověděti půlletně celou zápůjčku neb část její. Chce-li však vypověděti toliko část kapitálu, může se to státi jen s tím účinkem právním, aby se lhůta ku placení srovnávala se lhůtou, ve které dospějí ustanovené annuity, a by annuity příště po sobě jdoucí byly nepřetrženě spláceny. Vypoví-li se část dluhu, musí část vypovězená činiti sumu, která se rovná sumě několika po sobě následujících splátek na kapitál. Vypověděl-li dlužník bance kapitál, však nesplatil-li jej do tří měsíců po prošlé výpovědi, má banka právo, prohlásiti výpověď za neplatnou.

Kapitál vypovězený musí dlužník splatiti v slosovaných i neslosovaných komunálních dlužních úpisech banky zemské dle plné nominální ceny. vždy však jen v komunálních dlužních úpisech stejné míry úrokové, jakou měla zápůjčka. (§ 12.)

IV. Úvěr meliorační.

Banka zemská království Českého poskytuje též zápůjčky ke kulturním účelům zemědělským, zvláště pak 1. ku zařízením zavodňovacím a odvodňovacím, a vůbec ku melioracím polí a luk; 2. k úpravám potoků a řek soukromých a ku zařízením na opravu břehů proti povodním; 3. ke scelování pozemků a zřízení cest určených k lepšímu používání rolnického majetku; 4. ku zalesňování a ke vzdělávání půdy dosud neplodné; 5. ke zřizování, rozšiřování a vydržování neb vysušování rybníků a náležejících k tomu opatření ochranných a melioračních; 6. ku zřízení a rozšíření hospodářských budov, jako skladišť obilních, pak bytů pro hospodářské dělnictvo; 7. ku založení zahrad, ovocných sadů, vinic a chmelnic; 8. ku zařízením na opatření vody pro hospodářské a domácí potřeby; 9. ku trvalému zúrodnění půdy; 10. ku vysoušení močálů; 11. ku zřízení drah nižšího řádu (drah vlečných, místních, podružných, elektrických, lanových, pak parních tramwayí); 12. ku zřízení mostů, zvláště k dopravě plodin a výrobků lesních atd.

Zápůjčky k účelům těm udílejí se buď v hotovosti nebo ve zvláštních slosovatelných dlužních úpisech banky. (»Meliorační úpisy zemské banky království Českého«.)

Meliorační zápůjčky, které jsou splatny ve lhůtě nejdéle pětileté, buďtež vypláceny jen hotově a nebuďtež na základě jejich úpisy meliorační vydávány. Zemský výbor může k tomu konci ze závodního fondu banky přikázati dotaci až do sumy 500.000 zl. (§ 16.)

Kdo se uchází o zápůjčku, musí předložiti řiditelství banky popis zamýšlených zařízení, opatřený potřebnými plány a rozpočty nákladu. Řiditelství dá popis ten s plány i rozpočtem na útraty toho, kdo se o půjčku uchází, znalecky prozkoumati, aby se zjistilo, zdali na základě tom zamýšlené zařízení provésti lze, zdali plány jsou technicky vhodné a rozpočet správný, i jakou měrou bezpečně očekávati lze, že zvýší se zamýšleným zařízením výnos a hodnota pozemků, o něž jde.

U společenstev, kterým podle zákona říšského ze dne 30. června 1884, č. 116. ř. z., státní a zemská podpora povolena byla, není třeba zvláštního znaleckého prozkoumání projektu. (§ 17.)

Vyjímajíc případy v § 20. naznačené může banka zápůjčky meliorační poskytovati toliko při dostatečné jistotě hypotekární.

Za dostatečnou pokládá se jistota, jestliže zápůjčka meliorační, připočtou-li se k ní dluhy knihovní na hypotéce již váznoucí, nepřevyšuje

sumu, kteráž vzejde, když ku dvěma třetinám 24-násobné — při nemovitostech, sestávajících výhradně nebo převahou z lesů, jen 20-násobné sumy čistého výtěžku katastrálního pozemků, příslušnou vložku knihovní tvořících, připočte se polovice sumy v odst. předcházejícím (§ 17.) znalecky zjištěné, o kterou cena pozemků meliorací se zvýšiti má.

Místo 24- neb 20-násobné sumy čistého výtěžku katastrálního může se k žádosti toho, jenž o zápůjčku se uchází, za základ položiti buď

a) odhadní hodnota statku v nynější jeho podobě vyšetřená na náklad žadatelův zvláštní odhadní komisí za přítomnosti důvěrníka zemského výboru, nebo

b) odhadní hodnota za účelem zápůjčky se strany hypoteční banky království Českého podle předpisů stanov jejich vyšetřená, ač neminula-li od provedeného odhadu doba více nežli tříletá.

V případech těchto není dovoleno, povoliti zápůjčku větší, nežli činí 24-násobná, pokud se týče 20-násobná suma čistého výnosu katastrálního a polovice obnosu dle § 17. znalecky vyšetřeného.

Při nemovitostech, na jichž podstatu dle platnosti zákonů právo vésti nelze, počítá se místo dvou třetin výše naznačených toliko jedna třetina, po případě polovice ceny odhadem vyšetřené. (§ 18.)

Jistota hypotekární odpadnouti může, když se zápůjčka poskytuje společenstvu, jež dle zákona ze dne 30. června 1884, č. 116. ř. z. podporováno jest z prostředků státních a zemských, anebo jinému společenstvu, založenému k účelu melioračnímu, však jen tehda, je-li zabezpečeno cestou zákonodárnou příspěvkům, jež připadají na pozemky k takovým společenstvům náležející, až do obnosu tříletých nedoplatků zástavní právo s předností přede všemi ostatními břemeny reálními bezprostředně po zeměpanských daních a dávkách veřejných.

Zápůjčky nelze užiti k jiným zařízením, nežli k takovým, pro něž jest povolena. Podle povahy podniku, o jehož provedení jde, ustanoví ředitelství banky při povolení zápůjčky lhůty, ve kterých části zápůjčky povolené k výplatě poukázány budou, tak, aby vyplácení dělo se dle postupného dokončení jednotlivých částí neb oddílů celého podniku. Banka má o postupu díla zvláštními zmocněnci svými se přesvědčovati a vyplácení dalších lhůt zastaviti, nebylo-li lhůt dosavadních dle schváleného plánu použito. (§ 22.)

Zařízení provedená musí se udržovati ve stavu náležitém; ředitelství banky má právo, určitá pravidla toho se týkající dlužníku ve smlouvě předepsati a na dodržení jich svými zmocněnci dohlížeti. Vykonávajíc toto právo, má ředitelstvo naproti společenstvům, která požívají subvence dle zákona ze dne 30. června 1884, č. 116. ř. z., šetřiti jistých mezí. (§ 23.)

Banka nemůže dlužníku zápůjčku vypověděti, vyjímajíc tyto případy:

1. když dlužník přes výslovné napomenutí ředitelstva nedodrží podmínky, které byly vytčeny ve smlouvě v příčině času a způsobu provedení oněch zařízení, na něž zápůjčka mu byla povolena, nebo v příčině udržování jich ve stavu náležitém; 2. když dlužník pro jakékoliv závazky v posledním dvouletí třikráte marně byl upomínán; 3. když při zápůjčkách zástavou pojištěných cena zástavy tou měrou se zmenšila, že by tím jistota zápůjčky utrpěti mohla, aneb když bez přivolení ředitelství banky zástava tak byla rozdělena, že by tím vymáhání zápůjčky mohlo býti stíženo. V těchto případech může ředitelství dlužníku dáti výpověď čtvrtletní. Zů-

stal-li dlužník tré annuit dlužen, může ředitelství beze vší výpovědi ihned požadovati soudně celý kapitál dosud nesplacený i s úroky.

O dlužníkově právu k výpovědi platí obdobně příslušná ustanovení o úvěru komunálním. Dlužník může kapitál vypovězený splatiti ve slosovaných i neslosovaných úpisech melioračních stejné míry úrokové, jakou měla zápůjčka a sice dle plné nominální ceny. Zápůjčky meliorační, sloužící stavbám drah nižšího řádu, povoliti lze, když dráhy ty jsou opatřeny koncesí, když požívají výhod zákona ze dne 17. června 1887, č. 81. ř. z., když zajištěno, že s příspěvky státu neb země neb obou uhraženy budou závazky dráhy ze zápůjčky meliorační a je-li zápůjčka na dráze přiměřeně knihovně zjištěna. K poskytnutí těchto zápůjček jest třeba schválení zemského výboru.

V. Společná ustanovení o úpisech základních, komunálních, dlužních úpisech a úpisech melioračních.

Základní úpisy, komunální dlužní úpisy a úpisy meliorační vydávají se na sumy po 100 zl. r. m. a na větší stem dělitelné a svědčí majiteli.

Království České ručí subsidiarně za tyto úpisy bankou vydané a jich zúročení, pokud vedle předpisu stanov zničeny nebudou.

Míru úrokovou a plán slosovací stanoví zemský výbor k návrhu ředitelství banky.

VI. Slosování komunálních a melioračních dlužních úpisů děje se dvakráte do roka pro každý druh zvláště.

Dopouští-li toho výška učiněných splátek, může se naříditi se svolením výboru zemského i mimořádné slosování. (§ 29.)

Aby řádné splácení dlužních úpisů komunálních a úpisů melioračních bylo pojištěno, zřídí se zvláštní fondy slosovací pro každý druh zvláště, do nichž plynou všecky splátky na dotyčné zápůjčky učiněné.

Mnoho-li dlužních úpisů každého druhu slosováno bude, a jaká prémie se bude vypláceti, vyhlásí se 14 dní před slosováním.

Obnos dlužních úpisů každého druhu ke slosování určený musí se rovnati obnosu jmění příslušného fondu umořovacího posledního dne měsíce minulého.

Banka má právo, se svolením výboru zemského kteroukoliv část vydaných komunálních dlužních úpisů neb úpisů melioračních, aneb i všecky úpisy obou druhů na půl leta vypověděti, nehledě ku plánu slosovacímu. Vypovězené dlužní úpisy splatí se cenou nominální, po případě i s prémií.

Ředitelství banky má právo, z kapitálů, jež byly za příčinou výpovědi hotově splaceny, koupiti komunální dlužní úpisy neb úpisy meliorační a je hned z oběhu vzíti. Vylosované komunální dlužní úpisy a úpisy meliorační zemské banky království Českého vyplácejí se tři měsíce po slosování, vrátí-li se bance i s kupony a talony, při čemž vyplatí se úroky až do dne splatnosti dlužního úpisu ještě nezaplacené a nepromlčené. Kupony jich i po slosování úpisů se u pokladny banky vyplácejí, avšak kupony scházející na dlužním úpise k výplatě předloženém, s pozdější splatností, odečtou se při výplatě kapitálu plnou sumou.

VII. Obchody bankovní.

1. Eskompt směnečný. Banka zemská eskomptuje a reeskomptuje jen směnky úvěrních ústavů — totiž bank, úvěrních společenstev (záložen), spořitelen, okresních záložen hospodářských a j. pod. — pak ústavů, fondů a takových osob souborných, které dle těchto stanov s bankou ve

spojení jsou, jako na př. vodních a melioračních společenstev. Aby směnky takové byly způsobilé k eskomptu u zemské banky království Českého, jest třeba:

a) aby zněly na rakouskou měnu a byly splatny buď v Praze aneb v některém bankovním místě rakousko-uherské banky aneb v místě nějakém, kde se nalezá buď filiálka banky nebo ústav, jemuž svěřeno bylo jednatelství zemské banky království Českého;

b) aby byly splatny nejdéle ve čtyřech měsících;

c) aby podepsány byly aspoň dvěma dlužníky, o nichž je známo, že platiti mohou, ač není-li směnka uhrazena zástavou cenných papírů, listů skladištních neb hypotekou. (§§ 34. a 35.)

Výminkou dovoleno jest bance eskomptovati i směnky pouze s dvěma podpisy, a to:

a) běží-li o poskytnutí záloh osobám, kterým dle pravidel těchto stanov povolena byla zápůjčka meliorační, pokud nejsou splněny všecky podmínky k plnému nebo částečnému vyplacení půjčky meliorační;

b) běží-li o zprostředkování konversí půjček hypotekárních. (§ 36.)

2. Přijímání vkladů. Banka zemská přijímá vklady peněžité na vkladní knížky, na súročitelné poukázky a na běžný účet. Pokladniční poukázky, znějící na jméno nebo na řád aneb na majitele, vydávají se na částky nejméně 100 zl. a na vyšší 100 dělitelné. První vklad na knížku vkladní nemá býti menší 500 zl. Lhůta výpovědní pro vklady na knížky a pokladniční poukázky nebudiž menší 30 dnů.

3. Zápůjčky na zástavy cenných papírů. Zápůjčky na zástavy cenných papírů poskytují se až do tří čtvrtin ceny bursovní, jakou papíry tyto měly v den, kdy k bance byly složeny, na dobu nejméně osmidenní a nejdéle tříměsíční.

Dlužník má na vůli zaplatiti zápůjčku i před splatností, však nenabývá tím práva, žádati náhrady úroků napřed zaplacených. (§ 42.)

Zmenší-lí se bursovní hodnota zastavených věcí o 10%, jest dlužník povinen, buď zástavu doplniti aneb část zapůjčené sumy splatiti, ve kterémžto případě vrátí se mu přiměřená část úroků napřed zapravených. Neučiní-li dlužník ve lhůtě řiditelstvem určené této své povinnosti zadost, stane se pohledávka splatnou a banka má právo, zástavu buď celou neb část její na veřejné burse prodati a to, co zbude po úplném uhrazení její pohledávky kapitálu, úroků, vzniklých snad poplatků a nákladů, připočtouc k tomu i zvláštní prodejní provisi $1/8$% celé pohledávky, schová na účet dlužníka jakožto depositum k jeho disposici bez úroků aneb k soudu na útraty a nebezpečí jeho složí.

Není-li banka prodejem úplně uspokojena, může se na dlužníku hojiti. (§§ 43. a 44.)

Nebyla-li zápůjčka splacena v čas, má banka právo, bez předchozího zpravení dlužníka a bez soudního zakročení prodati zástavu buď celou neb část její, aby zaplacení došla a po úplném uhrazení své celé pohledávky naložiti se zbytkem způsobem právě uvedeným.

4. Přijímání deposit do uschování a správy. Banka zemská má právo přijímati hotové peníze, cenné papíry a listiny do uschování, a cenné papíry do správy. (§ 45.)

5. Obchod žírový a kontokorrentní. Banka zemská přijímati může kromě peněz i směnky a cenné papíry v krátké lhůtě splatné v běžný

účet s úroky neb bez úroků. Majiteli zřídí se v knihách bankovních úvěrní list. Banka může zamítnouti žádost za zřízení listu úvěrního aneb list úvěrní již zřízený majiteli vypověděti, aniž by povinna byla udati příčinu.

Majitel úvěrního listu může nakládati obnosy došlými až do svého čistého pohledávání pomocí poukázek (cheků) buď, aby jinému majiteli folia připsány byly aneb aby byly v hotovosti vyzvednuty; může též své akcepty poukázati k výplatě u příslušné žírové pokladny banky zemské až do výše svého čistého pohledávání. (§§ 46. a 47.)

VIII. Reservní fond.

Z ročních přebytků banky zřídí se reservní fond, který uloží se v dlužních úpisech zemské banky království Českého a jiných cenných papírech, majících pupilární jistotu. K obchodům jiným, v těchto stanovách vytčeným, fondu toho užiti lze jen se svolením výboru zemského. Reservní fond účtuje a vykazuje se zvláště; výtěžky z něho plynou do něho samého. Dosáhl-li tento reservní fond sumy rovnající se padesáti procentům provozovacího fondu, opatřeného vydáním základních úpisů, budiž užito dalších ročních přebytků s polovice na skupování úpisů základních. Skoupené úpisy základní může banka zemská znova vydati, kdyby reservní fond pod tuto míru se snížil. (§ 49.)

IX. Správa banky.

Řízení banky a dozor k ní přísluší řiditelství, zemskému výboru a sněmu království Českého.

1. Řiditelství, které zastupuje ústav na venek, přísluší bezprostřední správa banky a jmění jejího; skládá se: z vrchního řiditele, šesti volených řiditelů a nejméně ze dvou řiditelů stálých.

Vrchního řiditele i řiditele stálé jmenuje sněm k návrhu zemského výboru.

Šest volených řiditelů volí se po dvou každou kurií sněmovní.

Systemisování míst úřednických, kromě vrchního řiditele a řiditelů stálých, přísluší společně s řiditelstvem zemskému výboru.

2. Zemský výbor přihlíží k tomu, aby řiditelství při svém jednání šetřilo stanov, a účastní se vyřizování důležitějších záležitostí v § 58. stanov vyjmenovaných.

Bezprostřední dozor na banku vykonává výbor zemský jedním svým přísedícím jako referentem, s kterým řiditelství banky udržovati má stálé spojení, tak aby řádně byl zpraven o všech důležitých věcech, týkajících se banky. On má právo, býti přítomen sezením řiditelství. Zemský výbor může každé usnesení řiditelstva zastaviti.

3. Sněm vykonává vrchní dozor.

Zemský výbor podá sněmu každoročně zprávu o činnosti banky, zahrnující v sobě výkazy o obchodech jednotlivých oddělení, o stavu dlužních úpisů banky zemské a o poměrech úvěrních spolků, při bance zřízených.

X. Zrušení banky.

O zrušení banky, jakož i o způsobu, jakým zrušení provésti se má, usnáší se sněm.

Jmění zrušené zemské banky, jež zbude po uhrazení všech závazků jejích, připadne království Českému a sluší užiti ho k podpoře oněch národohospodářských úkolů, jejichž prospěchům banka zemská podle určení sloužiti měla.

C) **Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze.**

Výnosem min. vn. ze dne 9. ledna 1892 č. 26.319. z r. 1891 byly změněné stanovy schváleny a obsahují nyní hlavně tato pravidla:

Ustanovení všeobecná. Živnostenská banka pro Čechy a Moravu jest společnost akciová, jejíž účelem jest, poskytovati obchodu a živnostem potřebných peněz buď bezprostředně aneb záložnami českomoravskými způsobem ve stanovách obsaženým; může zřizovati filiálky a jednatelstva v celé říši rakouskouherské, avšak v zemích koruny uherské teprv, když se jí dostane potřebného povolení od tamních úřadů. Jednací řeč banky jest česká.

Základní jistina, jež dle usnesení valných shromáždění ze dne 20. prosince 1874, 31. března 1875 a ze dne 27. března 1881 zmenšena byla z 10,000.000 zl. rozdělených na 50.000 akcií po 200 zl. r. č. se splátkou 50% na 3,000.000 zl. rozdělených na 30.000 akcií po 100 zl. r. č. úplně splacených, pozůstává nyní následkem schváleného usnesení valného shromáždění ze dne 15. listopadu 1891 ze 5,000.000 zl. r. č. rozdělených na 50.000 akcií po 100 zl. r. č. úplně splacených. Tato jistina může býti rozmnožena až do 8,000.000 zl. r. č. a sice buď najednou neb postupně vydáním 15.000 akcií po 200 zl. r. č. úplně splacených. V této případnosti má však dříve státi se sloučení obíhajících 50.000 akcií po 100 zl. r. č. na 25.000 akcií po 200 zl. r. č. Dílů akcií ani akcií hromadných nebude. Kdyby základní jistina rozmnožena býti měla, mají předkem záložny českomoravské pokud jsou akcionáři banky právo koupiti si nové akcie v ceně nominální. Na zbytek akcií od záložen nerozebraných mají pak podobné právo jiní majitelé akcií staršího vydání. Repartice akcií přísluší správní radě. Kdyby pak ani záložny, ani jiní majitelé akcií starších vydání do času správní radou určeného nové akcie nerozebrali, budou zbývající akcie buď k veřejnému upisování vyloženy, neb na účet banky prodány a co by nad cenou jmenovitou přebývalo, přidá se k reservnímu fondu akcionářů.

Za povinnosti Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze ručí banka veškerým svým jměním, z něhož se pojišťovací a reservní fond účastníků úvěru vyjímá.

II. Působnost banky.

Banka má právo: 1. Eskomptovati směnky úvěrníků, které neobíhají déle šesti měsíců, zde v zemi placeny býti mají, a nejméně dvojí závaznost na sobě mají. 2. Poskytovati úvěr zjištěný, jehož se užívá podáváním vlastních směnek k eskomptování. 3. Provozovati komisionářství bankovní a bankovnictví na cizí i vlastní účet, z čehož se však úvěr biankový čili neurčitý vylučuje. 4. Vésti běžný účet na cizí řád, užívajíc při tom i chekové soustavy. 5. Reeskomptovati směnky. 6. Přijímati peníze a vydávati za ně zúročitelné poukázky pokladny, jménu vkladatele nejméně na 50 zl. svědčící. 7. Prostředkovati úvěr na daně. 8. Rozhodovati o užívání záložního fondu v podniku. 9. Poskytovati půjčky, zálohy a úvěry na zboží, suroviny a jiné movité i nemovité zástavy a obstarávati komisionářské kupování a prodávání jich. 10. Prostředkovati zápůjčky jednotlivcům, obcím, okresům a průmyslovým spolkům a jiným právním osobám. Nabývati i prodávati výsad tu- i cizozemských na účet vlastní i cizí. 11. Přijímati zúročitelné vklady a vydávati na ně knížky vkladní. 12. Zřizovati průmyslná, hospodářská, báňská a jiná podniknutí, jmenovitě zřizovati též železnice, plavby a ostatní závody dopravné, nabývati a účastniti se jich; provozovati je a přijímati ve správu aneb účastniti se toho; přičiňovati se o zařízení

společnosti a vydávati neb prodávati jich akcie neb dlužní úpisy. 13. Přijímati cenné papíry, valuty a jiné předměty cenné menšího objemu k uschování.

III. Zastupitelstvo a správa banky.

Živnostenskou banku pro Čechy a Moravu zastupují: valné shromáždění akcionářů, správní rada (při filiálkách pak představenstvo), výbor revidující, ředitelstvo a jeho zřízenci.

Řádné valné shromáždění svolává se do hlavního města Prahy obyčejně nejdéle tři měsíce po ukončení roku jednacího, jenž spadá s rokem kalendářním.

Mimořádné shromáždění svolá správní rada kdykoli toho potřeba nastane.

Správní rada sestává nejméně z 8 a nejvýše ze 16 členů, jež volí valné shromáždění. Z těchto musí jedna polovice zvolena býti z akcionářů soukromých, druhá polovice ze zástupců těch záložen českomoravských, které jsou akcionáři banky a o jichž svolání před volbou správní rada pečovati má.

Výbor revidující, jejž volí valné shromáždění na tři léta, záleží ze tří členů, kteří sobě ze středu svého zvolí předsedu: z nich vylučuje se na konci každého prvních dvou let jeden člen losem až nastoupí pravidelný pořádek, dle něhož pak vyloučí se každého roku onen člen výboru, který úřad byl nejdéle zastával.

Ředitelstvo záleží z ředitele a představených jednotlivých odborů. Ředitel řídí bezprostředně všecky záležitosti, pečuje o vykonávání veškerých usnesení správní rady a má plnou moc, je-li prodlení spojeno s nebezpečím, činiti na svou odpovědnost, pro uvarování ztrát a jiných nehod i taková opatření, na nichž se správní rada neusnesla a o kterých není jiného ustanovení. Každé takové opatření má ředitel ohlásiti ve 24 hodinách správní radě.

IV. Úvěrní spolky a jich zastupitelstva.

Každé sdružení úvěrníků, kteří sestoupí se se svolením správní rady buď při ústřední bance neb při filiálkách, ručíce navzájem za sebe dle předpisů stanov za úvěr jim poskytnutý, tvoří úvěrní spolek. K vyzvání správní rady zřídí záložny českomoravské zvláštní spolky úvěrní, které v život vstoupí, jakmile aspoň 40 záložen českomoravských bylo přistoupilo. K tomu spolku mohou přistoupiti i jiní, o jichž přijmutí rozhoduje výbor úvěrního spolku zvolený valnou hromadou. Každý úvěrní spolek jest v příčině vnitřní správy své o sobě spolkem samostatným a členové jeho ručí pouze za povinnosti spolkem samým přijaté. Udělovati členům úvěrního spolku úvěru přísluší správní radě po návrhu výboru spolku úvěrního, jehož se týče, při filiálkách pak výboru v dorozumění s představenstvem filiálky a se schválením správní rady. Povoleného úvěru užiti lze teprv, když byl úvěrník složil v hotovosti částku pěti procent úvěru poskytnutého do společného fondu pojistného a předložil potřebné listiny zjišťovací. Avšak vkladu takového onen neplatí, kdo úvěru úplně zjištěného užívá, ježto za takový úvěr pojistný fond neručí.

Veškeří členové každého spolku úvěrního, který banka zřídí, ručí za sebe navzájem tím způsobem, že každý úvěrník ručí i za závaznost ostatních účastníků téhož spolku dle poměru a výše svého podílu na úvěru. Přistupující úvěrníci berou na se rukojemství za členy ve spolku již jsoucí a podpíšou příslušné prohlášení, jež co listina zjišťovací u banky se položí. Poskytnutého úvěru lze použiti toliko podáním směnek k eskontování.

Směnky ty buďtež kromě gira podatele opatřeny podpisem druhé, k placení schopné od censorů schválené osoby, a nemají déle než 180 dní obíhat. Úvěru na jistotu může úvěrník použiti podáváním vlastních směnek, ale ne déle šesti měsíců, nestala-li se úmluva o jiný způsob použití a zapravení. Nejmenší úvěr jest 200 zl., největší pak nebuď nad 100.000 zl.

Jakmile přihlásí se k zřízení spolku úvěrního potřebný počet úvěrníků, svolají se, aby zvolili výbor pozůstávající nejméně z dvanácti členů, který obstarává záležitosti úvěrního spolku a jehož členové jsou zároveň censory směnek úvěrníky podaných. Zřídí-li se úvěrní spolek, jehož členové mají pouze úvěr na jistotu, může výbor tohoto spolku také jen ze čtyr členů sestávati.

F o n d p o j i s t n ý, který každý úvěrní spolek sobě zřídí, slouží k tomu, aby se z něho prozatím platilo za člena spolku osobního úvěru požívajícího, kdyby v určitý čas neplatil, a z reservního fondu za něho platiti se nemohlo. Vyplacené takto částky z pojistného fondu mají nahražovati se opět připlácením veškerých členů úvěrního spolku, jehož se týče, dle toho, pokud a jak který člen úvěru užívá. Jakmile reservní fond toho připouští, připíšou se příplatky ty opět těm, kdož je složili, v jich účet k dobrému. Peníze fondu pojistného vynakládají se na podniky stanovami vytknuté a zúrokují se ve prospěch úvěrníků 4%.

R e s e r v n í f o n d každého spolku úvěrního skládá se z podílů 15ti procent čistého užitku z obchodů, za které úvěrníci toho spolku ručí a užívá se ho ku zapravení nedoplatků a ztrát, které tím vzešly, že účastníci některého spolku úvěrního svým povinnostem v placení nedostáli; na výlohy vzešlé dobýváním nedoplatků, nahodilými neb usnesenými vydáními.

Člen úvěrního spolku může vyloučen býti: nedoplatí-li svou částku k pojistnému fondu, byv k tomu vyzván, ve 14 dnech; nesplní-li vůči bance správně povinností svých vzešlých z jeho gira nebo akceptu; nedostojí-li povinnosti své, vyplatiti jeho girem opatřené směnky akceptantů v konkurs upadlých nebo vůbec insolventních, třeba směnky tyto dosud neprošly. Mimo to muže úvěrník pozbyti úvěru buď zcela neb z části, když se na tom usnese buď výbor úvěrního spolku neb správní rada a pokud se týče představenstvo filiálek. Oznámení úvěrníkům stanou se bez udání důvodu.

Povolený úvěr pomíjí: vzdá-li se úvěrník úvěru, což každému jest na vůli; nedostojí-li úvěrník veškerým povinnostem svým; zemře-li úvěrník; stala-li se změna majitelů firmy.

Kdo z jakékoliv příčiny přestává býti účastníkem spolku úvěrního, nemůže od té doby úvěru jemu povoleného použiti, ale zůstává nicméně v závaznosti přece co úvěrník až k bilanci závěrečné, následující po šesti měsících ode dne, kdy úvěr přestal. Po uplynutí lhůty této učiní se s ním neb s právním jeho zástupcem účet ze splacených vkladů do pojistného fondu. Při účtování tom srazí se dle výše užívaného úvěru veškeré nezapravené požadavky banky u vyloučeného účastníka, veškeré s vymáháním jich spojené náklady soudní i mimosoudní, veškeré požadavky banky za úvěrním spolkem, k němuž vystupující úvěrník náležel, pokud požadavky ty reservním fondem uhraženy nejsou. Zbytek vyplatí se mu hotově.

Směnky, které účastníci úvěru k eskomptování podají, podrobeny jsou c e n s u ř e. Výbor úvěrníků jest sborem censurním a záleží při úvěrním spolku založen ze dvou a při jiných spolcích úvěrníků ze čtyř členů výboru, z ředitele a z některého člena správní rady, při filiálkách z některého člena

představenstva co předsedy. Výbor spolku úvěrního, jehož členové užívají výhradně úvěru zjištěného, může censuru postoupiti ředitelstvu za předsednictví jednoho člena správní rady.

V. Reservní fond akcionářů, závěrka účtů a rozdělení výtěžku.

K uhražení možných ztrát banky z podniknutí, za které úvěrníci neručí, i k pojištění pense úředníků a služebníků banky založí se zvláštní fond reservní. Fondu tomu dostává se ročně 5% čistého výtěžku z veškerých podniků bankovních, jak při ústavu ústředním, tak i při filiálkách, užívá se ho k podnikům stanovami vytknutým a zúrokuje se ročními 5 procenty.

Jednací rok končí se posledním prosincem každého roku, kdy uzavře se bilance jak při ústředním ústavě v Praze, tak i při filiálkách.

Z hrubého výtěžku odečtou se především veškerá vydání správní a náklad, pak úroky reservního a pojistného fondu. Mimo to odečtou se podíly fondu reservního účastníků každého úvěrního spolku a reservního fondu akcionářů.

Ze zbytku vyloučí se, pokud stačí, 5% dividenda. Přebude-li ještě další výtěžek, ponechá se z něho 10% co tantièma pro správní radu a z pozůstalého čistého užitku vyměřuje valné shromáždění další tantièmy, oceňuje presenční známky hodnostářů banky a určuje superdividendu, jež se akcionářům vyplatiti má. Kupony na dividendu, po případě superdividendu, které po 3 letech jich splatnosti se nevyzvedly, připadnou reservnímu fondu akcionářů.

VI. Filiálky a jednatelství.

Každá filiálka činí zvláštní odbor Živnostenské banky pro Čechy a Moravu. Filiálky řídí se *a*) stanovami, *b*) smlouvami zvláštními a jsou pod vrchní správou a dohlídkou správní rady.

Místní správu filiálky řídí představenstvo co plnomocník správní rady. Představenstvo záleží z důvěrníků správní radou jmenovaných, kteří odpovědni jsou správní radě ze zachovávání instrukcí. Správní rada ustanovuje počet osob představenstva a trvání jich úřadu.

Každé představenstvo má ke své ruce správní radou jmenovaného správce.

Živnostenská banka může zřizovati v obvodu působnosti své jednatelstva buď zřízenci z vlastního úřadnictva aneb prostřednictvím jiných důvěrných osob.

VII. Smírčí soud.

Spory, které by mezi společností a akcionáři o práva a povinnosti stanovami vytknuté nastaly, rozhoduje smírčí soud, který záleží ze čtyř členů, jež obě sporné strany po dvou volí. Kdyby žalovaný ve lhůtě 14 dnů, když mu jména soudců smírčích žalobníkem vyvolených oznámena byla, volbu soudců smírčích zanedbal a neohlásil, má žalobník právo i ostatní dva soudce smírčí sám zvoliti. Tito čtyři smírčí volí si z akcionářů pátého co předsedu.

Spory, které by vzešly mezi společností a účastníky úvěru, rozsuzuje smírčí soud, záležející ze dvou správní radou nadpoloviční většinou volených akcionářů a ze dvou členů výborem volených. Také tito čtyři soudcové volí si předsedu.

Kdyby sporná strana do 8 dnů své smírce nejmenovala, může druhá strana sama voliti místo ní dva smírce. Kdyby správní rada smírce ne-

volila, jmenuje výbor úvěrníků dva akcionáře; kdyby pak výbor úvěrníků nevolil, jmenuje správní rada dva úvěrníky, jimiž se smírčí soud doplní. Smírčí soud není vázán zvláštním soudním řízením, sporné strany mají tudíž rozhodnutí jeho se podrobiti a vzdáti se všeho dalšího odvolání k řádným soudům.

Hypoteční banka markrabství Moravského, jejíž stanovy (zem. z. ze dne 26. června 1890 č. 63. z. z.) obsahují v podstatě zásady stanov banky hypoteční království českého. Rozdílná jsou pouze ustanovení následující:

I. Ustanovení všeobecná.

Zastupitelstvo země Moravské založilo banku hypoteční, jež napomáhajíc úvěru reálnímu dává půjčky jedině v listech zástavních na nemovitosti ležící na Moravě a v obvodech (enklávách) ve Slezsku ku markrabství Moravskému náležejících.

K tomu konci, aby především uhraženy byly listy zástavní, slouží suma 50.000 zl. r. č. hodnoty nominální v rentě papírové, kterou ustanovilo markrabství Moravské ze svého domestikálního a zemského fondu.

Zároveň jsou ustanoveny za jistotu (zák. ze dne 24. dubna 1874, čís. 48. ř. z.) především k úhradě zástavních listů, a sice jak úrokování tak vyplácení jejich nemovité jmění hypoteční banky, veškeré půjčky hypotekární a 50% reservního fondu.

Kromě toho ručí markrabství Moravské svým domestikálním a zemským fondem za veškeré závazky, které hypoteční banka na se přijala.

Správa banky má každého času o to dbáti, aby peníze, které v pokladnách se nalézají, jichž však právě nepotřebuje, bezpečně a pod úroky byly ukládány. K tomu konci může banka:

a) tyto hotové peníze uložiti u spořitelen aneb jiných akreditovaných ústavů peněžných, též v cenných papírech, které po zákonu jsou spůsobilé k ukládání peněz sirotčích, zejmena ve vlastních listech zástavních; —

b) eskomptovati slosované vlastní zástavní listy, též kupony vlastních zástavních listů, které nejdéle za půl roku jsou splatné; —

c) poskytovati půjčky na své vlastní listy zástavní, též na dlužní úpisy zemí Moravskou vydané, až do tří čtvrtin hodnoty dle denního kursu počítané, na dobu do 90 dnů; —

d) obstarávati koupi a prodej vlastních listů zástavních, šetříc při tom předpisů jednacího řádu.

Reality může nabýti jen se svolením zemského výboru a toliko z prostředků reservního fondu pro účely svého vlastního úřadování.

Banka jest povinna, zříditi fond reservní až na jeden milion zl. r. č., v kteréž výši má se udržeti. Fond tento jest určen k úhradě ztrát a všelikých výloh takových, které se nemohou zapraviti z běžných příjmů. Pokud reservní fond nedosáhne výši jednoho milionu zlatých, buďtež jemu přikazovány všeliké přebytky banky.

Jakmile dospěl reservní fond výše jednoho milionu zl. r. č., mohou další přebytky příjmův banky od sněmu zemského obráceny býti na účely zemské.

Z kapitálů, které dlužníci banky buď v anuitách na každý rok ustanovených aneb následkem výpovědi splatili, zřizuje se fond splacovací.

Pro každou kategorii listů zástavních, to jest pro zástavní listy různými procenty zúročitelné a na rakouskou měnu znějící, pak pro zástavní listy na zlatou měnu znějící, ač budou-li vydávány, zříditi se má zvláštní

fond splacovací, který jest určen jedině k tomu, aby z něho vyplácely se prostředkem slosování příslušné listy zástavní plnou jich cenou nominální.

II. Listy zástavní a jich slosování.

Banka jest oprávněna, půjčky své poskytovati v zástavních listech, které znějí na rakouskou anebo na zlatou valutu.

Míra úrokův při listech zástavních má se vždy úplně srovnávati s mírou úroků zápůjček bankovních, ježto jsou základem listův dotčených. Výšku míry úrokové ustanovuje sněm zemský, a toho času obnáší 5 aneb 4 ze sta. Změny v úrokové míře nemohou se vztahovati ku zástavním listům již vydaným.

Vlastník listu zástavního, na jmeno znějícího, má právo žádati, aby se v knihách banky vyznamenalo, že se přepsání tohoto listu na jiné jmeno jedině na základě legalisovaného podpisu jeho státi může, což se pak naznačí též na úpise samém.

Řádná slosování listů zástavních mají se díti dvakráte ročně, a to vždy na počátku měsíce ledna a července, pro každý druh zvláště. Kromě těchto slosování poloročních mohou dle stavu příslušného splacovacího fondu kdykoli vykonati se též mimořádná slosování 4%ních listů zástavních, o čemž rozhoduje zemský výbor ku návrhu ředitelstva banky.

Zemský výbor určí ku návrhu ředitelstva banky, mnoholi zástavních listů se pokaždé slosovati má. Mnoho-li listů zástavních ku slosování určeno jest, ohlásí se alespoň 8 dní před slosováním a suma jejich musí se rovnati sumě, kterou při řádných slosováních dne 31. května a 30. listopadu posléz minulého, při mimořádných slosováních však posledního dne měsíce právě minulého tvořilo veškeré jmění fondu splacovacího, jak dalece se jmění ono 100 děliti dá beze zbytku a pokud ho nebylo upotřebeno k zakoupení vlastních listů zástavních.

Pokladna banky vyplácí slosované listy zástavní a sice $5\frac{1}{2}$ a 5%ní za šest měsíců, 4% za tři měsíce po slosování, když list zástavní i s kuponovým archem a talonem se jí navrátí; při tom zároveň se vyrovnají úroky až do dne splacení snad zadržalé a nepromlčené, jakož i odrazí se kupony ku placení nedospělé, které by snad scházely.

III. Povolování půjček.

Banka poskytuje půjčky v částkách nejméně 300 zl. r. č. obsahujících:

1. na pozemky, leží-li v markrabství Moravském a v obvodech (enklávách) ve Slezsku, k němu náležejících, a mají-li knihovní vklad;

2. na stavení mající vložku knihovní v oněch místních obcích na Moravě a v obvodech (enklávách) ve Slezsku, které čítají nejméně 2000 duší, aneb které bez ohledu na počet obyvatelstva činžovní dani domovní podrobeny jsou. Stavení, která slouží výhradně neb z největší části účelům průmyslovým, jako na př. továrny, mlýny, jako taková nejsou k tomu spůsobilá, aby na ně půjčka byla dána. Podnikům hornickým a železnicím se půjčky vůbec neposkytují.

Půjčky na pozemky mohou se poskytnouti až do dvou třetin a na domy až do polovičky ceny vyšetřené.

Cena hospodářských pozemností vypočte se obyčejně na základě čistého výnosu z půdy, jenž byl ustanoven katastrální daní pozemkovou, a tento čistý výnos při půdě lesní 20-, při všech jiných pozemcích 25násoben dává cenu pozemností hospodářských.

Řiditelstvo banky může však ku žádosti a na útraty vypůjčovatele dáti cenu hypotéky vyšetřiti odhadem, ku kterému se přibere důvěrník zemského výboru, aneb může vzíti za základ odhad soudní.

Cena stavení, podléhajících činžovní dani, vyšetří se na základě průměru činže přiznané za posledních šest let, srazí-li se z toho třetina neb vzhledem ku stavu a poloze stavení i polovice na zapravení daní, režie a vydržování stavení; zbytek dvacateronásobný dá pak cenu zástavy. Též může býti vzata za základ cena odhadní.

Při staveních, která vůbec nepodléhají dani činžovní, neb která jí nepodléhají ještě po šest let, vezme se za základ cena řiditelstvem na útraty vypůjčovatele vyšetřená.

Na nemovitosti, na jejichž podstatu dle stávajících zákonů právo vésti nelze, jako na statky svěřenské, léna a t. d., může se pravidelně půjčiti jen do třetiny ceny vyměřené. Výjimkou mohou též na statky svěřenské poskytovány býti půjčky třetinu vyšetřené ceny přesahující, předloží-li se soudní povolení ku zadlužení nad třetinu, avšak nikdy přes polovici jich ceny.

IV. Správa a dozor.

Řízení banky a dozor k ní přísluší řiditelstvu banky, výboru zemskému a mor. sněmu.

Řiditelstvo má své sídlo v Brně a skládá se: z vrchního řiditele, osmi řiditelů a generálního sekretáře práv znalého, kterému přísluší hlas poradní.

Vrchního řiditele jmenuje k návrhu výboru zemského sněm zemský.

Osm řiditelů volí sněm zemský na dobu periody sněmovní.

Výbor zemský přihlíží k tomu, aby řiditelstvo při svém jednání šetřilo zákona a stanov, a účastní se při vyřizování důležitějších záležitostí.

Vrchní dozor vykonává sněm zemský, kterémuž výbor zemský podává každoročně zprávu o činnosti banky a předkládá výkaz o listech zástavních, o získaných zástavách a o reservním fondu.

Bezdomovci.

I. Pojem: Bezdomovci jsou osoby, které nemohou prokázati, že jim přísluší v některé obci právo domovské. Osoba taková přikáže se některé obci, kteráž pak pokládá se za její obec domovskou tak dlouho, dokud se nezjistí, že má právo domovské v obci jiné, nebo dokud jinde práva domovského nenabude (§ 18. zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z.). Dle tohoto § mají obce tytéž povinnosti ku přikázaným bezdomovcům po dobu trvání tohoto přikázání jako ku svým příslušníkům, pokud ovšem zákon nepřipouští zvláštní úchylky. Musí-li obec chudého bezdomovce živiti a vypátrá-li se později pravá obec domovská jeho, nepřísluší jí proti této obci nárok na náhradu nákladu výživného, zatím bezdomovci poskytnutého (nál. spr. s. dv. ze dne 6. listopadu 1879 Budwinski č. 607). Rakouské občanství státní jest nejen ku nabytí práva domovského potřebným, nýbrž předpokládá se i při bezdomovcí, aby některé obci přikázán býti mohl; § 2. cit. zák. ustanovuje totiž, že práva domovského v některé obci nabýti mohou jen státní občané rakouští. Prakse pokládá přikázání bezdomovce, který není rakouským občanem státním, za nemožné (nál. spr. dv. soud. ze dne 22. září 1882, Budwinski, č. 1497). Za bezdomovce lze považovati pouze toho, kdo právo své domovské vůbec nemůže prokázati; kdo tedy na př. má knížku cestovní, která se vydává jen na základě listu domov-

ského, nepokládá se za bezdomovce (nál. spr. s. dv. ze dne 13. října 1886 č. 2586, Budwinski, č. 3207).

II. Způsoby přikázání bezdomovců: Bezdomovci přikazujou se dle následující pořadí:

1. Především přikáže se bezdomovec té obci, ve které se zdržoval v čase, když byl odveden k vojsku neb dobrovolně ve svazek vojenský vstoupil (§ 19. odst. 1. jmen. zák.). Pouhé předvedení na místo odvodní nečiní ještě důvod přikázání dle § 19. odst. 1. zák. dom. (rozh min. vnitra ze dne 25. února 1871, č. 280: »Zeitschr. f. Verw.« roč. IV., č. 22. str. 88). Vstoupí-li bezdomovec několikráte k vojsku, rozhodným jest, kde se zdržoval, když naposledy vstoupil k vojsku (rozh. min. vn. ze dne 1. července 1871, č. 8729, »Zeitschr. f. Verw.« roč. IV., č. 43, str. 170 až 171). Byl-li bezdomovec dle § 19., odst. 1. jmen. z. některé obci přikázán, nenastává jí tím ještě povinnost, aby bezdomovce chudého zaopatřila, neboť v případě tom přísluší povinnost ta dle § 27. jmen. z. všem obcím okresu odvodního. Z toho vysvítá, že pobyt bezdomovce v obci musí býti dobrovolný a nesmí se zakládati na okolnostech nahodilých (na př. je-li v obci vojenská škola, jejíž chovanci se do vojska vřaďují, nál. spr. dv. s. ze dne 25. září 1884, Budwinski, č. 2227).

2. Nemá-li tento způsob přikázání místa, přikážou se bezdomovci té obci, ve které se prvé, než se o jich právo domovské jednalo, posléze nejdéle, aspoň však půl leta nepřetržitě dobrovolně zdržovali. Zdržoval-li se bezdomovec náhodou ve dvou neb více obcích po stejnou dobu, přikáže se obci poslední (§ 19. odst. 2. jmen. z.).

3. Nenastane-li ani prvý ani druhý případ přikázání, přikážou se bezdomovci obci, ve které se zrodili, neb jsou-li nalezenci, v níž byli nalezeni; osoby, opatrované ve veřejném nalezinci, jichž rodiště neb místo, kde byly nalezeny, jest neznámé, přikážou se obci, kde se ústav naleză (§ 19. odst. 3. jmen. z.). Lhostejno jest, stal-li se porod v obci, protože se tam matka bezdomovcova delší dobu zdržovala, neb stal-li se tam z příčin nahodilých, na př. porodila-li matka na cestě (nál. spr. dv. ze dne 25. září 1884, Budwinski, č. 2226). Za nalezence ve smyslu § 19. odst. 3. jmen. z. lze jen ta dítka považovati, jichž stáří připouští, aby do nalezince přijata byla (výn. min. vn. ze dne 17. března 1869. č. 3265, »Zeitsch. f. Verw.« r. 1869, č. 13, str. 50). Schudne-li bezdomovec, který byl dle § 19. odst. 3. jmen. z. některé obci přikázán proto, že se narodil v porodnici veřejné v obci ležící, má obec tato právo, žádati náhradu nákladu na bezdomovce učiněného z prostředků zemských (§ 27. jmen z.).

4. Konečně přikážou se bezdovci té obci, ve které se nalezali v době, kdy se počalo o jich příslušnosti úředně jednati (§ 19. odst. 4. jmen. z.).

III. Příbuzní bezdomovců.

1. Manželka bezdomovcova přikáže se té obci, které muž její byl přikázán, ač žije-li s ním ve společné domácnosti. Manželky bezdomovců, jež s muži ve společnosti nežijí, a vdovy bezdomovců přikážou se dle § 19. jmen z., ač nenabyly-li již jinde práva domovského (§ 20. jmen. z). — Vdova po bezdomovci nemůže býti přikázána té obci, kteréž by byl býval přikázán zemřelý manžel její, nýbrž přikáže se dle ustanovení § 19. jmen. z. nál. spr. s. dv. ze dne 28. ledna 1880, č. 682).

2. Děti bezdomovců, jež nejsou svéprávnými a které žijí ve společné domácnosti s otcem, po případě s nemanželskou neb ovdovělou matkou, při-

kážou se obci, které byl přikázán jich otec neb matka. Děti svéprávné, děti nemající způsobilosti právní, které nežijí s otcem, po případě s matkou ve společenství, a sirotci nemající ani otce ani matky, přikážou se dle § 19. jmen. z., ač nenabyly-li ovšem již jinde práva domovskeho (§ 21. jmen. z.). Dle osnovy zákona, kterou vláda v říjnu r. 1894 říšské radě předložila, nabývá každý státní občan rakouský, který v dotýčných obcích po 5 roků se zdržoval a po tu dobu daň přímou platil, ať z nemovitosti, živnosti neb z příjmů, aneb kdo vůbec po 10 roků dobrovolně a stále v dotyčných obcích se zdržuje, práva, aby byl přijat ve svazek domovský dotýčné obce. Cizozemci a osoby, jež nemohou státní občanství prokázati, mohou za těchže podmínek býti přijati ve svazek domovský, ač dosáhnou-li dříve státního občanství.

Bezpečnost zdraví viz Skutky trestné proti bezpečnosti zdraví.

Bezpečnost života viz Skutky trestné proti bezpečnosti života.

Beztrestnost viz Důvody beztrestnosti.

Bezvěrci.

I. Pojem. B. jsou osoby, jež nejsou příslušníky ani církve ani společnosti náboženské zákonem uznané. Bezvěrci, které nelze stotožňovati s ateisty, přisahají rovněž (»k Bohu všemohoucímu«) dle téže znělky přísežní, jako ostatní osoby věřící s tím pouze rozdílem, že se vynechají obřadnosti pro jednotlivá vyznání předepsané, na př. kříž a svíčky, thora atd. Tyto obřadnosti se nepřipouštějí, i když strana prohlásila, že je vykoná. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 1. května 1872, č. 4310. Kn. jud. č. 73.

II. Právní poměry bezvěrců upravuje zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51. ř. z. způsobem následujícím:

1. Manželství uzavírají bezvěrci před úřadem politickým (před okresním hejtmanstvím, ve městech s vlastním statutem obecním před magistrátem) (§ 1. jmen. z.), kterýž předsebéře též ohlášky a v případě rozvodu pokouší se o smír. Příslušnost úřadu politického řídí se bydlištěm snoubenců neb manželů. Stejným způsobem mohou uzavříti manželství před úřadem politickým osoby, jež se zdráhá správce duchovní ohlásiti neb oddati. (Viz čl. Manželství občanské, § 1., a čl. II. zák. ze dne 25. května 1868 č. 47. ř. z.) — Pokud se týče překážek manželství platí pro bezvěrce pouze ty, jež stanoví o. o. z. Protož nemohou bezvěrci uzavříti sňatek s osobami vyznání křesťanského, ježto dle § 64. o. o. z. nemohou křesťané s nekřesťany ve smlouvy manželské vcházeti. (Roz. nejv. s. ze dne 22. listopadu 1892 č. 18.594., časopis »Juristische Blätter« 1893 č. 12.) Chce-li tedy křesťan sňatek uzavříti s nekřesťanem, jest nucen buď přestoupiti ku nějaké společnosti náboženské nekřesťanské, neb se prohlásiti bezvěrcem. Při rozloučení manželství jsou bezvěrci na roveň postaveni nekatolickým křesťanským souvěrcům (§ 2. cit. z. §§ 115., 116. o. o. z.), což platí nejen když obě strany jsou bezvěrci, nýbrž i tehdá, je-li bezvěrec oddán s osobou příslušící církvi nebo některé společnosti náboženské státem uznané. (Roz. nejv. s. ze dne 30. září 1879, časopis »Gerichts-Zeitung« 1879 č. 88., a ze dne 13. dubna 1880 č. 7589. a 7934. sb. »Gl. U.«

2. Děti bezvěrců. Zákon ze dne 25. května 1869 č. 49. ř. z. stanoví, že ten z rodičů, jemuž přísluší právo dítko vychovávati, určuje též

vyznání náboženské dítěte. Dítky až do 14 let musejí náležeti některému náboženství zákonem uznanému, a mají též v tomto náboženství býti vychovávány (§ 1. odst. 4. cit. z.) — Dítky školní, jež náležejí společnosti náboženské zákonem uznané, mají se vyloučiti z domácích cvičení vyznání náboženského zákonem neuznávaného (nál. říš. s. ze dne 20. dubna 1880 č. 68. Hye č. 21.). — Prohlásí-li se jeden aneb oba rodiče, po případě matka nemanželská za bezvěrce, nestanou se děti bezvěrci, ježto ustanovení čl. 2. z. ze dne 25. května 1868 č. 49. ř. z., týkající se změny náboženství nevztahují se na prohlášení se bezvěrcem (nál. spr. s. dv. ze dne 18. dubna 1884 č. 668., Budwinski 2094.).

3. Bezvěrci pohřbívají se na hřbitově věřících, není-li ovšem v obvodu obce místní zvláštního hřbitova pro bezvěrce (§ 12. zák. ze dne 25. května 1869 č. 49. ř. z.).

4. Matriky. Zákon ze dne 9. dubna 1870 č. 51. ř. z. a nař. min. ze dne 20. října 1870 č. 128. ř. z. obsahují o vedení matrik bezvěrců následující ustanovení:

Matriky vede okresní hejtmanství, po případě magistrát. Příslušnosť řídí se dle místa, kde se porod neb úmrtí udály (§ 3.).

Každý porod neb úmrtí musí se nejdéle do 8 dnů úřadu oznámiti; při porodu má se zároveň udati příjmení, které se dítku dalo neb dá.

Tato povinnosť přísluší při porodu v první řadě manželskému otci, je-li nepřítomen neb není-li mu to možné, neb je-li dítě nemanželské, lékaři neb bábě porodní; stal-li se porod bez nich, jest k tomu povinen ten, v jehož bytě se dítě narodilo. Není-li tu ani jediné z těchto osob, jest matka dítěte povinna, oznámení učiniti.

Oznámení úmrtí přísluší v první řadě manželi žijícímu, pak příbuzným a posléze tomu, v jehož bytu osoba zemřela (§ 5. jmen. z.).

Opomenutí těchto nařízení, nad jichž šetřením bdí okresní hejtmanství a představený obce, tresce se pokutou až do 50 zl., v případě nedobytnosti vězením až do 5 dnů (§ 6. jmen. z.).

Pro sňatky bezvěrců nejsou zřízeny zvláštní matriky, nýbrž sňatky jich zanášejí se do matrik o sňatcích občanských vedených (§ 2. nař. min. vn. kultu a vyuč. a spr. ze dne 20. října 1870 č. 128. ř. z.).

Bigamie. (Zločin dvojnásobného manželství.) Zločinu tohoto dopouští se osoba oddaná, vejde-li s jinou osobou v manželství (§ 206. tr. z.), jakož i ten, kdož nejsa oddán, uzavře manželství s osobou, o které ví, že jest oddána (§ 207. tr. z.), při čemž se předpokládá, že první manželství osoby oddané bylo platně uzavřeno a že v době uzavření druhého sňatku ještě trvá.

Nebylo-li tedy manželství prvé v době uzavření druhého platné, nebo bylo-li již zrušeno na př. smrtí prvého manžela, nelze mluviti o bigamii, byť i pachatel omylem měl za to, že první manželství ještě trvá (delikt putativný). Není třeba, by při uzavření druhého manželství bylo dbáno všech obřadností, nýbrž dostačí, bylo-li uzavřeno manželství tak, že nemůže býti manželi samými rozloučeno, nýbrž toliko soudem. Odsouzení pro bigamii nepřekáží, bylo-li druhé manželství prohlášeno neplatným jen z důvodu nedostatečných ohlášek (nál. kass. s. dv. ze dne 17. února 1882 č. 417. sbírky č. »Gerichts-Zeitung«). Při uzavření druhého manželství musí býti zachována aspoň forma zákonem předepsaná; vykonal-li tedy oddávací akt nad židovskými snoubenci zřízenec náboženský, jenž není ani rabínem

ani učitelem náboženství, nevzniká tu náležitosť zločinu bigamie (nál. kass. s. dv. ze dne 15. března 1886 č. 897 sb. č. »Gerichts-Zeitung«). Vymůže-li si osoba oddaná ohlášky, aby ve druhé manželství vejíti mohla, dopustí se tím pokusu zločinu bigamie (nál. kass. dv. ze dne 16. července 1888 č. 1171. sb. č. »Gerichts-Zeitung«).

Zločin dvojnásobného manželství tresce se žalářem od 1—5 roků. Zatají-li však zločinec osobě, s kterou druhý sňatek manželský uzavřel, svůj stav manželský, buď potrestán těžkým žalářem (§ 208. tr. z.). Nařízení § 208. tr. z. dle § 8. tr. z. platí jak pro pokus, tak i pro zločin dokonaný (nál. kass. dv. ze dne 16. června 1888 č. 1171. sb. č. »Gerichts-Zeitung«). Voj. tr. z. obsahuje v §§ 511.—513. o bigamii stejná ustanovení. Dle osnovy nového tr. z. (§ 189.) dopouští se zločinu tohoto osoba oddaná, uzavře-li manželství nové prvé, než manželství její bylo zrušeno nebo prohlášeno neplatným, jakož i osoba neoddaná, vstoupí-li ve sňatek s manželem, o němž ví, že jest ženat. Trest jest káznice (1—5 let) nebo vězení (1—2 měsíců, po příp. do 2 let).

Bilance.

I. Pojem. Bilance jest dle obch. z. (čl. 29) »závěrka vyznačující poměr stavu jmění a dluhů«, dle § 1200. o. o. z. a § 206. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z. účetní závěrka za rok a dle pojmů kupeckých sumární seznam veškerých pohledávek a dluhů za určité období nebo sestavení aktiv a passiv v inventáři zevrubně udaných v podobě konta. Rozeznáváme bilanci výnosu (účet nákladu provozovacího za poslední rok, účet zisku a ztráty) a bilanci majetnosti. Bilance výnosu udává příjmy a výdaje za jisté období obchodní, a bilance jmění obsahuje seznam veškerého jmění. Předpisům zákonním vyhovuje pouze bilance majetnosti, protože jedině z této lze seznati skutečný stav jmění a jednotlivých jeho částí. Bilance sestavuje se na základě inventáře, t. j. zevrubného seznamu veškerého (movitého i nemovitého) jmění, obzvláště i skladu zboží s udáním ceny jednotlivých kusů majetku. Výsledek bilance zapíše se do hlavní knihy na účet (konto) bilanční. Ku sestavení bilance jest potřebnou též kniha inventární, ve které musí býti zaneseny veškeré zásoby, pohledávky a dluhy tak, aby se mohl sestaviti zevrubný výkaz aktiv a passiv.

II. Každý obchodník jest povinen jak při započetí obchodu, tak i každoročně zříditi inventář a sestaviti bilanci (čl. 29. obch. z.). Při sdělávání inventáře a bilance mají se uvésti jednotlivé kusy majetku a pohledávky v té ceně, jakou právě mají. Při pochybných pohledávkách uvede se cena pravděpodobná, pohledávky nedobytné se odepíšou (čl. 31. obch. z.); obyčejně se pohledávky takové (dubiosa) v jisté minimální ceně (t. zv. memorialní) dále vedou. Bilance se musí po deset roků uschovati (čl. 33. obch. z.). Všechny tyto předpisy platí jak pro jednotlivé obchodníky, tak i pro společnosti obchodní, avšak s tím rozdílem, že u obchodníka týkají se veškerého jmění jeho, kdežto u společností obchodních toliko jmění společenského. Inventář i bilanci musí obchodník, pokud se týče všickni osobně ručící společníci (nikoliv tedy akcionáři a společníci tiší a komanditní) vlastnoručně podepsati (§ 30. obch. z.), čímž projevují, že za pravdivost udání těchto spisů osobně ručí. Bilanci společností akciových obyčejně podpisují vrchní účetní a revisoři. Náleží-li do jmění nezletilého obchod, má se soud poručenský spokojiti s předložením ověřené bilance, kterouž v tajnosti zachovati má (§ 239. o. o. z.). To platí i při nezletilých

účastnících společností obchodních a továrních, pokud dotyčné smlouvy společenské připouštějí účastenství dědiců zemřelého společníka (§ 206. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.).

Roční závěrka účetní společností pojišťovacích skládá se: 1. z účtu za poslední rok (účtu zisku a ztráty) a 2. z bilance. Závěrka účetní má vyznačovati skutečný stav majetkový jasně a zřetelně. Závěrky roční pojišťovacích ústavů a jmenovitě ústavů pojišťovacích na život podléhají zvláštnímu dozoru státnímu (§§ 27. až 29. nař. ze dne 18. srpna 1880, č. 110 ř. z.).

III. Při sdělávání bilance mohou býti použity zvláště následující předpisy něm. zák. z r. 1884 (čl. 185. a—185. c a čl. 239 b):

1. cenné papíry a zboží musí se udati v ceně bursovní či tržní, ač nepřevyšuje-li tato cenu zjednací;

2. jiné věci majetkové udají se nanejvýše v ceně zjednací;

3. zařízení a stavby, které nejsou k dalšímu prodeji, nýbrž spíše ku trvalému provozování obchodu určeny, mohou se v ceně zjednací, uvésti, odečte-li se obnos za opotřebení aneb uvede-li se jistý fond obnovovací;

4. útraty organisace a správy uvedou se jako vydání v účtu ročním;

5. srovnáním veškerých aktiv a passiv povstalá ztráta nebo zisk se ku konci bilance zvláště vyznačí. Ustanovení ta platí dle čl. 29. obch. z. i u nás. (Tak soudí Randa ve svém »Právu obchodním«.)

IV. Poměry právní.

1. Veřejná společnost obchodní: Každý společník veřejný má právo, kdykoliv sestaviti si bilanci na základě knih obchodních a spisů společnosti (čl. 105. obch. z.). Při veřejné společnosti nemusí společník, jenž pouze jest účastněn kapitálem, společníka činného prvé na složení účtu žalovati, nýbrž má právo zažalovati ihned zisk, který jemu dle jeho udání přísluší, ježto dle čl. 105. obch. z. má každý společník právo, i když se provozování obchodu nezúčastní, každé chvíle osobně se přesvědčiti, kterak se obchod provozuje a sestaviti sobě bilanci; tímto ustanovením obch. zák. pozbývají ovšem platnosti §§ 1198. a 1199. o. o. z. (výn. ze dne 27. května 1884, č. 5507, sb. »Adler a Clem. sv. 7. c. 1147).

2. Společnost kommanditní. Každý kommanditista má právo žádati za přepis roční bilance a zkoušeti pravost její nahlédnutím do knih a spisů. Soud obchodní může však z příčin důležitých ku návrhu kommanditisty každé chvíle naříditi, aby se mu bilance, knihy a spisy předložily a potřebná vysvětlení podala (čl. 160. obch. z.). Důležitost příčin posuzuje soud dle volného uvážení (analogie čl. 125. obch. z.); úplný důkaz ve smyslu soud. řádu se nežádá. Nepatrné chyby nebo nedopatření v účtech nelze pokládati za důležité příčiny ve smyslu zákona; jinak ovšem, je-li tu podezření, že se tak stalo v úmyslu zlém (roz. ze dne 5. října 1871, č. 10359, sb. Adl. a Clem. č. 335).

Na žádost takovou nařídí soud stání ku výslechu strany druhé a rozhodne na základě udání v žádosti a jejího prohlášení dle předpisů řízení nesporného. Žaloby třeba není, ale připouští se (roz. ze dne 5. října 1880, č. 11417, Adler a Clem. č. 932). Z toho, že čl. 160. obch. z. (253 obch. z.) dává právo soudci, že každé chvíle může nařiditi, aby bilance předložena byla, lze souditi, že není třeba, aby tomuto nařízení soudcovu předcházelo řádné řízení sporné (roz. ze dne 13. ledna 1885, č. 407, sb. Adler a Clem.

č. 1194). Nařízení soudní se pak vykoná dle § 19. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.

a) přiměřenými prostředky donucovacími (pokutami peněžitými a vězením);

b) exekucí dle předpisů soud. řádu (srovnej též nař. min. ze dne 5. listopadu 1752, č. 227 ř. z.).

Dle rozh. nejv. s. dv. ze dne 11. března 1879, č. 2795, nemůže býti vykonána exekuce rozsudku dle čl. 160. a 253. obch. z., předložení bilance dle § 309. o. ř. s. ukládajícího, protože majitel nemusí dopustiti, aby osoby třetí nahlédly do jeho knih a spisů.

3. Společnosti kommanditní na akcie. Společníci osobně ručící jsou povinni nejdéle v šesti měsících po ukončení roku správního předložiti bilanci za poslední rok radě dozorčí a kommanditistům (§ 185. obch. z.). Zemské zákony nemohou tuto lhůtu šestiměsíční prodloužiti. (Čl. 249. obch. z.) Pro právo kommanditistů v příčině zkoušení bilance a nahlédání v ni rozhoduje v první řadě smlouva společenská, subsidiární platnosť mají pak ustanovení zákona obchodního.

4. Společnosti akciové. Právo zkoušeti a nahlédnouti v bilanci přísluší ve valné hromadě každému akcionáři, nikoliv však mimo valnou hromadu (čl. 224. obch. z., Roz. ze dne 26. ledna 1876, č. 842., Adler a Clem. č. 657.). Představenstvo jest povinno 6 měsíců od uplynutí roku společenského bilanci za rok minulý předložiti (čl. 239. obch. z.). Úřad státní může při zvláštní povaze provozování obchodu jednotlivým společnostem povoliti, aby se bilance předložila ve 12 měsících (§ 35. úvod. z.). Vykazuje-li poslední bilance, že kapitál základní se o polovici zmenšil, musí představenstvo valnou hromadu neprodleně svolati, a příslušnému úřadu správnímu (místodržitelství) to oznámiti (čl. 240. obch. z. a § 34. úvod. z. a §§ 7. a 25. zák. o spol.).

5. Společnosť tichá. Společník tichý má právo žádati přepis bilance roční a správnosť její zkoumati, nahlédaje do knih a spisů. Soud obchodní může z příčin důležitých po návrhu společníka tichého každé chvíle nařiditi, by se mu přepis bilance, jakož i knihy a spisy předložily (§ 235. obch. z.). O důležitosti příčin a o formě řízení platí zde totéž, co při společnosti kommanditní. Žádá-li společník tichý za předložení knih, po případě přepisu bilance, aby podíl svůj společenský zjistiti mohl i po uplynutí 10 let, nemá jej soud a limine zavrhnouti, nýbrž ustanoviti stání ku výslechu strany druhé. (Roz. ze dne 5. října 1880 č. 11417., sb. Adler a Clem č. 932.). Nedostatek podmínek v § 7. úvod. zákona k z. obch. uvedených nesprošťuje ještě majitele obchodu povinnosti člu. 253. obch. z. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 13. ledna 1885 č. 407., sb. Adler a Clem. č. 1194.). Okolnosť, že knihy a bilance v úřadovně tovární důkladně a s klidem prohlédnouti nelze, jakož i zastavení práce v továrně nepokládá roz. č. 1194. za dostatečnou příčinu ku vydání nařízení ve smyslu čl. 253. obch. z. Nařízení soudní předpokládá, že majitel závodu odepřel přepis bilance v cestě mimosoudní vydati. (Roz. ze dne 17. února 1886 č. 2037., sb. Adler a Clem. č. 1260.). Povinností správce cizího jmění jest složiti účet tomu, jehož jmění spravuje; schválil-li mandant jeho bilanci, není tím sprostěn této povinnosti, protože ustanovení § 1012. o. o. z., jakož i zákon sám činí patrný rozdíl mezi »účtem« a »pouhou bilancí« (§ 1012. a 1200. o. o. z. Roz. ze dne 7. prosince 1881 č. 11363., sb. Gl. U. č. 8580.).

6. Společenstva výrobní a hospodářská. Dle zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70. ř. z. jest představenstvo společenstva povinno během prvních 6 měsíců každého roku správního oznámiti účetní závěrku a bilanci za uplynulý rok, dále počet členů v době, kdy se účty uzavřely, počet členů, kteří během roku minulého přistoupili a vystoupili, a konečně počet závodních podílů v době závěrky a počet podílů přibylých, vypovězených a splacených (§ 22.).

Práva ve příčině nahlédnutí ve knihy a spisy a zkoumání bilance členům společenstva příslušící, vykonána býti mohou pouze ve valné hromadě. (§ 27. jmen. z.)

Představenstvo má každému členu, který o to požádá, vydati opis valnou hromadou schválené účetní závěrky a bilance podpisem svým opatřený.

Rovněž jest představenstvo povinno nejdéle do 8 dnů po valné hromadě předložiti opis schválené účetní závěrky a bilance zemské vládě prostřednictvím okresního hejtmanství; představenstvo váhavé může k tomu býti donuceno pokutami až do 100 zl. (§ 35. jmen. z)

V. Společnosti cizozemské, jimž jest dovoleno provozovati obchody v Rakousku, musí svými repraesentanty v prvních třech měsících každého roku společenského předložiti zemské vládě té země, ve které se odštěpený závod nalezá, generální a specielní bilanci o obchodech v Rakousku provozovaných; v bilanci specialní mají býti uvedena aktiva obchodů v Rakousku provozovaných a ve stavu jmění provozovárny zde se nalezající. (Čl. 5. cis. nař. ze dne 29. listopadu 1865, č. 127. ř. z.)

Členové repraesentace ručí oproti všem zdejším věřitelům neobmezené za každou škodu, jež by pošla z nesprávnosti bilance specialní a jíž by se dopustili, zanedbavše povinnou péči při zřizování bilance. (Čl. 6. cit. nař.)

Společnosti akciové, společnosti kommanditní na akcie, ústavy pojišťovací a společenstva výrobní a hospodářská, jež byly v Uhrách platně založeny a jež zřídily závody odštěpné v zemích a královstvích na radě říšské zastoupených, jsou povinny předložiti bilanci roční nejdéle ve dvou měsících po valné hromadě onomu soudu sborovému, při kterém závod odštěpný jest zapsán; za splnění této povinnosti ručí repraesentant dotyčného závodu odštěpného (z. ze dne 27. června 1878 č. 63. ř. z.)

VI. Úpadek (konkurs). Zastaví-li obchodník platy, má současně s oznámením zastavení platů bilanci svou soudu předložiti, která má obsahovati seznam všech pohledávek s udáním, jsou-li dobytnými, pochybnými neb nedobytnými, seznam ostatních veškerých kusů majetku dle ceny, mimo to podrobný seznam všech dluhů s udáním bydliště věřitelů a stupně jich příbuzenstva nebo švakrovství s kridatářem, a konečně závěrku veškerého jmění a dluhů, jakož i nabídnutí se ke složení přísahy dle předpisu § 96. konk. ř. (§ 95. konk. ř.) Při veřejných společnostech a společnostech kommanditních na akcie jsou společníci osobně ručící, při společnostech akciových členové představenstva a při všech ostatních společnostech obchodních, nastane-li zastavení platů teprve po jich zrušení, likvidatoři za splnění této povinnosti zodpovědnými. Bilanci podepíšou ti, kteří mají právo zastupovati společnosť před soudem. I při společnostech akciových jsou povinny osoby, jež podepsaly ohlášení zastavení platů nebo bilanci, složiti přísahu a nabídnouti se k ní. (§ 197. konk. ř.)

Zkoumati a opraviti bilanci přísluší správci podstaty.

Není-li žádné bilance, sestaví ji správce podstaty sám, přibrav k tomu kridatáře a dorozuměv se s výborem věřitelským. Bilanci, která se uschová ve spisech konkursních a na požádání každému účastníku ukáže neb opis její vyhotoví, předloží po stání liquidačním správce podstaty, dorozuměv se s výborem věřitelským, komisaři konkursnímu ku prozkoumání. Jednotliví akcionáři nemohou žádati, aby byli přibráni ke zkoušení bilance, byť i se zavázali, že větší náklad tím vzešlý sami zapraví. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 26. ledna 1876 č. 842., Riehl str. 273.) Dle § 208. *e)* a *f)* konk. ř. záleží na bilanci, má-li býti připuštěno řízení vyrovnávací.

VII. Právo trestní. Bilance má význam při podvodném a zavinělém úpadku (§ 199. *f)* a § 486. *c)* a *d)* tr. z.); prakse tu vytkla následující zásady: 1. Pro stanovení obnosu aktiv a pro posouzení bilance jest rozhodnou cena obecná jednotlivých částí majetku po srážce ceny opotřebení nebo kvoty amortisační, aneb cena zboží po odečtení váhy, kteréž delším uložením zboží pozbylo atd. v dotyčné době (rozh. kas. s. dv. ze dne 25. října 1889 č. 5497., sb. č. »Gerichtszeitung« č. 1275.). 2. Manželčinu pohledávku věna nelze vřaditi mezi passiva. (Roz. ze dne 17. března 1881 č. 14364; opáčně roz. ze dne 14. dubna 1883 č. 15402.). 3. Společník tichý se nepočítá mezi věřitele majitele obchodu (roz. ze dne 21. prosince 1878 č. 4619.). 4. Kapitál akciový nemůže se vřaditi do passiv společnosti akciové. (Roz. ze dne 5. dubna 1877 č. 11242.) 5. Podíly závodní členů společenstva nepočítají se ke dluhům společenstva. (Roz. ze dne 10. prosince 1881 č. 6210., č. 394. sb. č. »Gerichtszeitung«.) 6. »Podstatou« (§ 199. lit. *b)* tr. z.) rozumí se stav jmění dlužníkova, vyšetřený srovnáním aktiv a passiv. (Roz. ze dne 23. května 1874 č. 4215.)

VIII. Při vyměřování daně jest bilance důležitou, pokud se jí má vykázati důchod z podniků obchodních a průmyslových, při nichž nejen práce, nýbrž i kapitál jest zúčastněn; při tom čítají se v důchod ten též přebytky, jež záležejí ve zvětšení zásob nebo kapitálu podnikového. (§ 7. výn. min. fin. ze dne 11. ledna 1850 č. 10. ř. z.) Než zisk podniku z kupecké bilance patrný není totožným s důchodem čistým, na základě jehož dle patentu o dani z příjmů se daň vyměřuje (nál. spr. s. dv. ze dne 15. září 1885 č. 2668.). Bilance a zpráva účetní valnou hromadou schválené mohou jako doplněk přiznání příjmu býti podkladem při zjišťování příjmu dani podlehajícího (nal. spr. s. dv. ze dne 25. září 1886 č. 3176.).

IX. Poplatky.

1. Bilance neb konta bilanční, kteréž vykazují vzájemná credita a debita nebo dluhy a pohledávání, bez ohledu, jsou-li pouze vydavatelem nebo tím, komu vydány byly, nebo oběma stranami podepsány, podléhají kolku 5 kr. z každého archu (p. s. 28. a § 10. zák. ze dne 29. února 1864, č. 20. ř. z.). Konta bilanční předpokládají dle čl. 291. obch. z. periodickou závěrku knihovní, jakož i výkaz všech položek aktiv a passiv, jež byly v určitém období (v jednom roce nebo kratším čase dle úmluvy) předmětem účtování mezi dvěma obchodníky, a z kteréhož bilancování vyplývá buď pohledávka nebo dluh pro toho, komu účet vystaven byl. Dopisy obchodní, jimiž obchodník oznamuje druhému, že jistý obnos obdržel, a jím některé faktury vyrovnal, nepokládají se ani za konta bilanční ani za účet, nýbrž za korrespondenci obchodní, a proto jsou poplatků prosty (nál. spr. s. dv. ze dne 13. prosince 1881, č. 2078; Budwinski č. 1233.).

2. Kniha inventární a bilanční náleží pokud se týče obchodníků a živnostníků mezi knihy, jež dle p. s. 59. *b*, ať jsou vázány, sešity nebo nesešity, podlehají kolku 5 kr. z každého archu.

Biskupové.

I. Pojem. Biskup jest představený církevní, jemuž přísluší správa určitého území t. zv. diecése. Biskupové jakožto nástupci apoštolů pod nejvyšším řízením papežovým povoláni jsou ku provádění úkolů církve, a proto jim přísluší pravidelná vláda církevní, již ve své diecési vykonávají. Biskup jako pravidelný držitel moci církevní ve své diecési, nazývá se právem ordinarius, čímž je vyslovena myšlénka, že biskup drží moc církevní v diecési vůbec potud, pokud není výslovně omezen v této moci právy papežovými.

II. Práva. Souhrn práv biskupských nazývá se ius episcopale. Práva ta lze rozděliti jednak na práva vyplývající z trojí moci biskupovi příslušící, jednak na práva čestná.

1. Práva vyplývající z moci světící (potestas ordinis). Udílení svátostí biřmování a svěcení kněžstva může jen biskup platně předsebráti (iura ordinis propria). Ostatní práva z této moci plynoucí může vykonávati nejen biskup, nýbrž i presbyter (iura ordinis communia); jsou však některá práva, jež může sice presbyter platně vykonávati, jež však jsou biskupům vyhrazena (iura ordinis reservata) na př. svěcení zvonů, oltářů, kostelů, svatých olejů, udílení benedikce opatům a abatyším atd. Mimo to má biskup bdíti nad tím, aby služby boží byly vykonávány náležitě a nábožně.

2. Práva vyplývající z biskupské moci učitelské (potestas magisterii), záleží hlavně v tom, že v diecési pouze ten může úřad kazatele a učitele náboženství vykonávati, kdo byl approbován biskupem (missio canonica). Biskup approbuje, po případě zapovídá knihy, které se v diecési vydávají. (Schválení knihy nějaké přísluší biskupu, v jehož diecési kniha vyjde a nikoli biskupu diecése, v níž autor knihy sídlí.)

3. Z práv, jež vyplývají z biskupské potestas iurisdictionis, zmíniti se sluší hlavně o právu vydávati zákony pro diecési, o právu obsazovati beneficia církevní aneb je zrušiti a měniti, o právu udíleti dispense, vykonávati církevní soudnictví v první stolici, pečovati o zachování majetku církevního, vychovávati kleriky, udržovati kázeň mezi duchovenstvem atd. Biskupovi náleží též právo svolati synodu diecésalní. Usnesení synody nejsou však pro biskupa nijak závaznými. Konečně má biskup za účelem, aby mohl vykonávati dohled nad církevními ústavy své diecése vůbec a kláštery zvláště, aspoň jednou do roka, a je-li diecése objemnou, aspoň ob rok předsevzíti visitaci a sice buď osobně buď zástupcem svým (vikářem generálním); při visitaci má se přesvědčiti o stavu majetku církevního, o stavu budov církevních, o výkonech úředních duchovenstva a konečně o chování se kleriků i laiků; nemá však předsebráti akty vlastního soudnictví církevního. Biskup má právo vybírati od příslušníků duchovenstva jisté dávky (seminaristicum čili alumnaticum t. j. příspěvky ku vydržování biskupských seminářů a prokurace t. j. příspěvky na odbývání visitací).

4. Práva čestná.

a) Církevní. Biskup má právo používati jistých insignií: prstenu, hole pastýřské, zlatého kříže na řetězu (pectorale), šatu pontifikalního a sedadla na způsob trůnu s baldachinem na evangeliové straně oltáře, k če-

muž patří i zvláštní přikrytí hlavy t. j. mitra čili infula. Biskupovi přísluší zvláštní titul »Z božího milosrdenství a z milosti stolice apoštolské biskup« (tak se nazývá sám) »biskupská milost«, »reverendissime«, »venerabilis frater« (tak jej oslovuje papež), a zvláštní průkazy úcty (slavnostní vítání, právo přednosti před kleriky nižšího svěcení než biskupského). Ve vlastní diecési má biskup přednosť i před arcibiskupy, vyjímaje ovšem vlastního metropolitu. Při podpisu užívají biskupové jen jména se značkou †, což jest řecké τ, a bylo užíváno biskupy řeckými a znamenaná ταπεινὸς t. j. pokorný. Titul arcibiskup (archiepiscopus) byl původně jen zvláštním vyznamenáním pro biskupa; později byli tak zváni metropolité a nyní mají oba výrazy mnohdy význam stejný (Viz čl. Hierarchie.)

b) Biskupům vyhražuje též zákonodárství světské jisté přednosti veřejnoprávní: Biskupové jsou osvobozeni od ubytování vojska ve svých budovách residenčních, a spisy týkající se administrace diecése jsou sproštěny kolku i poštovného. (Cís. pat. ze dne 9. února 1850, § 50. ř. z. p. s. 75. popl. z.) Někteří vynikající biskupové mají titul knížete a sice arcibiskupové ve Vídni, v Praze, v Olomouci, v Solnohradě, v Gorici a v Ostřihomě a biskupové v Brixenu, v Trientu, v Kerku (se sídlem v Celovci), v Lavantu (se sídlem v Mariboru), v Lublani, ve Vratislavi (rak. Slezsko), v Sekově (se sídlem v Hradci), a v Krakově. Všichni biskupové mají virilní hlas na sněmech zemských a biskupové s hodností knížecí jsou mimo to členy panské sněmovny.

III. Obsazování biskupství vykonává dle vormského konkordátu z r. 1122 všude kapitola volbou. V Rakousku právo to ponecháno jest jen kapitole olomoucké a solnohradské. V ostatních biskupstvích vyjímaje Kerk, Sekov a Lavant přísluší císaři dle konkordátu z r. 1855 právo biskupy jmenovati. Biskupství v Sekově a Lavantu obsazuje arcibiskup solnohradský. V Kerku vykonává právo präsentační vždy ve dvou případech uprázdněných zeměpán, a ve třetím případu teprve arcibiskup solnohradský. Zvoleného aneb jmenovaného biskupa potvrzuje papež (konfirmace, präkonisace). Konfirmační bulou papežskou pokud se dotýče listinou propůjčecí arcibiskupa solnohradského nabývá nový biskup moci jurisdikční ve své diecési (arcibiskup obdržením papežského palia), konsekrací nebo svěcením biskupským však teprve moci světící (potestas ordinis). Před konsekrací má však biskup papeži složiti přísahu poslušnosti a učiniti vyznání víry a dříve než úřadovati počne, přísahati zeměpánu věrnosť dle formule čl. 20. konkordátu stanovené. Zemře-li biskup neb resignuje-li, přechází moc jurisdikční na kapitolu.

IV. Biskupové světící a titulární.

Biskupy, kteří byli ze svých diecesí v zemích východních nevěřícími vyhnáni, přijali ostatní biskupové k sobě, aby jim pomáhali při výkonech, k nimž bylo potřebí svěcení biskupského. Od té doby byly nicméně stolice biskupské v zemích nevěřících (in partibus infidelium) obsazovány a biskupové pro tyto diecése vysvěcení nazýváni episcopi in partibus infidelium, od vatikánského sněmu (1882) pak vubec byli zváni biskupy titulárními. Někteří z těchto biskupů zaujímají postavení v kurii římské jako vyslancové nebo ve službě státní na př. jako biskupové vojenští. Většina těchto biskupů, kteří bývají vzati z duchovních světských, slouží však jiným biskupům na výpomoc (episcopi auxiliares, vicarii in pontificalibus). Světící biskup může jen v diecési, které jest přikázán, předsevzíti iura ordinis episcopalis, a jen pokud jej biskup, jemuž jest přikázán, zmocnil

a pokud plná moc jeho nebyla odvolána. Jurisdikce světícímu biskupovi nepřísluší. Úřad světícího biskupa končí smrtí, exkomunikací neb suspensí biskupa, jemuž jest přikázán.

S biskupy světícími nelze stotožňovati biskupy titulární, které jmenuje král uherský v základě zvláštního privilegia papežského. Tito biskupové, jichž jest celkem 24, mají pouze titul biskupů, nikoli však svěcení biskupské a přísluší jim hlas v tabuli magnátů. Leč od r. 1883 zaujímají místa ta superintendenti církve reformované a nesou též titul »biskupa«.

Biskupství viz Biskupové.

Blanco-indosament viz Giro.

Blázince.

I. Pojem a význam. Blázince jsou ústavy, jež slouží ku léčení choromyslných a ku střežení a ošetřování nevyléčitelných bláznů. Již římský zákon dvanácti desk zmiňuje se o opatrování bláznů (cura furiosi); tehdá ovšem nebylo zvláštních ústavů humanitních pro ošetřování choromyslných, kteří v zájmu veřejné bezpečnosti byli zvláště střeženi. Teprve pozdější věky věnovaly bláznům zvláštní péči s léčbou spojenou. Tak byla r. 1751 založena svato-Lukášská nemocnice v Londýně, v níž byli skoro výhradně blázni léčeni. Ústav tento byl po několik desítiletí jediným svého druhu a teprve postupem času zřídily i jiné země, uznávajíce důležitosť léčby bláznů, ústavy podobné, na př. Francie, Dánsko, Švýcarsko, Belgie, Německo a Rakousko. Zřizování takových ústavů mělo pak v zápětí, že upraveno bylo zřizování blázinců cestou zákonodárnou a že vydány byly pro ně podrobné předpisy, dle nichž se mají blázince spravovati a kterými mají býti blázni chráněni před zlým nakládáním a před přílišným omezováním jich svobody osobní; zvláště pak věnovalo zákonodárství potřebám hygienickým důkladné pozornosti.

II. Zákonodárství rakouské vydalo celou řadu předpisů blázinců se týkajících. (Zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68. ř. z.. a nař. min. vn. a sprav. ze dne 14. května 1874 č. 71. ř. z.)

1. Blázince veřejné. Podmínky přijetí do veřejných blázinců a propouštění z těchto, jakož i poměry jich jsou upraveny stanovami, kteréž jednotlivé korunní země pro blázince jimi zřízené vydávají. Takové stanovy byly vydány pro blázinec zemský v Praze a jeho odbočné ústavy v Kosmonosích a Hor. Beřkovicích, pro moravský zemský blázinec, pro blázinec zemský ve Vídni a Ybbsu, pro hornorakouský blázinec zemský, pro blázinec v Solnohradě, pro tyrolsko-vorarlberský blázinec zemský, pro blázinec ve Štyrském Hradci, pro blázinec v Celovci atd. Správa blázince jest povinna přijetí každého choromyslného do ošetřování příslušnému soudu oznámiti. Úřadům co nejpřísněji nařízeno jest, aby dbaly toho, by nemocní při dopravě do ústavu žádné škody neutrpěli. (České gub. nař. ze dne 11. ledna 1838 č. 662.)

K žádosti za přijetí blázna do blázince buď přiloženo vysvědčení lékařské a obšírné vylíčení nemoci. (České gub. nař. ze dne 26. května 1840 č. 32.756.)

Úřady a orgány zdravotní mají přísně toho dbáti, aby blázni na svobodě jsoucí co nejdříve do blázince dopraveni byli. (Česk. gub. nař. ze dne 1. března 1833 č. 8983.)

2. Soukromé blázince mohou býti zřízeny za týchž podmínek, za kterých blázince veřejné zřízeny býti mohou, a jsou rovněž podrobeny

dozoru úřadů veřejných. Ku zřízení soukromého blázince jest třeba povolení zemské vlády (místodržitelství). Povolení to udílí se jen tehdá, řídí-li ústav lékař pověsti neposkvrněné, který jest ku vykonávání lékařské praxe v Rakousku oprávněn a má způsobilosť ústav takový říditi (žádá se průkaz o teoretickém a praktickém vzdělání v psychiatrii). Uchází-li se někdo o povolení ku zřízení blázince soukromého, musí předložiti zemské vládě vylíčení podniku aspoň v základních rysech, dále podrobný plán budovy pro blázinec určené a prokázati, že budova ta jest k tomu způsobilou, aby v ní blázinec účelně umístěn býti mohl. Vyžaduje se jmenovitě, aby budova ležela ve zdravé krajině, kde je dobrá pitná voda a klidné okolí. Budova musí býti rozdělena tak, aby pohlaví mužské a ženské od sebe úplně oddělena byla, a by blázni zuřiví a nečistí od ostatních odloučiti se mohli. Podnikatel musí též předložiti domácí řád blázince a udati počet choromyslných a zřízenců. Zemská vláda vyřídí pak žádost vyšetřivši věc a dorozuměvši se se zemskou radou zdravotní. Bylo-li povolení uděleno, přesvědčí se ještě před otevřením ústavu zemská vláda, bylo-li všem podmínkám vyhověno.

Lékař řídící soukromého blázince jest nejen za správu v ústavu zodpověden, nýbrž i za to, aby zákonné předpisy a direktivy ústavu všemi funkcionáři i služebnými přesně byly zachovávány. Na konci každého roku učiní lékař řídící politickému úřadu oznámení o výsledku, který byl v ústavu docílen; kromě toho má podati zprávu o důležitých pozorováních v oboru choromyslnosti v blázinci vykonaných, pokud mají pro veřejnou službu důležitosť. Řídící lékař soukromého blázince, který musí býti zemskou vládou schválen, má v ústavu bydleti.

Do soukromého blázince mohou býti přijati jen choří na mysli a na duchu a sice na základě vysvědčení lékařského, zjišťujícího choromyslný stav. Jakmile byl choromyslný do ústavu přijat, má to lékař ve 24 hodinách soudu sborovému I. stolice, v jehož obvodu ústav leží, oznámiti. Oznámení odpadá, je-li jisto, že nemocný jest ještě pod mocí otcovskou. Dosáhne li nemocný během pobytu v blázinci 24. rok věku svého nebo nastanou-li okolnosti, které jsou příčinou změny osoby zákonného zástupce, oznámí se to sborovému soudu prvé stolice, ač nejsou-li okolnosti ty soudu poručenskému neb opatrovnickému již známy. Osoby vyléčené propustí ústav, dorozuměv se dříve s osobami, na jichž žádosť byl nemocný do ústavu přijat, nebo kterým na místě těchto péče o nemocného přísluší. I nemocní nesmějí býti v ústavu déle držáni, žádají-li buď příbuzní aneb jich zákonití zástupci, aby z ústavu propuštěni byli a předloží-li se při nemocných nebezpečných revers, kterým se zajišťuje, že nemocný i mimo ústav střežen bude neb že jinému léčebnému ústavu bude odevzdán.

III. Úřední péče o choromyslné mimo blázince.

Mnozí choromyslní, jichž poměry majetkové a rodinné tomu dovolují, mohou býti ponecháni v domácím ošetřování lékařském aneb mohou aspoň dříve než jiní z blázince býti propuštěni. Pokud nenastanou žádné nepřístojnosti a jmenovitě nejsou-li nemocní omezováni v jich osobní svobodě způsobem protizákonným, nenamítají ničeho úřady proti opatření bláznů ne nebezpečných v jich vlastní rodině. Za to ošetřování choromyslných v cizích rodinách podléhá nařízením o péči v ústavech platící jmenovitě pokud se týče dozoru státního. Od soukromých blázinců rozeznávati dlužno místa, kam se svolením opatrovnického soudu se dávají blbci a tiší blázni na

stravu, byt a v opatrování osob spolehlivých, jež mají po ruce lékaře zvláště k tomu povolaného; tito choromyslní jsou dle d. dv. kanc. ze dne 26. prosince 1822 pod přísnou kontrolou úřední.

1. Péče soudů. Byl-li choromyslný z blázince na revers propuštěn, není tím ještě za vyléčeného uznán, takže povinnost úřadu, pokud se týče péče o jeho osobu nebo jeho jmění, tím nepomijí. Zjištěno-li však, že choromyslný jest úplně uzdraven, může soud od této péče upustiti, jinak ale pečuje soud stále o choromyslné z veřejných neb soukromých blázinců na revers propuštěné a sice jak v příčině osoby tak v příčině jmění nemocného. O způsobilosti právní a způsobilosti k právním jednáním platí o choromyslných ustanovení o blbcích platící (viz článek Blbci). Často se přihází, že bývají do blázinců přijati choromyslní, jichž stav duševní dosud soudem zjištěn nebyl, a že teprve během pobytu v ústavu se tak dodatečně stane. Osoby takové mají již od toho okamžiku, kdy byly do blázince přijaty, nárok na ochranu zákonnou v záležitostech svých, které sami spravovati nemohou (§ 282. o. o. z.). Pokud soud choromyslnost nezjistí, nemůže býti ovšem opatrovník zřízen. (§ 270. o. o. z.) Při vyšetřování stavu duševního osoby do blázince již dopravené má příslušný soud co nejrychleji s největší pozorností řízení provésti; řízení komise má býti svěřeno jen úředníkům zvláště spolehlivým a za znalce mají býti přibráni lékaři svědomití a k tomu způsobilí. Jakmile vada duševní byla zjištěna, má soud ihned potřebná opatření učiniti, v případu opáčném má se však postarati, aby osoba dotyčná ve své svobodě občanské obmezována nebyla.

2. Péče obcí. Obce a jmenovitě obecní lékaři jsou povinni choromyslné, kteří v jich obvodu se nacházejí a do blázince dopraveni nebyli, stále v evidenci míti, a nad jich ošetřováním bdíti. Obzvláště mají přihlížeti, aby s nemocnými nebylo zle nakládáno, aby, nežádá-li toho stav nemoci, nebyli omezováni, a konečně aby chudým choromyslným dostalo se co nejrychleji opatření v blázinci (§ 24. zák. ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105.). O choromyslnosti těch, kteří nejsou pod mocí otcovskou nebo poručenskou, mají obce soudu sborovému I. stolice oznámení učiniti, aby další řízení zavésti se mohlo. Nad zachováváním těchto povinností obcí bdí úřady politické a jich lékaři úřední, kteřížto mají též obcím a příbuzným chudých choromyslných při dopravě těchto do blázince pomocí svojí přispívati: táž povinnosť přísluší zeměpanským úřadům policejním.

IV. Náklady ošetřovací. Dle zák. ze dne 17. února 1864 č. 22. ř. z. obsahujícího ustanovení o nákladech ošetřovacích ve veřejných porodnicích a blázincích nese náklady ošetřovací v příčině bláznů chudých zemský fond oné země, ve které se nalezá obec domovská choromyslného, neb obec, jíž byl choromyslný přikázán; zemskému zákonodárství ovšem přísluší ustanoviti, má-li obec domovská náklady tyto zcela nebo z části fondu zemskému nahraditi. Náklady za ošetřování cizinců, jichž občanství státní zjistiti nelze, neb kteří přináleží státu, který rakouské občany státní ve svých ústavech dle zásad reciprocity bezplatně ošetřuje, nese rovněž fond zemský a sice té země, v níž nalezá se blázinec, do kterého byl cizince přijat.

V. Již po několik let jedná se o reformu zákonů v příčině bláznů platících, a byly v tom směru učiněny četné návrhy, na př., aby zjištění choromyslnosti přikázáno bylo porotám.

Doposud však zůstaly veškeré tyto návrhy (mezi nimi též na př. spis Dra. Schlagra, ředitele dolnorakouského blázince zemského ve Vídni (viz ča-

sopis »Gerichts-Zeitung« č. 1. r. 1895) aneb návrh podaný poslancem ryt. Proskovcem na říšské radě) úplně nepovšimnuty.

Blázni viz Blbci a Blázince.

Blbci.

I. Pojem: Blbostí slove onen duševní stav člověka, ve kterém není s to, aby následky svých činů poznal. Blbost rozeznává se od jiných vad duševních, zuřivosti a šílenství, tím, že u šílenců a zuřivců jest soustava duševní úplně porušena tak, že rozumu docela užívati nemohou, kdežto u blbců jest jen úplná slabost duševní. § 21. o. o. z. řadí blbce k těm osobám, jež pro vady duševní záležitostí svých jak náleží opatřovati nemohou, a jež zákon zvláště chrání.

Na způsobilost ku právům nemá blbost žádného účinku, ovšem ale na způsobilost jich ku právním činům, t. j. způsobilost předsebráti právní jednání s právními účinky.

II. Právo hmotné, soukromé.

1. Práva osobní:

a) Blbci, kteří jsou rozumu úplně zbaveni, neb kteří nejsou s to následky svých činů uvážiti, požívají zvláštní ochrany zákona (§ 21. o. o. z.).

b) Blbci nejsou s to platné manželství uzavříti (§ 48. o. o. z.).

c) Blbost náleží mezi příčiny spravedlivé, které vyžadují, aby moc otcovská neb poručenská prodloužena byla (§ 173. a 251. o. o. z.).

d) Upadne-li osoba zletilá ve stav blbosti, tak že nemůže záležitostí svých ani opatřovati ani práv svých hájiti, zřídí se jí soudem opatrovník (§§ 269. a 270. o. o. z.). Blbým však se může považovati pouze ten, kdo po bedlivém vyšetření svého chování a po výslechu lékařů soudem k tomu ustanovených za takového soudně byl uznán. — Toto soudní prohlášení budiž veřejně vyhlášeno (§ 273. o. o. z.). Opatrovník má pak na starosti nejen správu jmění opatrovancova, nýbrž i jeho osobu (§ 282. o. o. z.). Opatrovnictví blbce přestává, nabyl-li opět rozumu, o čemž rozhodne soud po důkladném vyšetření okolností, na základě výpovědí lékařů ku vyšetření stavu opatrovancova soudem ustanovených (§ 283. o. o. z.).

e) Upadne-li otec v blbost, pozbývá moci otcovské na tak dlouho, až soud zrušení opatrovnictví dle § 283. o. o. z. nařídí (§ 176. o. o. z.).

f) Blbci jsou k poručenství nezpůsobilí, ježto svých vlastních záležitostí spravovati nemohou (§ 191. o. o. z.). Z téže příčiny nejsou schopni na se vzíti opatrovnictví (§ 281. o. o. z.).

2. Právo věcné a dědické.

a) Blbci nemají zdravého rozumu a nemohou tudíž sami o sobě nabýti držby věci nějaké, nýbrž musí býti zastupováni otcem, poručníkem aneb opatrovníkem (§ 310. o. o. z.). Toto zastoupení se nevztahuje jen ku nabytí faktické moci nad věcí, nýbrž i k vůli (animus), která se ku nabytí držby vyhledává. V případě tomto počíná se držení blbcovo okamžikem, kdy zástupce čin nabývací předsevzal: zástupce musí míti vůli nabýti držby nikoliv pro sebe, nýbrž pro svého chráněnce.

b) Blbci nejsou způsobilí činiti platná pořízení poslední. — Dokáže-li se, že projev stal se ve stavu blbosti, jest poslední vůle neplatnou (§ 566. o. o. z.). Tvrdí-li se, že zůstavitel, jenž zdravého rozumu pozbyl, čině poslední pořízení, úplně při smyslech byl, budiž to najisto postaveno znalci neb osobami úředními, jež stav duševní zůstavitelův náležitě byli vyšetřili, anebo jinými spolehlivými dukazy (§ 567. o. o. z.).

c) Blbci nemohou býti svědky poslední vůle (§ 591. o. o. z.).

d) Byla-li blbci zřízena substituce fideikomisární (§§ 608., 609. o. o. z.), pozbývá platnosti, dokáže-li se, že blbec v čase, kdy bylo poslední pořízení učiněno, byl úplně při rozumu (srov. § 567. o. o. z.) aneb dovolí-li soud blbci, jenž opět zdravého rozumu nabyl, aby jmění dle své vůle spravoval (srov. § 283. o. o. z.); substituce vša k nenabude znovu moci, kdyby upadnuv znovu v bezmyslnost pod opatrovníka byl dán, a mezi tím posledního pořízení neučinil (§ 616. o. o. z.).

3. Právo obligační.

a) Blbci, ježto nemají zdravého rozumu, nejsou způsobilí ani slib učiniti ani slib přijati, a nemohou tedy smlouvy uzavírati (§ 865. o. o. z.). Byl-li někdo za blbce aneb šíleného prohlášen (§ 273. o. o. z.), trvá jeho nespůsobilost potud, až soud opatrovnictví zruší (§ 283. o. o. z.). Smlouva blbcem v okamžiku, kdy tento byl při rozumu (intervallum lucidum), učiněná, jest neplatnou. Má-li to platnosť však i v případě, kdy prohlášení za blbce již vyhlášeno bylo, jest sporno, ježto zákon při vadách duševních o světlých okamžicich žádné zmínky nečiní, a jen při pořízení poslední vůle (§ 567. o. o. z,) a při povinnosti k náhradě škody (§ 1310. o. o. z.) výjimky připouští.

b) Způsobí-li blbec škodu někomu, kdo k tomu svou vinou příčinu zavdal (na př. svěří-li někdo blbci obstarání obchodu), nemůže žádati náhrady (§ 1308. o. o. z.), protože blbci nemají zdravého rozumu, a nejsou tudíž schopni samostatně jednati (§ 1306. o. o. z.), při čemž nečiní se rozdílu, mají-li poručníka neb kurátora, čili nic. Jinak ale přísluší poškozenému náhrada od těch osob, jimž poškození lze k vině přičísti, t. j., jež zavinily poškození zanedbáním povinné péče a dozoru nad osobou jim svěřenou (§ 1309. o. o. z.), (jako ošetřovatelé, dozorci, služebníci atd.). Rodiče, poručníci neb opatrovníci jsou jen tehda zodpovědni, chovají-li opatrovance pod svým vlastním dozorem, opomenou-li jej řádně opatřiti, aneb nešetřili-li při volbě opatření náležité opatrnosti.

c) Proti blbcům, kteří z nedostatku duševních schopností práv svých hájiti nemohou, nemůže se vydržení nebo promlčení počíti, pokud se jim nezřídí opatrovník. Počalo-li se již vydržení nebo promlčení, běží sice dále, nemůže se však před uplynutím dvou let od té doby, kdy blbec opět za zdravého prohlášen byl, dokončiti (§ 1494. o. o. z.).

III. Řízení soudní sporné. Pro blbce platí tato zvláštní ustanovení:

1. Osoby, za blbce soudně prohlášené nemajíce způsobilosti ku právním činům, nemají též způsobilosti ke sporu čili způsobilosti státi k soudu, t. j. nejsou způsobilé pře vésti aneb jinak u soudu nastupovati. Práva jich dobývají a hájí zákonní jich zástupci (otec, poručník neb opatrovník). (§ 64 s. ř. a §§ 21., 147., 172., 173., 187., 188., 251., 270. a 273. o. o. z., § 77. č. 1. čís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208. ř. z.)

2. Mimosoudní doznání blbcovo jest neplatné, poněvadž předpokládá způsobilost svědeckou, kterouž blbci, co osoby zdravého rozumu zbavené nemají (§ 140. lit. a s. ř., § 41. čís. 1. říz. nesp.)

3. Blbci nemohou soukromý úpis dlužní (dle § 114. s. ř.) jako svědci spolupodepsati, poněvadž dle dv. d. ze dne 23. července 1789, č. 1038 sb. z. s., mohou býti svědky při podpisu listin jen takové

osoby, které řízení soudní za bezvadné uznává; osoby choromyslné jsou však svědky úplně zavržitelnými (§ 140. lit. a. s. ř.).

4. V řízení řádném jsou blbci svědky úplně zavržitelnými, poněvadž nemohou dle pravdy vypovídati. Namítá-li odpůrce zavržitelnosť, nesmí býti blbec vůbec ku přísaze svědecké připuštěn (§ 140. lit. a s. ř.). V řízení nepatrném nesmějí strany, které nejsou schopny svá pozorování vyjádřiti, aneb které nebyly schopny k tomu v době, ku kteréž se jich výpověď vztahuje, tedy i blbci, jako svědci býti slyšeny (§ 41. č. 1. a § 54. říz. v. v. nep.).

5. Blbci nemohou býti připuštěni ku přísaze stran, ježto jsou ku přísaze vůbec nezpůsobilí, což vyplývá z ustanovení § 140. lit. a. a § 221. ř. s., ze všeobecného předpisu o výstraze před přísahou křivou (§ 3. zák. ze dne 3. května 1868, č. 33 ř. z.) a z přísežní znělky zákonem stanovené (§ 1. zák. ze dne 3. května 1868, č. 33 ř. z.).

6. Blbosť strany sporné jest důvodem zmatečnosti, poněvadž vš. s. ř. vyhledává při straně sporné způsobilosť ke sporu, kteréž osoba blbá ovšem nemá (dv. d. ze dne 4. června 1789, č. 1015 lit. f. sb. z. s, ze dne 22. června 1789, č. 1024 sb. z. s. a ze dne 14. října 1803. č. 629 sb. z. s.).

7. Rozsudku v řízení nepatrném vynesenému, může býti stížností zmateční odporováno pro nezpůsobilosť strany ke sporu a tedy i proto, že strana jest blbou (§ 78. č. 5. říz. v. v. nep.). Uzná-li vrchní zemský soud, že stížnosť zmateční byla včasně podána a že jest řádně odůvodněna, zruší rozsudek a nařídí řízení nové před soudem prvým (§ 81. odst. 1. říz. v. v. nep.).

IV. Řízení soudní nesporné. V řízení ve věcech nesporných platí následující ustanovení:

1. Byl-li někdo pro choromyslnosť dán v opatrovnictví, aneb byla-li moc otcovská nebo poručnická nad někým prodloužena, vyhotoví o tom soud edikt a oznámí to veřejnému notáři, v jehož okresu případ se stal (§ 184. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.)

2. Blbci nemohou při ověřování listin býti svědky totožnosti ve příčině osoby, jejíž podpis má býti ověřen. (§ 285. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a § 140. lit. a. o. s. ř.

3. Notáři zakázáno jest předsevzíti jednání úřední s osobami, o nichž ví aneb důvodně za to míti musí, že pro nezletilosť nebo z jiných příčin (n. př. pro blbosť) nejsou způsobilé ku právním činům (§ 34. odst. 2. not. ř.).

4. Blbci nemohou býti svědky spisu notářského, poněvadž nejsou s to, aby svědectví vydali (§ 57. lit. a. not. ř., § 140. lit. a. s. ř.).

V. Právo a řízení trestní. V právu trestním platí o blbcích následující ustanovení:

1. Blbcům, jakožto osobám rozumu úplně zbaveným, nelze přičísti čin trestný za zločin, poněvadž zlý úmysl pachatelův je zde vyloučen (§ 2. lit. a. tr. z.).

2. Vznikne-li pochybnosť o tom, je-li pachatel při rozumu, aneb je-li na rozumu pomatený, budiž jeho stav duševní dvěma lékaři vyšetřen (§ 134. tr. ř.).

3. Rovněž v řízení trestním nesmějí jako svědci pod neplatností jejich výpovědí býti vyslýcháni blbci, poněvadž náleží mezi osoby, které nejsou s to pro svůj stav tělesný aneb duševní udati pravdu (§ 151.

č. 3. tr. ř.). Podobně ustanovuje § 170. č. 5 a § 247. odst 2. tr. ř.. že osoby, které jsou stíženy značnou slabostí pamětí a pozorování, nesmějí pod neplatností přísahy býti do přísahy vzaty.

4. Upadl-li obžalovaný, který byl odsouzen ku trestu smrti nebo ku trestu žaláře neb vězení v době, kdy rozsudek měl býti vykonán, v duševní chorobu, má se výkon rozsudku odložiti na tak dlouho, až se jeho stav zlepší (§ 398. tr. ř.).

Blokáda.

I. Pojem. Blokáda v širším slova smyslu jest uzavření jistého obvodu na pevnině nebo na moři ozbrojenou mocí, aby každé spojení na venek s obvodem tímto bylo přerušeno; v užším slova smyslu znamená blokáda pouze uzavření jednotlivého přístavu, pobřeží neb úžiny mořské a pod.

II. Druhy blokády.

1. Blokáda pevnosti. Blokáda pevnosti má místa, není-li obležení pevnosti možným anebo nutným. Účelem jejím jest, aby každé spojení s místem opevněným, v blokádě se nalézajícím, bylo přerušeno, tedy aby zabráněno bylo dovozu potravin, dodávání zpráv atd. Tímto obklíčením má býti vojsko a obyvatelstvo v pevnosti uzavřené k tomu donuceno, aby se vzdalo straně válečné. Blokády užívá se jen při pevnostech, jež jsou buď příliš rozsáhlé aneb při jichž poloze, jako při pevnostech skalních aneb horských, nelze se nadíti, že se brzy vzdají.

Od blokády třeba rozeznávati pouhé obležení, při kterém jedná se pouze o dobytí určitého místa opevněného, kdežto při blokádě běží hlavně o to, aby nepřítel donucen byl k uzavření míru. Každá moc neutralní jest dle práva mezinárodního povinna všeho se zdržeti, čím by blokáda pevnosti se rušila.

2. Blokáda přístavu anebo pobřeží rozeznává se od blokády pevnosti tím, že se při ní nevyhledává formálního vyhlášení války; pouze blokáda pevnosti jeví se jako následek vyhlášené války. — Blokády přístavu nebo pobřeží může se tedy užíti jak před ohlášením, tak i po po vyhlášení války. Před vyhlášením války používá se blokády často ku repressaliím neb k tomu, aby se zamezilo jistým hrozícím porušením právním, ku př. tajnému zbrojení. Blokádu druhu tohoto neuznává však právo mezinárodní.

Pro blokádu přístavu nebo pobřeží platí následující zásady:

a) Blokáda počíná se tím okamžikem, jakmile přístav nebo pobřeží skutečně uzavřeny byly.

b) Formalné ohlášení (notifikace) blokády mocím neutralním jest mezinárodním právem dovoleno. Tímto formálním ohlášením, které se činí buď cestou diplomatickou nebo veřejně, nabývá blokáda platnosti též proti mocím neutrálním.

c) Blokáda pozbývá účinku oproti mocím neutrálním, byla-li přerušena mocí blokádu provádějící buď úmyslným neb zavinělým vzdálením se vojska obléhacího; blokáda však nepozbývá platnosti, byla-li přerušena nějakou mocí vyšší (force majeure), na př. nehodou živelní (bouří, ohněm).

d) Byla-li blokáda zrušena, není potřebí to zvláště oznámiti mocnostem neutrálním.

e) Námitka, že loď ku přístavu plující o blokádě nevěděla, jest vyloučena, leč že by blokáda byla formálně ohlášena v okamžiku, kdy loď vyplula, aniž by o blokádě byla zvěděla.

f) Lodě, které blokády nedbají, aneb které neutralitu porušují (dovážením depeší, zpráv, válečných zásob atd.), podléhají i s nákladem konfiskaci.

III. Smlouvy mezinárodní. Deklarací mocností evropských na pařížském sjezdu ze dne 19. dubna 1856, která byla v Rakousku výnosem ministerstva záležitostí zahraničných ze dne 3. května 1856 č. 69. ř. z. vyhlášena, prohlášena byla toliko skutečná blokáda za platnou, t. j. blokáda taková, která se zachová v platnosti mocí vojenskou dostatečně silnou, by se každému přiblížení ku břehu nebo přístavu skutečně zabránilo. V této smlouvě byla přijata zásada: »Volná vlajka, volné zboží« — »Nevolná vlajka, volné zboží«, z čehož vyplývá, že jenom zboží původu nepřátelského na lodi nepřátelské konfiskaci propadá. Prohlašuje totiž deklarace pařížská, že lapání lodí se zrušuje, že prapor neutrální chrání zboží nepřátelské vyjímajíc kontrabant válečný, a že zboží neutrální, vyjímajíc kontrabant válečný, nemůže pod praporem válečným býti zabaveno. Rakouská vláda dbala vždy přísně těchto ustanovení deklarace pařížské; ve válce s Francií a Sardinií roku 1859 byla nařízením ze dne 11. května 1859 č. 76. ř. z. a ve válce s Pruskem roku 1866 nařízením ze dne 13. května 1866 č. 60. ř. z. všem úřadům opětně oznámena s vyzváním, aby zásad těch jak náleží šetřeno bylo.

IV. Porušení blokády. Blokáda jest porušena, když loď, nedbajíc skutečného stavu blokády, snaží se do místa uzavřeného vniknouti neb místo to opustiti. Porušila-li loď blokádu, propadá jako dobrá kořisť moci blokádu provádějící, leč že by majitel nákladu věrohodně prokázal, že porušení blokády se stalo proti vůli jeho nebo bez jeho vědomí; v tomto případě zabaví se jen loď, nikoli zboží. Loď propadá konfiskaci, činí-li odpor prohlídce neb nemůže-li prokázati neutralitu, neb jedná-li proti pravidlům o blokádě. — Zavedením soudů lapačských dostalo se zabaveným lodím právního prostředku, aby se mohly proti zabavení brániti, při čemž třeba rozeznávati lodě státu nepřátelského a lodě mocí neutrálních. Při lodích nepřátelského státu rozhodne soud lapačský po řízení velmi stručném, kteréž vylučuje téměř všechny obrany, zdali byla loď lapena právem čili nic. Bylo-li lapení potvrzeno, připojí se ještě trest (propadnutí nákladu, lodi neb obou). Jedná-li se však o zabavení lodi neutrální, nastává řízení reklamační, ve kterém majitel lodi neb nákladu vystupuje co žalobce.

Bludařství viz Rušení náboženství.

Bolestné viz Náhrada škody.

Bona caduca viz Odúmrť.

Bon. Slovem »bon« označují obchodníci úpisy dlužní a poukázky písemné znějící na placení jistého obnosu penězního nebo na plnění určitého množství věcí zastupitelných. Pojem »bon« zahrnuje v sobě nejen úpisy dlužní ve smyslu § 1001. o. o. z., nýbrž i poukázky a listy závazné na řád znějící člu. 301. obch. z. a konečně všechny listiny, i když nezní na řád, jichž vydatel bez udání titulu zavazuje se plniti určitý obnos nebo množství tomu, v jehož prospěch listina zní. Bon v užším slova smyslu postrádá tedy jednak důvodu závazkového (causa debendi), jednak nezní na řád, nýbrž svědčí buď osobě určité neb majiteli. Platnosť takového bonu jest dle práva občanského, které neuznává platnosť smluv abstraktních t. j. smluv důvodu závazkového postrádajících, spornou. (Srv. § 864. o. o. z.) Přípisem ze dne 7. listopadu 1855 č. 967. prohlásilo min. sprav., že listina, ve které není

určitý důvod právní udán, důkazu nepodává. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 29. února 1872 č. 15.286., Gl. U. 4499.) Rozhodnutí ze dne 29. října 1872 č. 11 167., Gl. U. 4754, ze dne 18. dubna 1873 č. 3962., Gl. U. 4942, a ze dne 3. prosince 1873 č. 11.752., Gl. U. 5161 připouštějí řízení exekuční na základě bonu obchodníkem vydaného, ježto bon takový za list závazkový ve smyslu čl. 301. obch. z. považovati dlužno; bon neobchodníkem vydaný nelze za listinu takovou považovati. (Rozh. ze dne 15. června 1875 č. 6304., Gl. U. 5758.) Prakse nejvyššího soudu přiznává bonům obchodníky vydaným platnosť papírů člu. 301. obch. z. znějících na řád.

V nejnovější době vyslovil nejv. s. dvůr rozh. ze dne 7. února 1884 č. 942., sb. Adler Clement č. 1123. o bonu majiteli svědčícím následující zásady: Právní důvod pohledávky žalobní záleží v bonu, jehož pravosť popřena nebyla a ve kterém jako v papíru majiteli znějícím zakládá se právo pohledávky; přijme-li kdo bon, jest povinen dle čl. 301. ob. z. plniti tomu, v jehož prospěch bon byl vydán nebo na koho byl rubopisem převeden. Je-li obchodník protokolován čili nic, nerozhoduje. Rovněž netřeba dbáti námitek, že bon nesvědčí na řád, nebo že rubopisem převeden nebyl, protože bon svědčí majiteli a za majitele pokládá se ten, kdo jest držitelem papíru. Prakse nejv. s. dv. připouští tudíž zásadu: Bon kupcem vystavený, nechť svědčí osobě určité nebo majiteli, jest platný. O poplatcích z bonu viz čl. Assignace VI.

Břehy viz Řeky.

Břemena církevní viz Konkurence ku stavbám kostelním.

Břemena reální viz Závady reální.

Břímě důkazní viz Důkaz.

Budovy školní viz Školy.

Budovy veřejné viz Řád stavební.

Budžet viz Rozpočet státní a Rozpočet zemský.

Bursa.

I. Pojem. Bursou nazývá se místo, kde se obchodníci pravidelně a v určitých dobách scházejí, jednak aby obchody uzavírali, jednak aby o záležitostech a poměrech obchodu vzájemně pojednávali; bursou nazývají se též pouhé schůze, které se na burse ve všedních dnech odbývají a více hodin trvají. Předmětem obchodu bursovního jsou především úvěrní papíry totiž akcie a obligace (effekty v užším slova smyslu), směnky, cizozemské papírové peníze, mince a drahé kovy (bursa peněžní) a pak jisté druhy zboží (bursa na zboží). Bursa na zboží vztahuje se též na příslušné obchody pomocné (dopravnictví, zasýlatelství, pojišťování, skladiště, půjčování pytlů na zboží).

II. Organisace burs v Rakousku byla upravena zákonem ze dne 1. dubna 1875 č. 67. ř. z. Zřizování burs povoluje ministerstvo financí se srozuměním ministra obchodu. Pokoutní bursy jsou zakázany a účastenství na nich tresce úřad politický prvé stolice pokutou až do 100 zl. nebo vězením od 1 do 14 dnů. Bursy mají správu samostatnou jsouce spravovány voleným výborem t. zv. řízením bursovním (komorou bursovní, představenstvem bursovním, radou bursovní, řiditelstvím bursovním), který volí navštěvovatelé bursy, jimž dle stanov náleží právo volební. Jinak jsou však bursy podrobeny dozoru státnímu, který přísluší ve všech záležitostech správních politickým úřadům zemským; bezprostřední státní dozor vykonává komisař bursovní, kterého ustanovuje ministr financí dorozuměv se s ministrem obchodu.

V jistých případech (byl-li porušen bursovní zákon neb statut) má ministr financí právo vznésti správu bursy na důvěrníky, které sám jmenuje, nebo dohodnuv se s ministrem obchodu a slyšev komoru obchodní a živnostenskou může naříditi, aby bursa na čas nebo navždy byla zavřena. Každá bursa musí míti stanovy, jež schvaluje ministr financí a obchodu. Řízení bursovnímu přísluší vydávati pravidla, kterými se upravuje obchod na burse, ustanovovati čas bursovní, obstarávati záležitosti hospodářské bursy; kromě toho ručí za udržování pokoje a pořádku na burse a má právo učiniti potřebná opatření policejní.

III. Návštěva bursy jest dovolena jen mužům, kteří mají právo sami své jmění spravovati. Dle § 5. zák. ze dne 1. dubna 1875 č. 67. ř. z. vyloučeni jsou z návštěvy bursy: 1. osoby ženského pohlaví; 2. osoby nemající způsobilosti ku právním činům; 3. kridatáři, pokud úpadek trvá; byli-li pro zaviněný úpadek odsouzeni, trvá toto vyloučení po 3 léta po dokonaném trestu; 4. ti, kdož závazkům, jež jim z nějakého obchodu na burse vznikly, neučinili zadost; 5. ti, jimž pro přestoupení předpisů bursovních nebo pro rozšiřování nepravých pověstí bylo odňato právo bursu navštěvovati; 6. ti, kdož odsouzeni byvše trestním soudem po tři leta do zastupitelstva obecního voleni býti nemohou a 7. ti, kdož pro obchod podloudní nebo pro těžký přestupek důchodkový nemohou obchod nebo živnosť nějakou provozovati, aniž v ně se uvázati. Vyloučení z bursy může však i z jiných důvodu nastati, jež ve stanovách bursovních jsou uvedeny (vyloučeni mohou býti, kdož se chtějí se svými věřiteli mimosoudně vyrovnati, ti, kdož liquidační závazky z obchodů bursovních nevyplní, kdož bursu navštěvují ne za obchodem, nýbrž za zcela jiným účelem).

Návštěva bursy jest dovolena jen na vstupenku bursovní, pokud ovšem se tak neděje z úřední aneb služební povinnosti. Přestupky bursovního řádu trestají se pokutou až do 1000 zl., po případě vyloučením z bursy na čas. Z uložení pokut do 100 zl., nebo z trestu vyloučení z bursy až na 3 měsíce nemá odvolání místa, z trestu těžších lze se ve lhůtě 2nedělní odvolati k zemskému úřadu politickému. Při vyloučení z bursy nemá odvolání účinku odkládacího. Politický úřad smí pokutu snížiti jen až na 100 zl., nebo dobu vyloučení zkrátiti na 3 měsíce.

IV. Předměty obchodu bursovního jsou přesně vytčeny ve stanovách bursovních. Ministr financí slyšev příslušné řízení bursovní ustanoví, ve kterých papírech cenných se může na burse obchodovati a které úředně zaznamenávány (kotirovány) býti mohou. Říšským zákonem ze dne 11. dubna 1876 č. 62. ř. z. jest oprávněna bursa vídeňská od společností akciových a spolků úvěrních, jichž papíry (titres) na burse vídeňské jsou úředně zaznamenávány, přiměřený roční příspěvek (poplatek kotisační) ku fondu bursovnímu vybírati, a cenné papíry, za něž poplatek tento zapraven nebyl, z úředního listu kursovního škrtnouti.

Bursy na zboží a bursy peněžní mohou býti buď spojeny anebo rozděleny. Bursy, které mají oddělení peněžní a oddělení pro zboží, nazývají se bursami smíšenými. Takové bursy nacházejí se ve Vídni, v Praze a v Terstu; mimo to jsou bursy na zboží ve Vídni, v Praze (plodinová bursa), v Linci a v Černovicích. Vídeňská bursa na cenné papíry významem i velikostí svou je první v říši, její smýšlení má vliv na obchody všech jiných burs rakouských. Bursa terstská pěstuje značnou měrou obchody devisní a valutové, bursa pražská zabývá se hlavně místním obchodem.

Ku bursám na zboží počítati sluší bursy plodinové, které se nacházejí jen ve větších obchodních městech a ve větších přístavech. Na bursách těchto se provozují obchody se všemi druhy obilí, se řepkou, luštěninami, chmelem, semeny, senem a slámou, moukou, chlebem, kroupami, sladem, líhem a olejem řepkovým. Na burse terstské dějí se značné obchody se zbožím kolonialním, spiritusem a rafinádou cukrovou, na burse pražské se surovinou cukrovou.

V. Agenti bursovní byli v dřívějších dobách prostředkovately obchodů bursovních, však měli menší práva, nežli přísežní sensálové (dohodci obchodní). Prohlášením zákona ze dne 1. dubna 1875 č. 67. ř. z. pominula úplně práva agentů bursovních. Nynější agenti bursovní prostředkují jen spekulační obchody na burse.

VI. Komisař bursovní bdí nad tím, aby se zachovávaly předpisy bursovní, jest přítomen při poradách řízení bursovního, a může jeho usnesení zastaviti, dokud nedojde rozhodnutí vyšší. Komisař bursovní vykonává dohled nad sensály, kteréž má tresty pořádkovými trestati, poruší-li řád, ač nepatří-li věc vyšetřiti disciplinárně.

VII. Kurs bursovní jest cena, jež se byla určitého dne bursovního dle poměru nabídky k poptávce po věcech, jež jsou předmětem obchodu na burse, utvořila. Dle zákona ze dne 1. dubna 1875, č. 67 ř. z. musí řízení bursovní každého dne po skončené burse úředně pod dohledem komisaře bursovního vyhledati kursy (ceny) cenných papírů, směnek, drahého kovu, po případě zboží, se kterým obchod na dotyčné burse byl veden, podle obchodů s dohodci obchodními v čase bursovním uzavřených a podle dat, o nichž dohodcové, vykonávajíce svůj úřad, vědomosti nabyli. Byly-li kursy přesně stanoveny, buďtež bez prodlení řízením bursovním v úředním listě kursovním (seznamu cen) vyhlášeny. V úředním listě kursovním jsou zaznamenány kursy závěrečné, a sice na bursách peněžních v rubrice »peníze a zboží« jsou tak sestaveny, že z nadpisu »peníze« sezná se, kolik se při závěrce za papír nabízelo, a z nadpisu »zboží«, jaká cena se za něj při závěrce žádala. Difference mezi číslicí peníze a zboží slove napjetím. V listě kursovním jsou z pravidla uvedeny kursy akcií, nezúročitelných losů a mincí dle ceny za kus, kurs obligací většinou v procentech jich ceny nominelní, u směnek a cizích peněz papírových za 100 jednotek dotyčné měny cizí. Kromě toho obsahuje list kursovní ještě nejvyšší aneb nejnižší kursy, kterýchž bylo sprostředkováním dohodců bursovních při závěrečném obchodu na burse skutečně docíleno. — List kursovní burs na zboží se podobá listu úřednímu bursy na cenné papíry, jen že kurs zboží, jak z povahy obchodu se zbožím vysvítá, tak přesně stanoviti nelze. Často bývají v seznamu cen burs na zboží jen ceny hraničné neb průměrné (»od — až«) pro jednotlivé druhy zboží udávány. Obchody, jež byly na burse na zboží sensály sprostředkovány, jakož i obchody, jež byly bez prostředkování sensálů uzavřeny, bývají uváděny jednotlivě.

Kursem bursovním v úředním listě kursovním zaznamenaným řídí se i obchod mimo bursy. Samému zákonodarství jest kurs bursovní v četných případech měřítkem, tak při vyměřování náhrady škody dle čl. 357 obch. z., při ceně vyvolávací při exekuční dražbě obligací a akcií (dv. d. ze dne 24. ledna 1844, č. 778 sb. z. s.), pro určení ceny při vyměření poplatků z cenných papírů, mincí a cizích peněz papírových (§ 51. popl. z.) a při stanovení

hodnoty papírů cenných při skládání kaucí a vadií, jakož i při zjišťování úvěru daňového při daních nepřímých.

VIII. Obchody bursovní. Za obchody bursovní ve smyslu zákona ze dne 1. dubna 1875, č. 67 ř. z. pokládati lze toliko takové obchody, kteréž ve veřejné místnosti bursovní a v určitém čase bursovním o takových předmětech uzavřeny byly, ve kterých se na dotyčné burse obchod vésti smí a kteréž tam znamenati jest dovoleno. (Nejsou tedy obchody bursovními závěrky učiněné před započetím aneb po ukončení bursy.) Obchody bursovní prohlašuje zákon za absolutní obchody; při rozhodování právních rozepří z jednání bursovních vzešlých nemá místa námitka, že právní nárok se zakládá pouze v differenci, kterýžto obchod pokládá se za sázku nebo za hru. Obchody záležející v půjčování na zástavu, obchody prolongační aneb stravné, jež jsou obchody bursovními, posuzovati dlužno dle ustanovení člu. 311 obch. z. i tehdá, když se nejedná o pohledávku mezi kupci, jež vzešla z obapolných jednání obchodních, a i když úmluva písemní učiněna nebyla. Rozepře z obchodů bursovních vzešlé náležejí před rozhodčí soudy bursovní, ač neusnesou-li se strany písemně na něčem jiném.

Mnohé bursy, aby obchody bursovní snadněji se rozvinovati mohly, mají zvláštní zřízení pro kompensaci a liquidaci jednotlivých obchodů závěrkových, vzájemně namnoze korespondujících; řízení bursovní nechť pak v takovém případě ustanoví pro obchody bursovní lhůty liquidační. Tak jmenovitě pro peněžní bursu vídeňskou stává zvláštní kancelář pořádací u jednoty žírové a pokladniční ve Vídni, kteráž obstarává t. zv. obchody per arrangement, které se dějí pravidelně dvakráte týdně v určitých dnech, při čemž vyjmuty jsou hodnoty bursovní, které se dle nařízení komory bursovní uzavírají per ultimo, jakož i valuty, pro které jsou stanoveny určité dni v týdnu.

1. Bursovní zvyklosti (usance). Kromě řádu má každá bursa pro obchody s jednotlivými druhy zboží zvláštní pravidla řízením bursovním stanovená, jež obsahují přesná nařízení o závěrce a plnění obchodů bursovních, tak zvláště o vlastnostech, kteréž musejí míti papíry cenné, resp. zboží, aby mohly býti předmětem obchodů bursovních, o terminech plnění, o následcích nesplnění smlouvy a o zakročení, nedodrží-li kdo následkem insolvence závazky z obchodů plynoucí. Dle usance bursovní přísluší straně, jíž druhá strana smlouvu nesplnila, právo dle čl. 357 obch. z. z obchodů fixních plynoucí. Usance většinou žádají, aby strana, jež plnění neobdržela, dala toto nesplnění smlouvy protestem nebo oznámením orgány bursovními zjistiti. Opomene-li strana dáti to zjistiti, ztrácí nároky na náhradu, ježto se má za to, že ze smlouvy sešlo; při obchodech se zbožím má opomenutí protestu neb oznámení za následek prolongaci obchodu, po případě lhůty splnění.

a) Bursy peněžní mají usance pro obchod s papíry cennými v užším smyslu (akcie, obligace), pro obchod s eskomptem směnečným, s devisami (směnky cizozemské a podobné kupecké dopisy), a s valutami (mince a cizozemské peníze papírové).

b) Bursy na zboží mají většinou jednak všeobecné usance (společné usance pro všechna odvětví zboží dotyčné bursy), jednak zvláštní usance pro celou řadu různých druhů zboží, při čemž ani mnohé odrůdy nejsou předmětem obchodů bursovních; usance pro cenné papíry i pro zboží předpokládají obyčejně obchod ve velkém, zvláště pak usance pro papíry cenné a ony druhy zboží, jež jsou předmětem velké spekulace,

kdežto usance bursovní jsouce nutným doplňkem zákonních ustanovení mají zaručiti obchodu bursovnímu bezpečnosť a rychlý vývoj. Na základě usancí bursovních uzavírají se obchody i mimo bursu, když se byly obě strany o tom smluvily, a mohou proto býti vydány správou bursovní usance po přání účastníků i pro předměty, v nichž neprovozuje se obchod na burse.

2. Druhy obchodů bursovních:

a) Základem obchodu bursovního jest koupě a prodej.

α) Při papírech cenných činí se obchody bursovní závěrkami. Závěrkou vyrozumívá se ono množství (quantum), jež má dodati, po případě přijati ten, kdož ku koupi nebo ku prodeji dotyčnou hodnotu bursovní nabízí. Závěrka u papírů, jež se znamenají dle kusů, obnáší obyčejně 25 kusů, a u papírů, jež se znamenají dle procent, obyčejně 5.000 zl. ceny nominální. Dle doby dodací (doby splnění) rozeznávají se obchody na hotovosti, obchody na dodávku za několik dní, obchody per arrangement, obchody per ultimo aneb obchody na jiné určité lhůty. Pro obchody per arrangement jest dobou dodávky den arrangementu řízením bursovním určený a při obchodech per ultimo vyprší lhůta koncem měsíce.

β) Usance burs na zboží jsou velice rozmanity. Obyčejně děje se však koupě a prodej zboží buď tím způsobem, že se udají znaky druhové, kteréž pro to zboží obchodem přijaty byly (provenience, obsah stupňový, pojmenování kvality, známky), neb že se předloží vzorek. Způsobem prvým uzavírají se obchody lhůtní (termínové) (obchody spekulační), kdežto prodej dle vzorků děje se při obchodech skutečných.

Při obchodech lhůtních jsou předepsány lhůty, kdy zboží se dodati aneb odebrati má, při čemž se určuje lhůta dle kalendáře na měsíce, nebo dle ročních počasí, nebo dle jiných okolností (ku př. otevření plavby). Je-li lhůta dodací ponechána na vůli prodávajícímu, jest tento povinen kupci ohlásiti, že určitého dne zboží dodá.

b) Obchody prémiové jsou obchody, záležející ve smlouvě trhové pod výminkou učiněné. Rozeznávají se pak obchody s premií jednoduchou a obchody s premií dvojitou. Při obchodech s premií jednoduchou nabývá kontrahent, zaplativ určitý obnos buď práva, že určité quantum hodnot bursovních za ujednaný (obyčejně za denní kurs přibližný závěrce) kurs v pozdějším čase (na příkiad v 8 dnech, ku konci (ultimo) nejbližšího měsíce atd.) od druhého kontrahenta dostane a přijme (»premie předběžná« Vorprämie), nebo práva, že určité quantum hodnot bursovních za smluvený kurs v pozdějším určitém čase dodá (»prémie zpáteční« Rückprämie). Je-li kurs v době smluveného termínu (v době prohlášky) nižším než kus ujednaný (přejímací), tu kupec prémie nepoužije svého práva (nepřijme papíry) a zaplatí raději prémii; podobně učiní kupec premie na »dodati«, je-li v den prohlášky (termínu smluveného) kurs vyšším nežli ujednaný kurs přejímací.

Při dvojitém obchodě prémiovém (prémie na dodati a přijati) nabývá kupec (plátce) prémie obojího práva svrchu uvedeného v ten způsob, že v době smluveného termínu má právo mezi oběma voliti.

Prémiovému obchodu jest velmi blízkým obchod dontový, při němž kupec resp. prodavač zaplativ pokutu (prémie dontová) má právo do určité lhůty od obchodu upustiti.

Jiným druhem obchodů prémiových jest stellage, záležející v tom, že jeden kontrahent (kupec stellage) jest oprávněn v pozdější době

(v 8 dnech, ku konci tohoto nebo následujícího měsíce) určité množství papírů buď za ujednanou (nižší) cenu druhému kontrahentu dodati aneb od tohoto za ujednaný (vyšší) kurs přijati, při čemž kupec stellage jest povinnen jedno nebo druhé zvoliti (při dvojitém obchodu premiovém platí opak toho).

Účelem všech těchto obchodů jest chrániti kontrahenta, jemuž volba náleží, před přílišnou ztrátou (risikem).

c) Obchody prolongační a obchody stravné: Spekulantu v papírech se často stává, že nemůže koupené papíry, při nichž počítal na stoupnutí kursu (hausse), odebrati, anebo dodati papíry, jež v očekávání že kurs klesne (baisse) prodal; spekulant musí si tedy čas ku plnění prodloužiti (prolongovati). Tohoto účelu může haussier, jenž hodlá prolongovati, tím způsobem dosíci, že papíry, jež má odebrati, v den plnění za hotové prodá a stejné množství těchže papírů na pozdější lhůtu (na př. per ultimo) koupí (»dá je do stravy«); baissier může naopak lhůtu tak prodloužiti, že papíry, které třeba ani neměl, ale je přece prodal (in bianco) v den plnění za hotové koupí a současně stejné množství těchže papírů na pozdější termín prodá. Provozují-li tyto obchody prolongační dvě strany vzájemně, (haussier prodá papíry, jež má dodati, hotově téže osobě, od které stejné množství těchže papírů, jež se mají per ultimo nejbližšího měsíce dodati, koupí, neb opáčně baissier koupí hotově papíry, které by měl v den plnění dodati, jež ale nemá od téže osoby, kteréž on stejné množství těchže papírů, jež má dodati v pozdější lhůtě na př. per ultimo příštího měsíce, prodá) jsou to t. zv. obchody stravné. Takový obchod stravný jeví se býti dle svého účinku a účelu prolongací (odročením lhůty přijímací nebo dodací), dle formy prodejem po případě koupí na čas. Obchody stravné a prolongační mohou se opakovati a jsou vhodnou výpomocí obchodu spekulačnímu.

Pro obchody stravné platí doba platební usancemi nařízená, pročež prolongace při papírech per arrangement děje se od arrangementu k arrangementu, prolongace u papírů per ultimo od ultima k ultimu. U papírů, z nichž dle ustanovení komory bursovní platí se úroky, náležejí úroky stravníku. Odškodněná, kterou ten dostává, kdo peníze má platiti, když ponechá papíry ve druhé ruce, slove report, odškodněná, kterou dostává, kdo papíry na měsíc půjčuje, slove deport. Povšechně možno říci, že haussisté při prolongaci platí report, baissisté, že přijímají deport. Report a deport vyměřuje se dle celkového stavu peněz, jaký té doby právě jest. U papírů kursu vysokého platí se většinou report, u papírů kursu nízkého deport. Je-li kurs termínový nějakého papíru vyšší nežli kurs denní, má papír report; je-li však denní kurs vyšší termínového, má papír deport. Je-li dále u papírů některých míra úroková nízkou a tudíž peněz dostatek, jest vždy deport vysoký, poněvadž nedostatek zboží způsobený nadbytkem peněz zvyšuje kurs denní a snižuje kurs ultimový. Je-li míra úroková vysokou, peněz tedy málo a zboží nadbytek, je kurs denní nižší než ultimový, a pak platí se report.

Obchody strávními nazývá bursa též obchody, jež provádějí spekulanti za účelem prolongace, však způsobem jednodušším. V den platební totiž přijme papíry místo osoby k tomu zavázané zapůjčovatel peněz (stravník) zapůjčiv celou nebo skoro celou cenu trhovou, s podmínkou, že

po uplynutí termínu papíry téhož počtu a druhu proti zaplacení obnosu zapůjčeného vrátí stravovateli, který obchod uzavřel. V těchto případech obdrží zapůjčovatel místo úroků běžných z papírů do stravy vzatých úroky určité z kapitálu zapůjčeného. Jest tedy ze stanoviska právnického tento způsob obchodu stravního zápůjčkou na zástavu ruční.

Co se týče placení poplatků z obchodu stravního, podléhá list zástavní, pokud lhůta zapůjčovací nepřekročí 8 dní, poplatku kolkovému 10 kr. za arch jako při každé prolongaci (§. 8 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.), proto že obchod stravní jest jaksi obchodem zápůjčkovým, kterýž obchodník uzavírá, aby nabyl zálohy na papíry cenné nebo na zboží. Ustanovení §. 8. zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z. bylo pokud se týče obchodů strávních s papíry cennými (effekty) zrušeno zákonem ze dne 18. září 1892 č. 172 ř. z. §. 10.

IX. Bursovní komisionáři. Při uzavírání obchodů bursovních zúčastňují se kapitalisté osobně velmi zřídka, nýbrž svěřují obyčejně obstarávání obchodů bankám, bankéřům, nebo jednatelům, jimž dávají pak své rozkazy. Banky, bankéři a jednatelé, kteří se obstaráváním takovýchto obchodů zabývají, zovou se bursovními komisionáři. Pro poměr tento platí ustanovení obch. zákona o komisionáři (čl. 376 obch. z.). Udá-li komitent při udílení rozkazu komisionáři nejvyšší cenu pro koupi a nejnižší cenu pro prodej (limito), jest komisionář tímto limitem dle čl. 363 obch. z. vázán.

O bližším viz čl. Komisionář.

X. Soudy rozhodčí bursovní jsou soudy rozhodčí při jednotlivých bursách k tomu zřízené, aby rozhodovaly o rozepřích vzešlých z obchodů bursovních. Dle zákona ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z. může totiž ve stanovách bursovních býti ustanoveno, že rozepře vzešlé z obchodů bursovních má vždy rozhodovati soud rozhodčí, ač neusnesly-li se strany písemně o něčem jiném. Bursovní soudy rozhodčí rozhodují buď dle zásad řádu soudního (§. 270 s. ř., §. 359 západohal. s. ř.) nebo dle zásad ustanovení statutárních též o rozepřích, jež vzešly z obchodů mimo bursu uzavřených, pak-li se obě strany při závěrce (zvláště v listu o závěrce) nebo aspoň před uzavřením obchodu výslovně a písemně soudu rozhodčímu podrobily. Některé bursy žádají, aby aspoň jedna ze sporných stran byla členem bursy. Rozhodčí soud vídeňské bursy peněžní a bursy na zboží rozhoduje o rozepřích z obchodů mimobursovních vzešlých jen tehdá, jedná-li se o zboží bursovní.

Řízení před soudem rozhodčím zahájí se podáním žaloby, kterou lze podati buď ústně do protokolu nebo písemně ve dvojím stejnopise. Žalovaný obdrží buď jeden stejnopis žalobní, neb opis žaloby protokolární do vlastních rukou. Stranám, jichž bydliště není známo aneb jichž bydliště nalézá se v cizině, zřídí se zvláštní zástupce (zástupce nepřítomného) a zároveň provede se edikţální citace. Pro každý jednotlivý případ sestaví se senát skládající se pravidelně ze tří nebo pěti smírčích soudců, které volí obyčejně na delší dobu členové bursy a jež tvoří zvláštní sbor, (sbor smírčích soudců). Na některých bursách jest řízení bursovní zároveň sborem smírčích soudců. Senát sestavuje se tím způsobem, že každá strana zvolí sobě jednoho nebo dva soudce, kteří si pak zvolí třetího pokud se týče pátého člena za předsedu; předsedu senátu může též jmenovati předseda

sboru soudců smírčích, kterýž jmenuje též členy senátu, jež žalovaný jmenovati má a jež jmenovati se zdráhá. Před rozhodčím soudem bursovním projednávají se rozepře ústně a strany mají se dostaviti k líčení pře osobně. Zastoupení strany zmocněncem není však vyloučeno, je-li zmocněncem společník veřejný, prokurista, obchodní příručí strany nebo člen bursy; rovněž správce podstaty úpadkové neb opatrovník strany jest připuštěn. Advokáti jsou ze zastupování před soudem rozhodčím vyloučeni. Nedostaví-li se jedna nebo druhá strana, nezastavuje se tím řízení. Dříve než se řízení zahájí, má se pokusiti soud o smír, o kterémž sepíše se protokol. Na základě tohoto smíru, může se vésti exekuce. Soud smírčí projednává a rozhoduje rozepře dle svého volného uvážení a může též připustiti, aby strany svá vyjádření podaly písemně. Soud smírčí jest sice oprávněn svědky a znalce vyslýchati, nikoliv však je v přísahu vzíti. O přísežný výslech jakož i o výslech svědků a znalců, kteří se k soudu smírčímu na vyzvání rozhodčího soudu nedostavili, dožádá se soud okresní, v jehož obvodu bydlí dotyčný svědek nebo znalec. Při vynášení rozsudku rozhoduje většina hlasů; je-li rovnosť hlasů, rozhodne předseda. Rozsudek i s důvody prohlásí se stranám ihned po skončeném řízení ústním, nebo při zvláštním stání, jež se na krátký čas ustanoví. Nedostaví-li se k ústnímu prohlášení rozsudku strana, doručí se jí písemný rozsudek i s důvody (předsedou senátu a zapisovatelem podepsaný) z povinnosti úřední. Strana, která podlehne, uhradí odpůrci náklady jemu vzešlé (většinou jen hotové výlohy), poplatky kolkové a ve prospěch fondu bursy zaplatí taxu soudu smírčího, již vyměřuje řízení bursovní dle výše hodnoty předmětu sporného. Přísahy stran, na které smírčí soud rozsudkem nalezl (nebo přísahy, na které se strany smířily), mohou býti vykonány přímo u soudu smírčího; soud smírčí může však dožádati za intervenci též soud okresní, v jehož obvodu osoba přísahati mající bydlí. Za výkon rozsudku smírčího soudu který se může po uplynutí 24 hodin vykonati, nebo smíru, žádá se u soudu smírčího, který pak příslušný soud dlužníkův za předsevzetí výkonu požádá.

Odvolání z rozsudku smírčích soudů bursovních jest vyloučeno. Naproti tomu připouští se však žaloba o neplatnosť rozsudku smírčího soudu, bursovního, kterou podati jest do 8 dnů ode dne doručení rozsudku u soudu řádného pro spornou věc příslušného, a která advokátem podepsána býti musí. Podání žaloby o neplatnosť nezastavuje výkon rozsudku soudu smírčího. Nežli se rozsudek soudu smírčího vykoná, může býti podána žádosť o spravení nestání, o kteréž rozhoduje soud smírčí sám.

Povinnost kolková při soudech smírčích: Výnosem min. fin. ze dne 11. března 1884 č. 8844 byly podání k soudu smírčímu vídeňské bursy plodinové, jakož i protokoly sproštěny kolku, což platí i pro ostatní bursovní soudy smírčí, ježto p. s. 43 popl. z. při těchto soudech užiti nelze. Listiny které se smírčímu soudu předkládají, netřeba kolkovati (výn. min. fin. ze dne 22. července 1876 č. 19071). Rozsudky soudů smírčích podléhají dle zák. ze dne 23. března 1874 č. 29 ř. z. následujícím poplatkům: 50 kr. při předmětech sporu do 50 zl., 1zl. 25 kr. do 200 zl. a 2 zl. 50 kr. při sporných věcech přes 200 zl.

Změny dle nového soudního řádu.

Zákonem ze dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z. byla ustanovení zák.

ze dne 1. dubna 1875 č. 67. ř. z. o rozhodčích soudech bursovních částečně zrušena, jmenovitě pak v mnohých směrech změněna a doplněna.

1. Dle čl. XIV. jmen. z. může býti rozšířena působnosť bursovních soudů rozhodčích i na spory, které vznikly z obchodů mimo bursu uzavřených, předpokládaje:

a) že stranami spornými jsou orgány správy veřejné, společnosti obchodní, výrobní a hospodářská společenstva, členové nebo navštěvovatelé bursy neb osoby, které se po živnostensku zabývají výrobou, spracováním a prodejem věcí movitých, které jsou předměty obchodu;

b) že předmětem obchodu, z něhož pře vznikla, jest zboží, ve kterém se na dotyčné burse ochod provozuje;

c) že se obě strany před dojednáním obchodu zvláštní písemnou smlouvou rozhodčímu soudu podrobily; při obchodnících protokolovaných, členech a navštěvovatelích bursy stačí, když beze vší výtky přijali list o závěrce, který podrobení se příslušnosti bursovního soudu rozhodčího obsahuje.

Je-li spornou stranou osoba, náležející kruhům zemědělským, a nesrovnává-li se předmět sporu naprosto s provozováním její živnosti zemědělské, má bursovní soud rozhodčí z úřední povinnosti nebo ku návrhu strany druhé žalobu zamítnouti. Stanovy bursovní mohou ve příčině cizinců stanoviti výjimky.

2. Organisaci bursovního soudu rozhodčího mění nový s. ř. v ten způsob, že každému soudu rozhodčímu musí býti zřízen tajemník, t. j. zvláštní úředník bursovní komory, který má způsobilosť k úřadu soudcovskému a jehož potvrzuje ministerstvo financí, dorozuměvši se s ministerstvem spravedlnosti. Tajemník přijímá žaloby, poučuje strany, bdí nad doručováním, obstarává během líčení potřebné písemné zápisy, má hlas poradní při usnášení se soudu rozhodčího a vyhotovuje nálezy jeho.

Osoby, které nejsou členy nebo navštěvovately bursy, mají právo, zvoliti sobě smírčí soudce dle zvláštního seznamu osob, v sídle bursy bydlících, které nejsou příslušníky bursy, nýbrž které jsou jmenovány obchodními a živnostenskými komorami, radami zemědělskými nebo společnostmi hospodářskými.

3. Jednání soudu rozhodčího jsou veřejná; z důvodů §§ 172. a 173. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. (nov. s. ř.) může býti však veřejnosť vyloučena.

Strany mohou se nechati při jednání soudních zastupovati, a sice buď osobami v uvedeném seznamu jmenovanými, neb advokáty, veřejnými společníky, prokuristy, pomocníky obchodními, dále členy a navštěvovateli bursy.

4. Nálezu bursovního rozhodčího soudu odporovati lze stížností zmateční v těchto případech:

a) je-li smlouva, kterou se strany soudu rozhodčímu podvolily, neplatnou;

b) prohlásil-li se soud rozhodčí neprávem příslušným nebo nepříslušným;

c) nebyla-li žaloba zamítnuta, ač jednou ze sporných stran jest osoba, náležející kruhům zemědělským a předmět sporu naprosto nesrovnává se s provozováním její živnosti;

d) nebyla-li žaloba straně způsobem stanovami předepsaným doručena, neb bylo-li straně jednáním stanovám odporujícím zabráněno před soudem jednati;

e) byla-li k jednání před soudem připuštěna osoba k tomu po zákonu nezpůsobilá nebo neoprávněná;

f) zúčastnil-li se jednání soudce dle stanov zamítnutý;

g) nebyl-li soud řádně sestaven;

h) byla-li veřejnosť neprávem vyloučena.

O stížnosti zmateční, kterou podati jest sborovému soudu první stolice (obchodní soud), v jehož obvodu soud rozhodčí sídlí, do 14 dnů ode dne doručení dotyčného nálezu, rozhoduje se po slyšení stran, předsedy a tajemníka soudu rozhodčího; podáním stížnosti zmateční se však exekuce (vyjímaje jisté případy) nestaví (čl. XXIII. jmen. z.). Prohlásil-li se soud smírčí právoplatně nepříslušným, nebo zamítl-li žalobu (je-li zúčastněna osoba náležející kruhům zemědělským), nemůže řádný soud obecný rozhodnutí rozepře takové odepříti.

Kromě stížnosti zmateční připouští se též žaloba o neplatnosť nálezu soudu rozhodčího, kterou podati jest do 30 dnů ode dne doručení nálezu sborovému soudu prvé stolice (obchodnímu soudu), v jehož obvodu sídlí soud rozhodčí. Žaloba, jež exekuci nálezu rovněž nestavuje, má místo, odporuje-li nález nařízením platného práva nebo rozhodl-li soud smírčí v rozepři, která nevznikla z obchodu bursovního (§ 12. zák. ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z.) o námitce, že nárok žalobní zakládá se na obchodu differenčním, který za hru neb sázku považovati dlužno, nesprávně, nebo nerozhodl-li vůbec. (Čl. XXV. jmen. z.)

5. Dozor nad bursovními soudy rozhodčími přísluší ministerstvu spravedlnosti, jemuž předkládati se mají každoročně statistické výkazy činnosti jednací.

Čl. XXIII. jmen. z. ustanovuje dále, že stanovy bursovní nyní platící mají býti, pokud se bursovních rozhodčích soudů týče, v tomto smyslu změněny, a nejdéle do 3 měsíců od prohlášení tohoto zákona ministerstvům financí, spravedlnosti a obchodu ku schválení předloženy.

XI. Dohodci bursovní jsou dohodci, kteří byvše do přísahy vzati, na burse veřejné prostředkují obchody bursovní. (Zák. ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z.) Exekuční koupě a prodeje, jež se na burse dle nařízení obchodního zákonníka aneb dle usancí bursovních mohou činiti, přísluší výhradně dohodcům bursovním. Dohodci bursovní jsou oprávněni prostředkovati obchody též mimo bursu, však v místě bursovním, a přísluší jim dle zákona ze dne 1. dubna 1875 č. 68 ř. z. vůbec táž práva a tytéž povinnosti jako dohodcům čili sensálům obchodním. Sensálové zúčastní se schůzí bursovních a vyšetřování kursů úředních. Dohodce bursovní jmenuje řízení bursovní vypsavší dříve konkurs; schválení jmenování toho vyhrazeno jest zemské vládě.

Sensálové bursovní prostředkují buď obchody papíry cennými, směnkami, mincemi a kovy drahými (sensálové peněžní), buď obchody zbožím a obchody pojišťovací, dopravní a zasýlatelské (dohodci pro zboží). Dohodci bursovní podrobeni jsou dozoru komisaře bursovního, a podléhají disciplinární moci komise zvláštní, jež sestává z komisaře bursovního jako předsedy a ze členů řízení bursovního. Bližší ustanovení o dohodcích bursovních, zejmena ve příčině zkoušky pro úřad ten předepsané, o knihách dohodců a o jich pomocnících obsahují stanovy bursovní.

Býci plemenní licentovaní.

I. V království českém bylo licentování býků plemenných upraveno zák. ze dne 21. dubna 1887 č. 32 z. z. způsobem následujícím:

Ku plemenitbě skotu hovězího lze připouštěti jen licentované býky plemenné. Licentovaným jest býk, kterého příslušná komise ohledací uzná ku plemenitbě způsobilým. Komise ohledací jsou velmi důležitým činitelem, majíť poskytovati rady při koupi a výchově býků, by se chov skotu hovězího zveleboval čistokrevnými býky plemenníky; při tom řídí se instrukcemi, jež vydal zemský výbor ve srozumění s radou zemědělskou (výn. míst. ze dne 19. září 1888 č. 79.097, čís. 51 z. z.).

Komise ohledací zřídí se v každém okresu zastupitelském a v každém městě se zvláštním řádem obecním na tři leta a skládá se ze tří členů a sice: z důvěrníka, jehož zvolí výbor zemský ve srozumění s radou zemědělskou, jenž bydlí v okresu neb ve městě a který jest zároveň předsedou komise ohledací, a ze dvou znalců, zvolených výborem okresním, po případě zastupitelstvem městským. Tímtéž způsobem zvolí se pro případ zaneprázdnění těchto členů tři náhradníci. Komise však mimo to mohou si přibrati ku poradě zvěrolékaře. Členství komise jest úřadem čestným, takže nahražují se členům komise toliko hotové výlohy z fondu okresního, a ve městech z fondu obecního.

Komise ohledací oznámí výboru okresnímu, po případě radě městské nejméně 14 dní napřed den a místo, kdy a kde v obcích v obvodu komise ležících ohledání a licentování předsevzíti hodlá, což okresní výbor, po případě rada městská veřejně vyhlásí. Ohledací komise rozhoduje většinou hlasů o způsobilosti býka ku plemenitbě, a její usnesení jest nezvratné a není z něho odvolání. Uznala-li komise býka ku plemenitbě způsobilým, vydá majiteli k účelu užívání býka ku plemenitbě list povolovací (licenci) na dobu jednoho roku platný a poznamená býka přížahou (t. j. vypáleným znamením, okres [město] dotyčný naznačujícím, se dvěmi posledními číslicemi letopočtu). Licentování a označení býka má platnosť po dobn jednoho roku i v jiných okresích. Žádá-li majitel ohledání býka svého, může komise býka ohledati na útraty majitelovy. Komise ohledací musí vésti rejstřík o býcích za způsobilé uznaných a licentovaných, a vyhlašovati jich stanice. Přejde-li býk licentovaný v držení osoby jiné, učiniž starosta obce, ve které se býk dosud nalézal, o tom oznámení komisi ohledací. Zemský výbor může rozpustiti komisi ohledací i před projitím doby a nařiditi sestavení nové komise. (Zák. ze dne 21. dubna 1887, č. 32 z. z.)

Užívá-li aneb dá-li užívati někdo býka svého ku plemenitbě, aniž má licenci, ať za plat nebo zdarma, propadá pokutě 3 zl., která může se zvýšiti až na 15 zl. (§§ 7. a 9. zák. ze dne 21. dubna 1887 č. 32 z. z.) Majitel krávy nebo jalovice, jenž by ji vědomě pustil k býku nelicentovanému, trestán buď v každém jednotlivém případě pokutou od 1 zl. až do 5 zl.

Okresní výbory mají dleob doby ustanovení § 100. obec. ř. dohlížeti k tomu, aby starostové obecní přesně šetřili ustanovení tohoto zákona. Výkon trestních ustanovení zákona přísluší jak v obcích tak ve městě orgánům místní policie. Proti nálezům trestním připouští se odvolání k úřadům politickým. Pokuty připadají místnímu fondu chudinskému obce, v jejíž obvodu přestupek byl spáchán.

II. V markrabství moravském platí dle zák. ze dne 23. března 1883 č. 43 z. z. ustanovení podobná.

Licentování býků, jakož i dozor nad jich chovem přísluší tu komisím (t. zv. komisím pro chov zvířat), které skládají se ze 3 členů, jmenovaných zemským výborem na dobu 6 let. Komisím těm přísluší netoliko licentování býků, nýbrž dozor nad chovem dobytka vůbec.

Bydliště viz Příslušnost soudní.

Byty dělnické viz Dělníci.

Byty pro vojsko viz Ubytování vojska.

Caducum viz Odúmrť.

Cautio actoria viz Jistota žalobní.

Cejchovnictví.

I. Dějiny. Patentem císařovny Marie Teresie ze dne 23. srpna 1777. byl vydán cejchovní řád za tou příčinou, »aby zavedena byla stejná míra a váha, a aby obecenstvo netrpělo žádné újmy«. Dle tohoto patentu, který byl nařízením ze dne 17. listopadu 1784 doplněn, byl každý povinnen dáti míry, závaží a váhy cimentovati a recimentovati. Cimentování za tehdejší doby obstarávali zeměpanští úřadové. Císař Josef II. zrušil tyto zeměpanské úřady cejchovní nařízením ze dne 1. listop. 1787 a dohled na míry a váhy svěřil magistrátům a představeným obcí, nařídiv dále, by cejchování bezplatně bylo obstaráváno, recimentování zrušil úplně. Brzy však se objevilo, že jest nutno, aby recimentování znovu bylo zavedeno, což stalo se také dv. d. ze dne 15. dubna 1790 a 29. března 1793; cejchování měly pak obstarávati bezplatně úřady obecní. Cís. nař. ze dne 1. listop. 1787 jest ještě dnes zákonitým podkladem cejchovnictví. Stanovami, kterými byly politické úřady organisovány z r. 1853 č. 10 ř. z. byly obecní úřady cejchovní podrobeny státnímu dohledu, který byl svěřen úřadům okresním. Nařízením min. vnitra a obchodu ze dne 6. června 1858 č. 93. ř. z. byla ve všech korunních zemích, ve kterých dolnorakouské míry a váhy zavedeny byly, vydána instrukce cejchovním úřadům. Říšský zákon ze dne 5. března 1862 č. 18. ř. z. čl. 5. pokládal dohled na míry a váhy za část samostatné působnosti obcí, a tak se stalo, že byl dozor nad cejchovnictvím úřadům politickým odňat. Brzy však objevilo se mnoho nesprávností, takže náprava stala se velice žádoucnou. To bylo podnětem organisace cejchovnictví a úřadů cejchovních.

II. Řád cejchovní, nyní platící, vydán byl zákonem ze dne 31. července 1871 č. 16. ř. z. ze dne 2. března 1872, kterým nová soustava měr a vah byla stanovena a jako základ zákonné míry a váhy přijat byl metr. (Čl. I.)

Základní mírou pro země na říšské radě zastoupené jest kopie metru ve článku I. za jedničku délky prohlášeného, kterážto kopie byla jako prototyp č. 15. od conférence générale des poids et mesures roku 1889 schválena. Podle certifikátu, který byl ku této kopii od comité international des poids et mesures přidán, jest vzdálenost mezi středními čárkami dvou souhlasných skupin čárek na této vzdálenosti nanesených, měřená při teplotě 0^0 C ve směru osy podélnými čarami naznačené o 0·000.000.9 metru větší, než metr článkem I. určený.

Základní váhou pro země na říšské radě zastoupené jest kopie kilogramu ve článku I. za jedničku váhy prohlášeného, kterážto kopie byla jako prototyp č. 33. od conférence générale des poids et mesures roku 1889 rovněž schválena. Podle certifikátu, který byl k této kopii od comité international des poids et mesures přidán, jest hodnost čili váha této kopie

o 0·000.000.061 kilogramu větší, než kilogram ve článku I. určený. (Zák. ze dne 12. ledna 1893 č. 10. ř. z.)

Zákonné míry a váhy rozdělují se tedy 1. na míry délkové (jednička: metr); 2. na míry plošné (jednička: ar); 3. na míry prostorové (jednička: litr); 4. na váhy (jednička kilogram). (Čl. III.)

Ode dne 1. ledna 1876 musí se ve veřejném obchodě těchto měr a vah výhradně užívati (čl. V. odst. 1.). Přestupky trestají se pokutou od 5 zl. do 100 zl., po případě vězením. Nař. min. obchodu ze dne 28. března 1881 č. 30 ř. z. vydány byly zvláštní předpisy o tom, kdy míry a váhy opětnému cejchování podrobeny býti mají. Stanovena byla lhůta 2—3letá, ve které vždy periodicky mají se dáti míry a váhy znovu cejchovati. Zák. ze dne 15. května 1871 č. 43 ř. z. byla prohlášena zvláštní ustanovení o cejchování lodí.

III. Úřady cejchovní. Nejvyšším technickým orgánem, jenž má péči o míry a váhy, a který podléhá ministerstvu obchodu, jest normální komise cejchovní. Tato komise řídí všechny záležitosti týkající se technické stránky cejchovnictví a má toho dbáti, aby se cejchovnictví dělo všude dle souhlasných předpisů (§ 1. a 2. nař. min. obchodu ze dne 17. února 1872 č. 17 ř. z. ze dne 2. března 1872).

Zákonem ze dne 31. března 1875 č. 43 ř. z. ze dne 15. dubna 1875 byly organisovány úřady cejchovní. Úřady cejchovní jsou úřady státními, jimž přísluší cejchování a kolkování měr, závaží a váh ve veřejném obchodě užívaných (§ 1.). Úřady cejchovní mají býti zpravidla zřízeny v sídle úřadu zeměpanského a sice v sídle okresního hejtmanství, kterému přísluší dozor nad nimi; jen v jednotlivých případech, kde místní a zvláště výrobní poměry toho vyžadují, mohou býti zřízeny cejchovní stanice i na jiných místech pro jednotlivá odvětví cejchovnictví. (§ 1., odst. 2.). Ačkoli okresnímu hejtmanství přísluší právo dohlížeti na činnost cejchovních úřadů, přece se tento dozor nemůže vztahovati dle povahy věci na jednotlivé podrobnosti působnosti cejchovního úřadu. Za tím účelem zřízeni byli úřadům cejchovním zvláštní přednostové, kteří jim v čele stojí a kteří mají dbáti toho, aby mistr cejchovní správně svůj úřad vykonával; při úřadech cejchovních, které zřízeny jsou v sídle cejchovního inspektora, zastává úřad přednosty tento inspektor, v ostatních místech bývá za přednostu povolán zeměpanský úředník, po případě důvěrník. (§ 2.). Cejchovní mistr jest sice ve svém úřadě zřízencem veřejným, není však mezi státní úředníky zařaděn; obyčejně se s ním uzavře smlouva služebná, ve které jsou všechna práva a povinnosti jeho vytknuta. Na venkově bývají za cejchovní mistry přibíráni živnostníci k tomu schopní; nejsou-li spolehlivými, mohou býti v době, jež ve smlouvě jest stanovena, ze služby propuštěni. Jiného postavení požívají cejchovní mistři, kteří povoláni jsou ku větším cejchovním úřadům v sídle inspektorů; tito mistři cejchovní dosazují se, jako úředníci zeměpanští.

Úřad cejchovní skládá se obyčejně ze dvou členů, z přednosty a z cejchovního mistra (§ 2.). Dle potřeby mohou býti povoláni dva cejchovní mistři, po případě ještě pomocníci cejchovních mistrů, knihvedoucí, sluhové atd. (§ 7. nař. min. fin. ze dne 3. dubna 1875 č. 45 ř. z.)

Nař. min. obchodu ze dne 19. prosince 1872 č. 171 ř. z. byla vydána ustanovení o tom, které míry a váhy jsou dovolené, a dále předpisy o jich označení, formě a materialu, o strojích měřících, jež cejchování a kolkování podléhají, o činnosti úřadů cejchovních a o tarifu cejchovním.

Nař. ze dne 2. října 1875 č. 125. ř. z. byly země na říšské radě zastoupené za účelem snažšího dohledu rozděleny v 10 okresů (Dolní Rakousy, Horní Rakousy a Solnohradsko, Štýrsko a Korutany, Přímoří a Krajina, Dalmacie, Tyroly a Vorarlberg, Čechy, Morava a Slezsko, Halič, Bukovina).

IV. Po tomto upravení cejchovnictví vyskytly se však již dosti záhy mnohé nesnáze. Tak obzvláště na venkově a v horských krajinách bývá recimentování čili opětné cejchování spojeno s velikými obtížemi. Živnostníkům, kteří daleko od úřadů cejchovních bydlí, jest velice obtížno, aby své míry a váhy určitě na místo ku recimentování dodali, takže co nejrozhodněji dere se do popředí otázka, zda posavadní systém stálého cejchovnictví i na dále může býti pro venkov a krajiny horské podržen, anebo zda nebylo by lépe, kdyby se pro tento druh živnostníků zavedlo tak zv. cejchovnictví ambulantní. Vláda svolala za tím účelem v jednotlivých zemích korunních ankety, aby svoje dobrozdání podaly o této otázce, jakož i o celé řadě jiných záležitostí cejchovních. V Čechách konala se již roku 1893 tato anketa na místodržitelství v Praze, jež se v principu vyjádřila pro ambulantní cejchování, resp. recimentování měr a vah na venkově; ve kruzích zúčastněných očekává se s velikým zájmem reorganisace cejchovnictví.

Cejchy vodní.

I. Pojem.

Cejchy vodní čili míry vodní (koly, znamení normální, jezoměry) vyznačují při hnacích strojích a stavidlech vodních, jaká jest dovolená záplava vody nejvyšší, a je-li kdo zavázán vodu v určité výšce udržovati, jaká může býti výška vody nejnižší. Cejch musí býti zřízen způsobem takovým, aby vzdoroval všem nahodilým i úmyslným změnám výšky své, obzvláště aby chráněn byl proti všelikým pohromám na př. proti ledu, stržem břehů atd. Cejch musí se bezprostředně vody dotýkati a musí býti přístupným, aby se kdykoliv pozorovati mohl. Kromě toho má se ustanoviti na některém předmětu, majícím vždy polohu stejnou, určitý bod, aby výška cejchu a zařízení vodních se mohla kontrolovati.

II. Povinnosť cejchovní.

Každý majitel vodního díla, který jest omezen ve příčině užívání vody t. j. který jest oprávněn zvětšovati vodu jen do jisté největší výšky, nebo který jest zavázán vodu v určité výšce udržovati, jest povinnen cejch zříditi. Majitelé děl vodních, kteří závazků takových nemají, cejchy ovšem zříditi nemusí, ač nežádá-li toho prospěch veřejný. (§ 23. česk. zák. vod. ze dne 28. srpna 1870 č. 71 z. z.; § 22. mor. zák. vod. ze dne 28. srpna r. 1870 č. 65 z. z., § 22. slez. zák. vod. ze dne 28. srpna 1870 č. 51 z. z.. roz. min. orb. ze dne 11. listopadu 1876 č. 10961.)

Žádá-li některý účastník za zřízení cejchu při díle vodním, které cejchu ještě nemá, nebo je-li zřízení cejchu z ohledů veřejných nezbytným, má politický úřad okresní provésti řízení dle zákona vodního a stanoviti všechny okolnosti, které jsou pro zřízení cejchu předepsány.

Zřízení cejchu jest výkonem správy veřejné, což vyplývá z § 10. nař. min. vn., sprav. a obchodu ze dne 30. září 1872 č. 53 ř. z., který výslovně předpisuje, že majitel díla vodního může zrušiti cejch jen za intervence úřadů politických, kterýmž pak přísluší zavésti řízení za účelem obnovení cejchu zrušeného (r. min. orby ze dne 26. října 1876 č. 10.635).

III. Způsoby cejchů.

O způsobu, jakým mají býti cejchy zřízeny, obsahuje podrobná ustanovení §§ 2—7. nař. min. vn., sprav. a obchodu ze dne 30. září 1872 č. 53 ř. z.

IV. Dohled nad cejchy vykonávají v první řadě místní úřadové policejní, kteří jsou povinni bdíti nad tím, aby se šetřilo podmínek, které jsou pro zakládání cejchů předepsány, a podávati o zřízení cejchů nových zprávy politickým úřadům okresním, jim přísluší též rozhodovati, zda-li a jakým způsobem mají býti cejchy v určitém případě zřizovány. Majitelé cejchů jsou povinni každé poškození a pošinutí cejchu do 8 dnů ode dne nabyté vědomosti politickému úřadu oznámiti.

V. Přestupky.

Jakékoliv porušení cejchů vodních jest dle § 70. zem. z. česk., mor. a slez. trestati jako přestupek, ač nespadá-li porušení takové dle své povahy skutkové pod ustanovení zákona trestního jako jednání podvodné dle § 197. tr. z. neb § 199. lit. d) po případě § 320. lit. f) tr. z. (roz. nejv. s. dv. ze dne 10. května 1878 č. 1228), pokutou peněžnou, ve případě nedobytnosti vězením. Pravomocnosť trestní vykonává příslušný úřad politický.

VI. Poplatky.

Podání stran ve příčině založení cejchů kolkují se dle p. s. 43 lit. a 2 popl. z. tedy kolkem 50 kr. z každého archu, ač nemá-li místa osvobození dle p. s. 44 popl. z. Protokoly jednání při zakládání cejchů podléhají kolku 50 kr. z každého archu dle p. s. 79 c 2 popl. z., ač nebylo-li řízení dotyčné zavedeno z povinnosti úřední. Obsahuje-li protokol nějaké právní jednání, musí býti kolkován dle p. s. 79 a 2 popl. z.

Cena jest dle definice zákonné (§ 304 o. o. z.) vyměřená hodnota věci. Majíť věci ve právu majetkovém význam pouze potud, pokud mají v právním obchodu jakousi hodnotu t. j. jakousi míru užitečnosti. Hodnotu věci vůbec lze měřiti, srovnáme-li ji co do užitečnosti se kteroukoliv věcí jinou. Všeobecným absolutním měřítkem pro hodnotu věcí jsou peníze, jelikož tyto staly se všeobecným měnidlem, jimiž lze veškerých v právním obchodu se nalezajících věcí sobě opatřiti. Proto měříme čili odhadujeme hodnotu věcí pravidelně mírou peněžní; výsledkem tohoto odhadování jest cena věci (cena odhadní § 662 o. o. z.). Pro odhady soudní dokonce zákon sám nařizuje odhadnutí určitou sumou peněžní (§ 304 o. o. z.).

Určení hodnoty díti se může buď dle měřítka objektivního beze všeho zřetele ku zvláštním majetkovým prospěchům, jež věc osobě poskytovati může, anebo dle měřítka subjektivního, totiž vzhledem ku zvláštnímu — buď většímu neb i menšímu — prospěchu, který nějaká věc osobě určité za okolností toliko při této osobě se vyskytujících přináší. Proto rozeznává též zákon (§ 305 o. o. z.) řádnou čili obecnou cenu (pretium commune, ordentlicher, gemeiner Preis), odhadne-li se věc dle užitečnosti, kterouž vzhledem ku času a místu obyčejně a všeobecně pro každého, nehledě ku jeho zvláštním poměrům poskytuje, od ceny mimořádné (pretium singulare, ausserordentlicher Preis), béře-li se ohled na zvláštní poměry a na zvláštní v nahodilých vlastnostech věci se zakládající oblíbení toho, komu jest hodnotu nahraditi. Tak může na př. pozemek, který slouží někomu k arrondování statku jeho, pro tohoto míti vyšší cenu než pro jiné osoby.

Zvláštní odrůdou ceny mimořádné — ač § 305 o. o. z. ji od této přesně nerozlišuje — jest t. zv. cena zvláštního oblíbení (pretium affectionis, Wert der besonderen Vorlieben) t. j. hodnota vyměřená subjektivně nikoliv vzhledem ku majetkoprávní užitečnosti pro určitou osobu, nýbrž toliko vzhledem ku jejímu ryze osobnímu zájmu (affekci) na některé věci na př. drahé památce. Přesné rozeznávání v tom směru činí rozhodnutí spr. s. dv. ze dne 11 ledna 1881 č. 48 (Budwinski č. 984), vedle kteréhož lze mluviti o mimořádné ceně zvláštní obliby tenkráte, žádá-li majitel věci, aby mu vzhledem ku zvláštnímu oblíbení v nahodilých vlastnostech věci se zakládajícímu vyšší nežli obecná cena byla nahražena, nikoli však, pakli takovéto vlastnosti nebo poměry nabyvatele věci přiměly ku zaplacení ceny vyšší, kdež jedná se pak o mimořádnou cenu zvláštního interesse. Toliko v prvním, nikoliv i ve druhém případě lze ve smyslu § 6. cís. nař. ze dne 19. března 1853 připustiti zmírnění poplatku z převodu majetkového, jenž dle trhové ceny vypadá. Cenu zvláštního oblíbení ovšem nelze zjistiti obyčejným odhadem znaleckým, nýbrž ona může býti pouze určena bezprostředně tou osobou, které má býti nahražena.

Ve všech případech, kde ničeho jiného není umluveno nebo zákonem nařízeno, jest při odhadu věci říditi se obecnou cenou (§ 306 o. o. z.). Zvláště jest škodu způsobenou toliko menším stupněm nedopatření nebo nedbalosti nahraditi dle ceny obecné, kterouž věc v čas poškození měla (§ 1332 o. o. z.). Obecnou cenu statku sluší stanoviti dle čistého výnosu, nikoli dle výnosu hrubého (Roz. nejv. s. ze dne 10. srpna 1868. č. 8746 Gl. U. 3485).

Nejdokonalejším výrazem obecné ceny jest cena tržní (Marktpreis), která může býti dle různosti míst buď cenou tržní v užším smyslu nebo cenou bursovní, neboť na trhu i na burse vyrovnávají se ceny určitého zboží poptávkou a nabídkou. Řádnou tržní cenou (§ 1058 o. o. z.) čili prostřední tržní cenou (čl. 353 obch. z.) jest průměr cen na dotyčném trhu v dotyčném čase docílených. Proto zmiňuje se též zákon ještě zvláště (§§ 417, 419, 1015 o. o. z.) o »nejvyšší ceně«, kterouž nesluší snad rozuměti cenu zvláštního oblíbení, nýbrž onu cenu, která v určitý čas a na určitém místě za kolísajících cen byla největší. Byla-li ve smlouvě jakožto kupní cena určena tržní nebo bursovní cena, sluší v pochybnosti tím rozuměti běžnou cenu, která v čas a v místě splnění nebo na nejbližším tržišti dle stávajících místních zařízení jest stanovena, a nedostává-li se takového stanovení, nebo je-li nesprávnost jeho prokázána, prostřední cenu, která vznikne srovnáváním trhových smluv v čas a v místě splnění uzavřených (čl. 353 obch. z.). Tržní cenu různých druhů peněz a cenných papírů znějících na určitou sumu peněz nazýváme »kursem«. O stanovení úřední bursovní ceny a uveřejňování jejím v bursovním úředním listu srov. čl. Bursa.

Mimořádná cena věci musí žalobci býti nahraženatím, kdo věc, kterou držel, po doručení žaloby z držení pustil, ač-li věc na své útraty žalobci nezaopatří a žalobce vydání věci na skutečném majiteli nežádá (§ 378. o. o. z.). Cena zvláštního oblíbení může býti žádána na obmyslném držiteli, jenž nabyl držení věci činem trestným (§ 335. o. o. z.) a dále na tom, kdo způsobil škodu buď trestným činem anebo ze svévole nebo škodolibosti (§ 1331 o. o. z.).

Cena zvláštní obliby chová v sobě vlastně odpor, neboť ona má býti

hodnotou majetkovou, ač týká se předmětu, jehož (dle § 303 o. o. z.) nelze oceniti, jelikož ryze osobní vztahy individua ku věci nejsou předmětem peněžitého ocenění. Proto má cena zvláštního oblíbení v praksi jen potud význam, pokud majetková ujma se určuje buď přísahou oceňovací nebo volným uvážením soudcovým (§ 214 s. ř.). V řízení vyvlastňovacím k účelům železničním nemá cena zvláštního oblíbení při vypočtení odškodného významu (§ 7. ze dne 18. února 1870 č. 30. ř. z.); rovněž v řízení vyvlastňovacím při asanaci města Prahy (§ 10. zák. ze dne 11. února 1893 č. 22. ř. z.).

Cena trhová viz Trh.

Ceremoniál. V mezinárodním právu platí celá řada předpisů pro setkání se suverénů a vyslanců, pro diplomatické, osobní nebo písemní obcování a pro setkání se lodí na moři. Předpisy takové označuje právo mezinárodní slovem »ceremoniál« a rozeznává hlavně tyto druhy ceremoniálu:

1. Ceremoniál dvorský, který obsahuje předpisy o tom, jakým způsobem šetřiti jest při dvoře práv čestných jednotlivým panovníkům, hodnostářům atd. příslušících (tak na př. předpisy o pořadí čestných míst při stole, při doprovázení, při podpisu listin atd.).

2. Ceremoniál vyslanecký jest souhrn práv čestných a zevnějších předností vyslancům příslušících. Vyslanci prvé a druhé třídy obdrží především titul »excellence«; nárok na titul tento přísluší však pouze vyslancům třídy prvé, kteří mají též právo zříditi sobě v síni přijímací baldachýn (dais), a při slavnostních příležitostech užívati šestispřežení. Vyslancové první třídy odevzdávají listy ověřující (lettre de créance) suverénu v audienci veřejné způsobem slavnostním a za přítomnosti členů dvora a ministrů. Vyslance tříd nižších přijímá suverén obyčejně audiencí soukromou, která jest méně slavnostní. Při slavnostních příležitostech mají ovšem vyslanci třídy prvé přednosť (précédence) před vyslanci třídy druhé a třetí. Při vyslancích téže třídy řídí se přednosť jedině dle dne, kdy příchod vyslance byl úředně oznámen. Toliko při dvorech mocností katolických mají vyslanci papežští přednosť před ostatními. Spory o přednost tuto vzniklé rozhodují se dle toho, kdo jest právě v držení onoho místa čestného, o něž spor vzešel. Smlouvy podepisují vyslanci v tom pořadí, ve kterém jsou účastníci ve smlouvě jmenováni. První místo na listině jest na straně levé (pro čtoucího), místo druhé jest na straně pravé, třetí opět na straně levé atd.

3. Ceremoniál námořní jest souhrn formalit a dvorností, kteréž lodi cizím lodím, osobám vynikajícím, přístavům anebo pevnostem prokazují a kteréž s druhé strany bývají opětovány.

Rozeznávají se tyto druhy pozdravů námořních (salut de mer):

a) Pozdrav spuštěním vlajky (salut du pavillon), záležející v tom, že loď vlajku spustí neb úplně sejme (ve válce vztýčí vlajku bílou), jest nejvyšším stupněm průkazu úcty.

b) Pozdrav stažením plachet (salut des voiles).

c) Pozdrav ranami dělovými (salut du canon), v určitém počtu vypálenými, který ten kdo jest pozdraven, stejným počtem ran opětuje.

V rakouském obvodu mořském je zvykem, že lodi cizí pozdravují ranami dělovými nebo spuštěním vlajky, což bývá z pravidla ranami z děl opětováno.

Na šírém moři nemůže žádná mocnosť činiti nárok na pozdrav, leč dle zvyku mezinárodního pozdravují se na šírém moři i lodi obchodní. Lodi válečné pozdravují se v ten způsob, že loď nižšího řádu jest povinna vzdáti čest lodi řádu vyššího, jakož i oddělení cizích lodí válečných; jsou-li lodi sobě rovny, pozdravuje loď po větru ploucí.

Cesse viz Postup.

Cesta celní viz Čára celní.

Cesty viz Silnice a cesty.

Cestování po železnicích viz Doprava osob po železnicích.

Cestující obchodní.

I. Pojem. Cestující obchodní jsou zmocněnci obchodní, jež pro majitele obchodu (principála) obchody provozují v místech venkovských. Dle čl. 49. obch. z. mají cestující obchodní právo přijímati trhové ceny z obchodů, jež byli uzavřeli a povolovati lhůty platební, ač nevymíní-li si principál něco jiného. Obchody, které byl obchodní cestující uzavřel a principálovi oznámil, nemůže již zrušiti (nál. č. 1117 sb. Adler a Clem.). Sporno jest, může-li obchodní cestující povolovati též slevy, a možno-li cestujícímu učiniti dle čl. 347. obch. z. oznámení o vadách zboží s účinkem právním.

Principál může ovšem obchodnímu cestujícímu uděliti zvláštní plnou moc s rozsahem libovolným.

II. Cestující obchodní dělí se v několik druhů:

1. Tuzemští cestující jednatelé obchodní, kteří nejsouce ve službách určitého principála ve vlastním jméně a po živnostensku obchody mezi výrobci nebo obchodníky a odběrately prostředkují, nemohou se považovati za obchodní zmocněnce neb za obchodní cestující ve smyslu čl. 47. a 49. obch. z., nýbrž za obchodníky samostatné dle čl. 272. odst. 4 obch. z. Tak soudí právem Randa (Obchodní právo). Ovšem ustanovuje § 23. úvodn. z., že tito cestující mají právo přijímati trhové ceny a povolovati lhůty, kteréhož práva dle § 10. nař. min. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220 ř. z. neměli, leč z ducha celého zák. obch. a ze přípravných porad norimberských dá se souditi, že § 10. cit. nař. pouze nedorozuměním redaktorů zákona úvod. zrušen byl, což mělo za následek, že právní povaha těchto cestujících obchodních jednatelů stala se spornou. (O tom viz Randovo Právo obchodní.)

2. Cizozemští cestující obchodní. O těchto cestujících obchodních platí předpisy čl. 47. a 49. obch. z. i tehdá, mají-li plnou moc určitě vymezenou.

3. Cestující na provisi nemají platu stálého, nýbrž dostávají z ceny trhové obchodů jimi uzavřených jisté procento (provisi); okolnosť tato nemá však účinku na jich práva čl. 47. obch. z. jim vyhrazená.

Spornou jest otázka, může-li býti poměr mezi principálem a cestujícím zrušen výpovědí dle čl. 61. obch. z., nestává-li o tom zvláštní úmluvy. Tu jest třeba rozeznávati osoby, kterých principál užívá výhradně k uzavírání obchodů na místech venkovských, od osob, které vykonávají služby v obchodě principálově jako ostatní pomocníci obchodní, které však někdy posílány jsou principálem na venek, aby tam pro něj obchody uzavíraly. Roz. ze dne 2. prosince 1885, č. 13712 časopis »Jur. Bl.« r. 1886, č. 8. sb. Adler a Clem. č. 1245 bylo stanoveno, že obchodní cestující první kategorie nejsou žádnými pomocníky obchodními a tudíž neplatí pro ně čl. 61. obch. z., ježto jsou zmocněnci obchodními ve smyslu čl. 47. a 49.

obch. z., kdežto v případě druhém platí nařízení o pomocnících obchodních a tudíž i nařízení o výpovědi z poměru služebního. Vyzve-li principál obchodního cestujícího, aby se bez prodlení k němu vrátil, a tento neposlechne, jest to dostatečným důvodem ku okamžitému zrušení poměru služebního (nál. ze dne 1. března 1893, č. 1813 časopis »Jur. Bl.« r. 1893 č. 25).

Cidiči stok viz Živnost průtočnická.

Cihelny viz Živnost cihlářská.

Cinaři viz Živnost cinařská.

Církev evangelická.

I. Ustanovení všeobecná.

Církev evangelická augsburského a helvetského vyznání zahrnuje v sobě příslušníky obou těchto vyznání v obvodu zemí mocnářství rakousko-uherského sídlících. Dle cís. pat. ze dne 8. dubna 1861 pořádá církev evangelická své církevní záležitosti samostatně ovšem v mezích zákonů státních a nařízení úřadů. Ústava i správa církve evangelické upravena byla zákonem ze dne 9. prosince 1891, č. 4 ř. z. z r. 1892.

II. Organisace a ústava.

Veškerá církev tvoří t. zv. obec církevní, kteráž rozdělena je na obce superintendenční, kteréž dělí se opět na obce seniorátní a tyto opět na obce farní.

1. Obec farní spravuje:

a) farní úřad, skládající se z jednoho nebo více farářů, které volí doživotně členové farní obce. Ucházeči musí především vyhověti náležitostem výn. min. ze dne 8. října 1850 č. 388 a zkušebním řádem pro evangelické theology předepsaným a musí býti volba jich potvrzena vrchní evangelickou radou církevní.

Farář jest duchovním představeným obce, řídí bohoslužbu, dohlíží na školy a vede knihy církevní.

b) presbyterium čili představenstvo obce, které zastupuje obec na venek, a jehož členy volí shromáždění obce. Představenstvo bdí nad zachováváním církevního řádu, stará se o zařizování a vydržování škol, pečuje o chudé a nemocné, přijímá a propouští mimořádné učitely a nižší služebníky církevní.

c) shromáždění obce t. j. shromáždění veškerých členů obce, jež mají právo hlasovati. V obcích čítajících přes 500 duší, volí shromáždění zastupitelstvo obce, kteréž pak nastoupí na místě celého shromáždění obce.

Shromáždění po případě zastupitelstvo obce volí členy představenstva (presbyteria) a učitely, ustanovuje slušné zřízenců obce, ustanovuje roční rozpočet, stará se o prostředky ku krytí nákladů, usnáší se o záležitostech hospodářství obce atd.

2. Obec seniorátní spravuje:

a) senior t. j. duchovní představený seniorátu, který jest jaksi prostředníkem mezi jednotlivými obcemi a mezi vyššími orgány správy církevní; volen jest na dobu 6 let, kteroužto volbu potvrzuje vrchní církevní rada. Senior zastupuje a spravuje seniorát vyjma případy výboru starších vyhrazené.

b) výbor seniorátní skládající se ze seniora, jakožto předsedy, conseniora (náměstka), z farářů seniorátu shromážděním seniorů na dobu

6 let volených, curatora seniorátního a z jednoho člena světského, kterého rovněž na 6 let volí shromáždění seniorátní. Výbor seniorátní rozhoduje spory mezi faráři, učiteli, presbyterii a zastupitelstvy obecními vzniklé v první stolici, vykonává moc disciplinární, dohlíží na správu jmění církevního, školního a nadačního, zkoumá účty správy té, připravuje předlohy návrhů pro shromáždění seniorátní atd.

c) Shromáždění seniorátní sestává ze seniora, veškerých farářů seniorátu, curatora seniorátního a ze světských vyslanců presbyteria v tom počtu, kolik je farářů. Shromáždění seniorátní radí se o poměrech církevních jednotlivých obcí, vyřizuje předlohy výboru seniorátního, jedná o stížnostech proti senioru nebo výboru seniorátnímu podaných, zkoumá a schvaluje účty o fondech a nadacích seniorátu, usnáší se o rozpočtu pro seniorát, o stanovách seniorátních atd.

3. Obec superintendenční spravuje:

a) superintendent, kterého volí shromáždění superintendenční doživotně ze středu seniorů a farářů superintendence a jehož volbu potvrzuje zeměpán, jest duchovním představeným a zástupcem superintendence ve všech záležitostech, pokud nejsou vyhrazeny výboru superintendenčnímu.

b) výbor superintendenční, sestávající ze superintendenta jakožto předsedy, jeho náměstka, faráře a člena světského, jež volí na 6 let shromáždění superintendenční a curatora superintendenčního. Výbor superintendenční rozhoduje jakožto stolice druhá ve všech záležitostech, jichž rozhodování přísluší výboru seniorátnímu ve prvé stolici, rozhoduje o změnách obvodů farních obcí a připravuje předlohy pro shromáždění superintendenční.

c) Shromáždění superintendenční sestává ze členů výboru superintendenčního, seniorů a curatorů seniorátních diecése, 2—3 farářů, světských členů shromáždění seniorátního a zástupců vyučovacích ústavů.

Shromáždění superintendenční bdí nad stavem náboženským jeho obvodu, vyřizuje předlohy výborem superintendenčním podané, jedná o stížnostech na členy výboru superintendenčního podaných, zkoumá a schvaluje účty o fondech a nadacích superintendence, sdělává rozpočet a stanovy pro diecési.

4. V čele celé obce církevní (církve) stojí

a) Vrchní rada církevní, která jest nejvyšším úřadem církevním, a která sestává z předsedy stavu světského a radů, jichž polovice náleží stavu duchovnímu a polovice stavu světskému.

Vrchní církevní rada projednává záležitosti náboženské a sice každého vyznání (helvetského a augsburgského) zvlášť. Poradním orgánem vrchní rady církevní jest

b) výbor synodální, který volí generální synoda každého vyznání ze členů stavu duchovního i světského pro období synodální. Výbor synodální vykonává rozkazy synody generální a podává dobrozdání v řízení disciplinárním proti superintendentům a výborům superintendenčním, jakož i při sdělávání nebo změnách předpisů zkušebních pro theology atd.

c) synoda generální, sestávající ze superintendenta a curatora superintendenčního každé diecese, seniora a světského vyslance každého seniorátu, vyslance evangelické theologické fakulty vídeňské, ředitelů všech ústavů učitelských dotýčného vyznání, a dvou vyslanců volených ze středu

definitivních učitelů všech škol měšťanských a obecních. Do generální synody, která se svolává vždy po 6 letech, mohou býti voleny pouze osoby, které překročily 30. rok věku svého.

Generální synoda každého vyznání usnáší se zvlášť, toliko ku projednávání záležitostí oběma vyznáním společných sloučí se obě synody, nebo zvolí se zvláštní výbor společný.

Synoda generální volí výbor synodální a komisi pro zkoumání účtů vrchní církevní rady, usnáší se o zákonech církevních, rozhoduje v otázkách nauky církevní, ritu, liturgie, ustanovuje podmínky přijetí do svazku církevního a určuje církevní svátky, jedná o stížnostech a návrzích týkajících se veřejnoprávního postavení příslušníků církve ve státu a jich poměru ku jiným církvím a společnostem náboženským, dále o stížnostech na jednání vrchní rady církevní, schvaluje zprávy vrchní radou církevní o stavu církve předložené, jakož i účty o správě nadací a fondů vrchní radě církevní příslušící. Usnesení synody generální o zákonech církevních musejí býti zeměpánem potvrzena. Usnesení o otázkách věrouky, ritu a liturgie mají potřebí souhlasu vrchní rady církevní. Odepřela-li vrchní rada církevní svůj souhlas, může příští generální synoda dvoutřetinovou většinou se o témž předmětu znovu usnésti a tím odpor rady, která pak jest povinna usnesení provésti, zlomiti. Usnesení ve příčině veřejnoprávního postavení příslušníků církve učiněná, jakož i stížnosti na úřední výkony vrchní rady církevní předkládají se ministerstvu ku dalšímu jednání.

Církev katolická.

I. Ustanovení všeobecná: Státní příslušnosť v záležitostech církevních může býti obmezena buďto církevní mocí stojící mimo stát aneb státními zákony samými. Po zrušení konkordátu jsou poměry katolické církve pokud vůbec státnímu zákonodárství podléhají, výhradně upravovány ze stanoviska státního; zákonodárná moc není v příčině té žádnými ohledy vázána. Meze, v nichž státní zákonodárství při upravování církevních záležitostí má se pohybovati, určují státní zákony samy, obzvláště základní ústavní práva uznaných společností náboženských. Zákonodárství státní stanoví mez takovou ve čl. 14 a 15 zákl. z. st. o všeobecných právech občanů státních; obzvláště čl. 15 cit. z. obmezuje právo státu upravovati záležitosti církevní v ten způsob, že vnitřní církevní záležitosti ponechává církevní samosprávě, pouze záležitosti vnější vyhražuje normám státním. Formálně uznává se ovšem ta záležitosť za »vnitřní« nebo za »vnější«, kterou stát za takovou prohlásí; materielně je stát povinen dopustiti, aby církev nejen záležitosti víry a svědomí a způsob bohoslužby sama sobě upraviti mohla, nýbrž aby zachována jí byla volnosť a samostatnosť i při oborech vnějších a zařízeních světských. Ve veřejném organismu státním jest církev katolická privilegovanou veřejnou korporací. Stát uznává, že trvání a účel její přináší užitek veřejný, a že proto má nároky na zvláštní přednosti, jež soukromým společnostem nepřináležejí. Hlavními důsledky tohoto poměru jsou: úřední povaha církevních představených, jich organisovaná spolupůsobnosť při zařízeních veřejných, zvláštní státní ochrana majetku církevního a intervence úřadů státních při důležitých výkonech správy užívání jeho se týkajících, finanční příspěvky, vymahání dávek církevních cestou administrativní a zvláštní právní ochrana církevního učení a zařízení církevních. Církevní samostatnosť a samospráva nevylučuje úplně státního vlivu. Především platí dle poslední věty čl. 15

cit. z. církevní samospráva potud, pokud se to nepříčí státním zákonům. Kdekoliv tedy církevní zřízení nebo výkony státním zákonům odporují, musí těmto ustoupiti ku př. realní a personalní immunita klerikálů (immunitas tributorum et servitiorum) ohledně povinnosti berní a branné. Vedle tohoto všeobecného významu má dotyčná poslední věta čl. 15. cit. z. ještě zvláštní význam ten, že stát svým zákonodárstvím i vnitřní pole působnosti církve blíže určiti a obmeziti může. Stát může totiž církvi nejen úplné rozhodování v záležitostech, jež ona si osobuje, odníti, nýbrž může církvi určité podmínky stanoviti nebo podrobiti ji státnímu dohledu. Druhé důležité stanovisko cit. z. jest, že církevní působnost novým zákonodárstvím se přímo neurčuje, nýbrž jen obmezuje, a to vždy jen z důvodů státní nutnosti. Dovolávání se pomoci prostředky právními u státních úřadů připuštěno jest toliko při porušení státních nikoliv církevních norem. Církvi nepředpisuje stát, jak má své jmění spravovati, nýbrž pečuje pouze o to, aby církevní správou nebylo poškozováno. V církevních záležitostech čistě vnitřních vzdává se stát veškerého zasahování tak, že řízení jich církvi úplně přísluší. Takovými záležitostmi jsou: úplná svoboda učení a bohoslužby, svobodné vykonávání moci iurisdikční v oboru církevním, obzvláště kázně, péče a volného rozvoje společenských zařízení, svobodné upravení církevního vyučování, správa církevních vychovávacích ústavů, řízení a bezprostřední dozor při vyučování náboženství ve veřejných školách, konečně volná správa jmění církve a ústavů sloužících účelům církevním.

II. Církevní úřady a obročí: Dle zák. ze dne 7. května 1874 má se při udílení církevních úřadů a obročí dbáti jen těch požadavků, které zakládají se ve všeobecných zákonech státních, aneb v církevních zákonech anebo ve zvláštních nařízeních nadačních, aneb jichž zájmy státní vyžadují. Tím jsou stanoveny ovšem pouze ony náležitosti, jež stát ve svém zájmu ku dosažení úřadů a obročí církevních vyhledává; vedle toho může církev říditi se svými zákony a ustanoviti ještě požadavky, které jí se zdají nutnými (ku př. kanonický věk, určitý stupeň svěcení atd.). Viz článek Obročí.

III. Vykonávání církevní moci úřední a správa duchovní.

1. Biskupové a arcibiskupové spravují vnitřní záležitosti svých diecésí dle předpisů církevních, pokud nepříčí se zákonům státním. Moc církevní vztahuje se pouze na příslušníky církve a nelze jí k tomu užívati, aby se někomu překáželo zachovávati zákony a nařízení úřadů státních aneb užívati práv občanských; při vykonávání církevní moci úřední není dovoleno užívati prostředků donucovacích.

2. Ku zřízení nových diecésí a farních okresů, ku změně jich obvodů, pak ku zřízení, rozdělení a sloučení obročí jest potřebí státního schválení.

IV. Církevní dávky. Placení dávek k účelům církevním, jež příslušníci církve se svolením vlády povinni jsou odváděti, jakož i poplatky za ohlášky manželství, sňatky, pohřby a vyhotovení úředních listin vymáhají úřadové političtí ku žádosti faráře. Osoby požívající práva chudých jsou však těchto poplatků sproštěny. Z pravidla není dovoleno nějaký výkon farního úřadu činiti závislým na předchozím zapravení poplatku. Jen žádá-li se jistý výkon v takové formě, pro kterou není vyměřen určitý poplatek (na př. při assistenci více kněží při pohřbu), má se tento na požádání zapraviti napřed. Přestoupení předpisů štolních, pokud nestíhá se zákonem trestním, trestají úřady zeměpanské po vyslechnutí konsistoře pokutami až

do 100 zl. Dopustil-li se někdo takového provinění několikrát, může žádati vláda jeho sesazení.

Dobrovolné sbírky v katolických kostelích zlepšující příjmy duchovních jsou úplně církevní záležitostí, pokud nevznikne rozepře ve příčině povinnosti ku plnění jich. (Nál. spr. s. dv. ze dne 7. února 1885 Budwinski 2398.) Dle dv. dekretu ze dne 31. srpna 1786 počítají se »koledy« dle dv. dekretu ze dne 9. října 1784 a ze dne 10. října 1787 poplatky za zvonění na časy, dále dle čes. gub. nař. ze dne 12. února 1789 »koláče posvícenské« (dávky o posvíceních) ku dávkám školním a nikoliv ku dávkám církevním. (Nál. spr. s. dv. ze dne 10. ledna 1878 Budwinski č. 190.) Viz článek Poplatky štolní.

V. Theologické fakulty a výchova kandidátů stavu duchovního. Dle dnešního stavu zákonodárství nepovažují se theologické diecesální ústavy za veřejné ústavy vyučovací, nýbrž za biskupské ústavy domácí. Učitely ústavů těchto nelze též pokládati za učitele veřejné (nál. spr. s. dv. ze dne 31. října 1883 Budwinki č. 1890). Nař. min. kultu a vyuč. ze dne 30. června 1850 č. 319 ř. z. vydaného pro všechny korunní země, pro které vydán byl pat. ze dne 4. března 1849, obsahuje bližší předpisy pro katolicko-theologické-diecesální a klášterní ústavy vyučovací a pro fakulty theologické.

Cís. nař. ze dne 23. dubna 1858 č. 156 stanoveny byly podstatné základní zásady, jimiž říditi se má budoucně vyučování katolickému náboženství na všech veřejných ústavech vyučovacích a zvláště pak studium theologické. Viz čl. University.

VI. Státní dozor. Státní správa kultu má pečovati o to, aby církevní orgány nepřekročovaly mezí své působnosti, a aby se ustanovením cit. zákona i nařízením státními úřady na základě tohoto zákona vydaným podrobovaly a povinnosti zákonem jim uložené plnily. Za tím účelem mohou úřady ukládati pokuty peněžní nebo použíti i jiných prostředků donucovacích. Jestliže tedy rozhodnutím některého církevního představeného státní zákon byl porušen, může ten, kdo zkrácen jest ve svém právu, obrátiti se na úřady správy státní, aby tyto platně rozhodly, pokud ovšem záležitosť nespadá v obor práva soukromého nebo trestního. O bližším viz články Společenstva klášterní, Patronát církevní, Řízení disciplinární církevní, Obce farní, Jmění církevní, Fondy náboženské, Konkurence ku stavbám církevním.

Církev řecká východní.

I. Dějiny:

Řecká církev jest zvláštním odvětvím církve křesťanské, panujícím zejména mezi slovanskými národy východní Evropy a v přední Asii, jejíž existence zakládá se na schismatu provedeném v IX. stol., jehož původ a příčinu hledati však sluší již v V. stol. po Kr. Již v V. století, když počali se císařové řečtí míchati do záležitostí církevních, a kdy snaha biskupů cařihradských, vyrovnati se papežům římským co do postavení a moci, stávala se patrnější a úsilovnější, vznikly ostré spory, které ohrožovaly jednotu církve západní a církve východní.

Formální schisma povstalo nejdříve za byzantského patriarchy Fotia (857), jenž zaslal řeckým biskupům okružní list, kterýmž odchylné obyčeje západní církve prohlašuje za kacířství, a učení její, že duch svatý vychází i ze syna (filioque), za padělání symbolu božství. Když pak patriarcha

Cäluralius prohlásil užívání nekvašeného chleba při večeři Páně u církve západní za židovské kacířství, nastala úplná roztržka; římští legáti (16. června 1054) položili papežskou klatbu na patriarchu prohlášenou na oltář chrámu Moudrosti a patriarchové církve východní vydali opět klatbu proti papeži. Pokusy opětného sloučení, jež staly se v Lyoně 1274 a ve Ferraře 1439, neměly výsledku, neboť ačkoliv na koncilu ferrarském podepsali patriarcha a východní biskupové formuli sloučení upravující, nebylo toto sloučení národy východními přijato, působiliť v tomto směru na lid mniši, a též mnozí biskupové odpadlí. Dobytím Cařihradu Turky (1453) byly další kroky ku opětnému sloučení naprosto zadrženy. Orientalové, kteří zůstali sloučeni s církví římskou nebo později se s ní spojili, tvoří tak zv. sjednocenou církev východní, ostatní pak, kteří odloučeni zůstali, tak zv. nesjednocenou církev východní.

II. Organisace.

1. Nesjednocená církev východní. V církvi nesjednocené byl hlavou patriarcha cařihradský, vedle něho nezávislé postavení měli patriarchové alexandrinský, antiochijský a jerusalemský; od patriarchy cařihradského pak během času odloučily se jako samostatné církve: pravoslavná státní církev v Rusku, v Rakousku, v Řecku, na Cypru a nejnověji i v Srbsku (1879). Nesjednocená východní církev v Rakousku-Uhersku, která na základě nejv. rozh. ze dne 26. list. 1864 požívá úředního titulu řecká východní církev, skládá se nyní ze 4 sobě na roveň postavených následujících metropolí: *a*) srbské v Karlovicích, *b*) sedmihradské-rumunské v Sibíni, *c*) v Sarajevě pro Bosnu a Hercegovinu, zřízené roku 1881. a *d*) v Černovicích pro Bukovinu a Dalmacii. Následkem tohoto koordinovaného postavení vyvinovaly se jejich vnitřní zařízení a poměry ku státu samostatně a od sebe nezávisle tak, že není tu jednotných stanov organisačních, nýbrž každá z nich spravuje své záležitosti dle vlastních norem státem schválených.

Patriarcha Karlovický a jeho synoda rozhoduje jakožto nejvyšší autorita in spiritualibus, kdežto v ostatních záležitostech jsou si metropole karlovická, sibíňská, sarajevská a černovická na roveň postaveny. Metropolita jest vrchní představený celé hierarchie jemu podřízené, a tvoří vyšší instanci oproti biskupům v jeho provincii. V metropoli černovické mají všichni 3 biskupové, černovický, zadersky i kotorský zvláštní konsistorium, které v Černovicích dle jednacího řádu z r. 1869. z následujících císařem jmenovaných členů se skládá: z konsistoriálního archimandrity, protopresbytera kathedrálního chrámu a ze 6 konsistoriálních radů jako přísedících. Z rozhodnutí diecesálních úřadů mohou strany in spiritualibus podati stížnosť k metropolitovi karlovickému, v jiných záležitostech k ministerstvu kultu a vyučování. Jako biskupští dozorčí orgánové nad farami úřadují v arcidiecési černovické arcikněži (protopresbyteři), kteří mají podobné postavení, jako katoličtí děkanové. Podobně organisována jsou biskupství zaderské a kotorské v Dalmacii, kteráž metropolitovi černovickému jsou podrobena. Nové upravení far a arcikněžství, zavedení exponovaných anebo při sídle farářově ustanovených kooperátorů a zlepšení platů kurátů tím, že doplňuje se kongrua jejich z náboženského fondu, nastalo nejvyšším rozhodnutím ze dne 24. října 1843. (tak zv. nový regulační plán), upravení pak poměru mezi faráři a výpomocným kněžstvem výnosem konsistoriálním ze dne 1. července 1874. Nižší služebníci církevní, tak

zv. zpěváci a kostelníci, kteří ve staré církvi počítali se ku kleru, jsou nyní bráni z laiků. Diakoni, vyjímaje při kathedrále, byli zrušeni již regulačním plánem z r. 1786. Zvláštností řecké církve východní jest, že při každé faře jsou zřízeni tak zv. epitropi (zádušní starší, kteří za předsednictví duchovního správce tvoří zvláštní sbor, jehož úkolem je správa a rozmnožování církevního jmění a povznešení bohoslužby).

2. Sjednocená církev východní shoduje se v dogmatice s římskou církví úplně, leč v liturgii vykazuje velmi mnoho rozdílů, dle nichž pak dělí se na různé rity a sice: *a*) řecký (sjednocení Řekové), kamž patří členové řecké církve za Fotia odpadlí a později opět se k církvi navrátivší; ritus řecký dělí se opět na *α*) melchitský, *β*) rusínský v Rusku, *γ*) rusínský v Rakousku-Uhersku (asi 3 mil.), *δ*) vlašsko-řecký; *b*) sjednocený arménský (v Rak. asi 14.000); *c*) maronitský (Libanon a Antilibanon); *d*) chaldejský (obrácení Nestoriáni); *e*) syrský (obrácení monofysité) a *f*) koptický a abessinský (Egypt a Abessynie).

Římská stolice zaujímá k těmto různým ritům toto zásadní stanovisko: žádá úplnou shodu v dogmech, naproti tomu chrání, pokud dogma to dovoluje, liturgické jejich zvláštnosti. Z této zásady plyne pak jednak zákaz, přestupovati libovolně z jednoho ritu do druhého, a jednak zákaz, míchati rity. Patriarcháty mají pouze některé rity (melchitský, maronitský, chaldejský, syrský a armenský), kdežto ostatní mají apoštolské vikáře a biskupy. Patriarcha jest ve svém iurisdikčním obvodu vlastním a jediným metropolitou. Sjednocení Řekové a Rusíni, Rumuni a Arméni mají své zvláštní biskupy a metropolity. Tam, kde zřízení diecesální jest vyvinutější, jako zvláště u Maronitů a řeckých katolíků v Rakousku, nalézáme i děkany, protopresbytery, archidiakony, kteří podobná postavení zaujímají, jako děkani církve latinské. Faráři a farní vikáři jsou ve sjednocené církvi zřízeni pouze tam, kde toho prostředky dovolují. Vedle světského kleru vyvinul se ve sjednocené církvi též značnou měrou klerus řádový, jenž nad světský vyniká nejen počtem, nýbrž i vlivem a vzděláním. O synodách sjednocené církve východní platí totéž, jako v církvi západní.

Církev starokatolická.

Příslušníci církve katolické, kteří dogma o neomylnosti papežově, na vatikánském koncilu dne 18. července 1870. prohlášené, nepřijali, nýbrž, aniž by se od církve katolické odštěpili, starokatolickou víru podržeti chtěli, nazváni byli starokatolíky. V čele tohoto hnutí stáli Döllinger, Friedrich, Huber v Mnichově, Reinkens ve Vratislavi, Schulte a jiní. Proud ten, podporován jsa politickými okolnostmi a vycházeje z kruhů učenců, těšil se brzy všeobecné oblibě, jak tomu netoliko spisy, shromáždění, protesty, ale i zřizování spolků a obcí nasvědčuje.

Po předběžné poradě delegátů v Heidelbergu sestoupilo se v září 1871. první starokatolické shromáždění, které jmenovalo stálou komisi pro další podněcování a udržování celého hnutí a ustanovilo, přes odpor Döllingerův, zavedení pravidelné starokatolické bohoslužby tam, kde by toho bylo třeba. Dne 4. června 1873. byl synodou prof. Josef Hubert Reinkens (nar. 1. března 1821.) zvolen biskupem se sídlem v Bonnu; některé vlády, jako pruská, badenská, hessenská, uznaly jej jako duchovní hlavu starokatolického společenstva náboženského a tím zároveň i starokatolickou církev.

Nyní povstala ovšem celá řada obcí starokatolických, zejména v Bavorsku (34), Prusku (29), Badensku (27). Starokatolické hnutí rozšířilo se

též po Švýcarsku a Rakousku; ve Vídni vystoupil prvý kněz starokatolický (Anton); též v Čechách nabylo půdy toto nové učení, nejvíce ve Warnsdorfu a okolí.

Původně nebyli starokatolíci v Rakousku uznáváni; teprve v r. 1877. dostalo se jim toho výnosem ministerstva duchovních záležitostí a vyučování ze dne 18. října 1877. č. 99 ř. z. Starokatolické společenstvo náboženské požívá nyní práva společného, veřejného vykonávání náboženství, jakož i samostatné správy a samostatného pořádání svých vnitřních záležitostí. Starokatolické obce zřizují a spravují se dle zákona ze dne 20. května 1874. č. 68 ř. z., dle kteréhož při zřizování obcí dlužno podati důkaz, že obec má dostatečných prostředků (aneb že jich způsobem zákonně dovoleným dosíci může) k tomu, aby zajištěna byla bohoslužebná zařízení, vydržování kněží a pravidelná vyučování náboženství. (§ 5. jmen zák.) Každá starokatolická obec musí míti své stanovy státem schválené. (§ 6. jmen. zák.) Členy řádně ustavené obce jsou veškeří v okrsku jejím usedlí starokatolíci. Ti, kteří v okrsku takové obce usedlí nejsou, považují se za členy starokatolické obce, ležící nejblíže. (§ 8. jmen. zák.) Stát propůjčuje moc svou ku vybírání dávek za souhlasu jeho vypsaných, jakož i příjmů a poplatků duchovním patřících. (§ 14. jmen. z.) Státní správa duchovní má dohled nad tím, aby obce a její orgánové obor své působnosti nepřekročili. Dosazování duchovních musí býti potvrzeno ministerstvem; zvolení představenstva dlužno oznámiti zemské vládě, a má-li se obor jeho působnosti vztahovati na více než jednu obec, jest třeba potvrzení ministerstva.

Výnosem ministerstva ze dne 8. listopadu 1877. č. 100. ř. z. bylo starokatolickým duchovním propůjčeno právo vésti rejstříky manželské. Právo manželské, dle občanského zákona pro křesťanská společenstva vůbec platné, má i zde místa.

Cizina.

I. Právo soukromé.

Všechna království a země, které jsou na říšské radě zastoupeny, nazýváme »tuzemskem« (vlastí), všechny ostatní země naproti tomu »cizinou«. Země koruny uherské (ačkoli státoprávně jsou s korunními zeměmi rakouskými v poměru unie realní,) pokládají se ve právu soukromém za cizinu, jako státy ostatní. Poměr vlasti nutno rozšířiti i na naše válečné lodi, ať jsou kdekoli, třeba i v cizích přístavech a na lodi obchodní, ať jsou ve vlastních přístavech, anebo na širém moři. Bylo by záhodno, aby v t. zv. »mezinárodním právu soukromém« byly důkladně rozebrány a vyloženy všechny otázky, jež se týkají právního postavení cizinců v tuzemsku a jež by zvláště vysvětlovaly, jakého práva nutno užíti ve případech, když bylo právní jednání předsevzato v cizině, nebo jsou-li cizinci při právním jednání (v cizině nebo zde předsevzetém) zúčastněni. Náš o. o. z. pronáší v § 33 zásadu, dle které mají míti cizinci totéž právní postavení v soukromoprávních poměrech, jako »tuzemci«, předpokládaje ovšem, že stát, jemuž cizinci náležejí, v poměrech soukromého práva na roveň klade rakouské občany státní občanům svým (zásada formální vzájemnosti čili reciprocity).

V některých případech používá se při právních poměrech cizinců oněch předpisů právních, kterých by ve stejném případě použil při tuzemcích stát, jemuž cizinec náleží (zásada materielní vzájemnosti čili reciprocity).

Nepožívají-li tuzemci v cizím státě týchž práv jako příslušníci tohoto státu, sahá se k odvetě (retorsi), t. j. státním občanům tohoto státu odepře se totéž právo, kteréž tuzemci tam nepožívají, [ku př. jelikož našim státním občanům není dovoleno v jistém státě (Černá Hora), pozemků nabývati, nedovoluje se rovněž příslušníkům tohoto státu, by zde nemovitostí nabývali!] V pochybných případech může se žádati, aby se dokázalo, že naši státní příslušníci v dotýčném cizím státu rovného práva požívají.

Bylo-li právní jednání v cizině předsevzato, nebo je-li cizinec účastněn právního jednání zde předsevzatého, nastává ovšem otázka, dle kterého práva poměr právní takto vzniklý se má posuzovati, má-li se posuzovati dle práva zdejšího, či dle práva státu cizího. V četných případech řeší zákony naše tuto kolisi; tak na př. o. o. z. v §§ 4, 34—37, 51, 300, směnečný řád ve čl. 84, 85 a 87, cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. v §§ 22—25, 137—144, 183, řád úpadkový v §§ 51, 52, 59, 60.

Není-li tu ustanovení zákonného, platí tu všeobecné zásada, že právní poměry cizinců nebo právní poměry v cizině vzniklé posuzovati se mají dle práva onoho státu, jemuž poměr tento dle své povahy přináleží.

1. Způsobilost osobní.

Předsevezme-li tuzemec kdekoli v cizině nějaké právní jednání, posuzuje se jeho osobní způsobilosť bezvýminečně dle práva rakouského (§ 4 o. o. z.). Při osobní způsobilosti cizozemců jest dle neurčitého znění § 34 o. o. z. sporno, má-li se způsobilosť jich posuzovati dle zákonů státu, v němž cizozemec bydlí, či dle zákonů státu, jemuž jako státní občan přísluší. Vynikající theoretikové rozhodli se pro náhled první. Naproti tomu nejvyšší soudní dvůr přijal náhled druhý za správný.

2. Věci. Věci nemovité podléhají právu onoho státu, ve kterém se nacházejí (t. zv. věcné stanovy). Věci movité podléhají však zákonům, jimž podléhá vlastník, (t. zv. osobní stanovy). To platí rovněž o právech věcných. (§ 300 o. o. z.)

3. Závazky. Tu třeba rozeznávati:

a) Byla-li smlouva v tuzemsku uzavřena, a je-li jen jediný ze smluvníků cizincem, platí bezvýminečně zásada, že jest rozhodným místo, kde závazek vznikl (locus regit actum); užije se tedy práva rakouského.

b) Jsou-li však obě smlouvající se strany cizinci, ponechává jim zákon na vůli, jakému právu se podříditi chtějí; nerozhodnou-li se strany samy, pak použije se práva onoho místa, kde smlouva povstala, t. j. práva rakouského.

c) Byla-li smlouva v cizině uzavřena (při čemž jest lhostejno, jakého druhu smlouva jest a zda jedna strana nebo obě cizinci jsou), mohou sobě strany voliti, jinak ale platí právo onoho místa, kde smlouva se uzavřela.

4. Manželství. Vstoupí-li cizinec zde ve stav manželský, posuzuje se jeho osobní způsobilosť k uzavření sňatku dle zákona onoho státu, jemuž přísluší; mimo to nesmí žádná překážka práva veřejného o. o. z. stanovená manželství státi v cestě.

Manželství cizinců v cizině uzavřená neměla by se dle zdejšího práva posuzovati, jak tomu nasvědčují zásady mezinárodního práva a dv. dekrety ze dne 15. července 1796 a ze dne 23. října 1801, leč nejvyšší soudní dvůr v těch případech, kdy se zdejší soudy na základě řádného sídla manželů v tuzemsku za příslušné považovaly, přece o platnosti těchto

manželstev několikráte rozhodl, obzvláště tehdá, domohli-li se manželé v cizině občanského práva a tam sňatek uzavřeli, aby tak zdejší zákon obešli.

5. Pozůstalosti. Při pozůstalostech cizinců třeba činiti rozdíl mezi nemovitým a movitým jměním.

Záleží-li pozůstalosť v nemovitostech, jest příslušným ku projednání pozůstalosti soud zdejší (dle zákonů zdejších), (§ 22 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.);

Při pozůstalostech záležejících ze jmění movitého ponechá se příslušnému soudu cizozemskému na vůli, chce-li pozůstalosť projednati a o nárocích sporných rozhodnouti, při čemž se předpokládá, že zůstavitel náležel státu, který se při pozůstalostech státních občanů rakouských tam zemřelých týmiž zásadami řídí (§ 23 jmen. pat.).

Měl-li zůstavitel v tuzemsku své řádné bydliště, může se ku žádosti všech účastníků pozůstalosť projednati soudem zdejším dle zdejších zákonů (§ 24 jmen. pat.).

6. Řád směnečný. Způsobilosť cizince ke směnkám posuzuje se dle zákonů toho státu, jemuž cizinec náleží; béře-li cizinec na se závazky směnečné v tuzemsku, stačí, je-li k tomu způsobilým dle zákona zdejšího (čl. 84 sm. ř.). Zda-li má směnka v cizině vydaná podstatné náležitosti, a zda-li jsou prohlášení směnečná na ni v cizině učiněná platná, řídí se dle zákonů místa, kde směnka byla vydána nebo prohlášení směnečné učiněno. Zdejší právo platí výhradně, byla-li směnka vydána v tuzemsku nebo zavázal-li se tuzemec tuzemci v cizině (čl. 85 sm. ř.).

Platnosť jednání právních, jichž potřebí ku zachování práva směnečného (ku př. protesty), řídí se zákony onoho místa, kde bylo právní jednání podniknuto. (Čl. 86 sm. ř.)

7. Pro formu právních jednání v cizině předsevzatých platí předpisy toho místa, kde se právní jednání činí (locus regit actum).

8. Úpadek. Řízení konkursní vztahuje se ku veškerému jmění movitému dlužníkovu, kdekoliv se nalézajícímu a ku jmění nemovitému, které se nalézá v tuzemsku (§ 59. konk. ř.).

Nalezá-li se jmění movité zdejšího kridatáře v cizině, dožádá se cizí stát, aby jmění to vydal; stejným způsobem zachová se stát vůči úpadkům v cizině nastalým, nalezá-li se zde jmění do podstaty úpadkové patřící (§ 61. konk. ř.).

9. Výkon rozsudků v cizině vynesených připouští se jen tehdá, je-li zjištěno, že soud cizozemský, který rozsudek vynesl, byl příslušným soudem, že rozsudek vešel v moc práva a že platí zásada reciprocity (dv. d. ze dne 15. února 1805, sb. z. s. str. 711).

II. Právo trestní. Za cizinu v právu trestním pokládají se všechny země, v nichž neplatí trestní zákon, tak že i země uherské jsou cizinou.

Neplatí tu však výhradně zásada territoriality, neboť za jistých podmínek stíhají se činy trestné i v cizině spáchané.

Dle zákona trestního nutno rozlišovati, zda čin trestný spáchal v cizině tuzemec či cizinec a dále zda čin trestný má povahu zločinu, přečinu či přestupku.

Dopustí-li se tuzemec v cizině zločinu, má se bez ohledu na zákony země, ve které zločin byl spáchán, potrestati dle zdejšího trestního zákona, leč byl-li již v cizině za tento zločin potrestán, má se mu trest již vytrpěný vpočísti ve trest dle zdejšího zákona trestního vyměřený (§ 36. tr. z.).

Také pro přečiny a přestupky v cizině spáchané má býti tuzemec souzen vždy dle zdejšího trestního zákona, ač-li již v cizině nebyl potrestán nebo trest mu prominut (§ 235. tr. z.).

Dopustí-li se cizinec v cizině zločinu velezrády proti státu rakouskému, anebo padělá-li rakouské veřejné úvěrní papíry nebo mince, má býti souzen vždy dle zdejšího trestního zákona (§ 38. tr. z.). Dopustil-li se cizinec jiného zločinu v cizině, a zde byl dopaden, souzen jest dle zdejšího trestního zákona, ač nežádá-li stát, kde zločin byl spáchán, za jeho vydání.

Ustanovuje-li zákon toho místa, kde čin byl spáchán, trest mírnější, má se při vyměření trestu použiti tohoto ustanovení mírnějšího. Rozsudek obsahuje však vždy vypovězení cizince po přestálém trestu (§ 39. 40. tr. z.). Dopustí-li se cizinec v cizině přečinu nebo přestupku ve smyslu zdejšího tr. z., nepodlehá zde trestu, aniž se cizímu státu vydá (§ 234. odst. 2.).

S těmito ustanoveními platného práva shoduje se též osnova nového trestního zákona, která však obsahuje tyto odchylky: *a)* Ke zločinům, jež v cizině spáchány byly, a pro které cizinec jest souzen dle zdejšího zákona, patří též zločin t. z. obchodu s dívkami (§ 199. č. 5.) a únos lidí (§ 239); *b)* pro jiné zločiny a přečiny, jež cizinec v cizině spáchal, může nastati stíhání jen ku příkazu ministra spravedlnosti; *c)* přestupky, cizinci nebo tuzemci v cizině spáchané, trestají se jen tehdy, je-li to nařízeno zvláštními zákony nebo smlouvami.

Cizinci.

Právní postavení cizinců jest celou řadou zákonných ustanovení v jednotlivých odvětvích právních upraveno.

I. Právo soukromé. 1. Právo manželské. Chce-li cizinec sňatek manželský uzavříti, posuzuje se způsobilosť jeho ku manželství dle zákonů státu, jemuž cizinec přísluší (§ 34. o. o. z.), pročež žádá d. dv. kanc. ze dne 22. prosince 1815 č. 1118 sb. z. s., aby cizinec tuto způsobilost prokázal listinou ověřenou, od příslušného úřadu cizozemského vyhotovenou. Je-li dle zákonů cizího státu potřebí zvláštního povolení ku sňatku, musí i toto předloženo býti; je-li to nemožným, zřídí se opatrovník, jehož prohlášení ono žádané povolení nahradí.

2. Práva osobní. Dle § 192. o. o. z. nesmí býti »obyvatelům cizích států«, ač nejsou-li se sirotky spřízněni, svěřeno poručnictví, poněvadž místní vzdálenost bydliště poručencova a bydliště poručníkova nebyla by zájmům poručencovým nikterak na prospěch; význam »obyvatelé« může se vzhledem ku § 194. o. o. z. pokládati za úplně stejnoznačný s výrazem »poddaní« protivou ku rakouským státním občanům, kteří v cizině meškají. Totéž platí i o opatrovnictví (§ 281. o. o. z.).

3. Právo věcné. Cizinci mohou v Rakousku nabývati jmění jak movitého, tak nemovitého, vyjímaje Černohorce, kteří posud nesmějí dle zásad reciprocity (§ 33. o. o. z.) státi se vlastníky nemovitostí v Rakousku ležících (dv. d. ze dne 14. ledna 1846 č. 922. Sb. z. s. a výn. min. sprav. ze dne 5. srpna 1849, č. 348. ř. z.).

4. Právo obchodní. Jelikož dle čl. 84. odst. I., 1. obch. z., obchodní dohodce musí býti rakouským státním občanem, jsou cizinci z úřadu tohoto vyloučeni.

5. Právo směnečné. Kdo jest dle zákonů své vlasti zletilým, má způsobilost v tuzemsku právoplatně směnečně se zavazovati, byť i dle

zákonů zdejších ještě plnoletým nebyl. Naproti tomu cizinec, který jest dle zákonů své vlasti nezletilým, dle zdejších zákonů však zletilým, může se zde směnečně zavazovati.

Podle zákona anglického není potřebí, aby listina závazná jako »směnka« označena byla, aby obsahovala místo platební; v případě tomto nevydá však zdejší soud ku žalobě směnečné rozkaz platební, nýbrž zahájí řízení směnečné.

Směnka vyhotovená písmem hebrejským jest v cizině platná, leč prakse zdejší směnky takové neuznává za platné. (Rozh. ze dne 6. února 1868. sb. Krall. 53, a 16. ledna 1883 sb. Czellechowski 137.)

6. Akciové a pojišťovací společnosti. Viz čl. Společnosti akciové. O akciových společnostech uherských platí zvláštní předpisy zák. ze dne 27. června 1878 č. 62. a 63. ř. z.).

7. Řízení sporné.

a) Způsobilost státi k soudu posuzuje se dle zákonů toho státu, jemuž cizinec přísluší.

Nový soudní řád však ustanovuje, že stačí, je-li cizinec dle zákonů zdejších způsobilým státi k soudu (§ 3. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113. ř. z.).

b) Příslušnost soudní. Pro cizince platí stejné předpisy, jako pro státní občany rakouské, s tím rozdílem, že mohou býti žalováni též u soudu onoho místa, kde je lze vůbec žalobou postihnouti.

Rovněž mohou býti cizinci zde též v oněch případech zažalováni, ve kterých stát, jemuž cizinec přísluší, žaloby proti tuzemcům připouští (cís. pat. ze dne 20. listopadu 1852, č. 251 ř. z.).

Řízení o neplatnosť manželství cizinců má místo jen tehdá, mají-li manželé zde řádné bydliště (dv. d. ze dne 23. října 1801 č. 542 sb. z. s.). Naproti tomu jest pro rozvod manželství cizinců zdejší soud příslušný i tehdá, když manželé zde již řádného bydliště nemají (roz. ze dne 20. března 1878 sb. Gl. U. č. 7754); totéž platí o sporech ve příčině dětí, když manželka cizince zde bydlícího byvší rozvedena od stolu a lože žije v cizině.

c) Doručování soudní děje se pomocí cizozemských úřadů soudních, není-li s nimi přímé spojení, musí se podati žádost na rakouské vyslanectvo, po případě na konsulát, který pak doručení zprostředkuje (výn. min. ze dne 14. října 1850 č. 393 ř. z.). Doručování v Uhrách děje se tamějšími soudy (výn. min. ze dne 17. ledna 1875 č. 479). Má-li se žaloba cizinci v cizině doručiti, má se o to požádati soud cizozemský s tím podotknutím, že nedojde-li v určité lhůtě potvrzení o doručení, provede se ediktální citace, a že se zároveň za účelem ochrany práv cizincových zřídí opatrovník, kterému se pak výměr doručí (dv. d. ze dne 11. května 1833 č. 2612). Bydlí-li žalovaný v Uhrách, nemusí se opatrovník zříditi (roz. ze dne 11. července 1885 čas. »Gerichtszeitung« r. 1885 č. 63).

Nový soudní řád přijal tytéž zásady o doručování cizincům v cizině s tou pouze odchylkou, že doručování rakouským státním občanům, právo exterritoriality požívajícím a v cizině se zdržujícím, může se díti výhradně prostřednictvím ministerstva záležitostí zevnějších (§§ 120—122. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.).

d) Důkaz. Důkazy ve sporech cizinců zde vedených posuzují se z pravidla dle zdejšího práva (roz. ze dne 31. října 1871 sb. »Gl. U.« č. 4290).

e) Knihy obchodní. Jakou mají knihy obchodní cizinců moc důkazní a jak dlouho tato trvá, posuzovati jest dle zásady materielní reciprocity (dv. d. ze dne 12. pros. 1785 č. 520, dv. d. ze dne 4. května 1787 č. 676 a § 22. úvod z. k obch. z.). Pro formu, jakou mají knihy míti, rozhodným je právo cizozemské. Používá-li se reciprocity, stačí, činí-li knihy zadost požadavkům rakouského práva (dv. d. ze dne 4. května 1787 č. 676). Dle téhož dekretu jsou i knihy cizozemských řemeslníků, při stávající reciprocitě k důkazu způsobilé, pokud ve státech cizích se jim moc průvodní přikládá.

f) Listiny. Za veřejné (plný důkaz poskytující) listiny cizozemské pokládají se listiny, které byly vydány osobami, jež jedině oprávněny jsou k tomu, aby vyhotovovaly veřejné úřední listiny; kromě toho žádá se, aby byly ověřeny (§ 112. c. s. ř.). O ověřování listin cizozemských, jichž se má zde použiti, platí dv. d. ze dne 9. ledna 1809, ze dne 8. února 1812, d. dv. kanc. ze dne 16. dubna 1818 a dv. d. ze dne 22. ledna 1838, zvláště pak smlouvy a zákonná ustanovení ohledně Uher, Německa, Francie a Italie. Listiny, jež vyhotoveny byly v cizích řečích, musí se dáti přeložiti přísežným tlumočníkem (dv. d. ze dne 22. pros. 1835 č. 109 sb. z. s. a § 287., 292. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

g) Exekuce. Především platí tu zásada reciprocity, která musí býti prokázána; stačí tu vysvědčení cizozemského soudu první stolice. Rozsudky soudů velkobritanských nemohou býti zde vykonány, jelikož se tam ke vzájemnosti nepřihlíží (dv. d. ze dne 31. ledna 1842 č. 595 sb. z. s. a roz. ze dne 19. července 1865 sb. Gl. U. č. 2228). Při rozsudku cizozemském se předpokládá, že byl vynesen soudem příslušným a že nabyl právní moci. O způsobu, jakým má býti rozsudek vykonán, rozhoduje zákon rakouský.

h) Zastupování.

α) Nároku na zastoupení ex offo, jakož i práva chudých požívají cizozemci potud, pokud platí zásada reciprocity; v tomto ohledu máme smlouvy s Pruskem, Francií, Belgií a Italií.

Ruští poddaní, kteří nejsou ve službách rakouských a kteří zde nemají nemovitého jmění, jsou povinni složiti jistotu žalobní, nemohou býti ex offo zastupováni v záležitostech civilních a nemohou býti povinnosti kolkové sproštěni (výn. min. spr. ze dne 8. března 1881 č. 2711).

Dle nového soudního řádu jest cizinec povinen na žádosť žalovaného složiti jistotu žalobní, vyjímaje tyto případy:

1. nejsou-li státní občané rakouští ve státě, jemuž žalující cizinec náleží, této povinnosti prosti;
2. má-li žalující cizinec zde dostatečné jmění nemovité;
3. při sporech manželských;
4. při žalobách jistého druhu (mandátních, směnečných, vzájemných a j.).

Žalovaný může žádati jistotu i během sporu, když pominula okolnosť, která cizince povinnosti jistotu složiti dříve sprošťovala, nebo když žalující pozbude rakouského občanství státního (§§ 57. a 58. zák. ze dne 1. srpna r. 1895 č. 113 ř. z).

β) Byl-li kdo cizozemským advokátem špatně zastupován, nemůže žádati za restituci (roz. ze dne 18. září 1877 sb. Gl. U. č. 6554).

γ) Pro jednání před rozhodčím soudem bursovním musí straně, která mešká v cizině, býti zřízen prozatímní zástupce. (Stanovy bursy pražské a vídeňské.)

8. Pozůstalosti:

a) O projednávání pozůstalostí cizinců byly se většinou států evropských dále se spojenými státy severoamerickými a se státy La Plata uzavřeny zvláštní smlouvy. Dle roz. ze dne 15. dubna 1856 sb. Gl. U. č. 188 přísluší z pravidla soudu zdejšímu projednávati pozůstalosť cizince, který zde měl řádné bydliště a rozhodovati spory dědické, týkající se nemovitostí zde se nalézajících (roz. ze dne 20. května 1863, sb. Gl. U. č. 1719.)

b) Cizozemské řády zemřelého — vyjímaje démanty — má zemská vláda odevzdati příslušné kanceláři řádové (dv. d. ze dne 3. srpna 1827 č. 2296 sb. z. s.).

c) Bydlí-li dědic v jiné korunní zemi než, kde se nalézá soud pozůstalostní, musí podpis dědicův na přihlášení dědickém býti ověřen (§ 122. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

9. Poručenství a opatrovnictví.

a) Dítku, jež cizinec v Rakousku zanechal, zřídí soud poručníka na tak dlouho, až příslušný cizozemský úřad jiné opatření učiní (§ 183. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), při čemž nečiní se rozdílu, jak se státy cizí v případech podobných zachovávají. Totéž platí i tehdy, když cizinci zletilému se ustanoví opatrovník (výn. min. spr. ze dne 10. října r. 1860 č. 14.939).

b) Cizozemské státní papíry a úpisy dlužní nemohou býti použity k uložení sirotčího kapitálu (§ 194. č. 3 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

10. Řízení úpadkové.

Byl-li v cizině na jmění cizincovo vyhlášen úpadek, může nicméně vedena býti exekuce na jmění jeho movité zde se nalézající (roz. ze dne 20. září 1877 sb. Gl. U. č. 6393), naproti tomu byl-li v Uhrách vyhlášen konkurs na jmění žalovaného, musí se řízení soudní zde proti němu zahájené zastaviti (roz. ze dne 9. července 1879 sb. Gl. U. č. 7537). Jak jest se zachovati ve příčině nároků příslušníků států cizích, o tom rozhodují státní smlouvy (takové smlouvy byly uzavřeny s Pruskem, Saskem, Francií, Rumunskem, Srbskem, Persií, Siamem a Tunisem).

Není-li smluv takových, platí zásada reciprocity; je-li soudce konkursní v pochybnosti, může cizozemci uložiti, aby veřejnými listinami v určité lhůtě prokázal pravidla, dle kterých soudové státu, jemuž přináleží, v témž případě se ku státním občanům rakouským zachovávají; je-li toho potřebí, požádá se ministerstvo spravedlnosti za vysvětlení (§ 51. konk. ř.). Aby se tyto předpisy nemohly obejíti, ustanovuje § 52. konk. ř., že ustanovení tato vztahují se i k tomu pohledávání, které cizinec po vyhlášení úpadku tuzemci postoupil.

II. Právo veřejné.

1. Práva ústavní.

a) Chtějí-li cizinci dosíci úřadů státních, jest nutno, aby dříve dosáhli rakouského státního občanství. (Čl. III. zákl. z. st. ze dne 21. pros. 1867 č. 142. ř. z. *b)* Cizincům nepřísluší právo volební do sněmovny poslanecké, do zemského sněmu, do okresního a obecního zastupitelstva. Do sněmovny

poslanců může býti volen jen ten, kdo již po tři léta jest státním občanem rakouským. (§ 7., zákl. z. st. ze dne 21. pros. 1867 č. 141 ř. z.)

2. Advokacie a notářství.

Podmínkou dosažení advokacie a notářství jest rovněž rakouské státní občanství.

3. Vojsko.

Ke vstoupeni do vojska a do válečného námořnictva vyžaduje se státní občanství rakouské nebo uherské, ke vstoupení do zemské obrany vyžaduje se státní občanství ve královstvích a zemích, na říšské radě zastoupených. (§§ 18. a 20. zák. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z.) Cizinci mohou jen se svolením panovníkovým býti přijati výjimečně do vojska nebo do válečného námořnictva na dobu služby řadové, prokáží-li, že mají k tomu svolení své vlády. (§ 22. jmen z.) Výhody jednoroční presenční služby vyhrazeny jsou pouze tuzemcům. (§ 24. jmen. z.) Pokud mohou býti veřejné cizozemské ústavy vyučovací zdejším středním školám na roveň postaveny, stanoví ministr zemské obrany, dohodnuv se o tom s příslušným odborným ministrem a s ministrem války. (§ 25. jmen. z.)

4. Právo živnostenské.

Cizinci, prokáží-li formální reciprocitu své domoviny, jsou jak co do nastoupení, tak i co do provozování živnosti tuzemcům na roveň postaveni. (§ 8. živn. ř. ze dne 15. března 1883 č. 39. ř. z.) Za těchže podmínek jsou též cizozemští živnostníci chráněni §§ 46. a 47. živ. ř. proti poškozování jich živností, jsouce zároveň oprávněni navštěvovati trhy (§§ 48. a 64. živ. ř.); bydlí-li v cizině, jsou nicméně oprávněni práce živnostenské, k nimž není třeba koncese, na objednávku zde prováděti. Při dovážení předmětů, jež byly v cizině zhotoveny, musí se dbáti předpisů celních (§ 61. živ. ř.).

Dle § 3. a) haus. pat. ze dne 4. září 1852 č. 252 ř. z., jakož i dle vládní osnovy může býti provozování podomního obchodu povoleno toliko rakouským státním občanům. Jsou tedy cizinci z provozování obchodu podomního vyloučeni. Zboží, se kterým se podomní ochod vede, má býti původu zdejšího (§ 12. haus. p.).

Cizozemští obchodní cestující (cestující obchodní agenti) potřebují ku provozování obchodu v Rakousku úředního povolení, jež se udílí pouze na dobu jednoho roku; po roce mohou však cestující znovu za povolení žádati (nař. min. obch. ze dne 5. listop. 1852 č. 220 ř. z.).

Povolení ku živnostem kočovným může se cizincům jen tehdy uděliti, je-li to právě obyčejem, a to na dobu ne delší 3—6 měsíců (výn. min. obch. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049). Dále může se jim povoliti, by vystavovali na odiv jenom předměty, jež opravdu za podívanou stojí, pořádali zvláštní umělecké produkce z pravidla jen v určité omezené době a jen v tom případě, je-li chování jich bezvadné a může-li se podnikatel jak za svoji osobu, tak za celou společnost vykázati listinami průvodními a věrohodným vysvědčením zachovalosti (roz. min. vnitra ze dne 9. října 1883 č. 223).

5. Právo autorské.

Dle zásad reciprocity dopřává se stejné ochrany dílům, jež v cizině původ svůj vzala (§ 38. pat. ze dne 19. října 1846 č. 992 ř. z.). Kromě toho byly uzavřeny zvláštní smlouvy státní s Uherskem, Francií, Italií a Anglií.

6. Právo patentní.

Práva patentního může v Rakousku nabýti pouze cizinec, který již v cizině privilegia požívá, nebo jeho nástupce, ač-li vynález i v cizozemsku

skutečně výhradného privilegia obdržel. (§ 3. cís. pat. ze dne 15. srpna 1852 č. 184 ř. z.)

7. Ochrana známek a vzorů.

Známky a vzory cizozemských podniků chráněny jsou zvláštními smlouvami, které byly s jednotlivými státy uzavřeny; pro Uhry platí ustanovení celní a ochodní smlouvy (§ 32. zák. ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z.). Pro Německo platí smlouva ze dne 6. pros. 1891 č. 23 ř. z. z r. 1892, a nařízení min. obch. ze dne 8. listop. 1892.

8. Zákon tiskový.

Odpovědným redaktorem periodického časopisu může býti toliko rakouský státní občan (§ 12. zák. ze dne 17. pros. 1862 č. 6 ř. z. z r. 1863). Státní nadvládnictví může cizozemské časopisy zabaviti a ospravedlní se tím, že poukáže ku předpisům řízení ve věcech tiskových; takovým časopisům může se též poštovní doprava odepříti (§ 26. jmen. zák.). Zákaz dopravy poštovní může vydati též úřad správní [§ 7. a), d) zák. ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z.]. Docházejí-li však přece takové časopisy a to nezapečetěné, mají je poštovní úřady zpět do ciziny odkázati a o tom zprávu podati státnímu návladnictví (výn. min. obchodu ze dne 15. února 1873 č. 4008).

9. Právo spolčovací a shromažďovací.

Cizinci nesmějí býti přijati za členy politických spolků (§ 30. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.), dále nesmějí vystupovati ani jako podnikatelé ani jako pořadatelé nebo vůdci nějakého shromáždění, jež má za účel projednávati záležitosti veřejné (§ 9. zák. ze dne 15. února 1867 č. 135 ř. z.).

10. Průvodní listiny.

Každý cizinec musí v Rakousku míti cestovní průvodní list, od příslušných úřadů své domoviny řádně vyhotovený, nebo musí míti listinu, jež by o jeho osobě podávala úplné vysvětlení, kterážto listina musí při ruských a tureckých poddaných býti ještě rakouským vyslanectvem nebo konsulátem vidována. Knížata suverení a členové domů panujících s hodností královskou jsou pro sebe a pro svoji družinu této povinnosti sproštěni. Potřebuje-li cizinec nutně nový průvodní list, a není-li jeho stát v místě zastoupen, může mu býti průvodní list vydán politickým úřadem zemským, kterýž učiní o tom oznámení ministerstvu záležitostí vnějších (§§ 9.—11. a 22. vyhl. min. zálež. zevn., min. vn., obch. a války ze dne 10. května 1867 č. 80 ř. z.). Každý cizinec jest jako tuzemec povinen, aby na požádání prokázal svoji osobu a prostředky, jimiž se živí (§ 13. jmen. vyhl.).

11. Nosení zbraní.

Cizozemským cestujícím, kteří se mohou náležitě legitimovati, jest dovoleno nositi zbraň, které jest jím potřebí k ochraně vlastní osoby, nebo jež náleží ku stejnokroji, kroji domácímu nebo ku livreji, ovšem musí to býti ve průvodní listině jich vyznačeno, nebo zřejmě vytknuto úřady bezpečnostními, jakmile cizinec na území rakouské vkročí. (§ 23. pat. ze dne 24. října 1852 č. 223 ř. z.)

III. Právo trestní.

1. Zločiny.

Zločiny spáchané v Rakousku sluší posuzovati vždy dle práva rakouského, třeba však při tom dbáti též smluv o vydávání zločinců (§§ 37. a 41. tr. z.). Ku trestnímu rozsudku má býti připojeno vždy vypovězení po

přestálém trestu. Zločiny spáchané na rakouské lodi na širém moři, podléhají rovněž rakouskému soudu. Dle kterého zákona mají býti potrestáni dělníci na rakouských drahách pracující, o tom jsou se sousedními státy učiněny smlouvy.

2. Přečiny a přestupky, byly-li zde cizinci spáchány, trestají se dle rakouského zákona; byly-li spáchány v cizině, netrestají se zde vůbec. (§ 234. tr. z.)

3. Zvláštními delikty cizinců jsou činy trestné vztahující se ku §§ 293, 295 a 323 tr. z.

4. Ztráta cizozemských řádů následkem trestu.

Dle § 6. zák. ze dne 15. listop. 1867 č. 131 ř. z. a ustanovení dv. d. ze dne 4. srpna 1815 čís. 1165. sb. z. s., musí se cizozemské řády vrátiti vládě, která je udělila, s patřičným odůvodněním; při tom se ovšem ponechává cizímu státu na vůli, chce-li řád téže osobě opět uděliti čili nic.

5. Úřad porotců nemůže cizinec zastávati, jelikož porotci mohou býti toliko mužové, kteří v některé obci zemí na říšské radě zastoupených mají právo domovské (§ 1. odst. 3. zákona ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.).

IV. Poplatky.

Právní jednání ku převodu jmění směřující, která cizinci zde mezi sebou uzavírají, která však nemají zde míti účinků právních, nepodléhají poplatkům; toliko listiny o takových jednáních vyhotovené kolkují se dle p. s. 83. B. 12 a 101, II. popl. z., nebo každý arch 50 kr. Mají-li však tato právní jednání míti dodatečně též platnost zde, musí býti ovšem zapraveny poplatky pro převody jmění předepsané, při čemž se pak poplatek dle p. s. 101, II. popl. z. zapravený odpočítá (nař. min. fin. ze dne 1. června 1853 č. 105 ř. z.). Právní jednání mezi cizozemcem a tuzemcem zde uzavřená podléhají poplatkům zdejším (nař. min. fin. ze dne 21. července 1853). O tom, kdy lze použiti zákona poplatkového při věcech v cizině se nacházejících a při listinách, jež v cizině vyhotoveny byly, jmenovitě při směnkách, viz § 23. popl. z., nař. min. fin. ze dne 8. dubna 1854 č. 84 ř. z., o poplatcích při pozůstalostech cizinců zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.

Cizoložství.

I. Pojem. Cizoložství záleží v tom, že dvě osoby, z nichž aspoň jedna jest v platném svazku manželském, souloží spolu s vědomím, že tím porušují platné manželství. I osoba neoddaná dopouští se cizoložství, ví-li o manželství osoby, s níž soulouží. Cizoložství předpokládá platné manželství; poněvadž pak rozvod od stolu a lože nezbavuje manžely povinnosti věrnosti manželské, jest i s takovými manželi cizoložství možno.

II. Právo soukromé. Cizoložství jest dle § 67 a 94 o. o. z. překážkou manželství, jíž dbáti jest z povinnosti úřední a jež má za následek neplatnost manželství osob, jež spolu cizoložství se dopustily. Cizoložství musí však prokázáno býti dříve, než se manželství uzavře a sice buď před soudem civilním, úřadem trestním, nebo před soudcem rozhodčím. Důkaz o cizoložství nelze však vésti doznáním, učiněným před duchovním správcem neb úřadem duchovním (dv. d. ze dne 6. pros. 1833).

Byl-li jeden z manželů uznán vinným cizoložstvím, může ku žalobě manžela druhého dle § 109 o. o. z. nalezeno byti na rozvod od stolu a lože a u křesťanů nekatolíků dle § 115 o. o. z. i na rozloučení

manželství. Na rozloučení může dle § 116 o. o. z. uznáno býti i tehdy, když vinný manžel přestoupil ku náboženství katolickému. Při manželství židovském jest dle § 135 o. o. z. pouze muž oprávněn, dopustila-li se jeho manželka cizoložství a to se dokáže, ji i proti její vůli (pořadem práva) t. zv. listem propouštěcím od sebe odloučiti.

Cizoložství manželky, i když bylo prokázáno, nemá samo o sobě za následek pro dítě ztrátu práv z manželského zrození plynoucích, pokud se neprovede důkaz, který žádá § 158 o. o. z., o tom, že dítě manželem zplozeno býti nemohlo.

Osoby, které před soudem cizoložství doznaly nebo z něho usvědčeny byly, nemohou sebe navzájem posledním pořízením za dědice ustanoviti. (§ 543 o. o. z.)

III. Právo trestní. Dle zákona trestního jest, jak osoba oddaná, která cizoloží, tak i osoba neoddaná, s níž se cizoloží, vinna přestupkem a potrestána býti má vězením od 1 do 6 měsíců; žena však potrestati se má přísněji tehdá, když za příčinou spáchaného cizoložství vzejíti může pochybnosť o tom, zda-li dítě, které později se narodí, jest manželské. (§ 502 tr. z.) Zpravidla může se cizoložství stihati jen ku žádosti strany uražené (§ 503 tr. z.), z povinnosti úřední jen tenkráte, když osoba provdaná smilnou živnosť provozuje a muž proto nežaluje (§ 510 tr. z.). Okolnosť, že osoba hanebnou živnosť provozující jest provdána, pokládati sluší za přitěžující. Právo strany uražené podati žalobu zaniká odpuštěním neb uplynutím 6 neděl od té doby, kdy o cizoložství zvěděla. Rovněž má právo žalovati buď hlavního vinníka i spoluvinníka zároveň, nebo jen jednoho z nich; taktéž může od žaloby buď ve příčině obou vinníků nebo pouze jednoho z nich upustiti (nař. min. ze dne 5. srpna 1859 č. 163 ř. z.). I trest, rozsudkem vynesený, zaniká, prohlásí-li strana uražená, že chce se stranou vinnou zase žíti. Prohlášení takové však nezrušuje trest již vyřknutý ve příčině spoluvinníkův. (§ 503 tr. z.)

Dle osnovy nového trestního zákona (§ 198) tresce se cizoložství na vinném manželi jakož i na spoluvinnících jeho jako přečin až 6timěsíčním vězením. Bylo-li však cizoložství spácháno v době, kdy manželé byli soudně rozvedeni a pokud společenství manželské neobnovili, jest trestní stíhání vyloučeno. Potrestání lze se domáhati pouze žalobou soukromou, již vznésti může jen strana uražená a to i tenkráte, když nedosáhla ještě 18. roku svého věku. Neužila-li oprávněná strana práva svého do 3 měsícův od doby, kdy zvěděla o činu trestném a osobě pachatelově, má se za to, že upustila od trestního stíhání. (§ 86 osnovy a § 80 zprávy výboru). Zpráva výboru vylučuje též výslovně stihání pro pokus. (§ 190).

Clausula cassatoria.

Dle § 919 o. o. z., nesplní-li jedna strana smlouvu buď zcela nebo v náležitý čas, ne na patřičném místě nebo ne umluveným způsobem, není strana druhá oprávněna žádati zrušení smlouvy, nýbrž může toliko žádati, aby smlouva řádně splněna a škoda jí nahrazena byla, vyjímaje ovšem případy v zákoně výslovně jmenované a případ, že by strana právo smlouvu zrušiti sobě vyhradila.

»Výslovná výhrada« v § 919 o. o. z. uvedená t. zv. clausula cassatoria čili doložka zrušovací jest vedlejší úmluva ku smlouvě připojená, že ve případě nesplnění nebo ne náležitého splnění smlouvy se strany jednoho smluvníka může druhý smluvník od smlouvy odstoupiti.

Doložka zrušovací nemá povahu pokuty konvenční, nepodléhá tedy — jak již z pojmu jejího vysvítá — volnému uvážení soudcovskému dle § 1336 o. o. z. Přijala-li strana částečné plnění beze zvláštní výhrady, vzdala se tím mlčky práv z doložky zrušovací jí vzešlých (roz. ze dne 25. června 1857 č. 5845, sb. Gl. U. 401). Nesplnění musí ve sporu dokázati ten, kdo na zrušení smlouvy žaluje, nebo kdo tvrdí, že smlouva patřičně splněna nebyla.

Povahu doložek zrušovacích mají též takové vedlejší úmluvy, dle nichž smluvník, prodléváli se splněním své povinnosti, má pozbýti jistých výhod nebo práv, tak na př. obvyklá doložka o ztrátě lhůt platebních.

Povahy poněkud jiné jest clausula cassatoria sive derogatoria o níž zmiňuje se § 716 o. o. z. Doloží-li zůstavitel v testamentu nebo v kodicilu, že každé pozdější pořízení vůbec, nebo pořízení, které nebude míti určitého znamení, má býti neplatným, pokládají se všechna pozdější pořízení za neplatná, leč, že by zůstavitel doložku zrušovací v pozdějším pořízení výslovně prohlásil za zrušenou. Doložku takovou činí obyčejně zůstavitel, který se obává, aby později snad nebyl přinucen ku změně své poslední vůle; zůstavitel může ustanoviti, že pozdější testament jen tehdy má býti platným, bude-li na něm učiněno jisté znamení na př. přitištěna určitá pečeť nebo připojen podpis dvojitý. Prohlásí-li zůstavitel, že testament jest neodvolatelný, nepokládá se toto prohlášení za doložku zrušovací (roz. n. s. dv. ze dne 27. března 1866 č. 2073 sb. Gl. U. č. 2428 a ze dne 13. února 1855 č. 700 sb. Gl. U. č. 72). Prohlášení v testamentu, že každý pozdější testament má se pokládati za nic nebo za zrušený nestačí k tomu, aby právní účinky doložky zrušovací se zrušily (roz. nejv. s. dv. ze dne 4. února 1876 č. 9354 sb. Gl. U. č. 6013 a ze dne 19. prosince 1855 č. 10872 sb. Gl. U. č. 147).

Clerus viz Duchovenstvo.

Cla. I. Pojem a význam. Clem v nejširším slova smyslu rozumí se dávky veřejné, které stát ze zboží při dopravě jeho přes hranice vybírá. Cla vybíraly již státy ve starověku (vectigalia) za účelem výhradně fiskalním. Dnes mají cla ovšem povahu zcela jinou, jsouce důležitým prostředkem obchodní politiky jednotlivých států, které skoro vesměs provádějí nyní politiku soustavy ochranné pomocí t. zv. cel pohraničních. Cla mohou míti různý účel, a dle toho pak rozeznávají se cla ochranná (mají-li způsobiti zdražení zboží z ciziny dováženého, aby chráněna byla výroba domácí), cla politická (mají za účel přinutiti cizí stát ku změně politiky hospodářské), cla statistická (t. j. dávky za účelem zjištění objemu dovozu nebo vývozu vybírané). Dle cíle dopravy zboží lišiti jest cla dovozní, cla vývozní a cla průvozní.

II. Dějinný vývoj. V Rakousku vyvinovalo se celnictví dosti záhy úplně samostatně; již Bedřich III. propůjčil rakouským knížatům — tedy svému vlastnímu rodu — r. 1453. i formálně právo ukládati nová cla a mýta. Vůči Německu přikročeno bylo již r. 1616. ku pohraničnímu systému celnímu. Zásady nauky merkantilní došly však uznání teprve za panování Leopolda I., a měly v Rakousku během 18. století daleko větší účinek, nežli cla ochranná. Za Marie Teresie měla každá země svou vlastní čáru celní tak, že se musilo clo pravidelně platiti v každé zemi znova. Cla byla v Rakousku, jakož i ve všech ostatních zemích jako cla průvozní zařízením místním. Podstatný pokrok nastal vydáním celního řádu r. 1775, jímž

zrušena byla veškerá cla mezi zeměmi říše německé a rakouskými zeměmi dědičnými a zavedeny různé výhody pro ostatní kraje, jinak ale byla veškerá cla dovozná zvýšena. Až dosud nalézaly se celní úřady na hranicích zemských a tím skupiny zemí starorakouských tvořily zvláštní hospodářská území, jež byla od sebe oddělena celními čarami. Jednotlivá území měla také zvláštní celní řády, jako byl řád ze dne 2. dubna 1755 pro Horní a Dolní Rakousy, ze dne 5. dubna 1753 pro Čechy, Moravu a Slezsko, ze dne 18. října 1766 pro vnitřní země rakouské, a ze dne 27. dubna 1769 pro svobodné přístavy Terst a Rjeku.

Celním řádem ze dne 15. července 1775 zrušeny byly poslední celní čáry mezi německo-rakouskými zeměmi dědičnými. Tento prohibitivní systém, jenž již ve zmíněných řádech celních platnosti si zjednal, byl od cís. Josefa II. patentem celním ze dne 16. září 1744 a ze dne 2. ledna 1788 tak přísně proveden, že ve zmíněných korunních zemích a v Haliči četné druhy cizozemského zboží z domácího trhu zmizely. Platný rakouský celní a monopolní řád, vyhlášený patentem ze dne 11. července 1835 pol. sb. zák. sv. 63. č. 113, připomíná ve vyhlašovacím patentu, že bylo nutno vydati nový celní řád za příčinou odstranění nemalých škod povstávajících z různých nesrovnalých zákonů a předpisů, jež v jednotlivých zemích náležejících společnému svazku celnímu ještě po zrušení celních čar mezi zeměmi těmito platily, a jež většinou neodpovídaly novým poměrům a potřebám. Tento celní řád drží se ještě pevně systému prohibitivního, jenž až do r. 1851 se udržel v platnosti. Teprve tou dobou počínaje, počala se kloniti rakouská státní správa ku systému ochrannému. Dne 1. července r. 1851 byla zrušena celní linie mezi Rakouskem a Uherskem. Na to následovala dne 8. listopadu 1851 již dříve zamýšlená reforma celního tarifu z r. 1838, kterýmž byla dosud panujícímu systému prohibitivnímu zasazena smrtelná rána. V r. 1867. nastalo státoprávní oddělení zemí na říšské radě zastoupených a zemí koruny uherské, jednota celní zůstala však tím nedotknutou. Všeobecným tarifem celním rakousko-uherského území celního ze dne 27. června 1878 počala nová perioda cel ochranných (1879—1891); jeden stát předstihoval druhý svými vysokými tarify, až teprv v nejnovější době »Mac Kinlei Bill« zavdal podnět k obratu. Za mírným tarifem celním z r. 1878. následoval všeobecný tarif celní ze dne 25. května 1882, jenž posud se změnami, novelou ze dne 21. května 1887 stanovenými jest v plné platnosti. Za tím podařilo se netoliko království Dalmatské s okupovanými zeměmi Bosnou a Hercegovinou, nýbrž i Istrii a zbývající ještě dosud vyloučená území připojiti ku jedinému, společnému území celnímu.

Nynější všeobecný tarif celní pro společné území rakousko-uherské spočívá na zák. ze dne 25. května 1882 č. 47. ř. z., jenž zákony ze dne 19. května 1884 č. 63. ř. z., ze dne 21. května 1887 č. 52. ř. z. (celní novela), ze dne 25. dubna 1888 č. 54. ř. z., ze dne 20. června 1888 č. 95. ř. z. a ze dne 23. června 1891 č. 76. ř. z. byl částečně změněn. Následkem obchodních smluv dne 1. února 1892 uzavřených s Německem, Italií a Švýcarskem uspořádáno nové vydání tarifu celního, do něhož pojaty i odchylky těmito smlouvami stanovené a který skládá se z části jednající o dovozu a z části jednající o vývozu zboží.

III. Cla dovozní. Cly dovozními zoveme veřejné dávky, jež platiti třeba z jednotlivých druhů zboží v tarifu celním přesně vytčeného a z ciziny

přiváženého. Clo na dovážené zboží uložené jest značným zřídlem příjmů státních a objevuje se nám jeho clo ochranné, slouží-li k tomu, aby se cizí soutěži učinila přítrž ve prospěch výroby domácí, zvláště pak aby se zdražováním cizozemských výrobků pomohlo méně vyvinutému průmyslu domácímu. Je-li clo dovozní tak vysoké, že má týž účinek jako zákaz dovozu, má povahu cla prohibitivního-zakazovacího, jehož úkolem jest cizozemské výrobky z trhu domácího vytlačiti. Politika markantilní používala cel dovozních ku ochraně domácí výroby a též novější systém ochranný sleduje prospěchy domácího hospodářství měrou větší.

1. Předměty cla dovozního. Při dovozu jest každé zboží clem obtíženo, leč že by výslovně bylo prohlášeno za cla prosté, a podléhá tomu clu, jež v tarifu dovozním pro dotyčný druh zboží vyznačeno jest. (Čl II. zák. ze dne 25. května 1882. č. 47. ř. z.)

Zboží přivážené ze států, jež vůči rakouskému a uherskému zboží nechovají se tak příznivě jako vůči zboží států jiných, podléhá při dovozu mimo obyčejného cla ještě 30% přirážce, a je-li zboží v tarifu za cla prosté vyhlášeno, zaplatí se předepsané clo specifické.

Následující předměty nemusejí býti za účelem vyclení dopraveny k úřadu celnímu: 1. Předměty, jež v případě dovozu z ciziny jsou podrobeny clu dle kusů jmenovitě živý dobytek; 2. Předměty, jež se otevřeně a bez obalu vozí a nejsou způsobilé, aby úředně uzavřeny byly; 3. Předměty, jež sice k úřednímu zavření se hodí, ale na žádost dovozníka bez uzavření poukázány byly. Tyto výjimky platí jen tehdá, když bylo učiněno prohlášení na hranicích dle pojmenování a pravidel celního tarifu, když následovala prohlídka pohraničním úřadem celním způsobem předepsaným pro clo dovozné, a když konečně úřad tento jest zmocněn předsevzíti vyclení poukázaného předmětu (§ 172. cel. a mon. ř.).

Osvobozeny jsou od cla dovozného dle čl. VIII. IX. X. a XI. zák. ze dne 25. května 1888.:

a) předměty určené k bezprostřední potřebě panovníka a osob diplomatických u dvora ověřených;

b) listy tabákové pro státní továrny, dále sůl kuchyňská, střelný prach a výrobky tabákové pro státní sklady a výrobky tabákové, které kupují se od obyvatel míst clu nepodrobených ze skladišť těchto krajů;

c) výrobky státních hor ze skladiště v Terstu;

d) vojenské věci, jako oblek, části výzbroje, zbraň, náboj, náčiní a koně vojenské;

e) třaskaviny ku vojensko-technickým pokusům správy vojenské;

f) potřeby úřadů, které státními úřady ze kraje clu nepodrobeného zasílají se do území celního;

g) majetek vystěhovalců přicházejících z ciziny nebo z míst z obvodu celního vyloučených do území celního;

h) předměty náležející ku výbavě osob, jež následkem provdání stěhují se do území celního, pokud předměty ty jsou přiměřeny jich poměrům;

ch) věci náležející do pozůstalosti;

i) předměty ceny umělecké, vědecké a výrobky umělého průmyslu, jež určeny jsou veřejným vědeckým a uměleckým sbírkám;

j) anatomické praeparaty, kostry, mrtvoly;

k) předměty starožitné, není-li o tom pochybnosti, že předmětů těch nelze užívati k jinému účelu;

l) předměty soudního jednání;

m) propůjčené řády a výstavní medailie;

n) věci cestujících, jako: prádlo, oděv, náčiní ložní a cestovní, pak stříbrné a zlaté, jakož i jiné skvosty, nástroje řemeslníků, nářadí a nástroje umělců, oděv a prádlo vozků a plavců, knihy, potraviny, léky k užívání mezi cestou určené, tabák ve množství, jež zvláštními předpisy stanoveno jest (nyní ne více než 35 g neb 10 kusů doutníků), pokud ovšem předměty ty ku vlastní potřebě cestujícího jsou určeny a množství a povaha jich přiměřeny jsou potřebě, stavu a poměrům jeho;

o) prostředky dopravní, jako: vozy cestujících, vozy sloužící ku dopravě osob a zboží, sáně, trakaře, koše, putny a podobné věci ku nošení břemen, pak zvířata tažná a zvířata břemena nosící;

p) spíže vjíždějících a vyjíždějících lodí za jistých podmínek;

q) vzorky zboží, které pouze jako vzorky upotřebeny býti mohou, vyjímaje vzorků tabákových a předmětů spotřebních;

r) obaly a věci, v nichž zboží clu podrobené je uschováno, vyjímaje případy, jestliže obaly ty dle pravidel o táře se ku zboží počítají, neb je-li zboží zabaleno způsobem, jakým se to obyčejně neděje;

s) veškeré zboží, jež méně než 25 g váží, nebo z něhož clo obnáší méně než 2 kr.;

t) zboží, jež v úředních skladištích úplně se zkazilo;

u) předměty určené ku stavbě anebo ku výzbroji korábů ve smyslu zákona ze dne 30. března 1873 č. 51 ř. z.;

v) zboží a předměty, jež se dovážejí za účelem zušlechtění, opravení nebo zpracování v území celním, pod tou podmínkou, že opětný vývoz zboží zušlechtěného, opraveného nebo přepracovaného nastane během určité, finančním úřadem předem stanovené lhůty, a že může býti zjištěna totožnost zboží dovezeného a zboží opětně vyvezeného;

x) zboží a předměty, jež do území z obvodu celního se vyvážejí, aby tam byly zušlechtěny, opraveny nebo zpracovány, a pak zase zpět do území celního se dopravují, za podmínek shora naznačených;

y) zboží, jež z území celního na cizí trhy nebo na prodej vyvezeno byvši, nebylo prodáno a pak zpět se přiváží;

z) v okresích pohraničních jsou prosty cla tyto věci:

α) dobytek hospodářský a nářadí hospodářské, jakož i výsev a plody polní usedlostí hospodářských, které proříznuty jsou celní čarou;

β) dobytek, který za účelem pastvy nebo práce polní překročuje hranice, jakož i výrobky mezi pastvou dobyté, jako: máslo, sýr a mláďata;

ž) za jistých okolností, kteréž vysvědčením se musí prokázati, může povoliti úřad finanční dovoz následujících předmětů za mírný poplatek:

α) předmětů určených ku bohoslužbě chudých kostelů nebo modlitebnic kterýchkoliv náboženských vyznání (mimo varhany), pak material ku stavbě nebo opravě takových kostelů a modlitebnic;

β) potraviny, oděv a material stavební, když se toho dostává darem domácímu obyvatelstvu poškozenému ohněm nebo jinými živelními pohromami, ku výživě, vystavění neb opravení obydlí;

γ) staré, opotřebené předměty, které dostávají nemajetné osoby z ciziny darem.

2. Přestupky.

Přestoupení ustanovení celního řádu se přísně trestá. Ve všech případech, kde zákon ustanovuje clo dovozní za měřítko pro vyměření trestu, bez ohledu na to, zda-li zboží přes celní čáru bylo dopraveno čili nic, má se položiti za základ trestu ono clo dovozní, jež by se bylo muselo zapraviti, kdyby zboží, o které se jedná, v čase přestupku nebo v čase odhalení jeho přes hranici celní bylo přeneseno a dovoznému clu podrobeno (§ 47. tr. z. důch.). Nedokáže-li ten, kdo ohlašuje zboží, nebo ten, jenž za vyjádření to ručí, že poukázané, nevyclené zboží cizozemské došlo na určené místo, a že u příslušného úřadu clu podrobeno bylo, tresce se ten, jenž zboží byl ohlásil, pokud jeho ručení uplynutím zákonné doby nepominulo; osoby, které ručí za zaplacení příslušného obnosu trestem uloženého, mají se přidržeti ku zaplacení dle výše a povahy svých závazků. Trest má se tu vyměřiti jako při podloudnictví (§ 203.—206. a 354. tr. z. důchod.). Opomenutí důkazu původu a vyclení zboží nebo předmětů jest těžkým přestupkem důchodkovým, jsou-li tu též podmínky § 379. tr. z. důch., ve všech ostatních případech jest opomenutí takové jen lehkým přestupkem důchodkovým, jenž se tresce v případě § 380. tr. z. důch. 2—4násobvým obnosem poplatku celního, v případě § 381. polovičním až dvojnásobným. Jestliže ten, jemuž náleží vykázati původ nebo vyclení nějakého zboží, podrobí toto zboží dobrovolně, dříve nežli od něho výkaz žádán byl, předepsanému řízení celnímu pro dovoz zboží z ciziny, zapraví clo a splní ostatní podmínky celní, nemůže mu býti uložen trest pro nedostatek výkazu (§ 479. tr. z. důch.).

IV. Clo vývozní. Clo vývozní zapravuje se na hranicích ze zboží, které se do ciziny ze země vyváží. Cla vývozní však stále se tenčí ve prospěch cel dovozních. Evropské státy obchodní jako Anglie, Francie a Německo zrušily již úplně cla vývozní; toliko ve Švýcarsku, Italii a Rusku jsou dosud zachována. Cla vývozní všeobecně uznávána jsou za neprospěšná a snaha jistých kruhů, »že peníze mají zůstati doma«, se nedá provésti. Vývoz se novým zákonodárstvím stále usnadňuje, neboť vývoj průmyslu a zemědělství toho vyžaduje, aby nadbytek zboží, kterýž doma nemůže býti zpeněžen, byl vyvezen a tím jednotlivým odvětvím obchodním prameny nové otevřeny byly. Vůbec uznává se, že vývoz blahobyt země podporuje, výrobu zvětšuje a silám pracovním a kapitálu vydatně napomáhá; proto jest povinností každého státu zvyšovati co možná vývoz. Zásady tak zv. soustavy merkantilní, aby peníze jen v zemi zůstaly a co nejvíce z ciziny se dovážely, čehož se má dosíci cly zpětnými, omezením vývozu surovin, výhradným vývozem výrobků hotových a pod., se neosvědčily; spíše ustálila se zásada, že vývozu žádných překážek činiti se nemá.

Též v Rakousku bylo clo vývozní skoro úplně zrušeno, a ponecháno jen pro hadry a jiné odpadky, pro výrobu papíru, pro makulatury, staré sítě, staré lanoví a staré provazy a konečně pro odřezky klobouků a papírové ústřižky (sazba celní 4 zl. za 100 kg. hrubé váhy p. s. 357 saz. c); ostatní zboží jest sproštěno cla vývozního.

1. Vybírání cla vývozního. Řízení úřední má se předsebráti při vyclívání vývozním tímtéž způsobem, jako při zboží dováženém. Všechny státní úřady poštovní mají právo zásilky poštovní pro cizinu určené bez

intervence úřadu celního odeslati, neváží-li přes 3 kg. vyjímaje zboží, jež podléhá clu vývoznímu, nebo jehož vývoz se může státi jen na základě úřední stvrzenky celní, jako při hracích kartách, zlatém a stříbrném zboží atd. (výn. min. fin. ze dne 17. prosince 1883 č. 187 ř. z.). Clo vývozní zapravuje se pravidelně u toho úřadu, kterému zboží ku řízení úřednímu za příčinou vývozu předloženo bylo (§ 181 cel. a mon. ř.). Zboží vývozní přihlašuje se u toho pomezního úřadu celního, přes který se vyváží. (§ 51. cel. a mon. ř.).

Vláda jest zmocněna nařiditi omezení obchodu s jistým zbožím z ohledů veřejných a zvláště z příčin zdravotních a bezpečnostních. (Čl. VI. odst. 2. zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.). Na př. roku 1893 nař. ze dne 30. července 1893 číslo 114 ř. z. byl zakázán vývoz píce veškeré, dále byl omezen vývoz dobytka vepřového z Haliče a Bukoviny, aby morová nákaza sem zavlečena nebyla (nař. ze dne 15. května 1893 č. 83 ř. z.) a pod.

2. Přestupky. Celní poplatek vývozní slouží dle trestního zákona důchodkového za podklad výměry trestu, když zboží, z něhož clo vývozní platiti se má, podloudně přes hranice dopraveno bylo. (§§ 48 a 206 odst. 2. cel. a mon. ř.). Pro podloudnictví se tresce, kdo udá nesprávně druh nebo tvar zboží, aby je nezákonně vyvézti mohl, jakož i kdo protizákonným způsobem zboží ve přihlášce udané vyváží. (§ 281 odst. 1, § 282 odst. 2, § 283 lit. b cel. a mon. ř.)

Kdo vyvážeje zboží, jež vyvážeti zakázáno jest nebo které podléhá clu vývoznímu, jež převyšuje celní poplatek dovozní na zboží stanovený, neodevzdá v pohraničním okresu při dopravě nebo při uschování zboží předepsanou stvrzenku úřední, dopouští se těžkého přestupku důchodkového, který se trestá pokutou peněžitou 4 až 8násobného poplatku celního, a podloudníku, který již pro podloudnický přestupek těžký byl potrestán, určí se pokuta až 12tinásobného poplatku celního, který měl býti zapraven (§§ 368, 370, 265 cel. a mon. ř.).

V. Cla průvozní viz Úřady celní pohraniční.

Coadjutor nazývá se duchovní, který může býti přidán obročníku, především však biskupovi, který pro stáří nebo nemoc není schopen úřad svůj zastávati. Jestliže jest tato neschopnost pouze pomíjející, může býti coadjutor ustanoven pouze na dobu jejího trvání; obyčejně bývá však přidán coadjutor biskupovi až do smrti jeho a tu přísluší mu z pravidla též čekatelství na okamžité nastoupení stolice biskupské, jakmile se tato uprázdní. (Coadjutor perpetuus cum spe neb cum jure successionis).

Coadjutora ustanovuje buď biskup, když se byl poradil s kapitulou, po případě, přísluší-li kapitule právo volební, když si byl získal jejího souhlasu, aneb volí kapitula sama coadjutora $^2/_3$ většinou hlasů, jestliže se biskup stal úplně nespůsobilým ku právním činům; vždy však jest potřebí souhlasu papežova, který též ve případech zvláštní potřeby, aniž by se biskupa a kapituly tázal, coadjutora sám jmenovati může. Kde biskupa jmenuje zeměpán, zapotřebí jest jeho souhlasu.

Coadjutor vykonává všechna práva biskupova, pokud je tento snad sám ještě nevykonává a béře z pravidla také svůj důchod (congruu) z příjmů biskupství.

Coelibat viz Duchovenstvo.

Condictio viz Žaloby z obohacení.

Congrua.

I. Pojem.

Congrua jest dle stavu vyměřený minimální příjem samostatných katolických duchovních správců a stále ustanovených kněží pomocných.

II. Ustanovení zákonná.

1. Congrua, pokud není kryta příjmy spojenými s úřadem duchovním, doplňuje se z fondů náboženských, po případě z jich dotace státní.

2. Nárok na tuto dotaci mají samostatní správcové duchovní a systemisovaní kněží pomocní (§ 1. zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z.). Nároky duchovních proti náboženskému fondu na určitý příjem (congruu) jsou povahy veřejno-právní, takže pro spory z nároků těch vzešlé, i když jsou povahy výlučně majetkoprávní, nikoliv ale státoprávní, příslušným jest říšský soud (roz. říš. s. ze dne 26. dubna 1876, Hye III., 104). Minimální obnos kongruy určuje se na dobu vyznačenou v úvodu § 1. jmen. z. pro každé království a zemi v říšské radě zastoupené dle schematu ku jmen. zákonu připojeného (§ 2. jmen. z.).

3. O tom, zda a pokud v jednotlivém případě doplnění kongruy má nastati, rozhoduje politicky úřad zeměpanský na základě předložených přiznání slyšev prvé biskupa dotyčné diecese (§ 3. jmen. z.).

4. § 3. jmen. z. obsahuje podrobné předpisy o přiznání příjmův a vydání a ustanovuje, že nemají býti pojata ve příjmy nadání nějakou činnosť ukládající, a s druhé strany že nemají býti mezi vydání zařaděny výlohy vztahující se na osobní výživu a výlohy spojené s polním hospodářstvím, jakož i náklady na udržování farní budovy dle stávajících předpisů.

5. Objeví-li se, že příjem, jenž dle § 3. měl býti přiznán, byl zamlčen, nebo že do vydání vědomě neprávem byla pojata položka tam nenáležející, má býti osobám zodpovědným za správnosť přiznání uložena pokuta peněžitá až do výše toho obnosu, o který náboženský fond nebo státní pokladna mohla býti zkrácena. V jiných případech má býti přiznání opraveno; dle okolností může býti požadována náhrada útrat řízení opravovacího (§ 4. jmen. z.).

6. Prozatímní správci uprázdněných obročí obdrží svůj plat z náboženských fondů, který se řídí dle výše kongruy dotyčnému obročí dle § 2. jmen. z. příslušející a obnáší při obročích s kongruou do 500 zl. 30 zl., při obročích s kongruou do 600 zl. 40 zl., od 700—900 zl. 50 zl., a při obročích s kongruou 1000 zl. nebo více obnášející 60 zl. měsíčně. Prozatimní správci výpomocní obdrží od případu ku případu vyměřenou remuneraci, která však v žádném případě nesmí obnášeti více než $^2/_3$ platů řádného prozatímního správce (§ 5. jmen. z.).

7. Na místa duchovních správců, pro něž kongrua z prostředků náboženského fondu vyměřena jest obnosem vyšším, než jak ustanovují předpisy jmen. zákona, lze užiti těchto ustanovení teprve při novém obsazení obročí, ač-li tato zvýšená kongrua nezakládá se ve zvláštním důvodu právním (§ 7. jmen. z.).

8. Pro místa duchovních správců, kteří zřízeni jsou při korporacích náboženských nebo světských, neplatí tato ustanovení o kongrue (§ 8. jmen. z.).

II. Rozvrh kongruy dle různosti míst.

	Samostatní správci duchovní	Kněží pomocní
	zl.	r. č.
I. Dolní Rakousy.		
Ve Vídni	1800	500
V okolí Vídně do vzdálenosti 4 mil:		
a) fary se systemisovanými kněžími pomocnými	1200	400
b) fary bez systemisovaných kněží pomocných .	1000	—
Ve městech a větších lázeňských místech	1000	400
V jiných místech:		
a) fary se systemisovanými kněžími pomocnými	800	350
b) fary bez systemisovaných kněží pomocných .	700	—
II. Čechy, Morava, Slezsko a Horní Rakousy.		
V Praze a Brně	1200	400
V Linci, Riedu, Štýru a Welsu, pak v Opavě . .	1000	400
V okolí Prahy a Brna do vzdálenosti 2 mil, v městech a místech tržních, majících přes 5000 obyvatelů, pak ve větších lázeňských místech	900	350
V jiných místech:		
a) fary se systemisovanými kněžími pomocnými	800	350
b) fary bez systemisovaných kněží pomocných .	700	—
III. Štýrsko, Korutany, Krajina, Solnohrady a Tyroly s Vorarlberskem.		
Ve hlavních městech	1000	400
Ve městech a místech tržních, majících přes 5000 obyvatelů a ve větších lázeňských místech .	800	350
V jiných místech:		
a) fary se systemisovanými kněžími pomocnými	700	300
b) fary bez systemisovaných kněží pomocných .	600	—
IV. Přímoří, Terst s územím, Gorice, Gradiška a Bukovina.		
V Terstu	1200	400
V Černovicích	1000	400
V okolí Terstu do vzdálenosti 2 mil, v městech a tržních místech, majících přes 3000 obyvatelů, pak ve větších lázeňských místech	700	350
V. Halič:		
Ve Lvově a v Krakově	1000	400
Ve městech majících přes 10.000 obyvatelů, pak v místech Podgorici (u Krakova) a Biale . .	700	350
Ve městech a tržních místech, majících přes 5000 obyvatelů a ve větších lázeňských místech .	600	300
Ve všech jiných místech	500	300
VI. Dalmacie.		
V Zadru	800	350
Ve městech a tržních místech, majících přes 2000 obyvatelů, v Lesinji, Macarsce a Cursole, pak ve větších lázeňských místech	600	300
V jiných místech	500	300

Constitutum debiti viz Rukojemství.
Constitutum possessorium viz Držba.
Contocorrente viz Účet běžný.
Corpus delicti viz Řízení trestní.
Culpa viz Náhrada škody a Činy trestné.
Cvičení náboženská viz Společenstva náboženská.

Čára celní.

I. Pojem. Čára, jež dělí území státní od ciziny (na moři břeh pevniny a ostrovů k území státnímu náležejících), slove čarou celní. (§ 1. cel. ř.) Směr čáry celní označují kameny, jimiž jsou vyhraněny hranice mezi státem domácím a státem cizím; kameny opatřeny jsou čísly běžnými a slovou kameny hlavními čili mezníky (hraničníky). Stráž pohraniční přísně má dbáti toho, by mezníky nebyly pošinuty. Je-li k území celnímu rakousko-uherskému území jiného státu neb část jeho přivtělena, tvoří čáru celní ona hranice, která dělí celní území takto povstalé od zemí ostatních Takovou celní jednotu tvoří nyní Rakousko jen se knížectvím Lichtensteinským (smlouva státní ze dne 23. prosince 1893 č. 74 ř. z. z r. 1864 a ze dne 3. prosince 1876 č. 33 ř. z.). Kromě této čáry celní, t. zv. čáry vnější, rozeznává se ještě t. zv. celní čára vnitřní, t. j. čára naznačující hranice celního okresu pohraničného (§ 5. cel. ř.). Čára vnitřní vyznačena jest tabulkami nápisy opatřenými a na sloupcích umístěnými.

II. Podmínky překročení čáry celní:

1. Zboží smí se vyvážeti a dovážeti přes čáru celní jen po cestách celních. Cestou celní rozumí se cesty po suchu a po vodě, po kterých dovolen jest dovoz a vývoz zboží. Všechny ostatní cesty, jež vedou přes čáru celní, slovou cestami pobočnými (§ 20. cel. ř.), jichž překročení jest zakázáno. Železnice, které protínají čáru celní, považovati jest za cesty celní (nař. vyk. z r. 1857 č. 45, č. 175 ř. z.). Zboží, jehož dovoz, přívoz a vývoz jest bezvýminečně zakázán, nesmí se přes čáru celní přepraviti (§ 22. cel. ř.); ostatní zboží však, jež zákazu tomuto nepodléhá, může býti převezeno přes čáru celní po silnici celní.

Výjimkou dovoleno jest dovážeti a vyvážeti zboží přes čáru celní cestami pobočnými v těchto případech:

a) dobytek živý, který se honí na blízkou pastvu anebo jenž slouží ku polní práci, ač žene-li se ještě téhož dne nazpět;

b) ryby ulovené v moři nebo v řekách pomezních, které čerstvé se přivážejí;

c) obilí ku mletí nebo sklizeň s pole za čarou celní ležícího přivážené.

Aby usnadněny byly vzájemné styky obyvatelstva pohraničného, vydány byly zvláštní předpisy, které upravují styky tyto způsobem poměrům místním a smlouvám státním přiměřeným (§ 25. cel. ř.).

Při řekách pomezních označena jsou zřetelně místa, kde zboží skládati nebo na lodě nakládati jest dovoleno; kromě míst takto označených nesmí žádná loď ku břehu přistáti, se zakotviti, aniž jakýmkoliv způsobem se břehem (provazy, čluny, prkny a jinými tělesy plovoucími) se spojiti (§ 23. cel ř.). Rovněž pro lodi mořské jsou ustanovena určitá místa (přístavy), kde jest dovoleno přistáti a odkud zboží dále dopravováno býti může (§ 24. cel. ř.).

2. Zboží nesmí se ani vyvážeti, ani dovážeti před východem nebo po západu slunce. Zvláště není dovoleno nakládati nebo skládati zboží na řekách pomezních mimo dobu denní (§ 32. cel. ř.).

Z ustanovení toho vyjmuty jsou:

a) zboží, jež zasílá se poštou jízdní nebo listovní;

b) potřeby, které cestující s sebou vezou. K potřebám cestovním nelze ovšem počítati zboží, které jest předmětem obchodu;

c) v jistých případech, zejmena žádá-li toho nutná potřeba, mohou býti stanoveny ohledně určitých osob nebo určitých druhů zboží výjimky.

III. Doprava zboží přes čáru celní. Má-li zboží způsobem cel. řádu vyhovujícím býti přes čáru celní převezeno, musí se vézti po překročení čáry celní nepřetržitě silnicí celní ku nejbližšímu pohraničnímu úřadu celnímu (§ 26. cel. ř.).

Zboží vývozní smí překročiti čáru celní též jen po cestách celních; může však býti vyvezeno též po jiné cestě, nepodléhá-li clu a není-li zapotřebí vývoz jeho ohlásiti (§ 19. prov. nař. ku cel. sazbě).

Čas viz Lhůty.

Čas splnění jest doba, ve které aneb do které má smlouva určitá se splniti, tedy doba, kdy věřitel může žádati plnění.

A. Právo občanské.

I. Ustanovení času splnění. Čas splnění může býti určen:

1. vůlí stran výslovně neb mlčky projevenou (§ 902. o. o. z.). Je-li určen čas splnění nastávají tyto právní účinky:

a) doba splnění zavazuje obě strany. Věřitel nemůže plnění dříve žádati, resp. dříve ku platnosti přivésti a dlužník není oprávněn dříve, než čas splnění nastane, dluh k soudu složiti (§ 1413, 1425 o. o. z. roz. ze dne 20. prosince 1851. č. 11181. čas. »Gerichts-Zeit.« r. 1856. č. 130.

b) připadne-li umluvená doba na neděli nebo svátek, může býti plněno resp. plnění žádáno následující den všední, což vysvítá z analogie čl. 329. obch. z., čl. 92. sm. ř., § 382. s. ř. (roz. ze dne 20. srpna 1861. č. 4191. sb. Gl. U. č. 1374.).

c) bylo-li stanoveno, že čas splnění nastane, dostaví-li se určitá skutečnost, pak jakmile se tato dostaví, nastane čas splnění, na př. smluveno-li, že plniti se má, až nabude určitá osoba zletilosti, nastane doba splnění při dosažení fysické zletilosti, nikoliv ale, když byla udělena venia aetatis. (Roz. ze dne 2. října 1879. č. 8342. sb. č. 8673.).

d) dlužník musí dokázati, že čas splnění byl smluven, poněvadž namítá-li on, že pohledávka není ještě dospělá, musí dokázati i čas její dospělosti, o který se při své námitce opírá (roz. ze dne 21. dubna 1874 č. 3371. sb. 5340.).

2. Není-li stanovena určitá doba splnění, pak

a) může se plnění žádati ihned bez odkladu (§ 904 o. o. z.). Z toho vysvítá, že věřitel zpravidla v tomto případě nemusí odklad plnění strpěti, nýbrž že jen výminečně může býti nucen snášeti takový odklad.

b) Není-li vůbec žádného ustanovení času, nastává povinnost dlužníkova teprv, když z dluhu byl upomínán (§ 1417. o. o. z.). Upomínati lze soudně i mimosoudně, výpověď z dluhu státi se může i žalobou na zaplacení (roz. ze dne 24. prosince 1861 č. 7112 sb. 1443.) Není však třeba ani upomínky ani výpovědi, zavázal-li se dlužník, že »na jakékoli požádání věřitele« bude platiti. (roz. ze dne 6. února 1877 č. 1403. sb. 8606). Byla-li hlavnímu dlužníku pohledávka vypovězena, platí to i pro rukojmí (roz. ze dne 11. dub. 1883 č. 2116. sb. 9381.).

c) Sporno je, může-li dlužník platiti ještě před upomínkou, když nebyla stanovena lhůta platební. Stubenrauch odpovídaje záporně odůvodňuje to tím, že předpis §. 904. o. o. z. poskytuje právo jen věřiteli a že platí tu zásada, že nikdo, vyjímaje případ vychloubání se, nemůže býti k tomu nucen, aby své právo vykonal (dv. d. ze dne 28. prosince 1791 č. 234. sb. z. s.), nýbrž že každému zůstává na vůli, vykonávati své právo nebo nebo nevykonávati, takže jedině promlčení tu může míti účinek. Proti tomu budiž uváženo, že dlužníku přece velice na tom záleží, aby dluhu se sprostil, a že mu mají poskytnuty býti způsoby, aby svého závazku se zbýti mohl a nebyl libovolným rozmarům věřitelovým vydán. Když tedy nebyl určitý čas stanoven, nemůže se odepříti dlužníkovi právo nabídnouti věřiteli kdykolivěk placení resp. právo prohlásiti, že je ochoten plniti, jakož i právo složiti dlužný předmět plnění k soudu, zdráhá-li se věřitel, nemaje pro to právního důvodu, plnění přijati. Tomu názoru svědčí též ustanovení obch. z. (čl. 332, 334.).

3. V určitých případech vyplývá určitý čas splnění z povahy věci samé (§ 1418, o. o. z.) (objednávka svatebních šatů); zde předpokládá se projev vůle mlčky učiněný, jehož musí druhá strana šetřiti.

4. V několika případech je čas splnění zákonem stanoven, tak na př. stanoví § 685. o. o. z. čas splnění při odkazu, § 1100 o. o. z. čas splnění při nájmu, § 1156 o. o. z. čas, kdy má býti vyplacena mzda, § 1225. o. o. z. dobu, kdy se má věno manželi odevzdati, § 1242 o. o. z. stanoví čas splnění pro plat vdovský, § 1418. o. o. z. dobu, kdy má býti zapravováno výživné atd.

5. Čas splnění může býti dán dlužníkovi na vůli. Tu mohou nastati tyto případy:

a) buď jedná se o plnění, k němuž jsou zavázáni i dědicové dlužníkovi, jsouce jeho právními nástupci;

b) buď jde tu o závazky čistě osobní, jež na dědice nepřecházejí;

c) nebo slíbí zavázaný, že splní závazek dle možnosti (§ 904. o. o. z.). Jenom v prvním případě nemůže věřitel pohledávku svou ku platnosti přivésti za života dlužníkova a může se po případě obrátiti na dědice. V obou druhých případech má soudce, uváživ dané poměry a okolnosti, ustanoviti dobu splnění, z čehož vyplývá, že soudce může nařídíti i plnění ve splátkách. (roz. ze dne 9. ledna 1884 č. 13297. sb. 9837). Slíbí-li dlužník, že bude platiti až nabude opět jmění, jest to totéž, jako slíbí-li, že bude platiti dle možnosti (roz. ze dne 19. ledna 1865 č. 5891. sb. Gl. U. 327.); rovněž slíbí-li zaplacení, zlepší-li se jeho hmotné poměry (roz. ze dne 14. září 1859 č. 10178. sb. 861.).

II. Počítání času.

1. Dle zákona počítá se 24 hodin za den, 30 dní za měsíc a 365 dní za rok (§ 902 o. o. z.). Jestliže strany učiní smlouvou nájemní na rok dle času kalendářního, počítá se zákonná lhůta výpovědní nikoliv 90 dní, nýbrž dle kalendáře. (roz. ze dne 7. prosince 1859 č. 13936 Gl. U. 924.). Čas ve smlouvě služební počítá se dle kalendáře nikoliv dle § 902. o. o. z. (roz. ze dne 7. prosince 1858. č. 10.227. Gl. U. 678.).

2. Práva, jehož nabytí ustanoveno je na určitý den, nabývá se již počátkem onoho dne; zavázaný může plniti po celý den (§ 903. o. o. z.). Je-li stanoveno, že se určitá dávka konati má »měsíčně« nebo »týdně«,

může zavázaný voliti si kterýkoliv den dotýčného měsíce nebo týdne (roz. ze dne 15. dubna 1871. č. 1991. sb. 4127.).

III. Následky splnění opozděného. Jestliže dlužník nedodrží času smlouvou nebo zákonem ustanoveného — upomenutí zde není třeba (dies interpellat pro homine), nebo když určitý čas stanoven nebyl, se s věřitelem nevyrovná, byv soudně nebo mimosoudně upomenut, stihnou ho následky, jež má v zápětí mora debitoris (§ 1333, 1334. o. o. z.). Následky prodlení dlužníkova nastávají však jen při zaviněném nesplnění (roz. ze dne 26. června 1844 č. 5369. sb. 10091), nikoli však byl-li tím vinen věřitel (roz. ze dne 15. prosince 1875 č. 11952 sb. 5945.)

B. Právo obchodní.

I. Obchodní zákon liší se ve svých ustanoveních o čase splnění od o. o. z. následovně:

1. Nebyl-li čas splnění ve smlouvě určitě ustanoven, může se plnění žádati i konati kdykoliv, pokud ovšem okolnosti neb zvyky obchodní na něco jiného nepoukazují, (čl. 326. obch. z.)

2. Rozličné zboží má svůj termin dle obchodního zvyku stanovený, který pak platí, nebylo-li o čase splnění ničeho ujednáno. Není-li takového terminu, může se plniti nebo plnění žádati kdykoliv.

3. Dobu ku splnění smluv nutno dle kalendáře přesně určiti a nikoliv dle § 902. o. o. z., poněvadž stanovení času dle kalendáře názorům kruhů obchodních daleko lépe vyhovuje.

4. Plniti a plnění přijati musí se v den splnění v obyčejnou dobu obchodní (čl. 332. obch. z.) Dle toho nemá dlužník dle obchodního práva možnost plniti po celý poslední den, jinak ovšem dle o. o. z., kde dlužník může s plněním otáleti až do posledního okamžiku toho dne (do půlnoci), čímž ve skutečnosti stává se teprve den následující dobou splnění. Která doba pro obchodní záležitosti se uznává, nutno posouditi dle obchodního obyčeje místního.

5. Ve všech případech, v nichž doba splnění je stanovena, má se posuzovati dle povahy obchodu a dle úmyslu stran, byla-li stanovena doba ta ve prospěch jedné ze stran (čl. 331. odst. 1. obch. z., jestliže je ze smlouvy patrno, že ustanovený čas splnění pro obě strany jest právoplatným, pak rozhodna je pouze tato úmluva a platí tu předpisy § 1413. o. o. z., dle něhož ani věřitel ani dlužník jednostranně čas splnění měniti nemůže.

6. Vysvítá-li z povahy obchodu a z úmyslu stran, že dlužník i před časem splnění platiti jest oprávněn, nemůže si z pravidla sraziti diskont (interusurium), jinak ovšem svolí-li k tomu věřitel, aneb je-li to obchodní zvyklostí (čl. 334. odst. obch. z.).

7. Ustanoven-li čas splnění »na jaro« nebo »na podzim« nebo dle jiných neurčitých okolností (jako na čas velkých trhů, až otevře se doprava parolodí) rozhoduje tu ve příčině času splnění místní zvyk obchodní (čl. 327. obch. z.).

8. Bylo-li bezodkladné plnění umluveno, znamená to, že plniti se má co nejrychleji, bez odkladu t. j. beze všeho omeškání, vyjímaje ovšem omeškání, jež dle obyčejných poměrů je nevyhutelným a které obyčejnými prostředky a opatrnostmi odstraniti se nedá; jak dlouho může tak ové omeškání trvati, dlužno posuzovati v jednotlivém případě dle místních a přítomných poměrů (roz. ze dne 17. března 1886 č. 2410. čas »Gerichts-Zeit« r. 1886 č. 29.)

9. Je-li stanovena doba, během které plniti se má, nutno, aby před uplynutím této doby, bylo plněno (čl. 330. obch. z.). Mělo-li se ku př. dodati zboží od měsíce srpna až do prosince, počíná se čas splnění 1. srpnem a trvá až do 31. prosince (roz. ze dne 21. dubna 1880 č. 7355. sb. 1823).

C. Právo směnečné. Čas splnění řídí se dle toho, jakého druhu směnka jest (směnka na viděnou, směnka tržní, směnka denní). V celku má směnečný řád pro počítání lhůt táž ustanovení jako obch. z. I dle sm. ř. nutno počítati čas dle kalendáře, obsahuje-li lhůta platební delší prostor časový. Zpravidla platiti se má v den dospělosti směnky.

Dle staršího rak. směn. řádu rozeznávaly se 3 t. zv. dni respekční, jichž mohl ku svému prospěchu použíti presentant i akceptant, a které dnes již neplatí (čl. 33. sm. ř.). Přece však platí tyto výjimky: 1. Dva protestní dny, jež přísluší presentatovi, nutno pokládati za 2 dny respekční ve prospěch akceptanta (čl. 92. sm. ř.). 2. V místech, kde stanoveny jsou dny platební, může akceptant směnky vydané a vydatel směnky vlastní použíti oněch 3 dnů respekčních (čl. 93. sm. ř.). Tyto platební dny podobají se sice dnům respekčním v podstatě, jsou však rozdílné a platí o nich, že směnky splatné v témž témdni na určitém místě mohou vyplaceny býti jen v určité dny, bez ohledu na to, který den ku placení byl určen. Ustanovení takovýchto dnů platebních přispívá obchodu skontračnímu a slouží zejména ku zjednodušení oběhu peněz.

Časopisy viz Tiskopisy periodické.

Části knihy pozemkové viz Knihy pozemkové.

Čekanci.

Pojem tento vyskytuje se při svěřenstvích (fideicommissech) (§ 618. o. o. z.) t. j. nařízeních, kterými se jistý majetek ve prospěch všech budoucích následníků neb jen některých z téhož rodu za nescizitelný statek rodiny prohlašuje. V listině zakládací jest zároveň ustanovena posloupnosť dědická, dle které pomocí rodokmenů dá se kdykoliv určiti nejbližší následník, jakož i další následnictvo. Všechny tyto osoby dohromady nazývají se čekanstvím a každá jednotlivá čekancem (nápadníkem). — Vlastnictví jest mezi majitele a ostatní čekance rozděleno v ten způsob, že čekancům přísluší pouze vlastnické právo k podstatě (vrchní vlastnictví — Obereigenthum), kdežto majiteli fideikomissu přísluší kromě toho též právo požívací (vlastnictví požitkové — Nutzungseigenthum).

Z toho vyplývá, že čekanci musejí o důležitých změnách rodového jmění vyslechnuti býti. Dle o. o. z. jest nutné vyslechnutí čekanců, má-li se nemovité jmění svěřenské v kapitál přeměniti, dále při výměně pozemků při nájmu a dědičném nájmu (§ 634. o. o. z.), při zadlužení statku svěřenského (§ 635. o. o. z.), jakož i při zrušení svěřenství, v kterémžto případu všichni čekanci ediktem předvolati se musí. Čekancům ještě nezrozeným ustanoví se zvláštní zástupce (opatrovník potomstva), který pak všechna práva čekanců vykonává (§ 644. o. o. z.). Čekance nutno vyslechnouti též při zadlužení nad míru zákonní (zák. ze dne 13. června 1868 č. 61 ř. z.), pak při vrácení učiněných depurací (§ 252. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Mimo to mají býti účastni všech sporů jmění rodového se týkajících (§ 229. jmen. pat.). Od tohoto nutného vyslechnutí čekanců jest rozeznávati případy, ve kterých svěřenský úřad vyslechnutí čekanců nařizuje dle volného uvážení, k čemuž oprávněn jest, protože v řízení nesporném platí zásada officiosnosti (§ 2. a 252. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

Čeleď.

I. Pojem:

Slovem čeledínové zahrnujeme ony osoby, které se uvolují, že za určitou mzdu budou vykonávati potřebné domácí a polní práce nižšího druhu. Všichni čeledínové dohromady označují se pak hromadným názvem »čeleď«. Rozeznáváme čeleď domácí a čeleď nádvorní (služebnictvo na dvoře panském). Pánem (chlebodárce, držitel čeledi, paní) jest pak každý muž anebo žena, jenž jest hlavou rodiny a který čeledíny do služby a do společné domácnosti přijímá. Čeledínů netýká se ustanovení řádu živnostenského (čl. V. vyhl. pat. živn. ř.). Číšníci, vozkové zaměstnaní při živnostech dopravních, kteří dříve mezi čeleď byli počítáni, patří nyní k výpomocnému personálu živnostenskému (§ 73. živn. ř.), rovněž tak patří ku výpomocným dělníkům kuchaři, sklepníci, hoši v kuchyni, ve sklepě nebo v domě zaměstnaní, kuchtíci a vrátní ve smyslu § 73. živn. ř., jelikož jest jisto, že najati jsou pro závod ku pravidelným pracím živnostním, ač neučinili-li smlouvu, že vstupují do služby jako čeledínové, neb nezavázali-li se smlouvou též ku pracím, jež zahrnuje v sobě čl. V. lit. d) úvodního zákona z. živn. řádu (výn. min. obch. ze dne 22. března 1885 č. 2324). Propouští-li pán svého domovníka, zahradníka, vrátného a p., kteří místo mzdy měli u něho buď úplně nebo částečně byt zdarma, ze služby, s tím úmyslem, aby je z bytu vypověděl, musí se zachovati dle ustanovení čeledního řádu (výn. min. vn. ze dne 4. listopadu 1871 č. 14303 »Zeitschrf. f. Verw.« roč. V. č. 1.).

II. Práva a povinnosti pána a čeledi na vzájem řídí se dle čeledních řádů (§ 1172 o. o. z.).

Čelední řády vydány byly pro Čechy, vyjímaje Prahu (zák. ze dne 7. dubna 1866 č. 11 .z z.), pro Prahu (vyhl. míst. ze dne 21. srpna 1857 č. 42 z. z.), pro Moravu (zák. ze dne 2. května 1886 č. 53 z. z.), Slezsko (zák. ze dne 25. března 1867 č. 12 z. z.), pro Vídeň s policejním obvodem (ze dne 1. května 1810 p. sb. z. sv. 34 č. 1), pro Krakov, pro Korutany (zák. ze dne 19. března 1874 č. 14 z. z.), pro Krajinu, Lublaň, Celovec, Přímoří, Terst s okolím, Dolní Rakousy vyjímaje Vídeň s policejním obvodem (zák. ze dne 23. ledna 1877 č. 6 z. z.), Horní Rakousy vyjímaje Linec (zák. ze dne 1. března 1874 č. 3 z. z.), Linec, Solnohradsko, Štýrsko (zák. ze dne 17. února 1885 č. 8 z. z.), Štýrský Hradec, pro města a venkov v Tyrolích (zák. ze dne 22. ledna 1879 č. 15 z. z.) a pro Vorarlberg (zák. ze dne 14. března 1857 č. 6 z. z.). Pro Štýrsko jest v platnosti ještě zvláštní řád vinařský (zák. ze dne 2. května 1886 č. 26 z. z.).

1. Poměr čelední: Zvláštním znakem tohoto poměru jest, že jakmile vstoupí čeledín do služby, stává se členem domácnosti svého pána a podléhá jeho zvláštnímu dozoru. Slovem domácnosť rozumí se společné obydlí a společné zaopatření. Služební smlouva nabývá platnosti, byl-li přijat závdavek. Toto ustanovení nesmí se však v tom smyslu rozšířiti, že by smlouva bez závdavku neměla platnosti, spíše nutno ustanovení to pokládati dle § 908. o. o. z. za určení okamžiku, kterým smlouva nabývá právní platnosti (nál. spr. s. dv. ze dne 23. prosince 1887 č. 3568 sb. Budwinski č. 3836). Zdráhá-li se čeledín službu nastoupiti, má býti podle okolností potrestán a na požádání pánovo prostředky donucovacími donucen, aby službu nastoupil. Totéž platí, opustí-li čeledín službu, aniž by měl k tomu důvodu zákonného. Onemocní-li čeledín, tedy má se pán starati o jeho ošetřování a léčení. Bez vědomí a svolení pánova nesmí

čeledín svůj oděv, prádlo a vůbec svůj majetek mimo dům, ve kterém slouží, uschovávati.

2. Smlouva čeledni. Čelední řády obsahují tato podstatná ustanovení pro poměr čelední, pokud smlouvou jinak upraven nebyl.

a) Povinnosti čeledínů: Čeledín zavazuje se svému pánovi ku poslušnosti, pilnosti, věrnosti, úctě, pozornosti, pravdomluvnosti, pořádku a čistotě. Čeledín se má podvoliti domácímu řádu, jenž byl od pána stanoven. Čeledín jest povinnen řádně a rád konati všechny služby, ku kterým byl zjednán; v neděli a ve svátek musí obstarati pouze obyčejné práce domácí. Čeledín nesmí beze svolení pánova dáti za sebe vykonati práce, jež jemu byly svěřeny, někým jiným. Dále nesmí se bez dovolení z domu za svými záležitostmi vzdáliti, a má-li k tomu dovolení, nesmí déle, než jak mu bylo dovoleno, mimo dům meškati; nepřeje-li si toho pán, nesmí čeledín žádných návštěv přijímati, a bez dovolení nesmí také nikoho u sebe přes noc nechati. Učiní-li čeledín vlastní vinou svému pánu nějakou škodu, musí ji dle ustanovení o. o. z. nahraditi. Odchází-li čeledín ze služby, jest povinen vše, co jemu bylo ku dozoru, k obstarání nebo opatrování odevzdáno nebo jinak svěřeno, svému pánu řádně odevzdati, a žádá-li toho pán, musí si dáti prohlédnouti všechny věci, jež s sebou jako svůj majetek odnáší.

b) Povinnosti pána: Pán má ujednanou mzdu v určité době vypláceti a nesmí čeledínovi ukládati práce, které jeho síle tělesné nejsou přiměřeny. Pán má svého čeledína k tomu vésti, by jeho chování v domě i mimo dům bylo mravné a řádné. Onemocní-li čeledín, jest pán povinnen, aby se o jeho ošetřování a uzdravení staral, při čemž může si ovšem výlohy ze mzdy sraziti, dokáže-li se, že čeledín svojí vlastní vinou onemocněl. Byl-li čeledín do nemocnice dopraven v době, kdy ještě platna jest smlouva služební, jest pán povinnen zapraviti útraty s ošetřováním spojené (nál. spr. s. dv. ze dne 23. června 1886 č. 1803. sb. »Budwinski« č. 3125). Propustí-li pán předčasně svého čeledína — byť i tento s tím souhlasil — nesprošťuje se tím povinnosti zapraviti útraty, jež s ošetřováním v nemocnici jsou spojeny (nál. spr. s. dv. ze dne 3. ledna 1891 č. 41, sb. »Budwinski« č. 5648).

III. Zánik poměru čeledního:

Poměr ten pomíjí:

1. dohodnou-li se o tom obě strany;

2. smrtí čeledínovou;

3. smrtí pánovou pomíjí čelední smlouva jen tehdy, nechtějí-li dědicové čeledína dále podržeti;

4. vyprší-li doba služebná;

5. výpovědí, která musí býti dána aspoň 14 dní před uplynutím doby služebné;

6. propustí-li pán čeledína okamžitě bez výpovědi, což může nastati:

a) poruší-li čeledín hrubě svoje povinnosti, zvláště proviní-li se tvrdošíjnou neposlušností, nebo spurností;

b) jestliže svého pána, nebo jeho zástupce, nebo někoho z domácích lidí skutkem, nadávkami, spíláním nebo utrhačnými pomluvami urazí;

c) proviní-li se krádeží, podvodem, zpronevěřením, anebo svede-li k tomu své spolučeledíny;

d) jestliže nedbaje napomenutí, nepozorně zachází s ohněm a světlem,

vzejde-li na dobytku, který jemu byl svěřen, jeho vinou nějaká škoda, nebo poškodí-li ze zlomyslnosti, svévole nebo z hrubé nedbalosti majetek svého pána;

e) oddá-li se pití, hře, nebo jiným výstřednostem a nemravnostem, obzvláště, snaží-li se k tomu svésti dítky nebo příbuzné svého pána;

f) přivodí-li si vlastní vinou nakažlivou, nebo ošklivosť vzbuzující nemoc, a konečně je-li po 4 neděle nemocen, aniž by tím byl pán vinen.

7. Čeledín může okamžitě ze služby vystoupiti v těchto případech:

a) Je-li služba ta na škodu jeho cti, nebo jeho zdraví;

b) svádí-li pán čeledína k jednání nemravnému a nezákonnému, nebo snaží-li se, aby ho svedl;

c) hodlá-li pán podniknouti cestu, jež má trvati déle než čas služby nebo přesídlí-li se do jiného místa a čeledína chce vzíti s sebou.

IV. Čelední knížka jest výkazem o posavadním zaměstnání čeledínově, a slouží zároveň jako legitimace, zvláště cestuje-li čeledín (výn. min. ze dne 28. listopadu 1864 č. 7820). Má-li býti čelední knížka zároveň průvodní listinou, musí okresní hejtmanství resp. policejní ředitelství k tomu svoliti a ve knížce to poznamenati (nař. ze dne 25. května 1860 č. 129 ř. z.). Každý čeledín musí si opatřiti čelední knížku úředně vyhotovenou. Pánovi jest pod trestem zakázáno, přijati čeledína, který by neměl čelední knížky. Čelední knížky jsou listinami veřejnými.

V. Úřady příslušné:

Ve věcech čeledních rozhoduje starosta obce dle ustanovení obecního řádu. V obcích, ležících v obvodu policejním, přísluší právomoc úřadu policejnímu. O odvolání z opatření nebo rozhodnutí starosty obecního rozhoduje výbor obecní (§ 40. obec. ř.) a ve případě dalšího odvolání výbor okresní (§ 99. obec. ř.). O stížnostech na jednání starosty obecního rozhoduje politický okresní úřad a v další instanci místodržitelství. Každé odvolání musí býti podáno starostovi obce do 14 dnů ode dne, kdy rozhodnutí bylo vyneseno. Proti rozhodnutí místodržitelskému nepřipouští se další odvolání. Odvoláním proti nálezům majícím za předmět nastoupení nebo vystoupení ze služby, se výkon těchto nálezů nestaví. Spory ve příčině zaplacení výloh s ošetřováním v nemocnici spojených nerozhodují úřady samosprávné, nýbrž úřady politické (r. min. vn. ze dne 14. února 1884 č. 520 »Zeitschrf. f. Verw.« 1884 č. 41).

VI. Spory z poměru čeledního:

Spory, jež mezi pánem a čeledínem povstanou, a jež vznikly ještě v době trvání poměru čeledního nebo do 30 dnů po uplynutí doby služební, mají býti starosty obecními, resp. policejními úřady v době nejkratší projednány a rozhodnuty. Spory, které vznikly po uplynutí této lhůty, patří před řádné soudy. Na venkově příslušnými jsou pro spory tyto soudy okresní, ve městech, kde se nalézá soud sborový, městské delegované okresní soudy (§ 15. lit. d jur. norm.). Bydliště pánovo pokládá se též za bydliště jeho čeledínů, kteří s ním ve společné domácnosti žijí (§ 22. jur. norm.).

VII. Přednosti v úpadku:

Zadržená mzda za rok předcházející, kterou jest kridatář dlužen osobám ve společnou domácnost a hospodářství jeho trvale přijatým, i když byly službu před ohlášením úpadku opustily, dále požadavky čeledi zadržené za dobu, která ode dne ohlášení konkursu nebo ode dne smrti

dlužníkovy zpět počítaje, nepřesahuje dobu jednoho roku náležejí do první třídy pohledávek věřitelů konkursních (§ 43. č. 2. a 3. konk. ř.).

VIII. Právo občanské:

Pán jest za svého čeledína zodpovědným v těchto případech:

1. Přijme-li někdo čeledína bez vysvědčení, nebo podrží-li ve službě vědomě osobu, jež jest nebezpečna svými vlastnostmi tělesnými, nebo duševními, jest zodpovědným majiteli domu a osobám domácím za škodu, kterou osoba taková způsobí (§ 1314. o. o. z.). Vysvědčením jest ovšem též knížka čelední. Tělesné, nebo duševní vlastnosti, jimiž jest osoba nebezpečnou, mohou býti: nakažlivá nemoc, pomatení, náchylnosť k opilství atd.

2. Rovněž ručí ten, kdo takové osobě nebezpečné svěří vykonání jistých služeb, za škodu, kterou tím osoba třetí utrpí (§. 1315. o. o. z.). Kdežto se § 1314. o. o. z. omezuje na případy týkající se majitele domu a osob domácích, vykládá § 1315. o. o. z. zodpovědnosť pánovu všeobecněji; každá třetí osoba může na něm náhrady žádati za škodu, dokáže-li, že si pán zjednal do práce osobu nebezpečnou, nebo ku zaměstnání tomu neschopnou; nepozornosť v jednotlivém případě nedokazuje ještě, že by osoba najatá nebyla způsobilou ku dotýčné práci (roz. ze dne 11. května r. 1871 č. 13862, sb. č. 4163; ze dne 20. února 1867 č. 11347, sb. č. 2746).

3. Hospodští, lodníci a povozníci jsou zodpovědni za škodu, která se stala cestujícímu v jich domě, nebo na jejich lodi, nebo při dopravě vinou buď jejich, nebo vinou jich čeledínů (§ 1316 o. o. z.). § 1316 o. o. z. nemůže býti vztahován na majitele kaváren, jelikož tito se nepočítají do kategorie hostinských, lodníků a povozníků, poněvadž poměr jich ku hostům není takovým, jako při oněch osobách (roz. ze dne 4. prosince 1866 č. 10749 Gl. U. č. 2672). Páni nejsou povinni zaplatiti dluhy, jež čeledínové na jich jméno udělali. V takových případech musí čeledín dokázati, že byl k tomu od svého pána zmocněn. Přinese-li však čeledín zápisník, do kterého se všechny věci na úvěr koupené zapisují, jest oprávněnou domněnka, že čeledín ten má plnou moc, aby zboží na úvěr koupil (§§ 1032., 1033. o. o. z.).

IX. Právo trestní.

1. Krádež, kterou čeledínové na svých pánech nebo na spolubydlících spáchali, pokládá se za zločin, když cena odcizené věci přesahuje 5 zl. (§ 176, II. lit. a tr. z., § 466. lit. b voj. tr. z.). Ustanovení tomuto podléhají čeledínové, okradou-li svého pána nebo jeho příslušníky: třebas mimo dům (roz. ze dne 22. března 1889 č. 49. sb. č. 1215.), pročež i tehdy, okrade-li čeledín na veřejné cestě syna, nebo někoho z osob domácích svého pána. (Roz. ze dne 5. listopadu 1889, č. 3272.) Téhož činu dopouští se čeledín, odcizí-li něco z pozůstalosti svého pána (roz. ze dne 25. září 1885 č. 7243. sb. č. 819.), nikoli však tehdy, nabádá-li čeledín jiné osoby cizí, aby pána jeho okrádaly, (roz. ze dne 3. listopadu 1883 č. 5044, sb. č. 586.)

2. Pro zločin utrhání na cti jest okolností přitěžující, jestliže utrhač jest čeledínem osoby, jíž na cti utrhal (§ 210. lit. c tr. z.; § 515. lit. c voj.tr. z.). Trest jest těžký žalář až do 10 let.

3. Čeledínové, kteří před úřady uschovávají svršky člověka zemřelého na nemoc nakažlivou, měly-li svršky tyto býti zničeny neb očistěny, dopouštějí se přestupku proti bezpečnosti zdraví (trest: vězení od 1 až do

3 měsíců) (§ 395. tr. z.), dle voj. tr. z. dopouštějí se přečinu (§ 664. voj. tr. z.).

4. Trýzní-li pán svoji čeleď, dopouští se tím přestupku proti bezpečnosti těla (trest: pokuta od 5 zl. až 100 zl. nebo vězení od 3 dnů do 1 měsíce) (§§ 413, 421 tr. z.); dle voj. tr. z. dopouští se přečinu (§§ 684., 692. voj. tr. z.).

5. Čeledínové, kteří mají obstarávati topení a kteří dříví ku topení určené odcizují, dopouštějí se přestupku proti bezpečnosti majetku (trest: vězení od 1 až do 3 dnů) (§ 448. tr. z.); dle voj. z. tr. dopouštějí se přečinu (§ 719. voj. tr. z.).

6. Vstoupí-li podomek, vozka, pacholek u koní nebo u jiného dobytka, služka, nebo kdokoli jiný s nechráněným světlem do stodoly, do stáje, do dřevníku, nebo do místností, v nichž jest uloženo uhlí, sláma, seno, nebo jiné předměty, jež se snadno vznítí, mají býti za tento přestupek potrestáni vězením od 1 až do 8 dnů, a kdyby se přestupek opakoval, může býti trest zostřen (§ 449. tr. z.); dle voj. tr. z. jest jednání takové přečinem (§ 720. voj. tr. z.).

7. Žena v rodině sloužící, která nedospělého syna nebo nedospělého příbuzného pánova ke smilstvu svedla, má býti potrestána tuhým vězením od 1 až do 3 měsíců (§ 505. tr. z.), dle voj. tr. z. tresce se toto jako přečin (§ 778 voj. tr. z.) Přestupek tento se vyšetřuje a trestá jen tehdy, žádají-li za to rodiče, příbuzní nebo poručník.

8. Jestliže čeledínové bez vědomí hostinského dávají příležitost ke smilstvu, dopouštějí se tím přestupku, podle voj. tr. z. přečinu proti veřejné mravnosti. Trest: vězení od 8 dní do 3 měsíců (§ 515, 2. odst. tr. z. § 789. 2. odst. voj. tr. z.).

9. Zakořenělé opilství trestá se u čeledínů, jichž nedbalostí může snadno oheň vzniknouti, jako přestupek, podle voj. tr. z. jako přečin proti mravnosti. Trest: vězení od 1 do 8 dnů, po případě do 1 měsíce (§ 524. tr. z. a § 798. voj. tr. z.).

10. Porušení povinné úcty čeledi ku pánům pokládá se za přestupek, podle voj. tr. z. za přečin proti veřejné mravopočestnosti, ač-li pán pokládá za nutné, aby úředně zakročil. (§ 525. tr. z., § 799. voj. tr. z.)

11. Padělání knížky čelední jest, jsou-li tu náležitosti § 197. tr. z., zločinem podvodu. (§ 199. lit. d tr. z.; § 504. lit. d) voj. tr. z.)

12. Používá-li někdo cizí čelední knížky, nemaje při tom úmyslu použíti knížky ku spáchání jiného činu trestného, dopouští se tím přestupku, dle voj. tr. z. přečinu proti veřejným opatřením (§ 320. lit. g, § 577. lit. g a min. nař. ze dne 3. května 1864 č. 42. ř. z.).

Osnova nového trestního zákona ustanovuje, že ten, kdo jsa sobě vědom, že trpí nějakou nakažlivou neřestí, za čeledína se zjedná, anebo byl-li čeledín tímto neduhem stížen teprve ve službě a opomene-li to svému pánu oznámiti, a vzejde-li tím nebezpečí nákazy jiným osobám, má býti potrestán vězením až do 1 měsíce, nebo pokutou až do 150 zl. (§ 473. osnovy).

X. Poplatky:

Čelední knížky podléhají kolkovnému 15 kr. (p. s. 85. popl. z. a nař. min. ze dne 23. května 1860 č. 129 ř. z.), rovněž tak čelední vysvědčení (p. s. 116. lit. b popl. z.).

Zdědí-li čeledín něco po svém pánovi, jest povinnen zapraviti na poplatcích, neobnáší-li dědictví nebo odkaz více než 50 zl. r. m. roční renty na dobu života čeledínova nebo na určitou řadu let, nebo nepřesahuje-li kapitál 500 zl. r. m., 1 procento z obnosu zděděného nebo odkázaného a 25% přirážky (p. s. 106 B. b) a § 3 nař. cís. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z.). Poplatek ten má se tím způsobem vyměřiti, že srazí-li se poplatek vyměřený z obnosu zděděného neb odkázaného, nikdy nesmí zbýti méně než 495 zl. (V. min. fin. ze dne 6. dubna 1854 č. 27412).

Četnictvo.

I. Pojem:

Četnictvo jest sjednocený, vojensky organisovaný sbor strážní, který jest zřízen k tomu, aby zachován byl veřejný řád, pokoj a bezpečnost a který tvoří část ozbrojené moci říšské.

II. Organisace:

Četnictvo rakouské podléhá ministru zemské obrany, uherské ministru honvédů a bosensko-hercegovský sbor říšskému ministru války. Mužstvo pro četnictvo vybírá se z vojska a obou zeměbran a skládá se ze štábních a vrchních důstojníků, strážmistrů, závodčích a četníků, kteřížto poslední mají hodnost desátníka. Jak v Rakousku tak i v Uhrách bdí nad řádným výkonem vojenské služby četnictva generál, jemuž přísluší titul »inspektora četnického«. Pro země na říšské radě zastoupené platí o četnictvu zákon ze dne 25. prosince 1894 č. 1 ř. z. z r. 1895. V sídle politického úřadu zemského každé země korunní nachází se jedno zemské četnické velitelství, jemuž velí vyšší důstojník štábní. Mužstvo zemského četnického velitelství roztříděno jest na jednotlivá oddělení, jimž jest velitelem vždy jeden důstojník. V sídle každého hejtmanství okresního nalézá se četnické okresní velitelství které spravuje strážmistr, jemuž jest podřízeno několik velitelství hlídek četnických (2—16 mužů) a jednotlivé stráže. Celý stav četnictva pozůstává v Rakousku: z 1 generála, 162 štábních a vrchních důstojníkův a 9335 mužův (část mužstva jest v Čechách a v Haliči na koních).

III. Úkoly četnictva:

1. Ve službě vnitřní: Četnictvo podřízeno jest ve příčině služby veřejné bezpečnosti politickým úřadům okresním a zemským.

Politický úřad okresní (hejtmanství), kterému podřízeny jsou hlídky četnické v okresu jeho ustanovené, pečuje o bezpečnost v okresu používaje k tomu četnictva, kteréž vykonává službu bezpečnostní. Četnictvo má rozkazy úřadu politického, jemuž je podřízeno, bezvýminečně vykonávati. Velitel hlídky četnické má právo žádati, aby mu dán byl příkaz písemný. Soudcové a zastupitelstva státní mají právo přímo četnictvu vydati rozkazy, musí však o tom příslušné úřady politické vyrozuměti.

Úřadové civilní a vojenští jakož i úřady obecní mají požádati za asistenci četnickou úřad politický, a toliko, hrozí-li nebezpečí z prodlení, jest četnictvo povinno poskytnouti asistenci na pouhé požádání úřadů těchto. Ve městech se vlastním statutem a vlastní stráží bezpečnostní může se užiti četnictva jen ve srozumění s úřadem městským.

Četníkovi službu konajícímu přísluší všechna práva stráže civilní a vojenské. Četník, kdykoli konaje službu proti někomu zakročí, užiti má slov »Ve jménu zákona« v jazyku zemském, kteréhož vyzvání má každý ať stavu občanského ať stavu vojenského poslechnouti; ovšem může však

sobě každý potom vésti stížnost. Četník službu konající smí (§ 12 cit. zák. a § 65 inst. služ. pro čet.) užiti zbraně v následujících třech případech:

a) v obraně nutné, aby odrazil útok násilný na jeho osobu namířený, nebo život jiných ohrožující;

b) aby přemohl odpor, směřující ku zmaření výkonu služebního;

c) aby zamezil útěk zločinců nebezpečných, nemůže-li je zadržeti jiným způsobem.

2. Při armádě v poli:

Při mobilisaci, jakož i v míru při velkých manévrech zřídí se zvláštní polní oddělení četnická, jimž přísluší vykonávati veškeru policii polní dle zvláštních pravidel.

IV. Způsobilost k četnictvu a povinnosti služebné:

Všechny osoby četnictva přísahají na řád vojenský a podléhají ve věcech trestních zákonům vojenským a předpisům disciplinárním, jakožto příslušníci aktivní zemské obrany. K četnictvu se přijímají jen občané rakouští, kteří odbyli vojenskou službu präsenční, nebo kteří jako náhradní záložníci vycvičeni byli nebo povinnosti branné po případě služební úplně dosti učinili, kteří nejsou mladší 20 roků a starší 40 roků a jsou svobodni nebo bezdětní vdovci, tělesně způsobilí a úplně znalí jazyka zemského, jakož i čtení, psaní a počtů. Žádosti za přijetí podávají se u zemského velitelství četnického.

Při vstupu do četnictva musí se každý zavázati, že bude po 4 léta konati službu četnickou, načež složí přísahu služební a odbude si nejprve rok zkušební, po jehož uplynutí nebo i během jeho může býti propuštěn, nehodí-li se ke službě četnické. Rok tento se mu však počítá v dobu služební.

V. Výslužba:

Léta služební ve vojsku (zeměbraně) strávená počítají se do výslužby; každý rok u četnictva strávený počítá se za 16 měsíců, a kromě toho připočítá se 10 roků služebních při vyměřování výslužného, utrpěl-li četník beze své viny ve službě takový úraz tělesný, že se stal úplně ke službě neschopným. Důstojníci četničtí a zástupci důstojničtí, jich vdovy a sirotci obdrží výslužné, jaké ustanoveno jest pro osoby vojenské. Mužstvu, vdovám a sirotkům jeho dává se výslužné dle předpisů pro sluhy státní stavu občanského platných, leč četnický přídavek služební se vpočítá ve služné, dle kterého se pak výslužné vyměří; nárok na výslužné počíná teprve po čtvrtém roce služebním.

Výjimky připouštějí se ovšem, stal-li se četník následkem nezaviněného poranění ve službě úplně neschopným ku každému povolání, nebo jen ke službě četnické. V případě prvním obdrží celé výslužné, ve případě druhém obdrží pouze odbytné v obnosu tříměsíčního platu služby činné. Úmrtní kvartál vyplatí se rodině četníka zemřelého ve službě činné nebo na odpočinku jsoucího trojnásobným obnosem posledního platu měsíčního. Vdově a sirotkům po četníku, který zemřel při vykonávání služby beze své viny, dostane se zaopatření takového, které by obdržela, kdyby zemřelý byl sloužil po celých 40 roků.

VI. Povolení ku sňatku udílí velitelům nejvyšším císař, štábním a vrchním důstojníkům a mužstvu ministerstvo zemské obrany; mužstvu může uděliti povolení ke sňatku i zemské velitelství četnické, bylo-li ve příčině té delegováno ministerstvem zemské obrany. Povolení ku sňatku se

udílí, aniž by žadatel musil vykázati, že má zajištěný vedlejší příjem v určitém obnosu (t. zv. kauce svatební).

VII. Vystoupení důstojníků děje se dle předpisů vojenských; mužstvo může se propustiti:

1. V roce zkušebním, nebyl-li shledán muž způsobilým ke službě četnické;
2. po ukončení let služebních;
3. při neschopnosti vykonávati službu;
4. spáchal-li zločin nebo přečin, poddůstojník bývá zbaven důstojnosti vojenské;
5. pro nastalé poměry rodinné uvážení hodné;
6. byl-li snížen stav mužstva změnou organisace četnictva.

Činy trestné.

I. Pojem.

1. Všeobecný. Čin trestný v nejširším slova smyslu znamená zaviněné bezpráví. Toto bezpráví jeví se býti útokem na právní řád, státem stanovený, tedy na zájem nebo právní statek, státem chráněný, byť i předmětem bezpráví toho nebylo vždy určité právo subjektivní. Dle toho pak, jak se takovému bezpráví čelí dle platného práva, liší se bezpráví jakožto čin trestný civilní, jenž má v zápětí jen vznik závazků soukromoprávních (na př. závazku ku náhradě škody a j.) od bezpráví, jež jest činem trestným v užším slova smyslu to jest jednáním, které má v zápětí trest. Ale i tu zase, přihlížíme-li k různým druhům bezpráví trestného, užívá se výrazu »čin trestný« většinou jen k označení onoho bezpraví, jež ohroženo jest trestem veřejným, na který nalézá soud (čin trestný v nejužším, obyčejném smyslu).

2. V právu trestním. Činem trestným ve smyslu práva trestního rozumíme zaviněné, bezprávné jednání, kteréž dle státního zákona trestního ohroženo jest trestem veřejným. Pojem činu trestného může býti také zkrátka vymezen jako jednání dle trestního zákona veřejným trestem ohrožené. Která bezprávná jednání by měl zákonodárce za trestná prohlásiti, a při kterých by se měl spokojiti jen se zodpovědností soukromoprávní, jest otázkou úvah zákonodárných i politických, jež v různých dobách různé mají výsledky dle toho, jaký duch zákonodárství ovládá, jak se statky právní cení a jak utvářeny jsou poměry veřejné. Jednání, jež druhdy jako zločiny těžce se trestala, jsou dnes beztrestna (na př. kacířství; příkladem po dobu nejnovější jest zrušení zločinu rušení náboženství dle § 122 lit. *c* a lit. *d* odst. 2 tr. z.); naopak zase druhdy dovolená neb alespoň beztrestná jednání prohlašují se za trestná (viz osnovu nového tr. z. § 302, 307, 309 a j.). Poučný příklad o tom, jak mění se názory, podává jmenovitě naše (jakož i cizozemské) zákonodárství ve příčině lichvy.

Čin trestný jest předem bezprávné jednání, t. j. uskutečnění vůle, které působí změny ve světě vnějším, odporujíc právu objektivnému, příkazu nebo zákazu zákona. Jednání bezprávné záleží buď v positivném činu nebo v opomenutí. Opomenutí však dle povahy věci může býti činem trestným jen tehdy, když osoba, které se čin má přičísti, byla povinna předsevzíti určitý čin positivní. Dle toho rozeznáváme činy trestné kommissívní a činy trestné omissívní. Při tom jest lhostejno, zakládá-li se povinnost ku positivnému činu v předpisu zákona, nebo uložena-li povinnost dotčená subjektu právnímu jeho stavem, povo-

láním nebo jinakými poměry (srv. § 335 tr. z.). Toto (positivné nebo negativné) chování se vůči světu vnějšímu tvoří t. zv. objektivnou skutkovou povahu činu trestného.

Jednání, má-li býti trestným, musí býti zaviněné, t. j. musí míti původ svůj ve vůli pachatelově. Vůle pachatelova, kterouž zákon trestní předpokládá, musí býti úplně svobodnou. Okolnosti, které svobodu vůle vylučují, vylučují i příčetnost. Sem náležejí (§ 2 tr. z.): duševní choroba, úplná opilost nebo nějaké pomíjející pomatení smyslů, omyl buď skutkový, buď na ustanovení zákona (vyjma zákon trestní) se vztahující, věk do dokonaného 14. roku, spravedlivá nutná obrana a nouze. Tento poměr vůle pachatelovy k činu tvoří t. zv. subjektivnou skutkovou povahu činu trestného.

O činu trestném mluviti lze jen tehdá, má-li způsobené bezpráví objektivnou i subjektivnou povahu činu trestného. Nelze tedy mluviti o činu trestném, nebyla-li vůle zločinná provedena (§ 11 tr. z.), není-li tu viny (§ 1 nn. tr. z.), a není-li trestním zákonem pro bezpráví dotyčné stanoven trest veřejný (čl. IV. úvod. pat. k tr. z.). Beztrestným jest tudíž t. zv. zločin domnělý čili putativní, záležející v tom, že pachatel pojme vůli zločinnou a ji též projeví a uskuteční, leč ve skutečnosti jednání jeho nemá objektivné povahy činu trestného, tak na př. když předmět činu jest nezpůsobilým, nebo když se pachatel mýlil (na př. vražda na osobě mrtvé, již pachatel za živou pokládal, krádež na vlastní věci, již pachatel měl za věc cizí). Tím ovšem není vyloučeno, že jednání takové není činem trestným jiného druhu. Rovněž nelze o trestnosti mluviti, uskutečnila-li se objektivná skutková povaha činu trestného ne vinou osoby nějaké, jak toho zákon vyhledává, nýbrž jen náhodou (§ 2 tr. z.). Činu trestného nemůže se dále dopustiti osoba právnická jako taková, poněvadž nemůže míti viny (ve smyslu práva trestního). Před právem odpovídá vždy jen ta osoba fysická, jež jedná jménem osoby právnické.

Vina pojímá v sobě momenty dva a to jednak příčinnou souvislost mezi vůlí a činem vnějším vůbec (příčetnost), jednak míru, do které až vůle se zákonem při tom jest v rozporu (vlastní vinu). Vlastní vina záleží buď v tom, že pachatel bezprostředně příčinnou souvilost zamýšlel, že příčinná souvislost již v jeho vůli byla obsažena (t. zv. zlý úmysl, dolus), nebo že pachatel příčinnou souvislost způsobil jen potud, že se jí nevyhnul, nebyv opatrný tak, jak opatrným býti měl (t. zv. nedbalost, culpa).

Úmysl a čin mohou býti navzájem v různém poměru: buď se navzájem kryjí nebo se nekryjí a sice v ten způsob, že vykonáno bylo více, než co bylo v úmyslu pachatelově nebo naopak. Směřoval-li úmysl ku výsledku (jenž náleží k pojmu činu trestného), který však způsoben nebyl, takže úmysl činem vyčerpán není, mluvíme o pokusu činu trestného (na př.: nebyla-li při vraždě osoba usmrcena, nebo nebyla-li při krádeži věc z držení vlastníkova odňata). Tr. z. definuje v § 8 pokus jako »činnost, ke skutečnému provedení vedoucí«. Osnova nového tr. z. (§ 47) mluví o »jednáních, jimiž provedení zamýšleného zločinu neb přečinu bylo počato, nikoliv však ukončeno«. Dle zákona tr. i dle osnovy nového tr. z. jest pokus zásadně méně trestným, nežli čin dokonaný. Jednání, jež ani pokusem nejsou, kterými tedy provedení činu trestného se ani nepočíná, jsou pouze jednáními přípravnými, která nepodléhají trestu (§ 11 tr. z.). Naopak zase může vykonáno býti více, než co pachatel zamýšlel,

a v takovém případě může vedle činu trestného úmyslného býti též čin trestný nedbalostí spáchaný.

II. Vzájemný poměr činů trestných. Čin, vina a zákon trestní jsou všeobecnými podmínkami činu trestného. První dvě (čin a vinu) zoveme tudíž všeobecnou povahou skutkovou zločinů, kterýžto pojem abstraktní se teprve v každém jednotlivém případě zvláště uskutečňuje. Protivou všeobecné je zvláštní povaha skutková, t. j. zákonem stanovený souhrn znaků jistého způsobu činu trestného. Poněvadž pak každý čin trestný jest útokem na statek právní, státem chráněný, jest ideálně tolik činů trestných možno, kolik jest statků právních, které stát chrání a kolik jest způsobů, kterými statky ty napadeny býti mohou.

1. Rozličné činy trestní, čelící proti určitému statku právnímu na př. proti vlastnictví neb určité způsoby útoku na různé statky právní shrnuje zákon vždy pojmy společnými na př. podvod (§ 197 tr. z.). Takový společný pojem tvoří t. zv. čin druhový, jednotlivé pak pojmy v onom společném zahrnuté, t. zv. činy způsobové, na př. způsoby podvodu uvedené v § 199 tr. z. pod lit. *a* až *f* a v § 201 lit. *a* až *e*. Pojem činu druhového obsahuje řadu znaků, které se též všeobecnou skutkovou povahou určitého druhu činů zovou, a jež při každém jednotlivém činu způsobovém býti musí. Leč vedle této všeobecné povahy skutkové má každý čin způsobový ještě zvláštní znaky. Tak obsahuje ku př. pojem podvodu znaky všeobecné: obmyslné uvedení v omyl nebo použití omylu a úmysl někomu na jmění nebo na právech škodu způsobiti. Jednotlivé způsoby podvodu § 199 tr. z zcela důsledně vypočítává, kteréž různé útoky na jmění (lit. *c*, *e*, *f*) nebo jiná práva představují, takže jsou jen zevrubným rozvedením všeobecné povahy skutkové pojmu podvodu. Zvláštní povaha skutková těchto činů způsobových musí tedy býti vždy doplněna ze všeobecné povahy skutkové dotýčného činu druhového (viz na př. nál. kas. s. dv. ze dne 3. června 1887 č. 5211 sbír. 1067). Tím však není vyloučeno, že by pojem druhový i ve své všeobecnosti samostatně nemohl býti uskutečněn, aniž by k němu přistoupily zvláštní znaky spůsobové.

2. Pojmy činů trestných bez ohledu na to, náležejí-li témuž druhu činů trestných čili nic, mohou býti k sobě v poměru činu trestného všeobecnějšího a zvláštního, v ten způsob, že jeden pojem zahrnuje jisté útoky na právní statek vůbec, druhý pak útoky podobné ale zvlášť utvářené, které kromě toho i proti jinému statku právnímu směřují. Setkají-li se v jednotlivém případě, jak znaky všeobecného, tak i znaky zvláštního pojmu činu trestného, jest logicky nutno užíti pojmu poslednějšího (nál. kas. s. dv ze dne 5. února 1883, č. 12995, sbír. č. 509). Takový poměr jest na př. mezi »vydíráním« (§ 98 lit. *a* tr. z.) s jedné a »neoprávněným obmezováním osobní svobody lidské« (§ 93 tr. z.) a »loupeží« (§ 190 tr. z.) s druhé strany. Všechny tři zločiny jsou útoky na osobní svobodu. Vydírání jest čin trestný všeobecnější, jehož se dopouští, »kdo osobě nějaké násilí vskutku činí, aby ji donutil ku nějakému plnění, snášení neb opomenutí.« Spočívá-li násilí v tom, »že někdo ve své moci vězní člověka nebo jemu v užívání osobní svobody překáží,« jest tu zvláštní případ § 93 tr. z.; bylo-li způsobeno násilí urážkou skutkovou nebo vyhrožováním přítomným zlem k tomu konci, aby se pachatel zmocnil

cizí věci movité (v případě tomto jest útok zvláště utvářený, který zároveň proti jmění směřuje), jest tu skutková povaha loupeže (§ 190 tr. z.).

3. Činy trestné mohou dále k sobě býti v takovém poměru, že ve skutkové povaze činu jednoho úplně obsažena jest skutková povaha činu druhého, kterou se kromě toho uskutečňuje ještě dále sáhající úmysl zločinný. Provedením činu jednoho uskutečňuje se zároveň skutková povaha činu druhého, takže se mají činy ty k sobě tak, jako prostředek a účel, aneb jsou jinak přirozeně spolu sloučeny. Z toho plyne, že uskutečněním úmyslu dále jdoucího nenastává konkurence činů trestných, nýbrž onen čin trestný, který spácháním druhého činu trestného způsoben byl, neposuzuje se jako samostatný čin trestný, ježto splývá v jedno s druhým činem trestným (roz. kas. s. dv. ze dne 11. list. 1892, č. 9358, »Jur. Bl.« č. 32, r. 1894). Příkladem jest poměr mezi bezprávným omezováním svobody (§ 93 tr. z.) a násilným smilstvem (§ 125 tr. z.). Bylo-li smilstvo spácháno násilím, jeví se též jako bezprávné omezení osobní svobody, leč úmysl pachatelův sahá tu dále, ježto směřuje ku mimomanželskému souložení. Upustí-li však pachatel dobrovolně od tohoto úmyslu dalšího, zůstává přece vinným zločinem dle § 93 tr. z. (nález kas. s. dv. ze dne 6. července 1885, č. 6619, sb. č. 806).

4. Bylo-li spácháno několik činů trestných, které jsou v poměru jisté souvislosti vnější, mluvíme o setkání se čili konkurenci činů trestných.

Konkurence záleží buď v tom, že pachatel spáchal více činů trestných různého druhu (konkurence v užším smyslu), nebo že spáchal týž čin trestný dvakráte nebo několikráte po sobě, aniž by však byl pro některý z těchto činů trestán (opakování). Konkurence v užším smyslu nastává jmenovitě, když jedním a týmž činem trestným zakládá se skutková povaha více deliktů, tedy několikeré porušení statků právních (ideální konkurence), na př.: násilné smilstvo spáchané na vlastní dceři (§§ 125. a 131. tr. z.), nebo když více deliktů spácháno bylo různými samostatnými činy (reální konkurence). Jak opakování tak i konkurenci prohlašuje zákon trestní (§ 44.) za přitěžující okolnosti. Setkají-li se zločiny s přečiny, jest vyměřiti trest dle činu nejvíce trestného. (§ 34 tr. z.).

5. Od opakování činů trestných třeba lišiti pokračování v činu trestném, záležející v tom, že pachatel uskutečňuje týž úmysl několika útoky nebo několika jednotlivými částečnými výkony, z nichž každý o sobě tvoří objektivní skutkovou povahu činu trestného na př. sluha opatří si potřebný obnos 500 zl. tím způsobem, že tuto sumu pozvolna v menších obnosech svému pánu odcizí; lichvář zažaluje dodatečně pohledávku, lichvářským způsobem vzešlou, a pod.

6. Čin trestný trvající má tu zvláštnosť, že jednáním neb opomenutím vzniká tu bezprávný stav, jenž trvá beze všeho dalšího přičinění na př.: dvojnásobné manželství (§ 206 tr. z.), opomenuté ohlášení zvoleného představenstva spolkového (§ 12 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.).

Významny jsou oba uvedené způsoby činů trestných jmenovitě při promlčení, jež při deliktech trvajících nemůže počíti, dokud bezprávný stav trvá (nál. kas. s. dv. ze dne 11. prosince 1880 č. 10953 sb. 302) a při pokračování v činu trestném, kde se počíná promlčení teprve, když předsevzat byl poslední výkon.

Pokračování v činu trestném má dále význam při dočasné působnosti zákona trestního. Byl-li takový delikt počat za platnosti starého zákona, bylo-li však pokračováno v něm za platnosti zákona nového, posuzuje se trestnost jednání za platnosti nového zákona předsevzatých výhradně dle tohoto nového zákona (nál. kas. s. dv. ze dne 10. března 1893 č. 459 čas. »Jur. Bl.« č. 35 z r. 1894 obsahuje případ »vyhnutí se povinnosti odvodní«, kterýžto čin dle dřívějšího bran. zák. stíhali úřadové političtí, nyní však trestají čin ten soudy).

7. S deliktem trvacím a pokračováním v deliktu souvisí úzce čin trestný ze zvyku a po živnostensku páchaný. O činu trestném ze zvyku mluvíme, má-li kdo náchylnost, páchati činy trestné určitého druhu trvalým cvikem tak ustálenou, že, jakmile se mu naskytne příležitost, dopustí se vždycky dotyčného činu trestního, aniž by však při tom sledoval jakýsi určitý účel. Po živnostensku pak provozuje delikt ten, kdo jej páchá s jistou pravidelností, jakoby z povolání, maje při tom vždy na zřeteli opatřiti si takto výhod hospodářských.

Okolnosť, že kdo páchá čin trestný ze zvyku nebo po živnostensku, může ve trojím směru býti významnou:

a) jakožto znak činu trestného: Jednání zapovězené nebo mravně zavržitelné stává se trestným, děje-li se ze zvyku nebo po živnostensku, na př. »zastaralé opilství« (§ 524 tr. z.), kuplířství (§ 512 lit. b) tr. z.) a j.

b) jakožto okolnost kvalifikační: Zjištěno-li, že pachatel dopouští se činu trestného ze zvyku nebo po živnostensku, stává se čin ten zločinem, ač by jinak vzhledem na ostatní okolnosti byl pouze přestupkem, na př. krádež ze zvyku (§ 176 tr. z.), krádež na zvěři spáchaná »pachatelem, který tím takořka řádnou živnosť vede,« přesahuje-li škoda 5 zl. (§ 174 lit. g tr. z.).

c) jakožto okolnost, trest zvyšující nebo měnící: na př. při přečinu lichvy zvyšuje se sazba tuhého vězení od jednoho do tří měsíců a pokuty peněžité od 100 zl. do 500 zl. na sazbu tuhého vězení od šesti měsíců do dvou let a pokuty peněžité od 1000 zl. do 3000 zl., provozuje-li se lichva ze zvyku nebo po živnostensku (zák. ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. § 1 a 4). Zločin podvodu, který vůbec tresce se žalářem, tresce se žalářem těžkým, »vzal-li sobě pachatel provozování podvodů ve zvyk.« (§ 202 a 203 tr. z.).

Poněvadž pak v tomto případě, jakož i v jiných na př. při krádeži ze zvyku užije se vyšší sazby trestové od 5 do 10 let, stává se okolnosť, že delikt ze zvyku byl spáchán, též důvodem příslušnosti soudu porotního.

Provozuje-li osoba provdaná smilstvo po živnostensku, stává se čin trestný, jejž jinak stíhati lze jen žalobou soukromou, činem trestným officiálným t. j. takovým, jenž stíhá se z povinnosti úřední (§ 510 tr. z.).

III. Roztřídění činů trestných:

1. Dle těžkosti činu trestného činí trestní zákon (dle vzoru francouzského »Code pénal«) rozdíl mezi zločiny, přečiny a přestupky. Jako dílčí znak mezi zločiny s jedné a všemi ostatními delikty s druhé strany, uvádí se zlý úmysl, který při zločinech býti musí, při ostatních deliktech však nikoliv (§ 1 a 238 tr. z.). Tento rozdíl však prakticky úplně proveden nebyl a také ho provésti nelze. Celá řada přestupků (totiž deliktů majetkových) vyžaduje téže subjektivné i objektivné povahy skutkové,

jako zločiny těmto přestupkům odpovídající, od nichž různí se jen výškou způsobené škody (krádež § 460 tr. z., zpronevěření a podvod § 461 tr. z., účastenství v těchto přestupcích § 464 tr. z.); přestupky proti bezpečnosti cti předpokládají vždy zlý úmysl (animus injuriandi) atd.

Závažným znakem dílčím obou skupin (zločinů s jedné a ostatních činů trestných s druhé strany) jest způsob trestání: Zločiny trestají se smrtí a žalářem, kdežto ostatní činy trestné trestají se vězením a tresty peněžnými. Novější zákonníky také skutečně přihlížejí při rozlišování činů trestných většinou ke způsobu a výši ukládaného trestu. Rovněž osnova nového trestního zákona prohlašuje:

»Skutky, jež tento zákon trestá státním vězením více než pětiletým, káznicí nebo smrtí, jsou zločiny; skutky, jež trestá trestem peněžitým více než 300 zl., státním vězením do 5 let nebo vězením, jsou přečiny; skutky, jež trestá na penězích až do 300 zl. nebo vazbou, jsou přestupky.«

Roztřídění ve zločiny, přečiny a přestupky jest ve mnohém směru důležito, zvláště:

a) Dopustí-li se cizinec v cizině skutku, jenž dle našeho tr. zák. jest zločinem a byl-li zde dopaden, vydá se cizině ku potrestání, nebo se zde potrestá (§ 38—41 tr. z.); pro přečiny a přestupky v cizině spáchané se cizinci zde netrestají, vyjímaje přestupku dle § 295 tr. z. (§ 234 tr. z.). Osnova nového tr. z. (§ 5) tresce přestupky v cizině spáchané — bez ohledu na to, zda tuzemci či cizozemci byly spáchány — jen tehdy, když jest to nařízeno zvláštními zákony neb úmluvami.

b) Dle osnovy trestního zákona (§ 47 a 51) tresce se pokus a pomáhání jen při zločinech a přečinech, nikoli však při přestupcích.

c) podmínky promlčení řídí se v různém směru dle tohoto roztřídění (§§ 227 násl. § 532 tr. z. a § 66 osnovy), jakož i

d) předmětná příslušnost soudní (čl. VI. A úv. zák. k tr. řádu. čl. XLIX úv. zák. k osnově tr. zák.).

2. Dle toho, jaký statek právní byl porušen neb ohrožen, rozeznává zákon (§ 56 tr. z.): činy trestné proti státu a proti jednotlivcům, avšak netrvá přesně při tomto rozdělení; jmenovitě sestaveny jsou pod záhlavím: »veřejné násilí« nejrůznější činy trestné jednak proti státu a zákonodárným korporacím, jednak proti osobám soukromým. Toto roztřídění má praktický význam při t. zv. recidivě čili opětném spáchání téhož činu trestného.

3. Dle způsobu stíhání rozeznávají se: činy trestné, jež stíhají se z úřední povinnosti (činy trestné officiálné) a činy, jež se stíhají jen ku návrhu osoby zúčastněné (činy trestné návrhové v šir. smyslu). Toto roztřídění činů trestných řídí se dle toho, jaký zájem má stát na stíhání trestním. Zájem ten jest sice při všech činech trestných stejný, ale není vždy stejně mocný, někdy ustupuje zájmům osoby zúčastněné, jíž mnohdy na tom záleží, aby od stíhání bylo upuštěno. Vyhražuje tudíž zákon předem při činech trestných určitého druhu osobě zúčastněné právo, aby podáním návrhu zahájila činnosť státního úřadu trestního, anebo aby vyloučila stíhání tím, že návrh na stíhání nepodá. Činy trestné toho druhu slovou činy návrhovými v širším smyslu, při kterých třeba činiti rozdíl

a) mezi činy trestními stíhanými obžalobou soukromou a činy trestnými návrhovými v už. smyslu. Při činech stíhaných obža-

lobou soukromou převládá zájem osoby, již činem trestným ublíženo bylo tou měrou nad zájmem státu, že se jí stíhání trestní úplně přenechává, takže se stává sama žalobcem (§ 2 tr. ř.) a jest v každém stadiu řízení pánem pře (dominus litis). Naproti tomu činy návrhové v užším smyslu stihá žalobce veřejný z úřední povinnosti, ovšem ale jen ku návrhu osoby zúčastněné. Žalobce veřejný jest tedy pánem sporu a osoba zúčastněná může jen učiniti návrh nebo jej neučiniti. Učiní-li osoba zúčastněná návrh, zahájí se řízení jako při činu trestném officiálném. Tato skupina činů trestných návrhových dělí se zase dle způsobu návrhu v činy trestné návrhové v nejužším smyslu a v t. zv. činy trestné ke zmocnění dle toho, hájí-li účastník ku návrhu oprávněný zájem soukromý či veřejný; v případě prvém činí sám účastník návrh na potrestání, kdežto v případě druhém zmocňuje na dotaz státního zástupce tohoto ke stíhání.

Platné právo rakouské zná vedle činů trestných officiálních jen činy trestné, žalobou soukromou stíhané (§ 2. tr. ř.) a činy trestné ke zmocnění stíhané, nikoli však činy trestné návrhové v nejužším smyslu.

Dle osnovy nového tr. zák. (§ 74. nn. a čl. XXXVI. úv. zák.) lze čin trestný návrhový žalovati jen tehdy, když osoba, ku podání návrhu oprávněná, výslovně žádá zavedení trestního řízení, kterážto může se jako soukromý účastník kdykoliv připojiti ku trestnímu řízení (tedy i tehdy, když nemůže dle § 47. tr. ř. vznésti žádných nároků soukromoprávných). Návrh, který lze učiniti ústně nebo písemně soudu, státnímu zastupitelství neb úřadu bezpečnosti, nemusí směřovati proti osobě určité. Učiněn-li návrh, řídí se další řízení dle předpisů tr. řádu ve příčině činů trestných officiálních platících; zvláště nelze odvolati návrh již učiněný. Právo návrhu přechází i na dědice osoby oprávněné a zaniká úplným vzdáním se neb uplynutím tříměsíční propadné lhůty.

4. Zvláštní druhy činů trestních:

a) činy trestné policejní vůbec jsou činy trestné méně důležité, jichž potrestání jest přikázáno úřadům policejním. V Rakousku obstarávala druhdy policie značnou část nižší pravomoci trestní, takže soudům byly vyhraženy jen zločiny a t. zv. těžké policejní přestupky. Trestní řád z r. 1850, vyhovuje požadavkům moderního státu právního, omezil policejní pravomoc trestní ve příčině činů trestných v obecném tr. zák. obsažených, na míru nejmenší; zákony pozdější, ovládané časovým směrem politickým, hned súžovaly, hned zase rozšiřovaly věcný objem této pravomoci, až platný řád trestní vyhradil soudům výlučně trestání všech činů trestných, které v obecném tr. zák. jsou obsaženy, jakož i těch, které v jednotlivých zákonech pravomoci soudní zvláště jsou přikázány.

Dle platného práva jsou policejními činy trestnými činy, které buď obsaženy jsouce v zákonech a nařízeních nejsou výslovně soudům ku potrestání přikázány, neb které jeví se býti pouze porušením předpisů, správními úřady vydaných.

Osnova nového tr. zák. snaží se opět zavésti nový způsob policejních činů trestních za tím účelem, aby soudům bylo ulehčeno, leč zdá se, že marně.

b) Politické činy trestné jsou činy trestné, jež vznikají z pohnutek politických, t. j. ze snah, jež směřují ku přetvoření poměrův státních, ústavních neb hospodářských. Účel těchto činů, jenž hned bezprávím, hned právem býti může, má v zápětí, že tyto činy trestné, ač nepřestávají

býti skutky trestnými, přece v mnohém směru zvláštního posuzování jsou hodny. Tak byla pravomoc ohledně politických činů trestných většinou přikázána soudu porotnímu (čl. VI. úv. zák. k tr. řádu), vydání pro politické činy trestné jest z pravidla dle našich státních smluv vyloučeno, političtí zločincové požívají na základě zvláštních předpisů jistých výhod atd. Pojem činu trestného politického — přes to, že výrazu toho jak ve smlouvách o vydávání zločinců, tak i ve mnohých nařízeních (na př. výnos min. spr. ze dne 29. prosince 1864 č. 2205) jest použito, není v našem zákonodárství nikde definován; toliko výnos min. spr. ze dne 24. června 1867 č. 4459 označuje tyto činy trestné jako politické: velezrádu, rušení veřejného pokoje, vzbouření z důvodů politických a činy trestné v §§ 58, 63, 65 lit. b, 76, 279, 302 a 305 tr. z. uvedené, byly-li spáchány tiskem. Vypočtení to není ovšem úplné.

c) Činy trestné tiskové v širším (nevlastním) smyslu jsou všechny činy trestné tiskopisem spáchané, v užším (vlastním) smyslu však jen ony, které jeví se býti přestoupením zvláštních zákonů a předpisů pro tisk vydaných (policejní, živnostenské a trestní právo tiskové). Tiskový zákon ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. uvádí celou řadu těchto činů trestních.

Čin trestný tiskový v širším smyslu má trojí význam:

α) jakožto znak skutkové povahy. Jisté skutky stávají se jen tehdy trestnými, byly-li tiskopisem spáchány, na př.: předčasné uveřejnění obžaloby (zák. ze dne 17. pros. 1862 č. 8 ř. z. čl. VII.);

β) jakožto důvod příslušnosti soudu porotního: Před soudy porotními koná se totiž hlavní přelíčení o všech zločinech a přečinech obsahem tiskopisu spáchaných (čl. VI. úvoz. zák. k tr. ř.);

γ) jakožto důvod kvalifikační: Jisté přestupky stávají se přečiny, byly-li spáchány tiskopisem (na př. urážky na cti, uvedené v § 493. tr. z.);

d) Trestní činy vojenské jsou činy trestné, ve vojenském trest. zákonníku obsažené. Při těchto činech trestných třeba rozeznávati činy, pro jichž skutkovou povahu jest nerozhodná okolnost, že pachatel jest vojákem, a jež i dle civilního zákona trest. se trestají (na př. krádež), a činy, jichž trestnost zakládá se v tom, že pachatel jest vojákem, a jež tudíž dle civilního zák. tr. nejsou činy trestnými (na př. zločin zbabělosti). Činy trestné vojenské ve vlastním smyslu.) Vedle činů trestních, náležejících v obor civilního a vojenského práva trestního, máme nepřehledné množství činů trestných, spadajících v obor veřejné správy, z nichž dosti hluboce v život zasahují jmenovitě činy trestné celní, daňové a poplatkové, jakož i činy trestné novějším zákonodárstvím živnostenským vytčené.

IV. Čin trestný ve právu soukromém: Činy trestné, jimiž někdo ve svých právech soukromých byl poškozen, mají potud význam též ve právu soukromém, že poškozený může buďsi před soudem trestním v t. zv. řízení adhaesním, buďsi před soudem civilním své právo na náhradu škody ku platnosti přivésti. (Činy trestné soukromé.) Jednání tato mohou býti buď již sama o sobě bezprávnými, obsahují-li totiž porušení všeobecné povinnosti, šetřiti práv cizích (soukromé činy trestné v užším smyslu), anebo stávají se bezprávnými jen tím, že se jimi porušuje povinnosť zvláštní, již kdo má vůči osobě jiné. Tato zvláštní povinnosť může se zakládati buď ve smlouvě, buď v poměru smlouvě podobném nebo na jinakém důvodu (na př. nepoctivosť držby § 335 o. o. z.). Soukromé činy trestné vyžadují náležitostí činů trestných dle práva trestního (činu, viny a zákona)

ve formě poněkud odchylné. V právu soukromém jeví se nedovolenost činu teprve ve výsledku jeho, totiž v porušení cizích práv čili ve škodě; kde není škody, tam není soukromého činu trestného. »Pokus« soukromého činu trestného jest pro právo bez významu. Poněvadž pak poškození vztahuje se vždy ku právům soukromým, nevzchází — protivou ku právu trestnímu — soukromý delikt, jestli poškozený sám škodu chce neb k ní svoluje, leč že by jednání již samo o sobě bylo nemravným. Rovněž nemůže se dopustiti činu trestného soukromého ten, kdo jen v mezích, zákonem stanovených užívá svého práva, byť i z toho jinému škoda vcházela (§ 1305 o. o. z.). Bezprávné jednání samo může tam, kde není zvláštního závazku (tedy při činech trestných v užším smyslu), záležeti jen v positivném činu, v jiných případech i v opomenutí.

Soukromé činy trestné předpokládají rovněž vinu ve vůli škůdcově spočívající (jednak přičítání, jednak úmysl neb nedbalost). Dle o. o. z. není škody bez viny (§§ 1295, 1306 o. o. z.), z kteréžto zásady připuštěna jest výjimka jen ve případu § 1310 o. o. z. Náhoda, nezpůsobilost vůli míti, duševní choroba vylučují každý závazek škůdcův (§§ 1311, 1306 o. o. z.). Stupně viny jsou v právu soukromém stanoveny v ten způsob, že činí se rozdíl mezi nedbalostí hrubou (culpa lata — § 1294 o. o. z.) a nedopatřením (culpa levis). Nedbalosť hrubá záleží v zanedbání oné pečlivosti a pozornosti, již každý člověk zachovává, a rovná se z pravidla zlému úmyslu (§ 1324, 1331 o. o. z.). Nedopatření jest pak opomenutí oné pozornosti, které se při obyčejných schopnostech nadíti lze, na př. pozornost dobrého hospodáře (§ 513 o. o. z.)., v právu obchodním pečlivost řádného kupce (čl. 282 obch. z.).

Rozeznávání různého stupně viny má význam dvojí: Stupeň viny určuje buď skutkovou povahu činu, pokud totiž jistá jednání jen tehdy delikty se stávají, je-li tu určitý stupeň viny (na př. zavinění rádcovo (§ 1300 o. o. z.), neb určuje objem závazku ku náhradě škody, poněvadž zákon z pravidla při zlém úmyslu nebo nedbalosti hrubé ukládá škůdci úplné dostiučinění, kdežto při pouhém nedopatření pouze náhradu skutečné škody.

O bližším viz čl. Náhrada škody.

Daň bursovní.

I. Pojem:

Daň bursovní jest zvláštní zákonem ze dne 18. září 1892 č. 172 ř. z. zavedená daň z bursovního obratu cenných papírů, která by se dle posavadního názvosloví zákonodárství finančního vlastně »poplatkem« nazývati měla. Za bursovní obrat cenných papírů sluší dle jmen. zákona pokládati koupi a prodej papírů, které dle své povahy k bursovnímu obchodu se hodí jakož i t. zv. obchody stravné. Zvláště jsou poplatnými: koupě a prodeje jak za hotové, tak i koupě a prodeje termínové, prodeje na splátky (výn. min. fin. ze dne 23. prosince 1892 č. 46.915), obchody směnné (jako obchody dvojité), dále koupě pod výminkou uzavřené (prémiové obchody) a obchody stravné zahrnujíc v to i obchody prolongační. Při komisionářství v cenných papírech jest jak provedení příkazu komisionářem, tak i úmluva mezi kommitentem a kommisionářem zvláštním obchodem poplatným (výn. min. fin. ze dne 27. ledna 1893 č. 3793). Emisse cenných papírů není obchodem čili obratem ve smyslu jmen. z., jestliže oprávněný vydavatel papíry za pevnou cenu prodává nebo někomu

za pevnou cenu do prodeje odevzdává (výn. min. fin. ze dne 22. ledna 1893 č. 897). Prosta daně jest výměna větších úpisů (appoints) za menší, výměna čísel losů, placení závazků slosovanými dlužními úpisy, rovněž eskomptování cenných papírů splatných v určité lhůtě platební a v pevné ceně, zvláště eskomptování kuponů. Daně prost jest dále obrat tuzemských směnek a kupeckých poukázek, devis a cizozemských platebních prostředků (bez újmy kolku účetního).

Ve skutečnosti nebývají však daní postiženy všechny obchody, které jsou jí zásadně podrobeny. Jsou totiž bezvýminečně poplatnými jen:

1. Obchody bursovní.

2. Obchody stravné (avšak obchody záložní a lombardy mimo bursu uzavřené jsou prosty daně bursovní; zaplatí se tu pouze poplatek celkový, který jest pro tyto obchody zákonem ze dne 29. února 1864 předepsán.

3. Obchody sprostředkované obchodními dohodci nebo přísežnými sensály. Koupě a prodeje mimo bursu uzavřené podléhají dani jen tehdy, když se jich účastní kupec, který po živnostensku provozuje obchod v cenných papírech, ať již jako obchod hlavní, nebo jako obchod vedlejší (výn. min. fin. ze dne 5. dubna 1894 č. 13364); obchody uzavřené těmi, již v cenných papírech obchod neprovozují, jsou tedy daně bursovní prosty.

II. Podmět daňový.

Ku zapravení daně při bursovních obchodech, které se uzavírají úředně oprávněným ústavem pořádacím, jest každý kontrahent ve příčině polovice daně, při ostatních bursovních obchodech ten, jenž cenné papíry dodává, ohledně celé daně a při stravních obchodech mimo bursu uzavřených především strávník zavázán. Při obchodech mimo bursu prostřednictvím dohodce uzavřených jest sensál povinnen daň zapraviti. Koupě a prodeje uzavřené mimo bursu bez prostřednictví dohodcova jsou dani podrobeny jen tehdá, účastní-li se jich obchodníci v cenných papírech. Jsou-li oba kontrahenti obchodníky takovými, přísluší prodavači daň zapraviti; je-li však pouze jeden kontrahent obchodníkem papíry cennými, náleží tomuto daň zaplatiti, ať již jest prodavatelem či kupcem. Obchody tuzemců s cizinci jsou jen tehdy dani podrobeny, když ten, kdo k dani jest povinnen, nalézá se v tuzemsku. Obchody s cizincem uzavřené nepodléhají tudíž dani, když kontrahent v tuzemsku se nalézající obchodníkem v cenných papírech není, nebo když jím sice je, není však prodavačem, nýbrž kupujícím. Stravní obchody s cizincem uzavřené jsou prosty daně, když stravovatel v tuzemsku se nalézá.

III. Jednotku daňovou tvoří při prodejích zpravidla bursovní závěrka, při čemž řídí se objem bursovní závěrky při cenných papírech znamenaných na vídeňské burse dle usancí bursy vídeňské, při papírech na některé jiné tuzemské burse znamenaných dle usancí této bursy, při papírech, které na žádné tuzemské burse nejsou znamenány, platí za jednoduchou závěrku nominální obnos 5.000 zl. Naproti tomu jest při všech obchodech stravních, a při prodejích papírů, které nezní na určitý obnos, nebo které jsouce různého druhu se mění, rozhodným pro daňovou jednotku obrat peněz. Daň obnáší 10 kr. z každé jednoduché závěrky (pokud se daň řídí obratem peněz, za každých 5000 zl.); při zúročitelných tuzemských státních dlužních úpisech neznějících na více než 500 zl. nominální

hodnoty nastupuje snížení na 5 kr. Při obratu tuzemských a cizozemských cenných papírů zůstává sice daň jen 10 kr., avšak obnos cizozemských cenných papírů se při tom účtuje výší dvojnásobnou. Jsou-li však předmětem obchodu toliko cizozemské cenné papíry, dlužno daň ve dvojnásobné výši zapraviti, tedy 20 kr. za závěrku resp. za obrat 5.000 zl. Uherské cenné papíry sluší tuzemským na roveň postaviti, pokud ovšem trvá platnost zákona ze dne 3. července 1868 č. 94. ř. z.

IV. Způsob zapravení daně:

Za účelem zapravování daně bursovní vydány byly úřady finančními zvláštní známky kolkové. Daň zapravuje se následujícím způsobem:

1. Při obchodech uzavřených úředně oprávněným ústavem pořádacím ve Vídni jest každý kontrahent povinnen na aranžovacím archu poloviční obnos daně ve známkách kolkových zapraviti.

2. Při obchodech bursovních, jež arranžovacím ústavem se neuzavírají, má kontrahent, jenž cenné papíry odevzdává, daň bursovní zapraviti ve známkách na účtu, který má zároveň s cennými papíry příjemci odevzdati. (Při stravních obchodech platí daň stravovatel jakožto odevzdávající).

3. Při obchodech stravních mimo bursu uzavřených a (rovněž při každé prolongaci) musí buď stravník na stravovateli požadovati účet opatřený kolkem daňovým, nebo musí stravovateli odevzdati spis, který je stejným kolkem opatřený, a ve kterém stravník příjem papírů stvrzuje.

4. Při prodejích, které mimo bursu prostřednictvím sensála k místu přijdou, má obchodní dohodce každé straně vydati závěreční lístek, který jest kolkován kolkem polovičního obnosu daňového.

5. Při obchodech uzavřených mimo bursu a bez prostřednictví dohodcova platí tato ustanovení:

a) Obchodníci v cenných papírech, jichž firma není zanešena v rejstříku obchodním, a společenstva, jež v rejstříku společenstev zanešena jsou, musí zaplatiti celou daň na notě, kterou druhému kontrahentu odevzdávají při uzavření obchodu. Uzavírá-li neprotokolovaný obchodník v cenných papírech obchod s jiným obchodníkem, jest povinen zapraviti daň jen tehdy, když jest prodávajícím.

b) Naproti tomu má však každý protokolovaný kupec, jenž po živnostensku provádí obchod v cenných papírech, nejen povinnost vydati notu, nýbrž jest také zavázán založiti zvláštní rejstřík, který jest ověřen úřadem finančním a do kteréhož každý obchod nejdéle do 3 dnů po uzavření musí se zanésti.

Protokolovaný kupec jest povinen své knihy obchodní tak upraviti, aby porovnáním jich s rejstříkem, který po 2 léta jest uschovati, zdanění prodejů přesně a snadno mohlo býti zjištěno. Do rejstříku zanášeti sluší toliko obchody prodejové, nikoli však obchody stravné, a obchody prodejové jen tehdy, když kupec rejstřík vedoucí jest prodávajícím, aneb sice kupujícím, ale druhý kontrahent není obchodníkem s cennými papíry. Polovice daně zapraví se ve známkách na notě, kterou odevzdává obchodník v papírech druhému kontrahentu, kdežto druhá polovice daně zapraví se přilepením a zničením známek v rejstříku teprve při záznamu, když obchod splněn byl (při vydání resp. přijetí cenných papírů). Finanční úřad podrobuje rejstříky protokolovaných kupců občasné prohlídce.

6. Bezprostředné zapravování daně může býti povoleno ministerstvem financí ústavům i jednotlivým osobám; ústavy a osoby ty vedou pak místo

rejstříku t. zv. berní žurnál, do něhož se příslušné obnosy daně zanášejí; každý měsíc odvede se pak úhrnný obnos daně aeraru.

7. Exekuční prodeje papírů, ať je předsebéře soud nebo notář, jakožto soudní komisař, podléhají dani jen tehdá, je-li kupcem obchodník v cenných papírech. Daň zapraví obchodník neprotokolovaný tím způsobem, že kolkuje notu známkami v celém obnosu daňovém, kdežto obchodník protokolovaný kolkuje notu i svůj rejstřík známkami v obnosu polovičním. Byl-li sepsán dražební protokol, možno kolkovati též tento známkami v obnosu daňovém na místě noty. Koupil-li papíry obchodník, který v nich obchod provozuje, učiní příslušný soud o tom oznámení úřadu finančnímu prvé stolice s doložením, v jakém obnosu byla daň v kolcích zapravena, čímž se sprošťuje dotyčný úředník soudní osobního ručení. Lhostejno jest, zda-li exekvent jest obchodníkem v papírech cenných, čili nic (nař. min. fin. a sprav. ze dne 23. června 1895 č. 103 ř. z.).

V. Úřady příslušné.

Správa daně bursovní svěřena jest úřadům, které zřízeny jsou pro daně nepřímé (poplatkový úřad, finanční okresní ředitelství).

VI. Přestupky.

Na přestupky tohoto zákona stanoveny jsou velmi vysoké tresty pořádkové záležející ve 150—300násobném zvýšení obnosu daňového. Příjemce listiny, která není náležitě kolkována, tresce se 50násobným zvýšením daně, jestliže listinu do 30 dnů dodatečně neokolkuje, aneb to úřadu neoznámí. Oznámí-li vydatel listiny do 3 dnů úřadu, že listinu dodatečně okolkuje, jest rovněž osvobozen od trestu, ač-li daň zároveň zapraví. Prominutí trestů pořádkových vyhrazeno jest ministerstvu financí. Naproti tomu prominutí nebo snížení daně z trestu zvýšené jest z pravidla vyloučeno a připouští se toliko ve výjimečných případech za těchže podmínek, které jsou předepsány pro kolky směnečné zákonem ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z. Proti trestním nálezům finančních úřadů první stolice připouští se do 30 dnů stížnost ku zemskému finančnímu ředitelství, která nemá však účinku odkládacího, a kterou podati jest stolici první; stížnost k úřadu vyššímu jest vyloučena, leč zemský úřad finanční může pochybné otázky předložiti ku rozhodnutí ministerstvu financí.

Daň domovní.

Daní domovní rozumí se daň z nájemného, domovní daň třídní a tak zv. 5% daň ze stavení dočasně daně prostých.

I. Daň z nájemného vybírá se nyní dle zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z., ze všech stavení obytných i neobytných (rozh. spr. s. dv. ze dne 11. července 1891, č. 2148, sb. »Budwinski« 6098), která

a) se nalézají v místech v zákoně uvedených,

b) která jsou v místech, v nichž veškerá aneb aspoň polovice jich a mimo to polovice části bytů dávají užitek pronajmutím,

c) která leží vně těchto míst, jichž zcela aneb z části užívá se pronajmutím; z těchto posledně jších jsou však vyjmuta stavení, která neobsahují více než 3 místnosti obytné a která vřaděna jsou do některé ze 3 nejnižších tříd domovní daně třídní, která jsou obývána majitelem a pouze z části pronajata.

Sproštěny daně z nájmu jsou:

a) kostely, budovy farní, ač-li se nepronajímají; ubikace (kanceláře)

israelitské obce náboženské nepožívají osvobození (rozh. spr. s. dv. ze dne 9. dubna 1889, č. 1357, sb. »Budwinski« 4622);

b) budovy státní a těmto na roveň postavené budovy veřejné, nikoli však budovy vystavené na náboženských a studijních statcích nadačních;

c) stavení soukromá, která vlastníci jich bezplatně propůjčili za nemocnice, chudobince nebo jiným ústavům dobročinným; k poslednějším nesluší však počítati ústavy, jež opatřují šlechtické slečny způsobem »jich stavu přiměřeným« (rozh. spr. s. dv. ze dne 8. března 1892, č. 801, sb. »Budwinski« 6478). Rovněž osvobozeny jsou stánky, boudy a krámy postavené pouze na čas (rozh. spr. s. dv. ze dne 8. května 1886, č. 1249, sb. »Budwinski« 3050).

d) Dle zák. ze dne 9. února 1892 č. 37 ř. z. sproštěny jsou po dobu 24 let jak daně z nájemného tak t. zv. 5% daně ze stavení dočasně daně prostých budovy, které chlebodárci, obce nebo spolky všeužitečné vystavěly za tím účelem, aby dělníkům za obydlí pronajaty byly; nájemné z těchto bytů nesmí však obnášeti za 1 m^2 místnosti obytné více než 1 zl. 15 kr. a v místech s obyvatelstvem do 10.000, více než 80 kr. (ve Vídni 1 zl. 75 kr.). Osvobození to platí pro budovy, které během 10 let od platnosti jmen. z. vystavěny budou.

e) Sem náleží též osvobození za účely asanačními (zák. ze dne 11. února 1893 č. 23 ř. z. pro Prahu; zák. ze dne 5. dubna 1893 č. 25 ř. z. pro Lvov; zák. ze dne 5. dubna 1893 č. 54 pro Vídeň).

Daň z nájemného vyměřuje se dle čistého výnosu nájemného, který dle vyšetření jeví se býti skutečným nebo možným. Z výnosu na jisto postaveného odečte se ve městech a místech v seznamu A. zák. ze dne 9. února 1882 uvedených 15% na správky a vydržování; v jiných místech a ve městech Zadru a Černovicích obnáší srážka 30%. Daň činžovní obnáší pro budovy měst a míst v seznamu A. jmenovaného zákona vypočtených $26^2/_3$% čistého výnosu po odečtení nákladů amortisačních a nákladů na zachování, pro všechny ostatní budovy dani činžovní podrobené 20%. Pro Tyroly a Vorarlbersko platí zvláštní výměra. Z budov, které jsou vně míst, v nichž veškerá stavení aneb aspoň polovice jich a mimo to polovice části bytů přináší užitek pronajmutím, zapraví se daň, jsou-li částečně pronajmuty:

a) obnosem, který by připadl na domovní daň třídní za nepronajaté byty, a

b) obnosem, který vypadne na daň činžovní z nájemného za pronajaté části bytů.

Daň předepisuje se listem ukládacím, proti němuž podati lze stížnost ve 30 dnech.

Dle návrhů stálého výborů berního má obsahovati sleva při dani domovní vyjma daň 5%, 10%, která dle výnosu daně osobní zvýšena může býti na 12·5%.

II. Domovní daň třídní. Budovy, které nepodléhají dani z nájemného, jsou stíženy dle pat. ze dne 23. února 1820 a zákona ze dne 9. února 1882, č. 17 ř. z. dani, která se určuje dle tříd, do nichž stavení dani domovní podléhající jsou zařaděna. Předmětem zdanění mohou býti pouze budovy mající místnosti obytné, t. j. místnosti, které jsou skutečně obydleny, nebo které jsou k obývání určeny. Budovy nemající místností

obytných, jako na př. stodoly, chlévy a budovy tovární jsou z daně této vyloučeny, předpokládaje ovšem, že budovy ty pouze za tímto účelem byly vystavěny, a že vůbec nejsou k obývání způsobilé. Za místnosti obytné pokládati sluší pouze pokoje a komory, které k obývání jsou určeny, nikoli však kuchyně, sklepy, stáje, půdy, krámy kupecké, dílny. Hmota, ze které stavení jsou zbudována, nemá při stanovení poplatnosti významu. Stavení vedlejší, mají-li zvláštní střechu, mají býti samostatně zařaděna do třídy daňové a sice bez ohledu na to, jsou-li zvláštními čísly popisnými opatřena čili nic.

Míra daně řídí se dle toho, kolik místností obytných má stavení. Dle sazby třídní obnáší daň ze stavení majícího 36—40 místností dle I. třídy 220 zl., ze stavení se 30—35 místnostmi dle II. třídy 180 zl., se 28—30 místnostmi dle III. třídy 150 zl., se 25—27 místnostmi dle IV. třídy 125 zl., se 22—24 místnostmi dle V. třídy 100 zl, se 19—21 místnostmi dle VI. třídy 75 zl., se 15—18 místnostmi dle VII. třídy 50 zl., s 10—17 místnostmi dle VIII. třídy 30 zl., se 8—9 místnostmi dle IX. třídy 20 zl., se 7 místnostmi dle X. třídy 15 zl., se 6 místnostmi dle XI. třídy 10 zl., se 5 místnostmi dle XII. třídy 5 zl. 50 kr., se 4 místnostmi dle XIII. třídy 4 zl. 06 kr., se 3 místnostmi dle XIV. třídy 2 zl. 10 kr., se 2 místnostmi dle XV. třídy 1 zl. 70 kr. a s 1 místností dle XVI. třídy 1 zl. 50 kr. nebo 75 kr. Je-li ve stavení více než 40 místností obytných, připočte se ku sazbě dle třídy I. za každou místnost další 5 zl.

Nebylo-li ve lhůtě 4 neděl učiněno oznámení o zřízení nových budov neb o změnách, které mají v zápětí zvýšení daně, jest opomenutí takové potrestati pokutou rovnající se obnosu povinné daně. Trest ten promlčuje se v 5 letech (d. dv. k. ze dne 1. července 1835, č. 1994).

III. T. z. 5% daň ze stavení dočasně osvobozených. Ze stavení, jež osvobozena jsou úplně aneb částečně od daně činžovní z titulu stavby, platí se daň obnášející 5% čistého výnosu ze stavení těchto nabytého. Čistý výnos se vyšetří, když z celoročního užitku se srazí:

a) zákonné procento na udržování domu (15% po případě 30%),

b) úroky z kapitálů na stavení pojištěných, jež platiti jest dle průkazu v roce berním (čl. 7 zák. ze dne 9. února 1882, č. 17 ř. z.). Lhostejno jest, byly-li kapitály, z nichž placen býti má úrok, pojištěny na stavení hned na počátku roku berního, či teprve během jeho; v roce však, v němž pomine osvobození dočasné, odrazí se pouze úroky splatné v době, po kterou osvobození trvá. Dle čl. 12 jm. zák. ze dne 9. února 1882 není majitelům stavení z části osvobozených povoleno, aby přihlíželi při vyhledávání čistého užitku z částí osvobozených též k úrokům placeným z kapitálů na celém stavení váznoucích. Nelze též přihlížeti ku podobným úrokům placeným z kapitálů pojištěných simultáně na více předmětech, z nichž jeden zcela aneb částečně podléhá dani domovní nebo dani pozemkové.

Tato 5% daň pokládá se zároveň za daň z nájemného, pročež přísluší jí privilegované právo zástavní, jako jiným daním reálním; při zamlčení nájemného lze též užiti čl. 11 cís. pat. ze dne 23. února 1820, při čemž pro vyměření pokuty nájemné bude základem zamlčený výnos čistý, který měl býti podroben 5% dani, a pro vyměření pokuty berní částka, která na této dani eráru skutečně ušla.

IV. Odepsání daně. Nepronajme-li vlastník domu byt, kterýž sám použíti nemůže, jest oprávněn žádati za odepsání daně z nájemného v tom obnosu, který by na dobu, po kterou byt jest prázdný, vypadl (§ 12. pat. ze dne 23. února 1820). Vlastník domu jest však povinnen do 14 dnů úřadu finančnímu o tom oznámení učiniti (d. dv. k. ze dne 18. června 1821 č. 1058 p. sb. z. sv. 49 č. 88). Podobná ustanovení obsahuje zák. ze dne 1. června 1890 č. 97 pro odepsání domovní daně třídní.

Stalo-li se užívání budov domovní dani třídní podrobených nemožným následkem pohrom živelních, možno žádati za odepsání daně v obnosu, který byl předepsán na rok, ve kterém pohroma se udála.

Daň kořaleční (z lihu).

Daň kořaleční upravena jest zákonem ze dne 20. června 1888, č. 95 ř. z.

I. Způsoby zdanění. Kořalka, jež uvnitř celní čáry se vyrobí, podléhá, dle rozdílnosti výroby, buď dani výrobní, jež při vyrobě se odvádí, nebo dani spotřební, jež se zapravuje při přechodu kořalky z kontroly úřední do obchodu. Obojí dávky řídí se dle množství čistého alkoholu ve vyrobené kořalce. Daň výrobní obnáší 35 kr. z litru alkoholu (stupeň hektolitrový), daň spotřební pak rovněž 35 kr. neb 45 kr. (§ 2 *a* jmen. z.).

Množství alkoholu, jež za nižší sazbu 35 kr. lze vyrobiti, jest kontingentováno pro předlitavské lihovary ročně 997.458 hl. (§ 3. jmen. zák.), kterýžto kontingent rozdělí se na jednotlivé lihovary, dani spotřební podrobené. Individuální výměru tohoto rozdělení uspořádal původně zák. ze dne 30. června 1888, č. 96 ř. z., nyní pak zák. ze dne 4. srpna 1891, č. 114 ř. z. Individuální rozdělení děje se vždy na řadu období výrobních (období trvá od 1. září každého roku do 31. srpna následujícího roku); dříve dělo se na tři období, nyní pak na 4 období výrobní (§ 1 a § 8 zák. ze dne 4. srpna 1891, č. 114 ř. z.). Dle zák. ze dne 4. srpna 1891, č. 114 ř. z. mají nárok na účast v kontingentu jen ony lihovary, jež již dle zák. ze dne 30. června 1888, č. 96 ř. z. kontingentu se zúčastnily a ony nově zřízené hospodářské lihovary, jež před 1. lednem 1891 v činnosti byly (§ 2 jmen. z.). Rovněž poskytuje zákon tento pro pozdější periody jen těm lihovarům nárok na kontingent, jež v předcházející periodě kontingentu účastny byly a pak nově vzniklým hospodářským lihovarům (§ 8 jmen. z.). Výměra kontingentu upravuje se §§ 3, 4, 5, 6 a 8 zák. jmen. Neužije-li jeden lihovar práva účastenství v kontingentu zcela nebo z části, může právo to přikázáno býti jiným lihovarům kontingentu zúčastněným (§ 7 jmen. z.).

II. Předmět daně.

1. Dani spotřební podléhají:

a) všechny lihovary, jež moučné látky spracují, pokud u nich nenastanou okolnosti, jež by podmínky jich způsobilosti výrobní omezovaly (§ 32, odst. I. jmen. z.);

b) všechny lihovary, jež zpracují celulosu, škrobovou mouku, topinambury, řepu nebo melasu, odpadky cukerní výroby nebo jiných tekutin, jež více cukru obsahují (§§ 36, 32, odst. II. a III. jmen. z.).

2. Dani výrobní podrobeny jsou všechny ostatní lihovary (§ 36, 1. a 2. z.).

III. Vyšetření množství alkoholu.

1. Při lihovarech, podrobených dani spotřební, vyšetřuje se množství alkoholu vyrobeného dle udajů kontrolního přístroje měřícího (přístroje, jímž nejen množství, ale i stupně proběhlého lihu se měří). Přístroj kontrolní udává na ciferníku množství proteklého lihu; kromě toho zadržují se malé částice protekšího lihu v nádobě v ten způsob, že množství alkoholu v této nádobě obsaženého odpovídá průměrnému množství alkoholu obsaženému v lihu, který přístrojem protekl. Obsah alkoholu tekutiny v nádobě nastřádané určuje občas kontrolní orgán, t. z. »alkoholometrem«. Pro ten případ, že by kontrolní přístroj ku měření byl porušen, ustanovuje § 62 jmen. z. doplňující způsob vyšetřovací s omezením, že v tomto případě výroba po uplynutí 10 dnů zastaviti se musí (§ 62 jmen. z.); kromě toho připouští se další obmezení doby výrobní na méně než 10 dnů, může-li přístroj dříve býti nahrazen, aneb přihodilo-li se takové porušení ve výrobní periodě více než 3kráte.

2. V lihovarech, jež dani z výroby podléhají, vyšetřuje se množství alkoholu, jenž se má zdaniti, buď

a) paušálně dle výrobní způsobilosti zařízení lihovaru, neb

b) přístrojem kontrolním dle skutečné výroby.

Pro jisté lihovary, jež dani výrobní podléhají a na paušalování odkázány jsou, připouští se sjednání s podnikatelem o pravděpodobném množství vyrobeného alkoholu (§ 31 jmen. z.). Paušalování podléhají všechny lihovary, jež dani výrobní podrobeny jsou (§ 33. jmen. z.), vyjímaje lihovary, jež odpadky vinné (vinné mláto a p.) zpracují a zároveň s kořalkou viňany vyrábí (§ 33 a 32 č. 4 jmen. z.); v těchto lihovarech vyšetřuje se množství alkoholu, jež se má zdaniti, dle údajů přístroje kontrolního (§ 35 jmen. z.), po případě dle jiné nádoby sběrací (výn. min. fin. ze dne 10. prosince 1888 č. 41.391). Výjimka jest dovolena potud, pokud jistým lihovarům, jež dle těchto ustanovení daň mohou paušalovati (§ 32 jmen. z.), vyšetření alkoholu ku zdanění dle udání přístroje od případu ku případu pro každou periodu výrobní se může dovoliti (§ 35 jmen. z.).

Paušalování dle způsobilosti zařízení výrobních zakládá se (§ 37 jmen z.): *a*) na tom, mnoho li se může na určitém zařízení zápary za 24 hodin přehnati (§ 38 jmen. z.). Tato způsobilost výroby se vyšetří pro každou periodu výrobní zvláště; zapovězeno jest během období výrobního změniti něco na zařízení pálícím, čím by se možnost výroby změnila (§ 45 jmen. z.); *b*) na množství alkoholu, jež z různých zápar (moučné látky, ovoce atd. dobýti se může. Násobí-li se vyšetřený počet hektolitrů zápary počtem stupňů alkoholu, pak počtem dnů pálení a konečně číslem 35, jakožto sazbou, obdržíme obnos daně, jež se platiti má, v krejcařích (§ 48 jmen. z.). Upotřebí-li se látek obsahujících různé množství alkoholu, vypočte se paušál daně dle látky, jež nejvíce alkoholu obsahuje (§ 49 jmen. z.). Sjednání připouští se jen při menších lihovarech (§ 34 č. 1 a 2 jmen. z.), jakož i při lihovarech, nalézajících se při pivovarech, v nichž sládci jen odpadky vlastní výroby piva zpracují (§ 34 č. 3 jmen. z.). Nedocílí-li se sjednání daně, nastupuje paušalování.

IV. Jednání poplatná.

Veškerá jednání, jež za příčinou zjištění a vyměření daně ohlásiti se mají, slovou jednáními poplatnými (§ 323 tr. popl. z. a § 29 jmen. z.). Bylo-li jednání přihlášeno, vydá se o tom potvrzení (boleta). Jednání poplatné může se jen tak předsevzíti, jak bylo ohlášeno, a teprve tehdy,

jestli potvrzení učiněné přihlášky již výrobce došlo. Každá odchylka od ohlášky (vyjímaje případy zákonem stanovené) jest trestnou. U lihovarů, jež paušalování jsou podrobeny, prohlašuje § 41 jmen. zák. přenesení moučných látek do kvasných kádí, a zpracují-li se jiné látky, přenesení jich do kotle za počátek řízení zdaňovacího; u lihovarů, užívajících přístroje kontrolního, označuje § 57 jmen. zák. buď přenesení látek do nádob kvasících anebo do nádob, jichž se právě užívá, jako počátek řízení zdaňovacího. Jednání poplatné končí přehnáním zápary. Při paušalovaných lihovarech má podnikatel nebo jeho zmocněnec 48 hodin napřed, z pravidla písemně (výminky platí pro menší lihovary § 38 A a B 1 a 2 jmen. z.) ohlásiti jednání poplatné. Lihovary, v nichž alkohol přístroji kontrolními se měří, mají učiniti ohlášku, jež jednání poplatná jednoho období měsíčního jakož i předepsaná data obsahovati musí, a sice písemně trojmo a 24 hodin před započetím (§ 58 jmen. z.). Změna ohlášky již učiněné musí se rovněž ohlásiti (§ 59 jmen. z.)

V. Podmět daně.

Daň kořaleční platí se jednak při výrobě, jednak při přechodu kořalky z úřední kontroly do obchodu. Pod úřední kontrolou jest kořalka, pokud se nalézá v lihovarech, kde byla vyrobena, neb ve svobodných skladištích. Pokud daň z kořalky zapravena není, vázne na ní. Má-li se kořalka z místa výroby nebo ze svobodného skladiště odvézti, musí se o tom dříve oznámení učiniti a daň zapraviti, ač neupotřebí-li se kořalka k účelům dani nepodléhajícím. Ku zaplacení dávky výrobní jest zavázán podnikatel po případě správce závodu (§ 15 č. 1. jmen. z.). Je-li zavázáno více osob, ručí solidárně (§ 16 jmen. z.); daň výrobní je splatnou při ohlášení jednání poplatného (§ 76 jmen. z.).

Daň spotřební zaplatiti má ten, jenž kořalku ku volnému použití obdržel, při zkrácení poplatkovém správce lihovaru, resp. svobodného skladiště, a konečně ten, kdo ač věda, že daň zaplacena nebyla, kořalku na se převedl (§ 15 č. 2 jmen. z.). Závazek více osob jest rovněž solidární (§ 16 jmen. z.). Daň spotřební vázne na kořalce a to *a*) bezpodmínečně a předchází všem nárokům soukromoprávním, pokud se kořalka v místě výrobním, ve svobodném skladišti, na cestě z místa výroby do svobodného skladiště a naopak, nebo pod úřední závěrou nalézá (§ 17 jmen. z.); *b*) za jistých podmínek též proti osobám třetím, aniž by však tyto ku zaplacení daně spotřební zavázány byly, a sice: 1. proti tomu, jenž kořalku ve jménu a ku prospěchu osoby, jež daň spotřební zaplatiti má, ve svém držení chová na základě práva zástavního jemu příslušícího; 2. proti tomu, na němž ji osoba, ku zaplacení daně spotřební zavázaná, žalobou vlastnickou dobývati může; 3. proti vlastníku nebo držiteli zástavy, jenž při nabytí svého práva věděl nebo podezření důvodné míti mohl, že kořalka protizákonným způsobem dani ušla (§ 18 a 19 jmen. z.). Zapraví-li majitel kořalky daň, ponechá se mu kořalka (§ 20 jmen. z.), jinak však vezme se do úředního uschování a po 3 měsících — nezaplatí-li se do té doby daň — se veřejně prodá a zbytek ceny stržené se majiteli po srážce daně a útrat vydá (§ 21 jmen. z.). Daň spotřební jest splatnou, jakmile se ohlásí, že se kořalka odveze z místa výroby nebo ze skladiště svobodného (§ 78 odst. 2 jmen. z.); při hotovém placení poskytuje se $1\frac{1}{3}\%$ srážka (§ 79 jmen. z.).

VI. Výhody:

1. Hospodářské lihovary. Lihovar hospodářský, který jest dani spotřební podroben, obdrží za hektolitr alkoholu, jenž dle předpisů zákonných z místa výroby se odveze, ze státní pokladny bonifikaci, obnášející při lihu kontingentovaném 3—5 zl., při lihu nekontingentovaném 1—3 zl. (§ 7 č. 1 jmen. z.). Za lihovary hospodářské pokládají se lihovary takové, jež s určitým hospodářstvím místně a hospodářsky spojeny jsou a jež zabývají se výrobou lihu jen do jisté míry (§ 7 č. 2 jmen. z.) (průměrná denní výroba ne přes 7 hl. a ne déle 8 měsíců ve 12měsíčním výrobním období § 7 č. 2 jmen. z.). Hospodářským nestane se lihovar zákonem samým (ipso jure), nýbrž teprve prohlášením příslušného finančního úřadu, což stane se ku žádosti v čas podané a věrohodnými doklady opatřené (§ 7 č. 4 jmen. z.).

2. Při vývozu kořalky poskytuje se vedle případného vrácení daně ze státní pokladny bonifikace, obnášející 5 kr. za litr alkoholu a při vývozu rosolek $1^3/_4$ kr. za litr. Úhrnný obnos bonifikace vývozní nesmí za jedno období výrobní přesahovati obnos 1 mil. zl. Překročí-li se obnos ten, sníží se sazba přiměřeným způsobem (§ 8 a 9 jmen. z.).

3. Vrácení daně a osvobození daňové. *a*) s jistým omezením jest výroba kořalky pro potřebu domácí daně prosta (§ 5 jmen. z.); *b*) za jistých podmínek nepodléhá dani spotřební alkohol, jenž jako takový nebo jako rosolka, rum nebo víno za celní hranice se vyváží, aneb jenž k účelům živnostenským (čítaje sem výrobu octa), ku vaření, topení, cídění, osvětlování, neb ku léčebním a vědeckým účelům se potřebuje (§ 6 odst. 1. jmen. z.). (Alkohol, sloužící účelům živnostenským, podroben jest nicméně poplatku kontrolnímu $1^1/_2$ kr. z litru.) Totéž platí o dani výrobní při lihovarech, které nejsou paušalovány, a při nichž sjednání učiněno nebylo (§ 6 odst. 2. jmen. z.). *c*) Paušalovaným lihovarům vrací se zaplacená daň výrobní, byly-li stiženy živelními pohromami, ovšem s jistým omezením (§ 50 jmen. z.). Nebylo-li však jednání poplatné řádně ohlášeno a provedeno, nemá nárok na vrácení daně místa. Kromě toho vydán byl zák. ze dne 18. června 1894 č. 121 ř. z. o náhradě daně z kořalky za alkohol v pálených lihových tekutinách, které bez závazku berního vyskytují se v obchodě mezi královstvími a zeměmi na radě říšské zastoupenými, zeměmi koruny Uherské a Bosnou a Hercegovinou.

VII. Dozor. Výroba kořalky a destilace její jest průmyslem kontrole podrobeným. Z důvodu toho má se popis výrobny (místností výrobních) a strojního zařízení úřadu předložiti (§ 44, 53 a 75 jmen. z.). K místnostem výrobním náleží (§ 26 jmen. z.) nejen místnosti provozovací, ale i skladiště, pokud nejsou 500 *m* od závodu vzdálena, a pak všechny prostory s těmito místnostmi bezprostředně spojené. Na základě popisu předloženého ohledá se podnik lihovarnický, a není-li námitek, povolí správa finanční provozování a přikáže podnik oddělení stráže finanční a úřadu daňvybírajícímu. Prostory a zařízení mají potřebám řádné kontroly vyhovovati, a finanční úřad jest oprávněn, pokud výroba místa nemá, užívání zařízení strojních vhodným způsobem učiniti nemožným (úřední závěrou) (§ 27 jmen. zák.). Kontrolní orgány mohou kdykoliv za dne, když byla výroba ohlášena, aneb přibravše člena obecního představenstva též v noci v místnostech výrobních revisi předsevzíti. Podnikatel musí potřebné práce pomocné při předsevzetí revise konati, nebo vykonati dáti (§ 30 jmen. z.).

Podnikatel má jisté druhy zřízenců, změny jich postavení jakož i změny svých strojních zařízení oznamovati, jakož i výrobu, přerušení její, jednání poplatná resp. odvážení kořalky ohlašovati (§ 23, 44, 46, 53, 61, 63, 67, 75, 76 jmen. z.). V lihovarech paušalování podrobených vedou se archy revisní, v lihovarech, používajících kontrolního aparátu měřícího, rejstříky. V lihovarech těchto zjistí se každý měsíc množství vyrobeného alkoholu. Lihovary dani spotřební podrobené a svobodná skladiště vedou zápisy (účty o dani spotřební) o alkoholu vyrobeném a odvezeném; ob čas srovnává se zásoba skutečná se zásobou zapsanou, při čemž se musí z přebytku při výrobní dani (při měsíčním vyšetření) resp. ze schodku při dani spotřební (při občasném vyšetřování zásob) daň dodatečně zapraviti (§ 64 a 72 jmen. z.) Majitelé destilačních přístrojů (i když nevyrábí neb nerafinují kořalky) jsou povinni o každém přístroji destilačním, který si nově zaopatří, učiniti do 48 hodin oznámení, ač nevyrábí-li sami přístroje tyto a nevedou-li v nich obchod (§ 22 jmen. z.).

VIII. Daň z lisovaného droždí. Je-li spojena s výrobou kořalky výroba lisovaného droždí, zapravuje se za vyrobený, resp. výrobní dani podléhající litr alkoholu daň 2½ kr. (§ 4 jmen. zák.). Při ohlášení jednání poplatného má se zamýšlená výroba droždí lisovaného rovněž ohlásiti (§ 46 a 58 jmen. z.) a zároveň s ohlášením má se též zapraviti daň. Bylo-li vyrobeno více, než bylo ohlášeno, má se z přebytku daň doplatiti.

Daň pivní.

I. Podmět, předmět a míra daně.

1. Platiti potravní daň z piva jest každý povinen, kdo pivo vyrábí, nechť se to děje k účelu jakémukoliv. Vaření piva, aniž by se z něho daň platila, není dovoleno a to ani pro potřebu domácí (§ 5 lit. *a* a § 6 nejv. roz. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57 č. 74, nál. spr. s. dv. č. 959 sb. »Budwinski«).

2. Předmětem daně jest mladinka pivní, jíž se rozumí ve smyslu zákona (§ 1 výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264 ř. z.) každá cukernatá tekutina, z níž pomocí lihového kvašení pivo vyráběti se může, k níž však ještě nebylo žádné kvasivo přimíseno.

3. Míra daně řídí se dle množství a obsahu cukernatého mladinky, před přimísením kvasidla při normální temperatuře 14° R. (§ 1 a 2 výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264 ř. z.) Za každý stupeň obsahu cukernatého, který byl t. zv. saccharometrem zjištěn, platí se z hl. 16·7 kr. daně. V uzavřených městech platí se při výrobě piva jakožto náhrada za daň potravní ještě státní přirážka a sice: ve Vídni a v Terstu bez ohledu na výši cukernatého obsahu mladinky 95 kr. z 1 hl., v ostatních městech (Praha, Brno, Hradec, Krakov, Lublaň, Lvov, Linec platí se 7 kr. za 1 hl. a ze stupně saccharometru (k tomu přistupuje ještě případná obecní přirážka, která se jako accessorium se státní daní zároveň vybírá.

II. Jednání poplatné jest jednání, které buď za účelem vyměření nebo zjištění daně u orgánu správy finanční, po případě jejího právního nástupce (na př. pachtéře daně potravní) dlužno ohlásiti (§ 323 popl. tr. z.). Při obyčejné výrobě piva počíná jednání poplatné podpálením varního kotle, při pivovarech, které parou vaří, svedením páry do kotle a končí okamžikem, kdy várka ve chladiči ze stavu varu a klokotu přešla do stavu klidu a ochlazení.

Ve dvou případech určuje se počátek jednání poplatného jinak:

a) V pivovarech, ve kterých jednotlivé várky bezprostředně za sebou následují a pro něž tudíž zvláštní podpalování kotle místa nemá, počíná jednání dani podrobené vpravením sladu nebo jiné škrobovité nebo cukernaté látky do záparné kádě nebo kotle varního.

b) Při výrobě piva z kamene obilního počíná jednání dani podrobené rozpuštěním kamene obilního ve vodě.

Kdo jednání poplatné předsevíti chce, musí toto nejméně 24 hodin napřed — nehledě ku povolené kratší lhůtě přihlašovací — (§ 14 nejv. roz. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57 č. 74) udav počátek a konec dle dne a hodiny, jakož i množství a výši stupňů mladinky, jež se má vyrobiti, jakož i oznámiv zařízení, jichž hodlá použiti, ohlásiti a vypadající daň, pokud se jemu neuvěřuje zároveň s ohlášením zapraviti. Ohlášení možno učiniti jen dle stupňů, které na chladiči úředně jsou označeny, ohlášení stupňů saccharometru jen dle celých stupňů saccharometru (čl. IV. zák. ze dne 25 dubna 1869 č. 49 ř. z.). O ohlášení a zapravení daně po případě o uvěření její obdrží sládek úřední potvrzení (boletu), jež při předsevzetí jednání poplatného v závodě se musí nacházeti. Též lze více várek za sebou následujících najednou ohlásiti, však nutno ohledně každé jednotlivé várky zmíněná dáta zvláště oznámiti.

III. Dozor.

1. Dozor obyčejný: Vaření piva je živností dozoru podléhající, k níž dlužno sobě vymoci zvláštního schválení provozovárny od finančního úřadu I. stolice, jenž je oprávněn užívání provozovárny, jež by kontrole byla na újmu, nejen hned z počátku, nýbrž kdykoliv později zakázati, a ji úředně uzavříti. Byla-li provozovárna schválena, což zjistí se v protokole ohledacím, obdrží podnikatel živnosti t. zv. list povolovací a poukáže se některému úřadu ku placení daně a některému oddělení finanční stráže ku dohledu. Podnikatel živnosti jest zavázán své živnostenské dozorčí osoby jakož i změny v jich stavu nebo ve stavu zařízení provozovacích napřed oznamovati (§ 13. nejv. roz. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57 č. 74).

Z provozovacích zařízení pivovaru jest nejdůležitější chladič, poněvadž se na chladiči kontroluje množství a stupňovitosť mladinek. Chladič, který proti nahodilým změnám polohy pevným podstavcem jest pojištěn, musí se dle hektolitrů odměřiti (cejchovati). Varem chmele počínaje děje se jednání poplatné pod dozorem úředním, aby veškeré vyrobené mladinky do chladiče přešly. Zde kontrolují se jak množství tak stupňovitost mladinky. (Kontrolování stupňovitosti před tímto okamžikem jest finančním orgánům zakázáno.) Vyšetřování stupňovitosti má se díti při normální teplotě 14° R. Nemají-li mladinky přesně tuto teplotu, převede se stupňovitost, kterou mají, na stupňovitosť teploty normální. Vyšetřování stupňovitosti děje se pomocí úředních saccharometrů (§ 1. výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264 ř.). Množství vyšetřuje se na základě cejchovaného chladiče.

Kontrole podlehají veškeré živnostenské prostory pivovaru; prostory, kde se pivo již vyrobené přechovává (sklepy), podléhají kontrole jen potud, pokud kontrolní orgánové mají právo přesvědčiti se, nepřechovávají-li se v těchto místnostech mladinky. Totéž právo přísluší kontrolním orgánům i ohledně místností ku živnostenské místnosti kontrole podrobené sice

nenáležejících, které se však v obvodu jedné míle ($7^1/_2$ km) od živnosti kontrole podrobené nalezají.

Za příčinou kontroly mají sládci rejstříky o výrobě piva vésti a po 5 let je uschovávati, v nichž jednak množství a stupňovitost vyrobených mladinek, jednak množství piva po hlavním kvašením z kvasírny odneseného aneb zkalením nebo nehodami elementárními zkaženého zaneseno býti musí. Kromě toho jsou v pivovaře vyloženy revisní archy.

2. Dozor zostřený: Výrobci piva, kteří pro těžký důchodkový přestupek (§§ 251, 271, 272 a 273 popl. tr. z.) vězením potrestáni, nebo pro nedostatek důkazů (§ 810 tr. popl. z.) osvobozeni byli, mohou po určitou nebo neurčitou dobu zostřenému dohledu podrobeni býti (§ 20. výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1882 č. 264 ř. z.).

Prostředky kontroly zostřené jsou:

a) číslování sudů, jež se pivem naplňují a v nichž se pivo prodává, jakož i udání těchto čísel v ohláškách a výrobních rejstřících,

b) povinnosť udati v ohlášeních váhu a druh látek, z nichž se má pivo vyráběti,

c) nařízení, že tyto látky přímo před jich užitím ve přítomnosti kontrolního orgánu se mají odvážiti.

IV. Vybírání daně.

Daň vybírá se jen dle toho, jak byla vyměřena; sjednání paušalování nebo propachtování je vyloučeno. Daň je pravidelně splatnou, když bylo jednání poplatné ohlášeno, a má se tudíž současně s ohlášením u příslušného úřadu z celého ohlášeného množství a stupňovitosti zapraviti. Ohlásí-li se více po sobě následujících jednání poplatných (várek), závisí složení daně z várky pozdější od vůle poplatníkovy s tím však omezením, že daň z jednotlivého jednání, než se předsevezme, zaplacena býti musí. Daň zapravuje se za veškeré množství, jež se ve chladiči nachází. (Z kalu tedy, jenž se při stání mladinky na chladiči usadí, zaplatí se rovněž.)

Shledá-li se při kontrole větší množství mladinek nebo větší obsah stupňový, než bylo ohlášeno, dlužno za množství ohlášené množství převyšující daň doplatiti. Za stupňovitost ohlášenou stupňovitost převyšující daň se neplatí, pokud difference nepřevyšuje $^6/_{10}$ stupně saccharometru; převyšuje-li ji, dlužno zaplatiti daň za celou differenci stupňů saccharometrových se zaokrouhlením na celé stupně (čl. V. zák. ze dne 25. dubna 1869 č. 49 ř. z.). Rovněž dlužno daň doplatiti, když várka zdaněna nebyla (nehledě ku pokutě § 8 tr. důch. z.).

V. Vrácení daně.

1. Vrácení daně může požadovati jen vyrábitel piva.

a) Nárok na náhradu daně vzniká, když následkem nepředvídané okolnosti v ohlášené várce pokračovati nelze, nebo když tato se nezdaří, tak že výrobek je nepotřebným. Podmínky nároku toho, jejž u finančního úřadu I. stolice dlužno oznámiti, jsou: okamžité ohlášení úřadu dozorčímu, při nebezpečí z prodlení oznámení obecnímu představenstvu, které musí nehodu potvrditi jakož i zničení nezdařené várky ve přítomnosti úřadů finančních.

b) Vyváží-li se pivo ve městech uzavřených vyrobené, z něhož dlužno zapraviti státní přirážku, za čáru daně potravní, vrací se tato státní přirážka. Výměra náhrady obnáší pro Vídeň a Terst 1 zl., pro ostatní města 74 kr. za hektolitr vyvezeného piva, jestliže pivo kyseliny uhličité zba-

vené obnáší nejméně $2^1/_2$ stupně saccharometru, vyváží-li se nejméně 50 litrů, a hodí-li se k požívání lidskému. Zkoušení podstaty piva děje se buď úřadem vývozním nebo k žádosti vyrábitele v místnosti výrobní, ve kterémžto případě se pak zásylka úředně uzavře. Nárok na náhradu daně dlužno během 6 týdnů po vývozu piva ku platnosti přivésti, jinak nárok pomine. Obecní přirážka vrací se jako accessorium s přirážkou státní.

c) Nárok na náhradu daně má místo při vývozu piva za čáru celní. Dle zákona ze dne 2. října 1894 č. 196 ř. z. platí nyní následující ustanovení: Sládek může z piva jím uvařeného, které přes čáru celní vyváží, předpokládaje, že pivo jest pitným, a že zbaveno byvši kyseliny uhličité obsahuje nejméně $2^1/_2$ saccharometrického stupně, žádati náhradu daně potravní. Náhrada daně obnáší buď:

α) 1 zl. 50 kr. za každý hektolitr piva, nehledí-li se ku výtažkovéma. obsahu mladinky kmenové (ze které pivo pochází);

β) 16 zl. 7 kr. za každý hektolitr piva a za každý saccharometrický stupeň výtažkového obsahu mladinky v posledních šesti měsících před vývozem vyrobené;

γ) 16 zl. 7 kr. za každý hektolitr piva a za každý saccharometrický stupeň výtažkového obsahu kmenové mladinky úplně zdaněného a úředním vyšetřením piva prokázaného;

δ) 16 zl. 7 kr. za každý hektolitr piva a za každý saccharometrický stupeň výtažkového obsahu mladinek v posledních šesti měsících před vývozem vyrobených průměrně na každý hektolitr připadajícího. Na zlomky stupně saccharometrického nebeře se ohledu, nýbrž rozhodným jest vždy nejbližší nižší stupeň celý.

Sládek vyvážející může mezi těmito způsoby náhrady daně voliti.

Kromě této náhrady poskytuje se ještě náhrada berní (4%) za ztrátu na mladinkách zdaněných následkem kvašení a ležení. (§ 1 jmen. z.)

α) Povolení k vývozu. Ku vývozu piva s výhradou berní náhrady přes celní čáru jest třeba zvláštního povolení příslušného finančního úřadu první stolice, kteréž udílí se na dobu jednoho roku toliko oněm sládkům, kteří ve třech letech, den žádosti předcházejících, nebyli odsouzeni právoplatně ku nějakému trestu pro podloudnictví nebo pro těžký důchodkový přestupek předpisů o dani pivní, nebo pro těžký důchodkový přestupek před pisů celních. Finanční ministerstvo připouští však výjimky. Povolení již udělené může býti odňato, jestliže zasílatel nesplní svých závazků, nebo pomine-li některá z podmínek, za kterých povolení bylo uděleno.

V žádosti za povolení ku vývozu piva má sládek udati, dle kterého způsobu v § 1. zákona ze dne 2. října 1894 č. 196 ř. z. naznačeného berní náhrada dána býti má. Sládek může pokaždé zvoliti toliko jeden z těchto způsobů. Zvolí-li sládek, aby berní náhrada vyměřena byla dle výtažkového obsahu mladinky v posledních 6 měsících před vývozem vyrobené, má se zavázati v žádosti, že ode dne žádosti po dobu trvání povolení nebude vyráběti mladinku nižšího výtažkového obsahu nežli jest obsah, podle něhož berní náhrada má býti vyměřena. Zasílatel, jenž by nicméně vyráběl mladinku menšího výtažkového obsahu nežli jest obsah, dle něhož náhrada má býti vyměřena, pozbude nároku na berní náhradu; dle okolností může proti němu zavedeno býti řízení trestní

Má-li býti náhrada vyměřena dle výtažkového obsahu mladinek v posledních šesti měsících před vývozem vyrobených, průměrně na každý

hektolitr připadajícího, budiž v žádosti udán výtažkový obsah mladinek, vyrobených v posledních šesti měsících, průměrně na jeden hektolitr připadající (§ 1 nař. min. fin. ze dne 18. října 1894 č. 202 ř. z.).

β) Opověď vývozu. Každý sládek, jemuž dáno bylo povolení vyvážeti pivo, jest povinen, každou zásilku oddílu finanční stráže, k dozoru nad jeho pivovarem určenému, opověditi uživ k tomu zvláštního úředního formuláře. Žádná zásilka nesmí obsahovati méně nežli 100 litrů piva; kromě toho, zasílá-li se pivo v sudech, musí každý sud míti prostorný obsah nejméně 25 litrů. Jestliže by vývozné poměry některého pivovaru vyžadovaly, aby vyváženo bylo pivo do ciziny za berní náhradu také v sudech $^{1}/_{8}$ hektolitru, může se u finančního ministerstva za povolení toho žádati.

Při vývozu piva v láhvích budiž množství piva udáno dle počtu a velikosti obsahu láhví, na př. 200 láhví po 0·5 litru.

Je-li při zásilce piva pro zámořský vývoz potřebí přidati alkoholu, budiž velikosť tohoto alkoholového přídavku udána v litrech. Tento přídavek nesmí však přesahovati $1^{1}/_{2}$ litru alkoholu na 1 hektolitr piva.

γ) Úřední řízení. Vyváží-li se pivo s nárokem na berní náhradu, ohledají finanční zřízenci jakosť zásilky, srovnají ji s opovědí, přiloží úřední závěru, potvrdí vykonané úřední řízení na rubu obou exemplářů opovědi a doručí straně jeden exemplář, který provázeti má zásilku až do výstupu.

Zvolí-li však sládek pro pivo, k vývozu přes celní čáru určené, berní náhradu dle původního výtažkového obsahu kmenové mladinky, úplně zdaněného a úředním prozkoumáním piva prokázaného, musí se podrobiti kromě předpisů uvedených ještě zvláštním ustanovením § 4. jmen. nař. min. fin.

Zvolí-li sládek berní náhradu podle průměrně na jeden hektolitr připadajícího výtažkového obsahu mladinek vyrobených v posledních šesti měsících, uvésti má ve vývozné opovědi tento průměrný obsah výtažku. Tento průměrný obsah výtažku vypočítá se v ten způsob, že pivní potravní daň v posledních šesti měsících před vývozem zaplacená dělí se počtem hektolitrů mladinky dle úředního zjištění vyrobených. Podíl dělený pak berní sazbou 16·7 za saccharometrický stupeň dá průměrný obsah výtažku. I zde třeba šetřiti předpisů § 4. jmen. nař. min. fin.

Jestliže zásilka v čase na opovědi předepsaném dorazila k úřadu výstupnému, jestliže za dopravy k výstupnému úřadu zachovány byly dané příkazy, jsou-li sudy, resp. nákladní kusy a úřední závěra neporušenými a jestliže při vnějším a vnitřním ohledání nabude se přesvědčení, že zásilka úplně se srovnává s opovědí, vyřídí výstupný úřad zásilku, aby přes čáru celní dopravena býti mohla a pozoruje, zda-li skutečně se do ciziny dopraví. Vnitřní ohledání pivní zásilky u výstupného úřadu může v některých případech odpadnouti. K vyřizování vyvážených zásilek pivních jsou zmocněny všechny hlavní celnice pohraničné a vedlejší celnice I. třídy, kterým zvláštní vyhláškou toto úřední právo bylo propůjčeno.

δ) Výplata náhrady. Berní náhrada za vyvezené pivo vyplatí se zasílateli dle jeho volby buďto důchodkovým úřadem, u něhož platí potravní daň při výrobě, aneb úřadem výstupným.

Náhrada vyplatí se proti nekolkované kvitanci, ktera doložena budiž opovědí obsahující potvrzení o tom, že zásilka čáru celní přestoupila. Nárok na vrácení daně zanikne, nebyl-li ve třech měsících, ode dne vydání výstupného potvrzení počítaje, ku platnosti přiveden.

ε) Tresty. Za těžký přestupek důchodkový se pokládá:

αα) Jestliže místo piva, pro které žádá se o náhradu daně, shledána byla jiná tekutina nežli pivo, nebo

ββ) jestliže pivo ku vývozu přihlášené, byvši kyseliny uhličité zbaveno, má méně nežli $2^1/_2$ saccharometrického stupně, nebo

γγ) když ve případnostech, kde žádá se za vrácení daně dle úplného zdaněného obsahu výtažkového nebo dle průměrného obsahu výtažkového mladinky v posledních šesti měsících před vývozem vyrobené, pivo ku vývozu přihlášené pochází z mladinky menšího výtažkového obsahu, nežli jest obsah opovězený a činí-li tento rozdíl více než 0·5 saccharometrického stupně naproti úředně vyšetřenému saccharometrickému údaji kmenové mladinky, nebo když pivo obdrželo přísady, které zvyšují výtažkový obsah kmenové mladinky.

Pokuta záleží buď v částce rovnající se obnosu žádané náhrady, nebo v částce, o kterou náhrada podle vývozné opovědi jest větší, nežli dle úředního ohledání aneb v obnosu 10 zl. za každý hektolitr piva.

VI. Zvláštní nařízení a zákazy:

1. Vyrábitel piva musí sobě opatřiti od finančního úřadu proti náhradě úřední saccharometr, kterýž musí za účelem kontroly vždy pohotově míti (§ 18 výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264 ř. z.).

2. Mladinky obsahující více než 20^0 lze jen se zvláštním svolením vyráběti (čl. V. posl. věta zák. ze dne 25. dubna 1869 č. 49 ř. z.).

3. Zředění vyrobených mladinek se rovněž nepřipouští (čl. IX. jmen. z.)

4. Zásoby mladinek a piva mají odpovídati dani, která z nich zaplacena nebo vyrábiteli uvěřena byla. Stvrzenky o zaplacení nebo uvěření daně (bolety) dlužno měsíčně dozorčímu oddělení finanční stráže odvésti (§ 18 výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264 ř. z.).

5. Mladinky nebo pivo nesmí se před skončením hlavního kvašení ze živnostenských místností beze zvláštního svolení odnésti (§ 21. a 22. jmen. výn. min. fin.).

Daň potravní.

I. Pojem. Daně potravní jsou dávky, které se zapravují v jistých případech ze spotřeby určitých věcí zuživatelných. Daň potravní jest buď **všeobecná**, která se zapravuje v celém státu bez ohledu na jednotlivá místa, nebo zvláštní, která se vybírá jedině v místech určitých (uzavřených).

II. Daň všeobecná. Chce-li kdo vyráběti, upravovati nebo prodávati věci, které jsou předmětem všeobecné daně potravní, musí si od příslušného okresního ředitelstva finančního zaopatřiti t. zv. důchodkový list povolovací (§ 10. nejv. roz. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57 č. 74). Všeobecná daň potravní vybírá se způsoby následujícími:

1. t. zv. sjednáním dobrovolným, které záleží v tom, že v obci nebo v okresu učiní se s veškerými živnostníky téhož druhu úmluva, kterouž se tito zaváží dle přiznaného způsobu a objemu jich živností odváděti daň v určité úhrnkové částce. Smlouva taková činívá se z pravidla na 1 rok, považuje se však za mlčky obnovenou, nebyla-li s jedné nebo s druhé strany dána čtvrtletní výpověď;

2. t. zv. sjednáním nuceným. Správa státní určí sama daň, které se musí poplatník podrobiti, chce-li živnost poplatnou vůbec provozovati;

3. propachtováním. V místech, kde těchto dvou způsobů užiti nelze, dá státní správa vybírání daně v pacht buď jednotlivcům nebo všem poplatníkům dotýčného místa neb okresu dohromady. Pachtýřem daně může býti každý, kdo není práva toho na čas nebo na vždy zbaven. Osoby, které pro podloudnictví nebo jiný těžký přestupek důchodkový byly odsouzeny, jsou po 6 let z práva tohoto vyloučeny; nezletilí, činní úředníci státní a zřízenci finanční, jakož i jich manželky a děti, pokud poměry ty trvají, jsou rovněž vyloučeny. Na vždy zbaven jest toho práva, kdo pro zločin byl odsouzen a pachtéř daně potravní, který povinnostem svým jako pachtéř jednou nedostál.

Propachtování daně děje se obyčejně dražbou veřejnou nebo řízením offertním. Pachtéř jest povinen do 8 dnů ode dne nabyté vědomosti o schválení smlouvy pachtovní, složiti jistotu pachtovní záležející v $1/4$ pachtovného. Smlouvou pachtovní přecházejí veškerá práva při vybírání daně státu příslušící na pachtéře (právo vydávati t. zv. listiny povolovací, dále vyšetřování a trestání přestupků důchodkových však na pachtéře nepřechází);

4. orgány státními. Státní správa prohlašuje určitá jednání ku výrobě nebo spotřebě předmětu poplatného směřující za poplatná. Dříve než poplatník předsevezme jednání poplatné, musí je úřadu v čas ohlásiti a daň zároveň zapraviti. Předměty dani potravní podléhající může vyráběti a prodávati jen ten, kdo od úřadu finančního obdržel t. zv. list povolovací. Živnostník poplatný jest povinen úřadu předložiti podrobný popis svých místností výrobních, jakož i seznam všech přístrojů a nádob, jichž hodlá při provozování své živnosti používati. Zda-li udání tato jsou pravdivá, zjistí se zřízenci finančními, kteří učinivše v místnostech provozovacích nebo na nádobách potřebná opatření (na př. číslování nádob), sepíší o stavu provozovárny protokol, který pak předloží okresnímu finančnímu ředitelství. Poplatník obdrží též jeden stejnopis protokolu, kterýž jest povinen uschovati a zřízencům finančním na požádání ukázati. Veškeré změny místností a nářadí výrobních mají se v čas úřadu oznámiti. Živnostník jest dále povinen osoby u něho zaměstnané, jakož i změny ve stavu jich úřadu finančnímu ohlašovati. Zřízenci finanční mohou kdykoliv za dne a provozuje-li se živnost v noci, též v noci v místnostech výrobních předsevzíti prohlídku. Majitel závodu jest povinen při prohlídce pomocné práce konati, neb je vykonati dáti. Kromě toho musí se v každém poplatném závodě předepsané výkazy a přístroje kontrolní chovati a vždy pohotově míti.

III. Zvláštní daň potravní vybírá se ve městech uzavřených t. zv. čarou daně potravní (v Praze, ve Vídni, v Brně, ve Lvově, v Krakově, v Linci, ve Štýrském Hradci, v Innomostí a v Lublani).

Předmětem této daně potravní jsou potraviny v sazbě A nejv. rozh. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57. č. 74 uvedené a dále předměty, které zvláštními zákony dani podrobeny byly. Každá věc, dani potravní podléhající, dopravuje-li se přes čáru daně potravní, musí se úřadu potravnímu ohlásiti, kterýž prozkoumav pravosť udání ve příčině druhu a množství, předepíše daň dle sazby a vydá o zaplacení daně boletu (§ 24. jmen. nejv. roz.).

Prosty daně potravní jsou věci, které jsou vlastnictvím nejv. dvoru a věci, které se dopravují přes čáru ve množství tak nepatrném, že byl z nich daň potravní ani 3 kr. neobnášela.

Průvoz poplatných předmětů městem uzavřeným připouští se jen v určitých hodinách za dne a jen určitými směry. Dopravují-li se přes čáru daně potravní do města předměty, které jsou k tomu určeny, aby zase z města vyvezeny byly, není potřebí vždy daň potravní zapraviti, zřízenec úřadu potravního doprovodí však celý náklad až k místu, kde zásilka opět čáru daně potravní překročí. V některých případech se celý náklad úřední závěrou uzavře, kterouž pak úřad potravní nalezající se v místě, kde se čára překročí, zase sejme.

Jinak však se musí daň potravní vždy ze předmětů provážených při překročení čáry daňové zapraviti, leč úřad daně potravní ležící v místě, kde se předmět přes čáru daňovou opět vyveze, vrátí daň, zapravenou u úřadu prvého.

IV. Obor daní potravních.

Do oboru daní potravních náleží:

1. Zdanění vína, vinného a ovocného moštu vyjímaje (města uzavřená). Tato daň vybírá se dle ustanovení nejv. rozh. ze dne 25. května 1829. pol. sb. z. sv. 57. č. 74. dle sazeb. I v Tyrolsku vybírá se daň potravní z vína a moštu od platnosti zák. ze dne 30. prosince 1866 č. 9. ř. z. z r. 1867 dle všeobecných předpisů pro ostatní korunní země platných, rovněž ve Vorarlberku a s ním spojeném knížectví Lichtensteinském na základě zák. ze dne 27. června 1878 č. 84. ř. z.

2. Zák. ze dne 30. března 1882 č. 45. ř. z. upravuje zdanění vína umělého v místech, jež za uzavřená za účelem daně potravní byla prohlášena. Daň z vína umělého mimo obvod míst uzavřených vyráběného do míst uzavřených dováženého zapravuje se dle výn. min. fin. ze dne 3. října 1880 č. 30.093; daň potravní platí se tu v týchž případech a v téže výměře, jak vůbec pro víno je nařízeno.

3. Zák. ze dne 16. června 1877 č. 60. řz. a nař. min. fin. ze dne 26. června 1877 č. 6. ř. z. obsahuje předpisy o potravní dani z masa mimo obvod míst uzavřených.

4. Nejv. rozhodnutí ze dne 15. prosince 1852 vyhlášené výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1852 č. 264. ř. z. obsahuje ustanovení o dani pivní, která zavedena byla již nejv. roz. ze dne 25. května 1829 pol. sb. z. sv. 57. č. 74.

5. Zák. ze dne 20. června 1888 č. 95. ř. z. upravuje daň z pálených lihových tekutin, zdanění kořalky a daň z lisovaných kvasnic.

6. Zák. ze dne 20. června 1888 č. 97. ř. z. upravil daň z cukru.

7. Zák. ze dne 26. května 1882 č. 55. ř. z. zvýšeno bylo clo dovozní a zavedena daň z potřeby petroleje a zrušena daň potravní z oleje mineralního při dovozu do míst uzavřených.

8. Sem náleží též daně ze soli a z tabáku, které se vybírají ve formě státního monopolu.

Daň pozemková.

I. Předmět a míra.

Daň pozemková, která upravena byla zákonem ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z., platí se z pozemků, jež hospodářsky vzdělávány jsouce přináší užitek.

Od placení daně pozemkové jsou osvobozeny:

1. Půdy neúrodné.

2. Močály, jezera a potoky nevzdělávají-li se a nepřinášejí-li zisku ani rybářstvím, sekáním třtiny nebo dobýváním rašeliny.

3. Stezky veřejné a cesty vozové, chodníky a silnice, prostranství místní a kostelní, ulice, stoky a vodovody veřejným účelům sloužící a koryta řek i potoků.

4. Veřejná pohřebiště, neužívá-li se jich ku potřebě jiné.

5. Pozemky stavební (sem však nepatří nezastavená místa stavební) a nádvoří.

6. Pozemky, jež slouží ku přípravě soli mořské.

Dočasně mohou býti sproštěny daně pozemkové pustiny a pozemky, jež se staly neúrodnými pohromami živelními (ohněm, povodní, krupobitím), kteréž však orbou možno opět zúrodniti (zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z.), dále vinice nebo jich části, jež byvše postiženy neb ohroženy révokazem ve výměře nejméně $^1/_4$ hektaru, z rozkazu úředního nebo dobrovolně byly zničeny a novou révou osázeny (zák. ze dne 27. června 1885 č. 3. ř. z. z r. 1886, ze dne 15. června 1890 č. 143 ř. z. a zák. ze dne 26. června 1894 č. 139 ř. z.).

Míra daně pozemkové řídí se dle čistého výnosu katastrálního, kterýž určí se dle sazby třídní, která stanovena byla dle kultur a dle tříd dobroty v jednotlivých okresích odhadních. Odhadním okresem byl z pravidla vždy okres politický; toliko ve zvláštních případech, zejmena byly-li v témž okresu politickém podstatné rozdíly útvaru, ponebí atd., mohl se okres rozděliti v několik okršků odhadních. Jednotlivé pozemky byly pak dle své hodnoty oceněním komise zjištěné zařaděny do některé ze tříd dobroty (t. zv. vceňování pozemků). Čistý katastrální výnos vypočetl se pak dle výměry pozemku a sazby oné třídy, do které pozemek zařaděn byl. Obnos daně pozemkové stanoven byl zák. ze dne 7. června 1881 č. 49 ř. z. na dobu 15 let, t. j. až do 31. prosince 1895 na 37,500.000 zl. Srovná-li se tento obnos s výtěžkem odhadnutým, obnáší obnos daňový 22·7% čistého výnosu katastrálního. (Vyhláška min. fin. ze dne 22. června 1883 č. 119 ř. z.)

II. Podmět daňový.

Úřady pozemkové mají míti v evidenci změny v osobě majitelů, by daň pozemková mohla požadována býti vždy na skutečném majiteli pozemku (zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z.) Majitelé pozemků jsou povinni během 6 neděl oznámiti veškeré změny, které nastaly v osobě majitele nebo na pozemcích. Zvláštního ohlášení není třeba, byla-li během 4 neděl podána žádosť knihovní, nebo bylo-li dotyčné jednání právní úřadu ku vyměření poplatku přihlášeno. Pozemky, které jsou v katastru zaneseny jako půda úrodná, které však se mají upotřebiti k účelům stavebním, považují se za pozemky stavební teprve od té doby, kdy byla z nich předepsána daň domovní. Nezapravená daň vázne na pozemku a předchází, není-li přes 3 roky zadržena, všem pohledávkám soukromoprávním.

III. Odepsání daně.

Podle zákona ze dne 6. června 1888, č. 81 ř. z. odepisuje se daň z pozemků, když nejméně čtvrtý díl naturálního výnosu hospodářských pozemkových parcel výměry až do čtyř hektarů, nebo výnos nejméně jednoho hektaru parcel čtyř hektarů větších zničen byl krupobitím, vodou neb ohněm. Nastane-li pohroma v době, kdy hospodářské plodiny již byly

sklizeny, t. j. pod střechu přivezeny nebo na poli způsobem obvyklým uschovány, nelze daň více odepsati.

Výška odepsané daně u kultur hospodářství polního řídí se dle toho, jak velikou škodu naturalní výnos utrpěl, a to dle těchto předpisů:

1. zničena-li jest čtvrtina až do polovice naturalního výnosu, povolí se odepsati 25 % roční daně;

2. zničena-li jest polovice až do tří čtvrtí naturalního výnosu, povolí se odepsati 50 % roční daně;

3. jsou-li zničeny tři čtvrtiny výnosu naturalního, povolí se odepsati 75 % daně roční;

4. zničen-li celý výnos naturalní, povolí se odepsati celá daň roční.

Poškození naturalního výnosu má poškozený, žádá-li se za odepsání daně, pod ztrátou tohoto nároku oznámiti do 8 dnů ode dne nastalé škody okresnímu hejtmanství. Je-li škodou postiženo více majitelů pozemků, mohou podati oznámení společně zástupcem plnou mocí kolku prostou opatřeným, nebo starostou obce, jenž považuje se za jich plnomocníka. Bylo-li oznámení v čas učiněno, vyšetří se škoda na místě samém delegátem úřadu finančního za spolupůsobení dvou důvěrníků odborných z občanů finančním úřadem zvolených a dvou členů zastupitelstva obecního. Náklady komise úřadu finančního nese erár, nikoliv poškozený žadatel. Dle výsledků komisí vyšetřených určí se obnos, ve kterém se má daň odepsati finančním úřadem zemským. Není-li poškozený tímto vyměřením spokojen, může sobě stěžovati k ministerstvu financí. Obnos daně, jehož odepsání bylo povoleno, odečte sobě poškozený při placení daně a zaplatí pouze zbytek; zaplatil-li daň již celou, může žádati za vrácení obnosu, který má býti jemu odepsán.

Daň výdělková.

I. Pojem:

Dani z výdělku, která zavedena byla pat. ze dne 31. prosince 1812 (pol. sb. z. sv. 39. č. 73) podléhá čistý výnos ze živností, továren a podniků obchodních a ze zaměstnání vůbec, jež mohou přinášeti zisk nějaký. Daň musí se zapravovati i tehdá, když živnost nebo podnik ve skutečnosti nenese zisku, ježto pro předepsání daně této rozhodná jest výše výnosu možného.

Při ostatních povoláních záleží na tom, je-li tu úmysl ku zisku směřující a je-li zaměstnání stálé (nál. spr. s. dv. ze dne 25. února 1893 č. 502, Budwinski 7106). Okolnost, bylo-li provozování obchodu uznáno úřadem živnostenským za živnost čili nic, nemá při stanovení daně významu (nál. spr. s. dv. ze dne 11. prosince 1883 č. 2778 1939).

II. Výměra, předmět a podmět.

Daň výdělková vyměřuje se dle sazby daně výdělkové, která rozdělena jest ve třídy. Výměra sazby stanovena byla pat. ze dne 31. prosince 1812, ze dne 16. prosince 1815, ze dne 20. června 1817, ze dne 22. ledna 1824 a ze dne 9. prosince 1851; změny nastaly nejv. rozh. ze dne 5. září 1822.

Výměra sazby obsahuje jen ordinarium; mimo ordinarium vypisuje se ku dani výdělkové přirážka t. zv. extraordinarium, jež ustanovuje se ročními finančními zákony od r. 1869 částkami, rovnajícími se ordinariu. Toliko od těch, kteří neplatí ordinarium vyšší 30 zl. veškeré daně z výdělku a daně z příjmů třídy první, vybírána býti má jako přirážka mimořádná jen $^{7}/_{10}$ ordinaria.

Předmětem daně výdělkové jsou:

A. Podniky továrni a továrny zemské.

Rozdíl mezi továrnou výsadní a zemskou pominul dle nynějšího práva živnostenského úplně a všechen zřetel obrácen byl k tomu, zdali podnik skutečně jest továrním. Jak sobě počínati mají úřady berní při roztřiďování živností, ustanovuje výn. min. ze dne 18. července 1883 č. 22037, dle něhož za továrnu sluší považovati podnik, při němž aspoň 20 dělníků jest zaměstnáno, kde se užívá strojů a kde majitel závodu prací tělesných se nezúčastňuje. Menší továrny patří do III. třídy. Velkoobchody vřaděny jsou nyní též ku továrním podnikům. Rozdíl mezi velkoobchodníkem a mezi maloobchodníkem řídí se dle rozsáhlosti obchodu.

B. Obchodníci.

Sem náleží kupecké živnosti obchodní, nikoli však kramáři a pod.

C. Umění a živnosti, a sice:

1. jednoduché právo živnostnické;
2. jednoduché právo tovární;
3. kramáři (podomní obchodníci) a stánkáři;
4. všichni umělci a živnostníci, kteří mají právo mistrovské;
5. všechny živnosti svobodné (ve městech), pokud jich majitelé nepatří mezi nádenníky a pomocníky. Sem náleží velké množství maloobchodníků a maloživnostníků. Podomním obchodníkům a zaměstnáním od místa k místu provozovaným ukládá se daň dle zvláštních pravidel. Umělci výtvarní a svobodní jsou daně sproštěni; řemesla umělá však podléhají dani výdělkové. Živnosti svobodné jsou dle dekretu centrální komise finanční ze dne 14. ledna 1813 i na venkově dani podrobeny, ač-li majitelé těchto živností ku nádenníkům nebo pomocníkům nenáležejí.

D. Konání služeb, které zabezpečuje samostatné živobytí občanské, ale nespočívá na poměru služebním:

a) vyučování. Sem patří zaměstnání soukromých mistrů tanečních, hudebních, šermířských, učitelů řečí atd., provozuje-li se v místech majících více než 4000 duší;

b) jednatelství. Mezi ně počítají se zastupitelstva obchodní a sice advokáti, notáři, dohodci bursovní, jednatelé na provisi. Nál. spr. s. dv. ze dne 29. dubna 1884 č. 719 Budwinski č. 2108 bylo nařízeno platiti daň výdělkovou agentům pojišťoven, kteří mají pevný plat a provisi procentní z pojistného;

c) doprava osob a věcí z místa na místo, jako povoznictví atd.

V listu na daň výdělkovou má býti udáno, které zaměstnání jest zaměstnáním hlavním (nál. sprv. s. dv. ze dne 30. října 1888, č. 3041, Budwinski č. 4317). Úřady berní pak rozhodnou, do kterého oddělení má býti hlavní zaměstnání zařaděno, a dle které výměry sazby daň výdělková se vyměřiti má (nál. spr. s. dv. ze dne 2. ledna 1889, č. 3032 z r. 1888 »Budwinski« č. 4434).

Pro třídu místní jest rozhodujícím počet duší místa, nikoli však obce politické (nál. spr. s. dv. ze dne 10. dubna 1888, č. 1244, Budwinski č. 4033). Sazba má platnost jen pro poměry obyčejné.

Vyvine-li se však některý podnik tou měrou, že výroba jeho nabyla vlastní silou nebo příznivou polohou značných rozměrů, která jej pak řadí do třídy vyšší, má býti podniku takovému dle § 3 dekr. dv. kom. ze dne

14. ledna 1813 vyměřena daň výdělková třídy vyšší. Podniky netovární, které nejsou na obyvatelstvu místa, kde se provozují, nijak závislými, mají býti vřaděny dle nál. spr. s. dv. ze dne 11. února 1888 č. 3068 z r. 1887 Budwinski č. 3928 do třídy podniků továrních, ač opravňuje-li k tomu jich rozsah a výnosnost.

Instrukce pro úřady místní jakož i naučení, jak nařízení patentu o dani výdělkové prováděti se mají, obsahuje dekr. centr. fin. kom. dv. ze dne 14. ledna 1813. Dle toho jest přihlížeti hlavně:

a) Ku způsobu zaměstnání nebo živnosti; některé živnosti, jmenovitě ty, které jsou soutěži méně vydány, vřadí se do třídy vyšší;

b) ku stanovišti, kde v místě živnost se provozuje; třeba tedy uvážiti poplatní sílu živnostníkovu, živosť místa, a pak potřeby obyvatelstva;

c) ku počtu pomocníků a strojů pomocných. Při pomocnících padá na váhu jich kvalifikace (ředitel závodu, dělník tovární, nádenník, učenníci) a pohlaví jich; při strojích udává se na př. při tkalcovnách jen počet stavů, při přádelnách počet vřeten atd.;

d) ku jistině provozovací.

Tím nejsou však veškeré okolnosti vypočteny, ku kterýmž úřadové finanční při vyměřování daně výdělkové přihlíží. Praxe při posuzování síly poplatní všímá si na př. též nájemného z místností živnostenských placeného, jakož i nájemného, které poplatník z bytu svého platí atd.

Podmětem daně výdělkové jest majitel poplatného podniku.

Sazba pat. ze dne 31. prosince 1812 zavedená doznala během času mnohých změn, takže platí nyní v upravení následujícím:

A. a) Tovární podniky a továrny zemské: I. tř. 42 zl., II. tř. 84 zl., III. tř. 105 zl., IV. tř. 315 zl., V. tř. 525 zl. VI. tř. 735 zl., VII. tř. 1050 zl., VIII. tř. 1575 zl.

b) Velkoobchody: I. tř. 315 zl., II. tř. 525 zl., III. tř. 735 zl., IV. tř. 1050 zl., V. tř. 1575 zl.

B. Obchodní podniky.

Třída	Vídeň s obvodem do 2 mil	Praha, Brno, Lvov, Št. Hradec, Linec, Lublaň	Innomostí, Trient, Bolzano	Města a místa s obyvatelstvem: přes 4000		od 1000 do 4000		do 1000	
				Tyrolsko	Země ostatní	Tyrolsko	Země ostatní	Tyrolsko	Země ostatní
	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.
I.	105	52·50	26·25	21	42	15·75	31·50	1·05	2·10
II.	157·50	105	52·50	42	84	31·50	63	2·10	4·20
III.	210	157·50	105	84	105	63	84	4·20	8·40
IV.	315	315	157·50	105		84		8·40	16·80
V.	420		315	—	—	–	-	16·80	
VI.	525								
VII.	735								
VIII.	1050								

C. Umění a živnosti.

Třída	Vídeň s obvodem do 2 mil	Praha, Brno, Lvov, Št. Hradec, Linec, Lublaň	Innomost, Trient, Bolzano	Města a místa s obyvatelstvem přes 4000 Tyrolsko	přes 4000 Ostatní země	od 1000 do 4000 Tyrolsko	od 1000 do 4000 Ostatní země	do 1000 Tyrolsko	do 1000 Ostatní země
	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.
I.	5·25	3·15	1·575	1·575	3·15	1·315	2·625	1·05	2.10
II.	10·50	8·40	3·15	3·15	8·40	2·625	5·25	2·10	4·20
III.	21	15·75	8·40	8·40	15·75	5·25	10·50	4·20	8·40
IV.	31·50	31·50	15·75	15·75	31·50	10·50	21	8·40	16·80
V.	42	42	31·50	31·50	42	21	31·50	16·80	
VI.	52·50	52·50	42	42	52·50	31·50			
VII.	63	73·50	52·50	52·50					
VIII.	73·50	105	73·50						
IX.	84		105						
X.	105								
XI.	210								
XII.	315								

D. Konání služeb,

a) při vyučování, *b)* při prostředkování obchodů, *c)* při dopravě osob a věcí.

	Třída	Vídeň s obvodem do 2 mil	Praha, Brno, Lvov, Št. Hradec, Linec, Lub. a. Zara	Innomostí, Trient, Bolzano	Města a místa s obyvatelstvem přes 4000	od 1000 do 4000	do 1000
		zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl
a	I.	5·25	3·15	1·575	2·10		
	II.	10·50	8·40	3·15	4·20		
	III.	21	12·60	8·40			
	IV.	—	—	12·60	—	—	
b	I.	5[illegible]·40	42	21	26·25	10·50	5·25
	II.	105	63	42	42	15·75	10·50
	III.	157·50	105	63	63	21	15·75
	IV.	315	210	105			
	V.	—	—	210	—	—	—
c	I.	10·50	8·40	4·20	5·25	3·15	2·10
	II.	21	15·75	8·40	10·50	8·40	4·20
	III.	52·50	31·50	15·75	21	15·75	8·40
	IV.	105	52·50	31·50			
	V.	—	—	52·50	—	—	—

III. Osvobození od placení daně výdělkové.

Daň výdělková má stihnouti dle patentu o dani výdělkové každé zaměstnání, jež vydává nějakého užitku. Než i patent sám, jakož i celá řada ustanovení připouští výjimky a osvobozuje různá zaměstnání od placení daně výdělkové, která většinou podléhají dani z příjmů; v některých případech může býti osvobozen [illegible] od placení této daně. Osvobození od placení daně výdělkové jest buď trvalé buď dočasné.

1. Trvalé osvobození dle § 2 pat. o dani výdělkové:

a) Ti, kteří se zabývají průmyslem hospodářským, který se na dobývání surovin a jich prodej vztahuje, při čemž se předpokládá, že průmysl

hospodářský jest jen vedlejším zaměstnáním poplatníkovým (nál. spr. s. dv. ze dne 16. prosince 1890, č. 4025, »Budwinski«, č. 5613 a ze dne 27. října 1891, č. 3113, »Budwinski«, č. 6200). Pouhá změna formy suroviny průmyslem hospodářským není ještě příčinou poplatnosti (nál. spr. s. dv. ze dne 15. března 1892, č. 880, »Budwinski«, č. 6489). Lomy kamenné jsou daně výdělkové prosty, slouží-li ku dobývání kamene jen k účelům hospodářským, nikoliv však spracuje-li se kámen k účelům uměleckým (rozh. min. fin. ze dne 6. ledna 1851, č. 15718). Cihlářství pokládá se za podnik průmyslový a jest proto dani výdělkové podrobeno dle výn. min. fin. ze dne 27. července 1850, č. 14496. Zahradnictví umělé po živnostensku provozované podléhá taktéž dani výdělkové.

b) Všichni dělníci pomocní, kteří jakožto pacholci, tovaryši, sluhové a t. d. pracují živnostníku některému nebo podnikateli za mzdu určenou dle doby nebo dle kusu.

c) Všichni nádenníci a dělníci, kteří pracují nejhrubší práce za mzdu denní.

d) Všechny osoby, které jsou v bezprostřední službě státu, neb ústavu veřejného, státem uznaného, pokud jen svým povoláním se zabývají a neprovozují žádných zaměstnání dani výdělkové podrobených.

e) Všichni spisovatelé a výtvarní nebo svobodní umělci. Podniky novinářské podléhají dani výdělkové na základě výn. min. fin. ze dne 3. února 1875, č. 31995. Umělci, kteří zabývají se uměním jen k ukojení své krasochuti neplatí daně žádné. Provozování architektury jest dle nál. spr. s. dv. ze dne 1. října 1889, č. 3186, sb. »Budwinski«, č. 4852 úplně sproštěno daně, byť i architekt ku stavbě dohlížel a účty stavební zkoumal při stavbách dle plánů jeho prováděných.

f) Všichni lékaři, ranhojiči, báby porodní. Soukromé ústavy léčební podléhají dani.

g) Všecka zaměstnání, která vztahují se ku vyučování v místech, kde obyvatelstvo 4000 duší nepřevyšuje.

h) Báně, jež platí dávky horní a jež podrobeny jsou pravomoci soudů horních (nál. s. dv. ze dne 7. ledna 1891, č. 3, sb. »Budwinski», č. 5655 a ze dne 27. listopadu 1888, č. 3378, sb. »Budwinski«, č. 4364). poštmistři, držitelé skladů tabákových, trafikanti, prodavači kolků, loterní sběratelé, výrobci prachu střelného, nájemci mýta, spořitelny.

i) Společenstva výrobní a hospodářská byla zák. ze dne 27. prosince 1880, č. 151 ř. z. osvobozena od placení daně výdělkové. Osvobození platí:

α) pro výrobní a hospodářská společenstva dle zák. ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z. registrovaná, jakož i pro společenstva neregistrovaná samostatná na zásadách svépomoci spočívající, která provozují obchody jen se svými členy;

β) záložny, jež vznikly na základě zákonů zemských z fondů kontribučenských a berních;

γ) záložny obecní. Ustanovení stanov, že společenstvo může býti přeměněno ve společnost obchodní, nevylučuje platnost jmen. zákona (nál. spr. s. dv. ze dne 9. prosince 1885, č. 3040, sb. »Budwinski«, č. 2814). Záložny, jež chtějí býti účastny toho zákona, musí míti ve stanovách předepsáno, že obchod obmezuje se jen na členy společenstva (nál. spr. s. dv. ze dne 5. prosince 1891, č. 3444, sb. »Budwinski«, č. 6296).

k) Turečtí poddaní jako velkoobchodníci byli ve smyslu smluv státních osvobozeni nař. ze dne 28. července 1806 a nejv. roz. ze dne 30. září 1815 od placení daně výdělkové. Osvobození to platí jen pro dovoz a prodej tureckého zboží ve velkém, pak pro vývoz tuzemských výrobků a obchod transitní do Turecka a z Turecka; obchodníci, kteří podobné velkoobchody neprovozují, nepožívají tohoto osvobození (výn. min. fin. ze dne 20. srpna 1865 č. 6569; nál. spr. s. dv. ze dne 5. května 1888, č. 1458, sb. »Budwinski« 4091). Smlouvy s jinými státy uzavřené nečiní zmínky o osvobození daňovém, nýbrž jen o úpravě smlouvy celní.

2. Osvobození dočasného jsou účastni:

a) Záložníci a zeměbranci, kteří jsou povoláni ku službě válečné nebo vojenské a kteří neprovozují obchod vlastním jménem dále na př. svými ženami, mají nárok na osvobození od placení daně vypadající na půlletí, po které trvá služba vojenská nebo válečná.

b) Podniky průmyslové, které vyrábějí cukr z plodin tuzemských, jsou osvobozeny na 10 roků. Je-li však s podnikem ještě spojena raffinerie cukerní nebo vinopalna pro odpadky, platí se daň výdělková jen z této výroby vedlejší (dekr. dv. kanc. ze dne 1. února 1831, č. 147). Dekretem dv. kanc. ze dne 13. října 1840, č. 30830 osvobozuje se od daně výdělkové výroba syrupu z brambor.

c) Námořní lodi obchodní v tuzemských loděnicích vystavěné osvobozeny jsou od 1. ledna 1894 po dobu 5 let od placení daně z výdělku a z příjmů (čl. IX. zák. ze dne 27. prosince 1893, č. 189 ř. z.).

IV. Předepsání, odepsání a vybírání daně.

1. Za příčinou předepsání daně výdělkové ohlásí poplatník živnosť úřadu bernímu I stolice a odevzdá přihlášku ku dani výdělkové. Přihláška má obsahovati kromě okolností osoby majitelovy se týkajících označení druhu živnosti, udání kapitálu závodního, přístrojů, počtu pomocníků, výšky nájemného a t. d. O přihlášce podá představenstvo obecní (magistrát), své dobrozdání úřadu bernímu, který daň vyměří a vyhotoví list živnostenský (na daň výdělkovou). List ten obsahuje jméno nebo firmu poplatníkovu, druh obchodu, místo, obnos daně výdělkové a datum, kdy má býti započato s placením, zní na jméno majitele obchodu a u společnosti na jméno firmy; daň výdělková má se předepsati osobám, jichž jménem dějí se všechny výkony podniku se týkající, a není tudíž povinností úřadu berního, aby přihlížel k různým poměrům soukromoprávním (nál. sp. s. dv. ze dne 10. července 1886 č. 1867 sb. »Budwinski« 3153).

Provozuje-li jeden ze společníků společnosti zrušené živnosť pod svojí firmou dále, pokládá se při vyměření daně výdělkové za nový podmět daňový (nál. sp. s. dv. ze dne 3. prosince 1887 č. 3304. sb. »Budwinski« 3799; nál. spr. s. dv. ze dne 5. ledna 1892 č. 37. sb. »Budwinski« č. 6345.). Byla-li živnosť radikovaná nebo živnosť patřící osobě právnické, pronajata, obdrží list na daň výdělkovou nájemce (§ 11. dekr. centr. finan. komise dv. ze dne 14. ledna 1813.). Při úpadku nebo při pozůstalosti nepřepisuje se list daně výdělkové na podstatu. Provozuje-li poplatník více živností najednou, vyhotoví se mu dle § 14. pat. a § 10. dekr. centr. fin. komis. dv. ze dne 14. ledna 1813 ve Vídni a ve hlavních městech pro každou živnosť zvláštní list živnostenský, v ostatních městech a místech se však vyhotoví jen pro živnosť, která náleží do třídy nejvyšší; provozuje-li však osoba nějaká více živností vynikajících, buď v různých

stanovištích, buď pomocníky různými, může býti daň výdělková vyměřena i mimo města hlavní jednotlivým těmto živnostem. Vzdá-li se někdo živnosti poplatné za účelem změny druhu živnosti nebo stanoviště, má sobě vymoci nový list živnostenský, dříve než starý vrátí. Pro list živnostenský jest rozhodným místo, kde živnosť se provozuje, nehledě na bydliště poplatníkovo (§ 11. dekr. centr. fin. kom. dv. ze dne 14. ledna 1813), což má důležitosť hlavně pro výměru přirážek. Má-li živnosť řemeslná neb svobodná více míst výrobních (na př. krámů) v tomtéž stanovišti, vyhotoví se jen jeden list, při živnosti koncesované však vyhotoví se pro každé místo provozovací zvláštní list živnostenský.

Dle zák. ze dne 29. července 1871 č. 91. ř. z. předepisuje se daň z výdělku (a z příjmů) továren, dolů a jiných závodů živnostenských, které povahou svého provozování nebo za příčinou svého spojení s nemovitostí nějakou vázány jsou na určitá stanoviště v místě, kde se továrna nebo zařízení provozovací nalezají, nehledě k tomu, provozuje-li podnik jednotlivec, nebo společnosť. Náleží-li továrna, doly, nebo jiná živnost společnosti nemající sídlo své v místě, kde se podnik nalezá, předepíše a vybeře se 20% veškeré daně z výdělku (a z příjmů) v tom místě, kde sídlí společnosť, ostatních 80% pak v místě, kde jest podnik. Dle nál. sp. s. dv. ze dne 10. dubna 1886 č. 977. sb. »Budwinski« 3008 platí pro továrny (a doly) domněnka zákonní, že vázány jsou na stanoviště určité.

U podniků, které se provozují na dvou místech různých, vyšetří se dle nál. spr. s. dv. ze dne 10. dubna 1886 č. 967. sb. »Budwinski« 3009 z podniku celého daň výdělková, která se pak v místech, kde se podnik provozuje, rovným dílem předepíše a vybeře. Má-li podnik na určitá stanoviště vázaný, závody odštěpené, a jsou-li tyto se závodem hlavním tak spojeny, že se nemohou pokládati za závody samostatné, vybírá se z nich jako ze závodů pomocných daň zároveň s daní ze závodu hlavního v tom městě, kde se nalezá závod hlavní. Jinak ovšem vybírá se daň výdělková ze závodů odštěpených v místě, kde se nalezají. Sloučení dvou továren může míti význam při vyměření daně výdělkové jen tehdá, vyrábí-li továrna jedno zboží, které továrna druhá teprve dohotovuje (nál. spr. s. dv. ze dne 16. října 1888 č. 3192. sb. Budwinski. č. 4282); podniky náležející jedné firmě, které se však na různých místech provozují, pokládati jest za samostatné, vyrábí-li každý podnik zboží k trhu způsobilé (nál. spr. s. dv. ze dne 20. září 1887 č. 1168. sb. Budwinski č. 3650.). Závody odštěpené nemusí míti určité stanoviště jako závody hlavní (nál. spr. s. dv. ze dne 27. ledna 1887 č. 170. sb. Budwinski č. 3362.).

Zákon jmen. neplatí však pro obchody, pročež nejsou závody odštěpené, provozované mimo stanoviště podniku hlavního vyjmuty ze zvláštního předepsání daně výdělkové (nál. spr. s. dv. ze dne 20. dubna 1886, č. 949, sb. Budwinski«, č. 2022). Dle výn. min. fin. ze dne 13. července 1873, č 15.966, má se při podnicích, při kterých nelze upotřebiti zákona jmen., užiti předpisů před tímto zákonem vydaných; výn. min. fin. ze dne 14. dubna 1867, č. 43907 tu nařizuje, že filialkám a závodům odštěpeným, které jsou v nutném spojení s podnikem hlavním, nemá se předepisovati daň výdělková zvlášť, nýbrž zároveň při předepisování daně závodu hlavnímu.

2. O slevu předepsané daně možno žádati u kterékoliv ze tří stolic; rozhodnutí o tom přísluší však z pravidla zemskému ředitelství finan-

čnímu. Byla-li sleva daně výdělkové povolena, platí to teprve od půlletí příštího; výjimka se činí jen u záložníků a zeměbranců, jež byli povoláni k činné službě vojenské nebo válečné. Při zvýšení daně musí se dbáti řízení pro vyměřování nové daně předepsaného. Zvýšení daně může též působiti zpět, leč dle § 3 zák. ze dne 18. března 1878, č. 31 ř. z. může se tak státi zpravidla jen ve příčině 2 posledních let.

Daň výdělkovou odepsati sluší, vzdá-li se kdo živnosti, neb byla-li někomu živnost odňata, nebo když podnikatel zemře, a sice vždy od půlletí příštího. »Likvidace« obchodní firmy nemůže býti příčinou odepsání daně, ovšem ale důvodem, aby daň snížena byla; daň může býti však odepsána (nál. spr. s. dv. ze dne 8. února 1881, č. 198, »Budwinski«, č. 1006) ještě před výmazem firmy likvidační z rejstříku obchodního, zjistí-li se jiným spůsobem, že likvidatoři právní poměry společnosti úplně uspořádali.

3. Daň výdělková (ze živnosti nové) zapravuje se vždy za celé půlletí, během kterého provozování živnosti bylo započato, ohlášeno nebo povoleno. Půlletí prvé počítá se od 1. ledna do 30. června, půlletí druhé od 1. července do 31. prosince. Byla-li živnost na jiného podnikatele přenesena, zaplatí tento nicméně daň za půlletí, ve kterém živnost převzal, bez ohledu na to, byla-li dřívějším majitelem živnosti daň zapravena čili nic; výjimky platí jen pro vdovy. jež živnost dále provozují, a pro živnosti realní. Obchodníci musí celoroční daň předem zapraviti.

V. Tresty.

Živnostník, který podloudným způsobem placení daně výdělkové se vymyká, má býti potrestán 4násobným obnosem roční daně výdělkové, která na jeho živnost dle patentu daňového vypadne. Kromě toho se jemu předepíše celý obnos daňový, který za tu dobu ze své živnosti zapraviti měl (d. dv. k. ze dne 7. dubna 1819, č. 11081 pol. sb. z. sv. 47 č. 49).

Kdo opomene ve lhůtě jemu určené podati úřadu finančnímu prohlášení o své živnosti ve smyslu § 5. pat., tresce se $^1/_4$ obnosu roční daně výdělkové, která jemu vyměřena byla. Podání prohlášení nepravdivého má v zápětí trest jednoročního obnosu daňového (§ 21. d. dv. kom. ze dne 14. ledna 1818). Trest vynáší finanční úřad I. stolice, proti jehož rozhodnutí připouští se stížnost ku zemskému finančnímu ředitelství a ku správnímu soudnímu dvoru.

Daň z cukru.

I. Předmět, podmět a míra daně.

Všeliký cukr, který se ze surovin nebo ze zbytků dřívější cukerní výroby vyrábí, podléhá dani spotřební, která byla upravena zák. ze dne 20. června 1888 č. 97 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 9. července 1888 č. 111 ř. z.

Z cukru řepového a ze všech cukrů stejného druhu (třtinového cukru) obnáší daň ve kterémkoliv stupni čistoty (syrup k lidskému užívání nezpůsobilý vyjímaje) ze 100 kg. 11 zl., z cukru jiného druhu, je-li pevný, 3 zl., je-li tekutý, 1 zl. (§ 1 zák. ze dne 20. června 1888 č. 97 ř. z.).

Ku zaplacení daně jest zavázán:

1. podnikatel výroby, běží-li však o zkrácení důchodkové, správce závodu, za něhož podnikatel ručí;

2. osoba, pro kterouž ze svobodného skladiště vyváží se výrobky nezdaněné, při čemž podnikatel rovněž ručí za zaplacení daně;

3. osoba, která nabyla výrobků cukerních, vědouc, že výrobky ty způsobem nezákonným unikly dani spotřební.

Je-li více osob zavázáno ku zapravení daně, ručí rukou společnou a nerozdílnou (§ 4 a 5 jmen. z.).

Daň spotřební pokud zapravena nebyla, vázne na výrobcích cukerních, ať se nalezají v cukrovaru, ve svobodném skladišti, pod úřední závěrou na cestě z cukrovaru do svobodného skladiště nebo na cestě opáčné anebo na cestě ku vývozu za hranice, a předchází bezvýjimečně všem nárokům soukromoprávním.

Zapravení daně spotřební může býti žádáno též na osobách třetích, které jinak k tomu zavázány nejsou a sice:

1. na tom, kdo zboží jménem a ve prospěch osoby ku zapravení daně zavázané má ve schování, nebo komu bylo dáno zboží v zástavu;

2. na tom, na němž osoba ku zapravení daně spotřební zavázaná, má právo vrácení zboží dobývati žalobou vlastnickou nebo pořadem práva soukromého;

3. na držiteli, který nabývaje zboží, důvodné podezření míti musil, že zboží způsobem nezákonným uniklo dani spotřební.

Nezaplatí-li majitel výrobků cukerních daň spotřební, vezmou se výrobky v úřední uschování a po uplynutí 3 měsíců prodají se veřejně na jeho náklad.

Zbytek ceny prodejem docílené vydá se po srážce daně spotřební a nákladů, s uschováním a prodejem spojených, vlastníkovi. (§§ 6, 7 a 9 jmen. z.)

Nezapravená daň spotřební dobývá se způsobem pro vymáhání daní veřejných předepsaným.

II. Dozor.

1. Každý majitel cukrovaru jest povinen do 4 neděl před započetím výroby v každém období výrobním finančnímu úřadu první stolice předložiti přesný popis cukrovaru půdorysem opatřený, seznam všech přístrojů v cukrovaru se nalézajících, popis technického postupu výroby vůbec s udáním, jaké druhy cukru v dotýčném období vyráběti bude a udati denní pracovní dobu dle denních, po případě též dle nočních hodin, jakož i jméno správce závodu.

K cukrovaru počítají se výrobní místnosti t. j. místnosti, kde se děje technický postup cukerní výroby nebo raffinování, dále místnosti, v nichž se výrobky cukerní uschovávají a všecky ostatní budovy uvnitř ohrady kolem cukrovaru obehnané. Cukrovar musí býti totiž obehnán zdí, mříží, nebo tyčovým plotem ve výši nejméně 2 metrů. Ohrada může míti pouze tolik vchodů, kolik je jich ku provozování podniku potřebí; pro spojení obyčejné mohou býti otevřeny za dne čtyři, za noci nejvýše dva vchody.

Finanční úřad první stolice dá na základě popisů a seznamů jemu předložených ohledati místnosti výrobní, přístroje, jakož i nádoby schovací na výrobky cukerní. Podnikatel jest povinnen při ohledání tom potřebná vysvětlení zřízencům finančním podati a jim nápomocen býti. Zřízenci finanční sepíší o ohledání cukrovaru protokol, který jest pak základem pro vykonávání dozoru. Jeden stejnopis protokolu odevzdá se úřadu finančnímu a druhý ponechá se v cukrovaru. Podnikatel jest povinen protokol tento chovati ve schránce zvláště k tomu určené, která jest orgánům finančním kdykoliv přístupnou.

Podnikatel a za jeho nepřítomnosti správce závodu jest dále povinnen, o každé změně ve vyšetřeném stavu podniku a ve stavu oněch osob, jež musí úřadu finančnímu oznamovati, do 24 hodin písemné oznámení (dvojmo) úředníkovi finančnímu, jemuž dozor nad podnikem jest přikázán, učiniti.

2. Zastaví-li podnikatel provozování svého závodu nejméně na 4 neděle, jest povinen do 14 dnů ode dne zastavení, finančním orgánům písemně to oznámiti.

Zřízenci finanční spočtou na základě tohoto oznámení veškeré zásoby hotových i nehotových výrobků cukerních, a podnikatel má na vůli spotřební daň na spočtené množství hotových poplatných výrobků cukerních vypadající částečně neb úplně ihned hotově zaplatiti, nebo ji započísti do obnosu daně jemu uvěřené. Zdaní-li se zásoba hotových výrobků tímto způsobem, může s nimi vlastník dle libosti naložiti. V případě opáčném uzavrou zřízenci finanční skladiště, kde se výrobky hotové nalézají, úředními závěrami, kterýmžto způsobem uzavrou se též zásoby výrobků nehotových. Zřízenci finanční mohou dle potřeby přiložiti závěry úřadní též na přístroje výrobní a tím zameziti jich používání. Nastane-li potřeba, aby závěra zřízenci finančními přiložená byla sejmuta, musí se o tom dříve dozorčímu orgánu oznámení učiniti. Nedostaví-li se do 6 hodin od učiněného oznámení zřízenec finanční, aby závěru sejmul, jest podnikatel nebo jeho zástupce oprávněn, sám tak učiniti.

3. Pokud úřad finanční to pokládá za potřebné, jsou cukrovary podrobeny stálému bernímu dozoru. Finančním orgánům má býti ve kterékoliv době dovolen vstup do všech místností v ohradě se nalézajících, vyjímaje obydlí. Vstup do místností obytných, které nejsou s výrobními místnostmi vnitřně spojeny, jest dovolen orgánům finančním jen ve průvodu člena nebo zřízence obecního představenstva nebo úřadu politického a toliko za dne. Při prohlídce berní jest podnikatel povinen veškeré zápisy, rejstříky a listiny, jichž uschování jest mu nařízeno, bez prodlení orgánům finančním předložiti. Finanční orgánové mají dále přístup do místností, jež ku prodeji a uschování cukerních výrobků slouží, a jež náležejí obchodníkům s cukrem, neb osobám, jež při své živnosti výrobků cukerních užívají.

Úřad finanční první stolice může čas od času naříditi zvážení zásoby výrobků cukerních, když se rejstříky a zápisky před tím byly uzavřely. Leč takovéto zvážení má se státi jen jednou za rok a v době, kdy zásoby jsou nejmenší.

Zřízenci finanční mohou ku rozkazu úřadu první stolice nahlédati do veškerých živnostenských knih podniku a vypisovati z nich data vztahující se ku velikosti a způsobu výroby, ku opatření, upotřebení a odbytu výrobků cukerních.

Podnikatel jest povinen pro finanční orgány ku bezprostřednímu a stálému dozoru nad podnikem jeho povolané uvnitř ohrady kolem cukrovaru obehnané zříditi obydlí nejméně o 4 světnicích s příslušenstvím, dále u vchodu do ohrady strážnici a v místnostech výrobních příhodnou písárnu. Nájemné z těchto místností vyjedná s podnikatelem správa finanční.

4. Výrobky hotové ku prodeji způsobilé má podnikatel ihned dáti zvážiti a do uzavřených místností uložiti.

Vážení musí den před tím písemně orgánům finančním oznámiti.

5. Označování cukerních výrobků.

a) známkou živnostenskou. Cukr, který jest ku prodeji způsobilý, musí býti označen zvláštními registrovanými známkami živnostenskými t. j. známkami označujícími cukrovar, v němž cukr vyroben byl. Každý cukrovar jest povinen před započetím provozovacího období zvoliti sobě známku živnostenskou, kterouž úřad finanční schválí a v patrnosti dále vede. Katastr živnostenských známek veškerých cukrovarů země vede zemské finanční ředitelství.

b) známkou úřední. Výrobky cukerní, které zdaněny byly, musí, dříve než se vyvezou z cukrovaru nebo ze svobodného skladiště, opatřeny býti úředními známkami. To platí též o výrobcích z ciziny přivážených. Úřední známky jsou zhotoveny v ten způsob, že jich nelze odlepiti, aniž by stopy po nich nezůstaly. Aby známek těchto se mohlo účelně použíti, jest předepsán pro výrobky cukerní zvláštní způsob obalu. Podrobná ustanovení o tom obsahuje § 15. výn. min. fin. ze dne 9. července 1888 č. 111. ř. z.

Veškeré poplatné výrobky cukerní nalezající se mimo cukrovar nebo svobodné skladiště, pokud nenastane potřeba, aby byly vzaty z obalů za účelem bezprostředního upotřebení, musí býti opatřeny známkami úředními. Výrobky, které známkami úředními opatřeny nejsou, neb které jsou opatřeny známkami padělanými, nebo dříve již upotřebenými, pokládají se za nezdaněné, po případě za nevyclené.

6. Povinnosť obchodníků cukrem. Chce-li kdo provozovati obchod cukrem nebo živnosť, v níž se cukru užívá, jest povinen to 14 dní napřed ohlásiti úřadu finančnímu. Osoby tyto jsou povinny při každé zásylce cukru prozkoumati, zdali všechny výrobky jsou opatřeny úředními známkami. Není-li tu úředních známek neb jsou-li padělány, jest obchodník nebo živnostník dotyčný povinen, učiniti o tom do 48 hodin oznámení nejbližšímu orgánu finančnímu, jinak zavede se proti němu trestní řízení dle § 50. jmen. z

7. V každém cukrovaru má se vésti zápisník o cukru hotovém, který byl zvážen a do skladiště uložen, dále zápisník o přijatém nezdaněném cukru, který byl odebrán z jiného cukrovaru nebo ze skladiště svobodného a konečně rejstřík o prodeji cukru. Podrobné předpisy o vedení těchto zápisníků obsahuje § 34. zák. ze dne 20. června 1888 č. 97. ř. z. a § 20. výn. min. fin. ze dne 9. července 1888 č. 111. ř. z.

III. Zapravování a uvěřování daně.

Za jednání poplatné prohlašuje zákon vyklízení výrobků cukerních z cukrovaru, nebo ze svobodného skladiště, nehledě k tomu, zda-li vyklízení to dani spotřební podrobeno jest čili nic. Každé zamýšlené vyklízení výrobků cukerních z cukrovaru nebo ze svobodného skladiště musí býti finančním dozorčím orgánům písemně ve dvojím stejnopise ohlášeno. Ohláška má obsahovati udání dne, kterého se zásylka vyveze, druhu a ryzí váhy cukru, místa, kam zásylka jest určena, obnosu daně spotřební na zásylku vypadajícího atd.

Daň spotřební zapraví se pak dle úředně vyšetřené ryzí váhy vyklizených výrobků cukerních.

Cukr určený pro spotřebu podnikatelovu nebo jeho zřízenců musí

se rovněž ohlásiti ku vyměření daně spotřební, a smí býti přenesen do obydlí podnikatelova až, když daň z něho zapravena byla.

Daň spotřební má se zapraviti před ohlášením vyklizení výrobků cukerních u úřadu, jenž podnikatelstvu byl označen. Podnikatel může však napřed složiti větší obnos peněžní, který stačí na několik zásylek a který se jemu pak zúčtuje.

Za jistých podmínek připouští se t. zv. uvěřování daně. Podnikatelům, kteří složí dostatečnou jistotu a kteří nebyli odsouzeni pro zločin, pro přečin nebo přestupek ziskuchtivosti, pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, může býti povoleno, aby obnosy v jednom měsíci předepsané zaplatili až poslední den čtvrtého měsíce najednou.

O uvěřování daně spotřební z cukru platí následující ustanovení:

1. Uvěření daně povoluje finanční úřad první stolice nejvýše pro jedno období výrobní.

2. Jistota za daň uvěřenou poskytnuta býti může:

a) papíry cennými v § 23. (odst. II. č. 2.) výn. min. fin. ze dne 9. července 1888 č. 111. řz. vypočtenými;

b) knihovním zápisem na zástavě jistotu pupillární poskytující. Cena nemovitostí dani pozemkové podléhajících, které mají býti dány v zástavu, může se až do 31. prosince 1898 zjistiti na základě obnosu daně pozemkové, kteráž 70 násobená dá cenu nemovitosti (§ 23. odst. II. D jmen. výn. min.);

c) ručením úvěrních ústavů státnímu dohledu podléhajících za následujících podmínek:

α) Ústav ručení poskytující musí k tomu obdržeti povolení od ministerstva financí, které stanoví též obnos, do kterého ústav se zaručiti může.

β) Spotřební daň za jedno provozovací období musí obnášeti nejméně 20.000 zl.

γ) Listina, kterouž úvěrní ústav za zaplacení daně se zaručuje jako rukojmí, nesmí zníti na menší obnos 20.000 zl.

Osoby, na jichž jmění uvalen úpadek, dále osoby, které byly pro zaviněný úpadek odsouzeny, jakož i osoby úplné důvěry nepožívající, nemohou žádati za uvěření daně na základě rukojemství ústavu úvěrního.

Povolené uvěření pozbude platnosti (ipso jure), když podnikatel nebo ručící ústav úvěrní ohlásí úpadek nebo zastaví platy, aneb vyskytne-li se okolnosť, která dle zákona podnikatele, jemuž daň uvěřena byla, z uvěřování vylučuje.

d) osobním ručením dle výn. min. fin. ze dne 22. prosince 1857 č. 242. řz. a ze dne 25. února 1860 č. 50. řz.

Správa finanční má právo žádati na poplatníkovi akcept směnečný, dosahuje-li uvěřený obnos daně spotřební z měsíčního súčtování vyplývající částku 5000 zl. (zák. ze dne 26. června 1868 č. 73. řz. a § 23. výn. min. fin. ze dne 9. července 1888 č. 111. ř. z.) Byla-li dána jistota solidárním ručením více ručitelů, má býti směnka jedním z rukojmí vydána, poplatníkem akceptována a girována druhému ručiteli, tímto dalšímu a posledním ručitelem úřadu daň vybírajícímu. Je-li rukojmím ústav úvěrní státnímu dozoru podléhající, stačí akcept poplatníkův a přímé girování na úřad finanční. Směnky za tímto účelem vydané mají se domicilovati v místě, kde se nalezá některý veřejný ústav jako: banka rak. uh., úvěrní ústav

pro obchod a průmysl a p. Ve případech, kde to není možným, mají se směnky umístiti v místě, kde se nalezá úřad daň vybírající.

Nezaplatí-li poplatník v ustanovené lhůtě daň jemu uvěřenou, pozbude povolení uvěřovacího pro zbývající období provozovací.

Nezaplacené obnosy uvěřené daně zúrokují se ode dne splatnosti 6% úroky z prodlení a dobývají se exekucí.

Byla-li daň spotřební zaplacena hned hotově, má poplatník nárok na $1^3/_4$% diskont, nehledě k tomu, je-li daň uvěřena čili nic.

IV. Výhody při zapravování daně.

Zdanění nepodléhá vyklizení cukru spotřebního nebo surového, který se uvnitř území celního vyváží do skladiště svobodného nebo ze svobodného skladiště aneb z cukrovaru za hranici celní a surový cukr nebo cukerní moučka, jež uvnitř území celního z cukrovaru nebo ze svobodného skladiště se převáží do cukrovaru.

1. Vývoz a náhrada daně. Při vývozu cukru řepového za hranici celní poskytuje se poplatníkovi tak zv. náhrada vývozní, která obnáší ze 100 *kg* vyvezeného cukru čisté váhy s polarisací 88—93% 1 zl. 50 kr., ze 100 *kg* s polarisací 93—$99^5/_{10}$% 1 zl. 60 kr. a ze 100 *kg* s polarisací nejméně $99^5/_{10}$% 2 zl. 30 kr.

Kdyby náhrada vývozní za veškerý cukr v jednom období výrobním (od 1. srpna do 31. července) vyvezený obnášela více než 5,000.000 zl., jsou povinni veškeří cukrovarníci tento přebytek státu nahraditi.

a) Kromě majitelů cukrovarů nebo svobodných skladišť, kteří nepotřebují zvláštního povolení, jsou všichni ostatní vývozníci, kteří činí nárok na vývozní náhradu, povinni zaopatřiti si zvláštní povolení, které udílí finanční úřad první stolice, v jehož okresu leží cukrovar nebo svobodné skladiště, pro jedno výrobní období pod podmínkou, že státní pokladně se zajistí daň spotřební na množství nezdaněného cukru připadající, jež má býti za hranici celní vyvezeno. Povolení to udělí se každému, kdo náležeje ku třídě usedlých kupců (počítaje v to i komisionáře a speditéry), dle zákona jest povinen vésti knihy obchodní a živnostenské (dovolí-li orgánům finančním nahlédati ve knihy), ač nebyl-li odsouzen pro podloudnictví nebo těžký přestupek důchodkový.

b) Vývoz cukru s nárokem na vývozní náhradu díti se může jen přes celnici, která jest zvláště k tomu zmocněna, aby zásylky cukru vyřizovala. Vývozník jest povinen, o každé zásylce cukru podati deklaraci, použiv k tomu zvláštního formuláře ve trojím, po případě ve čtverém stejnopise.

c) Úřední ohledání cukru ku vývozu ustanoveného vykoná se buď v cukrovaru nebo ve svobodném skladišti. Finanční orgánové prohlédnou zásylku, zjistí, zdali srovnává se s deklarací a přiloží po případě úřední závěru.

d) Dojde-li zásylka ve lhůtě odesýlacím úřadem předepsané k úřadu výstupnému a shledá-li úřad tento, že srovnává se úplně s deklarací, vyřídí zásylku, že může býti přes hranice převezena. Teprve když zásylka skutečně za hranice vyvezena byla, vydá úřad výstupní potvrzení o vývozu a učiní o tom oznámení přímo státní pokladně, u které výplata náhrady vývozní se má státi.

2. Má-li býti cukr spotřební nebo surový nezdaněný z cukrovaru do svobodného skladiště nebo surový a pískový cukr z cukrovaru nebo ze svobodného skladiště do cukrovaru dopraven, jest podnikatel povinen oznámiti

to organům finančním, majícím stálý dozor v cukrovaru nebo ve svobodném skladišti. Zřízenci finanční zjistí váhu a druh cukerních výrobků, které se odvézti mají, zanesou to do zvláštních rejstříků a odkážou zásylku, kterou závěrou opatří, finančnímu orgánu, majícímu dozor nad podnikem, pro který jest zásylka určena. Dojdou-li výrobky nezdaněné, na cukrovar poukázané, vyšetří finanční orgán zásylku, prozkoumá úřední závěry, zjistí váhu a druh cukerních výrobků a zašle potvrzení o tom, že zásylka došla, finančnímu orgánu, který zásylku před jejím odesláním byl prozkoumal.

V. Tresty.

Zák. o dani z cukru prohlašuje následující jednání za trestná:

1. Počal-li pod ikatel výrobu cukru provozovati, aniž by to byl úřadu finančnímu dříve oznámil, má býti potrestán trestem od 1000 zl. do 10 000 zl., a počal-li s provozováním dříve, než jak byl ohlásil, trestem od 100 zl. do 1000 zl. (§ 48.).

2. Neohlášené vyklízení výrobků z cukrovaru, které jest poplatným, tresce se pořádkovými tresty od 5 zl. do 500 zl. (§ 49).

3. Těžkého přestupku důchodkového dopouští se obchodník cukrem nebo živnostník cukr při své živnosti potřebující, který cukerní výrobky, které nejsou opatřeny úředními známkami, nebo které jsou opatřeny známkami padělanými neb již upotřebenými, vědomě u sebe přechovává, na sebe převádí, prodej jich nabízí, nebo jinému postoupí, rozšiřuje nebo rozšiřovati se snaží.

Pro vyměření trestu budiž položen za základ obnos daně spotřební z dotýčných výrobků.

4. Obchodník cukrem nebo živnostník cukr při své živnosti potřebující, který vybíraje cukerní výrobky z obalu úřední známkou opatřeného, opomene tuto známku zničiti, má býti potrestán pořádkovým trestem od 2 zl. do 200 zl.

5. Vývozník cukru dopouští se těžkého přestupku důchodkového:

a) udá-li ve vývozní opovědi cukr ve množství větším o 5%, a činí-li nárok na náhradu vývozní;

b) žádá-li ve vývozní opovědi náhradu vývozní v obnosu vyšším, než která jemu dle skutečného množství cukru přísluší;

c) nemá-li cukr, který se vyváží, té jakosti, kterou předpokládá náhrada vývozní, nebo byl-li na místě cukru shledán jiný předmět.

Trest vyměří se 8—16násobným obnosem vývozní náhrady, která se neprávem žádá.

Pokuty při těžkých přestupcích důchodkových vyměřují se 8—12násobným obnosem daně spotřební, o kterou měla býti pokladna státní zkrácena. Byl-li vinník již potrestán pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, může býti trest zvýšen až ku 16násobnému obnosu daňovému. Podnikatel, nespravuje-li sám závod, ručí bezvýjimečně za pokuty peněžité, které byly správci závodu, po případě jeho zástupci uloženy.

Pokuty peněžité, pokud ovšem trestním nálezem ještě uloženy nebyly, promlčují se ve 3 letech.

Daň z kuponů jest daň, které podléhají příjmy z úroků, dividend, veřejných úpisů dlužních, zapůjček loterních a akcií; zapravuje se při vyplácení kuponů srážkou obnosu na daň připadajícího, čímž rozeznává se ode všech ostatních druhů daně z příjmů. Majitel státních dlužních úpisů přijímaje úroky, platí daň kuponovou spíše jako věřitel státu, což může

státu býti na škodu jmenovitě tehdy, kdy majitelem obligací státních jest cizinec, který není povinnen platiti daň státu cizímu. Daň z kuponů zakládá se v ustanoveních o dani z příjmů, kteréž podléhají úroky ze zápůjček, pohledávek dlužních, důchodů doživotních a z jiných důchodů majících za předmět úroky z kapitálu. Daně kuponové jsou sproštěny půjčky státní, jimž osvobození od placení daně jest zajištěno (renta zlatá), dále některé zápůjčky obecní, obligace prioritní a cizozemské papíry cenné. Daň kuponová vztahuje se tedy na sjednocený dluh státní, jakož i na zápůjčky loterní z let 1854 a 1860. Výška srážky jest rozdílnou. Původně obnášela míra úroková daně z příjmů 5%, později však zvýšena byla na 7%. Na to byla daň kuponová zák. ze dne 20. června 1868 a zák. ze dne 26. června 1868 č. 67. ř. z. zvýšena, míru daně obsahuje pro všeobecný založený dluh státní 16%, pro výhry a úroky zápůjček loterních z r. 1854 a 1860, jakož i zápůjčky berní z r. 1864 20%. Ostatní úroky a dividendy podléhají srážce daně 10%. Úroky ze zástavních listů spořitelen a úroky ze zápůjček obecních, které daně sproštěny nejsou, konečně úroky ze spořitelních vkladů společenstev a záložen má příjemce přihlásiti ve přiznání (fassi) daně z příjmů.

Daň z lihu viz Daň kořaleční.

Daň z masa. Daň z masa upravena je (nehledě k dani z masa ve městech uzavřených) zák. ze dne 16. června 1887 č. 60 ř. z. a vykonávacím nařízením ze dne 26. června 1877 č. 61. ř. z.

I. Předmět a podmět daňový.

1. Dani z masa podléhají zvířata v sazbě zákonem stanovené taxative uvedená, jakož i maso zvířat těchto. Masem rozumí zákon o dani z masa všecky k lidskému požívání způsobilé části (tedy na př. i tuk) zvířat v sazbě jmenovaných, vyjímaje krev a vnitřnosti, nechť jsou ve stavu surovém, nechť uzené, nasolené, nakládané, obzvláště i uzenou slaninu, maso konservované a jiné výrobky z masa.

2. Ku placení daně z masa jsou zavázáni:

a) řezníci, uzenáři, hostinští a vůbec osoby, které úplatné scizování masa buď syrového nebo připravovaného po živnostensku provozují (§ 1 čís. 1 lit. *a* jmen. z.);

b) osoby, které sice živnosť řeznickou neprovozují, které však porazivše kus dobytka dani podléhajícího se o něj rozdělí nebo čerstvé maso jeho zcela nebo z části rozprodají;

c) osoby, které prodávají v malém maso naložené, slaninu, maso konservované a jiné výrobky masné, které z velkoobchodů do svého závodu přenášejí.

II. Jednání poplatná.

1. Vyjímaje porážení dobytka za příčinou zamezení nebo potlačení nemocí dobytčích (§ 3 č. 1 jmen. z.) a porážení zvířat uvedených ve 2. a 6. řadě sazby, které před se běřou osoby, jež maso ani nevysekávají, ani jiný obchod s masem v malém neprovozují, nýbrž poražený dobytek v celých kusech prodávají (huntýři, § 3 č. 4 jmen. z.), jest porážení při řeznických živnostech bezvýminečně dani podrobeno (§ 1 čís. 1 lit. *a* jmen. z.). Porážení, které jiné osoby před se běřou, jest, vyjímaje případy nemocí dobytčích jen tehdá dani podrobeno, děje-li se buď na společný účet 2 nebo více osob (§ 1 č. 1 lit. *b* jmen. z.), anebo scizuje-li se čerstvé maso zabitého zvířete buď zcela anebo z části úplatně (§ 1

č. 1 lit. *b β* jmen. z.). Však i zde nepodléhá dani porážení pro společné slavnosti (§ 3 č. 3 jmen. z.) a porážení vepřů, z nichž se jen syrový tuk scizuje (§ 3 č. 2 jmen. z.).

2. Odebírání masa jest podrobeno dani jen na straně živnostníníkově (řezníkově), když daň z masa pro obvod platnosti tohoto zákona vyměřena ještě nebyla (na př. při mase přiváženém z jatek daně prostých, z cizozemska), aneb jestliže maso se odebírá ze řeznické živnosti, která ve příčině daně sjednání učinila aneb konečně, když byla sice daň zapravena, avšak dle nižší položky sazbové, než která platí v místě odebrání (§ 1 č. 2 jmen. z.). Dani nepodlehá odebírání masa z místa za účelem vybírání daně potravní uzavřeného, byla-li v místě tom daň již zapravena, jakož i odebírání masa huntýři pro jich domácí spotřebu a konečně odebírání od živnostníka, který platí daň na základě sjednání, když maso odebírají osoby, které jen vyvařováním masa se zaměstnávají, je však neprodávají (§ 4 č. 5, 6, 7 jmen. z.).

3. Vyjímaje toliko případy, kde maso jako část povinné stravy od hlav rodiny, službodárců atd. se poskytuje (§ 5), jest scizování masa vůbec dani podrobeno, když z něho v obvodu platnosti tohoto zákona daň vůbec ještě vyměřena nebyla, aneb když scizovatel platí daň na základě sjednání, kteréž na místo, kde se maso odevzdává, se nevztahuje, a konečně, když daň sice dle sazby byla zapravena, však dle položky nižší, než která platí v místě, kde se maso odevzdává (§ 1 č. 3 jmen. z.).

Osoby, které pouze velkoobchod uzeným, nasoleným masem nakládaným, slaninou, salámy aneb jinými výrobky provozují, jsou nejen ve příčině porážení, nýbrž i ve příčině odebírání a scizování masa z povinnosti daňové vyňaty, za to však ohledně použití masa pro potřebu domácí dani podrobeny (§ 6 č. 9 lit. *a* a § 1 č. 4 jmen. z.). Provozují-li tyto osoby též obchod v malém se zmíněnými druhy masa a je-li místnosť, kde zásoba pro obchod v malém aneb pro domácí spotřebu určená se uschovává, od místnosti velkoobchodu úplně oddělena, jest přenášení zmíněných druhů masa z místností velkoobchodu do místností oněch jednáním poplatným (§ 1 č. 4 a § 9 lit. *b* jmen. z.).

III. Povinnosť daňová.

Každá osoba, která poplatné jednání před se béře, jest povinna daň platiti (§ 7 jmen. z.).

1. Vyměření daně: Daň jest dle jednotlivých poplatných zvířat různá. Měřítkem sazby jest jednak kus, jednak váha masa. Z »kusu« platí se daň, když »porážka« dani jest podrobena, vyjímaje případ, když osoba, živnost řeznickou neprovozující, porazí zvíře, z něhož však jenom část zcizí (§ 9 č 1 a § 9 č. 2 jmen. z.), dále ve případech, kde odebírání masa nebo prodej jeho jest poplatným, nebo když celé poražené zvíře bez oddělení částí dani podrobených aneb toliko s oddělením hlavy nebo nohou jest předmětem jednání poplatného. Ve všech ostatních případech jest měřítkem váha (§ 2 č. 2). Je-li jednání jen proto poplatným, poněvadž z masa prve jen dle nižší položky sazbové daň byla zapravena, je rozhodnou difference mezi sazbami v různých místech platnými. Daň z masa dle sazby vyměřená může jen tak zv. boletami, jež jméno a bydliště plátcovo udávají, býti zapravena (§ 10 jmen. z.). Míra daně řídí se dále místem, kde se jednání poplatné před se béře (§ 9). Místem rozumí se příslušný obvod obce — při území statku katastrální obec statek obkličující (§ 11).

Sazba řadí veškerá místa do 3 místních tříd. Do I. třídy náležejí místa, která při posledním sčítání lidu vykazovala přes 20.000 obyvatelstva, do II. patří místa s obyvatelstvem od 10.000 do 20.000 a do III. místa s obyvatelstvem do 10.000. Pro obce venkovské platí ta výhoda, že celá obec venkovská do III. třídy náleží, i když souhrn obyvatelstva jejího 10 tisíc duší dosahuje nebo převyšuje (sazba *a* § 11 jmen. z.).

2. Vybírání daně. Vybírání děje se buď dle sazby, bud na základě sjednání nebo propachtováním.

IV. Dozor.

1. Všeobecný dozor. Živnost řeznická stojí pod dohledem úřadu finančního. Kdo živnost řeznickou provozovati aneb na jiné místo přenésti chce, musí to oznámiti finančnímu úřadu I. stolice, který jemu vydá t. zv. povolovací list důchodkový. Orgány bdící nad zachováním předpisů o dani z masa (státní orgány, pachtýři, společnosti daň sjednavší) jsou oprávněny, kdykoliv ve dne, a jestliže jednání poplatné v noci se předsebeře, i v noci do místností živnostenských vstoupiti a tam za účelem úředního jednání prodlévati. Majitel živnosti je povinen buď sám neb svými lidmi ku jich žádosti při prohlídce pomáhati a jim potřebná vysvětlení poskytnouti (§ 20 a 21 jmen. z.). Za místnosti živnostenské pokládají se skladiště, jatky ne více než 2 km. od skladišť vzdálené, místnosti, v nichž majitel živnosti zásoby masa uschovává aneb dobytek dle sazby poplatný chová, konečně všechny prostory s těmito místnostmi bezprostředně souvisící. Orgánové dozorčí jsou oprávněni konečně též veřejné jatky ve dne a ve případě nočního porážení i v noci prohlížeti a zde za příčinou úředních výkonů se zdržovati, do protokolu nahlížeti a z něho výpisy si činiti.

2. Dozor při zapravování daně dle sazby (§ 24—39 jmen. z.). Majitel živnosti musí jednotlivé prostory místností živnostenských dle nařízení finančního úřadu znameními a číslicemi opatřiti a každou změnu těchto místností do 48 hodin oznámiti; musí též vésti přihlašovací a revisní archy a jest povinen jednotlivá poplatná jednání z pravidla 12 hodin napřed ohlašovati (jestliže zvíře bezodkladně v takový čas musí býti zabito, kdy již úřadovny finančních orgánů jsou uzavřeny, aneb je-li oznámení nemožným, stačí, oznámí-li se porážka obecnímu představenému § 32 jmen. z.). Dále dlužno oznámiti každou změnu ve stavu dobytka, vyjímaje změny ve stavu dobytka tažného a se pasoucího, pokud déle 6 dnů z místností dozoru podrobených vzdálen není a vyjímaje ony kusy dobytka, které v hostinci dani podrobeném odděleny jsouce od dobytka hostinskému patřícího, třetím osobám náležejí a nejvýše 3 dny v hostinci setrvati mají. Z dozoru toho jsou vyjmuty řeznické místnosti, kde se dobytek neporáží (§ 34 jmen. z.). Podnikatel řeznické živnosti jest zavázán orgánům finančním ku jich žádosti přihlašovací i revisní arch a též boletu předložiti a proti potvrzení jim vydati. Podnikatel živnosti, jehož dobytek dozoru podléhá, jest posléze zavázán, nejen dobytek, který má, nýbrž i dobytek jemu chybící vykázati. (Zajde-li kus dobytka smrtí aneb jinou náhodou, dlužno to ihned představenému obce oznámiti a dle možnosti i prokázati.)

3. Vykonávání dozoru u osob, které živnost dani z masa podrobenou provozují (§ 38 a 39 jmen. z.) Jednání poplatné musí býti oznámeno a z něho daň vyměřena. Pokud se ohlášení a vyměření

daně nestalo, nesmí jednání poplatné, vyjímaje porážky nutné, předsevzato býti (§ 38 jmen. z.). Finanční orgánové jsou oprávněni v den, kdy jednání poplatné má se předsevzíti, do příslušné místnosti vstoupiti a tam místná opatření učiniti (§ 39 jmen. z.).

V. Náhrada daně.

Daň zaplacená může se žádati nazpět (§ 35 jmen. z.) jen tenkráte, když zvíře nebo maso, z něhož daň byla zapravena, má dopraveno býti do místa pro vybírání daně potravní uzavřeného. Povolení k tomu udílí finanční úřad I. stolice na dobu 1 rokn každému, kdo řeznickou živnost podrobenou dani dle sazby provozuje, aneb kdo se podrobí přepisům kontrolním pro tuto živnost platným.

Daň, jejíž náhrada se žádá, musila za příčinou porážky zapravena býti s výhradou případného jejího vrácení.

Zvíře dani podrobené musí se do místa uzavřeného dopraviti celé (vyjímaje nejvýš hlavu a nohy); při zvířatech pod č. 1 v sazbě uvedených nutno dopraviti však nejméně 25 kg. masa (§ 28 posl. věta jmen. z.)

Poražená zvířata musí nejdéle do 3 dnů po porážce ze živnostenské místnosti a z jatek býti odstraněna.

Nárok na vrácení daně musí se během 14 dnů ode dne vydání bolety ku platnosti přivésti.

Dozorčí orgánové jsou oprávněni, zvířata s výhradou vrácení daně poražená způsobem neškodným poznamenati, aby jich totožnost při dovozu do města uzavřeného zjištěna býti mohla.

VI. Tresty.

Zákon o dani z masa prohlašuje následující jednání trestnými:

1. Použije-li kdo ku průkazu, že daň zapravena byla, bolet nepravých nebo padělaných.

2. Vymůže-li si osoba, činící nárok na vrácení daně, potvrzení o tom, že zvíře nebo maso do města uzavřeného dopravila, aniž by se tak bylo stalo a aniž by se byla daň dříve zapravila.

3. Naleznou-li se v místnosti živnostenské části zabitého zvířete, jehož zdanění nemůže býti prokázáno.

4. Předsevezme-li kdo jednání poplatné bez předcházejícího ohlášení, stihne jej trest pořádkový.

Trest obnáší z pravidla 4—8násobný obnos zkrácené daně; nezdaněný dovoz do měst tresce se jako podloudnictví 5—10násobným obnosem daně. Kromě jmen. z. platí tu též podpůrně ustanovení trest. zák. důchodkového.

VII. Sazba potravní daně z dobytka jatečného a drobného a masa pro území otevřené:

Číslo položky	Pojmenování předmětu dani podrobeného	Měřítko ku vyměření daně	I.		II.		III.	
			třída					
			výše poplatku v r. m.					
			zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1	Dobytek jatečný a drobný, a sice: voli, býci, krávy a telata přes rok stará	za kus	5	04	3	78	2	52
2	telata do 1 roku	» »	—	84	—	63	—	42
3	ovce, berani, kozy, skopci	» »	—	32	—	25	—	17
4	jehňata do 14 *kg*, kůzlata, selata .	» »	—	21	—	17	—	11
	za kuzlata v Tyrolsku, Vorarlbersku, Krakově, Haliči a Bukovině . .	» »	—	09	—	07	—	04
5	vepři od 5—19½ *kg*	» »	—	63	—	42	—	32
6	vepři přes 19½ *kg*	» »	1	26	—	95	—	69
7	čerstvé maso . . . . Jednotlivé k lidskému požívání způsobilé části poraženého dobytka, pak nasolené, uzené a naložené maso, salámy a jiné výrobky . .	100 *kg*	1	87	1	50	—	94

Poznámka: 1. ze zvířat, jimž jen jednotlivé části (hlava neb nohy) odňaty jsou, vyměří se daň dle sazby. 2. Za telata ne starší 1 roku považují se taková, jimž ještě žádný mléční zub nechybí. 3. Váhami v položkách 4, 5 6 uvedenými rozumějí se váhy zvířat v čase, kdy se daň vyměřuje; 4. při vážení masa neodpočítávají se části k lidské potřebě nezpůsobilé (jako kosti).

Daň z příjmů.

Daň z příjmů zavedena byla pat. ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z. jednak za účelem zvýšení a doplnění daní výnosových, jednak za tím účelem, aby břímě daňové stejnoměrněji rozděleno bylo. Příjmy dani této podléhající vřaděny jsou do 3 tříd, v nichž různým způsobem daň se vyměřuje.

I. Třída první.

1. Předmět daně.

Do prvé třídy vřaděny jsou příjmy z podniků dani výdělkové podrobených, pak příjmy z báni a hutí a důchody z pachtu. Sproštěny daně z příjmů jsou příjmy plynoucí z umění, ze živností, z vyučování soukromého a z provozování dopravy oněch osob, jimž vyměřena jest daň výdělková dle třídy nejnižší. Osvobozeni od placení daně z příjmů jsou též obchodníci podomní.

Osvobození však místa, nemá provozuje-li táž osoba dvě nebo více zaměstnání, jež spadají do nejnižší třídy sazby, zároveň (výn. min. fin. ze dne 11. července 1850 č. 8710.).

Podniky I. třídy mohou býti sproštěny daně z příjmů jen tehdá, neobnáší-li příjem z nich ani 600 zl. (nál. spr. s. dv. ze dne 13. března 1879 č. 467 sb. »Budwinski« č. 447). Společenstva výrobní a hospodářská, pak záložny sproštěny jsou daně z příjmu, neobnáší-li příjem za minulý rok ani 300 zl. Lékárny milosrdných bratří jsou rovněž osvobozeny od placení daně z příjmů.

2. Daň z příjmů vyměřuje se v této třídě na základě přiznání čili fasse, které jest poplatník povinen úřadu předložiti. Má-li poplatník dva nebo více podniků, z nichž jeden vykazuje příjem poplatný, druhý

13*

ale schodek, může žádati, aby schodek od příjmu při vyměření daně se odečetl (§ 19. předpisu vyk. ku pat. o dani z příjmů výn. min. fin. ze dne 11. ledna 1850.). Daň vyměřuje se z pravidla dle jednoročního čistého příjmu vyšetřeného na základě průměru tříletého. Při vyšetřování čistého příjmu společností obchodních beře se zřetel ku veškerým příjmům a vydáním do provozování obchodu spadajícím a sice bez ohledu na to, pochází-li z obchodů zde nebo v cizině uzavřených. (nál. spr. s. dv. ze dne 11. května 1886 č. 1297 sb. »Budwinski« č. 3052). Za příjem při vyšetřování poplatného čistého příjmu pokládají se pouze obnosy, které již zapraveny byly, nikoli však obnosy dosud nezaplacené. (nál. spr. s. dv. ze dne 7. dubna 1888. č. 1204 »Budwinski« č. 4001.); rovněž se nepřipouští, aby jednotlivý příjem poplatníkův, který jest výsledkem několikaleté práce, byl rozdělen na léta, po která poplatník se o příjem ten přičiňoval (nál. spr. s. dv. ze dne 3. března 1888 č. 3062 z r. 1887 sb. »Budwinski« č. 3965.). Zisk pachtýřů z pachtu podléhá dani z příjmů i tehda, když předmět pachtu daní výdělkovou stížen není.

3. Míra daně obnáší v této třídě 5% čistého příjmu (ordinarium), k čemuž přistupuje ještě přirážka mimořádná t. zv. extraordinarium obnášející rovněž 5%; neobnáší-li daň výdělková a daň z příjmů I. třídy v ordinariu dohromady ani 30 zl. vyměří se extraordinarium toliko 70% ordinaria čili 3½% čistého příjmu. Daň nemá se vyměřovati nikdy obnosem menším, než kolik obnáší daň výdělková o ⅓ zvýšená. Daň výdělková odečte se od daně z příjmů, která se pak pouze ve zbytkovém obnosu předepíše.

II. Třída druhá.

1. Předmět daně. Sem náleží:

a) platy za práce a služby osob dani výdělkové nepodlehající, kteréž osobám pracujícím nebo služby konajícím po dobu jich zaměstnání nebo po skončení jeho se vyplácejí;

b) příjmy, jichž dostávají jako stálé důchody roční z ústavů zaopatřovacích nebo z ústavů na dožití pojišťovacích ti, pro něž vklady do těchto ústavů učiněny byly. Sem patří:

α) služné, přídavky osobní a vůbec příjmy stálé (napřed ustanovené), nejsou-li spojeny se závazkem zapravovati jisté výdaje služební, kterých požívají (veřejní a soukromí) úředníci a služebníci; požitky zvláštní, kterých požívají úředníci vzhledem ku zvláštním poměrům místním, nebo vzhledem ku zvláštnímu úřednímu postavení, jako užívání bytu v budově úřední, příbytečné, přídavky služební nepodlehají dani z příjmů. Platy zemských maršálků a přísedících zemského výboru jsou rovněž předmětem daně z příjmů, ač nejsou-li pouhou náhradou výloh cestovních nebo přídavky úředními nebo representačními.

Pro poplatnost lhostejno jest, zda-li postavení, se kterým jest plat spojen, jest doživotním neb jen dočasným nebo prozatimním, zda-li plat jest určitou částkou napřed určen čili nic; stačí tu, přísluší-li poplatníkovi stálý nárok na požitek, který se zakládá ve smlouvě služební, ve stanovách aneb i ve zvyklosti;

β) výslužné, platy odpočivné, podpory a dary z milosti. které dostávají úředníci, důstojníci a služebníci na čas nebo na vždy do výslužby daní, jakož i vdovy a děti osob těchto;

γ) příspěvky, které ze státní pokladny, z fondů veřejných neb obcemi se poskytují obročníkům, společnostem klášterním a řádům duchovním ku výživě;

δ) příjmy plynoucí ze zaměstnání dani výdělkové nepodléhajících, přijmy spisovatelů, umělců, lékařů, professorů universitních, pokud se týče kolejného a tax zkušebních, bab porodních, učitelů soukromých v místech nemajících 4000 obyvatelstva, poštmistrů, trafikantů, majitelů skladů tabákových.

Odbytné, které dostávají úředníci nebo služebníci, byl-li služební poměr jich před ustanoveným časem zrušen, nepodlehá dani z příjmů (nál. spr. s. dv. ze dne 16. března 1889 č. 835 sb. »Budwinski« č. 4576).

Sproštěny jsou daně z příjmů:

a) příjmy služební aktivních vojínů a důstojníků;

b) požitky, které povoleny jsou ze státní pokladny, z fondů veřejných neb obcemi klášterům žebravým, řádům duchovním zaměstnávajícím se vyučováním, výchovou nebo opatrováním nemocných, pak školám, kostelům, chorobincům, nebo jiným ústavům dobročinným k jich výživě;

c) příjem do třídy druhé náležející, který poplatníkovi neposkytne ročně ani důchod 630 zl.; příjmy jedné osoby, které dohromady sečtěny obnos 630 zl. převyšují, jsou ovšem předmětem daně, která se pak dle úhrnného jich obnosu vyměří. (výn. min. fin. ze dne 25. února 1850 č. 32597);

d) výslužné členů řádu Marie Teresie a jich příbuzných (n. min. fin. ze dne 23. února 1851 č. 50 ř. z.);

e) příjmy spojené s medaliemi udatnosti (n. min. fin. ze dne 12. května 1851 č. 129 ř. z.);

f) příjmy tureckých poddaných v Rakousku žijících (výn. min. fin. ze dne 4. srpna 1852 č. 13073 č. 264 česk. z. z. *a* 191 mor. z. z.);

g) příjmy ze zaměstnání zemědělských plynoucí, jež nejsou podrobeny dani výdělkové a příjmy nádenníků, pacholků, tovaryšů a dělníků výpomocných; zaměstnání pomocníka notářského nelze však pojati v zaměstnání těchto pomocníků (nál. spr. s. dv. ze dne 19. dubna 1887 č. 1129 sb. »Budwinski« č. 3490.).

2. Při vyměřování daně třeba rozeznávati příjmy stálé t. j. platy, kteréž vyplácí pokladny státní, pokladny veřejné nebo osoby soukromé částkami určitými a příjmy nestálé t. j. příjmy, které se čas od času mění. Vyplácí-li pokladna státní příjmy stálé, není poplatník povinen předkládati zvláštní přiznání, ježto pokladna vyplácející sama daň vyměří a z příjmu hned srazí. Pokladny veřejné zpraví úřad berní o každém příjmu stálém, který vyplácejí. Stálé příjmy vyplácené soukromými osobami mají býti úřadu bernímu přiznány jak tím, kdo příjem béře, tak i osobou příjem ten vyplácející.

Příjmy nestálé mají se přiznati týmž způsobem jako příjmy třídy I. (§ 12 a 22 pat. ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z.). Právo popírati povinnosť zapraviti daň z příjmů nepřísluší těm, kteří vyplácejí stálé příjmy (nál. spr. s. dv. ze dne 5. prosince 1891 č. 3907 sb. »Budwinski« č. 6295.). Příjmy »artistů« na čas engažovaných, jež jsou na měsíc umluveny a ze kterých artisté zapravovati musí jisté výdaje služební, mají přiznati pouze příjemci jich a nikoliv též ti, kteří příjmy ty vyplácejí (nál. spr. s. dv. ze dne 23. listopadu 1889 č. 3535 sb. »Budwinski« č. 4977.).

3. Míra daně obnáší 1% z každých 1050 zl. s tím omezením, že nejnižší poplatný roční příjem musí obnos 630 zl. převyšovati a že míra daně stoupá jen do 10%, takže míra daně z příjmů obnos 9450 zl. převyšujících vždy jen 10% se rovná. Ku této dani (ordinarium) přistupuje ještě přirážka t. zv. extraordinarium obnášející 100% nebo 70%, dle toho, převyšuje-li ordinarium obnos 30 zl. čili nic.

III. Třída třetí.

1. Předmět:

Sem náleží úroky z půjček, doživotní neb jiné důchody, které se na místě úroků vyplácejí, pokud důchody ty nejsou zahrnuty ve třídě druhé, dále příjmy spořitelen, ústavů zaopatřovacích a na život pojišťujících. K úrokům poplatným patří též úroky z pohledávek váznoucích na realitách »daně prostých«.

Sproštěny daně z příjmů jsou:

a) příjmy ze vkladů spořitelních (§ 7. pat. o dani z příjmů);

b) dokáže-li někdo, že veškeré jeho příjmy nehledě ke dluhům neobnášejí více než 315 zl., může žádati, aby úplně byl sproštěn daně z příjmů, která by na úroky z kapitálu nebo na důchody jeho vypadla a sice buď přímo, nebo v podobě srážky dlužníkovi povolené; zaplatil-li již daň, může žádati za vrácení její. (§ 8 pat. jmen.);

c) spolky založené dle zásady vzájemnosti jako dělnické pokladny nemocenské, spolky pensijní, pohřební atd. jsou osvobozeny od placení daně z příjmů (zák. ze dne 15. dubna 1885 č. 51 ř. z.);

d) příjmy jmění sirotčího (výn. min. fin. ze dne 2. listopadu 1854 č. 5700) a t. zv. výměnky jsou rovněž prosty daně z příjmů.

Důchod ve smyslu § 8. pat. o dani z příjmů předpokládá skutečné složení kapitálu, takže doživotní důchod, který kdo z titulu výbavy požívá, dani z příjmů nepodléhá (nál. spr. s. dv. ze dne 26. ledna 1892 č. 288 sb. »Budwinski« č. 6391.) Při důchodech doživotních jsou pouze zákonné úroky z kapitálu důchodového předmětem daně.

2. Daň vyměřuje se na základě přiznání čili fasse, při čemž rozhodným jest stav příjmů v den 31. prosince roku, který předchází roku bernímu.

3. Míra daně obnáší 5% a 100% přirážky.

IV. Proti vyměření daně připouští se do 30 dnů stížnosť ku zemskému finančnímu ředitelství a ku správnímu soudnímu dvoru. (zák. ze dne 19. března 1876 č. 28 ř. z.).

V. Tresty: Kdo, byv úřadem vyzván, aby předložil přiznání příjmů nebo doklady toho se týkající, nevyhoví tomuto vyzvání v ustanovené lhůtě, má býti k tomu donucen pokutami peněžitými (§ 32 pat. jmen.). Zamlčel-li však poplatník ve přiznání poplatný příjem, učinil-li udání nepravdivá, nebo hledí-li se vymknouti povinnosti daňové tím, že přiznání vůbec úřadu nepodá, má býti potrestán pokutou, která se rovná trojnásobnému obnosu, o který daň měla býti zkrácena (§ 33 pat. jmen.).

Daň z vína a moštu viz Daň potravní.

Daň z vína umělého viz Víno umělé.

Daň z výčepu viz Živnosť hostinská a výčepnická.

Daň ze psů.

Daň ze psů náležející mezi daně z přepychu, zavedena byla z důvodů zdravotních a bezpečnostních, zvláště však za tím účelem, aby člověk

chráněn byl před vzteklinou. V Rakousku nevybírá daň ze psů stát, nýbrž pouze obce.

Pro království české byla zák. ze dne 29. března 1873, č. 24. z. z. vydána následující ustanovení o vybírání daně ze psů:

Obce mají právo uložiti daň na držení psů starších 4 měsíců, kterážto daň nesmí v obcích městských obnášeti více než 4 zl. a v obcích venkovských více než 2 zl. ročně z každého psa. Na psy, kteří ku hlídání domu a dvora na řetěze se drží, pak na psy, kteří slouží k účelům živnostenským, hospodářským nebo honebním, smí se uložiti daň nejvýše v obnosu polovičním. Majitelé psů, kteří se pouze na čas v některé obci zdržují, nemusí platiti daň, platí-li ji v obci jiné.

Psi, z nichž daň zapravena byla, mají nositi k vůli kontrole na nákrčníku známku, kteráž se při placení daně majiteli psa vydá. Majitelé domů jsou povinni předložiti každoročně úřadu obecnímu seznam nájemníků, kteří psy mají. Ze psů nepřihlášených musí majitelé jich zaplatiti daň v obnosu dvojnásobném. Psy známky nemající má pohodný zničiti. V Praze vybírá se daň ze psů na základě výn. zem. výb. ze dne 24. listopadu 1873 č. 29325.

Daně přímé a nepřímé.

I. Pojem.

Veškeré daně od dávných dob rozděluje věda na dvě hlavní skupiny, na daně přímé a daně nepřímé, leč v našem zákonodárství scházejí tyto pojmy druhové.

Daněmi přímými jsou nucené příspěvky hospodářství soukromých, jež hospodářství veřejné (stát, země, obec) beze zvláštní náhrady vybírá, a jež totéž soukromé hospodářství nese, které je zapravuje. Jsou tedy daně přímé dávky, které se poplatníku přímo ukládají a přímo od něho vybírají. Tím liší se daně tyto od daní nepřímých, kteréž se nevybírají od vlastních poplatníků bezprostředně, nýbrž prostřednictvím osoby, jež pak je na jiné osoby uvaluje. Jsou tedy poplatníci a plátcové při daních nepřímých osobami různými, kdežto při daních přímých jsou to osoby tytéž.

II. Daně přímé.

V Rakousku nebyly daně přímé zavedeny najednou dle určitého plánu, nýbrž byly zaváděny dle potřeby.

Daně přímé rozděliti dlužno na reální a osobní daně. Reálními daněmi jsou ony, jež se předpisují držiteli reality (pozemku, budovy) proto, že jest držitelem její; daň ukládá se tu jaksi do jisté míry realitě samé. Osobními daněmi jsou ty, které se vybírají od určité osoby s ohledem na zaměstnání neb osobní příjmy její. Daněmi reálními jsou: 1. daň pozemková, 2. daň domovní, a osobními: 1. daň z výdělku a 2. daň z příjmů.

III. Daně nepřímé dělí věda: 1. v daně spotřební a 2. v daně obchodové. Daně spotřební možno děliti dále na daně z bytů ve městech (t. zv. groš činžovní), daně přepychové (daň ze psů, kolek z hracích karet), daň z meliva, daň z masa, daň ze soli, daně z nápojů, daň z cukru, daň z tabáku; jakožto daně obchodové uvádějí se daně dědické,, bursovní, kolky na kvitance, na účty, na lístky železniční atd.

Dar jitřní jest dar, který muž slibuje dáti své manželce prvního jitra po sňatku (§ 1232 o. o. z.). Zřízení toto jest původu německoprávního; darem jitřním rozuměl se dar, jenž manželce za obětované panenství

následujícího jitra po svatební noci mužem byl odevzdán. Později však dáván byl dar jitřní též vdovám, když opětně se provdaly.

Zákonník občanský v tomto směru rovněž rozdílu nečiní. V theorii setkáváme se s názorem, že nárok na dar jitřní předpokládá, aby manželství bylo skutečně konsumováno. Zemřel-li tedy manžel před tím, nemůže ani pozůstalá manželka, a zemřela-li ona dříve, ani její dědicové dar ten žádati. Naproti tomu přísluší dědicům manželčiným nárok na dar jitřní i tenkráte, když manželka po vykonaném souložení jitra se nedožila, ježto »jitro« neznamená zde čas vzniku závazku, nýbrž toliko čas splnění jeho. Dle opáčného mínění nabývá se nárok na dar jitřní teprve úsvitem jitra.

Ku platnosti slibu darovacího potřebí jest formy notářského aktu (§ 1 zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.), tam pak, kde zákon tento ještě neplatí, formy písemní (§ 943 o. o. z.). Odevzdání daru jitřního může býti žádáno ihned, úroky však žádati nelze (rozh. nejv. s. ze dne 30. listopadu 1871 č. 8302 Gl. U. 4343). Dle zvláštní domněnky zákonné v pochybnosti pokládá se za to, že slíbený jitřní dar v prvních třech letech manželství byl odevzdán. Naléhá-li tedy manželka teprve po projití tří roků po uzavřeném manželství na splnění slibu darovacího, musí dokázati, že slib splněn nebyl. V případě konkursu jest dar jitřní jakožto pravé darování zařaditi do páté třídy věřitelů konkursních (§ 48 konk. ř.).

Dar snubní viz Právo manželské.

Darování.

I. Pojem.

Darování v širším smyslu jest každé právní jednání směřující ku bezplatnému poskytnutí majetkového prospěchu. V užším a vlastním smyslu však jest darování smlouvou, kterou jedna strana bezplatně zmenšujíc své vlastní jmění poskytuje s úmyslem obohacovacím druhé straně prospěch majetkový, kterýž tato s úmyslem stejným přijímá. Podstatné znaky pojmu darování jsou tudíž následující:

1. Darování jest právní jednání mezi živými, pročež vyloučiti sluší z pojmu darování ustanovení někoho za dědice nebo zřízení odkazu, ačkoliv i v těchto případech účelem právního jednání jest obohacení osoby druhé. Naproti tomu náleží sem darování na případ smrti (viz tento čl.), při kterémž toliko splnění smlouvy mezi živými učiněné, nastati má až po smrti dárcově.

2. Darování musí se státi bezplatně a dobrovolně. Není tudíž darováním, pakli obdařený měl již dříve žalovatelné právo na odměnu, buď ze zákona (na př. nálezné) anebo ze smlouvy, naproti tomu pojmu darování nepřekáží, stalo-li se darování z uznání za službu dárci prokázanou, aneb vzhledem ku zásluhám obdařeného, nebo z vděčnosti, t. zv. darování remuneratorní (§§ 940, 941 o. o. z.), neboť na pohnutkách nezáleží. Přípověď výslužného učiněná vdově není darováním (rozh. nejv. s. ze dne 21. září 1886 č. 6317, časop. »Jur. Bl.« r. 1886 č. 52). Poskytnutí »odbytného« na místě podílu dědického mezi živými jest darováním (rozh. nejv. s. ze dne 8. ledna 1884 č. 12945 sb. »Glaser Unger« č. 9830.). Neděje-li se darování bez úplaty se strany druhé, není tu darování. Bylo-li tedy předem již umluveno, že darující zase příjemcem má býti obdarován, t. zv. darování vzájemné, nelze mluviti o darování ohledně celku, nýbrž pouze ohledně toho, oč hodnota daru jednoho pře-

vyšuje hodnotu daru druhého (§ 942 o. o. z.). S pojmem darování snáší se však *příkaz* (modus) (viz tento čl.). Postoupení statku s výhradou výměnku jest, pokud hodnota statku převyšuje kapitalisovanou hodnotu výměnku, darováním (rozh. nejv. s. ze dne 17. července 1872 č. 6405 sb. »Glaser Unger« č. 4659 rep. n. č. 6.). Též při právním jednání *smíšeném* t. zv. negotium mixtum cum donatione, (§ 935 o. o. z.), nastati může darování (na př. věc v ceně 500 zl. prodá se za účelem obohacení kupce za 300 zl.), ačli úmysl stran k obohacení strany jedné směřoval.

3. Darování předpokládá *ztenčení dosavadního jmění dárcova.* O tom nelze mluviti, vzdá-li se kdo ve prospěch druhého nabytí očekávaného nebo skutečně napadlého nebo pochybného práva (§ 939 o. o. z.), ku př. odmítne-li kdo napadlé dědictví neb odkaz. Za darování rovněž nelze pokládati bezplatné obstarání cizích záležitostí, bezplatné konání práce, uschovávání, půjčku a výprosu.

4. Darování má v zápětí skutečné *obohacení obdařeného*, t. j. rozmnožení jeho jmění. Není tudíž darováním, převezme-li někdo bezplatně rukojemství aneb zřídí-li zástavu za cizí dluh, či vzdá-li se věřitel rukojemství nebo zástavy, neboť pohledávka věřitelova trvá nezmenšena dále a jmění dlužníkovo se tím nerozmnoží.

5. Při darování musí *úmysl dárcův* směřovati k obohacení obdařeného (animus donandi). Tato náležitosť nedostává se při opuštění věci (derelikci § 362 o. o. z.), při narovnání, při kterém jedna strana nezamýšlí druhou stranu obohatiti, nýbrž toliko vyhnouti se nejistému a nákladnému sporu.

6. Pojem darování konečně vyhledává, aby *obdařený dar přijal* t. j. aby ku obohacení druhou stranou zamýšlenému svolil, což se ovšem i mlčky státi může. Není tu tedy darování, má-li příjemce obdržené sumy za to, že mu byla dána zápůjčkou.

II. *Způsoby darování.*

Darování může nastati:

1. *bezprostředním převodem práva* dárcova na obdařeného, a to buď práva věcného (práva vlastnického, nebo práva ku věci cizí), aneb práva osobního (pohledávky). Darování věci movité uskuteční se fysickým odevzdáním nebo symbolickou tradicí, zasláním, prohlášením (constitutum possessorium a traditio brevi manu, § 428 o. o. z.), při věcech nemovitých knihovním vkladem pro obdařeného. Darování pohledávky uskuteční se postupem (cessí);

2. *vzdáním se práva* ve prospěch obdařeného;

3. *písemným slibem darovacím* bez skutečného odevzdání, čímž obdařený nabývá pohledávky proti darujícímu. (§ 943 o. o. z.) Pro tento způsob darování nestačí pouhý slib ústní, který by byl neplatným, nýbrž jest dle § 1 zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z. zapotřebí ku jeho platnosti *notářského aktu.* Z platnosti tohoto zákona vyjmuty jsou Solnohrady, Bukovina. Tyrolsko kromě obvodů sborových soudů tridentského a roveredského. V zemích těchto platí ještě § 943 o. o. z, jenž vyhledává toliko prostou formu písemní. Podpisu listiny darovací obdařeným se nežádá (rozh. nejv. s. ze dne 15. dubna 1856 č. 3575.).

Ku platnosti darování vůbec se vyhledává, aby dárce byl způsobilým ku bezplatnému scizení, což posuzovati jest dle všeobecných zásad o způsobilosti ku právním činům. Pro darování mezi manžely platí všeobecné

zákonné předpisy o darování (§ 1246 o. o. z.), a jest darování v těchto mezích předsevzaté úplně platným. Rytířům a kněžím německého řádu jest při darování přesahujícím obnos 300 dukátů opatřiti si svolení velmistra (§ 10 pat. ze dne 28. června 1840 č. 451 sb. z. s.). Dále jest zapotřebí, by obdařený byl způsobilým ku nabytí darovaného předmětu. V této příčině sluší poukázati ku §§ 104 a 105 tr. z., jednajícím o přijímání darů ve věcech úředních a o svádění ku zneužívání moci úřední, vedle kterýchž nabídnutý a skutečně odevzdaný dar aneb hodnota jeho má připadnouti chudinské pokladně onoho místa, kde zločin byl spáchán.

Ohledně míry darování ustanovuje § 944 o. o. z., že vlastník i celé své jmění přítomné může darovati, že však darování jmění budoucího jest platné jen potud, pokud nepřesahuje polovici tohoto jmění. V případě prvém ovšem nenastává universalní sukcesse v celé jmění dárcovo jako při dědictví, nýbrž obdařený musí teprve jednotlivé části tohoto jmění zvláště nabyti.

Z evikce není dárce práv, rovněž neručí za faktické vady darované věci (§ 922 o. o. z.). Kdo však cizí věc daruje věda, že jest věcí cizí, a obdařenému to zamlčí, ručí za škodu z toho vzešlou (§ 945 o. o. z.) (ku př. za útraty sporu evikčního obdařenému vzešlé anebo za náklad na věc učiněný, jehož náhrady nemohl by obdařený na vlastní věci dosíci), nikoliv však za hodnotu věci. Připověděl-li dárce obdařenému podporu v určitých lhůtách, nevzniká z toho pro dědice ani právo ani závazek, leč že by ve smlouvě darovací výslovně bylo jinak umluveno (§ 955 o. o. z.). Případ tento jest vyjímkou ze všeobecného pravidla, dle kterého veškerá práva a závazky ze smluv přecházejí na dědice smluvníků.

III. Odvolání darování.

Z pravidla nelze smlouvy darovací jakožto smlouvy vůbec odvolati, leč že by si dárce právo odvolání byl výslovně vyhradil. Z jistých důvodů však dopouští zákon, že dárce buď sám anebo osoby třetí zcela nebo z části mohou darování odvolati.

1. Schudne-li dárce později tak, že se mu nedostává potřebné výživy, může na obdařeném žádati každoročně zákonné úroky z obnosu darovaného, pokud obdařený věcí darovanou nebo hodnotou její ještě jest obohacen, ač nenalezá-li se tento sám ve stejné nouzi (§ 947 o. o. z.). Nedostatek výživy slušné nezakládá ještě práva odvolání, rovněž nemá odvolání místa, může-li dárce požadovati výživu od osob ku jeho alimentaci povinných (na př. od rodičů, dítek). Spotřeboval-li anebo scizil-li obdařený bezplatně věc před tím, než dar byl odvolán, není dárci ničím povinen. Obdařený může se své povinnosti sprostiti tím, že dárci vydá vše, čím ještě z daru nebo hodnoty jeho jest obohacen. Vrácení daru nelze žádati, nýbrž pouze zákonné úroky z hodnoty darované (t. j. 5%, § 2. zák. ze dne 15. května 1885 č. 77 ř. z.); dárce musí se dokonce spokojiti obnosem menším, stačí-li tento ku jeho nutné výživě. Dědicové dárcovi práva odvolacího nemají; naproti tomu jsou dědicové obdařeného jsou-li tu podmínky § 947 o. o. z. ku výživě dárcově zavázáni. Z více osob po sobě obdarovaných jest dřívější zavázána jen potud, pokud příspěvky pozdějších na nutnou výživu dárcovu nestačí.

2. Dopustí-li se obdařený proti dárci hrubého nevděku, může býti darování buď dárcem anebo jeho dědici cestou žaloby odvoláno, pokud dárce nevděku neodpustil a obdařený nebo dědic jeho darem nebo hodnotou jeho v okamžiku spáchaného nevděku ještě jest obohacen. Okamžikem

tímto stává se nevděčný pro svoji osobu obmyslným držitelem. (§§ 948, 949 o. o. z.). Hrubého nevděku dopustí se obdařený, když dárci samému (nikoliv též osobám příbuzným) ve zlém úmyslu na těle, na cti, na svobodě nebo na jmění tou měrou ublíží, že by se proti němu z moci úřední nebo ku žádosti strany mohlo dle zákona trestního zakročiti. Jelikož se pokus trestného činu rovná činu dokonanému (§ 8 tr. z.), stačí i zde toliko pokus. Ublížení lze dokázati i před soudem civilním (rozh. ze dne 23. dubna 1852 č. 3760, čas. »Ger. Ztg.« r. 1852 č. 154). Žaloba odvolací promlčuje se ve třech letech (§ 1487 o. o z.) ode dne spáchaného nevděku počítaje a pomíjí odpuštěním dárcovým.

3. Narodí-li se dárci v čas darování bezdětnému později dítko, může on aneb dítě později narozené, je-li v nouzi, na obdařeném nebo na jeho dědicích žádati zákonné úroky z darovaného obnosu (§ 954 o. o. z.) touže měrou, jako dárce schudlý. Pouhým rozmnožením dětí, z nichž některé již před darováním žily, nevzniká toto právo částečného odvolání; rovněž ne pozdějším adoptováním dítěte, při čemž nečiní se však rozdílu, zdali dítko později narozené jest původu manželského či nemanželského.

4. Je-li kdo na povinné výživě darováním zkrácen, jest oprávněn pohledávati na obdařeném doplacení toho, čeho mu dárce nyní již poskytovati nemůže (§ 950 o. o. z.), poněvadž povinnosť alimentační nesmí býti porušena obdařením osoby třetí, při čemž jest lhostejno, zdali tato povinnosť zakládá se v zákonu neb v jiném důvodu. Toto právo směřuje pouze ku doplnění povinné výživy a může býti vykonáno pouze potud, pokud obdařený ještě jest darováním obohacen. Zánikem povinnosti výživy zanikne též právo odvolací. Více obdařených ručí týmž způsobem, jako při schudnutí dárcově.

5. Pro zkrácení dílu povinného mohou potomci v čas darování již žijící darování v odpor vzíti (t. zv. donatio inofficiosa). Převyšuje-li totiž obnos darovaný polovici jmění dárcova a mohou-li tito potomci po smrti dárcově dokázati, že jeho čistá pozůstalosť obnáší méně než polovici jmění, které zůstavitel v čase darování měl, mohou na obdařeném žádati vrácení toho, kolik se jim nedostává na podíl povinný, vyměřený ze jmění zůstavitelova darováním ještě nezkráceného (§ 951 o. o. z.) Ustanovení toto zakládá se v tom, že povinný podíl dítěte obnáší polovici zákonného podílu dědického (§ 765 o. o. z.). Nezáleží na tom, zda-li darování v odpor vzaté stalo se najednou nebo po částkách (rozh. nejv. s. ze dne 30. srpna 1865 č. 7074 sb. »Glaser Unger« č. 2268). Ascendentům nepřísluší právo darování odporovati, rovněž ne oněm potomkům, kteří se po učiněném darování narodili. Břímě průvodní o výši jmění v čase darování stihne odporujícího (rozh. ze dne 29. dubna 1856 č. 3919 sb. »Glaser Unger« č. 991 a ze dne 18. prosince 1878 č. 10626 sb. »Glaser Unger« č. 7254.). Obdařený, jenž věc darovanou nebo hodnotu její více nemá, ručí jen potud, pokud ji způsobem obmyslným ze svého držení pustil (§ 952 o. o. z.). Právo odpůrčí promlčuje se dle § 1487 o. o. z. ve třech letech (rozh. ze dne 7. ledna 1862 č. 6708 kn. jud. 45.).

6. Konečně mohou zkrácení věřitelé dárcovi darování odporovati, nedojdou-li ze jmění darováním ztenčeného zaplacení. § 953 o. o. z. rozeznává v tom směru, zdali pohledávky věřitelů stávaly již v čase darování, anebo zda-li teprve po darování vznikly a dopouští se ve příčině poslednějších odporování jen tenkráte, dokáže-li se, že dárce jednal obmyslně

na úkor věřitelů. Tato ustanovení o. o. z. pozbyla však zákonem ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z. (t. zv. zákon odpůrčí) platnosti, a platí pouze pro ony právní poměry, které již před působností tohoto zákona vznikly (§ 52 jmen. z.). Dle tohoto zákona lze odporovati všelikým bezplatným jednáním dlužníkovým ohledně jmění jemu náležejícího, jež předsevzata byla během posledního roku před zahájením konkursu resp. před podáním žaloby odpůrčí, pokud dlužník k tomu dle zákona nebyl povinen a pokud nejedná se o obvyklé příležitostní dary obnosu poměrně nepatrného; totéž platí o oněch smlouvách dlužníkových, jež z úplatných a bezplatných jsou smíšeny a sice potud, pokud jeví se býti bezplatnými (§ 3, č. 1, § 30, č. 1 jmen. z.). Dále lze odporovati všelikým právním jednáním, která dlužník předsevzal během posledních 10 roků před zahájením konkursu resp. před podáním žaloby odpůrčí s úmyslem druhé straně známým ku zkrácení věřitelů směřujícím (§§ 2, 30 jmen. z.).

7. Pakli jeden ze snoubenců druhému neb osoba třetí jednomu z nich vzhledem ku budoucímu manželství něco slíbí nebo daruje, a pakli ku manželství bez viny dárcovy nedojde, lze darování odvolati (§ 1247 o. o. z.).

IV. Poplatky.

A) Z listin zřízených o darování mezi živými obnáší poplatek z každého archu 50 kr. (p. s. 91 A. a popl. z.);

B) Při právním jednání řídí se výše poplatku osobním poměrem obdařeného ku dárci.

1. Mezi manžely v čas darování nerozloučenými, mezi rodiči a dětmi buď manželskými nebo nemanželskými nebo potomky těchto, pak mezi zvoliteli a zvolenci obnáší poplatek 1% z hodnoty darované s 25%ní přirážkou.

Totéž platí ve případě, převádí-li tchán nebo tchýně bezplatně jmění na zetě nebo snachy, nebo otec a matka na děti nevlastní (výn. min. fin. ze dne 31. srpna 1858 č. 138 ř. z.), nikoli však dějí-li se převody opáčně (výn. min. fin. ze dne 3. srpna 1859 č. 28546.). »Dětmi« rozumí se též jich potomci (výn. m. f. ze dne 26. června 1858 č. 3114.). Poplatek z darování mezi snoubenci obnáší rovněž 1%, poněvadž darování děje se s podmínkou, že dojde ku manželství, a nabývá tudíž teprve platnosti, když obdařená osoba stala se manželem darujícího. Nedojde-li ku manželství, sluší poplatek odepsati (výn. min. fin. ze dne 11. července 1854 č. 28235.).

2. Mezi jinými příbuznými, čítaje v to i bratrance a sestřenice, obnáší poplatek 4% z hodnoty darované s 25% přirážkou. Sem náležejí dary učiněné sourozencům aneb jich potomstvu, pak sourozencům oněch osob, jichž potomkem jest dárce sám, pak synům a dcerám sourozenců dárcových rodičů.

3. Ve všech ostatních případech obnáší poplatek 8% z hodnoty darované s 25% přirážkou (p. s. 91. B. popl. z.).

Je-li předmětem darování věc nemovitá, jest kromě poplatků těchto zapraviti ještě z hodnoty její 1½% (p. s. 91 B. pozn. 3 popl. z.). Poplatek z darování jest též zapraviti při bezplatném poskytnutí příspěvků na výživu nebo podporu anebo při zřeknutí se práv ve prospěch osoby jiné, při postupech, dále při bezplatně poskytnutém užívání, požívání nebo jiných bezplatně poskytnutých služebnostech. Bližší ustanovení ohledně vyměřování poplatků z darování mezi živými vytknuta byla cís. nař. ze dne 19. března 1853 č. 53 ř. z.

Darování na případ smrti jest darování, jehož splnění nastati má teprve po smrti dárcově (§ 956 o. o. z.). Vzhledem k určitému znění zákona, jež toliko splnění darování odkládá na dobu po smrti dárcově, nesluší darování na případ smrti pokládati za darování učiněné pod výminkou, že obdařený dárce přežije, jelikož by pak právo obdařeného ze smlouvy darovací na jeho dědice nepřešlo; kromě toho jevil by se vůbec tento právní ústav zákonem zvláště vytknutý býti zcela zbytečným. Úmysl svůj obdařeného po své smrti obohatiti, může totiž dárce uskutečniti buď zřízením odkazu (viz tento článek), šetří-li totiž formalností pro odkazy předepsaných, anebo též smlouvou s obdařeným učiněnou, kteréžto smlouva ovšem vyhledává zvláštních náležitostí. Náležitosti tyto jsou dle § 956 o. o. z. následující:

1. přijetí slibu darovacího se strany obdařeného, jelikož by jinak vůbec smlouva nevznikla (§ 861 o. o. z.);

2. výslovné zřeknutí se práva darování odvolati se strany dárcovy. Tím ovšem rozuměti sluší toliko odvolání libovolné, jaké se dopouští při posledním pořízení, neboť z důvodů §§ 947, 954 o. o. z. lze ovšem i darování na případ smrti jako každé jiné darování odvolati;

3. zřízení písemní listiny obsahující slib darovací a zřeknutí se práva odvolacího. Listina tato vyhledává v zemích, kde platí zákon ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z., formy notářského aktu, v ostatních zemích prosté formy písemní. Sporno jest, zda-li též přijetí daru obdařeným v listině musí býti obsaženo. Prakse to žádá (rozh. nejv. s. ze dne 13. února 1855 č. 700 sb. »Gl. U.« č. 72; ze dne 26. února 1856 č. 1759 sb. »Gl. U.« č. 165, ze dne 6. května 1868 č. 3477 sb. »Gl. U.« č. 3062, jinak Stubeurauch, Unger), ovšem ale veškeré náležitosti nemusí býti obsaženy v listině jediné (rozh. ze dne 16. února 1882 č. 13938 sb. »Gl. U.« č. 8887).

4. Konečně žádá se, aby listina (vyhotovený spis notářský) obdařenému byla odevzdána. Znění § 956 o. o. z. zavdalo podnět ku různým názorům o tom, zdali darování na případ smrti považovati se má dle okolností za smlouvu nebo za odkaz, anebo vždy za smlouvu. Názor poslednější jeví se býti odůvodněn tím, že zařaděn jest § 956 o. o. z. v zákonníku občanském do oddělení o osobních právech věcných. Prakticky ovšem může dárce účele svého dosíci jak odkazem, tak i smlouvou, jen že účinky v některých směrech jsou různé. Neboť odkaz může býti dárcem libovolně odvolán, anebo pozdějším posledním pořízením zrušen, nikoli však smlouva darovací. Odkazovník musí dárce přežíti a v čas smrti zůstavitelovy musí míti způsobilost dědickou, což při smlouvě odpadá. Odkazovník musí po případě sobě dáti líbiti srážku (§ 692 o. o. z.) a může žádati splnění odkazu pouze dle ustanovení § 685 o. o. z., kdežto smlouvou obdařený, jako jiný věřitel předchází odkazovníkům a dokonce i dědicům nepominutelným. Vklad práva vlastnického na základě neodvolatelné smlouvy darovací na případ smrti nastati má bez ohledu na řízení pozůstalostní, jelikož se jedná o smlouvu mezi živými uzavřenou, a ježto předmět darování do pozůstalosti nenáleží (rozh. nejv. s. ze dne 11. února 1868 sb. »Gl. U.« 2987 a ze dne 18. června 1889 časop. »Centralblatt« VII, 391.).

Poplatky.

A) Z listin o darování na případ smrti zřízených obnáší poplatek

z prvního archu 1 zl., z každého následujícího 50 kr. (p. s. 91, 101, I. A, 1. popl. z.);

B) Z právního jednání, srov. čl. Darování IV, B. Poplatek z darování na případ smrti jest zapraviti teprve při nápadu dědictví (p. s. 91, poznámka 2. popl. z.). Co se týče otázky, zdali ve případě, když se vyměří zvýšený poplatek z darování na případ smrti za příčinou neoznámeného právního jednání, takovýto zvýšený poplatek rovněž jako jednoduchý teprve při nápadu dědictví zapraviti, nebo zdali jej ihned vymáhati sluší, bylo vytknuto, že v takovýchto případech zaznamenání a vymahání poplatku teprve při nápadu dědictví pouze na jednoduchý poplatek se vztahuje, jelikož vyměření poplatku zvýšeného jest pokutou pro přestoupení zákonného předpisu a tudíž na tuto nelze použiti příznivějších ustanovení poznámky 2. p. s. 91. popl. z., kteráž se pouze na vlastní poplatek vztahuje (výn. min. fin. ze dne 21. září 1853 č. 30034).

Dary z milosti (státní) jsou podpory, které jen ve zvláštních pozoruhodných případech sirotkům po úřednících a sluhách státních se udělují.

Podmínky poskytnutí darů z milosti jsou:

1. že sirotci oba rodiče ztratili a že překročivše věk normální nemají dle stávajících předpisů nároku na výslužné;

2. že náležitě prokáží svoji nezpůsobilosť ku výdělku a nemajetnosť (dek. dv. kom. ze dne 28. února 1839 č. 8881 a d. dv. kanc. a ze dne 23. května 1839, sb. zák. pol. sv. 67 č. 43, sb. z. s. 347.). Jako okolnosti zvláštního ohledu zasluhující se jeví nemoc nebo tělesné vady, pro které se dotyčná individua nehodí ku řádnému výdělku (nejv. roz. ze dne 27. listopadu 1838), dále zvláštní zásluhy otce sirotků, jeho dlouholetá služba a pod. Nemoc a nezpůsobilosť ku výdělku musí býti prokázány vysvědčením potvrzeným lékařskou radou příslušné země korunní, neb alespoň okresním lékařem (výn. ze dne 30. dubna 1863 č. 18910.).

3. Za zvláštních okolností může se na základě nejvyššího rozhodnutí povoliti sirotkům po úřednících civilních jako dar z milosti další nepřetržité vyplácení výslužného a příspěvku na vychování i po dosažení normálního věku až do ukončení studií, nebo jsou-li v praksi u veřejného úřadu, až do dosažení adjuta nebo placeného postavení (d. dv. kom. ze dne 7. února 1841, sb. z. pol. sv. 69. č. 13, sb z. s. 503.). Dle nejv. roz. ze dne 27. února 1828 nemá nabytí stipendia nebo studijního nadání býti na újmu právu sirotkovu na další vybírání jeho normálního požitku nebo daru z milosti (d. dv. kom. ze dne 1. března 1828 č. 10053). Odvedení k vojsku má v zápětí zastavení vyplácení podpor z milosti (d. dv. kom. ze dne 31. července 1843 č. 25321.). Sirotkům ženského pohlaví překročivším věk normální, kteří požívají daru z milosti, může při jich provdání (nejdéle do uplynutí 3 let po opětném sňatku) býti ponechána volba, mezi odbytným v obnosu dvouletém daru z milosti a dalším podržením jeho (daru z milosti) (d. dv. kom. ze dne 10. března 1816 č. 16005/1489 a ze dne 19. září 1816 č. 39617/3720 a d. dv. kom. ze dne 28. května 1834 č. 22311.).

4. Průkaz mravní bezúhonnosti: Sirotci po úřednících, kteří normální věk překročili, musí vždy vedle vysvědčení o nezpůsobilosti ku výdělku předložiti též vysvědčení o své mravní bezúhonnosti (d. dv. kom. ze dne 30. března 1840 a d. dv. kanc. ze dne 30. dubna 1840 sb. z. pol. sv. 68 č. 42, sb. z. s. 419.).

5) Ohledně doby trvání podpor z milosti bylo nařízeno, že dcery úředníků, jimž pro nemoc bylo výslužné přiřknuto, ačkoliv normální věk již byly překročily, každý rok mají předkládati lékařské vysvědčení o tom, že se zdravotní stav jich, který je činí nezpůsobilými ku samostatné výživě, dosud nezlepšil (d. dv. kanc. ze dne 27. srpoa 1798, sb. z. pol. sv. 13 č. 8.).

Podělování chovanců vojenských dary z milosti, kteří již překročili věk normální, má za účel povzbuzení a podporování nadějných mladých lidí za tím účelem, aby se jim usnadnilo dokonalé vzdělání a postup ku vyšším důstojnostem ve stavu vojenském. Ponechání neb udělení daru z milosti sirotkům po vojínech nebo po státních sluhách civilních, kteří slouží ve vojště jako kadeti nebo jako prostí vojíni ex propriis, má se navrhnouti jen tenkráte, jestliže tito chováním a vlastnostmi svými oprávňují ku naději, že jsou ku dotyčnému účelu způsobilými a podpory hodnými (d. dv. kanc. ze dne 4. září 1845, sb. z. pol. sv. 73 č. 111, sb. z. s. 886.)

Datio in solutum. (Dání na místě platu.)

Dle všeobecného pravidla má dlužník, aby svůj závazek splnil, věřiteli to plniti, co tento dle obsahu své pohledávky žádati jest oprávněn (§ 1413 o. o. z.). Dal-li však dlužník maje úmysl zaplatiti (animo solvendi) věřiteli s jeho svolením něco jiného, než původně dlužný předmět, mluvíme o datio in solutum, čímž se závazek dlužníkův rovněž, jako zaplacením zrušuje (§ 1414 o. o. z.). Dle rakouského práva předpokládá dání na místě platu vždy smlouvu (liberatorní, datio in solutum voluntuaria), jež buď dobrovolným přijetím jiného předmětu dlužníkem plněného mlčky k místu přichází, nebo výslovně před anebo při odevzdání věci uzavřeno býti může. Obsah plnění in solutum poskytnutého může býti velice různý; může obsahovati převod. vlastnictví, zřízení nebo postoupení jiných věcných práv ku movitým nebo nemovitým věcem, postoupení pohledávek (sb. »Glaser Unger« č. 4767), odevzdání papírů majiteli nebo na řád svědčících obsahujících pohledávku proti osobě třetí (směnky, poukázky pokladniční sb. »Gl. U.« č. 1514, 3728, 6693, 7151, 7724) a j. Naproti tomu nelze datio in solutum spatřovati v tom převezme-li dlužník závazek věřitelův, (přijetí směnky na dlužnou sumu znějící) nebo vzdá-li se dlužník pohledávky jemu proti věřiteli příslušející, poněvadž v prvějším případě vzniká novace (§ 1376 o. o. z.), v poslednějším kompensace (§ 1438 o. o. z.), čímž ovšem též závazek původní zaniká, však nikoliv plněním in solutum, nýbrž následkem skutečností zcela jiných. (Tento rozdíl neuznává rozh. sb. »Glaser Unger« č. 4318, 5313; správně 3326, srv. též 3767, 10390.).

Obsah a právní důvod dluhu, jenž má býti dáním na místě platu zrušen, jest lhostejný; omezena jest však datio in solutum při pohledávkách ze mzdy, poněvadž dle § 78. zák. ze dne 8. března 1885 č. 22 ř. z. mzda s několika málo výjimkami (§ 78 jmen. z. odst. 2 an.) vždy jen v hotových penězích placena býti musí. Nestává-li již pohledávka, jež datione in solutum měla býti zrušena, ani jako obligatio naturalis, může dlužník, pokud tu jsou ostatní zákonné podmínky § 1431 o. o. z. a násl., žalobou z obohacení (condictione indebiti) žádati vrácení předmětu plněného. — V § 1414 o. o. z. označuje se datio in solutum jako jednání úplatné. Následkem toho mohou obě strany datio in solutum bráti v odpor pro zkrácení přes polovici skutečné ceny (§ 934 o. o. z., sb. »Glaser Unger«

2400), a věřitel může jak ve případě evikce plněného předmětu, tak i ve případě vadnosti téhož proti dlužníkovi nastupovati dle § 922 o. o. z. a násl. (sb. »Glaser Unger« č. 4767.) Je-li vada předmětu daného na místě platu taková, že ji vůbec nelze odstraniti a že brání řádnému užívání věci, může zkrácený věřitel žádati úplné zrušení smlouvy a náhradu škody. Avšak původní pohledávka v tomto případě ipso iure již neobživne. Prakse tu připouští, že věřitel může dlužníka proti vrácení vadné věci in solutum dané žalovati o zaplacení původní své pohledávky, (sb. »Glaser Unger« č. 5313, 6693, 7151, 11605.).

Dávky báňské.

I. Dějiny.

Ku nejstarším dávkám báňským patří horní desátek (horní robota) t. j. dávka z výroby důlní, odváděná na základě horního regálu zeměpánovi. Ve středověku obnášela tato všude desátý díl dobytých nerostů in natura bez ohledu na poměry výnosové. Později byl zmírněn desátek na 20. a 30. díl výtěžku a dokonce zrušen pro doby, které se nevyplácely. Tento způsob vybírání desátku horního stal se během času velice nepohodlným takže na místě dávky in natura zavedeno bylo odvádění peněžního reluta dávky této, kteráž namnoze byla ustanovena určitým obnosem úhrnkovým. Tím stalo se, že robota ve mnohých krajinách pozbyla své původní povahy; v zásadě přece zachovala se však myšlénka desátku báňského až do novější doby.

Cís. pat. ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. ustanovil, že robota horní zůstane zachována a že se má vypočítati z vyhražených nerostů dobytých v dolu nebo v jeho příslušenství dle měřítka zvláště upraveného a že se má zapravovati v penězích, (§ 219 jmen. pat.) Zákonem ze dne 28. dubna 1862 č. 28 ř. z. zrušen byl desátek báňský a zavedeny byly poplatky z kutání t. zv. kutné.

II. Platné právo.

1. Odměrné. Zavedením odměrného přestaly vsechny platy obdobní, čtvrtletní platy z důlních říčic a jiné podobné poplatky z měr důlních, jakož i veškeré poplatky, které až dosud pod jménem horních komorních a propůjčovacích tax odváděny byly (§ 3. nař. min. fin. ze dne 4. října 1854 č. 267 ř. z.). Roční odměrné obnáší 4 zl. r. m. za každou důlní míru 45116 m^2 a každou denní míru 115000 m^2 položenou za jedničku (§ 1 jmen. nař.). Odměrné z každé propůjčené míry důlní platí se bez rozdílu, zda-li dílo horní se provozuje, či zda-li na čas zastaveno jest, nebo zda-li se pracuje s výtěžkem či se ztrátou (§ 2. jmen. nař.). Měrám denním nebo důlním se skrovnými nebo příliš rozptýlenými ložisky, kterých lze jen s nepoměrným nákladem dobýti, může se odměrné snížiti až na polovici pro určitou nebo neurčitou dobu. Snížení odměrného přísluší vrchním horním úřadům ku návrhu horního hejtmanství na dobu nejvýše 6 let, na delší nebo na neurčitou dobu ministerstvu financí (§§ 1, 3, 4, nař. min. fin. ze dne 30. září 1859, č. 181 ř. z.). Odměrné zapravuje se čtvrtletně zároveň s daní z příjmů u berního úřadu, v jehož okresu doly se nalézají. Ačkoliv zadržele odměrné požívá privilegovaného práva zástavního na dolech, jest nicméně dávkou osobní trvající potud, pokud poplatník jest držitelem dolů.

2. Kutné. Kutání t. j. kopání za účelem dobytí nerostů vyhražených podléhá roční dávce 4 zl., která zapravuje se jako odměrné (§ 3 zák.

ze dne 28. dubna 1862, č. 28 ř. z. a § 1. čís. nař. ze dne 29. března 1866, č. 42 ř. z.). Propůjčí-li se práce kutací, odejme nebo zruší-li se, podléhá kutnému ještě v onom běhu, ve kterém se propůjčení stalo nebo ve kterém vydán byl nález odnímací, nebo oznámení o vzdání se práva hornímu úřadu učiněno. Po uplynutí tohoto běhu nepodléhá kutání, i když ještě vymazáno nebylo, kutnému (v. min. ze dne 1. června 1862 č 3927). Kutné zapravuje se ve čtvrtletních lhůtách zároveň s daní z příjmů (nař. min. ze dne 25. dubna 1866 č. 49 ř. z.).

3. Daně.

a) Daň pozemková. Dani pozemkové podrobeny jsou ony plochy, kterých se ku jiným účelům než ku dolování používá, tak na př. plochy upotřebené ku štolám, šachtám, vodním nádržkám atd. (§ 16 zák. ze dne 24. května 1869, č. 88 ř. z.).

b) Daň výdělková. Dle patentu o výdělkové dani prosty jsou výdělkové daně jen doly podřízené horní pravomoci, které s dílem horním jsou v bezprostředním spojení a které odvádějí horní desátek. Všechny ostatní podniky a vedlejší zaměstnání, které výtěžky báňské dále spracují (tavírny, varny, žentouřiště), podléhají však výdělkové dani (d. dv. k. ze dne 10. března 1825 č. 7001 p. sb. z. pro Čechy a Halič). Sklady výrobků horních jsou podrobeny dani výdělkové (d. dv. k. ze dne 19. října 1839 č. 44534 p. sb. z. pro Moravu a Slezsko).

c) Daň z příjmů. Příjem z dolů a hutí patří do I. třídy. Úřady vyměřující daň mají povinnosť při vyměřování daně dorozuměti se s horním hejtmanstvím, v jehož obvodu se nalézá dílo poplatné (zák. ze dne 28. dubna 1862 č. 28 ř. z.). Příjem přizná se úřadu t. zv. fassí. Zásoby výrobků nalézajících se na skladě nepovažují se za příjem, poněvadž do příjmu čítají se jen peněžité obnosy za nerosty stržené neb výrobky, které byly buď prodány neb podnikatelem díla spotřebeny, nebo společníkům in natura odevzdány (výn. min. fin. ze dne 27. června 1865 č. 9389). Přiznání výnosu bání a hutí má vydati ten, jenž podnik spravuje (§ 3. výn. min. fiin. ze dne 14. ledna 1850 č. 10 ř. z.). Daň z příjmů dolů a hutí vyměřuje se poplatníku zvlášť nehledě na další jeho příjmy. Přiznání daně budiž podáno pro každé dílo horní sestávající z propůjčených měr důlních a denních, které samostatně účtuje, zvlášť. Jestliže podnikatel výtěžky horní nespotřebuje bezprostředně a nescizuje, nýbrž teprve po spracování je prodává, jsou tyto hotové výrobky základem pro vyměření daně. Horní hejtmanství mají příslušným úřadům berním po uplynutí každého běhu oznámiti změny, které nastaly ve stavu poplatníků. Úřady daně vyměřující zašlou přiznání ku prozkoumání horním úřadům revírním, v jichž okresích doly leží. Daň zapravuje se bezprostředně u úřadu berního (výn. min. fin. ze dne 29. března 1866 č. 617.). Pro vyměření daně není rozhodným 3letý průměr, nýbrž čistý výnos roku bezprostředně předcházejícího. (Výn. min. fin. ze dne 8. ledna 1875 č. 339.).

Dědic. Kdo přihlásí se ku dědictví jemu připadlému, jest dědicem v užším smyslu. Delát jest jen dědicem v širším smyslu; dědicem ve vlastním smyslu stává se teprve, když se byl úřadu pozůstalosť projednájícímu ku dědictví přihlásil a když přihláška jeho přijata byla. Dědici přísluší právo dědické t. j. výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo poměrné její části (podílu dědického) (§ 532 o. o. z.). Každý dědic jest universálním následovníkem (sukcessorem) t. j. nastupuje přímo ve

veškery majetkové poměry zůstavitelovy jak aktivné tak i passivné, v jeho práva i závazky, pokud ovšem smrtí nezanikají; je-li tu dědic jen jeden, nastupuje v každý majetkový poměr a to celý, spoludědic ovšem jen v poměrnou část, naň připadající. Odtud plyne, že dědic representuje ve příčině pozůstalosti zůstavitele (§ 547 o. o. z.) a že jen na něho, jako na universálního následovníka a representanta zůstavitelova, mohou se obrátiti věřitelé pozůstalostní za příčinou uspokojení svých pohledávek (§ 548. o. o. z.). V tom spočívá též podstatný rozdíl mezi dědicem a odkazovníkem. Zda ten, kdo závětí byl obmyšlen, jest dědicem či odkazovníkem, o tom rozhoduje ne snad pojmenování, jehož byl závětitel užil, nýbrž ta okolnosť, zda obmyšlený dle pravé vůle závětitelovy i věřitelům pozůstalostním ve příčině závazků zůstavitelových zavázán býti má čili nic.

Co se týče názvosloví, jest podotknouti: Zákon nazývá toho, jenž ku dědictví byl povolán, za živa zůstavitele domnělým dědicem; někde nazývá se dědicem i nepřihlásivší se delát, druhdy opět zahrnují se výrazem »dědic« i odkazovníci (tak v § 712 o. o. z.), většinou však užívá se slova »dědic« ve vlastním smyslu.

Dědic nepominutelný stává se dědicem jen tehdy, byl-li jemu díl povinný zůstaven výslovně, jako podíl dědický (§ 774 o. o. z.), neb byl-li omylem pominut (§§ 777 a 778 o. o. z.); ve všech ostatních případech může dědic nepominutelný vznésti pouze nárok, aby jemu byla soudem na penězích vyměřena hodnota jeho povinného dílu; nárok na poměrnou část jednotlivých věcí movitých i nemovitých, do pozůstalosti náležejících, však činiti nemůže (dvor. dekr. ze dne 31. ledna 1844 č. 781 sb. z. s.) a není tudíž universálním následovníkem a též ne ani dědicem. Viz čl. Právo dědické.

Defensor matrimonii. (Obhajce svazku manželského.)

Defensor matrimonii jest soudem k tomu zřízen, aby hájil platnosť resp. nerozlučnosť svazku manželského ve sporu o těchto okolnostech vzešlém. Úloha jeho spočívá v tom, aby byl soudu nápomocen při pátrání po skutečné pravdě, pročež jest jeho povinností, aby se všech jednání zúčastnil. Jeho povinností jest tudíž, aby vyšetřil všechny okolnosti, které při rozhodování o platnosti nebo neplatnosti manželství, závažnými býti mohou (§ 97 o. o. z.), tak aby ve sporu na všechno poukázati mohl, co se za platnosť manželství přimlouvá, nebo co by aspoň oslabiti mohlo důkaz, který byl uveden na doklad neplatnosti manželství. Dle nesprávného znění § 17 dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. mohlo by se zdáti, jakoby obhájci svazku manželského příslušela úloha vyšetřujícího soudce, který by byl povinnen se stejnou svědomitostí u soudu vše uvésti, co platnosti manželství nasvědčuje a co jí odporuje. Takovému pojmutí odporuje však nejen pojmenování jeho osoby »obhájcem manželství«, nýbrž i historický původ tohoto zřízení právního.

Defensor matrimonii má se vyjádřiti o řečech žalobcových (§ 14 dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s.), a jest nejen oprávněn, nýbrž dokonce povinnen proti rozsudku, který na neplatnosť manželství zní, podati stížnosť odvolací, po případě řádnou i mimořádnou stížnosť dovolací. Dle § 115 o. o. z. a dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. zřizuje se defensor matrimonii netoliko při sporech o neplatnosť manželství, nýbrž i pro spory o rozloučení manželství. Obhájce svazku manželského pro tyto spory zřízený má stejná práva a povinnosti, jako obhájce plat-

nosti manželství, s tím pouze rozdílem, že není povinnen proti rozsudku stolice druhé rozsudek stolice prvé potvrzujícímu podávati mimořádnou stížnosť dovolací. Žádají-li oba manželé souhlasně za rozloučení manželství, má sobě zřízený obhájce vyzvídáním a pátráním jistotu zjednati, zda manželé nežádali za rozloučení pro okamžitou nelibosť, anebo z touhy, aby mohli v nový sňatek vejíti, ježto nahodilým objasněním celého stavu věci mohlo by se snadno docíliti toho, že by se manželé toliko rozvedli od stolu a lože, což pak nevylučuje možnosť pozdějšího usmíření.

Obhájci svazku manželského nepřísluší nárok na odměnu za zastupování, ovšem ale nárok na náhradu hotových výloh z pokladny státní (roz. ze dne 10. října 1882 č. 9122 sb. »Gl. U.« a ze dne 30. ledna 1877 č. 6366 sb. »Gl. U.«).

Děkan (decanus).

I. Pojem a dějinný vývoj.

Decanus nazýval se dle řehole benediktinské mnich, jemuž byl svěřen dohled asi na 10 tovaryšů řádu. Z klášterů dostal se titul a úřad děkana, obzvláště když zaveden byl společný způsob života (viz čl. Duchovenstvo), i do kapitulí, a konečně téměř do všech duchovních korporací, jmenovitě též do sborů professorských na universitách a do sboru kardinálů. Z pravidla měl děkan na starosti správu a řízení vnitřních záležitostí příslušného sboru, při čemž jemu příslušela disciplinární moc nad jednotlivými členy. Také kněži, kteří na venkově působili, tvořili dříve t. zv. kapitoly venkovské, z nichž každá měla svého děkana (decanus ruralis, děkan venkovský).

II. Právo platné.

Nyní má titul »děkan« v našich diecésích místa jen ve dvou případech: buď jako titul čestný, anebo jako titul úřední.

1. Jako čestný titul bývá *a*) s jistými obročími z pravidla ve starších městech trvale spojen, takže ten, jemuž se takového obročí dostane, dosáhne zároveň titulu »děkana« (»městský děkan«), anebo bývá *b)* zasloužilým kněžím, kdekoliv úřad duchovního správce zastávajícím, biskupem příslušné diecése ad personam udělen.

S tímto titulem není žádné zvláštní právo spojeno, leda právo nositi na taláru límec »collare canonicum«, kteréžto právo však také ostatním kněžím, jako vyznamenání bývá propůjčováno. I titul »arciděkan« byl v nejnovější době několikráte udělen zasloužilým, starším kněžím, ba i nové děkanské kostely a arciděkanství (ku př. v Liberci r. 1879) byly zřízeny.

2. Jakožto úředního titulu užívá se titulu děkanského ve všech korunních zemích rakouských, Čechy a Slezsko vyjímaje, k označení kněží, kteří stojí v čele duchovenstvu určitého zemského okresu (»děkanství«). V Čechách nazývají se tito představení »biskupskými vikáři« t. j. zástupci (vicarii) biskupovými, ve Slezsku jmenují se »arcikněží«. Každá diecése jest totiž k vůli přiměřenému řízení rozdělena v určitý počet děkanských anebo vikářských okresů, a každému z těchto okresů jest biskupem v čelo postaven jeden duchovní jako děkan, anebo jako vikář, nehledě k tomu, zda tento jakožto obročník má své sídlo v onom místě, dle něhož děkanát jest pojmenován, čili nic. Tito děkanové zaujímají tedy opět postavení, jež jest analogickým s postavením bývalých venkovských děkanů, leč mohou jen ve výminečných případech býti voleni duchovenstvem příslušného děkanátu. Jich práva řídí se instrukcí, kterou jim

uděluje biskup, jímž jmenováni byli. Všeobecné instrukce udělují obyčejně synody provinciální jako na př. pražská z roku 1860, vídeňská z roku 1858.

Děkanům nepřísluší jurisdikce nad duchovenstvem jim podrobeným, nýbrž toliko dohled a po případě právo dávati důtky, jedná-li se o to, aby co nejrychleji naskytnuvší se nepřístojnosti odstraněny byly; nepodaří-li se to, mají záležitosť odevzdati řádnému soudci, t. j. biskupovi. Dohled vztahuje se jak na osobní chování se duchovenstva, tak i na činnosť úřední. Za tím účelem mají děkanové z pravidla každoročně předsevzíti visitaci svého okresu a při té příležitosti přesvědčiti se, zda osobní chování jednotlivých kněží jest bezúhonné, jsou-li stavení kostelní a farní v řádném stavu, zda jsou matriky a ostatní knihy farní správně vedeny, jakož i zda jměním kostelním řádně se hospodaří. Zvláštním předmětem této visitace jest též zkouška mládeže školní z náboženství. O všem, co děkan při visitaci byl zpozoroval, má podati zprávu biskupskému ordinariatu. Duchovní, u nichž visitace se právě odbývá, musí poskytnouti vikáři náležitého pohostinství.

Děkanové jsou dále sprostředkujícími orgány mezi duchovenstvem a biskupem, prostřednictvím jich doručují se jednotlivým kněžím všechna nařízení ordinariatu; podání, žádosti atd. kněžstva, které na biskupa řízeny jsou, musí býti podány prostřednictvím děkana, který má připojiti o nich své dobrozdání. Jménem biskupovým mají děkanové nově jmenovaným farářům jich obročí vykazovati a je slavnostně instalovati; faráře zemřelé mají pochovávati, jsouce ovšem při tom oprávněni žádati poplatku štolního, na místo jich mají však ihned prozatímně správce ustanoviti a sepsati inventář o pozůstalosti, po případě při inventuře úřední intervenovati jako komisaři biskupští; dále mají se postarati o to, by jmění kostelní ze jmění soukromého a z příjmů obročí vyloučeno bylo a mají prozkoumati inventář kostelní a případně doplnění jeho obstarati. Též bývají z pravidla ordinariatem k tomu ustanoveni, aby převzali farní knihy a písemnosti, týkající se věcí úředních, jež dle § 56 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. mají býti z inventury vyloučeny.

Duchovenstvo děkanátu mají každoročně ku pastorální konferenci svolati. Biskupové přenášejí obyčejně na děkany jistá oprávnění (t. zv. facultates), jako právo udílení dispense od jedné a v nutných případech ode dvou ohlášek manželských.

Úřední dopisování děkanů jest prosto poštovného; za vykonávání svého úřadu mohou dle § 3, 2 b. zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47. ř. z. ve přiznání (fassi), které za příčinou doplnění kongruy musí předložitií do výdajů zařaditi obnos, jehož velikosť nař. min. k. a vyuč. a nař. min. fin. ze dne 19. června 1886 č. 207 ř. z. pro každý jednotlivý okres děkanský 30 zl. až 150 zl. byla určena.

Dekrety.

I. Pojem. Dekretem vůbec nazývá se každé úřední nařízení, každý úřední výnos, tedy také ustanovení státních úřadů, týkající se určité osoby (dekrety ustanovovací, pochvalné, přijímací, propouštěcí, dekrety o služném atd.). V užším smyslu znamená dekret nařízení vrchnostenské, jmenovitě soudní, vydané v záležitostech úředních osobě určité protivou ku nálezu nebo rozsudku.

Ze starších předpisů o dekretech vydaných jest uvésti: dekrety vydávají se buď na jednotlivé strany, místa, úřady atd.; obsahují zprávy bez

dodatku, zprávy s dodatkem, příkazy, o jichž výkonu se má podati zpráva, příkazy, nařízení, jež mají v širší známost býti uvedeny. Dekrety vydáva úřady buď z vlastního podnětu, nebo na základě nařízení úřadu vyššího. V dekretech těchto pak musí výslovně býti naznačen původ tohoto vyššího nařízení. Podstatou dekretu jest: jméno místa nebo strany, jimž se dekret vydává, dotyčná zpráva, příkaz, rozkaz, označení místa, úřadu a pod., který dekret vydává. (Dv. d. ze dne 31. prosince 1781, nař. ze dne 23. ledna 1782).

Dle novějších názorů jest dekretem rozuměti každý výměr, jak úřadu soudního, tak úřadu správního, který tvoří spis samostatný, na rozdíl od výměrů indorsátních, jež píší se in dorso podání, a od výnosu, jež se vydává na záhlaví (rubrice) stranou nebo soudem vyhotoveném. Dekrety, týkající se záležitostí právních, mají zpravidla obsahovati: jméno soudu stran, právní záležitost, návrh a soudní opatření. Při vyhotovení dekretu má býti připojeno datum a podpis, a to při soudech sborových podpis předsedy soudu a jednoho sekretáře nebo přednosty výpravny (§ 211 soud. instr.), při soudech pojediných podpis soudce (§ 249 soud. instr.). Každý dekret jest kromě toho opatřiti soudní pečetí a dekrety, jež se vydávají za účelem dopisování s jinými úřady, musí býti též zevně zapečetěny (§ 212 soud. instr.).

Zásady, jež mají místo v řízení soudním, platí též pro dekrety vydané úřady správními.

II. Zvláštní zmínky zasluhují t. zv. dekrety dvorské, dekrety dvorských kanceláří a dekrety dvorské komory. Jsou to výnosy, jež v dobách absolutní vlády jménem panovníkovým vydávaly nejvyšší úřady dvorské, a jež měly moc zákonnou.

1. Dvorským dekretem nazýval se každý výnos vlády, který zákony ve kterémkoli odvětví zákonodárství platící zrušoval, resp. vykládal, nebo nové zákony a právní poměry zaváděl. Nejvíce dvorských dekretů bylo vydáno v oboru spravedlnosti, většinou ve způsobě novel a vysvětlení všeobecného soudního řádu.

2. Dekrety dvorských kanceláří. Dvorské kanceláře jednotlivých zemí korunních, později pak spojená dvorská kancelář (pat. ze dne 26. srpna 1802), vydávaly výnosy, které měly míti platnost pro území, pro které dotyčná dvorská kancelář, resp. spojená dvorská kancelář byla zřízena. Dekrety dvorských kanceláří upravovaly záležitosti veřejnoprávní v obor působnosti příslušné kanceláře spadající, jako: záležitosti náboženské a církevní, zdravotnictví, lékařství, stavby silniční a vodní, záležitosti vojenské, poměr poddanský, zemědělství, částečně též obchod a živnosti, policii administrativní, záležitosti lenní, správu daně pozemkové, dědické a živnostenské, upravení daně pozemkové atd.

3. Dekrety dvorské komory byly vydávány všeobecnou dvorskou komorou a týkaly se záležitostí administrativních dvorské komoře přikázaných, jmenovitě: daní nepřímých, celnictví, monopolu, mýt a tax atd.

Dekrety byly vydávány z pravidla pro všechny, neb aspoň pro několik zemí dědičných (vyjímaje ovšem dekrety dvorských kanceláří pro jednotlivé dědičné země zřízených), na rozdíl od nařízení guberniálních, která měla platnost jen pro dotyčnou dědičnou zemi. Změny nastalé r. 1848 ve státním systému, kteréž měly v zápětí reorganisaci centrálních úřadů, měly též za následek, že přestaly se tyto dekrety vydávati. Dekrety vydané podržely

však i po roce 1848 platnost zákonnou, pokud ovšem novějšími zákony výslovně nebo mlčky zrušeny nebyly.

III. Poplatky. Zákon poplatkový považuje dekrety za úřední vyhotovení, jež jsou dle p. s. 7 i popl. z. poplatku prosta, pokud nespadají pod ustanovení p. s. 7 a—h popl. z. Dekrety o způsobilosti, veřejnými úřady nebo obcemi vydané, které kromě úředního vyřízení žádosti za udělení oprávnění, která nezakládají se na titulu občanského práva, nebo za udělení privilegia neb uznání způsobilosti jako diplomy, listiny výsadné, patenty, licence, listy měšťanské, listy mistrovské, listy na obchod podomní atd. podléhají poplatku 1 zl. za každý arch (p. s. 7. g. popl. z.).

Delcredere.

Čl. 370 obch. z. definuje delcredere jako ručení komisionáře za zaplacení nebo jinaké splnění závazku se strany jeho kontrahenta; dotčený poměr není však omezen jen na obchod komisionářský, neboť vyskytuje se i při smlouvě zasílatelské (špeditérské) a jest možným i při obchodech pouhého jednatele neb obchodního zmocněnce. V obou těchto posledních případech platí analogicky ustanovení platná pro delcredere komisionářské.

I. Komisionářské delcredere.

1. Vznik. Delcredere předpokládá především poměr komisionářský, který může míti obsah různý a vyskytuje se jak při koupi, tak i při prodeji komisionářském. Poměr z delcredere plynoucí nerozumí se však při obchodu komisionářském sám sebou, nýbrž komisionář sprošťuje se svého závazku, když příkaz náležitě vyplní a pohledávky vzniklé svému přikazateli (komitentovi) dle čl. 361. obch. z. postoupí. Ke vzniku delcredere jest tedy třeba zvláštního právního důvodu, ať si jest to již výslovná úmluva, nebo dohodnutí mlčky učiněné (na př. povolení provise za ručení, nebo vůbec provise takové, jež jest vyšší, než obyčejná provise komisionářská). Dle čl. 370 obch. z. vzchází tento poměr též tenkráte, je-li delcredere v sídle komisionářově obchodním obyčejem. Zda v konkretním případě existuje tento poměr, posoudí soudce, opíraje se po případě o výpovědi znalců.

2. Obsah. Ručení v delcredere se zakládající označuje čl. 370 obch. z. jakožto ručení za zaplacení nebo jinaké splnění závazku kontrahentova. Kdežto dle čl. 361 obch. z. komisionář při postoupení pohledávky vůbec jen z toho práv jest, že pohledávka jest pravou a nikoli však též z toho, že jest dobytnou, vztahuje se ručení komisionářovo z delcredere plynoucí též ku dobytnosti pohledávky. Ručení toto jest pojímati jako rukojemství dle čl. 281 obch. z. Z protokolů k obch. z. vysvítá, že ustanovení čl. 281 odst. 2 stalo se právě se zřetelem na ručení z delcredere, poněvadž převzetí delcredere se strany komisionáře vždy jest obchodem. Ze všeobecného znění čl. 370 jde na jevo, že komisionář neručí pouze za zaplacení se strany třetího kontrahenta, nýbrž též za každé jinaké jeho plnění tak na př. při koupi za dodání jmenovitě za včasné a pořádné dodání, tak že ručení z delcredere jest možným i při obchodech za hotové, kde plnění z ruky do ruky se děje. Pokud až sahá v jednotlivých případech delcredere, záleží na vůli stran, kterouž soudce ve sporných případech dle předpisu čl. 278 a 279 obch. z. zjistiti má. Převzal-li komisionář delcredere, jest svému komitentu osobně a bezprostředně práv z toho, že v čase dospělosti komitent závazek svůj řádně splní ovšem pouze potud, pokud

vůbec nějaká pohledávka z dotčeného poměru smluvního ku platnosti přivedena býti může:

a) Že komisionář jest práv bezprostředně vyplývá již ze čl. 280 obch. z., kterýž výslovně vylučuje při rukojemství kupeckém žalobu předchozí, kterouž nelze si též ani dobře mysliti při poměru komisionářském, poněvadž mezi komitentem a kontrahentem vůbec žádného právního poměru není. Nemůže tedy komisionář žádati, aby komitent vyčkal výsledek sporu s kontrahentem vzešlého. Rovněž nemůže žádati, aby se komitent spokojil s postoupením pohledávky proti třetímu kontrahentu vzešlé. Komitent může sice i při delcredere za postoupení pohledávky žádati, nepozbývá tím však svého práva z delcredere jemu plynoucího.

b) Pohledávka z delcredere vzchází pro komitenta v čase dospělosti. Nesplnil-li tedy v den dospělosti třetí kontrahent závazku svého, jest komitent oprávněn bezprostředně na komisionáře nastupovati

c) Komisionář ručí však jen potud, pokud kontrahent z původního poměru jest zavázán. Může tedy proti žalobě komitentově namítati vše to, co by i třetí kontrahent z původního poměru byl mohl platně namítati. Tak bude moci na př. platně namítati, že zboží komitentovo bylo vadné, že nebylo v čas dodáno a p. Rovněž bude se moci dle okolností odvolati na předpisy §§ 1398 a 1399 o. o. z. (viz čl. Rukojemství).

d) Žalobu komitentovu jest formulovati jako žalobu z rukojemství. Komitentu náleží tedy dokázati, jednak že jest tu poměr v delcredere se zakládající, jednak že vznikl závazek na straně třetího kontrahenta.

3. Provise. Poněvadž komisionář převzetím delcredere na se béře též jisté nebezpečí, jest dle čl. 370 odst. 3 oprávněn, i beze zvláštního dohodnutí, žádati jistou náhradu t. zv. provisi úvěrní. Výše její řídí se, pokud ji strany samy nesmluvily, obyčejem obchodním, znalci prokázaným. Provise tato nezávisí na okolnosti, je-li tu skutečně nebezpečí, nýbrž má jedině svůj základ v delcredere; dokáže-li tedy komitent, že tu risika nebylo, neosvobozuje se tím od povinnosti provisi zapraviti.

II. Delcredere zasílatelské. Obch. z. nezmiňuje se nikde výslovně o ručení zasílatelově z delcredere, stanoví však ve čl. 387, že práva a povinnosti spediterovy, pokud o nich nic neustanovuje 4 titul. IV. knihy obch. z., posuzovati jest dle zásad, vytčených o obchodu komisionářském. Ostatně obch. z. ve čl. 384 výslovně ustanovuje: »Zasílatel, který s odesílatelem neb s příjemcem smluvil určité sazby útrat dopravnich, práv jest za mezispeditery a za povozníky, jež byl přijal, ač není-li tu nějaké jiné úmluvy«. Jak z protokolů k obch. z. vysvítá, neměl ve případě čl. 384 spediter býti posuzován jako povozník, nýbrž článkem tím mělo se upraviti spíše ručení spediterovo z delcredere za mezispeditery a povozníky. Platí tedy dle čl. 387 obch. z. pro tento případ analogicky zásady, které platí pro delcredere komisionářské. Provisi úvěrní může však dle čl. 384 obch. z. žádati spediter jen tehdy, když výslovně byla smluvena.

Delegace (rakousko-uherské).

I. Právní povaha.

Reální unie mezi Rakouskem a Uhrami ze státoprávního vyrovnání r. 1867 vzešlá měla v zápětí vznik orgánu, jenž měl v obou polovicích říše zásadu ústavnosti i pro společné záležitosti říše ku platnosti přivésti, a jehož státoprávní účel záležel v ústavoprávním zastupování dotčených záležitostí oproti správě jich trojím říšským ministerstvem a sice minister-

stvem záležitostí zahraničných, války a financí. Cesta, jíž se dospělo k utvoření tohoto zastupitelského sboru, byla naznačena ústavoprávními a politickými poměry obou polovic říše. Z důvodů ústavoprávních a politických bylo nemožno, aby tento zastupitelský sbor vznikl jednotně, přímou volbou, dle jakéhokoli systému provedenou. Proto se musilo ústavní zastoupení společných záležitostí říšských, které stejnou měrou státoprávně přináleží zastupitelským sborům obou říšských polovic t. j. rakouské říšské radě a uherskému říšskému sněmu, provésti výbory obou těchto sborů. Tyto výbory — delegace — volí se určitým způsobem ze sborů zastupitelských obou polovin říše a spolupůsobí při správě říšských záležitostí společných jsouce sobě na roveň postaveny a nesplývajíce v jediný ústřední parlamentární sbor.

Delegáti nejsou nijak vázáni na direktivy parlamentu, který je zvolil. Usnesení delegací nepodléhají žádné kontrole, a tím méně tedy nějakému schválení parlamentů říšských, nýbrž podávají se bezprostředně ku sankci. Tato usnesení nejsou ovšem zákony ve vlastním slova smyslu a nejsou tudíž státní občané obou polovic říšských bezprostředně jimi vázáni. Též nevyhlašují se tato usnesení způsobem pro vyhlašování zákonů předepsaným. Posuzujíce právní povahu delegací, musíme stále na zřeteli míti, že delegace netvoří žádného jednotného, ústředního, parlamentárního sboru sui generis, a že nejsou ve svém státoprávním trvání od obou říšských sněmoven neodvislými. Vždyť není ústavně vyloučena možnost změny ve složení a kompetenci delegací, kteréž mohou zákonodárnými činiteli obou polovic říše zrušeny býti. Z právní povahy delegací vyplývá:

1. že delegáti jako takoví požívají všech práv immunity, jež poslancům obou říšských sněmoven náležejí;

2. že ten, kdo pozbyl členství panské sněmovny resp. magnátské tabule, jakož i, kdo pozbyl mandátu poslaneckého, přestává býti zároveň členem delegací. Zřízení delegací má svůj základ v souhlasných zákonech a to v rak. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. a v XII. článku uherského zák. z r. 1867.

II. Složení delegací.

Do delegací, z nichž každá záleží ze 60 členů a 30 náhradníků, vysílá panská sněmovna resp. tabule magnátská po 20 členech a 10 náhradnících, obě sněmovny poslanců pak po 40 členech a 20 náhradnících. Co se týče členů rakouskou poslaneckou sněmovnou zvolených, není plenum sněmovny nikterak pro ně sborem volebním, nýbrž rozpadá se v tolik volebních sborů, kolik korunních zemí v říšské radě jest zastoupeno, tak že poslanci každé země korunní tvoří samostatnou skupinu volební. Dle velikosti a významu zemí korunních jsou delegační mandaty rozděleny takto:

Poslanci z Čech volí 10, z Haliče 7, z Moravy 4, z Dol. Rakous 3, z Hor. Rakous, ze Štýrska a Tyrol po 2, a z ostatních v říšské radě zastoupených zemí korunních po 1 poslanci do delegace. Passivní právo volební není však omezeno na jednotlivé tyto skupiny, ježto poslanci každé skupiny jsou oprávněni své delegáty též z plena sněmovny voliti. (§§ 7—9 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z.). Takovýmto způsobem volby má býti provedena zásada, dle které jest míti zřetel na politickou individualitu království a zemí, rakouské těleso státní tvořících.

Dle této zásady složeny jsou též delegace uherské v ten způsob, že zástupci Chorvatska a Slavonie ze sněmovny poslanecké vysýlají do delegace 4 členy a z tabule magnátské jednoho člena. (§ 29 XII. čl. zák. z r. 1867. § 40 a § 41 XXX. čl. zák. z r. 1868 a XV. čl. zák. z r. 1881). Volba náhradníků děje se týmž způsobem, a tu připadají na 4 nebo více delegátů 2 náhradníci, a na 1 až 3 delegáty jeden náhradník. Členové a náhradníci delegací volí se absolutní většinou dotyčného sboru volebního.

III. Státoprávní kompetence delegací.

Delegace jsou zákonodárným sborem pro záležitosti oběma polovinám říše společné. Společnými záležitostmi říšskými jsou:

1. Záležitosti zahraničné čítaje sem i zastoupení diplomatické a obchodní vůči cizině, jakož i opatření ve příčiné smluv mezinárodních, při čemž však schválení smluv mezinárodních, pokud toho ústava vyžaduje, jest vyhrazeno též zastupitelským sborům obou říšských polovic.

2. Záležitosti vojenské. Vyňato je však povolování odvodu branců a zákonodárství týkající se způsobu plnění branné povinnosti, opatření ohledně rozložení a zásobování vojska, a konečně upravení občanských poměrův a práv příslušníků vojska na službu vojenskou se nevztahujících.

3. Záležitosti finanční, pokud se týkají výloh společných, zvláště stanovení rozpočtu a zkoumání účtů (§ 1. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146. ř. z.). Ke společným záležitostem finančním přistoupila nyní také správa Bosny a Hercegoviny.

V obor kompetence delegací však nespadají záležitosti, které nejsou spravovány společně, nýbrž které spravují se v obou polovicích říše jen dle stejných zásad. Jsou to:

1. Záležitosti obchodní, zvláště zákonodárství celní;

2. zákonodárství nepřímých daní, které s výrobou průmyslovou v úzkém jsou spojení;

3. úprava měny a čísla;

4. opatření ve příčině oněch tratí železničních, jež dotýkají se zájmů obou říšských polovic;

5. upravení soustavy branné (§ 2. jmen. z.)

V obor státoprávní působnosti delegací tedy zvláště náleží:

1. Stanoviti rozpočet společné správy. Rozpočet delegacemi stanovený nabývá platnosti zákona sankcí císaře a krále, a nepodléhá žádné kontrole, zkoumání nebo rozpravě říšských sněmoven. Podíly obou říšských polovic dle pevné quoty stanovené, jimiž tyto mají přispívati na společná vydání delegacemi určená, vřadí se do státních rozpočtů jako položky, jež nejsou podrobeny zvláštnímu usnesení. Avšak usnesení o opatření toho, co každá polovice plniti má, přísluší sborům zákonodárným každé polovice říše (§ 3. jmen. z.).

2. Právo zkoumati účty správní a závěrky účtů za minulá léta finanční.

3. Právo schvalovati tyto závěrky účetní neb schválení jim odepříti.

4. Právo stanoviti podmínky, za jakých má býti společná přirážka učiněna, upotřebena a splacena, ač-li ovšem zákonodárné sbory obou říšských polovic v zásadě k uzavření její byly svolily.

5 Právo kontroly veškeré společné správy; z práva toho vyplývá pro delegace *a*) právo interpellace t. j. právo na společné ministerstvo

anebo na jednotlivé členy jeho otázky klásti a žádati od nich vysvětlení a odpověď; dále *b*) právo jmenovati komise, jimž jest ministerstvo povinno žádané informace dáti (§ 28 jmen. z.); *c*) právo přijímati periodické zprávy o úřední činnosti společných ministerstev. Tak předkládá ministerstvo záležitostí zahraničných, vydávajíc počet ze své činnosti, delegacím t. zv. červené knihy, které obsahují důležité diplomatické dopisy, depeše a jiné písemnosti v náležitém pořádku sestavené.

6. Právo petice přijímati a je dle jednacího řádu vyřizovati.

7. Právo společné ministerstvo pro všechna jednání neb opomenutí, jimiž některý zákon týkající se společných záležitostí říšských, porušen byl, k odpovídání přidržeti. Každé delegaci přísluší totiž právo navrhnouti obžalobu společného ministerstva nebo některého člena jeho. Návrh ten musí býti sdělen s delegací druhou, a obžaloba jest jen tehdy právoplatnou, když se na ní usnesla každá delegace samostatně nebo valná schůze obou delegací (§ 16 jmen. z.).

O právoplatné obžalobě rozhoduje společný státní soudní dvůr, který utvoří se tím způsobem, že každá delegace vyvolí z občanstva zemí, které zastupuje, nikoliv však ze svého středu, 24 neodvislých a zákona znalých občanů jako soudce, z nichž druhá delegace může 12 zavrhnouti. Ze zbývajících může žalovaný zamítnouti 12, avšak jen tím způsobem, aby každá delegace ve zbývajícím množství soudců stejným počtem svých zvolenců zastoupena byla. Zbývající soudcové tvoří pak soudní dvůr (§ 17 jmen. z.). Zákon o zodpovědnosti společného ministerstva, o němž se zákony o vyrovnání zmiňují a jenž má obsahovati bližší ustanovení ohledně obžaloby, řízení a nálezu, dosud vydán nebyl.

8. Právo iniciativy t. j. právo v oboru své působnosti návrhy činiti.

Zákonem ze dne 22. února 1880 č. 18 ř. z. a VI. čl. uh. zák. z r. 1880 byl obor působnosti delegací tou měrou zúžen, že schvalování trvalých investicí v Bosně a Hercegovině, oběma říšskými polovicemi pořizovaných, nepřísluší delegacím, nýbrz zákonodárným činitelům obou polovin říše.

IV. Právoplatnost usnesení a způsob jednání.

Delegace, které každoročně společný panovník svolává a sice střídavě jednoho roku do Vídně, druhého do Budapešti, volí ze svého středu předsedu, místopředsedu a zapisovatele a stanoví sobě jednací řád. Každá delegace jedná a usnáší se sama o sobě a samostatně. Vzájemný styk mezi delegacemi děje se písemně a to se strany rakouské delegace v německé, se strany uherské delegace v řeči uherské. Aby delegace byla schopna se usnášeti, jest třeba přítomnosti nejméně 30 členů, a ku platnému usnesení žádá se většiny absolutní. Sezení delegací jsou pravidelně veřejná. Usnesení, které se může učiniti jen ve schůzi veřejné (§ 29 jmen. z.), stává se právoplatným, když bylo od obou delegací ve právoplatné formě učiněno a shoduje-li se co do obsahu, ježto usnešení delegací má vyjadřovati souhlasnou vůli obou polovic říšských. Vzájemné sdělení usnesení opakuje se třikráte mezi oběma delegacemi, nedocílí-lí se hned po první nebo po druhé výměně zpráv shoda usnesení obou delegací. Není-li tu ani při třetí výměně shodného usnesení, jest každá delegace oprávněna navrhnouti, aby se otázka rozhodla hlasováním společným. Návrh tento nemůže býti druhou delegací zamítnut, nýbrž oba předsedové musí se shodnouti o místě a čase plenárního sezení obou delegací (§ 31 jmen. z.),

ve kterémžto sezení předsedají pak předsedové delegací střídavě, když losem bylo rozhodnuto, který z nich dříve předsedati má (§ 32 jmen. z.). Aby plenární schůze k usnášení byla způsobilou, jest třeba, aby byly dvě třetiny členů každé delegace přítomny; ve případě, že na straně jedné delegace jest více členů přítomno než na druhé straně, musí se tito přebývající členové, kteří se vylosují, hlasování zdržeti. Usnesení činí se absolutní většinou hlasů (§ 33 jmen. z.). Plenární schůze obou delegací jsou veřejné. Protokol vede se v obojí řeči a ověřuje se společně (§ 34 jmen. z.). Hlasování nesmí předcházeti žádná předběžná porada, nebo debata. Tímto hlasováním společným ve schůzi plenární porušuje se zásada, dle níž se společné záležitosti projednávati mají, že totiž usnesení delegací za právoplatné jen tehdy se pokládá, vyjadřuje-li shodnou vůli obou státních těles. Neboť hlasováním společným ve schůzi plenární může učiněno býti sice usnesení většiny, kteréžto usnesení však nemusí vyjadřovati vůli většiny té neb oné delegace. Takovýmto způsobem uznány jsou delegace, jež se byly sestoupily ke schůzi plenární, za sněmovnu ústřední, jejížto většině většina té neb oné delegace a tudíž té neb oné polovice říše se musí podrobiti, předpokládaje ovšem, že vůli oné většiny dostane se sankce. Aby nabyly platnosti zákona, potřebují této sankce všechna usnesení delegací, jež týkají se rozpočtu společných záležitostí, kdežto ostatní usnesení nabývají platnosti zákona, když bylo docíleno shody mezi oběma delegacemi, resp. stalo-li se usnesení většiny obou delegací ve schůzi společné. Snesení delegací, jež stala se »zákonem«, uveřejňují se v časopisech »Wiener Zeitung« a Budapest. Közlöny«. Společní ministři jsou oprávněni všech porad a debat delegací se súčastniti a své předlohy osobně anebo svými úředníky zastupovati. Sezení delegací uzavírá za schválení panovníkova nebo ku jeho návrhu, předseda, když skončena byla jednání v mezích práva ústavního předsevzatá.

Literatura: Ulbrich, Österr. Staatsrecht (Marquarsen); Ulbrich, die rechtl. Natur der österr.-ungar. Monarchie; Gumplowicz, das österr. Staatsrecht; Lentner, Grundriss des Staatsrechtes der öster.-ungar. Monarchie; F. Juraschek, die rechtliche Natur der Delegationen (Grünhut, V.); Schäffle, Volksvertretungsprobleme aus Anlass der österr. Wahlreform (Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft, 50. ročník); Österr. Staatswörterbuch, článek »Delegationen«; F. Kašpárek, Prawo polityczne ogólne, z mozględnicniem austryackiego.

Delegace soudu záleží v tom, že příslušný vyšší úřad ve případech, kde zákon to připouští, ustanovuje ku předsevzetí všech úředních výkonů v jisté právní záležitosti na místě soudu příslušného soud jiný. Delegace má místo jak v řízení civilním, tak v řízení trestním.

I. Řízení civilní.

1. V řízení sporném má delegace místo:

a) ve případech, ve kterých soud jinak příslušný zamítnut býti může, ku žádosti jedné ze stran nebo na oznámení soudu, jemuž ve výkonu jeho pravomoci se překáží (§ 7. jur. norm.);

b) z důvodu prospěšnosti (§ 8. jur. norm.).

V obou případech předsebéře delegaci soud, jemuž jest podřízen jak soud příslušný, tak i soud delegovaný, tedy vrchní zemský soud nebo nejvyšší dvůr soudní. V záležitostech právních, ve kterých předsedové vrchních

zemských soudů osobně jsou zúčastněni, má nejvyšší dvůr soudní ku žádosti druhé strany delegaci vrchního zemského soudu vždycky povoliti (nař. min. sprav. ze dne 23. dubna 1858 č. 60 ř. z.).

2. Řízení nesporné. Obsahuje-li pozůstalosť značné jmění a jsou-li záležitosti poručenské neb opatrovnické větší důležitosti, může ku žádosti stran na místě příslušného soudu okresního nebo městského delegovaného soudu okresního vrchní soud delegovati sborový soud I. stolice buď k úplnému projednání pozůstalosti nebo pouze jakožto úřad vrchnoporučenský nebo vrchnoopatrovnický (§ 78. a 84. jur. norm.).

Delegaci, již nařídil vrchní zemský soud, lze stížností ku nejvyššímu dvoru soudnímu podanou v odpor bráti. O stížnosti té platí tytéž předpisy, jichž užiti jest pro řízení o delegované záležitosti.

Dle nové jurisdikční normy (zákon ze dne 1. srpna 1895. č. 111. ř. z.) mají o delegaci soudů platiti následující ustanovení:

Je-li soudu zabráněno konati pravomoc proto, že ku platnosti přivedeny byly důvody mající v zápětí vyloučení nebo zamítnutí soudce, a nemůže-li překážka tato cestou vnitřní správy býti odstraněna, jest dotčený poměr oznámiti soudu, jemuž tento soud jest podřízen. Tento soud určí pak na místě příslušného soudu soud jiný stejného druhu ku projednání a rozhodnutí oné záležitosti právní (§ 30. jmen. z.). Kromě těchto případů může z důvodů prospěšnosti ku návrhu jedné ze stran vrchní zemský soud na místě příslušného soudu, v jeho obvodu ležícího, ustanoviti soud jiný téhož druhu ku projednání a rozhodnutí jisté právní záležitosti. Projednání pozůstalosti neb obstarání záležitostí vrchnoporučenských nebo vrchnoopatrovnických, pro něž soud okresní je příslušný, může za stejných podmínek přeneseno býti na sborový soud první stolice. Delegace z obvodu jednoho vrchního zemského soudu do obvodu jiného vrchního zemského soudu jsou vyhrazeny nejvyššímu dvoru soudnímu. O návrhu delegace, který nemá účinku odkládacího, má se rozhodnouti bez předchozího ústního řízení. Před rozhodnutím mohou však vyžádána býti ku objasnění potřebná vyjádření jak soudu, jenž o sobě ku projednání a rozhodování byl příslušný, tak i stran; doložiti jest lhůtu, do které se tak má státi (§ 31. jmen. z.).

II. Řízení trestní.

Sborové soudy druhé stolice jsou oprávněny, slyševše vrchního státního zástupce, z ohledu veřejné bezpečnosti nebo z jinakých důvodů příslušnému soudu věc trestní odníti a soudu jinému téhož druhu ve svém obvodu ji přikázati (§ 62. tr. ř.), Totéž právo přísluší dvoru kassačnímu ohledně celého obvodu zemí v říšské radě zastoupených. Na delegování jiného soudu, jež byl dle §. 62. tr. ř. nařídil sborový soud druhé stolice, může si jak žalobce, tak i obviněný stěžovati u kassačního dvoru. Stížnost jest podati u soudu, který stěžujícího o usnesení soudním zpravil a sice do 3 dnů ode dne, kdy se zpravení stalo (§ 63. tr. ř.).

Delegace ve věcech manželských záleží v tom, že orgán, který dle místa jest příslušným, převádí své právo intervenovati při uzavření sňatku na orgán jiný. Delegace připouští se jak při sňatcích církevních, tak při civilních vždy na žádost snoubenců. Delegantem jest příslušný správce duchovní, resp. příslušný úřad; orgán delegovaný musí pro uzavření sňatku in concreto býti věcně příslušným. Delegant má při vydání listu delegačního zároveň hned delegaci zapsati do knihy manželství (rejstříku o uzavřených sňatcích) a udati místo a orgán, před kterým manželství se má uzavříti.

Orgán, jenž intervenuje při sňatku, zanese do knihy manželství sňatek, poukázav při tom na list delegující a orgán, jenž delegaci předsevzal. O tom, že sňatek uzavřen byl, má býti delegant do 8 dnů zpraven, kterýž tuto zprávu připojí ku zápisu do knihy manželství učiněnému (§ 81., 82., 127. o. o. z. § 6. zák. ze dne 25. května 1868 č. 47. ř. z., § 18. nař. min. kultu a vyuč., spravedl. a vnitra ze dne 1. července 1868 č. 80 ř. z.). Evangelické úřady farní byly výnosem min. kultu a vyučování ze dne 16. července 1877 č. 7438 vyzvány, aby ve všech případech, kde byly delegovány mimorakouským úřadem farním, dle § 78. o. o. z. zkoumaly průkazy k uzavření platného manželství potřebné, byť i jen jeden snoubenec byl státním občanem rakouským.

Právní povaha delegace jest spornou. S náhledem Stubenrauchovým, jakoby tu šlo o poměr ze zmocnění, nelze souhlasiti, poněvadž právo intervenovati při uzavření sňatků nemůže býti posuzováno dle zásad práva soukromého. Z toho důvodu nelze předpisů o zmocnění platících užiti na delegaci. Jmenovitě neplatna by byla delegace další, již by předsevzal orgán delegovaný, zvláště proto, že delegaci předsevzíti může jen řádný správce duchovní, po případě řádný úřad. Z důvodu slušnosti pokládati jest manželství platným, i když bylo uzavřeno před orgánem delegovaným, jehož delegace odvolána byla, ač-li však snoubenci o tom nevěděli.

Dělníci.

I. Pojem.

Dělníky nazývají se nyní všeobecně osoby, vykonávající práce živnostenské za mzdu. Rakouské zákonodárství neužívalo však až do nejnovější doby výrazu tohoto, nýbrž obvyklými byly názvy »pomocníci živnostenští« nebo »pomocný personál živnostenský«, čímž měl býti patrně vystihnut rozdíl mezi osobami konajícími práce vyššího druhu. Leč vývoj zákonodárství ku ochraně dělnictva vůbec směřujícího, jakož i rozvoj a vznik zcela nových druhů podniků měl v zápětí, že výraz »dělník« stal se všeobecným a téměř výhradným, takže užívá se jej právem i pro osoby, které dříve »pomocníky živnostenskými« nazývány byly. Tak jmenovitě zákon o nedělním klidu ze dne 16. ledna 1895 č. 21 ř. z. skoro výhradně užívá výrazu »dělnictvo« ku označení pracujících osob, na kteréž vztahuje se řád živnostenský a obchodní zákon.

Řád živnostenský rozeznává následující druhy dělníků:

1. Pomocníky (příručí obchodní, tovaryše, sklepníky, kočí při živnostech povoznických atd.).

2. Dělníky tovární.

3. Učně.

4. Dělníky, jichž užívá se ku podřízeným službám pomocným při živnosti, kteří však nenáležejí k osobám konajícím nejhrubší práce nádennické. Sem patří též dělníci, kteří zaměstnáni jsou pravidelně při podnicích živnostenských, jež provozují osoby fysické nebo právnické ve čl. V. úvodního zákona ku živn. ř. uvedené kromě svých zaměstnání nebo podniků živnostenskému řádu nepodrobených.

Ku dělnictvu nenáležejí osoby, jež ustanoveny jsou pro služby vyšší s ročním nebo měsíčním platem jako:

1. osoby pomocné podnik spravující (inženýři, chemikové a j. technikové, dílovedoucí, faktoři) a

2. pomocnictvo ku pracem prodavačským a účetním určené (knihvedoucí, pokladníci, cestující obchodní atd.) (§ 73 živ. z.).

II. Práva a povinnosti. Poměr mezi živnostníky samostatnými a jich dělníky jest v mezích zákony stanovených předmětem úmluvy volné. Není-li žádné úmluvy, rozhodnými jsou především předpisy zvláštní o tom vydané, potom o. o. z. (§ 72 živ. ř.) Přestane-li se podnik živnostenský provozovati, nebo zemře-li pomocník předčasně propuštěný, ať následkem dobrovolného zanechání živnosti nebo následkem viny majitele živnosti, nebo náhody, která ho stihla, má právo žádati odškodnění pro dobu výpovědnou (§ 83 živ. ř.). Není-li mezi majitelem živnosti a pomocníkem lhůta výpovědní umluvena, má se za to, že platí 14denní výpověď (§ 77 živ. ř.). Dle novely živnostenské z r. 1885 dlužno míti za to, že nelze lhůtu výpovědní úplně vyloučiti. Však roz. min. vn. ze dne 23. února 1889 č. 3407 a výn. min. obch. ze dne 18. března 1889 č. 5471 vykládají nařízení § 88 h. živ. ř. v ten smysl, že lhůta výpovědní může býti úplně zrušena řádem dělnickým. Neobsahuje-li tedy dělnický řád výslovné zrušení lhůty výpovědní, může býti dělník před uplynutím doby poměru služebního výslovně nebo mlčky ujednané bez výpovědi ihned propuštěn jen ve případech v zákoně výslovně vyznačených (§ 82 a 82a živ. ř.).

1. Zaměstnatel jest oprávněn zrušiti smlouvu služební bez výpovědi:

a) když dělník uzavíraje smlouvu pracovní, oklamal majitele živnosti předloživ jemu nepravou nebo padělanou knížku pracovní nebo vysvědčení;

b) byl-li dělník shledán neschopným práce, ku které byl sjednán;

c) stane-li se dělník opilcem a zůstalo-li jeho napomínání marným;

d) dopustí-li se krádeže, zpronevěření nebo jiného činu trestného, který jej činí nehodným důvěry majitele živnosti;

e) vyzradí-li obchodní nebo výrobní tajemství nebo provozuje-li beze svolení majitelova zaměstnání vedlejší, které jest na újmu jeho práci služební;

f) zanechá-li bez příčiny práce, nebo zanedbává-li trvale povinností svých, nebo když ostatní pomocníky, učedníky nebo čeleď domácí svádí ku neposlušnosti, k odporu proti majiteli živnosti, ku nepořádnému životu, nebo ku nemravným nebo nezákonným činům;

g) dopustí-li se hrubé urážky na cti, ublížení na těle, nebo nebezpečného vyhrožování proti majiteli živnosti, proti jeho lidem domácím nebo proti ostatním pomocníkům, nebo zachází-li neopatrně s ohněm a světlem, ač byl varován;

h) byl-li stížen nemocí ošklivou, nebo stal-li se svou vinou neschopným práce, nebo trvá-li nezaviněná nezpůsobilosť ku práci přes čtyři neděle;

i) je-li déle než 14 dní ve vězení držán (§ 82 živ. ř.).

2. Dělník může zrušiti smlouvu před uplynutím doby ujednané a bez výpovědi:

a) nemůže-li pokračovati v práci, aniž by utrpěl patrnou újmu na svém zdraví;

b) dopustí-li se majitel živnosti skutkem zlého nakládání nebo hrubé urážky na cti proti němu nebo jeho příbuzným;

c) svádí-li zaměstnatel nebo jeho příbuzní pomocníka nebo příbuzné jeho ku nemravným nebo nezákonným činům;

d) zadržuje-li jemu majitel živnosti nepránvě umluvenou odplatu nebo ruší-li jiné podstatné podmínky smlouvy;

e) nemůže-li, nebo zdráhá-li se majitel živnosti dělníku poskytnouti zaměstnání a výdělku (§ 82 a. živ. ř.).

Dělníci jsou povinni zachovávati proti majiteli živnosti věrnost, poslušnosť a úctu. Dělníci mají smluvenou nebo v místě obvyklou dobu pracovní dodržovati, práce živnostenské sobě svěřené seč jsou, vykonávati a o poměrech živnosti mlčelivosť zachovávati. Proti ostatním dělníkům a lidem domácím mají se chovati snášenlivě a s učni a s dětmi, jež pracují pod jich dozorem, mají dobře nakládati. Domácí práce, pokud nepatří ku živnosti, dělníci nejsou povinni konati, ač nebylo-li umluveno něco jiného (§ 76 živ. ř.).

Opustí-li dělník bez důvodu zákonem uznaného předčasně majitele živnosti, dopustí se přestupku řádu živnostenského a potrestá se dle jeho předpisů. Mimo to jest oprávněn majitel živnosti donutiti dělníka ku návratu do práce na čas zbývající a žádati na něm náhradu škody jemu vzešlé (§ 85 živ. ř.). Propustí-li majitel živnosti dělníka předčasně beze všeho důvodu zákonního, anebo zaviní-li vlastní vinou, že dělník pracovní poměr předčasně zrušil, jest povinen jemu nahraditi mzdu a ostatní smluvené požitky za celou dobu výpovědnou po případě za zbývající časť její (§ 88 živ. ř.).

Majitel živnosti, jenž přijme do práce dělníka, ač mu známo bylo již při jeho přijetí, že nezrušil řádně své smlouvy pracovní se svým posledním zaměstnatelem uzavřené, anebo takového pomocníka v práci podrží, dopustí se přestupku živnostenského řádu a práv jest i s pomocníkem dřívějšímu zaměstnateli ze škody, jež jemu vzešla tím, že pomocník svémocně vystoupil. Totéž platí o majiteli, jenž svede dělníka ku porušení smlouvy vůči posavadnímu jeho zaměstnateli. Dřívějšímu zaměstnateli přísluší právo žádati, aby pomocník, jenž o své ujmě vystoupil, vrátil se k němu na zbývající ještě dobu. (§ 86 živn. ř.).

III. Mzda.

Mzdou dělnickou v nejširším slova smyslu rozumí se odměna za jakoukoliv práci. Dělnická mzda dle živnostenského řádu jest příjem, kterého se dostává dělníkům živnostenským za vykonané práce.

1. **Předmět mzdy:**

a) Mzda musí zaměstnatelem býti vyplácena v hotových penězích (§ 78 1. odst. živ. ř.).

b) Mzda může záležeti též v tom, že na místě peněz obdrží dělník byt, palivo, požívání pozemků, léky, pomoc lékařskou, nástroje, látky, jakož i potraviny a stravu, pokud se to děje za ceny, které nepřesahují náklad opatřovací a pokud tak výslovně umluveno bylo (§ 78 odst. 3. živ. ř.).

c) Není však dovoleno:

α) Aby zaměstnatelé dělníkům nařizovali, že musí předměty svých potřeb v určitých závodech kupovati;

β) aby se dělníkům na úvěr prodávaly, kromě předmětů potřeby též jiné zboží, jmenovitě nápoje lihové;

γ) aby se mzda v hostincích anebo v krčmách vyplácela (§ 78, 4, 5, 6 odst. živ. ř.).

Všechny úmluvy, které těmto předpisům, kterýmiž má býti dělník před libovůlí zaměstnatelovou chráněn, odporují, jsou neplatny. (§ 78 c živ. ř.).

2. Způsob vyplácení mzdy.

a) Místo výplaty: Živnostenský řád nemá o tom zvláštního ustanovení, nýbrž zakazuje jen výplatu mzdy v hostincích a krčmách (§ 78 odst. 6 živ. ř.); rozhodnou bude tedy v tomto ohledu úmluva mezi dělníkem a zaměstnatelem, a místní zvyk.

b) Doba výplaty: Není-li o čase, kdy mzda vyplácena býti má, nic jiného ujednáno, předpokládá se, že byla smluvena týdenní výplata mzdy (§ 77 živ. ř.). Mzda vyplácí se obyčejně v sobotu.

c) Ježto řád živnostenský neobsahuje o výplatě mzdy bližších ustanovení, platí tu podpůrně o. o. z., dle kteréhož mzda má býti vyplácena po vykonání práce (§ 1156 o. o. z.).

Jest též zvykem dávati dělníkům zálohy; v jistých odvětvích práce bývají zálohy mezi dělníkem a zaměstnatelem zvláště ujednány; odepře-li pak v takovémto případě zaměstnatel výplatu zálohy, může dělník pokračování v další práci odepříti a přiměřenou nahradu za vykonanou práci žádati (roz. ze dne 13. srpna 1871, č. 13428 sb. z. s. č. 4227).

3. Spory: Spory mezi dělníkem a zaměstnatelem aneb mezi dělníky mohou býti vyřízeny:

a) společenstvem; ve případech, kde sporné strany nejsou členy společenstva, může býti zřízen zvláštní soud rozhodčí (§ 87 živ. ř.);

b) spory z poměru námezdního, které za trvání tohoto poměru nebo do 30 dnů po jeho zrušení vzniknou, projednávají se před úřadem politickým, ač-li pro spory ty není příslušným soud živnostenský neb sbor rozhodčí (§ 87 e, 1 a 2 odst.);

c) spory, které po uplynutí 30 dnů po zrušení svazku služebního vznikly a které nenáležejí ku příslušnosti rozhodčího soudu, patří před řádný soud;

d) v místech, kde se nalezá živnostenský soud, rozhoduje tento spory námezdní, když žaloba během trvání poměru služebního aneb do 30 dnů po zrušení jeho podána byla (§ 1, 4, 5 zák. ze dne 14. května 1869 č. 63 ř. z.);

e) náležejí-li sporné strany společenstvu, může spor rozhodnouti výbor rozhodčí (§ 124 živ. ř.).

4. Úmluvy protizákonné:

a) Dělníci, jimž mzda proti předpisům řadu živ. vyplácena byla, mohou vždy žádati vyplacení mzdy v hotových penězích; námitka, že na místě hotového zaplacení něco jiného obdrželi, místa nemá.

b) To, co dělník místo výplaty v hotových penězích byl dostal, připadne, pokud to ještě má aneb pokud se tím jeví býti obohacen, pokladně nemocenské společenstva aneb pokladně živnostenského podniku, po případě fondu chudých toho místa, kde se živnostenský podnik nalezá (§ 78 e živ. ř.).

c) Pohledávky, které vznikly tím způsobem, že dělníku uvěřeno bylo zboží, jehož uvěřování živ. řád zakazuje, nemohou býti zažalovány, aniž jiným způsobem ku platnosti přivedeny, nýbrž připadají pokladně nemocenské, po případě místnímu fondu chudých (78 e živ. ř.).

5. Exekuce. Exekuce může se vésti jen proti dělníkům, kteří mají postavení trvalé a jichž příjmy roční 800 zl. převyšují, tak že předmětem exekuce jest jen obnos 800 zl. převyšující. (§ 2. zák. ze dne 26. května 1888, č. 75. ř. z.).

IV. Dílny a byty dělnické:

1. Každý majitel živnosti jest povinen svým nákladem zříditi a udržovati v dílnách, při strojích a náčiní pracovním opatření, která vzhledem ku povaze provozování živnosti a místností výrobních, ku bezpečnosti života a ku ochraně zdraví dělníků jsou potřebná; majitel živnosti má zvláště pečovati o to, aby stroje, zařízení závodní a jich části jako: setrvačníky, převody, ložiska hřídelová, vytahovadla, kádě, kotle, pánve a pod. tak byly zahraženy nebo chránidly opatřeny, aby dělníci při obezřetném konání práce nebyli ohroženi. Povinností majitele živnosti jest starati se, aby dílny po celou dobu pracovní byly co možna světlými, čistými a prachu prostými, aby vzduch byl způsobem počtu dělníků a zařízením osvětlovacím přiměřeným obnovován, by se působilo proti škodlivým výparům a zvláště, aby výroba při živnostech chemických zařízena byla způsobem takovým, jímž by zdraví dělníků co nejvíce ušetřeno bylo (§ 74 živ. ř.). Výrobcům fosforečných látek zápalných jest nař. min. vn. a obch. ze dne 17. ledna 1885 č. 8. ř. z. uložena zvláštní péče ve příčině dělníků v jich provozovárnách zaměstnaných. Spornou jest otázka, kdo povinen jest ochranné prostředky v najatých místnostech továrních zříditi, zdali nájemce či pronajímatel.

2. Byty dělnické.

Potřeba zdravých a čistých bytů pro dělnictvo došla v rakouském zákonodárství uznání vydáním zák. ze dne 2. února 1892 č. 37 ř. z. Zákonem tímto poskytuje se celá řada výhod stavením, která obce, spolky, společenstva dělnická nebo zaměstnatelé nově vystaví za tím účelem, aby v nich zdravé a laciné byty pro dělníky zřízeny byly.

Výhody ty vztahují se však jen ku stavením, obsahujícím byty, jichž obytný prostor při bytech záležejících pouze z jedné místnosti neobsahuje méně než 15, a ne více než 30 m², při bytech záležejících z několika místností ne méně než 40, a ne více než 75 m². Roční nájem z těchto bytů nesmí za 1 m² ve Vídni 1 zl. 75 kr., v místech majících přes 10.000 obyvatel 1 zl. 15 kr. a v ostatních místech 80 kr. přesahovati. Stavení těmto podmínkám odpovídající sproštěna jsou po dobu 24 let domovní daně z nájemného a 5% daně z příjmů, při čemž platí osvobození od placení daně i pro pohledávky na těchto staveních zjištěné.

Kromě toho požívají stavení tato skoro ve všech zemích korunních též osvobození od placení přirážek zemských a okresních: od placení přirážek obecních osvobozeny jsou jen částečně (do polovice) (zák. ze dne 31. července 1892 č. 50 česk. z. z., č. 66 mor. z. z., č. 55 slez. z. z.; zák. ze dne 29. června 1893 č. 18 horn. rak. z. z.; zák. ze dne 31. července 1892 č. 54 dol. rak. z. z.).

V. Doba pracovní.

Trvání denní doby pracovní a přestávek v práci byly až dosud v různých krajinách a odvětvích práce rozdílné. V krajinách s kvetoucím průmyslem domácím pracuje se často až pozdě do noci, a časně z rána se opět pracovati počíná. Trvání denní doby pracovní závisí na mnohých okolnostech, na objednávkách, na změně počasí ročního a na životních potřebách dělníků.

Pouze pro továrny byl normální den pracovní zaveden, takže dlužno rozeznávati denní dobu pracovní v průmyslu malém a v továrnách.

Řád živnostenský stanoví:

1. pro živnosti po továrnicku provozované nejdelší dobu pracovní.

a) Pracovní doba pro dělníky v továrnách bez vpočtení přestávek v práci nesmí více obnášeti než 11 hodin ve 24 hodinách (§ 96 *a* živ. ř.). Avšak ministr obchodu ve shodě s ministrem vnitra a slyšev komory obchodní a živnostenské, může nařízením označiti ony kategorie živností, kterým hledíc ku prokázaným zvláštním jich potřebám povoliti se má prodloužení pracovní doby denní o jednu hodinu.

Tak bylo nař. min. obch. ve srozumění s min. vn. ze dne 27. května 1885 č. 15.576 povoleno prodloužiti dobu pracovní o 1 hodinu na dobu jednoho roku následujícím druhům živností: přádelnám hedvábí a odpadků hedvábných (též česárnám, hachlovnám), přádelnám hedvábí, tkalcovnám hedvábí a továrnám na stuhy, přádelnám vlny, přádelnám bavlny (též odpadků) a mechanickým tkalcovnám bavlny, přádelnám lnu a konopí, továrnám na provazy a motouzy, barvírnám, tiskárnám, bělidlům, apretovnám a mlýnům.

Dále při závodech s nepřetržitou výrobou jest dovolena šichta pracovní, kteráž počítajíc do ni přestávky v práci, obnáší za den 12 hodin, při čemž zachovávány buďtež přestávky v práci stanovené § 74 *a* živ. ř. Platí to zejmena o hutích, o vápenkách, o cementárnách, cihelnách, továrnách na papír, o mlýnech s prací nepřetržitou, o cukrovarech, pivovarech a sladovnách, o lihovarech, o továrnách na ocet (vyjímaje výrobu octa vinného), o továrnách na rosolky (mimo výrobu rosolek studenou cestou), o továrnách na lisované kvasnice, o továrnách na umělý led a o výrobě látek lučebních (pokud při ní zavedena jest práce nepřetržitá), a to při všech závodech těchto jen ohledně dělníkův a pokud se dotýče výkonů, kteréž bezprostředně souvisí s nepřetržitou výrobou.

Ve sklárnách dovoleno jest, aby obnášela doba a šichta pracovní tavičů, sklářů a jich pomocníků za týden nejvýše 84 hodiny aneb za den průměrně 12 hodin.

b) Prodloužení 11hodinné, případně 12hodinné doby pracovní připouští se za následujících podmínek:

α) Za prodloužení doby pracovní (t. zv. hodiny přes čas) musí býti dělník zvláště placen.

β) Dobu pracovní lze prodloužiti po předchozím oznámení úřadu živnostenskému, který může dovoliti prodloužení 11hodinné pracovní doby o 3 hodiny a 12hodinné o 2 hodiny, avšak pouze po 3 dny v jednom měsíci.

γ) Má-li prodloužení denní doby pracovní potrvati déle než 3 dny, musí živnostník žádati za svolení živnostenský úřad I. stolice, který může povoliti prodloužení 11hodinné doby pracovní o 3 hodiny a 12hodinné o 2 hodiny, ale nejdéle na dobu tří neděl; povolení toto může býti dáno jen jednou v roce.

δ) Za povolení prodloužení doby pracovní po delší dobu než 3 týdny musí býti zažádáno u politického úřadu zemského, který, dříve než povolení udělí, vyžádá si dobrozdání dozorce živnostenského (výn. ze dne 27. května 1885 č. 15.576).

ε) Nechce-li podnik, jemuž povoleny byly po jistou dobu hodiny přes čas, těchto využitkovati, má o tom učiniti oznámení příslušnému úřadu I. aneb II. stolice (výn. ze dne 4. ledna 1886 č. 30936 z r. 1885).

2. Živnostenský řád nařizuje pro všecky závody živnostenské přestávky v práci (k odpočinku), které musí býti všem dělníkům dopřávány a které mají obnášeti půl druhé hodiny denně, z čehož dle povahy živnosti, o níž se jedná, pokud možno jedna hodina věnována býti má době polední. Jestliže doba pracovní před polední hodinou nebo po ní trvá pět hodin nebo méně, může býti přestávka k odpočinku po takovou dobu pracovní vynechána, vyjímajíc hodinu pro dobu polední určenou (§ 74. *a* živ. ř.). Zaměstnatel může se však shodnouti s dělníkem též o větších přestávkách v práci.

Ministr obchodu ve srozumění s ministrem vnitra, vyslechnuv komory obchodní a živnostenské, může povoliti přiměřené zkrácení přestávek pro jednotlivé druhy živností, což se též stalo min. nař. ze dne 27. května 1885, č. 82 ř. z., kterýmž celé řadě továrních, svobodných, koncesovaných a řemeslných živností dovoleno bylo přestávky v práci na volný čas přeložiti anebo přiměřeně zkrátiti.

Toto nařízení platí pro následující živnosti:

a) Živnosti tovární.

α) Přestávky v práci na určitou dobu stanovené mohou býti přeloženy na doby prázdné, nebo mohou býti rozděleny dle toho, jaké povahy jest výroba: v hutích železných, továrnách na nádobí smaltované, při výrobě syrupu a cukru hroznového, v průmyslu lučebnickém, ve průmyslu tkaninářském (při barvířství, bílení, potiskování, apretování, šlichtování, valchování, praní).

β) Pro dělníky zaměstnané při ohni a pecích (neb strojích) může od přestávek v práci na určité doby připadajících býti upuštěno: v závodech na zboží měděné, mosazné, tumpachové, pakfonové a z čínského stříbra, při kovolitectví, cínařství a zvonařství, ve skelných hutích a továrnách na papír a hmotu papírovou.

γ) Pro dělníky při pecích nepřetržitě rozpálených zaměstnané mohou býti přestávky k odpočinku upraveny způsobem, který jest ku poměrům výrobním přiměřeným: při pálení vápna, sádry a cihel, při výrobě cementu, v továrnách na zboží hliněné, porculánové a strontian.

δ) Přestávky ku odpočinku polednímu mohou býti tím způsobem upraveny, že určité části dělníků zaměstnaných při strojích zachovají v poledne odpočinek (nejméně půl hodiny) střídavě: ve mlýnech, v cukrovarech, pivovarech, sladovnách, lihovarech, při výrobě octa (vyjímaje výrobu octa vinného), likérů (vyjímaje výrobu studenou cestou), lisovaných kvasnic a umělého ledu.

b) Živnosti koncesované:

α) V tiskárnách novin může se od zachování pevných přestávek v práci na určité hodiny připadajících upustiti, netrpí-li tím újmy celková doba přestávek zákonem předepsaná.

β) Dopravnictví. Při živnostech tohoto druhu má dělnictvo (kočí, průvodčí, vozkové atd.) z pravidla dosti přestávek ku odpočinku, takže lze od ustanovení určitých dob pro tyto odpočinky upustiti a zejmena může 1hodinná přestávka polední býti přeložena nebo rozdělena.

γ) Hostinství a výčepnictví. Přestávka polední může býti přeložena dle poměrů obchodu; tam, kde během dne beztoho dosti přestávek ku odpočinku se naskytuje, může se od ustanovení určité doby pro tyto přestávky úplně upustiti.

c) Živnosti řemeslné.

α) Kováři, koláři, pekaři a cukráři. Při pracích, jež jsou nutny, neb které nedopouštějí přerušení, mohou býti přestávky ku odpočinku přiměřeně přeloženy nebo rozděleny.

β) Kadeřníci a holiči. Polední odpočinek může býti zjednán střídáním pomocníků, při čemž může se též od ustanovení určitých dob pro přestávky upustiti.

d) Živnosti obchodní. Přestávka polední má se docíliti střídáním pomocných osob; další určité přestávky (dopolední a odpolední) mohou odpadnouti.

VI. Klid nedělní a sváteční.

V neděli má býti každá živnostenská práce zastavena, tak aby dělnictvu každého závodu dopřán byl klid nedělní počínající 6. hodinou ranní každé neděle a trvající nejméně 24 hodin (čl. I. a II. zák. ze dne 16. ledna 1895 č. 21 ř. z. a § 1 nař. min. vn. a kultu a vyuč. ze dne 24. dubna 1895 č. 58 ř. z.).

Povinnost zachovávati klid nedělní vztahuje se však pouze na živnosti, které podléhají řádu živnostenskému, jehož § 75 zákonem ze dne 16. ledna 1895 č. 21 ř. z. zrušen byl.

Ve dni sváteční má býti dělníkům poskytnuto tolik času, aby každý dle svého vyznání náboženského dopoledním službám božím obcovati mohl (čl. XIV. jmen. z.). Jelikož doba tato není zákonem určena, bude tu rozhodným místní obyčej neb úmluva se zaměstnatelem učiněná.

Vyjmuty z ustanovení těchto jsou následující práce:

1. Práce, které předseberou se v místnostech živnostenských a na strojních zařízeních za účelem čistění a udržování, a kterých bez podstatného přerušení chodu závodu, nebo bez nebezpečí života a zdraví dělníků všedního dne konati nelze.

2. Hlídání zařízení závodních.

3. Práce, které jsou potřebny ku předsevzetí inventury jednou za rok konané.

4. Práce neodkladné, jež buď z příčin veřejných, z příčin bezpečnostních anebo ve případech náhlé potřeby konati se musejí.

5. Osobní práce živnostníkovy, pokud bez použití dělníka a ne veřejně konati se mohou (čl. III. jmen. z. a § 10 jmen. nař. min.).

Živnostníci, kteří dělníků v neděli ku těmto pracem užívají, jsou povinni vésti seznam, do něhož pro každou neděli se mají jména zaměstnaných dělníků, místo, doba a způsob jich práce zapsati. Tento seznam budiž na požádání předložen živnostenskému úřadu, jakož i živnostenskému dozorci. Kromě toho jest povinen živnostník o zamýšlených těchto pracích ve případě nutnosti ihned po jich skončení živnostenskému úřadu učiniti oznámení, kteréž jest kolku prosto, a při kterémž podání jeho na poštu platí tak, jako by se učinilo samému úřadu (čl. IV. jmen. z. a § 11. jmen. nař.). Bylo-li dělníku těmito pracemi zaměstnanému zabráněno v neděli navštíviti dopolední služby boží, jest živnostník povinen příští neděli jemu tolik volného času dopřáti, aby dopoledním službám božím obcovati mohl.

Trvají-li tyto práce déle než 3 hodiny, má býti dělníkům povolen klid náhradní a sice 24 hodin příští neděli na to, anebo v den všední, neb po 6 hodinách ve dvou dnech v týdnu (čl. V. jmen. z. a § 12. jmen. nař.). Kromě prací pod č. 1—5 uvedených podléhají všechny ostatní práce živnostenské povinnosti zachovávati klid nedělní. Leč nař. min. obch. vn. a kultu a vyuč. ze dne 24. dubna 1895 č. 58 ř. z. dovoluje živnostenskou práci oněm druhům živností, které dle jich povahy nedopouštějí přerušení výkonu neb odkladu dotyčné práce, nebo při nichž výkony pracovní v neděli hledě ku denní a zvláště v neděli se vyskytující potřebě obecenstva, aneb dopravy veřejné, jsou nutny. Provozování těchto živností v neděli připouští se jen s tou podmínkou, že dělníkům v neděli déle než 3 hodiny zaměstnaným se dostane v den jiný přiměřené náhrady klidu ku odpočinku potřebného.

Náhrada ta může se státi těmito způsoby:

1. Dělníku dopřeje se každá druhá neděle (24 hodin), mohou-li práce v neděli alespoň na 6 hodin býti přerušeny, aneb může-li při výměně týdenní šichty jedna náhradní šichta v neděli vřaděna býti. Kdyby dělnictvu tímto způsobem náhradní klid poskytnut býti nemohl, platí 18hodinná doba odpočinku ve smyslu min. nař. ze dne 27. května 1885 č. 85 ř. z. To platí pro železné hutě (s vysokými pecemi, s pecemi Bessemerovými a Martinovými), výrobu smaltovaného nádobí, vápenky, cementárny, magnesitové a sádrové pece, cihelny, sklárny, výrobu zboží hliněného, uhlíků pro elektrické osvětlování, pro výrobu dřevin, lepenky, papíru, nádobí ze dřeviny, pro mlýny silou vodní hnané, sušírny sladu, cukrovary, lihovary, výrobu succusu, syrobu a hroznového cukru a lisovaných kvasnic, výrobu lučebních výrobků, průmysl tukový, raffinerie mineralního oleje, výrobu svítiplynu a vodíku a pro ústřední zařízení pro výrobu a vydávání elektrického proudu.

2. Následující nebo každou druhou neděli dopřeje se dělníkům klid 24 hodin, při těchto živnostech: sušárnách na semena, hutích železných (s pecemi svařovacími a pudlovnami), čistírnách střev, barvírnách, při potiskování látek, výrobě dřevin, lepenky a papírů (práce s holandrem a s koudely), sladovnách, pivovarech, sušírnách na chmel a šíření chmele, sušírnách čekanky, řepy a ovoce, při výrobě konserv, octa, sodovky, umělého ledu, při průmyslu tukovém (při rozpouštění surového loje) a při ústředním topení parou nebo vodou.

3. Klid dopřeje se dělníkům následující neděli na to, nebo v některý den všední, nebo po 6 hodinách klidu ve dvou dnech v týdnu: při mořských solivarech, zahradnictví obchodním, mlýnech (rozesílání mouky), výrobě konserv (spracování čerstvých ryb), vinařství sklepním, prodeji sodovky, fotografii, veřejném osvětlování, podnicích omnibusů a dostavníků, při živnosti námezdních vozků pro dopravu osob (fiakristé, drožkáři atd.), pronajímání prostředků ku dopravě osobní (jízdeckých koní, mezků, člunů), živnosti plavební na vodách vnitrozemských, podnicích ústavů pohřebních, podnicích veřejných služeb (podniky posluhů, veřejných nosičů, vůdců). dopravě nákladů, živnosti hostinské a výčepní a při lázních.

V závodech, které nejsou ve jmen. min. nař. uvedeny, dovolena jest s obmezením na nezbytně potřebné dělníky práce nedělní, která jest nutná k osvětlování a vytápění pracoven a sušíren, udržování tepla a zatápění v pecích, v chladírnách a k ošetřování zvířat ku závodu náležejících. Do-

voleno jest skládati v neděli s vozů drahou připojovací na kolej závodu dostavených, jakož i nakládati na vozy tyto potud, pokud by závod zachováváním nedělního klidu materielní škodu utrpěl (pokuty pro předržené užívání vozů atd.)

Provozování živností obchodních v neděli dovoluje se nejdéle po 6 hodin. Hodiny, po které se v neděli pracovati smí, ustanovují zemské úřady politické, slyševše o tom dříve příslušné obce a společenstva. Společenstva mají právo zemskému úřadu politickému prostřednictvím živnostenského úřadu I. stolice činiti v tom směru návrhy. Zemské úřady politické jsou též oprávněny slyševše dotyčnou obec a společenstvo povoliti zvýšení počtu hodin až na 10:

1. pro jednotlivé dny nedělní, ve kterých zvláštní poměry rozsáhlejší ruch obchodní mají v zápětí, jako v době vánoční, o svátcích patronů zemských a p.;

2. pro všechny neděle, nebo pro neděle určitých ročních období, hledě ku zvláštním místním poměrům (jako na př. ku prodeji devotionalií v poutnických místech, potravin v místech výletních, na nádraží atd.);

3. pro všecky neděle nebo pro neděle určitých ročních období v místech čítajících méně než 6000 duší, kteréž obyvatelstvem okolním v neděli za účelem nakupování navštěvována bývají (čl. IX. jmen. z.).

Klid náhradní má se poskytnouti dělníkům, kteří jsou nepřetržitě od 12. hodiny polední počínajc až do otevření závodu nejbližšího dne zaměstnáni, tím způsobem, že se jim střídavě každá druhá neděle celá nebo polovice dne všedního k odpočinku dopřeje (čl. X. jmen. z.).

Pro jednotlivé druhy živností výrobních, jichž provozování v neděli je třeba k uspokojení každodenních anebo zvláště v neděli se vyskytujících potřeb obecenstva mohou zemské vlády slyševše dotyčné obce a společenstva vzhledem ku místním poměrům mravem a zvykem utvářeným stanoviti výjimky ze všeobecných předpisů o klidu nedělním (čl. VII. jmen. z.).

V tom smyslu vydána byla pro království České vyhláška míst. ze dne 2. května 1895 č. 62000, č. 34 z. z. a pro markrabství moravské ze dne 27. dubna 1895 č. 41 z. z., kterýmižto vyhláškami stanoveny byly výjimky pro vázače přírodních květin, kadeřníky, holiče, vlásenkáře, pekaře, cukráře, koláčníky, mandoletáře, řezníky, zvěřináře, uzenkáře, uzenáře, mlékárny.

Pro živnosti výrobní, pro které nebyly stanoveny výjimky, platí ustanovení o živnostech obchodních platící.

Zákonem ze dne 28. dubna 1895 č. 60 ř. z. rozšířen klid nedělní též na obchod podomní.

Přestoupení předpisů o klidu nedělním tresce se dle trestních ustanovení živnostenského řádu.

VII. Dělníci mladiství a osoby ženské.

1. Dělníky mladistvými dle živ ř. rozumějí se dělníci až do dokonaného 16. roku (§ 93. živ. ř.). Dětí před dokonaným 12. rokem nesmí se užívati ku pravidelnému zaměstnání živnostenskému. Dělníky mladistvé mezi dokonaným 12. a 14. rokem dovoleno jest »pravidelně« při živnostech zaměstnávati, pokud jich práce není na ujmu jich zdraví a tělesnému vývoji a pokud nevadí zákonné povinnosti školní (§ 94. živ. ř.). V továrních podnicích lze užívati mladíků 14. rok věku překročivších, pokud 16. rok

ještě nedokonali, jen ku pracím lehčím, které nejsou na ujmu jejich zdraví a nepřekážejí jich vývinu tělesnému.

2. Práce mladistvých dělníků nesmí denně trvati déle 8 hodin. Ostatně ministr obchodu ve srozumění s ministrem vnitra jest zmocněn označiti ony práce živnostenské, ku kterým nesmí se užívati dělníků mladistvých a osob ženských (§ 94. živ. ř.).

3. Mladiství dělníci (12—16letí) nesmějí se vůbec zaměstnávati v noci, t. j. od 8. hod. večerní do 5. hodiny ranní. Ministr obchodu, shodnuv se s ministrem vnitra, jest však zmocněn určitým druhům živností, přihlížeje ku poměrům podnebí a jiným okolnostem důležitým, upraviti meze práce noční a dovoliti ji též dělníkům mladistvým (§ 95. živ. ř.).

Nařízením ministra obchodu a ministra vnitra ze dne 27. května 1885 č. 84 ř. z. dovoleno bylo užívati dělníků mladistvých ku práci noční podnikům následujícím:

a) při kosířství smějí se upotřebiti ku práci noční mladíci jakožto pomocníci dělníků při ohni zaměstnaných, předpokládaje náležité střídání šichty denní a noční v hodinách nočních, po případě v hodinách ranních.

b) Přádelnám hedvábí dovoleno jest mladistvé dělníky obého pohlaví zaměstnávati v hodinách nočních, nepřekročí-li se tím zákonná doba pracovní a pokud pro poměry klimatické v měsíci červnu a červenci počíná v přádelnách práce 5. hodinou ranní a končí 8. hodinou večerní; dělníkům musí se však popřáti delší přestávky k odpočinku o polednách.

c) Při živnostech hostinských a výčepnických dovoleno jest zaměstnávati sklepníky a mužské pomocníky mladistvé od 8 do 12 hodin v noci.

4. Mimo mladistvých dělníků nesmějí se též užívati osoby ženské ku práci noční v závodech živnostenských po továrnicku provozovaných. Než ministr obchodu, dohodnuv se s ministrem vnitra a vyslechnuv obchodní a živnostenskou komoru, může oněm druhům živnostenských podniků po továrnicku provozovaných, které dle své povahy nesnesou, aby práci přerušily, dovoliti, aby užívaly ku práci noční dělníků mladistvých mezi dokonaným 14. a 16. rokem, jakož i osob ženských (§ 96 *b* živ. ř.).

Nařízením min. obch. ve shodě s min. vnitra vydaným ze dne 27. května 1885 č. 86. ř. z. dovoluje se použití dělníků mladistvých a osob ženských vůbec ku práci noční v následujících podnicích po továrnicku provozovaných:

a) V hutích železářských smějí se upotřebiti ku práci noční dělníci mladiství mezi dokonaným 14. a 16. rokem, kteří zaměstnáni jsou při odvětvích provozovaných za pravidelného střídání šicht, jako vzorkáři mírek, mazači, podávači a pod.

b) V hutích skelných smějí mužští dělníci mladiství i v noci se užívati ku lehkým službám nádennickým.

c) Při čistění a upravování peří smějí ženské osoby dokonavší 16. rok upotřebeny býti ku práci noční.

d) Při strojní výrobě krajek smějí ženské, dokončily-li 16. rok, také za doby noční býti užívány ku zasazování bobinů do kariáží, ale jen tehdá, střídá-li se šichta denní se šichtou noční.

e) Při továrnické výrobě fezů smějí ženské dokončivše 16. rok upotřebeny býti nejdéle do 10 hodin večer, ovšem nepřekročí-li doba pracovní 11 hodin za den.

f) Při továrnické výrobě papíru a kaše smí se užívati ku práci noční mladistvých dělníků mezi dokonaným 14. a 16. rokem, jakož i ženských vůbec, pokud zaměstnány jsou při výrobě nepřetržité.

g) V cukrovarech smějí býti zaměstnáni při práci noční mladiství dělníci a ženské osoby vůbec, jsou-li zaměstnáni při výrobě nepřetržité.

h) Při továrnické výrobě konservů smí býti užíváno ku práci noční dělníků mladistvých a vůbec ženských občas, pokud manipulací jimi obstarávaných nelze odložiti bez nebezpečí, že by se látky zkazily.

Dále smějí pravidelně zaměstnaní dělníci mladiství a osoby ženské ve všech případech, ve kterých povoleny jsou hodiny přes čas, které připadnou na noc, užíváni býti také v těchto hodinách.

5. Šestinedělek smí se užívati ku pravidelnému zaměstnání živnostenskému teprve po 4 nedělích od jich slehnutí (§ 94. živ. ř. posl. odst.).

6. Pro mladistvé dělníky, kteří zaměstnáni jsouce v továrnách a větších závodech živnostenských nemohou obecnou školu navštěvovati, mají zříditi majitelé těchto závodů nebo společně s jinými majiteli továren školy dle pravidel o zřizování veřejných škol platných (§ 60. zák. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.). Kromě toho jsou majitelé živností povinni poskytovati dělníkům až do 18. roku potřebný čas ku návštěvě živnostenských škol večerních a nedělních (§ 75. *a* živ. ř.).

7. Majitelé živností, kteří zaměstnávají mladistvé dělníky, mají vésti o nich zvláštní seznam.

8. Podnikatelé, kteří zaměstnávají dělníky mladistvé a ženské, povinni jsou přísně dbáti toho, by mravnosť v žádném ohledu porušena nebyla.

VIII. Knížky pracovní jsou výkazy poměrů dělnických a zároveň dělnickými průkaznými listinami. Pracovní knížkou prokazuje se věrné plnění povinností a chování se živnostenského pomocníka ve službách dřívějších, čímž má býti dělníkovi usnadněno, aby opustiv jedno místo, záhy obdržel nové.

1. Účel a podstata. Knížky pracovní jsou:

a) Průkazem o dosavadních službách a činnosti pomocníka živnostenského, jakož i o době ve službě strávené:

b) jsou též cestovní listinou průvodní do cizích zemí, mají býti tudíž opatřeny náležitostmi, které jsou předepsány pro cestovní pasy. Úřad pro vydávání cestovních pasů příslušný má do knížky pracovní zanésti cíl cesty, dobu trvání povolení cestovního a popis osoby cestujícího pomocníka (nař. min. ze dne 14. března 1860, č. 66 ř. z.);

c) ve sporech mezi dělníkem a zaměstnavatelem o smlouvě pracovní vzniklých tvoří pracovní knížka nepopíratelný základ sporu.

2. Povinnosti.

a) Živnostník jest povinen přijímaje pomocníky pilně dbáti toho, aby jich knížky pracovní jemu k uschování odevzdány byly. Přijme-li živnostník dělníka bez knížky pracovní, dopouští se přestupku živnostenského řádu (§§ 79., 80. živ. ř.). Živnostník jest dále povinen knížku pracovní úřadu na žádost jeho předložiti a po zrušení poměru služebního neb učebního pomocníku — je-li tento nezletilým, zákonnému jeho zástupci — ihned ji vydati. Vystoupí-li pomocník řádným způsobem, má zaměstnatel vyplniti sloupce knížky pracovní, ji podepsati a předsedou společenstva — po případě místním policejním úřadem (obecním úřadem) potvrditi dáti (§ 80 *d* živ. ř.). Kromě toho jest živnostník povinen pomocníku při řádném vystoupení

z práce vydati vysvědčení o způsobu a trvání práce, mravném chování, pilnosti a dovednosti jeho výkonů, kteréž má býti vepsáno do knížky pracovní. (§ 81. živ. ř.) Dělník však jest povinen vysvědčení to přijati jen potud, pokud jest jemu příznivým (§ 80. *d*, 2. odst. živ. ř.); nesmí tedy ve knížce pracovní uvedeno býti poznámek nepříznivých. Kruhy dělnické nesouhlasí s tímto zákonným ustanovením, nechtíce vůbec míti vysvědčení ve knize pracovní napsaných. Napíše-li živnostník vědomě do knížky vysvědčení pravdě odporující, dopouští se přestupku živ. řádu a jest práv ze škody z toho vzešlé (§ 81., 3. odst. živ. ř.),

b) Každý dělník — ať zdejší nebo cizí — musí míti knížku pracovní (výn. min. ze dne 23. října 1885, č. 36.389). Ztratil-li dělník knížku pracovní, má to ohlásiti úřadu obecnímu svého bydliště, který jemu vydá knížku novou: vydání nové knížky má též místa, když dřívější knížka stala se nepotřebnou, neb byla-li zničena, nebo když živnostník zpěčuje se ji pomocníku bez důvodné příčiny vrátiti (§ 80. *g*, 1. odst. živ. ř.).

3. Vydání pracovní knížky. Knížku pracovní vydává obecní úřad bydliště pomocníkova bez kolku proti náhradě nákladu s opatřením knížky vzešlého. Trestníkům aneb osobám z donucovacích pracoven propuštěným a úplně polepšeným vydávají se též správou dotyčných ústavů pracovní knížky, aby se řemeslem ve vězení vyučeným jako pomocníci obživiti mohli (nař. min. ze dne 15. června 1860, č. 18.795 a výn. min. vn. ze dne 1. dubna 1886, č. 366). Vydání knížek pracovních mladistvým pomocníkům děje se pouze se svolením otcovým nebo poručníkovým; není-li pomocníkovi možno zaopatřiti si vyjádření svého zákonného zástupce, může místní obec souhlas jich nahraditi.

Porušení a padělání knížek pracovních, použití cizí knížky nebo ponechání knížky jinému podléhá zákonu trestnímu (§ 80 *h* živ. ř.).

IX. Seznamy dělnické.

Řád živnostenský rozeznává dva druhy seznamů dělnických:

1. Seznamy, které musí býti vedeny v každém živnostenském podniku ve způsobě knih a kteréž mají obsahovati:

a) Jméno a příjmení, stáří, domovskou obec dělníkovu;

b) jméno obce, která pracovní knížku vydala;

c) den, kdy dělník do podniku živnostenského vstoupil;

d) jméno živnostníka (majitele živnosti), u něhož dělník posledně byl zaměstnán;

e) způsob, jakým pracuje v živnosti;

f) označení nemocenské pokladny, jíž dělník náleží;

g) den, kdy dělník ze živnostenského podniku vystoupil.

Seznam tento předložen buď úředním orgánům, kdykoli za to požádají (§ 88 živ. ř.).

2. Ježto dělníkům mladistvým řádem živnostenským ještě větší ochrana se poskytuje, ustanovuje zákon, aby pro tuto kategorii dělníků zvláštní seznam veden byl. Seznamy tyto mají obsahovati jméno, věk, bydliště těchto mladistvých pomocníků a jméno, jakož i bydliště jich rodičů, případně poručníků, pak kdy vstoupili a vystoupili. Žádá-li se o to, budiž seznam tento předložen úřadu živnostenskému.

X. Řády pracovní.

Účelem pracovního řádu jest upravení poměru služebního mezi továrníkem a továrním dělníkem. Ustanovení pracovního řádu jsou závaznými

jak pro továrníka tak i pro jeho dělníky, pročež musí býti každému pomocníku při vstupu pracovní řád oznámen; kromě toho má býti v každé místnosti tovární vyvěsen a zaměstnatelem nebo jeho náměstkem podepsán. (§ 88 a, 1. odst. živ. ř.).

V řádu pracovním buďte vytčena zejmena tato ustanovení:

a) rozličné kategorie dělníků, jakož i způsob zaměstnání ženských osob a pomocníků mladistvých;

b) způsob, jak mladistvým pomocníkům dostává se předepsaného vyučování školního;

c) pracovní dny, začátek a konec doby pracovní a přestávky v práci;

d) doba zúčtování a vyplácení mzdy;

e) moc a povinnosti osob dozorčích;

f) opatření dělníků pro případ nemoci neb úrazu;

g) konvencionální pokuty při přestoupení pracovního řádu;

h) lhůty výpovědné a případy, kdy poměr pracovní ihned přerušen býti může;

i) upravení práce nedělní a klidu náhradního.

Pracovní řád nejpozději osm dní, nežli vyvěsí se v dílnách, předloží se ve dvou stejně znějících exemplářích úřadu živnostenskému, jenž, neshledá-li v něm nic protizákonného, jeden exemplář svým pověřením opatří a majiteli živnosti vrátí.

Živnostenští inspektoři mají dohlížeti, by řád pracovní přesně se dodržoval.

XI. Učňové.

1. Pojem: Za učně pokládají se, kdo vstoupí do zaměstnání ku majiteli živnosti, aby prakticky se této živnosti přiučili. Lhostejno jest pro poměr učební, bylo-li mezi učněm a pánem učebním ujednáno učebné, a platí-li se za práci mzda čili nic (§ 97 živ. ř.). Za učně v nejširším slova smyslu pokládají se všichni, kdož hledí se přiučiti jakékoli živnosti, ať svobodné, řemeslné, koncesované nebo po továrnicku provozované. Učňové náležejí ku dělnictvu (pomocnictvu) živnostenskému, a jsou též příslušníky společenstev (§ 73 a 106 živ. ř.). Kuchtíci, učňové sklepničtí a hoši služební patří sem rovněž (výn. min. ze dne 22. března 1885 č. 2324). Řád živnostenský rozlišuje však učně nezletilé a zletilé, patrně ve smyslu a duchu občanského zákonníka, kterýž poskytuje osobám nezletilým zvláštní ochrany.

2. Přijímání učňů: Zletilost nijak není na překážku, aby kdo přijat byl za učně, protože § 97 živ. ř. neobsahuje v tom směru žádného omezení (nál. spr. s. dv. ze dne 3. července 1892 č. 2550, sb. »Budwinski« č. 6075). Zletilí učňové mohou tedy zaměstnáni býti u každého majitele živnosti beze všeho omezení, kdežto přijetí nezletilého za učně jest omezeno. Nezletilí učňové nesmějí totiž býti v učení u živnostníků,

a) kteří odsouzeni byli pro zločin vůbec, pro přečin nebo pro přestupek spáchaný ze zištnosti nebo čelící proti veřejné mravnosti (§ 98, odst. 2. živ. ř.);

b) jimž odňato bylo právo míti učedníky. Právo toto může býti odňato, přestoupí-li živnostník předpisy o nakládání s učni tak, že jest na pováženou jemu učně na dále svěřovati (§ 137 živ. ř.).

Ve případech, ve kterých není třeba obávati se škody nebo zneužití, může majitelům živností pod *a)* uvedeným výjimečně uděleno býti

právo přijímati učně (§ 98 odst. 3. živ. ř.). Ostatně náleží každému společenstvu stanoviti podmínky ve příčině chování učňů a jmenovitě určovati poměr učňů ku počtu pomocníků (§ 114 b. živ. ř.).

3. Doba učební:

Doba učební nesmí trvati méně než dvě a ne více než čtyři leta. Hromady společenstva mohou však o době učebné v mezích těchto se usnášeti, což však do stanov společenstva zvláště pojato býti musí (nař. min. obch. ze dne 17. září 1883 č. 149. ř. z.).

Předpisy tyto platí pouze pro živnosti řemeslné; při živnostech neřemeslných může společenstvo dle svého uvážení stanoviti dobu učební. Přestoupí-li učeň, jenž část doby učební si již odbyl u některého pána učebního, řádně ku jinému pánu, budiž učni tato odbytá část doby učební do doby zákonem předepsané počítána (§ 98 a., a nař. ze dne 5. července 1892 č. 106 ř. z.).

4. Smlouva učební: Smlouva učební uzavírá se mezi učněm, po případě jeho zákonným zástupcem a pánem učebním.

Nezletilí mohou býti přijati jen na základě smlouvy učební dle následujících předpisů vyhotovené:

a) Smlouva učební musí uzavřena býti: zletilým učňům jest ponecháno na vůli, chtějí-li smlouvu uzavříti čili nic (§ 99 odst. 1. živ. ř.).

b) Má-li býti smlouva učební učiněna ústně, musí se uzavříti o nezletilých učních před představenstvem společenstva, nebo není-li žádného společenstva, před úřadem obecním. Společenstvo po případě úřad obecní zastupují tu poručenský soud.

c) Činí-li se smlouva písemně, budiž ihned, jakmile byla uzavřena, zaslána představenstvu společenskému, případně úřadu obecnímu. Zákon nenařizuje, že má býti smlouva učební představenstvem společenstva neb úřadem obecním výslovně schválena, nýbrž stanoví pouze, aby se těmto orgánům předložila. Leč není pochybnosti, že zákon čelí k tomu, by tyto úřady nahlédnuvše do smlouvy učební se přesvědčily, že smlouva jest dle zákona vyhotovena, neb aby shledavše, že dbáno nebylo při ní předpisův zákonních anebo, že by byla na újmu učni, vyzvaly pána učebního, aby opravil smlouvu učební.

d) Obsah smlouvy učební: Smlouva učební musí obsahovati:

α) Jméno, věk a bydliště pánovo a dále pojmenování živnosti, kterou pán provozuje.

β) Jméno a příjmení, věk a bydliště učňovo.

γ) Jméno, zaměstnání a bydliště jeho rodičů, jeho poručníka nebo jiného zástupce zákonného.

δ) Datum smlouvy a dobu trvání poměru smluvního.

ε) Ustanovení, že živnostník se zavazuje vyučovati učně způsobilostem své živnosti a přidržovati jej v živnosti ku pilné práci.

ζ) Podmínky (o učebném, mzdě, stravě, šacení, bytu, trvání doby učební).

5. Povinnosti vzájemné:

a) Učeň povinen jest pánu učebnímu poslušností, věrností, pilností, mlčelivostí a chováním slušným a musí se dle jeho příkazu v živnosti zaměstnávati.

b) Pán učební má pečovati o živnostenské vzdělání učňovo a nemá jemu odnímati k tomu času a příležitosti zaměstnávaje ho jinak.

c) Při učních nezletilých má učební pán kromě toho zvláštní povinnosti:

α) Pán učební zastupuje tu otce nebo poručníka, pročež jemu přísluší povinnost dohlédati ku mravům a chování nezletilého jak v dílně tak i mimo dílnu a jest tudíž učeň podroben otcovské kázni pána svého.

β) Pán učební má přidržovati učně ku práci, ku dobrým mravům, ku plnění povinností náboženských a ku návštěvě školy odborné.

γ) Nemá s učněm zle nakládati, nýbrž naopak jej chrániti proti zlému nakládání dělníků a lidí domácích.

δ) Má pečovati o to, by nebyly ukládány učni práce, které nejsou přiměřeny jeho silám fysickým.

d) Onemocní-li učeň, povinen jest pán učební poskytnouti každému učni (zletilému i nezletilému), touž pomoc, kterou zaměstnatel jest povinen poskytnouti svému čeledínovi, ač žije-li s ním učeň ve společné domácnosti, jinak platí o náhradě nákladů ošetřovacích všeobecná ustanovení zákonná. Onemocní-li učeň nezletilý, jest pán učební povinen o tom oznámení učiniti rodičům, poručníkům, nebo jiným jeho příbuzným. Totéž platí, opustí-li nezletilý učeň o své újmě službu, nebo jak zákon praví: »uteče-li z učení«, jakož i ve všech ostatních důležitých případech.

6. Zrušení poměru učebního:

a) Není-li při přijetí učně ujednána delší doba zkusná, může býti poměr učební zrušen v prvních čtyřech nedělích jeho trvání odstoupením jedné nebo druhé strany. Doba zkusná, která nesmí trvati déle tří měsíců včítá se do doby učební.

b) Výpověď.

α) Výpovědí čtrnáctidenní, může se poměr učebný zrušiti se strany učňovy, prokáže-li se prohlášením od učně, případně od jeho zákonného zástupce daným, že učeň změní povolání své, nebo že přejde ku živnosti jiné podstatně rozdílné, nebo potřebují-li ho rodiče, jichž poměry se změnily, k ošetřování svému, nebo ku vedení hospodářství nebo živnosti své. (§ 102 živ. ř.)

β) Mimo případy v §. 102. uvedené může dána býti učněm, po případě jeho zákonným zástupcem čtrnáctidenní výpověď, dokáže-li se způsobem nepochybným, že učební pán proti učňovi dopouštěl se trvale necitelného nebo nespravedlivého nakládání, aniž by však nakládání to musilo býti zlým nakládáním, kteréž by dle § 101. odst. 2. lit. b. oprávňovalo učně, aby ihned zrušil poměr učebný.

c) Předčasné zrušení smlouvy. Poměr učebný může zrušen býti pánem učebním před uplynutím ujednané doby:

α) ukáže-li se, že učeň naprosto není schopen naučiti se živnosti;

β) dopustí-li se učeň krádeže, zpronevěření, vyzrazení tajemství obchodního, zanedbává-li povinnosti, je-li neposlušným, vede-li nepořádný život a pod.;

γ) byl-li stížen nemocí ošklivost vzbuzující, nebo nemůže-li přes tři měsíce pro nemoc pracovati, anebo

δ) je-li déle než měsíc ve vězení držán.

Učněm, po případě jeho zástupcem zákonným může býti poměr učebný zrušen:

α) nemůže-li učeň setrvati v poměru učebním, aniž by škody na svém zdraví neutrpěl;

β) zanedbává-li pán učební hrubě povinnosti svých, svádí-li učně ku nemravným nebo protizákonným činům, nebo zneužívá-li práva kázně otcovské, neb opomene-li učně chrániti proti zlým nakládáním se strany pracovníků nebo lidí domácích;

γ) byl-li pán učební ve vězení držán déle jednoho měsíce, neb i po kratší čas, a není-li o výživu učňovu postaráno;

δ) zastaví-li se pánu učebnímu na čas živnosť nálezem trestním;

ε) přesídlí-li pán učební se svou živností do jiné obce (§ 101 živ. ř.).

Okolnosti v § 101 živ. ř. uvedené jsou jen příkladně vypočteny, jak plyne ze slov: »poměr učebný může býti zrušen«, takže poměr učebný lze též z jiných důležitých příčin zrušiti. Zda-li předčasné zrušení poměru učebního stalo se právem čili nic, posuzuje příslušné společenstvo (§ 103, odst. 2 živ. ř.).

7. Vysvědčení a list výučný:

Vysvědčení vydává učňovi pán o strávené době učební, o chování jeho po tuto dobu, jakož i o nabytém vzdělání živnostenském (§ 104 1. odst. živ. ř.). Vysvědčení to vydá se, byl-li poměr učebný zrušen, ať již vzájemným dorozuměním anebo ku žádosti jedné nebo druhé strany.

List výučný vydává společenstvo po zrušení poměru učebního a řádném ukončení jeho na základě vysvědčení učebného. List tento má býti učni úředním potvrzením jeho odborného a nábožensko-mravního vzdělání (§ 114 lit. b. živ. ř.).

8. Učňovské pokladny nemocenské. Společenstvu náleží pečovati o učně onemocnělé (§ 114 lit. f. živ. ř.), ač není-li k tomu pán učební ze zákona zavázán, (žije-li učeň v domácnosti pánově). Zvláštní učňovská pokladna nemocenská může se zříditi při společenstvu dle řádu živnostenského založeném, jsou-li učnové u členů společenstva zaměstnaní dle čl. I. zák. ze dne 4. dubna 1889 č. 39 ř. z. sproštěni povinnosti pojišťovací. Stanovy učňovské pokladny nemocenské schvaluje politický úřad zemský. Úřadům politickým I. stolice náleží sprostiti učně zaměstnané u členů některého společenstva živnostenského všeobecné povinnosti ku pojištění nemocenskému a sice na základě udání, že společenstvo zřídí pokladnu učňovskou; působnosť tohoto osvobození může se odročiti až na dobu, kdy pokladna na základě schválených stanov se ustaví.

O zřízení učňovské pokladny nemocenské, jakož i o stanovách její usnáší se hromada společenstva (§ 119 b. lit. g. h. živ. ř.).

9. Soukromoprávní ručení pána učebního: Ustanovení o zmocnění osob služebních mlčky učiněném (§ 1207 — 1033 o. o. z.) vztahuje se též na učně. Dovolí-li majitel obchodu nebo živnosti svému učni, aby v krámě nebo mimo krám zboží prodával, platí tu domněnka, že učeň zmocněn jest přijímati platy a vydávati o nich kvitance (§ 1030 o. o. z.). Učeň obchodní jest zmocněn přijímati peníze a hodnotu peněžní jen při prodeji v krámě, mimo krám však jen tehdá, přinese-li zboží a kvitovaný účet (čl. 51 a čl. 296 obch. z.).

10. Tresty: Ukradne-li učeň něco pánu svému a obnáší-li hodnota věcí ukradených více než 5 zl., dopouští se zločinu (§ 176 lit. c. tr. z.). Nakládal-li pán učební s učněm tak zle, že tím tento utrpěl škodu na těle, dopustil se přestupku proti bezpečnosti těla (§§ 413, 421 tr. z.).

11. Poplatky: Smlouvy učební jsou prosty kolků i poplatků

(§ 99 živ. ř.). Vysvědčení učební a listy výučné podléhají kolku 15 kr. (p. s. 116 b. a výn. min. fin. ze dne 30. srpna 1857 č. 937).

XII. Zastavení práce.

Zastavení práce, ať jest dělníky nebo zaměstnavateli způsobeno, musí se vždy posuzovati dle všeobecných zásad o plnění smlouvy a o náhradě škody nesplněním této vzniklé. Dle občanského zákona má zaměstnatel právo dělníka práci zastavivšího ihned propustiti a umluvenou mzdu zadržeti. Zastaví-li práci zaměstnatel, jest povinen ku náhradě (§ 1155 o. o. z.) a má tudíž po případě dělníkům mzdu, stravu a jiné požitky zaplatiti (§ 1160. o. o. z. a § 84. živ. ř.). Obchodní zákon řídí se týmiž zásadami. Řád živnostenský zakazuje z ohledů veřejných majitelům pekařských, řeznických, kominických, průtočnických a dopravních živností dle jich libosti provozování živnosti přerušiti, a ustanovuje, že zamýšlené přerušení jest čtyři neděle napřed oznámiti úřadu (§ 53. živ ř.). Zaměstnateli přísluší právo dělníka, který bez důvodu zákonného práci zastaví, okamžitě propustiti (§ 82. živ. ř.), nebo jej ku práci přidržeti a žádati náhradu škody tím vzniklé. Dělník, jenž bez důvodu zákonného před časem živnostníka opustí, dopouští se přestupku živnostenského řádu (§ 85. živ. ř.). Zaměstnatel, jenž dělníka, o němž ví, že práci bezprávně přerušil, do práce přijme, dopouští se rovněž přestupku živnostenského řádu a jest povinen nahraditi škodu dřívějšímu zaměstnateli tím vzešlou (§ 86. živ. ř.).

Od pouhého zastavení práce třeba rozeznávati stávky, t. j. hromadné zastavení práce celé skupiny dělníků nebo zaměstnatelů. Stávky tyto mají za účel, jednak aby dělníci společným zastavením práce vynutili na zaměstnavatelích zvýšení mzdy, nebo příznivější podmínky pracovní (upravení doby pracovní, odstranění zdraví škodlivých zařízení, změnu továrního řádu a p.), jednak aby zaměstnatelé zastavením provozování živností aneb propuštěním dělníků snížení mzdy nebo lepších podmínek pracovních docílili. Úmluva dělníků neb zaměstnatelů, mající za předmět zastavení práce nebo zastavení provozování živnosti zove se koalicí.

V Rakousku vydán byl o právu koaličním zákon ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z., dle kteréhož úmluvy ku zastavení práce směřující, pokud se jimi meze služební smlouvy nepřekročují, jsou dovoleny, předpokládaje, že smlouvajícím se svoboda jednání jest ponechána.

Dle tohoto zákona nemají žádného právního účinku úmluvy zaměstnatelů (živnostníků, službodárců, správců továren, dolů, hutí, hospodářství nebo jiných pracovních podniků), které směřují k tomu, aby zastavením práce nebo propuštěním dělníků docíleno bylo snížení mzdy nebo jiných nepříznivějších pracovních podmínek, dále úmluvy dělníků (tovaryšů, pomocníků, osob služebných atd.), jichž účelem jest, aby společným zastavením práce vynuceno bylo zvýšení mzdy nebo příznivější podmínky pracovní, jakož i úmluvy ku podpoře těch, kdož při těchto úmluvách setrvají, nebo na újmu těch, kdož by od nich ustoupili (§ 2. jmen. z.). Kdo by v tom úmyslu, aby úmluvy tyto k místu přišly, se rozšířily nebo donucením provedly, zaměstnatelům nebo dělníkům ve volném rozhodnutí hrozbami nebo násilím překážel, dopouští se přestupku, ač nemá-li čin jeho povahu těžšího skutku ve smyslu tr. z., a má býti potrestán vězením od 8 dnů až do 3 měsíců (§ 3. jmen. z.) Poruší-li se pak stávkou smlouva, podléhá dělník § 85. živ. ř.; zaměstnatel práv jest jen dle práva soukromého.

Dozorcové živnostenští, kteří z. ze dne 17. června 1883 č. 117 ř. z. zřízeni byli, mají k tomu hleděti, aby příčiny stávek smírnou cestou se odstraňovaly.

Dělníci důlní (horníci).

Zákon horní ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. obsahuje řadu ustanovení, která právní poměry dělníků důlních upravují. 9. hlava hor. z. pojednává totiž o poměru majitelů dolů k jich úřednictvu a dělnictvu, a obsahuje především nařízení, že v každém dolu zřízen býti musí řád služební, jenž má býti pečlivě úřady horními za pomoci odborných znalců prozkoumán a v dílnách vyvěsen (§ 200. hor. z.). Při tom třeba lišiti báňské podniky státní od soukromých. Ač z. hor. v tom ohledu žádného rozdílu nečiní, nesmí se přece přehlédnouti, že ve státních dolech pro úředníky především pragmatika služebná, dekrety dosazovací a instrukce, pro dozorce a dělníky pak normalie a předpisy administrační platí. Pokud ovšem státní předpisy služebné v tom neb onom směru bližších ustanovení neobsahují, mají předpisy zák. hor. plnou platnost (viz motivy hor. zák. str. 364).

Při soukromých podnicích horních vychází z. hor. ze zásady, že je nemožno všechny jednotlivé okolnosti zákonitě upraviti a předpokládá, že každý podnikatel vzájemná práva a povinnosti smlouvami služebnými ustanoví. Řád služební, § 200. hor. z. předepsaný, má obsahovati jen jednotlivá zásadní ustanovení služebných smluv a nahražuje smlouvu služební, nebyla-li žádná učiněna.

Podstatným obsahem řádu služebního jsou:

1. Třídy dělníků a dozorců a jich služebných výkonů.

Každý dělník musí býti v dolech po delší čas v učení. Chlapci, kteří vstoupí do podniku báňského skončivše návštěvu školy obecné, slouží v dolech zprvu jako t. zv. svítiči, postrkovači vozíků (huntů), přitloukači a p. Na to stanou se učni tepačskými a cvičí se po boku zkušených tepačů (hajrů) v pracech na kameni tak dlouho, až se mohou hlásiti ku denní práci. Po delším cvičení vstupuje pak učeň do řad tepačů (hajrů). Druhá kategorie dělníků hornických jsou hutníci.

Dozorcové dělí se na lezce (štajgry), jež mají dohlížeti na jednotlivé oddíly dělníků a dávati pozor na jich práce, a na šichtmistry, kteří stojí v čele jedné četě a jimž přísluší řízení díla. V hutnictví mají dozor nad dělníky a pracemi hutními huťmistři a dílovedoucí.

Dle zák. ze dne 31. prosince 1893 č. 12 ř. z. z r. 1894 a nař. min. orby ze dne 21. dubna 1894 č. 75 ř. z. mohou za dozorce závodní v dolech připuštěny býti pouze osoby, které absolvovaly nižší hornickou školu, nebo které aspoň prokáží, že umějí čísti a psáti, a že nejméně tři léta zaměstnány byly při všech pracích v hornictví se naskytujících v postupu i době všeobecně obvyklých. Náležitosti tyto mají býti prokázány služebními vysvědčeními vydanými majitelem dolů nebo jeho zmocněncem, kteráž spolupodepsána býti musí správcem, jemuž žadatel byl podřízen. Vysvědčení vydaná v jiném okresu revírního úřadu horního musí tímto potvrzena býti.

Ustanovení toto nevztahuje se ku závodním dozorcům, kterým nemá býti svěřen dozor ku dolování celému, nýbrž toliko ku jednotlivému určitému oboru, tak na př. ku vodárníkům, dohlédačům rampovým a pod. Při těchto dozorcích stačí, prokáží-li, že nejméně 2 léta při pracích jich dozoru přidělených zaměstnáni byli.

Zdali je kdo ku dozorství způsobilým, o tom rozhoduje v prvé stolici revírní úřad horní. Proti jeho rozhodnutí má dle § 7. zák. ze dne 21. července 1871 č. 77. ř. z. místa stížnosť ve lhůtě § 231. hor. z.

Majitelé hor jsou povinni hornímu úřadu dozorce oznámiti. Opomenutí povinnosti této, jakož i přijetí osoby, která horním úřadem za neschopnou uznána byla, tresce se pokutou až do 50 zl.

Zvláštní druh horních dělníků tvoří mladiství dělníci a ženštiny. V hornictví nesmí se zaměstnávati děti nedokonavší 14. rok; jen výminečně smí se jich použiti mezi dokonaným 12. a 14. rokem ku lehké denní práci, která není na ujmu jich školní povinnosti a jen ku žádosti jich rodičů nebo poručníků a za svolení úřadu horního. (§ 1 z. ze dne 21. června 1884, č. 115 ř. z.). Osoby mužského pohlaví, které 16. rok, osoby ženského pohlaví, které 18. rok věku svého ještě nepřekročily, smějí v dolech býti zaměstnány jen takovým způsobem, kterým by se nepoškodil jich tělesný vývin. (§ 2 jmen. z.) Doba šichty pro mladistvé dělníky a ženštiny nesmí přesahovati 12 hodin a denní skutečná doba pracovní 10 hodin (§ 3 jmen. z.). Výjimky smí povoliti ministr orby pro doly v alpských zemích s tím omezením, že doba skutečné práce v témdni nesmí 60 hodin překročiti.

2. Poměr mezi dělníky a dozorci.

Služební řád musí každému dozorci přiděliti určitý počet dělníku, kteří jsou jemu pak podřízeni. Nebezpečnost jednotlivých prací, jako na příklad práce trhací, průkopy, lom, vyžaduje, by se dohlíželo na přesné plnění daných rozkazů.

3. Doba pracovní.

Zřídka pracuje dělník opět na témže místě, nýbrž jedním dnem vystřídají se často 2—4 muži. Takový oddíl sluje obležení stanoviště (ortu). Tím povstanou šichty 12ti, 8mi, 6tihodinové, jako na př. denní šichta od 6. hodiny ranní do 12. polední a druhá od 12. polední do 6. hodiny večerní.

4. Chování se dělníků ve službě a mimo službu.

Předpisy o chování se ve službě vztahují se patrně jen ku kázni a k poslušnosti vůči představeným, ku píli a věrnosti. Mimo službu žádá pracovní řád střízlivost a mravné chování. Dělník nesmí se bez dovolení daleko od svého bytu vzdáliti, protože jest povinen přispěti pomocí, stane-li se neštěstí a na zavolání zvonem důlním se dostaviti.

5. Mzda dělníků.

Tato záleží buď ve mzdě za šichtu, jež se řídí dobou šichty, nebo v t. zv. úkolu, kde není čas mírou mzdy, nýbrž množství vykonané práce. Mzda vyplácí se buď měsíčně, zpravidla však týdně. Ze mzdy sráží se částka do bratrské pokladny nebo na jiné potřeby.

O mzdě horníků platí následující zákonná nařízení:

a) Na mzdu (za šichtu nebo za úkol) nemá místa ani obstávka soudní ani exekuce. (§ 207 hor. z.).

b) Pohledávky ze mzdy, pokud není tato déle jednoho roku zadržena, požívají privilegovaného zákonného práva zástavního, takže ve případě exekučního prodeje dolů hned za pohledávkami eráru zaplacení dojdou. (§ 268 hor. z.).

c) V konkursu dojdou pohledávky ze mzdy, pokud tato déle jednoho roku před vyhlášením konkursu zadržena není, zaplacení po srážce

dluhů podstaty a po zapravení 3letých daní a poplatků z převodu. (§ 41 cís. nař. ze dne 25. prosince 1868 č. 1. ř. z. z r. 1869.)

d) Smlouvy dělníků důlních, které mají za účel společným zastavením práce na zaměstnatelích vynutiti vyšší mzdy, nemají právního účinku.

e) Podnikatel důlní je povinen se svými dozorci a svým dělnictvem aspoň čtvrtletně účtovati; zanedbá-li toho, podléhá majitel dolů pokutě od 5 do 50 zl. za každého dělníka Majitel dolů je ovšem oprávněn na účet mzdy opatřovati dělnictvo své potřebným živobytím, leč smí se tak díti jen bez živnostenského zisku. (§ 131 g hor. z.)

6. Řád služební má obsahovati ustanovení o příspěvcích do pokladny bratrské. (Viz čl. Pokladny bratrské.)

7. Tresty.

Aby se řádu služebního šetřilo, buďtež ustanoveny pokuty peněžité nebo tresty pracovní při přestupcích řádu služebního. Je-li přestupkem služebného řádu současně též ustanovení trestního zákona porušeno, má býti pachatel proto pohnán před příslušný soud trestní.

8. Předčasné zrušení poměru služebního.

Okamžitě beze vší výpovědi může se poměr služební zrušiti:

a) Je-li dělník zřejmě neschopným;

b) dopustil-li se dělník zločinu, nebo přečinu, nebo přestupku ze ziskuchtivosti nebo proti mravopočestnosti, nebo dopustil-li se přestupku proti bezpečnosti osobní, cti nebo majetku svého zaměstnatele (§ 202 hor. z.);

c) bez předcházející výpovědi mohou býti propuštěni dělníci, kteří se dopustí podstatného porušení povinnosti, věrnosti, píle, úcty, poslušnosti vůči představeným, dále dělníci, kteří provozují obchody vedlejší s jich službou se nesrovnávající nebo užívají ve své službě nabytých znalostí o poměrech důlních na úkor svého zaměstnatele. (§ 203 hor. z.)

d) Bylo-li s dozorci a dělníky zle nakládáno se strany jich představených, bylo-li jim odepřeno smluvené zaopatření, vyplácení mzdy, neb byla-li jinak smlouva služební podstatně porušena, mohou dělníci, dozorci ze služby vystoupiti na pouhé ohlášení (§ 205 hor. z.). Ve všech ostatních případech mohou dělníci jen na 14tidenní a dozorci na 3měsíční výpověď ze služby vystoupiti nebo propustěni býti (§ 201 hor. z.).

9. Každému dělníku hornickému nebo dozorci má býti při jeho vystoupení vydán t. zv. list výhostní, v němž uvedeno býti musí: třída dělní, ke které náleží, pokladna bratrská, ve které je zanesen a doba, po kterou do ní příspíval, konečně den nastoupení do služby a vystoupení ze služby. Dělníci nebo dozorci, kteří již v rakouském dolu pracovali, nemohou býti od žádného majitele dolu bez listu výhostního do služby přijati (§ 208 hor. z.). Dále musí každý obyčejný havíř i dozorce dolů opatřen býti knížkou pracovní, řádem živnostenským předepsanou. Knížky tyto mají podstatně týž obsah jako listy výhostné, takže mohou tyto úplně nahraditi (nař. min. stát. pol. a obch. ze dne 25. května 1866 č. 12 ř. z. a § 208 hor. z.).

10. Seznamy.

Při každém díle jest vésti o všech havířích a dozorcích knihu mužstva, která budiž horním nebo politickým úřadům předložena, kdykoliv za to požádáno bude (§ 209 hor. z.).

Jsou-li dělníci horní co obvinění před trestní soud pohnáni, má býti o tom zpraven bezprostřední jich představený (§ 158 tr. ř.). Byl-li horník

ve vazbě vyšetřovací ponechán, budiž o tom rovněž představený neprodleně vyrozuměn (§ 176 tr. ř.). Nastoupí-li horník trest, má jeho představenému bez meškání doručen býti opis rozsudku v moc práva vešlého (§ 402 tr. ř.).

Deposita.

Soudům i úřadům politickým přihází se při výkonu jejich činnosti úřední, že musí přijímati peníze a cenné předměty v uschování. Za tím účelem zřízeny jsou zvláštní orgány t. zv. depositní (schovací) úřady. Úprava schovacích úřadů není ve všech královstvích a zemích na říšské radě zastoupených jednotná, nýbrž rozdílná jest dle druhu úřadů, u kterých se uschování připouští a dle území. Rozeznáváme: I. Úřady schovací soudů civilních, II. Úřady schovací soudů trestních a III. Úřady schovací politické.

I. Úřady schovací soudů civilních.

Sem patří: *A)* Úřady berní. *B)* okresní soudy a *C)* zvláštní soudní úřady schovací.

A) Pro berní úřady jako soudní schovací úřady stávají zvláštní ustanovení a sice: pro Čechy, Moravu, Slezsko, Rakousy pod a nad Enží, Solnohrady, Štýrsko, Korutany, Krajinu, Přímoří, Tiroly a Vorarlberg nař. min. spr. a fin. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z., pro Halič a Bukovinu nař. min. spr. a fin., a nejv. účtárny kontrolní ze dne 28. července 1856 č. 137 ř. z., a pro Dalmacii nař. min. spr. a fin., a nař. nejv. účetního dvoru ze dne 25. února 1875 č. 18 ř. z.

Dle nařízení ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z. platí tato ustanovení:

1. Poměr k soudu: Berní úřad v sídle soudu se nalezající jest zároveň jeho úřadem schovacím (berní a soudní schovací úřad § 2. nař. min. spr. a fin. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z.). Jemu přísluší přijímati, uschovávati a zúčtovati jmění depositní, sirotčí a pozůstalostní, které soudem jemu přikázáno bylo (§ 1. jmen. nař.). Berní úřad jest tedy jakožto soudní úřad schovací soudu podřízen a musí jeho příkazy plniti. Nesmí bez písemného příkazu soudního ani ničeho přijati, ani ničeho vydati. Je-li berní úřad zároveň úřadem schovacím pro několik soudů, mohou nařízení týkající se jednotlivých podstat jen tím soudem vydána býti, pro který hlavní kniha schovací, ve které dotyčná podstata zanesena jest, je založena (§ 3. jmen. nař.).

2. Jednání vnitřní: Za veškerou hotovosť pokladniční a za správné vedení knih zodpovědnými jsou představený úřadu a kontrolující úředník rukou nerozdílnou (§ 5. jmen. nař.). Převzaté a uložené peníze mají se uschovati odděleně od ostatních pokladničních předmětů úřadu berního ve vlastní ohnivzdorné a dvojím zámkem opatřené pokladně, jejíž jeden klíč obdrží představený úřadu schovacího, druhý kontrolující úředník. Úřad schovací má vésti: jednací (podací) protokol, denník schovací a hlavní knihy schovací (§ 11. a 12. jmen. nař. a nař. min. spr. a fin. ze dne 12. června 1855 č. 79 ř. z.). Je-li úřad schovací více soudům společným, vedou se samostatné, hlavní knihy schovací pro každý zvlášť. Každá podstata obdrží ve hlavní knize schovací jeden list (folium), na kterém se nahoře zevrubně popíše; na hořejší polovici listu toho zanáší se pak příjem, a na dolejší výdej. O všech podstatách musí se vésti zvláštní abecední seznam. Hlavní kniha schovací má představeným soudu, kterému úřad schovací podřízen

jest, býti ověřena (§. 13.—19. jmen. nař. a nař. min. spr. ze dne 13. dubna 1855 č. 73 ř. z.).

3. Jednání vnější.

a) Složení: Ku schování soudnímu hodí se peníze, veřejné a soukromé dlužní úpisy, a jiné důležité hodnotu peněžní mající listiny a skvosty (§ 8. jmen. nař.), zvláště prohlášení výmazná (rozh. nejv. s. dv. ze dne 15. září 1880 č. 10.504 sb. »Glaser Unger« č. 8096), klíč od bytu, který nájemce žalující na zrušení smlouvy nájemní skládá (rozh. nejv. s. dv. ze dne 15. února 1887 č. 1921 sb. Glaser Unger« č. 11.456.) Chce-li strana nebo osoba soudní mocí svého úřadu něco do schování složiti, má dříve soudu písemně nebo ústně učiniti oznámení o složení. Písemné oznámení má se vyhotoviti trojmo nebo jednou se dvěma záhlavími (nař. min. spr. a fin. ze dne 20. dubna 1854 č. 105 ř. z.) a odevzdati představenému soudu. Tento dá je v podacím protokole zanésti a vydá, je-li uschování přípustno, příkaz úřadu depositnímu, aby věc uschoval. Přípustnost soudního uschování má se toliko se stanoviska § 8. a §§ 21.—26. zkoumati (rozh. nejv. s. dv. ze dne 19. listop. 1879 č. 12.709 sb. »Glaser Unger« č. 8702), sporné právní otázky nemají se při tom rozhodovati (rozh. nejv. s. dv. ze dne 11. září 1884 č. 10.427 sb. Glaser Unger« č. 10.157, a ze dne 2. října 1888 č. 11.480 sb. »Glaser Unger« č. 12.372). Příkaz schovací zašle se zřízencem soudním s knihou poukazů úřadu depositnímu a složitel se vyzve, aby věc u depositního úřadu složil. Schovací úřad potvrdí příjem soudního příkazu schovacího, přijme věc složenou a zanese příjem do denníku. Vyskytne-li se při přijímání nějaká překážka, má se to soudu ohlásiti. Úřad schovací podrží sobě příkazem soudu opatřené písemní oznámení o složení, po případě záhlaví, původní oznámení obdrží soud ku dalšímu jednání, a třetí stejnopis nebo záhlaví, opatřené stvrzením příjmu věci složené, vydá se straně. Skvosty mají se, neudala-li strana hodnoty jejich, nebo nebyla-li hodnota jinak vyšetřena, předběžně odhadnouti soudním znalcem, pokud možno za přítomnosti strany. Deposita se uschovají, pokud se k tomu hodí, ve zvláštních balíčkách neb obálkách v pokladně. Na každý balíček napíše se pak jméno podstaty, značka hlavní knihy schovací a listu, číslo schovací a rok, kdy se složení stalo (§ 21. až 39. jmen. nař.). Hotové peníze uschovají se společně (nař. min. spr. a fin. ze dne 21. března 1858 č. 45 ř. z. a ze dne 21. února 1871 č. 17 ř. z.).

b) Vydání. Při vydávání má soud určitě označiti především předmět, který se má vydati a osobu, které se má tento vydati. Obnosy hotových peněz, které se mají vydati, musí se vypsati slovy; povolení vydání nesmí býti učiněno závislým na nějaké výmince. Příkaz opatřený podpisem představeného soudu a pečetí soudní dodá se bezprostředně schovacímu úřadu s knihou výkazů a strana vyrozumí se výměrem stejně znějícím, že vydání povoleno bylo. Úřad schovací má příkaz tento ihned zanésti ve sloupci vydání ve hlavní knize při dotyčné podstatě a den vydání a zanesení do denníku vyznačiti. Není-li osoba, které se vydání povolilo, představenému úřadu schovacího osobně známa, má tento zjistiti osobní její totožnost dvěma hodnověrnými svědky jemu známými, po případě v pochybnosti dohodnouti se s představeným soudu a jeho nařízení poslechnouti. Ku vyzvednutí menších obnosů úrokových v hotovosti nebo splatných kuponů může soud zákonným zástupcům anebo jiným oprávněným vydati t. zv. výměry

legitimační, které obsahují zmocnění ku občasnému vybírání. Tyto výměry ponechají sobě osoby ku vybírání oprávněné a toliko při opětném vybírání je úřadu schovacímu předloží. Bylo-li zaslání poštou předmětu schovaného soukromníkům soudem nařízeno, což se toliko výjimečně může státi (rozh. nejv. s. dv. ze dne 13. listopadu 1885 č. 216 sb. »Glaser Unger« 10.374), musí depositní úřad sám to obstarati. Spěčuje-li se berní úřad soudem nařízené vydání provésti, má toho domáháno býti cestou služební a nikoli cestou sporu (rozh. nejv. s. dv. ze dne 1. září 1881 č. 10.035 sb. »Glaser Unger« č. 8489).

c) Poznámky. Nařídí-li soud při některé podstatě poznámku nebo záznam nebo výmaz jich, musí se tyto příkazy úřadu depositnímu dodati. Tyto příkazy soudní mají zníti zřetelně a určitě a v případě, že jedna podstata z více čísel sestává, musí se jasně vytknouti, zda poznámka nebo výmaz její pro všecka čísla nebo jen pro některá z nich platiti má. Úřad schovací má o tom, že takovýto příkaz provedl, pokaždé soudu krátkou písemnou zprávu podati (§ 40 jmen. nař.).

Sporno jest, které poznámky jsou přípustny v knize schovací. Přípustny jsou dle §. 49. jmen. nař. poznámky obstávky, zájmu a odevzdání. Dále byly za přípustné prohlášeny: poznámka smluveného zájmu nároku na povinný díl pozůstalosti u soudu složené dle §. 822 o. o. z. (rozh. nejv. s. dv. ze dne 23. března 1870 č. 3133 sb. »Gl. U.« 3759), poznámka exekučního zájmu jmění pozůstalostního sestávajícího z cenných papírů a hotových peněz (rozh. nejv. s. dv. ze dne 31. října 1871 č. 13.074 sb. »Gl. U.« č. 4291), poznámka postupu částečného obnosu soudního deposita (rozh. nejv. s. dv. ze dne 14. června 1871 č. 6799 sb. »Gl. U.« č. 4201), poznámka vlastnictví osoby třetí na uloženou jistotu dražební (rozh. nejv. s. dv. ze dne 17. srpna 1881 č. 9108 sb. »Gl. U.« č. 8474), poznámka práva zástavního věřitele na složený dluh (rozh. nejv. s. dv. ze dne 30. července 1879 č. 7657 sb. »Gl. U.« č. 8653), poznámka výminky, pod kterou se složení stalo (rozh. nejv. s. dv. ze dne 24. ledna 1882 č. 595 sb. »Gl. U.« č. 8847), poznámka práva zástavního pronajímatele při ceně trhové za invecta et illata ve dražbě docílené (rozh. nejv. s. dv. ze dne 16. ledna 1883 č. 532 sb. »Gl. U.« č. 9266). Sporná jest přípustnost poznámky spornosti. Rozhodnutí kladné ze dne 16. prosince 1873 č. 12.213 sb. »Gl. U.« č. 5176, záporné ze dne 5. června 1872 č. 5799 sb. »Gl. U.« č. 4626, ze dne 1. října 1872 č. 10.072 sb. »Gl. U.« č. 4718, ze dne 4. února 1874 č. 797 sb. »Gl. U.« č. 5240, ze dne 8. listopadu 1876 č. 13.074 sb. «Gl. U.« č. 6279, ze dne 19. prosince 1882, č. 14928 sb. Gl. U. č. 9227, ze dne 28. ledna 1885 č. 513 sb. »Gl. U.« č. 10.404, ze dne 10. září 1885 č. 10.083 sb. »Gl. U.» č. 10.688. Nepřípustna jest poznámka práva zástavního, které bylo pouze přihlášeno, nikoli však soudem přiřknuto (rozh. ze dne 17. září 1884 č. 10.169), rovněž poznámka žaloby o právo přednosti při podání dražebním (rozh. ze dne 25. dubna 1888 č. 5013 sb. »Gl. U.« č. 12.166).

Pro právní působnosť poznámky jest rozhodným číslo jednací podacího protokolu (§ 49. jmen. nař.). Musí se tudíž pořadí cesse dílčích obnosů dle podání žádosti za poznámku posuzovati (rozh. nejv. s. dv. ze dne 14. června 1871 č. 6799 sb. »Gl. U.« č. 4201). Pro přednosti zástavního práva na depositu váznoucího jest rozhodným den, kdy dotyčná žádost

soudu došla (rozh. nejv. s. dv. ze dne 10. června 1879 č. 6355 sb. »Gl. U.« č. 7509).

d) Výtahy depositních úřadů. Schovací úřad má každému k ústní nebo písemné žádosti výtah z knihy depositní vyhotoviti, kterýžto výtah smí pravidelně obsahovati toliko deposita, která tu ještě jsou a poznámky platící tak, jak jsou ve hlavní knize schovací uvedeny. Jest však dovoleno, žádati obsáhlejší výtah z knihy schovací o nějaké podstatě, ve kterémžto pak každé složení, vydání, všechny poznámky a výmazy vyznačeny býti musí. Výtahy o jednotlivých položkách podstaty nesmějí se vydávati (§ 51 jm. nař.).

Opisy listin u úřadu schovacího ležících smějí se vydávati toliko ku příkazu soudnímu; nahlédnouti do listin smí kromě soudu toliko složitel (§ 52 jm. nař.). Soudu, který při všech svých vyřízeních dokonalou znalosť podstaty sobě opatřiti musí, jest dovoleno do hlavní knihy schovací kdykoli nahlédnouti. Výtah z knihy schovací má se ku žádosti strany s obsahem knihy hlavní srovnati, souhlasné znění nebo změny potvrditi (§ 49 jmen. nař.).

B) V Haliči jsou na základě výnosu min. spr. ze dne 10. ledna 1868 č. 65 soudy okresní tam, kde nejsou žádné berní úřady, úřady schovacími. Instrukce, která pro takovéto soudní úřady schovací byla vyhlášena nař. min. spr. ze dne 10. ledna 1868, má jen několik úchylek od instr. ze dne 28. července 1856 č. 137 ř. z. Schovací úřady dotyčných soudů okresních skládají se ze dvou úředníků dočasně vrchním soudem jmenovaných, z nichž jeden manipulační práci a druhý kontrolu provádí, tak že jeden klíč od pokladny má manipulační a druhý pak kontrolující úředník. Tito dva úředníci musí býti při každém přijetí, jakož i vydání deposita přítomni, musí dále potvrzovati společně příjem deposita, denníky schovací a výtahy z nich společně podpisovati.

C) Zvláštní schovací úřady soudní. Zvláštní schovací úřady zřízeny byly nař. min. ze dne 17. července 1859 č. 144 ř. z. pro zemský a obchodní soud, pak pro měst. del. okresní soudy ve Vídni výn. min. spr. ze dne 15. listopadu 1849 č. 7219 pro zemský, obchodní a pro m. del. soudy okresní v Praze, výn. min. spr. ze dne 21. července 1881 č. 84 ř. z. pro soudní dvory a pro m. del. okresní soudy ve Štýrském Hradci dle nař. min, ze dne 20. listopadu 1888 č. 177 ř. z. pro všechny civilní soudy v Terstu I. stolice. Z instrukcí pro tyto civilní soudní úřady schovací uvésti sluší toliko úchylky od instrukce platné pro úřady berní. Soudní schovací úřady musí příkazy příslušných soudů plniti, a podřízeny jsou zemskému soudu sídla svého (§ 3 instrukcí pro Vídeň, § 4 i. pro Prahu, § 2 a 3 i. pro Št. Hradec, § 2 a 3 i. pro Terst). Schovací úřad přijímá deposita jmenem soudů, pro které jest zřízen a proto jest povinnen každé složení v hodinách a dnech vyhláškou uveřejněných přijmouti, jestliže zároveň předepsané oznámení o složení soudu podáno bylo. V nutných případech musí složení i mimo ustanovené dny přijato býti (§ 21 instr. pro Vídeň, § 18 instr. pro Prahu. § 24 inst. pro Št. Hradec, § 24 inst. pro Terst). Je-li oznámení o složení vadným, anebo složení ku přijetí nezpůsobilé, musí se důvody nepřijetí na rubu jednoho stejnopisu oznámení složiteli písemně vydati. Žadatel má pak právo ihned sobě stěžovati u předsedy zemského soudu, který vyšetřiv záležitosť rozhodne, zda-li složení přijato býti má čili nic (§ 24 inst. pro Vídeň, § 21 inst. pro Prahu, § 27

inst. pro Št. Hradec. § 27 inst. pro Terst). Složení odevzdává se u pokladny (§ 26 inst. pro Vídeň, § 24 inst. pro Prahu, § 30 inst. pro Št. Hradec, § 30 inst. pro Terst).

II. Úřady schovací soudů trestních. Hotové peníze, šperky, státní dlužní úpisy, směnky, zástavní listy, dlužní úpisy a jiné cenné papíry, které se soudu při domovní prohlídce za příčinou trestního vyšetřování, při místním ohledání nebo při jiných soudních výkonech do ruky dostanou, má soud úřadu depositnímu ku uschování odevzdati (§ 102 a 103 inst. pro trestní soudy ze dne 16. června 1854 č. 165 ř. z.). Při uschování těchto předmětů mají soudní dvory dbáti týchž předpisů, které platí pro civilní depositní úřady. Tam, kde je zvláštní úřad depositní, mohou v místnostech jeho i deposita soudu trestního uschována býti, musí však býti oddělena od těchto, rovněž i knihy o těchto musí se odděleně vésti (§ 114 jmen. inst.). K uschování deposit a obstarávání prací schovacích jsou ustanoveni při každém soudním dvoru dva komisaři a jeden aktuar. Kde není možným dva rady za depositní komisaře ustanoviti, může klíč jeden svěřen býti aktuarovi. Každý z těchto dvou komisařů obdrží klíč ku pokladně schovací, tak že táž bez vzájemného dohodnutí otevřena býti nemůže (§ 114 jmen. inst.). Ku přijímání a vydávání deposit musí každý komisař zmocněn býti písemním soudním příkazem. V nutných případech jest však představený soudu oprávněn nařídíti, aby depositum bezprodleně přijato bylo. Uschované předměty vztahující se ku vyšetřování, mají se vydati soudci vyšetřujícímu, referentovi a úředníku řídícímu hlavní přelíčení, a sice na ústní požádání těchto proti potvrzení. O soudních depositech trestních vede se protokol depositní, o tomto pak abecední rejstřík dle jmen. Nahlížeti do protokolu depositního, jakož i ohledávati jednotlivé předměty jest dovoleno státnímu zástupci, ostatním osobám toliko se svolením soudce vyšetřujícího nebo soudu. Po skončeném řízení trestním má soud ohledně všech deposit zákonná opatření učiniti. Při tom se má zvláště ustanoviti, které předměty z úřadu schovacího soudu trestního do civilního úřadu schovacího se přenésti mají.

U soudů okresních mají se trestní soudní deposita uložiti ve zvláštní schránce v berním úřadě postavené. K uschování jakož i vydání není třeba žádného zvláštního výměru, nýbrž stačí, poznamená-li se výkon na konceptu. Uschovávání náleží okresnímu soudci a ještě jednomu úředníku (§ 115—128 jmen. inst.).

III. Politické úřady schovací jsou ty, jež uschovávají deposita, která v záležitostech politických složena byla. Určeny k tomu jsou úřady berní. Zákonné předpisy pro tuto jich činnosť obsahuje výn. min. fin. ze dne 12. prosince 1853 č. 16.335, který ustanovuje: V podacím protokole úřadu má se vésti důkladný seznam o depositech, který vždy na konci měsíce se má ukončiti, od úředníků podacího protolu jakož i od vrchních úředníků podepsati a účetnímu oddělení příslušného okresního úřadu finančního zaslati. Vydání věcí uschovaných může se zpravidla státi toliko na základě řádného příkazu (§ 8). Má-li se však depositum k úřednímu výnosu připojiti, má totéž bezprostředně pokladnou ve srozumění s výpravnou, ústavu dopravnímu, který výnos doručiti má, nebo pokud tento výnos veřejnému úřadu v místě pokladny se nalezajícímu svědčí, pomocnému úřadu nebo pokladně, tohoto úřadu, proti potvrzení, které se ku denníku připojí, odevzdati. Má-li se však straně v místě pokladny se

nalezající depositum odevzdati, musí příjemce úřadem býti poukázán, aby sám nebo zmocněncem si je vyzvedl. Pokladna musí deposita ve zvláštních přijímacích a vydávacích dennících zúčtovati. Tyto denníky posílají se na konci měsíce účetnímu oddělení příslušného okresního úřadu finančního a tímto i se seznamy přikazovacími státní účtárně (§ 17).

IV. Ručení státu.

1. Ručení za soudní deposita jest výslovně uznáno. Stát ručí, jestliže úředník nebo sluha při zeměpanských, berních nebo jiných depositních úřadech ustanovený vykonávaje svůj úřad překročením své povinnosti úřední straně porušení práva nebo škodu způsobí, společně s vinným úředníkem, který stává se dlužníkem hlavním jako rukojmí a plátce. Nárok na náhradu škody přivede se ku platnosti řízením syndikátním (zák. ze dne 12. července 1872, č. 112 ř. z.). Naproti tomu stanoví § 45 nař. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z.: »Šetří-li přesně úřad schovací zákonných předpisů při vydávání předmětů, neručí ani úředníci ani stát za škodu z tohoto úředního jednání povstalou.«

2. Při politických depositech rozhodnou jest pro ručení státu ta okolnosť, zda složením deposita vznikla mezi složitelem a státem smlouva schovací čili nic. Ku rozhodnutí této otázky, jakož i toho, pokud sahá ručení státu z poměru smluvního, příslušnými jsou řádné soudy. Tak rozhodl říšský soud nálezem ze dne 19. července 1877 č. 152 sb. nál. ř. s. III. díl., že spory, které povstanou z odepření vydání honební jistoty složené u úřadů politických, náleží v obor soudů. Neboť tím okamžikem, kdy správní úřadové vydání odmítnou, vzniká ve příčině vrácení deposita právní spor, ve kterémž stát jest stranou. Rovněž prohlásil nejv. s. dv. rozhodnutím ze dne 3. října 1876 č. 9989 sb. »Glaser Unger« č. 6249 pro žaloby proti státu ohledně ručení jeho za zpronevěřené jistoty pro správní účely u berního úřadu složené za příslušné soudy s tím odůvodněním, že se jedná o rozhodnutí, zda úředním převzetím k uschování pachtovní jistoty honební mezi správou státní a žalobcem vzešel poměr smluvní a tudíž, že se jedná o rozhodnutí otázek čistě soukromoprávních a že nelze použiti dvor. dekr. ze dne 14. března 1806 č. 758. sb. z. s., poněvadž se nejedná o nárok proti veřejnému úředníku z jeho úředního jednání plynoucí, nýbrž o nárok proti státu plynoucí ze převzetí politického deposita. V rozh. nej. s. dv. ze dne 1. července 1874. č. 6282 sb »Glaser Unger« č. 5406. byl stát (erár) prohlášen za ručitele za cenné papíry úředníkem berním zpronevěřené, které jako zástava u finančního ředitelství složeny byly.

V. Promlčení. Nevyzvedne-li se depositum během 30 let ode dne složení, zahájí se řízení ediktální, při kterémž stanoví se lhůta ku přihláškám na 1 rok, 6 týdnů a 3 dny. Uplyne-li tato lhůta, aniž by se kdo přihlásil ku depositu, ohledně kteréhož řízení ediktální zahájeno bylo, připadne toto státu. Totéž platí o listinách v soudním uschování se nalezajících (dv. d. ze dne 6. ledna 1842. č. 587 sb. z. s. a ze dne 28. ledna 1840 č. 446 sb. z. s.).

VI. Poplatky (početné, složné).

Na místo dřívějšího řádu poplatkového upravujícího poplatek za uschování z r. 1787 a dv. d. ze dne 2. listopadu 1790. nastoupil cís. pat. ze dne 26. ledna 1853 č. 18. ř. z., který ustanovil ve spojení s výn. min. fin. ze dne 30. ledna 1853 č. 20 ř. z. souhlasné předpisy pro občanské i pro vojenské úřady schovací. Úřady schovací, které složený předmět z uschovací nebo společné sirotčí pokladny vrátí (výn. min. fin. ze dne

18. července 1853 č. 11220), mají ve kvitancích o poplatcích schovacích stranám vydaných výši poplatků těchto oddůvodniti a do denníku sirotčího a schovacího zanésti (výn. min. fin. ze dne 9. července 1853. č. 23·054 a výn. dol. rak. fin. zem. ředit. ze dne 1. října 1854 č. 33.603). Vojenské úřady schovací mají poplatky schovací od úřadů vojenských vybrané měsíčně nejbližšímu bernímu úřadu proti kvitanci odváděti (výn. fin. min. ze dne 29. dubna 1853, č. 14436). Úřady schovací, resp. úřady berní mají poplatky schovací bezprostředně jakožto poplatky správní v denníku soudní správy súčtovati.

1. Předmět.

Dle cís. pat. ze dne 26. ledna 1853 má se vybírati poplatek schovací z těch předmětů, které vzaty byly ve schování na základě soudního příkazu (viz rozh. spr. s. dv. ze dne 18. října 1887 č. 2771 sb. Budwinski č. 3709) úřady nebo pokladnami k tomu ustanovenými (§ 1.) a které nejsou poplatku sproštěny.

Osvobození požívají:

a) předměty, které se složí v řízení trestním, pokud po skončeném řízení trestním se neuschovají dle práva občanského;

b) předměty, které složeny byly ku zjištění státního pokladu nebo fondu z něho placeného (srov. rozh. spr. s. dv. ze dne 8. července 1893 č. 2441 sb. Budwinski č. 7375);

c) předměty, které se složí ku zjištění nebo jako zaplacení náhrady vyvazením pozemků vzniklé (srov. rozh. spr. s. dv. ze dne 17. prosince 1878 č. 2084 sb. Budwinsky č. 384, a ze dne 14. dubna 1888 č. 530 sb. Budwinski č. 4045., dále § 52 cís. pat. ze dne 11. dubna 1851 č. 84 ř. z.);

d) kupony, když dlužní úpisy, akcie, nebo talony, k nimž náležejí, se již ve schování nalézají;

e) předměty, které na zakročení soudcovo z úřední povinnosti omylem v uschování vzaty byly;

f) obnosy nebo jiné předměty, které ku výživě, ku výchově nebo ku vyučování nezletilce anebo ku zaplacení dluhů jeho vydány byly (sem náleží též výplaty zástupcům nebo věřitelům konkursní podstaty viz výn. min. fin. ze dne 9. září 1854 č. 26502 a srov. rozh. spr. s. dv. ze dne 21. dubna 1888 č. 1353 sb. Budwinski 4060.);

g) deposita, která se vydávají buď pokladu státnímu nebo nějakému fondu jím datovanému, mají-li poplatky stihnouti poklad státní nebo dotýčný fond (seznam těchto fondů z ústavů viz ve výn. min. fin. ze dne 12. července 1867 č. 14.429 příloha ku listu nař. min. fin. č. 9. z r. 1867 srov. též nař. min. fin. ze dne 1. března 1894 č. 47 ř. z.)

2. Výměra.

Poplatek schovací počítá se při penězích, skvostech a papírech, které jsou předmětem obchodu jako při losech, akciích, směnkách a t. d. dle hodnoty složeného předmětu a dle trvání doby schovací, při všech ostatních předmětech jen dle trvání doby schovací (§ 4), při čemž se hodnota předmětu dle ustanovení § 6. a 7. cís. pat. ze dne 26. ledna 1853 zjistí. Ohledně počítání doby schovací, vyměření poplatků při podmíněném vrácení, jakož i ve příčině předmětů s různými sazbami schovacími obsahují §§ 8, 10, 11, a 12 cís. pat. zvláštní ustanovení, při čemž se poukazuje na výn. min. fin. ze dne 26. ledna 1860 č. 2891 list. nař. č. 7., ohledně

pokladen sirotčích na výn. min. fin. ze dne 4. října 1860 č. 50.325 list. nař. č. 50. a ohledně listin právních poplatků sproštěných na výn. min. fin. ze dne 31. května 1856 č. 18.653 list. nař. č. 25 a výn. dol. rak. fin. zem. řed. ze dne 2. října 1856 č. 19816 příloha ku listu nař. č. 22.

Výměra poplatků ustanovuje se dle cís. nař. ze dne 12. září 1858 č. 44 ř. z. takto:

a) Poplatek obnáší z každého zlatého:

α) při penězích a skvostech za dobu schovací až do 1 roku $1/_2$ kr. r. m., od 1 do 5 let 1 kr. r. m., od 5 do 10 let $1^1/_2$ kr. r. m., od 10 do 15 let 2 kr., od 15 let 3 kr. r. m.; poručencům a opatrovancům nikdy se poplatek vyšší 2 kr. r. m. nevyměřuje;

β) při papírech předmět obchodu tvořících, počítá se polovice.

b) Poplatek, který se vyměřuje dle doby trvání, obnáší:

α) z právních listin ve smyslu § 1 a) č. 3. zákona ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. do 5 let 30 kr. r. m., od 5 do 10 let 60 kr. r. m., od 10 do 15 let 90 kr. r. m., od 15 let 1 zl. 20 kr. r. m.;

β) ze všech ostatních spisů a listin do 5 let 12 kr. r. m., od 5 do 10 let 24 kr. r. m., od 10 do 15 let 36 kr. r. m., od 15 let 48 kr. r. m., s tím však omezením, že poplatek schovací, podléhá-li listina dle zákona ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. (pokud se týče ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.) poplatku, nikdy nesmí činiti více než kolik obnáší poplatek kolkový (§ 10), při čemž však na mimořádnou přirážku se nebeře zřetele (výn. min. fin. ze dne 21. července 1859 č. 33.016, list. nař. č. 39 a cís. nař. ze dne 17. května 1859 list. nař. č. 26).

3. Podmět.

Povinnost poplatek schovací zapraviti náleží oné osobě, které se předmět uschovaný vydá, bez ohledu na to, zda jí přísluší nárok na náhradu proti schovateli nebo proti někomu jinému (§ 13). Před zapravením poplatku, který lpí na uschovaném předmětu jako privilegované právo zástavní, nesmí se tento vydati, leč se svolením okresního finančního úřadu proti přiměřenému zjištění (§ 14). Byl-li od někoho vybrán poplatek schovací bezprávně nebo poplatek příliš vysoký, může tento během jednoho roku po zaplacení a vrácení bezprávně vybraného obnosu zakročiti (§ 15).

Stížnost proti výměře podati lze během 30 dnů ode dne, kdy vyměření poplatku bylo oznámeno, u okresního ředitelství finančního, resp. u zemského finančního ředitelství neb ministerstva financí (§ 16; srov. zákon ze dne 19. března 1876 č. 28 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 19. května 1876 č. 1746, nař. min. fin. a sprav. ze dne 6. března 1894 č. 761 z r. 1893 nař. listu č. 8.)

Descendenti viz Ascendenti.

Deserce. (Sběhnutí.)

Deserce jest zločin vojenský, kterého dle § 183 voj. tr. z. dopouští se ten, kdo složiv vojenskou služební přísahu, pluk, sbor nebo vojenské odvětví, jemuž náleží, nebo jemu přikázaný pobyt svémocně a s úmyslem se své služební povinnosti na vždy sprostiti, opustí nebo se vzdálí. Voj. tr. z. obsahuje v §§ 184—215 zevrubná ustanovení o důkazu zlého úmyslu při tomto zločinu, o trestu, (v nejtěžších případech ustanovuje trest smrti) jakož i o právních následcích zločinu tohoto.

Jako zvláštní zločin uvádí voj. tr. z. vedle deserce v §§ 216—229 založení komplotu ku deserci směřujícího, jímž ten jest vinen, kdo

sám vojenskou služební přísahu složiv dvě nebo více osob rovněž vojenskou přísahou zavázaných ku deserci přemlouvá.

Svádění ku sběhnutí mohou se dopustiti i osoby pravomoci civilních soudů podléhající, ve kterémžto případě rozhodují v čas míru soudové civilní; trestem jest těžký žalář od 1—5 let (§ 7 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.). Za války přísluší řízení i co do osob civilních trestním soudům vojenským, jež trestají se pak dle voj. tr. z. pro zločin proti válečné moci státu (§§ 314, 315 a 317 voj. tr. z.).

Kdo bez předcházejícího dorozumění vojínu nebo sluhovi ze služby vojenské uprchlému (uprchlík, desertér) ukázáním cesty, přestrojením, pohostěním, poskytnutím přístřeší nebo jakýmkoliv jiným způsobem pomoc poskytne a tím jeho útěk podporuje nebo pátrání po uprchlíku a jeho dopadení stěžuje, dopouští se zločinu nadržování (§ 220 tr. z.) a tresce se kromě pokuty 100 zl., kterou válečné pokladně zaplatiti musí, žalářem od 6 měsíců do jednoho roku. Záleží-li podporování sběha v ukrývání delší dobu trvajícím, v odkupování oděvu vojenského, zbraní, koně, nebo jiných předmětů výzbroje uprchlíkovy, nebo dálo-li se ze ziskuchtivosti neb za jiných přitěžujících okolností, má se vyměřiti trest těžkého žaláře od 1 do 5 let. Nemůže-li vinník pokutu válečné pokladně zaplatiti, má se trest zvýšiti nebo zostřiti, při čemž nezáleží na tom, byl-li uprchlík dopaden, čili nic. (§ 221 tr. z.)

Desinfekce při železniční a lodní dopravě.

Železniční a plavební podnikatelstva mají povinnost desinfikovati nejen vozy osobní a prostory lodní, jež použity byly osobami nakažlivými nemocemi stíženými, nýbrž vůbec každý železničný vůz a každou prostoru lodní, ve kterýchž přežvýkavci, vepři, koně, oslové a mezci a surové produkty zvířecí, mrva atd. se dopravují.

Desinfekce osobních vozů a lodních prostor, jichž použily osoby nakažlivými nemocemi stížené, jest upravena nař. min. obch. ze dne 19. dubna 1889 č. 33154 z roku 1888, jež předpisuje, že všechny prostory, ve kterých nemocní asijskou cholerou, neštovicemi, difterií, skvrnitým neb zpětným tyfem nebo spálou se nacházeli, mají se důkladné desinfekci podrobiti.

Desinfekce při dopravě dobytka na železnicích a lodích jest upravena zák. ze dne 19. června 1879 č. 108 ř. z. a zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z., jenž týká se zabránění a potlačení nakažlivých nemocí zvířecích.

Správy železniční jsou oprávněny k uhrazení nákladů s prováděním desinfekce spojených p o p l a t k y vybírati. Výnos min. obch. ze dne 12. února 1883 č. 4884 ustanovuje ohledně poplatků desinfekčních takto: Poplatky za desinfekci při zásilkách přežvýkavců a dobytka vepřového jak pro celý vůz tak i pro částečné upotřebení vozu, pro dobytek dutorohý, dále nejméně pro čtyři telata, ovce, jehňata, kozy nebo vepře, potom při zásilkách koní a oslů nebo mezků bez ohledu na počet, mají zapraviti strany a sice: za obyčejný 4kolový vůz aneb za upotřebení jednoho oddílu vozového 1 zl. 50 kr., za 8kolový obyčejný vůz, potom za oddílový vůz při upotřebení obou oddílů incl. bubnu 2 zl. 50 kr.; při nakládání 1—3 kusů telat, ovcí, jehňat, koz nebo vepřů po 40 kr.; při zásilkách vepřů, selat, jehňat, koz atd. v koších, bednách, posadách atd. 5 kr. za kus a nejméně 20 kr. za zásilku. Za zásilky zvířecích surovin 2 kr. za 100 kg., nejméně však 20 kr. za zásilku a nejvíce 1 zl. 50 kr. za celý náklad. Poplatek des-

infekční zapravuje se jen jednou. Překládají-li se tedy zvířata do vozů jiných, musí se poplatek ten opět zapraviti. Vozy železniční, jichž se užilo ku dopravě mrvy (hnojiva) a kteréž dle předpisu byly desinfikovány, nejsou podrobeny žádné desinfekci, ale důkladnému očistění, jakmile se jich přestane užívati ku dopravě hnojiva (výn. min. obch. ze dne 8. října 1890 č. 17.903). Ministerstvo obchodu upravilo výnosem ze dne 19. září 1893 č. 48.967 všeobecné zásady pro zařízení dopravy železniční za doby cholery.

Desky zemské a lenní.

I. Dřívější desky zemské a lenní.

Deskovým pat. ze dne 22. dubna 1794 nařízeno bylo založení desk zemských, neboť § 2 tohoto pat. ustanovuje: »Do této hlavní knihy zapíší se stavovské nemovité statky v zemi ležící, které označeny jsou v katastru jako skutečné statky dominikální a tam rovněž jako takové jsou zdaněny. Zanešení děje se pouhým pojmenováním stavovské nemovitosti, neboť každá nemovitosť, která v katastru jest samostatně uvedena, obdrží také v zemských deskách svou zvláštní rubriku tím způsobem, že se rubrika zemských desk s rubrikou stavovského katastru úplně shodovati musí.« Ohledně odepisování nemovitostí v deskách zemských zapsaných obsahuje § 3. jmen. pat. nařízení, že rubrika do desk zemských již zanesená měniti se nemá; kdyby však některá část stavovského statku odepsána býti měla od nemovitostí v rubrice zanešených, sluší rozhodnouti o tom stavům zemským, kteří se však musí dříve dohodnouti se zemským soudem, jemuž zemské desky podléhají. Neváznou-li na rubrice desk zemských žádné závazky, mohou stavové odepisování volně prováděti; musí však odepsání toto oznámiti zemskému soudu, má-li oznámení v zápětí změnu pojmenování a rubriky v katastru, aby též v deskách zemských rubrika změněna, a tak shoda zachována byla. Zemské desky byly tudíž knihami veřejnými pro t. zv. panské statky, jimž příslušela pravomoc soudní.

Desky zemské vedly se při zemských soudech a skládaly se z knihy hlavní a knihy listin. V oné zapsány byly nemovitosti s uvedením jména jich držitele a břemen na ně se vztahujících, kdežto kniha listin obsahovati měla všechny listiny vztahující se ku změnám, převodům, zástavám atd. v hlavní knize zaneseným. Desky zemské spojeny jsou ve všech zemích, ve kterých byly statky lenní, s deskami lenními; název desk lenních vztahuje se tudíž na ty statky, které dříve mezi léna zařaděny byly. Zrušením poddanského svazku pozbyly lenní knihy jakožto knihy panské neb t. zv. knihy dominikální svého původního významu. Co se týká zvláště desk lenních, ustanovuje zákon ze dne 17. prosince 1862 č. 103 ř. z., kterým částečné zrušení lenního svazku bylo vysloveno, že allodialisační komise z úřední povinnosti k tomu přihlížeti mají, aby lenní práva v knihách veřejných byla vymazána, a aby poplatek vymaňovací požíval zákonného zástavního práva přede všemi věřiteli, pak-li by se však svazek lenní toliko na listu závad vyskytoval, aby poplatek tento poznamenal se v přednosti svazku lenního.

II. Nynější desky zemské.

Dle čl. 1. vyhlaš. zákona k obecnému knihovnímu řádu (zák. ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z.) nabyl obecný zákon knihovní platnosti pro všechny veřejné knihy, tedy též pro knihy zemské a lenní. Zemské zákony o zakládání knih pozemkových (viz čl. Knihy pozemkové) obsahují ustano-

vení, že za desková tělesa knihovní pokládati sluší ty statky, které ve stávajících deskách zemských jsou zapsány, a že knihovní vložky, tělesa desková obsahující, tvoří dohromady jednu hlavní knihu (viz § 3 zák. pro Čechy ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z., pro Bukovinu ze dne 8. března 1873 č. 23 z. z., pro Halič ze dne 20. března 1874 č. 29 z. z., pro Korutany ze dne 2. června 1874 č. 91 ř. z., pro Horní Rakousy ze dne 2. června 1874 č. 89 ř. z., pro Dolní Rakousy ze dne 2. června 1874 č. 88 ř. z., pro Štýrsko zák. ze dne 25. března 1874 č. 28 z. z.). Zemský zákon pro Čechy ze dne 5. prosince 1874 ustanovuje v § 3, že při zakládání nových knih pozemkových mohou knihovní tělesa, která zapsána jsou v deskách zemských nebo lenních, na žádost jich držitelů se svolením místodržitelství a zemského výboru přenesena býti do pozemkových knih oněch obcí katastrálních, v jichž obvodu leží; svolení toho jest též zapotřebí, když při zakládání nebo po založení nových knih pozemkových oddělí se část tělesa v deskách zemských neb lenních zapsaného a má-li se pro tuto oddělenou část založiti samostatná vložka v deskách zemských. Neprokáže-li se toto svolení, dlužno při zakládání nových vložek zachovati se dle ustanovení platných o zřizování vložek knihovních pro pozemky, jež nejsou deskovými. Pozemky, které zapsány jsou v knize pozemkové vedené o statcích nedeskových, mohou po založení knih pozemkových, připsány býti ku statku deskovému jen tehdy, byly-li buď při zakládání knih pozemkových aneb později od statku toho odepsány, pak-li na pozemek, jenž má se připsati, nepřipadá daň mnohem větší než na pozemek odepsaný. Zemský soud v Praze zjednati sobě má prve, než-li odepsání to povolí, dobré zdání místodržitelství a zemského výboru. Podobné ustanovení obsahuje zem. z. pro Moravu a pro Slezsko ze dne 2. června 1874, pro Krajinu ze dne 25. března 1874 a pro Horní Rakousy ze dne 2. června 1874. Zemský zákon pro Halič ze dne 20. března 1874. č. 29 z. z. ustanovuje, že, vzejde-li pochybnost, rozhodovati má o tom, zda jistou nemovitosť za deskovou pokládati dlužno, po předběžném slyšení dobrého zdání místodržitelství a zemského výboru zemský soud ve Lvově ohledně nemovitostí ležících v Haliči a Vladiměřsku a zemský soud v Krakově ohledně nemovitostí ležících v bývalém Krakovsku. Zákon pro Moravu vydaný ustanovuje, že deskové nemovitosti v enklavách ležící stejně posuzovati dlužno se slezskými deskovými nemovitostmi, pokud jde o utvoření hlavní knihy; totéž ustanovení obsahuje zem. z. pro Slezsko ohledně moravských enkláv.

Diety.

D i e t o u nazývá se náhrada útrat stravovacích, které úředníkům cestováním ve věcech úředních vzejdou. (§ 1. dekretu dvor. kanc. ze dne 21. května 1812 sb. zák. pol. sv. 38 č. 71). Pro vyměřování a výplatu diet jsou následující předpisy zákonné rozhodny: dekr. dv. kanc. ze dne 21. května 1812, dále nař. min. vnitra, spravedlnosti a fin. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z., jež vztahují se na úředníky okresních hejtmanství a dle výn. min. ze dne 9. července 1868 č. 2907 a nař. min. ze dne 23. července 1860 č. 185 též na místodržitelské úřednictvo, konečně nařízení veškerého ministerstva pro státní úředníky platící ze dne 18. června 1873 č. 115 ř. z.

1. Diety náležejí úředníkům na komise cestujícím, a to za cestu mimo sídlo služební (§ 1. a 19. d. dv. kanc. ze dne 21. května 1812), a vyměřují se dle hodnostní třídy státních úředníku (§ 1. a 2. nař. min. ze dne

18. června 1873 č. 115 ř. z.) následujícím způsobem: I. třída hodnostní 20 zl. — II. tř. h. 17 zl. 50 kr. — III. tř. h. 15 zl. — IV. tř. h. 12 zl. 50 kr. — V. tř. h. 10 zl. 50 kr. — VI. tř. h. 8 zl. — VII. tř. h. 6 zl. 50 kr. — VIII. tř. h. 5 zl. — IX. tř. h. 4 zl. — X. tř. h. 3 zl. 50 kr. — XI. tř. h. 3 zl. Auskultanti, praktikanti, elevové a aspiranti patří ve příčině diet do XI. třídy hodnostní.

2. Proti vyměření diety nemůže sobě úředník stěžovati z důvodu, že jiný úředník nižší kategorie ve stejné třídě s ním se nachází. (§ 2. d. dv. kanc ze dne 21. května 1812).

3. Dieta řídí se skutečnou služební hodností úředníkovou a nikoli titulem jeho. Úředník, jenž mimo svoje služební postavení ještě vyšší titul má, může jen v těch případech diety dle vyšší hodnosti žádati, jestliže tento titul s řádným vykonáváním služby souvisí, ale nikoliv tehda, byl-li jemu jen pro osobu jeho propůjčen (§ 8. jmen. dekr. dv. k.) Zastává-li úředník zároveň dvě skutečná místa služební, náleží jemu dieta dle vyšší hodnosti i když úřední výkon do oboru postavení nižšího náleží (§ 9. jmen. dekr.). O dietách tajných radů obsahuje bližší ustanovení (§ 11. jmen. dekr.).

4. Úředníci nižší kategorie dostávají i při komisích, k nimž se vyšších úředníků užívá, diety jen dle své kategorie vyměřené (§ 12. jmen. dekr.) Výjimka platí jen tehda, jestliže komise úředníka nižší kategorie nápadně vyššího nákladu vyžaduje.

5. Upotřebí-li se diurnistů při komisích, obdrží dvojnásobné diurnum jako dietu, však nikdy více než 1 zl. (§ 13. jmen. dekr., § 3. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z.)

6. Kancelářští a úřední sluhové, kancelářští a úřední poslové, jakož i všechny ostatní pomocné síly, jež dle svého stupně diet nepožívají, obdrží jako dietu polovici obnosu, jenž pro poslední třídu dietní je vyměřen. (§ 4. jmen. nař. z r. 1854).

7. Vyměření vyšších diet pro státní úředníky, jež mimo mocnářství cestují, děje se v každém případu zvlášť (§ 16. jmen. dekr.).

8. Onemocní-li úředník při komisi, požívá po dobu nemoci diet dále (§ 19. jmen. dekr.).

9. Úředník, jenž z místa komise ve vlastní nebo v jakékoliv jiné neúřední záležitosti se vzdálí, nepožívá po tu dobu žádných diet.

10. Úředníkům okresních hejtmanství a místodržitelství přísluší dle §. 1. nař. z r. 1854 pro cesty v okresu úředním, však jen pro cesty mimo sídlo úřadu, denní plat a to: V. dietní třída 7 zl., VI. tř. 5 zl. 50 kr., VII. tř. 4 zl. 50 kr., VIII. tř. 3 zl. 30 kr., IX. tř. 3 zl., X. tř. 2 zl. 50 kr., XI. tř. 2 zl. 50 kr., XII. tř. 2 zl. Při cestách mimo obvod úřadu přísluší jim diety dle všeobecných předpisů.

Služebníkům okresního hejtmanství a místodržitelství náleží místo diet t. zv. stravné, které obnáší při služném 300 zl. 84 kr., v ostatních případech 56 kr. (§ 17. nař. z r. 1854.) Toto stravné může si sluha účtovati, musí-li jsa poslán v trestní věci nebo při výkonu úředního příkazu nebo v jiném služebním poslání, přes noc v jiném místě zůstati anebo na komisi vyslaného úředníka provázeti (§ 18. nař. z r. 1854).

Diety náležejí úředníkům též při přesídlení. Zvláštní předpisy o tom obsahuje normale o přesídlení ze dne 13. září 1804 sb. z. p. 22 č 31 a dekret dv. kanc. z 14. dubna 1845 sb. z. pol. 73 č. 55. Pro určité kate-

gorie úředníků jako na př. státních, zdravotních, technických úředníků, inženýrů, geometrů jsou četné zvláštní předpisy dle místa rozdílné.

Diety advokátů a notářů jsou advokátními a notářskými sazbami upraveny.

Diety poslanců: poslanci říšské rady obdrží za dobu své přítomnosti na říšské radě z fondu říšského zastupitelstva denní plat 10 zl., jehož se vzdáti nemohou (čl. I, III. IV. zák. ze dne 10. června 1861 č. 63 ř. z.). Stejné diety obdrží členové delegací za čas své přítomnosti při delegacích (zák. ze dne 11. března 1875 č. 23 ř. z.).

Diplomacie.

I. Účel a význam.

Diplomatické úřady jsou povolány ku pozorování a zastupování zahraničních zájmů státu; v užším smyslu slova jsou diplomatickými orgány vyslanci státu ověření a plnou mocí opatření, kteří jsou ustanoveni ku zastupování veškerých politických zájmů a k udržování mezinárodních styků se státem jiným, v jehož obvodu z pravidla mají své úřední sídlo.

Zevnější poměr státu k ostatním mocnostem závisí z největší části na způsobilosti diplomatů; přirozená bystrost a praktická zkušenost v záležitostech státních jsou prvními podmínkami řádného působení každého diplomata; on musí míti způsobilost rychle se seznamovati s poměry cizího státu, u něhož jest ověřen a správně posuzovati jeho politiku a činitely tu panující. Jeho úkolem jest s cizími státy se dorozuměti o opatřeních, jichž vyžaduje vzájemný prospěch států, a tak udržovati přátelské styky státu jím zastoupeného se zahraničnou státní mocí; za tím účelem má prostředkovati státní smlouvy obchodních, právních a jiných poměrů se týkající, bdíti nad jich zachováváním, odstraniti vše, co by mohlo mezinárodní poměry zkaliti a konečně má podávati státu, jejž zastupuje, o všech důležitých případech věrné a spolehlivé zprávy. Ne neprávem mluví se tudíž o umění diplomatickém; neboť úlohou každého diplomata jest s vynaložením veškerého důvtipu míti na zřeteli právo a dobro státu, jejž zastupuje.

Vývojem států a sesílením jich stala se i diplomacie důležitým činitelem, jenž již záhy dobyl si ve státní správě vynikajícího postavení. Ve starověku záleželo ovšem umění diplomatické toliko ve pletichách a lsti směřujících k tomu, aby stát jeden podmanil si druhý. Lstivá politika Filipa Macedonského oproti řeckým státům jest příkrým toho dokladem. Ve středověku byli jmenovitě papežové mistry diplomacie a skutečně často nabyli značné převahy oproti státům ostatním. Čím více pak rozvíjel se život státní, tím více šířil se všeobecný obyčej vydržovati u cizích dvorů trvalá vyslanectva; vytvořily se pak jisté formy, jichž bylo šetřeno vůči vyslancům cizích států, a jež došly všeobecného uznání, čímž byl položen základ ku mezinárodním zásadám instituce vyslanectví. Při tom stalo se zvykem řaditi jednotlivé státy dle jich moci a dle toho též řídila se míra zevnějších poct zástupcům vzdávaných, při čemž na obřadnost a etiketu diplomatických styků, na lesk při vystupování na cizích dvorech a přednosť států a jich vyslanců kladena největší váha, takže nekonečné spory o pořadí byly téměř na denním pořádku. Převaha diplomacie francouzské měla v zápětí zavedení jazyka francouzského jako řeči dvorní a diplomatické. Veliké převraty způsobené francouzskou revolucí, zvláště světové boje Napoleona I. přispěly k tomu, že byla uznána zásada politické rovnováhy mezi mocnostmi evropskými a zároveň též zásady práva mezinárodního.

V novější době byly styky diplomatické přiměřeným způsobem zjednodušeny a též z užívání jazyka francouzského jako řeči diplomatické se většina států vymanila. Úkoly diplomacie se též značně rozšířily, tak že sem spadají netoliko zájmy jednotlivého státu, nýbrž i jiné obory povahy kulturní a humanitní, jako na př. potlačování obchodu s otroky, volnosť mořských cest, ochrana raněných (genevská smlouva), zmírnění hrůz válečných atd., čímž vznikl diplomacii nynější nový obor vydatné a blahodárné činnosti.

II. Mezinárodní práva vyslanců.

1. Nedotknutelnosť. Toto právo došlo již v nejstarší době neomezeného a úplného uznání. Netoliko cizí stát, u něhož jest diplomatický zástupce ověřen, nýbrž i poddaní jeho mají se vystříhati každého útoku na osobu vyslancovu; každé porušení tohoto práva, každé poškození cti vyslancovy se zároveň pokládá za porušení, za urážku státu, který jej vyslal. Toto právo nedotknutelnosti vztahuje se netoliko na osobu vyslancovu, nýbrž i na jeho průvod a na jeho (zvláště diplomatickou) činnosť (výměna dopisů a depeší s domácím státem); avšak ke právu nedotknutelnosti nelze hleděti, když vyslanec svou vlastní vinou a bezprávně poruší zákony státu cizího. Exemce vyslanců z cizí státní moci má za následek, že při nich jest šetřiti zásad exterritoriality, dle kterýchž vyslanci jsou podrobeni soudní pravomoci své vlasti tak, jakoby se nalezali v obvodu jejím. Zásady mezinárodního práva vylučují každý akt státní moci, kterým by osobní nedotknutelnost cizího vyslance a ohledy ke státu jeho mezinárodním právem zaručené se porušovaly. Tato exemce vztahuje se netoliko na vyslance, nýbrž i na jeho rodinu ve společné domácnosti s ním žijící, na personál vyslanectva, na jeho obydlí a movitosti. Vyslanec jest vyňat z cízí pravomoci ve věcech civilních i trestních, podléhá toliko zákonům své vlasti, má právo volného vykonávání svého náboženského vyznání, byť i toto ve státě, u něhož jest ověřen, zákonem uznáno nebylo. Naproti tomu se již neuznává dřívější právo asylní (právo útočiště) pro osoby třetí. Následkem práva exterritoriality požívají vyslanci pro svou osobu osvobození od dávek, zvláště osvobození od cel, výhod při clech dovozných a přísluší jim samostatná pravomoc soudní nad příslušníky vyslanectva, pokud nenáležejí tito ku svazku státnímu, při němž vyslanec jest ověřen. Exterritoriality požívají všichni vyslanci od okamžiku svého ověření až do svého propuštění, dle náhledu některých učitelů mezinárodního práva od okamžiku, kdy na území cizího státu vstoupili.

2. Dále přísluší diplomatickým zástupcům právo na jisté pocty, jichž rozsah se řídí jich postavením.

III. Pravomoc rakouských soudců civilních:

Mezinárodní zásady exterritoriality vztahují se netoliko na úřední a pomocný personál (rady vyslanecké, sekretáře, příručí, kancléře, tlumočníky a j.) nýbrž i na služebnictvo soukromé; avšak jen ti sluhové a domácí lidé vyslance jsou vyňati ze řádné civilní pravomoci, kteří jsou bezprostředními poddanými státu, jemuž on sám náleží; naproti tomu podléhají sluhové soukromí, kteří jsou poddanými třetích mocností nebo státu zdejšího pravomoci úřadů rakouských, pokud ohledně jednotlivých vyslanectví nebyly odchylné úmluvy uzavřeny (dv. d. ze dne 7. února 1834 sb. z. s. č. 2641). Řádní rakouští soudové civilní nemohou však proti rakouským poddaným jsoucím ve službách cizího vyslance a bydlícím nebo zdržujícím se v jeho

domě sami o sobě předsevzíti žádného soudního výkonu (doručení předvolání, exekuce nebo jiných výkonů řízení sporného i nesporného), nýbrž může se tak státi vždy toliko prostřednictvím soudu nejvyššího dvorního maršálka, který vyžádav si prve svolení vyslanectva, výkon předsevezme, nebo bylo-li jemu svolení to odepřeno, postoupí věc ministerstvu záležitostí zahraničních. Ve příčině osob sloužících při cizích vyslanectvech, které nejsou rakouskými poddanými, mohou rakouští soudové vykonávati civilní pravomoc jen tehdá, může-li dotyčný cizozemec vůbec před rakouské soudy býti pohnán.

Soud nejvyššího dvorního maršálka jest příslušným ku vykonávání civilní pravomoci ohledně osob exterritoriality požívajících (čl. 5. vyhl. pat. k jur. nor.; dle čl. III. č. 3. úv. zák. k nové jur. normě jen tehdy, když se mu osoby ty podrobí).

Náležejí-li osobám diplomatickým nemovitosti v Rakousku ležící, mohou soudy všechna úřední jednání nemovitostí těchto se týkající samy vykonávati, a to i v tom případě, když diplomatická osoba se nalezá na své državnosti, předpokládaje ovšem, že državnost tato není zároveň úředním místem cizích diplomatů u nejvyššího dvora ověřených. Nachází-li se však diplomatická osoba ve svém bydlišti na nejvyšším dvoře a zabývá-li se tudíž svými funkcemi diplomatickými, přísluší obydlí jejímu exterritorialita v tom směru, že tuzemský úřad může tu zakročiti jen, když zachová formalit, které veřejná povaha tohoto místa vyhledává. Může se tudíž též doručení v záležitostech týkajících se tuzemských nemovitostí ve příčině osob diplomatických exterritoriality požívajících, pokud se nalezají ve svém řádném bydlišti nebo ve své úřední budově předsevzíti jen prostřednictvím soudu nejvyššího dvorního maršálka. Prostřednictví soudu nejvyššího dvorního maršálka však odpadá, bylo-li ku doručení užito pošty (výn. min. sprav. ze dne 20. srpna 1856 č. 18002 na vrchní zemský soud ve Vídni). Konečně nepodléhají diplomatičtí zástupci cizích států ve příčině své osobní svobody soudní pravomoci státu rakouského, i když byli podali list odvolací a úřadování zastavili a sice až do okamžiku, kdy opustí území zdejšího státu (výn. min. sprav. ze dne 30. března 1875 č. 4271). Ve případě úmrtí diplomatického zástupce požívají příslušníci jeho rodiny, jeho personál a jeho sluhové posavadních mezinárodních práv až do svého odchodu ze státu, s tím pouze omezením, že jim může býti stanovena lhůta, až do kdy jim tato práva přísluší.

IV. Pravomoc soudů trestních: Okolnost ta, že urážka na cti byla způsobena veřejnému zástupci státu, s nímž stát rakouský jest ve styku mezinárodním, jest okolností přitěžující. (§ 494 lit. a tr. z.) Cizozemští vyslanci veřejní na rakousko-uherském dvoře a vyslanecký jich personál nepodléhá trestní pravomoci úřadů zemských. Mělo-li by však proti osobám těmto předsevzato býti úřední jednání pro nějaký trestný čin, má se sice úřad ohledně osoby obviněného zajistiti, má však učiniti o tom ihned trestní oznámení soudu nejvyššího dvorního maršálka, aby tento mohl zpraviti o tom panovníka nebo vyslance za účelem převzetí obviněného (§ 61 tr. ř.). Poněvadž vyslanci na rakousko-uherském dvoře ověření a jich personál nestojí pod pravomocí úřadů zemských a jelikož v ohledu trestním také domácí lidé a služebníci těchto vyslanců, jsou-li zároveň poddanými státu, jemuž vyslanec náleží, nejsou podrobeni soudům rakouským, nepodléhají tito ani povinnosti svědecké ve věcech trestních; oni mohou se dostaviti před soud z pravidla toliko na základě zmocnění

své vlády nebo svých představených. Proto mají trestní soudové, je-li výslech takových osob nutným, dotyčnou obsílku předložiti ministru spravedlnosti a ve zprávě udati důvody, pro které soud výslech za nutný pokládá (nař. min. sprav. ze dne 11. května 1892 č. 8879 č. 9. l. nař.). O platnosti trestního zákona důchodkového pro osoby diplomatické a osoby k jich domácnosti náležející obsahují bližší ustanovení d. dv. kom. ze dne 14. dubna 1826 č. 2073 a ze dne 5. června 1843 č. 14865/1547.

V. Výhody celní.

Předměty určené ku bezprostřednímu užívání osob diplomatických na dvoře ověřených jsou dle zvláštních předpisů od dovozného cla osvobozeny (čl. VIII. č 2. zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.). Výn. min. fin. ze dne 2. července 1875 č. 17223 byla osvobození od cel, jichž cizí vyslanectva v budoucnosti mají požívati, následovně upravena:

1. S vyslanci, ministrresidenty, diplomatickými zástupci a jednateli mají úřadové celní při jich příchodu z ciziny jednati co nejšetrněji majíce na zřeteli všechny ohledy, kterých stav jich vyžaduje, a jmenovitě nesmí se požadovati od nich zaplacení cla z oděvů, movitých věcí a předmětů, jež jsou určeny k jich vlastní potřebě a jež tvoří jich zavazadla.

2. Při přesídlení z ciziny jsou věci určené k jich vlastní potřebě a ku prvnímu jich zařízení osvobozeny od dovozných cel a daně potravní. Toto osvobození trvá po dobu jednoho roku ode dne podání pověřujícího listu počínaje.

3. I po uplynutí této lhůty mohou cizí diplomatičtí zástupci vždy žádati za osvobození od cla dovozného a potravní daně pro všechny věci z ciziny zaslané a k jich vlastní potřebě určené potud, pokud zástupci rakouského státu v dotyčných cizích zemích sídlící stejného osvobození požívají.

4. Neposkytuje-li stát cizí takového neomezeného osvobození, mohou osoby diplomatické tohoto státu každého roku ku své vlastní potřebě jisté množství věcí přivézti, aniž by z nich cla a potravní daně platiti musili.

5. Věci, které jsou určeny ku bezprostřednímu užívání diplomatických osob na dvoře pověřených, když se přivážejí, vyvážejí nebo územím státním dopravují, nemusí býti za účely statistickými ohlašovány. (§ 2. lit. c. nař. min. obch. a fin. ze dne 10. prosince 1890 č. 213 ř. z.).

VI. Diplomatičtí zástupci Rakousko-Uherska.

1. Nejvyšším orgánem pro pozorování zahraničních zájmů státu jest ministerstvo vnějších záležitostí, jemuž přísluší:

a) Zastupovati práva a zájmy říše nebo jednotlivých její částí oproti státům cizím.

b) Zastupovati práva a zájmy jednotlivých rakouských státních příslušníků v cizině, pokud zakročení diplomatické jest vůbec možným.

c) Dopisovati s cizími vyslanectvy na císařském dvoře pověřenými a býti prostředníkem mezi nimi a úřady zdejšími.

d) Podporovati a doporučovati přání a záležitosti cizích vlád nebo jich příslušníků panovníkovi nebo tuzemským úřadům na zakročení cizích vyslanců na císařském dvoře pověřených nebo vyslanců rakouských v cizozemsku.

e) Sestavovati návrhy císařských listů na cizí panovníky a representanty nejvyšší státní moci, jakož i oznámení o sňatcích, narozeních, úmrtích atd. členů císařské rodiny.

f) Udělovati instrukce vyslancům, diplomatickým jednatelům a konsulům, pokud těmto mají býti dány příkazy spadající v obor působnosti ministerstva.

g) Vyjednávati a uzavírati veškeré státní smlouvy a jiné úmluvy s cizími státy ovšem s nejvyšším svolením, a sice ve věcech správních za souhlasu ministerstva, v jehož obor působnosti dotyčné záležitosti spadají.

h) Vyjednávati s papežskou stolicí ohledně církevních záležitostí, jmenovitě ohledně praekonisace vrchních duchovních pastýřů.

2. Diplomatičtí zástupci Rakousko-Uherska, při cizích státech pověření, dělí se v následující kategorie:

a) Velevyslanci jsou vyslanci první třídy, kteří netoliko stát, nýbrž i panovníka representují a tudíž požívají všech poct panovníkovi náležejících, tak na př. práva veřejného příjezdu, veřejné audience, práva míti ve své přijímací síni trůn s nebesy, atd. (Viz čl. Ceremonial.) Všech těchto práv požívají též manželky velevyslanců.

Rakousko-Uhersko má 8 velevyslanectví v následujících státech: v Německu, Francii, Anglii, Italii, u papežské Stolice, v Rusku, Turecku a Španělsku (velevyslanec v Madridě má titul vyslance a velevyslance).

b) Vyslanci druhé třídy mají titul mimořádných vyslanců a zmocněných ministrů; oni representují toliko stát a jsou pověřeni přímo u panovníka cizího státu. Vyslanci tito jsou sice oprávněni vyžádati si u panovníka audience, jednají však z pravidla toliko s ministrem zahraničních záležitostí. Vyslanců takových čítá Rakousko-Uhersko nyní 16 a sice v následujících státech: ve Spojených státech severoamerických, v Bavorsku, Belgii, Brasilii, Dánsku, Řecku, Japansku, Holandsku, Persii, Portugalsku, Rumunsku, Sasku, Srbsku, Švédsku, Švýcarsku a Vürtembersku.

c) Vyslanci třetí třídy slují ministrresidenty, jichž Rakousko-Uhersko má tré, a sice: v Argentině, Marokku a Černé Hoře.

d) Zástupci, kteří často zastávají úřad vyslanecký prozatímně až do jeho definitivního obsazení, a konečně

e) Jednatelé, jimž jest vykázán toliko užší kruh působnosti, a kteří často jen za určitým jednotlivým účelem k cizím státům vysýláni bývají; oni obdrží toliko určitou plnou moc beze všeho mezinárodního titulu, ježto poměry cizího státu řádného nebo trvalého zastoupení začasté nevyžadují.

Veškerý personál, který jest vyslanci přidělen, tvoří vyslanectví; sem náležejí radové vyslanečtí, sekretáři vyslanečtí, tlumočník (dragoman), příručí, kancelisté, lékař vyslanecký, duchovní, kancelářský sluha a j.

VII. Ustanovování diplomatických zástupců. Bývá zvykem zvláště při velevyslancích, že se ustanovení zástupce diplomatického před jeho odesláním dotyčnémn státu oznámí; vyslanec obdrží list pověřovací (kreditiv), který panovníku (presidentovi) státu, k němuž jest vyslán, odevzdá; při velevyslancích jsou s odevzdáním listu pověřovacího spojeny zvláštní obřady. Odevzdáním a přijetím kreditivu nastupuje vyslanec svůj úřad, a požívá od tohoto okamžiku všech práv, jež mu exterritorialita uděluje. (Viz čl. Konsulaty a Exterritorialita.)

Diplomy jsou listiny, jež stvrzují, že někdo nabyl nějaké způsobilosti, oprávnění nebo že někomu uděleno bylo důstojenství nebo vyznamenání nějaké.

I. »Diplomy« (diploma) nazývaly se dříve průvodní listiny, průkazy cestovní, jež byly vydávány úředníkům státním, kteří v záležitostech státních posíláni byli, a nazývaly se proto osoby těmito listinami opatřené

diplomaty. Ve středověku bylo na tento výraz technický úplně zapomenuto, až teprve koncem století 17. počalo se opět ve mluvě vědecké užívati slova »diplom«, které zachovalo se až na naše časy. Diplomy udílí zeměpán, vynikající vědecké a umělecké korporace (university, akademie), obce, spolky různé atd.; diplomy opatřeny jsou pečetí a podpisem toho, kým uděleny byly. Dnes máme celou řadu diplomů na př. diplomy šlechtické, jimiž se uděluje neb uznává šlechtictví nebo stupeň šlechtický, diplomy doktorů, jimiž se nabývá hodnosti akademické, diplomy umělců, jež propůjčují akademie nebo společnosti věd a umění, diplomy čestné, jež dávají obce svým měšťanům čestným, spolky svým členům čestným atd.

Diplomy, jsou-li udíleny úřady veřejnými, jsou listinami veřejnými, jinak pokládají se za listiny soukromé.

II. Poplatky.

1. Diplomy vydané úřady veřejnými anebo obcemi podléhají poplatku kolkovému 1 zl. (p. s. 41 lit. *a* a p. s. 7 lit *g*. popl. z.). Byla-li o vyřízení žádosti za propůjčení měšťanství čestného vydána zvláštní listina, podléhá tato poplatku 1 zl. (výn. min. fin. ze dne 13. června 1863 č. 19865).

2. Diplomy jinými osobami vystavené podléhají poplatku 50 kr. za arch (p. s. 41 lit. *h* popl. z.).

Dispense překážek manželství.

I. Dějiny.

Právo udíleti dispens od překážek manželství kolísalo jednak mezi státem a církví, jednak mezi papežem a biskupy. Zákonodárství z r. 1868, poslední důležitá změna v rakouském právu manželském, navrátilo státu zase právo manželské, kterého se tento r. 1856 byl vzdal. Jako přísluší nyní opět státu právo stanoviti překážky manželství, tak přísluší jemu též výhradně právo překážky ty prominouti. Dle §. 83. o. o. z. zjednávaly sobě oprávněné státní úřady před rokem 1856 z pravidla dobré zdání ordinariátu, dříve než samy rozhodly, a znělo-li toto záporně, odpíraly dispens. Když pak bylo r. 1868 zavedeno manželství civilní, odpadl též důvod ku dalšímu zjednávání si dobrého zdání úřadu církevního. K uzavření manželství před světským úřadem není potřebí žádné církevní dispense. Chtějí-li však snoubenci, jimž vadí překážka práva církevního uzavříti též církevní sňatek, musí ovšem sobě též církevní dispens zjednati. V tomto případě jest pak také zcela oprávněno, jestliže státní úřady jako dříve sobě nejprve vyžadají dobré zdání ordinariátu, a jestliže jeho svolení podmínkou dispense činí.

II. Platné právo.

§ 83. o. o. z. ustanovuje o prominutí překážek manželství: »Z důležitých příčin může býti žádáno za prominutí překážek manželství u zemské vlády, která dle povahy okolností další vyšetřiti má.«

1. Vypočtení důvodů pro udělení dispense, jak je v církevním právu nalézáme, o. o. z. tedy nepřijal; úřad příslušný posouditi má, je-li tu dostatečných důvodů k udílení dispense čili nic.

2. Obč. zákon přijal rovněž rozdělení překážek manželství na prominutelné a neprominutelné, neuváděje však výslovně, které překážky za prominutelné, a které za neprominutelné považovati dlužno. Dle zásad práva manželského jsou překážkami neprominutelnými překážky,

které plynou z právní povahy manželské smlouvy, dále takové, které vyplývají z práv určitým osobám příslušících, a konečně překážky, jichž obejití dle tr. z. v sobě zahrnuje zločin. Sem patří tudíž zběsilosť, šílenství, blbost, nedospělost, donucení, únos, omyl, nemohoucnost plniti povinnost manželskou, nezletilost, těhotenství, svazek manželský, krevní příbuzenství a švakrovství v linii vzestupující a sestupující. Překážkou prominutelnou jest: vyšší svěcení, slavný slib bezženství, různost náboženství, příbuzenství a švakrovství v linii pobočné, cizoložství, vražda manžela, nedostatek ohlášek, slavného prohlášení, svolení aneb potřebné plné moci, katolicismus. Avšak od některých z těchto překážek neudílí se vůbec dispens, od některých pak jen velmi zřídka (srov. d. dv. kanc. ze dne 21. ledna 1808 pol. sb. z. 30 č. 5, dv. d. ze dne 20. února 1808 sb. z. s 833).

3. Udílení dispense od překážek manželství přikázáno jest zemské vládě (místodržitelství). Osobám vojenským udílí dispens zemské generální velitelství (rozh. nejv. ze dne 10. února a 12. května 1853). Druhou a poslední stolicí jest ministerstvo vnitra, po případě ministerstvo války (min. nař. ze dne 1. července 1868 č. 80 ř. z., nař. ze dne 22. dubna 1815). Příslušnou jest ona zemská vláda, v jejímž obvodu žadatel má své bydliště. Mají-li snoubenci svá bydliště v obvodu různých vlád zemských, a je-li překážka takovou, že oba o dispens žádati musí, má každá strana podati žádost u své zemské vlády. Cizinci musí žádati za dispens od překážky, která jsouc v jich státě uznávána je ku manželství činí nezpůsobilými, u své vlády (§ 34. o. o z.). Za dispens žádá se z pravidla před uzavřením manželství. Dle §. 84. o. o. z. mají strany samy před uzavřením manželství a vlastním jménem za prominutí překážek žádati. Avšak též po uzavřeném sňatku může za dispens býti žádáno. § 84. o. o. z. totiž ustanovuje: Jestliže se po uzavření manželství objeví prominutelná překážka, která před tím nebyla známa, mohou se strany též prostřednictvím svého duchovního správce zamlčevše svého jména ku zemské vládě obrátiti, aby jim překážka tato prominuta byla. Sporný jest význam prvé věty. Dle jednoho výkladu jest překážkou před tím neznámou překážka dříve nezjevná; dle jiného výkladu překážka, které si obě strany nebyly vědomy. Poslední přísnější náhled jest asi správným vzhledem ku slovu »se objeví«.

4. Zemská vláda má ku podané žádosti za dispens »dle způsobu okolností další vyšetření předsevzíti.« Toto vyšetření děje se nejčastěji dotazem ordinariátu, neb též jiných úřadů (policejních, představenstev obcí, soudů).

5. O prominutí ohlášek platí zvláštní předpisy. O prominutí druhé a třetí ohlášky, po případě o povolení zkrácení lhůty, po kterou ohláška světského úřadu vyvěsena býti má, přísluší rozhodovati v první stolici politickým úřadům, pak obecním úřadům, jimž přikázána jest politická správa (§ 1. zák. ze dne 4. července 1872 č. 111 ř. z., kterým § 85. o. o. z. změněn byl). Rovněž přísluší nyní okres. politickým úřadům, resp. obecním úřadům, jimž svěřena správa politická v první stolici, udíleti úplné prominutí ohlášky, jsou-li tu naléhavé okolnosti, zvláště je-li tu nebezpečí blízké smrti (§ 1. zákona ze dne 4. července 1872 č. 111 ř. z., kterým § 86. o. o. z. byl změněn). V posledbějším případě musí však snoubenci před úřadem dispensi udílejícím přísežně stvrditi, že jim žádná manželství jich bránící překážka známa není (§ 86. o. o. z.). Prominutí všech tří ohlášek má se po složení této přísahy také tehdy uděliti, jedná-li se o sňatek osob, o nichž všeobecně má se za to, že jsou oddány (§. 87.

o. o. z.). K udělení dispense jest však v tomto případě toliko zemská vláda oprávněna. Žádost může býti podána duchovním správcem se zamlčením jmen stran (§ 87. o. o. z. praes. l. dv. kanc. ze dne 11. září 1820 dol. rak. sb. pol. z. str. 556). Opomenutí přísahy dle §§ 86, 87 o. o. z. nečiní sice dispensi o sobě neplatnou, úřady a duchovní správci, kteří však sňatek v tomto případě předsevzali, mají býti potrestáni (dv. d. ze dne 23. září 1817 sb. z. s. č. 1372).

6. Dispens odstraňuje překážku. Dle toho měly by se, když dispens teprve po uzavření manželství byla udělena, ohlášky sňatku znova předsevzíti, leč zákon upouští (§ 88. o. o. z.) od opakování ohlášek. Toliko svolení ku sňatku musí znovu a to před duchovním správcem a dvěma hodnověrnými svědky býti prohlášeno a ve knize sňatků zaznamenáno (§ 88. o. o. z.). O takovém manželství má se pak za to, jakoby již prve platně bylo uzavřeno (§ 88. o. o. z.). Za platné a obnovené pokládá se manželství však toliko na základě tohoto slavnostního prohlášení, nikoli na základě pouhého záznamu do knihy sňatků.

7. Kdo nechá se oddati zamlčev známou jemu zákonnou překážku, aniž by dříve byl řádnou dispensi obdržel, dopouští se přestupku a trestá se tuhým vězením ode tří až do šesti měsíců, svůdce tresce se však vždy přísněji. Vězení se má zostřiti, jestliže jedné straně překážka byla zamlčena a ona takto beze své viny ku neplatnému manželství byla svedena (§ 507. tr. z.).

III. Právo církevní.

Dle církevního práva přísluší právo dispense od překážek manželství rozlučujících a některých zakazujících papeži, který je udílí zvláště datariemi nebo poenitentiariemi, pro země misionářské t. zv. congregatio de propaganda fide. Biskupové mají k udílení dispensí od papeže plnou moc (quinquennalie, facultates); od ohlášek dispensují z vlastního práva. Důvody dispensační jsou v církevním právu přesně vytčeny. Dispens udílí se za různé poplatky ve třech formách: forma pro nobilibus, forma communis a forma pauperum.

IV. Poplatky.

Žádosti za dispens kolkují se dle p. s. 43 a) popl. z. 50 kr. na každém archu. Dispens sama není předmětem daně.

Diurnisté náležejí ku kancelářskému personálu, jehož úřady za diurnum ku písařským pracím používají. Poměr diurnistů ku státu nebo ku samosprávné korporaci, u jichž úřadů jsou zaměstnáni, jest ryze soukromoprávní. Práva a povinnosti jich dlužno tedy posuzovati dle ustanovení všeob. obč. zákonníka o smlouvě námezdní. Úřady státní mají diurnistů jen ku pracím písařským užívati; toliko výjimkou mohou býti ku manipulačním pracím kancelářským úředníkům na výpomoc přiděleni (§ 53 nař. min. vnitra a spravedl. ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z.). Podobně mohou v zastoupení státních úředníků samostatně na komise vysýláni býti, nebo jako pomocníci zapisovatelů, nebo jako průvodčí státním úředníkům přiděleni býti (viz čl. Diety). Diurnisté, ačkoliv nejsou úředníky, mohou býti nicméně vzati do přísahy pro výkon služební, k němuž přibíráni bývají. Následkem toho nemohou služby, jež toliko za diurnum se konaly, vpočteny býti do výslužného (nál. říš. s. ze dne 21. dubna 1879 č. 71 sb. »Hye« č. 180). Neutěšené postavení diurnistů, zvláště nedostatek nároků na pensi vzbudilo hnutí k tomu směřující, by diurnisté do svazku státních úředníků byli

pojati, čímž by jednak nároku na výslužné, jednak i titulu »úředníci výpomocní dosáhli.«

Daň:

Denní mzda za práce a služby spadá dle jasného ustanovení § 4 pat. o dani z příjmu pod předpisy pro II. třídu příjmů platné, vybírá se tedy daň z denní mzdy, pokud roční příjem její obnos 630 zl. r. m. převyšuje. (Výn. min. fin. ze dne 25. února 1850 č. 32.697.)

Divadla.

I. T. zv. divadelní řád (nař. min. vnitra dne 25. listopadu 1850 č. 454 ř. z.) obsahuje všeobecná ustanovení, týkající se hlavně divadelní censury. Nejdůležitější z nich jsou tato:

Ke každému dílu divadelnímu, ať se jmenuje jakkoli, jest zapotřebí, aby dříve nežli se ponejprv provozuje, dal k tomu místodržitel, resp. dle místodržit. nařízení pro král. České ze dne 25. července 1867 č. 2440. v Praze a polic. obvodu Pražském policejní ředitelství, v Liberci magistrát a na venkově okresní hejtmanství, zvláštní povolení. Podnikatel, pokud se týče zástupce jeho, odpovídá za to, aby se žádné divadelní dílo bez povolení místodržitelova, resp. dotyčného úřadu, neprovozovalo a aby se při představování bedlivě tohoto povolení šetřilo. (§ 3.)

Povolení ku provozování nabyté platí toliko pro toho podnikatele a pro to divadlo, jež se výslovně v něm jmenují. Avšak díla divadelní, která s povolením byla již provozována na divadle hlavního města korunní země, nemají k dalšímu provozování na některém jiném divadle téže země korunní potřebí žádného nového povolení. (§. 4.)

Povolení dané ku provozování může z příčin veřejného řádu se týkajících každé chvíle býti odvoláno. (§ 5.)

Státním úřadům bezpečnosti (hejtmanstvím a policejnímu ředitelství) náleží přihlížeti k tomu, aby představení jen po nabytém povolení a ve srovnalosti s ním se konala, pak aby způsob provozování (uvedení ve scénu, oděv atd.) neobsahoval ničeho, co by dávalo pohoršení a urážело veřejnou slušnost. Úřad bezpečnosti jest vůbec k tomu povolán, aby přihlížel k udržování pokoje, pořádku a slušnosti při provozování a zabraňoval všelikému rušení veřejné zábavy. Žádají-li toho důležité příčiny, může úřad tento provozování kusu docela aneb z části zapovědíti i pokračování v započatém již představení zastaviti, má si však později schválení toho od místodržitele vyžádati. Ve případech mimořádných má i moc dům dát vykliditi a zavříti. (§ 6.)

Z rozhodnutí místodržitelova může divadelní podnikatel podati stížnost ku min. vnitra a z rozhodnutí úřadů nižších ku místodržitelství. (§ 7.) Divadelní řád neustanovuje sice nic o lhůtě stížnosti, avšak jest to patrně lhůta 14denní.

Přestoupení divadelního řádu trestá se jako přečin peněžitou pokutou od 50 do 500 zl. konv. m., a jsou-li při tom přitěžující okolnosti, mimo to vězením až do tří měsíců bez ohledu na soudní stihání, k němuž by obsah kusů provozovaných mohl zavdati příčinu. (§ 8.) Otázku, který ze státních úřadů bezpečnosti jest příslušný vynésti trestní nález dle tohoto ustanovení divadelního řádu, rozřešilo nařízení vydané od ministrů vnitra, vojenství a práv dne 21. prosince 1851 č. 260 ř. z. tím způsobem, že příslušným jest úřad, jemuž náleželo přihlížeti k onomu představení, kterým přečin byl vykonán.

Pro jednotlivé pohoršlivé odchylky od schváleného textu divadelního díla (extemporace) má úřad bezpečnosti podle míry zlého úmyslu z jich obsahu vycházejícího vinníkovi uložiti pořádkový trest od 5 až do 50 zl., pokud by dle divadelního řádu nebo dle obecných trestních zákonů neupadl v trest přísnější. (§ 9. divad. řádu.)

Ku provedení divadelního řádu vydal ministr Bach pod týmž číslem ř. z. zvláštní naučení (instrukci) pro místodržitele všech království a zemí. Podle této instrukce jest na divadle od představování bez výjimky vyloučeno:

1. Vše to, čím by se představující dopustil skutku, který se pokutuje dle obecných zákonů trestních;

2. co se nesrovnává s city lojálnosti ku hlavě státu, ku nejvyššímu panujícímu domu císařskému a ku ústavě státní, neb co by bylo takového způsobu, že by tím láska občanů ku vlasti se přerušiti mohla;

3. co dle okolností doby jest proti veřejnému pokoji a řádu, nebo co by bylo takové, že by z toho nenávist mezi národnostmi, třídami společnosti a společnostmi náboženskými, nebo shluknutí a nedovolené demonstrace při provozování povstati mohly;

4. co jest na urážku veřejné slušnosti, stydlivosti, mravopočestnosti nebo náboženství; pročež se nemá zvláště dovolovati představování na divadle církevních obyčejů a bohoslužebních jednání uznaných náboženských společností, ani užívání duchovních ornátů. Taktéž se nesmí na divadle užívati rakouských úředních obleků a uniforem;

5. rovněž není dovoleno voliti osoby, jež jsou ještě na živu, a známé vůbec poměry života soukromého za předmět divadelního představování.

Státní úřad má právo býti přítomen nejen představení, nýbrž i hlavním zkouškám, aby, co se týče scénování, kostumů, tanců, skupení a hudebních nápěvů, v čas učiniti mohl potřebná připomenutí.

Co se týče generálních zkoušek, platí zvláštní místní ustanovení. Tak má na př. dle výnosu vídeň. polic. ředitelství ze dne 21. srpna 1858 č. 29.602 předcházeti představení generální zkouška, která se má dle jiného výnosu téhož polic. řed. ze dne 9. února 1861 č. 532 konati v kostumech, a dle výnosu téhož řed. ze dne 7. března 1875 č. 10.793 má býti inscenována tak jako při představení. Pražské policejní ředitelství vydalo podobný interní předpis o generálních zkouškách, a žádá na obou zemských divadlech, aby ke zkouškám také bylo zváno.

Dle nařízení místodrž. pro království České ze dne 27. ledna 1856 č. 1050 jest vyhraženo v každém divadle na venkově ve městech, kde jest četnický poboční nebo četový velitel, tomuto volné sedadlo. Rovněž v obou zemských divadlech Pražských, českém i německém, má policejní ředitelství vedle jiných funkcionářů dle zvláštní smlouvy se zemským výborem království Českého, jakožto vlastníkem divadelních budov, vyhraženu jednu loži.

O příslušnosti státních úřadů v záležitostech divadelního řádu a podání rekursů proti jich nařízením vydáno bylo pro král. České místodrž. nařízení ze dne 26. pros. 1850 č. 200 z. z.

Mezi předpisy, jež s divadelním řádem souvisí, uvésti sluší též výnos dolnorak. místodržitelství z 15. prosince 1879 č. 8737, kterým dovoleno ohlašovati provozování divadelních kusů, teprv až když jsou povoleny. Pražské policejní ředitelství podobného výnosu nevydalo.

II. Koncese ku pořádání divadelních představení. Koncesi ku vykonávání divadelního podniku kočujícím způsobem udílí dle četných předpisů místodržitelství. Ke zřízení stálého divadla třeba jest nejvyššího svolení (nař. min. z 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. C § 14.) Již dle dekretu praesidia dvor. kanc. ze dne 6. ledna 1836, oznámeného všem zemským praesidiím, směly divadelním kočujícím ředitelům vydávati koncese jen zemské nejvyšší státní úřady (nynější místodržitelstva), kterým zároveň uloženo, aby při udělování koncesí vedly si velmi opatrně. Když však zemská praesidia ustanovení řečeného přesně nedbala a delegovala krajské úřady ku povolování dotčených koncesí, bylo dekr. dvor. kanc. ze dne 25. září 1841 ustanovení to obnoveno. V novější době vydány byly stran dohledu a dovolování licenčních divadelních podniků pro království České zvláště tyto místodrž. výnosy: ze dne 26. června 1872 č. 31.477, ze dne 23. září 1872 č. 47.661, ze dne 8. listopadu 1872 č. 51.778, ze dne 20. dubna 1873 č. 18.132, ze dne 18. května 1875 č. 15.356, ze dne 11. května 1886 č. 90.138 a j. Místodržitelskými těmito výnosy ukládá se jmenovitě okresním hejtmanům, aby svědomitě a všestranně zkoušeli rozhodující momenty pro povolení nebo nepovolení divadelních koncesí a předkládali v tom směru místodržitelství důkladné zprávy, na jichž základě by pak místodržitel mohl rozhodnouti, zejména aby vyšetřili stáří žadatelovo, jeho chování, poměry výdělkové a majetkové, a zvláště jeho schopnost výdělkovou, jeho schopnost produkční atd. Dle výnosu místodržitelství ze dne 11. května 1886 č. 90.138 závisí vydání produkčních koncesí (licencí) na zaplacení daně.

III. Celá jest řada předpisů, kterými se stanoví, zdali vůbec a pokud ty které osoby smějí účinkovati v divadelních představeních, resp. zkouškách. Tak zapověděno úředníkům (nejen státním) hráti i na domácích divadlech gub. nař. čes. ze dne 28. října 1801 č, 2000, rovněž zapověděno státním úředníkům dv. dekr. ze dne 13. srpna 1818 hráti nebo spisovati divadelní kusy. Gub. nař. ze dne 28. října 1801 opětováno bylo pak v gub. nařízení ze dne 29. srpna 1843 č. 5819, jež vydáno bylo k omezení vzmáhajících se divadelních představení ochotnických na českém venkově.

Staré jsou zákazy, kterými omezeno užívání dětí v baletech. Náležejí sem výnosy polic. dvor. úřadu ze dne 12. ledna 1824 č. 207 a ze dne 23. září téhož roku. Výnosem ze dne 26. září 1856 č. 14.051/1118 zakázalo min. kultu a vyučování (ve král. Čes. publikováno výnosem místodrž. ze dne 10. října 1856 č. 9724) užívání dětí školou povinných ku divadelním představením, pokud mají ráz veřejnosti a vlastních dětských divadelních představení. Totéž opakováno ve výnosu nejv. polic. úřadu ze dne 15. října 1856 č. 12.114/1218 IV., publ. pro král. České výnosem místodrž. ze dne 15. listop. 1856. Dle výnosu min. vnitra vydaného ve srozumění s min. kultu a vyučování ze dne 18. srpna 1871 č. 3056 rozhodují stran povolování dětských představení ustanovení divad. řádu ze dne 25. listop. 1850 č. 454 ř. z.

O divadelních školách vydán byl výnos min. kultu a vyučování ze dne 28. září 1872 č. 11.980.

IV. Noremní dny. Ode dávna vyvinulo se t. zv. tempus sacratum, v němž divadelní představení a jiné produkce, plesy a zábavy pořádati bylo zakázáno. Pro král. České uvésti sluší zvláště gub. dekret ze dne 24. října 1826 č. 52.366, kterýmž zachovány, co se týkalo divad. před-

stavení, plesů a tan. zábav t. zv. noremní dny dosud trvající, totiž dni 22., 23., 24. a 25. prosince, škaredá středa, doba od květné neděle až včetně do božího hodu velkonočního, boží hod svatodušní, den Božího těla, zvěstování a narození Panny Marie. Ve všech těchto dnech nesměla se divadelní představení ani jiné zábavy pořádati. Změna nastala, pokud se týče divad. představení, podnes ještě platným nař. min. zemské obrany a veř. bezpečnosti, min. kultu a vyučování a min. vnitra ze dne 1. července 1868 č. 81 ř. z., a sice tím způsobem, že pouze ve 3 posledních dnech velkonočního týdne, na Boží tělo a na Štědrý den nesmějí se konati naprosto žádná divadelní představení, kdežto na Boží hody: vánoční, velkonoční a svatodušní mohou divadelní představení býti pořádána, avšak jen k účelům dobročinným, a když to příslušný státní úřad zvláště dovolí. Co se týče jiných veřejných zábav než divadelních představení, změněn byl gub. dekret ze dne 24. října 1826 č. 52.366 nař. min. zemské obrany, min. kultu a vyučování a min. vnitra ze dne 15. července 1868 č. 98 ř. z., a sice tím způsobem, že ve dnech, kdy se divadelní představení (dle cit. min. nař. ze dne 1. července 1868 č. 81 ř. z.) buď vůbec nedovolují anebo jen se zvláštním povolením jsou přípustna, nesmějí se konati veřejné plesy. Jiné veřejné zábavy, jako koncerty a j. produkce nesmějí se konati v posledních 3 dnech velkonočního týdne a na Štědrý den.

V. Představení divadelních ochotníků. Dokud nebyl vydán zákon o právu spolčovacím ze dne 15. listop. 1867 č. 134 ř. z., jevila se činnost divadelních ochotníků docela jinou než od vydání tohoto zákona. V moci úřadů bylo představení taková povolovati či nepovolovati. A není proto divu, že vydávány byly od gubernia, resp. místodržitelství rozličné předpisy, namířené proti českým ochotnickým představením. Uvádíme zejména gub. praes. nařízení ze dne 29. srpna 1843 č. 5819, vydané k omezení vzmáhajících se divadelních představení ochotnických na venkově. Gub. toto nařízení stanovilo zásadu, že ochotnická divadelní představení povolovati se mají jen výjimečně. Po vyhlášení divadelního řádu ze dne 25. listop. 1850 č. 454 vydána byla v l. 1850-55 celá řada místodržitelských normálů, upravujících divadelní činnost ochotníků. Jmenujeme z nich hlavně normále ze dne 24. října 1851, namířené proti českým ochotníkům. Ačkoli vydáním spolkového zákona změnil se úplně stav dosavadní, a divadelní ochotnické spolky jsou již dle stanov svých oprávněny pořádati divadelní představení, ignorují to úřady a žádají, aby ochotnické spolky v každém jednotlivém případě ucházely se o povolení příslušného politického úřadu. Úřady odvolávají se tu na § 2. div. řádu ze dne 25. listop. 1850 č. 454 ř. z., dle něhož »povolení ku jednotlivým představením od ochotníků uděluje podkrajský (resp. nyní okresní) hejtman, a v městech, kde jsou policejní ředitelství, ředitel policie«, avšak tento paragraf zrušen byl mlčky citovaným zákonem o právu spolčovacím. Dle tohoto zákona stačí, aby ochotnický spolek oznámil prostě úřadu zamyšlenou hru, a není tedy potřebí za povolení žádati, leč že by dle §§ 3. a 4. div. řádu běželo o hru, která na některém jevišti hlavního města v zemi nebyla dosud provozována. V tomto případě jedná se však nikoli o povolení dotyčného ochotnického představení, nýbrž o povolení censurní. Tohoto správného zákonného stanoviska však úřady neuznávají, a jednotlivé místodrž. výnosy pro král. České přímo předpisují, že ochotnické spolky v každém jednotlivém případě opatřiti si mají povolení k uspořádání dotyčného představení. Uvádíme výnos ze dne 26 října

1877 č. 57.173 a praes. výnos ze dne 21. ledna 1881 č. 578. Docela opačně než předpisují uvedené místodrž. výnosy, a tedy dle zákona zcela správně rozhodl správní soudní dvůr danou otázku nálezem z 5. února 1886 č. 394 (Budw. X.; č. 2902). Správné, námi hájené stanovisko, zaujímá také výnos min. fin. ze dne 19. září 1890 č. 10.775, který však pro polit. úřady není závazný, poněvadž upravuje pouze právní poměr finanční.

VI. Poplatky. Předpisy o kolkování žádostí v záležitostech divadelních tvoří rovněž dlouhou řadu. Dle p. s. 7 lit. g) popl. z. podléhají kolkovému poplatku 1 zl z každého archu úřední koncese (licence), obsahující právo ku pořádání (živnostenským způsobem) divadelních představení. Žádosti za povolení jednotlivých divadelních ochotnických představení, resp. oznámení těchto představení podléhají ustanovení p. s. 43 a) 2 a 43 b) 2 zák. ze dne 13. pros. 1862 č. 89. ř. z., a vydány byly v tom směru četné další zákonné předpisy, z nichž některé týkají se též divadelních licencí (koncesí), na př. výnos. min. fin. ze dne 25. března 1863 č. 11.390 849, výnos min. fin. ze dne 27 dubna 1877 č. 5997 (publikovaný místodrž. výnosem ze dne 26. října 1877 č. 57.173), místodrž. výnos ze dne 6. září 1879 č. 53.926, výnos min. fin. ze dne 7. února 1881 č. 35615 (publ. výnosem c. k. místodrž. pro král. České ze dne 26. února 1881 č. 11.718), místodrž. výnos ze dne 13. list. 1881 č. 37.136, místodrž. výnos ze dne 19. září 1886 č. 26.705 a j.

Dřívější ustanovení změněna byla částečně a částečně i doplněna výnosem min. fin. ze dne 19. září 1890 č. 10.775, který praví: Položka saz. 43 b) 2 zák. ze dne 13. pros. 1862 č. 89 ř. z. jedná o žádostech ku podniknutí jednotlivých, zvláštního úředního povolení vyžadujících výdělkových aktů.

Pokud jest pořádána veřejná produkce beze vstupného, jež tedy nemá rázu výdělkového aktu, nesluší užiti tohoto zákonného ustanovení.

U spolků závisí platnost p. s. 43 b 2 kromě toho ještě na tom, zda-li veřejná spolkem zamyšlená produkce tvoří předmět činnosti stanovami vyměřené. Je-li spolku úředně schválenými stanovami uděleno vůbec oprávnění ku pořádání jistých veřejných produkcí, není z pravidla ke každé jednotlivé produkci potřebí zvláštního úředního povolení, a podléhají tedy dotyčná u politického okresního úřadu podaná oznámení pouze kolkové povinnosti dle p. s. 43 a 2. Výjimka platí však při provozování kusů divadelních. Vzhledem k ustanovení § 3. div. řádu ze dne 25. listop. 1850 č. 454 ř. z. musí totiž spolek stanovami k pořádání divadelních představení oprávněný žádati za zvláštní povolení politického úřadu tenkráte, když běží o provozování dramatického díla, které nebylo ještě provozováno na jevišti hlavního města v zemi. V tomto případě podléhá dotyčná žádost kolku 1 zl. dle p. s. 43 b) 2, kdežto oznámení stanovami oprávněného spolku stran provozování divadelního kusu, na jevišti hlavního města země již provozovaného, podléhá dle p. s. 43 a 2 pouze kolku 50 kr.

Posuzování dotyčných podání dle p. s. 43 b 2) závisí na dvojím předpokládání, že totiž veřejná produkce jeví se jakožto výdělkový akt, a že ku speciální produkci jest třeba zvláštního povolení, a sice buď proto, že dotyčná korporace nemá všeobecného úředního provozovacího povolení aneb proto, že dle politických předpisů nehledě na všeobecné povolení musí býti dosaženo zvláštního úředního svolení.

Žádá-li se jedním podáním za povolení ku několika výdělkovým aktům v rozličných dnech, pokud se týče oznamuje-li se jedním podáním uspořádání několika produkcí, budiž užito přece jen kolku jediného.

Okolnost, že výtěžek veřejné za vstupný poplatek každému přístupné produkce určen jest dobročinnému účelu, neruší platnost p. s. 43 b) 2, má-li tato v daném případě nastati.

Co se týče produkcí, k nimž mají přístup jen členové spolku, ať již za vstupné či bez něho, musí se rovněž rozeznávati, zdali spolek ku produkci dle stanov jest oprávněn čili nic.

V prvém případě mohou se podání, jež se týkají takových interních, avšak dle stanov pořádaných představení ve smyslu §§ 15. a 16. zák. ze dne 15. listop. 1867 č. 134 ř. z. posuzovati jako podání kolku prostá, ve druhém případě podléhají však poplatku dle p. s. 43 b) 2, resp. dle p. s. 43 a 2, dle toho, zda-li se produkce koná za vstupné či bez něho.

Co se týče kolku licenčního, má se tento dle p. s. 7 lit g) popl. z. tenkráte odváděti, jestliže se o úřední povolení v daném případě nutném vydá zvláštní licence.

VII. O divadelních hudovách jedná nálcz správního soud. dvoru ze dne 21. září 1883 č. 3179 (Budwinski VII. č. 1841) a pro král. České platný zákon ze dne 27. března 1887 č. 27 z. z., který jest redigován podle mnohem obšírnějšího zákona dolnorakouského ze dne 15. prosince 1882 č. 68 ř. z.

VIII. Provozovací právo ku dílům dramatickým a hudebně dramatickým upraveno jest nejnověji aut. zák. ze dne 26. prosince 1895 č. 197 ř. z., kterým zrušen byl dosavadní pat. ze dne 19. října 1846 č. 992 sb. z. s. Dle nového aut. zák. náleží při divadelních dílech autorovi výhradné právo k veřejnému provozování, a sice jak co se týče jeho děl rukopisných tak i tištěných — byť i bez výhrady práva provozovacího (§§ 23, 30, 34 aut. zák.). Na rozdíl od dosavadního zákonného stavu trvá dle nového aut. zákona výhradné provozovací právo stejně jako právo nakladatelské z pravidla po celý život autorův a ještě 30 let po jeho smrti. (§ 43.) Větší podrobnosti viz ve čl. Právo autorské.

IX. Veliká jest konečně též řada různých předpisů, jež nespadají do kategorií shora uvedených. Jsou to na př. předpisy o divadelních agenturách, o zákazu měnění titulů divadelních kusů, o divadelní službě inspekční a zdravotní atd. Co se týče zdravotní služby v zemských divadlech v Praze uvádíme výnos místodržitelství ze dne 30. září 1892 č. 114.457, dle něhož jmenováni byli pro uvedenou zdravotní službu v praž. divadlech lékaři zeměpanští. — Zavedením zákona ze dne 30. března 1888 č. 33 ř. z. o pojišťování nemocenském nastala pro divadelní podnikatele povinnost (dle čl. V. úvod. patentu k živnost. řádu lit. c) ohlašovati divadelní personál k okresním nemocenským pokladnám. Podobným způsobem stanoveno říš. zák. ze dne 20. července 1894 č. 168 ř. z., že divadelní podniky podléhají zákonu ze dne 28. pros. 1887 č. 1 ř. z. na r. 1888 o pojišťování úrazovém.

Dlužník hlavní.

Pojem hlavního dlužníka předpokládá více osobně zavázaných, ač okolnosť, že jest tu více dlužníků, nemá ještě v zápětí, že by se musil činiti rozdíl mezi hlavními a vedlejšími dlužníky. Z toho, že někdo »jako spoludlužník« přistoupí ke dluhu již stávajícímu, neplyne ještě důvod ku rozeznávání mezi dlužníkem hlavním a vedlejším, poněvadž ve případě takovém jest přistoupivší spoludlužník na roveň postaven dlužníku původnímu (§ 1347 o. o. z.); stává se totiž rovněž hlavním dlužníkem, jak zákon ne dosti přesně praví. V tomto případě lze mluviti, jako na př. při

kumulativním převzetí dluhu o původních a pozdějších dlužnících, přistouplých dlužnících, ne však o hlavních dlužnících. Rozdíl mezi hlavním a vedlejším dlužníkem sluší činiti tam, kde dle vůle stran aneb dle zákona jeden nebo více z několika zavázaných v prvé řadě a neodvisle od ostatních ku splnění jest zavázán (dlužník hlavní reus principalis, debitor principalis), kdežto ostatní vedle něho jen ručí, jsouce pouze podpůrně zavázáni (dlužníci vedlejší). Závazek hlavního dlužníka je tedy vždy samostatným; dlužník stává se hlavním dlužníkem jen vzhledem k tomu, že z jeho dluhu více osob podpůrně jest zavázáno. Závazek těchto osob může býti akcessorním, jehož trvání a účinnosť závislou jest od existence a dalšího trvání závazku hlavního dlužníka, jako při rukojemství a podobných poměrech; všeob. obč. zák. používá též výrazu tohoto jen při rukojemství a označuje hlavního dlužníka co prvého dlužníka a rukojmího co dlužníka pozdějšího. (§ 1346 o. o. z.) Podpůrné ručení dlužníkovo může býti i zcela samostatné, nezávislé od trvání dluhu hlavního, jako jest tomu při závazku indosanta nebo vydatele směnky vydané. Tito jsou totiž dlužníky regressními, kdežto akceptant resp. vydatel směnky vlastní, jest dlužníkem hlavním. Hlavní dlužník jest v prvé řadě zavázán závazek splniti, a teprve nemůže-li věřitel po soudním nebo mimosoudním upomínání od něho zaplacení obdržeti, může býti rukojmí ku splnění hlavního dluhu přidržen. (§ 1355 o. o. z.) Výjimky z tohoto pravidla obsahuje § 1356 o. o. z. a § 1357 o. o. z. a čl. 281 obch. z. Z toho důvodu možno se dle čl. 41, 43 a 98 č. 6 sm. ř. pro nezaplacení na vydateli směnky vydané a na indosantech jen tehdá hojiti, když směnka akceptantu resp. vydateli vlastní směnky resp. domiciliátu ku placení byla presentována; rovněž jest podmínkou regressu zjišťovacího, aby se zjištění nejprve od akceptanta resp. vydatele vlastní směnky žádalo (čl. 29, 98 č. 4. sm. ř.). Důsledkem tohoto pravidla jeví se býti předpis, že, když hlavní dlužník s ostatními zavázanými se zažalovati má, sluší podati žalobu proti němu jakožto prvžalovanému (cís. nař. ze dne 12. května 1852 č. 112. ř. z., § 1 a 9 zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.). O tom, jaké účinky má zánik nebo změna dluhu hlavního na závazky vedlejších dlužníků a na jich objem, a jak upraví se právní postavení hlavního dlužníka naproti dlužníkům vedlejším, a naopak, závisí na právním důvodu závazků dlužníků vedlejších.

Viz. čl. Rukojemství a Korrealita.

Dobrodiní právní.

Dobrodiní právní (beneficium iuris s. legis, privilegium v širším smyslu) jest právo udělené určitým třídám osob, věcí nebo právních poměrů na základě zákonného ustanovení, kteréž nejeví se býti důsledkem zásad přísného práva, nýbrž z důvodů buď prospěšnosti neb nutnosti nebo slušnosti (utilitas, necessitas, aequitas) od pravidelného práva (ius commune) se uchylujíc zakládá subjektivní právo nepravidelné (ius singulare). Dle toho, zdali určité právní dobrodiní prospívá jisté třídě osob, věcí nebo právních poměrů, rozeznává právní věda t. zv. beneficia personae, beneficia rei a beneficia causae. Beneficium personae lpí na osobě a nemůže na jinou osobu býti převedeno, kdežto beneficium rei prospívá každému majiteli určité věci, ku př. osvobození novostavby od daní po určitou dobu, rovněž i beneficium causae prospívá každému subjektu určitého právního poměru, ku př. privilegované postavení pohledávek ze mzdy v konkursu. Oba posléz uvedené druhy právních dobrodiní mohou tudíž na jiné osoby býti převedeny. Úplného výpočtu veškerých

právních výhod, které zákon určitým třídám osob, věcí nebo právních poměrů propůjčuje, nelze pro jejich množství na tomto místě podati, nýbrž jest odkázati k výkladům o dotyčných pojmech právních, kde uvedeny jsou ty které úchylky od práva pravidelného stanovené z důvodů prospěšnosti, nutnosti neb slušnosti.

Právní dobrodiní sluší dobře lišiti od privileje čili výsady v užším smyslu t. j. výminečné právní normy zákonodárcem dané ve prospěch (privilegium favorabile) nebo v neprospěch (p. odiosum) individuelně určené osoby neb věci (srov. čl. Privilej).

Většina případů právních dobrodiní týká se osob a vyznačuje se hlavně tím, že dle úmyslu zákonodárcova jistým osobám má býti zaručena volnosť odvrátiti od sebe jisté právní následky spojené s ujmou buď majetkovou, mravní, neb osobní. V následujícím bude zvlášť pojednáno jmenovitě o těch právních dobrodiních, v nichž tento úmysl zákonodárcův dochází zvláště vynikajícího výrazu a která buďsi v zákoně samém anebo v právní vědě jakožto právní dobrodiní (beneficium), obyčejně se označují.

I. Právo občanské.

1. Dobrodiní inventáře (beneficium inventarii, § 802 o. o. z.).

Dědic přihlásivší se ku pozůstalosti s výhradou dobrodiní inventáře ručí věřitelům zůstavitelovým a odkazovníkům jen potud, pokud stačí hodnota pozůstalosti inventurou zjištěná na uhražení dluhů zůstavitelových, resp. odkazů. Přihlásí-li se naproti tomu dědic bez výhrady inventáře, jest věřitelům a odkazovníkům práv osobně veškerým svým jměním. Je-li tedy pozůstalost předlužena, může se dědic majetkové ujmy jemu hrozící uchrániti použitím právního dobrodiní inventáře. Bližší o tom ve čl. Inventář pozůstalostní.

2. Odloučení pozůstalosti od jmění dědicova (separatio bonorum s. beneficium separationis § 812 o. o. z.).

Věřitel pozůstalostní, odkazovník anebo dědic nepominutelný, jemuž splynutím pozůstalosti s předluženým jměním dědicovým by mohlo nastati nebezpečí pro jeho pohledávku, může před odevzdáním pozůstalosti žádati, aby pozůstalosť byla ode jmění dědicova (zřízením inventáře) odloučena, v soudní uschování vzata neb opatrovníkem spravována a aby jeho nárok na jmění pozůstalostní byl poznamenán a uspokojen. Tímto právním ústavem má býti nárok věřitele zůstavitelova (odkazovníka, dědice nepomin.) chráněn před konkurencí věřitelů dědicových. Bližší ve čl. Inventář pozůstalostní.

3. Právo na postoupení práv žalobních (beneficium cedendarum actionum).

Kdo zaplatí dluh cizí, nastupuje v práva věřitele a jest oprávněn na dlužníkovi žádati náhradu zaplaceného dluhu. K tomu cíli zavázán jest uspokojený věřitel, aby plátci vydal veškeré své pomůcky právní a prostředky zjišťovací (§ 1358 o. o. z., bližší ve čl. Rukojemství).

4. Právo rukojmího na dřívější zažalování hlavního dlužníka (beneficium excussionis s. ordinis). Povinnosť rukojmího jest pravidelně toliko podpůrnou (subsidiarní) t. j. on může býti žalován z pravidla teprve tehda, když hlavní dlužník byv věřitelem soudně neb mimosoudně upomenut svého závazku nesplnil (§ 1355 o. o. z.) Právo toto provésti lze cestou námitky (excipiendo). Důsledně může věřitel žádati za zahájení konkursu na jmění rukojmího dle § 63 konk. ř., pakli hlavní dlužník nabízí zjištění

pohledávky (rozh. nejv. s. dv. ze dne 7. května 1873 č. 4424 sb. »Gl. U.« č. 4964). Výjimky z tohoto pravidla stanoveny jsou v § 1356 o. o. z. (viz čl. Rukojemství). Kdo se zaručí jakožto rukojmí a plátce, pozbývá tohoto právního dobrodiní (§ 1357 o. o. z.).

5. Právo na rozdělení dluhu (beneficium divisionis) přísluší, ručí-li více spoludlužníků za týž dluh rukou společnou a nerozdílnou, onomu z nich, jenž celý dluh ze svého zaplatil. Týž může i bez předchozího postoupení práv na ostatních spoludlužnících žádati náhradu a sice, nestává-li mezi nimi jiného zvláštního poměru, stejným dílem (§ 896, bližší ve čl. Korrealita). Totéž platí o více spolurukojmích (§ 1359 o. o. z.)

6. Dobrodiní výživy (beneficium competentiae), ku kterému poukazuje zákon ve stati o rukojemství (§ 1354 o. o. z.) odepíraje rukojmovi tohoto právního dobrodiní, má v nynějším právu pouze význam historický. Neboť §§ 362, 363 s. ř., §§ 478, 479 halič. s. ř. a §§ 468, 469 vlašs. s. ř., vedle kterýchž dlužník mohl býti odsouzen jen potud, že mu potřebná výživa musila býti ponechána, zrušeny byly též ohledně hlavního dlužníka §em 5. konk. řádu, vedle kteréhož kridatáři jen z toho, co vlastní pílí nabývá, ponechati sluší tolik, čeho potřebí k výživě jeho i oněch osob, jimž přísluší vůči němu zákonný nárok na výživu.

7. Dobrodiní navrácení ve stav předešlý (beneficium in integrum restitutionis) v obecném právu platící ve prospěch osob nezletilých, nepřítomných, pak v případě donucení neb podvodu jakož i omylu v našem občanském právu hmotném rovněž jest bez významu (§ 1450 o. o. z), poněvadž k ochraně práv stačí pravidelné prostředky právní. Jinak ve právu procesualním.

8. Právo na osvobození od povinnosti převzetí úřadu poručníka (t. zv. důvody exkusační) přísluší světským duchovním, osobám vojenským ve skutečné službě jsoucím a veřejným úředníkům, rovněž osobám přes 60 roků starým, pak těm, jimž jest pečovati o pět dětí nebo vnuků aneb jimž zastávati jest jedno obtížné neb 3 menší poručenství.

II. Řád soudní.

1. O navrácení ku stavu předešlému viz tento čl.

2. Částečné osvobození od všeobecné povinnosti svědecké dopouští se v řízení ve věcech nepatrných. Dle § 42 říz. v. v. nep. lze totiž svědecké výpovědi odepříti:

a) o otázkách, z jichž zodpovědění by svědkovi, jeho manželi neb osobě, s kterou svědek jest v pokolení rovném nebo pobočném do 2. stupně ve svazku příbuzenském, švakrovském aneb adopčním, vzešla hanba nebo nebezpečí trestního stíhání;

b) ve příčině otázek, z jejichž zodpovědění by svědkovi nebo některé z osob pod *a)* označených vzešla bezprostřední majetkoprávní ujma. Avšak v právních jednáních, ku kterým svědek byl přivzat jakožto svědek listinný a o jednáních, která ohledně sporného právního jednání předsevzal jakožto právní předchůdce, rukojmě nebo zástupce jedné ze sporných stran, nesmí z tohoto důvodu svědectví býti odepřeno;

c) vzhledem ke skutečnostem, o nichž by svědek nemohl vypovídati, aniž by porušil povinnosť mlčelivosti jemu následkem jeho povolání uloženou, pokud této povinnosti nebyl sproštěn. Nebyl-li svědek o tomto právu poučen, nezakládá se tím zmatečnosť jednání (§ 78 říz. v. v. nep.).

Dle vzoru řízení bagatelního dopouští též **nový řád soudní** odepření svědectví:

a) o otázkách, z jichž zodpovědění by svědkovi neb osobám v § 42 říz. v. v. nep. (viz 2 *a)* shora) vypočteným, a kromě toho též jeho pěstounům a schovancům, jakož i jeho poručníku nebo poručenci vzešla hanba nebo nebezpečí trestního stíhání;

b) o otázkách, z jichž zodpovědění by svědkovi nebo některé z osob pod *a*) shrnutých vzešla bezprostřední majetkoprávní ujma;

c) ve příčině skutečností, o kterých by svědek nemohl vypovídati, aniž by tím povinnost mlčelivosti jemu uloženou a státem uznanou porušil, pokud této povinnosti nebyl platně sproštěn;

d) ohledně toho, co svědkovi v jeho vlastnosti jakožto advokátovi stranou bylo svěřeno;

e) o otázkách, na které by svědek nemohl dáti odpovědi bez vyzrazení uměleckého neb obchodního tajemství.

Ve případech pod *a*) a *b*) uvedených lze svědeckou výpověď vzhledem ku příbuzným zde uvedeným odepříti i tenkráte, když poměr manželský, jenž příbuzenství neb švakrovství zakládá, již zanikl (§ 321). O náležitostech, jichž při odepírání svědectví z těchto důvodů dlužno šetřiti, jednají §§ 323—326 zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.

III. **Řád trestní.**

1. **Bezvýminečně osvobozeny od povinnosti svědecké** v řízení trestním jsou vedle § 152 tr. ř. osoby následující:

a) Osoby s obviněným v pokolení vzestupujícím a sestupujícím zpřízněné nebo sešvakřené, jeho manžel a sourozenci manželovi, sourozenci obviněného a jich manželé, sourozenci jeho rodičů, jeho děda a báby, jeho synovcové, jeho neteře, bratrancové a sestřenice, zvolitelé a pěstouni (schovatelé), zvolencové a schovanci, jeho poručník a poručenec;

b) Obhájcové ve příčině toho, co jim v této jich vlastnosti obviněný byl svěřil.

Je-li osoba jakožto svědek obeslaná toliko s jedním z více obviněných v některém z těchto poměrů, může se ohledně ostatních obviněných svědectví vzdáti jen tenkráte, není-li možno odloučení výpovědí, jež těchto ostatních obviněných se týkají.

Vyšetřující soudce jakož i předseda hlavního přelíčení (§ 248 tr. ř.) jest povinen, osoby pod *a*) uvedené, jsou-li jakožto svědci předvolány, před jich vyslechnutím neb aspoň, jakmile jejich poměr k obviněnému sezná, o jich právu na vzdání se svědectví poučiti a jich prohlášení o tom učiněné pojati do protokolu. Nezřekl-li se svědek výslovně tohoto práva, jest výpověď jeho **zmatečnou**.

Toto právní dobrodiní, jež vzniklo ze slušného zřetele na city svědka, prospívá svědkovi a nikoliv obžalovanému. Poslednějšímu nepřísluší právo odporovati tomu, že svědek zřekl se svého práva (rozh. kass. s. dv. ze dne 23. prosince 1878 č. 14152). I když svědek jest podezřelý z účastenství na trestném činu, má právo dobrodiní § 152 tr. ř. (rozh. ze dne 18. července 1882 č. 7804, sb. č. 468). Manželka ujce obviněného nepožívá tohoto právního dobrodiní (rozh. ze dne 18. února 1884 č. 12379). Ochrany tohoto zákonného ustanovení požívá i to, co obviněný sdělil obhájci, na něhož se ještě před zavedením trestního řízení obrátil o radu ohledně podezření jemu hrozícího (rozh. ze dne 14. března 1883 č. 1004

sb. č. 531). Osobám v § 152 tr. ř. uvedeným dovoleno, ohledně některých bodů obvinění svědectví odepříti a ohledně jiných svědčiti (rozh. ze dne 23. prosince 1878 č. 12152). I když při výslechu nebylo šetřeno předpisu § 152 tr. ř., jest svědek za nepravdivá udání zodpovědným (rozh. ze dne 12. července 1883 č. 4859 sb. č. 563). I když svědek v řízení přípravném použil dobrodiní § 152 tr. ř., může při hlavním přelíčení ku svědectví býti připuštěn (rozh. ze dne 2. března 1877 č. 12399 sb. č. 143). Ku hlavnímu přelíčení nemají svědkové, kteří se svědectví byli vzdali, býti předvoláni, leč že by ten, kdo se na jich svědectví odvolává, dokázal neb aspoň tvrdil, že jsou ochotni nyní svědčiti (rozh. ze dne 12. dubna 1878 č: 622). Pakli svědek v řízení přípravném vyslechnutý při hlavním přelíčení použije výhody §u 152 tr. ř., nesmějí též ve svědeckém protokole o něm se nacházející poznámky vyšetřujícího soudce býti čteny (rozh. ze dne 27. září 1884 č. 8265, sb. č. 674).

2. Výminečné osvobození od povinnosti svědecké zakládá ustanovení §u 153 tr. ř. Pakli by totiž vydání svědectví nebo zodpovědění otázky pro svědka bezprostřední a značnou ujmu majetkovou mělo v zápětí nebo z toho jemu samému nebo z osob shora pod č. 1 *a*) uvedených vzešla hanba a on z toho důvodu svědectví odepře, má ku svědectví jen ve zvláště důležitých případech býti přidržen. Soud však není povinen svědka se napřed tázati, zdali jemu aneb jeho příbuzným vydáním svědectví nebo zodpověděním otázky hrozí následky v § 153 tr. ř vytčené. Jest věcí svědka, aby žádal za toto dobrodiní zákona (rozh. ze dne 6. října 1877 č. 9906).

3. Osvobozeni od úřadu porotce jsou:

a) ti, kteří překročili 60. rok věku svého a sice pro vždy.

b) členové zemských sněmů, říšské rady a delegací pro období zasedací;

c) osoby v neaktivní službě avšak povinností brannou stížené pro dobu jich povolání ku službě vojenské;

d) osoby v císařské dvorní službě se nacházející, veřejní profesoři a učitelé, lékařové a ranhojiči, jakož i lékárníci, pokud nezbytnosť těchto osob v jejich povolání představeným úřadu neb obce jest stvrzena, pro následující rok;

e) každý, kdo vyhověl povinnosti své v porotním období jakožto hlavní nebo náhradní porotce, až do konce následujícího roku kalendářního (§ 4 zák. ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.).

IV. Důchodkové právo trestní.

Jistým osobám, které duchodkovému přestupku obviněného nadržovaly, nepřičítá se toto účastenství za přestupek důchodkový, a sice:

1. příbuzným obviněného v pokolení vzestupujícím i sestupujícím,
2. sourozencům jeho rodičů,
3. sourozencům obviněného a dětem jeho sourozenců,
4. manželům všech těchto osob (č. 1—3),
5. manželi obviněného,
6. rodičům, dětem a sourozencům manžela obviněného, a to:

a) vůbec, pakli obviněnému, s nímž v některém ze zmíněných poměrů stojí, opatřily příležitosť, by ušel pátrání úřadů, anebo vymknul se zadržení;

b) v tom případě, když předmět přestupku úřednímu postižení aneb úřední vědomosti odňaly aneb o to se pokusily, aniž by tím však dosáhly

nebo zamýšlely vlastního prospěchu a aniž by se dopustily činů v § 176 č. 3. dûch. z. tr. aneb způsobem jiným (§ 25 č. 1, §§ 174, 175 č. 1—3) spoluviny neb účastenství přestupku (§ 177 tr. dûch. z.).

Dobrovolníci jednoroční.

I. Pojem.

Dobrovolníci jednoroční jsou oni branci, jichž služba presenční na základě zákona branného ze dne 11. dubna 1889 (§§ 24.—30.) trvá pouze jeden rok. Této výhody však požívají jen rakouští neb uherští občané státní, kteří dosáhnuvše 21. rok věku svého k odvodu stavěti se mají, kteří svá studia na škole střední (vyšším gymnasiu, vyšší reálce nebo ústavech těmto na roveň postavených) s dobrým prospěchem dokonali, nebo kteří ústav takový navštěvují a tento 1. říjnem roku odvodního absolvují, nebo kteří nejdéle do 1. března roku odvodního složí zkoušku způsobilosti ku jednoroční službě dobrovolnické. Služba jednoroční zavedena byla nejdříve v Prusku, v Rakousku trvá od roku 1868, kdy vydán byl první zákon branný dne 5. prosince. Službou jednoroční má se zajistiti vojsku, námořnictvu a oběma zeměbranám pro případ války větší počet důstojníků, kadetů, lékařů a úředníků vojenských.

II. Ustanovení zákonná.

Dobrovolníci jednoroční mohou sloužiti buď ve vojště neb při námořnictvu (jako medikové, pharmaceuti, zvěrolékaři, veterináři). Medikové odvedení odslouží si jednu polovici roku ve sboru vojenském, druhou polovici po dosáhnutí doktorátu, jako zástupci lékaře asistenčního v některém vojenském ústavu zdravotním. Pharmaceuti a zvěrolékaři odbývají jednoroční službu presenční teprve, když byli nabyli diplomu magistra pharmaciae nebo diplomu zvěrolékařského. Konečně mohou býti vzati dobrovolníci jednoroční, odbyli-li 8 nedělní výcvik vojenský, na základě nařízení § 75. předpisů branných I. díl ku jich prosbě a dle potřeby do služby zásobovací, do služby účetní nebo do služby vojenské správy stavební. Do obrany zemské vřadí se jednoroční dobrovolníci při pravidelném odvodu odvedení, kteří po rozvržení kontingentu dle ročníku a pořadí losovního ku zeměbraně připadnou. Ku námořnictvu odvádějí se jako dobrovolníci jednoroční jen osoby, které jsou námořníky z povolání nebo technikové strojničtí.

Jednoroční služba presenční odbývá se pravidelně na vlastní útraty t. j. dobrovolníci musí si opatřovati stravu, oděv a výzbroj (u jízdectva musí si koně dle předpisu vyzbrojeného držeti). Dobrovolník jednoroční má sice nárok na ubytování, nesmí však v kasárnách ubytován býti, má-li svůj vlastní byt. Dobrovolníci jednoroční smějí dále nositi šat ze sukna jemnějšího, a rukavičky. Složí-li dobrovolník jednoroční obnos paušální 174 zl. (u jízdy, dělostřelectva a vozatajstva 212 zl.), jenž zapravovati se musí čtvrtletně napřed sboru, při kterém si dobrovolník službu presenční odbývá, obdrží celý plat, zaopatření, oděv a výzbroj od eráru vojenského. Nemajetní mohou býti tohoto poplatku sproštěni a na útraty státní sloužiti, vykáží-li se vysvědčením maturitním nebo jiným vysvědčením učebním s vyznamenáním a vysvědčením nemajetnosti úřadem politickým vidovaným (§ 69, odst. 5. předpisů branných díl I.). Branci jednoroční mohou si voliti sbor vojenský, u kterého chtějí sloužiti, nikoli však garnisonu, leč volba musí odpovídati jich fysické způsobilosti. (§ 68 odst. 2 a 3 předpisů branných díl I.)

III. Způsobilosť vědecká.

Ku jednoroční službě presenční vyhledává se průkaz jistého stupně vzdělání, který se prokáže:

1. vysvědčením o odbyté škole střední s prospěchem neb o absolvování jiného ústavu školám středním na roveň postaveného (příl. II. a) a II. b) předpisů branných I.);

2. vysvědčením maturitním nebo vysvědčením o zkoušce státní na školách vysokých;

3. vysvědčením o zkoušce kadetní;

4. vysvědčením komise zkušební pro dobrovolníky jednoroční a vysvědčením, jímž se musí vykázati námořníci, medikové, lékárníci a zvěrolékaři dle §§ 74. a 76 předpisů branných I. díl.

Vysvědčení cizozemských ústavů učebních jsou platná pro jednoroční službu presenční, když se jim dostalo schválení ministra zemské obrany za souhlasu ministerstva války. Mimo to může ministerstvo obrany zemské v souhlase s ministerstvem války povoliti jednoroční službu presenční brancům, kteří zvláště vynikají ve vědě nebo v umění.

IV. Zkouška způsobilosti.

Zkouška způsobilosti pro jednoroční službu dobrovolnickou odbývá se pravidelně třetího pondělka v každém měsíci vyjímajíc srpen, u každého vojenského obvodního velitelství, v jehož sídle se nalezá škola střední. Kdo chce býti připuštěn ku zkoušce, musí podati žádosť nekolkovanou všemi přílohami opatřenou vojenskému velitelství, v jehož obvodu má své stálé bydliště; tato přihláška ku zkoušce musí se státi před odvodem (t. j. před 1. březnem 21. roku věku brancova) jinak pozbude žadatel nároku na tuto výhodu. O bližších nařízeních zkoušky se týkajících viz list nař. pro obranu zemskou č. 39 ze dne 25. září 1894 (str. 220) a § 66 předpisů branných I. díl.

V. Uznání nároku na jednoroční službu.

Jednoroční služba presenční povoluje se buď na základě nekolkované přílohami opatřené žádosti nebo na základě přihlášky. Žádosť, obsahuje-li průkaz vědecké způsobilosti, může podána býti hned po dokonaném 17. roku a nejdéle do konce února toho roku, ve kterém branec 21. rok ukončil a k odvodu se dostaviti má. Zameška-li tuto lhůtu a nemůže-li zameškání to ospravedlniti, pozbude nároku na tuto výhodu, však jen pro tento odvod (§ 25. odst 3.). Žádosti se zadávají ku doplňovacímu velitelství okresnímu. V žádosti má žadatel udati sbor, který si byl zvolil, pak bude-li sloužiti na své útraty, složiv přiměřený obnos paušální, nebo na útraty státní, a konečně má udati dobu, kdy službu nastoupiti míní. Žádosti budiž přiloženo:

a) vstupní lístek, vydaný příslušným úřadem politickým;

b) průkaz vědecké způsobilosti;

c) při nezletilých svolení otcovo neb poručníkovo ověřené nebo potvrzené úřadem politickým;

d) revers otcem nebo poručníkem vydaný a ověřený, že žadatel bude sloužiti na útraty vlastní, po případě, že zaplatí paušál.

Uchazeči, kteří chtí sloužiti na útraty státní, musí kromě uvedených průkazů (a) až c)) doložiti žádosť ještě průkazy v § 69 odst. 5 předpisů branných díl I. uvedenými. Žádosť za povolení služby jednoroční musí býti podána buď písemně nejdéle do konce února prvního roku odvodního

u příslušného úřadu politického, nebo ústně nejdéle před komisí odvodní a sice před vyšetřením lékařským, při čemž musí žadatel všechny přílohy přinésti s sebou. Povolení ku jednoroční službě presenční udílí doplňovací velitelství okresní, po případě admiralita přístavní v Pulji a medikům, lékárníkům a zvěrolékařům vojenské obvodní velitelství; odvod však děje se před komisí odvodní. Nárok na jednoroční službu presenční přiznaný, zůstane zachován po celou dobu povinnosti branné. Branci, kteří jsou posluchači posledního roku školy střední, musí se vykázati vysvědčením o absolvování školy střední a sice nejdéle do konce července nebo do 15. října roku odvodního u příslušného doplňovacího velitelství okresního, které teprve na základě toho jim přiřkne právo jednoroční služby presenční.

VI. Odvolání.

Byla-li žádosť za povolení jednoroční služby presenční zamítnuta, může žadatel proti tomuto rozhodnutí podati odvolání a sice u velitelství, jež žádost zamítlo a kteréž pak odevzdá toto odvolání se zprávou vojenskému velitelství obvodnímu ku vyřízení; o odvolání dalším rozhoduje říšské ministerstvo války (min. zemské obrany).

VII. Nastoupení služby.

Jednoroční služba presenční se nastupuje obyčejně 1. říjnem onoho roku, kdy byl dobrovolník odveden. Branci, kteří listem immatrikulačním prokáží, že na universitě nebo na jiných školách vysokých ve studiích pokračují, mohou pro jednoroční službu presenční zvoliti kterýkoli rok až do 1. října onoho roku, ve kterém dokonají 24. rok věku svého, musí však do 1. září každého roku rokem odvodním počínaje až ku nastoupení služby vysvědčením frekventačním vykazovati, že dále studují. Medikové mohou si odložiti první polovici roku služebního ku 1. dubnu onoho roku, kdy dosáhnou 25. rok věku svého, musí však druhou polovici roku služebního nejdéle 1. dubnem jich 28. roku nastoupiti.

VIII. Ztráta nároku na jednoroční službu.

Nároku na výhodu jednoroční služby vojenské pozbývají ti, kteří před nastoupením nebo po nastoupení služby presenční byli potrestáni pro zločin nebo přečin nebo přestupek ze ziskuchtivosti, nebo pro přečin proti mravopočestnosti.

IX. Povinnosť služební.

Doba jednoroční služby jest věnována výhradně výcviku vojenskému (§ 25 odst. 9). Není tedy dobrovolníkům jednoročním (ani těm, kteří slouží druhý rok) dovolena návštěva přednášek universitních nebo jiných ústavů vzdělávacích. Dobrovolníci jednoroční zůstanou immatrikulováni, a požívají po dobu prvního roku služby presenční nadací. Pro dobrovolníky službu nastupující platí pro skládání státních zkoušek zvláštní terminy (konec července a konec září) (nař. min. vyuč. a kultu ze dne 12. dubna 1889 č. 46 ř. z.). Dobrovolníci jednoroční, kteří po roce služebním důstojnické zkoušky s prospěchem nesložili, musí konati ještě jeden další rok službu presenční, načež mohou zkoušku opakovati (§ 25 odst. 12). Dobrovolníci, kterým za účelem pokračování ve studiích trvalá dovolená udělena byla, jsou povinni ve případě mobilisace ihned bez předvolání službu nastoupiti.

X. Jmenování důstojníkem v záloze.

Jmenování dobrovolníka zkoušku s dobrým prospěchem odbyvšího důstojníkem nebo hodnostářem neb úředníkem vojenským děje se jen ve případě potřeby, jinak jmenuje se dobrovolník kadetem a přizná se jemu

jisté pořadí, dle kterého pak postupuje ku hodnosti důstojnické resp. ku hodnosti této na roveň postavené. Dobrovolník druhý rok sloužící není povinen skládati zkoušku důstojnickou, má však právo býti účastným theoretického vyučování jednoročních dobrovolníků a může zkoušku opakovati. Po odbytí druhého roku služebního vřadí se dobrovolník nehledě ku výsledku zkoušky do zálohy.

Dohled ku soudům.

Veškera soudní moc vykonává se ve jmenu císařově; rozsudky a nálezy vynášejí se ve jmenu císařově. (Čl. 1. st. z. z. ze dne 21. prosince 1867, č. 144 ř. z.) Právo soudní výsosti záleží v dohledu nad prováděním pravomoci soudní, a vykonává je sám zeměpán orgány soudní správy, jimž přísně bdíti jest nad přesným plněním povinností soudcovských.

I. Soudy civilní.

Soudy I. stolice podlehají dohledu vyšších soudů, a praesidia jejich i vrchní soudy dohledu ministerstva spravedlnosti. Přednostové sborových soudů I. stolice vykonávají právo dozoru nad okresními soudci a úředníky jim podřízenými, kteří z úředního personálu dotčeného soudu sborového se dosazují. Toto právo dozorčí vykonává se v několikerém směru, totiž:

1. nařízeními nadřízených úřadů soudních. Těmto přísluší totiž:

a) shledané vady, tu kde potřeba naléhá, odkliditi, jinde nedostatky takové vrchnímu soudu resp. jeho praesidiu oznámiti;

b) vydávati nařízení závazná pro podřízené soudy;

c) povinností podřízených soudů jest, aby, žádá-li toho představený jim vrchní soud, o všech úředních jednáních zprávu jemu podaly a z nich se zodpovídaly;

d) vrchní soudy a jejich praesidia mají úřední povinnost, aby podřízené soudy, kde toho třeba jest, přiměřenými tresty ku plnění povinností přidržovaly a nad tím bděly, by tyto stále řádně osazeny byly (§§ 90., 91. soud. instr.).

2. Přehlídkami soudů: Soudy I. stolice, v jichž sídle se nalezá vrchní soud, jest ročně, ostatní sborové soudy jakož i okresní soudy, vždy jednou za dvě léta přehlížeti; ve případech nalehavé potřeby mohou přehlídky soudních úřadů I. stolice vrchní soudy, neb jejich praesidia se svolením ministerstva spravedlnosti kdykoli nařiditi (§ 93. soud. instr.). Přehlídku tuto vykonává rada vrchním soudem vyslaný nebo přednosta neb i rada sborového soudu I. stolice, jemuž jest spisy soudní prohlédnouti a podací, radní i registraturní protokoly, jakož i výkazy jednací prozkoumati. Nařízení nesmí vydávati z pravidla žádných, leč tam, kde zřejmé protizákonné řízení bezodkladné nápravy žádá. O výsledcích svého šetření jest mu zpraviti praesidium vrchního zemského soudu (§ 95. soud. instr.).

3. Výkazy jednacími: Soudy I. stolice mají vrchnímu soudu počátkem každého roku a nejdéle do 31. ledna o všech jednáních v záležitostech občanskoprávních během minulého právě roku předsevzatých hlavní výkaz jednací předložiti, jakož i zvláštní výkazy o jednotlivých koncem roku nedokončených projednáních pozůstalostí, konkursech, súčtováních a sporech (§ 98. soud. instr.). Hlavní výkazy mají především obsahovati: počet inrotulovaných sporů, zřízených poručenství, opatrovnictví, sporů o rozvod, rozloučení a neplatnost manželství, sporů ve věcech knihovních (§ 99. soud. instr.). Zvláštní výkazy jednací

mají nevyřízená ještě projednání pozůstalostí, konkursy a zúčtování obsahovati (§ 100. soud. instr.). Vrchnímu soudu jest předložené výkazy důkladně zkoumati, nutno-li bližších vysvětlení si vyžádati, a kde nedostatky nebo průtahy v řízení jednacím se shledají, případná opatření učiniti. Výkazy jednací sborových soudů I. stolice musí vrchní soud též ministerstvu spravedlnosti ku nahlédnutí předložiti. Vrchní soud má dále z hlavních výkazů jednotlivých soudů jediný souhrnný výkaz jednání všech jemu podřízených sborových soudů a druhý výkaz jednání všech okresních soudů a to dle obvodů sborových soudů sestaviti a ministru spravedlnosti předložiti. Při tom jest mu všechna v té příčině již učiněná opatření uvésti, ona pak, jež obor jeho působnosti převyšují, navrhnouti a o všeobecném stavu soudnictví podrobné dobré zdání podati (§ 102. soud. instr.). Tak jest i vrchním soudům i nejvyššímu soudnímu dvoru o nahodivších se jim jednáních výkazy ministru spravedlnosti předkládati.

4. Vedením tabulek absenčních: Každý soud má koncem roku udati, kteří úředníci během roku nepřítomni byli, nebo pro různé překážky úřadovati nemohli (§ 105. soud. instr.).

5. Záznamy udělených pochval a důtek: Každý vrchní soud a i nejvyšší soudní dvůr má zvláštní záznamy o všech pochvalách a důtkách, jež byl úředníkům svým a úředníkům podřízených soudů udělil, vésti a výtahy z nich na konci každého roku ministerstvu spravedlnosti předložiti (§ 106. soud. instr.).

II. Soudy trestní.

1. Radní komoře t. j. oddělení sborového soudu I. stolice přísluší dozor nade všemi v obvod sborového soudu spadajícími přípravnými vyšetřováními a přípravnými vyhledáváními. Radní komora může v jednotlivých případech vyslyševši obžalobce soudci vyšetřujícímu připadající přípravná vyhledávání nebo přípravná vyšetřování pro zločin či přečin zcela nebo z části na okresní soud v obvodu sborového soudu přenésti. Může však jednání tato kdykoli zase sama přejmouti a jest k tomu povinna, jakmile za to obžalobce neb obžalovaný žádá (§ 12. tr. ř.).

2. Sborové soudy II. stolice mají dozor nad působením trestních soudů ve svých obvodech, a mají o stížnostech proti nim vznesených rozhodovati (§ 15. tr. ř.). Nižší soudové jsou povinni výkazy o své trestní činnosti představeným soudům periodicky podávati a to: okresní soudy do 8 dnů po uplynutí roku soudu sborovému I. stolice, který výkazy jednací vrchnímu zemskému soudu předkládá (§ 62. nař. ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z.). Sborovým soudům I. stolice jest výroční výkazy činnosti své o přestupcích předkládati vrchnímu zemskému soudu (§ 65. jmen. nař.). Vrchní zemské soudy a soud kassační předkládají své výkazy jednací ve věcech trestních ministru spravedlnosti (§§ 66., 67. jmen. nař.).

3. Předseda soudu sborového má péči o to, aby veškerá jednání soudu jemu podrobeného rychle a dle zákona vyřizována byla.

4. U soudů vyšetřujících přísluší dohled přednostovi všeho jednání soudního, a přehled činnosti jednací dociluje se měsíčními výkazy o nevyřízených řízeních trestních, o zločinech a přečinech (§§ 8. 9. jmen. naříz.).

5. Dozor nad soudy I. stolice vyšším úřadům příslušící vztahuje se také na jejich činnost ve věcech trestních a na udržování pořádku ve věznicích soudům podřízených (§ 34. jmen. nař.).

6. Státní návladní mají orgánům státního návladnictví při okresních soudech zřízeným udíleti pokyny, zda a ve kterých případech se mají osobně zúčastniti úředních jednání, která se konají pro přestupky mimo úřední sídlo okresního soudu. Funkcionáři státního návladnictva u okresních soudů zřízení mají po uplynutí každého měsíce zaslati státnímu návladnímu výkaz o případech trestních a opatřeních, které v té příčině byli učinili. Státní návladnictví má koncem každého roku o činnosti funkcionářů státního návladnictva u okresních soudů zřízených vrchnímu státnímu návladnímu zprávu podávati, důležitější události těchto orgánů se týkající má však oznamovati ihned (§§ 111., 112., 114. jmen. nař.).

Dohled policejní.

Osoby, které pro padělání veřejných úvěrních papírů, mincí, nebo pro jiná cizímu majetku nebezpečná jednání ku delšímu než šestiměsíčnímu, nebo sice ke kratšímu trestu na svobodě, ale častěji odsouzeny byly, nebo, které jako tuláci trestány byly a zároveň jsou nebezpečny cizímu majetku, mohou dány býti pod t. zv. dohled policejní (§ 4 zákona ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z.) Dle zákona ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. může dán býti pod dohled policejní ten:

1. kdo bez povolení úředního třaskaviny vyrábí, v oběh dává, sám chová, nebo do území, kde má zákon tento platnosti, dováží;

2. kdo úmyslně užívá jich jako prostředků třaskavých, aby tím ohrožoval cizí majetek, zdraví nebo život (§ 4 cit. z.);

3. osoby, které se smluvily, že použijí látek třaskavých k ohrožení cizího majetku, zdraví nebo života, třebas by i žádného jednání nepředsevzaly, kterým by skutečně nebezpečí povstalo (§ 5 cit. z.);

4. kdo třaskaviny nebo látky, ze kterých se tyto vyrábějí, nebo předběžné zařízení ku jich použití vyrábí, opatřuje, objednává, nebo sám drží s tím úmyslem, aby byl ohrožen cizí majetek, zdraví nebo život jím samým nebo osobami jinými, dále kdo třaskaviny, věda, že sloužiti mají ku takovému ohrožení, jiným osobám přenechává;

5. kdo veřejně nebo před více lidmi, v tiskopisech, vyobrazeních nebo spisech ku provedení jednání trestného pod č. 2. a 3. uvedeného nebo k účasti jeho vyzývá, nebo je ospravedlniti se snaží, nebo vůbec k jednáním těmto návod udílí.

Policejní dohled záleží v částečném omezení osobní svobody, a sice v tom:

a) že osobě takové může se zapověděti, aby se v určitém okrsku nebo místě vůbec nezdržovala, nebo se jí může určité místo ku stálému pobytu vykázati s nařízením, že nesmí bez úředního dovolení toto místo nebo jiné, které si byla sama ku pobytu zvolila, opustiti. Nikomu však nesmí býti zakázán pobyt v jeho obci domovské;

b) že jest osoba taková povinna každou změnu svého bydliště ještě téhož dne úřadu bezpečnostnímu oznámiti, na každé vyzvání tohoto úřadu k němu se dostaviti a zprávu podati o svém zaměstnání, výživě nebo živnosti, jakož i o svých stycích s lidmi jinými;

c) že může úřad bezpečnostní osobě takové uložiti povinnost, aby se během určité doby u něho osobně přihlásila, že jí může zapověděti, aby nebrala účasti na některých shromážděních, aby určitých místností nenavštěvovala a v noční dobu, nebo v čas, kdy chodí neobvyklé množství lidí, bez nutné potřeby svého obydlí neopouštěla;

d) že může býti u osoby takové za příčinou policejního dohledu vykonána každý čas domovní, jakož i osobní prohlídka.

Těchto omezení osobní svobody má se použiti toliko potud, pokud by toho potřeba kázala a vždy se všemožným šetřením pověsti a živnosti, kterou osoba pod policejní dohled postavená provozuje. Jakmile pomine potřeba dohledu, má se tento ihned zrušiti (§ 9 zákona z r. 1873).

Trestní soud, který vynesl rozsudek ve věci hlavní, prohlásí v tomto zároveň, že odsouzený může dán býti pod policejní dohled. Proti tomuto výroku místa mají všecky opravné prostředky jako proti rozsudku (§ 5 cit. z.) O tom, má-li býti dán někdo pod policejní dohled, rozhoduje politický úřad I. stolice neb úřad policejní za spolupůsobení obcí. Obecní starostové jsou povinni totiž spolupůsobiti při dohledu policejním, jakož i prováděti všecka nařízení úřadem politickým udělená (§ 7 cit. z.). Přestoupila-li by osoba pod policejní dohled postavená omezení pod *a) d)* uvedené, trestá se dle § 6 zákona ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. tuhým vězením od 8 dnů do 3 měsíců, kteréž může býti dle § 253 tr. z. zostřeno. Policejní dohled nesmí trvati déle než tři leta (§ 9 zák. z r. 1873). Kdyby se však osoba pod policejní dohled postavená dopustila nového trestného činu v § 4 cit. z. naznačeného, může se jí policejní dohled prodloužiti na tři leta ode dne přestání posledního trestu počítaje (§ 11 jmen. z.).

Dohodci obchodní (sensálové).

I. Pojem.

Dohodci obchodní jsou úředně zřízení, pod přísahu vzatí prostředníci obchodů. Dohodcové obchodní, jež v jistém ohledu podobají se notářům, jsou veřejně pověřené osoby věrohodné, jichž zprávám musí přikládána býti víra a moc průvodní jednak od stran, pro něž obchody prostředkují, jednak od celého světa obchodního, pro nějž na základě obchodů jimi zprostředkovaných ustanovuje se denní tržní cena zboží. Dohodce obchodní jmenuje komora obchodní toho okresu, pro který dohodce zřízen býti má a jmenování schvaluje úřad politický. Žadatelé za místo sensálské musí prokázati, že jsou 24 roků staří, bezúhonní, dále že jsou občany rakouskými a svéprávní a že odbyli zkoušku sensální s dobrým prospěchem. Dozor nad dohodci náleží úřadu živnostenskému, jemuž přísluší i moc disciplinární nad nimi; tresty jsou jednak disciplinární, jednak pořádkové. Trest disciplinární může uložen býti dohodci jen po předběžném vyšetřování disciplinárním (čl. 84 a, b, c, obch. z.). O dohodcích bursovních viz čl. Bursa. Dohodci obchodní ustanovují se ku prostředkování obchodů vůbec neb jen ku prostředkování obchodů jednotlivého druhu (čl. 68 obch. z.).

II. Obsah práv.

Dohodci obchodní prostředkují prodeje a koupě zboží, lodí, mincí, papírů státních, akcií a jiných papírů obchodních, dále prostředkují smlouvy pojišťovací, půjčky na lodě, náklady a nájem lodí, jakož i dopravu po zemi a vodě a t. d. Zprostředkování obchodů neoprávňuje dohodce přijímati placení nebo jiné plnění smlouvou vytčené; on jest ale zmocněn i beze zvláštní plné moci přijímati cenu za zboží, ve kterém obchod prostředkuje, jestliže zboží to sám druhé straně odevzdá. (§ 67 obch. z.). Úřad politický může uděliti dohodci právo, aby vykonával dražby veřejné na zboží a papíry cenné (čl. 70 obch. z.).

III. Zvláštní povinnosti dohodců obchodních.

Dohodci obchodní mají různé povinnosti, jež plynou z jich postavení

veřejně pověřeného a z důvěry, jakou věnuje obchodnictvo jich zprávám. Dohodci obchodní mají povinnost prostředkovati obchody jim svěřené pilně, opatrně, přesně, věrně a svědomitě a mají se vystříhati všeho, co by důvěru v jich nestrannost a ve věrohodnost listin jimi vydávaných seslabiti mohlo. Dohodci dále nesmějí provozovati obchody na účet vlastní, aniž smějí se zaručiti za splnění obchodů jimi prostředkovaných; nesmějí ku žádnému obchodníku státi v poměru prokuristy, zmocněnce obchodního neb pomocníka obchodního, aniž smějí býti členy představenstva, správní nebo dozorčí rady některé společnosti akciové nebo komanditní společnosti na akcie. Zprostředkování obchodů jmenovitě uzavírání obchodů musí vykonávati osobně a smějí užiti pomocníkův jen ku přijímání příkazů; oni jsou povinni mlčelivostí o příkazech, vyjednávání a uzavření smlouvy; nesmějí přijímati ani písemné ani telegrafické příkazy od osob, jichž bydliště nenalezá se v místě, pro které oni jsou zřízeni, též nesmějí přijímati příkazy od osob jim neznámých, neb od osob, o nichž notoricky je známo, že jsou insolventními; dohodce nesmí prostředkovati žádné obchody, jež jsou činěny pouze na oko, neb obchody, jež jsou podezřelé z toho, že mají uzavřeny býti jen na škodu osob třetích. Zvláštní povinnosti dohodců bursovních jsou vypočteny ve čl. Bursa. Dohodce obchodní smí jméno kontrahenta svého jen tehda zatajiti, dostal-li od toho přiměřenou úhradu, nebo může-li ji s plným upokojením očekávati, jinak jest práv ze škody, která z toho vzejde (čl. 69 obch. z.). Je-li zboží dle vzorku prodáno, má dohodce vzorek uschovati a tak dlouho podržeti, až záležitost obchodní úplně se vyřídí. Poškodí-li dohodce stranu, jest zavázán jí škodu nahraditi (čl. 80, 81 obch. z.).

IV. Denník dohodcův.

Čím jsou kupci jeho knihy obchodní, tím jest denník dohodci, jen že denník následkem úředního postavení dohodcova podává úplný důkaz o závěrce obchodu a jeho obsahu (srov. s čl. Knihy obchodní). Každý dohodce obchodní musí totiž vésti kromě knihy příruční ještě denník, do kterého má zapsati každodenně všechny uzavřené obchody; zápis má též každodenně podepsati. Každý denník musí býti úřadem živnostenským vidován, a sice jak před jeho upotřebením, tak po tom, když byl popsán. Zápis do denníku dohodcova musí obsahovati jmena kontrahentů, jakož i podstatné kusy smlouvy; zruší-li strany obchod, který byly již uzavřely, vzájemně se dohodnuvše, může to býti na jich požádání též zaneseno do denníku. Zápisy musí se díti jazykem, jehož dovoleno jest užívati u soudu v místě se nalézajícího, ostatně platí ustanovení o zařízení knih obchodních též o denníku dohodčím (čl. 71, 72 obch. z.).

Dohodce obchodní musí neprodleně po uzavření obchodu každé straně doručiti tzv. notu závěrečnou od něho podepsanou, číslo denníku a podstatné kusy smlouvy obsahující. Nesplní-li se obchod ihned, doručí se nota závěrečná stranám ku podpisu, a každé straně zašle se pak exemplář stranou druhou podepsaný.

Dohodce obchodní jest povinen dáti nahlédnouti do denníku stranám, jichž obchodů zápis se týče, a musí stranám na požádání též ověřené výtahy z denníku dáti. Třetím osobám smí dohodce dovoliti nahlédnutí do denníku neb z něho výtah dáti jen tehdy, nařídí-li to úřad aneb svolí-li k tomu strany (čl. 73—76 obch. z.).

Platnosť uzavřené smlouvy nezávisí ani na zápisu do denníku ani na vydání noty závěrečné, kteréžto okolnosti jsou pouze důkazem toho, že smlouva byla uzavřena. Ačkoliv denník a noty závěrečné úplný důkaz poskytují, může soudce dle svého uvážení rozhodnouti, má-li býti denníku a notám menší víry přikládáno a je-li třeba buď přísežného stvrzení dohodcova neb ještě jiných důkazů ku doplnění důkazu. Během rozepře může soudce sám bez návrhu stran naříditi předložení denníku, aby v něj nahlédnul a jej srovnal s notou závěrečnou, s výtahy neb jinými prostředky průvodními. Ostatně platí ustanovení o předložení knih obchodních též zde (čl. 37—40, 77—79 obch. z.).

IV. Dohodné.

Není-li zvláštního nařízení neb obyčeje místního, má dohodce právo žádati t. zv. dohodné (kurtáž, sensarie), jakmile obchod byl uzavřen, a byl-li uzavřen pod výminkou, až když tato se splnila a noty závěrečné byly doručeny. Dohodné může dohodce žádati, i když strany mezi sebou pouze seznámil, a tyto potom mezi sebou přímo ještě téhož dne obchod uzavřely. Nebyl-li obchod uzavřen, nemůže dohodce žádati dohodného. Dohodné upravuje se úředně; dotyčná ustanovení vydává zemská vláda. Není-li mezi stranami umluveno, kdo dohodné platiti má, zapraví, není-li tu místního nařízení nebo místního obyčeje, každá strana polovici (čl. 82—83 obch. z.). Zřízení dohodců obchodních upraveno bylo zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z., čímž ustanovení VII. hlavy I. knihy obch. z. změněna byla.

Domněnka právní.

I. Pojem.

Domněnka (praesumptio) jest pravidlo, dle něhož z pravdivosti určitého tvrzení lze souditi na pravdivosť jiného tvrzení nikoliv sice s absolutní právnickou jistotou, avšak přece s dostatečnou měrou pravděpodobnosti, ku kteréžto pravděpodobnosti dospíváme vnitřní nutností dle zákonů logiky nebo zkušenosti. Je-li positivní právní normou jistému úsudku z pravděpodobnosti plynoucímu propůjčena moc právnické jistoty, mluvíme o domněnce právní čili zákonné (praesumptio juris s. legis), na rozdíl od domněnky zakládající pouhou pravděpodobnosť (praesumptio hominis, facti). Na základě právní normy, která stanoví právní domněnku, jest soudce povinen, určité tvrzení netoliko za pravděpodobné, nýbrž dokonce za pravdivé pokládati, pakli pravdivosť určitého jiného tvrzení jest dokázána ku př. při právní domněnce otcovství k nemanželskému dítěti § 163 o. o. z. Právní domněnky nesprošťují stranu ku důkazu povinnou břemene průvodního, nýbrž usnadňují jí toliko břímě průvodní dopouštějíce, by na místo skutečnosti, jež vlastně dokázána býti má, dokázala jinou skutečnosť, z jejížto jsoucnosti souditi sluší na existenci prvnější skutečnosti. Jest tudíž mylným, tvrdí-li se všeobecně, že právní domněnkou břímě průvodní přesune se na odpůrce, ježto domněnka zavdává odpůrci pouze podnět ku protidůkazu, v čemž nelze spatřovati nic zvláštního, rovněž jako při protidůkazu uvedeném proti přednímu důkazu svědky, listinami a j.

II. Účinek a dosah.

Účinek právní domněnky může býti dvojí: buď se připouští protidůkaz, že navzdor pravdivosti jednoho tvrzení v konkretním případě jiné tvrzení o toto se opírající pravdivým není, poněvadž příčinné souvislosti mezi oběma okolnostmi v dotčeném případě nestává, anebo jest proti-

důkaz ten vyloučen, tak že odpůrce toliko důvody proti pravdivosti prvního tvrzení uvésti může. Právní domněnky prvního druhu zoveme vyvratitelnými (praesumptiones juris), domněnky druhu poslednějšího nevyvratitelnými (praesumptio iuris et de iure). Zpravidla jsou domněnky vyvratitelnými, toliko výjimkou nevyvratitelnými. Tvrzení, kterému nasvědčuje právní domněnka nevyvratitelná, nelze rovněž jako okolností notorických s účinkem popříti. Všeobecný řád soudní jedná o právních domněnkách v § 105, a stanoví pouze, že domněnky, kterýmž zákon zvláště moci nepřiznává, nesluší pokládati za důkaz.

Dle nového soud. řádu netřeba důkazu o okolnostech, o nichž platí dle zákona domněnka, že tu jsou. Protidůkaz, kterýž možno vésti též vyslechnutím stran dle §§ 371 a násl. n. s. ř. (§ 270 n. s. ř.), jest přípustným pouze potud, pokud zákonem není vyloučen.

Obsah právní domněnky týká se buď jednotlivé faktické okolnosti, ku př. právní domněnka o smrti nezvěstného (§§ 24, 278 o. o. z.), o manželském zrození (§§ 138, 155, 156 o. o. z.), splození dítěte nemanželského (§ 163 o. o. z.), o nemoci zvířete před odevzdáním (§§ 924 a násl. o. o. z.), o zaplacení úroků (§ 1427 o. z.), zapravení starších periodických platů před novějšími (§ 1429 o. o. z.), o nastalém zaplacení pro vrácení dlužního úpisu (§ 1428 o. o. z.), anebo směřuje ku jistému oprávnění, na př. držitel papíru majiteli svědčícího jest již samým držením legitimován (§ 1393 o. o. z.).

III. Domněnky nepravé.

V podobě právních domněnek vystupují ještě jiná právní pravidla, která právními domněnkami v technickém smyslu nejsou, kteráž však nicméně tímto názvem se v zákoně samém označují (t. zv. nepravé domněnky), ačkoliv se od pravých domněnek jak svojí podstatou tak i svým účinkem liší. Jsou to případy následující:

1. Předpisy rázu dispositivního, jimiž se materielní obsah právního poměru upravuje, pokud úmluvou stran nebyl jinak upraven, kde výraz »domněnka« (es wird »vermuthet«, »angenommen«, »angesehen«), jeví se býti jen formou pro normu dispositivní, na př. případy §§ 209, 607, 608, 620, 628, 639, 1034, 1158, 1203, 1207, 1228, 1234, 1248, 1416 o. o. z.

2. Pouhé zákonné předpisy interpretační, obsahující pravidla o výkladu projevů vůle soukromé, kterážto pravidla vzešla z domněnek na př. §§ 667, 675, 683, 915 o. o. z. Sem náležejí též předpisy o činech konkludentních, vedle kterýchž jisté jednání považuje se za výraz určité vůle, neprokáže-li se v konkretním případě, že jest výrazem vůle jiné.

3. Právní pravidla obsahující t. zv. prozatimní pravdy (Interimswahrheiten, Unger), dle nichž určité tvrzení bez dalšího až do prokázání opaku sluší pokládati za pravdivé V takovýchto případech změní se jak thema tak i břímě průvodní; předmětem důkazu není určité tvrzení nýbrž jeho opak, a břímě průvodní stihne odpůrce. Tím liší se od pravých domněnek právních na př. domněnka, že dítě narodilo se živé (§ 23. o. o. z.), že slíbený dar jitřní v prvních 3 letech manželství byl odevzdán (§. 1232 o. o. z.), že nabytí pochází od muže (§ 1237 o. o. z.), že věci ku požívání nebo v nájem odevzdané byly prostřední jakosti (§§ 518, 1110 o.

o. z.). Pravidla taková stanovena jsou z důvodů pravděpodobnosti nebo slušnosti.

4. Domněnky obsahující pouze odůvodnění zákonného předpisu, na př. § 1297 o. o. z. odůvodnění ručení za culpa levis, anebo § 388. odůvodnění, proč nálezce nesmí věc nalezenou pokládati za opuštěnou a si ji přivlastniti.

5. Právní pravidla chránící domněnku strany samé před škodlivými následky nesprávnosti domnívané skutečnosti na př. doručitel řádné knihy zápisní pokládá se oprávněným odebrati zboží na úvěr na účet dlužníka (§ 1033. o. o. z., pak § 1030. o. o. z., prokura čl. 42. a násl. obch. z.).

6. Pravidla o rozdělení břemene průvodního vyskytující se ve formě domněnky ku př. o řádnosti držení (§§ 323—325 o. o. z.), o platnosti manželství (§ 99. o. o. z.) pak ve případech §§ 17., 25., 155., 278., 328., 360., 479., 1296. o. o. z. Pokud tyto »domněnky« břímě průvodní správně rozvrhují, obsahují skutečně toliko, co se při rationelním rozdělení povinnosti důkazní samo sebou rozumí, že totiž z pravidla dokázati má každá strana ony skutečnosti, jež tvoří základ jejího nároku. Na místě tohoto pravidla se v oněch případech vyslovuje, že strana, které svědčí zákonná »domněnka«, jest důkazu prosta, strana však, kteréž nesvědčí, k důkazu povinna. Při tom ovšem v zákoně mnohdy jeví se mylný názor, že proto, poněvadž domněnka jisté skutečnosti nenasvědčuje, svědčí domněnka o opaku této skutečnosti na př. §§ 25., 324. o. o. z.

Domobrana.

I. Pojem a vývoj.

V domobraně dochází ozbrojení národa svého pravého výrazu. Myšlenka ozbrojeného národa uskutečněna byla již u nejstarších národů v původním jich stavu tam, kde poměry toho žádaly, aby každý zbraně schopný občan proti nepříteli bojoval. Teprve utvořením se států řeckého a římského pozbývalo všeobecné ozbrojení národa vždy více svého významu a zmizelo úplně ve středověku, kdy povstalo žoldnéřství. Jen některé zbytky ozbrojení národního udržely se při kmenech friezských a ve státech nordických. Teprve v novější době zavedeno bylo ozbrojení národa na základě moderního státu zřízením soustavy branné a všeobecné branné povinnosti, tak že ve případu potřeby a hrozícího nebezpečí veškerý národ zbraně chopiti se musí. Jest to vlastně toliko jediný evropský stát, jenž všeobecné ozbrojení národní již ode dávných dob v zařízení svých vykazuje, totiž Švýcarsko, kteréž až podnes svou starou soustavu brannou podrželo. Co však týká se zařízení domobrany, jest tvůrcem zřízení tohoto Prusko, dle jehož vzoru také jiné státy, zvláště též Rakousko-Uhersko, svou domobranu zřídily. Branný zákon ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. obsahuje celou řadu základních předpisů ohledně domobrany a ustanovuje v §. 9., že povinnost domobranecká a všechna bližší ustanovení zvláštním zákonem upravena budou. Tak stalo se též zák. ze dne 6. června 1889 č. 90. ř. z. vyjímaje Tyrolsko a Vorarlbersko a dále nař. ze dne 20. prosince 1889 č. 193 ř. z. Pro Tyrolsko a Vorarlbersko vydán byl zems. zák. ze dne 23. ledna 1887 č. 7. z. z., dále nař. ze dne 6. dubna 1891 č. 656. Zákon ze dne 10. května 1894 č. 83. ř. z. nař. min. zemsk. obr. ze dne 20. srpna 1894 č. 1744 obsahují předpisy ohledně hlášení se domobranců. Zákon o domobraně pro Uhry obsažen jest ve čl. XX. z r. 1886. Doplňující část domo-

brany pro Tyrolsko a Vorarlbersko tvoří střelectvo (řád pro střelnice pro Tyrolsko a Vorarlbersko ze dne 14. května 1874 č. 29. z. z.).

II. Účel domobrany:

Branný zák. ze dne 12. dubna 1889 č. 41. ř. z. ustanovuje v §. 2., že domobrana tvoří část ozbrojené moci, a že má býti v čas války podporou vojska, loďstva válečného a zemské obrany (§ 6.). Má tedy domobrana vůbec sesíliti brannou moc mocnářství, zvláště však podporovati vojsko a zemskou obranu, pokud jde o služby technické, správní a zdravotní, dále pak poskytovati má náhradu důstojnictva a mužstva. Domobraně náleží připraviti a postaviti

1. kombattantní domobranecké oddíly, a sice:

a) pro obsazení, pro garnisony a pro pochody;

b) ku ochraně hranic a země;

c) ku zvláštním službám válečným jako jsou: práce technické a správní, vozatajství, doprava a ošetřování raněných a nemocných a j. a

2. domobrana doplňovati má ztráty ve vojsku, válečném loďstvu a zemské obraně. (§ 1. nař. ze dne 20. prosince 1889 č. 193. ř. z.).

III. Povinnost domobranná.

Povinnost domobrannou mají:

1. Všichni zbraně schopní státní občané, kteří nenáležejí ani k vojsku, námořnictvu nebo náhradní záloze, ani ku zemské obraně, od počátku toho roku, v němž ukončí 19. rok, až do konce toho roku, kdy dosáhnou stáří 42 let.

2. Ti, kdož na základě § 20. branného zák. před početím domobranné povinnosti do služby vojenské vstoupili; ohledně těchto osob trvá povinnost domobranná ještě po 10 let po skončení jich zákonné 12leté doby služební.

3. Ku domobraně náležejí všechny osoby stavu důstojnického a vojenského úřednictva na odpočinku a mimo službu, pokud nejsou upotřebeny ve vojsku (námořnictvu) neb zemské obraně a pokud jsou zbraně schopny.

4. Povinnost domobranná týká se dále též všech korporací, jež jsou rázu vojenského, nebo které nosí vojenské odznaky.

5. Příslušníci četnictva, finanční stráže a úředníci státních lesů jsou povinni ku domobraně, pokud toho válečné poměry vyžadují a ohledy služební dovolují. Zapravení vojenské taxy neosvobozuje od povinnosti domobranné (rozh. spr. s. dv. ze dne 14. prosince 1887 č. 2758 »sb. Budwinski« č. 3819, 3949 a 4122.)

Veškeří domobranci tvoří 24 tříd dle věku (ročníků), z nichž v nejstarší jsou 42letí, v nejmladší 19letí. Domobranecké ročníky dělí se na dvě výzvy. První výzva obsahuje 19 ročníků, a sice domobrance od 19. až 37. roku, druhá výzva 5 ročníků, domobrance od 38—42 let (§ 4. cit. nař. ze dne 20. prosince 1889.)

IV. Vyzvání domobrany. Domobrana vyzývá se na rozkaz císaře po slyšení ministerské rady, prostřednictvím ministra zemské obrany v tom objemu, jak toho obrana země vyžaduje. Vyzvanou domobranu upotřebí vojenský velitel císařem jmenovaný v tom rozdělení, jak je císař byl naznačil. Vyzvání týká se též domobranců v zemích uherských aneb mimo mocnářství rakousko-uherské se zdržujících. Tito poslední povinni jsou přihlásiti se buď ústně nebo písemně u úřadů stát v cizině zastupujících (velevyslanectví, konsulátů a j.).

V. Povolání domobrany.

Povolání domobrany děje se na základě předchozího vyzvání a sice buď zároveň s vyzváním nebo později a týká se dle okolností celých výzev, jednotlivých druhů nebo ročníků, ba dokonce též jen nepatrného počtu osob ku př. mají-li se tvořiti t. zv. kádry (setniny u praporu nebo pluku). Po domobrancích, jichž trvalá nepřítomnosť již dříve zjištěna nebyla a kteří nejsouce od domobrany osvobozeni povolání neuposlechnou, mají představenstva obcí pátrati a seznamy jich s udáním vyšetřených dat čtvrtého dne po nastoupení domobrany politickým okresním úřadům předložiti, které postarati se mají o to, aby domobranci se nedostavivší vypátráni byli. Všichni, kdož majíce povinnosť domobrannou, úmyslně se jí vyhnuli, buďtež oznámeni příslušnému četnictvu, a byli-li vypátráni, buďtež předvedeni před úřad politický a od tohoto odevzdáni okresnímu velitelství domobrany.

Domobranci musí se podrobiti prohlídce, při níž má se vyšetřiti, zda jsou fysicky schopnými ku službám, k nimž byli povoláni. Záporný výsledek této prohlídky vylučuje dotyčné osoby jen dočasně z počtu domobranců pro tyto služby určených, a netýká se jich všeobecné povinnosti domobranné.

VI. Zachovávání domobranců v patrnosti.

Tu platí tyto zásady:

1. Domobranci musí se hlásiti ve svých obcích domovských. Když byla domobrana povolána, dlužno též přítomné cizí domobrance povolanýeh tříd zapsati do seznamů obce, ve které se tito zdržují.

2. Vedení patrnosti přísluší:

a) představenstvům obcí a správcům matrik;

b) politickým okresním úřadům;

c) velitelům nebo představeným spolků, jež jsou rázu vojenského, nebo které nosí vojenské odznaky;

d) vojenským úřadům domobraneckým.

Vedení patrnosti záleží v tom, že stále opravují se seznamy všech ročníků, jež zanášejí se do zvláštních listin (rolí). Do těchto listin připisují se noví domobranci, zaznamenávají se změny nastalé při domobrancích již zapsaných, a konečně poznamenávají se zde důležité okolnosti týkající se domobranců, kteří přikázáni byli službě činné. Počátkem každého roku opraví se seznam domobranecký tím způsobem, že vyloučí se nejstarší ročník -- totiž 43letých a doplní se pak v druhé polovici února seznamem nejmladších domobranců — totiž 19letých. Okresní hejtmanství podporují a dohlížejí na obecní představenstva, pokud se týče vedení domobranců v patrnosti tím, že udílí jim potřebná poučení o zakládání, vedení a uzavírání seznamů, že jsou jim při tom, pokud možno, nápomocna, a že oznamují jim události, jichž by se představenstvo obce buď vůbec nedovědělo, nebo snad jen neúplně nebo pozdě.

VII. Výstroj domobranců.

Pokud není postaráno o vojenský šat pro domobranu, nosí poddůstojníci i ostatní mužstvo domobrany též v činné službě svůj obyčejný šat. V tomto případě podělí se všichni černo-žlutou (v Tyrolsku a Vorarlbersku zeleno-bílou) páskou s číslem domobraneckého praporu, kterou povinni jsou nositi na levém rameni jakožto znamení nároku na dobrodiní práva mezinárodního. Poddůstojníci a závodčí (velitelé hlídek) nosí v činné službě odznaky vojenské hodnosti. Důstojníci domobrany, kteří mají důstojnickou hodnosť

ve vojsku nebo v zemské obraně (u zemských střelců) na odpočinku nebo mimo službu (pokud v patrnosti jsou vedeni), podrží ve službě domobranecké příslušný stejnokroj. Ostatní osoby, které důstojníky domobrany byly jmenovány, nosí vždy šat mužstva s odznaky důstojnickými; není-li mužstvo vojensky oděno, nosí tito ve službě domobraneckou pásku, důstojnickou čepici, vojenské odznaky distinkční, šavli s důstojnickým třapcem, pak ve službě při sboru, jako důstojníci vojska, polní pásku k obvyklému oděvu. Důstojníci domobrany stavu občanského, kteří přiděleni byli ku sborům a oddělením vojska nebo zemské obrany (zems. střelců) nebo k uniformovaným oddílům domobrany, nosí v činné službě stejnokroj těchto oddílů. Všichni důstojníci domobrany buďtež opatřeni legitimačními lístky.

VIII. Právní postavení domobranců.

Domobranci ku službě povolaní podrobeni jsou ode dne povolání až do dne propuštění nebo rozpuštění vojenským předpisům trestním a disciplinárním. Byl-li domobranec propuštěn na dovolenou, přestává po tuto dobu vojenský jeho poměr (ohledně soudnictví viz čl.: Soudy vojenské).

IX. Osvobození od povinnosti domobrané.

Sproštěni povinnosti domobranné jsou:

1. Ti, kdož stíženi jsou tělesnými nebo duševními vadami, které naprosto vylučují způsobilosť ku konání povinnosti domobranné. Osvobození od této povinosti vyslovují komise odvodní, přezkoumávající a superarbitrační.

2. Osoby ku domobraně povinné, které nebyly tímto způsobem osvobozeny a které nejsou více k odvodu povinny a které cítí se ku konání povinnosti domobranné naprosto nezpůsobilými, nebo které patrně ku službě té se nehodí, mohou býti sproštěny povinnosti domobranné na základě obecní úřední prohlídky v místě, kde se zdržují, předsevzaté.

3. Sproštěni povinnosti domobranné jsou ti, kdož vykonáváním veřejných služeb zaměstnáni jsou.

4. Osobní nebo rodinné poměry domobranců nejsou důvody osvobozovacími, nýbrž možno k nim přihlížeti toliko v jednotlivých nutných případech, pokud toho služba dovoluje, a jedná-li se jen o krátkou dovolenou povolaných domobranců.

Sproštění povinnosti domobranné udílí se buď pro jisté období (periodické sproštění) nebo od případu ku případu.

a) Periodické sproštění nastává již v míru každého roku ku příslušnému návrhu a týká se důstojníků a úředníků vojenských, jakož i jiných pro tyto domobranecké služby určených osob stavu občanského; dále všech ostatních domobranců, kteří sloužili ve vojsku, válečném loďstvu, zemské obraně (a jich náhradní záloze) neb u četnictva, všech vojenských lékařů s hodností akademickou, diplomovaných ranhojičů, diplomovaných farmaceutů, inženýrů, architektů, stavitelů, diplomovaných zvěrolékařů, kovářů a jiných domobranců pro válečné služby zvláště určených a domobraneckými lístky opatřených.

b) Sproštění pro určitý případ nastává teprve po vyzvání domobrany pro všechny ostatní domobrance, kteří povoláni byli ku službě ve vojsku, námořnictvu, zemské obraně neb ve sborech ku domobraně náležejících, jakož i pro ty, kdož nejsouce ku domobraně povinni patří ku korporaci zvláště určené pro službu domobraneckou.

X. Úhrada důstojnictva.

Tato děje se:

1. Důstojníky vojska a zemské obrany, kteří ke službě v domobraně jsou určeni;

2. důstojníky na odpočinku a těmi, kteří nebyvše podrobeni vyšší prohlídce na základě 40leté doby služební na odpočinek se odebrali;

3. důstojníky jsoucími mimo službu;

4. vojenskými úředníky na odpočinku, kteří byli dříve důstojníky ve vojště;

5. osobami stavu občanského, a to:

a) bývalými důstojníky, kteří — neporušivše česť důstojnickou — před nebo po skončené době služební z vojska, námořnictva, zemské obrany nebo četnictva vystoupili;

b) bývalými poddůstojníky majícími způsobilosť zvláštní;

c) osobami stavu občanského, které svým postavením a smýšlením zvláštní vážnosti a důvěry požívají, a při nichž lze se nadíti vlastností pro důstojníka potřebných.

XI. Úřady a velitelství.

Ku správě a provádění domobranectví a vedení velení nad domobranou jsou povolány: ministerstvo zemské obrany, obvodní velitelství zemské obrany, okresní velitelství domobrany; v čas války: vojenští velitelé císařem jmenovaní a velitelé jednotlivých sborů domobraneckých. Obvodní velitelství zemské obrany jsou zároveň pro svůj obvod obvodními velitelstvími domobrany. Velitelé domobraneckých sborů a oddílů podrží velitelství nad nimi od jich zřízení až do rozpuštění domobrany.

XII. Vojenské sbory:

Domobranecké prapory jsou samostatné sbory, které zásadně postaveny bývají z okresů domobraneckých. Prapory tyto tvoří se především z přítomných domácích po vojensku vycvičených domobranců celého okresu, cizí domobranci vřadí se jen dle potřeby. Ostatně zařaďují se domobranci, pokud nejsou přiděleni ku dotčeným praporům neb určeni pro účely vojska, námořnictva nebo zemské obrany, dle svého bydliště do obvodních (territoriálních) praporů, které se utvoří podle rozdělení soudního a politického. Prapory nazývají se a číslují se dle domobraneckých okresů, jako dotyčné prapory zemské obrany a mimo to obdrží ještě běžná čísla zlomková. Nejsou-li domobranecké prapory ihned povolány, zřizují se z pravidla především základní sbory těchto praporů (kádry), jež tvoří samostatná oddělení a podřízeny jsou okresnímu velitelství domobrany. Takový sbor základní (kádr) zřizuje se z důstojníků a domobranců mužstva, kteří byli zvláště povoláni. Účelem jeho jest činiti přípravy pro sestavení praporu, vypomáhati při vyzbrojení nastupujících domobranců a poučovati důstojníky a poddůstojníky o jich budoucí působnosti. Tento základní sbor zruší se toho dne, kdy domobranci ku svému praporu se povolají, a kdy zároveň prapor tento se zřídí.

XIII. Dobrovolný vstup do domobrany.

1. Osoby nemající povinnosti domobranné, jež jsou zbraně schopny a vojensky vycvičeny, mohou jako dobrovolníci do domobrany vstoupiti. Jakmile složili přísahu domobraneckou, povinni jsou ku službě potud, pokud trvá vyzvání.

2. Též osobám ku domobraně povinným, které nepatří do povolaných

druhů a tříd, dovolen jest za stejných podmínek dobrovolný vstup do sborů domobraneckých.

XIV. Domobrana v Tyrolsku a Vorarlbersku.

1. Zemská obrana pro obě tyto země dělí se na zemské střelce a na domobrance (zák. ze dne 28. ledna 1887 č. 7. z. z. a nař. min. zems. obr. ze dne 6. dubna 1891 č. 656). Ku domobraně povinni jsou všichni státní občané příslušní do Tyrolska a Vorarlberska, kteří nepatří ani k vojsku (námořnictvu) ani ku náhradní záloze, ani ku zemské obraně (zemským střelcům), od 19. roku svého věku až do dokonaného 42. roku, pokud nejsou pro tělesnou nebo duševní vadu ke službě válečné nezpůsobilými. Domobrana smí býti vyzvána jen ve případu a po dobu trvání válečného nebezpečí nebo v čas vypuklé války. Vyzvaná domobrana přikázána jest veliteli zemské obrany dle organisace císařem naznačené. Pokud toho zájmy válečné dovolují, má býti domobrany užito v příslušném obvodu povolacím, aneb v obvodech sousedních. Mimo hranic země sluší domobrany jen potud užiti, pokud toho místní poměry hranic a obrana země vyžadují. Pokud netřeba povolati všechny ročníky domobrany, mají nejprve povolány býti ročníky nejmladší, ač-li to ovšem ohledy vojenské připouštějí. Jsou-li domobranci povoláni na delší dobu, mají, pokud jest to možno, vystřídáni býti těmi, jež dosud povoláni nebyli.

Nevystačuje-li ve válce náhradní záloha, po případě zemští střelci, kteří činnou službu nekonají k udržení řádného stavu oddílů, jež Tyrolsko a Vorarlberk k vojsku a zemským střelcům po zákonu stavěti mají, mohou výjimečně, pokud toho vyžaduje zřízení dostatečné zálohy a na dobu nezbytné potřeby válečné, k účelu shora zmíněnému povoláni býti domobranci až do ukončeného 37. roku věku svého. Oba první ročníky domobrany vycvičí se v míru ve zbrani střelné. Cvičení ve střelbě, které se pravidelně dvakrát do roka předsebéře, nesmí trvati déle než jeden den.

2. Střelectví v Tyrolsku a Vorarlbersku (z. z. ze dne 14. května 1874 č. 29 z. z. má hlavně za účel připraviti a vycvičiti bez vojenské organisace živly zemské obrany, zvláště však podporovati organisaci domobrany.

Dopisy obchodní.

I. Právo obchodní.

Z předpisu čl. 28 obch. z. vyplývá, že kupci jsou povinni řádně knihy vésti. Ku náležitostem řádného vedení knih obchodních patří též uschovávání došlých dopisů a uschovávání snímků (kopií) odeslaných listů obchodních, jakož i zanášení těchto do knihy snímků v pořádku chronologickém (čl. 28 odst. 2 obch. z.). Norimberské konference kladly při poradě o zákonníku obch. váhu na to, aby se užilo určitějšího výrazu »přijaté listy obchodní« a »odeslané listy obchodní« na místo navrhovaného slůvka »všechny« a »všech«, poněvadž by se tím zřejmě naznačilo, že jeden chybící dopis neničí ještě průvodní moc celé knihy.

II. Právo poplatkové.

Obchodní dopisy, které obsahují právní jednání obchodu a živnosti se týkající, jsou podmínečně osvobozeny od poplatků. Hledíc ku čl. 273 obch. z. nelze souditi, že v právu poplatkovém požívají této výhody též ony dopisy, jež se vztahují na obchody směřující ku zjednání věcí movitých, jež při provozování obchodu upotřebeny býti mají, tudíž na př. při želez-

nicích opatřování nákladních vozů nebo vůbec prostředků provozovacích (nál. spr. s. dv. ze dne 14. února 1878 č. 213).

Užije-li se formy dopisu ku vyhotovení právní listiny (směnky, dlužního úpisu, cese, účtu běžného, promessy, smlouvy pojišťovací, smlouvy o půjčku na loď nebo smlouvy společenské) aneb užije-li se této formy při jiných předmětech než předmětech obchodu a živnosti, dlužno z příslušné právní listiny neb z jednání právního poplatek zapraviti. Dopisy obchodní podléhají poplatku, užije-li se jich soudně neb úředně (vyjma případy p. s. 44 q r a 102 d e) (§ 9 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.) Důkaz toho, že dopisu k tomu účelu bylo soudně užito, ku kterému byl tento vystaven, nemůže býti bezvýminečně straně uložen, nýbrž správa finanční má, nahlédnuvši ve příslušná akta soudní, dokázati opak tvrzení strany. Tento důkaz již proto nemůže straně bezvýminečně uložen býti, ježto by jí tím dle okolností buď důkaz záporu buď důkaz okolnosti nějaké uložen býti mohl, která osvobození poplatkové zrušuje, což by se nesrovnávalo se všeobecnými pojmy právními o důkazním břemenu (nál. spr. s. dv. ze dne 18. ledna 1890 č. 197 sb. Budwinski č. 5096).

Osvobození od kolkování dopisů obchodních obsahujících právní jednání, jest výhoda, která za jistých podmínek obchodníkům a živnostníkům přísluší a jež zákonem ze dne 29. února 1864 č. 20. ř. z. § 9 dílem rozšíření dílem určitějšího vymezení doznala. Kdežto totiž dřívější zákony poplatkové ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. a ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. osvobození od poplatků obchodníkům a živnostníkům pouze pro dopisy jich vzájemně zasílané mající za předmět provozování živnosti za jistých podmínek poskytovaly, bylo zákonem ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z. rozšířeno toto osvobození též na dopisy, které obchodníci a živnostníci s osobami jinými (které nejsou obchodníky nebo živnostníky) sobě vyměňují. Tato výhoda nesmí však dále býti rozšiřována a osvobození od poplatku i jiným osobám poskytováno, jestliže pro tyto osoby právní jednání, jehož se dopisy týkají, žádným obchodem nebo živností není (nál. spr. s. dv. ze dne 4. května 1889 č. 849 sb. Budwinski č. 764 a ze dne 5. října 1892 č. 6785 sb. »Jolles« sv. II. č. 2932). Zvláštnosť »dopisu« spočívá v tom, že jest tento písemným sdělením nebo prohlášením pouze jednostranným, tak že dopis, který oběma smlouvajícími se stranami jest podepsán, již za písemnou smlouvu považovati dlužno, pro kterou nemohou platiti osvobození pro dopisy obchodní platící, nýbrž ustanovení zák. poplatkového o povinnosti poplatkové a zapravování poplatků. Z toho však ještě nenásleduje, že by dopisem platné dvojstranné právní jednání vzejíti nemohlo; neboť přijetí nabídky (offerty), kterého se ku souhlasu vůle obou stran vyhledává, nemusí se bezvýminečně státi písemně, nýbrž též jiným způsobem (§ 861 o. o. z. a §§ 64 a 71 popl. z.). Přijetí nabídky může se totiž státi též činy takovými, ze kterých dle okolnosti beze vší pochybnosti souditi se dá, že mají býti projevem vůle ku přijetí nabídky směřujícím (§ 863 o. o. z.). Ve smyslu popl. zák., hlavně dle p. s. 49. spočívá čin přijetí nabídky odůvodňující ve přijetí a uschování dopisu jakožto průvodního dokladu proti vydateli. Proto ručí i příjemce dopisu obchodního podmínečně osvobozeného za poplatek z tohoto dopisu, jakmile dle předpisů poplatkových poplatek z něho vyměřen byl (nál. spr. s. dv. ze dne 10. května 1890 č. 1549 sb. Budwinski č. 5307).

Úředním použitím ve smyslu zák. popl., které zakládá povinnosť poplatek z dopisu obchodního zapraviti, rozumí se dle úvodu k sazbě popl.

ze dne 9. února 1850 všeliké upotřebení dopisu u úřadu, pokladny nebo veřejného úřadu k tomu účelu, za kterým byl vystaven, nechť se přinese v prvopisu nebo přepisu; podléhají tudíž obchodní dopisy i tehda povinnosti poplatkové, když se pouze jich opisy u soudu upotřebí (nál. spr. s. dv. ze dne 14. dubna 1891 č. 1378 sb. Budwinski č. 5882, nál. spr. s. dv. ze dne 13. ledna 1891 č. 5666 sb. »Jolles« č. 2935 a nál. spr. s. dv. ze dne 21. června 1888 č. 1845 sb. Budwinski č. 4140).

Doprava osob po železnicích.

1. Železniční podnikatelstva ku dopravě osob vůbec zavázaná, nesmějí odepříti dopravu osob: *a)* vyhoví-li se platným podmínkám dopravním a všeobecným železničním nařízením; *b)* je-li doprava možna pravidelnými prostředky dopravními; *c)* nebrání-li dopravě okolnosti, jež za vyšší moc pokládati dlužno, (§ 8 žel. dopr. ř., § 6 dopr. ř.). Brání-li přírodní nehody nebo jiné okolnosti jízdě na trati dráhy, má se podnikatelstvo všemožně postarati o další dopravu až ku sjízdné trati pomocí jiných dopravních prostředků, na útraty cestujících (§ 26 dopr. ř.). Je-li doprava rušena, mají železnice netoliko se postarati, aby překážky co nejrychleji odstraněny byly, nýbrž též o to, aby o tom veřejnosť byla zpravena (§ 7 žel. dopr. ř., výn. min. ob. ze dne 10. ledna 1875 č. 499). Přerušení provozování a spozdění vlaků budiž ihned obecenstvu vyvěšením návěští oznámeno. (§ 26 č. 6 dopr. ř.) Pravidelná doprava osob děje se dle uveřejněných řádů jízdních vlaky pro dopravu osob určenými. Zvláštní vlaky může zavésti správa železniční dle svého uvážení. Rakouské železnice dopouštějí na požádání zvláštní jízdy, pokud se tyto ve hlavních stanicích nejméně 2 hodiny a v ostatních stanicích den před odjezdem onoho pravidelného vlaku ohlásí, který přímo před zamýšleným zvláštním vlakem odjíždí do stanice, do které zvláštní vlak má jeti. Objednání vlaku zvláštního připouští se jen tenkrát, když to poměry dopravní dovolují. Jízdné zapravuje se dle sazby. Pro jízdu vlaků rozhodny jsou hodiny staniční (středoevropský čas, který předchází času pražskému o 2 minuty) (§ 10 dopr. ř., § 4 žel. dopr. ř.).

2. L e g i t i m a c í ku jízdě jest jízdní lístek, jenž musí obsahovati: trať, druh vlaku, třídu vozu a cenu jízdní, pokud tato nepodléhá kolísání valuty (§ 12 dopr. ř.). (Připojování návěští na jízdní lístky není dle výn. min. obch. ze dne 9. dubna 1879 č. 8772 dovoleno.) Cena jízdní určí se dle sazby. Nejvyšší dovolený obnos cen jízdních řídí se dle jednotlivých koncesních listin, resp. zákonů ze dne 15. července 1877 č. 64 ř. z. a ze dne 25. května 1890 č. 89 ř. z. Na každé stanici má se na vhodném místě výtah sazby vyvěsiti, resp. vyložiti, z něhož by ceny jízdní do těch stanic, pro něž přímé lístky jízdní se vydávají, byly zřejmy. Děti do dokonaného 4. roku, pro něž se na zvláštní místo nárok nečiní, dopravují se zdarma, děti až do dokonaného 10. roku dopravují se za zmírněné (většinou poloviční) jízdné. V pochybnosti o stáří dětí rozhoduje (prozatímně) nejvyšší úředník službu právě konající (§ 11 dopr. ř.). Lístky dětské oprávňují ku celému sedadlu (výn. gen. inspekce rak. žel. ze dne 29. prosince 1891 č. 22940). Pro cesty dvorských, státních úředníků a sluhů, jakož i osob vojenských ve službě i mimo službu, platí zvláštní dohodnutí mezi železnicemi a správou státní. Lístky jízdní třeba z pravidla u pokladny si koupiti. Opozdí-li se cestující, může jízdné též průvodčímu (konduktorovi) resp. vlakvedoucímu zapraviti. Prodej lístků jízdních možno žádati na stanicích s menší dopravou jen během poslední půl hodiny, na

stanicích s větší dopravou během hodiny před odjezdem vlaku. Pět minut před odjezdem vlaku zaniká nárok na vydání lístku jízdního. Jízdné má sobě každý cestující napřed odpočítati. Objednání celých oddělení vozů staniž se nejpozději 30 minut před odjezdem dotyčného vlaku proti zaplacení takového počtu lístků, kolik míst oddělení dotýčné třídy obsahuje, leč většina rakouských drah má podmínky příznivější. Rovněž jest stanovena sazba pro nájem celých vozů (osobních, salonních a vozů pro nemocné). V mezistanicích možno však na celá oddělení jen tehdy nárok činiti, když tato nejsou obsazena. Do oddělení nesmí býti více osob přijato, než kolik je zaplaceno jízdních lístků. Objednaná oddělení mají se nápisem označiti (§ 13 dopr. ř.). Jízdní lístky poskytují nárok na místa ve příslušné třídě vozu. Nelze-li však cestujícímu náležité místo vykázati, a nevykáže-li se jemu též prozatím místo vyšší třídy, pak má tento na vůli zaměniti si lístek jízdní za lístek třídy nižší, ve které ještě místa jsou, aneb od jízdy upustiti a vrácení zaplaceného jízdného žádati. Výměna koupených jízdních lístků za lístky třídy vyšší nebo nižší aneb za lístky do jiné stanice jest cestujícím nejdéle do 5 minut před odjezdem vlaku dovolena, ač-li jízdní lístek ještě propíchnut neb jinak bezcenným učiněn nebyl. Též lze přecházeti na místa vyšší třídy proti zaplacení přirážky, jež v sazbě se má určiti, nejen na stanici odjezdu, nýbrž i v mezistanicích (§ 14 dopr. ř.). Lístky zpáteční jakož i vůbec lístky dle sazby pásmové vydané, prohlásily železniční správy za nepřenesitelné. O zákazu a právních následcích kombinace lístků pásmových k vůli levnějšímu jízdnému obsahují sazby jednotlivých drah zevrubná ustanovení.

3. Čekárny mají se nejpozději hodinu před odjezdem každého vlaku otevříti. Ve stanicích přestupných mohou se cestující mající lístek jízdní v čekárně oné dráhy, kterou v cestě pokračují, až do odjezdu dotyčného nejbližšího vlaku zdržovati, však od 11 hodin večer do 6 hodin ráno jen pokud čekárna po tento čas vůbec otevřena býti musí (§ 15 dopr ř.).

4. Vyzvání ku vstoupení do vozu děje se vyvoláním neb odzvoněním v čekárnách aneb signálem dvěma údery na zvon staniční. Pokud se vlak pohybuje, jest vstupování a vystupování, jakož i svémocné otevírání dveří vozových zakázáno. Koleje přecházeti nebo na ně vstupovati smí obecenstvo jen na místech k tomu určených. Opuštění stanice děje se východem k tomu určeným.

5. Místa ve vozích vykazují služebníci, k čemuž tito jsou netoliko oprávněni, nýbrž na požádání cestujících zavázáni. Určitá místa se neprodávají, leč pro vlaky s vozy k tomu účelu zvláště zařízenými. Cestujícím je dovoleno pro sebe a pro spolucestující místa ve voze obsaditi. Dle možnosti mají přímé vozy jen cestujícími, jež přímé jízdní lístky mají, obsazeny býti (výn. gen. inspekce rak. žel. drah ze dne 25. července 1890 č. 10161.).

6. Při hlavních drahách jest se postarati o ženská oddělení. Při vlacích sekundárních jakož i na místních drahách nejsou ženská oddělení z pravidla nutna. Osoby ženské mají býti, ku své žádosti pokud možná jen mezi ženami umístěny. Při každém vlaku musí nejméně po jednom ženském oddělení II. a III. třídy zřízeno býti pokud vlak nejméně 3 oddělení dotyčných tříd obsahuje. I při vlacích, které nemají vozy s uzavřenými odděleními, má se pokud možná zříditi oddělení pro ženy. (§ 17. dopr. ř.)

7. Kouření tabáku jest v I. třídě jen se svolením všech v tomtéž oddělení se nacházejících spolucestujících dovoleno, pokud oddělení to není výslovně pro kuřáky určeno. V ostatních třídách vozů jest kouření dovoleno. Při každém osobním vlaku musí však oddělení druhé a pokud to povaha vozů připouští, i třetí třídy pro nekuřáky vyhrazena býti. V těchto, jakož i v ženských odděleních nesmí se kouřiti a rovněž nesmí nikdo do zmíněných oddělení s hořícími doutníky nebo dýmkami vstupovati. (§ 18 dopr. ř.) (Pro vlaky drah sekundárních a místních platí toto: Když ve vlaku jen jedno oddělení jedné vozové třídy se nalezá, pak smí se kouřiti, pokud se to týče I. nebo II. třídy, jen se svolením všech v tomto oddělení se nalezajících spolucestujících. Je-li však ve vlaku více uzavřených oddělení jedné vozové třídy, vyhradiž se jedno z nich pro nekuřáky.)

8. Zmeškání odjezdu vlaku (§ 19. dopr. ř.).

a) Když předepsané znamení k odjezdu parní píšťalou lokomotivy nebo píšťalou vlakvedoucího dáno bylo, nemůže již nikdo do vlaku vstoupiti a spolu jeti.

b) Cestujícímu, jenž zmešká čas odjezdu, nepřísluší nárok ani na vrácení jízdného ani na jinaké odškodnění.

c) Zní-li jízdní lístek na určitý vlak, pak může cestující i jiného v týž nebo následující den do téže stanice odjíždějícího vlaku použíti, jest však povinen svůj lístek jízdní neprodleně předložiti přednostovi stanice, který na lístku poznamená, že platí dále.

d) Zmeškáním vlaku neprodlužuje se však lhůta pro jízdy zpáteční, okružní a pod. stanovená.

9. Vyloučení z jízdy (§ 20. dopr. ř.). Osoby, jež pro zjevnou nemoc nebo z jiných důvodů by spolucestující snad obtěžovati mohly, buďtež z jízdy vyloučeny potud, pokud pro ně zvláštní oddělení zaplaceno není. (Ohledně osob cholerou onemocnělých viz výn. min. obch. ze dne 19. září 1893 č. 48967.) Byl-li cestující z jízdy vyloučen, dlužno vrátiti jemu jízdné, které byl zaplatil. Zjistí-li se teprve mezi jízdou, že cestující náleží k osobám, které jest z jízdy vyloučiti, budiž vyloučen na nejbližší stanici. Kdo předepsaného řádu nedbá, rozkazů služebníků neuposlechne, nebo slušnost uráží, vyloučí se ze spolujízdy a nemá nároku na náhradu zaplaceného jízdného. Zejména osobám opilým nesmí býti spolujízda a pobyt v čekárnách dovolen. (§ 9 žel. dopr. ř.) (Ohledně vykázání oddělených míst pro zřízence oděných ve stejnokroj pohřebních ústavů sr. výn. min. obch. ze dne 22. listopadu 1890 č. 44926.).

10. Kontrola jízdních lístků. Jízdní lístek budiž na požádání při vstupu do čekárny, na perron, do vozu jakož i během jízdy předložen. (O lístcích na perron sr. výn. min. obch. ze dne 26. října 1877 č. 26745.) Cestující, jenž postižen byl bez platného jízdního lístku, má za projetou trať a nelze-li stanici, kde vstoupil, ihned prokázati, za celou vlakem projetou trať dvojnásobné jízdné nejméně 3 zl. r. č. zaplatiti, byť se i vlak ještě nepohyboval. Za to onen cestující, který průvodčímu nebo vůdci vlaku ohlásí, že opozdiv se lístek koupiti sobě nemohl, zaplatí pouze jízdné s přirážkou nejvýše 50 kr. r. m., nikdy však více než dvojnásobné jízdné. Zapravení této přirážky odpadá, když cestující během jízdy přestoupí do třídy vyšší, nebo když v jízdě dále pokračovati chce, pakli o tom průvodčího v čas zpraví (výn. min. obch. ze dne 21. ledna 1873 č. 2073 a ze dne 30. prosince 1879 č. 31081).

11. Chování se cestujících během jízdy. Zakázáno je nahýbati se z vozu, opírati se o dvéře, zdržovati se na můstku, vyhazovati předměty, jimiž osoby nebo věci poškozeny býti mohou; zakázáno jest dále každé poškození nebo znečistění vozů. Způsobí-li cestující nějakou škodu, jest povinen tuto ihned dle sazby nahraditi. Použije-li kdo svévolně poplašného signálu (signálu interkommunikačního) jest povinen, nehledě ku všeobecným trestním ustanovením, podnikatelstvu zaplatiti konvenční pokutu 10 zl., tím však není ještě osvobozen od náhrady škody tuto pokutu převyšující. (Výn. min. obchodu ze dne 1. února 1882 č. 42117 č. 14 ř. z.) Okna smějí jen se svolením všech v témže oddělení sedících spolucestujících současně na obou stranách vozu býti otevřena. (§§ 22, 23 dopr. ř. § 98 žel. dopr. ř.). Přijede-li vlak do stanice, vyvoláno budiž jméno její a doba trvání zastávky. Při zastávce na trati jest vystupování jen s výslovným povolením vůdce vlaku dovoleno. Cestující vystoupivší mají se ihned kolejí vzdáliti a na prvé znamení ke vstupování opět svá místa zaujati. Další jízda oznámí se trojím pískotem parní píšťaly. Kdo při třetím zaznění píšťaly do vlaku nevstoupil, pozbývá nároku na další spolujízdu (§ 24 dopr. ř., § 95 žel. dopr. ř.).

12. Přerušení jízdy. Cestujícím jest dovoleno, jízdu jednou (při zpátečných jízdách na cestě tam i zpět vždy jednou) přerušiti a nejdéle nejbližšího dne vlakem do stanice určení odjíždějícím dále cestovati. Přeruší-li cestující jízdu, nechť opatří sobě na stanici, kde jízdu přerušil, potvrzení toho na lístku přednostou stanice. Lhůta stanovená pro jízdy zpáteční, okružní a pod. se přerušením jízdy neprodlužuje. Se schválením úřadu dozorčího může přerušení jízdy učiněno býti závislým na zvláštních podmínkách, aneb může býti při jistých jízdních lístcích vůbec vyloučeno (§ 25 dopr. ř.).

13. Spozdění a porušení dopravy. Spozděný odjezd nebo příjezd vlaku nezakládá žádný nárok proti železnici. Za spojení dráha neručí. Zmešká-li cestující následkem spozdění vlaku připojení ku vlaku dále jedoucímu, má právo žádati vrácení zaplaceného jízdného a má právo nejbližším vlakem se vrátiti. Tento nárok zachová si cestující tím, že bez prodlení předloží lístek přednostovi stanice a přednostovi stanice, ze které vyjel, to ohlásí. Odpadne-li jízda zcela nebo z části, jsou cestující oprávněni buď vrácení jízdného za neprojetou trať žádati anebo mají nárok na dopravu nejbližším vlakem, jenž po téže nebo po jiné trati téže dráhy do místa určení jede, pokud to bez přetížení vlaku a dle provozovacích zařízení jest možno (§ 26 dopr. ř.).

14. Zavazadla ruční. Jako ruční zavazadla mohou s sebou cestující vzíti malé, snadno přenesitelné předměty, pokud spolucestující jich zápachem nebo jiným způsobem obtěžováni nejsou, a pokud to není v odporu s předpisy celními, berními nebo policejními. Cestující nechť sobě sami na ruční zavazadla pozor dají. Cestujícím IV. třídy je za týchž podmínek dovoleno vzíti s sebou řemeslnické náčiní, torby, břemena nosná (košíky, pytle, nůše a p.), jež pěší s sebou nosí (§ 28. dopr. ř.). Zapovězeno jest vzíti s sebou předměty hořlavé, jakož i jiné předměty, jež jakýmkoliv způsobem škodu způsobiti mohou, zvláště nabité zbraně, střelný prach. Kdo by proti zákazu tomu jednal, podlehá trestu a povinnosti ku náhradě škody. Železniční zřízenci jsou oprávněni se přesvědčiti o podstatě předmětů, které estující s sebou vezou. Myslivcům — jimiž rozuměti dlužno i majitele

honitby a nimrody — a osobám stojícím ve službě veřejné, je dovoleno vzíti s sebou ruční munici (t. j. zásobu střeliva nepřevyšující 300 patron). Hlaveň zbraně musí k zemi obrácena býti. (§ 29 dopr. ř. § 19 žel. dopr. ř. výn. min obch. ze dne 15. února 1880 č. 4401). Upotřebení světla nechráněného ve vozech jest zapovězeno. Psů a jiných zvířat nelze do vozu osobního s sebou vzíti; vyjímka platí pro malé psy na klíně, pokud se proti tomu spolucestující v témže oddělení neozvou. Větší psi, zvláště honicí, smějí proti zapravení sazbového poplatku do III. třídy s sebou vzati býti.

Doprava vojska po železnicích.

I. Ustanovení zákonů železničních.

Má-li se použiti železnice ku dopravě vojska nebo věcí vojenských, jest podnikatelstvo ku rozkazu vojenského zemského, armádního, sborového nebo vyššího vojenského velitelství, nebo ministerstva války povinno poskytnouti správě vojenské všechny prostředky dopravní za přiměřenou náhradu, jež stanoví se vzájemným dohodnutím (která však nesmí obyčejné ceny sazební převyšovati). Doprava musí státi se hned, ba má i přednost před dopravou jiného druhu. Ve stavu obležení, jakož i v čas války přísluší úřadům vojenským k tomu oprávněným, vyžadují-li toho příčiny strategické nebo jiné vojenské, užiti dopravy železniční zcela nebo z části ku potřebám vojenským anebo dopravu zastaviti. (§§ 69 a 70 želez. dopr. ř. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. na rok 1852). Doprava vojska po železnicích má se díti buď vozy osobními nebo vozy nákladními (§ 86 nař. min. obch. ze dne 18. října 1876 č. 30084).

II. Nařízení vojenských úřadů:

1. Na základě nejv. schválení ze dne 30. listopadu 1870 byly nař. říšského ministerstva války ze dne 1. ledna 1871 oddíl 5. č. 3741 vyhlášeny předpisy o vojenské dopravě po železnicích, které obsahují:

a) Všeobecná ustanovení (§§ 1—4);
b) material dopravní a zařízení (§§ 5—10);
c) úřady instradování obstarávající a jiné vojenské železniční úřady dopravní (§§ 11—17);
d) instradování (§§ 18—20);
e) přípravy dopravní (§§ 21—29);
f) výkon transportu (§§ 30—51);
g) zásobování a poplatky (§§ 52—60);
h) doprava nemocných (raněných) ve válce (§§ 61—68);
i) doprava zásob a dobytka jatečného (§§ 69—73);
j) doprava prachu a střeliva (§§ 74—85).

2 Vojenský řád služební obsahuje ve II. díle zvláštní ustanovení o dopravě vojska po železnicích, z nichž nejdůležitějšími jsou: Nejdéle 10 dní před pochodem vojska zašle se velitelství instradování obstarávajícímu výkaz o stavu zástupu, jenž odtáhnouti a po železnici dopraven býti má. Velitelství zásilné vyhotoví plán pochodu a vyrozumí o tom příslušné úřady a správy železniční. Každý sbor vojenský, nebo větší zástup vojenský, v pádu potřeby i oddíl samostatně táhnoucí vyšle na nádraží aspoň 24 hodin před odjezdem důstojníka, jenž se dle platných předpisů s orgány železniční dopravy shodne o podrobných opatřeních. Každý prapor, setnina nebo baterie vyšle ještě aspoň 3 hodiny před odjezdem na nádraží důstojníka, který má řiditi práce při nakládání. Pro každý vlak vojenský určí se

důstojník dozorčí a stráž složená z poddůstojníka, trubače a 10 až 12 mužů. Před vstoupením do vozů budiž stav transportu přepočten. Zbraň střelná nesmí býti nabita. Koně mají býti před odchodem na nádraží prohlédnuty zvěrolékařem. Velitelé vozů a oddělení zodpovědni jsou za pořádek, jakož i za přísný výkon daných rozkazů a signálů. Veliteli dopravnímu přísluší péče o udržení pořádku a discipliny vojska, o přesné vykonávání daných rozkazů, o zachovávání železničního řádu dopravního vojskem dopravovaným, jakož i péče o včasný příjezd vojska a materiálu do nádraží, o vstupování a sestupování mužstva, jakož i o nakládání a skládání střeliva, povozů a zboží. Nařízením min. války ze dne 11. června 1883 präs. č. 3529 zřízen byl železniční a polní telegrafní pluk.

3. Vojenské vlaky zdravotní: Železniční vlaky zdravotní (čítaje sem též vlaky rytířského řádu maltánského) dopravují těžce raněné a těžce nemocné z nemocnic polních a záložních aneb přímo též z divisních ústavů zdravotních na místa pro ně určená. Při všeobecné mobilisaci zřídí se nejméně 26 železničních vlaků zdravotních; v případu nejnutnějším opatří rytířský řád maltánský 12 vlaků. Nestačí-li železniční vlaky zdravotní, zřídí se ku nařízení armádního generálního velitelství zvláštní vlaky pro nemocné. Železniční vlaky zdravotní označují se čísly řady arithmetické jako na př.: »železniční vlak zdravotní č. 9« (nař. říšs. min. války ze dne 8. května 1871 odst. 11 č. 1278 o dopravě nemocných a raněných na účet vojenského eráru a nařízení téhož ministerstva ze dne 21. června 1875 praes. č. 2215). Dne 1. listopadu 1872 stala se mezi odbornými ministerstvy rakouskými a uherskými shoda o dopravě osob vojenských a zboží správy vojenské po železnicích v tom smyslu, že ku pravidelné dopravě osobní použiti třeba vlaků určitých, ač-li to nepřekáží ostatní dopravě vůbec, kdežto ku velkým dopravám upotřebiti možno zvláštních vlaků nákladních aneb vojenských zvláštních vlaků. Ve válce povinna jest dráha dáti válečné správě potřebné prostředky dopravní, jakož i personál ku volnému použití.

III. Sazby vojenské: Pro vojenské sazby jsou v platnosti četné smlouvy jednotlivými správami železničními stanovené. Sazby vojenské platí pro osoby vojenské, prokáží-li se výkazem cestovním a pro zboží, které osoby tyto nebo úřady vojenské zasílají; dodávky naturalií pro zásobovací skladiště možno dopraviti též dle sazby vojenské.

Doprava zboží na dobírku.

I. Pojem:

Dobírka záleží v tom, že odesílatel dopravovatele poukáže, aby určité osobě (příjemci) vydal předmět dopravený jen tehda, zaplatí-li tato určitý obnos peněžný.

II. Dobírka, jížto užívá se v obchodě a při dopravě měrou dosti značnou, má význam při celé řadě právních jednání; tak prodavač, jenž kupci zboží nechce na úvěr dáti, maje obavu, že cena trhová nebude po dodání zboží řádně zapravena, zašle zboží na dobírku; v jistých odvětvích jest již zvykem obchodním, že jisté druhy zboží zasílají se jen proti dobírce. Záloha, kterou zasílatel nebo povozník odesílateli na zboží ku dopravě odevzdané poskytuje, nazývá se též dobírkou. Jest totiž zasílatel i povozník mocí svého zákonného práva zástavního oprávněn zboží příjemci dříve nevydati, dokud tento jemu veškeré jeho pohledávky dopravou zboží vzniklé nezapraví. Dobírky užívá se nejvíce při dopravě zboží, které musí projíti rukama několika speditérů anebo povozníků; předcházející povozník za-

praví obyčejně následujícímu všechny pohledávky, jež jemu dopravou zboží byly vzešly. Speditér, jakož i povozník hledíc ku mezipovozníkům a mezispeditérům smí zboží dodati jen proti zapravení dobírky, jinak by jich právo regresní proti odesílateli pominulo.

III. Řízení při dobírce poštovní:

1. Zásilky na dobírku přijímají se u všech úřadů poštovních s poštou povoznou do všech míst mocnářství rakousko-uherského až do obnosu 500 zl. dobírky za kus. Dobírku vybere pošta od adresáta a zašle poukázku úřadu podacímu, jenž ji podateli vyplatí.

2. Každé zásilce doběrné nutno přidati poštovní adresu průvodní. Na ústřižek doběrného lístku nákladního, který adresát si může odděliti, lze napsati jen jméno a bydliště odesílatelovo a příjemcovo, obnos doběrný a data účetní, nikoli však jiná sdělení. Ku zásilkám doběrným užívati lze jen doběrných lístků nákladních, jež úředně povoleny jsou. V Uhrách vydané a uherským kolkem finančním opatřené blankety nepřijímají se u pošt rakouských. Rakousko-uherská banka a její filiálky v rakouské polovici říše užívá svých vlastních doběrných lístků nákladních při zásilkách doběrných.

3. Odesílatel může buď sebe, buď poštovní spořitelnu (ve Vídni nebo v Buda-Pešti), buď některý veřejný ústav úvěrní označiti adresátem doběrné poukázky poštovní. Na jiné osoby nelze doběrnou poukázku poštovní adresovati.

4. Provise doběrná: Mimo poplatky za váhu a cenu vybírá se za sprostředkování dobírky zvláštní provise, kterouž zapraví odesílatel anebo adresát, dle toho, je-li zásilka frankována nebo nefrankována.

5. Zásilky na dobírku »poste restante« zaslané musí adresát nejdéle ve 14 dnech ode dne, kdy zásilka do místa určení došla, vyzvednouti. Zásilky na dobírku vydají se příjemci jen tehdy, když zapravil obnos doběrný i s ostatními poplatky. Dobírkové zásilky živých zvířat musí se vyzvednouti ve 24 hodinách po jich avisování, jinak vrátí se podacímu úřadu poštovnímu.

6. Zásilky dobírkové, které nebylo lze ve třech dnech ode dne, kdy zásilka došla, z jakékoli příčiny doručiti, pak zásilky »poste restante«, nebyly-li adresátem vyzvednuty ve třech dnech, dopraví se zpět a odesílatel se o tom vyrozumí. Tyto zásilky vydají se pak podateli, když vrátil lístek podací, stvrdil příjem na lístku nákladním a zapravil poštovné a provisi ze zásilky.

7. Zdráhá-li se adresát zásilku přijati, protože žádá za slevu nebo za zrušení dobírky, odevzdá poštovnímu úřadu dodacímu v 7 dnech písemné prohlášení, které cestou služební se dodá podacímu úřadu poštovnímu, jenž požádá odesílatele, aby písemně na prohlášení poznamenal, chce-li býti po vůli adresátovi čili nic.

8. Doběrné poukázky poštovní není dovoleno odeslati jinam než do původního místa podacího. Jen doběrné poukázky poštovní, které adresovány jsou úřadu poštovních spořitelen ve Vídni, po případě uherské poštovní spořitelně v Buda-Pešti nebo veřejnému ústavu úvěrnímu, mohou, aniž by se přihlíželo na místo podací dotyčné zásilky dobírkové, vyplaceny býti úřady poštovními ve Vídni, po případě v Buda-Pešti nebo v ostatních místech, kde ústav úvěrní jako adresát označený má sídlo své.

IV. Dobírka při dopravě železniční:

Útraty, které dopravou zboží vzniknou, mohou dobírkou býti žádány. Zálohy na zboží připouštějí se až do výše 150 zl., ač uzná-li výpravčí úředník, že záloha kryta jest cenou zboží. Z každé dobírky vybírá se provise dle sazby stanice podací. Jakmile obnos doběrný dojde stanici podací, učiní se ihned o tom oznámení tomu, kdo jest oprávněn dobírku přijati (§ 54 dop. ř.).

Dopravnictví.

I. Pojem:

Obch. z. nepodává žádné definice dopravnictví, nýbrž uvádí toliko pojem dopravovatele (povozníka). Dle toho sluší pak dopravnictvím rozuměti »dopravu zboží (také listů čl 421 obch. z.) na pevnině nebo po řekách a vodách vnitrozemských«. Není tedy dopravnictvím doprava osob vůbec, jakož i převoz zboží po moři. Vyhledává se tudíž ku pojmu dopravnictví, aby tu vznikla povinnost dopravu provésti, jelikož pouhé obstarání zásilky zboží jest předmětem obchodu zasílatelského. Není však potřebí, aby se doprava prováděla po živnostensku: také jednotlivá doprava, kterou obstará kupec, jehož obyčejný obchod na dopravu zboží se nevztahuje, posuzuje se dle ustanovení o dopravnictví (čl. 420 obch. z.).

II. Smlouva dopravní.

Pro uzavření smlouvy dopravní není zvláštní forma předepsána. Byla-li smlouva dopravní uzavřena, zřizuje se obyčejně t. zv. nákladní list, který platí dle čl. 391 obch. zák. za důkaz smlouvy mezi povozníkem a odesílatelem, aniž by však protidůkaz byl vyloučen (roz. nejv. s. ze dne 4. října 1872 sv. VII. str. 216). Nákladní list není toliko důkazem, nýbrž má kromě toho příjemci zboží obsah smlouvy naznačiti (roz. ze dne 10. prosince 1872 sv. VIII str. 197). Čl. 392 obch. z. uvádí udání, která se obyčejně v nákladních listech vyskytují a sice: označení zboží dle povahy, množství a znamení, jméno a bydliště povozníka, jméno odesílatele, jméno příjemce (destinatáře), místo odeslání, ustanovení o povozném (nebyla-li o výši jeho žádná úmluva učiněna, platí obvyklé povozné, roz. ze dne 19. září, 1871 sv. III. str. 277), místo a den vyhotovení, po případě zvláštní úmluvy stran, jmenovitě o čase, ve kterém doprava má se provésti, jakož i odškodnění za opozděné dodání. Sporno jest, zda-li ustanovením místa odesílacího v nákladním listě určeno jest též místo splnění, jež rozhodným jest pro soudní příslušnosť. Kladně a také správně odpovídá na tuto otázku nál. ze dne 26. dubna 1882 č. 4693 sb. A. a Cl. č. 1022, proti tomu roz. ze dne 19. února 1879 č. 869 sb. A. a Cl. 827 a ze dne 25. července 1878 č. 14556 sb. A. a Cl. č. 795. Povozník může odevzdání nákladního listu žádati, který ovšem odesílatel vyhotoviti musí. Odesílatel jest mimo to povinen při zboží, z něhož, dříve nežli se příjemci dodá, nutno zapraviti clo nebo daň, odevzdati povozníkovi k tomu účelu potřebné průvodní listiny a ručí povozníkovi, pokud tento sám vinen není, za všechy tresty a škody, které by ho snad následkem nesprávnosti průvodních listů stihly. (čl. 393 obch. z.).

III. Práva a povinnosti povozníkovy.

1. Povozník jest povinen dopravu ve smluvené době provésti. Není-li v dopravní smlouvě o tom ničeho ustanoveno, řídí se lhůta, ve které dovoz státi se musí, místním obyčejem; není-li tohoto, musí se cesta nastoupiti ve lhůtě jednotlivému případu přiměřené. Paklize nastoupení nebo

pokračování v cestě bylo překaženo buď živly přírodními nebo jinakou náhodou, nemusí odesílatel vyčkati odstranění této překážky, nýbrž může od smlouvy ustoupiti, musí však povozníkovi, pokud tomuto žádnou vinu přičísti nelze, nahraditi útraty spojené s přípravami ku cestě a s opětným skládáním zboží, jakož i nároky ve příčině cesty již vykonané. O výši náhrady rozhoduje místní obyčej a není-li tohoto, soudcovské uvážení (čl. 394 obch. z.). Sporno jest, co jest právem, když nastoupení cesty nebo pokračování v ní stalo se trvale nemožným. Zde rozhodnými jsou zásady občanského práva o nemožnosti plnění (tak také roz. nejv. s. ze dne 28. listopadu 1871 sv. V. str. 7).

2. Povozník ručí za škodu, která povstala zameškáním smluvené neb obvyklé doby dodávací, leč by dokázal, že nemohl se obmeškání vyhnouti, ačkoli šetřil péče řádného povozníka (čl. 397 obch. z.). Byla-li pro případ opozděného dodání smluvena ujma nebo ztráta povozného nebo jinaká konvenční pokuta, může v pochybnosti mimo to požadována býti též náhrada škody (ovšem prokázané), která opozděným dodáním byla způsobena, pokud tato onen umluvený obnos převyšuje (čl. 398, čl. 284 obch. z.). Dokáže-li však povozník, že ani péčí řádného povozníka obmeškání zameziti nemohl, nelze smluvené zadržení povozného nebo konvenční pokutu pro opozděné dodání požadovati, leč by snad opáčný úmysl stran ze smlouvy vysvítal (čl. 399 obch. z.).

3. Povozník ručí za škodu, která povstala ztrátou nebo poškozením zboží od okamžiku jeho přijetí až do jeho dodání, leč by dokázal, že ztráta nebo poškození nastalo z příčiny neodolatelné (mocí vyšší) nebo následkem přirozené povahy zboží, jmenovitě vnitřní nákazou, vysušením, obyčejným vypařením a p. neb následkem takových nedostatků obalu, které zevně patrny nejsou. Za věci drahocenné, peníze a cenné papíry ručí povozník jen tehdy, když mu tato vlastnost anebo cena zboží byla udána (čl. 395 obch. z.). Při vypočtení škody jest základem obecná cena tržní, a to ve případě ztráty ta, kterou mělo zboží téhož druhu a téže jakosti v místě dodání v době, kdy zboží mělo se odevzdati; z toho srazí se obnos, který následkem ztráty na clech a vydáních byl ušetřen. Bylo-li zboží poškozeno, má se nahraditi rozdíl mezi cenou zboží poškozeného a jeho obyčejnou cenou tržní, jakou by mělo bez tohoto poškození v místě a čase dodání, při čemž se sráží cla a výdaje, pokud poškozením byly ušetřeny. Nemá-li zboží žádné ceny tržní, budiž vypočtení škody za základ položena obecná cena jeho. (Viz čl. Cena).

Dokáže-li se povozníkovi zlomyslné jednání, musí veškerou škodu nahraditi (čl. 396 obch. z.). Pojem »zlomyslného jednání« vytknut byl roz. nejv. s. ze dne 15. prosince 1870 sv. I. str. 156. takto: »Zlomyslné jednání jest zvláštní právní pojem. Obsahuje jednak dolus ve vlastním smyslu, jednak t. z. luxuria, bezprávnou lehkomyslnost neb svévoli, která záleží v tom, že dotýčná osoba nezamýšlejíc poškození, nezmění své jednání, o němž ví, že s ním nebezpečí jest spojeno. Pojem tento nekryje se ani s pojmem dolu ani s pojmem hrubé nedbalosti.« Zlomyslné jednání musí ten dokázati, kdo žádá úplnou náhradu škody (roz. nej. s. ze dne 21. června 1872 sv. VI. str. 429).

4. Povozník ručí za své lidi a za osoby, kterých ku provedení převzaté dopravy užije (čl. 400 obch. z.). Odevzdá-li povozník zboží jinému povozníku k úplnému nebo částečnému provedení převzaté

dopravy, ručí za tohoto a také za následující povozníky, až do odevzdání zboží. Každý následující povozník vstupuje tím, že převezme zboží s původním nákladním listem, ve smlouvu dopravní dle listu nákladního, zavazuje se zcela samostatně, že dopravu dle obsahu nákladního listu vykoná a ručí ve příčině dopravy již provedené také za závazky dřívějších povozníků (čl. 401 obch. z.).

5. Povozník povinen jest v místě dodání odevzdati zboží příjemci označenému v listě nákladním (čl. 403 obch. z.). Tato povinnosť může však býti modifikována, jelikož povozník povinen jest dbáti rozkazů odesílatelových ohledně vrácení zboží nebo vydání jeho někomu jinému než příjemci naznačenému v listě nákladním potud, pokud tomuto ještě neodevzdal nákladní list, a to i tehda, když zboží na místo určené již dopraveno bylo. Učinil-li tak již, má dbáti toliko nařízení dotčeného příjemce, jinak byl by tomuto za zboží práv (čl. 402 obch. z.). »Vydáním, odevzdáním« ve smyslu čl. 402 a 403 obch. z. nemíní se toliko připraviti zboží tak, aby mohlo býti přijato, avšak také ne skutečná tradice v nejužším slova toho smyslu, nýbrž sluší spíše tím rozuměti čin, kterým povozník po skončené dopravě vzdává se moci, kterou byl za účelem dopravy nad zbožím obdržel, za výslovného nebo mlčky daného svolení příjemcova, při čemž nezáleží na tom, komu moc onu odevzdává a zdali tím příjemce nabývá skutečné moci nebo toliko právního držení nad zbožím (roz. nejv. s. ze dne 4. května 1871 sv. II. str. 170).

6. Povozníkovi přísluší pro všechny pohledávky smlouvou dopravní jemu vzniklé, jmenovitě pro povozné, skladné, jakož i pro cla a jiné výlohy zástavní právo ku zboží. Toto trvá potud, pokud zboží se neodevzdá nebo pokud jest složeno, avšak právo to trvá i po odevzdání, přivede-li je povozník do 3 dnů po dodání zboží u soudu ku platnosti a nalezá-li se zboží to ještě u příjemce, neb u někoho třetího, který je pro příjemce přijal. Povozník má právo za příčinou svého uspokojení prodej všeho neb toliko části zboží dle čl. 407 obch. z. předsevzíti, kteréžto právo přísluší jemu též vůči ostatním věřitelům a také vůči konkursní podstatě majitele zboží (čl. 409 obch. z. §§ 44, 46 úv. z. k obch. z.). Prošlo-li zboží rukama více povozníků, má poslední z nich, pokud nákladní list neustanovuje opak toho, přijati též zaplacení pohledávky svých předchůdců, které z nákladního listu jsou patrny a může též vykonati práva svých předchůdců, jmenovitě právo zástavní. Byl-li předcházející povozník svým nástupcem uspokojen, přechází na tohoto (ipso jure) pohledávka jeho i s právem zástavním (čl. 410 obch. z.; § 1358 o. o. z.). Rovněž převádí se pohledávka a právo zástavní a zasílatelovo na následujícího zasílatele a povozníka. Zástavní právo předcházejících povozníků trvá potud, pokud trvá zástavní právo posledního povozníka (čl. 410 obch. z.). Váznou-li na zboží zákonná zástavní práva povozníka, zasílatele a komisionáře, předchází mezi těmi zástavními právy, která povstala zasláním nebo dopravou zboží, později vzniklé právo dřívějšímu; tato zástavní práva mají vesměs přednost před zástavním právem komisionáře a před zástavním právem zasílatele pro zálohy; mezi těmito zástavními právy předchází dřívější pozdějšímu (čl. 411 obch. z.).

7. Jestliže povozník zboží bez zaplacení odevzdá a právo zástavní dle čl. 409, 410 obch. z. ve 3 dnech po odevzdání ku platnosti nepřivede, nemůže se ani on ani předcházející povozníci a zasílatelé na předchůdcích svých hojiti. Nárok na příjemce však nezaniká (čl. 412 obch. z.).

IV. Práva a povinnosti příjemcovy.

1. Ještě nežli dojde zboží na místo dodání, může příjemce v listě nákladním označený učiniti potřebná opatření pro větší jistotu zboží a udíleti za tím účelem povozníkovi potřebná nařízení; za vydání zboží před příchodem jeho [na místo dodání může jen tehdy žádati, když odesílatel povozníka k tomu zmocnil, aby zboží příjemci dříve vydal (čl. 404 obch. z.).

2. Jakmile povozník přijel na místo dodání, může příjemce listem nákladním označený, splniv své závazky v listě nákladním obsažené, vlastním jménem vůči povozníkovi práva svá ze smlouvy dopravní ku platnosti přivésti, ať již jedná v zájmu vlastním nebo cizím; jmenovitě může žádati za odevzdání nákladního listu a za vydání zboží, pokud odesílatel nedal povozníkovi před podáním žaloby příkaz opáčný (čl. 402, 405 obch. z.).

3. Přijme-li příjemce zboží a nákladní list, jest povinen povozníkovi dle listu nákladního zaplatiti (čl. 406 obch. z.). Povozník povinen jest tedy zboží vydati jen tehda, bylo-li dopravné zaplaceno. Nestalo-li se tak, může všechno zboží zadržeti, tedy také onu část, která pohledávku jeho přesahuje (roz. nejv. s. ze dne 24. října 1874 sv. XIV. str. 372).

4. Nechce-li příjemce nákladním listem označený zboží přijati, aneb vznikne-li spor o přijetí neb o stavu zboží, neb konečně, nelze-li příjemce nalézti, může účastník stav zboží znalci dáti zjistiti (čl. 407 obch. z.). Zdráhání se příjemce zaplatiti povozné posuzuje se jako zdráhání se přijati zboží (arg. čl. 406 obch. z.; roz. nejv. s. ze dne 29. června 1871 sv. III. str. 417.). Znalce jmenuje ku žádosti účastníkově soud obchodní nebo není-li tohoto v místě, soud okresní (čl. 407 obch. z. § 48. úv. zák. k obch. z.). O této žádosti vyslechne se též druhá strana, je-li v místě přítomna; je-li nepřítomna, může, avšak nemusí býti slyšena (čl. 407 obch. z., roz. nejv. s. ze dne 14. dubna 1875 sv. XVII. str. 181). Znalci mají své dobré zdání podati dle předpisu soudního řádu, tedy buď písemně nebo protokolárně (čl. 407 odst. 3 obch. z.) Soud může také na žádosť účastníka nařídíti, aby zboží složeno bylo ve veřejném skladišti neb u osoby třetí a aby buď všechno neb pouze jistá jeho část, pokud jest toho potřebí ku zaplacení povozného a ostatních pohledávek povozníkových, veřejně byla prodána (čl. 407 odst. 4 obch. z.). Také o této žádosti musí, po případě může druhá strana býti slyšena dle předpisu čl. 407 odst. 5 obch. z.

5. Přijetím zboží a zaplacením povozného pomíjí každý nárok vůči povozníkovi. Toliko pro ztrátu nebo pro poškození, které při odevzdání zevně nebylo patrným, lze povozníka odpovědným činiti, i když bylo zboží přijato a povozné zaplaceno, ač bylo-li za zjištění ztráty nebo škody bez prodlení žádáno, jakmile tato seznána byla a dokáže-li se, že ztráta nebo poškození povstalo v době od přijetí zboží až do jeho dodání. Ohledně promlčení žalob a obran pro ztrátu, poškození neb opozděné odvedení zboží platí čl. 386 obch. z.

V. Nakládací list.

Částečná modifikace zásad posud uvedených nastává v tom případě, když povozník vydá list nakládací t. j. listinu, kterou se povozník zavazuje, že zboží odevzdá (čl. 413 obch. z.). Vydání takového listu předpokládá úmluvu mezi odesílatelem a povozníkem o tom učiněnou. Nakládací list obsahuje obyčejně označení naloženého zboží dle povahy, množství a známek, jméno a bydliště povozníkovo, jméno odesílatelovo, jméno toho komu nebo na čí řád zboží se má odvésti, při čemž, je-li pouze udáno

»na řád«, rozumí se odesílatel, a dále místo dodání, ustanovení o povozném, místo a den vydání nakládacího listu. Potřebným jest též podpis povozníkův. Na žádosť povozníkovu povinen jest odesílatel vydati jemu snímek listu nakládacího vlastním podpisem opatřený (čl. 414 obch. z.). Nakládací list jest rozhodným pro právní poměr mezi povozníkem a příjemcem zboží, kdežto pro poměr mezi povozníkem a odesílatelem rozhodnými jsou ustanovení nákladní smlouvy resp. listu nákladního. Ustanovení nákladní smlouvy, která nejsou obsažena v listu nakládacím, nemají vůči příjemci žádného právního účinku, ač není-li k nim v listu nakládacím výslovně poukázáno (čl. 415 obch. z.). Jestliže povozník vydal list nakládací, smí pozdějších příkazů odesílatele ohledně vrácení zboží nebo vydání jeho někomu jinému než příjemci nakládacím listem legitimovanému jen tehdy uposlechnouti, když jemu byl nakládací list vrácen, ježto jinak zodpovědným jest za zboží právnímu majiteli listu nakládacího (čl. 416 obch. z.). Oprávněn zboží přijati jest ten, kdo v nakládacím listu jako příjemce jest označen, nebo na koho byl nakládací list na řád znějící rubopisem (indosamentem) převeden (čl. 417 obch. z.). Jest tedy povozník povinen vydati zboží jen tehdy, vrátí-li se jemu nakládací list, na kterém se odevzdání zboží potvrdí (čl. 418 obch. z.).

VI. Ustanovení čl. 390—420 obch. z. platí též pro železnice a jiné veřejné ústavy dopravní, pokud nejsou modifikována čl. 422—431 obch. z. a zákony zvláštními (řád dopravní) (čl. 421 obch. z.).

Viz. čl. Dopravnictví železniční.

VII. Poplatky.

1. Nákladní listy a jich duplikáty jsou při zásilkách do ciziny za jistých podmínek poplatku prosty, neobsahují-li mimo seznam zboží, smlouvu s vozkou, povozníkem neb lodníkem učiněnou a pojištění žádná jiná ustanovení, která by podléhala stupnici poplatkové (p. s. 102 m. popl. z., výn. min. fin. ze dne 11. dubna 1873 č. 8143). Toto osvobození však odpadá, když místo dodání od místa odeslání více než 5 mil jest vzdáleno, tu obnáší poplatek 5 kr. (§ 14 zák. ze dne 29. února 1864 č. 20, nál. spr. s. dv. ze dne 8. července 1879 č. 544). Při tuzemských zásilkách obnáší poplatek při vzdálenosti místa odeslání od místa dodání až do 5 mil 1 kr., jinak 5 kr. (p. s. 101 A. b. popl. z., § 14. zák. ze dne 29. února 1864 č. 20). Zasílá-li se však zboží poštovním úřadem, obnáší poplatek vždy 5 kr.

2. Přijímací listy povozníků o přijetí zboží ku dopravě (nákladní lístky) podlehají poplatku 5 kr.; nákladní listy poštovního úřadu jsou za jistých podmínek poplatku prosty (p. s. 47 d bb; 48 b popl. z.).

3. Nakládací listy podlehají poplatku 1 zl. (p. s. 47 d aa popl z.).

4. Stvrzenky o přijetí, které se vydávají povozníkovi o dodání zásilky, jsou za jistých podmínek poplatku prosty (p. s. 48 b popl. z.); též osvobozeny jsou od poplatku stvrzenky o tom, že dodáno bylo zboží osobami, které jsou ve službě zasílatelově nebo které obchod dopravní po živnostensku neprovozují (§ 14. zák. ze dne 29. února 1864 č. 20).

Dopravnictví železniční.

Národohospodářský význam železnic a jich monopolní postavení vyžadovalo zvláštního upravení dopravnictví, které železnice provozují. Nejdůležitější zásady o tom v 2. oddíle 5. titulu 4. knihy obch. z. uvedené, byly nejnověji upraveny, avšak též částečně změněny úmluvou Bernskou

ze dne 8. října 1890, která publikována byla dne 15. listopadu 1892 pod č. 186 ř. z., a dopravními řády ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z. a ze dne 1. září 1893, č. 138 ř. z. Po železnicích dopravovati lze: zavazadla a rychlozboží, mrtvoly, živá zvířata, »zboží« t. j. movité věci vyjímaje živá zvířata, když nebyla převzata ani jako rychlozboží.

I. Uzavření smlouvy dopravní.

1. Každá dráha jest z pravidla povinna přijímati zboží ku dopravě do všech stanic pro dopravu zboží zařízených, aniž by třeba bylo prostředkující adresy pro přechod z jedné dráhy na druhou (§ 49. dopr. ř.).

2. Jisté druhy zboží jsou z dopravy vyloučeny a to:

a) předměty, které podlehají nucené dopravě poštovní tedy dopisy a periodické spisy v listech nebo sešitech, když od jich vydání ještě neuplynulo 6 měsíců (výn. min. ob. ze dne 16. listopadu 1872 č. 20576);

b) předměty, které pro svůj objem, váhu nebo jinakou vlastnost ku dopravě se nehodí;

c) předměty, jichž doprava z důvodů veřejného pořádku jest zakázána;

d) všechny předměty, jež se samy vznítiti, nebo které vybuchnouti mohou.

3. Za jistých podmínek připuštěny jsou ku dopravě předměty uvedené v příloze B dopr. ř. a sice zboží: zlaté a stříbrné, platina, peníze, hodnoty peněžné, mince a papíry, listiny, drahé kameny, pravé perly, skvosty a jiné drahocenné věci, dále předměty umělecké a předměty, jichž nakládání nebo doprava způsobuje neobyčejné obtíže jako lokomotivy, tendry a parostroje, pokud na vlastních kolech jezdí, živý dobytek, zásilky zvěře, ptáků a rostoucích rostlin.

4. Smlouva dopravní pokládá se za uzavřenou, jakmile bylo zboží s listem nákladním stanicí odesílací ku dopravě přijato.

Nákladní list musí obsahovati:

a) místo a den vyhotovení jeho;

b) stanici odesílací a stanici konečnou, jméno a bydliště příjemcovo;

c) označení zásilky dle obsahu;

d) udání odesílatelovo, zda-li chce užiti za dovolených podmínek výjimečných (speciálních) sazeb;

e) udání odesílatelovo, jaký má zájem na dodání;

f) udání, má-li se zboží zaslati jako rychlozboží či obyčejně;

g) úplný seznam průvodních listů potřebných ku vyclení, zdanění nebo ku policejní prohlídce;

h) poznámku frankovací, bylo-li povozné napřed zaplaceno aneb dána-li záloha na povozné;

i) dobírky na zboží váznoucí;

j) udání směru, kterým zásilku dopraviti jest;

k) podpis odesílatele a udání jeho bydliště.

Nákladní listy nelze za veřejné listiny pokládati, ježto jsou tyto toliko listinami soukromými a nečiní vůči třetím dle § 113 s. ř. žádného důkazu (výn. ze dne 31. prosince 1879 č. 13224). Ku platnosti smlouvy dopravní ohledně zboží firmou do rejstříku obchodního zapsanou dráze ku dopravě odevzdaného stačí, byl-li vyhotoven nákladní list zřízencem firmy odesílací, třeba tento nebyl oprávněn firmu znamenati (výn. ze dne 26. srpna 1875 č. 1997). Označení odesílatele v nákladním listu, jež byl učinil zasílatel, jest vůči dráze irrelevantním (výn. ze dne 19. listopadu 1873 č. 9329).

II. Obsah smlouvy dopravní.

1. Dráha jest povinna:

a) zboží v tom pořádku odeslati, ve kterém bylo ku dopravě převzato, ač-li tomu nevadí naléhající důvody vozby železniční nebo veřejný prospěch;

b) počíti s dopravou v určité lhůtě (lhůta odesílací) a ji v další určité lhůtě ukončiti (lhůta dopravní). Obě lhůty činí pak lhůtu dodací. Jen výjimečně může býti lhůta dodací prodloužena.

c) Dráha jest povinna v ustanoveném místě příjemci nákladní list a zboží vydati, byly-li obnosy v listu nákladním udané zapraveny a příjem zboží potvrzen. Za místo dodání platí místo, které byl odesílatel naznačil (§ 16. dopr. ř.) Neleží-li místo to při dráze aneb není-li v místě tom stanice pro dopravu zboží, a neučinila-li dráha žádných opatření ve příčině další dopravy, jest o tom příjemce zpraviti, nebo zboží na nebezpečí a útraty odesílatelovy do dotčeného místa zaslati.

Zboží se vydá, když zaplaceno bylo povozné a jiné platy a když vydáno bylo stvrzení o příjmu, a sice jest oprávněna dráha vydati zboží na adresáta znějící tomu, kdo odevzdá aviso stvrzené adresátem a stvrzenku o příjmu (roz. nejv. s. ze dne 11. února 1868 č. 48).

2. Odesílatel jest povinen:

a) odevzdati zboží v úředních hodinách drahou stanovených. Zboží musí býti ve 24 hodinách odevzdáno a přijato, jinak jest dráha oprávněna žádati skladné.

b) Nákladní list správně vyplniti. Odesílatel ručí za správnost udání a prohlášení v nákladním listu obsažených a stihnou jej všechny následky nesprávného, neurčitého a neúplného prohlášení. Neúplnost a neurčitost adresy v nákladním listu nevylučuje však ručení dráhy za to, že nevydá zboží osobě jiné, než osobě ku přijetí oprávněné, leč že by se tak stalo jedině následkem nedostatečnosti adresy (roz. ze dne 19. září 1861 č. 5406 a ze dne 5. července 1871 č. 4359). Při jednotlivých kusech zboží jest dráha povinna stanoviti jejich váhu. Nesprávné udání obsahu zásilky má v zápětí přirážku na povozném, nehledě ku povinnosti náhrady škody, jakož i ku trestům zákony trestními nebo policejními stanoveným (§ 53 dopr. ř.).

c) Odesílatel povinen jest zboží zabaliti tak, aby chráněno bylo při dopravě před ztrátou a poškozením. Neučiní-li tak, může dráha přijetí zboží odepříti aneb žádati, aby odesílatel v nákladním listu chyby a nedostatky obsahu doznal a o tom revers vydal.

d) Odesílatel povinen jest připojiti ku nákladnímu listu ony průvodní listiny, jichž potřebí jest ku zapravení cel, daní nebo vzhledem ku předpisům policejním. Nelze-li dráze vinu přičítati, ručí on za chyby, nedostatečnost nebo nesprávnost těchto listin.

e) Jest povinen nahraditi dráze povozné sazbou stanovené, jakož i hotové výlohy, útraty dopravy a výlohy nutného opravení zboží (§ 60 dopr. ř.). Za povozné a vedlejší poplatky, cla a jiné výlohy s dopravou spojené ručí zboží jako ruční zástava potud, pokud se nalézá v uschování dráhy neb u někoho jiného, který je jménem dráhy drží. Bylo-li sazby nesprávně užito nebo vyskytly-li se chyby v účtu, má dráha právo žádati doplatek, po případě ten, jenž více zaplatil, vrácení obnosu přeplaceného. Nároky tyto zanikají po roce ode dne zaplacení (§ 61 dopr. ř.).

3. Příjemce jest povinen, ač-li se jemu zboží bezprostředně nedodá:

a) vyzvednouti si zboží drahou dle sazby složené v době, po kterou dle sazby neplatí se skladné, a v hodinách úředních;

b) zboží, jež sám musí složiti, povinen jest v době sazbou stanovené složiti a si odvésti; zameškà-li tuto lhůtu, povinen jest zaplatiti skladné a vozné sazbou stanovené, a dráha oprávněna jest složiti zboží na nebezpečí a útraty jeho (§ 69 dopr. ř.);

c) musí zaplatiti obnosy udané v listu nákladním;

d) musí zboží přijati. Odepírá-li zboží přijati nebo neučiní-li tak v čas, má dráha neprodleně zpraviti o tom odesílatele prostřednictvím stanice odesílací, což státi se má také v těch případech, kde odevzdání jest nemožným. Dráha nesmí nikdy bez výslovného svolení odesílatelova zboží zpět poslati, nýbrž musí je buď: na nebezpečí a útraty odesílatelovy ve skladišti uložiti, ve kterémžto případě ručí za péči pořádného kupce, aneb může zboží proti dobírce útrat a výloh na něm váznoucích odevzdati do veřejného skladiště nebo zasílateli na účet a nebezpečí toho, jehož se zásilka týká, o čemž však odesílatel zpraven býti musí, nebo může zboží bez dalšího na účet a útraty odesílatele, zpraviv jej o tom, vhodně prodati, avšak toliko tehda, podléhá-li zboží rychlé zkáze nebo nemůže-li dle místních poměrů ani do skladiště složeno, ani zasílateli odevzdáno býti. Prodej může se předsevzíti po uplynutí 4 týdnů ode dne, kdy skončila lhůta, po kterou neplatí se skladné, pakli by se však cena delším ležením nebo následkem útrat nepoměrně snížila, i dříve. (§ 70 dopr. ř.)

III. Modifikace smlouvy dopravní.

1. Dráha ručí jako schovatel, přijme-li zboží, jež ihned dopraviti nelze, v uschování s výhradou, že odesláno bude teprve tehdy, až bude doprava možnou (§ 55 dopr. ř.).

2. Dráha ručí jako zasílatel:

a) pokud plní předpisy celní, berní a policejní při dopravě, ať již sama neb prostřednictvím zasílatele (§ 59 dopr. ř.);

b) pokud dopravuje zboží z konečné stanice na místo, které neleží při dráze a jež jest v nákladním listu udáno jako místo dodání (§ 76 dopr. řádu), leč by tu byla zvláštní zařízení.

3. Dráha ručí jako mandatář, když odesílatel zboží stíží dobírkou.

IV. Ručení dráhy za škodu.

1. Vznik závazku: Dráha ručí za škodu, která povstala ztrátou, zmenšením nebo poškozením zboží v době od jeho přijmutí ku dopravě až do jeho odevzdání. Za ztrátu se pokládá též, jestliže dráha vydala zboží jiné osobě, než která jest nákladním listem jakožto příjemce označena (roz. ze dne 5. srpna 1871, č. 4359), aneb bylo-li zboží z jakéhokoli důvodu povozníkovi odňato (roz. ze dne 14. března 1888, č. 3046).

Dráha neručí však:

a) když škoda nastala vinou oprávněného, následkem přirozené povahy zboží neb vyšší mocí (§ 75 dopr. ř.). Za moc vyšší (vis maior) se pokládá: válka (roz. ze dne 8. července 1863, č. 4665), požár, pokud nepovstal vinou společnosti dráhy neb zřízenců její (roz. ze dne 25. dubna 1882, č. 4097), neobyčejná, nepředvídaná povodeň (roz. ze dne 22. března 1887, č. 2505). Tyto osvobozující okolnosti musí dráha dokázati (roz. ze dne 4. dubna 1872, č. 11937).

b) Dráha jest sproštěna povinnosti ručiti za zboží,

α) které dle sazby nebo na základě úmluvy s odesílatelem dopraviti se má ve vozech otevřených, za škodu, která povstala následkem toho, že vozy byly otevřeny;

β) které, ačkoli jeho povaha vyžaduje zabalení, aby chráněno bylo před ztrátou, zmenšením nebo poškozením při dopravě, dle prohlášení odesílatelova v nákladním listě obsaženého nezabalené nebo jen nedostatečně bylo dráze odevzdáno, za škodu, která následkem toho vznikla;

γ) jež nakládá nebo skládá odesílatel po případě příjemce buď dle ustanovení sazby nebo dle zvláštní úmluvy s odesílatelem, za škodu povstalou tímto skládáním a nakládáním nebo nedostatečným složením na voze;

δ) kterému dle jeho zvláštní přirozené povahy zvláštní nebezpečí hrozí, za škodu, která následkem této nebezpečné povahy jeho povstala. Otázka, zda-li zboží při dopravě pro svou přirozenou povahu zvláštnímu nebezpečí zkázy nebo poškození podléhá, má býti ve sporu rozhodnuta znalci (roz. ze dne 28. ledna 1875, č. 12566 z r. 1874). Za shoření zboží vznětlivého není dráha zodpovědna (roz. ze dne 25. dubna 1882, č. 4097), zvláště ne za vznětí lnu (roz. ze dne 19. ledna 1887, č. 14316) a také ne ohledně živých zvířat, za škodu, která povstala z nebezpečí s dopravou pro tato zvířata spojeného. Nebezpečí, že dvéře vozu, ve kterém se tato zvířata převážejí, mohou se samy zavříti, náleží též ku těmto nehodám; pročež neručí dráha za to, udusí-li se zvířata následkem toho, že dvéře vozu samy se zavřely (roz. ze dne 16. března 1871, č. 10051). Tyto zákonné důvody osvobozující pozbývají však váhy, když oprávněný dokáže, že škoda nevznikla z nebezpečí, za které dráha neručí, aneb, že škoda povstala vinou dráhy neb zřízenců její. (§ 77 dopr. ř.) Dráha neručí, byly-li ku dopravě pod nesprávným nebo neurčitým udáním odevzdány předměty z dopravy vyloučené aneb k této jen výminečně připuštěné, aneb nešetřil-li odesílatel předpisů bezpečnosti (§ 89 dopr. ř.).

2. Výše náhrady škody: Úplná náhrada škody, tedy také ušlý zisk, může býti žádána ve všech případech, když škoda povstala následkem zlého úmyslu nebo hrubé nedbalosti dráhy (§ 88 dopr. ř.). Důkaz toho náleží oprávněnému. Za zlomyslné jednání sluší pokládati, bylo-li během dopravy zboží v jednom kuse zabalené za jiné zaměněno (roz. ze dne 10. března 1873, č. 7021), dále, když dráha neučiní náležité opatření, aby zboží ve stanicích složené proti účinkům povětrnosti bylo chráněno (roz. vrch. zem. s. víd. ze dne 2. března 1875, č. 2597), též když dráha vydá zboží beze zvláštního příkazu odesítelova jiné osobě než adresátovi, třeba že osoba tato koupi zboží prokáže (roz. ze dne 9. května 1877, č. 1824). Ku škodě celé náležejí též úroky z prodlení; tyto platiti jest od okamžiku smluveného dodání (roz. ze dne 8. července 1863, č. 4765) t. j. po uplynutí lhůty dodací dopravním řádem stanovené (roz. ze dne 11. února 1868, č. 48).

Z pravidla nelze však žádati náhradu škody veškeré, nýbrž toliko náhradu škody dle ustanovení dopravního řádu, a to:

a) Ztratí-li se zboží, musí nahrazena býti obecná tržní cena, není-li ceny tržní, tedy obecná cena, kterou mělo zboží téhož druhu a téže jakosti v místě odeslání a v době, kdy zboží ku dopravě bylo přijato. Kromě toho

vrátí se to, co na clech a jiných výlohách, jakož i na povozném již zaplaceno bylo (§ 80. dopr. ř.).

b) Při poškození zboží, musí dráha zaplatiti celý obnos, o který cena zboží byla zmenšena (§ 85. dopr. ř.).

c) Bylo-li zboží dodáno později, než jak umluveno bylo, ručí dráha za škodu, která následkem toho povstala, ač-li nedokáže, že opozdění nastalo okolností nezaviněnou, kterou odvrátiti nemohla.

3. Důkaz ztráty a poškození. Dráha jest povinna ve všech případech ztráty, zmenšení a poškození ihned zavésti vyšetřování, výsledek tohoto vyšetřování (sepsáním protokolu o skutečném stavu věci) písemně stvrditi a jej účastníkům ku jich žádosti sděliti. Tomuto protokolu za šetření náležitostí § 71. dopr. ř. sepsanému přikládá se úplná průvodní moc ohledně okolností v něm uvedených. Nemusí se při sepsání jeho šetřiti předpisů soud. řádu (roz. ze dne 10. března 1873 č. 7021). Rozumí se, že zřízením tohoto protokolu neuznává se ještě povinnost ku náhradě škody (roz. ze dne 10. června 1876 č. 10820).

4. Zánik povinnosti náhrady škody: Povinnosť tato pomíjí:

a) Zaplacením povozného a jiných na zboží váznoucích pohledávek a přijetím zboží.

b) Promlčením. Doba promlčecí obnáší 1 rok, je-li tu dolus nebo culpa lata, 3 leta. Promlčení počíná při poškození nebo zmenšení dnem dodání, při úplné ztrátě neb opozdění posledním dnem lhůty dodací. Při doznání, při narovnání nebo soudním rozsudku platí všeobecná doba promlčecí. Zaniklé nároky nemohou ani odpůrčí žalobou ani obranou ku platnosti přivedeny býti (§ 91. dopr. ř.). Ustanovení § 1497. o. o. z. o přetržení promlčení nelze na toto promlčení užiti (roz. ze dne 26. listopadu 1873). Rovněž nepřetrhuje promlčení reklamace, jež v zákonné době promlčecí byla podána (roz. ze dne 19. dubna 1882 č. 5013). Dle roz. ze dne 17. března 1887 č. 10085 z r. 1886 nepokládá se za ztraceno zboží, které vydáno bylo osobě ku přijetí neoprávněné, a platí tudíž ohledně tohoto promlčení předpisy § 1489 o. o. z.

V. Provedení nároků proti dráze.

Nároky vůči dráze mohou k místu přivedeny býti, jak mimosoudně reklamací, tak i soudně, žalobou. Reklamace mohou se podati buď ústně nebo písemně; nutnou jest písemná forma pro reklamace, které se dodávají na základě § 90. dopr. ř. Ku reklamaci musí se připojiti průkaz o ceně zboží a nákladní list, byl-li tento příjemci odevzdán. Reklamace má správa dráhy co nejrychleji vyříditi písemným výnosem (§ 73. dopr. ř.).

Žaloba řídí se dle zásad všeobecných. Práva z dopravní smlouvy plynoucí může vůči dráze ku platnosti přivésti pouze ten, kdo může se zbožím volně nakládati. Z pravidla jest to příjemce, který má právo, jakmile došlo zboží na místo určené, vlastním jmenem přivésti ku platnosti vůči dráze všechna práva ze smlouvy dopravní vyplývající (§ 66. dopr. ř.). Tak jest zvláště zasílatel jako adresát ve příčině zboží ku žalobě legitimován držbou nákladního listu (roz. ze dne 23. srpna 1850 č. 4249). Odesílatel jest jen tehdy legitimován, když vykáže se duplikátem nákladního listu nebo listem přijímacím nebo potvrzením stanice odesílací, že takový list vydán nebyl, aneb vykáže-li se svolením příjemcovým (§ 73. dopr. ř.). Třetí osoba má zapotřebí ku své legitimaci, aby adresát právo své jí postoupil. Jakkoli neručí za škodu toliko ta dráha, která zboží s listem nákladním ku dopravě

převzala, nýbrž i každá následující dráha, která zboží a nákladní list přejímá, mohou nároky ze smlouvy dopravní žalobou ku platnosti přivedeny býti toliko proti dráze první nebo té, která zboží s listem nákladním naposledy převzala, aneb naproti té dráze, na jejíž trati škoda se stala. Mezi těmito drahami může sobě žalobce voliti; právo volby pomíjí podáním žaloby.

Doručování úředních vyřízení.

Jelikož právní účinky úředních vyřízení, jak formální, tak i materielní nastávají z největší části doručením dotyčných vyřízení k rukoum zúčastněných osob, stalo se doručování předmětem zevrubného zákonného upravení. Předpisy o doručování týkají se jednak vyřízení soudů civilních i trestních, jednak úřadů politických.

A. Doručování soudů civilních.

I. Orgány doručování (§§ 213.—217. soud instr.). V místě soudu samém děje se doručování přísežným soudním sluhou, mimo místo soudu zpravidla poštou. Ku výslovné žádosti stran anebo shledá-li soud k vůli bezpečnosti toho potřebu, lze též doručování stranám mimo místo soudu, avšak v okresu jeho bydlícím předsevzíti soudním sluhou. Též může soud o doručení jak v obvodu tak i mimo obvod soudu dožádati onen okresní soud, v jehož okresu doručení se má státi. Kusy, které soudní sluha následujícího dne má doručiti, jest mu přednostou výpravny se seznamem (archem doručovacím) odevzdati. Na těchto arších doručovacích dlužno každý kus s uvedením čísla podacího protokolu (exhibitního), předmětu, a sice dle druhu: výměr, rozsudek atd., pak počtu příloh k doručení určeného, obnosu peněžného, kolků a konečně jmen stran zaznamenati. Soudní sluha má každé doručení dle předpisů soudního řádu provésti a podpisem příjemce, s doložením dne měsíce a roku v archu doručovacím dáti stvrditi. Neumí-li strana psáti, má soudní sluha přivolati svědka písma znalého, který ku znamení ruky adresáta připojí datum doručení a svůj podpis (nař. m. ze dne 2. dubna 1854 č. 5213). Doručení úřadům, které se v místě soudu nacházejí, vykoná se odevzdáním dotyčných jednacích kusů pro ně určených v podacím protokole; spisy však, jež zasílají se poštou, odevzdati jest poštovním úřadům proti potvrzení. Má-li se doručení státi k dožádání jiných úřadů, sluší jim zpravidla zaslati ověřený výtah z doručovacího archu. Dle okolností může soudnímu sluhovi též zvláště vyhotovený list stvrzovací, jenž bližší označení spisu obsahuje, býti dán s sebou za tím účelem, by stranou podepsán a úřadu, na jehož dožádání doručení se děje, zaslán býti mohl. Soudním spisům, jichž doručení díti se má jiným soudem, připojiti sluší přípis dožádací; list však nebo arch doručovací, není-li třeba zvláštních poznámek, zaslati jest nazpět pouze v obálce (výn. min. pr. ze dne 6. března 1854 č. 2474). Následujícího dne má soudní sluha archy doručovací odevzdati výpravčímu, který je má zkoumati a, shledá-li vady, dle okolností nařídíti jejich opravení. Doručení, která se nestala, má soudní sluha ospravedlniti a nedoručené kusy výpravčímu odevzdati, aby mohly býti přeneseny do doručovacího archu následujícího dne. Nemůže-li následkem překážek doručení vůbec v čas se státi, má soudní sluha o tom podati soudu písemné oznámení (relaci). Soudním sluhům odevzdané archy doručovací má výpravčí označiti čísly ode dne 1. ledna až do posledního dne prosince běžícími a o tom vésti zvláštní záznam. Na každém konceptu vyřízení jest po nastalém doručení poznamenati číslo

doručovacího archu, na kterémž doručení jest vykázáno. Doručovací archy však odevzdati jest do spisovny a v přiměřených časových lhůtách dle pořadu čísel svázati. O doručování předsezvatých ku dožádání jiných úřadů vede se zvláštní seznam, ve který stranám volno nahlédnouti. Za doručení předsevzaté ve vzdálenosti více než 3·8 km. od místa soudu bez ohledu na větší délku cesty zapraviti musí strana povinná obnos $17^1/_2$ kr., jakožto poplatek za doručení (poselné) k rukoum doručujícího sluhy, který jej úředníku správcem soudu k tomu ustanovenému odevzdá. Poselné jest z pravidla vymáhati na oné straně neb zmocněnci jejím, která k doručení zavdala podnět, bez ujmy jejího nároku na náhradu vůči protistraně nebo osobě třetí. Děje-li se doručování poštou, což ve příčině upomínacích rozkazů jest výslovně zakázáno (§ 7. upom. říz.), přiložiti jest blanket zpátečního recepisu, vyjma datum a podpisu příjemce úplně vyplněný, který budiž adresátem podepsán, a když podpisem opatřený dojde zpět, soudnímu úřadu podavšímu se odevzdá. Nemohla-li zásilka býti doručena, vrátí se podaná zásilka sama s poznámkou, že doručena býti nemohla. Adresát povinen jest zaplatiti vypadající poštovné; nebylo-li doručení možno, vymáhá se poštovné na oné straně resp. jejím zmocněnci, která k doručení zavdala podnět. O zásilkách na poštu podaných vede se zvláštní seznam. Prakse některých soudů dopouští, aby strany v užším obvodu soudu bydlící soudní vyřízení pro protistranu určená samy na poštu podaly a zpáteční recepisy sobě vyzdvihly. Doručení poštou proti zpátečnímu recepisu nařídíti lze jen tenkráte, zdržuje-li se adresát v místě samém, kde se doručující úřad poštovní nachází (nař. m. ze dne 5. dubna 1853 č. 60. ř. z. a ze dne 22. září 1856 č. 209. ř. z.). Doručování vyřízení rakouských soudů v zemích uherských pomocí pošty jest vyloučeno; rakouští soudové vždycky zvláštním přípisem (jazykem německým sepsaným) dožádati musí přímo příslušný uherský soud za doručení (nař. min. pr. ze dne 17. ledna 1875 č. 479.) Stejně jest se zachovati, pokud jde o doručování soudních vyřízení v cizozemsku. Pokud přímé dopisování mezi tuzemskými a cizozemskými soudy dopuštěno není, děje se doručení prostřednictvím ministerstva práv (nař. min. pr. ze dne 25. ledna 1890 č. 4. l. nař.). Doručování rakouským vyslancům v cizině děje se prostřednictvím ministerstva práv a vnějších záležitostí (nař. m. spr. ze dne 22. října 1854 č. 19728.). Doručování soudních vyřízení osobám exterritoriálním a služebníkům vyslance a diplomatického vyslance cizího bylo upraveno dv. d. ze dne 7. února 1834 č. 2641., pak ze dne 15. března 1834 č. 2646. a min. nař. ze dne 20. srpna 1856 č. 18.022. Konečně může, jak v obvodu, tak i mimo obvod soudu k doručování soudních vyřízení užito býti prostřednictví představeného obce, jenž za tím účelem zjednati má spolehlivou osobu. Bližší předpisy o tom obsahují §§ 18—25 instrukce pro starosty obce ve věcech soudních ze dne 28. června 1850 č. 256. ř. z.

Dle nového soudního řádu jest doručování v tuzemsku vykonati z pravidla poštou. Pokud doručení v místě soudu nebo jinde v tuzemsku lze provésti soudními sluhy nebo prostřednictvím představeného obce nebo řiditelů vyjmutých statkových území, bude cestou nařízení ustanoveno. Žádá-li se dle toho doručení za spolupůsobení obcí nemajících vlastního statutu aneb vyjmutých statkových území, jest si opatřiti vyjádření zemského výboru. Soudních sluhů lze ku provedení doručování použiti jen uvnitř obvodu soudu, při kterých jsou tito zřízeni, orgánů obecních a zřízenců řiditelů vyjmutých statkových území jen uvnitř dotyčného obecního

nebo statkového obvodu. Určení způsobu doručení náleží soudu, jehož rozsudky, usnesení neb obsílky mají býti doručeny aneb u kterého spis, jenž doručiti jest, byl podán aneb protokol byl sepsán. Tento soud má též učiniti potřebná opatření ve příčině doručení. V řízení před sborovými soudy může na místě soudu učiniti takové opatření předsedající senatu, jemuž právní věc jest přikázána. (§§ 88, 89 nov. s. ř.).

II. Komu jest vyřízení doručiti. (§§ 384—391, 393 s. ř.) První nařízení ve věci sporné, tudíž výměr o žalobě, dodati jest vždy žalovanému ku vlastním rukoum, ve příčině ostatních stačí, doručí-li se domácím lidem sporné strany nebo zřízenému zmocněnci, dokud jiný zmocněnec nebyl jmenován; rovněž stačí doručení žaloby postranní (incidenční) k rukoum zmocněnce (dv. dekr. ze dne 23. dubna 1802 č. 561 sb. z. s.). Veškerá podání ve věcech sporných proti správním úřadům neb eráru neb fondu tomuto na roveň postavenému, pak veškerá vyřízení pro ně určená ve věcech knihovních a deskových doručiti jest finanční prokuratuře (min. nař. ze dne 29. prosince 1857 č. 22.464). Soudní vyřízení svědčící obcím doručují se starostou obce. V příčině veřejných a komanditních společností stačí doručení k rukoum jednoho ze společníků ku zastupování společnosti oprávněných (čl. 117, 167, 196 obch. z.), ve příčině akciových společností (čl. 235 obch. z.) a společenstev (§ 21. zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70. ř. z.) jednomu k podepisování neb spolupodepisování oprávněnému členu představenstva nebo úředníku, který jest oprávněn před soudem je zastupovati. Nachází-li se obchodní společnosť nebo společenstvo v likvidaci, děje se doručení s právním účinkem k rukoum jednoho z likvidátorů (čl. 144, 172, 205, 244 obch. z., § 50. zák. o společenstvech). Výměr o žalobě podané na více žalovaných budiž každému žalovanému zvláště doručen ku vlastním rukoum, a sice prvžalovanému indorsovaná žaloba, ostatním indorsovaná rubrika; další soudní vyřízení, též rozsudek proti společníkům v rozepři doručeny buďtež společnému zmocněnci, a nebyl-li takový zřízen, tomu kdo v žalobě nejprve jest jmenován, a pakli někdo jiný než prvžalovaný podal odpověď, tomu, jenž vůbec odpověď podal. Žalobce má v žalobě označiti svoje jméno, povolání a bydliště, ač není-li toto vůbec známo, jinak o ní nemá býti vydán výměr, a žalobce po vyřízení se dotazující k udání svého bydliště býti poukázán. Žalobce jest dále povinen označiti jméno, povolání a bydliště žalovaného, a sice ve větších městech s doložením čtvrti a čísla popisného; neučiní-li žalobce tak, budiž jemu žaloba vrácena k opravení, by udal zevrubně byt žalovaného (§ 14. s. ř., dv. dekr. ze dne 18. května 1790 č. 23 lit. *a* sb. z. s., dv. dekr. ze dne 21. října 1793 č. 131 sb. z. s.). Nebydlí-li žalobce neb žalovaný v místě soudu, nechť sobě zřídí a odpůrci oznámí, a sice žalobce ihned v žalobě, žalovaný ve lhůtě k odpovědi určené, osobu v místě soudu bydlící, kteréž se mají soudní vyřízení doručovati (příjemce spisů). Strana, která toho opomene, ručí za náklady způsobené doručením mimo sídlo soudní.

Hledí-li strana, kteréž nějaké soudní vyřízení má býti doručeno, doručení se vyhnouti tím, že se ukrývá, jest na soudním sluhovi, by v dotyčném místě vypátral, zdali strana se tam nachází, a byl-li o tom ujištěn, avšak nezastihl-li stranu v jejím bytě, zanechejž jí písemné vybídnutí toho obsahu, aby se za příčinou doručení soudního spisu následujícího dne v určitou hodinu doma vynalézti dala, jinak soudní vyřízení bude na její

dvéře přibito s tím účinkem, jakoby se stalo doručení ku vlastním rukoum. Nedá-li se strana v určený čas doma zastihnouti, přibije soudní sluha dotyčné vyřízení na dvéře příbytku nebo závodu, a podá o tom soudu relaci. (Resoluce ze dne 31. října 1785 č. 489 sb. z. s. lit. *ccc*). Nemůže-li soudní výpověď z nájmu neb rozkaz o žádosti za vrácení nebo převzetí předmětu nájemního proti straně zakročitele aneb jejímu zřízenému zmocněnci nebo, nebyl-li takový zřízen, tomu, kdo jejím jménem ku předmětu nájemnímu dohlíží, býti doručen ku vlastním rukoum, má soudní sluha bez předchozího vybídnutí strany soudní vyřízení ihned u přítomnosti přítomných, po případě lidí domácích nebo dvou svědků uvnitř bytu, aneb, je-li tento uzamčen, zvenčí u vchodu přibiti, příčiny a dobu nepřítomnosti vypátrati a o tom soudu písemně podati zprávu. Přibití pokládá se za doručení, avšak jest pro nepřítomného ihned zříditi opatrovníka, kterému opis dotyčného vyřízení dodati a o přibití vědomost dáti sluší (§§ 8, 11 cís. nař. ze dne 16. listopadů 1858 č. 213 ř. z.). Vedle stanov hypoteční banky království Českého, rak.-uherské banky a všech ústavů, které pod dohledem správy státní dle schválených stanov svých provozují úvěrní obchody, mohou soudní vyřízení hypotéky se týkající vyjímaje však platební rozkazy též správci nebo pachtýři v nepřítomnosti vlastníkově býti doručena, a kdyby i tyto osoby přítomny nebyly, mohou u přítomnosti dvou svědků na dvéře vlastníka, správce nebo pachtýře býti přibita s tím účinkem, jakoby doručení k rukoum vlastníka se bylo stalo. Změní-li některá ze sporných stran průběhem sporu svůj byt, nechť protistraně svůj nový byt v čas soudně oznámí, jinak přibije se soudní vyřízení na úřední desce u soudu, což má stejný účinek, jakoby doručení se stalo. Přílohy dotyčného vyřízení ponechejž soudní sluha u sebe, až se strana, které měly býti doručeny, přihlásí. Není-li místo pobytu žalovaného známo, budiž ku žádosti žalobcově pro žalovaného, nechť se zdržuje v tuzemsku nebo v cizině, zřízen opatrovník (curator ad actum) a žalovaný ediktem o tom zpraven, by sobě po případě zřídil jiného zmocněnce. Zřízení opatrovníka a vyhláška, která se v úředních novinách třikráte uveřejní, odpadá, pakli nepřítomný žalovaný byl zřídil sobě zvláštního zmocněnce v místě soudu. Útraty zřízení opatrovníka nahraditi musí nepřítomný; předstíral-li však žalobce, že bydliště žalovaného vypátrati nemohl, po čemž ovšem soud z úřední povinnosti nepátrá, je celé řízení zmatečné pro porušení zásady rovného slyšení obou stran, a žalobce nahraditi musí žalovanému všechnu škodu vzešlou, jakož i zapraviti ze svého útraty kurately a ediktalní citace (dv. dekr. ze dne 22. října 1819 č. 6358 sb. z. s.). Bydlí-li žalovaný v cizině, a není-li známo bydliště jeho, zachováno se budiž stejně jako ve případě, když žalovaný bydlící v tuzemsku, jest neznámého pobytu. Je-li však známo bydliště žalovaného v cizině, pokusiž se soudce o doručení žalobního výměru ku vlastním rukoum žalovaného buď přímo dožádacím přípisem svědčícím soudu bydliště žalovaného nebo prostřednictvím vyšších úřadů, zároveň však budiž žalovanému zřízen zde opatrovník, který jej dotud zastupovati má, pokud žalovaný sám jiného zmocněnce si nezřídí a soudu neoznámí. Neobdrží-li soudce od cizozemského soudu, jenž o doručení byl dožádán, v přiměřeném čase stvrzení o dodání žaloby, budiž ku další žádosti žalobcově žalovaný obeslán ediktem, dle předpisů platících ve příčině osob bydliště neznámého. Že se tak po případě stane, budiž cizozemskému soudu o doručení dožádanému v dožádacím přípise ozná-

meno. Obrátil-li se soud ve příčině doručení k úřadu vyššímu, budiž se u tohoto prozatím dotázáno, zdali ediktalní citace má nastati (dv. dekr. ze dne 11. května 1833 č. 2612 sb. z. s.).

V řízení nesporném mohou soudní vyřízení doručena býti též lidem domácím. Doručení k vlastním rukoum strany nebo jejího zmocněnce řádnou plnou mocí opatřeného nařídíti lze jen v oněch případech, kde to zákon výslovně předpisuje, anebo kde soudce následkem originálů listin, jež rozhodnutí neb vyřízené žádosti jsou přiloženy, anebo z jiných důvodů shledá potřebu toho, by užito bylo větší opatrnosti (§ 6. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

Dle knihovního řádu dlužno v každém směru označiti osoby, jimž výměr má býti doručen; dále jest uvésti, komu má býti prvopis listiny doručen. O vyřízení žádostí knihovních dlužno vedle žadatele vyrozuměti z úřední povinnosti následující osoby:

1. Toho, na jehož vlastnictví nabývá se právo knihovní, nebo jehož knihovní práva se postupují, závadou obtěžují, obmezují nebo zrušují, nebo proti němuž nastává knihovní poznámka.

2. Povoluje-li se úplný nebo částečný výmaz vkladu, doručiti jest výměr všem, pro něž na zapsaném právu váznou další vklady nebo záznamy.

3. Výměry o vkladu nebo záznamu, kterýmž zapsaná již práva třetích osob v zástavu se dávají nebo se postupují, třeba doručiti též vlastníku statku.

4. Je-li vydobyt zápis proti zmocniteli k žádosti jeho zmocněnce, nutno výměr doručiti zmocniteli, leč že by bylo zmocnění prokázáno plnou mocí opatřenou soudním nebo notářským ověřením podpisu zmocnitelova, znějící buď na určité jednání nebo nikoliv starší jednoho roku čítaje zpět od podání žádosti za vklad.

5. O každém odepsání a připsání ohledně nemovitostí budiž též onomu úřadu dána vědomost, kterémuž náleží vedení katastru. Doručování osobám zde naznačeným dějž se dle předpisů soudního řádu platících o doručení k vlastním rukoum. O učiněném doručení vyhotoviti jest zvláštní list na doručenou. Originály listin, nebylo-li v žádosti jinak žádáno, vráceny buďtež tomu, kdo je podal. Knihovní úřady jsou povinny, bdíti nad rychlým a správným doručováním knihovních výměrů. Okolnost ta, že doručení stalo se způsobem knih. řádu se příčícím, aneb že se vůbec nestalo, neoprávňuje k tomu, aby platnost knihovního zápisu byla brána v odpor. Ten, kdo z knihovního zápisu odvozuje pro sebe práva nebo sproštění závazků, není povinen, by podal průkaz o učiněném doručení (§§ 122.—125. knih. řádu. Vnitřní jednání úřadů knihovních ve příčině doručování knihovních výměrů upraveno jest dle zásad platících pro úřady soudní (§§ 23.—26. min. nař. ze dne 12. ledna 1872 č. 5. ř. z.)

Novým soudním řádem stanoveny byly některé důležité úchylky zvláště ve směrech následujících: Strany mají vůbec na vůli ku přijímání soudních spisů pro účastníky sporu určených zříditi sobě zmocněnce bydlícího v místě soudu procesuálního, kterýž je stranám bez průtahu má zaslati; v jistých případech může však straně býti nařízeno soudem buď ku návrhu z úřední povinnosti, aby v určité lhůtě takového zmocněnce soudu oznámila, a sice tehda, když strana bydlí mimo obvod sborového soudu I. stolice, jenž jakožto procesuální nastupuje, nebo v jehož obvodu se nachází

procesuální soud okresní, pak když strana během rozepře přesídlí mimo obvod tohoto sborového soudu. Nevyhoví-li strana tomuto nařízení, proti němuž není zvláštního opravného prostředku, mohou spisy odevzdány býti poště pod tou adresou strany, která soudu nejposledněji byla udána, čímž doručení platí za vykonané, i když zásilka přijde nazpět jakožto nedoručitelná. V oněch případech, kde doručování poštou se nedopouští, jakož i má-li se doručení státi mimo obvod zemí na říšské radě zastoupených, budiž strana po marném uplynutí lhůty k oznámení zmocněnce vyrozuměna, že nadále spisy pro ni určené budou složeny u soudu s tím účinkem, jakoby doručení bylo vykonáno. Společníci v rozepři nemající společného zástupce musí soudu v čas, a sice jakožto žalující v žalobě, jinak při prvním úkonu procesuálním, oznámiti společného zmocněnce k přijímání spisů; neučiní-li tak, zřídí se k návrhu protistrany na nebezpečí a útraty litiskonsortů vhodná osoba, bydlící v místě soudu procesuálního, jakožto společný zmocněnec ku přijímání spisů, aniž by tomuto usnesení bylo lze odporovati. (§§ 94.—97. nov. ř. s.). Nezastihne li se osoba, kteréž soudní vyřízení — vyjmouc žaloby — má býti doručeno, ve svém bytě neb obchodě neb v místnosti, kde živnosť svou provozuje, může se doručení státi s účinkem k rukoum přítomné, doručujícímu orgánu povědomé osoby dospělé, jež k rodině náleží, nebo která jest ve službě u rodiny, resp. obchodě neb živnosti adresáta. Též může, nezastihne-li se adresát ve svém bytě, dotyčný spis býti doručen pronajímateli v témže domě bydlícímu, neb osobě poslednějším k dohledu zřízené a tamtéž bydlící, ač jsou-li osoby ochotny ku přijetí spisu. Má-li býti doručeno advokátu nebo notáři a nezastihne-li se tento v kanceláři, stačí doručení k rukoum přítomného doručujícímu orgánu známého zřízence. Doručení k rukoum shora naznačených příslušníků rodiny, domácích lidí, zřízenců atd. místa nemá, jsou-li osoby tyto ve sporu zúčastněny jakožto odpůrcové osoby té, kteréž má býti spis doručen (§§ 102, 103 nov. ř. s.). Nelze-li doručení provésti ani přímo k rukoum adresáta ani dle ustanovení shora vytknutých, lze doručení vykonati tím, že se dotyčný spis, měl-li se doručiti poštou, složí u poštovního úřadu, k jehož úřednímu obvodu místo doručení patří, ve všech ostatních případech však u obecního starosty místa doručení aneb u správce vyjmutého statkového území. Složení toto třeba však oznámiti nejen písemní zprávou, již upevniti jest na dveřích bytu neb u vchodu místnosti ku provozování obchodu neb živnosti sloužící, nýbrž i dle možnosti ústním sdělením osobám v sousedství bydlícím. Stalo-li se složení se zachováním těchto předpisů, má týž účinek jako doručení. Poškození neb strhnutí písemní zprávy nemá vlivu na platnosť doručení (§ 104. nov. ř. s.).

Žaloby jakož i veškerá ona soudní vyřízení, jež dle předpisů po doručování žalob platících jest doručiti, lze doručiti jen ku vlastním rukoum žalovaného neb jeho zástupce ku přijímání žalob zmocněného nebo v právních záležitostech vztahujících se na provozování obchodní živnosti, k rukoum prokuristy žalované firmy. Nelze-li doručení takové provésti, budiž strana, kteréž se doručení má státi, vyzvána písemním oznámením, jež v jejím bytě nebo závodě zanechati, anebo, je-li ten uzamčen, u vchodu upevniti dlužno, aby ku přijmutí doručení v určený den a hodinu v dotyčné místnosti byla přítomna. Neučiní-li strana tak, nastane složení žaloby ve smyslu §. 104. nov. ř. s. Mělo-li doručení nastati poštou nebo soudním sluhou, a nelze-li opětné doručení pro velikou vzdálenosť nebo pro obtížnou pří-

stupnosť místa doručení v brzku předsevzíti, může žaloba ihned po prvním marném pokusu o doručení býti odevzdána starostovi obce nebo správci vyjmutého statkového území za tím účelem, aby on doručení k rukoum žalovaného opatřil. Nelze-li doručení k rukoum žalovaného neb jeho zmocněného zástupce i touto cestou do čtyř neděl čítaje od odevzdání žaloby starostovi resp. správci statkového obvodu provésti, budiž žalovaný dle §. 104 ihned po uplynutí čtyřnedělní lhůty vyrozuměn obecním starostou nebo správcem statkového území, že soudní spis u starosty neb správce leží s účinkem vykonaného doručení. Den, v který písemní oznámení na dveřích bytu žalovaného nebo u vchodu jeho závodu bylo upevněno, platí jakožto den vykonaného doručení. (§§ 106—108 nov. ř. s.). Bylo-li přijetí soudního spisu odepřeno osobou, kteréž platně lze doručovati, bez zákonného důvodu, budiž spis na místě doručení zanechán anebo, pakli by to nebylo možným, složen u poštovního úřadu v §. 104. označeného, neb u starosty nebo správce vyjmutého statkového území, což má týž účinek jako doručení (§ 109.) Výkon doručení budiž osobou, kteréž bylo nařízeno, písemně stvrzen (list na obdrženou (§ 110). Změní-li strana nebo zástupce anebo zmocněnec ku přijímání doručení zmocněný během sporu své bydliště nebo svůj byt, budiž soudu o tom dána vědomosť. Bylo-li toho oznámení opomenuto a nelze-li jmenované osoby následkem změny bytu více nalézti, buďtež všecka další této rozepře se týkající doručení předsevzata v posavadním místě doručení dle předpisů §. 104., při čemž stačí pouhé ústní sdělení pronajímateli aneb dozorci v témž domě bydlícímu. (§ 111). Jsou-li obě strany zastoupeny advokáty, mohou tito sobě, ač projevili-li souhlasně vůči soudu ochotu, navzájem soudní vyřízení, která jim soud za tím účelem dodati má, poslem neb poštou doručovati, a stačí ku průkazu o doručení písemné stvrzení advokáta, jemuž doručení se stalo, opatřené jeho podpisem, jemuž připojeno budiž datum. Vzešly-li tímto způsobem straně, jejíž advokát se k obstarání doručení nabídl, větší útraty než při obyčejném doručování úředním, nemá nároku na náhradu proti odpůrci (§§ 112, 113). Též se připouští, by stranám se přihlásivším soudní spisy přímo u soudu byly vydávány (§ 114). Je-li osvědčeno, že bydliště osoby, kteréž má se doručení státi, jest neznámo, může doručení k návrhu, pokud nemá místa § 111, býti vykonáno veřejnou vyhláškou, jež se přibije na soudní desku procesuálního soudu. Nebyla-li soudem u povolení veřejné vyhlášky stanovena lhůta delší anebo nepřihlásí-li se osoba, jíž má býti doručeno, již dříve u soudu k přijmutí spisu, pokládá se spis za doručený, když od přibití uplynulo 30 dnů. Platnosti doručení není na ujmu, že spis byl ze soudní desky stržen neb poškozen (§ 115). O zřízení opatrovníka pro osoby neznámého bydliště a ediktalní jejich citaci jednají (§§ 116—118 nov. s. ř., jimiž posavadní předpisy dotyčné celkem byly zachovány. Zvláště vytknouti sluší, že v právních věcech do 100 zl. vyhlášení na místě uveřejnění ediktu provésti lze způsobem v místě obvyklým.

III. O času a místě doručování. Každé soudní vyřízení budiž doručeno co nejrychleji, rozsudek možno-li oběma stranám v týž den, vždycky však dříve straně, která byla podlehla (resol. ze dne 31. října 1785 sb. z. s. č. 489 lit. *dd)*, což zajisté platí též o platebním rozkazu. Na stejnopise, jenž se doručuje zakročiteli, budiž poznamenáno, kterého dne týž spis byl doručen protistraně *(*§ 395 s. ř. dv. dekr. ze dne 28. května 1783 sb. z. s. č. 139 lit. *c)*. Výměr, jímž povolena byla exekuce

neb obstávka nebo prozatímní vazba, doručuje se žadateli hned po povolení, odpůrci však teprve při výkonu (§ 342 s. ř.). Doručování díti se může i o soudních prázdninách (resol. ze dne 14. června 1784 sb. z. s. č. 306 lit. *hh*).

Dle nového řádu soudního smí se v neděli a ve svátek státi doručení, pokud se neděje poštou, jen se soudcovským svolením, kteréž na dotyčném spise budiž vyznačeno; totéž platí o doručování v době noční. Bylo-li toto svolení uděleno neb odepřeno, nelze tomu odporovati (§ 100. nov. ř. s.). Připevnění písemního oznámení u vchodu uzamčené místnosti obchodní ve smyslu § 104. nov. ř. s. smí se státi toliko ve všední den.

O místě, kde doručení se má státi, nemá Josefinský řád, jenž mluví toliko o bytě, bližších ustanovení. Nový řád soudní dopouští, by doručení se stalo v místě doručení v bytě, v živnostenském závodě, v obchodní místnosti nebo na místě, kde dotyčná osoba pracuje, u advokátů a notářů v jejich kanceláři. Doručení, jež se stalo jinde, jest platné jen, nebylo-li přijetí spisu odepřeno. Nemá-li osoba, kteréž se doručení má státi, vůbec bytu nebo živnostenského závodu, obchodní místnosti nebo místa ku práci, lze doručení předsevzíti tam, kde se zastihne (§ 101. nov. ř. s.).

B. Doručování vyřízení soudů trestních.

Vyřízení soudů trestních, pokud se neprohlašují ústně, doručiti jest buď v prvopise neb v opise úředně ověřeném soudním sluhou nebo představeným obce. Obsílku ku hlavnímu přelíčení v první stolici třeba doručiti obviněnému osobně. Že obviněný byl obeslán, budiž ve spisech označeno. Doručení této obsílky soukromému žalobci a soukromému účastníku, jakož i všech soudních spisů, od jejichž dodání běží pro súčastněného lhůta k opravnému prostředku nebo k odporu proti vydání v obžalovanosť, musí se státi k rukoum strany samé nebo jejího zřízeného zástupce. Hledí-li se súčastněný, ačkoliv jeho pobyt jest znám, osobnímu doručení vyhnouti, jest dotyčné opatření soudní doručiti starostovi obce a súčastněného o tom zpraviti přibitím na jeho bytu a na obecním domě. Má-li se doručení státi v jiných případech než ve shora uvedených a nezastihne-li se adresát ve svém bytě, budiž soudní opatření odevzdáno některému z dospělých jeho lidí domácích. Není-li těchto, budiž listina doručena sousedovi, anebo pakli nikoho není, kdo by ji převzíti chtěl, budiž složena u starosty obce a zanechána zpráva v bytě na místě snadno do očí padajícím anebo, je-li byt uzamčen, budiž připevněna na dvéře. Nelze-li byt toho, komu má býti doručeno, vypátrati, stane se doručení přibitím na obecním domě a shledá-li to soud přiměřeným, ohlášením ve veřejných listech. Nachází-li se súčastněný, kterému má býti doručeno mimo okres soudu, od něhož opatření vychází, jest o doručení dožádati okresní soud místa doručení. Totéž nastává ohledně opatření sborového soudu první stolice, která má býti doručena mimo obvod okresního soudu v sídle sborového soudu se nacházejícího (§§ 77., 79.—81. tr. ř. § 21. předp. výk.). Byl-li nepřítomný, o kterémž však pravdě se nepodobá, že se dal na útěk, obviněn ze zločinu nebo přečinu a není-li podmínek ku rozkazu zatýkacímu, budiž toliko zavedeno pátrání po jeho pobytu, a teprve, když po jeho vypátrání na obsílku jemu dodanou se nedostaví, budiž proti němu vydán rozkaz postavovací anebo dle okolností užito opatření v následujícím vytknutých. Lze-li dle okolností za to míti, že obviněný uprchl anebo byl-li nepřítomný obviněn za okolností, které by (dle § 175. tr. ř.) odůvodňovaly jeho zatknutí, budiž úřady, kterýmž

dán rozkaz ku vypátrání a stíhání zločinů a přečinů, za účelem dostižení obviněného, užito dle okolností prohledávání domu, dožádacích přípisů na jiné úřady, v jichž obvodu by mohl býti dopaden, soudního honění nebo listů zatýkacích (§§ 413.—414. tr. ř.). Též může býti poskytnut bezpečný průvod (§§ 419., 420. tr. ř.). Obeslání soudních svědků, znalců a jiných osob, jež mají býti vyslechnuty, budiž vyšetřujícím soudcem vždy v čas opatřeno a při tom vzat zřetel na vzdálenosť místa jejich pobytu od sídla soudu (§ 18. instr. pro tr. s.). Zároveň se spisem obžalovacím budiž obviněnému dodáno poučení, že proti obžalobě může podati odpor a žádati rozhodnutí sborového soudu II. stolice o tom, zdali soud v obžalovacím spise jmenovaný jest příslušným a zdali obžaloba jest přípustnou. Nachází-li se obviněný již ve vazbě, budiž jemu obžalovací spis doručen nejdéle do 24 hodin, byl-li však zatčen na základě spisu obžalovacího, budiž jemu doručen zároveň s rozkazem zatýkacím (§§ 208., 209. tr. ř.). Obsílku ku hlavnímu přelíčení třeba doručiti obviněnému v tom čase, aby mu, ač-li sám nesvolí ku zkrácení lhůty, ode dne doručení obsílky zůstala lhůta nejméně tří dnů, a jedná li se o zločin náležející před soud porotní, lhůta nejméně osmi dnů ku přípravě svého hájení. Nešetření tohoto předpisu zakládá zmatečnosť. Též svědky a znalce sluší ku hlavnímu přelíčení obeslati tím způsobem, aby zpravidla mezi doručením obsílky a dnem hlavního přelíčení uplynula doba tří dnů (§ 221. tr. ř.). Po vydání v obžalovanosť zůstane trestní řízení proti těm, kterým obsílka ku hlavnímu přelíčení za příčinou jejich nepřítomnosti nemůže býti doručena, ve své míře až do jejich dopadení. Jen ku výslovné žádosti žalobce o zavedení řízení pro neposlušnosť čili řízení kontumačního nastává obeslání veřejnou (ediktalní) obsílkou (§ 422. tr. ř.). V řízení o přestupcích jest vyloučeno vydání zatykače; může však v důležitějších případech úřadům býti sdělen popis osoby obviněného (§ 452. tr. ř.). Obžalovanému, jenž se k vynešení rozsudku nedostavil, může, nechce-li předsedající jej dáti předvésti, rozsudek býti buď soudcem k tomu určeným ústně prohlášen nebo v opisu doručen (§§ 269., 459. tr. z.). Za účelem provedení zmateční stížnosti nebo odvolání nutno stěžovateli dodati opis rozsudku i s důvody rozhodovacími. Nebyl-li obžalovaný přítomen jednání kasačního dvora soudního o zmateční stížnosti, budiž jemu bez prodlení úředně ověřený opis rozsudku sborovým soudem první stolice doručen (§ 291. tr. ř.). Poplatky soudních sluhů a jejich pomocníků za doručení, obsílky, poselní dochůzky atd. upraveny min. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169., ze dne 28. září 1858 č. 166. a ze dne 28. června 1876 č. 97. ř. z.

C. Doručování vyřízení úřadů politických.

Účinnosť úředních vyřízení, jimiž stranám uloženy povinnosti v poslušenství neb uznání záležející, závisí z pravidla v tom, že byly o těchto vyřízeních strany zpraveny buď ústním prohlášením za přítomnosti jich učiněným anebo doručením písemního vyhotovení vyřízení. Akt vyrozumění, ať se děje tím neb oním způsobem, musí v zájmu toho, by úřední vyřízení bylo zabezpečeno proti nemístnému odporování, býti stranami písemně dotvrzen, a to buď protokolováním ústního prohlášení nebo stvrzovacími listy stran o doručení písemních vyřízení. Politické úřady opatřtež doručení svých výnosů stranám mimo sídlo úřadu přebývajícím příslušným politickým úřadem jen tenkráte, jeví-li se to ze zvláštních důvodů v zájmu veřejném býti žádoucno, v jiných případech však bezprostředně poštovními úřady a budiž

pak vypadající poštovní poplatek od stran vymáhán (výn. min. ze dne 26. listopadu 1851 č. 6468.). Úřední instrukce pro okresní úřady ze dne 17. března 1855 č. 52. ř. z. stanovila v této příčině následující: Doručení v místě úřadu buďtež sluhy okresního úřadu přesně obstarána. Při doručování v okresu mimo sídlo úřadu budiž užíváno zpravidla pošty, anebo při menších vzdálenostech a nestává-li s místem doručení bezprostředního poštovního spojení, představených obce. Aby poslednějšího prostředku doručovacího, kterýž při častých úředních stycích okresních úřadů s obcemi jeví se býti tím vhodnějším, mohlo býti účelněji užito, budiž okresními přednosty pokud možno působeno k tomu, by se strany obcí zavedeny byly jednou neb vícekráte v témdni pravidelné poselní dochůzky a aby za tím účelem spolehlivé osoby opatřené zvláštními koženými brašnami, jež lze zavříti, jakožto obecní neb okresní poslové byly zřízeny. Služebnictva okresního úřadu lze vyjímečně ve zvláště nutných nebo důležitých případech k doručování mimo sídlo úřední (nař. z 3. července 1854 č. 169. ř. z.) užiti, při čemž jest však bedlivě přihlížeti k tomu, aby pokud možno co nejvíce doručování a jednání bylo vyřízeno jednou pochůzkou. Doručování mimo okres buďtež provedena poštou anebo přespolními úřady okresními, jež o to dožádati sluší, ve zvláště nutných případech však vlastními úředními sluhy. Doručení opatřená prostřednictvím pošty buďtež vykázána předepsanými poštovními denníky. Jiná doručení zanésti jest do zvláštního dle předepsaného formuláře sdělaného seznamu (knihy neb archu doručovacího). Založiti jest tolik seznamů, kolik úředních sluhů nebo poslů okresních neb obecních při doručování se užívá, kromě toho vede se zvláštní kniha doručovací ohledně oněch doručení, jež se dějí v úřadu samém bezprostředně k rukomu stran. Sluhové a poslové doručující vykažtež se o učiněném doručení vyplněním posledních dvou rubrik doručovací knihy neb archu, kteréžto vyplnění budiž předsevzato příjemcem vyřízení. Děje-li se doručení rozhodnutí podlehajících odvolání anebo jiných důležitých vyřízení a rozkazů prostřednictvím obecních starostů, nechť zašlou tito okresnímu úřadu správně a v čas listy stvrzovací. Okresní úřad nechť v takových případech starostovi obce výslovně nařídí předložení listu na stvrzenou. Byl-li okresní úřad dožádán přespolním úřadem neb vrchností o doručení v okresu, nechť užije při tom příslušných prostředků doručovacích a přihlíží k tomu, aby, žádá-li toho úřad rekvirující, vyhotoveny a dotyčnému úřadu zaslány byly listy stvrzovací o provedeném doručení.

Dle min. výn. ze dne 14. května 1876 č. 8040. jest, pak-li se přijetí doručení nebo stvrzení nebo datování odepře, konstatovati to úředním aktem. Při doručování společníkům v rozepři jest se říditi, pokud o tom zvláštních předpisů není, dle obdoby soudního řádu. K žádosti správních úřadů jsou dle rozhodnutí nejvyššího soudu (Gl. Ung. 6768.) povinni soudové, za účelem doručení výměrů úřadů správních zřizovati kuratory pro nepřítomné.

Dotázky ku porotcům.

I. Pojem.

Úlohou porotců dle názoru nyní panujícího jest rozhodnutí o vině. Úloha tato řeší se v trestních řádech téměř všech evropských států tím způsobem, že soud po provedeném řízení průvodním procesnou látku pro moment viny rozhodnou za spolupůsobení obou stran sebéře v jednu nebo

více otázek tak stylisovaných, aby z pravidla bylo možno odpověděti prostým »ano« nebo »ne« a tyto otázky předloží porotcům ku zodpovědění; výrok porotců pak tvoří základ rozsudku. Postup ve věci té jest dle § 316 tr. ř. následující: Po skončení průvodního řízení stanoví předseda po předběžné poradě se soudním dvorem otázky, jež mají se porotcům předložiti, podepíše je, načež je dá (pod neplatností řízení) přečísti a stranám ku jich žádosti písemně předložiti. Strany jsou oprávněny navrhnouti změnu dotázek a připojení otázek dalších, o čemž soudní dvůr ihned rozhodne. Byly-li dotázky změněny, musí znova býti přečteny. Prakse postupuje z pravidla tím způsobem, že předseda po uzavřeném průvodním řízení především vyzve strany, aby podaly v tom směru své návrhy, a pak teprve soudní dvůr dotázky stanoví. I když dotázky (po řečech stran a právním poučení) porotcům ku zodpovědění byly předloženy, připouští se ještě jejich změna nebo doplnění, jestliže porotci během své porady za to žádají, nebo jestliže jejich výrok dává podnět ku zavedení opravného řízení. V obou případech dlužno jednání obnoviti a po slyšení stran o tom rozhodnouti. Byly-li dotázky změněny nebo doplněny, musí vždy býti znova přečteny (§§ 327 a 331 tr. ř.).

II. Obor činnosti soudního dvoru, stran a porotců:

1. Soudní dvůr radí se o dotázkách, jež mají býti porotcům předloženy, a rozhoduje o návrzích stran nebo porotců na změnu nebo doplnění jich. (Pokud soudní dvůr jest návrhy stran vázán, o tom srv. odst. III.) Soudnímu dvoru přísluší dále zkoušeti, zda-li tu nejsou podmínky, za kterých dle § 317 tr. ř. má dotazování se porotců odpadnouti, a rozhodnouti tudíž, má-li dotazování se porotců míti místa čili nic a konečně rozhodnutí o zavedení řízení opravného (§ 331 tr. ř.). Formu a pořad dotázek a rozdělení látky (§§ 323 a 316 tr. ř.) stanoví (po předchozí poradě se soudním dvorem) předseda. Týž vysvětluje porotcům právní význam zákonných výrazů v dotázkách se vyskytujících a udílí jim v jejich poradní místnosti žádaná vysvětlení o smyslu daných otázek a formě odpovědi (§ 327 tr. ř.).

2. Činnost stran: Obě sporné strany mají právo žádati, aby předložené dotázky byly změněny nebo novými doplněny, neb aby některé z nich byly vypuštěny; rovněž mohou strany žádati za zavedení opravného řízení (§ 331 tr. ř.). Dotázky porotcům k zodpovědění již předložené nemohou býti bez opětného slyšení stran změněny (§ 327 odst. 4. tr. ř.).

3. Činnost porotců: Porotci mohou netoliko při své poradě (§ 327 tr. ř.), nýbrž již při předčítání otázek žádati za jich změnu nebo doplnění. Soud však rozhodne o žádosti této teprve v sezení znova zahájeném. Odmítnutí její má v zápětí zmatečnost řízení toliko tenkráte, byly-li jím porušeny předpisy o dotázkách ku porotcům (§§ 318 a 323 tr. ř.). Naopak zase může soud žádosti této vyhověti, i když byla vyslovena teprve při opětné poradě. Při tom není soudní dvůr vázán svými dřívějšími rozhodnutími a může tudíž otázku, za kterou strana žádala a kterou byl zamítl, na přání porotců přece povoliti (roz. kas. dv. sb. č. 831).

III. Podstatné náležitosti dotázek:

1. Všeobecné náležitosti jejich plynou z povahy a určení výroku porotců. Tento má býti výrazem pravého mínění a přesvědčení porotců a má otázku viny rozřešiti způsobem takovým, aby tvořil správný, spolehlivý a úplný základ pro nález o vině, trestu a po případě i o náhradě

Ano výrok porotců o vině se přímo v rozsudek přejímá a místo odůvodnění soud se v něm odvolává toliko na výrok porotců. Co do trestu má výrok porotců potud význam, že se musí týkati všech okolností pro výši a způsob trestu rozhodných; trest pak stanoví dle příslušné sazby trestní soud. Všeobecná otázka o přitěžujících nebo polehčujících okolnostech (§ 322 tr. ř.) se nepřipouští. Co se konečně týče nároků soukromoprávních, tvoří okolnosti a číslice porotci stanovené hranice, ve kterých se dotyčný výrok soudu má pohybovati.

Z tohoto plynou pro dotázky ku porotcům následující náležitosti:

1. Mají obsahovati zákonnou povahu skutkovou činu trestného slovy zákona vyjádřenou. Hlavní otázka má dle § 318 tr. ř. zníti: »Jest obžalovaný vinen skutkem, jenž se mu za vinu klade?« Při tom dlužno v otázky pojati všechny zákonné náležitosti skutkové povahy činu trestného. Není dovoleno skutkovou povahu činu trestného rozděliti ve dvě otázky, nebo pojati ji v otázku toliko částečně nebo ji pouze naznačiti. V tom směru se nejspíše odporučuje užiti v dotázce k označení činu trestného týchž výrazů, jakých užívá trestní zákon. § 318 tr. ř. to sice výslovně nepřikazuje, právem však prohlásilo roz. kas. s. sb. č. 19 (seslabené roz. kas. s. sb. č. 308), že pojmové znaky trestného činu mají se ve hlavní dotázce vyjádřiti úplně slovy zákona. Z tohoto pravidla rozšířeného též na dotázky o přitěžujících a polehčujících okolnostech (roz. kas. dv. sb. č. 794) připouštějí se výjimky pouze tam, kde místo výrazu zákona bylo užito výrazu na určitý poměr se hodícího, který však beze vší pochybnosti v zákonném výrazu jest obsažen nebo s ním se kryje (roz. kas. dv. sb. č. 794).

2. Souhlas s obžalobou: Jelikož obžaloba jest základem a předmětem trestního řízení, může výrok porotcův týkati se toliko vznesené obžaloby, avšak s druhé strany musí ji též vyčerpati. Hlavní otázka musí vždy směřovati ku činu a deliktu obžaloby. Nedostatek takové otázky nebo nahražení její otázkou jiného deliktu se týkající má v zápětí zmatečnost celého řízení. Proto mají dotázky souhlasiti se zněním obžaloby; úchylky v jednotlivostech jsou přípustny jen potud, pokud se jimi neruší identita činu obžaloby. Jsou-li tu dvě okolnosti mající tytéž právní účinky, mohou v tutéž otázku vedle sebe alternativně býti pojaty. Avšak tento způsob kladení otázek se neodporučuje; rovněž není radno klásti dvě otázky alternativní. Kdežto změna v podrobnostech má tudíž vliv toliko na formulování jedné otázky, dává změna ve věci hlavní, zejména změna v právním posuzování skutku jako celku nebo změna celého stavu věci podnět k otázce, která meze jediné otázky druhdy daleko přesahuje. Tato otázka odpovídá netoliko právu žalobcovu, aby se o jeho žalobních tvrzeních porotci vyslovili, nýbrž i právu žalovaného, aby totiž na jeho obranu v právním i skutkovém ohledu při kladení dotázek byl brán zřetel. Jmenovitě může obžalovaný žádati, aby v dotázky byl pojat jiný delikt než žalobní nebo jiný způsob viny (pachatelství, spoluvina, účastenství, pokus) nebo konečně materielní důvody trestnosť skutku vylučující nebo zrušující. Rovněž žalobce může — trvaje na své obžalobě — její eventuelní modifikaci na zřeteli míti a žádati dotázky takového znění, aby jimi buď žalobu aspoň se změnou nebo seslabenou zachránil nebo po případě dle výsledků projednávání ještě přiostřil. Soudce pak musí veškeré tyto možnosti — ovšem v jistých mezích — porotcům ve formě dotázek předložiti, při čemž musí šetřiti

logické a právní jejich souvislosti. Tak na místo dotázky jedné nastupuje pak celý systém dotázek. Sestavení dotázek bývá někdy velmi obtížným a spletitým a jest bez odporu nejtěžším úkolem řízení porotního.

3. Individualisování a specialisování činu: Podle § 318 tr. ř. mají býti pojaty v hlavní otázku zvláštní okolnosti skutku co do místa, času, předmětu atd. potud, pokud jest to nutno ku zřetelnému označení skutku nebo ku rozhodnutí o nárocích náhradních. Toto t. zv. individualisování skutku má býti takového způsobu, aby jednak obsahovalo všechny momenty obranu obžalovaného usnadňující, jednak aby případ úplně vyčerpalo tak, aby nemohl býti již podnětem k opětnému stíhání téhož obžalovaného. Ovšem jest samozřejmo, že v této příčině nelze stanoviti všeobecného pravidla, nýbrž že nutno vždy hleděti k okolnostem konkrétního případu. — Od individualisování skutku dlužno rozeznávati t. zv. specialisování jeho, kteréž záleží v tom, že oproti každému znaku zákonnému se v konkrétním případě staví určitá okolnost skutková dotyčného případu. Kdežto individualisování skutku, jak z povahy věci a ze zákona vysvítá, se vyhnouti nelze, není specialisování skutku nezbytně nutno (roz. kas. dv. č. sb. 31), leč jeví-li se toho potřeba (§ 323 odst. 3 tr. ř.).

IV. Druhy dotázek.

Aby se vyčerpala veškera látka líčení a aby se oběma stranám učinilo po právu, jest z pravidla potřebí několik dotázek, jež ovšem musí býti v logickém spojení a jež musí navzájem se doplňovati. Rozeznáváme následující druhy dotázek:

1. Hlavní dotázka a dotázky dodatečné:

a) Jakožto hlavní dotázku označuje zákon dotázku znějící na skutek obžaloby. Dotázka tato dle § 318 tr. ř. musí zníti, zdali obžalovaný jest vinen tím, že ten a ten skutek spáchal. Ve slově »vinen« má býti soustředěn výsledek všech úvah týkajících se všeobecné skutkové povahy činu, zejména též pokud jde o důvody beztrestnosti nebo důvody trest vylučující. Proto není též potřebí o těchto důvodech zvláštní dotázky klásti, pokud ovšem se porotci v právním poučení na význam slova »vinen« upozorní. Nicméně může pro obžalovaného někdy býti zvláštní vytknutí důvodu trestnost vylučujícího důležito.

b) Zákon (§ 319 tr. ř.) nařizuje soudu, aby ve případě, že by tvrzena byla nějaká okolnost tvořící důvod beztrestnosti nebo okolnost trest vylučující, ač nejde li o některý případ § 317 — totiž nebylo-li tu oprávněného žalobce, ustoupil-li tento před rozsudkem od obžaloby (§ 259 č. 1. a 2.), pominula-li trestnost promlčením nebo udělením milosti, nebo konečně je-li dle procesného práva stíhání vůbec vyloučeno, ve kterýchžto případech má obžalovaný býti ihned osvobozen — položil porotcům otázku tomuto tvrzení odpovídající (t. zv. dotázka dodatečná). Dotázky dodatečné mají dále za účel specialisovati otázku hlavní. Dle § 323 tr. ř. klade se dotázka dodatečná, aby v případě přisvědčení k otázce hlavní zákonný znak u ní uvedený byl vztažen na skutečný poměr jemu odpovídající.

Konečně mohou býti kladeny dodatečné dotázky ku bližšímu označení dotázky hlavní nebo určité okolnosti v ní obsažené ku př. ku číselnému označení velikosti škody.

2. Otázky eventualní. Kdežto dodatečné otázky slouží ku bližšímu určení otázky hlavní, ten neb onen znak skutku popírajíce nebo specialisujíce a vždy tudíž předpokládají přisvědčení k otázce hlavní, klade se eventualní

otázka naopak jen pro případ zamítnutí otázky hlavní a vstupuje tak na místo její; ona jest sama otázkou hlavní, jejíž zodpovědění závisí na zamítnutí původní hlavní otázky. Zákon (§ 320 tr. ř.) ukládá soudnímu dvoru povinnost tyto otázky klásti, byly-li tvrzeny okolnosti, jichž pravdivosť by měla za následek, že by obžalovaný byl vinen toliko pokusem zločinu nebo přečinu nebo jen účastenstvím, po případě spoluvinou. Vše, co platí o otázce hlavní, dlužno vztahovati též na otázku eventualní, zejména též musí býti zachována identita činu žalobního, ačkoli ovšem co do deliktu se velmi často vyskytnou odchylky od obžaloby.

3. Dotázky o přitěžujících a polehčujích okolnostech. Kdežto o všeobecných takovýchto okolnostech rozhoduje soudní dvůr, připouštějí se ohledně přitěžujících nebo polehčujících okolností, kteréž odůvodňují dle ustanovení tr. z. změnu sazby trestové nebo způsobu trestu (§ 322 tr. ř.). Otázky tyto jsou vzhledem ku svému poměru ku hlavní otázce otázkami dodatečnými. Ovšem zákon též dopouští, aby takové okolnosti po případě byly pojaty též v otázku hlavní.

V. Forma a pořad dotázek a rozdělení látky.

Zákon v § 323 ustanovuje, že otázky mají býti sestaveny tak, aby k nim bylo možno odpověděti prostým »ano« nebo »ne«, a že otázky dodatečné a eventualní mají býti výslovně označeny jako otázky platící toliko pro případ kladné resp. záporné odpovědi k otázce jiné. Otázky sestavuje soud. Při tom budiž ještě podotknuto, že porotci mohou k otázce částečně přisvědčiti a částečně ji zamítnouti; odpověď pak zní: »Ano, avšak nikoli s těmi neb oněmi okolnostmi v otázce uvedenými« (§ 328 tr. ř.). Otázky mají býti logické a pokud možná stručné.

V jednotlivostech budiž ještě podotknuto:

1. Co se týče otázek kumulativních, nelze položení jedné otázky pro dva z téhož skutku obžalované připustiti.

2. Otázky alternativní se sice připouštějí, avšak užívati jich není radno, jelikož mohou snadno vésti ku nedorozumění.

3. Otázky smíšené. Jelikož trestní zákon ustanovení pojmu jednotlivých trestných činů pojal netoliko ze skutečnosti a jednání, nýbrž i určitou způsobilost nebo povahu jejich, dlužno také tyto vlastnosti v otázky přibrati, k čemuž ovšem musí při právním poučení porotců přiměřeně býti poukázáno.

4. Otázky komplexní. Dvě skutečnosti vespolek nesouvisící, které by mohly býti předmětem samostatných rozhodnutí, v otázce jedné spojiti nelze. Tak na př. překročení mezí nutné obrany a delikt kulposní § 335 tr. z. (roz. kas. dv. č. sb. 289; zcela opáčně rozhodl kas. dv. v nál. č. sb. 823).

5. Konkurence. Při reální konkurenci činů trestných musí každý čin býti předmětem zvláštní dotázky. Při konkurenci ideální musí dotázka býti tak sestavena, aby z odpovědi bylo jasno, že porotci v témže skutku shledávají skutkové okolnosti dvou různých trestných činů.

6. Při pokračování v deliktu dlužno klásti toliko jedinou hlavní otázku na tento delikt, leč že by jednotlivé akty trestní činnosti byly stíhány jako delikty samostatné (roz. kas. dv. sb. č. 1029).

Konečně třeba podotknouti, že porušení předpisů §§ 318—323 tr. ř. tvoří důvod zmatečnosti (§ 344 č. 6 tr. ř.).

Dotazování se v trestním právu důchodkovém.

I. Při výslechu obviněného: Obviněnému mají se položiti otázky

1. všeobecné a sice o jmenu rodovém, křestním, stáří, místě narození, náboženství, jmenu rodičů, stavu, počtu dětí, výdělku, posledním pobytu, zda již jedenkrát byl ve vyšetřování, a konečně zdali ví, proč právě jest vyslýchán (§ 629 tr. z. důch.).

2. Otázky zvláštní: Zde platí následující základní zásady;

a) Nejasné a dvojsmyslné otázky jsou zapovězeny (§ 632 lit. d tr. z. důch.).

b) Suggestivní otázky se nepřipouštějí.

c) Otázky mají se obviněnému klásti v pořadí takovém, aby úřadu známé a jemu za vinu kladené okolnosti a průvodní prostředky zenáhla se objevovaly, se navzájem doplňovaly tak, aby vyslýchaný byl přesvědčen, že všeliké další popírání vůči očividným důkazům bylo by marným (§ 639 tr. z. důch.).

d) Objeví-li se ve výpovědi vyslýchaného nějaký odpor, má vyslýchající úředník, pokud to vhodným uzná, místa sobě odporující obviněnému přečísti a za vysvětlení tohoto odporu žádati (§ 640 tr. z. důch.).

e) Setrvá-li obviněný v podstatných kusech při lžích, mají se jemu předložiti důkazy jej usvědčující a jmenovati svědci; zapírá-li obviněný, musí býti vůbec dle předpisů zákona usvědčen (§ 641 tr. z. důch.).

f) Přizná-li se obviněný, mají se jemu klásti otázky za tím účelem, aby byl docílen pravý a dokonalý obraz činu skutečně spáchaného, jakož i všech jeho okolností (§ 642 tr. z. důch.).

g) Otázky, jež vyslýchanému se mají klásti, musí směřovati k tomu, aby bylo vyšetřeno vše, co by vyslýchanému, aniž by se jemu snad poskytla příležitost k vyváznutí, sloužilo k ospravedlnění a co by mohlo dokázati buď úplnou jeho nevinu neb aspoň menší stupeň viny (§ 644 tr. z. důch.).

3. Protokolování otázek a odpovědí:

a) Otázky obviněnému položené a jejich zodpovědění zapíší se do protokolu.

b) Obviněnému je volno svoji odpověď diktovati, ve kterémžto případě musí býti tato doslovně do protokolu zanesena.

c) Neužije-li obviněný tohoto svého práva, má býti odpověď jeho, pokud jest to možno, jeho vlastními slovy do protokolu zapsána a přečtena.

d) Žádá-li obviněný nějakou změnu, má se tato zaznamenati, aniž by se něco z toho, co již napsáno, škrtlo nebo změnilo (§ 663 tr. z. důch.).

e) Je-li třeba tlumočníka, musí býti tento vzat ve přísahu nebo aspoň na ni býti připamatován (§ 664 tr. z. důch.).

f) Je-li obviněný němý, umí-li však psáti, mají se jemu otázky ústně klásti, načež jest on povinen písemně odpověděti.

g) Je-li hluchý, a umí-li čísti a mluviti, kladou se jemu otázky písemně, avšak odpověď na ně děje se ústně. Kdyby němý neuměl psáti, hluchý čísti, nebo hluchoněmý čísti nebo psáti, má se povolati za tlumočníka osoba, která by byla s to hluchému znameními otázku pochopitelnou učiniti (§ 665 tr. z. důch.) anebo odpovědi němého z jeho znamení zřetelně seznati.

h) O každém kuse svědky potvrzeném má se obviněný, proti němuž výpověď za důkaz má sloužiti, vyslyšeti a tázati, zda proti osobě svědkově nebo jeho výpovědi ničeho nenamítá (§ 713 tr. z. důch.).

II. Při výslechu svědků a znalců.

1. Vyslýchání svědků a znalců, pak výslech obviněného, jejž nutno obeslati, pokud § 665 tr. z. důch. nedopouští výjimku, díti se má vždy ústně. Znalci mohou však své výpovědi též písemně podati. V případě tom připojí se jich písemné dobrozdání ku protokolu, do nějž se však podstatný obsah tohoto dobrozdání zapíše; znalci pak musí toto místo protokolu, jakož i své vlastní písemné dobrozdání podepsati (§ 668 tr. z. důch.).

2. Mají-li býti slyšeni svědci, jichž výpověď nevztahuje se hlavně na místní okolnosti, sluší dožádati příslušný úřad jich bydliště za předsevzetí jich výslechu. Úřadu tomu mají se sděliti všecky otázky, jež svědkům kladeny býti mají, pak všecky okolnosti, jež by dle své povahy mohly k tomu přispěti, aby se věc vysvětlila (§ 582 tr. z. důch.).

3. Otázky: Osoba ručící jest oprávněna svědkům předložiti zvláštní otázky. Vyšetřujícímu úřadu pak náleží, pokud toho vyhledává úplnost a důležitost vyšetřování, pak spravedlivé rozsouzení věci, užiti poznámek osoby ručící, třebas by proti ní řízení ještě zavedeno nebylo (§ 787 ad c. tr. z. důch.).

Dotazování se v řízení soudním.

A) Rozepře civilní:

I. Při výslechu svědků:

1. Soudce jest povinen z povinnosti úřední položiti svědkům dotázky všeobecné za tím účelem, aby seznal, zda a pokud ten který svědek jest zavržitelný nebo vadný. Tyto dotázky musí soudce svědkům položiti, jinak by nastal důvod zmatečnosti (§ 152 s. ř.). Všeobecnými otázkami mají se zjistiti osobní vlastnosti a poměry svědkovy, jeho stáří, stav, zaměstnání, jeho příbuzenský poměr ku dokazovateli a jeho úplná nepředpojatost. Dále jest povinností soudcovou, aby se úplně přesvědčil o tom, zda svědek vypovídá o okolnostech, jež z vlastní zkušenosti poznal čili nic; musí se zvlášť o to postarati, aby co nejurčitěji zjistil všecky skutečnosti, o něž se výpovědi svědkovy opírají; soudce má vyšetřiti materielní pravdu, má vypátrati skutečnosti a okolnosti, z nichž svědek čerpá své výpovědi, zkrátka má zjistiti příčinu vědění svědkova (ratio scientiae) (§ 153 a 154 tr. ř.). Má-li soudce této své zákonem stanovené povinnosti úplně zadost učiniti, musí jemu býti dáno neomezené právo z povinnosti úřední klásti svědkům otázky, jež uzná za nutné k objasnění a doplnění jich výpovědí. (§ 18. zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.)

2. Dotázky stran.

a) Probatovi (straně, proti níž důkaz se vede) je volno své zvláštní dotázky t. j. dotázky ku jednotlivým průvodním článkům předložiti při stání (§ 151 tr. ř.). Těmito dotázkami obmýšlí protivník dokazovatelův seslabiti nebo poraziti nabídnutý důkaz. Při řádném důkazu svědeckém musí za každým průvodním článkem následovati výslech o dotázkách k němu náležejících (dv. d. ze dne 6. července 1787. sb. z. s. č. 690).

b) Strana, ku výslechu svědků se dostavivší, může prostřednictvím soudce nebo dovolí-li tento, i přímo klásti svědkům otázky, které uzná

za nutné ku objasnění a doplnění jich výpovědí. Totéž právo přísluší odpůrci dokazovatele, jestliže opominul podati dotázky písemné (§ 20 jmen. z.).

c) Otázky, jakož i předložené dotázky, jež uzná soudce za nepřiměřené, nebo jež dle obsahu přísudku jsou vyloučeny, musí odmítnouti, a toto v protokolu s udáním důvodu poznamenati. Proti odmítnutí nějaké otázky nebo dotázky není žádného samostatného právního prostředku; strana má však právo spojiti svou stížnost s odvoláním proti rozsudku ve věci hlavní (§ 21. jmen. z.).

d) Předsebeře-li výslech svědka soudce dožádaný, může odpůrce dokazovatelův své dotázky dožádanému soudci přímo zaslati (§ 22. jmen. z.).

Dle platného řízení soudního není svědkům a znalcům volno, odepříti odpověď na jednotlivé otázky, naopak oni jsou pod pokutou (peněžní nebo vězením) zavázáni pod přísahou zodpovídati všecky otázky, které stranami nebo soudcem byly jim položeny nebo tímto jen připuštěny. Naproti tomu nový soud. ř. (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.) poskytuje celé řadě svědků právo odepříti výpověď svědeckou ve příčině jistého druhu otázek. — Svědek může totiž odepříti odpověď:

1. na otázky, jichž zodpovědění mohlo by míti za následek stíhaní trestní, nebo jež by mohlo způsobiti hanbu svědkovi nebo jeho manželi, neb osobě, s níž svědek jest spřízněn v linii přímé nebo pobočné až do druhého stupně nebo sešvakřen, anebo s kterou je v poměru zvolitelském, dále jeho pěstounům nebo schovancům, jakož i poručníkovi nebo poručenci;

2. na otázky, jichž zodpovědění mohlo by svědkovi neb osobám pod č. 1. jmenovaným způsobiti bezprostřední škodu majetkovou;

3 Ohledně skutečností, o kterých by svědek nemohl vypovídati bez porušení své povinnosti státem uznané, pokud ovšem povinnosti té nebyl sproštěn.

4. Ve příčině toho, co bylo svědkovi jako advokátovi jeho stranou svěřeno.

5. Otázky, na něž by svědek nemohl odpověděti bez porušení uměleckého nebo živnostenského tajemství (§ 321 nov. s. ř.).

Svědek, jenž nemíní vůbec vypovídati, nebo který jen některé otázky zodpověditi chce, jest povinen důvody svého zdráhání udati písemně neb ústně před stáním určeným ku jeho výslechu nebo při stání a dále jest povinen udání svá prokázati (§ 323 nov. s. ř.). O tom, zda-li jest zdráhání svědkovo oprávněným, rozhodne soud (§ 326 nov. s. ř.).

II. Při výslechu znalců.

Stranám sporným je volno připomenouti znalcům, cokoli za vhodné uznají (§ 195. s. ř.). Strany mohou se při tom dáti zastupovati nebo podporovati netoliko advokáty nýbrž i osobami odborně vzdělanými (ku př. ku posouzení stavby mohou si přibrati stavitele) (viz roz. ze dne 25. ledna 1881 č. 613. sb. 8850). Kromě toho mají strany právo klásti znalcům vhodné otázky ku věci náležející a není tudíž třeba při znalcích žádných průvodních článků (dv. d. ze dne 15. ledna 1787 sb. z. s. č. 621. lit. gg.). Soudce má zde rovněž právo a povinnost klásti znalcům otázky, které uzná ku objasnění a doplnění jich výpovědí nutnými.

B) Řízení trestní.

I. Dotazování se svědků.

1. V řízení vyšetřovacím.

a) Svědek má býti tázán na jméno křestní a rodové, stáří, místo narození, stav, zaměstnání, živnost, bydliště a dle potřeby i na jiné osobní poměry, zvláště má se zjistiti poměr jeho k obviněnému nebo ku ostatním při vyšetřování zůčastněným osobám. Uzná-li soudce vyšetřující za nutné, může se tázati svědka, byl-li již v trestním vyšetřování a jaký mělo vyšetřování to výsledek (§ 166 tr. ř.). Též nepravdivé zodpovědění těchto generálních otázek podlehá sankci § 199 tr. z. (roz. ze dne 6. října 1886 č. 5407 sb. č. 958).

b) Otázky, které v sobě již zahrnují skutečnosti, jež teprv výpovědí svědeckou mají zjištěny býti, mají se pokud vůbec možno pominouti a kladou-li se, mají se do protokolu zvláště poznamenati (§ 167. tr. ř.).

2. Při hlavním přelíčení.

a) Vedle předsedy mohou i ostatní členové soudního dvoru, dále obžalovaný, žalobce i soukromý účastník, jakož i jich zástupcové každé vyslýchané osobě otázky klásti. Předseda má právo odmítnouti otázky, jež se mu zdají býti nepřiměřenými (§ 249. tr. ř.).

b) Odmítne-li předseda otázku, není to důvodem zmatečnosti, leč strany mají na vůli vyžádati si dle § 238. tr. ř. rozhodnutí soudního dvoru (roz. ze dne 23. listopadu 1877 č. 9052.). Též porotcům přísluší právo klásti svědkům otázky (§ 315. tr. ř.).

II. Dotazování se znalců.

1. V řízení vyšetřovacím: Vyšetřující soudce klade znalcům otázky, jež za potřebné uzná. Znalci mohou žádati, aby jim ze spisů nebo výslechem svědků podána byla vysvětlení o okolnostech, na základě kterých své dobrozdání učiniti mají (§ 123. tr. ř.).

2. Pro hlavní přelíčení platí při dotazování se znalců tatáž pravidla jako při výslechu svědků (§§ 249. a 315. tr. ř.).

III. Dotazování se poškozeného. Osoba zločinem nebo přečinem poškozená má býti zvláště na to tázána, zda-li se ku trestnímu řízení připojuje. I když jest poškozený zároveň žalobcem, platí pro dotazování se jeho táž pravidla jako pro dotazování se svědků (§ 172 tr. ř.). Právu otázky klásti odpovídá povinnost svědků a znalců na otázky jim dané a soudem připuštěné odpovídati, ač nepřísluší-li svědkům právo svědectví odepříti (§§ 151., 152., 153. tr. ř.).

IV. Dotazování se obviněného (viz čl. Obviněný a Přelíčení hlavní).

Dovolená ve službě vojenské.

I. Pojem.

Dovolenou v širším smyslu rozumí se sproštění služby vojenské, jež udílí představený aneb úřad vojenský na určitý čas. V užším smyslu znamená pak dovolená výhody, jež propůjčuje zákon branný jistým kategoriím branců. Od dovolené liší se podstatně úřední zbavení služby (suspense); neboť dovolená povoluje se jen na určitou dobu, kdežto suspense má místo na základě úředního opatření na dobu neomezenou. Za povolení dovolené třeba podati žádost, která musí býti odůvodněna: zvláštními okolnostmi, rodinnými udalostmi nebo jinými poměry.

II. Druhy dovolené.

Dle předpisův o dovolené gážistů vojska, kteréž platí i pro osoby stojící ve službách námořnictva, zemské obrany, honvédův, po případě četnictva rozeznává se:

1. Dovolená na krátký čas, která může býti povolena dvakráte do roka vždy na 14 dní, dopouští-li toho služba. Prosbu za dovolenou třeba přednésti ústně nebo písemně představenému, který oprávněn jest dovolenou takovou udíleti. Dovolená může býti prodloužena jen za příčinou neodkladných záležitostí rodinných nebo pro těžkou nemoc, kteréžto příčiny musí býti úředně stvrzeny, a žadatel musí složiti taxu odpustnou, která obnáší za každý týden čtvrtinu měsíčního platu jeho.

2. Dovolená za příčinou záležitostí rodinných nebo jiných poměrů osobních. Dovolená druhu prvnějšího povoluje se zpravidla až na 8 neděl každý druhý rok, může však prodloužena býti až na šest měsíců nebo povolena ve dvou letech po sobě jdoucích, prokáže-li se nutnost její a složí-li se taxa odpustná.

Ku dovolené za příčinou poměrů osobních, při níž odpadá taxa odpustná, náleží

a) dovolená, která se udílí za příčinou odbývání prakse služební za účelem přestoupení do civilní služby státní;

b) dovolená za příčinou přípravy ku zkoušce pro vyšší službu soudní nebo ku zkoušce lékaře štábního (2 měsíce) nebo za příčinou odbývání noviciátu pro německý rytířský řád (na jeden rok, taxa odpustná však musí se složiti). Žádosti za tyto dovolené musí podány býti vždy písemně (50 kr. kolek) představenému velitelství; žádosti buď přiložen kolek za jeden zlatý na certifikát odpustný, který, zní-li na dobu osmidenní, podléhá tomuto poplatku kolkovému.

3. Dovolená z příčin zdravotních udílí se po přestálé nemoci až na dobu tří měsíců. Žádost písemná musí doložena býti vysvědčením, které vydává graduovaný lékař vojenský.

4. Dovolená z příčin služebních anebo ze zvláštních příčin mimoslužebních. K prvnější náleží dovolená s čekavným, ke druhé dovolená se srážkou všeho platu. Touto dovolenou, která jest jaksi totožnou s odpočinkem civilních úředníků státních, vřadí se osoba dotyčná do stavu nadpočetnosti.

Dovolenci s čekavným anebo se srážkou platu zůstanou však ve svazku aktivním a podléhají tudíž, byť i měli během dovolené zaměstnání občanské, ve věcech disciplinárních a trestních příslušnosti vojenského soudu.

Dovolená s čekavným má místo buď na vlastní žádost aneb může býti nařízena, avšak vždy jen na základě nálezu komise superarbitrační, kteráž opět po uplynutí dovolené rozhoduje, má-li býti dovolenec znovu přidělen čili nic.

Dovolenou se srážkou všech platů povoluje jen říšské ministerstvo války, po případě rak. aneb uher. ministerstvo obrany zemské a sice zásadně vždy jen na dobu jednoho roku. Žádosti musí se přiložiti úředně ověřený průkaz, že žadatel může se po dobu dovolené sám z vlastních prostředků vydržovati přiměřeně stavu svému, t. j. že roční příjmy jeho rovnají se ročnímu platu jeho. Ve případě mobilisace musí všichni dovolenci až na nemocné, jichž doprava není možnou, a až na dovolence s čekavným, kteříž ihned postaveni buďtež před komisi superarbitrační, dostaviti se ke svým sborům, aniž by teprve vyčkali rozkazu. Doba dovolené s čekavným anebo se srážkou nepočítá se při vyměřování výslužného v dobu služební (§ 14. zák. ze dne 27. prosince 1875).

III. Dovolená poddůstojníků a mužstva.

Sem náleží: 1. dočasná dovolená mužstva (k němuž též náležejí zástupci důstojničtí a gážisté bez třídy služební), která se udílí na dobu tří měsíců. Všechny ostatní dovolené jsou trvalými.

2. Dovolená, která nemá potřebí zvláštního odůvodnění, může býti udělena poddůstojníkům a vojínům po třech letech služebních každého druhého roku až na 8 neděl.

3. Poddůstojníkům, kteří neslouží ještě 3 léta, může býti dána dovolená každoročně na 14 dní, vojínům pak na 8 dní, pokud toho ovšem služba dovoluje.

4. Za příčinou záležitostí osobních může býti dána dovolená až na 6 měsíců poddůstojníkům, kterým přísluší nárok na vstoupení v civilní službu státní nebo kteří již 11. rok služby vojenské dosluhují a kteří připuštěni jsou ke zkusné praksi při některém úřadu státním. Dovolenci tito setrvají však ve stavu služby činné.

5. Za zvláštních pozoruhodných okolností, které úředně prokázány býti musí, může býti každému poddůstojníku a vojínu dána dovolená nejvýše osminedělní.

6. Dobrovolníci jednoroční obdrží během služby presenční nejvýše dvakráte dovolenou čtrnáctidenní, dokáží-li nutnou její potřebu.

7. Dovolená z příčin zdravotních uděluje se na základě vysvědčení vydaného aktivním lékařem vojenským na dobu nejdéle 3měsíční.

Jednoroční dobrovolníci musí po uplynutí jednoroční služby presenční dosluhovati, trvala-li jich dovolená za příčinou nemoci déle než 4 týdny.

IV. Dovolené trvalé požívají branci na základě § 34 odst. 11. bran. z. odvedení, když si byli odbyli osminedělní výcvik, po ostatní část tříleté služby presenční Tito dovolenci musí se však účastniti cvičení vojenských a shromáždění kontrolních a ve případě mobilisace musí ihned bez výjimky službu nastoupiti. Trvalá tato dovolená jest však omezena tím, že dovolenci každoročně v měsíci lednu dle § 60 odst. 5. branných předpisů díl I. musí prokázati, že příčina trvalé dovolené nepominula. Pominula-li příčina trvalé dovolené, jest dovolenec povinen zbývající část 3leté služby presenční odsloužiti.

Zvláštním způsobem trvalé dovolené jest dovolená, jež uděluje se na základě § 32 odst. 2. bran. zák. oněm odvedeným chovancům ústavů učitelských, kteří 1. března roku odvodního v posledním ročníku se nalézají. Dle § 52 odst. 4 branných předpisů I. díl musí tito dovolenci nejdéle do konce prosince roku odvodního prokázati, že zastávají systemisované místo učitelské na škole obecné nebo měšťanské, ježto by jinak byli povoláni do služby presenční. Vykáží-li, že takové místo učitelské obdrželi, přeloží se dle § 50 odst. 1. předpisů braných I. díl do náhradní zálohy, čímž dovolená pomíjí. Žádosti za tuto dovolenou vysvědčením frekventačním příslušného ředitelství školního opatřené podati dlužno nejdéle do 31. července roku odvodního u příslušného okresního úřadu politického (magistrátu). Význam »trvalá dovolená«, kterého se nyní ještě často užívá, jest ve smyslu zákona nesprávným, protože všichni trvalí dovolenci jsou nyní vřaďováni do náhradní zálohy. Trvalá dovolená liší se od dočasné podstatně tím, že trvalí dovolenci náležejí neaktivnímu stavu služby vojenské, takže dle § 62 branného zákona nepodléhají po dobu trvání tohoto poměru pravomoci soudů vojenských.

Doznání ve sporu (confessio).

Doznání podává úplný důkaz o okolnostech, na které se vztahuje, a ve sporu, ve kterém učiněno bylo (§ 107 s. ř.).

1. Doznání jest výslovné, když sporná strana okolnost protivníkem tvrzenou soudně výslovně za pravdivou uznává, doznání jest mlčky učiněno, když skutková okolnost protivníkem tvrzená se nepopírá (§ 11 s. ř.).

2. Úplné nebo částečné jest doznání, když buď všecka skutková udání protivníkova bez výjimky za pravdivá se uznávají, neb uznávají-li se toliko některá jeho tvrzení.

3. Kvalifikované doznání jest doznání s připojenou doložkou neb omezením (confessio cum qualitate adjecta).

4. Soudní a mimosoudní doznání.

a) Soudní doznání jest potvrzení okolností pro právo protivníkovo rozhodných (relevantních) stranou ve sporu učiněné. Předmětem doznání jsou okolnosti nejen skutkové, nýbrž i okolnosti povahy právní, které tvoří základ nároku žalobního neb obrany, a může se tudíž doznání vztahovati též na jakost práva bytu jakožto služebnosti užívání (roz. nejv. s. dv. ze dne 16 dubna 1885 č. 2665 sb. »Gl. U.« č. 10531). Za stranu ku sporu způsobilou činí doznání s právním účinkem beze zvláštní plné moci zástupce, za stranu nezpůsobilou poručník neb opatrovník, aniž by měl k tomu zapotřebí zvláštního souhlasu (§ 108 s. ř.). Doznání jednoho ze společníků rozepře působí toliko proti tomuto, nikoli též proti ostatním, jež doznání neučinili (§ 10 s. ř., § 175 západoh. s. ř.). Doznání musí býti opravdově učiněno; není třeba, aby přijato bylo druhou stranou, a jest neodvolatelné. O tom, jaký význam má odvolání doznání učiněného v řízení bagatelním, rozhoduje soudce, uváživ bedlivě všechny okolnosti. Omyl vylučuje účinek doznání. Bylo-li ve sporném spise omylem doznání učiněno, v pozdějším spise ale vysvětleno, že se tak stalo omylem, nemůže to doznávajícímu býti na ujmu (roz. nej. s. dv. ze dne 18. dubna 1866 č. 2752 sb. »Gl. U.« č. 2159). Po srotulování sporu mohou býti odčiněny účinky chybného doznání strany restitutione ob noviter reperta (roz. nejv. s. dv. ze dne 28. března 1878 č. 13472 sb. »Gl. U.« č 6888), účinky doznání právního přítele restitucí pro špatné zastupování (ob malam defensionem). Účinku nemá doznání překážky manželství nebo důvodu rozloučení manželství (§ 99 a 115 o. o. z., § 13 a 14 dv. d. ze dne 23. srpna 1819 sb. z. s. č. 1595, roz. nejv. s. dv. ze dne 28. září 1881 č. 6226 sb. »Gl. U.« č. 8508). Sporno jest, má-li účinek doznání o přijetí věna beze zřízení notářského aktu; kladně zodpovědělo tuto otázku roz. nej. s. dv. ze dne 28. dubna 1889 č 2035 sb. »Gl. U.« č. 12659. Soudní doznání má za následek, že doznaná okolnost pokládá se pro tento spor za úplně prokázanou (§ 107 s. ř., 173 západohal. s. ř.), tak že důkaz nabízený druhou stranou odpadne. Dle své vnitřní povahy jest vědomě učiněné soudní doznání odřeknutím se důkazu druhou stranou nabízeného. Pojímá-li se soudní doznání jako vzdání se sporného práva, pokud toto závisí na pravdivosti doznané okolnosti (Ullmann, Civ. Proces), jest to důsledek doznání, který sahá zajisté dále, nežli skutečný úmysl doznávajícího. Sporno jest, zda při kvalifikovaném doznání má doznávající dokázati svou opravnou doložku nebo zda protivník má dokázati opravené tvrzení. (Záporné roz. nejv. s. d. ze dne 10. února 1875 č. 116 sb. »Gl. U.« č. 6737, ze dne 4. dubna 1878 sb. »Gl. U.« č. 6904, ze dne 23. června 1880 č. 7266 sb. »Gl. U.« č. 8028, ze dne 6. června 1883. č. 5429 sb. »Gl. U.« č. 9469, ze dne 21. června 1883 č. 6915 sb. »Gl. U.« č. 9487.)

b) Mimosoudní doznání jest stranou učiněné stvrzení pravdy sporných skutečností, jež stalo se mimo spor. Soudní řád přikládá mimosoudnímu doznání plnou moc průvodní, bylo-li učiněno na dotaz někoho, o němž doznávající věděl, že jemu na tom záleží, aby pravdu zvěděl (§ 110 s. ř., 176 západoh. s. ř.). Doznatel musí býti nade vši pochybnost tělesně i duševně schopen pravdu vyjeviti, musí tedy býti též dospělým. Pochybno jest, jaká průvodní moc přikládati se má mimosoudnímu doznání osob mladistvých (pod 20 resp. 18 let), má-li se pokládati za bezúčinné nebo dle analogie §. 142. *e)* a *f)* s. ř. (§ 217 *e)* a *f)* západohal. s. ř.) za vadné. Sporno jest, zdali zástupce vůbec může s účinkem mimosoudně jistou okolnost proti své straně doznati (uznáno v rozh. ze dne 20. ledna 1881 č. 13.112 sb. »Gl. U.« č. 8259), aneb omezuje-li se účinnost mimosoudního doznání jeho toliko na jeho vlastní jednání (anal. § 207 s. ř., 280 západohal. s. ř.). Za osoby, kterým na zvědění pravdy záleží, dlužno považovati protivníka, jeho zástupce a úřady. Sluší tedy doznání učiněné obviněným před soudcem vyšetřujícím nebo ve hlavním přelíčení pokládati za mimosoudní doznání ve smyslu s. ř. (rozh. nejv. s. dv. ze dne 29. září 1881 č. 8877 sb. »Gl. U.« č. 8512, ze dne 12. dubna 1883 č. 15.104 sb. »Gl. U.« č. 9386, ze dne 7. října 1886 č. 10.617 sb. »Gl. U.« č. 11.198). Mimosoudním doznáním jest, zařadí-li se pohledávka beze vší námitky do inventáře, neb uzná-li se při narovnání pozůstalostním za pravou (rozh. nejv. s. dv. ze dne 2. listopadu 1877 č. 2259 sb. »Gl. U.« č. 6618). Doznání učiněné před správním úřadem platí za mimosoudní doznání (rozh. nejv. s. dv. ze dne 7. srpna 1885 č. 9231 sb. »Gl. U.« č. 10.666). Bylo-li učiněno doznání nemající náležitostí § 110 s. ř., postrádá průvodní moci: dle Cansteina doplňuje se takovým mimosoudním doznáním důkaz poloviční. Dle výslovného ustanovení zákona neplatí prohlášení strany učiněná před obecními prostředkujícími úřady za mimosoudní doznání (§ 4. zák. ze dne 29. září 1869 č. 150 ř. z., § 19. zák. ze dne 10. února 1873 č. 12. z. z. pro Čechy). Sporno jest, zda-li doznání, učiněné ve sporu dřívějším, má se ve sporu pozdějším pokládati za doznání mimosoudně učiněné (tak rozh. nejv. s. dv. ze dne 20. ledna 1881 č. 13.112 sb. »Gl. U.« č. 8259; jinak soudí Ullmann, Civ. Process). Bylo-li popřeno mimosoudní doznání, musí je dokázati ten, jenž je tvrdí, že bylo učiněno, při čemž připouštějí se všechny průvodní prostředky soud. řádu, tedy také hlavní a doplňovací přísaha (rozh. nejv. s. dv. ze dne 3. října 1880 č. 8688 sb. »Gl. U.« č. 8053). Doznání vyvráceno býti může důkazem, že se stalo ze žertu nebo jen na oko, nebo důkazem, že doznaná okolnost není pravdivou. Předmětem mimosoudního doznání jsou skutečnosti; zda-li též právní nároky, jes sporno. Rozh. nejv. s. dv. ze dne 22. prosince 1881 č. 13.295 sb. »Gl. U.« č. 8599, ze dne 20. března 1879 č. 14.451 sb. »Gl. U.« č. 7383 pokládají uznání právních nároků za mimosoudní doznání.

Velmi sporná jest otázka, zdali mimosoudní doznání, zmíněné v §. 163. o. o. z. odst. 2., požadavkům §. 110 s. ř. vyhovovati musí čili nic, má-li účinným býti proti doznateli. Záporně vyjádřuje se rozh. nejv. s. dv. ze dne 13. února 1852 č. 873 časop. »Ger. Zeit.« roč. 1856 č. 137, rovněž rozh. ze dne 29. července 1857 č. 6946 sb. »Gl. U.« č. 420 a ze dne 26. února 1861 č. 1237 sb. »Gl. U.« č. 1278; jiného náhledu jest Stubenrauch.

Nový soudní řád (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.) ponechává ocenění průvodní moci mimosoudního doznání soudcovskému roz-

hodnutí po zralém uvážení všech okolností; tím odpadnou všechny sporné otázky týkající se mimosoudního doznání. § 266 zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. ustanovuje: Skutečnosti stranou tvrzené nemají zapotřebí žádného důkazu, pokud byly protivníkem doznány buď ve přípravném spisu, nebo ve sporu při ústním řízení, aneb ve protokole před soudcem dožádaným sepsaném. K účinnosti soudního doznání skutečností nevyhledává se, aby doznání to protivníkem bylo přijato. Rozhodovati o tom, pokud takové doznání dodatky a omezeními stranou připojenými se zrušuje nebo ve své účinnosti se oslabuje, a jaký vliv na účinnost doznání má odvolání jeho, přísluší soudu po zralém uvážení všech okolností.

Doznání v trestním právu viz Obviněný.

Doznání v trestním právu důchodkovém.

Doznání jest průvodní prostředek, kterým v důchodkovém trestním řízení obviněný z přestupku se usvědčuje. Doznání činí buď plný důkaz, anebo musí po případě jinými důkazy býti doplněno.

I. Způsoby doznání.

1. Doznání jest řádným, bylo-li učiněno před vyšetřujícím úřadem důchodkovým, který složen jest dle §. 656 důch. tr. z., t. j., který se skládá z předsedy, zapisovatele a přísedícího. Řádné doznání jest výslovným, bylo-li učiněno ve stavu úplného vědomí, nikoli pouhým přisvědčením, nýbrž zřetelnou výpovědí o okolnostech, jež dokázány býti mají (§ 681 tr. z. důch.). Protokolární výpověď obviněného, že předložený spis všech podstatných okolností se týkající jest správným, sluší dle §. 681. důch. tr. z. pokládati za řádné doznání skutku, ač-li výpověď tato učiněna byla před komisí ve smyslu §§ 656 a 657 tr. z. důch. složenou (nál. spr. s. dv. ze dne 4. února 1890 č. 4239 z r. 1889, sb. »Budwinski« č. 5129 z r. 1890). Řádné doznání jest mlčky učiněno, když obviněný přes učiněné vyzvání před úřad se nedostaví, aneb nezodpoví otázky jemu položené, ač jemu bylo oznámeno, že takovéto jednání pokládáno bude za doznání mlčky učiněné (§ 682 tr. z. důch.).

2. Jednoduché jest doznání, které nebylo učiněno před řádným vyhledávacím a vyšetřujícím úřadem důchodkovým, nýbrž vůbec před úřadem neb úředníkem povolaným ku vyřizování předpisů důchodkových, a sice buď při sepisování skutkového stavu věci nebo při výslechu vůbec (§ 685 tr. z. důch.).

3. Ústní a písemné doznání rozeznává se dle toho, bylo-li učiněno protokolárně nebo písemně ve spisech trestního řízení důchodkového nebo jen ústně.

4. Úplné a neúplné doznání liší se dle toho, doznává-li obviněný všechny za vinu jemu kladené okolnosti, nebo jen některé z nich.

II. Průvodní moc doznání.

1. Okolnosti, které obviněný řádným doznáním přiznává, sluší vůči němu pokládati za úplně prokázané (§ 679 tr. z. důch.). Ministerstvo spravedlnosti udělilo vrchnímu soudu důchodkovému poučení, že ve smyslu § 679. tr. z. důch. činí řádné doznání plný důkaz proti obviněnému i bez okolností doznání podporujících, ač-li hodnověrnost důkazu tohoto odporujícími okolnostmi ve smyslu §. 677. tr. z. důch. podvrácena není (výn. min. fin. ze dne 6. listopadu 1856 č. 38.349/803).

2. Jednoduché doznání platí za důkaz, učinil-li je doznavatel ve stavu úplného vědomí nebyv k tomu ani donucen ani sveden, nikoli pou-

hým přisvědčením, nýbrž výslovným udáním okolností, o něž jde. Zároveň se vyhledává, aby doznání nestalo se toliko ústně, nýbrž též písemně, při sepsání skutkového stavu věci, ve protokole nebo v jiném spise, a aby bylo psáno neb aspoň podepsáno tím, kdo doznání činí, pokud tento psáti neumí, aby opatřeno bylo znamením jeho ruky za přítomnosti dvou nestranných svědků. Též musí se srovnávati pravost podpisu nebo znamení ruky, jakož i obsah doznání s ostatními vyšetřenými a jinak prokázanými okolnostmi (§ 686 tr. z. důch.).

3. Nebylo-li jednoduché doznání učiněno písemně, tvoří jen tehdy plný důkaz, je-li stvrzeno výpovědí bezvadného svědka, vinníka neb účastníka, aneb jednoho neb více svědků vadných (§ 710 tr. z. důch.).

4. Dozná-li sice obviněný přestupek, nikoli ale zároveň všechny ve příčině tohoto za vinu jemu kladené okolnosti, sluší toliko přestupek pokládati za dokázaný. Důkaz okolností od něho neuznaných musí proveden býti jinými průvodními prostředky, pokud toho ku rozhodnutí případu jest potřebí.

5. Doznání obviněného má stejnou průvodní moc na úkor toho, kdo za něj ručí, jako proti obviněnému samému, jenž doznání učinil. Ručitel může toto doznání jen potud v odpor bráti, pokud není opatřeno náležitostmi předepsanými pro usvědčení obviněného, aneb pokud by dle §. 687. tr. z. důch. obviněný učiněné doznání odvolati mohl.

III. Právní účinky doznání.

1. Doznání jest okolností polehčující (§ 92. odst. 9. tr. z důch.).

2. Plynou-li při sumárním výslechu z doznání okolnosti, které pro vyšetření skutkového stavu věci jsou důležity, mohou tyto okolnosti býti rozřešeny, kdežto rozhodování o tom, zda-li doznání obviněného se shoduje s učiněnými udáními, v sumárním výslechu místa nemá (§ 590. tr. z. důch.).

3. Řádné vyšetřování musí býti zavedeno, nebyla-li záležitost řádným doznáním v zákonné formě učiněným tak objasněna, že ani ku vyšetření skutkového stavu věci ani ku vynesení nálezu žádného dalšího vyšetřování třeba není. Jednoduchým doznáním ve spisu o skutku sepsaném nesmí se ještě vyšetřovací jednání pokládati za skončené (dv. d. ze dne 23. srpna 1839 č. 37456).

4. Udání vzbuzuje právní podezření, když někdo, aniž by jevil známky duševní slabosti, sám úřadu nebo veřejné osobě udává se vinným určitého přestupku (§ 603. ad 3. tr. z. důch.).

5. Pak-li vyslýchaný při řádném výslechu ihned z počátku nebo během dalšího výslechu doznání učiní, má se výpověď jeho nepřetržitě vyslechnouti a otázkami jen potud doplňovati, aby takto podáno bylo úplné vylíčení činu skutečně spáchaného, jakož i vedlejších okolností (§ 642. tr. z. důch.).

IV. Odvolání doznání.

Doznání výslovně nebo mlčky učiněné, zákonnými náležitostmi opatřené nezruší se dodatečným popřením, odvoláním neb uvedením okolností odporujících, leč by obviněný uvedl podstatnou příčinu svého nepravdivého doznání nebo takové okolnosti, které byvše pravdivými shledány doznání pochybným činí (§ 687. tr. z. důch.).

Dozorci školní okresní.

Okresní školní dozorce vykonává dohled jinak státu příslušící nad školstvím školního okresu ve příčině vychovávání a vyučování a sice dle zákonů v jednotlivých zemích na základě říš. zák. ze dne 25. května 1868

č. 48. ř. z. v tomto ohledu vydaných a sice pro Čechy, jest to zákon ze dne 24. února 1873 č. 17. z. z., jenž změněn byl zák. ze dne 24. června 1890 č. 461. z. z.; pro Bukovinu zák. ze dne 8. února 1869 č. 7. z. z., změněn § 20. zák. ze dne 26. listopadu 1874 č. 27. z. z.; pro Dalmacii zák. ze dne 8. února 1869 č. 6. z. z., změněn zák. ze dne 23. listopadu 1871 z. z. z r. 1872 č. 1., doplněn zák. ze dne 18. prosince 1874 č. 4. z. z.; pro Halič zák. ze dne 25. června 1874 č. 255. z. z., zák. ze dne 30. října 1880 č. 43. z. z.; pro Gorici a Gradisku zák. ze dne 8. února 1869 č. 9. z. z.; pro Istrii zák. ze dne 27. července 1875 č. 18. z. z.; pro Korutany zák. ze dne 8. února 1869 č. 10. z. z. a zák. ze dne 11. února 1873 č. 22. z. z.; pro Krajinu zák. ze dne 25. února 1870 č. 11. z. z. a zák. ze dne 9. března 1879 č. 13. z. z.; pro Moravu zák. ze dne 12. ledna 1870 č. 3. z. z.; pro Dolní Rakousy zák. ze dne 12. října 1870 č. 51. z. z., zák. ze dne 22. prosince 1875 č. 9. z. z. z r. 1876, ze dne 17. ledna 1888 a ze dne 19. prosince 1890 č. 47. z. z.; pro Horní Rakousy zák. ze dne 21. února 1870 č. 9. z. z. a zák. ze dne 4. ledna 1885 č. 2. z. z.; pro Solnohradsko zák. ze dne 31. prosince 1874 č. 8. z. z. z r. 1875; pro Slezsko zák. ze dne 28. února 1870 č. 18. z. z., změněn zák. ze dne 26. února 1890 a ze dne 11. prosince 1890 č. 3. z. z. z r. 1891; pro Štýrsko zák. ze dne 8. února 1869 č. 11. z. z., změněn zák. ze dne 11. července 1886 č. 31. z. z.; pro Tyrolsko zák. ze dne 30. dubna 1892 č. 7. z. z. a pro Vorarlbersko zák. ze dne 28. února 1869 č. 14. z. z.; pro město Terst a okolí není ještě zákon o dohledu školním a platí zde min. nař. ze dne 10. února 1869 č. 19. ř. z. Zároveň přísluší okresnímu školnímu dozorci dohled nad vyučováním náboženství a sice v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních a Horních Rakousích, ve Štýrsku a v Istrii; v ostatních zemích přísluší dohled nad vyučováním náboženství příslušnému vyššímu úřadu, nikoli okresnímu školnímu dozorci; státní dohled má se v té příčině omeziti na zachování všeobecného školního řádu a učební osnovy. Jako státní funkcionář bývá okresní školní dozorce jmenován ministerstvem kultu a vyučování na základě návrhu (terna) zemské školní rady na dobu šesti let. Okresní školní dozorce má býti z pravidla vybrán ze stavu učitelského. Ředitelé a učitelé škol obecných a měšťanských, kteří povinni jsou vyučovati v některé třídě (učitelé škol středních, které nejsou státem vydržovány), mohou býti k úřadu okresního školního dozorce ustanoveni jen za souhlasu těch, kteří dotyčnou školu vydržují. Okresní školní dozorce jest zároveň členem okresní školní rady. Okres jemu podřízený obsahuje jeden anebo dle okolností i více školních okresů. Náklady okresního dozorce školního nese v Korutanech výhradně stát, v ostatních zemích pak jen částečně, a sice tím způsobem, že okresní školní dozorci, kteří pro dobu své činnosti úřední dovolenou obdrží, a berou nicméně příslušný plat, dostávají diety a cestovné v ročním paušálním obnosu ze státních prostředků, a že dále zapravuje stát náklady za supplování okresních školních dozorců z professorů nebo ředitelů škol středních jmenovaných; naproti tomu je-li jmenován okresní školní dozorce z učitelů škol obecných nese náklady supplování v tomto případě zpravidla fond školní. Okresní školní dozorce má sobě zjednati důkladnou znalost stavu obecného školství svého okresu a má se starati dle sil svých o zlepšení jeho. Za tím účelem koná občasné dohlídky a visitace škol. Jest též oprávněn udíleti rady ve příčině předmětů didakticko-paedagogických a sezná-li v tom ohledu nějaké nedo-

statky, má je ihned ústními pokyny odstraniti. Dozorce okresní řídí dále okresní konference učitelské.

Při návštěvách škol veřejných jemu přikázaných — vyjímaje cvičné školy při učitelských ústavech, které jsou přiděleny dohledu zemského školního dozorce pro školy národní — má okresní školní dozorce především hleděti:

1. Na veřejnou působnost místní školní rady a místního školního dozorce;

2. na zachovávání zákonných předpisů při přijímání a propouštění dítek;

3. na způsobilost, pilnost a vůbec na celé působení učitelů a na kázeň, pořádek a čistotu ve škole panující;

4. na zachovávání učebního plánu, na vyučovací methodu povšechnou, jakož i v jednotlivých odborech;

5. na prostředky učebné, učebné pomůcky, a zařízení školy;

6. na hospodářské poměry školy, a na to, zda-li učitel dostává úplně svůj důchod, a zda-li má ještě vedlejší nějaké zaměstnání, a jaké. Při návštěvě škol soukromých má okresní školní dozorce k tomu hleděti, zda-li vyhovují podmínkám, za kterých byly zřízeny a zda nepřekročují meze svého oprávnění. Okresní školní dozorci jsou povinni o své působnosti podávati okresní školní radě zprávy, které zároveň mají obsahovati přiměřené návrhy, jakož i ústní pokyny, které byli udělili. Zprávy tyto předkládají se zemské školní radě, která má při podávání zpráv ministerstvu kultu a vyučování k nim míti patřičný zřetel.

V Čechách může okresní školní dozorce nahlížeti do protokolů místní školní rady, kterouž má též právo svolati ke schůzi. Dále má zkoumati plány vyučovací, je schvalovati a vysvědčení způsobilosti učitelských sil zároveň s předsedou okresní školní rady podepisovati; ku veškerým návrhům okresní školní rady ve příčině definitivního obsazení učitelských míst, poskytování příplatků, dávání do výslužby a řízení disciplinárního, nutno připojiti dobrozdání okresního školního dozorce. Prozatimné obsazení uprázdněných učitelských míst a prozatimné přesazení učitelů z ohledu služebních může se státi jen za souhlasu okresního školního dozorce. Konečně muže okresní školní dozorce, nesouhlasí-li s okresní školní radou, vyžádati sobě rozhodnutí zemské školní rady.

Dozorci školní zemští jsou státní orgánové, jimž přikázán jest dohled svěřený zemské školní radě nad školami jí podřízenými. Dohled tento vykonávají zemští školní dozorcové bezprostředným vlivem na didakticko-paedagogické záležitosti škol a to občasnými inspekcemi, řízením zkoušek, dohlížením na působnost ředitelů škol, jakož i místních a okresních školních rad a p. Tito dozorcové jsou dle příslušných zemských školních zákonů členy zemské školní rady.

I. O zřízení a jmenování jich obsahuje říšský zákon ze dne 26. března 1869 č. 40 ř. z., resp. ze dne 6. dubna 1872 č. 77 ř. z. tato ustanovení: Zemští školní dozorci vstoupili na místo dřívějších školních radů a jsou jmenováni císařem ku návrhu ministra kultu a vyučování. K úřadu tomu jsou jmenovitě povoláni mužové, kteří osvědčili se ve veřejném úřadě učitelském buď v oboru vědeckém aneb didakticko-paedagogickém. Při jich ustanovení dlužno přihlížeti k tomu, aby zastoupeny byly obory vědění škol středních (humanitní a reální), jakož i k tomu, aby zastoupeny byly různé jazyky vyučovací na školách obecných a středních (§ 2). Zemských školních dozorců jest nejméně

36. Sídlo, jakož i obor působnosti jednoho každého určuje ministr vyučování, jenž udílí jim též potřebná nařízení. Zemští školní dozorci požívají služné 2100—2700 zl. Zemští školní dozorci jsou v VI. třídě hodnostní a požívají ve Vídni a v Terstu 450 zl. bytného, v ostatních místech 300 zl.: pro vdovy jich určena jest pense 500 zl. (§ 3). Jako náhradu cestovného v úředním svém obvodu, ať se týká tento jedné neb více zemí, obdrží zemští školní dozorci denní plat 5 zl. 50 kr. (nař. min. k. a vyuč. ze dne 7. dubna 1874 č. 2124); ohledně náhrady povozného platí ustanovení §§ 4, 5, 6 min. nař. ze dne 18. června 1873 č. 115 ř. z. Instrukce pro zemské školní dozorce vydaná min. nař. ze dne 11. července 1869 č. 322 č. 129 ř. z. obsahuje ustanovení všeobecná a zvláštní ustanovení pro dozorce škol obecných a středních.

II. Obor působnosti.

1. Zemští školní dozorci bez rozdílu mají se důkladně obeznámiti se stavem veřejných i soukromých učilišť jich dozoru svěřených a mají bezprostředně i prostředně pečovati o jich vývoj. Zvláště však přihlížeti mají k tomu, aby nebylo zneužíváno školy ku politickým, národnostním nebo náboženským rejdům. Každý zemský školní dozorce povinen jest vyříditi nejen ty záležitosti, jež týkají se stránky didakticko-paedagogické, nýbrž i ty, které jsou povahy hospodářské a správní, týkají-li se škol jemu svěřených a byly-li jemu přikázány předsedou zemského úřadu školního (zemské školní rady); (zemští školní dozorci nemají býti přetíženi záležitostmi jiného druhu konceptními), jež by jim překážely ve hlavním jich úkolu totiž dozoru k ústavům vyučovacím (min. výn. ze dne 1. července 1873 c. 8493). Zemští školní dozorcové mohou zemské školní radě na základě nabytých zkušeností činiti návrhy v záležitostech školních. Zemský školní dozorce má býti přítomen, po případě sám říditi vyšetřování, při nichž potřebí jest intervence orgánu zemské školní rady, a při kterých jedná se o didakticko-paedagogické záležitosti jeho oboru, nebo když tak ustanoví předseda zemské školní rady. Též konati má zemský školní dozorce pravidelné objížďky v zemi. Nastoupení cesty, směr a trvání její má oznámiti předsedovi zemské školní rady. Do 14 dnů po ukončení objížďky jest jemu podati zemské školní radě zprávu o výsledku cesty.

2. Dozorce pro školy obecné má nejdéle ve 3 letech na všechny školní okresy dohlednouti, a to v každém okresu na jednotlivé obecné školy každého druhu; při tom má býti přítomen vyučování, má nahlédnouti v úřední spisy, vyslechnouti stížnosti, zprávy a přání učitelů a orgánů školu spravujících a býti jim radou nápomocen. Didakticko-paedagogické nedostatky má ihned odstraniti, není však oprávněn vydati písemná nařízení. Na ústavy učitelské a školy cvičné třeba nejméně dvakráte v roce dohlédnouti. Po každé prohlídce má odbývati poradu s učitelstvem, a při tom výsledek prohlídky jim oznámiti a uděliti potřebné ústní pokyny. Dozorce pro školy obecné řídí ku vyzvání zemské školní rady zkoušky zralosti na ústavech učitelských. Týž věnovati má pozornost svou též okresním učitelským knihovnám, pak okresním a zemským učitelským poradám a pokud předsedou zemské školní rady k tomu jest ustanoven, má též předsedati zemským poradám.

3. Dozorci škol středních.

Dozorcům pro obory humanitní podřízena jsou gymnasia (též realná gymnasia), dozorcům pro obory reální podřízeny jsou školy reálné. Tito

dozorcové mají gymnasia a reálky svých obvodů alespoň jednou ve dvou letech důkladné prohlídce podrobiti, při čemž všímati sobě mají povšechného stavu dotyčného ústavu, přesvědčiti se o obsahu, methodě a výsledku vyučování a dle vlastního uvážení mají sami žáky zkoušeti, aniž by tím však vážnosti učitelově uškodili. Dále všímati si mají disciplinárního rázu školy, přesvědčiti se o užívaných učebních knihách a prostředcích, jakož i o hospodářských poměrech školy a nahlédnouti v konferenční protokoly. Též povinni jsou konati s učitelstvem za svého předsednictví poradu, při které pojednati mají o vědeckém i disciplinárním stavu školy, vyslechnouti stížnosti a zprávy o nedostatcích, kterýmžto mají, pokud možno, ihned ústními pokyny a rozkazy odpomoci. Písemná nařízení udílí ku návrhu dozorcovu zemská školní rada. Maturitní zkoušky na gymnasiích řídí gymnasiální dozorce, na reálkách dozorce reální. O školních zprávách, jež ku konci každého školního roku ředitelé škol středních jim podávají, zřizují dotyční dozorcové zprávu hlavní pro zemskou školní radu, ku které připojiti mají kromě statistických dat též svůj vlastní úsudek o stavu vyučování a disciplíny na jednotlivých ústavech a mají též podati návrhy na odstranění vyskytnuvších se nedostatků a zlořádů. Zvláště pak mají se dozorcové ve zprávách svých vysloviti o tom, zda-li soukromé ústavy, jimž uděleno bylo právo veřejnosti nebo které podporovány jsou ze státní pokladny, výhody této i na dále hodny jsou.

4. Je-li dozorce škol středních ustanoven pro více zemí, buďiž přítomen sezením oné zemské školní rady, v jejímž sídle nemá své bydliště, jen tehdy, když na úřední své objížďce tam zavítá nebo byl-li povolán dotyčnou zemskou školní radou nebo jejím předsedou. Za schválení rozvrhu své objížďky požádati má dozorce školní předsedu zemského úřadu, při kterém má své stálé sídlo, má však tento svůj cestovní plán v čas oznámiti též správcům zemí, jež navštíviti míní, aby jemu potřebné pokyny uděleny býti mohly. Dozorce prohlédnouti má protokoly sezení zemské školní rady, při které nemá své úřední sídlo. Zprávy zemských dozorců podávané zemské školní radě předkládá tato ministru kultu a vyučování připojivši k ní svá usnesení a opatření. Zemští dozorcové mohou však, byvše vyzváni, též přímo ministru kultu a vyučování zprávy své podávati.

Dozorci zemědělští.

I. Pojem a význam.

Dozorci zemědělští jsou státní úředníci, kteří povoláni jsou k tomu, aby vyšetřovali potřeby a požadavky obyvatelstva v oboru zemědělství a byli jaksi prostředníky mezi ministerstvem orby a společnostmi i spolky hospodářskými. Instituce dozorců zemědělských zavedena byla nej. roz. ze dne 20. listopadu 1876, a sice zřízeni byli nejprve dva dozorcové, totiž jeden pro Moravu, Slezko a Dolní Rakousy se sídlem ve Vídni a druhý pro Horní Rakousy, Solnohrady, Vorarlbersko a sev. Tyrolsko se sídlem v Linci. Nejv. roz. ze dne 11. června 1892 zřízen byl třetí dozorce pro Halič a dozorci pro Moravu, Slezsko a Dolní Rakousy přikázána byla též Bukovina. Pro Dalmacii zřízen byl roku 1869 dozorce zemědělský při místodržitelství v Zadru.

II. Obor působnosti.

Dozorcům zemědělským náleží:

1. podávati zprávy o stavu veškerého zemědělství;

2. vykonávati dohled na upotřebení státních příspěvků ku zvelebení a podpoře jednotlivých odvětví zemědělství poskytovaných;

3. vykonávati dozor nad prováděním všech příkazů vládou ohledně zemědělství vydaných:

4. udíleti radu a poučení hospodářům ve příčině vládou zamyšleného zvelebení stavu rolnického;

5. účastniti se jakožto zástupcové ministerstva orby všech shromáždění hospodářských společností a spolků;

6. dozorce zemědělský jest oprávněn vyžádati si od podporovaných hospodářských spolků výkazy potřebné pro posouzení, rozdělení a upotřebení subvencí:

7. dozorce zemědělský má se přesvědčiti o působnosti cestujících hospodářských učitelů;

8. týž povinen jest účastniti se při vyšetření a vypracování agrární statistiky, při čemž zvláště přihlížeti má ku provedení zákonů agrárních a podávati zprávy úřadu politickému nebo ministerstvu orby o pozorováních v jednotlivých případech učiněných.

III. Poměr ku ministerstvu orby a správcům zemí.

O každé cestě podniknuté za příčinou informace ministerstva orby podává tomuto dozorce zemědělský písemnou zprávu. Mimo to povinen jest podati každoročně nejdéle do konce března úhrnnou zprávu o hospodářských poměrech roku minulého v zemích jemu přikázaných a zvláště o užití subvencí, kterážto zpráva sestavena býti musí tak, aby pojata býti mohla do zprávy o působnosti ministerstva orby. Dozorce zemědělský může činiti ministerstvu orby návrhy ve všech záležitostech týkajících se zvelebení a povznesení zemědělství; on podati má dobré zdání o všech záležitostech, jež jemu za tím účelem přikázány jsou ministerstvem orby nebo správci zemí jeho obvodu. Správcové zemí jsou oprávněni užiti pomoci dozorce zemědělského ve všech záležitostech svého území v obor jeho spadajících. Ministr orby může dozorci zemědělskému přikázati též jiné úkoly, než které výhradně spadají v obor zemědělství, zejména může ho použiti za svého zástupce při jednáních, která předsebéřou ostatní úřady a korporace.

IV. Dozorcové zemědělští jsou orgány ministerstva orby a úřadují dle rozhodnutí ministrova buď při ministerstvu nebo v sídle některé správy zemské. V tomto případě podřízeni jsou v ohledu služebním i disciplinárním správci země svého úředního sídla. Dozorcové zemědělští zařaděni jsou do VII. třídy hodnostní úředníků státních a jako takoví podrobeni jsou všeobecným předpisům služebním.

Dozorci živnostenští.

Zřízení dozorců živnostenských zavedeno bylo zákonem ze dne 17. června 1883 č. 117. ř. z.

I. Organisace.

Ústřednímu dozorci živnostenskému ve Vídni podřízeno jest dle nař. min. obch. ze dne 5. června 1886 č. 89. ř. z. po případě ze dne 25. října 1893 č. 158. ř. z. 16 dozorců živnostenských, kteří zřízeni jsou pro 16 okresů dozorčích se sídlem ve Vídni, ve Vídeňském Novém Městě, v Linci, v Budějovicích, v Plzni, v Praze, v Liberci, v Brně, v Opavě, v Hradci Králové, ve Lvově, v Olomouci, ve Štýrském Hradci, v Terstě, v Celovci a v Innomostí. Kromě těchto 16 inspektorů živnostenských může ministr obchodu

ustanoviti pro jednotlivé odbory průmyslu též zvláštní dozorce. Až dosud zřízeni byli zvláštní dozorci živnostenští jen pro živnost plaveckou po vodách vnitrozemských pro celé Rakousko. Inspektoři živnostenští podřízeni jsou zemskému úřadu politickému, v jehož obvodu leží jich okres úřední. Dozorci živnostenští obdrží od správce zemského pro každý rok lístek legitimační. Dozorci tito nesmějí provozovati živnosti, aniž jakýmkoliv způsobem se živnosti zúčastniti (§ 17. cit. z.). Oni jsou povinni zamítnouti pohostinství, které se jim při výkonech úředních nabízí, jakož i zachovávati co nejpřísněji tajemství o poměrech obchodních a dělnických, kteréž byli seznali (§ 16. jmen. z.). Dozorcům živnostenským nepřísluší však právo nahlížeti do knih obchodních, výkazů závodních, korespondence atd. majitelů živnostenských (§ 19. jmen. z.). Nař. ze dne 14. března 1890 č. 42. ř. z. byli zřízeni asistenti inspektorů živnostenských, kteří je zastupují konajíce úřední službu v jich jmenu a dle jich nařízení. I asistentům vydá správce zemský legitimaci, již každoročně obnoviti jest, a mocí které přísluší jim stejně jako inspektorům živnostenským vstup do místností pracovních i bytů dělnických každého podniku živnostenského, který podřízen jest jich dozoru. Vubec mají asistenti tatáž práva a tytéž povinnosti služební jako inspektoři živnostenští. Inspektoři živnostenští počítají se do VII. třídy a asistenti jich do IX. třídy hodnostní. Úřední činnost inspektorů živnostenských vztahuje se na všechny podniky živnostenské jich okresu úředního, pokud ovšem pro jednotlivé obory živností zvláštní inspektoři živnostenští zřízeni nebyli (§§ 2. a 4. jmen. z.).

II. Obor působnosti.

Hlavním úkolem dozorců živnostenských jest, aby pečovali vždy o řádné provedení předpisů zákonných týkajících se:

1. zařízení a opatření, jež majitelé živností jsou povinni zříditi na ochranu života a zdraví dělníků jak v dílnách tak v bytech;

2. zaměstnání dělníků, denní doby pracovní a přestávek v práci [nařízení novely živnostenské o době pracovní (§ 96. *a*), o přestávkách v práci (§ 74. *a*), o hodinách přes čas (§ 96. *a*), o zákazu zaměstnávati děti (§ 95.), o zákazu práce noční žen a mladistvých pomocníků (§§ 95. a 96.), o dodržování klidu nedělního (§ 75.)];

3. vedení seznamů dělnických a dohledu k tomu, aby byly pohotově řády služební, pak dohledu ku výplatě mzdy a ku výkazům dělnickým [nařízení novely živnostenské o knížkách pracovních (§ 80.), o řádech služebních (§ 88. *a*), o vysvědčeních (§ 81.), o mzdě (§ 78. *a*, *b*, *c*, *d*, *e*), o zákazu tzv. trucku];

4. živnostenského vzdělání pomocníků mladistvých.

Aby této povinnosti dozorce živnostenský dostál, má, prohlížeje neustále podniky živnostenské, jež jsou dozoru jeho svěřeny, sobě sjednati náležitou znalost poměrů oboru jeho se týkajících. Inspektor živnostenský má právo, vykázav se legitimací svou, vstoupiti do všech pracoven, jež jsou pod jeho dozorem; v noci ovšem jen tehda, když se pracuje (§ 8. jmen. z.). Inspektor živnostenský jest oprávněn každou osobu, která zaměstnána jest v podniku živnostenském, o záležitostech v obor jeho spadajících vyslýchati, v pádu potřeby i beze svědků, jakož i nahlédnouti do listin, jimiž místnosti provozovací byly schváleny.

5. Dále má inspektor živnostenský právo naléhati, aby nedostatky, zlořády a vady protizákonné, jež byl shledal při prohlídce, byly odstraněny

a může dáti za tím účelem potřebné rozkazy majiteli živnosti. Inspektoru živnostenskému však nepřísluší moc výkonná v tom smyslu, že by byl zmocněn pohroziti trestem, aby příkazy jeho provedeny byly. Této moci nabývají rozkazy jeho teprve opatřením příslušného úřadu živnostenského, které tento ku oznámení inspektorovu učiní. Taktéž nemá inspektor živnostenský práva, aby sobě předvolal majitele živnostenské a dělníky do místnosti úřední pod výhrůžkou trestu. Majitel živnosti, jemuž inspektor živnostenský přikázal, aby jistá zařízení nebo opatření při strojích na ochranu dělnictva učinil, nemůže se omlouvati, že opatření taková nejsou jemu známa. Živnostenský inspektor nemá práva podati stížnosť proti opatřením úřadu živnostenského. Zdráhá-li se však majitel živnosti vykonati jeho rozkaz, který též úřad živnostenský neuznal za oprávněný, má na vůli podati odpor proti rozhodnutí I. i II. stolice.

6. Inspektoři živnostenští jako odborní orgánové zpravodajní a poradní mají napomáhati úřadům živnostenským při provádění ustanovení řádu živnostenského (§ 6. jm. z.); inspektoři živnostenští bývají přítomni všem komisím, při kterých se jedná o schvalování provozováren a rozšíření živností, a jsou též oprávněni po skončeném jednání podati svá dobrozdání, pokud jde o život a zdraví dělnictva. Proti rozhodnutí úřadů živnostenských v těchto případech nemohou inspektoři živnostenští ani sobě stěžovati, ani jemu odporovati. Kdyby však zdraví dělníků způsobem, jakým zaměstnáni jsou, anebo jakým živnosť se provozuje, bylo ohroženo, může inspektor živnostenský za účelem opětného vyšetření navrhnouti novou komisi, ku které se mohou přibrati lékaři, lučebníci a jiní znalci; nezjistí-li se udané vady, musí útraty komise zaplatiti inspektor, v případě opáčném majitel závodu.

7. Inspektor živnostenský může býti též úrazovými pojišťovnami dožádán, aby prohlédl závody živnostenské pojištění podléhající a podal o tom zprávu (§ 28. zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1. ř. z. z r. 1888).

8. Inspektoři mají býti prostředníky mezi prospěchy majitelů živností a dělníky, mají se snažiti zajistiti dobrodiní zákona nejen dělníkům při živnosti zaměstnaným, nýbrž mají též podporovati majitele živností, aby tito splniti mohli požadavky, které zákon ve příčině dělníků stanoví. Jmenovitě mají dozorci živnostenští hleděti k tomu, aby veškeré spory, které mezi podnikately a dělníky vzniknou, jako na př. spory o mzdu, dobu pracovní, zvláště pak stávky smírnou cestou vyřízeny byly. Inspektor živnostenský nemůže ani zaměstnatele ani dělníky před soudem nebo úřadem živnostenským zastupovati.

9. Inspektoři živnostenští jsou konečně povinni o svých pozorováních a své činnosti podávati každoročně důkladné zprávy ministru obchodu svým představeným úřadem zemským; zprávy tyto musí obsahovati vysvětlení o neštěstích, jež dělníky při službě zaměstnané potkala, i o jich příčinách, po případě též návrhy na opatření, kterých třeba jest na prospěch průmyslu a dělnictva učiniti. Zprávy tyto přiměřeně upravené předkládají se každoročně říšské radě (§ 13. jm. z.).

III. Dozorci živnostenští jakožto osoby úřední požívají ve službě oné ochrany, kterou zajišťují ustanovení práva trestního všem úředníkům státním; zvláště pak nařízeno jest, že majitel živnosti nebo jeho zástupce, který inspektoru živnostenskému vstup do místností, jež tento prohlédnouti chce, zabraňuje, žádanou odpověď dáti se zdráhá, nebo jiným osobám na

otázky dozorcovy odpovídati brání, křivě vypovídá, nebo jiné osoby ku křivé výpovědi svádí, konečně listiny schvalovací, plány a výkresy provozovárny předložiti se zdráhá, trestán býti může dle předpisů živ. ř. (§ 8. jmen. z.).

Poruší-li dozorce živnostenský povinnosti v §. 16. jm. z. předepsané, jež vztahují se na zachování nejpřísnějšího tajemství o zařízeních závodních, dopustí se přečinu, který se trestá vězením od tří měsíců až do dvou let.

Ústřední inspektor živnostenský (živnostensko-technický orgán ministerstva obchodu) dohlíží a schvaluje činnosť dozorců, která směřuje ku provádění úkolů zákonem jim přikázaných; dále má býti bedliv dalšího rozvoje a zdokonalení instituce inspektorů živnostenských; konečně přísluší ústřednímu inspektoru živnostenskému podávati dobrozdání v těch případech, ve kterých inspektor živnostenský proti rozhodnutí politického úřadu zemského podal odpor, a ve kterých dle §. 10. živ. ř. rozhoduje ministerstvo.

Dráhy.

A) Stavba dráhy.

I. Všeobecné zásady. Stav a počet cest a prostředků dopravních ve státě jest nejbezpečnějším měřítkem jeho blahobytu a stupně vzdělání duševního. Nelze popříti, že dráhy, jakož i způsob jich zakládání mají rozhodný vliv na veškery poměry státní. Dobře, účelně a solidně zřízené dráhy přispívají měrou značnou ku zvelebení průmyslu, obchodu, hornictví, zemědělství a všech odvětví výdělkových a jsou tedy ze spojovacích prostředků nejdůležitějším a nejrozhodnějším činitelem; z důvodu tohoto přísluší státu právo a povinnost neobmezeně hájiti svůj vliv při zakládání drah. Toto dohlédací právo státní jest proto nutné, že při stavbě a dopravě drah jde o zájmy veřejné, o život a majetek státních občanů. Stát jest proto povolán, aby přísně dbal toho, by při zakládání každé dráhy konečný účel tohoto vynikajícího prostředku dopravního v zájmu veřejného blaha byl dosažen. Má tudíž státní správa cestou zákonnou stanoviti zásady pro zakládání a stavbu drah a bdíti nad jich zachováváním. Za tím účelem vydána byla nařízení min. obch. ze dne 14. září 1854 č. 258 ř. z. týkající se podmínek koncesních, dále nařízení ze dne 25. ledna 1879 č. 19 ř. z. ohledně všeobecných předpisů stavebních.

II. Druhy drah. Při stavbě dráhy vezme se v úvahu především směr dráhy a poloha území, na kterém tato stavěti se má, při čemž nutno přihlížeti, jakému účelu dráha sloužiti má. Dle toho dají se dráhy děliti na: hlavní t. j. takové, které mezi místy značně od sebe vzdálenými prostředkují přímou a značnou dopravu, vedlejší a krajinské dráhy prostředkující dopravu v rozměrech menších a spojující pokud možno nejvíce míst a vlečné t. j. kratší horní a průmyslové dráhy, které neprovozují dopravu osob, a které výhradně podniky průmyslovými za účelem lepší a snažší dopravy výrobků vystavěny jsou a proto také přímo nebo nepřímo ústí vždy na dráhu hlavní nebo vedlejší.

Dle toho, jak směr dráhy stoupá, rozeznáváme dráhy rovinné (největší stoupání 1 : 200), pahorkaté dráhy (největší stoupání 1 : 100) a horské dráhy (nejv. stoup. 1 : 40). Dle síly, která dráhu žene, rozeznáváme: dráhy koňské, elektrické, lanové a zubové. Dráhy staví se s kolejem dvojitým nebo jednoduchým. Vystaví-li dráhu stát, nebo

je-li tato vůbec majetkem státu, zove se státní dráhou na rozdíl od dráhy soukromé, kterou vystavěli a spravují jednotlivci nebo společnosti.

III. Technické práce předběžné. Podniky hodlající stavěti dráhy, mají si nejdříve zjednati předběžné povolení (předběžnou koncesi) ku předsevzetí prací předběžných. Tyto předběžné práce záležejí v projektování dráhy, která se má stavěti; pojmem projektování rozumí se ustanovení t. zv. trase t. j. vodorovné a kolmé polohy dráhy ku povrchu zemskému a zhotovení plánů stavebních a rozvrhu výloh. Práce tyto předpokládají důkladnou znalosť poměrů dopravních, dle kterých vyšetří se čára, která pro dopravu zdá se býti nejpřiměřenější (trasa obchodní). Práce předběžné jsou všeobecné a zvláštní. Všeobecné práce předběžné slouží ku povšechnému posouzení a ku předběžnému stanovení směru dráhy. Zvláštní práce předběžné tvoří pak návrhy ku provedení povolené dráhy a jsou základem pro stavbu její.

Nejdůležitějšími předběžnými pracemi technickými jsou:

1. Trasování. Toto dělí se na práce geodotické a technické. Práce technické obírají se ponejvíce směrem dráhy. Práce geodotické mají za účel prozkoumati půdu. Hlavní zřetel musí obrácen býti k tomu, aby základní stavba byla co možná nejlacinější, čehož se dosáhne, založí-li se dráha rovně a vystříhá-li se při tom velkých navážek a vykopávek. Změna stoupání a klesání dráhy musí býti znenáhlá a stoupání má se pokud možno soustřediti.

2. Stanovení a vytknutí tratě.

3. Nivelování. Je-li trať vytčena, provede se t. zv. nivelování, při čemž se stanoví výška jednotlivých bodů trasy.

4. Sdělání projektu a rozpočtů.

Práce předběžné povolují se na 6 měsíců; tato doba prodlouží se jen pod tou podmínkou, když se ještě před jejím uplynutím předloží předběžné návrhy o směru nové dráhy a tratí, které tuto obklopují, dále kostra průrysů tratí, rozvrh přibližných stavebních nákladů, hrubých a čistých příjmů, jakož i očekávaného zúročení základního kapitálu a vylíčení významu pro národohospodářské a veřejné zájmy (§ 1. nař. min. obch. ze dne 15. ledna 1879 č. 19. ř. z.).

IV. Povolení ku stavbě.

Ku zřízení dráhy, kterou podnikatel toliko ku svému prospěchu a na svém pozemku nebo s povolením vlastníkovým na cizím pozemku stavěti chce, jest potřebí toliko stavebního povolení. Toto však může dáno býti teprve tehdy, když znalci železniční podali své dobrozdání. Naproti tomu ke zřízení dráhy, která má býti veřejným prostředkem dopravním pro osoby a zboží, anebo kterou se má silnice ve dráhu změniti, jest třeba ku předběžným pracím povolení ministerstva obchodu, kteréž udílí toto ve srozumění s ministerstvem vnitra a vrchního vojenského velitelství. Tohoto povolení mohou dosíci jednotlivci i společnosti, které se byly dle předpisů zákonných utvořily jakož i osoby, které teprve společnosť založiti zamýšlejí. Povolení udělí se jen tehdy, není-li tu překážek a sice ani ve příčině ucházeče, ani pokud se týče ohledů soukromých nebo veřejných. Ku žádosti připojiti jest alespoň ve hlavních rysech plán podniku a zvláště směr zamýšlené dráhy. Povolením ku předběžným pracem dráhy obdrží uchazeč pouze právo, předsevzíti na své náklady předběžné vyšetřování za příčinou stavby příští dráhy za šetření stávajících zákonů a pod dozorem

úřadů, jakož i vykonati potřebné měřičské a nivelační práce, naproti tomu nenabude ani předního nároku na koncesi aniž jakéhosi zvláštního oprávnění. Může tudíž zadáno býti povolení ku předběžným pracem ohledně jedné dráhy téhož směru i více uchazečům. (§ 2., 3. a 4. nař. min. obch. ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z.). Povolení předsevzíti předběžné práce ku stavbě dráhy zaručuje pouze právo vstoupiti na cizí pozemky a na nich předsebráti technické práce potřebné ku připravení stavebního projektu. Chtěly-li by osoby, kterým tyto práce svěřeny jsou, vstoupiti do budov neb ohrazených míst anebo překážky dělníkům v cestě stojící odstraniti, rozhoduje politický okresní úřad, — ve případě, že by účastník odpor kladl — o potřebě a přípustnosti zamýšlených jednání a v případě tomto ustanoví též na žádost účastníkovu jistotu, jakou podnik železniční za škody těmito předběžnými pracemi spůsobené dáti má, jakož i výši náhrad. (§ 42. zákona ze dne 18. února 1878 č. 30. ř. z.) Mají-li se dráhy v této polovici říše společně s drahami v oné polovici říše stavěti, musí se žádati za povolení u obou vlád. Ustanovení o stavbě, jakož i podmínky koncesní a výhody pro takové podniky zaručené upraví se stejně na základě dohodnutí obou vlád. (§ 3. výn. min. obch. ze dne 28. června 1878 č. 1026.). Povolení předsevzíti technické práce předběžné platí toliko pro toho, komu bylo uděleno a může se přenésti toliko tehdy na jiného, když by původní uchazeč vůbec nechtěl povolení toho použiti (rozh. min. obch. ze dne 27. května 1881 č. 15.742 a ze dne 21. února 1882 č. 41.559. z r. 1881). Proti rozhodnutí min. obch., kterým povolení ku předběžným technickým pracem pro dráhu parním strojem hnanou odepřeno bylo, nelze si stěžovati ku správnímu soudnímu dvoru (nál. spr. s. dv. ze dne 12. března 1883 č. 542). Po předsevzetí prací předběžných má uchazeč žádati o koncesi ku stavbě dráhy, a když byl koncese dosáhl, má, dříve než přistoupí ku vlastnímu provedení stavby, podrobné plány ministru obchodu ku schválení předložiti.

V. Podrobné plány musí hlavní části dráhy určitě naznačovati a sice:

1. spodní stavbu t. j. zřízení hrází, průlomů, příkopů, mostů, viaduktů a tunelů;

2. vrchní stavbu, (koleje, pražce a betonování t. j. vrstva ležící mezi pražci a půdou, která má za účel zabrániti zatlačování kolejnic do země a odváděti vodu dešťovou);

3. výhybky, kterými se spojují jednotlivé koleje;

4. křižovatky t. j. průřezy kolejí;

5. stavby nádražní (prostor staniční a nádraží). Při volbě místa staničního jest na zřeteli míti:

a) aby leželo co nejblíže hlavnímu místu staničnímu;

b) aby byl ku nádraží snadný příjezd;

c) jest se vystříhati záhybů a tunelů před nádražím;

d) má býti dostatečného místa pro rozšíření nádraží;

f) nádraží má vždy výše ležeti, nežli tratě železniční. Rozeznáváme stanice hlavní, mezistanice a zastávky. Na straně nádražní budovy, která obrácena jest ku kolejím, má zůstati mezi kolejemi a budovou volné místo (t. zv. perron), kteréž má býti upraveno tak, aby cestující ku vozům v suchu mohli dojíti. Délka těchto místností řídí se délkou obyčejných osobních vlaků. Perrony se buď zaštěrkují, vydláždí nebo vyasfaltují.

Kromě toho třeba zříditi přejížďky (t. zv. rampy), aby dobytek, zboží atd. se do vozů snadno nakládati mohly. Malá nádraží ohradí se plotem živým, prkeným nebo kolovým. Na každé stanici musí býti alespoň jeden točivý kotouč pro parní stroje, na kterém by se mohl parostroj s tendrem otočiti a tak přepraviti na jiné koleje.

6. Vedlejší budovy nalezají se většinou na téže straně dráhy, kde jest hlavní budova a obsahují: záchody a pissoiry, často i malé kolny, prádelny, dřevníky atd. Ku vedlejším budovám patří zvláště:

a) Kolny pro vozy, které musí býti tak upraveny, aby spořádání a upravení vlaků lehce a rychle provésti se mohlo.

b) Kolny na uhlí zařizují se na takových stanicích, které se nalezají nejblíže dolům a kde kromě toho se vyměňují parní stroje.

c) Dílny pro opravy jsou na všech větších nádražích, poněvadž značnější opravy nelze v kolnách nebo v remisách provésti.

d) Váhy zřizují se na takových stanicích, na kterých se nakládá často zboží dle váhy.

7. Stanice vodní zakládají se proto, aby parní stroje mohly se zásobiti vodou. Účelu toho dosáhne se postavením nádržek, které musí ležeti tak vysoko nad plochou nádražní, aby bylo lze snadno vodu do tendru přivésti.

8. Stavby mimo dráhu: Sem patří zvláště stavba domků pro železniční hlídače, které mají se postaviti tam, kde toho potřeba vyžaduje.

VI. Konečné schválení.

Když jest stavba dráhy dokončena, má podnikatelstvo předložiti ministerstvu obchodu dvojmo všeobecný a zvláštní průřez délky a polohopisný plán shodující se úplně s provedenou stavbou. Technická a policejní zkouška má se z pravidla předsevzíti nejméně 8 dní před zamyšleným zahájením dopravy. Při konečném schvalování třeba rozeznávati státní schválení, které místa má mezi orgány vládními a koncesionáři a schválení stavby, které se děje mezi stavebníkem a podnikatelem stavby. Ačkoli se mohou oboje kolaudace najednou odbývati, což se pravidelně též děje, podržuje nicméně každá z nich svůj zvláštní ráz. Při drahách garantovaných nesmí státní schválení následovati po soukromém. Všeobecné státní schválení má se provésti ihned po skončení stavby.

B) Koncese železniční.

Železniční koncese jest úkon moci zákonodárné, jímž se propůjčuje povolení ku stavbě a provozování železnice. Propůjčovací úkon nazývá se »koncesí« a listina o tom vystavená »listinou koncesní nebo propůjčovací«. Provozování železnic jest státním výsostním právem hospodářským a jakožto takové převádí se na jednotlivce jen za jistých podmínek. V Rakousku bylo udílení koncese upraveno nařízením ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z.

I. Práva koncesní.

Nejdůležitější koncesní práva železniční t. zv. práva výsostní, která stát na osoby soukromé převádí, jsou následující:

1. Dopravní monopol záležející v poskytnutí ochrany proti drahám konkurenčním. Podnikatelstvo dráhy nabývá koncesí potud výlučného práva dráhu stavěti, že během lhůty koncesní nikomu se nedovolí vystavěti dráhu jinou, jež by tytéž konečné body nedotýkajíc se nových strategicky, politicky neb obchodně důležitých bodů spojovala. Mohou-li tedy konečné

body určité dráhy již existující ještě způsobem takovým spojeny býti, že tím jiná místa dopravného spojení dojdou, pak jest zkoumati, mají-li tato místa význam strategický, politický neb obchodní. Zkoumání těchto okolností přináleží státní správě, jež při tom dle volného uvážení jedná (nál. práv. s. dv. ze dne 26. října 1877 sb. Budwinski č. 140. a nál. ze dne 22. listopadu 1883 sb. Budwinski č. 1919.) Naproti tomu jest státní správě vyhraženo, aby i během lhůty koncesní zřízení odboček neb zřízení dráhy ve směru dráhy povolené dále vedoucí jiným podnikatelstvům soukromým povolila nebo dráhy takové sama na útraty státní vystavěla. Některým drahám (jižní dráze, státní dráze) jest však právo stavěti odbočky nebo prodlužovací dráhy vyhrazeno. Posuzování otázky, zdali udělením železniční koncese, práva z jiné koncese plynoucí porušena byla, nepřísluší řádným soudům civilním (rozh. nejv. s. dv. ze dne 28. června 1876. Röll č. 186).

2. Výlučné právo provozovati dopravu po dobu trvání koncese. Podnikatelstvo dosáhne koncesí práva na dráze vystavěné osoby a zboží dle určité sazby dopravovati, pokud doprava regálem poštovním není vyhrazena poště (§ 9. lit. *b*).

3. Právo vyvlastňovací (§ 9. lit. *c*). Veřejnému podniku železničnímu propůjčuje se právo vyvlastňovací v mezích §. 365. o. o. z., však jen ve příčině prostoru, jenž ku provedení podniku jest nezbytné nutným.

II. Práva státu z koncese plynoucí. Sem náleží:

1. Právo vrchního dozoru nad stavbou železnic a vozbou (§. 10. lit. *a*, *f* a *g*).

2. Právo nápadu: Po uplynutí doby výsadní přejde vlastnictví ku dráze samé, ku pozemkům a stavbám, jež k tomu náležejí, po zákonu bezplatně a bezprostředně na stát. Podnikatelé podrží však vlastnictví předmětů, svršků, zařízení a realit výlučně ku dopravě určených (§ 8.). V konkretním případě společnosti dráhy Ústecko-Teplické rozhodl správní soudní dvůr (nál. ze dne 3. června 1888 č. 1005 sb. Budwinski č. 4158), že jsou-li dle listiny koncesní předmětem nápadu předměty ku provozování dopravy nutné, rozumí se tím nejen to, co ku provozování dopravy jest nezbytné, nýbrž i vše to, co ku dopravě a jejímu zařízení skutečně náleží.

3. Právo sekvestrace. Státu přísluší právo sekvestrovati provozování vozby v tom případě, když by ustanovení koncesní a řádu provozovacího dráha neposlouchala (§ 12.) Dle zákona ze dne 14. prosince 1877 může správa státní právo provozovací garantovanému podnikatelstvu dráhy bez dalšího odejmouti a svými orgány nebo dokonce cizím podnikatelstvem dáti vykonávati v těchto případech:

a) když provozováním dopravy železniční ani náklad provozovací se nekryje,

b) když podnik v pěti po sobě jdoucích letech více než polovici zaručeného čistého výnosu spotřebuje. Všecky rakouské dráhy, jež byly sekvestrovány, jsou nyní postátněny.

III. Podmínky udělení koncese. Udělení koncese podle zák. ze dne 14. září 1854 musí předcházeti přípravné práce (§ 1.), k nimž třeba zvláštního svolení (§ 2. t. zv. koncese předběžná). Udělení definitivní železniční koncese předpokládá, že uchazeči ku předsevzetí prací přípravných již koncese udělena byla, a že železnice, jež stavěti se má, prospěšnou bude zájmům veřejným. Nutno též předložiti průkazy o povaze a způsobu

zjednání prostředků peněžitých, a plán celého podniku s rozpočtem; kromě toho potřebí složiti žádanou kauci (§ 5.). Koncese nesmí se uděliti na dobu delší 90 let, kterážto lhůta počíná se dnem zahájení dopravy po dráze neb některé trati její (§ 7.)

IV. Zvláštní ustanovení jednotlivých koncesních listin.

V koncesních listinách jsou všecka práva a povinnosti státu vůči železničním podnikatelstvům jakož i povinnosti těchto vůči jednotlivým zúčastněným osobám soukromým, dále nároky akcionářů a majitelů priorit podrobně upraveny. Jakkoli dle koncesního zák. ze dne 14. září 1854 povolení ku provozování železnic na dobu 90 let se uděluje, přece přísluší státu při mnohých železnicích již po 30 letech od udělení koncese (u severní dráhy Ferdinandovy dokonce již po 18 letech, u Žitavsko-Liberecké po 25 letech) právo dráhu vykoupiti, ve kterémž případu z pravidla průměrný výnos posledních 7 let provozovacích, odečta od nich dvě nepříznivá léta, za měřítko při stanovení výkupní ceny slouží. Až dosud přešly výkupem do vlastnictví státu tyto dráhy: Eliščina dráha, dráha Frant. Josefa, dráha kor. prince Rudolfa, dolnorakouská jihozápadní dráha, Podmokelská, Pražsko-Duchcovská, Albrechtova, Dněsterská, Haličská dráha Karla Ludvíka, Vorarlberská, Plzensko-Březenská, Broumovsko-Strasswalchenská, moravská pohraniční a česká západní dráha. Jednotlivé listiny koncesní obsahují mimo to též různé závazky podnikatelů ohledně dopravy vojenské, poštovní a ohledně užívání telegrafů železničních k účelům státním, dále ohledně připojení ku drahám sousedním, ohledně stavby druhých kolejí a důležitých objektů. Správa státní vyhražuje sobě též ve mnohých případech právo spoluužívati jednotlivých tratí železničních za jistou náhradu a sníižiti sazby, jsou-li příliš vysoké. Naproti tomu poskytují listiny koncesní železničním podnikatelstvům značné výhody, mezi nimiž jsou nejdůležitější: poskytnutí garancie úroků pro vydávané akcie a obligace nebo poskytnutí stálé subvence, sprostění daně z příjmů pro určité provozovací období (obyčejně 10 roků), dále osvobození od kolků a poplatků pro všechny listiny vydávané za účelem opatření kapitálu, ohledně stavby a zařízení dráhy.

C) Knihy železniční.

I. Část všeobecná:

Věcná práva lpící na nemovitostech železnic udržují se v přehledu ve zvláštních knihách železničních. Až do vydání zákona o zakládání knih železničních ze dne 14. května 1874 č. 70 ř. z. byly pozemky železniční tak jako silnice statkem veřejným a byly proto z knih pozemkových vyloučeny (dv. dek. ze dne 15. října 1845 sb. z. s. č. 904 a dv. dek. ze dne 18. února 1844 sb. z. s. č. 1046). Jen v Čechách dopustila prakse, aby majetek některých menších železnic do knih byl zapsán (dráha Turnovsko-Kralupská, Buštěhradská a Duchcovsko-Podmokelská). Vývojem železnic záhy ustálil se náhled, že právům se železnicemi souvisícím pojištění co možno největšího poskytnouti nutno, a že především třeba v ohledu tom vyhověti věřitelům železnic, jimž zástavní právo ku nemovitostem železnicím náležejícím se výslovně slibovalo. Ve státech ostatních, hlavně ve Francii, Anglii a Prusku nebyla potřeba toho tak pociťována, ježto ve Francii věřitele železnic přímo chrání správa státní, jež svými orgány na počínání si podnikatelstev železničních dohlíží, a v Anglii a Prusku byly k ochraně prioritních věřitelů vydány zvláštní předpisy. Kromě Rakouska vyskytují se knihy železniční ještě v Uhrách a ve Švýcarsku. Zákon

z r. 1874 pojišťuje práva hypotekární ku železnici nabytá, zvláště též zástavní práva majitelů prioritních obligací. K jednotlivým částím dráhy, tak jmenovitě ku jednotlivým tělesům provozovacím nebo materialu hypotekárních práv nabýti nelze. Pro každou železnici musí býti založena zvláštní kniha železniční, ježto železnice, již v obchodu za celek považovati dlužno, ohraničení dle obvodů, pro něž veřejné knihy pozemkové zřízeny jsou, nestrpí. Železniční knihu pro celou železnici vede vždy sborový soud, který se nalézá v sídle zemské vlády. Probíhá-li dráha více zeměmi, přísluší vedení knih onomu soudu sídla zemské vlády, jenž za to byl nejprve požádán (§ 10. jmen. z.).

II. Zařízení knihy železniční:

Kniha železniční záleží ze vkladeb železničních a sbírky listin (§ 3.). Každá železnice resp. samostatná část její má svou vkladbu, jež pro věřitele jeden celek tvoří. Běží-li železnice jen z části Rakouskem, dlužno pro tuto část vkladbu zříditi (§ 4.). Vkladby železniční pojímají nejen všecky pozemky podniku, nýbrž i všechen stavební i provozovací material, totiž veškeré příslušenství železnice (§ 5.). Avšak material vozový (t. zv. vozový park) na list podstaty nepatří (roz. nejv. s. dv. ze dne 8. srpna 1876 sb. »Gl. U.« č. 9301).

III. Části železniční knihy:

1. List železniční podstaty, na nějž se pozemky ku provozování železnice sloužící zapisují. Oddělení druhé tohoto listu obsahuje veškerá podnikatelstvu náležející s vlastnictvím železnice spojená práva věcná ku pozemkům cizím (§ 8.).

2. List vlastnický, na němž se zapíší: firma a sídlo podnikatelstva jakož i všechna propůjčená práva a omezení (právo výkupu a nápadu) (§ 8. odst. 3.). Právo výkupu zapsati se má teprve tehdy, když v listině propůjčovací (koncesní) vlastnictví železnice ku tratím výslovně vyznačeno se jeví. Totéž platí i o právu nápadu. Předmětem zápisu na list vlastnický jsou výsady a práva z koncese jen všeobecně plynoucí a nikoli též vlastnictví ku tělesům železničním, jež knihovní celek vkladební tvoří (roz. ze dne 13. června a ze dne 13. července 1875 sb. »Gl. U.« č. 5759, 5789 a ze dne 2. října 1877 »Röll« 8).

3. List závad mající dvě oddělení, z nichž jedno obsahuje břemena na knihovním celku váznoucí, totiž všecky hypoteky, mezi nimi hlavně zástavní práva majitelů priorit a druhé práva věcná lpící na jednotlivých pozemcích železničních (nájem, služebnosti), jakož i práva na těchto pozemcích třetím osobám z poměru děleného vlastnictví a ze spoluvlastnictví vzcházející (§ 8. odst. 9.).

Dokud list podstaty definitivně není uzavřen, t. j. dokud všechny pozemky železniční dopodrobna nebyly do železniční knihy zapsány, slovou vkladby »prozatímnými vkladbami«, aniž by však proto právní účinky zápisů na listu vlastnickém a listu podstaty nějak omezeny byly (§§ 8., 9.). Všecky zápisy, které učiněny byly ve vkladbách knihy železniční, výslovně a zřetelně jakožto »prozatímní vkladby« označených, účinkují dnem otevření knihovní vkladby. Zařízení vkladeb prozatímních směřuje k tomu, aby práva, jež ku železnici vzejdou, co nejrychleji knihovně zjištěna býti mohla. Toto zařízení prozatímných vkladeb je nutné, ježto každá železnice z velikého počtu železničních pozemků záleží, jichž získání mnohdy dlouhého času vyžaduje, naproti tomu však ti, kdož práv nějakých ku železnici na-

byli, tak zejmena majitelé priorit, co nejdříve knihovního pojištění žádají. Pro každou železnici nutno tolik prozatímných vkladeb zaříditi, o kolik podnikatelstvo bylo žádalo (roz. nejv. s. dv. ze dne 13. července 1875 sb. Gl. U. č. 5789). Též na prozatímných vkladbách mohou se exekuční práva zástavní zříditi (roz. nejv. s. dv. ze dne 3. srpna 1875 Gl. U. č. 5818). Žádost za zřízení prozatímní vkladby jest podati příslušnému sborovému soudu do tří měsíců, od doby, kdy směr dráhy určen byl (§ 12.). Žádosť třeba doložiti: 1. Potvrzením ministerstva obchodu o směru dráhy, o příslušnosti soudní jakož i o tom, že železnice má se státi předmětem knihy železniční. 2. Mapou trati železniční a seznamem příslušných okresních soudů. 3. Listinami, které potřebny jsou k utvoření knihovního celku a ku posouzení práv podnikatelstvu patřících (listiny propůjčovací, stanovy atd.) (§ 13.). Ku této žádosti zřídí sborový soud prozatímní vkladbu (§ 14.) a vyhlásí to ediktem (§ 15.). Potom teprve počne se šetření ve příčině pozemků železničních, jež do vkladby se pojmouti mají.

IV. Řízení vyšetřovací:

Vyšetřování pozemků železničních, má týž úkol, který má řízení upravovací při knihách pozemkových. Ediktem vyzvou se ti, kdož by proti převodu pozemků železničních do vkladby železniční námitky měli, aby nároky své příslušnému soudu okresnímu ohlásili. Lhůta ku této ohlášce obnáší 6 týdnů až 3 měsíce. Jdeť o to, aby se zjistilo, že vlastnictví podnikatelstva ku všem pozemkům železničním nikdo neodpírá. O podaných námitkách musí býti účastníci slyšeni. Nedocílí-li se narovnání mezi účastníky, jest takto předsejíti:

a) Je-li sporno držení pozemků železničních a nemůže-li býti prokázáno předloženou listinou vystavenou politickým úřadem anebo jinou plné víry zasluhující listinou, nařídí se podniku, aby cestou vyvlastňovací pozemků získal (§ 27. odst. 1.). I oprávněnosť držby musí se dokázati.

b) Práva věcná, která do vložky železniční se vložiti mají, musí se, brání-li se tomu podnik, buď pochozí komissí anebo úředním potvrzením prokázati (§ 28.). Teprve po rozhodnutí takovýchto ohlášených nároků a po uplynutí lhůty ediktální, odepíší se získané pozemky v jednotlivých knihách pozemkových a do t. zv. prozatimní vložky jako vlastnictví dotyčného podniku železničního se vloží. Nároky, jež tímto způsobem vyříditi nelze, poukáží se na pořad práva, což však nevadí tomu, aby dotyčné pozemky železniční do vkladby železniční pojaty byly (§ 30.). Jakmile vyšetřování pozemků železničních ve všech okresích skončeno, a zápisy na listu podstaty železniční a na listu břemen provedeny jsou, pak vykazuje železniční vkladba celý majetek železnice, železniční vkladba je definitivně zřízena a přestává býti pouze »prozatímnou« (§ 41.). V tomto řízení připouští se proti opatřením soudním jen stížnosť, a platí tu všeobecně předpisy řízení nesporného. Lhůta stížnosti obnáší 14 dní (§ 43.). Vymažou-li se později jednotlivé pozemky z knihy železniční, pak nutno, aby opět u onoho soudu a do oněch knih zapsány byly, v nichž by byly zůstaly, kdyby do knih železničních se nebyly dostaly.

V. Největší praktickou cenu má kniha železniční pro majitele prioritních obligací. § 48. jmenovaného zákona předepisuje totiž, aby ku pojištění práv majitelů dílčích dlužních úpisů na kmenové těleso podnikatelstva a na výnos všeho nemovitého jmění železnice pro jistinu i pro úroky právo zástavní vloženo bylo. Pořadí zástavních práv majitelů priorit řídí

se, není-li ve dluhopisu nic jiného ustanoveno, pořadem dní, ve kterých priority vydány byly (roz. nejv. s. dv. ze dne 3 listopadu 1874). Zápis děje se na základě listiny o zřízení zástavního práva dlužníkem vydané. Při zápisech těchto nejsou oprávnění výslovně jmenováni, nýbrž uvádí se jen úhrnný obnos pohledávky, pro niž právo zástavní se zřizuje. Má-li část hypoteky, prosta všech závad, býti oddělena, musí opatrovník soudem zřízený k tomu dáti svůj souhlas.

VI. Poplatky: Nižádné jednání úřední v záležitostech zřízení železniční vkladby předsevzaté nepodlehá kolku ani poplatku. Protokoly, podání, vyřízení a přílohy, pokud ku provedení řízení tímto zákonem upraveného směřují, jsou kolku a poplatku prosty. Též poplatek vkladní ku pojištění zástavních práv majitelů priorit odpadá (§ 54.).

D) Železniční prioritní obligace.

I. Pojem.

Železniční prioritní obligace jsou železničním podnikem vydané dlužní úpisy znějící na majitele, které tomuto zaručují přední právo na zúročení a splacení kapitálu před akcionáři. Poměr majitele obligace ku podniku je tedy zcela jiný nežli poměr majitele akcií. Tento jest totiž spoluvlastníkem podniku železničního, kdežto majitel obligace jest věřitelem jeho. Každá prioritní obligace representuje jen dílčí dlužní úpis, neboť tvoří jenom část smluvené zápůjčky. Dráhy přijímají zápůjčky ku částečnému opatření prostředků peněžních. Zápůjčka rozdělí se na jednotlivé dlužní úpisy majiteli svědčící, při čemž se zároveň majitelům jich zaručí splacení této zápůjčky a zúrokování její před kapitálem akciovým. Právnicky representuje tedy každá prioritní obligace samostatný dlužní úpis dotyčného podniku železničního (§ 888 o. o. z.), hospodářsky však tvoří tyto dlužní úpisy jako celek jedinou zápůjčku.

II. Jistota zápůjčky.

Prioritní železniční obligace požívají zákonného práva zástavního ku veškerému nemovitému jmění podniku železničního, které zaneseno jest v knihách železničních. Při opatřování fondu peněžního ku stavbě dráhy ustanoví se určitý poměr mezi kapitálem akciovým a dluhem (zpravidla $^{3}/_{5}$ celého kapitálu), který se hledě na možný důchod podniku stanoví tak, aby za všech okolností zúročení dluhu tohoto bylo zaručeno. Pořadí práv zástavních řídí se časem, kdy nabyto bylo pojištění, ač neplatí-li v době, kdy dluh povstal, poměr jiný (§ 48 zák. ze dne 19. května 1874). Pořadí zástavních práv řídí se, pokud dlužním úpisem není nic jiného stanoveno, dobou vydání (emise) obligací, pročež není potřebí, aby se to výslovně ve knize železniční stanovilo (rozh. ze dne 3. listop. 1874 č. 19.023. Röll č. 137). Při drahách státem zaručených spočívá toto zjištění hlavně ve státní garantii. Vydání prioritních obligací předpokládá, že dostalo se mu schválení správy státní a že právo zástavní ve knize železniční vloženo bylo (zák. ze dne 19. května 1874). Toto zástavní právo nezanáší se pro každého prioritního věřitele zvlášť, nýbrž zapíše se na základě listiny o zřízení zástavního práva drahou vydané pro celou prioritní zápůjčku. Na základě tohoto práva zástavního mají držitelé prioritních obligací nárok na uspokojení svých pohledávek přede všemi ostatními, byť i dříve zapsanými věřiteli (§ 2. zák. ze dne 24. dubna 1874). Zákonného práva zástavního před věřiteli prioritními, a tudíž i přede všemi ostatními věřiteli, požívají jenom výlohy provozovací, dluhy zúčtovací a břemena, která lpí na

pozemku na základě smlouvy a která při tvoření tělesa železničního nemohla býti zrušena, nýbrž byla toliko zbavena své věcné povahy.

III. Práva prioritních věřitelů.

Sem náleží:

1. Právo na zajištění úroků po dobu právního trvání prioritní obligace.

2. Právo na vrácení kapitálu dle určitého plánu umořovacího, při čemž však na druhé straně podniku železničnímu přísluší právo, kapitál celý neb větší jeho část, nehledě ku plánu umořovacímu, již dříve zaplatiti. Tohoto práva použila většina drah rakouských v podobě konverse. Téměř všecky rakouské podniky železniční zajistily prioritním věřitelům 5% zúročení. Následkem klesnutí hodnoty peněz učinila většina drah rakouských nové 4% zápůjčky, kterýmiž zaplatila pak staré zápůjčky 5%.

3. Věřitelům prioritním přísluší dále nárok na zákonnou ochranu při ohrožení jich zájmů. K tomu konci vydány byly zákony ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z a ze dne 5. prosince 1877 č. 111 ř. z., které stanoví: Poněvadž jednotlivý věřitel nemůže sám o sobě své nároky ku platnosti přivésti a poněvadž veškeré pohledávky jen jako celek ohroženy býti mohou, jest nutno, aby všickni prioritní věřitelé společným kuratorem zastoupeni byli (§ 1.). Ku provedení nároků na úroky věřitelů prioritních nesmí se kurator zříditi (rozh. ze dne 8. května 1877. Röll č. 211), rovněž ne tehdy, když způsob splácení tak se změní, že počet obligací ročně splatitelných na místě slosování buď bursovní koupí nebo vzetím jich z vlastního držení společnosti se kryje (rozh. ze dne 4. prosince 1877. Röll č. 234). Ku vydání nových kuponů prioritních, které se neshodují v textu s dřívějšími, má se zříditi kurator (rozh. ze dne 13. srpna 1878. Röll č. 261). Společnými právy prioritních věřitelů jsou jen ta, která z obsahu dlužního dílčího úpisu na jevo vycházejí (rozh. nej. s. dv. ze dne 27. března 1879 časopis »Juristische Blätter« r. 1879 č. 17). Hrozila-li by zjevná kolise zájmů prioritních věřitelů různých emisí, má se zříditi pro každou emisi zvláštní kurator (rozh. ze dne 13. října 1874. Röll č. 134).

IV. Právní postavení majitelů prioritních obligací a akcionářů.

Majitel prioritní obligace jest věřitelem společnosti na rozdíl od akcionářů a majitelů t. zv. prioritních akcií, kteří jsou zároveň společníky dotyčného podniku. Prioritní akcionáři požívají však rovněž přednosti před kmenovými akciemi ve příčině zúročení a splácení, naproti tomu jsou ale ve stejném pořadí s ostatními akcionáři pokud se týče t. zv. dividendy. Toto zvláštní postavení prioritních akcií vůči kmenovým akciím nepovyšuje jich však na prioritní obligace. Majitelé jich jsou ve smyslu § 214 obch. z. akcionáři a požívají práv stanovami zaručených. Dle pořadí jsou majitelé prioritních obligací jako věřitelé v prvé řadě oprávněni, pak následují prioritní akcie a akcie kmenové.

V. V Rakousku ujaly se prioritní akcie velmi málo, vydalyť skoro všecky podniky železniční obligace prioritní a akcie. Opatření si kapitálu stavebního zápůjčkou prioritní jest mnohem snažší než emisí akcií. Prioritní obligace není tak závislou na změnách peněžního trhu, jako akcie. Poměr mezi prioritním dluhem a akciemi není dosud zákonně ustanoven, nýbrž řídí se danými okolnostmi. V Rakousku vytvořil se zvyk na základě četných koncesí, že dluh prioritní rovná se $^3/_5$ celého kapitálu. Teprve novější dobou bylo vydávání prioritních obligací ještě více omezeno. Vládní

komisař společnosti má bdíti, aby výdaj prioritních obligací zákonné meze nepřekročil (§ 51.). Dle rozhodnutí min. obch. ze dne 5. srpna 1874 mají si vládní komisaři pilně všimati toho, aby dluh prioritní řádně ve knihách zjištěn byl, aby splácení prioritních dlužních úpisů dělo se správně, jakož aby zástavní právo ve příčině zaplacených prioritních obligací knihovně vymazáno bylo.

VI. Promlčení a umoření.

Pro kupony platí všeobecně tříletá lhůta promlčecí dle § 1480 o. o. z., leč by snad dotyčný podnik železniční něco jiného byl ustanovil. Tak promlčují se kupony mnohých železničních podniků teprv v 5 neb 6 letech. Pro promlčení práv z listiny samé plynoucích platí lhůta 30letá. Jen prioritní obligace rakouské severozápadní dráhy a jihoseverní německé spojovací dráhy nepromlčují se nikdy.

Prioritní obligace mohou se amortisovati u onoho zemského nebo krajského soudu, v jehož obvodu má společnosť své sídlo. Lhůta amortisační pro dlužní úpisy obnáší 3 leta, pro kupony však jen 1 rok 6 týdnů a 3 dny.

VII. Poplatky.

Konverse prioritních obligací v nové obligace jsou kolku a poplatku prosty. Pokud by však obnos kapitálový nově emitovaných dlužních úpisů větší byl, nežli obnos, který se má splatiti, vstahuje se toto osvobození toliko na splacení obnosu starých obligací (zák. ze dne 25. května 1883 a ze dne 6. června 1888).

E) Železniční řád dopravní jest souhrn ustanovení upravujících dopravu na drahách. Nař. min. ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z. byl vydán dopravní řád pro dopravu vnitrozemskou, kdežto pro mezinárodní dopravu platí především mezinárodní právo dopravní (smlouva bernská ze dne 14. října 1890), a pouze podpůrně též zdejší řád dopravní. Řádem dopravním se obchodní zákon částečně doplňuje, částečně i mění, což však ve smyslu zákona ze dne 27. října 1892 č. 187 ř. z. jen potud je možno, pokud ustanovení obchodní zákon měnící se shodují se smlouvou bernskou. Železniční řád dopravní obsahuje jak dopravní a policejní tak i soukromoprávní předpisy. Tyto obsahují pro dráhu a obecenstvo závazná ustanovení, která vydávají dráhy soukromé za účelem doplnění dopravního řádu železničního, a která mají potřebí schválení úřadu dohlédacího. Výjimečná ustanovení mohou býti úřadem dohlédacím povolena pro dráhy řádu podřízenějšího, jakož i tam, kde toho zvláštní povaha dopravních poměrů vyžaduje. Při uzavírání smluv dopravních jsou rozhodnými ustanovení železničního dopravního řádu, sazeb a doplňků, jež se státním schválením řádně vyhlášeny byly. Prvním doplňkem železničního dopravního řádu ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z. (který se úplně shoduje s uherským) jest nař. min. obch. ze dne 1. září 1893 č. 138 ř. z., kterýmž se ustanovení železničního dopravního řádu dílem mění, dílem doplňují. V Německu mají železniční dopravní pravidla název »dopravní řád pro dráhy v Německu«.

Všeobecná ustanovení dopravního řádu (II. §§ 1—9) obsahují předpisy o chování se zřízenců železničních vůči obecenstvu, o rozhodování sporů, o stížnostech se strany obecenstva, o vstupování do nádraží, o povinnosti dopravní, o cenách dopravních, o sazbách, o prostředcích platebních a o zvláštním ručení dráhy za své lidi. III. díl (§§ 10—29) pojednává o dopravě osob. IV. díl (§§ 30—38) upravuje dopravu zavazadel, V. díl

(§§ 39—41) jedná o pojmu, úloze a výpravě rychlozboží, VI. díl (§ 42, 43) o dopravě mrtvol, VII. díl (§§ 44—48) o dopravě živých zvířat, VIII. díl pojednává o dopravě zboží.

F) Jízdní řády. Železniční podniky jsou povinny vydati v jednotlivých stanicích jízdní řád, t. j. přehlednou tabulku hodin příjezdu a odjezdu. Změny jízdního řádu mají se 14 dní před tím, než vstoupí v platnost, ve veřejnou známost uvésti.

I. Úřední evidence jízdního řádu:

Soukromé podniky železniční jsou povinny, řád jízdní před jeho vyhlášením, jakož i každou změnu jeho předložiti státní správě (§§ 4, 7, 66 želez. dopr. řádu ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.). Úřední jednání o nových jízdních řádech, jakož i o změně stávajících řádů jízdních jsou vyhrazena generalní inspekci rakouských drah jakožto první stolici. Jízdní řády pro zvláštní vlaky, které se vypravují ze zvláštních příčin nebo ku žádosti stran, nepodlehají žádnému úřednímu jednání. Za správné sestavení jízdního řádu jest podnik železniční zodpověden. První návrhy jízdního řádu mají se dodati sousedním drahám a zároveň po dvou exemplářích poštovní kanceláři ministerstva obchodu, generalní inspekci, dále 1 exemplář poštovnímu a telegrafnímu ředitelství, v jehož okrsku dráha leží. Předepsané předložení konečných návrhů řádu jízdního má se státi nejméně měsíc, jsou-li však větší změny navrženy, nebo vyžaduje-li změna také přepracování řádu jízdního dráhy sousední, neb jedná-li se o řády dráhy nově zřízené, nejméně 6 týdnů přede dnem, kterého mají vejíti v platnosť.

II. Kromě toho mají železniční správy řád jízdní ve příčině jízd, které se dotýkají čáry celní, předložiti zemskému finančnímu ředitelství, jehož správního obvodu se dráhy dotýkají, jakož i každou změnu nejméně 8 dní dříve, než by tato v platnosť vstoupila, písemně oznámiti.

III. Pravidelná doprava osob provádí se dle ustanovení řádů jízdních, které dříve než vejdou v platnosť veřejně vyhlásiti a na stanicích vyvěsiti se musí. Jízdní řády, které nemají platnosti, mají se ihned odstraniti (§ 10 dopr. řádu pro dráhy želez. ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z.).

G) Jízdní lístky železniční.

I. Pojem a právní význam:

Dle předpisů dopravního řádu železničního nezaručuje se již zaplacením jízdného právo ku jízdě, kteréž spojeno jest spíše s držením lístku jízdního. Dráha jest povinna, pokud vzhledem na výjimečná ustanovení není žádné překážky, cestujícímu proti zaplacení jízdného vydati jízdní lístek, který má obsahovati stanici až do které platí, druh vlaku, třídy, jakož i jízdní cenu, pokud by tato nepodlehala změnám valuty (§ 12. žel. dopr. ř.). Koupí železničního lístku jest smlouva se správou dráhy hotova. Právní jednání, které této smlouvě za základ slouží, jest smlouvou námezdní ve smyslu § 1151. o, o. z.; jízdní lístek sám jest listinou legitimační, na základě které může oprávněný žádati na správě železniční smluvené plnění; zároveň však jest jízdní lístek stvrzenkou o přijetí zaplacené ceny jízdní, což se stanoviska poplatkového jest důležito. Jízdní lístek má s papíry majiteli svědčícími ohledně převodu na osoby jiné mnoho společného, poněvadž jméno a osoba smlouvajícího pravidelně nepadá na váhu. Není pochyby, že jízdní lístek, nezní-li na jméno, může se před nastoupením cesty beze vší závady na jiného převésti. Jiná jest však otázka, když se cesta byla nastoupila. V tomto případě připouští se převod lístku jen

potud, pokud není výslovně zákonem nebo zvláštními železniční správou vydanými předpisy zapovězen. Stálé, okružní a volné lístky znějí zpravidla na jméno, z kteréhožto důvodu přenesení jejich bez přivolení správy železniční jest nemožné. Zneužití volného lístku bylo rozh. nejv. kas. s. ze dne 15. prosince 1888 č. 1118 C. VI. 340 za podvod prohlášeno, jehož se dopustí jak majitel, tak i ten, kdo si lístek vypůjčil, a sice z toho důvodu, že volný lístek železniční není papírem majiteli svědčícím, že nezaplacením jízdného byla podniku positivní škoda způsobena, a že ani uložená náhrada škody, ve kteréž zároveň též pořádkový trest obsažen jest, tomu nebrání, aby proti cestujícím postiženým bez platného jízdného lístku bylo použito zákona trestního. Těchto předpisů lze též použiti při jízdních lístcích podniků tramwayových a drah elektrických.

Bližší viz ve čl. Doprava osob po železnicích.

II. Poplatky.

Jízdní lístky železniční podlehají jakožto stvrzenky o přijetí peněz dle p. s. 47 e poplatku a sice:

a) při jízdní ceně 50 kr. r. m. z každého kusu 1 kr.;

b) při vyšší ceně jízdní však poplatku, který se rovná počtu, kolikrát 50 kr. v jízdní ceně jest obsaženo s tím však omezením, že nejmenší poplatek obnáší 1 kr. a nejvyšší 25 kr. (§ 2. zákona ze dne 11. května 1871 č. 39 ř. z.) Vydávají-li se však lístky pro více osob, nebo pro jízdu tam i zpět, musí se v prvním případě počítati poplatek dle počtu osob, ve druhém dvojnásobně. Poplatek musí se bezprostředně zaplatiti. Bližší předpisy o počítání a odvádění poplatků obsahuje výn. min. fin. ze dne 20. prosince 1862 č. 102 ř. z. odst. 3. a 6. Při zvláštních osobních vlacích musí se jízdní cena za ně děliti počtem osob a poplatek na každou osobu vypadající vyměřiti. Při lístcích předplatných má se poplatek vyměřovati za každou cestu tam i zpět, která dle lístku předplatného vykonati se může (výn. min. fin. ze dne 26. ledna 1863 č. 1698). Při lístcích stálých (permanentních) musí se za každých 50 kr. ceny jízdní poplatek 1 kr. zapraviti (výn. min. fin. ze dne 23. června 1878 č. 10572).

Při udělování koncese pro dráhu místní může poplatek z lístků vládou změněn býti ve 3% poplatek z cen jízdních; toto oprávnění může se též uděliti stávajícím drahám místním (zákon ze dne 3. června 1887 č. 81 ř. z. čl. IV. a V.).

Osobní lístky jízdní podniků, které prostředkují pouze dopravu místní t. j. které omezují svoji dopravu na území jedné obce a okrsek jedné míle od hranic tohoto území, jsou osvobozeny od poplatků, nepřevyšuje-li jízdní cena za dopravu jedné osoby 20 kr. (zákon ze dne 11. kv. 1871 č. 39 ř. z.). Naproti tomu osobní lístky jízdní podniků tramwayových, které sprostředkují toliko místní dopravu (ve smyslu jmen. zákona) jsou i tenkráte osvobozeny od poplatků, když nejvyšší jízdní cena za dopravu osoby 20 kr. převyšuje (zákon ze dne 30. března 1875. č. 42 ř. z.). Toto osvobození od poplatků vztahuje se též na stálé a předplatné lístky dotyčných podniků. Nehledě ku těmto výhodám požívá městská dráha vídeňská ještě osvobození od poplatků kolkových za jízdní lístky na dobu 30 roků od otevření dopravy počítaje, nejméně však až do 1. ledna 1928 (zákon ze dne 18. července 1892 č. 109 ř. z.).

O sproštění poplatků pro jízdní lístky na drahách místních obsahuje výn. min. fin. ze dne 17. května 1871 č. 14641 zvláštní předpisy.

H) Železniční soudy smírčí.

Ve Vídni byl r. 1875 zřízen zvláštní železniční smírčí soud. Rozhodnutí jeho vyhrazeny jsou všecky spory z dopravních obchodů povstalé, pokud nepřevyšují cenu 500 zl. (§ 2. stanov). Obě sporné strany mohou se však dobrovolně podrobiti tomuto soudu i ohledně vyššího obnosu (§ 3. stanov).

Soud smírčí skládá se nejméně ze 6, nejvíce ze 24 členů volených obchodními komorami a ze stejného počtu smírčích soudců volených podniky dopravními (§ 9. stanov). Žaloby mohou býti podány ústně neb písemně, osobně nebo plnomocníky. Nároky, které z téhož právního jednání povstaly, mohou i od více žalobců ku platnosti přivedeny býti. Též může býti více nároků jednoho žalobce, které z různých právních jednání povstaly, až do obnosu 500 zl. spojeno (§ 16. stanov). Žalobu jest i s přílohami podati dvojmo. O zamítnutí a vyloučení soudů smírčích viz §§ 18.—24. stanov. Jednání jsou veřejná, porady naproti tomu tajné (§ 26). Strany mohou se při projednávání dáti zastupovati plnomocníky. Při volbě znalců není soud smírčí vázán návrhy stran (§ 32 stanov). Soud smírčí jest při vynesení rozsudku sice vázán ustanoveními práva občanského a platného řádu dopravního, nikoli však pravidly řádu soudního (§ 34 stanov). Ustanovení lhůty platební a lhůty plnění ponecháno jest soudu smírčímu, nesmí však býti delší a ne kratší 3 dnů (§ 38.) Před soudem smírčím mohou se učiniti též narovnání, na základě kterých lze vésti exekuci (§ 40.). Náklady sporu nese odsouzený, po případě se tyto přiměřeně rozdělí. Útraty zastupování se soudem smírčím nikdy nepřiřknou. (§ 42.).

Z rozhodnutí soudu smírčího není odvolání. Toliko stížnost zmateční má místa:

1. když výrokem překročeny byly meze příslušnosti soudu smírčího (§ 1.—3. a § 7.) nebo meze návrhů stran;

2. když návrhu na zamítnutí soudce nebo předsedy smírčího soudu bezdůvodně místa dáno nebylo a konečně

3. ve případě kontumace, nebyla-li žaloba nebo obsílka straně odsouzené doručena (§ 47.). Lhůta stížnosti zmateční obnáší 8 dní ode dne ústního prohlášení nebo doručení rozsudku (§ 48.). Další právní prostředek proti výroku o zmatečnosti se nepřipouští. Za exekuci rozsudku smírčího soudu lze žádati buď u soudu smírčího neb u soudu řádného (§ 57.). Povolí-li exekuci soud smírčí, musí tento soud řádný za výkon požádati (§ 59.).

I) Vstup na dráhu.

I. Zákazy vstupu na dráhu.

1. Obecenstvo.

Dle usnesení § 96. a 97. cís. nař. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1. ř. z. z r. 1852, kterým vydán byl železniční dopravní řád, nesmějí osoby, které nepatří k služebnímu nebo pracovnímu personálu železničnímu, nebo které k tomu zvláště oprávněny nejsou, na dráhu a prostory k ní patřící vstupovati, vyjímaje ovšem místa pro příchod a východ, sestup a výstup určená, dále místa, která jsou určena pro přechod přes dráhu a konečně místa určená ku zásilkám. Svémocné otevření závor železničních, jakož i podlézání a přestupování přísně je zapovězeno; přechod přes dráhu jest

pouze dovolen, když závory jsou otevřeny, nebo když otevřeny byly železničním hlídačem.

2. Dobytek tažný a hnaný.

Zvířata zapřažená do povozu, koně jízdečtí a hnaný dobytek nesmí při čekání, až se závory otevrou, příliš ku dráze se přibližovati. V bezprostřední blízkosti dráhy mohou se zvířata pásti toliko pod nejopatrnějším dozorem a jest se o to starati, aby zvířata nevstupovala na dráhu, neb aby nepřekračovala ploty a se neplašila, jede-li vlak kolem.

3. Orgány bezpečnostní.

Nebezpečí života, kterému vydány jsou orgány bezpečnostní a finanční chůzí po dráze, zvláště za mlhy a vánic sněhových, zavdalo min. obch. podnět ku žádosti ze dne 23. února 1874 č. 2574 na ministerstvo financí a ministerstvo zemské obrany, aby oznámeno bylo jich orgánům, že nemají práva požívati ku svým obchůzkám tratí železničních. Následkem toho smí četnictvo a orgánové stráže finanční na trať železniční jen tehdy vstoupiti, když toho nevyhnutelně vyžaduje výkon bezpečnostní nebo finanční služby.

4. Vojsko:

Říšské ministerstvo vojenství výnosem ze dne 24. února 1875 č. 458 odst. 5. oznámilo, že zákaz vyslovený v § 96 dopravního řádu železničního, týkající se vstupu na dráhu při cvičení vojenském, se omeziti má pouze na zákaz vstupu na těleso železniční t. j. na hráze, náspy a pod.

II. Výjimečná nstanovení:

Ministerstvo obchodu rozhodlo, že použití jednotlivých objektů železničních osobami soukromými nemá se naprosto vyloučiti, avšak hledě ku veliké zodpovědnosti, která drahám zákonem ze dne 5. března 1869 č. 27 uložena jest, má se omeziti na nejnutnější případy. Osoby soukromé, jimž dovolen byl výjimečně vstup na dráhu, musí míti povolení drahou vydané, které musí obsahovati popis osoby.

III. Zvláštní předpisy.

Dle výn. min. obch. ze dne 30. pros. 1878. č. 35.924. používá se ustanovení § 96. želez. řádu dopr. také ohledně vstupu na dráhu řádu nižšího, byť i tato ani uzavřena ani ohražena nebyla. Ministerstvo obchodu výnosem ze dne 31. pros. 1878. č. 35.834 poukázalo k tomu, že není vůbec dovoleno hlídačům polním a lesním vstupovati na dráhu a vyhradilo si pouze ve srozumnění s ministerstvem vnitra a orby od případu ku případu dovoliti hlídačům polním vstoupiti na dráhu, je-li toho nevyhnutelně potřebí ku bezprostřednímu zabránění činu trestnému nebo ku pronásledování pachatelů. Potřebné žádosti mají službydárcové bezprostředně u dotyčných správ železničních podati, kteréžto pak žádosti tyto se svými návrhy ministerstvu obchodu předloží. Ministerstvo vnitra připamatovalo výnosem ze dne 3. května 1889 č. 8037. všem zemským vládám energické zabraňování neoprávněného vstupu na dráhu s tím podotknutím, aby tam, kde přestupek nemůže soudně trestán býti, trestní řízení rychle a co nejpřísněji se provedlo. Ministerstvo obrany zemské oznámilo výn. dne 5. června 1891. č. 9152. zemským velitelstvím četnickým, že orgánové jich nemají při výkonu služebním, — vyjímaje, že by tu bylo zřejmé nebezpečí z prodlení, — do tunelu a větších objektů železničních vstupovati, leč že by se tak stalo v průvodu dozorčích orgánů dotyčné dráhy (hlídačů nádražních a traťových).

IV. Prakse.

Rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru týkající se vstupu na dráhu sebrána byla drem Viktorem Röllem ve zvláštní sbírku. Pozoruhodnými jsou zvláště tato rozhodnutí: O tom, zda přechod dráhy má dále trvati nebo zdali se má zrušiti, nerozhoduje soud, nýbrž politický úřad (rozh. nejv. s. dv. ze dne 8. února 1887 č. 1549.) Ku rozhodnutí stížnosti podané pro zápověď chůze, jízdy a honby dobytka přes dráhu není povolán soud, nýbrž úřady správní. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 31. srpna 1887 č. 9848.) Rušení ve faktickém užívání odvalu železničního jakožto cesty nemůže býti předmětem žaloby pro rušení držby. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 8. listopadu 1887.) — Uzavření příchodu drahou ku cestě vedoucí přes dráhu netvoří předmět žaloby pro rušení držby (rozh. nejv. s. dv. ze dne 15. února 1888. č. 1720.). -- Dovolení používati cesty přes dráhu jest povahy veřejnoprávní; přeloží-li tedy dozorčí úřad železniční přechod přes dráhu, nelze mluviti o rušení držby. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 16. května 1888 č. 5672.) Skutkový odpor proti nařízením hlídače v přísahu vzatého službu konajícího zakládá zločin veřejného násilí dle § 81. tr. z. (Rozh. nej. s. dv. ze dne 29. ledna 1889. č. 759.) — Zlomení závor zakládá rovněž zločin veřejného násilí dle § 85. lit *c)* tr. z. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 21. února 1889 č. 15.140.). — Je-li příčinou usmrcení člověka vlakem pouze neoprávněný vstup jeho na dráhu, není třeba dalšího důkazu viny poškozeného, takže dráha sproštěna jest povinnosti náhrady škody dle § 2. zákona ze dne 5. března 1869. č. 27. (Rozh. ze dne 11. prosince 1889. č. 13524.) -- Uzavřela-li by dráha přechod přes trať, jsou ti, kteří domnívají se tím skráceni býti, oprávněni sobě stěžovati u dohlédacího úřadu, nikoli však podati žalobu civilní. (Rozh. ze dne 13. srpna 1891. č. 9799.) — Neoprávněný vstup na trať železniční sám o sobě nestačí ku použití § 431. tr. z., nýbrž má se potrestati, není-li tu nebezpečí § 335. tr. z. jako přestupek doprav. řádu želez. politickým úřadem. (Plen. rozh. kass. s. dv. ze dne 21. května 1892. č. 5271.)

K) Úrazy železniční.

I. Ochrana před úrazy.

Vede-li dráha přes veřejnou cestu, most nebo hráz, má železniční podnik se postarati o přiměřené ohražení. (§ 10. lit. *d*) nař. ze dne 14. září 1854 č. 238. ř. z.) Dále jsou podniky dopravní a ředitelstva povinny všech možných prostředků, které zkušenosť a věda zná, při dopravě použiti, aby se zabránilo nehodám. (§ 17. žel. dopr. ř.) Přihodí-li se nehoda nějaká, jsou všickni zřízenci železniční pod přísnou zodpovědností zavázáni poraněným dle možnosti nutnou pomoc poskytnouti a všech prostředků použiti, aby byla nehodě a dalšímu jejímu šíření přítrž učiněna. Za tím účelem ustanovuje dv. dekr. ze dne 16. října 1847. č. 32.471. zvláštní předpisy o tom, které nástroje a nářadí zachraňovací na stanicích, resp. ve vlacích mají býti pohotově. Dle výn. min. obch. ze dne 5. ledna 1876. č. 33.135. má se o každé nehodě železniční ministr. vojenství a vojenský úřad zemský telegraficky zpraviti a za poskytnutí pomocných sil dožádati. Kromě toho mají se všecky na trati se přihodivší nehody a mimořádná přerušení dopravy, jakož i všecky příhody, které by byly mohly zavdati příčinu ku nehodám, co nejrychleji přednostovi nejbližší stanice oznámiti. Tentýž předpis platí též pro dráhy místní (výn. min. ze dne 1. srpna 1883. č. 24.932.).

II. Ustanovení trestní.

Nebezpečí, které s nehodou železniční souvisí, vyžaduje, aby zvláště potrestány byly ony činy trestné, které mohou přivoditi, nebo které již přivodily úraz železniční. Tomu vyhovuje trestní zákon v § 85. lit. *c*) a v § 87. (Bližší ve čl. Násilí veřejné.) Aby urychleno bylo trestní vyšetřování o železničním úrazu, byla vydána řada předpisů, z nichž vytknouti sluší výn. min. obch. ze dne 12. srpna 1856. č. 20.759, dle kterého se má ihned učiniti oznámení každého úrazu příslušnému soudu. Dokud soudní ohledání předsevzato nebylo, nesmějí se z místa neštěstí odstraniti předměty a stopy pro soudní ohledání důležité, aniž předsevzíti nějaké změny na těchto předmětech, ač lze-li je tak ponechati bez veliké škody.

III. Náhrada škody.

Poněvadž osoba železniční nehodou poškozená dle předpisů obč. zák. a soud. řádu způsobem jen velmi obtížným své nároky proti podniku železničnímu ku platnosti přivésti může, vydán byl zvláštní zákon týkající se ručení železnic za tělesná poranění neb usmrcení způsobená nehodami železničními (zák. ze dne 5. března 1869. č. 27 ř. z.).

a) Tento zákon vztahuje se vůbec na jakoukoli železnou dráhu parou hnanou a nikoli však na koňské, elektrické nebo silou lidskou dopravované dráhy.

b) Ustanovení zákona tohoto vztahují se na poškození a usmrcení, která se přihodí mezi dopravou. Sporno jest, co se má rozuměti výrazem »mezi dopravou«. V rozh. ze dne 3. května 1878. č. 15.655 z r. 1877. Röll č. 252. vyslovena byla všeobecná zásada, že »doprava« znamená »pohyb vlaku«. Ještě dále šlo rozh. ze dne 28. srpna 1883., dle kterého ručí dráha i za úraz, který se přihodil nejen při pohybu vlaku, nýbrž i za úraz, který se přihodil v budovách (v topírnách) neb při přípravách zanedbáním opatření směřujících ku zabránění nehod při užívání síly parní možných. Považuje se tedy též otáčení stroje parního pomocí kotouče otáčivého za dopravu (rozh. ze dne 2. dubna 1875. č. 559. Röll č. 150.; ze dne 3. list. 1881 č. 8769), jakož i posouvání vozů při sestavování vlaků (rozh. ze dne 12. března 1885 č. 1031, ze dne 16. pros. 1885 č. 14.420). Ano nejv. s. dv. uznal ručení dráhy za odůvodněné v jednom případě, kde si strojvedoucí následkem hrozící srážky leknutím přivodil tlukot srdce (rozh. ze dne 20. září 1887 č. 8911).

c) Lhostejno jest, potkala-li nehoda zřízence železničního nebo cestujícího nebo jinou osobu. Pročež ručí dráha také na př. za přejetí člověka (rozh. ze dne 16. srpna 1883 č. 7186).

d) Přihodilo-li se tělesné poranění nebo usmrcení člověka mezi dopravou železniční (na poškození věcí a zvířat se zákon ten nevztahuje), má se vždy za to, že nehoda stala se nedopatřením podniku nebo zřízenců železničních. Z toho plyne, že každá taková nehoda, která měla v zápětí poranění neb usmrcení člověka, zakládá povinnosť ku náhradě škody a že poškozený není povinen dokazovati vinu podniku železničního. Dráha může se sprostiti povinnosti náhrady škody pouze, dokáže-li, že se nehoda přihodila náhodou neodvratnou (vyšší mocí, vis major), nebo neodvratným jednáním třetí osoby, za kterou ona zodpovědna není, nebo vinou poškozeného (§ 2. jmen. z.). Dle rozh. ze dne 1. června 1885 č. 3747 nepokládá se náhle vzniklá mlha za vis major, a dle rozh. ze dne 25. července 1882 č. 11.219 časopis »Gerichtshalle« č. 3. a 4. ručí dráha i za úraz,

který byl způsoben sněhovou vánicí, byť i se této nebylo lze vyhnouti i při největší opatrnosti. Konečně vyslovil nejv. s. dv. rozh. ze dne 24. dubna 1878 č. 871. Röll č. 248, že nemůže býti řeči o neodvratné náhodě, když by okolnosti, které úraz železniční přivodily, týkaly se pouze dopravy a dopravní hmoty dráhy.

e) Výměra náhrady škody řídí se §§ 1325.—1327. o. o. z. (Blíže viz čl.: »Náhrada škody«.)

f) Úmluvy, kterými má býti povinnosť podniku železničního ku náhradě škody vyloučena neb omezena, byť i předem smluveny a vyhlášeny byly, jsou neplatné (§ 2. cit. z.). Tím se ovšem nevylučuje, že by dráhy snad nemohly ujednati se svými zřízenci pro případ úrazu výši a způsob odškodnění, když by tito neměli ještě nároku na výslužné (rozh. ze dne 9. října 1879 č. 10.112). Vzdal-li se poškozený hned po nehodě nároků na náhradu škody, může nicméně žádati náhrady ve případě, že by následkem poranění později onemocněl (výn. ze dne 24. dubna 1878. č. 871. Röll 248).

g) Žalobu na náhradu škody dle jmen. zákona může žalobce podati u obchodního soudu toho místa, kde má dráha své sídlo, nebo kde se nehoda stala. Více žalobců může z téže nehody povstalé nároky v jedno spojiti. Žaloba má prokázati nehodu, jakož i příčinnou souvislosť mezi nehodou a poraněním (usmrcením) nebo škodou, jakož i výšku škody. O žalobě jedná se stručně. Nárok na náhradu škody promlčuje se dle §. 1489. o. o. z. ve 3 letech. Promlčení počíná se dnem, kdy poškozený škodu utrpěl (rozh. ze dne 17. února 1883 č. 552).

L) Železniční kartely a smlouvy.

I. Pojem a význam.

Kartely uzavírají z pravidla dráhy konkurenční, aby škodným následkům konkurence v zájmu svém zabránily. Předmětem úmluv těchto bývá stanovení sazeb, snížení sazeb dopravních vyšetření cest a připojišť. Větší dráhy učinily téměř bez výjimky takovéto úmluvy vztahující se na všechny důležitější jich tratě. Kartely železniční mívají však za předmět též smlouvy o vzájemném užívání provozovacího materialu, zvláště o přechodu vozů jedné dráhy na druhou, o odškodnění za užití a opravy jich, jakož i o rozdělení příjmů; kartely tyto uzavírají se nejen mezi drahami jednoho státu, nýbrž i mezi drahami států různých.

II. Evidence sazeb umluvených.

Výnosem gener inspekt. rakouských drah ze dne 16. prosince 1871 č. 6819 vyzvány byly veškery správy rakouských drah, aby podílné tabulky ku jednotným sazbám gener. inspektorátu předložily. Výnosem min. obch. ze dne 2. února 1873 č. 3303 oznámeno bylo správám železnic, že znalost podílných smluv domácích drah ku posouzení dotčených jednotných a společných sazeb potřebna jest, a účel ten že jen tehdy náležitě dosažen bude, když tabulky podílné zároveň se sazbami úřadu předkládány budou, pročež nařízeno bylo, že za všech okolností, ařsi schválení sazeb zúčastněných drah v koncesi státní správě vyhraženo jest čili nic, jednu tabulku o sazebních podílech zúčastněných drah rakouských předložiti jest. Výnosem min. obch. ze dne 16. srpna 1874 č. 25.684 bylo nařízeno, že protokoly sepsané o konferencích ředitelův a vrchních úředníkův jakož i o všech sazebních komisích, jež k účelu sestavení nebo změny jednotných neb přípojných

sazeb se scházejí, ve dvou exemplářích ministerstvu obchodu se předkládati mají.

III. Železniční smlouvy mezi Rakousko-Uherskem a státy cizími.

Důležitosť mezinárodního železnictví pro hospodářské zájmy jednotlivých států měla v zápětí, že byly uzavřeny četné smlouvy státní za tím účelem, aby mezinárodní doprava železniční zaručena byla. Železniční smlouvy činí se za příčinou zakládání pohraničních spojovacích drah, za příčinou provozování a správy drah na územích cizích států, k vůli upravení různých otázek dopravy mezinárodní atd. Mezi železničními konvencemi jest zvláště vytknouti:

1. spolek německých správ železničních, který zahrnuje dráhy Rak.-Uherska, Německa, Ruska, Rumunska, Holandska, Belgie a Lucemburska. Jednotlivé dráhy podrobily se tu spolkovým stanovám, kteréž obsahují úmluvy ohledně spolkového dopravního řádu, prostředků dopravních, služby dopravní, zásad pro stavby drah, dále ohledně vzájemného používání vozů atd. Za účelem přesného provádění těchto vzájemných ujednání byla zřízena ústřední účtárna: o sporech rozhodují smírčí soudy.

2. Smlouva bernská.

Dne 14. října 1890 byla v Bernu mezi Rakousko-Uherskem, Belgií, Německem, Francií, Italií, Lucemburskem, Holandskem, Ruskem a Švýcarskem uzavřena smlouva ve příčině železniční dopravy zboží, která v říš. z. č. 186 ze dne 5. listopadu 1892 vyhlášena byla. Tato smlouva v 60 článcích obsahuje podstatná ustanovení vztahující se na podmínky společných sazeb, dále na modality, za kterých zboží ku dopravě přijímati se má, na poměr správ železničních k odesílatelům a příjemcům, při čemž přijato za zásadu, že odesílatel ručí za správnost udání v listu nákladním uvedených, odesílateli jest dovoleno, aby zboží do výše jeho ceny dobírkou obtížil; přijetím zboží a listu nákladního zavazuje se příjemce, že obnosy na listu nákladním vyznačené zaplatí; dráze přísluší pro všechny poplatky za dopravu i její vedlejší výlohy, cla, dopravní výdeje právo zástavní ku zboží. Nároky ze smlouvy dopravní může ku platnosti přivésti pouze ten, jemuž přísluší právo se zbožím dle libosti nakládati. Úmluva tato obsahuje též ustanovení o ručení drah a o nárocích účastníků na náhradu škody.

Za účelem provádění těchto ustanovení smluvních zřízen byl ústřední úřad pro mezinárodní dopravu (čl. 57.). Kromě toho každé 3 roky sejdou se delegáti smluvivších se států ku konferenci, aby se uradili o nutných změnách a opravách. Ku přání nejméně jedné čtvrtiny zúčastněných států může se však konference sejíti též dříve.

B) Dráhy místní (dráhy nižšího řádu, podružné, sekundární, vicinální drahy).

I. Pojem. Místní dráhy mají, jak již jméno jich značí, spíše význam místní. Jich účelem jest, aby prostředkovaly pohodlné spojení mezi místy, kterých se dotýkají a tak vzájemnou výměnu plodin zemědělských usnadňovaly. Pojem dráhy místní a podružné (sekundární) jest totožný. Podstatný rozdíl mezi hlavními a místními drahami spočívá v tom, že tyto menší rychlostí jezdí. Není tudíž zapotřebí tak silných a těžkých parních strojů, jako na drahách hlavních. Stroje slabší, jakož i menší váha vlaků nepůsobí tak škodlivě na stavbu tratě a proto vyžadují tratě drah místních

též menších nákladů. Poněvadž doprava je tím bezpečnější, čím volněji vlak jede, mohou se též při dráze řádu podřízenějšího předpisy týkající se složení vlaků, počtu brzd a přehlídky vlaků značně zmírniti, čímž se též na dopravních nákladech značně ušetří.

II. Výhody státní.

Dráhy místní požívají se strany státu značných podpor a ulehčení jak při stavbě, tak i dopravě. V ohledu tom vyslovil zákon ze dne 31. prosince 1894 č. 2. z r. 1895 zásadu, že při udělování koncese ku zřízení drah normálních a úzkokolejných se má poskytnouti všemožných ulehčení nehledě ku vlivu říšského ministerstva vojenství nejen ohledně prací předběžných, stavby a vystrojení, nýbrž i ohledně dopravy. Podobná ulehčení mohou se zaručiti též oněm stávajícím místním drahám, na kterých doprava podřízenější s menší rychlostí zavedena jest.

Jako zvláštní výhody lze uvésti tyto:

1. Místní dráhy mohou býti sproštěny povinnosti dopravovati poštu, jakož i povinnosti nahraditi útraty za policejní a důchodkovou dohlídku.

2. Drahám místním mohou se zaručiti výjimky ve příčině vyšších (maximálních) sazeb.

3. Osvobození od kolků a poplatků platí ohledně:

a) smluv, knihovních vkladů, podání a jiných listin, které mají za účel zajistiti stavbu dráhy, oddělení pozemků, zřízení práv věcných, dodání stavební a dopravní hmoty, výplat hotovými penězi, opatření si kapitálu ku stavbě nebo ku dopravě;

b) těchže výhod požívají též podání, plány, spisy a všecky listiny nutné ku vkladům knihovním, které zadávají nebo zřizují podnikatelé obdrževší povolení ku předsevzetí předběžných prací technických, a sice až do konce prvého roku dopravního;

c) listiny týkající se výkupu pozemků jsou poplatku sproštěny až do konce třetího dopravního roku. Těchže osvobození požívají též potvrzení o příjmu podnikatelů a dodavatelů, pokud se tyto platy vztahují na provedení stavby dráhy místní. Nelze však těchto výhod použiti též při soudních sporných jednáních.

d) Akcie a prioritní obligace počítaje v to i listy interimní, vydané za účelem opatření si potřebného kapitálu ku stavbě dráhy a provozování dopravy, jsou sproštěny kolků a poplatků.

4. Osvobození od placení daní:

Dráhy místní osvobozeny jsou od placení daně výdělkové, daně z příjmů a poplatků z kuponů, jakož i od placení každé příští státní daně, která na místo těchto daní vstoupí a sice po dobu 25 let ode dne udělení koncese počítaje.

5. Osvobození od poplatků za státní dozor.

6. Výhody zvláštní.

a) Státní správa může za souhlasu správy finanční uděliti pro stávající nebo nově zřízené dráhy osvobození od náhrady útrat centrální správě státních drah způsobených, dále od náhrady za použití stávající dráhy státní a za staniční službu, kterou vykonávají státní zřízenci v nádražích připojovacích na tak dlouho, pokud by nebylo zaručeno aspoň 5%ní zúročení a splácení kapitálu, který nebyl opatřen prioritními obligacemi.

b) Rovněž může státní správa převzíti místní dráhu ve svoji správu na účet majitele koncese proti náhradě jistého procenta hrubého příjmu, nebo paušálního obnosu dle počtu kilometrů.

c) Státní správa může převzíti dopravu dráhy stávající, nebo dráhy, která se teprve vystavěti má, na vlastní účet proti placení pevného pachtovného důchodu, je-li krytí tohoto důchodu z čistých příjmů dotýčné dráhy místní zabezpečeno.

d) Použití říšských silnic ku stavbě drah místních dovoluje se jen potud, pokud by železniční doprava neohrožovala osobní bezpečnosť. Nehledě ku závazkům povstalým ze smlouvy mýtní, nesmí se žádná zvláštní náhrada za použití silnice vybírati. Použití silnic státu nepatřících může se povoliti toliko se svolením těch, kteří jsou povinni silnice ty udržovati.

III. Prioritní obligace.

Vydávání prioritních obligací, které musí zníti toliko na měnu zemskou, nepovolí se dříve, dokud zúročení a splácení jich není zajištěno vlastními čistými výnosy dráhy a garantiemi interesentů a korporací samosprávných. Podniky železniční, které pro nedostatek zákonitých náležitostí nemohou býti dle zákona ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. do knih zapsány, nesmějí prioritní obligace vydávati.

IV. Projektování drah místních.

Pro jednání vztahující se na projektování drah místních a s tím souvisících úředních řízení rozhodným jest nařízení min. obchodu ze dne 25. ledna 1879 č. 19. ř. z. Nařízením min. obch. ze dne 29. května 1880 č. 57. ř. z. byla částečně zavedena ulehčení jmen. nař. ze dne 25. ledna 1879 č. 19. ve příčině zdělání projektu a řízení komisionelního pro místní a vlečné dráhy, která záležejí v následujícím: Rozhodnutí o tom, zda nově projektovaná dráha jest drahou místní, přísluší ministerstvu obchodu ve srozumění s ostatními zúčastněnými ministry, a rozhoduje se o tom při udělení povolení ku předsevzetí předběžných prací. Toto povolení se udělí nejvýše na jeden rok. Má-li býti toto povolení prodlouženo, nutno předložiti celkovou mapu, náčrtek profilu délky, a vysvětlení, jakož i průkaz výnosnosti, ač, nedokáže-li se, že s pracemi předběžnými bylo již započato, aneb že vadí tomu jistá překážka. Při drahách místních, při kterých poloha a počet stanic dle místních poměrů jsou zřejmy, nebo při kterých volba směru, jakož i počet a poloha stanic na vůli zúčastněných závisí, používá se řízení zkráceného.

V. Úlevy dopravní.

Nařízením min. obch. ze dne 1. srpna 1883 č. 24.932 vydány byly základní předpisy pro dopravu na drahách místních. Nejdůležitější úlevy, které byly povoleny tímto nařízením, jsou tyto: Oplotění dráhy a stanic jakož i závory při přechodu přes cestu nemusí býti tam, kde toho ministerstvo obchodu hledě na zvláštní poměry místní nevyžaduje. Z pravidla není potřebí znamení výhybek, znamení na dálku, telegrafů elektrických a optických, jakož i průchodních staničních znamení. Vřadění vozu bezpečnostního mezi stroj parní, vlastně tendr a první vůz s cestujícími při osobních vlacích, které nejezdí s větší rychlostí než 25 km. za hodinu, není třeba na drahách se sklony do 10‰, nesestává-li vlak z více nežli 8 vozů.

VI. Zemské zákonodárství:

1. Království České.

Zákon ze dne 17. prosince 1892 č. 8 z. z. z r. 1893 ustanovuje:

Provedení železných drah nižšího řádu (drah místních, drah podružných, parních tramwayí), jež zříditi hledíc ku všeobecnému zájmu země za nutné se pokládá, může zemí podporováno býti zaručením zúročení a splácení prioritních obligací (dlužních úpisů železničních) podnikatelstvem dráhy vydaných, poskytnutím zápůjčky, převzetím akcií prioritních neb kmenových, aneb stavbou dráhy, provedenou zemí ve své správě.

Země se zúčastní provedení a vystrojení dráhy, jestliže se strany interesentů a se strany státu aneb jednoho z obou:

1. zajištěny jsou příspěvky ku stavebnímu nákladu výborem zemským na jisto postavenému, výlohy vystrojení v to počítaje do výše nejméně 25% à fond perdu, aneb proti převzetí kmenových akcií podniku za plnou nominalní cenu, aneb

2. učiněn-li závazek na dobu koncese, že nestačí-li roční přebytky provozovací řečené dráhy na úhradu potřeby pro zúročení, jakož i pro umoření základního kapitálu průběhem 90 let, zálohy nejméně do výše $^{3}/_{8}$ této roční potřeby poskytnuty býti mají.

Toto účastenství země záležeti může: buď v zaručení určitého 4% nepřevyšujícího zúročení a splácení prioritních obligací (dlužních úpisů železničních), které se k účelu tomu vydají, knihovně zjistí a v době, na niž byla koncese dána, splatí; úhrnná suma těchto dlužních úpisů nemá však převyšovati 70% stavebního nákladu;

aneb v poskytnutí zápůjčky, jež se zúročí, knihovně zjistí, v době, na niž koncese železniční byla dána, splatí a sice v sumě nejvýše do 70% stavebního nákladu.

Podle místních poměrů může země mimo to zaručením určitého, 4% nepřevyšujícího výnosu akcií prioritních, jež na doplnění stavebního nákladu se vydají, anebo převzetím prioritních neb kmenových akcií v plné nominalní ceně se zúčastniti.

Sněm může se usnésti, aby stavba dráhy provedla se výborem zemským, když dle zvláštních poměrů, jež zde jsou, provedení stavby ve správě zemské účelným se jeví. Za stejných okolností může se stavba dráhy, kterou dle ustanovení tohoto zákona prováděti počali jiní podnikatelé, převzíti výborem zemským k dalšímu provedení na náklad podnikatelstva se svolením vlády a dle smluv, jež se v příčině té staly s podnikateli a ostatními interesenty.

Pro dráhy, jichž stavební kapitál z části zajištěn je převzetím kmenových akcií od interesentů, zřídí se zvláštní akciové společnosti, jichž agendy obstarávati bude výbor zemský na útraty akciové společnosti, kdyby je nepřevzala správa té dráhy, jež vozbu na se vezme. V stanovách společnosti budiž vytknuto, že místa v představenstvech těchto společností jsou bezplatnými úřady čestnými. Představenstvo je složeno nejvýše z desíti členů, z nichž dva jmenuje výbor zemský.

Provádí-li země stavbu železné dráhy, může se stavební náklad opatřiti vydáním dlužních úpisů železničních, nejvýše 4% zúročitelných, v době, na niž udělena byla koncese železniční, splatných a v knihovní vložce pro tu kterou dráhu zřízené pojištěných. K tomu je potřebí zachování předpisů zákonných a zvláštního schválení vlády.

Pro každou dráhu zřízenou dle tohoto zákona budiž založen zvláštní účet provozovací a to i tehdy, když pro ni nebyla zřízena zvláštní akc.

společnost. Zavázali-li se místní interesenti ku zvláštním příspěvkům pro stavbu dráhy, již země na se vzala, zaplaceny buďtež částky na povinníky dle účtu vypadající zemské pokladně v Praze v první polovici roku, jenž následuje době účetní, s výhradou vyrovnání, jež se snad provede dle výsledku zkoumání účtů státní správou vykonaného. Jestliže by interesenti nedopláceli, je výbor zemský oprávněn, aby v příčině okresů a obcí jednal ve smyslu zákona zemského ze dne 19. září 1883, č. 51 z. z, pokud se však týče jiných interesentů, aby zakročil proti nim politickou exekucí.

Ustanovení, jak rozděliti neb upotřebiti roční výtěžek, jenž by při akciových společnostech dle tohoto zákona zřízených přesahoval 5% dividendu z akcií, a ustanovení o splacení záloh na zaručený výnos daných z přebytků, sjednají se pro každý zvláštní případ podle dohodnutí s interesenty neb se státní správou.

Sněmu je vyhrazeno, aby se usnášel a rozhodoval:

1. o stavbě drah, jež se zříditi mají dle tohoto zákona;
2. o prodeji neb pronajmutí drah, jež dle tohoto zákona byly zřízeny;
3. o způsobu opatření peněz na stavbu drah, jež země stavěti má;
4. o způsobu a výši příspěvků, jež z prostředků zemských povoliti se mají jednotlivým podnikatelstvům drah.

Zemskému výboru náleží, aby připravoval záležitosti a návrhy činil o nich sněmu, aby prováděl příslušná snesení sněmovní, zvláště zkoumání předložených projektů, předběžná šetření a jednání ve příčině zajištění stavby drah na základě tohoto zákona, aby uzavíral prozatimné smlouvy s interesenty, podnikateli a správami drah, jakož i se dohodnul se správou státní, aby vymohl definitivní koncese na stavby nových drah, o nichž sněm se byl usnesl, aby uzavíral smlouvy stavební a dodávací ohledně drah, jež země stavěti má, aby uzavíral smlouvy provozovací, aby dohlížel ku stavbě drah a k vozbě, aby přezkoumal účty provozovací a účty o výnosu, aby obstarával agendy těch kterých společností akciových, jakož i prováděl finanční opatření, jež se dle tohoto zákona a dle snesení sněmu nutnými býti vidí. Zemskému výboru konečně přísluší, jestliže interesenti si toho přejí, vypracovati za náhradu vlastních útrat projekty drah nižšího řádu a vypočítati jejich výnosnost.

2. Markrabství Moravské.

Zákonem ze dne 4. března 1887 č. 53 z. z. bylo dovoleno konkurenčním okresům pro zřizování okresních silnic podporovati ze svých prostředku stavbu drah místních. Usnesení o tom, má-li podpora taková poskytnuta býti a v jaké míře a kterým způsobem, přísluší okresním výborům silničním konkurenčních silničních okresů, jichž se dráha dotýká. Usnesení to, které má potřebí ještě schválení zemského výboru, jest v úředním zemském listě nebo jinakým přiměřeným spůsobem vyhlásiti. Byl-li proti tomuto usnesení během 3 měsíců ode dne uveřejnění jeho v listě zemském podán odpor buď menšinou členů výboru silničního, buď zástupci některé skupiny interesentů výboru silničního, nebo konečně aspoň šestinou voličů velkostatkářských nebo voličů ze skupiny průmyslníků a obchodníků nejvíce zdaněných, nebo zástupcu měst nebo obcí venkovských, má se opatřiti snesení sněmu zemského.

3. Vévodství Slezské.

Zákon ze dne 3. června 1895 č. 45 z. z. ustanovuje v podstatě: Provedení železnic nižšího řádu (drah místních, drah podružných, vicinálních,

malých atd.), jichž potřeba hledě ku zájmům země jest zřejmou, má země podporovati, nemohou-li interesenti (okresy, obce, jednotlivci) sami potřebných prostředků ku zřízení dráhy sehnati.

Tato podpora se strany země záležeti může buď:

a) V zaručení určitého čistého výnosu za účelem pojištění nejvýše 4% zúročení a splacení prioritních obligací, nebo zápůjčky hypotekární, kteréž se v době, na kterou koncese dána byla, splatí.

b) Nebo v poskytnutí zápůjčky, jež se nejvýše 4% zúročí a knihovně zjistí a v době, na niž koncese dána byla, splatí.

V obou případech nesmí zápůjčka přesahovati 70% nákladu stavebního.

c) Konečně může záležeti podpora zemská v tom, že se poskytne podnikatelstvu příspěvek, který se vyplatí buď najednou nebo v annuitách. Kromě toho může se též země zúčastniti tím způsobem, že převezme část vydaných prioritních akcií, obligací neb kmenových akcií v plné nominální ceně. Sněmu vyhrazeno jest usnésti se o tom, zda-li a jakým způsobem a v jaké výši podnikatelstvům železničním podpory z prostředků zemských poskytnuty býti mohou.

.V; Dráhy malé (tercierní).

I. Pojem.

Malé dráhy jsou takové místní dráhy, které mají pro celkovou železniční dopravu menší význam: jsou to pravidelné neb úzkokolejné odbočné dráhy, silniční, parou nebo elektřinou, mechanickými motory nebo silou zvířecí hnané, lanové dráhy atd. Malé dráhy jsou pravidelně takové, které hlavně místní dopravu v jedné obci nebo mezi sousedícími obcemi prostředkují, jakož i všecky dráhy, které nejsou hnány parou. Uznati dráhu místní za dráhu malou, jakož i uděliti koncesi přísluší ministerstvu obchodu ve srozumění s ostatními zúčastněnými ministry. Koncese ku provozování jízdy uděluje se korporacím samosprávným nejvýše na 90, ostatním nejvýše na 60 let.

II. Výhody.

Pro malé dráhy platí zákon ze dne 30. prosince 1894 č. 2 ř. z. z r. 1895 platný pro dráhy nižšího řádu s těmito odchylkami: Státní vliv na stavbu a dopravu malé dráhy obmezuje se jen na schválení celkového návrhu a trasování, na šetření bezpečnostních opatření, na ochranu sousedů a jiných účastníků před nebezpečím ohně a jinakých poškození, zřizováním dráhy nebo provozováním dopravy povstalých. Podniky drah malých jsou jen potud povinny obstarati dopravy, které místní dráhy konati musí pro správu vojenskou, pokud dopravu tu vzhledem ku stavbě dráhy a zařízením dopravním vůbec lze provésti, jinak ale nehledě ku povinnosti bezplatného dopravování státních úředníků dozorčích a jich zavazadel jsou malé dráhy ode všeho bezplatného dopravování (pošty neb telegrafu, policejní a finanční stráže) osvobozeny. Výšku dovozného a dopravného, jakož i vedlejších poplatků stanoví dráhy malé samy. Úprava sazby neb změna její musí býti však nejméně osm dní, změna refakcií pak nejméně tri dny před jejím zavedením veřejně vyhlášena a úřadu dozorčímu oznámena.

III. Státní dozor.

Státní správě jest vyhrazeno právo, jakmile dráha ve třech po sobě jdoucích letech z vlastních čistých výtěžků základní kapitál, který nebyl opatřen prioritními dlužními úpisy, nejméně 6% zúročí, sazby pro osoby

a zboží po slyšení podniku snížiti, při čemž však přihlížeti sluší jednak na zájmy veřejné, jednak na trvalé zajištění 6% zúročení a umořování základního kapitálu z čistého výnosu dráhy. Dráhy malé jsou jako dráhy místní osvobozeny po dobu 15 let od placení daní. Vláda má však právo takovým malým drahám, jichž zřízení vyžaduje značných obětí, prodloužiti osvobození od placení daní na dobu 25 let. Dále sníží se percentní poplatek pro dráhy malé, který může dle zákona o místních drahách nastoupiti na místo kolku z lístků osobních na 1% ceny jízdní, pokud ovšem osvobození od placení kolku dle zákona ze dne 11. května 1871 č. 39 ř. z. a ze dne 30. března 1875 č. 42 ř. z. místa nemá. Vláda může se vzdáti při udělování koncese práva výkupu, jakož i práva nápadu, zákonem ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z. státu vyhrazeného. Jsou-li podnikately samosprávné korporace, má se vždy stát vzdáti práva výkupu a nápadu (čl. XVI.—XXI. zák. ze dne 31. prosince 1894 č. 2 ř. z. z r. 1895).

Dražba.

I. Pojem a druhy.

Dražbou nazývá se zcizení věci (v širším slova smyslu) cestou vydražení, které záleží v tom, že se vyzve více osob, aby činily své nabídky, z nichž buď nejpříznivější nabídka platí za přijatou, nebo mezi nimiž prodávající může sobě voliti. Dle toho jest smlouva hotova buď tím okamžikem, kdy nejpříznivější nabídka byla podána, při čemž předpokládá se, že prodávající prohlásil, že chce nejpříznivější nabídkou býti vázán, nebo výslovným anebo mlčky projeveným přijetím některé z podaných nabídek. Smlouvu takovou jest posuzovati dle všeobecných zásad o smlouvách platících. Dražba jest buď

1. nucená nebo dobrovolná, dle toho, zdali jest zákonem předepsána či závisí-li na dobrovolném rozhodnutí se prodávajícího. Při nucených dražbách jest pak rozeznávati případy, kde zcizení závislo jest od vůle oprávněného a kde toliko toto dobrovolné zcizení dle zákona ve formě dražby státi se musí, a pak ty případy, kde zcizení děje se i proti vůli oprávněného jako na př. při dražbě exekuční.

2. Dle předmětu rozeznává se dražba věcí nemovitých a movitých (dražba immobilární a mobilární).

II. Dražba exekuční.

Exekuční dražba slouží k nucenému uspokojení nároků tím, že se jí má opatřiti obnos peněžný k uspokojení nároku potřebný cestou vydražení pod soudním dozorem provedeného. Dražba jest soudní, intervenuje-li při ní soud, nebo politická, děje-li se za intervence úřadu politického. Exekuční immobilární dražba jest vždy soudní, exekuční dražba mobilární může býti soudní nebo politická.

1. Exekuční dražba immobilární. Tato koná se ku žádosti osoby oprávněné na základě soudního povolení za intervence soudní. Aby dražba povolena býti mohla, jest třeba prokázati, že žadatel nabyl exekučního práva zástavního na nemovitosti a že soudní odhad byl proveden. Dle nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 mohou (avšak nemusí — roz. ze dne 3. prosince 1889 č. 12.072 sb. »Gl. U.« č. 13.029) ústavy stojící pod dohledem správy státní, které úvěrní obchody dle stanov provozují, žádati za dražbu bez předcházejícího odhadu (čl. IV. c) b. c.).

a) Žádati za dražbu oprávněn jest

α) každý hypotekární věřitel nebo

β) držitel hypotéky (dlužník) (výn. min. sprav. ze dne 16. prosince 1851 č. 258 § 6.);

γ) správce konkursní podstaty, který jest též oprávněn pokračovati v exekuci, kterou sobě sice některý z hypotekárních věřitelů vydobyl, s jejímž výkonem však prodlévá (§ 165 s. ř.);

δ) totéž právo přísluší dle čl. IV. l. d nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 svrchu jmenovým privilegovaným úvěrním ústavům, jestliže exekvující věřitel dražbu do 14 dnů neprovedl.

Žádá-li více oprávněných za dražbu, jest rozhodnou doba podání žádosti, a může pozdějšímu věřiteli býti povolen toliko přístup ku dražbě již povolené v ten způsob, že se nařídí tytéž lhůty, které určeny byly na základě žádosti první (roz. ze dne 22. června 1881 č. 7094 sb. »Gl. U.« č. 8458).

b) Žádost za dražbu může býti podána buď u soudu nalezacího (§ 69 jur. n.) nebo u soudu reálního (anal. § 323 s. ř.). Žádosti této jest přiložiti výměry svědčící o tom, že nabyto bylo exekučního práva zástavního a že exekuční odhad nemovitosti byl proveden (dv. d. ze dne 20. října 1789 č. 1059 sb. z. s.). Ku žádosti za dražbu jest dále připojiti: nejnovější výtah z knihy pozemkové o nemovitosti a záhlaví (rubriky) pro všechny věřitele knihovní s udáním jich bydliště (dv. d. ze dne 22. února 1836 č. 446). Prakse žádá, byť i to nebylo zákonem předepsáno (též ne v § 328 s. ř.), též připojení dražebních výminek.

c) Dražební výminky tvoří nabídku, jejíž přijetí uskutečňuje se přiklepnutím nejvíce podávajícímu. Obyčejně obsahují podrobný popis předmětu dražby, z pravidla poukázání na odhadní protokol, cenu vyvolací, ustanovení ohledně vadia, jeho složení, ustanovení ohledně zaplacení a zúročení kupní ceny, ustanovení, pokud vydražitel má převzíti břemena s připočtením nebo bez připočtení ku ceně trhové, stanovení doby, kdy vlastnictví, užitky a nebezpečí na vydražitele přecházejí, konečně též ustanovení ohledně ostatních povinností vydražitelových (nesení výloh, závazek žádati za rozpočet nejvyšího podání, pojištění nemovitosti a j.).

Zákonem vytknuty jsou tyto dražební výminky:

α) Za vyvolací cenu platí cena odhadní (§ 326 s. ř.), pod kterouž může býti nemovitosť prodána teprve při 2. stání (§ 8 zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.).

β) Nejvíce podávající musí dluhy na nemovitostiváznoucí až do výše svého podání převzíti, ač nechtí-li věřitelé snad uspokojení své pohledávky dříve přijmouti (§ 328 s. ř.).

γ) Při dražbě rozhoduje toliko nejvyšší podání (§ 337 s. ř.).

δ) Nedodrží-li vydražitel vymíněné lhůty platební, ustanoví se nové dražební stání (relicitace, § 338 s. ř.).

ε) Vydražená nemovitost odevzdá se vydražiteli do vlastnictví teprve po úplném zaplacení nebo zjištění kupní ceny, ač nestalo-li se mezi účastníky jiné dohodnutí.

Dražební výminky zkoumá a schvaluje soud, který má podmínky nemístné nebo nepřípustné vyloučiti nebo přiměřeným způsobem změniti (roz. ze dne 14. února 1865 sb. »Gl. U.« č. 2120; ze dne 20. února 1866, sb. »Gl. U.« č. 2396). Soud může, nemusí však před schválením výminek slyšeti interesenty. Rakousko-uherské bance, rakouskému úvěrnímu ústavu pozemkovému, české hypoteční bance a haličskému stavovskému

úvěrnímu ústavu mají býti dražební výminky, váznou-li pohledávky těchto ústavů na nemovitosti, jež má býti ve dražbě prodána, s doložením preklusivní lhůty sděleny za účelem případných návrhů na změny. Lhůta tato má obnášeti 14—30 dní. Opomenutí tohoto sdělení nemá však za následek neplatnosť dražby (nař. ze dne 3. července 1859 č. 121 a stanovy jmenovaných ústavů). Dražební výminky mají býti schváleny soudem dražbu povolujícím, nikoli vykonávajícím (roz. ze dne 14. září 1887 č. 8301 sb. »Gl. U.« č. 11744). Od dražebních výminek právní moci nabyvších nelze pod neplatností dražby beze svolení exekutova odstoupiti (roz. ze dne 1. srpna 1889 č. 5933, sb. »Gl. U.« č. 12854), avšak přece jest přípustna změna dražebních výminek i když výměr dražební nabyl právní moci, jestliže tyto toliko jednostranně exekventem byly stanoveny a knihovními interesenty přezkoušeny nebyly (roz. ze dne 28. srpna 1889. č. 9870 sb. »Gl. U.« č. 12880). Povolení dražby uděluje se výměrem, jímž nařizují se dvě stání dražební (§ 326 s. ř.: § 8 zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.). Mezi stáními má uplynouti doba 30 dní, při prodeji větších statků dle uvážení soudcova doba až do 90 dní (§ 326 a 327 s. ř.).

d) O dražbě mají býti vyrozuměni:

α) exekvent a exekut.

β) věřitelé »zaznamenaní« na objektu dražebním t. j. osoby, pro něž jest zapsáno na exekučním objektu nějaké právo, zvláště tedy zástavní věřitelé, ti, jimž náleží služebnost nebo výměnek a nájemci, jichž právo v knihách jest zapsáno (§ 1121 o. o. z.) a j. (dv. d. ze dne 31. srpna 1792 č. 43 sb. z. s.). Naproti tomu není třeba ku platnosti dražby vyrozumění vindikanta reality, jenž vymohl si poznámku spornosti (roz. ze dne 17. října 1882 č. 11971, sb. »Gl. U.« č. 9132). O dražbě mají býti vyrozuměni i knihovní interesenti v cizině se zdržující, při čemž jest šetřiti předpisů §§ 391 a 392 s. ř. a normale ze dne 18. května 1790. Vyrozuměti jest i věřitele, kteří byli zaznamenáni po podání žádosti za dražbu, pokud čas stačí: nedošlo-li by vyrozumění věřitele v čas, má se jemu z úřední povinnosti zříditi zástupce (dv. d. ze dne 4. července 1794 č. 183). Avšak opomenutí vyrozumění zástavního věřitele zapsaného teprve po povolení dražby nemá v zápětí neplatnosť dražby (roz. ze dne 19. září 1883 č. 11127. sb. »Gl. U.« č. 9574: ze dne 16. ledna 1871, sb. »Gl. U.« č. 3484, opáčné rozh. ze dne 25. května 1869, sb. »Gl. U.« č. 3421.). Vyrozumění — a to pod neplatností dražby — aspoň o I. dražebním stání (dv. d. ze dne 6. května 1847 č. 1063) — musí býti doručeno ku vlastním rukoum věřitelů resp. jich známých zástupců neb zmocněnců, ženám též k rukoum jich manželů (roz. ze dne 1. května 1883 č. 5104 sb. »Gl. U.« č. 9418; dv. d. ze dne 20. července 1810 č. 906). Interesentům, jichž místo pobytu není známo, má býti zřízen opatrovník (roz. ze dne 4. dubna 1882 č. 3636, sb »Gl. U.« č. 8943);

γ) ten, komu náleží právo předkupní (§ 1076 o. o. z.),

δ) pán lenní (dv. d. ze dne 27. října 1815 č. 1186),

ε) berní úřad, v jehož okresu leží nemovitosť, jež má býti ve dražbě prodána (výn. min. sprav. ze dne 7. prosince 1866 č. 155 a ze dne 11. května 1868 č. 40), a

ζ) konečně obecní úřad ve příčině nedoplatku obecních přirážek.

Opomenutí předepsaného vyrozumění má v zápětí neplatnost dražby, kterouž i interesent náležitě zpravený ku platnosti přivésti může (roz. dne

12. prosince 1865 sb. »Gl. U.« č. 2340). Dle řady roz. nejv. soudu nezakládá opomenutí vyrozumění berního úřadu neplatnosť dražby, ačkoli správný jest náhled opačný (tak i roz. ze dne 16. března 1869, sb. »Gl. U.« č. 3343).

e) Povolená dražba má se vyhlásiti ediktem dražebním. Tento má obsahovati: označení exekučního předmětu, jméno exekventovo a exekutovo, oznámení dražebních stání s udáním místa, dne a hodiny a dodatek, že nemovitosť bude prodána pod cenou odhadní teprve při druhém stání; konečně má dle § 328 s. ř. obsahovati též »výminky«. V praksi místo toho se pojímá v edikt toliko cena vyvolací a oznamuje se, že ve dražební výminky a jiné doklady u soudu nahlédnouti lze (§ 330 s. ř.). Dražební edikt má býti dle § 329 s. ř. nejdéle do 3 dnů po povolení dražby způsobem v místě obvyklým vyhlášen: obyčejně trojím uveřejněním v úředních zemských novinách, eventuelně též přibitím na obecní budovu nebo vybubnováním. Týž dle § 219 soud. instr. má býti také vždy vyvěsen na budově soudní.

f) Výkon dražby děje se u soudu jedním soudcem u přítomnosti zapisovatele; při dražbě větších nemovitých statků má býti přibrán ještě druhý rada. Není-li soudní komise náležitě složena, nastává neplatnosť dražby (roz. ze dne 20. prosince 1881 č. 14.179 sb. »Gl. U.« č. 8594); opáčný nález ze dne 25. července 1865 sb. »Gl. U.« č. 2234 prohlásil za platnou i dražbu provedenou kancelářským úředníkem a nál. ze dne 11. září 1866 sb. »Gl. U.« č. 2607, i v nepřivzetí zapisovatele nespatřuje nullitu. Dodržení t. zv. horae legalis není potřebí (roz. ze dne 4. prosince 1883 sb. »Gl. U.« č. 9683; ze dne 18. září 1888 sb. »Gl. U.« č. 12.349 a j.); roz. »Gl. U.« č. 8594 však přímo prohlašuje nedodržení ustanovené hodiny za důvod neplatnosti.

Před početím vydražování jest především věnovati pozornosť zákonným formálnostem. Především musí se zjistiti, zda-li dražba ediktem vyhlášena byla, a zda-li interesenti byli o ní vyrozuměni. Uveřejnění ediktu jest prokázati předložením čísel úředního listu edikt obsahujících. Stala-li se mezi dnem povolení a výkonem dražby s exekučním předmětem podstatná změna, má dražba za účelem předsevzetí nového odhadu býti odložena (roz. ze dne 29. dubna 1879 časop. »Jur. Bl.« r. 1880 č. 48). Jeví-li se provedení dražby formálně přípustným, oznámí se přítomným koupěchtivým exekuční předmět, odhad a břemena, jakož i dražební výminky (§ 333 s. ř.). Na to vyzvou se ku složení vadia, pokud toto dle dražebních výminek se žádá; avšak vadium může býti i během dražby právoplatně složeno, pokud přiklepnutí se nestalo; odmítnutí vadia během dražby zakládá dokonce zmatečnosť dražby (roz. sb. »Gl. U.« č. 7679). Exekvent může při dražbě též podání činiti (dv. d. ze dne 6. října 1798 č. 1055), nikoli však (osobní) dlužník (§ 463 o. o. z.) a členové soudní komise (§ 13 odst. 2 řádu draž. ze dne 15. července 1786 č. 565). Více osob může společnou nabídku činiti jen, zaváží-li se solidárně ke splnění dražebních výminek, a jest přiklepnutí v případě nesplnění této podmínky neplatno (roz. ze dne 29. března 1882 č. 3143 sb. »Gl. U.« č. 8944).

Bylo-li vadium alespoň jediným koupěchtivým složeno, přikročí se ku dražbě samé. Tato počíná vyvoláním ceny vyvolací, za kterouž béře se odhadní cena exekučním odhadem vyšetřená, při dražbě bez předchozího odhadu konané pro pohledávku privilegovaného úvěrního ústavu, cena,

která dle stanov nebo dle jednacího řádu státem schváleného byla položena za základ vyšetření jistoty pro poskytnutou zápůjčku, nebo která byla na jisto postavena způsobem stanovami zvlášť určeným pro případ dražby pro stanovení vyvolací ceny (čl. IV. nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z.).

Učinil-li koupěchtivý, jenž složil vadium, podání a nečiní-li nikdo podání vyšší, má toto nejvyšší podání býti »poprvé« vícekráte vyvoláno, při čemž jest se tázati, zda nikdo nepodá více; nedocílí-li se zvýšení, má býti učiněné podání »po druhé« vícekráte vyvoláno. Bylo-li učiněno podání vyšší, postupuje se tímto způsobem znova (§ 334 s. ř.; § 16 dr. ř. ze dne 15. července 1786 č. 565). Jestliže jeden nebo více koupěchtivých žádá během dražby lhůtu k uvážení, má jim lhůta — avšak jen jednou — a to asi čtvrthodinná býti poskytnuta (§ 335 s. ř.). Bylo-li nejvyšší podání po 5 minut »podruhé« vyvoláváno, aniž by docíleno bylo nabídky vyšší, má se dražba slovy »po třetí« uzavříti a nemovitosť nejvíce podávajícímu přiklepnouti (§ 16 dr. ř.), a to i tehda, když tu byl jen jediný koupěchtivý, který nepodal více než cenu vyvolací. Při druhém stání smí býti věc prodána i pod cenou odhadní (§ 336 s. ř.). Podání po skončení dražby učiněné jest odmítnouti (dv. d. ze dne 3. listopadu 1812 sb. zák. pol. sv. 39 č. 57). Při podáních stejné výše rozhoduje prevence (resol. ze dne 11. září 1784 sb. z. s. č. 335 lit. o). Po skončení dražby vezme se vadium vydražitelovo v soudní uschování, ostatním koupěchtivým se pak proti potvrzení vrátí. O celém průběhu dražby musí býti sepsán protokol (§ 8 dr. ř.), v němž zvláště se má vyznačiti postupné zvyšování podání. Protokol podepíše soudní komise a vydražitel (§ 10 dr. ř.), který též dražební výminky na znamení, že se jim podrobuje, podepsati má (roz. ze dne 10. května 1887 č. 5535, sb. »Gl. U.« č. 11.584). Na základě dražebního protokolu má soud z úřední povinnosti naříditi poznámku výkonu dražby ve knize pozemkové. Tato poznámka má pak za následek, že pozdější zápisy budou míti proti posavadnímu vlastníku účinek jen tehda, bude-li dražba prohlášena za bezúčinnou (§ 72 kn. z.).

g) Dražba může býti prohlášena za bezúčinnou:

α) Z důvodu zmatečnosti nebo protizákonitosti při výkonu dražby se sběhší.

β) Následkem relicitace (viz čl. Relicitace).

γ) Následkem právoplatného přijetí podání vyššího při opětné dražbě předsevzaté dle zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z. (§ 14. tohoto zákona).

δ) Konečně dle § 18 a n. zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z. má soud dražbu prohlásiti za bezúčinnou ku žádosti exekutově, nebyl-li na jmění tohoto vyhlášen konkurs, když se při dražbě nedocílilo ani jedné třetiny odhadní ceny resp. ceny vyvolávací, a když by zcizení toto nutně mělo v zápětí hospodářskou zkázu exekutovu.

Nebyl-li exekuční předmět prodán ani při druhém stání, může exekvent žádati za ustanovení nových stání dražebních (dv. d. ze dne 30. září 1784 č. 344).

2. Exekuční dražba mobilární.

a) Soudní exekuční dražba mobilární. Tato předsebeře se na základě nabytého soudcovského práva zástavního a exekučního odhadu zajmutých věcí ku žádosti zástavního věřitele nebo správce konkursní podstaty (§ 165 konk. ř.). Exekut není po zákonu oprávněn za dražbu

žádati; avšak lze mu asi toto právo přiznati vzhledem k slovnému znění § 347 s. ř. dle obdoby výn. ze dne 16. prosince 1851 č. 258 zvláště při předmětech, jež snadno podléhají zkáze, nebo jichž udržování jest s nákladem spojeno. O povolení dražby mají býti vedle exekventa a exekuta též ostatní zástavní věřitelé způsobem pod č. 1. naznačeným vyrozuměni. Edikt, který jest vyhlásiti v úředním listě, nebo jiným obvyklým způsobem, má obsahovati druh věcí, jež mají býti ve dražbě prodány (§ 2. dr. ř.); jen věci ceny větší mají se krátce popsati (§ 3. dr. ř.). O nářadí, knihách, vínech, nádobách a jiných věcech z více kusů se skládajících má býti připojen seznam, v němž se každý předmět označí číslem. Tento seznam má býti sdělen s koupěchtivými a vydražení děje se pak dle pořadu čísel. Nebyly-li některé věci prodány, mají býti při skončení dražby ještě jednou vyvolány (§ 5. dr. ř.). Též připouští se prodej věcí, jak stojí a leží (roz. ze dne 17. srpna 1888 č. 9388, sb. »Gl. U.« č. 12309).

Osoba dražbu řídící, kterouž může býti též notář, soudní kancelista, nebo soudní sluha, má při vydražování šetřiti předpisů § 7. dr. ř. Při vyvolání musí dražební předmět býti ukázán, aneb alespoň zřetelně pojmenován (§§ 13, 15 dr. ř.). Lhůty vyvolací mohou býti zkráceny, avšak při věcech ceny větší musí koupěchtivým býti poskytnuto několik minut k uvážení (§ 14. dr. ř.). Teprve při druhém stání mohou býti předměty prodány i pod cenou odhadní, která rovněž jest cenou vyvolací. Nejvyšší podání musí býti hned hotově složeno k rukoum dražebního komisaře (§ 20. dr. ř.). Koupené předměty má kupec ihned převzíti a z místa dražby odstraniti (§ 22. dr. ř.). Předměty tržního obchodu mají býti prodávány na tržišti (dv. d. ze dne 20. května 1796 č. 299).

Tytéž předpisy jako pro dražbu mobilární platí též pro exekuční zcizení pohledávek, při nichž cenou vyvolací jest obnos pohledávky. Při dražbě hypotekární pohledávky třeba předložiti knihovní výtah. Prodej bursovních cenných papírů děje se ve Vídni na burse. Jinde jest především při jednom stání pokusiti se o prodej za cenu kursovní, nezdaří-li se to mají býti papíry ty prodány prostřednictvím zemského soudu ve Vídni na tamní burse (dv. d. ze dne 24. ledna 1844 č. 788 sb. z. s.).

b) Politická exekuční dražba mobilární. Tato tvoří poslední stadium politické exekuce jmění movitého vedené ku vydobytí nezaplacených daní a jiných dávek veřejnoprávních (vyn. min. fin. ze dne 4. břez. 1878 č. 2702). Pro jednotlivé korunní země vydány byly zvláštní řády exekuční (viz čl. Exekuce politická). Podstatná ustanovení jejich jsou: Dražbu povoluje politický úřad I. stolice na základě úředně předložených protokolů zájemního a odhadního. Dražbu, jež se má rovněž způsobem obvyklým vyhlásiti, řídí úředník politického úřadu (berní vykonavatel) nebo obecní představený. I tu platí zásady vytknuté pro dražbu soudní. Dražba má býti skončena, jakmile exekvovaný nedoplatek jest kryt. Byl-li exekvovaný nedoplatek zaplacen, má býti dražba ihned zastavena. Vlastník předmětů, jež mají býti dražbou prodány, má býti tudíž při povolení dražby vyrozuměn o tom, že může zaplacením nedoplatku a výloh exekučních dražbu zastaviti.

III. Dobrovolná dražba.

Dle § 267 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. může každý svůj majetek nechati prodati ve dražbě veřejné. Žádosť za dobrovolnou

dražbu nemovité věci průkazem vlastnictví žadatelova (výtahem z knihy pozemkové) opatřená podává se soudu reálnímu, za dražbu pohledávky, která není zjištěna zástavním právem, okresnímu soudu, v jehož obvodu věřitel bydlí. Žádosť za dražbu pohledávky zjištěné na nemovitosti lze podati jak soudu reálnímu, tak i soudu okresnímu, v jehož obvodu se nalezá bydliště věřitelovo. Jiné movité věci mohou býti soudem ve dražbě prodány jen tehda, náležejí-li do pozůstalosti, která ještě odevzdána nebyla ku fideikomisu nebo do majetku osob nezletilých neb opatrovanců (§ 269 říz. nesp.); jinak jest movité věci ve dražbě prodati prostřednictvím obce (čl. V. č. 12 zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.). Majetek, jenž náleží státu, může býti ve dražbě prodán úřadem administrativním (§ 271 říz. nesp.). Dražbu provádí soud, leč může tu býti užito i veřejných notářů. Použití notářů při dražbě jest nař. min. sprav. ze dne 7. května 1860 č. 126 ve městech, kde se nalezá sborový soud I. stolice, imperativně přikázáno; jinak záleží na uvážení soudu (§ 270 říz. nesp.; § 183 not. ř. ze dne 21. května 1855). Dražba, jež má býti obcí předsevzata, musí býti povolena obecním starostou a pod jeho dozorem provedena (o tom srv. jednotlivá obecní zřízení a statuty). Pro výkon dražby platí vůbec svrchu uvedené předpisy soudního řádu a řádu dražebního (§ 272 říz. nesp.). V povolovacím výměru jest vytknouti, jak se má s výtěžkem naložiti (§ 276 říz. nesp.). Při dražbě nemovitostí má soud o to zvláště pečovati, aby podmínky prodeje určitě a zřetelně vytknuty byly, aby nesměřovaly ku smlouvě nedovolené nebo neplatné (§ 277 říz. nesp.); při tom jest vlastníku volno vyhraditi sobě určitou lhůtu pro schválení prodeje, což též třeba v ediktu uvésti.

Nebyla-li výhrada taková učiněna, přiklepne se věc nejvíce podávajícímu, nebo, je-li jen jediný koupěchtivý, tomuto, však nikoli pod cenou vyvolací; koupi pokládati jest za neodvolatelnou. O prodeji má soud vydati kupci a prodavači úřední listinu (§ 278 říz. nesp.). Výtěžek při dražbě docílený má dražební komisar, ač-li soud nic jiného nenařídil ihned, nejdéle však do 3 dnů po dražbě složiti do schránky soudní (§ 279 říz. nesp.). Náklady dražební podlehají soudnímu upravení dle §§ 112. a 113. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. Konečně dlužno uvésti, že z výtěžku při dobrovolné dražbě docíleného jest místnímu ústavu, nebo fondu chudinskému odvésti ve Vídni a v místech náležejících ku vídeňskému chudinskému okresu 4%, v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních a Horních Rakousích, Solnohradech, Štýrsku, Tyrolsku, Vorarlbersku, Přímoři a Haliči 1% (dv. d. ze dne 25. dubna 1812 č. 987 sb. z. s.; dek. dv. kanc. ze dne 24. března 1837 č. 187 sb. z. s., nař. min. ze dne 20. srpna 1855 č. 146 ř. z.).

IV. Exekuční dražba dle návrhu exekučního řádu.

Tento obsahuje následující zásady:

1. Exekuční dražba (nucené vydražení) nemovitostí koná se na základě soudního povolení, aniž by bylo prve třeba nabytí exekučního práva zástavního. Povolená dražba má se poznamenati ve knize pozemkové a zakládá pro žadatele právo přednosti (§ 139 náv.). Po povolení dražby následuje popis a odhad dotyčné nemovitosti (§ 144 a n. náv.). Když toto bylo skončeno, stanoví se při stání k tomu nařízeném dražební výminky (§ 151 náv.), o jichž obsahu má návrh velice podrobná ustanovení (§§ 159—172). Jako podstatná novota vyskytuje se tu instituce nejmenšího podání (das

geringste Gebot), pod kterýmž nesmí nemovitosť býti prodána. Vydražení děje se při jediném stání přiklepnutím nejvíce podávajícímu. Soud může z hospodářských důvodů dražbu zastaviti a místo ní nařídditi nucenou správu nemovitosti (§ 155 náv.).

2. Nucená dražba movitostí.

Dražbu povoluje exekuční soud na základě zájmu v moc práva vešlého (§ 263 náv.), při čemž ustanoví toliko jedno stání a je ediktem vyhlásí. Při dražbě se jednotlivé věci znalcem k tomu přibraným ocení; je-li to nemožno má se odhad státi před dražbou, rovněž žádá-li za to věřitel a nese-li výlohy s tím spojené. Cena odhadní jest pak cenou vyvolací, avšak prodána může býti věc i pod cenou vyvolací, jen když nejvyšší podání obnáší alespoň polovici ceny vyvolací (§ 274 náv.). Souhlasí-li s tím všichni účastníci, může soudem exekučním býti stanoveno nejnižší podání též vyšším obnosem než polovicí ceny vyvolací. Zlaté a stříbrné věci nesmí býti prodány pod cenou kovu samého (§ 275). Nejvyšší podání jest složiti hotově (§ 276). Dražba se zastaví, jsou-li exekvované pohledávky i s výlohami kryty. Předměty bursovní nebo věci mající cenu tržní prodají se obchodním dohodcem z volné ruky za cenu bursovní nebo tržní.

V. Osnova nového trestního zákona stanoví v § 520 vl. předl.: »Kdo dary nebo nabízením jiných majetkových prospěchů snaží se někoho pohnouti k tomu, aby se při veřejné dražbě buď zcela nebo od určité ceny neb určitého okamžiku podávání zdržel, rovněž ten, kdo takový dar nebo nabídku přijme nebo ze ziskuchtivosti jiných nepřístojností výsledek veřejné dražby ohrožujících se dopustí, budiž potrestán vazbou nebo pokutou až do 300 zl.«

To jest trestní sankce k dv. d. ze dne 6. července 1838 č. 277 rovněž ku dražbě se vztahujícímu (viz o tom čl. »Smlouva«).

VI. Poplatky.

Co se týká práva poplatkového, podlehají žádosti za dražbu dle p. s. 43 *d)* popl. z. kolku 1 zl. z každého archu. Dražební výminky mají býti kolkovány 50 kr. za každý arch (p. s. 108 popl. z.; výn. min. fin. ze dne 25. listopadu 1867 č. 45437 a ze dne 19. dubna 1879 č. 5031). Dražební protokol podlehá kolku 36 kr. resp. 12 kr., při zcizení movité věci má vydražitel příslušný poplatek ze smlouvy trhové dle stupnice složiti v kolcích, které se přilepí na protokol (p. s. 108 popl. z. a jmen. výn. min. fin.). Při vydražení věci nemovité předloží soud protokol poplatkovému úřadu, který pak vyměří poplatek percentualní (nař. min. sprav. ze dne 3. května 1854 č. 114 ř. z.).

Drogerie.

Obchod drogami t. j. živočišnými, rostlinnými nebo mineralními látkami, jež slouží k účelům léčivým a technickým, jest živností koncesovanou (§ 15. živ. ř.), jejíž provozování jest přísně vymezeno vůči lékárnám. Meze tyto určeny jsou nař. min. vnitra a obchodu ze dne 17. září 1883 č. 152 ř. z. a nař. min. vn. a obch. ze dne 17. června 1887 č. 97 ř. z. Prodej léčiv a preparátů chemických, jen ku potřebě léčební určených, jest vyhrazen pouze lékárnám, kdežto obchod látkami, které neslouží pouze účelům lékařským, nýbrž i technickým, jest všeobecně dovolen, ač vyhoví-li se zákonním předpisům. Je-li pochybno, potřebují-li se některé látky též k účelům technickým, a je-li následkem toho sporno, přísluší-li pouze lékárnám výhradné právo prodeje, rozhodne o právu prodeje ministerstvo

vnitra ve srozumění s ministerstvem obchodu, slyševši prve dobrozdání odboru technického. Jednotlivé v nař. ze dne 17. června 1886 (§ 3.) výslovně vypočtené látky, ač se jich užívá jen ku potřebě léčební, mohou prodávány býti i ostatními živnostmi. Majitelé obchodů materialních (kde tyto nejsou, jiných živností obchodních), musí si vymoci právo prodeje u úřadu živnostenského I. stolice. Uchazeč musí prokázati vysvědčením ústavu učebního nebo lékaře okresního, že léčiva, jež prodávati chce, dobře zná a jmenovitě, že jest s to je rozeznávati. Prodavači jsou povinni léčiva tato od látek ostatních odděleně a ve znamenaných schránkách uschovávati; léčiva musí býti vždy v dobrém stavu a nezkažená. Na tyto živnosti musí úřad živnostenský velmi přísně dohlížeti, a zvláště lékaři úřední při revisích mají býti toho dbalí, aby prodavači meze svých práv nepřekročili a veškeré předpisy přesně plnili.

Přestupky těchto nařízení trestají se buď dle tr. z. (§ 354. stanoví na neoprávněný prodej léčiv trest vězení od 1 do 6 měsíců těžkého žaláře), buď dle trestních nařízení živ. ř. (§ 132; pravidelně peněžité pokuty), neb dle předpisu nař. min. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z. (pokuty peněžité od 1 do 100 zl., vězení od 6 hod. do 14 dnů).

Držba.

A) Pojem, předmět, podmět a druhy.

I. Pojem.

Římské právo spatřuje držbu v panství nad věcí, při němž fysická možnost, libovolně s věcí nakládati a každého jiného z tohoto nakládání vyloučiti (naturalis possessio) spojena jest s vůlí ji míti za vlastní (animus possidendi). Vůle držitelská může býti různého způsobu. Může tu býti:

a) vůle, věc výhradně v každém směru pro sebe míti (rem sibi habendi), nebo

b) vůle, v určitém směru ji míti pro sebe, v ostatním pro jiného (nájemce, usufruktuář a j.) nebo

c) vůle, věc míti toliko pro osobu třetí. Jen v prvním případě, kde jest úmysl s věcí jako vlastní nakládati, lze mluviti o animu possidendi ve vlastním a přesném slova smyslu, jejž Savigny jako animus domini označuje. Jelikož tedy držbu toliko z těchto dvou momentů »skutečného panství nad věcí« a »vůle ji výhradně pro sebe míti« konstruovati lze, vyskytla se důležitá sporná otázka, zda jest pokládati držbu za ústav právní, za poměr právní, resp. za právo či výhradně jen za stav skutkový. Savigny jakož i Brinz pojímají podstatu držby jako faktum i právo zároveň, kdežto Randa, Windscheid, Bruns držbu toliko za pouhou skutečnosť pokládají. Jus possidendi pojímají nikoli jako právo, nýbrž jako souhrn výhod s držbou spojených. Becker, Hartman považují držbu za právo, poněvadž ochrana, nabytí a pozbytí její zákonem jest upraveno, slovo possessio pak má prý dvojí význam, jednak značí »pouhé faktické panství«, jednak právo držby s tímto spojené. Ihering definuje držbu jako zevnější stav, v němž věc vlastníku pravidelně slouží. Czyhlarz definuje držbu v tom smyslu, že bez ujmy své povahy skutkové jest poměrem právním, jejž římské právo chrání, avšak že tato právní ochrana neposkytuje se každému skutkovému poměru osoby k věci, nýbrž jen tomu, který jest výsledkem osobní vůle směřující ku přivlastnění věci.

Občanský zákonník ustanovuje v §. 309, že ten, kdo věc má ve své moci (in seiner Macht oder Gewahrsam), sluje detentorem (Inhaber), a že

detentor nějaké věci, který má vůli s ní jako vlastní nakládati, jest držitelem. Držba jest tedy i dle rakouského práva faktická moc nad věcí spojená s vůlí s ní jako vlastní nakládati. Jeví se tedy držba jako poměr skutkový, který důležitá práva zakládá a jejž tudíž jako právní poměr pozorovati dlužno, při čemž nesmí se přehlédnouti ustanovení §. 308. o. o. z., který mluví o »právu držby« a právo držby řadí pod věcná práva k věcem (dingliche Sachenrechte). Z této zákonné normy nepochybně na jevo vychází, že zákonodárce držbu nechtěl zbaviti všech vlastností, jimiž právo se vyznačuje a při nejmenším zaujímá o. o. z. stanovisko, že držba, byť i jevila se skutkovým poměrem osoby k věci, ve mnohém ohledu jako právo a právní institut vystupuje a jako takové ochrany požívá, jaká povaze práva odpovídá.

Rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru určují pojem držby a vůle držitelské následovně: Držitelem místností odevzdaných služebníkovi za účelem výkonu jeho práce zůstává pán služební (rozh. ze dne 28. prosince 1871 č. 15.214 sb. Gl. U. č. 4379). Držitelem stavby jest stavebník, nikoli stavbuvedoucí (rozh. ze dne 18. července 1878 č. 8061, sb. Gl. U. č. 7073). Komisionář nestává se držitelem věci jemu svěřené (rozh. ze dne 31. srpna 1880 č. 9862, sb. Gl. U. č. 8780). Manžel jako správce domu (své manželky) není právním držitelem (rozh. ze dne 2. června 1874. č. 5008, sb. Gl. U. č. 5379); rovněž ne pachtýř pozemku (rozh. ze dne 16. ledna 1858 č. 960, sb. Gl. U. č. 511). Zástavce zůstává držitelem věci zastavené (rozh. ze dne 28. června 1883 č. 6551, sb. Gl. U. č 9502). Nájemce není držitelem, nýbrž detentorem ve jménu vlastníkově. Po zrušení nájemného poměru nepřísluší nájemci ani prozatímní ochrana v tomto poměru (rozh. ze dne 29. listopadu 1876 č. 13.376 časop. »G. Ztg.« 1877 č. 67). Když vlastník domu nájemníkovi dovolil štít vývěsní na domě umístiti, nedopouští se vlastník domu pozdějším odstraněním téhož rušení držby. (Rozh. ze dne 25. dubna 1871 č. 5065, časop. »Jur. Bl.« r. 1872.) Kdo kůlnu zavřel a domovníkovi zakázal, aby klíč jemu svěřený nikomu nevydával, musí dle §. 309. o. o. z. za držitele kůlny býti pokládán (rozh. ze dne 13. ledna 1874 č. 10., Gl. U. č. 5219).

II. Předmět držby.

Pokud vůle držitelská směřuje ku věci hmotné, mluví se o držbě věci (rei possessio) na rozdíl od držby práva, když vůle držitelská směřuje ku vykonávání jiného práva než práva vlastnického (juris quasi possessio). V tomto smyslu mluví § 311. o. o. z. o držbě věcí nehmotných. Předmětem držby práva mohou býti jak práva věcná (služebnosti etc.) tak i obligační, tato však jen potud, pokud dle své povahy opětovný výkon připouštějí j. práva nájemná, nárok na trvalé výživné, pensi etc. Vyloučena jest držba při těch právních poměrech, jež dle povahy své opětovného výkonu nedopouštějí, nýbrž jediným výkonem se vyčerpávají (právo na zaplacení kupní ceny, právo dědické). Sporno jest, zda zástavní právo může býti předmětem držby. K otázce té odpovídá většina spisovatelů kladně (tak též Unger a Exner: Tradition str. 47., rovněž rozh. nejv. s. dv. ze dne 26. března 1879 č. 3239, sb. Gl. U. č. 7387, poněvadž prý v detenci zástavy vykonávání práva spočívá); opáčně soudí Randa a Stubenrauch, kteří těžiště práva zástavního spatřují v dosažení uspokojení z věci zastavené, což dle §. 461 o. o. z. soudním prodejem zástavy se děje, kterýžto akt výkonu práva zástavního jen jednou může býti uskutečněn.

Dle §. 311. o. o. z. mohou však jen takové (hmotné nebo nehmotné) věci býti vzaty v držbu, které jsou předmětem právního obchodu (práva majetková). Vyloučena jest tudíž držba těch věcí a práv, jež dle své povahy nebo positivní normou vyňaty jsou z právního obchodu (práva osobní, veřejný statek, jmění státní, zapovězené zbraně, erární, vojenské oděvy, cizozemské losy, mrtvoly lidské atd.) Při tom vzniká více důležitých sporných otázek:

1. K otázce, zda též neoddělené části věcí mohou býti v držení někoho jiného než držitele celku — se dle řím. práva všeobecně odpovídá záporně, kdežto v nynější době velice četně zastoupen jest názor, že možna jsou zvláštní práva držby částí takových složených věcí, při nichž spojení jest toliko volné, tak že zvláštní fysická existence částí těch dále trvá (tak Randa).

2. Dále jest sporno, zda držitel celku kromě toho a zároveň jest držitelem jednotlivých částí. K této otázce se obyčejně odpovídá záporně, při čemž poukazuje se na to, že ku př. vydržením složené věci právě jen celek a nikoli též části, jež později opět samostatnosti nabyly, se vydrží, kteréžto pravidlo však Windscheid a Wangerow v tom případě vylučují, kde celek a část v čas spojení témuž vlastníku náležely a tento též spojení předsevzal, kdežto Meischeider dokonce základní princip nesamostatnosti části popírá tvrdě, že držitel celku kromě toho též jednotlivé části v držení má, z čehož jen při vydržení zastavěné hmoty výjimku připouští.

3. Otázka, zda hromadné věci jako takové předmětem držby jsou či zda toliko držba jednotlivých věcí jest možna, rozhodnuta jest v římském právu záporně. Dle rakouského práva však nutno vzhledem ku § 427 o. o. z., jenž připouští právní odevzdání a přijetí věci hromadné znameními, k otázce této odpověděti kladně, poněvadž § 427 výslovně k tomu poukazuje, že držba věci hromadné se připouští; tento § totiž ustanovuje, že odevzdáním znameními příjemce uvádí se ve výhradnou možnost držby dotčené věci hromadné se uchopiti.

4. Otázku, zda výkon práva retenčního jest držbou ve smyslu § 309, jest zodpověděti záporně, poněvadž ten, kdo věc nějakou na základě práva retenčního v moci má, nemá animum domini, nýbrž tím, že on vrácení věci odpírá, pouhá detence k místu přichází.

Z prakse nejv. dv. soud. spadají sem ještě tato rozhodnutí: Kostelní sedadla jsou předmětem právního obchodu a rovněž tedy držby (roz. ze dne 22. září 1875 č. 10280, sb. Gl. U. č. 5861.). Právo osoby najaté na služby ze smlouvy služební plynoucí není předmětem držby (roz. ze dne 5. srpna 1858 č. 8522, sb. Gl. U. č. 604); rovněž ne právo pána služebního (roz. ze dne 5. ledna 1858 č. 13.015, sb. Gl. U. č. 495). Předmětem držby a vydržení jsou jednotlivá poschodí domu (roz. ze dne 4. ledna 1878 č. 15.558, sb. Gl. U. č. 6776); jednotlivé byty v témž domě (roz. ze dne 2. června 1874 č. 5008, sb. Gl. U. č. 5379); též (exekuční) právo zástavní (roz. ze dne 5. srpna 1886 č. 9035, sb. Gl. U. 11.130); dále právo pohledávky (rozh ze dne 9. dubna 1879 č. 2143, sb. Gl. U. č. 7409); rovněž právo ze smlouvy služební na naturální byt (roz. ze dne 1. května 1866 č. 4011, sb. Gl. U. č. 2478). Držení práva ku vlastní věci jest nemožno (roz. ze dne 9. února 1886 č. 1548, sb. Gl. U. č. 10.926).

III. Podmět držby.

Subjektem držby může býti každý, kdo dle zákona má způsobilost držby nabyti (§ 310 o. o. z.). Vyloučeni jsou tudíž:

1. ti, již rozumu postrádají;

2. děti do 7 let. Tyto osoby (pod 1 a 2) mohou však skrze své zákonné zástupce držby nabývati.

3. Příslušníci řádů, kteří následkem slibu chudoby jsou nezpůsobilí nabývati vlastnictví, a tudíž ani držby nabyti, ani držiteli býti nemohou, konečně

4. vůbec osoby, které dle positivních zákonných předpisů nemají způsobilosti jmění míti, nebo z nabývání určitého jmění vyloučeny jsou.

IV. Druhy držby.

1. Držba pořádná a nepořádná: kdežto každého věcného práva (vlastnictví, práva zástavního, služebnosti etc.) nabyti lze toliko na základě platného titulu, t. j. důvodu právního positivním předpisem právním za způsobilý k nabytí uznaného (iusta causa, iustus titulus), lze držby nabyti vzhledem ku její faktické povaze též beze platného titulu; neboť beze vší pochybnosti jest zloděj, který cizí věci se zmocnil a tím faktického panství nad ní nabyl, držitelem předmětu ukradeného, ačkoli nabytí držby nikterak nezakládá se na způsobilém právním důvodu. Přes to však má pro jisté právní důsledky, jež s držbou jsou spojeny, značnou důležitosť otázka, zda držba na platném titulu se zakládá čili nic, t. j. zdali držba jest pořádná (rechtmässiger Besitz, iusta possessio) či nepořádná (unrechtmässiger B., iniusta possessio). (§ 316 o. o. z.). Zvláště jest rozhodna tato kvalifikace držby při vydržení, jelikož tu se vždy žádá držba pořádná (§ 1460 o. o. z.) Nepořádná jest tedy držba, když držitel buď žádného titulu udati nemůže (zloděj, loupežník a j.) nebo když on toliko omylem v držbu cizí věci se dostal, tak na př. jeví se při omylném odevzdání nepravých parcel držba příjemcova nepořádnou (roz. ze dne 1. února 1883 č. 15320, sb. Gl. U. č. 288.). Též ten, kdo jen k detenci věci (zástavní věřitel, schovatel atd.) jest oprávněn, stává se držitelem nepořádným, jestliže pojal vůli, věc jako svou držeti (§ 318 o. o. z.).

2. Držba poctivá a nepoctivá.

a) Pojem: Držitel věci může buď z pravděpodobných důvodů věc, kterou v držení má, za svou pokládati, nebo ví resp. z okolí souditi musí, že věc někomu jinému náleží; v prvním případě jest držitelem poctivým (bonae fidei possessor), v druhém držitelem nepoctivým (malae fidei possessor) (§ 326 o. o. z.). Samo sebou se rozumí, že ku pojmu poctivé držby se nežádá, by věc držiteli skutečně náležela, nýbrž dostačí, když »pravděpodobné důvody« tuto domněnku ospravedlňují; tak zůstává ku př. kupec věci byť i ukradené, jenž nevěděl a z okolností souditi nemohl, že mu věc ukradená prodána nebo odevzdána byla, vždy poctivým držitelem této věci, ačkoli právní panství nad ní náleží osobě třetí. Pořádnost a poctivost držby nemusí se vždy stýkati, jak již z pojmů těchto druhů držby vyplývá; neboť, jestliže někdo ku př. následkem omylu se domnívá, že věc, již drží, jemu náleží, jest sice poctivým, nikoli však pořádným držitelem, poněvadž držba jeho nespočívá na platném právním důvodu. (§ 326 o. o. z.) »Omylem« jest však rozuměti omyl ve skutečnostech nebo neznalost zákonných předpisů, nikoli však omyl právní (§ 326 o. o. z. a roz. ze dne 30. června 1858 č. 6588, sb. 587). Též držba věcného práva nabytá zápisem ve knihy veřejné (knihovní držba) může za podmínek § 326 o. o. z. býti nepoctivá. (Roz. ze dne 8. ledna 1873 č. 12937, sb. 4850; ze dne 5. května 1868 č. 3156, sb. 556; ze

dne 8. dubna 1856 č. 2981. sb. 184). Rovněž jest sám vydražitel nemovitosti v soudní dražbě prodané nepoctivým držitelem ohledně těch parcel, o nichž mu bylo známo, že pouze nedopatřením v odhadní protokol byly pojaty a nemůže se na týž odvolávati. (Roz. ze dne 13. října 1880 č. 8974, sb. 8137.)

Jelikož otázka poctivosti nebo nepoctivosti držby na bona resp. mala fides držitelově závisí, jest zřejmo, že poctivosť resp. nepoctivosť držby dle bona resp. mala fides osob právnickou osobu na venek zastupujících jest posuzovati. Tito však jsou pro případ své nepoctivosti osobně zavázáni k náhradě veškeré škody jak vlastníku věci, již osoba právnická v držení má, tak i poctivým členům právnické osoby (§ 337 o. o. z.). Sporna jest otázka, zda jest tu poctivá držba, když osobu právnickou zastupuje více osob fysických, z nichž některé bona, jiné mala fide jsou. Stubenrauch konstatuje, že většina mínění na tom se shodla, že poctivosť držby dle většiny zástupců jest posuzovati, čemuž zdá se nasvědčovati analogie §§ 833, 1011, 1057 a 1190 o. o. z. a dějiny textování § 337, který dle obsahu poradních protokolů měl ustanoviti, »že držbu obce jest posuzovati dle poctivosti nebo nepoctivosti většiny členů nebo zmocněnců jejím jménem jednajících«. Ohledně povinnosti ku náhradě škody tvrdí Stubenrauch, že jen nepoctiví zmocněnci mohou býti bráni v zodpovědnosť, nikoli tedy všichni zástupci, zejmena ne ti, kdož osobu právnickou sice zastupují, avšak ve příčině držby jednali bona fide.

b) Práva poctivého držitele.

Poctivému držiteli poskytují positivní předpisy právní rozsáhlá oprávnění co do užívání věci držené a nakládání s ní, kterážto oprávnění vůči každému, i vůči vlastníku ku platnosti přivésti může. Otázka poctivosti resp. nepoctivosti držby má velký význam v tom případě, když vlastník věci, kterou osoba třetí má v držení, vlastnickou žalobou (rei vindicatione) uznání svého práva vlastnického a vrácení věci žádá, poněvadž tu oprávnění poctivému držiteli příslušející, resp. povinnosti nepoctivému držiteli uložené jsou rozhodné pro nároky vlastníkovy:

α) Poctivý držitel může věci, již v držení má, beze vší zodpovědnosti libovolně užívati, ji pro sebe upotřebiti, zužívati i zničiti (§ 329 o. o z.).

β) Plody, jakmile od věci byly odděleny (fructus separati) náležejí poctivému držiteli, rovněž náležejí jemu všechny ostatní v době držby dospělé, již vybrané užitky z věci (§ 330 o. o. z.).

γ) Naproti tomu má nepoctivý držitel vydati vlastníku nejen všechen prospěch držbou cizí věci nabytý, tedy zvláště vybrané plody a ostatní užitky, nýbrž musí nahraditi jemu též ty užitky, jichž byl by týž nabyl, kdyby byl měl věc ve svém držení, jakož i škodu, kterou tento pozbytím držby utrpěl. Ručí tedy i za náhodu, která by věc u vlastníka nebyla stihla.

δ) Nabyl-li držitel držby věci činem trestným, musí vlastníku nahraditi cenu zvláštní obliby (pretium affectionis) (§§ 1331 a 335 o. o. z. dle roz. ze dne 14. června 1879 č. 11.179, časop. »Jur. Bl.« r. 1879 č. 39 má nepoctivý kupec ukradených věcí vlastníku nahraditi též náklad vynaložený na jich vyhledání).

ε) Učinil-li poctivý držitel na věc nějaký náklad, jest pro otázku náhrady výloh jemu nákladem tím vzešlých rozhodno, k jakému účelu

náklad tento sloužil. Jde-li o náklad nutný ku dalšímu udržení substance věci (impensae necessariae) nebo náklad užitečný ku rozmnožení stávajících užitků (impensae utiles), přísluší poctivému držiteli náhrada tohoto nákladu v ceně, jakou dotyčný náklad v době vrácení věci vlastníku má; tato náhrada nemá však převyšovati skutečné výlohy držitelem učiněné (§ 331 o. o. z.). Byl-li náklad učiněn jen ke zvýšení pohodlí nebo k okrase (impensae voluptuariae), přísluší poctivému držiteli náhrada tohoto nákladu jen tehdy a jen potud, pokud věc tím na obecné ceně získala. Nechce-li se držitel s touto náhradou spokojiti, má právo vše, čím věc na svůj náklad ozdobil nebo příjemnější učinil, opět odejmouti (jus tollendi), avšak jen potud, pokud lze to učiniti bez poškození podstaty věci (§ 332 o. o. z.).

ζ) Poctivý držitel, jenž vlastníku věc vydati jest povinen, nemá však nároku na případnou náhradu ceny, kterou on svému předchůdci za přenechání věci byl zaplatil; převedl-li však na se bona fide cizí věc, které by byl vlastník jinak zpět neobdržel, jest oprávněn žádati přiměřenou náhradu užitku, který tím vlastníku vzešel (§ 333 o. o. z.).

Nastává nyní otázka, zda poctivý držitel jest povinen vlastníku věc vydati bez ohledu na eventualní vzájemné nároky uvedené pod β a γ, či zdali jest oprávněn věc až do zapravení svých nároků vzájemných zadržeti t. j. jinými slovy zdali mu přísluší právo retenční (ius retentionis) ku věci pro vzájemné pohledávky proti vlastníku jemu vzešlé. Dle positivních ustanovení o. o. z. nelze ani poctivému držiteli právo takové přiznati. Týž má dle zákona toliko právo vzájemné své pohledávky buď samostatnou žalobou na vlastníku vymáhati, nebo může, je-li věc movitá, za šetření zákonných podmínek tuto k soudu složiti, nebo, jde-li o věc nemovitou, za sekvestraci její žádati (§ 293 s. ř.; § 471 o. o. z.).

c) Právní postavení držitele oproti vlastníku.

I tu má podstatný vliv okolnosť, zda držitel jest poctivým či nepoctivým. Avšak i držba sama o sobě poctivá, stává se okamžikem dodání žaloby vlastnické nepoctivou, byl-li držitel později soudním výrokem k vydání věci odsouzen (§ 338 o. o. z.). Toto zákonné ustanovení jest jen důsledkem processuální zásady, že účinky rozsudku jest vztahovati vždy k době početí sporu, a že tudíž při takové žalobě vlastnické žalobce má obdržeti vše, co by měl, kdyby v době podání žaloby byl uspokojen. Jest tedy držitel věci povinen vydati všechny plody a užitky, jež od okamžiku dodání žaloby vytěžil nebo dle okolností žalobce vytěžiti mohl. On ručí od tohoto okamžiku za každé zaviněné poškození věci (omnis culpa); za náhodu však, jež by věc u vlastníka nebyla stihla, ručí jen potud, pokud spor vyvolal svévolným nevydáním věci (§ 338 o. o. z.).

Jsou však případy, že žaloba vlastnická proti poctivému držiteli movité věci vůbec místa nemá, a že dřívější vlastník věci musí poctivému držiteli ustoupiti, a to, jestliže poctivý držitel movitou věc koupil ve veřejné dražbě nebo od živnostníka k obchodu s těmito věcmi oprávněného nebo vůbec od toho, komu ji vlastník sám k užívání, ve schování nebo v jakémkoli jiném úmyslu svěřil. Ve všech těchto případech nabývá poctivý držitel vlastnictví věci té sám a dřívější vlastník naproti němu se svými nároky vlastnickými podlehne (§ 367 o. o. z.).

Otázka poctivosti resp. nepoctivosti držitele má však veliký význam nejen co do nároků vlastníkových, nýbrž i co do vydržení, při němž

musí držba po celou zákonem vyměřenou dobu býti poctivá (§ 1460 o. o. z.).

V ohledu processuálním jest konečně poznamenati, že v pochybnosti platí domněnka poctivosti držby (§ 328), a že tedy důkaz nepoctivosti ve sporu vlastnickém musí vždy žalobce (vlastník) provésti. Uložení hlavní přísahy ve příčině obmyslnosti se však nepřipouští (roz. ze dne 17. června 1869 č. 4326). Žalobce musí v takovém případě nepoctivosť (malam fidem) žalovaného dokázati. Rovněž musí ve případě vydržení provésti důkaz nepoctivosti vždy odpůrce toho, kdo na vydržení se odvolává (§ 1477 o. o. z. »die gegen ihn erwiesene Unredlichkeit des Besitzes«; roz. ze dne 31. července 1862 č. 4982, sb. 1546).

Nepoctivému držiteli přísluší náhrada nákladu na věc učiněného jen v tom objemu jako jednateli bez příkazu (viz čl. Jednatelství bez příkazu). (Dle roz. ze dne 11. května 1871 č. 5252, sb. 4167 mají býti též nepoctivému držiteli pole útraty setby nahrazeny.) Upotřebil-li konečně nepoctivý držitel věc úplně pro sebe, jest vlastník oprávněn žádati věc buď in natura nebo, není-li to již možno, náhradu ceny, jakou věc v době upotřebení měla (§ 1041 o. o. z.).

3. Držba pravá a nepravá.

Zmocní-li se kdo držby věci násilím (vi), nebo lstí nebo prosbou v držbu tajně (clam) se vloudí nebo konečně, jestliže to, co jemu z ochoty a ne s úmyslem trvale se zavázati bylo povoleno (precario), v trvalé právo přeměniti se snaží, jest držba taková nepravou, v opačném případě pak pravou (§ 345 o. o. z.). Držba nepravá jest vždy nepořádnou.

Při vydržení žádá se též, aby držba byla pravou (§ 1460 o. o. z.), tak že ku př. ten, komu ku jeho žádosti z ochoty bylo dovoleno jezditi po nějaké cestě, nemůže se nikterak odvolávati na takové prekaristické vykonávání práva jízdy. Rovněž musí odpůrce toho, kdo na vydržení se odvolává, dokázati nepořádnosť i nepravosť držby (roz. ze dne 31. července. 1862, č. 4982).

4. Držba odvozená (svěřená, nepravidelná, nevlastní) a původní. Podstatný znak odvozené držby spočívá v tom, že není při ní vůle věc míti jako vlastní, poněvadž držitel vlastnictví jiných osob na věci uznává, jimiž mu držba byla přenechána. Naše právo odvozené držby nezná. (Viz Randa, Držba.)

5. Knihovní (tabularní) držba a fysická neboli naturální držba.

Držba knihovní jest tu tehdy, když věc nebo právo na jméno toho, kdo je drží, v knihách veřejných jsou zapsány. Ve všech ostatních případech mluví se o držbě fysické neboli naturální. Sporna jest otázka, má-li se při nemovitých věcech fysická držba pokládati za držbu právní ve smyslu § 309. o. o. z. či za pouhou detenci. Popírá se, že obč. zák. vůbec uznává fysickou držbu na objektech, které jsou předmětem knih pozemkových a tvrdí se, že držba tabularní vůbec držbou není, že jen fysická držba jest držbou pravou a konečně poukazuje se k tomu, že pojem držba tabularní jest zcela jiné povahy než pojem držby přirozené, poněvadž nabytí a pozbytí její jest zvláštními předpisy upraveno a poněvadž právní účinky obou jsou naprosto rozdílné. Naproti tomu podotýká Stubenrauch, že tabulární držbu nelze pokládati za druh držby fysické, nýbrž spíše přímo za protivu její; o tom, že držba tabularní dle rakouského práva jest též

držbou skutečnou, vyslovuje se prý zákon sám (§ 321.) zcela zřetelně, zápis v knihy veřejné pak nahrazuje prý pomocí fikce tímto právním ústavem vytvořené držbu fysickou. (Srv. Stubenrauch: Sachenrechte, II. díl str. 433.) K tomu ještě dlužno připomenouti, že dv. d. ze dne 13. listopadu 1812, č. 1013 výslovně mluví o fysické držbě nemovitých statků, dále že dv. d. ze dne 11. října 1821, č. 1809, potom cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12 ř. z. § 5. o naturální držbě nemovitostí se zmiňuje.

6. Spoludržba (compossessio).

Spoludržba jest právní držba věci nedělené, jež více osobám společně (pro indiviso) přísluší, tak že každá z nich má na držbě určitý podíl. Při tom každá jen společně s ostatními nad věcí vládnouti může, sama tedy jen část faktické moci vykonává; podíl každého jednotlivého spoludržitele musí býti však určitý a jemu znám. Obč. zák. připomíná spoludržbu jen v marginální rubrice § 327. Není pochybnosti, že za týchž podmínek jako spoluvlastnictví i spoludržba věci se připouští. Ostatně jedná 16. hlava obč. zák. o »společenství vlastnictví a jiných práv věcných.« Ježto pak § 308. o. o. z. počítá k věcným právům též právo držby, platí všechna ustanovení o společenství vlastnictví též pro společenství držby, tedy také pro spoludržbu.

B) Nabytí držby.

I. Pojem. Jsou-li oba momenty, moc (panství nad věcí) a vůle vlastnická, jež ku podstatě držby náležejí, v téže osobě spojeny, jsou tu základní podmínky nabytí držby. Nabytí držby jest tedy akt, jímž skutkové panství nad věcí s vůlí nad ní jako nad vlastní vládnouti, k místu přichází. Jest tedy potřebí ku nabytí držby výslovného projevu vůle, z něhož vychází na jevo, že oba tyto momenty v konkrétním případě v jedné a téže osobě spojeny jsou. Pro právní existenci držby jest mimo to nezbytnou podmínkou ještě způsobilosť předmětu a osoby; neboť nabytí držby věci z právního obchodu vyloučené, ačkoli fysicky možné, právem se neuznává (§ 311. o. o. z. argum. a contr.); rovněž neuznává se nabytí držby věci o sobě k držbě způsobilé osobou v § 310. o. o. z. za nezpůsobilou označenou. Naproti tomu není podstatnou podmínkou držby titul, t. j. právní důvod ku nabytí způsobilý. Takový titul povyšuje držbu na pořádnou a ku vydržení způsobilou, a má tudíž existence platného titulu význam jen pro vydržení vlastnictví. Hlavní formy titulů pořádné držby vypočítává § 317. o. o. z., jenž shledává titul při věcech pána nemajících ve vrozené volnosti činů lidských, jimiž práva jiných osob se neruší, při ostatních věcech ve vůli předešlého držitele nebo výroku soudcově nebo konečně v zákoně, jimiž někomu právo k držbě se uděluje. Ostatně propůjčuje platný titul, jak § 320 o. o. z. sám praví, jen právo k držbě věci, nikoli držbu samu. Ku nabytí držby jest tedy potřebí, aby tu byla vůle vlastnická spojená s mocí nad věcí, a by tato vůle byla projevena. Takovýto projev vůle ku nabytí držby směřující sluje čin uchopovací (apprehense).

II. Způsoby nabytí držby.

Apprehense ku nabytí držby směřující může býti buď bezprostředná nebo prostředečná, podle toho, jde-li o věc (resp. právo) pána nemající neb o věc, jež někomu náleží (§ 314 o. o. z.). Bezprostředná apprehense jest dle své povahy možna jen jako čin jednostranný; prostředečné uchopení držby naproti tomu může se státi buď jednostranným aktem nabyvatelovým (okupací), nebo na základě dvoustranného právního jednání,

odevzdáním (tradicí) a předpokládá tedy na straně příjemcově úmysl držby nabyti, na straně posavadního držitele a pak souhlas ku převodu držby. Z toho plynou tyto způsoby nabytí držby:

1. Jednostranné uchopení držby. Toto může býti dvojí povahy: buď jest možno při věcech pána nemajících, nebo sice při takových, jež někdo jiný drží, avšak bez nebo proti vůli vlastníka (na př. krádež, loupež). Čin uchopovací může se jeviti (bezprostředně nebo prostředečně):

a) Při hmotných movitých věcech v takovém jednání, které již samo o sobě faktickou vládu nad věcí zakládá, tedy zvláště ve fysickém uchopení, odstranění, uschování a pod., i v pouhé přítomnosti u věci. Sem náleží též vykopání pokladu. Držby zvěře nenabývá se pouhým poraněním, aniž usmrcením jejím, nýbrž teprve jejím uchopením resp. přítomností okupantovou.

b) Při hmotných nemovitých věcech záleží apprehense v takových činech, jež sice samy o sobě vládu nad věcí vždy bezprostředně nezakládají, avšak způsobem všeobecně zjevným ji naznačují, tak jmenovitě vstoupení na pozemek, omezení jeho, vztýčení plotu, označení, zdělání a pod. (§ 312 o. o. z.) Tím, rovněž jako ve případech v odst. *a)* vytčených, nabývá se vůbec držby jen v té míře, pokud věc byla uchopena, na ni vstoupeno, jí použito, pokud byla označena nebo ve schování vzata (§ 315 o. o. z.). Držby stromů nabývá se okopáváním, řezáním větví a sbíráním listí, nikoli pouhým hlídáním (roz. ze dne 14. ledna 1879 č. 338, sb. 7284). Vykonáváním církevního pohřbívání farářem nabývá církev držby hřbitova (roz. ze dne 17. srpna 1882 č. 9382, sb. 9801). Držba nemovité věci v knihách zapsané kvalifikuje se vkladem knihovním na držbu pořádnou (§ 321 o. o. z.); nelze však takovou intabulaci pokládati za samostatný způsob nabývací, poněvadž pořádnosť není nikterak nezbytným požadavkem držby.

c) Držby věcí nehmotných nebo práv nabývá se užíváním jich (corpus) ve vlastním jméně (animus), (§ 312 o. o. z. poslední věta). Toto užívání t. j. faktická možnosť obsah nějakého práva ve vlastním jméně vykonávati, musí nejméně jedním výkonem býti osvědčena. Výkon tento může býti různého druhu.

α) Jestliže někdo na jiném něco jakožto splnění dluhu žádá a tento jemu skutečně plní (§ 313 o. o. z. 1. věta) t. zv. práva přisvědčovací, ku př. reální břemena, výměnek a j. Pouhé faktické užití věci nezakládá ještě držby práva (roz. ze dne 23. června 1875, č. 5576, sb. 5771); ovšem ale souhlas vlastníkův mlčky učiněný (roz. ze dne 6. listopadu 1877 č. 12398, sb. 6626), je-li vykonávání držby každému zřejmým (roz. ze dne 16. dubna 1867, č. 2921, sb. 2778).

β) Jestliže někdo věci jinému náležející k svému užitku upotřebí, t. zv. práva odpírací (§ 313, 2. věta). Při tom se předpokládá úmysl toto právo pro sebe jako právo ve vlastním jméně vykonávati. Slova zákona »mit dessen Gestattung« (s jeho svolením) vztahují se jen specielně na pravé nabytí državy. Dovolení z ochoty nestačí (roz. ze dne 7. srpna 1879 č. 8160, sb. 7555; ze dne 22. srpna 1872 č. 8352, sb. 4691, ze dne 25. dubna 1871, č. 5065, sb. 4138; ze dne 10. ledna 1868 č. 11539, sb. 2969 a j.).

γ) Jestliže na cizí zákaz někdo to, k čemu jinak by byl oprávněn, učiniti opomene (§ 313, 3. věta), t. zv. práva zapovídací, na př.

servitus altius non tollendi. Lhostejno jest, zda toto opominutí zakládá se ve příčinách ryze faktických či právních (na př. ve smlouvě); potřeba jest jen, aby opomenutí stalo se ku zákazu někoho jiného. Prostá okolnost však, že někdo ku př. dům svůj nezvýšil, nezakládá pro souseda ještě nabytí držby servitutis altius non tollendi.

d) Proti vůli posavadního držitele nabývá se držby odnětím věci z jeho moci; to děje se při movitých věcech vzdálením věci z dosahu jeho moci, při nemovitostech zahnáním nebo neopuštěním vlastníka (dejekcí).

2. Uchopení držby na základě dvoustranného právního jednání (tradice). Tato uskutečňuje se odevzdáním, resp. přijetím věci nebo práva, při čemž musí býti projevena souhlasná vůle obou stran směřující ku nabytí držby příjemcem. Tímto oboustranným projevem však určuje se zároveň objem nabytí a nepodlehá stanovení objemu toho žádnému takovému omezení, jakému podlehá nabytí při jednostranné apprehensi. Při jednostranné apprehensi může totiž držba sahati jen potud, pokud sahá fysická moc nad věcí, poněvadž objem vůle a moci držitelovy jen dle činu uchopovacího posuzován a určen býti může. Zakládá tedy bezprostřední nebo prostředečné uchopení držbu jen v tom objemu, v jakém věc skutečně byla uchopena, užita, označena, nebo ve schování vzata a pod., kdežto při nabytí držby tradicí objem vůle a moci nabyvatelovy z oboustranné souhlasné vůle jasně na jevo vychází, poněvadž hranice objemu držby oboustranným poměrem smluvním podrobně určeny jsou. Odpadá tudíž nutnost hmotného převzetí každé části předmětu, jehož držba se převádí, a nabyvatel obdrží vše, co posavadní držitel měl a zřejmě na něho převedl.

Formy tradice jsou:

a) Hmotné odevzdání movitých věcí z ruky do ruky (§ 426 o. o. z.). Fysické uchopení rukou se tu však nutně nežádá, stačí též prostá přítomnosť při věci. Ano dle Randy stačí ku př. též složení věci v bytě nepřítomného nabyvatele. Totéž platí i o odevzdání nemovitostí t. zv. traditio longa manu. Převedení (fysické) držby uskutečňuje se tu na základě oboustranné souhlasné vůle takovými činy a zjevnými znameními (§ 315), z nichž uchopení samo a objem nabytí patrny jsou ku př. přítomností na nemovitosti, odevzdáním klíčů od domu a p. Tak při odevzdání statku není třeba ku prokázání držby důkazu o předsevzetí činu držebního na každé parcele resp. na každé části parcely (roz. ze dne 6. října 1881, č. 9007, sb. 8517 a j.). Uchopení držby vztahuje se na veškeré příslušenství domu (roz. ze dne 3. července 1866, č. 6146, sb. 6146). Odevzdáním pozemku přechází též držba části, na níž posavadní vlastník měl stavební kámen složený (roz. ze dne 4. července 1865 č. 5419, sb. 2217). Zápis v knihy veřejné propůjčuje nabyvateli nad to ještě tak zv. tabulární držbu, jíž však povaha pravé držby s mnohých stran se upírá.

b) Odevzdání znameními t. zv. symbolická tradice. § 427 o. o. z. připouští ji při nabytí vlastnictví ku takovým movitým věcem, jež dle povahy své hmotného odevzdání nedopouštějí, jako při pohledávkách, zboží nákladním, při skladišti nebo jiné věci hromadné; spočívá pak v tom, že vlastník odevzdává příjemci listiny vlastnictví prokazující nebo nástroje, jimiž příjemce může se ujmouti výhradné držby věci, nebo konečně v tom, že se věc opatří takovým znamením, z něhož každý zřejmě poznati může že věc někomu jinému byla přenechána.

Dle Savignyho příčí se symbolická tradice (znameními) povaze držby a také pramenům jest prý cizí, avšak rakouské právo ji beze vší pochybnosti připouští; naproti tomu tvrdí Randa, že jen odevzdání listin vlastnictví dosvědčujících jest případem tradice symbolické, kdežto ostatní případy že jest pokládati za skutečné materielní činy uchopovací. Tradice symbolická se nepřipouští při nemovitostech (roz. ze dne 28. července 1876 č. 3543, sb. 6213). Zboží ve veřejných skladištích nabývá se odevzdáním skladního listu (min nař. ze dne 19. června 1866, č. 86 ř. z., §§ 10. a 15.). Také obchodní zákonník připouští symbolickou tradici odevzdáním konossementu (čl. 302 a 303 obch. z.)

c) Prohlášení (§ 428 o. o. z.). Prohlášením odevzdává se věc, jestliže zcizitel způsobem prokazatelným vůli svou projeví,

α) že věc na dále jménem příjemcovým držeti chce (t. zv. constitutum possessorium, ku př. prodavač béře od kupce prodanou věc v nájem). Věci u zástavního věřitele se nalezající mohou pouhým prohlášením zástavcovým osobě třetí odevzdány býti (roz. ze dne 28. června 1883 č. 6551 sb. 9502). Při constitutum possessorium záleží podstatný moment ve změně animi possidendi v animus repraesentandi. Exner tvrdí, že právo držby přechází nikoli již mocí jednoduché shody vůle, nýbrž jen tenkráte, když tu jest nejen právní důvod pro převedení věci na nového nabyvatele, nýbrž i pro vzdání se detence ve prospěch posavadního držitele. Náhled tento, jejž Randa právem popírá, nelze pro rakouské právo hájiti, poněvadž § 428 o. o. z. žádá, by prohlášení projeveno bylo »auf eine erweisliche Art«, což též roz. ze dne 8. listopadu 1864, sb. č. 4581 potvrzuje konstatujíc, že samo zapečetění a označení balíku jako vlastnictví osoby třetí constitutum possessorium obsahuje.

β) Nebo, že příjemce věci, jenž posud věc ve své moci měl bez práva věcného, příště na základě věcného práva držeti má (traditio brevi manu), jestliže ku př. pronajímatel předmět najatý nájemci prodá a pod.

3. Držby lze nabyti i zástupcem. Při dobrovolném zastoupení jest zapotřebí:

a) vůle zastoupeného k nabytí držby směřující (animus possidendi),

b) vůle zástupcovy nabyti držby pro zastoupeného,

c) a uchopovacího činu zástupcova.

Tu tedy se předpokládá, že zastoupený udělil zástupci příkaz, aby věc v držbu vzal; zastoupený nabývá pak držby, jakmile zástupce čin uchopovací předsevzal; postačí i příkaz ke správě jmění, jelikož tu pak platí zákonná domněnka, že správce jest zmocněn též ku vzetí věci v držbu pro přikazovatele (§ 1029 o. o. z.); jen k úplatnému převzetí věci jest třeba zvláštní plné moci (§ 1008.). Brinz však namítá, že všeobecný příkaz ke správě jmění nestačí k nabývání držby pro přikazatele, poněvadž prý animus domini tu nebyl určitě projeven. Proti této argumentaci se však právem namítá, že v takovém případě utilitatis causa se připouští zastoupení i ve příčině animu. Při nutném (zákonném) zastoupení jest osoba držbu nabývající zastupována i co se týká animi possidendi. Tak tomu jest při dětech (do 7 let) a při osobách na duchu chorých (§ 310 o. o. z.).

C) Ochrana držby.

I. Pojem.

Nejdůležitějším právním účinkem držby jest ochrana její, kterouž jí zákon poskytuje. V římském právu sloužila k tomu účelu interdikta poses-

sorní, jimiž chránila se držba jako taková, bez ohledu na vlastnictví, a při nichž rozhodoval jen skutkový poměr. Interdikta tato sloužila buď k ochraně rušené držby, tedy k jejímu udržení nebo k opětnému nabytí držby ztracené. Ona jsou interdicta retinendae, tato recuperandae possessionis. Interdictum uti possidetis chránilo držbu nemovitých věcí, interdictum utrubi držbu věcí movitých. Prvnější zakazující každou násilnou změnu přítomného stavu držebního mělo místa při rušení držby a ve sporu o tom, kdo jest držitelem nemovitosti. Poslednějšího mohla užiti jen ta strana sporná, jež během posledního roku počítajíc od doby, kdy bylo interdictum redditum, věc déle v držení měla než strana druhá. Obě interdikta však předpokládají, že žalobce nenabyl držby vi, clam nebo precario od odpůrce. Interdicta recuperandae possessionis (interdictum de vi a interdictum de precario) měla za účel opětné nabytí držby ztracené.

Dle rakouského práva poskytuje zákon ochrany držbě každé, ať jest povahy jakékoli (§ 339. o. o. z.), tedy i držiteli nepořádnému, nepoctivému a nepravému.

II. Právní prostředky k ochraně držby.

Obecný občanský zákonník uvádí několik případů, v nichž držba se chrání:

1. jestliže někdo v držbě nějaké věci nebo práva jest zkracován, nebo
2. jestliže držby věci nebo práva bezprávně byl zbaven, nebo
3. přišla-li by pomoc soudní příliš pozdě ke včasnému poskytnutí ochrany držiteli a konečně
4. ve případě § 372. o. o. z., kdež za určitých zákonných podmínek držitel vlastníku na roveň se staví.

K č. 1. V tomto případě poskytuje zákon právní prostředek k ochraně rušené držby (remedium retinendae possessionis), totiž žalobu pro rušení držby, kterouž rušený držitel soudně žádati může za zákaz dalšího vsahání v jeho držbu, uvedení ve dřívější stav a za náhradu způsobené škody.

a) Předmětem žaloby pro rušení držby může býti věc nebo právo, jež se v držbě žalobcově nalezá a vůbec dle zákonných ustanovení předmětem držby býti může. Jest tudíž žaloba pro rušení držby nepřípustná při užívání veřejného statku (silnice) (rozh. ze dne 26. března 1885, č. 3034 a 3178, časop. »Jur. Blätter« r. 1885 č. 15; rozh. ze dne 2. prosince 1884 č. 13.653, sb. 10.281; ze dne 31. ledna 1882 č. 746, sb. 8858; ze dne 7. června 1871 č. 6760, sb. 4192; ze dne 12. května 1886 č. 5712, ze dne 10. března 1874 č. 2102, sb. 5291); rovněž také žaloba při opatřeních administrativních a obecních policejních, zvláště při opatřeních obecního představeného při vykonávání silniční policie (rozh. ze dne 25. září 1888, časop. »Ger. Z. r. 1888 č. 51). Rušení držby opatřením obecního úřadu náleží v příslušnosť soudní, ač nestalo-li se následkem moci policejní jemu příslušející (uložení cizí mrtvoly v rodinné hrobce) (rozh. ze dne 14. září 1886 sb. »Gl. U.« č. 11.161). O sporných nárocích náhradních ve sporu držebním nemůže býti rozhodnuto (rozh. ze dne 29. března 1870, č. 3130, sb. 3766); rovněž nemůže býti vyřízena in possessorio otázka ohledně překročení plné moci (rozh. ze dne 14. ledna 1868 č. 198, sb. 2971). Mandatář nemůže mandanta pro bránění ve vykonávání plné moci žalobou pro rušení držby stíhati (rozh. ze dne 5. srpna 1858 č. 8522, sb. 604.)

b) Rušení držby může se státi toliko skutečným činem; tím nelze však rozuměti jenom skutkové vsahání v cizí držbu; též pouhý zákaz úkonů

držebních může se oproti právní držbě jeviti jako rušení držby (rozh. ze dne 29. listopadu 1881 č. 12.986 sb. 9771; ze dne 9. prosince 1885 č. 13.766 časop. »Ger. Halle« r. 1886 č. 35). Rovněž může výkon práva býti rušen urážkami (rozh. ze dne 7. února 1872 č. 1116, sb. 4472). Zvláště musí se každý stavebník řízením vyzývacím ve smyslu §. 72. s. ř. chrániti před tím, aby nebyl sousedy žalobou stíhán pro rušení držby způsobené prováděním stavby, a aby mu pokračování ve stavbě až do soudního rozhodnutí nebylo zakázáno (§§ 340—342 o. o. z.).

c) Žaloba pro rušení držby předpokládá svémocné rušení, jehož tu není při výkonu soudního nálezu nebo exekučního zájmu (rozh. ze dne 10. ledna 1871 č. 250, sb. 400); avšak žalobu pro rušení držby vznésti lze i tenkráte, když výkonem soudně povoleného uvedení v držbu nějaké věci jest rušena v posavadní pokojné držbě osoba třetí, jíž výrok soudcův se netýká (rozh. ze dne 29. října 1872 č. 11.273, Rep. nál. č. 24). Ve případě zmocnění úřadem správním není žádného rušení držby (rozh. ze dne 8. května 1883 č. 4794, sb. 9426). Žaloba pro rušení užívání veřejného statku (silnice) se nepřipouští (rozh. ze dne 26. března 1885 č. 3034 a 3178).

d) Žalobcem jest rušený držitel. Stubenrauch tvrdí, že právní prostředek §. 339 o. o. z. nepřísluší pouhému detentoru, že zákon oba výrazy »Inhaber« a »Besitzer« tam, kde mluví o ochraně držby, přesně odlišuje (§§ 339, 345, 346, 347, 851 o. o. z.) a že opačný náhled ke zjevným nedůslednostem, ano přímo ku porušení práva vede. Tato otázka jest však ohledně possessorii summarissimi sporná. Ullmann tvrdí, že summární ochrany požívá poslední faktický stav držební, nikoli však detence vyjímajíc případ, kde detentor jest držitelem práva (usufruktuář, pachtýř) a jako takový ochrany žádá. Praksis poskytuje žalobu pro rušení držby též sekvestrovi a to nejen proti třetím osobám, nýbrž i proti samotnému exekutovi (rozh. ze dne 2. března 1880 č. 1913 sb. 8726).

e) Žalovaným jest rušitel.

α) Právem poznamenává Stubenrauch, že žaloba tato směřovati musí proti skutečnému rušiteli t. j. proti tomu, od něhož s úspěchem uvedení věci ve dřívější stav žádati lze, a proti němuž rozsudek vynesený účinku dojíti může; nelze tudíž žalovati toliko ty osoby, které (j. ku př. dělníci) jen z nařízení někoho jiného jednají, od něhož rušení skutečně vychází. S tím úplně souhlasí rozh. ze dne 4. července 1854 č. 6917, sb. »Gl. U.« č. 26 a ze dne 9. ledna 1878 č. 15.743, sb. 6790; rovněž rozh. ze dne 19. dubna 1855 č. 3365, sb. 81.

β) Žaloba pro rušení držby má tudíž směřovati také proti tomu, v jehož zájmu sluhové nebo osoby domácí, byť i beze zvláštního příkazu, rušební čin předsevzali (roz. ze dne 16. prosince 1884 č. 14.034, sb. 10.303; ze dne 18. září 1883 č. 10.980, sb. 9567; ze dne 30. října 1877 č. 12.930, sb. 6603; ze dne 8. května 1877 č. 5682, sb. 6474; ze dne 30. května 1865 č. 4368, sb. 2190; ze dne 19. července 1882 č. 8310, sb. 9062; ze dne 25. října 1864 č. 8083).

γ) Touto žalobou může býti žalován též spoludržitel, užívá-li společné věci svémocně výhradně pro sebe, zejména, když posavadní způsob spoluužívání zmařil (§ 833 o. o. z.). (Viz Randovu Držbu.)

δ) Naproti tomu jest vyloučena žaloba pro rušení držby proti tomu, kdo jednal bona fide, tedy bez úmyslu rušiti cizí držbu (roz. ze dne 29. října 1884, č. 12.282, časop. »Ger. H.« 1885 č. 17; ze dne 8. května

1883 č. 4794, sb. 9426; ze dne 24. srpna 1880, č. 9971, sb. 8072; ze dne 21. prosince 1871 č. 12.589, sb. 4375; ze dne 12. prosince 1871 č. 14.778, sb. 4357 a j.; roz. ze dne 16. května 1882 č. 5406 sb. 9791; ze dne 12. listopadu 1878, č. 12.399, sb. 7776) nebo bez úmyslu držbu si osobovati (roz. ze dne 8. ledna 1884, č. 14.839, sb. 9831; ze dne 21. listopadu 1871, č. 14.104, sb. 4331; ze dne 10. července 1866 č. 5767, sb. 2542; ze dne 20. listopadu 1855 č 11.480, sb. 985).

K č. 2. Ve případě bezprávného zbavení držby, buď že někdo držby násilím se zmocní, nebo lstí nebo prosbou v držbu tajně se vloudí, nebo to, co z úslužnosti a bez úmyslu trvale se zavázati jemu bylo dovoleno, v trvalé právo změniti se snaží, může na takovém nepravém držiteli žalobou pro rušení držby jak na vrácení v předešlý stav, tak i náhrada škody býti žádána. Žaloba tato nemá místa, nabyl-li někdo detence věci s vůlí posavadního držitele, byť i následkem lsti nebo vyhrožování. Lhostejno jest, zda zbavení držby stalo se násilně či tajně, zda byla způsobena škoda či nic. Naproti tomu jest žaloba tato vyloučena, nebylo-li tu úmyslu rušiti držbu a byl-li rušitel bona fide. Dle rozh. ze dne 24. ledna 1883. Rep. nál. soud. 2 č. 45 vylučuje nevědomosť a omyl žalobu pro rušení držby. Soudce má ve případě zbavení držby vyšetřiti toliko poslední faktický stav držební a nemá nikterak pouštěti se snad ve vyhledávání nějakého silnějšího práva žalovaného. Připouští se však obrana žalovaného, že žalobce nabyl držby od něho samého nepravým způsobem (exceptio vitiosae possessionis ab adversario). Případné právo silnější může žalovaný jen řádnou cestou právní, t. j. petitorní žalobou ku platnosti přivésti. Nemůže-li však soudce hned rozhodnouti, kdo jest pravým držitelem, buď že se jeví býti nutným delší projednávání (více stání) nebo předsevzetí důkazu ku vyšetření tohoto stavu, má za tím účelem, aby zabráněno bylo násilnostem, aneb aby odvrácena byla škoda nenahraditelná, sporná věc ku žádosti žalobcově býti vzata buď v soudní uschování nebo svěřena osobě třetí až do rozhodnutí sporu držebního (§ 347 o. o. z.). Někdy může nastati též přikázání věci té straně sporné, která dle uvážení soudcova má větší nárok na soudní ochranu, nebo která odpůrci jistotu poskytne (§ 10 odst. 2. cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12 ř. z.).

K č. 3. Držitel má též právo užiti k ochraně své držby proti násilnému rušení násilí v tom případě, když soudní pomoc by přišla pozdě (§ 344 o. o. z.). Stubenrauch označuje tento případ jako sebeochranu nebo nntnou obranu, jež dle § 2 lit. g tr. z. se připouští tenkráte, když z povahy osoby, doby, místa a způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně jest za to míti, že pachatel užil jen nutné obrany, aby bezprávný útok na své jmění odvrátil: Stubenrauch poznamenává dále, že užití násilí muselo se státi in continenti t. j. aniž nastoupila skutečnosť, ze které by se mohlo souditi, že držitel nechtěl své držby vlastním násilím udržeti; rovněž nemůže držitel věc, jež mu byla odcizena a již u osoby třetí nalezl, této svémocně ji odňati, nýbrž nezbývá mu v tomto i v onom případě nic jiného než dovolati se soudní pomoci.

K č. 4. Řádná žaloba držební, possessorium ordinarium (actio Publiciana). Římským právem poskytovala se na základě praetorského edikta (vydaného Publiciem) tomu, kdo byť i neměl (quiritského) vlastnictví věci, mohl se vykázati držbou ku vydržení způsobilou, pomocí fikce dokonaného vydržení utilis rei vindicatio t. j. žaloba k opětnému nabytí držby před

dokončením vydržení ztracené. Tato žaloba měla působnosť žaloby vlastnické, příslušela však netoliko vlastníku, nýbrž i pouhému držiteli, pokud držba jeho byla způsobilá ku vydržení. Napodobuje tento římsko-právní ústav poskytuje též občanský zákonník (§ 372 o. o. z.) tomu, kdo »nemůže provésti důkaz o nabytí vlastnictví věci jemu zadržované, avšak prokázal platný titul a pravý způsob, jimiž držby nabyl« (tedy pouhému držiteli) žalobu proti držiteli, »který nemůže se vykázati žádným anebo toliko slabším titulem své držby« s tím výsledkem, že takový žalobce oproti žalovanému pokládá se »za pravého vlastníka«. Tato žaloba držební přísluší tedy tomu, kdo měl pořádnou, poctivou a pravou, tedy ku vydržení způsobilou držbu věci a ji ztratil, kdo však může silnější titul držební prokázati než žalovaný, neboť při rovných titulech přísluší žalovanému následkem držby přednosť (§ 379 o. o. z.). Těmito požadavky liší se tato žaloba od žaloby uvedené pod č. 1 a 2, kterouž každá držba, ať jest povahy jakékoli, se chrání, zvláště tedy se liší od possessorium summarissimum. Žalovaný musí tedy, drží-li věc způsobem nepořádným nebo nepoctivým — proti nepravému držiteli stačí žaloba pro vypuzení z držby § 346 o. o. z. — nemůže-li vykázati se žádným nebo jen nedostatečným předchůdcem, nebo nabyl-li věci bezplatně, žalobci ustoupiti (§ 373). Této žaloby může ostatně užiti též skutečný vlastník, chce-li si důkaz vlastnictví usnadniti. Účinek žaloby jest ten, že žalovaný musí věc spornou žalobci vydati.

D) Zánik držby.

I. Všeobecné podmínky zániku držby. Pokud oba živly tvořící podstatu držby, totiž faktická moc a vůle vlastnická v jedné a téže osobě jsou spojeny, potud držba trvá. Odpadnutím buď tělesného nebo duševního momentu nebo obou zároveň zaniká přirozeně držba ve příčině dotyčné osoby. S hlediska přísně logického by držba musila pominouti vůbec již při každém byť i pomíjejícím přerušení poměru moci nebo vůle; avšak za tím účelem, aby tak důležitému ústavu právnímu, jako jest držba, byl poskytnut základ pevnější a proti nahodilým otřesením bezpečnější, žádá positivní právo ku zániku držby trvalého odpadnutí jednoho nebo obou živlů držebních a nastoupení stavu posavadní držbě odporujícího. Obecný obč. zák. jde však v některých směrech ještě dále. Kdežto totiž dle římského práva držba zaniká pozbytím držitelovy způsobilosti ku jmění, dopouští § 352 o. o. z. při nastoupení nezpůsobilosti držitelovy nabytí držby nové a další trvání držby již nabyté. Ano tento favor retinendae possessionis rozšiřuje se, byť i jen pomocí fikce, dokonce na držitele zemřelého pro dobu trvání hereditatis jacentis (§ 547 o. o. z.). Z toho vysvítá jasně směr právního upravení jmenovitě snaha po upevnění toho právního ústavu.

II. Zvláštní způsoby zániku držby.

1. Držba zaniká, odpadnou-li všeobecné podmínky nabytí držby, jmenovitě pomine-li způsobilost věci (§ 311 o. o. z.) nebo osoby (§ 310 o. o. z.). Tak stává se zvláště:

a) byla-li věc v držbu vzatá vyloučena z právního obchodu, ku př. expropriací k účelům veřejným, pokud nelze s těmito soukromou držbu srovnati (Randa). Dle Pachmanna zaniká držba tehdy, byla-li věc odňata soukromému právu; srv. též § 878 o. o. z. (»co jest předmětem obchodu« - »was im Verkehre steht«), dále § 880 (»obchodu odňaty« — »dem Verkehre entzogen«);

b) je-li určitým osobám způsobilosť ku nabývání jistých práv zvláštním zákonným předpisem odňata. Stubenrauch sem počítá vstoupení v takový duchovní řád, se kterým jest spojen slib chudoby (dv. d. ze dne 28. října 1772, 21. a 24. května 1774 a j.), což však Randa popírá poukazuje k tomu, že nastupující nezpůsobilosť ku nabytí držby neruší držby již nabyté a že v tomto případě držba se vykonává opatrovníkem, tedy zástupcem. Zásadně a dle své povahy držba měla by zaniknouti vůbec nastoupením nezpůsobilosti ku nabytí držby, avšak z důvodů užitečnosti a favore retinendae possessionis ustanovuje § 352 o. o. z., že pozdější nezpůsobilosť držby nabyti nemá v zápětí zánik držby již nabyté, leč by tak v jednotlivém případě zvláštní zákonnou normou výslovně bylo stanoveno.

2. Držba zaniká vyloučením možnosti fysické vlády (corpore) t. j. jestliže se stane výkon faktické moci trvale nemožným. Pouhá okamžitá nemožnosť s věcí libovolně nakládati, ku př. pro příhody živelní, nepřítomnosť, založení věci atd., držbu ještě nezrušuje, s druhé strany však nestačí k udržení držby pouhá »naděje« v opětné nalezení věci, jak by se dle nedokonalého textování § 349 a § 352 (1. věta) o. o. z. zdáti mohlo, poněvadž pro corpus při držbě jest rozhodnou nikoli subjektivní domněnka posavadního držitele ohledně moci nad věcí, nýbrž objektivní možnosť moc tuto vykonávati. Držba zaniká tedy:

a) při hmotných věcech:

α) úplnou fysickou zkázou věci. Při zkáze částečné může držba ohledně zbylých částí dále trvati;

β) ztrátou věci nebo tím, že věc dostane se mimo dosah moci držitelovy na místo tomuto trvale nepřístupné nebo do stavu takového, že výkon faktické moci jest nemožným. Také věci ukradené a zlodějem na místě všeobecně přístupném zanechané jeví se jako »ztracené« ve smyslu § 349 o. o. z. (roz. ze dne 19. května 1857 č. 4697 sb. 356). Při krotkých a ochočených zvířatech zaniká držba nikoli již pravidelným jich vzdálením, nýbrž teprve tehdy, pomine-li u nich zvyk ku návratu (srv. § 384 o. o. z.). Že by bylo lze pouhou vůlí samou v držbě ztracené věci se udržeti (držení mentální), nechce ani § 352 o. o. z. vysloviti, poněvadž toto místo zákona právě ještě předpokládá možnosť (»Hoffnung«) fysického působení a tedy existenci obou momentů držby;

γ) přejde-li věc v držbu cizí (§ 349 o. o. z.), poněvadž compossessio in solidum je vyloučena. Lhostejno jest, jakým způsobem a zda vůbec také skutečně třetí osoba držby nabyla. V cizí držbu věc přichází s vůlí, bez vůle neb i proti vůli posavadního držitele (tradice, krádež, loupež). V prvém případě zaniká držba též animo.

δ) Držba nemovitých věcí zaniká nehledíc ku tradici —, jestliže držitel násilím nebo vyhrožováním z pozemku byl vypuzen (odehnán) (dejekce) nebo na něm v zajetí jest držen, nebo jestliže se někdo tajně v držbu jeho vloudí. Při tom nenastupuje ztráta držby jako v římském právu teprve tehdy, když posavadní držitel o tom vědomosti nabyl a s tím se spokojil (§ 349 a contr. § 351 o. o. z.). Při bezprostředním obnovení držby se pokládá za to, že držba vůbec ztracena nebyla, poněvadž nezdařený útok a obranu proti němu jest pojímati jako jeden čin (Randa).

b) Držba práv zaniká

α) úplnou zkázou věci, na kterou se věcné (§ 525 o. o. z.) neb osobní (§ 1447 o. o. z.) právo vztahuje. Změna věci, která nečiní výkon

služebnosti úplně nemožným, nemá zánik držby za následek (roz. ze dne 3. prosince 1878 č. 13375 sb. 7235). Držba užívacího práva hraniční zdi trvá dále i po sboření a opětném vystavení této (roz. ze dne 7. ledna 1863 č. 8025 sb. 1626);

β) spojením (confusio) oprávnění a povinnosti v téže osobě končí držba práva, ku př. zaniká držba služebnosti spojením služebného a panujícího pozemku (roz. ze dne 23. února 1871 č. 10117 sb. 4066);

γ) při t. zv. přisvědčovacích právech držba pomíjí, jestliže druhá strana prohlásí, že to, co posud plnila, na dále plniti nechce (§ 351, 1. věta o. o. z.) ku př. odepření výměnku;

δ) při odpíracích právech, jestliže zavázaný výkon práva se strany jiného více netrpí (§ 351, 2. věta o. o. z.), ku př. odepření práva pastvy;

ε) př. t. zv. zapovídacích právech, jestliže zavázaný zákazu (správněji »příkazu«) něčeho opomenouti, více nedbá (§ 351, 3. věta o. o. z.), ku př. počne-li svůj dům zvyšovati. Definitivní zánik držby práva nastupuje však v případech γ—ε jen pod podmínkou, že držitel se s tím spokojí a nepodá žalobu, aby si držbu zachoval nebo, neužije-li přiměřeného násilí vzájemného. Jestliže se však držitel práva zákazu odpůrcovu nepodrobí, trvá držba dále (roz. ze dne 7. října 1868 č. 9035 sb. 3135); i zamítnutá žaloba pro rušení držby stačí po případě k udržení držby (rozh. ze dne 27. srpna 1878 č. 8854 sb. 7120). Pouhým neužíváním práva držba vyjímajíc případy promlčení v zákoně stanovené nezaniká.

ζ) V zásadě měla by i držba práva zanikati teprve buď vzdáním se nebo nemožností výkonu a nikoli vůbec promlčením samým a to tím spíše, poněvadž nezáleží na pořádnosti nebo nepořádnosti držby práva. Avšak v souhlase s názorem, že držba náleží ku věcným právům, vyslovuje § 351 o. o z. v negativní formě positivní ustanovení, že držba práva zaniká promlčením ve případech v zákoně vytčených, jinými slovy nevykonáváním práva po dobu, jejímž uplynutím se právo samo promlčuje. K odvrácení ztráty držby promlčením stačí však i jediný výkon v celé době promlčecí. Viz čl. »Promlčení«.

3. Držba zaniká trvalým zničením vůle s věcí jako vlastní nakládati (animo). Vůli držební nelze však nikterak pokládati za zničenou pro pomíjející nedostatek tohoto vědomí (ku př. spánek, mdlobu atd.), a to již proto nikoli, že nepřetržité vědomí určité vůle jest psychologickou nemožností (Randa). Vůle držební trvale zaniká:

a) dobrovolným úplným opuštěním (derelikci) věci (nebo vzdáním se práva) držitelem k činům a k vůli způsobilým tedy následkem vůle, která zjevně odporuje posavadní vůli držitelské. Nelze tedy ku př. pouhé vzdálení se nebo nepřítomnosť držitele, odhození věci na útěku, prostě pokládati za derelikci. Vůbec neplatí domněnka, že by někdo svého vlastnictví se chtěl vzdáti (§ 388 o. o. z.) a musí tudíž úmysl derelikční býti zřejmě patrný. Že držba věci při dlouhém neužívání následkem domnělé derelikce konkludentními činy, totiž vzdání se vůle držitelské, nezaniká, právem se popírá. O ztrátě držby práva promlčením viz výše. Vzdálení se s úmyslem navrátiti se, nemá v zápětí pozbytí držby bytu (roz. ze dne 27. července 1870 č. 8732 sb. 3837).

b) Tradicí, neboť tato předpokládá souhlasnou vůli obou stran směřující ku nabytí držby příjemcem tedy také vůli tradentovu ku pozbytí

držby směřující. Držba zaniká tu zároveň i corpore. Při tom naskytá se otázka, zda tradent pozbývá držby již svým projevem zcizovacím či teprve uchopením se držby příjemcem. Se stanoviska čistě vědeckého jest zastávati náhled první, kdežto druhý zase odvolává se na povahu držby jako právního poměru. Zvláštní případ pozbytí držby tradicí tvoří t. zv. constitutum possessorium, při kterémž animus domini se zrušuje animo repraesentandi.

c) Smrtí držitelovou přirozeně zaniká i vůle držitelská. Nicméně § 547 o. o. z. nechává držbu zůstavitelovu i po smrti tohoto dále trvati, neboť »na pozůstalosť pohlíží tak, jako kdyby ještě zemřelým byla držena«. Ve skutečnosti jeví se jako podmět držby před odevzdáním pozůstalosti hereditas jacens, po odevzdání pak dědic.

4. Tabulární držba t. j. držba práv a nemovitostí, které jsou předmětem zápisu do knih veřejných, zaniká, jestliže tyto byly z desk zemských, knih městských nebo pozemkových vymazány nebo zapsány na jméno někoho jiného (§ 350 o. o. z.). Fysická neboli naturální držba nemusí ovšem zároveň zaniknouti (ku př. při zápisu na základě nepravé listiny) a mohlo by se tedy státi, že by k téže věci příslušela držba dvěma různým osobám totiž jedné držba tabulární, druhé držba naturální. O účincích takové konkurence srv. čl. »Knihy pozemkové«.

5. Držba vykonávaná zástupcem zaniká vůbec jen takovými skutečnostmi, jež mohou způsobiti zánik držby i tenkráte, když zastoupený sám držbu bezprostředně vykonává, neboť zpravidla zprostředkuje zástupce při dobrovolném zastoupení toliko vykonávání faktické moci a nestává se tedy změnou, jež nastala v osobě zástupcově, ještě nemožným vykonávání fysické vlády zastoupeným samým. Jestliže tedy zástupce detence se vzdá, věc opustí, jestliže zemře, nebo jinak stane se k vůli nezpůsobilým, není tím samým vyloučena ještě možnosť vykonávání fysické moci zastoupeným. Naproti tomu zaniká ovšem držba zastoupeného, jestliže věc u zástupce zanikne, se ztratí nebo jestliže zástupce z držby věci byl vypuzen, poněvadž v těchto případech ani zastoupený sám již držbu vykonávati nemůže.

Při zákonném zastoupení zaniká však držba již vzdáním se zákonného zástupce, poněvadž vůle zástupcova (ovšem v mezích zákona) platí za vůli zastoupeného.

Podstatně jiné povahy jest pozbytí držby, jestliže zástupce na dále držeti chce věc nikoli pro zastoupeného, nýbrž pro sebe, ku př. při osvojení držby, zpronevěře zástupcově; neboť v tomto případě pozbývá zastoupení držby pro nastalou nemožnosť faktické vlády nad věcí.

Duchovenstvo.

I. Pojem:

»Duchovenstvem« (klérus) rozuměti sluší onen zvláštní stav v církvi, jehož členové naproti ostatním všem věřícím, již slují »laikové«, zvláště jsou vyvoleni, aby hlásali učení, sprostředkovali milosti a spravovali věřící a tak pokračovali v úřadě, jejž započal Kristus a jím zvolení apoštolové. Jelikož pak oprávnění tato nemohou při tak velikém organismu míti týž objem a dosah u všech členů tohoto stavu, roztříděni jsou tito ve více »hierarchických« stupňů (viz čl. Hierarchie), jež se od sebe zvláštními názvy přesně odlišují. Naproti tomu označuje všeobecný výraz »duchovenstvo« (klérus) celý stav. Výrazu toho užívají více méně i nekatolické společnosti náboženské, ač jejich názor o původu a významu jejich církevních funkcionářů jest jiný. Církev katolická učí, že jen ten jest způsobilým úřad církevní

zastávati, na koho oprávnění to vznesl některý z nástupcův apoštolův t. j. biskup ordinací čili posvěcením. V církvi latinské jest rozeznávati mezi svěceními »vyššími«, jakých se dostává biskupům, presbyterům, jáhnům a podjáhnům, a nižšími, jež přijímají akolythé, exorcisté, lektoři a ostiáři; v církvi řecké jest obvyklé jen jedno nižší svěcení a to svěcení lektorům udílené. Svěcením, jež od ostiariátu počínaje jest přijmouti, předchází »tonsura« t. j. kruhovité přistřižení vlasů na temeni, jež poukazuje na starý obyčej mnichů, kteří měli ve zvyku úplně hlavu si ostříhati. V nejširším smyslu počítají se ke katolickému duchovenstvu nejen ti, jimž dostalo se některého z výše uvedených svěcení, nýbrž i ti, kdož přijali tonsuru, ač tonsura není svěcením a též sama o sobě neopravňuje ku vykonávání nějakého úřadu duchovního; v ní zakládá se pouze pro ty, kdož ji přijali, právo, po případě povinnosť na venek vystupovati a všeobecné povinnosti stavu tak plniti, jako ostatní duchovenstvo. Právě tak, jako výrazu »duchovenstvo« v tomto povšechném významu se užívá, může se též výrazem »duchovní klerik« označiti každý člen tohoto stavu; jinak však jest obyčejem, že ti, kdož mají svěcení vyšší, označují se výrazem, jejich svěcení odpovídajícím, jak to již Corpus juris canonici činí, »duchovními« (»kleriky«) pak že rozumějí se ti, kdož přijali svěcení nižší a tonsuru. Namnoze nazývají se tak dokonce jen mladší členové řádů během svých přípravných studií.

II. Povinnosti:

Zvláštní povinnosti úřední, které plniti jest jednotlivým členům duchovenstva, podmíněny jsou jednak stupněm jejich svěcení jednak pravomocí, od příslušného nadřízeného orgánu obdrženou a dle toho jsou též povinnosti ty rozdílné. Dle všeobecné zvyklosti neudílejí se svěcení nižší vyjma presbyteriátu zvlášť sama o sobě, nýbrž bezprostředně před presbyteriátem jako příprava k němu, takže ti, kdož je obdrželi, po dobu velmi krátkou jich účastni jsou. Tím se vysvětluje, že veškeré duchovní úkony úřední, jež dříve různým stupňům svěcení byly přikázány, nyní zpravidla obstarávají presbyterové, pokud vyřízení úkonů těch není ponecháno laikům, jako kostelníkům, ministrantům a pod. Presbyterové jako takoví mají za povinnosť, hlásati učení křesťanské, udíleti svátosti a spravovati věřící, jsouce při tom podřízeni biskupům (srv. čl. Biskupové). Jako všeobecné povinnosti stavu duchovního vytkly již listy Pavlovy k Timotheovi a k Titovi, pak zvlášť obšírně Corpus juris can. (dist. 23.—50. a III. 1. X.), jakož i koncily všeobecné i provincialní: zachovávání všech křesťanských ctností a způsob života, jenž by byl vzorem pro všechny věřící, takže mají se duchovní svědomitě vystříhati nejen všeho toho, co ani na laiky by se neslušelo, nýbrž i mnohých zaměstnání, laikům dovolených, radovánek, obchodů, lékařské prakse, hry na divadle a návštěvy divadla, honby, her hazardních a pod. Zpravidla předpisují synody i nosení zvláštního šatu duchovního, kteréžto předpisy pak místní zvyklostí nebo předpisy diecesálními blíže jsou provedeny. Kromě těchto povinností uložena jest duchovenstvu povinnosť t. zv. coelibatu čili bezženství. V tomto ohledu rozhodna jsou nyní pravidla stanovená sněmem trientským. Dle těchto příslušník stavu duchovního, který přijal subdiakonát, jest nezpůsobilým uzavříti platné manželství, a podjáhnové, jáhnové a presbyteři, kteří by se pokusili manželství uzavříti, stávají se irregularními a ztratí obročí. Ti, kdož přijali pouze nižší svěcení, mohou uzavříti platné manželství, obročí však míti nemohou. Duchovní ženatí mohou jen tehdy obdržeti svěcení vyšší, když manželka jich

k tomu svolí a slib čistoty složí. S těmito ustanoveními práva církevního shoduje se též § 63 o. o. z., dle kterého duchovní, kteří obdrželi vyšší svěcení a členové řádů, kteří složili slavný slib čistoty, nemohou uzavříti platné manželství.

III. Práva stavu.

Ti, kdož zvláštním řízením kanonickým nebyli vyloučeni ze stavu duchovních a pokud jde o všeobecné předpisy práva církevního i ti, kdož přijali tonsuru nebo nižší svěcení, ač nevystoupili-li dobrovolně a trvale ze stavu svého, požívají těchto práv:

1. Osobní ochrany (t. zv. privilegium canonis), jež záleží v tom, že každý kdo duchovnímu (klerikovi) nebo členu řádu zlomyslně skutkem ublíží, podléhá klatbě církevní, jíž ho může sprostiti jen papež, k němuž za tou příčinou pachatel osobně se má dostaviti. Osvobození to může dle předpisů pozdějších vysloviti i biskup, jestli ublížení bylo jen lehčí, zůstal-li případ v tajnosti a nemůže-li se pachatel dle svého postavení do Říma dostaviti.

Zákonodárství světská poskytují duchovním obyčejně zvláštní ochrany jen vzhledem ku jejich úředním výkonům. Dle § 153. tr. z. dopouští se ten, kdo duchovnímu úmyslně na těle uškodí, když tento svůj úřad vykonává nebo proto že ho vykonává, zločinu těžkého uškození na těle ve smyslu § 152. tr. z., byť i uškození to nevyhovovalo podmínkám v § 152. vytčeným.

2. Zvláštního církevního soudu (Privilegium fori). Dle výsady té vyloučeni jsou duchovní nejen v záležitostech církevních, nýbrž i civilních a trestních z pravomoci soudů světských. Výsady té však zákonodárství států moderních již neuznává. Jen v záležitostech ryze církevních jsou duchovní zodpovědni výhradně svým nadřízeným úřadům duchovním; při vyšetřování, jež za tou příčinou se konají, jakož i při sesazení neb odstranění vinníka z úřadu církevního nebo z praebendy, jest státní moc úřadům církevním do jisté míry nápomocna (§ 27. zák. ze dne 7. kv. 1874); měl-li by však duchovní (presbyter) dle nálezu příslušného biskupa odebrati se do ústavu pro polepšení duchovních a neučinil-li by tak dobrovolně, nesmějí orgány moci veřejné dotyčného duchovního se zmocniti a do řečeného ústavu jej dodati (min. nař. ze dne 7. června 1869 č. 134. ř. z.). Dle § 29. cit. zák. má světský soud, bylo-li zavedeno přípravné vyšetřování s katolickým duchovním pro zločin, přečin nebo přestupek, zpraviti o tom dotyčný nadřízený úřad církevní, jemuž má též oznámiti vynesený rozsudek i s důvody; při zatčení neb uvěznění katolických duchovních jest šetřiti oněch ohledů, jichž vyžaduje vážnost jejich stavu.

3. Práva immunity ve příčině jistých břemen státní občany všeobecně tížících:

a) Osvobození od povinnosti vojenské; branný zákon ze dne 11. dubna 1889 stanoví, že kandidáti stavu duchovního a novicové aprobovaných řádů mají býti zařaděni do náhradní zálohy a všeliké služby ve válce i v míru býti prosti; vysvěcení presbyteři přesadí se do evidence náhradní zálohy.

b) Částečné osvobození ve příčině ubytování vojska; dle zák. ze dne 11. června 1879 nesmí k účelu ubytování vojska, ať si již trvalého, ať dočasného, užito býti místností ku veřejné bohoslužbě určených, klášterů ženských, při ostatních pak klášteřích oněch místností,

jež vzhledem ke skutečné potřebě vnitřní klausurou jsou uzavřeny, dále bytův i s příslušenstvím, náležejících správcům duchovním nebo vyšším hodnostářům církevním, leč že by šlo o ubytování duchovního vojenského, jenž s nimi stejného jest vyznání náboženského. Osvobození dotčeného nepožívají však ony budovy, jež sice duchovním držitelům praebend náležejí, jichž však tito za obydlí neužívají.

c) Právo zamítnouti poručenství neb opatrovnictví. (§§ 195 a 281 o. o. z.) Duchovní uznaných společností náboženských nemohou býti povoláni za porotce (§ 3. zák. ze dne 23. května 1873 č. 21 ř. z.) a nemohou býti voleni do představenstva obecního (ob. řád vol. pro Čechy § 36., pro Moravu § 37., pro Slezsko § 36.); volbu do zastupitelstva obecního mohou odmítnouti, aniž by podlehli trestu (obec. řádu pro Čechy, Moravu a Slezsko § 20.).

d) Právní dobrodiní kompetence; v tomto směru postavil zákon ze dne 21. dubna 1882 správce duchovní a beneficiáty na roveň ostatním veřejným úředníkům. Dle toho zákona obmezena jest exekuce na stálé platy služebné a na důchody, obročí duchovního v ten způsob, že exekuci podlehá jen $1/3$ těchto důchodů, při čemž exekutovi musí vždy zůstati volný důchod roční 800 zl. (Též zákon ze dne 7. května 1874 č. 51. ř. z. nepodrobuje tento obnos zdanění, § 4. a 5.)

IV. Práva čestná.

Přednosť mezi duchovními navzájem (majorita, praecedence) určuje onen stupeň, jejž jednotlivec v hierarchii zaujímá; mezi těmi pak, kdož jsou na témže stupni, rozhoduje obyčejně stáří svěcení (anciennita). Titulatura obyčejného duchovního jest »reverende« (»Ctihodný Pane«); presbyteři (kněži) nyní všeobecně se obyčejně oslovují »důstojný Pane«, řídčeji »veledůstojný Pane«, ti pak, kdož výše jsou postaveni, počínaje asi od konsistorialních radů »Reverendissime Domine« (»Nejdůstojnější Pane«).

V. Ztráta všech práv stavu i práv čestných nastává degradací, vykonanou nadřízeným úřadem církevním; ve příčině privilegia canonis degradovati jest každého duchovního, jenž byl odevzdán světské moci, aby na něm trest byl vykonán. Ti, kdož přijali tonsuru neb jen nižší svěcení (»minoristé«) mají na vůli kdykoli ze stavu duchovního vystoupiti.

Důkaz pro věčnou paměť. (Probatio in perpetuam rei memoriam).

I. Náležitosti:

Za připuštění důkazu pro věčnou paměť jest podati žádosť, ve kteréž nebezpečí ztráty důkazních prostředků prokázáno býti musí. Důkaz lze vésti jen ohledáním, svědky a znalci. Žádosť podá se soudu, jemuž přísluší pravomoc ve věci hlavní. Není-li tento soud znám, aneb hrozí-li nebezpečí v prodlení, podati jest žádosť okres. soudu (i městskému delegovanému okresnímu soudu), v jehož obvodu se svědek, jenž má býti vyslýchán neb věc, jež má býti ohledána, nachází (§ 35 jur. n. § 180 s. ř. § 252 záp. hal. ř. s.). Za provedení důkazu pro věčnou paměť ohledáním na pozemcích dlužno žádati u soudu reálního (roz. ze dne 8. května 1872 č. 4684 sb. »Gl. U.« č. 5205). O připuštění tohoto důkazu rozhodne se výměrem, proti němuž, bylo-li předsevzetí důkazu povoleno, samostatná stížnosť místa nemá (§ 17 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.). Zamítne-li první soudce žádosť, stolice druhá ji však ku stížnosti žadatelově vyhoví, nelze rozhodnutí toto stížností revisní naříkati; nicméně byla však

roz. ze dne 27. června 1876 č. 7249 a ze dne 2. června 1886 č. 6443, sb. »Gl. U.« č. 6443, 6192 a 11062 zmatečná stížnost pro absolutní nepříslušnost soudní připuštěna.

II. O předsevzetí důkazu pro věčnou paměť ustanovuje zákon:

1. Každý, kdo z jakékoliv příčiny se důvodně obávati může, že by mu svědek způsobilý ku potvrzení nebo k uhájení jeho práva ujíti mohl, že by sporná věc na své podobě se změnila, dříve než by ji soudce jak náleží seznal, jest oprávněn během sporu neb i dříve před započetím tohoto dáti svědky pro věčnou paměť vyslechnouti, resp. důkaz ohledáním nebo znalci sobě vymoci (§§ 179, 188 s. ř., §§ 251, 260 záp. hal. s. ř.).

2. Třeba prokázati nebezpečí ztráty průvodního prostředku, však přísný průkaz se nevyžaduje (roz. ze dne 1. dubna 1891 č. 3735 časop. »Not. Z.« č. 31) a stačí prokázati možnosť úmrtí svědkova (roz. ze dne 28. března 1867 č. 2475 sb. »Gl. U.« č. 2767) neb obavu, že by svědek na okolnosti, jež má dokázati, zapomenouti mohl (roz. ze dne 9. červ. 1870 č. 6715 a ze dne 27. března 1872 č. 3007 sb. »Gl. U.« č. 3809, 4537).

3. Předsevzetí důkazu samého řídí se všeobecnými zásadami, k čemuž dlužno ještě podotknouti:

a) Je-li odpůrce žadatelův znám, má se, pokud není nebezpečí v prodlení, o přípustnosti žádaného důkazu vyslechnouti a mají se jemu sděliti články průvodní. Též dlužno jej, pokud možná, zpraviti o terminu ku provedení důkazu určeném.

b) Není-li odpůrce znám, neb je-li nebezpečí v prodlení, možno v takových případech důkaz i bez výslechu resp. vyrozumění protivníka nastoupiti a provésti.

c) Nebyla-li odpůrci příležitosť poskytnuta, by použil práva svého, klásti otázky a poznámky činiti, zůstane jemu právo to vyhrazeno. (§ 181, 189 s. ř., §§ 253, 254, 261 záp. hal. s. ř., dv. dek. ze dne 27. září 1784 sb. z. s. 341, ze dne 15. ledna 1787 sb. z. s. 621, ze dne 15. října 1802 sb. z. s. 579).

d) Důkaz pro věčnou paměť nelze připustiti ve věci, která zřejmě před soud nenáleží (roz. nejv. s. dv. ze dne 2. června 1886 č. 6443 sb. »Gl. U.« č. 11062).

e) Výslech svědků věci znalých pro věčnou paměť (roz. ze dne 3. listopadu 1869 č. 12453 sb. »G. U. W.« č. 3554), jakož i výslech osob v řízení pozůstalostním co svědků testamentárních se připouští (roz. ze dne 12. března 1872 č. 2627 sb. »Gl. U.« č. 4513).

f) Předsevzetí důkazu pro věčnou paměť na pozemku třetí osobě patřícím nemá proti její vůli místa (roz. ze dne 10. listopadu 1880 č. 13280, sb. »Gl. U.« č. 8191).

g) Soud procesním soudem za předsevzetí důkazu pro věčnou paměť dožádaný má i znalce ustanoviti (roz. ze dne 13. listopadu 1888 č. 13041, sb. »Gl. U.« č. 12433).

h) Proti ustanovení určité osoby za znalce lze podati stížnosť (roz. ze dne 7. prosince 1875 č. 13393, sb. »Gl. U.« č. 5930).

III. Náklady:

Předsevzetí důkazu pro věčnou paměť je samostatným soudním aktem; o útratách s provedením jeho spojených rozhodne soud ihned, ježto jest možno, že dotyčná právní záležitost ani soudního vyřízení nedojde, nebo že ve vzniklé právní rozepři se vůbec provedeného důkazu nepoužije (roz.

ze dne 7. prosince 1887 č. 13468, sb. »Gl. U.« č. 11873). Útraty odpůrci intervencí při předsevzetí důkazu vzniklé dlužno, žádá-li za to, ve všech případech ihned nahraditi (roz. ze dne 29. září 1886 č. 11383, sb. »Gl. U.« č. 11188; ze dne 29. října 1889 č. 12463, sb. »Gl. U.« č. 12973 a j.). Vznikl-li však o přípustnosť důkazu spor a byl-li tento proveden, nalezne se o těchto útratách současně s rozhodnutím o tom, připouští-li se důkaz čili nic (roz. ze dne 1. března 1892 č. 2540, časop. »G. Z.« č. 17); strana, která podlehla, musí útraty vítěznému odpůrci nahraditi (roz. ze dne 1. dubna 1891 č. 3519 časop. »G. H.« č. 37 a j.); zvítězí-li však dokazovatel, nebeře se na útraty žádosti za připuštění důkazu zřetele (roz. ze dne 14. března 1882 č. 2840, sb. »Gl. U.« č. 8920).

Důkaz ve sporu.

I. Pojem.

Důkazem rozumíme souhrn všech důvodů nasvědčujících právnické pravdě nějakého tvrzení spornou stranou v rozepři uvedeného. Ono tvrzení, jehož pravdu dotvrditi jest důvody, nazýváme větou průvodní čili důkazní (thema probandum). Ku pravdě této nevyhledává se dovršení absolutní jistoty pravdivosť opaku vylučující, nýbrž toliko pravdy právnické, t. j. oné míry pravdy, již vyžaduje processualní právo k tomu, aby soudce nabyl právnického přesvědčení o pravdivosti určitého tvrzení, jinými slovy, nevyžaduje se pravdy materielní (jako v řízení trestním), nýbrž toliko pravdy formální, která nevylučuje důkaz, že tvrzení za pravdivé pokládané přece pravdě neodpovídá. Dozná-li na př., nebo dokáže-li jinak (svědky, přísahou a pod.) strana ve sporu pravdivosť některého tvrzení, jest soudce povinen, tvrzení toto pokládati za pravdu, i kdyby ve skutečnosti tvrzení ono objektivně pravdivým nebylo. Ony prostředky a pomůcky sloužící k tomu, aby soudce nabyl právnického přesvědčení o určitém tvrzení, nazýváme průvodní prostředky. Povinnosť sporných stran dokazovati pravdivosť určitého tvrzení odpůrcem popřeného nazýváme břímě průvodní č. důkazní.

II. Předmět.

Předmětem důkazu jest skutečnosť čili skutková okolnosť žalobcem neb žalovaným ve sporu uvedená, rozhodná, avšak odpůrcem popřená (§ 104 s. ř. § 266 nov. ř. s.). Dokazovati jest toliko skutečnosti (fakta), t. j. skutkové okolnosti, tedy činy, slova, poměry, vlastnosti, události ať zevnitřní ať vnitřní (duševní, facta interna), též nenastání určité události nikoliv oprávnění nebo povinnosť samu.

Právo objektivní neboli právní normy nejsou předmětem důkazu, neboť ku právům a zákonům musí soudce přihlížeti z úřední povinnosti (dv. dekr. ze dne 15. ledna 1787 č. 621 sb. z. s.), »jura novit curia«. Zásada tato platí toliko o tuzemských zákonech a nařízeních ve věcech civilních i trestních (cís. nař. ze dne 10. října 1854 č. 262 ř. z.). Naproti tomu není soudce povinen znáti, nýbrž strany musí dokazovati:

a) zákony cizozemské. t. j. zákony v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených neprohlášené (§ 4, 33, 36 o. o. z., dv. dekr. ze dne 23. října 1800 č. 542 sb. z. s.). Důkaz ten provede se předložením úředního vysvědčení cizozemského ministerstva práv aneb ústředního úřadu cizího tomu na roveň postaveného;

b) právo obyčejové; viz tento čl.;

c) právo propůjčené statutem nebo privilegiem, jež jako zákon prohlášeno nebylo (dv. dekr. ze dne 20. června 1782 č. 54 *c)* sb. z. s. § 271 nov. ř. s.). Ku dokazování právní normy, o jejíž užití jde, nehodí se doznání ani ukládání přísah, jelikož právní norma není předmětem disposice stran (Ullmann). Tak zv. okolnosti vnitřní (facta interna) jako na př. vědění či nevědění, bezelstnosť či obmyslnosť, bázeň, omyl atd. dokazovati lze pouze prokázáním okolností zevnějších, kterými se onen duševní stav, jenž dokázán býti má, na venek representuje, ježto vnitřní jeho příčiny smysly postřehnouti nelze (§§ 326, 777, 870, 1437 o. o. z., § 48 zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z). Důkazu třeba o rozhodných okolnostech sporných nebo pochybných, odpadá tudíž důkaz o okolnostech odpůrcem ve sporu buď výslovně nebo mlčky doznaných. Okolnosti vůbec známé (notorické) důkazu nevyžadují (§ 35 ř. v. v. nep. §§ 406, 64 s. ř. § 1 jur. n., též § 269 nov. ř. s). Konečně netřeba důkazu o okolnostech, jimž nasvědčuje zákonná domněnka, ovšem ale dokázati sluší onu faktickou okolnosť, která jest důvodem domněnky (v. čl. Domněnka právní).

III. Podmět.

V této příčině vyskytují se v právní vědě různé theorie zakládající se v zásadách práva římského:

a) Dle t. zv. theorie praesumpční stihne povinnosť důkazní onu stranu, jejíž tvrzení odporuje právní domněnka (»probare debet is, cui praesumptio adversatur«).

b) Dle t. zv. theorie klassické čili affirmační stihne břímě průvodní onu stranu, kteráž ve sporu určitou okolnosť tvrdí způsobem kladným, kdežto okolnosti uvedené ve formě záporné netřeba dokazovati (»affirmanti, non neganti, incumbit probatio«). Obě tyto theorie mají v našem právu význam toliko historický byvše pro různé vady své zatlačeny

c) moderní theorií Weberovou, dle které dokazovati musí ona sporná strana, která ve sporu činně nastupuje (»necessitas probandi incumbit illi, qui agit«). Tato theorie vytkla pravidlo:

Kdo u soudu s úspěchem ku platnosti přivésti může právo neb osvobození od nároku, jejž odpůrce sobě osobuje, jest povinen dokázati ony sporné skutečnosti, jejichž pravdivostí ono právo neb ono osvobození nutně jest podmíněno. Žalobce nechť tudíž dokáže ony popřené skutečnosti, na jejichž vzniku žalobní jeho nárok se zakládá, žalovaný pak dokaž ona samostatná tvrzení, následkem jichž buď žalobní nárok nevznikl, anebo právo již vzniklé zaniklo. V témže poměru jako žalovaný ku žalobě nachází se též žalobce ku námitce žalovaného, tento k replice žalobcově atd. Weberově theorii přispůsobil se též Josefinský řád soudní v § 104. s. ř., jenž zní: Kdo uvedl nějaké faktum, ať jest žalobcem neb žalovaným, jest povinen je dokázati, jinak nebudiž při vyřízení sporu, pokud odpůrcem bylo popřeno, pokládáno za pravdivé.

Stejnou zásadu přijal nový civilní řád soudní (§ 266. arg. a contrario »Die von einer Partei behaupteten Thatsachen«). Lhostejno jest, zda-li tvrzená okolnosť ať co do formy, ať co do podstaty jeví se býti positivní či negativní. Ve příčině okolností, jichž existenci nasvědčuje zákonná domněnka (§ 270. nov. ř. s.) srovn. čl. Domněnka právní, ve příčině skutečností notorických srovn. shora odst. II.

Které faktické okolnosti in concreto sluší považovati za okolnosti nárok zakládající resp. zrušující, posuzovati jest dle práva hmotného. Občanské právo

samo obsahuje na četných místech ustanovení o rozdělení břemene průvodního (srovn. §§ 17., 23., 25., 33., 34., 46., 62., 99., 135., 158., 163., 278., 343., 356., 367—369., 371., 372., 376, 396., 479., 523., 566., 567., 572., 616., 655., 722., 771., 777., 782., 827., 839., 853., 854., 857., 951., 953., 966., 975., 1032., 1128., 1143., 1228., 1260., 1290., 1393., 1471., 1477. o. o. z.), rovněž jest posunuto břímě průvodní při žalobách o mzdu čelední (dv. d. ze dne 10. dubna 1839 č. 355. sb. z. s.), o náhradu škody na těle proti železnici vzešlé při provozování dráhy (zák. ze dne 5. března 1869 č. 27. ř. z.), pak ve sporech odpůrčích (zák. ze dne 16. března 1884 č. 36. ř. z. §§ 3. odst. 4. a 5.), v některých případech stanoví se dokonce i způsob důkazu (srovn. §§ 99., 100., 157., 164., 518., 851., 852., 1001., 1226. o. o. z.).

Soudní doznání jakož i nepopření anebo popření neúplné neb obojetné se strany odpůrce sprošťuje stranu tvrdící břemene průvodního. Splniti lze povinnosť důkazní zpravidla všemi možnými průvodními prostředky a důvody, pokud zákon úchylky neustanovil. Vyjímky takové stanoví §§ 99., 115., 158., 162., 181., 569., 956. o. o. z., čl. 208., 214., 174., 198. obch. z., § 270. s. ř., pak zák. ze dne 25. července 1871 č. 76. ř. z. ve příčině smluv mezi manželi, § 14. cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12. ř. z. (vyloučení přísah in possessorio summarissimo) a j., ve kterýchžto případech některé průvodní prostředky jsou vyloučeny, resp. některé výhradně připuštěny.

IV. Důvody a prostředky průvodní.

Důvody průvodní moci jsou jednotlivé konkretní důvody nasvědčující pravdě určitého tvrzení, jejichž souhrn činí důkaz. Důvody průvodní, z nichž soudce může nabyti přesvědčení o pravdivosti věty důkazní, nazýváme materielními, ony, ze kterých soudce vždy bez ohledu na svoje přesvědčení větu důkazní za pravdivou pokládati musí, zoveme formálními.

1. Materielní důvody průvodní jsou: soudcovské ohledání, svědectví, indicie (půtahy) a argumenty.

a) Bezprostředním soudcovským ohledáním může soudce nabyti netoliko přesvědčení, nýbrž i absolutní jistotu o pravdě věty průvodní (na př. při rušené držbě).

b) Svědectvím rozumí se stvrzení buďto veřejné písemné (úřední) anebo stvrzení ústní učiněné u soudu očitým svědkem povinností k pravdě vázaným, jenž okolnosť důkazu vyžadující sám bezprostředně pozoroval, zdali jest pravdivou čili nic.

c) Indicie anebo důvody domnění jsou skutečnosti, z nichž lze souditi na pravděpobnost věty průvodní. Sem náležejí též ony skutečnosti, z nichž následkem jejich příčinné spojitosti s větou průvodní pravděpodobnost této věty průvodní pomocí logických závěrků (dedukcí, analogií, závěrkem a contrario, nebo a maiori ad minus) lze dovozovati. Indicie takové jeví se býti důležitými zejména pro důkaz vnitřních dějů duševních, bezelstnosti neb obmyslnosti, vědění, omylu, bázně atd., též pro důkaz o okolnostech negativních a jiných, jichž přímé dokazování jen velmi zřídka jest možným, pak pro důkaz znalecký, při němž z nálezu a z dobrozdání pomocí závěrků souditi lze na pravdu nebo nepravdu věty průvodní.

d) Argumenty rozumíme věty, z nichž pravda věty průvodní se dovozuje pomocí závěrků, a to nejen zásady vědy atd., nýbrž i zásady zkušenosti a zásady práva, zvláště ony, jež obsahují pravidla interpretační

o tom, jak projevy vůle vykládati sluší (na př. §§ 914. a násl., 667., 675., 683., 1247., 209., 607. násl., 628., 1084. o. o. z. čl. 278., 324. a násl., 326. a násl., 336. obch. z.).

2. Formální důvody průvodní jsou: dispositivní doznání soudní a mimosoudní, ukládání a vrácení přísah.

Průvodní prostředky t. j. prostředky, jimiž lze důkaz provésti, jsou dle soudního řádu následující: soudcovo ohledání, doznání stran soudní i mimosoudní, listiny, svědkové, znalci, přísahy stran (rozhodovací, doplňovací a oceňovací, pak přísaha diffessionalní § 37. říz. str. a přísaha vyjevovací) (viz tyto články).

V řízení bagatelním slouží jakožto průvodní prostředek přísežné vyslechnutí stran jakožto svědků, kdežto přísahy stran místa nemají.

Nový řád soudní rovněž přísahy stran ve smyslu Josefinského řádu soudního nezná, nahradiv tento průvodní prostředek přísežným výslechem stran jakožto průvodem subsidiarním (§§ 371.—383. nov. ř. s.). Kterých průvodních prostředků v konkretním případě sluší užiti, řídí se dle povahy důkazní věty, pokud zákonem určitý průvodní prostředek není vyloučen resp. nařízen.

V. Zákonná a volná theorie důkazní. Stanoví-li zákon sám pravidla o přípustnosti, o druhu, počtu a míře průvodních prostředků a o podmínkách, za kterých soudce důkaz pokládati musí za provedený, platí zákonná theorie průvodní; nestanovil-li zákon takových pravidel, nýbrž zůstavuje-li soudci, by na základě provedených důkazů utvořil si samostatně přesvědčení o tom, zdali určité tvrzení má se pokládati za pravdu čili nic, platí volná theorie důkazní čili volné uvažování důkazů. Josefinský všeobecný řád soudní přijal zásadu legalní theorie důkazní, kteráž platí též v řízení stručném. Nicméně jest však oceňování jistých momentů v některých případech zůstaveno volnému uvážení soudcovskému (§§ 115., 129., 135., 137., 141., 212., 217. s. ř.).

Novější zákonodárství emancipovalo se znenáhla ze systému zákonné theorie důkazní, a to především v řízení bagatelním, jež zůstavuje soudci, aby vzhledem ku výsledku celého jednání a dokazování dle svého volného přesvědčení posuzoval, zdali to které faktické tvrzení pokládati jest za pravdivé čili nic (§ 33. říz. v. v. nep.), přece jest však soudce vázán zákonnými normami, vedle kterýchž přiznána jest listině moc úplného důkazu. Volné uvažování dále místa má při rozhodování o neplatnosti obmyslného právního jednání úvěrního (zák. ze dne 28. května 1881 č. 47. ř. z., § 12.) a v rozepřích odpůrčích, v nichž o odporu proti právnímu jednání a o následcích odporu soudce rozhodovati má na základě svědomitého zkoumání přivedených průvodních prostředků dle nabytého přesvědčení nejsa vázán zákonnými pravidly o přípustnosti a oceňování důkazů (§ 48. zák. ze dne 16. března 1884 č. 36. ř. z.). Nový řád soudní dokonce vytknul jakožto pravidlo shora uvedenou zásadu bagatelního řízení o volném uvažování důkazů (§ 272. nov. ř. s., § 33. říz. v. v. nep.), čímž zákonné theorii průvodní nadobro dán výhost. Ovšem i uvažování volné musí býti objektivně odůvodněným a nesmí se státi libovolným, ryze subjektivním považováním za pravdu resp. nepravdu. Zákonná theorie důkazní zračí se v předpisech o tom, které průvodní prostředky činí důkaz úplný, které toliko první polovici důkazu, kterými provésti lze druhou polovici, ve kterých

případech lze svědky a znalce odmítnouti neb posuzovati je za vadné nebo zavržitelné, o čemž srovn odst. VI. B 2., pak čl. svědci, znalci.

VI. Rozdělení důkazu. Důkazy rozděliti lze z hlediska podstaty jejich dle způsobu dokazování a dle účelu.

A) Dle podstaty lišiti dlužno důkaz v pravém smyslu od pouhého osvědčování. Poslednější záleží v tom, že strana přivádí průvodní pomůcky, které nasvědčují pravdivosti určitého tvrzení měrou menší, než které se vyžaduje pro důkaz, za účelem připuštění některého processualního úkonu na př. při žádosti za připuštění novot, za povolení další lhůty, za připuštění důkazu pro věčnou paměť a pod. (Bližší ve čl. Osvědčování.)

B) Dle způsobu dokazování rozeznáváme:

1. Důkaz přímý a nepřímý. Důkaz přímý jest onen, jímž se dokazuje bezprostředně pravda určitého processualního tvrzení, jako důkaz ohledáním soudcovským, svědectvím, soudním doznáním, přísahami, přísežným výslechem stran; nepřímým jest důkaz, prokazuje-li pravda určité okolnosti prostředně dokazováním okolnosti jiné, ze které se pravdivosť první okolnosti logicky nebo pomocí právní domněnky odvozuje.

2. Důkaz úplný a neúplný. Úplným jest důkaz, jsou-li dány veškeré zákonné náležitosti, aby faktum za pravdivé bylo považováno; nedostává-li se všech těchto náležitostí, jest důkaz neúplným. Nemáť každý průvodní prostředek stejnou míru přesvědčujícího účinku, nebo-li stejnou průvodní moc, tak že nelze vždy každým průvodním prostředkem o sobě dosíci důkazu úplného.

O první polovici důkazu čili o důkazu nadpolovičním mluvíme, lze-li důkaz, jenž o sobě úplným není, doplniti přísahou doplňovací, o druhé neb menší polovici, lze-li ji užiti ku první polovici důkazu.

a) Úplný důkaz činí: soudní doznání (§ 107. s. ř.), srovnalá výpověď dvou bezvadných svědků a znalců (§§ 137., 196. s. ř.), listina veřejná proti každému (§ 111. s. ř.), soukromá listina doznávací proti zřizovateli, soukromá listina disposiční proti každému (§§ 113., 114. s. ř.), pak přísaha rozhodovací a oceňovací (18. a 20. hlava s. ř.). Dále stačí k důkazu úplnému též srovnalá výpověď aspoň 3 svědků vadných anebo 2 svědků vadných a jednoho relativně zavržitelného, výsledek porovnávání písma ohledně soukromé listiny (§ 135. s. ř.), jejíž pravost jest popřena, řádně vedená kniha obchodníka (§ 34. obch. z.) a řádně vedený denník obchodního dohodce (§ 77. zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68. ř. z.).

b) Nadpoloviční důkaz činí: výpověď jednoho klassického svědka (§ 137. s. ř.), výpověď více anebo i toliko jednoho vadného svědka (§ 144. s. ř., dv. dekr. ze dne 14. února 1788 č. 782. sb. z. s.), řádně vedená kniha řemeslníka (§ 121. s. ř.) neb obchodníka a denník dohodce, knihy společenstev a jistých ústavů úvěrních.

c) Menší neb druhou polovici důkazu, postačující ku doplnění, činí výpověď jednoho vadného (§ 144. s. ř.) a dokonce relativně zavržitelného svědka (§ 141. s. ř. posl. věta), přísaha doplňovací (§ 212. s. ř.), dle uvážení soudce též obchodní kniha a denník dohodcův.

3. Důkaz jednoduchý a důkaz složitý, dle toho, provede-li se jediným prostředkem průvodním, anebo sloučením více různých prostředků průvodních.

4. Důkaz fysický a moralní, dle toho, nabývá-li soudce přesvěd-

čení vlastními smysly (soudní ohledání, porovnání písma) anebo z pramenů jiných (svědků, znalců, přísah).

5. Důkaz řádný a mimořádný. Řádným jest důkaz, vede-li se v onom stadiu rozepře a tím způsobem, jak zákon ustanovil pravidlem. Mimořádným jest dříve vedený důkaz ku věčné paměti (§ 179. a násl., § 188. a násl. s. ř.), důkaz k zamezení křivé přísahy a později vedený důkaz nově nalezenými průvody.

6. Důkaz slavný čili obřadný a důkaz stručný, dle toho šetří-li se veškerých zákonem vytknutých podrobných formalit průvodního řízení neb odpadají-li některé formality. Všeobecný řád soudní činí tento rozdíl toliko ohledně důkazů svědeckých (§§ 182.—186.). Při stručném důkazu svědeckém přísahá svědek o formulované již větě (v. čl. Svědci).

7. Důkaz likvidní (rychlý) a důkaz illikvidní (zdlouhavý), dle toho, lze-li jej provésti bez dalšího průtahu, nebo je-li třeba teprve průvodního řízení. Nejlikvidnějším důkazem jest důkaz listinami. Důkaz rychlý jest předepsán

a) pro námitku kompensace ku prokázání protipohledávky v rozepřích nájemních (§ 15. lit. *a* říz. náj.);

b) ku zahájení řízení exekučního (§ 298. s. ř., dv. dekr. ze dne 7. května 1839 č. 358. sb. z. s.);

c) ku zahájení řízení rozkazního (mandátního § 1. cís. nař. ze dne 21. května 1855 č. 95. ř. z., §§ 1., 2. nař. ze dne 18. července 1859 č. 130. ř. z.);

d) ku zavedení řízení směnečného (§ 5. nař. ze dne 25. ledna 1850 č. 52. ř. z.);

e) ku zastavení a obmezení exekuce následkem žaloby opposiční;

f) ku povolení prozatímních prostředků zjišťovacích (§§ 259., 276., 284., 293. s. ř., § 1. nař. ze dne 18. července 1859 č. 132. ř. z.).

8. Důkaz nabízený, důkaz připuštěný, důkaz nastoupený a důkaz provedený dle různých stadií průvodního řízení (v. čl. Řízení průvodní).

C) Dle účelu důkazu rozeznáváme důkaz hlavní čili přední a protidůkaz čili odvod. Hlavním jest důkaz vedený stranou k důkazu povinnou o pravdě věty průvodní, tudíž důkaz žalobce o ději žalobním a replikách, důkaz žalovaného o námitkách a duplikách. Odvod jest důkaz vedený odpůrcem o opaku věty průvodní, jenž směřuje ku poražení výsledku předního důkazu. Důkaz přední jeví se býti povinností, břemenem dokazujícího (probanta), kteréž vznikne, jakmile určitá okolnost rozhodná byla odpůrcem (probatem) popřena. Odvod jest toliko právem, processualní výhodou probáta jemu vyhraženou pro případ, že přední důkaz se zdaří. Odvod jest vyloučen proti důkazu soudním ohledáním a proti důkazu znalci (§§ 200., 202. s. ř.); proti důkazu přísahou strany vyloučen jest po vykonání přísahy (§ 234. s. ř.) a musí býti napřed jakožto důkaz ku zamezení křivé přísahy nabídnut (§§ 209. a násl., 231. s. ř.). Odvod provésti lze zpravidla kterýmikoli průvodními prostředky, vyloučen jest však odvod přísahou rozhodovací proti úplnému důkazu svědeckému a proti důkazu veřejnou listinou. Odvod proti odvodu se připouští. Dle nov. ř. soudního možno vésti protidůkaz o okolnostech, jimž nasvědčuje právní domněnka, též vyslechnutím stran (§ 270.). Důkaz o námitce neb obraně není odvodem, nýbrž pravidelným důkazem předním. Odvod sluší též rozeznávati od ná-

mitky důkazní (Beweiseinrede) t. j. od uvádění skutečností směřujících proti závažnosti (relevanci) věty průvodní, proti přípustnosti nebo způsobilosti průvodního prostředku nabídnutého, nebo proti průvodní moci důkazu již podaného. Účel námitky důkazní jest, seslabiti průvodní moc průvodního prostředku probantem nabídnutého a způsobiti, by důkaz nebyl považován za zdařený. Bližší viz ve čl. Řízení průvodní.

Důkaz v právu trestním.

I. Pojem a druhy.

Důkazem rozumí se souhrn důvodů pro přesvědčení soudcovské o pravdě některé skutečnosti pro rozhodnutí se ve věci trestní podstatné.

Z rozmanitých rozdělení důkazu buďtež zde jakožto prakticky významné vytknuty druhy tyto:

1. Vzhledem ku pramenu důkazu rozeznávati jest důkaz bezprostřední (přímý) a prostřední (nepřímý, složitý). Prvnější zakládá se na smyslném pozorování buďto soudce (na př. ohledání) anebo osoby třetí (na př. svědka), která to, co pozorovala, soudci sděluje. Důkaz prostřední zakládá se v závěrcích a důsledcích odvozených ze skutečností bezprostředně dokázaných a nasvědčujících existenci skutečností jiných, jež s prvnějšími jsou ve vnitřní souvislosti, na př. ze skutečnosti, že obviněný byl v držení věci ukradené, lze souditi na vinu obviněného. Skutečnosti, z nichž na existenci skutečnosti jiné lze souditi, nazýváme indicie, půtahy a důkaz na těchto se zakládající důkaz indiciemi čili půtahy.

2. Dle předmětu důkazu rozeznáváme důkaz průvodní a důkaz vývodní (§§ 3, 199 tr. ř.). Předmětem důkazu průvodního jsou okolnosti, jež nárok trestního práva zakládají, především tudíž ony okolnosti, jež odpovídají zakonným příznakům skutkové povahy určitého činu trestného, dále však i skutečnosti zakládající všeobecnou skutkovou povahu na př. příčetnost obviněného. Je-li jsoucnosť všech těchto okolností zjištěna, jest nárok na potrestání odůvodněn. Míra tohoto nároku závisí však též na důvodech vyměření trestu, na okolnostech přitěžujících a polehčujících. I tyto musí býti dokázány, a důkaz jejich činí též část důkazu průvodního. Důkaz vývodní jest buď protidůkazem anebo důkazem obrany nebo námitky. Účelem protidůkazu jest dokázati, že nedostává se okolností, jež náležejí ku předmětům dotyčného důkazu průvodního na př. svědek potvrzuje skutečnosť jiným svědkem popřenou. Protidůkaz může se vztahovati na nedostatek skutkové povahy objektivní nebo subjektivní na př. důkaz alibi. Jakožto protidůkaz ve směru poslednějším pokládá se i důkaz takových okolností, které průvodní moc důkazů průvodních porážejí nebo seslabují na př. důkaz, že svědek byl podplacen. Důkaz obrany neb námitky záleží v dokazování oněch skutečností, jež trestnosť obžalovaného vylučují (na př. nutná obrana) anebo zrušují (na př. účinná lítosť při krádeži) nebo zmenšují.

II. Předmět.

Předmětem důkazu v procesu trestním jsou všecky okolnosti, ve příčině kterýchž soudce používá zákona trestního; všecky tyto okolnosti musí býti dokázány, soudce musí tudíž o jich pravdě býti přesvědčen. Důvody však, o které se toto přesvědčení opírá, jsou z části takové, které se soudci samy sebou podávají, z části takové, jež třeba teprve vyhledati a přednésti, a tyto poslednější označují se, jakožto důkaz v užším smyslu. V tomto směru vyskytují se pak tyto otázky: Co jest třeba dokazovati,

co jest předmětem důkazu? a pak: Kdo jest povinen dokazovati, koho stihne břímě důkazní?

Předmětem důkazu není:

1. Okolnost notorická, která důkazu, i kdyby byl možným, proto nevyžaduje, že přesvědčení o pravdě její jest všeobecné nebo aspoň širokému kruhu osob ve stejném životním položení se nacházejících společné a v každém případě, nezávisíc na sobeckých a strannických vlivech, cestami každému přístupnými dosažitelné (rozh. kas. dv. ze dne 28. března 1885 č. 13386 sb. č. 765 a ze dne 25. dubna 1885 č. 2813 sb. č. 781.).

2. ony skutečnosti, ve příčině kterýchž zákon výslovně důkazu nedopouští na př. vyloučení důkazu pravdy v jistých přestupcích proti bezpečnosti cti (§ 490 tr. z.)

3. skutečnosti, jejichž pravdě nasvědčuje domněnka, pokud nevzniknou důvody ji v pochybnosť uvádějící na př. příčetnosť obžalovaného aneb skutečnosti rozsudkem civilním zjištěné. Na otázku, kdo jest povinen dokazovati, lze v procesu trestním správně odpověditi jen rozeznáváním t. zv. materielního a formálního břemene průvodního. Materielní břímě důkazní stihne toho, jehož zájem by utrpěl, kdyby určitá okolnosť prokázána nebyla a soudce o její pravdě přesvědčení nenabyl. V tomto smyslu stihne žalobce břímě důkazní ohledně důkazu průvodního, obžalovaného ohledně důkazu vývodního. Formalní břímě důkazní jest povinnosť strany, aby pro podstatné okolnosti jí uvedené též přivedla důkazy, jinak by ku dotyčným okolnostem nebyl vzat zřetel. O takovém formálním břemeni průvodním není v trestním procesu řeči, nechť jde o žaloby veřejné či soukromé (rozh. kas. dv. ze dne 15. ledna 1892 sb. č. 1491). Jelikož trestní proces vede se v zájmu veřejném, jsou úřady v něm činně nastupující povinny, aby k okolnostem v neprospěch i ve prospěch obviněného svědčícím, nechť je tento ku platnosti přivádí čili nic, stejnou bedlivostí braly zřetel (§ 3 tr. ř.); státním zástupcům jest o to dbáti, by všech prostředků ku vypátrání pravdy vhodných řádně bylo užito (§ 34, odst. 2. tr. ř.); soudce vyšetřující má povinnosť, aby průvody k usvědčení nebo obhájení obviněného vhodné vyšetřil (§ 98 tr. ř.); jest i úkolem předsedícího hlavního přelíčení, přispívati ku dopátrání se pravdy (§ 232 tr. ř.), za kterýmžto účelem jest mu vyhražena dalekosahající t. zv. diskreční moc (§ 254 tr. ř.).

III. Otázka, kdy lze některou skutečnosť pokládati za dokázanou, může býti rozřešena buď zákonem, jenž stanoví pravidla, jimiž soudce při utvoření sobě přesvědčení a zkoumání jednotlivých průvodů se má říditi (zákonná theorie průvodní), anebo může řešení této otázky býti přenecháno uvážení soudcovu, takže na ni odpověditi jest soudci dle svého volného přesvědčení, jež sobě svědomitým zkoumáním všech průvodních prostředků učiní (zásada volného uvažování důkazů). Vzhledem ku nedostatkům zákonné theorie průvodní přijal náš trestní řád zásadu poslednější odkazuje jak soudce z povolání tak i porotce ohledně otázky, kdy některou skutečnosť sluší pokládati za dokázanou, na volné jeho přesvědčení. Toto přesvědčení budiž však odůvodněným, zakládajícím se ve svědomitém zkoumání všech průvodů pro obžalovaného a proti němu přednešených, a za tím účelem sluší každý průvodní prostředek co do věrohodnosti jeho a co do průvodní moci jak o sobě, tak i v jeho spojení s jinými bedlivě a svědomitě zkoumati (§§ 258, 326 tr. ř.). Tato zásada volného uvažování důkazů přešla též do trestního řádu pro Bosnu a Herce-

govinu ze dne 30. ledna 1890 (§§ 23, 270), kdežto v trestním řádu vojenském jakož i v trestním řádu o přestupcích důchodkových soudce smí za pravdu pokládati jen to, co po právu t. j. dle předpisů zákona, dokázáno jest.

IV. Otázka, kterých průvodních prostředků a v jaké formě možno jich užiti, není vesměs ku rozřešení ponechána soudcovskému uvážení, nýbrž zákon vytkl v tomto směru jednotlivé předpisy (na př. §§ 88, 120 tr. ř.), jejichž nešetření jeví se býti porušením zákona a má v zápětí zmatečnosť rozsudků na takových průvodních prostředcích se zakládajících.

Důkaz v právu trestnım důchodkovém.

I. Zásady:

1. Usvědčení obviněného v trestním řízení důchodkovém řídí se určitými průvodními pravidly; volné uvažování důkazů místa nemá. Avšak z pravidla toho jsou některé vyjímky a sice předně

a) ve příčině otázky příčetnosti; soudům důchodkovým jest po zralém a souvislém uvažování veškerých zjištěných okolností, stop a poměrů posuzovati, zdali zákonné podmínky příčetnosti jsou dány (§ 774 tr. z. důch.).

b) Též ve případě tom, když z více setkavších se okolností má býti odvozován důkaz, jest soudu důchodkovému samému uvážiti, zdali ze spojení vyšetřených stop, okolností a poměrů vztah činu neb opomenutí zakládajícího vinu neb účastenství v přestupku, o který jde, k osobě obviněného jeví se býti tak blízkým a jasným, že dle přirozeného a obyčejného vývoje událostí nutno jest za to míti, že nikdo jiný než obviněný dotyčného činu neb opomenutí se nedopustil (§ 766 tr. z. důch.).

2. Důkaz objektivní povahy skutkové jest dle důchodkového zákona trestního nutnou podmínkou ku provedení důkazu v § 766 důch. z. tr. stanovenému o subjektivní skutkové povaze přestupku důchodkového následkem setkání se stop (rozh. správ. s. ze dne 23. prosince 1890 č. 4162 sb. »Budwinski« č. 5633 ai 1890).

3. Při uvažování důkazů jest se říditi tím, že nelze posuzovati každého důkazu o sobě, nýbrž ve spojení s celým jednáním vyšetřovacím; byla-li tedy věrohodnosť důkazu okolnostmi odporujícími otřesena, pozbývá důkaz na své průvodní moci, a důkaz takto seslabený nelze více pokládati za úplný (§ 677 tr. z. důch.).

4. Ve všech případech, ve kterých přestupek důchodkový záleží v tom, že se předepsaného výkazu, k němuž obviněný jest povinen, vůbec anebo způsobem řádným nedostává, pokládá se dotčený přestupek důchodkový za dokázaný, nevyhoví-li obviněný této povinnosti k výkazu.

5. Ve všech ostatních případech kromě případů ad 4. vyznačených jest zapotřebí, aby okolnosť, že obviněný dopustil se činu neb opomenutí, vinu neb účastenství v důchodkovém přestupku zakládajícího, dokázána byla jedním anebo více zákonnými průvody (§ 756 tr. z. důch.).

6. V případech, kde předpisy důchodkovými určitě označen jest způsob důkazu, jehož třeba užiti, na př. bolety jakožto důkazu o vyclení, nelze jiných průvodních prostředků připustiti (§ 675 tr. z. důch.).

7. Okolnosť obviněným nedoznaná nesmí proti němu býti pokládána za dokázanou, nebyl-li mu průvodní prostředek, jímž má býti usvědčen, oznámen při vyšetřování jasně a způsobem takovým, aby obviněný byl s to,

aby použil zákonných prostředků ku vyvrácení a seslabení tohoto průvodního prostředku se hodících (§ 676 tr. z. dûch.).

II. Průvodní prostředky.

1. Doznání (formální a prosté, výslovně a mlčky učiněné §§ 678 až 687 tr. z. důch., viz čl. »Doznání«).

2. Listiny.

K usvědčení obviněného listinou jím vlastnoručně psanou nebo podepsanou jest vedle všeobecných podmínek důkazu listinného zapotřebí, aby listina bezprostředně nasvědčovala spáchanému přestupku (§ 760 tr. z. důch.). V oněch případech, ve kterých jsou předpisy důchodkovými stanoveny formálnosti nebo jiné podmínky, kterým listiny ku vedení důkazu způsobilé musí vyhovovati, nesmí býti ku listinám dotyčným předpisům nevyhovujícím anebo podstatné vady vykazujícím přihlíženo jakožto ku průkazům (§ 688 tr. z. důch.).

3. Výpověď svědků.

Výpovědí svědeckou, jež sloužiti má k usvědčení obviněného, musí vedle ostatních zákonných náležitostí býti zjištěna okolnosť, že svědek obviněného zná, nebo že jej nepochybnými příznaky určil (§ 761 tr. zák. důch.).

4. Znalci:

Ku posuzování předmětu státního monopolu, pravosti papírových kolků nebo úředního označení, jimiž opatřeny jsou předměty spotřeby neb užívání (kolků na hracích kartách, novinách, zboží a pod.) mohou býti povoláni toliko úředníci v tom kterém správním oboru službu konající (§ 719 tr. z. důch.). Při podezření nepravosti kolkových známek, jež jeví se býti vadnými, jest si opatřiti dobrozdání dvorní a státní tiskárny. Veškeré finanční úřady a soudy obraťtež se tedy v takových případech bezprostředně na dvorní a státní tiskárnu za příčinou zkoumání a podání nálezu (výn. min. fin. ze dne 1. prosince 1855 č. 41809, 3073). Ostatně viz čl. »Znalci«.

5. Přísaha doplňovací.

Podala-li osoba ve vyšetřování se nacházející ve případě, pro který není zvláštní způsob důkazu výhradně předepsán, o podstatné a rozhodující okolnosti ne sice úplný, avšak poloviční nebo nadpoloviční dukaz a nabídla-li se, okolnosť tuto svojí přísahou stvrditi, může soud nařízením jí dovoliti, by důkaz svou přísahou doplnila (§ 726 tr. z. důch.).

6. Knihy živnostenské činí důkaz:

a) proti živnostníku, na jehož účet jsou vedeny, neprokáže-li on opak toho, co ve knize jest obsaženo, anebo neprokáže-li okolnosti, které by zavdaly pochybnost, zdali zmíněné knihy proti němu mohou býti pokládány za věrohodné (§ 738 tr. z. důch.);

b) činí poloviční důkaz ve prospech toho živnostníka, vyhovují-li předpisům v důchodkovém právu trestním (§§ 733, 736, 739 tr. z. důch.) stanoveným.

7. Zkouška dílem, t. j. pokus pod úřední dohlídkou předsevzatý, zdali živnostník, jenž předstírá, že zboží zhotovil, má potřebnou k tomu způsobilost, anebo zdali způsob živnostenské výroby, nástroje nebo zařízení, jichž dle udání svého při výrobě užívá, jsou způsobilými ku vyrábění zboží, kteréž se předmětu vyšetřování vyrovná. Zkouška tato jest sice jakožto

důkaz o původu zboží nepřípustnou, lze ji však připustiti jakožto pomůcku k objasnění skutkových poměrů nebo dobrozdání znalci podaného (§ 749 tr. z. důch.).

8. Důkaz složitý záleží:

a) ve výpovědi jednoho bezvadného svědka stýkající se s jedním, po případě se dvojím oznámením, je-li toto právně dokázáno a nebylo-li zodpovídáním se obviněného nebo jinými okolnostmi vyvráceno, a vztahují-li se oznámení jakož i výpověď svědecká ku témuž předmětu anebo k téže osobě;

b) ve výpovědi dvou vadných svědků ve spojení s právními oznámeními (§ 765 tr. z. důch.), anebo konečně

c) v setkání se trojího oznámení, kteréž ani zodpovídáním se obviněného, ani odporujícími stopami anebo poměry, jež nevině obviněného nasvědčují, nebylo vyvráceno (§§ 766, 768 tr. z. důch.).

III. Dokazování a řízení průvodní.

1. Ve stručném výslechu nebuďtež obviněnému důkazy proti němu svědčící sděleny (§ 589 tr. z. důch.).

2. V řádném výslechu buďtež, zapírá-li obviněný, důkazy proti němu svědčící jemu sděleny, svědkové pojmenováni, a budiž pak k jeho usvědčení dle předpisu zákona přikročeno (§ 641 tr. z. důch.). Otázky buďtež mu takovým pořadem položeny, by okolnosti úřadu známé a jemu za vinu kladené jakož i průvody postupně se zjevovaly, navzájem se podporovaly, sesilovaly, a by obviněný takto se přesvědčil, že další jeho zapírání vůči zřetelným důkazům jest marné (§ 639 tr. z. důch.). Při ukončení řádného výslechu buďtež vyšetřujícím úřadem zjištěné podstatné skutkové okolnosti, důkazy proti obviněnému svědčící a důsledky z těchto důkazů odvozené stručně a jasně shrnuty a obviněnému vytčeny. Toto závěrečné vytčení má za účel obviněnému dáti příležitost, aby objem a způsob oznámení a důkazů proti němu svědčících mohl přehlédnouti, a co ku svému obhájení shledá potřebným, ku platnosti mohl přivésti. Závěrečné vytčení staniž se teprve, když vyšetřování tak daleko dospělo, že je lze skončiti (§§ 80, 81 úřed. naučení ku tr. z. důch.). Ve zvláštním případu naznačil nejvyšší soud důchodkový, aby v závěrečném vytčení obnos trestu na jmění, jemuž obviněný propadá, dle nejnižší a nejvyšší výměry byl vytknut. Závěrečné vytčení má i tenkráte místa, když obviněný v řádném výslechu se přiznal.

Duplika.

I. Pojem.

Duplika jest řeč žalovaného, kterou tento na repliku žalobcovu odpovídá a závěrečnou prosbu své odpovědi v platnosti zachovati se snaží. (Viz čl. Odpověď a Replika.) Ve smyslu § 2. s. ř. jest to druhá řeč žalovaného a má zpravidla býti poslední řečí řízení přípravného. V duplice má žalovaný zodpověděti nové okolnosti, které žalobce v replice uvedl, dle předpisu § 5. s. ř., totiž každou okolnosť zvláště a v tom pořádku, ve kterém byly tyto uvedeny, vyhýbaje se dvojsmyslnosti. Obsahem této odpovědi bude tedy doznání, po případě popření udání repliky, protidůkazy proti prvním důkazům v replice nabídnutým a konečně nové okolnosti, které sloužiti mají ku vyvrácení nových okolností v replice uvedených (dupliky v užším smyslu), s nabídnutím prvních důkazů pro tyto; právnické dedukce jsou vyhrazeny. Nové okolnosti a prostředky průvodní, které patří

vlastně do odpovědi a dle zásady soustřeďovací již tam měly býti uvedeny, smějí v duplice jen se soudcovským svolením býti doloženy, jinak nelze k nim při vyřízení sporu přihlížeti. Závěreční prosba v duplice odpadá, jelikož tato již v odpovědi obsažena jest. Při ústním řízení a při zvláštních druzích sporů má se duplika při stání ku projednávání dotyčné právní záležitosti ustanoveném protokolárně podati.

II. Řízení písemné.

V řízení písemném má žalovaný bez rozdílu místa svého pobytu podati dupliku ve čtrnácti dnech ode dne doručení repliky; den, kterého se replika žalovanému doručí, se do lhůty té nevpočítá. Lhůta ku podání dupliky může dle § 6. zák. ze dne 16. května 1874 č. 69. ř. z. z důležitých důvodů soudcem býti prodloužena. Žalovaný může se též dupliky vzdáti a ihned po doručení repliky sám za srotulování spisů žádati; totéž právo přísluší žalobci, když žalovaný dupliku v určité lhůtě nepodá. V obojím případě mají žalobcem dle soudního řádu v replice uvedené nové okolnosti za pravdivé se pokládati (§ 36. s. ř.). Až do podání žádosti za srotulování spisů může žalovaný dupliku i po uplynutí vyměřené lhůty podati; avšak jakmile žádosť za srotulování spisů podána byla, nelze dupliku více přijati (§ 39. s. ř.), a to ani tehda, když tato zároveň s ní neb před ní v týž den soudu došla (res. ze dne 14. června 1784 sb. z. s. 306.). Jestliže žalobce v replice nové okolnosti nebo důkazy uvedl, může žalovaný ku vyvrácení jich také nové okolnosti nebo nové průvodní prostředky v duplice uvésti; na jiné okolnosti nebo důkazy žalovaným uvedené nebeře se při vynesení rozsudku zřetele (§ 53. s. ř.). Jestliže však žalovaný má po ruce podstatné důvody, nebo nemaje jich přísahou stvrditi může, že novoty v duplice uvedené v odpovědi své schválně nezamlčel, mají se mu nicméně takové novoty povoliti (§ 54. s. ř.). Výjimka platí pro přísahu rozhodovací, která teprve v duplice o okolnostech v odpovědi uvedených platně ukládána býti může. (Res. ze dne 31. října 1785, sb. z. s. 489.). Jestliže žalovaný v mezích § 53., 54. s. ř. v duplice nové okolnosti nebo prostředky průvodní uvedl, má se stranám konečný spis a odpověď konečná povoliti a duplika žalobci s výměrem, aby konečný spis podal, doručiti, jinak ustanoví se o duplice stání ke srotulování spisů řízení přípravného (§ 238. s. ř.). Co se tkne otázky, smí-li se žalovanému povoliti dodatek k duplice, lze dle stávající prakse k otázce této přisvědčiti s tím omezením, že jest to možné pouze do té doby, pokud žalobce na dupliku neodpověděl (roz. ze dne 20. května 1880 časop. »Jur. Bl.« č. 44.). Ustanoví-li se o duplice stání ke srotulování spisů, může dodatek k duplice jen tehdy býti povolen, když žalobce ve smyslu nejv. roz. ze dne 22. listopadu 1845 sb. z. s. č. 910. o povolení spisu konečného žádati měl. Se stanoviska theoretického popírá se zásadně přípustnost dodatku k duplice, který podán byl po uplynutí lhůty pro dupliku ustanovené (viz Ullmann).

Názvem »duplika« označuje se také při ústním řízení trestním (v řízení před správním dvorem soudním a před říšským soudem) druhá řeč obžalovaného, aniž by pro tuto zvláštní procesní formy byly předepsány.

III. Poplatky.

Duplika, po případě příslušný protokol o stání, kolkuje se dle p. s. 43. *a*) popl. z. kolkem za 36 kr. na každém archu, při sporném předmětu, jehož cena 50 zl. r. č. nepřesahuje, kolkem za 12 kr. na každém archu.

Duplikáty.

I. Pojem.

Duplikáty jsou stejně znějící exempláře listin neb úředních vyhotovení; dle toho rozdělují se duplikáty ve dvě skupiny:

1. v takové, které strany vyhotovují, jako ku př. při smlouvách, podáních, sporných spisech, směnkách a p., při čemž se však každý exemplář pokládá za originál, a právě tímto znakem rozeznávají se také duplikáty od snímků (kopií), a

2. v takové, které úřady vydávají zpravidla ku žádosti stran; duplikáty, jakožto úřední vyhotovení zastupují originály.

II. Poplatky.

Jestliže k témuž spisu nebo listině několik stejně znějících exemplářů se vyhotoví, podléhá každý jednotlivý exemplář zákonnému kolku, pokud sazba výjimky neobsahuje. Tato zásada platí též při listinách a spisech, které podléhají poplatku dle stupnice kolkové, jest však dovoleno, aby v takovém případě vyjímaje směnky toliko první dva exempláře kolkem dle stupnice vyměřeným, ostatní exempláře kolkem pro jednoduché úřední opisy ustanoveným (p. s. 2. *a*, *bb*, popl. z.) opatřeny byly, jestliže jak oba první exempláře, tak také ostatní vyhotovení úřadu poplatky vyměřujícímu se předloží před podpisem neb aspoň nejdéle do osmi dnů po vyhotovení prvních exemplářů. Tento úřad má na obou prvních a na dalších exemplářích připojiti úřední stvrzení počtu vyhotovených exemplářů, jakož i toho, že povinnosti poplatkové bylo učiněno za dost (§ 40. popl. z.). Udání zástupce stran, že smlouva povinnosti kolkovací dle stupnice podrobená ve dvojím stejnopise byla vyhotovena, odůvodňuje předepsání poplatku z obou exemplářů. Tvrdí-li se později, že druhý stejnopis nebyl vyhotoven, nelze k tomuto tvrzení již přihlížeti (nál. spr. s. dv. ze dne 8. února 1877 a ze dne 2. května 1880 č. 37., 763).

Poplatek, jejž bezprostředně dlužno zapraviti, vybírá se z každého právního jednání poplatku podrobeného toliko jednou, třeba listina o něm v jednom nebo ve více exemplářích byla vyhotovena. Každý z těchto exemplářů podléhá však pevnému kolku předepsanému pro jednoduché úřední opisy. Výjimka z této zásady vyskytuje se toliko v těch případech, ve kterých dle § 5. *B* popl. z. poplatek z listiny právní se vybírá (§ 62. popl. z.).

Duplikáty úředních vyhotovení, které na žádosť strany se vydávají, podléhají za každý arch poplatku 1 zl. Tomuto poplatku podléhají všechny rozsudky, které žalobci a žalovanému řádně se vydávají (p. s. 72. a p. s. 41. popl. z.). Z podání, která ve dvojím nebo vícenásobném stejnopise se podávají, podléhá druhý a každý další stejnopis poplatku kolkovému dle p. s. 43. a popl. z., tedy v soudním řízení ve věcech sporných a nesporných za každý arch 36 kr., po případě 12 kr., všechna ostatní za arch 50 kr. Ve případech, ve kterých připojení duplikátů ku podáním zákony soudního řízení jest předepsáno, jest povinností soudcovou k tomu hleděti, aby zákonných předpisů šetřeno bylo. Nedostává-li se potřebných duplikátů, aneb byly-li místo těchto přiloženy jednoduché opisy záhlaví (rubrik), má soudce stranu vyzvati, aby duplikáty předložila a zdráhá-li se tato vyzvání tohoto uposlechnouti, má to oznámiti okresnímu úřadu finančnímu (§ 3. nař. min. fin. ze dne 20. dubna 1854 č. 106. ř. z.).

Důvody beztrestnosti.

I Pojem.

Důvody beztrestnosti nazývají se v právu trestním jednak takové okolnosti, které vyskytujíce se při spáchání činů o sobě trestních dodávají těmto hned od počátku ráz beztrestnosti, jednak takové okolnosti, které následujíce po spáchání činů trestných ten účinek jeví, že pachatele, ač původně trestu propadl, trest více stihnouti nemůže.

Okolnosti prvého druhu shrnuje theorie pod názvem okolností trestnosť skutku vylučujících, okolnosti druhého druhu pod názvem okolností, pro které trestnosť skutku nastalá opět pomíjí.

II. Okolnosti trestnosť skutku vylučující.

Sem náleží:

1. Ty případy, kde vyloučena je trestnosť jistých skutků zahrnujících objektivní skutkovou povahu deliktů z té příčiny, že jednající ke skutku takovému vedle zvláštních norem zákonných, od trestního zákona rozdílných jest oprávněn, po případě povinen, tak na př. prost jest trestní zodpovědnosti kat, předsevezme-li popravu, ač činnosť tato zahrnuje vedle § 134. tr. z. objektivní povahu vraždy. Podobně beztrestný jest vojín pro usmrcení, jichž původcem se stává plněním svých povinností, na bojišti atd.

2. Další okolností, trestnosť skutku vylučující, jest stav nutné obrany.

Rakouský trestní zákonník z r. 1852 uznává v § 2. lit. g) nutnou obranu za důvod beztrestnosti, jeví-li se tato ospravedlněnou. Za ospravedlněnou považuje pak nutnou obranu trestní zákon takovou obranu, o které vzhledem k osobám zúčastněným, to jest vzhledem k osobě napadené a vzhledem k osobě útočící, vzhledem k době, místu a způsobu útoku a dle jiných okolností důvodně říci lze, že bylo použito jen nutné obrany, aby bezprávný útok na život, svobodu, jmění od bránícího nebo jiných osob byl odvrácen, nebo že obrance jen z rozčilení, strachu nebo leknutí meze takové obrany překročil.

V posledním případě ovšem nečiní nutná obrana trestní skutek vždy naprosto beztrestným, nýbrž může po případě ten, kdo ve stavu takovém meze nezbytně nutného bránění překročil, zodpověden býti z jednání kulposního, avšak i takovéto překročení nutné obrany (excessus tutelae) spadá v pojem spravedlivé obrany a požívá dle zákona i v tomto případě obrance ochrany zákona trestního potud, že jemu čin trestný spáchaný tímto překročením nutné obrany nemůže býti přičítán jako trestný čin dolosní, tedy zejména ne za zločin..

Osnova rakouského trestního zákona při překročení nutné obrany za okolností zmíněných trestnosť skutku spáchaného překročením obrany naprosto vylučuje.

V jiných případech nenalézá překročení nutné obrany omluvy a nese obránce plnou zodpovědnosť za trestní skutek spáchaný. Překročení nutné obrany může se státi buď tím, že užito bylo obrany v nevčas, nebo větší měrou, než okolnosti vyžadovaly. Nutnou podmínkou beztrestnosti skutku spáchaného v obraně nutné jest, aby směřovala proti útoku bezprávnému, t. j. útoku, k němuž útočící oprávněn není. Proto nemůže býti ve smyslu trestního zákona řeči o beztrestnosti toho, kdo brání sebe, nebo jiné

osoby proti útoku osob, zákonem samým k tomu kterému útoku oprávněných, pokud v mezích svého oprávnění jednají; tak na př. nemůže se omlouvati nutnou obranou zločinec, brání-li se proti oprávněnému výkonu orgánů bezpečnosti, třeba proti jeho životu nebo svobodě směřujícímu. Nutná obrana uznává se za spravedlivou dále za té podmínky, bylo-li jí užito k odvrácení útoků, tedy vyloučena je spravedlivá obrana proti útoku již dokonanému.

Není zapotřebí, aby útočník již skutkem nějakým o útok se pokusil; stačí vyhrožuje-li tento za takových okolností, že ohrožený okamžité uskutečnění výhrůžky očekávati může (rozh. nejv. s. ze dne 8. června 1883 čís. 3385). Nezáleží ovšem na tom, užije-li ten, jenž v nutné obraně trestní skutek spáchá, nutné obrany k ochraně vlastní, neb ku ochraně osob jiných.

3. Konečně řadí se k uvedeným okolnostem, trestnost skutku vylučujícím, tak zv. stav nouze.

Beztrestný jest totiž trestný skutek spáchaný ve stavu takovém, ve kterémž pachateli, neb osobám jemu blízko stojícím, zejména rodině jeho, hrozí takové zlo, jemuž nelze se jinak vyhnouti, než spácháním trestního činu a které pachatel by jenom snésti mohl s vynaložením neobyčejné nadprůměrné síly morální. Stav ten sluje »stavem nouze« a trestní zákon naznačuje tento stav v § 2 lit. g) slovy: »neodolatelné donucení« a praví všeobecně, že skutek o sobě trestný jest beztrestným, byl-li spáchán následkem neodolatelného donucení. Dle všeobecného ustanovení tr. z. lhostejno jest pro stav nouze, jaký právní statek ohrožen jest, zda-li svoboda neb jmění, nebo jiný statek právní a zda-li hrozící zlo tím, kdo k odvrácení jeho trestní skutek spáchal, zaviněno bylo či nic.

Osnova rak. tr. z. považuje stav takovéto nouze za důvod beztrestnosti jen tenkráte, je-li stav tento nezaviněn pachatelem a jsou-li pachatel neb osoby jiné ohroženy na těle, svobodě nebo jmění.

Stav nouze může býti vyvolán působením lidským, zejména nebezpečným vyhrožováním (tedy násilím psychickým anebo i událostmi nahodilými, zejmena pohromami živelními na př. požárem, povodní, stroskotáním lodí a pod.).

III. Okolnosti, pro které trestnosť skutku již nastalá opět pomíjí.

Zde rozeznávati sluší důvody všeobecné, všem trestným činům společné, a důvody zvláštní.

1. Všeobecné důvody.

a) Smrť pachatelova.

Dle § 224 tr. z. pomíjí smrtí pachatele, ať již tento před anebo po začatém vyšetřování zemře, trestní stíhání pachatele a použití trestu proti němu; o nějaké trestní zodpovědnosti jeho dědicův ovšem řeči býti nemůže. Výjimku z tohoto pravidla ustanovuje min. nař. ze dne 3. dubna 1859, že povinnosť ku vydání nedovoleného daru, kterou v zápětí má nedovolené přijímání darů ve věcech úředních a svádění ke zneužití moci úřední, dále pokuty propadlé ve prospěch vojenského eráru z trestu za nadržování sběhovi, konečně ztráta kauce, při zločinech tiskových přecházejí na dědice odsouzeného, jestliže smrt tohoto teprve po vejití trestního rozsudku v moc práva nastala.

b) Výkon trestu. Dle § 225 tr. z. vstupuje potrestaný opět ve všechna společná občanská práva, mimo ta ovšem, jichž ztráta nastane jako důsledek odsouzení dle §§ 26 a 27 tr. z. Nemůže tudíž ten, kdo trest odbyl, v požívání svých občanských práv nikým zkracován býti a nesmí jemu, pokud počestný život dále vede, odbytý trest nikdo vyčítati. Výkonem trestu pomíjí trestnosť činů ovšem jen za té podmínky, že trest byl vysloven výrokem soudu rakouského a dle tohoto též vykonán. Byl-li tedy rakouský státní občan pro jistý zločin v cizině spáchaný soudem dotyčného státu cizího odsouzen, může býti dle § 36 tr. z., vrátí-li se do zdejšího státu, pro týž trestný skutek znovu stíhán, pokud na dotyčný trestný skutek dle našeho trestního zákona vyměřen jest přísnější trest, než který bylo pachateli v cizině vytrpěti; při tom však doba trestu vytrpěného včítá se ve trest, který zdejší soud vyměří. Prominutí trestnosti výkonem trestu předpokládá dále, aby trest vykonaný byl trestem dle zákona přiměřeným. Výkon trestu menšího, než který na trestný skutek zákonem jest vyměřen, nevylučuje možnosť, aby proti pachateli trestní řízení bylo obnoveno, ač jsou-li tu podmínky obnovení trestního řízení v § 356 tr. z. stanovené; tak na př. není vyloučeno další stíhání v tom případě, byl-li pachatel jistého trestního skutku, který jeví se býti zločinem, stíhán a potrestán pouze pro přestupek.

c) Prominutí trestu.

Prominutím trestu dle § 226 tr. z. pomíjí trestnosť skutku právě tak, jako výkonem trestu. Prominutím trestu ve vlastním slova smyslu nazývá se takové zmírnění trestu pachateli vyměřeného, anebo úplné sproštění pachatele od trestu, které není závislo na žádných podmínkách v zákoně obsažených, a o němž rozhodovati přísluší výhradně panovníkovi. Výsostní právo toto panovníkovo nazývá se »právem udílení milosti«. Omezení tohoto práva nějakými ustanoveními zákonnými nestává (čl. 13. zákl. zák. st. o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867).

Prominutí trestu ve vlastním slova smyslu, nebo udělení milosti, může býti buď udělením milosti v nejužším slova smyslu, neb abolicí, nebo restitucí čili rehabilitací.

Udělení milosti v nejužším smyslu nazývá se úplné sproštění odsouzeného trestu jemu vyměřeného, aneb zmírnění trestu již nastoupeného a z části již odbytého.

Abolicí nazývá se zamezení trestního řízení, které zahájeno býti má, aneb zastavení trestního řízení, jež zahájeno bylo ku rozkazu panovníkovu.

Restituce nebo-li rehabilitace nazývá se sproštění nepříznivých následků, které mimo trest odsouzeného stíhají; tak zejména následků §§ 26 a 27 tr. z. Tato restituce bývá spojena s udělením milosti v nejužším slova smyslu.

Udělil-li panovník milost pro celou kategorii trestných činů nebo celé řadě osob trestní skutky spáchavších, což zejména stává se při zvláštních rodinných událostech nebo za jistých zvláštních politických událostí, zejmena při zločinech politických — nazývá se takový akt milosti amnestií.

d) Promlčení (viz čl. Promlčení v právu trestním).

2. Důvody zvláštní.

a) Účinná lítosť.

U jistých trestních skutků dostavuje se beztrestnost jakožto následek jistých jednání pachatele, v nichž zákonodárce shledává projev jeho, že deliktu svého lituje a bezpráví skutkem odčiniti chce. Trestní právo zahrnuje takovéto skutečnosti, zrušující trestnost skutku, pod názvem »účinné lítosti«.

Delikty, při nichž účinná lítost jest důvodem beztrestnosti, jsou tyto:

α) Kdo spolčil se k účelům velezrádným, stává se beztrestným dle § 62 tr. zák., jestliže účinnou lítostí pohnut jsa, členy takového spolčení, jich stanovy, úmysly a podniky v čas, kdy ještě tajny byly a škodu zameziti bylo lze, vrchnosti oznámí.

β) Z důvodu účinné lítosti pomíjí trestnost zločinu souboje pro toho, jenž k souboji vyzval, jestliže se tento k souboji nedostaví; pro toho i pro vyzvaného, jestliže se sice k souboji dostavili, ale od souboje před započetím dobrovolně ustoupili; pro ostatní spoluvinníky, jestliže o dobrovolné ustoupení od souboje horlivě usilovali a se souboje vskutku sešlo.

γ) Zločin žhářství spáchaný stává se dle § 168 tr. z. beztrestným, jestliže pachatel sám z lítosti a ještě v pravý čas tak se vynasnažil o odčinění následků svého skutku, že veškeré škodě bylo zabráněno.

δ) Účinná lítost jest důvodem pomíjení trestnosti dále při zločinu, resp. přestupku krádeže a zpronevěření. Při zločinech a přestupcích krádeže a zpronevěření stává se pachatel beztrestným, jestliže z účinné lítosti, třeba na popud poškozeného, nikoliv však třetí za něho, celou škodu z jeho činu vzcházející opět napraví dříve, nežli soud něbo jiná vrchnost o jeho zpronevěření se dozví.

Totéž platí při účastenství; tu však stačí ku prominutí trestnosti, jestliže účastník dříve nežli vrchnost o jeho činu se dozví, celou z jeho účastenství vzešlou škodu, pokud jeho podíl zjistiti se dá, napraví. Nemusí tedy účastník celou škodu, která vůbec trestním skutkem vzejde, nahraditi jako přímý pachatel (§§ 187 a 466 tr. z.).

Byla-li škoda krádeží, nebo zpronevěřením resp. účastenstvím způsobená, pachatelem nahražena, když již poškozený oznámení o spáchaném činu úřadu učinil, aniž by však důvodů podezření proti určitému pachateli uvésti mohl, stává se pachatel nicméně beztrestným, jen když škoda dříve jím byla nahrazena, nežli vrchnosť jej jako pachatele seznala (§ 188 tr. z.). Nemůže býti však řeči o účinné lítosti a o pominutí trestnosti účinnou lítostí, jestliže pachatel krádeže, ukradenou věc dříve nežli ji v bezpečný úkryt dostal, na útěku, jsa od poškozeného polapen, k vyzvání jeho vrátí nebo jsa pronásledován odhodí (§ 188 tr. z.). Rovněž vyloučena jest účinná lítost v tom případě, jestliže pachatel se zaváže, poškozenému do určité doby náhradu dáti, avšak závazek nedodrží, nebo jestliže pouze část škody nahradí, zbytek v jisté době nahraditi se zaváže, závazku svému však nedostojí. Vyloučena jest účinná lítosť a pominutí beztrestnosti účinnou lítostí, jestliže pachatel část ukradeného dříve, nežli vrchnosti byl vyzrazen, vrátí a ohledně zbytku smír nabízí, poškozený však smír odmítne a pachatele vrchnosti oznámí.

Vrchností rozumí se tu taková veřejná autorita, které pečovati jest o bezpečnost vlastnictví. Sem náležejí zejména zeměpanské soudy a úřady bezpečnosti. Není zde však pojem vrchnosti totožný s pojmem vrchnosti v širším slova smyslu, s nímž setkáváme se na jiných místech trestního zákona. (Roz. nejv. s. ze dne 29. listopadu 1886 č. 5622 sb. č. 997 ze

dne 18. prosince 1886 č. 9759 sb. č. 1015 a ze dne 2. dubna 1887 č. 14.734.)

ε) Účinná lítost jest důvodem pominutí trestnosti při přestupku zapovězené hry (§ 522 tr. z.). Kdo dopustil se tohoto přestupku, stává se beztrestným, když své spoluhráče vyzradí.

ζ) Při přečinu lichvy pomíjí trestnost, jestliže pachatel dříve nežli veřejný žalobce nebo trestní soud o činu se doví, protizákonné své jednání odčiní a tomu, jemuž úvěr poskytl přijatý od něho nezákonný přebytek se zákonnými úroky ode dne přijetí navrátí.

η) Konečně uznává za důvod pominutí trestnosti skutku účinnou lítost zákon ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. Ustanovujeť v § 10, že trestnost skutků v §§ 4, 5 a 6 téhož zákona naznačených pomíjí, jestliže pachatel z vlastního popudu a nikoliv následkem prozrazení nebo jiných překážek od zločiného podniknutí upustí a veškerá z jeho činnosti pocházející škoda jím samým anebo následkem oznámení vrchnosti v čas učiněného úplného odčinění dojde.

b) Odpuštění.

Zvláštním důvodem pomíjení trestnosti při deliktech soukromých jest odpuštění se strany toho, jenž ku soukromé obžalobě proti pachateli jest oprávněn. Dle § 530 tr. z. pozbývá totiž ten, kdo ke stíhání soukromého deliktu jest oprávněn, tohoto práva svého, jestliže trestní skutek, dověděv se o něm, pachateli výslovně promine nebo mlčky prominul tím, že do šesti neděl ode dne, kdy o trestním skutku se dověděl, žalobu na pachatele podati opominul. Tato lhůta není lhůtou promlčecí, nýbrž preklusivní.

Jestliže však soukromý žalobce teprve po zahájeném trestním stíhání pachateli odpustí a svou žalobu odvolá, zastavuje se tím ovšem další řízení. Dospělo-li však řízení tak daleko, že již rozsudek byl vynesen, nemá odpuštění se strany soukromého žalobce a odvolání žaloby účinku tohoto, byť i rozsudek ještě v moc práva nevešel. Odpuštění po vynesení rozsudku má jen ten účinek, že se při eventuelním řízení ve vyšších instancích beře na ně zřetel jako na okolnost polehčující. Při přestupku cizoložství dle § 503 tr. z. jeví odpuštění se strany uraženého manžela na jevo dané, prohlášením jeho, že chce s manželem pachatelem na dále žíti, ten účinek, že manžela vinného cizoložstvím trest více stihnouti nemůže, třeba že již naň uznáno bylo.

Odpuštění uraženého manžela netýká se však ostatních spoluvinníků.

Dvory soudní.

I. Pojem.

Dvory soudní jsou soudy kolegialně organisované, při nichž nerozhodují osoby jednotlivé, nýbrž sbory (senáty). Všechny naše státní soudy, vyjímajíc soudy okresní, obchodní soudy ve věcech bagatelních a soudy konsulární jsou dvory soudními (soudy sborovými). Ve zvláštním smyslu užívá se výrazu »soudní dvůr« v řízení před soudy porotními, kdež označuje se jím sbor učených soudců protivou ku lavici porotců, ku příkladu v § 317 tr. ř.

II. Druhy a rozdělení:

1. Hledíme-li ku pořadu stolic, jest rozeznávati sborové soudy I. stolice, II. stolice (vrchní zemské soudy) a III. stolice (nejvyšší soudní a kasační dvůr). —

2. Dle místních mezí lišíme: sborové soudy ve hlavních městech zemí korunních (zemské soudy) a v ostatních městech (soudy krajské).

Obor působnosti sborových soudů I. stolice jest vůbec, vyjímajíc záležitosti trestním řádem nebo jurisdikční normou zemským soudům vyhražené, všude tentýž (§ 5 zák. ze dne 14 září 1852 č. 10 ř. z. z roku 1853). Zemské soudy jsou v Praze, ve Vídni, Linci, Solnohradě, Brně, Opavě, Innomostí, Štýrském Hradci, Celovci, Lublani, Terstu, Krakově, Lvově, Černovicích a Zadru.

3. Činí se rozdíl mezi civilními soudy sborovými, jimž výhradně pravomoc civilní, a sborovými soudy, jimž výhradně pravomoc trestní jest přikázána.

4. Dle kausální pravomoci rozeznávají se soudy obchodní (viz čl. Soudy obchodní); pravomoc námořská přísluší obchodnímu soudu v Terstu pro celé Přímoří (nař. ze dne 6. prosince 1853 č. 26 ř. z.) a sborovým soudům v Dalmacii (nař. ze dne 8. února 1894). Horní pravomoc vykonávají zvlášť určené soudy zemské a krajské pro obvod svůj a pravidelně též pro obvod sousedních sborových soudů. Řádným soudem bratrstev jest sborový soud určený ku vykonávání horní pravomoci, v jehož obvodu mají tato své sídlo (§ 16 zák. ze dne 28. července 1879 č. 127 ř. z.).

III. Organisace.

Při zřizování dvorů soudních má platiti zásada, aby z pravidla v každém politickém kraji byl jeden sborový soud. Výjimkou mohou ve větším kraji býti zřízeny dva takové soudy, nebo pro dva nebo více krajů toliko jeden sborový soud (§ 4 zák. ze dne 14. září 1852 č. 10 ř. z. z r. 1853). Obor působnosti sborových soudů obsahuje též funkce okresních soudů pro jejich stanoviska a pro území, jež těmto jest přikázáno (§ 6 cit. zák.). Při sborových soudech má býti věnována přiměřená péče pracem účetním. Úředníci a sluhové téže kategorie při sborových soudech téhož vrchního zemského soudu tvoří konkretální status a postupují dle stáří do vyšších tříd služného, aniž by změnili své místo služební (§ 16. cit. zák.). Změna v territorialním rozdělení obvodů soudů zemských, obchodních a krajských vyloučením nebo přikázáním jednotlivých okresních soudů a spojením stávajících nebo zřízením nových sborových soudů může nastati v cestě nařizovací toliko po předchozím dobrozdání zemského sněmu. Totéž platí o změně úředního sídla sborových soudů I. stolice (§ 1 zák. ze dne 26. dubna 1872 č. 62 ř. z.).

IV. Příslušnost.

Sborovým soudům (avšak v I. stolici toliko soudům zemským a krajským) jsou vyhraženy:

1. Záležitosti právní, které mají za předmět prohlášení neplatnosti nebo rozloučení manželství nebo nedobrovolný rozvod od stolu a lože. (§ 14 a. jur. n.)

2. Žaloby směřující proti fisku, proti světským nebo duchovním obcím, kostelům, obročím, nadacím a jiným veřejným ústavům, pokud nenáležejí před soud zvláštní, před soudy kausální nebo realní (§ 14. lit. b.). Žaloby proti místní školní radě dlužno podati u sborového soudu (rozh. ze dne 2. července 1881 čís. 6290 sb. 8415, ze dne 20. ledna 1880 čís. 339 sb. 7811, ze dne 30. ledna 1879 čís. 13443 sb. 7313), rovněž žaloby proti poživatelům deskového statku (rozh. ze dne 14. května 1878 č. 5671 sb. 6974, ze dne 16. září 1863 čís. 6507 sb. 1797).

3. Žaloby proti držiteli deskového nebo ze svazku obecného vyloučeného nemovitého statku, pokud žaloba nenáleží před soud zvláštní, před soud kausální nebo reální, rovněž náležejí před sborové soudy a rovněž žaloby proti držitelům deskových statků, dovolává-li se žalobce fora contractus a sporný předmět nepřesahuje ceny 500 zl. (roz. ze dne 10. října 1889 č. 9778 časop. Gerichts-H. r. 1890 č. 11, ze dne 14. října 1879 č. 10.626 sb. 7601, ze dne 23. září 1879 č. 10.462 sb. 7582).

4. Spory lenní.

5. Žaloby v záležitostech fideikomisních.

(Viz čl. Pravomoc horní, Příslušnost soudní, Soudy obchodní, Soudy vrchní zemské, Dvůr soudní a kasační nejvyšší.)

Dvůr soudní a kasační nejvyšší.

Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni zřízen byl na základě čl. 12. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. pro království a země na říšské radě zastoupené.

I. Působnost nejvyššího dvoru soudního ve věcech civilních záleží v rozhodování o věcech sporných i nesporných ve III. a poslední stolici, o nichž bylo rozhodnuto vrchními soudy zemskými ve II. stolici, pokud dle stávajících zákonů opravný prostředek proti nálezům vrchních soudů se připouští (§ 3 cís. pat. ze dne 7. srpna 1850 čís. 325 ř. zák.). O žalobách syndikátních rozhoduje nejvyšší soudní dvůr ve II. stolici (§ 17 zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.). Kromě toho rozhoduje o návrzích na delegaci (viz čl. Delegace soudu), pokud jde o delegování nějaké právní věci z obvodu jednoho vrchního soudu v obvod jiného vrchního soudu, pak o sporech o příslušnost, nacházejí-li se soudové, kteří se o tom nedohodli, v různých obvodech vrchních soudů a nemohou-li se ani vrchní soudové o tom dohodnouti, jakož i ve případech, kde celé vrchní soudy neb jich předsedové odmítnuti byli (§ 6 cit. pat.). Dále rozhoduje o stížnostech syndikátních z úředního jednání svých členů a z úředního jednání vrchních soudů neb jich členů, jakož i o rekursech proti nálezům o stížnostech syndikátních vrchními soudy vynesených (§ 7).

Jakožto komora disciplinární rozhoduje nejen o disciplinárních přečinech soudců u něho zřízených, nýbrž i všech presidentů a radů vrchních soudů zemských, všech presidentů soudů zemských neb obchodních a všech presidentů senátů, jakož i o odvoláních proti disciplinárním nálezům vrchních soudů zemských (§ 9).

Nejvyšší dvůr soudní podává o vydání nebo změně zákonů ku žádosti ministerstva práv svá dobrozdání, jakož i návrhy v tomto směru (§ 10).

Nejvyšší dvůr soudní má sestávati z prvního a druhého presidenta, 5 presidentů senátů, 48 radů a potřebného personálu pomocného a kancelářského. Počet presidentů senátů a radů není však stále úplným. Řízení nejvyššího soudního dvoru přísluší prvnímu presidentovi, a je-li tento nepřítomen nebo zaneprázdněn, druhému presidentovi. Nemůže-li tento, převezme řízení onen president senátu, kterého první, resp. druhý president shodnuv se s ministrem spravedlnosti k tomu ustanoví. Úplný poradní sbor veškerých členů nejvyššího soudního dvoru svolává se jen tenkráte, shledá-li první president neb jeho náměstek toho potřebu. Jinak zastupuje místo jeho z pravidla plenární senát sestávající nejméně z 15 členů, předsedajícího v to čítaje (§ 15). Plenárnímu senátu vyhraženy jsou předměty v § 16 cit. pat. vypočtené, senátu 11člennému přísluší porada o předmětech zákono-

dárství, pokud se nemá vztahovati na veškerá království a země na říšské radě zastoupené, pak o mimořádných revisích, o prohlášení neplatnosti manželství a o prohlášení za mrtva za účelem opětného sňatku. Kromě těchto případů usnáší se nejvyšší soudní dvůr z pravidla v senátech 7členných (§§ 17, 18 cit. pat.). — O repertoriu nálezů a o knize judikatů viz tyto čl.

Jednacím jazykem jest z pravidla jazyk německý. Byla-li však věc projednána v jazyku jiném, má nejvyšší soudní dvůr své rozhodnutí i s důvody vydati tím jazykem, jímž jednání v I. stolici bylo provedeno, a zároveň jazykem německým (§ 28). Veškerá vyřízení nejvyššího soudního dvoru buďtež podepisována prvním presidentem anebo jeho náměstkem, nebo jménem jeho tím presidentem senátu, jenž prvním presidentem k tomu byl zmocněn. Rozsudky buďtež kromě toho spolupodepsány některým radou onoho senátu, který je vynese (§ 29). Nálezy nejvyššího soudního dvoru dodávají se vrchním soudům zemským, kteří je pak sdělují stranám (§ 31).

II. Ve věcech trestních rozhoduje nejvyšší soudní dvůr jakožto dvůr kasační o všech stížnostech zmatečních a v odvoláních proti rozsudkům soudů sborových. Jemu též přísluší právo ve prospěch toho, kdo pro zločin nebo přečin byl odsouzen, mimořádnou cestou nařizovati obnovení trestního řízení (§ 362. tr. ř.). Kromě toho jest ještě celá řada záležitostí trestních vyhražena jeho rozhodnutí. Kasační dvůr však vykonává též jako správní úřad justiční vrchní dohled nad soudy a jest tudíž povolán rozhodovati o zmatečních stížnostech pro zachování zákona, kárati nedostatky nižších soudů při vykonávání úřadu soudcovského na jevo vyšlé, vydávati v tom směru nutná opatření, a jde-li o nařízení mimo obor jeho působnosti spadající, učiniti ministru spravedlnosti příslušné sdělení (§ 92. soud. instr. ze dne 3. května 1853 č. 81. ř. z., § 34. nař. min. sprav. ze dne 16. června 1854 č. 165. ř. z. a nál. kas. s. dv. ze dne 11. října 1876 č. 11.945.).

Kasační dvůr usnáší se po slyšení generálního prokuratora z pravidla ve shromáždění 7členném, kteréž však není senátem stálým (§ 18. tr. ř.). O zmatečních stížnostech pro zachování zákona rozhoduje dvůr kasační v senátě 11členném (§ 292. tr. ř.). Viz čl. Prokurator generální a Stížnosť zmateční.

Dvůr soudní správní.

I. Pojem.

Správní soudní dvůr jest nejvyšší stolice, která rozhoduje ve všech oněch případech, ve kterých se kdo domnívá, že jest zkrácen ve svých právech rozhodnutím nebo nařízením úřadu správního, státního, zemského, okresního neb obecního (§ 2. zákona ze dne 22. října 1875 č. 36. ř. z. z r. 1876).

II. Příslušnosť.

Pouze jsou-li porušena práva subjektivní rozhodnutím úřadu správního, lze se dovolati správního soudního dvoru, nikoli však tenkráte, když by kdo považoval své zájmy dotyčným rozhodnutím za ohroženy. Jmenovaný zákon vyměřuje pouze negativně příslušnosť správního soudního dvoru. Nepatří tudíž před správní soudní dvůr:

1. záležitosti, jichž rozhodnutí přísluší řádným soudům (§ 3. lit. *a*); tedy nároky zakládající se v důvodu soukromém, byť i se týkaly poměrů veřejných (nál. ze dne 18. prosince 1876 č. 449. sb. »Exel« č. 185., ze

dne 24. ledna 1877 č. 126. sb. Budw. č. 28., Ex. č. 189., ze dne 19. května 1879 č. 953. sb. Ex. č. 195., ze dne 29. listopadu 1880 č. 2359. sb. Ex. č. 161., ze dne 26. září 1881 č. 1383. sb. Ex. č. 197., ze dne 17. prosince 1883 č. 2733. sb. Ex. č. 181., ze dne 7. prosince 1885 č. 2468., sb. Ex. č. 1126., ze dne 19. září 1887 č. 2387. sb. Ex. č. 1416., ze dne 30. září 1889 č. 3069. Ex. č. 1446., ze dne 2. března 1891 č. 644. sb. Ex. č. 1125., ze dne 28. března 1892 č. 2805. z r. 1891 sb. Budw. č. 6517.); spory mezi pojištěným a pojišťovatelem (nál. ze dne 2. ledna 1882 č. 2569. z r. 1881 sb. Ex. č. 131.); právní nároky ze smluv služebních, též nároky úředníků samosprávných (nál ze dne 18. června 1891 č. 2195. sb. Budw. č. 6043.), komor obchodních a živnostenských (nál. ze dne 15. června 1886 č. 1333. sb. Ex. č. 1402.), tak i železničních (nál. ze dne 26. března 1889 č 995. sb. Ex. č. 1403.); nároky ze smluv námezdních byť i byly bývaly rozhodnuty úřadem správním (nál. ze dne 14. června 1880 č. 973. sb. Ex. č. 169.);

2. záležitosti, které přikázány jsou říšskému soudu (§ 3. lit. *b*). Tedy nepatří před správní soudní dvůr:

a) kladné spory o příslušnosť mezi zastupitelstvem zemským (zemským výborem) a nejvyšším úřadem státním (plen. rozh. ze dne 17. září 1877 č. 1085. sb. Ex. č. 199., ze dne 6. října 1890 č. 2315. sb. Ex. č. 1451.;

b) nároky proti státu z důvodu veřejnoprávního, pokud by nepříslušelo o nich rozhodovati úřadu správnímu (nál. ze dne 9. prosince 1889 č. 3791. sb. Ex č. 1397., ze dne 23. září 1889 č. 2678. sb. Ex. č. 1458.);

c) nároky proti zemi (plen. rozh. ze dne 10. října 1876 č. 170. sb. Ex. č. 211., ze dne 6. října 1890 č. 2997. sb. Ex. č. 1466.);

d) porušení práv zaručených občanům státním základními zákony patří vždy před říšský soud (nál. ze dne 12. dubna 1886 č. 956 sb. Ex. č. 1489., ze dne 8. června 1891 č. 1621. sb. Ex. č. 1490, ze dne 19. května 1891 č. 1759. sb. Ex. č. 1492., ze dne 30. prosince 1886 č. 3526. sb. Ex. č. 1907.);

e) záležitosti volební do říšské rady (nál. ze dne 12. října 1885 č. 2595. sb. Ex. č. 1479.).

Naproti tomu náležejí před správní soudní dvůr:

a) všecky spory negativní o příslušnosť mezi zastupitelstvem zemským (výborem zemským) a úřady státními (nál. ze dne 9. března 1881 č. 450. sb. Budw. č. 1038. sb. Ex. č. 201., plen. rozh. ze dne 3. března 1890 č. 383. Alter Judikaty 1891—93 str. 277.);

b) záležitosti spolkové, pokud by se tyto netýkaly porušení zaručených práv státními základními zákony; podobně

c) i záležitosti týkající se voleb obecních, ač nebyla-li porušena práva zaručená státními základními zákony (nál. ze dne 8. března 1877 č. 317. sb. Budw. č. 50. sb. Ex. č. 215., ze dne 27. ledna 1886 č. 3126. z r. 1885 sb. Budw. č. 2887. sb. Ex. č. 1880., ze dne 14. června 1888 č. 1984. sb. Budw. č. 4164. Ex. č. 1452.);

d) určení jazyka vyučovacího na školách obecních (nál. ze dne 27. dubna 1877 č. 328. sb. Budw. č. 70. sb. Ex. č. 216.).

3. Záležitosti, jež jsou společny oběma polovinám říše (§ 3. lit. *c*). Nepatří tudíž před správní soudní dvůr stížnosť proti říšskému ministerstvu financí (nál. ze dne 10. července 1882 č. 1366. sb. Ex. č. 225.), jakož i proti říšskému ministerstvu války (nál. ze dne 3. ledna 1884 č. 2972.

z r. 1883 sb. Ex. č. 66.). Patří však před správní soudní dvůr naproti tomu spory povstalé z vojenského ubytování (plen. rozh. ze dne 27. února 1882 č. 2228. z r. 1881 sb. Ex. č. 245.).

4. Záležitosti, které v obou polovicích říše dle týchž zásad se spravují; tu však jen tenkráte jest vyloučena příslušnosť správního soudního dvoru, když rozhodnutí nebo nařízení, o které jde, dle zákona bylo vyneseno následkem dohodnutí se s úřadem společným anebo s úřadem druhé polovice říše, nebo zakládá se na nařízení, jež dotčeným způsobem k místu přišlo (§ 3. lit. *d*).

Nepřísluší před správní soudní dvůr:

a) rozhodnutí, která spočívají na nařízení vydaném po shodnutí se s uherským úřadem správním (nál. ze dne 3. června 1879 č. 1042. sb. Ex. č. 256., ze dne 20. května 1884 č. 944. sb. Budw. č. 2133. sb. Ex. č. 1508., ze dne 12. května 1890 č. 1348., sb. Ex. č. 1514., ze dne 23. března 1891 č. 1083. sb. Ex. č. 1509.);

b) propuštění ze svazku vojenského (plen. nál. ze dne 18. prosince 1876 č. 454. sb. Ex. č. 235., ze dne 1. října 1888 č. 2575. sb. Ex. č. 1520.);

c) jakož i zemské obrany (nál. ze dne 19. března 1883 č. 502. sb. Ex. č. 241.);

d) vojenského odvodu (nál. ze dne 27. dubna 1886 č. 1164. sb. Ex. č. 1522.).

Naproti tomu přísluší před správní soudní dvůr:

a) nároky úředníků ministerstva zemské obrany povstalé ze služebního jich poměru (nál. ze dne 19. listopadu 1886 č. 3027. sb. Budw. č. 3256.) a

b) spory o vojenských taxách (nál. ze dne 11. června 1883 č. 997. sb. Ex. č. 242.).

Skutečné dohodnutí se správním úřadem uherským nepůsobí ještě nepříslušnosť správního soudního dvoru, nestalo-li se to na základě zákona (nál. ze dne 19. února 1883 č. 37. sb. Ex. č. 231.), aniž okolnosť ta, že se mohlo takové dohodnutí provésti, ve skutečnosti že však provedeno nebylo (nál. ze dne 18. března 1890 č. 905. sb. Budw. č. 5210. sb. Ex. č. 1507.).

5. Záležitosti, o kterých rozhodují úřadové správní dle svého volného uvážení (§ 3. lit. *e*). Při tom však jest zřetel na to míti, aby i zde zachováno bylo řízení správní zákonem upravené (nál. ze dne 25. června 1878 č. 960. sb. Budw. č. 291., sb. Ex. č. 269., ze dne 18. ledna 1883 č. 2460. sb. Budw. 1632. sb. Ex. č. 271., ze dne 12. února 1885 č. 433. sb. Budw. č. 2403. sb. Ex. č. 473.). Úřadové správní jsou oprávněni tam, kde se jedná o obecné veřejné ohledy, nikoli však o určitá práva, jednati dle svého volného uvážení (nál. ze dne 14. září 1885 č. 2250. sb. Ex. č. 1960.).

6. Stížnosti týkající se obsazování veřejných úřadů a služeb, leč by šlo o porušení práva praesentačního nebo práva na obsazování dotyčných míst (§ 3. lit. *f*).

7. Stížnosti proti nálezům disciplinárním (§ 3. lit. *g*). Vyloučena jest stížnosť proti disciplinárnímu nálezu, který zároveň trest obsahuje (nál. ze dne 13. října 1882 č. 1970. sb. Budw. č. 1526. sb. Ex. č. 636.) a který vynesen byl úřadem správním jmenovaným v § 2. odst. 2. cit. z. Byly tudíž odmítnuty a limine stížnosti učitele obecné školy proti propuštění

ze služby (nál. ze dne 2. ledna 1890 č. 24. sb. Budw. č. 5088.), obecního starosty proti zbavení úřadu (nál. ze dne 12. března 1877 č. 222. sb. Ex. č. 628.) a proti trestu pořádkovému (nál. ze dne 18. června 1888 č. 1911.), universitního posluchače proti relegování (nál. ze dne 17. října 1887 č. 2624. Ex. č. 1988.).

8. Stížnosti proti administrativnímu rozhodnutí, které v poslední stolici učinil nejvyšší soudní dvůr, anebo které vyneseno bylo instancí složenou z úředníků správních a soudců (§ 3. lit. *h*). Takovými instancemi jsou na př. zemské komise vyvazovací dle pat. ze dne 5 července 1853 č. 130. ř. z. (nál. ze dne 23. září 1890 č. 2949. sb. Budw. č. 5457. sb. Ex. č. 1994.), soudy důchodkové (nál. ze dne 20. září 1881 č. 1501. sb. Budw. č. 1158. sb. Ex. č. 641.), pak komise pro scelování pozemků dle § 2. min. nař. ze dne 5. července 1886 č. 108. ř. z.

9. Stížnosti proti rozhodnutím a opatřením komise odhadní za příčinou vyměření daní (§ 3. lit. *i*).

Nad zachováním své kompetence má bdíti správní soudní dvůr sám z úřední povinnosti (§ 4. jmen. zák. z r. 1875). Vzejdou-li spory o příslušnosť mezi správním soudním dvorem a řádnými soudy, rozhoduje o nich říšský soud (§ 1. zák. ze dne 22. října 1875 č. 37. ř. z. z r. 1876). Spory o příslušnosť vzniklé mezi správním soudním dvorem a říšským soudem rozhoduje senát sestávající z 9 členů, z nichž čtyři jsou členy správního soudního dvoru a čtyři říšského soudu, a senátu předsedá praesident nejvyššího soudního dvoru nebo jeho náměstek (§ 2. cit. z.).

Pro věci trestní policejní jest správní soudní dvůr pravidelně příslušným; činnosť jeho v tomto směru jest však na tak dlouho odročena, dokud nebude upraveno policejní právo trestní zvláštním zákonem, což se posud nestalo (§ 48. zák. ze dne 22. října 1875 č. 36. ř. z. z r. 1876).

III. Složení správního soudního dvoru.

Správní soudní dvůr skládá se z praesidenta, z potřebného počtu předsedů jednotlivých senátů a radů. Úřad tento jest placeným úřadem státním. Polovina všech členů správního soudního dvoru musí míti způsobilosť k úřadu soudcovskému, kteréhožto pravidla se musí též šetřiti při tvoření jednotlivých senátů. Členy správního soudního dvoru jmenuje císař ku návrhu ministerské rady (§ 10 cit. z. a zákon ze dne 19. března 1894 č. 53 ř. z.). O členech správního soudního dvoru platí ohledně soudcovské moci (čl. 6 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z.) a ohledně soudu disciplinárního totéž co o soudcích řádných (nař. ze dne 28. listopadu 1882 č. 151). Správní soudní dvůr rozhoduje a projednává pravidelně v senátě složeném ze čtyř členů a předsedy. Má-li však předseda senátu za to, že většina členů rozhodla způsobem zákonu nebo jednacímu řádu se příčícím, nebo že rozhodnuto bylo opáčně, než v podobné záležitosti dříve rozhodnuto bylo, má předseda správního soudního dvoru svolati t. zv. plenární senát sestávající zpravidla ze všech členů správního soudního dvoru, který o věci sporné rozhodne (§ 5, 6 a 8 min. nař. ze dne 5. srpna 1876 č 94 ř. z.). Spory incidenční, jakož i přípravná opatření vyřizují senáty 3členné (§ 13. zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876).

IV. Řízení před správním soudním dvorem:

Správní soudní dvůr zahajuje řízení ku stížnosti, která musí dříve projíti všemi stolicemi správními, jinak byla by a limine odmrštěna (§ 5

cit. z.). Správní soudní dvůr rozhoduje na základě stavu věci, jak vylíčen byl u poslední stolice správní, leč seznal-li ze spisů, že věc nesprávně jest pojata, nebo že potřebuje v podstatných částech doplnění, nebo že nebylo náležitě šetřeno všech forem řízení správního, ve kterémžto případě rozhodnutí to zruší a správnímu úřadu nařídí, aby vydal nové přiměřenější rozhodnutí nebo nařízení (§ 6 cit. z.). Shledá-li správní soudní dvůr stížnosť odůvodněnou, má v odpor vzaté rozhodnutí nebo nařízení zrušiti jakožto nezákonné a zrušení to odůvodniti. Správní úřad jest pak povinen vynésti nové rozhodnutí přihlížeje při tom ku právnímu názoru, který byl vyslovil správní soudní dvůr; jest tedy správní soudní dvůr pouhou stolicí kasační, meritorně sám nerozhoduje (§ 7). Jako soudové řádní má i správní soudní dvůr právo zkoumati platnosť zákonů a nařízení vládních, k čemuž jest však potřebí senátu skládajícího se ze 6 radů a předsedy (§ 13).

Stížnosti na správní soudní dvůr mají se podati během 60ti dnů ode dne doručení výměru poslední stolice, kterýž den ve stížnosti samé udán býti musí, a nestačí tedy, aby snad byl jen na příloze poznamenán (nál. ze dne 31. května 1880 č. 1044 sb. Ex. č. 779, § 14 cit. z.). Padne-li 60. den na neděli nebo svátek, končí lhůta nejbližším dnem všedním. Čas, který šla stížnosť po poště, se do doby 60 dnů nepočítá (§ 15), tak že stačí byla-li stížnost na poštu 60. den podána (plen. nál. ze dne 19. března 1877 č. 375 sb. Ex. č. 786) Navrácení ku předešlému stavu věci, uplyne-li lhůta, jest vůbec vyloučeno (§ 16 cit. z.).

Podaná stížnosť na správní soudní dvůr nezastavuje již sama sebou výkon nařízení nebo rozhodnutí správního úřadu. Naříkající strana má však právo žádati, aby výkon nařízení nebo rozhodnutí byl odložen a správní úřad má zastavení výkonu odložiti, nevadí-li tomu ohledy veřejné a kdyby straně výkonem vzešla škoda nenahraditelná (§ 17).

Stížnosť podepsaná advokátem musí obsahovati jednotlivé části nařízení nebo rozhodnutí, kterými se cítí naříkající strana býti zkrácena, a kromě toho musí se k ní připojiti všecky doklady, kterých se strana dovolává (§ 18). V tomto svém prvém podání může strana udati vedle úřadu správního také osoby třetí, jimž by vzešla škoda tím, kdyby naříkané rozhodnutí nebo nařízení správního úřadu zrušeno bylo (§ 19). Stížnosť, jakož i všecky její přílohy musí se též v jednom opisu podati. Jsou-li též spolužalované strany udány, musí býti tolik opisů stížnosti a příloh, aby každá strana dostati mohla po jednom exempláři (§ 20).

Stížnosti, které se nehodí ku řízení před správním soudním dvorem buď pro očividnou nepříslušnosť, pro zmeškání zákonné lhůty, nedostatek formálních náležitostí nebo legitimace stěžovatelovy, mají se bez výminky odmrštiti. Podobně stane se s oněmi stížnostmi, které mají za předmět záležitosť již právoplatně rozhodnutou (rem judicatam). Má-li stížnosť toliko formální chybu §§ 18. a 20., může se vrátiti stěžujícímu s vyzváním, aby ji během určité neprodlužitelné doby opravil. Nepodá-li pak stěžovatel opravenou stížnosť během této doby, zastaví se další řízení (nál. ze dne 18. března 1889 č. 1009 sb. Ex. č. 2305). Byla-li stížnosť odmrštěna, má se o tom úřad správní, proti kterému směřovala, vyrozuměti (§ 21).

Stížnosť náležitě vypravenou a u správního soudního dvoru v čas podanou, dodá tento i s přílohami úřadu správnímu, po případě i spolužalovaným stranám s vyzváním, aby v době mezi 14 až 60 dny podaly protispis (§ 22). Protispis dvojmo i s přílohami podaný, dodá se na to

stěžovateli, aby podal během 30 dnů repliku, ač uzná-li toho správní soudní dvůr potřebu. Podobně se to má i s duplikou (§§ 23 a 24). Nebyl-li některý z těchto spisů podán, nezastavuje se tím další řízení (§ 25). Před ústním líčením může správní soudní dvůr ku lepšímu objasnění věci naříditi výslech stran neb i úřadu (§ 26) a má zvláště na to zřetel vzíti, aby bylo poskytnuto právo hájiti své zájmy i těm účastníkům, kteří sice nejsou spoluobžalováni, avšak rozhodnutím správního soudního dvoru mohli by býti ve svých právech zkráceni (§ 27).

Po tomto přípravném řízení stanoví předseda správního soudního dvoru den ku veřejnému a ústnímu líčení, k němuž obešle jak zúčastněný správní úřad, tak i strany (§ 28). Veřejnosť se vylučuje, usnese-li se na tom soudní dvůr, z důvodů mravnosti a veřejného řádu; než v případě tom může každý účastník žádati za připuštění 3 důvěrníků (§ 29). Správní úřad zastupuje vyslanec onoho ministerstva, proti jehož rozhodnutí stížnosť jest podána, nebo v jehož obor působnosti záležitosť ta náleží. Byla-li podána stížnosť proti rozhodnutí správního úřadu zemského, okresního neb obecního, vyšle tento svého zástupce (§ 30). Strana může se zastupovati sama nebo dáti se zastoupiti advokátem (§ 32). Nedostavil-li se účastník nebo jeho zástupce, provede se ústní líčení v jich nepřítomnosti (§ 34). Odročiti může se líčení toliko ku souhlasnému návrhu všech stran zúčastněných nebo nelze-li v započatém líčení pro nepřekonatelnou překážku pokračovati (§ 35).

Má-li předseda senátu za to, že záležitosť jest již dosti objasněna a věc způsobilá k tomu, aby rozhodnuta byla, prohlásí řízení za skončené a senát radí se pak o rozsudku tajně, o kteréž poradě sepíše se protokol (§ 36 a § 42). Rozsudek vynáší se absolutní většinou hlasů. Předseda hlasuje naposled (§ 37). Rozsudek, který musí obsahovati hlavní důvody rozhodovací, vynese se ústně hned ještě v témž sezení, nebo v některém nejblíže příštím, které se musí však zúčastněným stranám oznámiti. Rozsudky vynášejí se jmenem císaře, musí obsahovati jmena všech členů senátu a musí podepsány býti předsedou a zapisovatelem. Důvody rozsudku mají se doručiti stranám co nejdříve (§ 39). Byla-li stížnosť zamítnuta, může správní soudní dvůr uložiti straně, aby nahradila útraty s řízením spojené, jež vymáhají se pak exekucí politickou (§ 40), čímž však není vyloučeno dobývati náhradu cestou soudní, ač byla-li přiřknuta eráru a nikoli straně jiné (nál. nejv. s. ze dne 17. listopadu 1880 č. 12932 čas. »Jur. Blätter« z r. 1881 č. 81). Mimo to může správní soudní dvůr uložiti nejen stranám, ale i zástupcům jich, kteří by schválně proti jasnému znění zákona stížnosti podávali, peněžitou pokutu od 5 do 1000 zl. ve prospěch fondu chudinského toho místa, kde bydlí naříkatel (§ 41). Tato pokuta může býti též uložena advokátovi, který stížnosť toliko podepsal (plen. nál. ze dne 20. května 1889 č. 1989 sb. Ex. č. 2410).

Strany může zastupovati před správním soudním dvorem každý advokát, který jest oprávněn v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených strany zastupovati (§ 45).

Dvůr soudní státní.

I. Pojem a složení.

Byla-li na některého ministra vznesena dvoutřetinovou většinou hlasů všech přítomných poslanců některé sněmovny pro porušení ústavy říšské nebo zemské, nebo jiného zákona obžaloba, jest ku projednání

této obžaloby příslušným t. zv. státní soudní dvůr (§ 17 zák. ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z.).

Tento státní soudní dvůr sestavuje se způsobem tímto: Každá z obou sněmoven rady říšské zvolí na dobu 6 roků po 12 nezávislých, zákona znalých státních občanů, z nichž žádný však nesmí býti členem některé sněmovny. Takto zvolených 24 členů zvolí si ze svého středu předsedu. Byla-li obžaloba skutečně vznesena, má o tom předseda té sněmovny, která se na obžalobě usnesla, zprávu podati předsedovi státního soudního dvoru. Tento svolá ihned členy státního soudního dvoru do Vídně, kteří si zvolí ze svého středu soudce vyšetřujícího, jemuž přísluší táž práva, jako řádnému soudci vyšetřujícímu dle řádu trestního. Tento soudce může tudíž buď sám vyslýchati svědky a znalce, nebo je dáti řádným soudem vyslechnouti. Úředníci, které vyslýchá státní soudní dvůr nebo jeho vyšetřující soudce, jsou sproštěni povinnosti zachovávati úřední tajemství. Předběžné vyšetřování nesmí trvati déle 6 měsíců (§ 17 jmen. zák.). Má-li vyšetřující soudce státního soudního dvoru za to, že záležitost trestní jest již dostatečně objasněna, vyrozumí o tom předsedu státního soudního dvoru, který ustanoví den ku hlavnímu líčení, jenž se pak oznámí jak žalobci, tak obžalovanému. Obžalovaný může si vzíti jednoho nebo více obhájců (§ 18). Sněmovna, která se na obžalobě usnesla, zvolí sobě ku hájení obžaloby ze svého středu tři členy (§ 15 jmen. zák.). Jak žalobce, tak obžalovaný má právo, aby zamítl po 6 členech státního soudního dvoru bez udání důvodů, však tím způsobem, aby polovice zbylých členů byla zvolena jednou a druhá polovice druhou sněmovnou. Neužije-li jedna nebo druhá strana vůbec nebo ne v úplném rozsahu práva zamítacího, vyloučí se členové státního soudního dvoru losem, při čemž však vždy třeba přihlížeti k tomu, aby polovina zbylých členů byla z jedné, a polovina z druhé sněmovny. Předseda státního soudního dvoru může býti zamítnut, nesmí však býti vylosován. Byl-li zamítnut, musí si zbylí členové zvoliti ze svého středu předsedu nového (§ 19).

II. Řízení.

Hlavní líčení před státním dvorem soudním jest veřejné a ústní. Ku platnému vynesení rozsudku jest třeba, aby 10 členů celému hlavnímu přelíčení nepřetržitě přítomno bylo. Soudcové rozhodují úplně dle svého volného uvážení. Předseda účastní se vždy hlasování, které se děje tajně ballotáží, t. j. černou a bílou kuličkou (§ 20 jmen. z.). Ku nálezu odsuzujícímu třeba jest většiny dvoutřetinové všech přítomných soudců. Byl-li obžalovaný odsouzen, jest v rozsudku uvésti všecky skutečnosti, které se považují za prokázané, jakož i důvody trestnosti (§ 21 jmen. z.). Proti výroku státního soudního dvoru není odvolání (§ 25 jmen. z.). Po vynesení rozsudku může císař uděliti odsouzenému milosť toliko ku návrhu oné sněmovny, která se usnesla na obžalobě (§ 29 jmen. z.).

S řízením před státním soudním dvorem mohou se spojiti též:

a) řízení trestní pro činy vytknuté v zákoně trestním, usnesla-li se na tom ona sněmovna, která obžalobu podala, a souvisí-li tyto činy trestné s úředními funkcemi obžalovaného. V tomto případě jest pak užiti hmotného práva trestního (§ 8 jmen. z.). Jinak postoupí se trestní řízení soudům řádným (§ 5 jmen. z.);

b) řízení o náhradu škody, kterou způsobil obžalovaný buď státu nebo soukromníku a to tehdy, je-li znám obnos škody a osoba, které

škoda způsobena byla. Jinak musí se odkázati poškozený na pořad práva soukromého a příslušným jest pak řádný soud, což jest výjimkou z ustanovení dvor. dekr. ze dne 14. března 1806 č. 578 sb. z. s., dle kterého nelze úředníky pro činy úřední žalovati pořadem práva soukromého (§ 24 jmen. zák.).

Dvůr účetní nejvyšší.

I. Pojem.

Nejvyšší účetní dvůr jest úřad přímo císaři podřízený, na ministerstvech úplně nezávislý, který provádí kontrolu veškerého státního hospodářství (§ 6 cís. nař. ze dne 21. listopadu 1866 č. 140 ř. z.). Nejvyšší účetní dvůr nastoupil na místo dřívějšího účetního úřadu kontrolního. (§ 2 jmen. nař.)

II. Obor působnosti.

Nejvyšší účetní dvůr nemá se při předložených jemu účtech omezovati pouze na číselnou jich správnost, nýbrž má hlavní zřetel obraceti na celkové hospodaření státním jměním. Jemu jest dále posuzovati při stanovení účtů o příjmech a vydáních, jakož i o přírůstku a úbytku státního jmění, zdali se účetní výsledky shodují se stávajícími předpisy správními (§ 7 jmen. nař.). Nejvyššímu účetnímu dvoru podléhají všecky účty o příjmech a vydáních úřadů státních a o veškerém státním majetku, vyjímaje ten, který záleží v penězích. Nejvyšší účetní dvůr může si také dáti předložiti účty oněch ústavů, společností, nadací, fondů atd., které požívají dotací nebo podpor státních, dále pak ústavů a fondů takových, které sice nejsou ani dotovány ani podporovány státem, které však jsou spravovány úředníky státními. Účtů předkládati nemusí pouze ony instituce a ústavy, které dle svých stanov nebo dle zvláštních smluv k tomu povinny nejsou, dále pak ministerstva a ústřední úřady o svých fondech disposičních a o penězích určených pro tajné výdaje (§ 8). Shledá-li nejv. účetní dvůr při zkoušení účtů číselné nesprávnosti, má si od úřadu, který účet předložil, vyžádati vysvětlení a nesprávnost odstraniti. Není-li to možno ani takovým způsobem, ani za spolupůsobení ministerstva, má se záležitost celá předložiti ku nejvyššímu rozhodnutí, vyjímaje případ, že by se jednalo o překročení ustanovení zákona finančního, t. j. stanoveného státního rozpočtu, který se pak musí projednati cestou ústavní při předložení účetní závěrky (§ 9 jmen. nař.). Nejvyšší účetní dvůr má péči míti o to, aby kontrola byla co možná jednoduchá a snadná, a má tudíž všechny úřady správní bez rozdílu přidržovati k tomu, aby nařízení jeho v tomto směru šetřily. Týká-li se toto nařízení jednacího řádu úřadu správního a jemu podřízených účetních úřadů a pokladen, má se nejvyšší účetní dvůr dohodnouti o tom se správními úřady ústředními. Naopak, chtějí-li správní úřady nějakou změnu ve státním účetnictví nebo předpisech pokladničních zavésti, které by mohly míti vliv na kontrolu, mohou tak učiniti pouze na základě dohodnutí se s nejvyšším účetním dvorem. Nelze-li však v obou případech shody docíliti, předloží se záležitost císařskému rozhodnutí (§ 10).

Nejvyšší účetní dvůr jest oprávněn vysílati své zástupce do jednotlivých oddělení účetních úřadů správních, aby se přesvědčil o řádném jich řízení; výsledky mají se sděliti praesidentu nejvyššího účetního dvoru. Kde toho vyžaduje prospěch státní, má nejvyšší účetní dvůr naříditi pokladniční skontrování a likvidaci (§ 11). Zemské a jim podřízené úřady mají ve věcech účetní kontroly nařízení nejvyššího účetního dvoru šetřiti. Správní úřady

jsou povinny na požádání nejvyššího účetního dvoru všecky potřebné účetní doklady a spisy tomuto předložiti, aby provedena mohla býti účetní a hospodářská kontrola (§ 12).

Úřady správní mají po uplynutí jednoho roku nejvyššímu účetnímu dvoru předložiti všecky výkazy o hospodaření v dotyčném správním roce jak co do příjmů, tak co do vydání a sice pro běžící a uplynulý rok zvlášť i s nedoplatky, které zbyly koncem roku. Z těchto podání vyhotoví nejvyšší účetní dvůr:

a) celkový hospodářský výkaz o všech příjmech a vydáních státních, aby se mohly srovnati celkové příjmy a vydání státní, aby vyšetřen býti mohl přebytek nebo deficit a způsob, jakým tento byl uhrazen (§ 13 lit. *a*). Z celkového pak výkazu hospodářského za rok poslední a předposlední utvoří se:

b) ústřední účetní závěrka za předposlední rok a srovná se, zda se shodují jednotlivé sumy se státním rozpočtem pro předposlední rok stanoveným. Shledají-li se neshody, má správní úřad předložiti účetní závěrky a vysvětliti, jak difference povstaly (§ 13 lit. *b*).

Ústřední účetní závěrka za správní rok má se předložiti během následujícího roku ku zkoumání, jak to ústava předpisuje (§ 14). Nejvyšší účetní dvůr musí ku konci každého roku podati zprávu císaři o své činnosti a připojiti k ní návrh na zavedení lepšího hospodářství státního (§ 15).

III. Sestavení nejvyššího účetního dvoru.

Nejvyšší účetní dvůr skládá se z předsedy, místopředsedy jako jeho náměstka, z potřebného počtu dvorních radů, dvorních tajemníků, účetních radů a úředníků manipulačních (§ 16). Předsedu, místopředsedu, dvorní rady a dvorní sekretáře jmenuje císař. Ostatní místa obsazují se sborem nejvyššího účetního dvoru. Nárok na místo dvorního rady má pouze ten, kdo po více let prospěšně působil u správního úřadu; místa dvorních tajemníků a účetních radů mají se obsazovati úředníky z různých účetních oddělení správních úřadů (§ 17).

Předseda nebo místopředseda účastní se porad ministerských ve všech případech, kde se jedná o obor působnosti nejvyššího účetního dvoru (§ 19).

Edikty.

Ediktem rozumí se všeobecně veřejné vrchnostenské návěští. Tento pojem měl v právu římském (edicta magistratuum, praetorum, perpetua atd.) a ještě ve středověku a starším novověku (edikt nantský, 1598, a posud platící rak. Editto di navigazione, 1774) mnohem větší a rozsáhlejší význam než v době přítomné.

I. Druhy.

Edikty vydávají se buď ku návrhu stran nebo z povinnosti úřední a dělí se dle toho na:

1. veřejná vyzvání všeobecně znějící, která směřují buď

a) k účastenství při úředním jednání, jež v zájmu třetích osob má se předsevzíti (dražební edikty, § 320 a n. s. ř., §§ 277, 278 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z., dr. ř. ze dne 15. července 1786 č. 565, § 15 zák. ze dne 10. června 1887 ř. z. č. 74, d. dv. kanc. ze dne 14. září 1815 pol. sb. z. sv. 43 č. 101 a výn. min. fin. ze dne 4. března 1878, č. 2702 ve příčině nuceného vymáhání daní);

b) buď ku vyšetření pravé povahy skutkové (edikty v řízení proti nezvěstným, zák. ze dne 16. února 1883 ř. z. č. 20);

c) neb k uznání již stávajícího faktického stavu, aby odvráceny byly nepředvídané právní ujmy (edikty o prodloužení moci otcovské nebo poručenské, §§ 172, 251 o. o. z., o šílenství, blbosti nebo marnotratnictví § 273 o. o. z.)

2. zvláštní veřejná vyzvání

a) interesentů, jichž osoba blíže určena není, aby ohlásili své nároky a práva v určité lhůtě s tím účinkem, že opomenuté ohlášení dle stávajících předpisů ujmu právní za následek míti může (edikty o nalezených nebo skrytých věcech, §§ 390, 397 o. o. z.; v řízení konkursním §§ 67, 202, 104, 189, 214, 251 konk. ř.; při vyšetření zadlužení pozůstalosti, § 813 o. o. z., §§ 133, 134, cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 ř. z. č. 208, dv. d. ze dne 31. prosince 1801 sb. z. s. č. 549; při navrácení notářských kaucí, § 29 not. řádu; ku svolání dědiců §§ 24, 128, 129, 131, 139, 140, 142 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 ř. z. č. 208: při amortisacích; při amortisaci starých pohledávek zástavních, § 119 knih. ř.; při depuraci starých deposit, výn. min. fin. ze dne 18 září 1874 č. 12320; v řízení opravném, §§ 5, 6, 4, 23 zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z.; při zakládání knih železničních, zák. ze dne 19. května 1874 ř. z. č. 70; při ohlášení určitých živnostenských podniků, §§ 27—31 živ. ř.; při ohlášení lesních služebností, min. nař. ze dne 31. října 1857 č. 218 ř. z.; v záležitostech práva vodního; při dražbách realit v Tyrolsku, dv. d. ze dne 19. listopadu 1839 č. 388 sb. z. s.);

b) vyzvání určitých osob, aby obhájily po případě ku platnosti přivedly jisté právní nároky v určité lhůtě, jinak že je stihne ujma právní (edikty o žalobách pro zlomyslné opuštění manžela, § 115 o. o. z.) a vyzvání nepřítomných ve sporném řízení (vlastní ediktální obeslání, § 391 s. ř., § 512 záp. hal. s. ř., dv. d. ze dne 18. května 1790 sb. z. s. č. 23). Poslední způsob ediktů předpokládá, buď, že pobyt předvolaného znám není, nebo že obsílka nemohla býti jemu doručena. Pohledávky, jichž žalovatelnosti zákonem pod ztrátou jich lhůta jest ustanovena, nemohou po uplynutí této lhůty ani námitkou ku platnosti přivedeny býti (roz. nejv. s. dv. ze dne 30. ledna 1861 č. 11876, sb. »Gl. U.« č. 1268).

Také ve trestním řízení vydávají se edikty a to dle § 376 tr. ř. ohledně podezřelých předmětů u obviněného nalezených, jsou-li vlastníci jich neznámí; dle § 424 tr. ř. v řízení pro neposlušnost proti nepřítomným a uprchlým a konečně dle § 431 tr. ř. o zavedení práva stanného. Dle § 138 voj. tr. z. přetrhuje předvolání obviněného ediktem promlčení.

II. Vyhlašování.

Vyhlašování ediktů a jiných výnosů, jež veřejně mají býti oznámeny, děje se zpravidla přibitím na úřední tabuli a uveřejněním v časopise pro úřední vyhlášky určeném (§ 219. jur. norm., § 132. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208. ř. z., § 110. min. nař. ze dne 17. března 1855 č. 52. ř. z., §§ 424., 431. tr. ř.). Soudní edikty, které dle předpisů zákonných v novinách musí býti vyhlášeny, mají v těchto třikrát býti uveřejněny (d. dv. kanc. ze dne 29. prosince 1835 pol. sb. z. sv. 63. č. 187.). Edikty o dražbách nemovitostí mají rovněž v úředním listu býti vyhlášeny (dv. d. ze dne 7. července 1847 sb. z. s. č. 1073.). K uveřejňování úředních vyhlášek určeny jsou tyto časopisy: pro Dolní Rakousy a ostatní korunní země »Wiener Zeitung«, dále pro Dolní Rakousy (k ohlašování vkladů do rejstříku obchod-

ního) ještě »Presse« a »Gerichtshalle«; pro Horní Rakousy »Linzer Zeitung«; pro Solnohrady »Salzburger Zeitung«; pro Čechy »Pražské noviny« a »Pražský Denník«; pro Moravu »Brünner Zeitung«; pro Slezsko »Troppauer Zeitung«; pro Štyrsko »Grazer Zeitung«; pro Korutany »Klagenfurter Zeitung«; pro Krajinu »Laibacher Zeitung« a »Triester Tagblatt«; pro německé Tyroly »Bote für Tirol und Vorarlberg« a pro dřívější Trientský kraj »Gazzetta di Trento«; pro Vorarlbersko »Vorarlberger Landeszeitung«; pro Přímoří »Osservatore triestino« a »Triester Zeitung«; pro Halič, a to pro soudní dvory

a) Krakov, Přemysl a Zločov: »Gazeta lwowska« a »Prawnik«;

b) Jaslo: »Gazeta lwowska« a »Przegląd sądowy i administracyjny we Lwowie«;

c) Lvov, Břežany, Nový Sandec, Sanok, Stanislav, Tarnov a Tarnopol: »Gazeta lwowska«;

d) Kolomyja: »Gazeta lwowska« a »Powiatowy dziennik urzędowy c. k. starostwa w Kolomyi«; Řešov, Sambor a Wadovice: »Gazeta lwowska«; pro Bukovinu »Czernowitzer Zeitung« a pro Dalmacii »Objavitelj dalmatinski« a »Avvisatore dalmato«.

Nař. min. sprav. ze dne 9. prosince 1860 č. 11.388. obsahuje podrobná ustanovení o sdělání ediktů určených pro úřední list »Wiener Zeitung«.

III. Útraty.

Útraty uveřejňování ediktů v časopisech nese zpravidla ta strana nebo její plnomocník, která svým zakročením podnět dala k úřednímu vyřízení neb nařízení, při čemž nárok na náhradu proti straně druhé neb třetí osobě zůstává jí zachován; požívá-li však strana ku zapravení útrat ediktálních povinná práva chudých, zapraví se tyto útraty ve sporném řízení z pokladny státní jako záloha, pokud jde o edikty ve příčině zřízení opatrovníka nemajetným šílencům nebo blbcům a prodloužení poručenství nad plnoletými nemajetnými poručenci, mají se tyto útraty zapraviti z pokladny státní, aniž by se však znamenaly a dodatečně hradily (nař. min. fin. ze dne 8. února 1853 č. 110. ř. z.). Zapravení těchto útrat děje se z paušále úředního. Dle § 132. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208. ř. z. zapravují se poplatky za vyhlášení ediktů, jež dle §§ 128. a 131. jmen. pat. se vydávají, z příslušné pozůstalosti neb vydává-li se edikt jen ohledně jednotlivých částí pozůstalosti, z těchto částí. Nař. min. sprav. ze dne 16. prosince 1888 č. 21.465. resp. ze dne 28. srpna 1889 č. 16.480. obsahují modality ohledně zapravení inserčních poplatků za edikty ve příčině starých deposit uveřejněné v úředních novinách pražských a vídeňských. Dle těchto má ten, jenž z provedeného řízení ediktálního nabyl prospěchu majetkového, inserční výlohy poměrnou částí zapraviti.

IV. Poplatky.

Žádosti za vyhlášení veřejných dražeb a podání ku soudům civilním, ve kterých se o vyhlášení ediktů žádá, nebo ku jichž řádnému vyřízení vyhlášení takové jest nutno, podléhají poplatku 1 zl. za první arch a 36 kr. za každý další arch, resp. 12 kr., jestliže sporný předmět 50 zl. nepřevyšuje (p. s. 43. a popl. z. a § 21. zák. ze dne 29. února 1864 č. 20. ř. z.).

V. Tresty.

Stržení nebo jakékoliv poškození úředních vyhlášek (návěstí) tresce se dle § 315. tr. z. jako přestupek.

Embargo.

I. Pojem.

Embargo jest prozatímní státem nařízené obstavení lodí ve přístavech a na břehu se nacházejících.

II. Právo mezinárodní.

1. Embargo nastati může z různých příčin: buď předchází hrozící válce, neb jest prostředkem ochranným, očekává-li se vypovězení války. Jakmile válka vypukla, změní se embargo prozatímní v definitivní. V tomto případě jeví se býti embargo jaksi prozatímní konfiskací učiněnou s výhradou, že konfiskovaný majetek se vrátí, kdyby nade vše očekávání s války sešlo. Embargo prohlásiti může jen nejvyšší moc státní.

2. Embargo jest prostředkem ku provádění represalií, a ve případě tomto použiti se může všech zásad mezinárodních, které pro repressalie jsou v platnosti.

3. Embargo může směřovati nejen proti nepřátelským lodím a majetku, sloužícím za náhradu válečnou, nýbrž i proti lodím národním, potřebuje-li jich správa státní ku dopravě válečného materiálu a mužstva, konečně i proti lodím neutrálním, jestliže moc embargo provádějící neuznává zásady neutrality mírem pařížským dne 30. března 1856 umluvené. V listině o tomto míru zřízené nebylo embargo výslovně na lodi neutrální rozšířeno, avšak nepřípustnosť jeho vyplývá ze směru úmluvy, která měla za účel chrániti obchod mocí neutrálních před svízely válečnými. Loď válečná, která je ustanovena k tomu, aby vykonávala embargo, sluje strážce embarga čili embargadeur.

III. Embargo může býti prohlášeno též z příčin státoprávních, a jmenovitě z důvodů politiky hospodářské na př. za účelem zákazu vývozu nebo z příčin bezpečnostních. Viz čl. Blokáda.

Emfyteusis.

I. Část všeobecná.

Když zrušeno v Rakousku nevolnictví, byl poměr poddanský upraven zejména patenty ze dne 1. září r. 1781 č. 23 a 24 sb. z. s. pro slovanské a německé země, až události r. 1848 poměry tyto úplně přetvořily. Cís. patent ze dne 7. září 1848 zrušil poddanství a vrchnostenský poměr a všechny zákony k tomu se vztahující prohlásil za neplatné; dále měly býti zrušeny všechny požitky a dávky, které zakládaly se na smlouvách emfyteutických aneb vůbec na poměru děleného vlastnictví.

Stubenrauch řeší otázky, zda-li budoucně má ještě místo takové dělené vlastnictví a dále jaké dávky vymíniti si může v tomto případě vrchní vlastník, tím způsobem, že na první otázku odpovídá kladně, poněvadž toho nezakazuje ani patent ze dne 7. září 1848 ani jiný pozdější zákon; pokud se pak týká druhé otázky, tu připomíná, že nejsou v té příčině sice žádná zákonná ustanovení, že však duch všech těchto vyvazovacích předpisů k tomu poukazuje, že nutno tu klásti mnohá obmezení, která i z hlediska hospodářského rozvoje jsou oprávněna. Vycházeje z toho hlediska tvrdí Stubenrauch, že jenom stipulace stálých nevyvazitelných závazků budoucně je zapovězena, aby snad pozemková břemena, jež s tak velikým nákladem byla zrušena, znova nevznikla; neboť i patent ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z., jednající ovšem jenom o odstranění služebností výslovně ustanovuje, že nelze v žádném případě vymíniti si jejich nevyvazitelnosť, a že by ustanovení takové pokládáno bylo za neplatné

a za nedoložené. Zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. ve čl. 7. ustanovuje dále, že každý závazek a plnění, jimiž stiženy jsou nemovitosti následkem děleného vlastnictví, jsou zrušitelna a že v budoucnosti nemůže žádná nemovitosť takovými nevyvazitelnými závazky obtížena býti. Z ustanovení tohoto zákona jasně vysvítá, že jest možno, založiti emfyteutický právní poměr, leč pouze potud, pokud jest zrušitelným.

II. Právní účinky.

1. Emfyteusis zakládá, je-li tu platný titul právní, jenom osobní právo proti zavázané osobě, nikoliv však věcné právo proti osobám třetím.

2. Může však nabyti povahy věcného práva a působí pak i proti třetím osobám, byla-li vložena do veřejných knih (§ 1126 o. o. z.).

3. Odvádí-li se prostě stále nájem aneb roční renta z nějakého pozemku, nelze z toho již souditi, že by vlastnictví bylo již rozděleno. Ve všech případech, kde není jasně zřejmo, že právo vlastnické je odděleno od práva požívacího, jest pokládati řádného držitele za úplného vlastníka. (Rozh. ze dne 14. listop. 1883 č. 12278, sb. 9655; ze dne 27. bř. 1862 č. 1612, sb. 1501.)

4. Práva vrchního vlastníka a vlastníka požitků upravena jsou tím způsobem, že každý může svým dílem nakládati tak, aby tím nerušil práv druhého (§ 363 o. o. z.). Každý z nich je oprávněn svůj díl pořadem práva pohledávati, jej zastaviti a za živa nebo na případ smrti zciziti (§ 1127, 1128 o. o. z.). Dle roz. ze dne 8. května 1866 č. 4268, sb. 2490 bylo-li zcizení práva požívacího beze svolení vrchního vlastníka smlouvou zapovězeno, působí zápověď tato i proti třetím osobám. Ovšem lze rozhodnutí tomu rozuměti jen v ten smysl, že tento zákaz působí proti třetím osobám jen tehdy, je-li z knih zřejmý, neboť jinak jest každá třetí osoba, pokud jednala bona fide, chráněna v nabytých svých právech.

III. Daně.

1. Daň pozemková.

Ve příčině otázky, zda-li povinen je vrchní vlastník anebo emfyteuta platiti daň, dáno na vědomí berním úřadům, že stálý poživatel, tedy emfyteuta, má platiti daň na emfyteutický pozemek připadající, že však může se hojiti za to na dominiu nebo na někom třetím, kdo smlouvou k tomu je zavázán; je li náhrada tato sporna, musí se dobývati pořadem práva. (Dekr. dvor. kanc. ze dne 11. března 1823 č. 259 prov. sbír. z. pro Štýrsko.) Toto ustanovení nemá nyní praktického významu.

2. Daň domovní.

Emfyteuta musí platiti státní správě daně ze všech pozemků a stavení, jichž v užívání má, ovšem že mu zůstává volno žádati úplnou nebo částečnou náhradu na tom, kdo k ní je zavázán. (Dekr. dvor kanc. ze dne 31. května 1822 č. 595 prov. sb. z. pro Moravu a Slezsko.) Dle základních zásad třídní a domovní daně má příslušnou daň zaplatiti stálý poživatel. Na něm hojí se státní správa, poněvadž on stále má v držení předmět dani podrobený. Nehledíc k tomuto ustanovení zůstávají soukromé smlouvy a stipulace nedotknuty. (Dekr. dv. kanc. ze dne 31. července 1823 č. 1662.)

3. Daň z příjmů:

Emfyteutické dávky, které byly zákonem ze dne 7. září 1848 prohlášeny za vyvazitelné, musí se dle § 5. pat. ze dne 4. března 1849 odváděti dále až do vyvazení. Dle toho zůstává až do toho okamžiku emfyteutické vlastnictví mezi vrchním vlastníkem a držitelem požitků rozděleno a trvá

i dále nárok na rozdělení výnosu z něho. Emfyteuta požívá celý majetek sám a odvádí vrchnímu vlastníku přiměřené nájemné. Tuto činži má vrchní vlastník pokládati za část pozemkové renty jemu patřící a nikoliv za úrok z kapitálu, jejž pozemek representuje. Poněvadž pak daň z příjmu předepisuje se z této činže a nikoliv z pozemkové renty, která stížena je daní pozemkovou, není proto oprávněn poživatel, aby sobě z činže této srazil obnos na daň z příjmu vypadající; rovněž nemůže býti vrchní vlastník přinucen, aby přiznal tento příjem za účelem vyměření daně z příjmů.

Jsou-li emfyteutické dávky vyvazeny, dělené vlastnictví zrušeno a jestliže dosavadnímu vrchnímu vlastníku poskytnuta byla renta až do doby, kdy vyvazovací kapitál zapraven bude, nemá bývalý emfyteutický držitel práva na 5% srážku z vyšetřené renty, neboť jemu vyhražena je předpisy o pozemkovém vyvazení dle §§ 17. a 19 nejv. pat. ze dne 4. března 1849 srážka $33\frac{1}{2}\%$ z vyšetřené ceny vyvazených dávek emfyteutických, a tím poskytnuta jemu daleko větší náhrada nežli činí daň z příjmu. (Výn. fin. min. ze dne 13. prosince 1851 č. 13068 z. z. sb. norm. z r. 1852.)

4. Daň výdělková.

Emfyteutický hostinský povinen je platiti daň z výdělku. (Dekr. dv. k. ze dne 17. února 1829 č. 493 a ze dne 3. prosince 1833 č. 4143 prov. sb. z. pro Moravu a Slezsko.)

Exceptio rei iudicatae.

I. Pojem:

Exceptio rei iudicatae jest námitka, že spor byl již právoplatně rozhodnut. Jest totiž podmínkou sporu každého, že o témž nároku právním nebylo ještě právoplatně rozhodnuto (rozsudkem, soudním narovnáním neb vzdáním se před soudem učiněným).

II. Právní účinky:

1. Bylo-li o nároku právoplatně rozhodnuto, může žalovaný již dříve, než pustí se do sporu (kdykoliv před podáním odpovědi sb. »Gl. U.« č. 7383), žalobu vrátiti, poukázav na právoplatný rozsudek právě vydaný a na dřívější žalobu (rozh. ze dne 13. listopadu 1878, č. 9324 sb. »Gl. U.« č. 7205); v takovém případě jest pak nařídíti stání, a když žalobce sám od žaloby neupustí, jest vysloviti, má-li vrácení žaloby míti místo čili nic (dv. d. ze dne 15. ledna 1787, č. 621 sb. z. s., § 35 záp. hal. s. ř.). Nebyl-li vrácení obžaloby průchod dán, musí býti stanovena nová lhůta ku podání odpovědi. (Roz. ze dne 11. září 1873, č. 8953, sb. »Gl. U.« č. 5079.)

2. Ku právoplatnému rozsouzení sporu netřeba přihlížeti z úřední povinnosti (dv. d. ze dne 15. ledna 1787 č. 621 sb. z. s.).

3. Právoplatné rozhodnutí sporu namítati lze i v odpovědi na žalobu, o čemž se pak nalezne při rozhodování ve věci hlavní. (Roz. ze dne 27. června 1882, č. 2451, sb. »Gl. U.« č. 9036.)

4. Touto námitkou zabrání žalovaný vzniku nového sporu, po případě docílí pro sebe příznivý rozsudek, neboť právoplatné rozhodnutí sporu má i ten účinek, že nárok jednou ku platnosti přivedený nemůže býti opětně zažalován.

III. Náležitosti.

Má-li exceptio rei iudicatae s úspěchem býti ku platnosti přivedena, vyhledává se:

1. právoplatné rozhodnutí věci,
2. totožnosť nároku žalobního,
3. totožnosť sporných stran.

Exceptio rei iudicatae nemůže býti s úspěchem vznesena na základě nálezu, v cizině vydaného, jejž v tuzemsku nelze vykonati (rozh. ze dne 10. prosince 1891, č. 14691, časop. »Jur. Bl.« č. 11 z r. 1892); rovněž ne žaluje-li se z téhož právního důvodu na zaplacení menšího obnosu (roz. ze dne 7. ledna 1886, č. 14197, sb. »Gl. U.« č. 10882), nebo na zvýšení výživy již přisouzené (rozh. ze dne 4. července 1878, č. 3706, sb. »Gl. U.« č. 7056.). Žaloba o neplatnosť smlouvy nájemné rozdílna jest od žaloby na zrušení nájemné smlouvy (rozh. ze dne 19. dubna 1877, č. 14284, sb. »Gl. U.« č. 6457); rovněž není žaloba na spravení záznamu totožna se žalobou na spravení obstávky ku zjištění téže pohledávky (rozh. ze dne 22. července 1869, č. 7023, sb. »Gl. U.« č. 3472); rovněž jest rozeznávati žalobu hypotekární od žaloby na držitele zástavy jakožto dlužníka osobního podané (rozh. ze dne 16. června 1857, č. 5915, sb. »Gl. U.« č. 1024). Žalobu alimentační, kterou manželka podala na manžela a která neměla výsledku, může tato znovu podati na jeho dědice (roz. ze dne 11. ledna 1870, č. 14859, sb. »Gl. U.« č. 3653); totožnosť stran nezrušuje se vstoupením zástupce do sporu (roz. ze dne 11. února 1869, č. 11967, sb. »Gl. U.« 3286); exceptio rei iudicatae není však podmíněna tím, aby sporné strany také v těchže úlohách vystupovaly (roz. ze dne 2. května 1878, č. 10231); konkursní podstata a úpadce platí ohledně exceptio rei iudicatae za tutéž osobu (roz. ze dne 15. června 1859, č. 2380, sb. »Gl. U.« č. 808).

Literatura:

Unger, Systém, II. sv. str. 615; Menger, Systém, Vídeň 1876; Canstein, Lehrbuch des österr. Civilproceßrechtes, Berlin 1893.

Exceptio rei non sic, sed aliter gestae.

Kdo ve sporu civilním skutečnost nějakou uvádí, jest povinen ji dokázati, ať jest žalobcem či žalovaným; neučiní-li tak, nelze skutečnosť tu pokládati za pravdivou, pokud ji odpůrce popírá (§ 104. s. ř.; § 170. západohal. s. ř.). Toto popírání může záležeti v tom, že odpůrce tvrzení strany druhé prostě popře, nebo že uvede nové skutečnosti, jimiž tvrzení strany druhé se vyvrací. Popírání prvé sluje jednoduchým, druhé motivovaným (qualifikovaným) odporem čili exceptio rei non sic, sed aliter gestae. Odpor motivovaný není pravou obranou, nýbrž pouhým popřením základu žalobního spojeným s tvrzením, že věc nepřihodila se tak, jak udává strana druhá, nýbrž jinak. Jak při odporu jednoduchém, tak při motivovaném musí odpůrce dokázati skutečnosti jím tvrzené (roz. ze dne 28. března 1872 č. 15.418. sb. »Gl. U.« č. 4538.); použije-li však strana tohoto obranného prostředku tím způsobem, že uvede samostatné skutečnosti, které právo její zakládají, nastane změna průvodního břemene, jak zřejmo na př. z roz. ze dne 28. června 1864 č. 4762. sb. »Gl. U.« č. 1936. a ze dne 11. června 1873 č. 5741. sb. »Gl. U.« č. 5006. Dle roz. ze dne 5. dubna 1882 č. 3251. sb. »Gl. U.« č. 8949. má žalovaný, který sice připouští, že obnos jistý obdržel, ale zároveň namítá, že nemusí jej vrátiti, poněvadž mu nebyl obnos ten zapůjčen, jak žalobce tvrdí, nýbrž darován, darování to dokázati, kdežto žalobce zde zápůjčku dokazovati nemusí. Roz. ze dne 3. května

1887 č. 4259. sb. »Gl. U.« č. 11.569 hájí však mínění opáčné. Žaluje-li se na zaplacení ceny trhové, jest na žalovaném, aby dokázal, že smlouva trhová uzavřena byla na dluh. (Roz. ze dne 25. dubna 1888 č. 3716. sb. »Gl. U.« č. 12.160.)

Literatura: Unger, Systém II. sv. str. 472. násl. 574. násl., Menger: Systém, Vídeň 1876; Canstein: Lehrbuch des österr. Civilprocessrechtes, Berlín 1893.

Exekuce (v právu soukromém).

I. Pojem.

Exekuce jest provedení nároků soukromoprávných na základě zákonných předpisů o donucení za intervence soudní. Soudní řád stanoví pro exekuci tyto zásady:

1. Exekuce předsevezme se jen ku návrhu osoby oprávněné.

2. Řízení kontradiktorické jest vyloučeno; jsou-li tu zákonné podmínky, povolí a provede se exekuce, aniž by byl dlužník slyšen.

3. Žádati za exekuci mohou obě sporné strany (i žalovaný pro útraty sporu jemu přisouzené), jakož i jich právní nástupci. Dle Ulmanna musí nástupce, žádá-li za exekuci, listinami veřejnými (ve smyslu § 4. not. ř.) sukcessi v právo svého předchůdce prokázati, leč panující prakse připouští exekuci i při postupu (cessi), byla-li sukcesse prokázána pouze listinami soukromými, v náležité formě zřízenými (§ 114. s. ř.).

4. Za exekuci lze žádati teprve po uplynutí lhůty ku plnění stanovené. Žádosti za exekuci před uplynutím této doby podané jest zpravidla zamítnouti. Dle jiného názoru nemá se žádost za exekuci před uplynutím této lhůty podaná zamítnouti, nýbrž uplynutí lhůty této vyčkati.

5. Za exekuci žádati lze kdykoliv. Výjimky z této zásady jsou: V řízení upomínacím lze za exekuci žádati jen do 6 měsíců po doručení platebního rozkazu (§ 16. říz. upom. zák. ze dne 27. dubna 1873 č. 67. ř. z.). Ve sporech ze smlouvy nájemní a pachtovní nelze vésti exekuci, jakmile dotyčná smlouva třeba mlčky obnovena byla (§ 22. říz. ve v. náj. (cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213. ř. z.); roz. ze dne 21. května a 22. června 1884 sb. »Gl. U.« č. 1047., č. 11.337.).

6. Za exekuci žádáno budiž písemně (dv. d. ze dne 5. dubna 1791 č. 134.). Žádost ústní připouští se na venkově (dv. d. ze dne 1. srpna 1818 č. 1481.), v řízení stručném (§ 52. říz. stručné), v řízení mandátním (§ 8. I. říz. mand.), v řízení nájemném (§ 12. říz. náj.), v řízení ve věcech nepatrných (§ 87. říz. ve v. nep.), v řízení upomínacím (§ 18. říz. upom.) a též v řízení při rušené držbě (§§ 3. a 17. cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12. ř. z.).

7. Žádost za exekuci musí býti podepsána právním přítelem v místech, kde jsou aspoň dva advokáti a ve všech případech, kde ve předchozím sporu exekvent advokátem byl zastoupen (dv. d. ze dne 30. března 1842 č. 603.).

8. Zásada, že exekuci povoliti jest bez předchozího slyšení dlužníka, prolomena jest následujícími výjimkami:

a) Žádá-li se v řízení ve věcech nájemních za exekuci na základě výpovědi prokázané jen listinou soukromou, jest za příčinou zjištění pravosti té listiny nařídíti stání, při kterém obě strany se vyslechnou a pak ve věci se rozhodne (§ 20. cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213. ř. z.).

b) Jde-li o exekuci cizozemských rozsudků (viz čl. Řízení delibační).

c) Při exekuci na základě rozsudku na alternativné plnění znějícího, má-li dlužník právo volby.

9. O povolení exekuce jest vyrozuměti exekventa ihned, exekuta při výkonu a pak i třetí osoby, jichž výkon exekuce se týká a to:

a) Povolena-li exekuce I. stupně proti obci, jest o tom zpraviti nadřízený jí sbor zastupitelský (okresní zastupitelstvo) (výn. min. z 29. dubna 1864 č. 3563.).

b) Jde-li o exekuci notářské kauce, notářskou komoru (§ 26. not. ř.).

c) Jde-li o exekuci proti ústavu vydávajícímu pod dohledem státu zástavní listy, zpraven budiž příslušný vládní komisař za účelem ochrany práv majitelů listů zástavních (zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 49. ř. z.).

d) Vede-li se exekuce na služné zeměpanských, zemských nebo městských úředníků, jest o tom podati zprávu jich představenému (§ 350. s. ř.).

e) Vloženo-li exekuční právo zástavní do knih pozemkových, sluší po vykonaném zápisu o tom knihovní interesenty zpraviti (§ 123. kn. ř.).

10. Veškeré útraty s provedením exekuce spojené povinen jest exekut exekventovi nahraditi a má jej tudíž soud ku náhradě těchto útrat odsouditi, ač-li exekvent za to žádá a útraty ty prokáže (§ 24. zák. ze dne 16. května 1874 č. 69. ř. z.).

II. Druhy exekuce.

Dle účelu dělí se exekuce na exekuci směřující ku zjištění návrhu exekventova a na exekuci směřující k uspokojení jeho.

1. Exekuce zjišťovací zjednává exekventovi právě tak jako exekuce k uspokojení směřující věcné právo ku majetku exekutovu, liší se však od posledňejší tím, že ji lze za jistých zákonných podmínek povoliti pro nárok, o kterém právoplatně ještě rozhodnuto nebylo a že při ní připouštějí se jen ony stupně exekuce, jež mají za účel zjištění (zájem a odhad). Exekuce zjišťovací má místo:

a) V řízení appellačním a to:

α) V řízení řádném, je-li spor takový, že strana v I. stolici zvítězivší až do vynesení rozsudku stolice druhé jistoty má zapotřebí (§ 259. s. ř.).

β) V řízení stručném, když proti nálezu I. neb II. stolice bezvýminečně odsuzujícímu podáno bylo odvolání (appellace), po případě dovolání (revise) neb stížnost zmateční (§ 56. říz. struč.).

γ) V řízení ve věcech nepatrných; hrozí-li straně škoda stěží nahraditelná, může jak soudce I. stolice tak i vrchní zemský soud ku žádosti strany naříditi, že má míti místo jen exekuce zjišťovací (§ 82. říz. v. v. nep.).

b) Na základě rozsudků trestního soudu o nárocích soukromoprávních, pokud rozsudek nenabyl právní moci (roz. ze dne 28. listopadu 1876 č. 14.127. sb. č. 6299., rep. nál. č. 88.).

c) Na základě nálezů v řízení delibačním vydaných a právní moci dosud nenabyvších (roz. ze dne 22. února 1888 č. 1803., sb. 12.066.).

d) Zjištění může býti povoleno též ve příčině přisouzených soudních útrat (jak v řádném tak i ve stručném řízení). (Roz. ze dne 6. listopadu 1889 č. 12.715., časop. »Ger. Zeit.« r. 1889 č. 45.; ze dne 29. února 1888 č. 2501. rep. nál. č. 140.; ze dne 27. listopadu 1883 č. 13.694. sb. 9671.)

e) Na základě rozsudků soudů živnostenských, podána-li proti nim stížnost ku řádnému soudci; připouští se tu však jen mobilární exekuce zjišťovací (§§ 68., 70., 74 zákona ze dne 14. května 1869 č. 63. ř. z.).

f) Na základě jinakých soudcovských opatření (výměrů, rozkazů platebních) má exekuce zjišťovací místo v těchto případech:

α) Ve sporu exekučním, jestliže žalovaný se ku stání nedostaví, žalobní děj dozná nebo vznese námitky, o nichž nelze ihned konečný nález vynésti (§ 298. s. ř. a dv. d. ze dne 7. května 1839 č. 358.).

β) Byl-li nařízen v řízení stručném důkaz svědky nebo znalci, pokud se žaloba opírá o listinu úplně věrohodnou (§ 55. říz. struč.); rovněž v řízení ve věcech nájemních a pachtovních (§ 12. říz. v. v. náj.) a v řízení ve věcech nepatrných (§ 87. říz. v. v. nep.).

γ) V řízení mandátním, byly-li proti vydanému rozkazu vzneseny námitky (§ 7. I. říz. mand.).

δ) V řízení upomínacím, když pro obmeškání lhůty ku podání odporu se žádá za navrácení ku předešlému stavu (§ 14. říz. upom.).

Exekucí zjišťovací lze nabyti těchto práv:

a) V řízení ve věcech nájemních a pachtovních lze na základě žaloby o dlužné nájemné nebo pachtovné si vydobýti zájemné popsání oněch předmětů, na něž se vztahuje zákonné zástavní právo pronajímatele nebo propachtovatele (dv. d. ze dne 3. listopadu 1819 č. 162. a § 1001. o. o. z.). Pronajímatel nebo propachtovatel má též právo žádati, aby dotyčné předměty přeneseny a uschovány byly u osoby třetí (roz. ze dne 23. června 1886, časop. »Ger. Halle« r. 1887 č. 31.; ze dne 20. února 1889, časop. »Ger. Halle« r. 1889 č. 21.).

b) Sequestrace statku propachtovaného ku zjištění pachtovného.

c) Zjišťovací zájem a odhad svršků má za podmínek zákonných místo na základě rozsudku právní moci nenabyvšího; rovněž i

d) záznam zástavního práva na nemovitosti (§ 38. knih. z.).

2. Exekuce směřující k uspokojení nároku exekventova může býti povolena

a) na základě výroku soudů civilních, právní moci nabyvšího (rozsudku, výměru rozhodovacího, rozkazu platebního),

b) na základě nálezů soudů trestních

α) ohledně obnosů za kauci nebo rukojemství sloužících, jež prohlášeny byly za propadlé (§ 193. tr. ř. III. odst.) a

β) ohledně nároků soukromoprávních, trestním rozsudkem poškozenému přisouzených;

c) na základě nálezů státního dvora soudního (§§ 22, 24 zák. ze dne 25. července 1867, č. 101 ř. z.) o poměrech soukromoprávních;

d) na základě nálezů soudu říšského o sporných nárocích (§ 39 zák. ze dne 18. dubna 1869, č. 44 ř. z.);

e) na základě rozhodnutí v řízení nesporném (§ 19 pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.);

f) na základě nálezův úřadů správních. Sem spadají nálezy úřadů správních o náhradě škody (roz. ze dne 31. října 1871, č. 13.074 sb. 4291), pak nálezy ohledně odškodnění nebo zajištění při expropriaci, k účelům železničním (§ 36 zák. ze dne 18. února 1878, č. 30 ř. z.); rozsudky a narovnání soudů živnostenských (§ 75 zák. ze dne 14. května

1869, č. 63 ř. z.); nálezy komise vyvazovací (roz. ze dne 18. dubna 1888, č. 4658 sb. 12.151, ze dne 13. září 1874, č. 10.089 sb. 5485); nálezy úřadův obecních ve příčině pohledávání mzdy (roz. ze dne 22. ledna 1889, č. 729, časop. »Jur. Ztg.« r. 1889 č. 22); za příčinou dobývání nákladů ošetřovacích (roz. ze dne 14. srpna 1877, č. 9874 sb. 6535); ve příčině nezaplacených daní a poplatků (roz. ze dne 22. prosince 1886, č. 14.691 sb. 11.307; ze dne 16. března 1880, č. 2947 sb. 7896; ze dne 8. ledna 1879, č. 210 sb. 7278; ze dne 12. listopadu 1878, č. 12.745 sb. 8612 a j.; ze dne 3. listopadu 1874, č. 11.644 sb. 5525; ze dne 24. března 1869, č. 2962 sb. 3355); ve příčině útrat, správním soudním dvorem fisku přiřčených (rozhod. ze dne 17. listopadu 1880, č. 12.932 sb. 8182);

g) exekuci lze dále povoliti na základě soudního smíru. Soudním smírem rozuměti jest narovnání učiněné před soudem o sporu před tímto zahájeném (dv. d. ze dne 22. června 1805 č. 735). Jen narovnání před soudem o žalobě učiněné lze exekvovati (roz. ze dne 30. dubna 1889, časop. »Not. Ztg.« roč. 1889 čís. 44), a lze narovnání takové exekvovati i tehda, když v něm exekuce vymíněna nebyla (roz. ze dne 3. ledna 1890, časop. »Ger.-Halle« r. 1890 č. 6). Sem náležejí též narovnání, učiněná před soudy smírčími (roz. ze dne 4. června 1889, č. 6373, sb. »Novák« III. 100), před soudem trestním (roz. ze dne 11. května 1859, č. 5402 sb. 791), před úřadem policejním (roz. ze dne 8. října 1884, č. 11.429 sb. 10.200), před obecními úřady sprostředkovacími (§ 8. zák. ze dne 21. září 1869, č. 150 ř. z.) neb v řízení scelovacím: v tomto poslednějším případě však jen tehdy, když narovnání bylo učiněno před příslušným úřadem a když nejde o záležitosti správy politické (zák. ze dne 7. června 1883 č. 92 ř. z. § 11 a č. 94 ř. z. § 12);

h) exekuci lze konečně povoliti též na základě právoplatných výměrů soudních ve věcech sporných i nesporných, jimiž plnění nějaké se ukládá.

Dle způsobu, jakým exekuci provésti lze, rozeznáváme:

3. Exekuci osobní čili uvěznění, které má průchod:

a) jen jako prostředek zjišťovací, je-li exekut útěkem podezřelý (§ 275 soud. ř.);

b) v řízení vyjevovacím (manifestačním), nedostaví-li se dlužník ku stání nebo zpěčuje-li se vykonati přísahu vyjevovací (§ 4. zák. ze dne 16. března 1884 č. 35 ř. z.);

c) nemůže-li práce, ku jejíž vykonání exekut byl odsouzen, osobou třetí býti vykonána (§ 310 s. ř.).

4. Exekuci reální, která může míti za předmět: věci movité (exekuce mobilární) nebo nemovité (exekuce immobilární), určitý předmět (exekuční odnětí statku), plnění určité práce (exekuce ad factum praestandum), pohledávky a služné (exekuční odevzdání pohledávek a služného).

A) Exekuční odnětí statku záleží v tom, že žalovaný za intervence soudu odevzdává cestou donucení statek, ku jehož vydání byl odsouzen. Toto řízení exekuční jest rozdílné dle toho, jde-li o statek movitý či nemovitý; vždy však mají i při odevzdání statku cestou donucení průchod zásady, platící při nabytí práva vlastnického odevzdáním.

a) Odnětí statků nemovitých: Bylo-li uznáno, že žalovaný jest povinen žalobci statek nemovitý odevzdati, má soudce na žádost žalobcovu povoliti, aby vlastnictví na žalobce převedeno bylo (§ 302, 303 s. ř.). Kde

jsou veřejné knihy, bude potřebí dvojího donuceného odevzdání, totiž knihovního a fysického.

α) Knihovní odevzdání záleží v tom, že na základě vykonatelného rozsudku nebo narovnání vlastnické právo žalobcovo do veřejných knih se vloží; bylo-li již dříve zaznamenáno, spraví se záznam tento dotčeným vkladem a vymažou se zároveň všechny položky následující (Ullmann, Civilní proces § 183). Rozsudek, odsuzující ku vydání nemovitosti a vyhotovení listiny vkladné může býti vykonán též prostředky donucovacími, v § 310 s. ř. vytčenými (roz. ze dne 11. července 1877, č. 6518); zní-li však rozsudek v ten smysl, aby žalovaný takovou listinu vyhotovil, jinak že nález bude vykonán, může žalobce dle své vůle buď vésti exekuci dle § 310 s. ř., nebo žádati bezprostředně na základě rozsudku za exekuční vklad (roz. ze dne 28. února 1888, č. 12.073). Na základě rozsudku, jenž proti zůstaviteli byl vymožen, lze žádati za exekuční vklad práva vlastnického též proti dědici (roz. ze dne 20. ledna 1880, č. 8720).

β) Fysické odevzdání provede se tím způsobem, že za intervence soudního zřízence uvede se exekvent v držení dotyčného statku; odporuje-li exekut tomuto uvedení, budiž žalobci držba zjednána vhodnými prostředky donucovacími, tedy po případě pomocí stráže. Uvedení v držbu může se však státi jen ohledně celého statku; byla-li žalobci přisouzena jen aliquotní část statku, nemá průchod uvedení v držbu poměrné části fysické (roz. ze dne 1. června 1881, časop. »Notariats-Zeit.« 1882, č. 16). Je-li exekvent již ve knihovním nebo fysickém držení statku, omezí se exekuce jen na to, čeho se ještě exekventu nedostává. Ku vykonání této exekuce příslušným jest soud tabulární, po případě reální.

b) Odnětí věcí movitých: Zákon pojednává v tomto směru výslovně o dvou případech, a to o odnětí určitého a o odnětí neurčitého statku movitého.

α) Byl-li žalovaný odsouzen odevzdati žalobci určitý statek movitý (rem mobilem in specie), jest rozeznávati:

αα) Má-li žalovaný tu kterou věc v rukou, odejme mu ji soudní vykonatel a odevzdá ji proti přijímacímu listu exekventovi;

ββ) je-li statek ten v soudním uschování nebo v rukou sekvestora, stačí příkaz, aby statek ten byl vydán;

γγ) dostal-li se však statek dotčený do rukou osoby třetí a nechce-li jej tato na základě pouhého příkazu (při čemž donucení jest vyloučeno) vydati, má exekvent na vůli, buďsi na držitele o vydání pořadem práva nastupovati, buďsi na exekuta žalobu na zapravení prokázané hodnoty věci a své škody podati; takto zachová se exekvent i tehdy, kdyby tu dotyčného statku již nebylo (§ 306 tr. ř.). Má-li exekvent za to, že věc byla zavlečena, může učiniti návrh na manifestaci (§ 320 tr. ř.). Ve příčině odsouzení ku vydání určité věci movité nemá místa exekuce ad factum praestandum (roz. ze dne 14. října 1873, sb. 5104); to platí též ohledně vydání určitých směnek (roz. ze dne 2. října 1866, sb. 2625).

α) Jedná-li se o dodání, resp. odnětí neurčitého statku movitého (res mobilis in genere) a má-li žalovaný statek takový, přikáže soudce ku žalobcově žádosti soudnímu vykonavateli, aby žalovanému dotyčné množství odňal a dodal je žalobci proti listu obdržecímu (§ 307 s. ř.). Žalobce má v žádosti za exekuci prohlásiti, přeje-li si odnětí i tehdy,

kdyby se u exekuta nenašlo množství, k uspokojení jeho dostačující (§ 1415 o. o. z.).

Má-li žalovaný právo volby, budiž jemu dříve, než se vydá rozkaz na odnětí, uloženo, aby se rozhodl do určité lhůty pro jedno či druhé plnění, jinak že bude věřitel oprávněn určité věci dobývati. Nelze ukládati pokuty peněžité k tomu konci, aby vykonán byl rozsudek znějící na dodání věci in genere (roz. ze dne 31. srpna 1870, č. 2858); pokuty takové však lze ukládati, bylo-li žalovanému uloženo plnění alternativné (rozhod. ze dne 7. října 1874, č. 5498). Nemá-li exekut žádaného statku, může exekvent buď statek ten způsobem, který není žádné z obou stran na újmu, koupiti, a náhradu škody proti žalovanému ku platnosti přivésti, anebo může exekuta žalovati na zaplacení prokázané hodnoty věci a na náhradu škody (§ 308 trest. ř.). Obnos škody určiti jest nikoliv dle dne, kdy stal se marný pokus exekuci provésti, nýbrž dle té doby, kdy dle zákona nebo smlouvy věc dodána býti měla (roz. ze dne 11. října 1867, č. 2876).

Osnova nového řádu exekučního obsahuje tato ustanovení: Má-li zavázaný odevzdati jednu neb více určitých věcí nemovitých, neb věci movité určitého druhu, a má-li zároveň věci ty ve své moci, buďtež věci ty z příkazu soudu exekučního orgánem vykonávacím zavázanému odňaty a doručeny exekvujícímu věřiteli proti potvrzení. Předpisu tohoto užiti jest i tehdy, má-li zavázaný vydati cenný papír nebo určité množství cenných papírů (§ 348 osn.). Týmž způsobem lze exekvovati nárok, směřující na odevzdání věci movité, v tom případě, když předměty, jež jest odevzdati, jsou v moci osoby třetí, jež jest ochotna je vydati. Zdráhá-li se však třetí osoba věci ty vydati, může exekvující věřitel navrhnouti soudu exekučnímu, aby jemu přikázán byl nárok na vydání věci, který zavázanému proti držiteli dotčené věci přísluší. O přikázání tom platí obdobně předpisy stanovené o přikázání pohledávek peněžitých (§ 349 osn.). Ohledně věcí, jež dle své povahy hmotného odevzdání nepřipouštějí, má si počínati vykonatel dle ustanovení § 427 o. o. z. Listiny a doklady, jež dle toho exekvujícímu věřiteli jest doručiti, má vykonatel zavázanému odníti (§ 350 osn.). Má-li býti vydána, přenechána nebo poskytnuta nemovitost nebo část její, předmět vlastnického práva ku horám nebo lodi, má vykonatel k účelu tomu potřebné odstranění osob nebo věcí movitých předsevzíti, a na to exekvujícího věřitele uvésti v držbu předmětu, jenž má býti odevzdán. Má-li s nemovitostí býti odevzdáno i její příslušenství, jest obdobně užiti §§ 348 a 350 osn. (§ 351 osn.).

B) Exekuce ad praestandum factum. Byl-li žalovaný odsouzen, aby vykonal žalobci nějakou práci, jest rozeznávati:

a) Může-li práce ta vykonána býti též osobou třetí. V tomto případě má soudce žalobci povoliti, aby si dal práci tu vykonati osobou třetí, ale s tím omezením, aby z toho žádná strana neměla ujmy, t. j., aby exekventovi (žalobci) bylo úplně vyhověno a exekutovi aby tím nevzešly zbytečné a bezúčelné útraty (§ 309 s. ř.). Že osoba třetí práci koná, má ten další následek, že exekvent jest oprávněn náklad tím vzcházející na žalovaném pohledávati; nárok ten může však opět jen žalobou ku platnosti přiveden býti (§ 309 s. ř. a § 409 západohalič. s. ř.). Osobu, jež práci má vykonati, neustanovuje soud, nýbrž jest věcí toho, kdo exekuci vede, aby vhodnou osobu určil (roz. ze 14. března 1882 č. 2900 sb. 8921). Proto není třeba při konání této práce intervence soudu, jmenovitě vyslání

delegáta soudního (roz. ze dne 14. března 1882 č. 2900 sb. 8921). Exekut jest však povinen nahraditi jen náklady nutné s prací spojené, nikoliv snad též náklady náhodou vzniklé (roz. ze dne 22. října 1862 č. 7061 sb. 1580).

b) Nemůže-li práce osobou třetí býti vykonána, mohou nastati 2 případy:

α) Exekvent stojí na tom, aby práci plnil exekut; pak musí soudce ku žádosti exekventově exekutovi uložiti, aby svůj závazek splnil, pohroziv jemu po případě trestem na penězích nebo vězením (§ 310 s. ř. a 410 západohalič. s. ř.), tak na př. jde-li o odevzdání určité reality (roz. ze dne 8. února 1870 č. 1397 sb. 3703) neb o kladení účtů (roz. ze dne 11. listopadu 1868 č. 11078 sb. 3157), o vyklizení bytu (roz. ze dne 23. října 1866 č. 6369 sb. 2647), o vykonání přísahy vyjevovací (§ 220 s. ř.). Jedná-li se o vyhotovení listiny, má exekvent na vůli buď exekuci dle § 310 s. ř. zahájiti nebo zřízení listiny té prostřednictvím kuratora ad actum cestou exekuce si vymoci (roz. ze dne 20. března 1888 č. 3355 sb. 12108). Exekuce dle § 310 s. ř. má průchod patrně i tehdy, jde-li o nějaké snášení neb opomenutí se strany žalovaného. Tresty peněžité lze uložiti teprve tehdy, když jimi bylo již pohrozeno (roz. ze dne 11. června 1855 č. 5350 sb. 100), a propadlé peněžní tresty lze exekučně dobývati, byla-li již předem stanovena doba platební (roz. ze dne 18. ledna 1872 sb. 4444).

β) Nestojí-li však exekvent o práci dotčenou, může žalovati, aby jemu její hodnota a vzešlá tím škoda byla nahrazena.

Osnova nového řádu exekučního obsahuje tato ustanovení: Má-li zavázaný předsevzíti jednání nějaké, jež osobou třetí vykonáno býti může, budiž exekvent soudem zmocněn, aby jednání to na útraty zavázaného dal vykonati. Exekvent může zároveň navrhnouti, aby zavázanému bylo uloženo předem zapraviti útraty, jež s předsevzetím dotčeného jednání budou spojeny. Nález, kterým se takovémuto návrhu dává průchod, lze ihned na movitém i nemovitém jmění zavázaného vykonati (§ 355 osn.). Nárok na jednání, jež osobou třetí provedeno býti nemůže, a jehož provedení výlučně na vůli zavázaného závisí, vykoná se tím způsobem, že soud exekuční přidrží zavázaného ku předsevzetí jednání dotyčného pokutami peněžitými nebo vazbou až do jednoho roku. Exekuce počíti má tím, že vyhrožuje se ujmou, jež ve případě obmeškání bude míti průchod. Uplynula-li bezvýsledně lhůta, pro předsevzetí jednání poskytnutá, jest ku návrhu exekvujícího věřitele vykonati prostředek donucovací, jímž bylo hrozeno a zároveň jest pokaždé pohroziti ostřejším prostředkem donucovacím s doložením nové lhůty pro dlužné plnění. Dotčený prostředek donucovací bude vykonán vždy jen ku návrhu exekvujícího věřitele (§ 356). Závazky upustiti od nějakého jednání nebo snášeti výkon nějakého jednání exekvují se tím způsobem, že soud exekuční, povoliv exekuci, exekutovi tresty peněžité nebo vazbu uloží, kdykoliv tento proti závazku svému jedná. Ku návrhu exekvujícího věřitele může soud exekuční uložiti zavázanému zřízení jistoty pro škodu, jež by vzešla, kdyby nadále proti závazku svému jednal (§ 357). Byla-li chováním se dlužníkovým způsobena změna, právu exekvujícího věřitele se příčící, má soud exekuční exekvujícího věřitele ku jeho návrhu zmocniti, že může zříditi předešlý stav na útraty a nebezpečí zavázaného (§ 358).

C) Exekuční odevzdání pohledávek a služného. Jedním z různých, zákonem připuštěných způsobův exekuce, k uspokojení pohledávek peněžních směřujících, jest též odevzdání a vydání služného a jiných v určitém obnosu peněžitém záležejících plodů nebo důchodů (§§ 312, 321 s. ř., §§ 412, 425 západohalič. s. ř.), jakož i odevzdání peněžních pohledávek exekutových (§ 314 s. ř., § 415 západohal. s. ř.).

a) Odevzdání služného. V tomto případě sdělí se povolení ku vydání, po případě odevzdání osobě (pokladně), jíž se týče a nařídí se jí, aby vydávala exekventovi odevzdané příjmy peněžní vždy v době splatnosti až do jeho uspokojení. Má-li povolení exekuce provedeno býti pokladnou veřejnou, musí dotyčné nařízení soudní sděleno býti jak pokladně, tak i úřadu, jí bezprostředně nadřízenému. V nařízení tom jest určitě označiti nejen pohledávku hlavní, nýbrž i pohledávky vedlejší (míru úroků a den jich počítání) (výn. min. spr. ze dne 27. září 1869 č. 11.181). Úřad nadřízený zkoumá, zda-li výkon lze provésti a provedení to pokladně uloží, neb oznámí soudu překážky, které se vyskytly (nař. min. spr. ze dne 2. července 1859 č. 120 ř. z.; nař. min. ze dne 9. května 1860 č. 125 ř. z.).

Přednost různých věřitelů řídí se dle doby, kdy výměr exekuční pokladně byl doručen; bylo-li doručeno současně více výměrů, jest exekuci na základě nich žádanou provésti současně a poměrně.

b) Exekuční odevzdání pohledávky záleží v nuceném, soudem sprostředkovaném postupu (rozh. ze dne 4. listopadu 1880, č. 11231, sb. »Gl. U.« č. 8161). Theorie řeší otázku tuto různě. Mnozí totiž souhlasí s náhledem, v dotčeném rozhodnutí vysloveným, jiní však spatřují v odevzdání nucenou assignaci. Odevzdání pohledávky, kterou osoba soukromá žalovanému ze zápůjčky, z uschování nebo z jiného důvodu má plniti, jest vůbec dokonáno, vyrozumí-li se o něm exekvent, exekut a dlužník exekutův, byť i nebylo lze tvrditi, že odevzdání jest neplatné, opomenul-li soud dlužníka exekutova o něm vyrozuměti (roz. ze dne 6. června 1886, č. 4611, sb. »Gl. U.« 2517); podotknouti však ještě dlužno, že exekuční odevzdání pohledávky nepočne účinkovati dnem, kdy odevzdací výměr soudem byl vydán, nýbrž teprve dnem, kdy dlužníkovi exekutovu byl doručen (rozh. ze dne 22. listopadu 1882, č. 12754, sb. »Gl. U.« č. 9193). Aby exekvent měl po ruce důkaz o tom, že jemu pohledávka byla odevzdána, a aby zároveň exekut nemohl odevzdanou pohledávku na základě dlužního úpisu dobývati, má vykonavatel soudní, má-li exekut listinu v rukou, odevzdání na ni poznamenati a ji exekventovi odevzdati, ač není-li na více, než kolik obnáší zažalovaná pohledávka (§ 314 s. ř., § 415 západoh. s. ř.); osobě třetí však dlužní úpis odníti nelze (rozh. ze dne 10. července 1883, č. 8202, sb. »Gl. U.« 9516). Žádá-li za to exekvent, jest odevzdání pohledávky knihovně pojištěné v knize pozemkové poznamenati (§ 314 o. ř., § 416 západohal. s. ř.); platí-li dlužník exekutův dluh, knihovně pojištěný, jest oprávněn za příčinou výmazu dluhu toho žádati na exekventovi výmaznou kvitanci (rozh. ze dne 24. července 1883, č. 8806, sb. »Gl. U.« č. 10.853). Zvláštních formalit jest třeba šetřiti, jde-li o vydání pohledávky, kterou někdo má za erárem a která byla odevzdána (výn. min. fin. ze dne 7. března 1882, č. 23085). Soudce nemá se pouštěti do vyšetřování otázky, zdali pohledávka, která má býti odevzdána, existuje a zdali náleží do jmění exekutova (rozh. ze

dne 5. února 1884, č. 1437, sb. »Gl. U.« č. 9878); proto mohou býti odevzdány i pohledávky ještě nedospělé (rozh. ze dne 14. listopadu 1889, č. 12539, sb. »Gl. U.« č. 13001), sporné a pochybné (rozh. ze dne 14. srpna 1858, č. 9557, sb. »Gl. U.« č. 610), a eventuelní (rozh. ze dne 21. února 1888, č. 2021, sb. »Gl. U.« č. 12064). Rovněž bylo rozhodnutím ze dne 20. května 1884, č. 5694, sb. »Gl. U.« č. 11923 uznáno, že odevzdati lze vzájemné pohledávky, které má exekut za exekventem, ale jen tehdy, jsou-li to pohledávky peněžní (rozh. ze dne 14. ledna 1885, č. 159, sb. »Gl. U.« č. 10.380 . Vyrovná-li se exekut s dlužníkem po nabyté vědomosti o odevzdání, jest vyrovnání takové bez účinku (rozh. ze dne 14. ledna 1885, č. 13720, sb. »Gl. U.« č. 10.377) a to i tehdy, když odevzdání nebylo na dotyčné listině poznamenáno (rozh. ze dne 18. července 1866, č. 7360, sb. »Gl. U.« 2551). Exekvent má pohledávku exekvovanou, nebyla-li dobrovolně zaplacena, zažalovati, má však právo v exekuci proti exekutovi pokračovati (§§ 317, 318 s. ř.), objeví-li se při dobývání odevzdané pohledávky, že byla tato zcela nebo z části illiquidní (rozh. ze dne 30. prosince 1867, č. 11431, sb. »Gl. U.« č. 2960). Tomu, kdo koupil realitu exekučně prodanou, odevzdá se realita ta ve vlastnictví, když byl splnil podmínky dražební (§ 339 s. ř., § 452 západohal. s. ř.) a udělí se jemu povolení ke vkladu listiny odevzdací do veřejných knih (dv. d. ze dne 11. srpna 1827, sb. z. s. č. 2300).

III. Příslušnosť.

1. Exekuci na základě nálezu rakouského soudu povoliti může jen ten soud, který dotčený nález byl vynesl; rovněž povoluje exekuci na základě narovnání soud, před nímž narovnání to učiněno (§. 6, 6 *g* jur. nor.).

2. Exekuci rozsudků, soudy živnostenskými vynesených, po případě narovnání před dotčenými soudy resp. obecními úřady sprostředkovacími učiněných povoluje onen okresní soud, v jehož obvodu ten který živnostenský soud resp. obecní úřad sprostředkovací se nalezá (§ 75 zák. ze dne 14. května 1869, č. 63 ř. z. a § 8 zák. ze dne 21. září 1869, č. 150 ř. z.)

3. Při rozsudcích, soudy smírčími vynesených, povoluje exekuci řádný soudce, jehož pravomoci exekut podlehá. (Res. ze dne 31. října 1785, č. 489, § 305. záp. hal. s. ř.)

4. Ve sporu syndikátním jest příslušným onen soud I. stolice, v jehož obvodu exekuce má se vykonati (§§ 18, 21 a 24. zák. ze dne 12. července 1872, č. 112 ř. z.).

5. Ve příčině vykonání rozsudků cizozemských soudů jest příslušným sborový soud I. stolice, v jehož obvodu se má exekuce vykonati (§ 70 jur. nor.).

6. Pokud jde o exekuci všech jinakých nálezů, jmenovitě soudy trestními neb úřady správními vynesených, dále pak o exekuci na základě notářského aktu a pod., příslušným jest soud bydliště exekutova (§ 13 jur. nor.).

IV. Náležitosti žádosti exekuční.

1. Žádost za exekuci musí býti opatřena potřebnými doklady.

2. Exekuce k uspokojení směřující může býti povolena jen na základě pravoplatného rozsudku (rozkazu platebního, výměru rozhodovacího), pravoplatného výměru nebo narovnání, pak na základě vykonatelného aktu notářského, v řízení nájemném na základě notářské listiny o mimosoudní výpovědi, nebo na základě úředního protokolu, podepsaného stranou, jíž

výpověď svědčí nebo na základě stvrzení výpovědi, stranou vydaného, které má moc průvodní (§§ 9, 20 říz. ve v. náj.), konečně na základě rozsudkův cizího státu po předchozím zákonném řízení (viz čl. Řízení delibační).

3. Závazek, jenž má být exekvován, nesmí záviseti na výmince. Byl-li vynesen rozsudek výminečný, jest třeba rozsudku druhého o splnění výminky, pročež nesmí ve výminečném rozsudku nalezeno býti na bezodkladné zaplacení (dv. d. ze dne 10. února 1785, č. 387); jen při rozsudku, kterým uznáno bylo na přísahu, nevyhledává se dalšího rozsudku, nýbrž jen vysvědčení soudu o tom, že přísaha byla vykonána (dv. d. ze dne 15. prosince 1794, č. 207).

4. Připojena-li výminka ku soudnímu narovnání nebo notářskému aktu, jenž může být exekvován, stačí, když splnění výminky prokáže se listinou veřejnou. (Roz. ze dne 14. května 1878, ze dne 28. ledna 1879, ze dne 28. září 1880, sb. »Gl. U.« č. 6965, 7307, 8111.)

5. Závisí-li plnění zavázaného od vzájemného plnění oprávněného, a neprokáže-li se při výslechu o žádosti exekuční, že vzájemné toto plnění bylo splněno, nařídí se výkon exekuce pod podmínkou, obdrží-li exekut vzájemné plnění (roz. ze dne 29. ledna 1889, časop. »Jur. Bl.« r. 1889 č. 13).

6. Lhůta v rozsudku nebo ve výměru pro splnění závazku vyměřená musila uplynouti.

V. Výkon exekuce.

1. Soud exekuci povolující zpravidla též exekuci provede tím, že vydá příslušný příkaz; má-li však býti exekuce předsevzata v obvodu jiného soudu nebo jinou reální instancí, dožádá soud exekuci povolivší příslušný soud o výkon.

2. Exekuci provádí zřízenec soudní.

3. Má-li rozsudek býti vykonán v cizině, může strana žádati na soudci, jenž nález vynesl, aby připojil ku nálezu tomu doložku, že rozsudek jest vykonatelným. Soud procesní má ku žádosti vydati stvrzení o své příslušnosti a vykonatelnosti rozsudku (roz. ze dne 13. července 1880, sb. »Gl. U.« č. 8043.).

VI. Stupně exekuce.

Exekuce rozpadá se ve 3 stadia: zájem, odhad a prodej. Odhadu netřeba, je-li předmětem exekuce pohledávka hypothekární (dv. d. ze dne 27. října 1797, č. 385.); rovněž netřeba odhadu, vede-li exekuci ústav úvěrní zvláštní výsady v tom směru požívající.

Prvý stupeň záleží při movitostech v zájmu, úzké závěře a přenesení při nemovitostech ve vkladu exekučního práva zástavního. Při nemovitostech, které v knihách zapsány nejsou, povolí a provede se zájem jako při movitostech zájemným popsáním (roz. ze dne 1. července 1879, kn. jud. 104.).

Druhý stupeň exekuce záleží v exekučním odhadu, za který žádati lze zároveň v žádosti za zájem (§ 7 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.). Ku povolení odhadu věcí movitých nevyhledává se, aby výměr o vykonaném zájmu nabyl již právní moci (roz. ze dne 3. února 1886, sb. »Gl. U.« č. 10919); při nemovitostech může však exekuční odhad býti povolen teprve tehdy, když exekuce prvního stupně byla provedena. Exekučnímu odhadu není na závadu, jestliže po vykonaném zájmu exekučním dostane

se předmět exekuce do rukou osoby třetí (roz. ze dne 24. prosince 1879, ze dne 11. května 1880, sb. »Gl. U.« č. 7706, 7974.).

Třetí stupeň exekuce záleží v exekučním prodeji (dražbě). Viz čl. Dražba.

VII. Stavení exekuce.

Exekuce se zastaví:

1. Ohlásí-li osoby třetí ku věci, která jest předmětem exekuce, právo vlastnické nebo jinaká práva (viz čl. Žaloba excisní).

2. Dokáže-li exekut listinou, plný důkaz tvořící, že exekuční právo zaniklo (viz čl. Žaloba oposiční).

3. Ke sporné otázce, staví-li exekuci svolání věřitelů ve smyslu §§ 813—815 o. o. z., k níž Ullmann přisvědčuje, dáti jest odpověď zápornou, poněvadž o zákonník občanský nelze se při řešení této otázky opírati; právě naopak zachovává § 814 o. o. z. zástavnímu věřiteli právo, že může své další nároky ku platnosti přivésti, i když věřitelé svoláni byli. Též nálezy nejv. soudu bylo uznáno, že konvokace věřitelův exekuci nestaví. (Roz. ze dne 14. května 1867, č. 4098, sb. 2798; roz. ze dne 13. listopadu 1888, č. 13275, sb. 12435; ze dne 28. dubna 1887, č. 3329, sb. 11566; ze dne 9. července 1872 č. 2279 kn. jud. č. 20.)

4. Zahájením konkursu (viz čl. Konkurs), avšak s tím omezením, že pokud jde o práva zástavní a retenční již nabytá, lze v exekuci i proti konkursní podstatě pokračovati.

5. Byl-li při obnově trestního řízení prohlášen dřívější rozsudek za zrušený, připouští se exekuce nároků soukromoprávních na základě dřívějšího rozsudku jen ku zjištění (§ 358 tr. ř.) Stavení nastává též zavedením řízení trestního, jež by mohlo míti závažný vliv na rozhodnutí soukromoprávní (dv. d. ze dne 6. března 1821, č. 1743). Stavení však není spojeno s trestním udáním pro křivou přísahu (roz. ze dne 26. srpna 1884, sb. »Gl. U.« č. 10137; též sb. »Gl. U.« č. 4688, 5590).

6. Exekuci staví zpravidla použití řádných opravných prostředků, appellace, revise, zmateční stížnosti, vyjmouc případy při exekuci zjišťovací uvedené.

7. Stížnosť (rekurs) exekuci nestaví; soudce má však upustiti od dalšího výkonu, byl-li by jinak úspěch stížnosti zmařen, nebo byla-li by tím způsobena stranám škoda nenahraditelná (dek. dv. kanc. ze dne 2. bř. 1799, č. 459). Exekuci nestaví též žádost za restituci při obmeškání lhůty rekursní (rozh. ze dne 5. února 1884, sb. »Gl. U.« č. 9879).

VIII. Omezení exekuce.

Exekuce doznala během času jednak z politických a administrativních, jednak ze sociálně politických důvodů mnohých omezení.

A) Věci státního zařízení se týkající.

Exekuci nepodléhají:

1. Lodi s nářadím k nim náležejícím, jež určeny jsou pro dopravu zboží erárního v čas války (dv. d. ze dne 16. května 1793, č. 103 sb. z. s.).

2. Dokud trvá dodávací, dopravní nebo jiná podobná smlouva mezi pokladnou vojenskou nebo státní a osobami soukromými uzavřená, nelze exekvovati zboží, jež má býti dodáno, zálohy neb splátky, jež mají býti poskytnuty, pak nářadí a requisity, ku splnění smlouvy potřebné, byť i náležely podnikateli podřízenému straně, jež s erárem smlouvu učinila (roz. nejv. soudu ze dne 27. června 1876, č. 7570, sb. »Gl. U.« 6194); dovolena jest exekuce jen po vykonané liquidaci na zbývající jmění

smluvníka (dv. d. ze dne 13. května 1814, č. 1086, sb. z. s. a ze dne 15. února 1815, č. 1132, sb. z. s.).

3. Předměty, pro službu poštovní určené (i koně, rozh. ze dne 4. února 1879, č. 1062, sb. »Gl. U.« č. 7321) a věci, poště svěřené a adresátovi ještě neodevzdané (zák. ze dne 5. listopadu 1837, č. 240, sb. z. s. § 29 a násl. § 375, západohal. s. ř.), dále peníze u poštovní spořitelny uložené (zák. ze dne 28. května 1882, č. 56 ř. z., nař. ze dne 10. října 1882, č. 163 ř. z.).

4. Střelný prach (nař. min. ze dne 31. března 1853, č. 91 ř. z.) a třaskaviny (nař. ze dne 20. února 1852, č. 47 ř. z.).

5. Předměty státního monopolu (sůl kuchyňská, tabák, ledek, střelný prach), nářadí, přípravy a jiné náležitosti výroby a úpravy takových předmětů beze svolení úřadů důchodkových (§ 405, 406, 407, 425, 427, 448 řádu cel. a monop. ze dne 11. července 1835), zboží v rukou úřadů celních se nacházející (§ 111 tamtéž), ohledně materialu tabákového a kolkového též dv. d. ze dne 11. května 1841, 535, sb. z. s.).

6. Výhry z loterie číselné před jich výplatou (lot. pat. ze dne 13. března 1813, pol. sb. z. sv. 40, č. 27 a výn. min. spr. ze dne 26. května 1858, č. 10074).

7. Poplatky lékařů soukromých a znalců ve věcech trestních (dekr. dv. kanc. ze dne 16. června 1835, č. 40, sb. z. s.).

8. Kauce státních úředníkův a notářův, které smějí býti exekvovány jen pro budoucnost a poslednější jen, když provedeno bylo řízení §§ 29, 30 not. ř. předepsané (rozh. ze dne 28. května 1875, č. 3832, sb. »Gl. U.« č. 5738).

9. Svatební kauce důstojníků, na něž povoluje se jen záznam obstávky (dv. d. ze dne 29. září 1835, č. 84, sb. z. s.); na úroky vojenských kaucí svatebních připouští se exekuce jen v míře omezené (§ 5. zák. ze dne 21. dubna 1882, č. 123 ř. z.); složila-li jistotu osoba třetí v cenných papírech, nemohou se ani její věřitelé domáhati prodeje jejich před zrušením svazku, jemuž kauce slouží (rozh. ze dne 18. května 1870, č. 5697, sb. »Gl. U.« č. 3795).

B) Příjmy.

1. *a)* Osob vojenských, úředníkův a služebníkův, ve službách dvoru, státu, země, okresu, obce nebo veřejného fondu postavených, jakož i správcu duchovních zákonem uznaných církví a společností náboženských, pak příjmy z obročí, jakož i

b) odpočivné a odbytné těchto osob a jejich pozůstalých, jež mohou býti exekvovány do jedné třetiny s tím dalším obmezením, že exekutovi ve případě *a)* důchod 800 zl., a při zákonných nárocích alimentačních 300 zl., ve případě *b)* důchod 500 zl. volným zůstati musí: jedná-li se však tu o nároky alimentační, není exekuce nijak obmezena.

Exekuci vůbec nepodlehají zvláště platy na penězích nebo v naturaliích, poskytované jmenovaným osobám ku zapravení nákladu, s veřejnou službou spojeného, pak denní platy písařů, platy mužstva a invalidův, přídavky poraněných, platy spojené s držbou medalie udatnosti, dále kvartál pohřební neb úmrtní, neb plat ze stejného důvodu přikázaný rodině některé z uvedených osob, pak platy, jež obdrží duchovní bezprostředně od stran za předsevzetí výkonu duchovních. Na bytné lze exekuci vésti jen pro nájemné (zák. ze dne 21. dubna 1882, č. 123 ř. z.). Těchto výhod požívají

i úředníci v Bosně zřízení (rozh. ze dne 9. listopadu 1887, č. 12569, sb. »Gl. U.« č. 11828); dále též úředníci státních drah železných (rozh. ze dne 3. listopadu 1886, č. 12840, sb. »Gl. U.« 11232* a ze dne 24. srpna 1887, č. 9236, sb. »Gl. U.« č. 11720); členové zemského výboru (rozh. ze dne 25. listopadu 1873, č. 10684, sb. »Gl. U.« č. 5147); úředníci pokladen obecních (rozh. ze dne 6. listopadu 1877, č. 9680, sb. »Gl. U.« 2911); diurnisté, jsoucí ve službě úřadu veřejného (rozh. ze dne 24. února 1891, č. 415, kn. jud. 122); nikoliv však cejchmistři (rozh. ze dne 1. května 1877, č. 5235, sb. »Gl. U.« č. 6464). Tak zv. subsistenční příspěvky důstojníků nenáležejí ku stálým platům (nař. min. ze dne 20. července 1886, č. 8638). Výživné, jež musí zeměpanský úředník poskytovati své manželce ze svého služného, jest považovati za část tohoto služného, a jest tudíž z exekuce vyloučeno (dv. d. ze dne 25. listopadu 1840, č. 482 sb. z. s.)

2. *a)* Platy osob, v soukromé službě trvale zřízených a *b)* odpočivné těchto osob i jejich pozůstalých mohou býti jen potud exekuci podrobeny, pokud převyšují ročně ve případě *a)* 800 zl. a ve případě *b)* 500 zl.; v poslednějším případě jest však exekuce neobmezena, jedná-li se o veřejné dávky, nároky alimentační, pohledávky na podporu a pohledávky pokladen nemocenských. Není-li poměr služebný trvalý, lze exekuci vésti, jen když práce nebo služba byla vykonána a když uplynul den výplaty, pak ale neobmezeně v objemu, zákonem dovoleném. Výdělek trestanců lze exekvovati teprve, když bylo uplynulo 30 dnů od jejich propuštění (zák. ze dne 29. dubna 1873, č. 68 ř. z. a ze dne 26. května 1888, č. 75 ř. z.). Důkaz o tom, že exekut má postavení trvalé, přísluší exekventovi (rozh. ze dne 14. prosince 1887, č. 13807, sb. »Gl. U.« č. 11882). Dále nemá exekuce místa na plat a mzdu šichtovní horníkův (§ 207 hor. z. ze dne 23. května 1854, č. 146 ř. z.), leč jedná-li se o zákonné nároky alimentační (rozh. ze dne 3. září 1884, č. 10055, sb. »Gl. U.« č. 10146).

3. Příjmy z nadací, dary z milosti, almužny, podpory: z fondu chudinského a nadačního (dv. d. ze dne 14. července 1784, č. 313 sb. z. s.); medic. a chirurg. společnosti vdovské ve Vídni (dv. d. ze dne 31. října 1817, č. 1380 sb. z. s.); ústavu zaopatřovacího pro nuzné pražské advokáty a členy právnické fakulty (dv. d. ze dne 29. května 1858, č. 274 sb. z. s.); peníze a naturalie, jež se ku zmírnění nouze obcím nebo jednotlivým osobám, jakožto podpory nebo jakožto splatné zálohy poskytují (nař. ze dne 22. prosince 1865, č. 142 ř. z.) a konečně prebendy šlechtičen z ústavu nadačního (dv. d. ze dne 23. března 1793, č. 94 sb. z. s.) exekuci nepodlehají.

C) Pojistné:

a) Náhrady škod ohněm způsobených, jež majitelům pojištěných budov vyplatiti má ústav, proti ohni pojišťující, určeny jsou ku znovuzřízení budov, ohněm poškozených, a nesmějí exekucí tomuto účelu býti odňaty (dekr dv. kanc. ze dne 18. července 1828, č. 2354 sb. z. s.). Též náhrada, poskytnutá za fundus instructus, ohněm poškozený, jest z exekuce vyňata (rozh. ze dne 5. prosince 1876, č. 13890, sb. »Gl. U.« č. 6306); byla-li vyhořelá budova právě exekučně prodána, může si exekvent vymoci zabavení summy pojistné, kterou pojati jest v rozdělení nejvyššího podání (rozh. ze dne 22. října 1878, č. 11653, sb. »Gl. U.« č. 7182); obnos ten

nenáleží však vydražiteli, nýbrž hypothekárním věřitelům (rozh. ze dne 28. prosince 1880, č. 14474, sb. »Gl. U.« č. 8227);

b) pohledávky pojištěnce proti fondům nemocenských a úrazových pojišťoven (zák. ze dne 30. března 1888 a ze dne 28. prosince 1887, č. 33 a 1 z r. 1888), pak

c) pohledávky proti bratrským pokladnám (zák. ze dne 28. července 1889, č. 127 ř. z.) a

d) pohledávky pojištěnce proti »zem. pojišťovacímu fondu císaře Františka Josefa I.« v Praze (zák ze dne 7. června 1894, č. 120 ř. z.) jsou ve všech případech z exekuce vyňaty, leč by šlo o zákonné nároky alimentační.

D) Exekuci nelze vésti:

1. na bankovky rakousko-uherské banky (čl. 88 stanov a zák. ze dne 21. května 1887, č. 51 ř. z.);

2. na dědické právo jakožto celek, poněvadž věřitelé dědicovi dle § 822 o. o. z. mohou žádati za obstávku, zájem nebo záznam toliko jednotlivých věcí pozůstalostních (dv. d. ze dne 3. června 1846, č. 968 sb. z. s.);

3. na pohledávku proti pokladnám veřejným, dokud nebyla liquidována a poukázána (dv. d. ze dne 21. srpna 1838, č. 291. sb. z. s.);

4. na zboží, na něž byl vydán vkladní list; exekvovati lze v tomto případě jen části skladního listu (zák. ze dne 28. dubna 1880, č. 64 ř. z.);

5. na podíl, jejž osobně ručící společník neb kommanditista má na společném jmění společnosti, jakož i na podíl, jejž má člen společenstva na společném jmění společenstva, s obmezením vytčeným ve čl. 119, 126, 170 obch. z. a v zák. ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z. § 56);

6. na příslušenství nemovitého statku (zák. ze dne 10. června 1887, č. 74 ř. z.);

7. na příslušenství hor (§ 121, hor. zák. ze dne 23. května 1854, č. 146 ř. z.).

8. na jednotlivé části drah železných (§§ 6, 46 zák. ze dne 19. května 1874, č. 70. ř. z.), jakož i na živnosti radikované, jež samostatně bez věci hlavní exekvovati nelze;

9. substance jmění katolických kostelův a obročí, na něž vésti lze exekuci teprve, když nestačí k uspokojení jich výnos (§ 40. zák. ze dne 7. května 1874, č. 50. ř. z.). Exekuci nelze vésti na předměty, určené ku konání bohoslužby některé církve nebo společnosti náboženské, zákonem uznané. Na částky sv. kříže a ostatky svatých se exekuce nepřipouští; jejich schránky podléhají sice exekuci, nesmějí však porušena býti authentica, na nich se nalézající (§ 1. zák. ze dne 10. června 1887, č. 74. ř. z. a dv. d. ze dne 26. listopadu 1826, č. 2234. sb z. s.);

10. na prostředky dopravní cizích drah železných (cís. nař. ze dne 19. listopadu 1886, č. 144. ř. z.; zák. ze dne 9. května 1883, č. 42. ř. z. z r. 1884. (smlouva mezi Rak.-Uher. a Tureckem, Srbskem a Bulharskem);

11. statky svěřenské (fideikomisní), na něž do jedné třetiny exekuci vésti mohou jen ti, kdož nejsou věřiteli fideikomisními (§ 635. násl. o. o. z.).

E) Ku zachování způsobilosti výdělkové a hospodářské existence dlužníkovy potřebné věci jsou mocí zákonných ustanovení z exekuce vyloučeny. § 340. s. ř. stanoví, že naprosto nelze exekvovati nevyhnutelně potřebný oděv a nejnutnější nástroje, jimiž si dlužník každo-

denně pro sebe a svou rodinu výživu opatřuje, na ostatní však potřebná nářadí domácí, jakož i na to, čeho dlužník ku provozování svého povolání potřebuje, jichž odnětím by mu způsobena byla obzvláštní škoda, neb jichž scizením by v pohanu upadl, lze vésti exekuci jen tehdy, není-li tu jiných prostředků platebních. Ustanovení to bylo § 2. zák. ze dne 10. června 1887, č. 74. ř. z. podstatně rozšířeno. Dle tohoto zákonného ustanovení jsou z exekuce vyňaty:

1. oděv, peřiny, prádlo, nářadí domácí a kuchyňské, zvláště kamna pokojová a kuchyňská, pokud dlužník předmětů těch nevyhnutelně potřebuje pro sebe, členy své rodiny a služebnictvo, ve společné domácnosti s ním žijící;

2. potraviny a topivo, jichž má dlužník pro sebe a pro osoby pod č. 1. uvedené na dva týdny zapotřebí;

3. jedna kráva dojná, neb dle volby dlužníkovy dvě kozy neb tři ovce, pak krmivo a stelivo, jehož ku výživě a stlaní dotčených zvířat na dva týdny jest potřebí, pokud od zvířat těch výživa dlužníka a osob pod č. 1. uvedených jest odvislá;

4. při důstojnících, úřednících, duchovních, učitelích, advokátech, notářích, lékařích a umělcích, jakož i jiných osobách vědeckého povolání, ony předměty, jichž osoby ty ku plnění své služby nebo svého povolání potřebují, jakož i slušný oděv;

5. při řemeslnících, nádennících, dělnících továrních a bábách porodních předměty, k osobnímu vykonávání jejich povolání potřebné;

6. při osobách, jejichž příjmy dle stávajících předpisů zákonných exekuci zcela neb z části nepodlehají, onen obnos peněžitý, který se rovná části příjmů exekuci nepodrobené, připadající na dobu od předsevzetí exekuce do nejbližší výplaty (viz shora pod *b*);

7. ku provozování lékárny nezbytně potřebné nářadí, nádoby a zásoby zboží, ač sekvestraci tohoto závodu a předmětů, k němu náležitých, lze připustiti:

8. knihy, jichž dlužník sám nebo členové jeho rodiny, ve společné domácnosti s ním žijící, pro kostel nebo školu potřebují;

9. snubní prsten dlužníkův, pak dopisy, spisy a rodinné obrazy, vyjmouc jejich rámce;

10. řády a čestné odznaky.

Aby předměty exekuci podrobené, z ní však vyňaté, byly vyloučeny, žádati může jen exekut nebo jeho zmocněnec (roz. ze dne 12. listopadu 1889, č. 12893) a to kdykoliv před dražbou (roz. ze dne 4. prosince 1889, č. 113.812). Těchto ustanovení užiti jest i na úpadce (kridatáře) (roz. ze dne 12. listopadu 1890, č. 12564). Věci z exekuce vyňaté lze nahraditi méně cennými předměty stejného druhu (roz. ze dne 3. dubna 1889, č. 3819). Předměty dle č. 5. z exekuce vyňaté jsou hlavně takové, kterých dlužník potřebuje ku vykonávání svého zaměstnání, záležejícího převahou v práci osobní (roz. ze dne 15. ledna 1889, č. 341); ustanovení č. 5. nelze užiti ani v příčině továrníkův (roz. ze dne 19. dubna 1888, č. 4265), ani ve příčině oněch předmětů, jichž použití vyžaduje vedle osobní práce exekutovy též spolupůsobení sil jiných (roz. ze dne 17. srpna 1888, č. 9579 a ze dne 13. prosince 1892, č. 14394); též nelze připustiti podmíněnou exekuci pro ten případ, že by tu byly předměty,

dle shora vytčených ustanovení od exekuce osvobozené (roz. ze dne 14. listopadu 1888, č. 13333).

Z exekuce byly na základě uvedených výjimečných předpisů vyloučeny: šicí stroj pro domácnost exekutovu (roz. ze dne 8. listopadu 1887, č. 12476, a ze dne 17. dubna 1888, č. 4602); klavír operního zpěváka (roz. ze dne 25. dubna 1889, č. 4488); kulečník hostinského (roz. ze dne 16. března 1892, č. 3270); jediný kůň a jediný vůz povozníkův (roz. ze dne 15. ledna 1889, č. 341.); vůz a dva koně fiakrovy (roz. ze dne 22. února 1893, č. 2031); naproti tomu bylo prohlášeno, že exekvovati lze tyto věci: pro cirkus určené koně majitele cirku (roz. ze dne 16. května 1893, č. 5673.); železný soustruh strojníkův (roz. ze dne 28. prosince 1892, č. 15165); hokynářův přístroj ku vyrábění sodovky (roz. ze dne 9. dubna 1889.); vůz a kůň řezníkův (roz. ze dne 29. května 1889, č. 6284.); výměnek (roz. ze dne 9. února 1892, č. 1204.).

Za omezení exekuce považovati jest konečně též ustanovení § 20. zák. ze dne 10. června 1887, č. 74. ř. z., byl-li totiž exekuční prodej nemovitostí prohlášen za bezúčinný, nelze za opětný exekuční prodej téhož statku pro tutéž pohledávku žádati, dokud neuplynul rok od té doby, kdy ono prohlášení nabylo právní moci.

4. Bylo-li právní jednání nějaké následkem žaloby odpůrčí vůči věřitelům prohlášeno za bezúčinné, zaniká též účinnosť titulu exekučního a předsevzatých jednání exekučních. (§ 12. zák. odpurč.) Zásada judicium jus facit in partes tantum nemůže býti nikdy na újmu právům osob třetích. Proto jest též každý takový nález v jakékoli formě vynesený, jakož i každé vykonatelné narovnání, vůbec tedy každý titul exekuce, pokud se opírá o právní jednání nařikatelné, bezúčinným vůči věřitelům a jich právu odpůrčímu.

5. Je-li předmětem exekuce vykonání práce (ad praestandum factum), zaniká exekuce smrtí exekutovou.

6. Exekuce vztahující se na určitý předmět zaniká zkázou předmětu toho; nároky věřitelův na náhradu tím však ujmy netrpí.

7. Exekuce konečně zaniká, byl-li soukromoprávní nárok, pro nějž exekuce byla vydobyta, prohlášen rozsudkem trestního soudu za neplatný.

IX. Zánik exekuce.

Exekuce zaniká:

1. zaplacením, jak věci hlavní, tak i poplatků vedlejších;

2. tím, že následkem žaloby excisní nebo vlastnické přiřkne se osobě třetí pravo vlastnické ku předmětům exekuce;

3. bylo-li následkem žaloby oposiční rozsudkem nalezeno, že právo exekuční zaniklo skutečnostmi později nastalými.

X. Exekuce v řízení nesporném.

Proti stranám, jež neuposlechnou opatření soudního, jim svědčícího, jest užiti bez dalšího řízení z úřední povinnosti přiměřených prostředků donucovacích. Na základě pravoplatných nálezů, v řízení nesporném vynesených, lze vésti exekuci též dle předpisů soudního řádu. Soud může dle okolností zříditi opatrovníka, který učiní kroky ku exekuci potřebné. Je-li existence pohledávky sporna, jest zůstaveno volnému uvážení soudu, chce-li s exekucí až do skončení procesu vyčkati, neb exekuci zjišťovací si vydobyti (§ 19. pat. ze dne 9. srpna 1854. č. 208 ř. z.). Má-li býti

exekučně vydobyt trest na penězích, odejme soudní sluha z movitého jmění osoby odsouzené tolik, kolik k uhražení trestu jest zapotřebí. Odejmuté jmění uschová se u soudu neb u spolehlivého muže a během 14 dnů se zcizí; to co po zapravení pokuty a exekučních útrat zbude, vydá se straně. Exekuci na statek nemovitý zahájí finanční prokuratura. Tresty peněžité, které nelze vydobyti, promění se ve vězení tím způsobem, že za každých 5 zl. uloží se vězení 1 dne a jde-li o obnosy pod 5 zl., nejméně vězení 12hodinné (nař. ze dne 5. listopadu 1852, č. 227. ř. z.). Nařízení v záležitostech pozůstalostních vydaná lze donucením provésti jen vůči takovým osobám, jež v řízení pozůstalostním bezprostředně jsou zúčastněny, nikoli však vůči takovým osobám, jež stály k zůstaviteli v jiném právním poměru (roz. ze dne 15. května 1863, č. 2758, sb. »Gl. U. W.« IV. 1717).

XI. Exekuce v právu obchodním.

Obchodní zákonník upravuje celou řadu nucených prodejů. Jest však sporno, možno-li všechny tyto případy shrnouti pod pojem exekuce. Exekuční prodej zboží nebo jinakých předmětů má místo:

1. V případě čl. 310 obch. z., když mezi kupci zřízena byla ruční zástava a listina o tom vyhotovena; je-li dlužník v prodlení, může věřitel vymoha sobě svolení svého příslušného obchodního soudu beze slyšení dlužníka a na své vlastní nebezpečí prodati zastavené předměty. Bylo-li však smluveno, že se věřitel smí uspokojiti ze zástavy bez řízení soudního, může věřitel prodati zástavu veřejně po případě obchodním dohodcem neb oprávněným úředníkem (čl. 311 obch. z.). Výkon zástavního práva, článkem 310. obch. z. věřiteli poskytnutého, podmíněn jest tím, že o právu zástavním zřízena byla listina a sice pro pohledávku číselně určenou a že právo zástavní nabyto bylo dle předpisův občanského zák. (Roz. ze dne 11. února 1879, č. 1094, časop. »Ger. Zeit.« r. 1880 č. 72, časop. »Jur. Bl.« r. 1879 č. 21.) Z ustanovení čl. 310 plyne, že útraty s prodejem spojené nese věřitel sám, že si však útraty ty dle § 45. úv. zák. k obch. zák. sraziti může z ceny stržené (roz. ze dne 3. listopadu 1885, č. 12648 časop. »Ger. Halle« r. 1886 č. 16.). Nař. ze dne 28. října 1865, č. 110 ř. z. ustanovuje sice ve III. odstavci, že ústavy úvěrní, ve čl. I. cit. nař. uvedené, uspokojiti mohou své pohledávky, vzniklé z obchodů ve smyslu stanov předsevzatých, ze zástav ručních, pro pohledávky ty zřízených buď dle čl. 310 nebo dle člu 311 obch. zák.; ustanovení to nevztahuje se však na ony ústavy úvěrní, kterým jich stanovami, nejv. schválení obdrževšími, poskytnuty jsou výhody rozsáhlejší, na př. na banku rakousko-uherskou, rakouský ústav pro úvěr pozemkový a pod.; ústavy tyto totiž, prodávajíce effekty svých dlužníků, nejsou vázány předpisy člů 310 a 311 obch. z. (Roz. ze dne 6. května 1879, č. 3662 časop. »Jur. Blätter« 1879 č. 26.)

2. Komu přísluší právo retenční, může při svém příslušném soudě žalobou žádati za prodej retinovaného předmětu (čl. 315 obch. z.). Těmto případům článků 310, 311 a 315 obch. z. nelze upříti povahu exekuce, poněvadž jednak předpokládají právo zástavní po zákonu nabyté, jednak připouštějí nucený prodej za příčinou realisace existujícího práva zástavního.

3. Je-li kupující s přijetím zboží v prodlení, může je prodatel dáti prodati buď veřejně, nebo má-li zboží to cenu tržní nebo bursovní, ob-

chodním dohodcem, po případě, není-li tu takového, oprávněným úředníkem (čl. 343 obch. z.).

4. Tento prodej má stejným způsobem průchod ve případě člu 348 obch. z., když kupující ponechal prodateli ku disposici zboží, které zkáze podlehá, a když je tu zároveň nebezpečí v prodlení.

5. Při fixních obchodech může prodatel na místě, aby zboží plnil, je na účet nedbalého kupujícího zpeněžiti (čl. 357. odst. II. obch. z.).

6. Komisionář může nucený prodej předsevzíti, jestliže zaslané mu zboží při odevzdání, jak zevně lze seznati, jest poškozeno a je-li zároveň nebezpečí v prodlení. Prodej se předsevezme dle čl. 343 obch. z. (čl. 365 obch. z.).

7. Komisionář jest dále oprávněn mocí zástavního práva jemu příslušejícího zboží komisionářské dle předpisu čl. 310 obch. z. sciziti, jestliže komitent ve příčině svých závazků jest v prodlení. Tatáž práva má zasílatel (čl. 382 a 387 obch. z.) a povozník (čl. 407, 409, 411 obch. z). Na veřejný prodej zboží komisionářského vedle čl. 310 obch. z. nelze užiti předpisů platících o exekuční dražbě, poněvadž přípustnost prodeje není podmíněna ani vyrozuměním dlužníka, jak ze čl. 310 obch. z. na jevo jde (roz. ze dne 20. ledna 1885, č. 611; časop. »Jur. Blätter« 1885 č. 12, »Centr. Bl. f. jur. Praxis« r. 1885 č. 21). Zasílatel není oprávněn pro pohledávky, jež mu z uschování zboží vzcházejí, předmět jemu ku zaslání odevzdaný na základě čl. 310 obch. z. ihned prodati (roz. ze dne 17. dubna 1884, č. 4376, časop. »Ger. Halle« 1884 č. 41).

Veřejný prodej zboží ve smyslu čl. 343 nemůže býti pojímán za soudní exekuci, poněvadž se ani neopírá o nález, aniž má vůbec náležitostí soudní exekuce (roz. ze dne 16. prosince 1884, č. 14099, sb. »A. a Cl.« č. 1185.). Předsevzetí nuceného prodeje ve smyslu čl. 343 obch. z. povolují nikoliv soudcové, nýbrž výlučně úřady politické (roz. ze dne 24. června 1885, č. 7336 sb. »Ad. a Cl.« č. 1223, ze dne 13. dubna 1886, č. 4510, časop. »Právník« 1890 str. 22; ze dne 31. srpna 1886, č. 8354, časop. »Jur. Bl.« 1889, č. 14.) Soudní scizení ve smyslu čl. 343 a 348 obch. z. nelze považovati za scizení exekuční, nýbrž za dobrovolné, které posuzovati dlužno dle předpisů pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. (Roz. ze dne 29. října 1889, č. 12158 časop. »Ger. Halle« 1890 č. 2.) Soud není vůbec povolán, aby měl nějaký vliv na výkon práva, které prodateli ve příčině prodeje zboží nějakého dle čl. 343 obch. z. přísluší (roz. ze dne 14. července 1885, č. 8138, časop. »Ger. Zeitung« 1885 č. 84.; časop. »Jur. Blätter« 1885 č. 37).

Exekuce politická (správní).

I. Pojem.

Exekucí politickou v širším smyslu rozuměti sluší řízení úřadů správních, jímž ve případě neposlušnosti stran provedeny býti mají jich nálezy, rozkazy platební, opatření a nařízení a to dle předpisů donucovacích, jež zpravidla obdobny jsou řízení exekučnímu před soudy civilními. V užším smyslu rozuměti jest exekucí politickou vybírání veřejných dávek úřady politickými a jejich orgány cestou donucení. Exekuci politické podlehají nejen dávky státní, nýbrž i dávky zeměmi, okresy a obcemi zákonným způsobem předepsané, pak všechna plnění, jež dle zvláštních zákonných předpisů mají ráz dávek veřejných, zejmena: dávky a plnění pro účely kostelní (§ 23. zák. ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z.), přirážky

se státním svolením vypsané a poplatky zákonem uznaných společností náboženských (§. 14. zák. ze dne 20. května 1874, č. 68 ř. z.), příspěvky pro židovská společenstva náboženská (§ 22. zák. ze dne 21. března 1890, č. 56 ř. z.), stanovami vytčené příspěvky na společenstva živnostenská a živnostenské pokladny nemocenské (§ 121 živ. ř.), příspěvky na obchodní komory (§ 21. zák. ze dne 29. června 1868, č. 85 ř. z.), příspěvky k úrazovým pojišťovnám a ku pokladnám nemocenským, zřízeným na základě zákona ze dne 30. března 1888, č. 33 ř. z. a mn. j. Úřady musí však též vždy svá opatření zákonnými ustanoveními ospravedlniti a smějí proto též prostředků donucovacích proti osobě a jmění užiti jen na základě zákonných předpisů. O vedení exekuce není systematického zákona, jenž by platil pro všechna království a země této polovice říše. To bylo příčinou, že bylo předsevzato sestavení všech těchto zákonných předpisů, jež teprve v r. 1878 pro jisté korunní země bylo vydáno a jež pak v r. 1881 na Halič a Bukovinu bylo rozšířeno. Sestaveny pak byly předem předpisy, týkající se vymáhání daní.

II. Zásady.

1. Dv. d. ze dne 19. ledna 1874, č. 228 sb. z. s.; Jos. sb. z. svaz. IV. str. 61. ustanovuje: Jde-li o dobývání nedoplatku, zemské přirážky nebo jiných zeměpanských důchodů, nelze u soudu žalovati nebo právní řízení zavésti, nýbrž má v takových případech vrchnost bezprostředně exekuci vésti; o zájmu, odhadu a prodeji statků movitých i nemovitých platí vůbec předpisy soudního řádu.

2. Dv. d. ze dne 26. února 1789, č. 977 sb. z. s. nařizuje: Šetřeno budiž zásady, že úřadové političtí své nálezy sami provésti a k tomu prostředkův donucovacích, zákonem jim propůjčených, použiti mají. Z pravidla toho platí výjimka jen tehdy, když ku dobývání náhrady prostředky exekuce politické nestačí, nebo když jim vadí práva osob třetích.

3. Dv. d. ze dne 10. března 1832, č. 2548 sb. z. s. obsahuje tato ustanovení:

a) Za exekuci nezaplacených poplatků celních a potravních lze žádati buď u úřadů politických nebo soudních.

b) Voliti jest ten způsob exekuce, od něhož lze se nadíti, že poplatek nejrychleji bude dobyt, a jenž vyžaduje nejmenšího nákladu.

c) Vede-li se exekuce proti držiteli usedlosti, užiti jest prostředku mírnějšího v těch případech, kde zaplacení lze dosíci způsobem, držitele méně poškozujícím; proto jest se dříve, než se přikročí ku scizení reality, pokusiti o to, nelze-li vydražením méně potřebných svršků úhrady zjednati.

d) Je-li pravděpodobno, že zaplacení nedoplatku dobyti lze zájmem a prodejem svršků nebo sekvestrací příjmů, s realitou spojených, jest žádati za exekuci u úřadu politického.

e) Za účelem provedení této exekuce má se finanční úřad okresní obrátiti na úřad politický.

f) Ohledně statků nemovitých, pozemkův a práv na nich váznoucích nemá průchod jiný způsob politické exekuce, nežli sekvestrace příjmů.

g) Jedná-li se pouze o prozatímní zjištění na základě nálezů, právní moci dosud nenabyvších, jest se zachovati dle týchž zásad.

4. Dek. dv. kanc. ze dne 24. října 1806, č. 7891 sb. z. s.; prov. sb. zák. pro Štýrsko: Co se týče zjištění takových pohledávek, jež nemohou býti na pořad práva odkázány a ve příčině jichž vyšetřování, rozho-

dování a exekuce pouze úřadům politickým přísluší, jest se říditi pravidlem, že političtí úřadové jsou oprávněni potřebné zjištění předsevzíti a o provedení jeho soudní úřady bezprostředně dožádati, neb v tom směru úřadům fiskálním (finanční prokuratuře) příkaz dáti. Takové zjištění nemá pak potřebí zvláštního spravení.

5. Nař. dv. kanc. ze dne 5. srpna 1828, č. 2785, prov. sb. zák. pro Štýrsko: Nelze pochybovati. že nezapravené nedoplatky daní politickou exekucí dobývány býti mohou a musí. Octne-li se exekuce ta v rozporu s právy osob třetích, jest věcí těchto třetích osob, aby nároky své ku platnosti přivedly; exekuce politická ustoupí jim jen tehdy, bylo-li o nich náležitě rozhodnuto.

III. Vymáhání daní.

Řády o vymáhání daní vydány jsou pro Čechy (výn. min. fin. ze dne 4. prosince 1858 č. 46.060 č. 14 z. z.); Moravu, Slezsko, Rakousy nad Enží a pod Enží, Solnohrady, Štýrsko, Korutany, Krajinu, Přímoří (výn. min. fin. ze dne 4. března 1878, č. 2702); pro Halič a Bukovinu (výn. min. fin. ze dne 17. července 1854, č. 30.130 a ze dne 11. listopadu 1855, č. 49.834); pro Tyrolsko (dek. dv. kanc. ze dne 3. října 1822, č. 27.316, nejv. rozh. ze dne 24. září 1822 vyhlášené gub. cirk. ze dne 30. října 1822, prov. sb. zák. z r. 1822 pro Tyroly). Předpisy o vymáhání daní pro Dalmácii (dek. dv. kanc. ze dne 31. května 1837, vyhlášený cirk. dalm. gubernia ze dne 12. prosince 1837). Podstatná ustanovení těchto řádů jsou:

1. Úřady exekuční: Zákonné předpisy o nuceném vymáhání daní přímých prováděti a nad nimi bdíti povinna jsou okresní hejtmanství, jakožto úřadové berní I. stolice. Hejtmanství obstarávají záležitosti exekuční orgány finančními ku správě daní přímých jim přidělenými za spolupůsobení úřadů berních a obcí, po případě finanční prokuratury; podřízena pak jsou bezprostředně zemskému úřadu finančnímu, jenž dle instrukce jest povolán, aby bděl nad nuceným dobýváním nedoplatků. O rekursech, stížnostech a představeních, ve příčině vymáhání daní podaných rozhoduje zemský úřad finanční a v další stolici ministerstvo financí.

2. Vykonné orgány: Ku bezprostřednímu provádění nařízení donucovacích, hejtmanstvím vydaných, povoláno jest, pokud není třeba zakročení soudu,

a) vojsko;

b) berní vykonavatelé, pro jednotlivé okresy berní trvale zřízení;

c) osoby úřadem od případu ku případu stanovené a ku předsevzetí úkonův exekučních ověřené.

3. Doba vymáhání: V tom směru stanoví § 4. zák. ze dne 9. března 1870, č. 23 ř. z. toto: Neodvede-li se dlužná daň během 4 týdnů ode dne splatnosti, budiž i s úroky z prodlení až do zaplacení běžícími po uplynutí této lhůty ihned cestou předepsaného řízení donucovacího vymáhána, leč že by podána byla žádost za prominutí daně nebo za posečkání její a úřad politický žádost tu oprávněnou uznal. Ku zahájení a provedení řízení donucovacího jest potřebí příkazu okresního hejtmanství.

4. Prostředky donucovací:

a) exekuční upomenutí,

b) zájem, odhad a prodej statků movitých,

c) sekvestrace výnosů statků nemovitých,

d) prodej statkův nemovitých.

5. Útraty řízení exekučního zapraviti, resp. státní pokladně, z níž předem byly poskytnuty, nahraditi povinni jsou ti, proti nimž řízení bylo zahájeno a provedeno.

IV. Vzájemný poměr exekuce politické a soudní: Stanoviti, zdaž a kdy má daň exekučně býti dobývána, jest věcí úřadů finančních; naproti tomu však přísluší úřadům politickým a soudním, ku předsevzetí exekuce výhradně povolaným, určiti, jakým způsobem jest exekuci vésti. Z toho plyne, že i stížnosti proti způsobu vedení exekuce jedině politickými a soudními úřady rozhodovány býti mohou. (Rozh. min. fin. ze dne 9. června 1856, č. 4818, Čechy, Morava, Hor. Rak., Štýrsko.) Soudům přísluší rozhodovati o žalobách na náhradu škody, jež způsobena byla exekutovi protizákonnými úkony, za příčinou dobývání daní předsevzatými (roz. ze dne 13. listopadu 1860, č. 10978, sb. »Gl. U.« 1226.). Ku soudnímu exekvování nedoplatků daní netřeba vykázati, že exekuce politická, v té příčině předsevzatá, byla bez úspěchu; neboť byť i úřadům politickým bylo předepsáno, aby se nejprve o exekuci politickou pokusily, není tím přec ještě poskytnuto soudům právo, aby zkoumaly, zda volba ve příčině vedení exekuce finančním úřadem vykonaná jest přiměřena, a aby požadovaly zvláštních průkazův, jimiž by volba ta byla ospravedlněna; nemají zajisté zákonná ustanovení sem spadající úmyslu, vytknouti exekučnímu právu eráru užší meze, než exekučnímu právu osob soukromých (roz. ze dne 24. března 1869, č. 2962, sb. »Gl. U.« č. 3355). Soudní odhad movitostí nemůže býti povolen na základě předchozího politického zájmu movitých věcí, poněvadž exekuční odhad, jejž soud má povoliti, předpokládá zájem dle předpisu s. ř. povolený, který však nijak nenahražuje zájem, správním úřadem vykonaný (roz. ze dne 9. srpna 1870, sb. »Gl. U.« č. 8740). I když vymáhá daně úřad politický, jest soudu vyhraženo rozhodovati o soukromých nárocích osob třetích, jež za to mají, že se výkonem exekuce jich držbě, vlastnictví, nebo jiným právům ujma děje a proto úplného nebo částečného zrušení exekuce domáhati se chtějí; soudu přísluší též podle § 3. dv. d. ze dne 29. května 1845 č. 889 sb. z. s. předběžně povoliti zastavení dalších kroků exekučních (plen. roz. ze dne 12. listopadu 1872, č. 11.305, sb. »Gl. U.« č. 4772). Vykáže-li úřad berní nezaplacené přímé daně, a žádá-li úřad finanční na základě výkazu takového za exekuci, mají soudy žádosti té vyhověti; výkazu, že platební rozkaz byl doručen, při tom netřeba (roz. ze dne 7. května 1873, č. 4049, »Zeitsch. f. Verw.« z. r. 1873 č. 32). Shledá-li ve smyslu dv. d. z 26. února 1789, č. 977 sb. z. s. úřad správní, že prostředky politické exekuce ku vydobytí nezaplacených poplatků jsou nedostatečny, jsou soudcové povoláni, aby povolili vhodné prostředky exekuční a to tím spíše, poněvadž soudové nade vši pochybnost ku dobývání všech nezaplacených daní jsou oprávněni (roz. ze dne 8. července 1873, č. 6335). Není žádným zákonem vysloveno, že za exekuci movitých věcí pro nezaplacené veřejné dávky jen u úřadův politických žádati lze, nýbrž jest zůstaveno úřadům správním, aby posoudily, zda-li jest užiti exekuce politické, či zdali jest zakročiti o exekuci soudní (roz. ze dne 8. ledna 1874, č. 210).

Expropriace. (Vyvlastnění.)

I. Pojem.

Expropriace jest postoupení soukromého vlastnictví nebo zřízení věcného práva na základě zákonných norem vyžádané, případně i soudním donucením vymožené, ovšem že proti náhradě a z pravidla jen v těch případech, kde toho účel veřejného dobra vyžaduje. O expropriaci, institutu to římskému právu naprosto neznámém, jedná § 365 o. o. z., který ustanovuje, že každý člen státu jest povinen za přiměřenou náhradu i úplné vlastnictví věci postoupiti. Právo vyvlastňovací, má-li rozpor mezi zájmy veřejnými a soukromými vyrovnati, má potřebí zevrubného zákonného upravení; ve všech zákonech expropriačních zjednává si průchodu zásada, že jednotlivec, jedná-li se o blaho veřejné neb o národohospodářské zájmy zvláště důležité, musí mnohé oběti přinésti tím, že netoliko omezení svého vlastnictví strpěti, nýbrž dokonce toto proti náležitému odškodnění postoupiti jest povinen. Expropriace ale nemá se pouze na případy nevyhnutelné potřeby omeziti, nýbrž i všeobecný prospěch, všeobecná potřeba a v jednotlivých odvětvích (jako ve vodním právu) často již i důležité zájmy soukromé postačí, by expropriaci odůvodnily.

II. Zásady všeobecné.

1. Expropriace má průchod jen na základě zákona. Dle čl. 5 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. jest vlastnictví nedotknutelným a expropriace může proti vůli vlastníkově míti místo jen v těch případech a v té způsobě, jak zákon ustanovuje.

2. Expropriace jest zpravidla jen tenkráte přípustnou, jedná-li se o všeobecný prospěch aneb o odvrácení všeobecné škody, čehož by se cestou dobrovolného nabytí soukromého vlastnictví buď vůbec nedalo dosíci, nebo jen s velikými překážkami a oběťmi.

3. Expropriace může proti vlastníku jen za úplnou náhradu žádána býti. To plyne ze základního pojmu nedotknutelnosti vlastnictví. Náhrada musí pak obsahovati veškery vůbec ocenitelné zájmy, které pro posavadního vlastníka věci tato v době postoupení vlastnictví má. Na pretium affectionis nebéře se zpravidla žádný ohled, za to musí však vlastníkovi nejen pravá obecná cena věci dle místního odhadu býti zapravena, nýbrž i ona škoda nahražena, kterou vlastník ještě následkem postoupení svého vlastnictví na př. nepředvídaným přerušením jeho držby, rušením provozování jeho živnosti, změnou bytu, útratami stěhovacími, zmenšením hodnoty příslušenství s pozemkem spojeného, náklady na nová zařízení, která následkem odstoupení musí býti opatřena (jako nové cesty, vodní příkopy a t. d.), snad utrpí. Základní zásadou zde jest, že vlastníkovi má býti obnosem náhrady možnosť poskytnuta, aby sobě zase onen majetkový předmět, resp. onu majetkoprávní hodnotu zaopatřiti mohl, která jemu expropriací ušla. Tato zásada platí nejen pro vlastníka, nýbrž i ohledně osob jiných, jimž věcná práva ku předmětu, jenž se má vyvlastniti, přísluší, tak obzvláště ve příčině požívatele, ve kterémžto případě pak vstoupí na místo požívání předmětu vyvlastněného požívání náhrady, jakožto kapitálu. Táž zásada platí i ohledně nájemce a pachtéře. Výše náhrady řídí se dle všeobecné odhadní ceny, kterou předmět, jenž se má vyvlastniti, v okamžiku vyvlastnění má.

4. Ku zjištění povinnosti expropriační, jakož i ku vyšetření náhrady, jež jednotlivcům má připadnouti, jest potřeba zvláštního expropriačního řízení.

5. Nucenému postoupení podlehají všechny druhy vlastnictví pozemkového se svým příslušenstvím, jen v jednotlivých zákonech expropriačních připuštěny jsou jisté výjimky.

6. Expropriátu (majiteli předmětu vyvlastněného) poskytnuto jest v jistých případech právo žádati, aby expropriace na celý jeho majetek anebo větší část jeho byla rozšířena, obzvláště tehdy, hrozí-li jemu expropriací pouze částečnou škoda neodvratitelná a nenahraditelná.

III. Předmět.

Dle pojmu a povahy expropriace může předmětem jejím býti buď vlastnictví nebo věcné právo ku věci cizí. Jak movitý, tak i nemovitý majetek může býti předmětem expropriace, však expropriace movitostí jest podřízenějšího významu, kterýžto případ expropriace velmi zřídka se naskytá, takže většina zákonů vyvlastňovacích expropriaci jen na nemovitosti omezuje. Předmětem expropriace mohou býti též jura in re aliena, nikoli však práva obligační. Soukromoprávní zákazy zcizení expropriace se nikterak netýkají, následkem čehož i fideikomisární omezení předmětů majetkových při otázce vyvlastnění nepovšimnuta zůstávají. Také státní a veřejný statek může za jistých podmínek býti předmětem vyvlastnění.

IV. Podmět.

Podmětem expropriace jest v první řadě moc státní. Toto právo státu jest nepřenesitelné, však provedení práva vyvlastňovacího může státem i na osoby třetí býti přeneseno, které pak jménem státní moci expropriaci vykonávají. V jednotlivých novějších zákonech jest přenesení tohoto výkonu práva na třetí osoby výslovně připuštěno, tak na př. pražským asanačním zák. ze dne 11. února 1893 č. 22 ř. z. (viz čl. Asanace).

V. Případy expropriace.

1. Stavba silnic a sice v prvé řadě silnic erárních (dek. dv. kanc. ze dne 15. května 1818 č. 21734). Odhady nemovitostí předsebéřou tu za přítomnosti vlastníků a zástupce eráru silničního dva odhadci, z nichž jednoho ředitelství staveb silničních, druhého vlastník pozemku, jenž se má vyvlastniti, volí (dek. dv. k. ze dne 27. září 1793 pol. sb. z. sv. 3 str. 38). Náhrada poskytuje se pak buď v podobě kapitálu, nebo je-li (jako u štěrkových a kamenných lomů) ne vlastnictví pozemku, nýbrž pouze dočasné užívání jeho předmětem expropriace, v podobě roční renty po dobu užívání (dek. dv. kanc. ze dne 11. října 1821 sb. z. p. sv. 49 č 306).

2. Vodní zařízení (viz čl. Expropriace v právu vodním).

3. Stavba železnic (viz čl. Expropriace k účelům železničním).

4. Vyvlastnění k účelům státního monopolu; úřadové finanční jsou oprávněni solné prameny, které nejeví se býti vhodnými pro potřebu státní, dáti zničiti. Úřadové tito mohou také všude, kde solné prameny se nacházejí, neb kde sůl nad neb pod povrchem se nalézá, solivary zřizovati a postoupení pozemků a budov nutných požadovati. Vlastník pozemku, na němž pramen solný byl zasypán anebo zničen, obdrží náhradu, ač utrpí-li tím na svém majetku škodu (§§. 409, 410, 411 cel. a monop. ř.).

5. Vyvlastnění k účelům hornickým (viz Expropriaci v právu horním).

6. Vyvlastnění lesních průseků, jež nutny jsou při vyměřování katastrálním; tu platí předpisy o. o. z. o užívání soukromého vlastnictví pro účely veřejné. Dlužno proto v každém případě, kde majitel lesa náhradu škody za lesní průsek požaduje, především pravdivost žádané škody

znalci dáti vyšetřiti; ve případě tom, že by škoda prokázána byla, nutno výši škody odhadnouti, přiměřenou náhradu této vyšetřiti a zapravení její vlastníkovi ihned nabídnouti. Není-li vlastník s náhradou takto vyměřenou spokojen, má právo své návrhy pořadem práva ku platnosti přivésti (nař. ze dne 19. července pro král. české).

7. Expropriace pozemku, jehož potřebí ku stavbě školy veřejné, jestliže nehledě ku nákladům, přiměřené umístění školy vůbec jinak není možné, než stavbou nové budovy školní a jestliže k tomu vůbec žádné vhodné místo stavební dobrovolným dohodnutím nabyto býti nemůže (nař. min. spr. ze dne 14. února 1857 č. 31980, časop. »Zeitschrift für Verw.« r. 1857 č. 13).

8. Vyvlastnění za účelem zřízení kordonu zdravotního (dv. dek. ze dne 28 září 1832, č. 2563, sb. z. s.).

9. Expropriace za účelem zamezení nakažlivých zvířecích nemocí, obzvláště dobytčího moru (zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z. a zák. ze dne 17. srpna 1892, č. 142 ř. z.).

10. Vyvlastnění při rozšíření ulic a regulaci silnic (stav. řád pro král. české ze dne 8. ledna 1889 a pro Prahu z r. 1886). Dle Randy není tento případ expropriací v pravém smyslu, ježto zákon ukládá tu vlastníku povinnosť pozemek postoupiti jen pro ten případ, užije-li pozemku ku stavbě (nál. správ. s. dv. ze dne 18. března 1888 č. 733; časop. »Právník« z r. 1888 str. 789).

11. Expropriace při opatřeních proti rozšiřování révokazu (Phylloxera vastatrix) (zák. ze dne 3. dubna 1875 č. 61 ř. z. a ze dne 27 června 1885 č. 3 ř. z. z r. 1886).

12. Vyvlastnění koní potřebných pro vojsko a zemskou obranu při mobilisaci (zák. ze dne 16. dubna 1873 č. 77. ř. z. § 1).

13. Expropriace za příčinou nabytí vlastnického nebo požívacího práva ku pozemkům pro účely vojenské: cvičení ve zbrani, střelbu, tělocvik, cvičení v koupání, brodění koní, trvalé neb dočasné ubytování (zák. ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z. § 35).

14. Expropriace při komasaci pozemků (zák. ze dne 7. června 1883 č. 92. ř. z. § 2).

15. Expropriace při arrondování lesů (zák. ze dne 7. června. 1883 č. 93 ř. z.).

16. Při pastvinách (zák. ze dne 3. prosince 1852, č. 250 ř. z.).

17. Expropriace pro zřizování skladišť (§. 45 zák. ze dne 28. dubna 1895 č. 64 ř. z.).

18. Expropriace k účelům asanačním (zák. [pro Prahu] ze dne 11. dubna 1893 č. 22 ř. z.).

19. Expropriace při odnětí mýt soukromých (dek. dv. kanc. ze dne 16. října 1835 sb. z. p.)

VI. Příslušnosť.

Politický úřad jest oprávněn po předchozím řízení a slyšení účastníků rozhodnouti o tom, má-li se expropriace připustiti čili nic. Nálezem expropriačním končí se působnosť politického úřadu; výrok ten poskytuje titul (důvod dle § 424 o. o. z.) ku nabytí vlastnictví potřebný. Ve příčině stanovení náhrady má se politický úřad o narovnání pokusiti a nelze-li tohoto docíliti, má účastníka odkázati na právní cestu. Správní úřadové jsou povoláni k tomu, aby zájmy účastníků po dobrém vyrovnali a tudíž

výši náhrady smírnou cestou vyšetřili; zmaří-li se tento pokus, mohou toliko soudové o náhradě a výši její rozhodnouti.

VII. Řízení.

Rozhodnutí o tom, má-li expropriace místo čili nic závisí

1. na otázce, zda-li jsou tu zákonné podmínky expropriace, tedy zdali moment veřejného dobra náležitě jest prokázán. Za tím účelem je v prvé řadě nutno, aby expropriant úřadu předložil zevrubný plán, který po případě znalci se prozkoumá; do tohoto plánu mohou všichni interesenti nahlédnouti a své námitky ve lhůtě zákonem předepsané neb úředně vytknuté ohlásiti. Objasní-li se všecky momenty týkající se plánu expropriačního a jmenovitě, že expropriace jest nutna a přípustna, nastává druhé stadium řízení totiž:

2. zjištění předmětu expropriace resp. vynesení nálezu expropriačního. V zásadě platí, že nejdříve se má učiniti pokus o dobrovolné dohodnutí se stran a teprve tehda, byl-li tento pokus zmařen, že má správní úřad nález expropriační vynésti.

3. Stanovení náhrady. Nezaplatí-li se náhrada hned při vyvlastnění, běží z obnosu jejího úroky z prodlení (dv. dek. ze dne 4. dubna 1837 č. 1882 sb. z.).

VIII. Poplatky.

Listiny, jež zřizují se o odhadu neb postoupení nemovitostí, jichž vlastníci v zájmu veřejném, t. j. pro potřeby státu neb obce anebo vůbec k účelům veřejným vzdáti se musí, a jež v těchto případech o držbě pozemku a v okolnosti, že věřitelové knihovní a jiní interesenti s vyplacením této ceny výkupné vlastníkovi pozemku spokojeni jsou, před vyplacením předložiti se musí, jsou potud poplatku prosty, pokud se jich nepoužije k účelům jiným (p. s. 102 f. popl. z.). Výhoda tato platí jen pro pozemky skutečně vyvlastněné. Nelze tedy na základě průkazu, že pozemek měl býti vyvlastněn, domáhati se slevy poplatku, když nabytí jeho stalo se ve skutečnosti na základě obyčejné smlouvy.

Literatura. Randa, Právo vlastnické 1889 § 6, Pražák, Enteignung. Oesterr. Staatswörterbuch 1895.

Expropriace v právu horním.

I. Pojem.

Zákon horní vytýká v § 26 zásadu, že povrchy zemské ku podnikům hornickým nutné sice přenechány býti musí, že však cizího pozemku používati lze jen po předchozím svolení vlastníkově a dohodnutí se ohledně náhrady za toto používání. Záleží to pak ve vlastním zájmu podnikatelově, by při používání tom pokud možná největší ohled bral na vlastnictví pozemku, a by dohodnutí s majitelem pozemku docílil; úřad horní má pak vždy na to upozorniti a k tomu působiti (§ 66 vyk. nař.).

II. Přenechání pozemku.

1. Každý vlastník pozemku je povinen ku provozování hornictví nutné pozemky podnikateli hor za přiměřenou náhradu ku používání přenechati (§ 98 hor. z.). Ve příčině nevyhnutelných potřeb hornictví dlužno co možná šetřiti zásady nedotknutelnosti vlastnictví. Proto dlužno i pozemky, jež podnikateli hor jen ku pomíjejícímu užívání přenechány byly, vlastníku po skončeném užití v témž stavu navrátiti, v jakém je podnikatel hor byl převzal (nál. spr. s. dv. ze dne 12. října 1889 č. 3281, sb. »Budwinski« č. 4875). Nucené postoupení pozemku k účelům hornickým vyskytuje se

ve všech starších řádech horních, kteréž dle tehdejšího stavu poměrů ve příčině náhrady jen mezi ohraženými a neohraženými pozemky rozdíl činily, pro prvé nepatrnou náhradu připouštěly, ohledně druhých však vzetí v držbu k účelům hornickým beze vší náhrady dovolovaly. Tento rozdíl se ve platném zák. hor. již nevyskytuje, ježto za každé přenechání pozemku jest poskytnutí náhrady předepsáno. Předpisy o přenechání pozemku platí jen tehda, když dobrovolné dohodnutí mezi stranami se nestalo.

2. Případy.

a) Každý kutéř jest povinen, dříve nežli počne kutati, pokusiti se s vlastníkem pozemku o dohodnutí ohledně náhrady škody (§ 26 hor. z.). Nedohodne-li se, má právo zakročiti u politického úřadu, a žádati, aby jemu povoleno bylo počíti s kutáním. Během 30 dnů od zřízení znamení kutacího má však kutéř vykázati, že žádosť za zahájení řízení ohledně přenechání pozemku úřadu hornímu podal, ježto úřad politický jest jinak oprávněn, ku žádosti vlastníka pozemku, znamení kutací dáti odstraniti (§§ 27 a 28 hor. z.). Právo ku nucenému dočasnému přenechání pozemku přiznává se kutéři pro přípravné práce druhu podobného jen tehda, když náhrada k tomu účelu úřadem politickým vyměřená prozatímně pojištěna byla. Tento případ při jednoduchém přípravném kutání zřídka kdy nastane, ježto poškození půdy tím způsobené tak nepatrné jest, že při skromném vystupování kutéřů sotva se lze obávati nějakých námitek se strany vlastníků pozemků (§ 10 výkon. nař.). V místech, kde kutání na zvláštním svolení vlastníka pozemku neb úřadu správního závisí (§ 17), nelze ani za přenechání pozemku žádati (§§ 99 a 17 hor. z.).

b) Kladení mezníků a kolíků ku vyměřování propůjčených měr dolových nebo denních, k označování kutacích staveb a jich ohraničování, jest povinen každý majitel pozemku proti náhradě způsobené škody snášeti a nesmí tato znamení pošinovati (§ 104 hor. z.).

c) Podnikatel hor může žádati, aby jemu podzemní vedení vody i na oněch místech, na nichž kutání z pravidla beze svolení vlastníka pozemku se nepřipouští (§ 17), dovoleno bylo, jestliže vodovod jiným způsobem buď vůbec nelze zříditi nebo jen nákladem nepoměrným; výjimka platí jen pro budovy a hřbitovy. Takové vodovody musí na vodu bohaty a trvale zřízeny býti a podnikatel práv jest z veškeré škody kladením jich způsobené (§ 99 hor. z.).

d) Pro solivary může erár i expropriaci budov a postoupení vlastnictví potřebných pozemků žádati (§§ 410 a 411 cel. a mon. ř. ze dne 11. července 1835).

III. Přenechání denního vodstva.

Denní vodstvo, jež ku provozování hornictví jest potřebno, musí jak majiteli revírní štoly tak i ostatními držitely hor postoupeno býti, ač nejsou-li tomu na závadu ohledy policejní nebo ohledy veřejné (§ 105 hor. z.). Tento způsob expropriace jest však jenom pod tou podmínkou přípustný, když voda ku provozování hornictví jest potřebnou a když užitek, jenž z použití vody k účelu hornímu vyplývá, jest větší, než kdyby tato voda v jiném průmyslovém odvětví použita byla. Přenechání vody děje se jen proti náhradě a po předchozím vyšetření úřadů horních ve shodě s úřady politickými, které zároveň policejní a jiné veřejné ohledy zjistiti mají, jakož i stanoviti podmínky, za kterýchž podnikateli hor vodstvo přenecháno býti může.

IV. Řízení.

Zásadou jest, že přenechání pozemků ku hornictví nutných jen ku dočasnému užívání státi se má. Je-li třeba pozemků těchto k účelům takovým, které hned z počátku jich trvalé užívání vyžadují, neb objeví-li se později, že užívání z počátku jen dočasně poskytnuté v užívání trvalé přejíti má, může vlastník pozemku dle svého uvážení majitele hor ke koupi svého majetku přiměti. Nemohou-li se účastníci o přenechání pozemku neb o náhradě shodnouti, zavede úřad horní za spolupůsobení okresního politického úřadu vyhledávání. Ku tomuto vyhledávání obešle se podnikatel hor i majitel pozemku a přiberou se znalci (§ 101 hor. z.). Zástupce úřadu horního musí na místě samém vyšetřiti, zdali podnik horní je takového druhu, který dle zákona nucené přenechání pozemku odůvodňuje, zda přenechání pozemku ku podniku hornímu skutečně jest zapotřebí, neb zdali by se nedal podnik na jiném místě neb jiným způsobem provésti, k čemuž by snad role méně úrodná, která by se pro hospodářství méně postrádala, neb která menší cenu mají, stačila, dále v jakém rozsahu půda a pozemek pro příslušné účely hornické mají býti postoupeny, bude-li třeba pozemek zcela přeměniti, nebo zdali a po jakém čase má majiteli pozemek zase vrácen býti a konečně jakého nákladu vyžadovala by přeměna jeho ve dřívější kulturní jeho stav.

Při tomto vyhledávání třeba znalce vyslechnouti a výpovědi jejich dáti protokolovati (§ 68 vyk. nař.). Na základě tohoto jednání, při kterém třeba zřetel vzíti na předpisy platící o rozkouskování pozemků, rozhodne politický úřad po slyšení úřadu horního jak o tom, má-li pozemek býti přenechán, tak i o tom, na jak dlouho se tak státi má. V rozhodnutí dlužno hned po nálezu znalců prozatímně určiti způsob a velikost náhrady. Není-li majitel pozemku s touto náhradou spokojen, může sice pořad práva nastoupiti, však podnikatel hor je oprávněn, jakmile byl náhradu k soudu složil, aneb ku pojištění roční náhrady pupilární jistotu zřídil, ihned na přenechání pozemku nalehati (§ 102, 103 hor. z.).

Expropriace v právu vodním.

I. Pojem a význam.

V právu vodním platí zásada, že v určitých případech, ve kterých se jedná o to, aby užitečné upotřebení vody podporováno bylo neb její škodlivé účinky odstraněny byly, vlastnictví osob třetích jistým omezením podrobeno býti může. Kdežto § 365 o. o. z. expropriaci tehda připouští, když toho všeobecné dobro, tedy veřejné blaho vyžaduje, vychází vodní zákon z jiného stanoviska a připouští expropriaci začasté tehda, když se nejedná o veřejné zájmy, nýbrž jak § 15 vod. z. výslovně nařizuje, jde-li o zájmy soukromé. Tím se podstatně liší expropriace dle vodního práva od jiných předpisů vyvlastňovacích. Expropriace dle vodního práva směřuje dílem ku postoupení vlastnictví pozemku, dílem k různým omezením cizího vlastnictví, jako upotřebení soukromého vodstva, zřízení služebnosti, postavení děl a zařízení ku vodovodům potřebných na cizí půdě a povrchu; ona má na zřeteli hospodářský prospěch, jehož třetí osoby užitečným upotřebením vody nebo zabráněním škodlivých účinků její docíliti mohou.

II. Případy:

1. Vlastník soukromé vody může býti přinucen, vodu, pokud jí nutně nepotřebuje a jí během lhůty, jíž úřad mu určí, neužije, jiným, již ji užitečněji upotřebiti mohou, za přiměřenou náhradu přenechati (§ 15 lit. a

říšs. vod. z.. § 32, 39, 41 česk. vod. z. a § 27, 31, 40 mor. z. vod.). Předmětem expropriace je tudíž jen voda soukromá a nikoli veřejná a má místo jen tehdy, když vlastník vody nutně nepotřebuje a jí během lhůty jemu úřadem stanovené neužije. Tato lhůta vyměří se tak, aby majitel vody soukromé mohl jí užiti a lhůta tato může po případě ku jeho žádosti i prodloužena býti.

2. Zřízení služebnosti: Tento způsob expropriace má místo: *a)* jestli voda třetímu náležející z jedné krajiny do druhé teče přes pozemek, na kterémž potřebná díla a zařízení postavena býti mají (§ 15 b vod. z.).

b) Zřízení takových služebností předpokládá, že tím prospěšné užití vody skutečně a ve značné míře podporováno bude (roz. min. orby ze dne 15. května 1877 č. 2329 časop. »Zeitsch. f. Verw.« r. 1878 č. 3). Za těchto podmínek, nebo za tím účelem, aby účinky vody byly odstraněny, může služebnosť již stávající též rozšířena býti a náhradu dlužno potud poskytnouti, pokud majiteli pozemku větší škoda než služebností posavadní se působí (roz. min. orby ze dne 13. dubna a ze dne 11. května 1877 č. 3869 a 2882. »Zeitsch. f. Verw.« 1878 č. 3 a 11).

c) Zřízení těchto služebností předpokládá, že převládají zde národohospodářské důvody k tomu, aby se vodovod přes cizí pozemek zřídil. Tato služebnost zahrnuje v sobě i zřízení stok, příkopů, stavidel, hrází, svodnic a jiných podobných zařízení.

d) Ježto § 15 říšs. vod. z. pouze užívá všeobecného výrazu »by voda jiným patřící«, rozumí se tím nejen tekoucí, nýbrž i stojatá voda soukromá, pokud osobám třetím právní důvod ku jejímu užívání přísluší.

e) Za tím účelem, aby se užitečné upotřebení vody podporovalo, aby se škodlivým účinkům zabránilo, obzvláště by jinými opatřeními neohrožovala se potřebná hnací síla stávajících strojů, mohou i při cestách takové změny předsevzaty býti, jimiž se účel cest nemaří. Rovněž lze i jiné účelné změny neb zařízení na nemovitostech třetích osob za přiměrenou náhradu požadovati (roz. min. orby ze dne 24. března 1877 č. 3089).

f) Služebnosti mohou nejen při zakládání nových, nýbrž i ku ochraně již stávajících děl vodních zřízeny býti (rozh. min. orby ze dne 18. listopadu 1877 č. 10352).

3. Osady a obce, jichž potřeba vody uhražena není, mají dle výše této potřeby proti přiměřené náhradě právo žádati za vyvlastnění vod soukromých neb užívacích práv k těmto vodám, pokud jich majitelé ku stejným účelům nepotřebují (§ 16 vod. z.).

4. Neškodné odvádění horských bystřin (zák. ze dne 30. června 1884 č. 117 ř. z.). Parcely pozemkové patřící k poli pracovnímu t. j. k onomu obvodu, na který se vztahují opatření směřující ku neškodnému svádění horských bystřin, mají se vyvlastniti, lze-li důvodně pochybovati o tom, že by jinak žádoucího účele sotva dosaženo bylo; rovněž možno i požívací práva osob třetích, jež na pozemcích pracovního pole váznou, vyvlastniti (§ 4. jmen. zák.). § 5 obsahuje ustanovení o náhradě, při kteréž i na zmenšení hodnoty, kterou zbývající část pozemku utrpí, třeba ohled vzíti.

III. Podmínky a omezení.

1. Expropriace se povoluje při zakládání zavodňovacích zřízení, hnacích strojů, jakož i stavidel jen tehda, lze-li od nich značných národo-

hospodářských výhod očekávati (§ 32. čes. vod. z.). Tím nemá se však rozuměti, že by absolutně vynikající význam podniku pro národní hospodářství prokázán býti musil, nýbrž dostačí, když výhody národohospodářské, jichž od podniku se nadíti lze, vyváží škodu zřízením služebnosti na cizím pozemku způsobenou (roz. min. orby ze dne 20. února 1872 č. 4987). Otázku, zdali od zařízení těchto převládající prospěch pro národní hospodářství lze očekávati, rozhodnou dle volného uvážení úřadové správní (nál. spr. s. dv. ze dne 25. června 1883 č. 1273).

2. Expropriace nevztahuje se však ku stavením a ku dvorům a zahradám k těmto stavením patřícím a nevztahuje se též ku ohrazeným sadům (§ 32. odst. 2. čes. vod. z.).

3. Nelze-li pozemku pro takováto zařízení ku jeho účelu užívati, může vlastník žádati, aby celý pozemek odkoupen byl.

IV. Řízení.

1. Po skončení všech nutných vyhledávání a projednávání rozhodne politický úřad o přípustnosti, objemu, způsobu a podmínkách podniku.

2. Úřad má i toho dbáti, zda služebnosť, jež se zříditi má, jest nutna; rovněž třeba i rozsah této služebnosti určiti.

3. V nálezu má se též o způsobu a výši náhrady rozhodnouti, jež v tom případě, když se knihovní věřitelé nedohodnou, má se složiti u soudu knihovního. Nedohodnou-li se účastníci o náhradě, určí ji soud, vyslechnuv dříve obě strany. Jedná-li se o expropriaci práv sporných, a nelze-li pro zájem veřejný sečkati, jak o nich pořadem práva rozhodnuto bude, mají úřadové správní zájmy a práva obou stran řízením správním pojistiti a o tom, zdali expropriace místa má, jakož i o náhradě a výši její prozatímně rozhodnouti. Ve smyslu § 87 vod. z. a čl. 15. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. nelze tomu, kdo tímto rozhodnutím cítí se býti zkrácen ve svých právech soukromých, zabrániti, aby proti druhé straně řádným pořadem práva svému nároku průchodu nezjednal (roz. min. orby ze dne 3. června 1881 č. 5182).

4. Vyvlastnění nelze zabrániti, jakmile nález úřadu politického nabyl právní moci a jakmile prozatímně vyšetřená náhrada neb výkupná cena k soudu složena, nebo roční náhrada pojištěna byla (§ 87 odst. 3. čes. vod. z.).

5. Sporno, která ze stran má spor zahájiti, zda ta, která s výrokem úřadu správního spokojena není či ona, která dle všeobecných zásad procesualních na př. jako věřitel žalobu podati má, by takto výroku vykonatelného dosáhla. Payrer má za to, že onen účastník, jenž s výrokem úřadu správního spokojen není, o pomoc soudní má zakročiti. Tomuto náhledu svědčí § 87 čes. vod. z., poněvadž podnik, který se expropriace nebo služebnosti domáhá, má si vymoci výrok úřadu správního o tom, zda-li expropriace nebo zřízení služebnosti místa má čili nic. Úřad správní má však, pokud se strany neshodly, zároveň též obnos náhrady vyšetřiti a určiti. Složí-li podnikatel obnos takto vyšetřený k soudu, pak mu ihned správní úřad pozemek, jenž se má vyvlastniti v držení odevzdá nebo výkon služebnosti povolí. Podnikatel může však složení náhrady úřadem správním vyšetřené, jakož i uvedení v držbu prozatímně až do vynesení soudcovského výroku odložiti. Nejsou-li obě strany s nálezem úřadu správního ohledně výše náhrady spokojeny, může každá z nich jak podnikatel, tak expropriát ku dosažení vyššího obnosu dovolávati se pomoci soudní.

Expropriace za účelem zřízení a provozování železnic.

I. Pojem a význam.

Každá železniční koncese zahrnuje v sobě též právo vyvlastňovací. S tímto právem drahám propůjčeným nepojí se však jen »veřejné«, nýbrž zpravidla i »soukromé dobro« a to v nejužším slova smyslu. Tím liší se právo expropriace drahám soukromým udělené od ostatních případů expropriace. Právní důvod vyvlastnění tvoří tu železniční koncese. V § 9. nař. z r. 1854 praví se: S nabytím koncese pro stavbu železnice nabývají se i tato práva: Všeužitečné železnici propůjčuje se právo expropriace ve smyslu § 365 o. o. z., však pouze ohledně oněch prostor, jež ku provedení podniku jsou nevyhnutelně potřebnými. Expropriace dle zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. vztahuje se pouze na pozemky potřebné ku zřízení a provozování železnic, nikoli však na pozemky, jichž potřebí jest ku zřízení příjezdu (silnice) ku železnici (nál. spr. s. dv. ze dne 12. února 1889 č. 4539 sb. Jolles č. 2140). Toto právo jest tedy s koncesí spojeno, ono lpí na koncesi. Tím však není řečeno, že by právo expropriační pro dráhy železné bylo nutně podmíněno koncesí legislací udělenou, že by tedy dráhy vlečné a koňské nemohly užiti práva vyvlastňovacího, ježto nebyly povoleny koncesí na základě zákona udělenou. Pro tyto dráhy platí vůbec všeobecné zásady o právu vyvlastňovacím.

II. Náhrada.

Tu platí zásada, že expropriatovi se má úplného odškodnění dostati, čímž liší se expropriace podstatně od státního práva z nouze (§§ 365, 1323, 1324 a 1489 o. o. z.). Náhrada tato týká se v prvé řadě přímé škody, pokud expropriací positivní škoda majetková se způsobí, v jistých mezích však i nepřímé škody. Neboť zákon mluví v § 365 o. o. z. o »přiměřeném odškodnění«, čímž se náhrada veškerých majetkoprávních ujem expropriací způsobených rozumí. Které nepřímé škody však nutno nahraditi, určil vyvlastňovací zákon železniční ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. v §§ 5—7 poněkud nejasně. K ceně zvláštní obliby (pretium affectionis) se nehledí (§ 7), na poměry, jež vzniknou stavbou dráhy (zvýšení hodnoty) rovněž zřetel se nebéře a to ani ku prospěchu expropriata ani exproprianta (Kasererovy materialie k žel. zák. z r. 1874 a vládní motivy k tomuto návrhu). Rovněž nepřihlíží se k lucrum cessans a sice právem, ježto možný zisk není škodou ve vlastním slova smyslu. Podobně bylo by nespravedlivým, kdyby expropriatovi vyšší hodnota — t. zv. plus value — zbylých jemu pozemků počítati se měla.

III. Řízení expropriační.

1. Řízení expropriační počíná zjištěním předmětu a rozsahu expropriace komisionelními vyhledáváními (politickými obchůzkami). Expropriant nechť předloží ministerstvu obchodu zevrubné plány a seznamy těch pozemků a práv, na něž nárok činí (§ 12 zák. ze dne 18 února 1878 č. 30. ř. z.). Politický úřad zjistí pak nálezem expropriačním předmět a rozsah vyvlastnění (§ 17 jmen. z.). Proti tomuto nálezu se připouští stížnost do 8 dnů, o které rozhoduje ministerstvo vnitra. Nastoupení cesty právní ve příčině otázky, který předmět a v jakém rozsahu má se vyvlastniti, jest nepřípustno (§ 18).

2. Vyšetření náhrady: Nedohodly-li se strany o náhradě, vyměří ji ku žádosti podnikatelstva železničního soud. I vyvlastněný může za to

žádati, neučiní-li tak podnikatelstvo do roka ode dne, kdy nabyl nález vyvlastňovací právní moci. Příslušným jest okresní soud, v jehož obvodu expropriace se provádí (§ 23 jmen. z.). Poměry pro zjištění náhrady rozhodné zkoumají se dle zásad řízení nesporného 3 znalci, které vybeře soud z listiny znalců vrchním soudem a místodržitelstvím pro každý rok sestavené (§ 24). Při odhadu hodnoty vyvlastněného předmětu nelze na budoucí eventuality žádný zřetel vzíti (nál. ze dne 2. června 1881 č. 6317). Při vyměření ceny pozemku polního třeba obzvláště na místní jeho polohu, jakož i na kupní cenu jeho ohled vzíti (nál. ze dne 23. října 1889 č. 12130). Výši náhrady určí soudce na základě dobrého zdání znalců, dle svého volného uvážení. Proti tomuto vyměření může sobě každá strana ve lhůtě 14denní stěžovati. Pořad práva civilního jest naprosto vyloučen (§ 30 jmen. z.). Složením náhrady k soudu — předpokládajíc, že nález expropriační nabyl právní moci — stává se expropriant vlastníkem vyvlastněného předmětu (nál. ze dne 24. listopadu 1867 č. 13154). Složený kapitál odškodňovací ručí za hypotekární pohledávku na předmětu vyvlastněném váznoucí (roz. nejv. s. dv. ze dne 16. května 1882 č. 5423). Žalobu na zaplacení náhrady dlužno podati u osobního soudu žalované dráhy a nikoliv u soudu reálního (roz. nejv. s. dv. ze dne 19. října 1845 č. 11244).

3. Nabyl-li nález vyvlastňovací právní moci, může jak expropriant tak expropriat a sice prvý do roka ode dne, kdy nález právní moci nabyl, druhý po uplynutí této lhůty od vyvlastnění ustoupiti a zrušení nálezu vyvlastňovacího žádati, pokud vyvlastnění nebo zjištění resp. vyšetření náhrady předsevzato nebylo (§ 27). Ze škody vzniklé tím, že expropriace provedena nebyla, jest vyvlastňující podnikatelstvo právo. Žaloba provede se obyčejným pořadem práva. Vlastník pozemku jen ku dočasnému užívání přenechaného jest oprávněn žádati, by železniční podnikatelstvo pozemek na se převedlo, jestliže užívání déle 6 měsíců ode dne zahájení jízdy, a počalo-li užívání teprve po zahájení jízdy, déle než 2 leta trvá (§ 3).

4. Útraty řízení expropriačního a soudního určení náhrady nese, pokud neoprávněným zasahováním stran způsobeny nebyly, podnikatelstvo (§ 44); nikoli však též útraty intervence expropriata při projednávání v řízení vyvlastňovacím a při vyšetřování ceny (nálezy ze dne 26. února 1890 č. 1878 a ze dne 24. června 1890 č. 6899).

Literatura: Mayerhofer: Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst III. Bd. 1887, Grünhut, das Enteignungsrecht, Pražák, das Recht oder Enteignung a Právník z r. 1887 str. 50, Randa, die Enteignung (Grünhut, X sv. r. 1883).

Exrotulování spisů. (Rozebrání spisů.)

Tak nazývá se vydání sporných spisů stranám náležejících i s přílohami, jež má místo, když konečný rozsudek nabyl právní moci (dv. d. ze dne 14. listopadu 1807 č. 827). Sporna jest otázka, zda se připouští exrotulace spisů, byl-li zatím zahájen spor restituční. Roz. ze dne 18. února 1868 č. 1566, sb. »Gl. U.« č. 2998 k této otázce přisvědčuje s tím odůvodněním, že okolnosť, že jeví se potřeba spisů ukončené právní rozepře ku rozhodnutí sporu restitučního, nemůže ospravedlniti zadržení jich a odnětí jich jinakému užití. Exrotulace se připouští také bez nařízení stání tím, že k žádosti exrotulační se doručí stranám spisy, které tyto byly založily (roz. ze dne 5. března 1890 č. 2459 časop. »Ger. Halle« r. 1890 č. 21).

Útraty exrotulace, jelikož náležejí k výlohám nutným, musí nahraditi strana ve sporu podlehší zároveň s ostatními výlohami procesnými (roz. ze dne 5. června 1889 č. 6404, časop. »Ger. Halle« r. 1889 č. 39), leč že by byla již před exrotulačním stáním ku žádosti odpůrcově nařízeným dala na poštu žádosť za vydání spisů, a soud k tomu svolil; při tom se však předpokládá, že se strany ku nařízenému stání nedostavily (roz. ze dne 9. února 1892 č. 1394, časop. »Ger. Halle« r. 1892 č. 19).

Nový soudní řád obsahuje toliko ustanovení, že spisy stranou soudu odevzdané mají se jí ku žádosti její vrátiti, odpadl-li účel uschování jejich (§ 219 nov. s. ř. 3 odst.).

Exterritorialita. (Právo mimozemí.)

I. Pojem a význam.

Exterritorialita je poměr v mezinárodním právu spočívající, mocí kteréhož určité osoby a věci ze státní moci toho území, v němž se nacházejí, jsou vyňaty a na základě fikce ve svých právních vztazích tak se posuzují, jako by ještě ve své vlasti prodlévaly. Tato fikce nemůže však neomezeně platiti, ježto by to vedlo ku zápletkám a kolisím. Exterritorialita je spíše výjimkou ze všeobecného pravidla, která jako všecky výjimky přísně musí býti vykládána a která zakládá se výhradně v právu mezinárodním.

II. Zásady všeobecné.

1. Osoby práva exterritoriality požívající posuzují se z pravidla dle práva jich vlasti.

2. Žádné právo vnitřní výsosti cizího státu a tudíž ani úkon moci policejní nebo soudcovské nelze proti osobám nebo věcem exterritorialním vykonati.

3. Exterritoriality, jíž určité osoby požívají, jsou účastny zároveň ony osoby neb věci, které se nalezají v poměru práva státního, rodinného neb majetkového ku osobám exterritorialním, nebo které jsou v jich službách.

4. Proti exterritorialní osobě neb věci nesmí žádná bezprostředná moc vykonána býti.

5. Práva, jež exterritorialita poskytuje, trvají jen potud, pokud důvod exterritoriality trvá. S exterritorialitou není spojeno právo asylu.

6. Osoby exterritorialní podlehají právnímu řádu státu cizího:

a) ohledně všech právních poměrů ku nemovitostem,

b) při výkonu práv svých, jež ne mocí svého veřejnoprávního postavení, nýbrž jakožto osoby soukromé vykonávají.

III. Podmět.

Práva exterritoriality požívají:

1. Osoby diplomatické. Sem náležejí vyslanci, konsulové na Východě a na severním pobřeží Afriky (viz čl. Konsulaty a Diplomacie).

2. Suveréni, nikoli však členové panovnických rodin, leč že by to bylo obyčejem, nebo nalezají-li se ve průvodu suveréna. Panovníci jsou tudíž v cizím státě neporušitelnými a vykonávají vládu nad svým státem ve všech směrech, však jen potud, pokud se tím neruší suverenita státu cizího. Dopustí-li se suverén státu cizího ve státě, v němž se nalezá, porušení právního řádu, nemá sice dle zásady exterritoriality proti němu místa řízení trestní, leč napadený stát má právo vzepříti se tomuto porušení práva, a bylo-li porušení dokonáno, jest oprávněn zmocniti se osoby rušitelovy a ji ku dostiučinění přidržeti. Právo exterritoriality vztahuje se i na

družinu suverénovu a na věci jeho, jež v držení svém má, a jež k osobní potřebě jeho slouží. Exterritorialita vztahuje se i na vladaře a spoluvladaře (panujících domů). Sporno, zda-li i následníci trůnu exterritoriality požívají, jmenovitě v těch případech, kde suveréna nezastupují; rovněž je sporno, zda-li i presidenti republik exterritoriality účastni jsou. Právo exterritoriality zaniká opuštěním cizího státu, vzdáním se nebo sesazením.

3. Sbory vojenské cizích států požívají exterritoriality předpokládaje, že se svolením cizího státu na jeho území vstoupily, neb jím se ubírají, nebo že to předem cizímu státu ohlášeno bylo, a že tento proti průchodu vojska námitek nečiní nebo průchod nezakáže.

4. Lodi v cizím území státním. O lodích námořních platí totéž co o vojsku, s tím omezením, že lodi podrobeny jsou policejním řádům přístavním. Lodi, na nichž se cizí mocnáři neb jich zástupcové nalezají, požívají, pokud ku jich dopravě výhradně jsou určeny, práva exterritoriality.

IV. Právo rakouské.

1. Právo občanské. Tu platí zásada, že pro osoby exterritorialní platí právo soukromé státu, v němž se zdržují. — § 38 o. o. z. ustanovuje, že osoby tyto požívají výhod právem mezinárodním a smlouvami jim zabezpečených. Podlehají tedy osoby exterritorialní ve příčině práv soukromých, jichž v cizím státu nabývají, právnímu řádu tohoto státu, tak zejmena pokud jde o věcná práva ku nemovitostem, dále pokud jde o obligační poměry v cizím státě založené, s tou však výhradou, že osobní jich způsobilost ku právům posuzovati dlužno dle zákona jich státu (§ 34 o. o. z.).

2. Řízení soudní sporné. Osoby exterritorialní jsou podrobeny pravomoci zahraniční v záležitostech, ve kterýchž, i kdyby zde se nenalezaly, pomoci soudů cizího státu dovolávati by se musely. Nicméně přísluší však osobám těmto právo ve všech záležitostech pravomoci zdejších soudů se podrobiti. Dle vyhl. pat. k jur. normě přísluší úřadu nejvyššího dvorního maršálka právo vykonávati pravomoc nad osobami exterritorialními. Rakouští úředníci v cizině sloužící, podlehají pravomoci, jíž se byli za svého zdejšího pobytu podrobili. Nelze-li to vyšetřiti, předpokládá se, že měli bydliště ve Vídni. (§ 27 jur. nor.) Totéž platí o poddaných rakouských, jež od cizích vlád pověřeni jsou (§ 28 jur. nor.).

Ohledně nemovitostí podrobeny jsou osoby exterritorialní pravomoci řádných soudů. § 52 jur. nor. ustanovuje výslovně, že žaloby, jež se týkají věcného práva ku nemovitostem, bez ohledu na osobu držitelovu i tehda, když by tento úřadu nejvyššího dvorního maršálka podroben byl, jen u soudu reálního podati lze.

3. Řízení soudní nesporné: Jest nepopíratelno, že § 22 pat. ze dne 9. srpna 1854, jenž nemovitosti zemřelého cizince ku projednání zdejšímu soudu pozůstalostnímu přikazuje, i ohledně exterritorialních osob platiti musí. Jest však otázka, zdaž i ostatní ustanovení cit. pat., pokud o pojištění tuzemských věřitelů, dědiců, odkazovníků a o ochraně cizinců ve zdejším státě se zdržujících předpisy stanoví, i na movitou pozůstalost exterritorialních osob vztahovati dlužno. K této otázce dlužno přisvědčiti, ježto §§ 137, 138, 139 cit. pat. jen provisorní opatření nařizují a k tomu poukazují, že rakouští soudové se s cizími úřady dorozuměti mají. Každý stát je totiž povinen práva svých příslušníků chrániti, a nelze připustiti, aby tato ochrana omezována byla.

4. Právo trestní (viz § 61 tr. ř. a čl. Diplomacie).

5. Právo správní. V tomto směru není z pravidla rozdílu mezi cizinci a osobami exterritorialními. Platí tedy pro ně, pokud v tuzemsku živnost provozují, všecky předpisy, jež ohledně cizinců platí. Totéž platí, když tyto osoby jiné podniky zde provozují, jež sice nespadají pod ustanovení řádu živnostenského, při nichž však zvláštního povolení úřadu administrativního se vyhledává a při nichž průkaz zvláštní kvalifikace podati dlužno. Však i zde platí pro exterritorialní osoby jisté výhody; tak jsou na př. kanceláře, bydliště osob exterritorialních osvobozeny od vojenského ubytování (§ 10 zák. ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z.). Rovněž nesmí osoba exterritorialní býti donucena, aby uposlechla obeslání úřadu administrativního, ježto by to odporovalo zásadám práva mezinárodního.

V. Daně. Jest nepochybno, že exterritorialní osoby, pokud se týče jich nemovitostí, daní pozemkovou a domovní stíženy býti mohou. Dále se uznává, že osoby tyto, jež podnik živnostenský ve zdejším státě provozují, dani z výdělku a z příjmů podlehají. Jinak jsou ovšem od každé jiné daně z výdělku a z příjmu osvobozeny, vyjímaje požitky z pojištění a od ústavů na život pojišťujících plynoucí, poněvadž dle patentu o dani z příjmů z takovýchto příjmů daň i od osob v cizině žijících žádána býti může. Výnos min fin. ze dne 13. listopadu 1851 č. 26674 ustanovuje, že cizinec, který v cizině má řádné bydliště, ohledně příjmu z kapitálu na domě částečně od daně osvobozeném pojištěného, dani z příjmu nepodlehá. Výnos tento platí nepochybně i ohledně osob exterritorialních (o výhodách celních, viz čl. Diplomacie).

VI. Poplatky. Vyslanci cizích mocí požívají ohledně listin a spisů jimi samými neb jich plnomocníky zřízených, pokud se nevztahují na nemovitosti v rakouských korunních zemích ležící nebo na pohledávky na těchto váznoucí, úplného osvobození od poplatků (p. s. 75 lit. e popl. z.). Z věcí pozůstalostních jest jen statek nemovitý podroben poplatku. Movitosti pozůstalostní vyslanců na dvoře pověřených, jich vyslaneckých úředníků a služebníků jsou bez výjimky poplatku prosty, pokud osoby tyto nejsou rakouskými poddanými (§ 2 lit. b nař. min. fin. ze dne 8. dubna 1854 č. 84 ř. z.).

Faktura.

I. Pojem a druhy.

Faktura znamená v doslovném překladu účet. V obchodě třeba rozeznávati účty t. zv. noty, jež vydává obchodník (maloobchodník) svým kupcům jako konsumentům, a pak účty (při velkoobchodě), které obchodník vydává obchodníkům. Tyto poslednější slovou nyní vůbec fakturami, ač přísně vzato patří význam tento jen účtům vydávaným v obchodě komisionářském, kdež rozeznávati dlužno faktury koupí a prodejů, dle toho znějí-li na zboží, jež má býti komisionářem na cizí účet koupeno nebo prodáno. Ve fakturách těchto vyznačen jest vždy udělený příkaz (»na váš řád a účet komisionářský koupeno po případě prodáno«). Faktury, jež vydává kupec o zboží, jež byl odvezl z vlastního skladiště, slovou fakturami ve vlastním obchodě. Vyhotoví-li komisionář svému komitentovi účet, jenž nezní na obchod ve skutečnosti uzavřený, nýbrž obsahuje pouze ceny, dle kterých jest možno obchodníku posouditi, je-li koupě nebo prodej na určitém místě cizím a v ustanovený čas vý-

hodnou, jest to účet domnělý. Faktura výkazná jest seznam zboží a cen jeho, které zašle obchodník (konsignant) jinému, konsignatáři obyčejně komisionáři, aby toto zboží prodal na jeho účet. Tento právní poměr obyčejně vyznačen jest v čele faktury slovy: »na náš účet a nebezpečí ku komisionářskému prodeji zasláno«. Jmenovitě zboží, jež se zasílá komisionářům do míst zámořských, nazývá se zbožím konsignačním a účty o tom fakturami konsignačními. Faktury, které vydává obchodník obchodníkovi, obsahují zpravidla:

1. místo a den vydání,
2. jméno (firmu) vydavatele,
3. jméno (firmu) adresátovo,
4. způsob odeslání zboží (po železnici, po lodi, přímo nebo prostředníkem),
5. přesné vyznačení zboží dle váhy, míry, obalu,
6. udání ceny a útrat,
7. podmínky platební (čas, místo splatnosti, za hotové, proti akceptu atd.).

II. Právní účinek faktury.

Neobsahuje-li faktura nic jiného, než co již dříve umluveno bylo mezi kontrahenty, jest pouze potvrzením smlouvy již uzavřené. Byla-li však faktura vydána o zboží, které bylo objednáno na základě offerty, která neobsahovala všechna ustanovení ve faktuře uvedená, pak má ovšem faktura jinou právní povahu a též jiný účinek právní.

Dle panující prakse zavazuje bezzávadné přijetí faktury a zboží objednatele, (ač obdržel-li tento fakturu současně se zbožím neb již dříve) ku splnění podmínek smlouvy trhové ve faktuře obsažených (rozh. ze dne 22. května 1890 časopis »Österr. Central-Blatt für die jur. Praxis« VIII. 220 sr. čl. 1 a 279 obch. zák. a roz. nejv. s. dv. ze dne 7. února 1883 sb. »Adler a Clemens« č. 1065). Závazek tento ovšem nevzniká, nesouhlasí-li příjemce s doložkami ve faktuře obsaženými a zpraví-li o tom odesílatele a dá-li zboží ku disposici (rozh. nejv. s. dv. ze dne 24. července 1889 sb. »Adler a Clemens« 1983, rozh. ze dne 21. listopadu 1893, ze dne 5. listopadu 1889 časopis »Gerichtszeitung« č. 8. z r. 1890 a j.), aneb došla-li faktura objednatele později než zboží (rozh. ze dne 20. prosince 1893 časopis »Gerichtszeitung« č. 11 z r. 1894), aneb je-li doložka faktury s výslovným ustanovením smlouvy před tím uzavřené v odporu, ježto v případě tomto platí zásada, že se má pokládati takováto faktura za novou ofertu, a pouhé mlčení znamená odmítnutí, ale nikoliv přijetí (rozh. něm. říš. s. ze dne 5. června 1886 časop. »österr. Centralblatt f. d. j. Prax.« IV. str. 661, zák. ze dne 20. prosince 1893 časopis »Gerichtszeitung« č. 11. z r. 1894).

III Doložky účetní.

Jako doložky účetní vyskytují se nejčastěji tato ustanovení:

1. Určení místa platebního »k placení v Praze« (srv. čl. 325 odst. 1 obch. z.). Bezzávadné přijetí zboží a faktury tuto doložku obsahující odůvodňuje příslušnosť soudu smluvního (forum contractus) ve smyslu § 43. jur. norm. (rozh. ze dne 2. října 1884 sb. »Gl. U.« č. 10.191, ze dne 6. května 1891 časopis »Gerichtszeitung« č. 39 z r. 1891, ze dne 15. února 1881 sb. »Gl. a U.« č. 8290). Nejvyšší soudní dvůr však též rozhodl, že příslušnosť určitého soudu přijetím zboží a faktury místo platební obsahující jednou založená, platí též pro žaloby z pozdějších obchodů stejného

druhu mezi týmiž stranami k místu přišlých (rozh. ze dne 12. ledna 1886 sb. »Gl. U.« 10.890).

Nová jurisdikční norma (§ 88. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z.) obsahuje v tomto ohledu toto ustanovení: »Příslušnosť soudu místa splnění mezi osobami živnosť obchodní provozujícími odůvodněna jest bezzávadným příjetím faktury zároveň se zbožím, neb již před dojitím tohoto zaslané, která obsahuje doložku, že placení má se státi na určitém místě, a že v tomto místě žaloby z obchodu toho podati lze.«

2. Ustanovení lhůty platební »k placení ve 3 měsících«, »lhůta 6 měsíců«, »cena za 3 měsíce« atd. (rozh. ze dne 22. května 1890 časopis »Österr. Central-Blatt f. j. Prax.« VIII. 20.). Právní význam doložky této spočívá v tom, že po uplynutí této lhůty, která počíná běžeti ode dne vydání faktury, pokládati jest dle čl. 328 obch. z. a nikoliv dle § 902 o. o. z., pohledávku za dospělou, a že, nebyla-li tato zaplacena, žádati lze 6% úroky z prodlení (čl. 287, 288, 289 obch. z.). Obyčejně dostává kupec, zaplatí-li ihned, náhradu t. zv. skonto.

3. Ustanovení lhůty reklamační (»K reklamacím přihlíží se jen, byly-li do 8 dnů po obdržení zboží podány«) ve faktuře obsažené jest závazným (rozh. nejv. s. dv. ze dne 6. listopadu 1872 sb. »Adler a Clemens« č. 405, ze dne 30. dubna 1873 sb. »Adler a Clemens« č. 433), nikoli však tehdy, nelze-li zboží ve lhůtě této prohlédnouti (rozh. ze dne 3. listopadu 1885 časopis »österr. Central-Blatt f. j. Pr.« IV. 68). Dále jest platnou doložka, že obaly atd. přijímají se nazpět jen v určité lhůtě (rozh. ze dne 13. února 1879 sb. »Adler a Clemens« č. 825.)

4. Ustanovení, že platy přijímá jen vydatel neb osoba jím zvláště naznačená. V případě tomto zaplacení někomu jinému (na př. cestujícímu prodavačovu) nezbavuje dluhu (rozh. ze dne 5. června 1868 sb. »Adler a Clemens« č. 184, ze dne 5. srpna 1875 sb. »Adler a Clemens« 604 atd.).

5. Doložka, že oba kontrahenti (ve sporech až do 500 zl.) podrobují se řízení ve věcech nepatrných a sice před soudem určitým (viz čl. Řízení ve věcech nepatrných), jest závazna.

IV. Kniha účtů (faktur) nalézá se jen ve větších obchodech a obsahuje opisy došlých faktur (kniha faktur obdržených) a opisy odeslaných faktur (kniha faktur daných). Kniha účtů jsouc pouze pomocnou knihou obchodní nemusí býti ve smyslu čl. 37 obch. z. předložena (rozh. ze dne 28. ledna 1879 sb. »Adler a Clemens« č. 817).

V. Doručitel zboží a nekvitovaného účtu oprávněn není přijati zaplacení (čl. 51 obch. z.), ovšem na účet kvitovaný může peníze přijati, pokud nevadí přijetí okolnosti plátci známé (§ 296 obch. z.). Zaslání účtu nelze pokládati za upomínku (čl. 288 obch. z. a srv. nahoře II.). Chyby účetní nebo patrné omyly nemohou býti na újmu vydateli (čl. 294 obch. z. a § 242 a 1388 o. o. z,). Ustanovení § 35 zák. čl. LIV. z r. 1868 uh. s. ř., že pohledávky účetní v $1\frac{1}{2}$ roce, a byl-li výtah knihovní nebo účetní ověřen, ve 3 letech žalovati lze před soudem onoho místa, kde knihy se vedou, platí dle zásad reciprocity též v Rakousku proti dlužníkům, kteří bydlí v Uhrách (rozh. ze dne 9. listopadu 1892 časopis »Juristische Blätter« č. 1. r. 1893).

VI. Poplatky.

Účty kupecké (faktury) až do obnosu 10 zl jsou kolku sproštěny;

faktury na obnosy od 10 zl. až do 50 zl. podlehají poplatku 1 kr. za arch, při obnosech vyšších pak 5 kr. (zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. a ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.). Účty, které se mají předložiti soudu, jest kolkovati, nepřevyšuje-li předmět sporný obnos 50 zl., kolkem 10 kr. ve případech ostatních kolkem 15 kr. (zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z., výn. min. fin. ze dne 28. července 1883 č. 23016). Saldování účtu jest kolku prosto; předloží-li se však saldovaný účet soudu, neb užije-li se ho na místě kvitance u veřejné pokladny, dlužno jej kolkovati dle stupnice II. (p. s. 83 B 2. popl. zák.). Užije-li se účtu pouze ku prokázání passiv pozůstalostních, odpadá kolek z kvitování (výn. min. fin. ze dne 13. prosince 1871 č. 35393), a opatří se pouze 15 kr. z každého archu.

Kolek přepíše se aspoň jednou řádkou (leč ani nápisem ani podpisem); dovoleno jest však přepsati kolek jménem adresátovým, dnem a místem vydání (výn. min. fin. ze dne 15. října 1876, č. 19.279, výn. min. fin. ze dne 24. května 1877 č. 8500, rozh. spr. s. dv. ze dne 13. prosince 1881 č. 1233).

Falšování potravin.

Potraviny, k nimž náležejí látky výživné, pokrmy a nápoje, stávají se zdraví lidskému škodlivými, nejsou-li požívatelny, jsou-li padělány aneb falšovány. Úkolem státu jest: I. starati se o náležitou jakosť potravin a zabraňovati, aby potraviny zdraví lidskému škodlivé dováženy nebyly na trh, II. trestati ty, kdož přestoupí předpisy vydané.

A) Zákonodárství nynější.

I. Na ochranu potravin vydány byly četné dekrety dvorní kanceláře, dvorní dekrety, výnosy ministerské a nařízení místodržitelská. O jakosti pečiva nařízeno, že musí vyrobeno býti z dobré a čisté mouky, náležitě vypečeno, nesmí býti vlhké, písečné, zápachu nepříjemného, ani stuchlé, trpké, nesolené, kyselé, příliš černé, cizími látkami promíchané, musí býti dobře spracováno a nesmí ani málo ani mnoho vykysáno býti (dek. dv. kanc. ze dne 25. ledna 1795 č. 48.566). Všichni živnostníci, kteří zabývají se výrobou a prodejem pokrmů, povinni jsou dbáti největší čistoty a jsou proto pod přísným dozorem příslušných orgánů (výn. min. ze dne 19. září 1848 č. 3075). Náhražky kávové do obchodu přicházeiící mají býti častěji prozkoumávány, neobsahují-li žádných příměsků lidskému zdraví škodlivých, a skládají-li se jen ze součástí prvním prozkoumáním určených (dv. dekr. ze dne 11. srpna 1812). Náhražky kávové smějí prodávati se jen v balíčkách s nápisem výrobcovým (dv. dekr. ze dne 20. října 1810 č. 31.547). Cukrovinky, cukroví, náhražky kávové a jiné věci poživné mohou baleny býti jen papírem bílým anebo papírem barveným barvami látkovými. Na tento obyčejný papír může býti přibalen papír barvou jinou zbarvený, když věci poživné nevlhnou, neměknou, nerozplynou se a na papír se nelepí (nař. min. vn. a min. obch. ze dne 2. června 1877 č. 43 ř. z., ze dne 20. listopadu 1877 č. 105 ř. z.). Barev, které v sobě chovají kovy (vyjímaje železo), žluť pryskyřičnou, kyselinu pikrinovou aneb anilin, zapovězeno jest užívati ku věcem poživným (pokrmům a nápojům), počítaje v to devisy a ozdůbky vyráběné z tragantu, škrobu a cukru. Vůbec zakázána jest výroba věcí poživných, nádobí jídelního a kuchyňského z látek, jež zdraví lidské poškozují. Obchod, výčep a prodej předmětů takových jest zakázán (nař. st. min. ze dne 1. května 1866 č. 54 ř. z,). O neškodnosť masa jako potraviny postaráno jest nařízeními zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z., ze dne 29. únova 1880 č. 37 ř. z., ze dne 24. května 1882

č. 51 ř. z., nař. min. ze dne 10. dubna 1885 č. 54 ř. z., zák. ze dne 14. srpna 1886 č. 171 ř. z. a zák. ze dne 17. srpna 1892 č. 142 ř. z. Dekret dvorní kanceláře ze dne 21. září 1835 (pol. sb. z. sv. 63 č. 154) obsahuje nařízení o zkoušení kořalky, je-li prosta přísady měděné neb jiné kovové. Zákonem ze dne 21. června 1880 č. 120 ř. z. a nařízením prováděcím min. vn., fin., obch. a orby ze dne 16. srpna 1880 č. 121 ř. z. upravena byla výroba a prodej vína umělého (viz čl. Víno umělé). Pivo staré, již vykvasené, zvětralé a k požívání nezpůsobilé nebo skoro již úplně kyselé, jež v pivovarech zvláštním způsobem technickým se ku prodeji a ku požívání připravuje, zakázáno jest jako věc zdraví lidskému škodlivou prodávati (dv. dekr. ze dne 29. července 1841 č. 17.204). Vyhláškou česk. míst. ze dne 11. října 1855 č. 43. z. z. zapovězeno jest užívati kohoutků měděných a mosazných při nářadí pivním. Píp mosazných dovoleno jest upotřebiti při výčepu vína a piva, udržují-li se ve přesné čistotě, a orgány zdravotní mají čistotu píp mosazných přehlížeti (výn. st. min. ze dne 9. ledna 1866 č. 23.419).

II. Vinárníci, sládci, živnostníci, kteří pálí kořalku a jiné lihoviny, které jsou způsobem zdraví lidskému škodlivým připravovány, falšovány aneb zkaženy, jakož i výčepníci těchto nápojů (a sice i bez jich přičinění — rozh. kass. s. dv. ze dne 23. března 1853, ze dne 28. prosince 1854, ze dne 1. srpna 1855 sb. »Adler-Clemens« 280, 624, 685) dopustí se přestupku (§ 403 tr. z.).

Za přestupek pokládá se všeliké přimísení neb falšování, kterýmž se již buď o sobě, nebo látkami, jichž se užilo, nebo přípravou nebo nádobami, kterýchž upotřebilo se ku přípravě a ke schování, jakékoli věci poživné sděliti může vlastnost zdraví škodlivá (§ 407 tr. z.). K těmto přestupkům náleží hlavně upotřebení minerálních barev ku pokrmům. Jmenovitě stíhá se přiměsování kyseliny sírové anebo solné do octa (dv. dekr. ze dne 19. března 1812), výroba piva z látek škodlivých aneb falšování piva vápnem, křídou, sádrou, draslem, solí kuchyňskou, olovem a chmelovými náhražkami (nař. ze dne 1. března 1832 a ze dne 8. prosince 1826), falšování kořalky a rosolky pepřem bílým aneb tureckým, hřebíčkem, jílkem (nař. ze dne 24. září 1795), nakládání ovoce v octě, aniž by se dbalo opatrností při tom potřebných (výn. min. ze dne 19. září 1848 sb. z. s. č. 1183), škodlivá výroba všech druhů náhražek kávových (nař. min. ze dne 26. července 1804), míchání mouky zkaženou moukou aneb jinými látkami škodlivými (řád mlynářský ze dne 1. prosince 1814), schovávání pokrmů, zvláště cukrovaného ovoce, mastných a kyselých pokrmů, pak sýra v nádobách měděných aneb mosazných nepocínovaných aneb špatně pocínovaných (dv. dekr. ze dne 23. června 1829 č. 9827), barvení vajec škodlivými látkami (nař. ze dne 31. května 1800), okurek měděnkou (nař. ze dne 14. listopadu 1781), suchého ovoce oedenburského barvami minerálními (dv. dekr. ze dne 14. října 1825 č. 37.628), míchání listů vavřínových a nového koření s chebulinami (nař. ze dne 9. května 1825 č. 25.782), míchání soli vápnem aneb jinými látkami (nař. ze dne 25. června 1816 č. 23.147), upotřebení soli zbylé při výrobě sýra (nař. ze dne 20. ledna 1834 č. 40.644).

B) Osnova zákona o obchodu potravinami a jinými potřebami.

Nejdůležitější ustanovení této osnovy jsou:

I. Předmětem zákona jest obchod potravinami, prostředky kosmetickými, hračkami, čalouny, oděvem, náčiním a nádobím kuchyňským, nádobím k uschování potravin určeným, dále obchod vahami a mírami a jinými měřidly, užívání určitých barev při malování pokojů, a konečně obchod petrolejem (§ 1).

II. Orgány, jimž náleží pečovati o plnění zákonů, jsou:

1. Orgány dozorčí, kterýmiž jsou:

a) Orgány úřadů politických, po případě magistráty měst se vlastním statutem, jmenovitě zeměpanští lékaři okresní, jakož oni přísežní orgánové samosprávných korporací, kteří jsou ku dozoru zemským zákonodárstvím určeni;

b) zvláštní zeměpanští orgánové dozorčí, kteří jsou vládou, která dříve opatří si dobrozdání dotyčného sněmu zemského, zřízeni pro obor působnosti v záležitostech zákona tohoto a podlehají politickému úřadu zemskému (§ 2). Působnost a řád jednací stanoví vláda nařízením (§ 5).

2. Ústavy zkusné.

a) Státní ústavy zkusné mají prozkoumávati potraviny a předměty pro potřebu v zákoně uvedené. Působnost, methodu zkusnou, instrukce pro provozování živnosti, sazby poplatkové určí vláda. Vládě pro informace vědecko-odborné jest k ruce stálá rada ze zástupců vědy složená, která činí návrhy ve příčině vědecké a praktické způsobilosti odborníků, kteří mají zřízeni býti při ústavech zkusných, jakož i ve příčině průkazu způsobilosti pro úřad tento (§ 24 osnovy).

b) Ústavy ku zkoušení potravin a potřeb zřízené samosprávnými korporacemi jsou postaveny na roveň ústavům státním, srovnávají-li se jich stanovy s předpisy pro ústavy státní danými a byly-li výslovně vládou schváleny. (§ 25 osnovy).

c) Soukromníci smějí technické zkoušky za plat konati, mají-li k tomu povolení ministerstva vnitra (§ 32 osnovy).

III. Opatření preventivní:

a) Ministerstva příslušná mohou vydati na ochranu zdraví předpisy, které zakazují aneb omezují:

1. jisté způsoby úpravy, výroby, schovávání a balení potravin;

2. prodej potravin určité jakosti;

3. upotřebení některých látek a barev k úpravě hraček, čalounů, obleků a kosmetických prostředků, pak v § 1 uvedených náčiní a nádobí, dále měr a vah a jiných měřidel, jakož i živnostenský prodej a potřebu zboží, jehož úprava a jakost příčí se předpisům;

4. živnostenský prodej a chování na skladě petroleje určité jakosti (§ 6 osnovy);

5. živnostenský prodej, úpravu a chování na prodej předmětů, které jsou ku nápodobení nebo falšování potravin určeny, pak živnostenský prodej a úpravu potravin pod názvem, který nesrovnává se s jich skutečnou jakostí;

6. Ministerstvu vnitra přísluší dovolovati užívání látek, jichž se k úpravě náčiní kuchyňského, k uschování potravin, pak nádobí, misek vážkových, měr a jiných vážidel, kterých se užívá při potravinách, dosud nepoužívalo (§ 8 osn.).

b) Místnosti, ve kterých se předměty zákona tohoto prodávají, uschovávají, vyrábějí neb upravují, mohou býti orgány dozorčími prohlédnuty v obvyklých hodinách obchodních (§ 3 osn.).

c) Orgány dozorčí mohou z předmětů nalezených v místnostech a ze součastí, z nichž upravují se předměty tyto, pak z předmětů, které prodávají se na místech veřejných, na tržištích, na ulicích, vzíti vzorky za účelem prozkoumání látek těchto (§ 3 osn.).

Vzorek odevzdá se ku technickému prozkoumání ústavu státnímu, v jehož obvodu působnosti leží obec, kde vzorek byl vzat. Orgány dozorčí mohou za tím účelem předsevzíti i prohlídku místností (§ 26 osn.). Má-li ústav zkusný někoho v podezření z činu trestného, učiní trestní oznámení (§ 28 osn.).

d) Obchody, které zabývají se výrobou, úpravou nebo zpracováním aneb obstaráváním potravin, mohou býti beze vší příčiny občas prohlédnuty (§ 4 osn.).

IV. Tresty: §§ 9—23 zákona obsahují tresty na přestupky, přečiny a zločiny.

a) Přestupku se dopustí:

1. brání-li kdo vstoupiti do místnosti, vzíti zkoušku, nebo prohlídce (§ 9 osn.);

2. jedná-li kdo proti nařízením §§ 6, 7 a 8 (§ 10);

3. nápodobí-li aneb falšuje-li někdo potraviny za příčinou oklamání;

4. jestli kdo vědomě nebo z nedbalosti potraviny, které jsou nápodobeny, falšovány, zkaženy, nezralé nebo které na ceně živné klesly, prodává v podobě a pod názvem, které mají za účel oklamati kupujícího;

5. kdo za účelem klamu potraviny pod nepravým názvem prodává a na prodej chová;

6. kdo vědomě nebo z nedbalosti potraviny, které jsou napodobeny, falšovány, zkaženy, nezralé, nebo které pozbyly hodnoty výživné, prodává, byť i o tom kupec věděl aneb věděti musel (§ 11 osn.);

7. kdo prodává z nedbalosti potraviny, které za příčinou oklamání nesprávně označeny jsou (§ 12 osn.);

8. kdo z nedbalosti potraviny, jež jsou do obchodu určeny, tak upravuje nebo konservuje, že jich požívání jest zdraví lidskému škodlivým, nebo kdo z nedbalosti předměty, jichž požívání zdraví lidské jest s to poškoditi, jako potraviny na prodej má, prodává, nebo do obchodu dává (§ 14 osn.);

9. kdo z nedbalosti nádobí kuchyňské, nebo náčiní a nádobí, jež slouží k uschovávání potravin, pak váhy a míry, jichž používá se při potravinách, tak vyrábí aneb upravuje, že použití těchto předmětů ku potřebě, ku které určeny jsou, aneb kterou lze předpokládati, může poškoditi zdraví lidské; kdo z nedbalosti tyto předměty, ač zná jich škodlivou jakost, prodává nebo na prodej má, kdo z nedbalosti předměty aneb vůbec náčiní sloužící ku přípravě potravin, které jsou do obchodu určeny, užívá způsobem zdraví lidskému škodlivým, ač jemu tento způsob při zachování povinné pozornosti znám býti mohl (§ 15 osn.);

10. kdo z nedbalosti prostředky kosmetické, hračky, čalouny, obleky tak vyrábí a upravuje, že potřeba, ku kteréž jsou určeny, aneb kterou předpokládati lze, jest s to lidské zdraví poškoditi. Kdo tyto předměty, ač mu při zachování povinné pozornosti známo býti mohlo, že jsou zdraví lidskému škodlivé, prodává neb na prodej má (§ 16 osn.).

b) Přečinem vinen jest:

1. kdo jednaje proti nařízení § 6 aneb 8, aneb dopustiv se činu dle §§ 11, 12, 14, 15, 16 zaviní těžký úraz tělesný aneb smrt člověka (§ 17 osn.);

2. kdo vědomě tak upravuje a konservuje potraviny pro obchod určené, že jich požívání jest s to lidské zdraví poškoditi; kdo vědomě předměty, jichž požívání s to jest poškoditi zdraví lidské, jakožto potraviny prodává, na prodej má nebo do obchodu dává; kdo vědomě kuchyňské nebo jiné v § 1 uvedené načiní, nádobí, míry a váhy, dále prostředky kosmetické, čalouny, oděvy tak vyrábí a upravuje, že jich potřeba, ku kteréž jsou určeny, neb kterou předpokládati lze, s to jest zdraví lidské poškoditi; kdo vědomě předměty druhu tohoto prodává, na prodej má nebo vůbec do obchodu dává nebo způsobem zdraví lidskému škodlivým pro jiné používá (§ 18).

c) Zločinem stává se vinným, kdo dopustí se činu v § 18 uvedeného za okolností takových, že z toho nebezpečí pro život aneb zdraví lidí ve větším objemu vzniknouti může.

Přečiny a přestupky trestají se pokutami a vězením, zločiny pak žalářem. Tresty na svobodě mohou býti spojeny ještě s pokutami, s propadnutím zboží, které jest předmětem činu trestného a se ztrátou živnosti. Rozsudek může býti na útraty vinníka uveřejněn (§§ 20, 21). Řízení o přestupcích přísluší okresním soudům (§§ 22).

Fideikomis (svěřenství).

I. Historický vývoj.

Původ fideikomisu není dosud zcela jasný. Tolik jest však jisto, že má svůj základ ve právu německém, jež ode dávna řídilo se zásadou, že nemovitý statek rodině má býti zachován, což nejjasněji plyne z instituce t. zv. statků kmenových. Pokud tato myšlénka v lidu žila, nebylo třeba zvláštního ustanovení, že nemovitý statek má zůstati v držbě rodiny; teprve seslabení této myšlénky a zejména rozšíření dědického práva ženského potomstva potřebu předpisu takového vyvolalo. Z prvu hleděno tu odpomoci zjednati úmluvami v tom směru uzavřenými. O platnosti úmluv takových, jež se vyskytovaly zvláště u šlechty, nebylo nikdy pochybováno. Další pokrok sluší spatřovati v tom, že připuštěno bylo spojení nemovitého jmění s rodinou cestou jednostranného ustanovení. Podstatný vliv tu mělo právo lenní, v němž byla uznávána successio ex pacto et providentia maiorum, jakož i římskoprávní institut fideikomisární substituce. Z toho vysvítá, že toto zřízení teprve po úplné recepci římského práva pevného tvaru nabylo. A tak shledáváme rodinný fideikomis ve smyslu dnešním teprve od 17. století, zvláště od 30leté války.

Pokud jest správno tvrzení Pfaffa a Hoffmanna, že rodinný fideikomis byl přenesen do Němec ze Španělska, netřeba zde rozebírati. Proti dotyčnému tvrzení byly vysloveny mnohé pochybnosti, ačkoli se uznává, že instituce španělských majoratů měla značný vliv na vývoj zřízení fideikomisního. Z úvahy této vysvítá, že starší druhy fideikomisu byly vesměs fideikomisem reálním. Tak tomu bylo i v Rakousku. Základ k dnešnímu rakouskému zákonodárství fideikomisnímu byl položen již za Marie Teresie dv. rozh. ze dne 22. ledna 1763, dle něhož ku zřízení reálního fideikomisu se žádá povolení zemského úřadu, kdežto pekuniarní fideikomis nevyžadoval žádné zvláštní formy.

Oprávněnost institutu fideikomisu se v nejnovější době s mnohých stran popírá, při čemž se tvrdí, že existence fideikomisů má zhoubné účinky národohospodářské. Všechny — a zajisté oprávněné — argumenty, jež mluví proti hospodaření latifundií, uvádí se i proti fideikomisům; zvláště se poukazuje k tomu, že trvalé spojení větších komplexů nemovitostí s určitou rodinou jest na překážku založení a udržení se silného stavu selského, že dále i trvání menších hospodářství ohrožuje, jelikož tato snadno fideikomisy pohlcena býti mohou. Rovněž se jeví býti povážlivým spojení velké moci v rukou držitele fideikomisu, což má pak v zápětí odvislost nesčetných hospodářství soukromých od jediné osoby. Z těch důvodů vyskytuje se tudíž odpor proti zřizování nových a snaha po odstranění fideikomisů stávajících podobně, jako se žádá omezení nabývání vlastnictví t. zv. mrtvou rukou.

Avšak s druhé strany nelze popírati, že zachování větších fideikomisů může býti dle okolností hospodářsky prospěšno, jelikož soustředění většího komplexu pozemků v týchž rukou umožňuje rationelnější hospodaření. To platí zvláště o lesích, jichž udržení při malých hospodářstvích ani mysliti sobě nelze. Dále jest hlavním účelem fideikomisů udržeti lesk a vážnost jednotlivých vynikajících rodin, což zvláště pro monarchii dle vývodů Montesquieuových (»Duch zákonů« V. kn., 9. hlava) má značnou důležitost. Držitelům bohatých fideikomisů umožňují jich příjmy zastávati státní úřady spojené s velkými výlohami representačními a dále také podporovati vědy a umění, jimž stát sám vždy přiměřených nutných podpor uděliti nemůže.

II. Pojem. § 618 o. o. z. definuje fideikomis jako »nařízení, jímž prohlašuje se jmění pro všechny budoucí potomky, neb alespoň pro více potomků za nezcizitelné jmění rodiny«. Definice tato není ovšem zcela vhodnou, neboť

1. fideikomisem rozumí se netoliko nařízení samo, nýbrž i jmění předmět jeho tvořící;

2. podstatným znakem fideikomisu není nezcizitelnost jmění, nýbrž tato jest toliko nutným následkem ustanovení podstatu fideikomisního nařízení tvořícího, že jmění má způsobem již předem určeným na dědice postupně přecházeti, a

3. není třeba, aby fideikomis zůstal v téže rodině: naopak lze si zcela dobře mysleti, že za jistých okolností jiná rodina k nástupnictví bude povolána. Výrazu »jmění« neužívá se v § 618 o. o. z. v obyčejném jeho smyslu, dle něhož znamená souhrn věcí a práv, nýbrž rozumí se jím totéž, co slovem »věc« ve smyslu § 285 o. o. z.

III. Druhy fideikomisu.

1. Dle předmětu rozeznává se fideikomis reální pozůstávající z nemovitostí, fideikomis pekuniarní, jehož předmět tvoří peníze, a fideikomis smíšený, který se skládá z nemovitostí i kapitálů. Předmětem fideikomisu bývají často též předměty k užívání ustanovené (ozdoby a jiné šperky), avšak vždy toliko ve spojení s nemovitostmi nebo kapitály, tak že k nim při rozdělení fideikomisu dle předmětu netřeba přihlížeti.

2. Dle § 619 o. o. z. dělí se fideikomisy dále dle způsobu dědické posloupnosti na primogenitury, majoráty a senioráty: rozdělení toto však není úplné.

IV. Zřízení fideikomisu.

Dle § 627 o. o. z. nemůže fideikomis býti zřízen beze zvláštního povolení moci zákonodárné. Podle zák. ze dne 13. června 1868 č. 61 ř. z. jest k tomu potřebí říšského zákona, který jako vládní předloha musí říšské radě býti předložen. Příslušnou žádost dlužno podati ministerstvu vnitra, jemuž se musí předložiti originál nebo úplný návrh zřizovací listiny, jakož i seznam jmění majícího tvořiti předmět fideikomisu (§ 221).

Zakladatel fideikomisu má právo zřízení jeho odvolati, pokud ještě nikdo nenabyl práva odevzdáním nebo smlouvou (§ 628 o. o. z.). Odvolání takové může se státi i po vydání říšského zákona a po vyhotovení listiny, předpokládajíc, že fideikomis na ustanoveného požívatele ještě nepřešel, nebo že s ním formálná úmluva nebyla učiněna. Je-li zřízení fideikomisu ustanoveno posledním pořízením, může ovšem pořizovatel toto nařízení jako každé jiné ustanovení posledního pořízení odvolati. Nestalo-li se takové odvolání a objeví-li se, že narodil se pořizovateli po učinění posledního pořízení obsahujícího zřízení fideikomisu mužský manželský dědic, jenž není pojat v následnictví, pokládá se fideikomis za mlčky odvolaný (§ 628 o. o. z.). Zdali tohoto ustanovení jest užiti také tehdy, jak Stubenrauch soudí, když zakladatel při zřízení fideikomisu nevěděl o mužském manželském dědici již narozeném a teprve později o něm zvěděl, jest pochybno; pro to lze uvésti ovšem ratio legis a analogii zákonných předpisů o dílu povinném, proti tomu však mluví přesné znění zákona. Tato domněnka, jež ovšem připouští protidůkaz, nemá místa při narození manželských dědiců pohlaví ženského a rovněž ne při legitimaci nebo adopci mužských manželských dědiců. Nařízení fideikomisu v posledním pořízení nesmí míti za následek zkrácení povinného dílu. Co platí o zřízení fideikomisu, má místo též, jedná-li se o pojetí dalších objektů majetkových ve fideikomis, a rovněž při změně řádu posloupnosti.

Důležitým úkonem při zřizování fideikomisu jest sdělání fideikomisního inventáře, jenž má býti náležitě ověřen a u soudu uschován (§ 627 o. o. z.). Inventář fideikomisní má soud, zřídil-li zakladatel fideikomis jednáním mezi živými, ihned po uděleném schválení, jinak při smrti zakladatelově, ve schování vzíti (§ 223 říz. v. v. nesp.). Příslušným tu jest osobní soud zakladatelův povolaný ku projednání pozůstalosti, ač nebylo-li již ve schváleném fideikomisním statutu nebo nejvyšším soudem ustanoveno, který jiný soud má býti úřadem fideikomisním nově zřízeného fideikomisu (§ 89 jur. n.). Objeví-li se po smrti zakladatelově úbytek ve jmění fideikomisním nebo zmenšení tohoto zapravením příslušných poplatků, doplněním povinného dílu nepominutelných dědiců, má soud se postarati o zřízení nového inventáře o čistém dědictví fideikomisním (§ 223 říz. v. v. nesp.).

Dle § 627 o. o. z. má soud též dle zvláštních předpisů pečovati o pojištění fideikomisu. Předpisy tyto obsažené v §§ 230—232 říz. v. v. nesp. ustanovují:

1. Pojištění fideikomisního jmění ohledně nemovitostí ku fideikomisu náležejících děje se zápisem fideikomisního nařízení ve knihy veřejné; podmínkou toho jest zákonné ustavení se fideikomisu (roz. ze dne 8. října 1863 č. 6849, sb. »Gl. U.« č. 1809).

2. Šperky a svrchky vyjímajíc kapitály mohou zůstati ve schování

držitele fideikomisu, který však převzetí jejich musí potvrditi buď v inventáři samém nebo ve zvláštní listině.

3. Veřejné a soukromé dlužní listy a všechny ostatní listiny o pohledávkách fideikomisu mají býti vzaty v uschování soudní.

4. Při ukládání, výpovědi a splacení fideikomisního kapitálu jest šetřiti předpisů o pojištění jmění nezletilců. Soud má o uložení fideikomisního kapitálu vyslechnouti vždy opatrovníka a v důležitějších případech též nejbližší čekance. Byla-li však zákonná jistota prokázána, může soud schváliti návrh držitele fideikomisu nehledě k odepření souhlasu se strany opatrovníka nebo čekanců.

5. Kapitály, které u osob soukromých jsou uloženy, musí ve dlužním úpisu a ve veřejných knihách býti výslovně označeny jako kapitály fideikomisní, státní papíry majiteli svědčící musí býti veřejnou pokladnou vinkulovány, znějí-li však na určité jméno, musí býti přepsány na fideikomis (výn. min. fin. ze dne 6. srpna 1874 č. 8661).

V. Posloupnost.

Zásadou jest, že v tom směru jest rozhodnou vůle zakladatelova v zakladací listině projevená (§ 622 o. o. z.). Vytvořily se však jisté způsoby, o nichž zákon, vzhledem k tomu, že se velice často vyskytují, zvláště se zmínil. Jsou to:

1. Primogenitura. Při této přechází fideikomis na prvorozeného ze starší linie (§ 619 o. o. z.) a nastupuje mladší linie teprve po vymření linie starší t. j. nemá-li tato způsobilých potomků, tak že — jak § 621 o. o. z. příkladmo uvádí — bratr posledního držitele musí ustoupiti jeho synům, vnukům, pravnukům a dalším potomkům.

2. Majorát, při němž nastupuje nejbližší příbuzný dle stupně; mezi více stejně blízkými rozhoduje stáří (§ 619 o. o. z.). Pro vypočtení blízkosti stupně jest rozhodným poměr ku poslednímu držiteli fideikomisu (§ 623 o. o. z.).

3. Seniorát, při němž mezi příslušníky rodiny ku posloupnosti ve fideikomis povolané rozhoduje toliko vyšší stáří. Je-li více členů rodiny k sukcessi oprávněných téhož stáří, rozdělí se — ač neustanovuje-li jinak listina fideikomisní — požitek fideikomisu mezi ně (anal. § 624 o. o. z.).

§ 620 o. o. z. podává vykladací pravidlo, že v pochybnosti platí domněnka předkem pro primogenituru před majorátem nebo seniorátem, pak pro majorát před seniorátem.

Vedle těchto řádů posloupnosti uvádí zákon v §§ 662—624 ještě jiné a to:

a) Řád, dle něhož nejmladší ze starší linie ku fideikomisu jest povolán (opak primogenitury, »ultimogenitura«).

b) Minorát neboli juniorát, při němž jest povolán nejmladší ze všech linií (protiva k majorátu).

c) Řád posloupnosti, jenž povolává k fideikomisu toho, kdo dle stupně stojí nejblíže zakladateli fideikomisu nebo prvnímu nabyvateli nebo poslednímu držiteli. Nemá-li zakládací listina o tom podrobných ustanovení, jest bráti více zřetele ku poslednímu držiteli než ku zakladateli fideikomisu a prvnímu nabyvateli. Je-li tu více osob téhož stupně příbuzenského, rozhoduje vyšší stáří. Při stejném stáří by tu muselo nastati dělení.

d) T. zv. obecný nebo dědičný fideikomis, když zakladatel ustanovil, že fideikomis má vždy připadnouti nejbližšímu z rodiny. Při tom přechází fideikomis dle zákonné posloupnosti dědické na toho, kdo dle

této z mužského potomstva jest nejbližším. Mezi více stejně blízkými se požívání fideikomisu dělí — ač nevysvítá-li nic jiného ze zakládací listiny.

Vyloučeny jsou z nastupování ve fideikomis:

α) nemanželské děti (§ 165 o. o. z.);

β) děti legitimované, vyjímajíc případ legitimace sňatkem rodičů (§§ 160, 162 o. o. z.);

γ) děti adoptované (§§ 183 a 184 o. o. z.);

δ) ženské potomstvo (§ 626 o. o. z.), a to jak ženy tak i jejich potomstvo obojího pohlaví. Ohledně způsobilosti žen ku sukcessi připouští § 626 o. o. z. nařízení, že fideikomis po vymření mužských pokolení má přejíti na pokolení ženské. Posloupnost v tomto případě řídí se dle řádu předepsaného pro posloupnost mužských pokolení, a předcházejí mužští dědicové pokolení, jež nabylo držení fideikomisu, před dědici ženskými.

§ 625 o. o. z. upravuje řád posloupnosti, je-li zřízeno více fideikomisů v téže rodině, ovšem způsobem velice nejasným. Dle tohoto §u nabývá držitel prvního fideikomisu (též zv. primogeniturou) a jeho potomstvo držení jiného fideikomisu teprve tehdy, když v ostatních liniích není již žádných potomků ku posloupnosti ve fideikomis povolaných, a fideikomisy zůstanou v rukou téže osoby spojeny jen potud, pokud opět nepovstanou dvě nebo více pokolení. Zásadou tedy jest, že na uprázdněný fideikomis má nárok vždy to pokolení, jež se dosud nenalezá v držení žádného fideikomisu. Ostatně rozhoduje i tu v první řadě zakládací listina.

VI. Práva a povinnosti účastníků fideikomisu. Fideikomisními účastníky rozuměti dlužno jednak požívatele fideikomisu, detentora nebo držitele fideikomisu, jednak čekance t. j. k sukcessi způsobilé členy rodiny, pro niž fideikomis pozůstává. O vzájemném poměru mezi držitelem fideikomisu a čekanci vyslovuje se § 629 o. o. z. v ten smysl, že vlastnictví fideikomisního jmění mezi všemi čekanci a držitelem jeho jest rozděleno v ten způsob, že oněm náleží toliko vlastnictví vrchní, tomuto však kromě toho též vlastnictví požitkové. Tu tedy nalezáme případ děleného vlastnictví, o němž mluví § 357 o. o. z. Oprávnění čekancům příslušející jsou toliko jistá kontrolní práva, jež jim náleží nikoli následkem práva ku substanci fideikomisu, nýbrž toliko ku zachování jich práva ku posloupnosti.

1. Právní postavení čekanců (viz čl. Čekanci).

2. Práva a povinnosti držitele fideikomisu. Jako vlastník požitků obdrží držitel fideikomisu všechny užitky ze statku fideikomisního a z přírůstku jeho, nese však naproti tomu též všechna břemena (§ 631 o. o. z.). Ustanovuje-li dále § 631 o. o. z., že substance fideikomisu držiteli jeho nenáleží, znamená to jen tolik, že s ní nemůže nakládati: neboť § 629 o. o. z. praví výslovně, že jemu přísluší vedle vlastnictví požitkového též vrchní vlastnictví, tedy právo ku substanci. Práva držitele fideikomisu vztahují se, jak již podotknuto, také na přírůstek fideikomisu. Dle roz. ze dne 2. července 1879 č. 4426, sb. »Gl. U.« 7533 připadá zisk ze slosovatelných obligací základnímu jmění fideikomisnímu a nelze jej pokládati za užitek držiteli náležející; totéž platí ohledně premie vyplacené ve případě vylosování pozemkové obligace, jakož i o kursovním zisku při výměně nové obligace (roz. ze dne 29. listopadu 1871 č. 14209, sb. »Gl. U.« č. 4341). Za zmenšení substance fideikomisního jmění, jež nastalo bez viny držitelovy, tento neručí (§ 631 o. o. z.).

Omezení držitele fideikomisu plynoucí z povahy fideikomisu jsou následující:

a) Týž může sice za sebe, nikterak však za potomstvo, byť i ještě neexistující, vzdáti se práva na fideikomis (§ 632 o. o z.), tedy toliko ve prospěch nejbližšího čekance (roz. ze dne 19. prosince 1876 č. 14.853, sb. »Gl. U.« č. 6323). Jest to výjimka z pravidla § 551 o. o. z. zakládající se v tom, že každý držitel odvozuje své právo nikoli od bezprostředního svého předchůdce, nýbrž od zakladatele fideikomisu.

b) Zastaviti beze zvláštního schválení může držitel fideikomisu toliko plody fideikomisu. Zastavení platí však toliko pro tu část plodů, již vybrati jest oprávněn, nikoli však pro tu část, jež náleží nástupci jeho. Věřitelům fideikomisního čekance nemůže býti povolen vklad nebo záznam jejich pohledávek na plody, jež tomuto mají připadnouti, poněvadž dlužník v tomto případě není ani vlastníkem ani požívatelem (dv. d. ze dne 7. dubna 1798 č. 408).

c) K tomu, aby mohl býti reální fideikomis přeměněn ve fideikomis peněžný, dále ku výměně fideikomisních pozemků za jiné, ku přenechání pozemků třetím osobám proti dědičnému úroku nebo v dědičný nájem, musí si držitel fideikomisu vyžádati svolení soudu (§§ 633, 634 o. o. z.), který má před svým rozhodnutím vyslechnouti všechny známé čekance, za nezletilé a neznámé jich opatrovníky (poručníky), jakož i opatrovníka fideikomisu a potomstva. Při rozhodnutí jest hleděti k důležitosti důvodů; zvláště při rozdělení pozemků jest šetřiti příslušných zákonných předpisů (§ 634 o. o. z.). Pozemky mají býti prodány veřejnou dražbou (§ 637 o. o. z.), stržená suma pak má se uložiti jako fideikomisní kapitál. Ke změně peněžního fideikomisu ve fideikomis reální jest potřebí zákona.

d) Zadlužení fideikomisu: Držitel fideikomisu má ku obtížení (oneraci) fideikomisu zástavními právy nebo ku vydání části peněžního fideikomisu potřebí soudního povolení. Jedná-li se o zadlužení fideikomisního statku až do 1/3 ceny nebo vydání třetiny peněžního fideikomisu, stačí povolení soudu fideikomisního I. stolice, aniž by bylo třeba též souhlasu čekanců a opatrovníků (§ 636 o. o. z.); dotyčná žádost však musí býti dostatečně odůvodněna (roz. ze dne 20. dubna 1869, č. 3881, sb. »Gl. U.« č. 3882). Přes tuto míru může býti povoleno zadlužení resp. vyzvednutí kapitálu jen tehda, je-li toho nevyhnutelně třeba k udržení fideikomisního statku. Toto povolení uděluje nejvyšší soud slyšev prvé fideikomisní kuratory a všecky známé čekance (§ 3 zák. ze dne 13. června 1868 č. 61 ř. z.). Žádost za povolení k obtížení fideikomisu může podati toliko držitel fideikomisu, nikoli jeho věřitelé. Bylo-li mu však toto soudem již uděleno a fideikomis věřiteli výslovně zastaven dlužním úpisem v náležité formě vydaným, může věřitel sám za vklad pohledávky žádati (§ 233 říz. v. v. nesp.). Povolení toto má povahu ryze osobní.

V žádosti za obtížení jest uvésti podrobné vypočtení třetiny fideikomisu, jež může býti zadlužena (§ 235 říz. v. v. nesp.), a sice, skládá-li se fideikomis z více statků nebo kapitálů, pro každý statek nebo kapitál zvlášť (§ 236 říz. v. v. nesp.). Za tím účelem jest především prokázati cenu fideikomisu soudním odhadem zvláště k tomuto účelu předsevzatým (§ 237 říz. v. v. nesp.). Při stanovení zadlužitelné třetiny dlužno všechna břemena na fideikomisním statku váznoucí, ať jsou druhu jakéhokoli započísti tak, aby 2/3 zůstaly volny (§ 636 o. o. z.); vyňaty jsou toliko dluhy

na plodech fideikomisního statku pojištěné jen na doživotí držitele. Jestliže však by tyto dluhy byly na překážku zúrokování a umořování dluhu, připouští se zastavení fideikomisu jen potud, pokud jest tu jistota pro zúrokování a umoření (§ 243 říz. v. v. nesp.). Pro vypočtení zadlužitelné třetiny podává § 240 říz. v. v. nesp. doplňující prováděcí ustanovení k § 636 o. o. z.

Při povolení vyzvednutí třetiny peněžního fideikomisu dlužno učiniti opatření, aby závazek ku splacení jejímu na úrocích zbývajících $^2/_3$ byl pojištěn (§ 243 říz. v. v. nesp.).

Na základě výměru oneraci povolujícího má držitel fideikomisu ihned předloživ dlužní úpis zakročiti u fideikomisního soudu o vklad fideikomisního dluhu (§ 246 říz. v. v. nesp.). Intabulace povolení samého se nepřipouští (§ 245 říz. v. v. nesp.). Držitel fideikomisu nemůže povolení uděleného užiti, byl-li po podání žádosti na fideikomis nebo na plody jeho nový dluh uvalen; v takovém případě jest třeba nového povolení. Zastavení fideikomisu bez soudního svolení platí toliko pro tu část plodů, kterou držitel fideikomisu vybrati jest oprávněn (§ 632 o. o. z.).

e) Depurace fideikomisu. V zájmu zachování fideikomisu a práv čekanců vydal zákon také určité předpisy o splácení dluhů fideikomisních, a sice musí se z každého fideikomisního dluhu splatiti ročně 5% počítaných vždy z původního dlužného obnosu (§ 248 říz. v. v. nesp.); prodloužení této lhůty může býti povoleno toliko z důležitých příčin (§ 638 o. o. z.) po vyslechnutí kuratora a nejbližších čekanců po případě i proti jejich vůli (§ 252 říz. v. v. nesp.). Nad dodržením lhůt depuračních má bdíti fideikomisní soud a kurator (247 říz. v. v. nesp.). Za tím účelem má držitel fideikomisu na konci každého roku předložiti soudu úplný výkaz o zapravení splátek toho roku splatných, kterýž má býti sestaven dle předpisu § 248 říz. v. v. nesp. a opatřen doklady dle § 249 t. říz.

Vznikne-li spor ohledně obnosu dluhu držitele fideikomisu, vzniklého nesprávným plněním povinnosti depurační, má býti tento odkázán — jestliže se nedocílí narovnání — na cestu právní; prozatím má však soud se postarati o pojištění sporného obnosu (§ 251 říz. v. v. nesp.). Z důležitých příčin může soud po vyslechnutí kuratora a nejbližších čekanců — avšak i když se tito proti tomu vyslovili — držiteli fideikomisu povoliti opětné vyzvednutí jistého obnosu ze splátek již zapravených: avšak v tomto případě musí držitel fideikomisu ku zaplacení obnosu opět vybraného platiti ještě ročně 5 ze sta (§ 639 o. o. z.; § 252 říz. v. v. nesp.). Prodlévá-li držitel fideikomisu, — i když se jedná o dluh se soudním svolením na fideikomis uvalený — může věřitel zaplacení dojíti nikoli ze substance, nýbrž toliko z plodů cestou sekvestrace (§ 642 o. o. z.). Z toho důvodu také ustanovuje § 200 říz. v. v. nesp., že peníze poručenců a opatrovanců nemají býti ukládány na statcích fideikomisních.

VII. Změna v osobě držitele fideikomisu.

Ve případě úmrtí držitele fideikomisu nastoupí dle všeobecných zásad projednání pozůstalosti i ohledně fideikomisu a sice odděleně od jmění allodního (§ 26 říz. v. v. nesp.). O fideikomisním jmění má býti zřízen dle § 224 říz. v. v. nesp. nový inventář, v němž dlužno především uvésti fideikomisní jmění dle stavu, v jakém je zůstavitel zanechal, pak, má-li fideikomis následkem rozmnožení nebo zmenšení základního jmění oproti allodní pozůstalosti povinnost nebo nárok na náhradu, to vykázati a jako

dluh nebo pohledávku fideikomisu uvésti (§ 224). V tom směru ustanovuje § 641 o. o. z., že, učinil-li zesnulý ku zachování nebo důležitému zlepšení fideikomisu značný náklad, ku jehož uhražení byl oprávněn statek fideikomisní zadlužiti, má tento náklad jemu resp. jeho pozůstalosti býti nahražen; za tímto účelem může nástupce ve fideikomis dle uvedených zásad žádati za oneraci fideikomisu. Takové meliorační dluhy mohou však býti též zrušeny kompensací s pohledávkami fideikomisu oproti allodní pozůstalosti (roz. ze dne 22. října 1884 č. 11931 sb. »Gl. U.« č. 10223). Jmenovaný inventář má býti zřízen i tenkráte, když pozůstalosť allodní i fideikomisní připadnou téže osobě (§ 224). Platí tu tyto zásady:

1. Nástupce ve fideikomis jest povinen zaplatiti toliko dluhy, jež předchůdce jeho učinil se svolením soudu. Za splátky již dospělé ručí jen potud, pokud nemohou býti zapraveny z allodního jmění předchůdcova, tudíž toliko subsidiárně (§ 640 o. o. z.).

2. Plody fideikomisu posledního roku rozdělí se mezi dědice předchůdcovy a nástupce ve fideikomis tak jako mezi poživatele a vlastníka (§§ 643, 519 o. o. z.).

VIII. Dohled soudní.

V předcházejícím byl již vliv soudů na správu fideikomisu celkem vytčen. Kromě toho platí následující:

1. Doví-li se opatrovník, že držitel fideikomisu úroky z fideikomisních dluhů nebo daně na fideikomisu váznoucí po delší dobu již neplatí, má to oznámiti soudu, jenž má držitele fideikomisu ku zaplacení přidržeti (§ 253 říz. v. v. nesp.).

2. Při zhoršení (deterioraci), zpustošení (devastaci) fideikomisu, při neplacení úroků a daní může soud dle § 254 říz. v. v. nesp. proti držiteli fideikomisu nařídíti sekvestraci; za sekvestora má býti ustanoven pokud možná nejbližší čekanec, který není přímým potomkem držitele fideikomisu, nebo kurator.

3. Soud má povinnosť vésti dle předpisu § 255 říz. v. v. nesp. fideikomisní protokol.

4. § 256 říz. v. v. nesp. ukládá vrchním zemským soudům a nejvyššímu soudu povinnosť bdíti nad tím, aby fideikomisní úřady svoje povinnosti řádně plnily.

IX. Zánik fideikomisu.

Zákon rozeznává tu: zrušení fideikomisu (§ 644 o. o. z.) a zánik fideikomisu (§ 645 o. o. z.).

1. Zrušení fideikomisu jest zrušení svazku fideikomisního resp. omezení držitele fideikomisu z něho plynoucích. Takové zrušeni (allodialisace) může nastati, lze-li se domnívati, že tu není žádného potomstva k fideikomisu povolaného. Avšak žádá se k němu souhlas všech účastníků: držitele fideikomisu, všech čekanců, kteří za tím účelem ediktem mají býti svoláni (anal. § 128 říz. v. v. nesp.), kuratora potomstva a konečně též soudu. Allodialisaci právoplatně předsevzaté nemůže čekanec později se objevivší odporovati, poněvadž ediktální citace směřuje ke všem čekancům; rovněž vzhledem ku souhlasu opatrovníka potomstva nemůže allodialisaci v odpor bráti čekanec později se narodivší (jiný náhled zastává Stubenrauch).

2. Fideikomis zaniká dle § 645 o. o. z. v těchto případech:

a) jestliže jmění fideikomisní přijde na zmar;

b) jestliže všechna pokolení v zakládací listině jmenovaná vymřela a není tu naděje v další potomstvo. V tomto případě se spojí vrchní vlastnictví s vlastnictvím požitků, a držitel může s fideikomisem volně nakládati, zejména také žádati za knihovní výmaz svazku fideikomisního. V zakládací listině může však pro tento případ též něco jiného býti ustanoveno (roz. ze dne 22. srpna 1878 č. 8665, sb. »Gl. U.« č. 7117).

c) Dále nastupuje zánik fideikomisu dle § 1474 o. o z. 40letou držbou fideikomisního statku ku vydržení způsobilou.

d) Konečně též expropriace jednotlivých částí jmění fideikomisního má za následek zánik fideikomisního svazku, však jen ohledně částí skutečně vyvlastněných.

X. Poplatky.

1. Listiny fideikomisní, jsou-li posledním pořízením, podlehají témuž poplatku jako toto; jinak pokládají se za listiny darovací (p. s. 54 a popl. z.)

2. Žádosti za povolení zřízení nebo rozšíření fideikomisu, za výměnu, přeměnu nebo zadlužení téhož podlehají kolku 1 zl. z každého archu (p. s. 54 b popl. z., 437 o. o. z.).

3. Při přechodu fideikomisu s jednoho držitele na jiného řídí se poplatek z převodu jmění dle všeobecných zásad (§ 57 popl. z.; výn. min. fin. ze dne 30. června 1856 č. 119 ř. z.). Při projednávání pozůstalosti zakladatele fideikomisu váznou poplatky a soudní útraty, jež se mají zapraviti z fideikomisního jmění, na fideikomisu. Při pozdějších projednáváních má nabyvatel fideikomisu tyto platy zapraviti z plodů fideikomisu. Totéž platí o ostatních nákladech soudních a opatrovnických (§ 226 říz. v. v. nesp.).

XI. Daně.

Nedoplatky pozemkové daně mohou býti na každém následujicím držiteli fideikomisního statku politickou exekucí vymáhány. (dv. d. ze dne 7. října 1834 č. 1402 prov. sb. z. pro Štýrsko).

Fides bona (bezelstnosť) jest důvodné subjektivní přesvědčení o tom, že jistá skutečnosť s právním řádem stávajícím souhlasí. Držení, vlastnictví, věcná i osobní práva bývají někdy s jistou osobou v takovém vztahu, jenž sice nikoli v základních zásadách práva objektivního, ovšem ale v osobním, skutečnostmi odůvodněném přesvědčení se zakládá, že dotyčný skutkový poměr s onou osobou spojený právnímu řádu neodporuje. Kdo na př. nějakou věc od jiného, jenž ku scizení neb zastavení oprávněn není, koupí neb jakožto zástavu odevzdati si dá z té příčiny, poněvadž jej s důvodem pokládá za vlastníka, o tom pravíme, že jedná bezelstně (bona fide); kdo však ku př. kupuje věc věda, že tato pochází z krádeže, o tom pravíme, že jedná lstivě či obmyslně (mala fide). K tomuto poměru bezelstnosti potažmo obmyslnosti pojí se velice důležité právní účinky, jimž nejprve bližší výklad tohoto pojmu budiž předeslán.

I. Podstata bezelstnosti. Již v právu římském byla při smlouvách a právních nárocích vůbec bona fides kladena oproti ius strictum dle toho, mělo-li ne úplně přesné znění smlouvy neb zákona ale spíše spravedlivá vůle stran a vzájemná důvěra obchodní při posuzování právního poměru vstoupiti v popředí. K bona fides resp. mala fides přihlíženo bylo jmenovitě při nabývání držby a vlastnictví. Bona fides objevuje se zde jakožto mínění držitele věci, že jest vlastníkem jejím (opinio domini),

pokud se týče mínění, že právní předchůdce (auktor) jest vlastníkem; opakem jejím jest mala fides, t. j. vědomí držitele, že věc, kterou drží, nenáleží jemu, nýbrž jinému. Bezelstný držitel (bonae fidei possessor,) byl ačkoliv nejsa vlastníkem, přece v jistých směrech (nabytí plodů atd.) za vlastníka pokládán. K vydržení vyžadovala se bezelstnost držitele původně pouze v době nabytí držby. Teprve právo kanonické přivedlo myšlenku, že obmyslnosť později se objevivší jest na ujmu (mala fides superveniens nocet), ku platnosti. Dle práva obecného znamená bona fides poctivé přesvědčení, že přivlastněním si věci materialního bezpráví nebylo se dopuštěno (Windscheid). Sporno jest, vyžaduje-li se k tomu positivního přesvědčení o nabytí vlastnictví, anebo stačí-li toliko nedostávající se přesvědčení o bezpráví. Obecný občanský zákonník přidržel se v § 326 theorie prvnější, nechtěje však otázku bezelstnosti neb obmyslnosti vztahovati pouze k držbě a nabytí vlastnictví. Bona fides zakládá se patrně v omylu dotyčné osoby o materielní vadnosti držení, vlastnictví, věcného neb osobního práva, kteréž jest předmětem nabytí. Omyl tento týká se buď skutkových okolností (omyl skutkový Thatirrthum), na př. pokládá-li někdo věc jemu půjčenou za darovanou, anebo záleží v neznalosti zákonných předpisů (omyl právní Rechtsirrthum), na př. o neplatnosti zápůjčky nezletilci poskytnuté. Zásada, že neznalostí zákona nikomu nelze se omlouvati (§ 2 o. o. z.), jest zde positivním ustanovením § 326 (poslední věta) obmezena. Většina spisovatelů (Randa, Stubenrauch, Pachmann a j.) žádá pro podstatu bezelstnosti, aby omyl anebo nevědomosť byla omluvitelnou a vylučuje bonam fidem při hrubé nedbalosti. Při omylu neomluvitelném nelze též snadno věřiti v bezelstnost (Pfaff a Hofmann). Naproti tomu prohlašuje Savigny bonam fidem za vnitřní skutečnost, na jejížto jsoucnosť spůsob vzniku jejího vlivu nemá. K názoru tomuto přidal se též Unger, kterýž i vzhledem k rak. právu tvrdí: »Nechť i bona fides vzniká sebe lehkomyslnější nevědomostí, sebe neomluvitelnějším omylem, dosti na tom, že vznikla, tudíž existuje.« (srov. též čl. Omyl.). Obecný občanský zákoník sám (§ 326) prohlašuje jen toho bezelstným držitelem, kdo z důvodů pravděpodobných věc, kterou drží, pokládá za svoji vlastní, obmyslným však držitelem toho, kdo ví, že věc v držení jeho se nacházející náleží jinému, anebo toho, při obyčejné pozornosti, z okolností domnívati se musí, při čemž se právě předpokládá, že každý, kdo rozumu užívá, schopen jest onoho stupně bedlivosti a pozornosti, kteréhož při obyčejných schopnostech lze užiti (§ 1297 o. o. z.). Bezpečnosť právního obchodu toho vyžaduje, aby, jsou-li zde veškeré žádané náležitosti, oprávněná důvěra toho, kdo bezvadně a za šetření obvyklé opatrnosti jednal, byla chráněna a naše právo též zásadě této hojnou měrou vyhovuje.

II. Právní účinky bezelstnosti.

Úplného výpočtu poměrů a vztahů, při nichž se k bezelstnosti pojí právní výhody, nelze na tomto místě podati, pročež stůjtež zde toliko tyto nejdůležitější případy.

1. O právních účincích bezelstnosti při držbě a vydržení vlastnictví v. tyto články, pak §§ 329—338, 1460, 1463, 1477, 1493 o. o. z. Vůdčí zásadou tu jest, že bezelstný držitel nemá ze svého držení míti žádné škody.

2. Vyloučení žaloby vlastnické při převodu vlastnictví nebo práva zástavního k věcem movitým nevlastníkem na bezelstného držitele,

resp. příjemce zástavy (§§ 367, 368, 456 o. o. z. ve spojení s čl. 306, 307 obch. z.). Oproti zásadě, že nikdo vůbec nemůže postoupiti více práva než má sám, nemá žaloba vlastnická místa na bezelstného držitele věci movité, dokáže-li tento, že věci buďto

α) ve veřejné dražbě, nebo

β) od živnostníka k tomuto obchodu oprávněného nebo

γ) proti úplatě nabyl od někoho, komu ji žalobce sám k užívání, k uschování, aneb v jakémkoli jiném úmyslu byl svěřil. V případech těchto nabývá bezelstný držitel vlastnictví, a dřívějšímu vlastníku přísluší pouze proti tomu, jenž mu za to jest zodpovědným, právo na odškodnění. Dokáže-li se ale, že držiteli buďto již ze samé povahy věci nabyté, anebo z nápadně nepatrné ceny její, anebo ze známých osobních vlastností svého předchůdce, z jeho živnosti nebo z jiných poměrů mohlo vzniknouti důvodné podezření proti bezelstnosti jeho držení, musí jakožto obmyslný držitel věc postoupiti vlastníkovi.

Ad α) Toto výjimečné ustanovení vyžaduje jednak autorita intervenujícího úřadu (Randa), jednak publicita nabytí (Krasnopolski).

Ad β) Ustanovení toto odpovídá účelům ochrany obchodu se zbožím, zejména obchodu tržního. Že by právní jednání muselo býti úplatným, jest popřeno.

Ad γ) Tento vyjímečný případ zakládá se v německoprávní paroemii: »Hand muss Hand wahren« anebo »Wo man seinen Glauben gelassen hat, da muss mann ihn suchen«, při čemž se vychází z úvahy, že lze vlastníkovi následkem možného výběru svého důvěrníka přičísti více viny než třetímu, který spůsobem bezelstným s takovou osobou vešel do obchodního styku. Za týchže podmínek (α – γ) musí vlastník i vykonávání práva zástavního, kteréž ku věci jeho zřízeno bylo, trpěti. Vlastník jest tudíž zavázán, buďto bezelstného příjemce zástavy odškodniti anebo zástavy se vzdáti a spokojiti se s nárokem náhradním proti zástavci (§ 456 o. o. z.). Smísených peněz hotových a papírů majiteli svědčících nelze i tenkráte, i kdyby možno bylo totožnosť jejich určiti, na bezelstném nabývateli vindikovati. (§ 371 o. o. z.) Při papírech vinkulovaných jeví se nabytí bezelstné z pravidla býti vyloučeno, ježto nabyvatel tu věděti musel, že není oprávněn věc na sebe převésti. Dle práva obchodního (čl. 306 obch. z.) nabývá, pakli zboží neb jiné věci movité obchodníkem (nikoliv řemeslníkem, čl. 273) u provozování jeho obchodu byly scizeny a odevzdány, bezelstný nabyvatel vlastnictví, i když scizitel vlastníkem nebyl. Vlastnictví dříve nabyté zaniká. Každé dříve nabyté právo zástavní anebo jinaké právo věcné zaniká, nebylo-li nabyvateli při scizení známo. Pakli zboží neb jiné věci movité obchodníkem u provozování jeho obchodu byly zastaveny a odevzdány, nelze dříve nabyté vlastnictví, právo zástavní neb jiné právo věcné k těmto předmětům na úkor bezelstného příjemce zástavy anebo jeho právního nástupce ku platnosti přivésti. Zákonné právo zástavní komisionáře, špeditéra a povozníka rovná se zástavnímu právu smlouvou nabytému. Článku tohoto (opakem k § 367 o. o. z.) užiti nelze, byly-li předměty ukradeny anebo ztraceny. Naproti tomu mají ustanovení čl. 306 obch. z. při listech majiteli svědčících i tenkráte místa, i když scizení nebo zastavení nestalo se obchodníkem u provozování jeho obchodu, a listy byly ukradeny neb ztraceny (čl. 307 obch. z.). Ostatně platí ustanovení §u 367 o. o. z. a čl. 306 obch. z. vedle sebe

a sice dle konkretního případu ustanovení ono, které jest pro držitele příznivějším (čl. 308 obch. z.).

3. Kdo bona fide věci pozůstalostní od domnělého dědice, jemuž pozůstalost soudní odevzdací listinou byla přiznána, odevzdáním na se převedl, nabývá vlastnictví, i když později vyjde na jevo, že scizitel nebyl řádným dědicem (§ 824 o. o. z. posl. věta).

4. O bezelstnosti resp. obmyslnosti při nabytí vlastnictví spracováním nebo spojením, zvláště při stavbě, (§§ 415—419 o. o. z.) v. čl. Accessio.

5. Při condictio indebiti přihlíží se ku příjemci placeného nedluhu jakožto k bezelstnému resp. obmyslnému držiteli dle toho, věděl-li nebo musel-li z okolností seznati omyl plátce čili nic (§§ 1437, 1431 o. o. z.).

6. Též do práva osobního zasahuje bona fides. Dítky zplozené sice z manželství neplatného, nikoli však z takového, kterému vadí překážka svazku manželského, svěcení neb slavného slibu neb různosti náboženství, pokladati jest za manželské, prospívá-li aspoň jednomu z rodičů nezaviněná nevědomost o překážce manželství (§ 160 o. o. z.).

7. Přihlížeti sluší dále k bona fides při všech oněch právních poměrech, které se spravují dle §§ 95, 392, 393, 871, 876, 1017, 1026, 1101 a j. v. o. o. z., srov. též čl. 278 obch. z.

8. Význam dalekosáhlý má konečně bona fides v obchodu hypotekarním; jeví se zde jakožto »důvěra v knihy veřejné« t. j. nezaviněná nevědomost o materielní nesprávnosti stavu knihovního.

III. Postavení stran v procesu (břímě průvodní).

Bezelstnost neb obmyslnost držení musí v pádu sporu výrokem soudcovským býti rozhodnuta. V pochybnosti nasvědčuje domněnka bezelstnosti držení (§ 328 o. o. z.). Ona strana, která ve sporu se táhne k mala fides svého odpůrce, musí tudíž toto své tvrzení dokázati. Důkaz tento lze dle některých (Stubenrauch, Unger) vésti též ukládáním přísahy rozhodovací, ačkoliv prakse tomu odporuje (rozh. nejv. s. ze dne 17. června 1869 č. 4326 Gl. U. 3446). Nepřípustnost odůvodňuje se tím, že přísahu uložiti lze toliko o faktických okolnostech, nikoli však o právních poměrech a právních pojmech. Pro přípustnost se uvádí, že bona fides jest nevědění, mala fides vědění o materielní vadnosti nabytí; vědění a nevědění však že nejsou právními pojmy, nýbrž skutečnostmi t. zv. skutečnosti vnitřní, o kterých lze přísahu ukládati (Unger). Přísaha tato jest dle povahy věci nevratitelnou, čímž by ovšem sporná strana, jež tvrdí malam fidem na straně odpůrcově, byla v jeho ruku úplně vydána. Tomu lze odpomoci připuštěním důkazu indiciemi, prokáže-li totiž důkazvedoucí takové okolnosti, z nichž držitel musil se domnívati, že věc, kterou drží, náleží jinému (§ 326 o. o. z.). Příklady takových patrných indicií uvedeny jsou v § 368 o. o. z. (v. shora II ad 2); avšak i v těchto případech může žalovaný držitel uvésti a prokázati okolnosti, z nichž vysvítá, že přes indicie proti němu svědčící nemohl se domnívati, že by byl jednal obmyslně.

Firma.

I. Pojem.

Firma dle zákonné definice (čl. 15. obch. z.) je jméno, pod kterýmž obchodník obchod svůj provozuje a kterým v obchodě podpisuje. Jest tedy

firma jen jméno, a sice jméno obchodníka, jeho jméno obchodní. Firma není tedy žádným, novým, samostatným subjektem právním vedle nebo kromě obchodníka firmy užívajícího, aniž jménem věcným obchodu, který nelze pokládati za osobu právnickou.

II. Vklad firmy do rejstříku.

1. Právo a povinnost ku vkladu firmy a znamenání její. Obch. zákonník nerozeznává, jako zákony dřívější (dekr. dv. kom. ze dne 29. listopadu 1812) povinnost a právo ku vkladu firmy, nýbrž přijal zásadu obligačního a nikoli fakultativního zápisu firem do rejstříku. Kdo není povinen, není také nyní oprávněn vésti firmu. Právo a povinnost k tomu mají však jen kupci plného práva t. j. oni obchodníci (vyjímaje obchodníky podomovní), kteří platí minimum přímých daních v § 7 úvod. zák. k obchod. z. vyměřené (přirážky ku dani z výdělku a z příjmu v to nepočítaje, roz. č. 1012 sb. »Adler a Clemens«); jakmile byla firma do rejstříku zapsána, nemá pozdější snížení daně pod minimum na trvání její žádného účinku (§ 9 úvod. zák.). Kupci neúplného práva musí provozovati svůj obchod pod pravým jmenem a příjmením (rozh. ze dne 22. dubna 1884 č. 4708 sb. »Adler a Clemens« č. 1138, 1150 a §§ 49, 50 živn. ř.). Firma má se za příčinou vkladu do rejstříku obchodního oznámiti soudu obchodnímu toho místa, kde se závod nalezá. Totéž platí o závodech odštěpných, jichž firmy musí se srovnávati s firmou závodu hlavního (nal. č. 1229, 1407 sb. »Adler a Clemens«), a jež mohou býti zapsány teprve tehdy, když firma hlavního závodu byla vložena do rejstříku. S povinností firmu oznámiti jest spojena též povinnost firmu u soudu znamenati. Kupec, společníci a členové představenstva, kteří společnost zastupují, jsou totiž povinni firmu osobně u soudu aneb písemně ve formě ověřené znamenati (čl. 19 obch. z.). Principálu písma neznalému vyměří se dle rozh. ze dne 21. září 1864 č. 5992, sb. »Adler a Clemens« č. 32 lhůta tříměsíční, aby naučil sebe podpisovati, po uplynutí lhůty musí buď znamenání firmy předložiti aneb prokuristu zříditi, jinak propadne trestu pořádkovému. Opomenutí předpisů o ohlašování a znamenání firem tresce se tresty pořádkovými (čl. 26 obch. z.). Pokud firma není změněna, smí kupec ve stycích obchodních užívati jen nezkráceného znění firmy, tak, jak zaneseno bylo do rejstříku i při uveřejňování v novinách (rozh. ze dne 3. října 1893 č. 11626 časopis »Gerichts-Halle« č. 52 r. 1893); není-li možnou záměna firmy, není třeba, aby každá písmenka vyznačena byla na př. H. A. a synové místo zapsané firmy Hynek A. a synové (nál. č. 1082 sb. »Adler a Clemens«). Provozuje-li jeden majitel více různých obchodů, může každý obchod pod jinou firmou vésti, leč firmy musí vyhovovati předpisům zákonným.

Nejen založení nové firmy, nýbrž i každou změnu firmy, změnu v osobě majitele firmy a zrušení firmy (čl. 25), dle nál. č. 873 a 1097 sb. »Adlera a Clemense« i změnu opověděného již odvětví obchodního, po případě rozšíření na jiná odvětví nutno obchodnímu soudu ohlásiti. Vedení obchodu po smrti principálově na účet pozůstalosti třeba rovněž oznámiti dle nál. č. 1512 sb. »Adler a Clemens« jako změnu v osobě majitele firmy. Soud obchodní má účastníky z úřadní povinnosti tresty pořádkovými k tomu přidržovati, aby dbali těchto předpisů. Nešetření jich může míti i následky soukromoprávní, jež vyplývají z veřejnosti rejstříku obchodního a jež ve čl. 25 obch. z. stanoveny jsou.

2. Volba firmy: Veledůležitým jest, že kupci není ponecháno úplně na vůli, aby si zvolil kteroukoli formu firmy. Aby zájmy obecenstva, odběratele i věřitele chráněny byly, přijata byla zásada, že firma odpovídati musí skutečným poměrům (systém přísné pravdy); zákon připouští vyjímku jen při firmách přenesených (starých). Firma má tedy obsahovati pravé rodné jméno skutečného majitele závodu a kromě toho nic jiného, co by jen zdaleka obecenstvo klamati mohlo. Kupec jednotlivec nesmí své firmě připojiti žádný přídavek, který by označoval poměr společenský a firma společenská musí naznačovati, že majitelem závodu jest společnosť (čl. 16 a 17 obch. z.).

Třeba tedy rozeznávati:

a) Firma jednotlivce, i když provozuje obchod se společníkem tichým, smí obsahovati jen jméno občanské (rodinné) s příjmením anebo bez příjmení, tedy i se zkráceným příjmením; příjmení, je-li připojeno, musí býti jeho pravým příjmením (pochybným a v odporu s principem přísné pravdy jest nál. č. 1188 sb. »Adler a Clemens« a nál. ze dne 3. února 1892 č. 1252 časopis »Gerichtshalle« č. 14 r. 1892); vyjímka platí jen pro kupce, jenž upadl v konkurs, a jenž, dokud není rehabilitován, nesmí vésti starou firmu (§ 246 konk. ř.). Rozh. č. 10411 sb. »Glaser a Unger« vykládá ustanovení to, ovšem ne v tendenci zákona, v ten smysl, že kupec takový vyloučen jest úplně z účastenství ve společnosti, i když obsahuje firma společenská jeho plné jméno a příjmení, naproti tomu právem (arg. § 253 konk. ř.) nál. ze dne 10. dubna 1890 č. 4058 časopis »Centralblatt f. jur. Pr.« sv. 8. č. 199, neuznal tuto vyjímku, byl-li zrušen konkurs se svolením věřitelů konkursních dle § 155 konk. ř.

b) Firma společnosti veřejné, společnosti komanditní a komanditní na akcie musí obsahovati buď rodné jméno všech osobně zavázaných společníků, buď, nejsou-li všichni jmenováni, jméno jednoho nebo více společníků osobně zavázaných — v obou poslednějších případech však s dodatkem, jenž naznačuje poměr společenský.

Při komanditě, i když všichni společníci jsou jmenováni, připojen býti musí přídavek společenský (arg. čl. 17 odst. 2). Nesrovnává se však ani s doslovným zněním ani s tendencí čl. 17 obch. z. nál. č. 435 sb. »Adler a Clemens«, že společnosť komanditní, jež se skládá z jednoho komplementáře a z více komanditistů, nesmí užívati přídavku »a spol.«. Žádná z těchto společností nesmí se znamenati jako společnosť akciová nebo ve firmě vésti jméno společníka, jenž není osobně zavázán (čl. 17 obch. z. srv. čl. 257, 168 a odst. 26 obch. z.). Firma jmenovaných tří společností obchodních a firma jednotlivce musí býti tedy vždy firmou osobní.

c) Firma společnosti akciové musí býti vždy věcnou, ježto se z pravidla beře z předmětu obchodu, a nesmí obsahovati jmena akcionářů nebo jiných osob (čl. 18 obch. z.). Není třeba znamenati firmu jako akciovou, však toliko akciové společnosti, nikoliv komandity na akcie mohou se znamenati jako »akciové«.

d) Společenstva výrobní a hospodářská musí míti též firmu věcnou, která musí obsahovati dodatek »společenstvo zapsané s ručením obmezeným nebo neobmezeným« (§ 4 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.).

Ku každé firmě obchodní může se připojiti dodatek, který slouží ku bližšímu naznačení osoby (na př. dvorní titul, »A^{ův} syn« č. 1046 sb. »Adler a Clemens«, »A^{ova} vdova« č. 1053 sb. »Adler a Clemens« aneb

závodu (sklad knih a hudebnin atd.); i tyto dodatky musí spočívati na pravdě, pročež žádá se důkaz příbuzenského poměru osob, jež jsou označeny ve firmě jako příbuzné, na př. B^ovi^ synové a synovec č. 254 sb. Adler a Clemens, a zavrhují se dodatky, jež nemají této náležitosti a klamou tudíž jen obecenstvo aneb provádějí konkurenci špinavou (sb. Adler a Clemens č. 434, 1355 a rozh. ze dne 27. února 1894 č. 2918 časopis »Gerichtshalle« č. 24 IV.)

3. Účinek vkladu. Každá nová firma musí se zřejmě rozeznávati od ostatních firem v témže místě nebo v téže obci se nacházejících a do rejstříku obchodního vložených. Tu stačí všeobecně již malé dodatky, leč dodatek »v likvidaci« u firmy likvidující nelze pokládati za dostačitelný vůči firmě nové. Vkladem firmy do rejstříku obchodního nabývá majitel její práva ku výhradnému vedení této firmy (princip výhrady). Užívá-li někdo neoprávněným způsobem firmy zapsané, může poškozený žalobou u soudu obchodního podanou žádati za zápověď dalšího vedení této firmy, po případě za výmaz její a za náhradu škody. O náhradě škody a výšce její rozhoduje soud obchodní dle volného uvážení, a může svoliti též k tomu, aby nález uveřejněn byl na útraty toho, kdo neoprávněným způsobem firmy užíval (čl. 27 obch. z.). Neoprávněné užívání etiket s cizí firmou nespadá do oboru člu. 27 obch. z. (nál. č. 275 sb. »Adler a Clemens«), nýbrž stíhá se dle zák. ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z., dle kteréhož požívá nyní firma ochrany práva trestního proti neoprávněnému užívání její při označování zboží nebo výrobků neb jich obalů atd. Viz též § 46—49 živ. ř.

III. Firma stará (přenesená).

Zákonník obchodní nedrží se bezvýjimečně principu přísné pravdy, jenž jest nutným jen u t. zv. nové čili původní firmy, nikoliv však u firmy staré (přenesené). Obecenstvo, které zná určitý závod jako solidní, věnuje firmě, které již bylo přivyklo, zvláštní důvěru. Má tudíž firma velkou důležitosť hospodářskou, jsouc základem blahodárnému rozvoji závodu, udržení kruhu zákazníků, jakož i úvěru obchodníkovu. Zachování firmy staré při změně osoby majitele závodu jest tedy jak v zájmu posavadního majitele, jeho dědiců, tak i v zájmu jiných osob, jmenovitě věřitelů. To uznává i zákonník obchodní, a dovoluje tomu, kdo nabyl závodu jednáním mezi živými nebo na případ smrti podržeti starou firmu, svolí-li k tomu dosavadní principál aneb jeho dědicové, po případě spoludědicové (čl. 22 obch. z.). Lhostejno jest, nabyl-li obchodu jednotlivec od společnosti, nebo převzala-li společnosť obchod od jednotlivce; v obou případech může se vésti dále obchod pod starou firmou (nespr. nál. č. 765 sb. »Adler a Clemens«). Obchodní zákonník dovoluje podržeti starou firmu též v tom případě, přistoupí-li do závodu kupce jednotlivce společník aneb vystoupí-li jeden nebo více společníků ze společnosti obchodní; při vystoupení jednoho společníka potřebí jest však ku zachování firmy staré svolení jeho nebo jeho dědiců, ač je-li jeho jméno obsaženo ve firmě (čl. 24 obch. z.). Obsahuje-li firma stejné jméno otce společníka vystupujícího, není potřebí ku vedení dosavadní firmy jeho svolení (nál. č. 516 sb. »Adler a Clemens«) a tím méně bylo-li vymazáno jméno společníka ve firmě obsažené na př. »A. a F.« a zbylý společník vede firmu dále s dodatkem na př. dříve společník firmy »A. a F.« (nál. č. 695 sb. »Adler a Clemens«). Má-li závod jen dva společníky, a jeden společník ze závodu vystoupí, může druhý společník firmu starou podržeti jen se svolením společníka vystoupivšího

(čl. 24 obch. z.) (nesprávná jsou rozhodnutí č. 765 a 883 sb. »Adler a Clemens«), ovšem nenastala-li likvidace společnosti. Ve všech těchto případech, nevadí-li § 246 konk. ř. po případě čl. 168 a 257 obch. z., může se podržeti stará firma s dodatkem poměr nástupcův naznačujícím nebo bez něho; přidati jiný dodatek aneb dodatečně aneb jen částečně změniti firmu přenesenou dovoleno není bez souhlasu těch, kteří svolili ku zachování firmy (nál. č. 1472 sb. »Adler a Clemens«).

Firma převedena býti může jen se současným převedením závodu; bez současného převedení závodu tedy firmu přenésti nelze (čl. 23 obch. z.). K tomu ovšem nestačí jen nabytí potřeb obchodních aneb jednotlivých objektů (sb »Adler a Clemens« č. 1171); avšak není třeba převzetí veškerého jmění obchodního, tedy i všech passiv, aneb veškerých passiv a aktiv, jak vysloveno v rozh. č. 439 a 1209 sb. »Adler a Clemens«. Jedná se zde hlavně o to, aby nabyvatel mohl pokračovati ve starých stycích a poměrech a tu stačí, aby podstatné základy dalšího vedení obchodu, t. zv. chance obchodu přešly i na nabyvatele. Svolení dále firmu vésti jest jen prostředkem ku dosažení účelu, aby v obchodu pokračovati se mohlo; proto vyžaduje čl. 22 obch. z. převzetí stávajícího obchodu, z čehož následuje, že převzatý obchod pod starou firmou musí se týmž způsobem dále provozovati, a že nelze firmy této užiti pro obchod od původního rozdílný (nál. č. 1168 sb. »Adler a Clemens«). Obchod trvá pak potud, dokud jsou tu předměty a styky, jichž potřebí, aby obchod dále vésti se mohl; a proto může obchod v likvidaci, nebo obchod, jejž provozuje podstata konkursní, převeden býti i s firmou, nikoliv však obchod, jehož se někdo vzdal, aneb jehož provozování zastavil (nál. č. 986 sb. »Adler a Clemens«).

Firma není příslušenstvím obchodu a nemůže býti přenesena beze svolení oprávněných osob (čl. 22 obch. z.); za to není omezeno přenesení firem jen na firmy zapsané. Ježto firma vzniká skutečným užíváním její v obchodě a nikoli teprve vkladem do rejstříku a čl. 22 též nečiní rozdílu, byla-li dosavadní firma protokolována čili nic, může býti též firma nezapsaná, dle zákona však stávající tedy i firma již vymazaná, provozuje-li se jen obchod dále pod vymazanou firmou, se svolením dosavadního principála dále vedena a do rejstříku vložena (nál. č. 226 po případě 1000 sb. »Adler a Clemens«).

IV. Právní účinky přenesení firmy a závodu.

Převzetím závodu a přenesením firmy nepřecházejí ještě passiva obchodu na nabyvatele (nál. č. 408 sb. »Adler a Clemens« jinak ale nál. č. 642 sb. »Adler a Clemens«), neboť dlužníkem jest kupec a nikoliv obchod anebo firma. V tomto ohledu jest rozhodnou smlouva mezi majitelem závodu a nabyvatelem jeho učiněná. Obchodní zákonník též ničeho neustanovuje o právním účinku výslovně nebo mlčky smluveného převzetí passiv, neb o poměru nabyvatele ku věřitelům. Než i zde sluší přihlížeti ku zvyklostem obchodním a k tomu, aby vůle stran správně vykládána byla. Dle panujícího mínění účinkuje smlouva přejímací pouze mezi stranami. Názor tento tím spíše došel výrazu v právu rakouském, neboť nehledě ku § 881 o. o. z. ani ve případě § 1019 o. o. z., aneb ve případě asignace, jež s převzetím dluhů není naprosto totožnou, nenabývá třetí osoba přímého práva žaloby ze smlouvy přejímací. Nabyvatel jest práv posavadním věřitelům jen tehda, ohlásil li jim převzetí závodu

a jmenovitě též passiv jeho, což nemusí se státi zvláštními dopisy, nýbrž stačí pouhé oběžníky, neb oznámení v novinách. Tomuto náhledu svědčí též právní obyčej, který dle čl. 1 obch. z. jest v platnosti. Dle Randy (»Právo obchodní«, 1894, str. 102) nasvědčuje tomu i § 1019 o. o. z., který uznává platnosť smluv ve prospěch osob třetích učiněných. Dle rak. prakse nežádá se ani uveřejnění převzetí závodu (1401 o. o. z.). Závaznost takového oznámení spatřuje se v tom, že věřitelé nadíti se mohou, že obdrží zaplacení dluhů obchodních od nového majitele, kterýž takto dle čl. 280 obch. z. jako solidární spoludlužník přistupuje ku dlužníku původnímu (dřívějšímu majiteli závodu), který zůstává práv věřitelům dotud, dokud jej tito výslovně nebo činy konkludentními ze závazku nepropustí.

V. Zánik firmy.

Firma zaniká, přestane-li majitel býti kupcem, t. j. bylo-li provozování obchodu trvale a nikoliv pouze dočasně zastaveno. Rozhodujícím činitelem jest tedy skutečné zastavení dalšího provozování obchodu. Stalo-li se tak, má se firma vymazati, byť i list živnostenský nebyl úřadu živnostenskému ještě vrácen (nál. č. 1479 sb. »Adler a Clemens«), aneb neprovozuje-li podstata konkursní dál obchod (sb. »Adler a Clemens« č. 1469) a sice bez ohledu je-li vyrovnání možné čili nic (nál. sb. č. 1329 »Adler a Clemens«).

VI. Poplatky.

Podání (protokoly) za vklad firmy, změny její, neb změny v osobě jejího majitele, za vklad změny firmy závodu odštěpného podlehají kolku 10 zl., platí-li však podnik vložený v době vkladu jednoroční daň bez přirážky ve větším obnosu nežli 100 zl., musí zaplatiti dalších 10% z obnosu daně, který 100 zl. převyšuje (p. s. 43, 1 popl. z.) Kolek 10zlatový zvýší se o dalších 10 zl. žádá-li za vklad do rejstříku společnosť akciová a komanditní na akcie, nikoliv však při žádosti veřejné nebo komanditní společnosti (nál. spr. s. dv. ze dne 15. ledna 1889 č. 178 sb. »Budwinski« č. 4463). Žádosť za výmaz firmy podléhá kolku 1 zl.

Fiskus (aerár).

I. Pojem.

V římských pramenech právních má slovo »fiscus« různý význam, tu označuje se jím »aerarium«, jindy zase císařské »patrimonium«. Fiscus znamenal též jmění císaře jako takového, jež pocházelo ze státních příjmů a bylo pro státní účely určeno. Moderní věda právní, která přesně rozlišuje státoprávní postavení zeměpána jako takového a jako osoby soukromé, vymezila též určitě pojem fisku a znamená pak fiskus státní pokladnu, státní jmění oproti soukromé pokladně zeměpánově nebo soukromému jmění rodiny panující. Fiskus požívá však až po dnes ještě celou řadu zvláštních práv, jež dohromady tvoří t. zv. právo fiskální. Výrazem »fiskus« označujeme nyní stát v jeho majetkoprávních vztazích jako podmět práv majetkových. V užším slova smyslu rozumíme fiskem obyčejně určité příjmy nebo prameny příjmů státních. Dle těchto pramenů příjmů mluvívá se též o fisku daňovém, statkovém atd., avšak všechny tyto pojmy objevují se nám jen jako jednotlivé předměty majetku státního, jež nenáležejí žádnému zvláštnímu subjektu, takže máme v každém státu pouze jediný fiskus.

II. Právo platné.

Fiskus jeví se nám jako správce státních statků a jmění státního

(§ 1470 o. o. z.); fiskus jest subjektem práv a závazků a má postavení osoby právnické. Zvláštní výhody právní, jichž fisku poskytuje rakouské právo, vztahují se jednak na způsob nabývání a převodu jmění, jednak na zjistění jmění fiskálního. Podstatný rozdíl činí se mezi jměním a právními jednáními fisku a soukromým jměním zeměpánovým. Právní jednání totiž, jež týkají se sice zeměpána, ale jen soukromého jmění jeho nebo způsobů nabývacích zakládajících se v právu občanském, mají posuzovati se dle zákonů občanských (§ 20 o. o. z.); naproti tomu správcové státních a obecních statků neb státního a obecního jmění, jde-li o nabytí, zachování nebo převedení věci, sice z pravidla též předpisů práva soukromého šetřiti musí, leč nicméně platí ve příčině správy a užívání těchto statků celá řada odchylných zákonných ustanovení a zvláštních předpisů, jež zakládají se většinou ve právu státním a v příslušných nařízeních politických (§ 290 o. o. z.). K těmto zvláštním předpisům náležejí především ustanovení § 11 c a 14 d zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., dle kterýchž přijetí nových zápůjček, konverse stávajících dluhů státních, zcizení, změna a zavazení nemovitého jmění státního náleží do oboru působnosti říšské rady; trvalé zavazení státního pokladu nebo zcizení státního statku nemůže se státi ani císařským nařízením s prozatímní mocí zákonnou. Zvláštní předpisy § 290 o. o. z. týkající se nabytí, zachování a převedení jmění, směřují k tomu, aby státní jmění pokud možná rozmnoženo bylo, aby chráněno bylo před škodou a ujmou, aby státu při uzavírání smluv poskytnuty byly zákonné prostředky zjišťovací, aby úřadům pak uloženo bylo za povinnost, by přísně bděly a staraly se o rozmnožení, zachování a zjištění jmění státního ovšem v mezích předpisů za tím účelem vydaných.

III. Zvláštní zákonná ustanovení.

1. Rozmnožení státního jmění. Fisku přísluší právo nápadu ve příčině odúmrti (statků bezdědických) (§ 760 o. o. z.), starých deposit, železnic po uplynutí 90 let, jmění církevního (§ 53 zák. ze dne 7. května 1884 č. 50 ř. z.) a věcí nalezených (§ 400 o. o. z.) (Viz čl. Odúmrť). Dále náleží státní pokladně kauce a záruky v řízení trestním za propadlé prohlášené, jestliže se obviněný bez dovolení ze svého bydliště vzdálí nebo nedostaví-li se k soudu během tří dnů, ač byl k tomu vyzván (§ 193 t. ř.) Předměty, jež dle § 378 tr. ř. obviněnému se nevydají, mají se prodati a kupní cena odevzdati státní pokladně (§ 379 tr. ř.).

2. Ochrana fisku při uzavírání smluv: Vydána jsou přečetná nařízení, jichž třeba šetřiti při smlouvách, jež uzavírá erár, a která mají za účel, aby tento co možná byl zajištěn. Nejdůležitější z těchto kautel jsou: Uzavírání smluv jmenem státu, které mají za předmět koupě nebo prodeje, práce nebo služby, nemůže se díti dle dv. d. ze dne 29. srpna 1812 (p. sb. z. sv. 39 str. 37) jinak, nežli veřejnou dražbou Každý, kdo chce býti připuštěn ku takové dražbě, musí složiti jistotu obnášející 10%. Tato kauce má se považovati ve smyslu § 908 o. o. z. za závdavek (d. dv. k. ze dne 20. dubna 1821 č. 1755 sb. z. s. a d. dv. k. ze dne 12. července 1825 Guttowy sb. z. sv. 51. str. 46.). Zdráhá-li se však ten, jenž učinil nejlepší nabídku, podepsati formalní smlouvu, zastupuje ratifikovaný protokol o dražbě sepsaný písemnou smlouvu a erár má na vůli přidržeti toho, kdo učinil nejlepší nabídku, ku splnění ratifikovaných podmínek anebo objekt, jenž je předmětem smlouvy, na jeho nebezpečí a útraty prodati a složenou kauci zadržeti v prvním případě na srážku většího nákladu, ve druhém případě

na srážku difference cen. Na tyto kauce nevztahují se předpisy § 1371 o. o. z., ani předpisy § 912 a 1336 o. o. z.

IV. Fiskus požívá zákonného a většinou privilegovaného práva zástavního jež jemu vyhrazeno jest zvláštními předpisy. Případy nejdůležitější jsou:

1. Fiskus požívá privilegovaného práva zástavního pro tříleté nedoplatky zeměpanských daní dle dv. d. ze dne 15. dubna a 16. září 1825 č. 2089 a 2132 sb. z. s., d. dv. kanc. ze dne 6. července 1830 české prov. sb. z. sv. 12. str. 184 a dv. d. ze dne 4. listopadu 1831 č. 2533 sb. z. s. na nemovitostech, z nichž daně ty se zapravují.

2. Dle § 200 cel. a mon. ř. vázne clo na zboží, dokud nalezá se toto na cestě od celní čáry ku pohraničnímu úřadu celnímu, na městišti celního úřadu a ve schování celního úřadu; toto zástavní právo má přednosť přede všemi nároky soukromoprávními.

3. Dle § 72 zák. popl. vázne poplatek z převodu na věci, jež je předmětem převodu a předchází všem pohledávkám z titulů soukromoprávních. To platí zvláště o poplatcích dědických. Poplatek vkladní požívá zákonného práva zástavního na nabytém právu a předchází všem pohledávkám soukromoprávným. Tato přednosť má však dle 14. oddílu nař. min. fin. ze dne 3. května 1850 č. 181 ř. z. pominouti po třech letech od okamžiku, kdy poplatek měl býti zaplacen; právo požadovati poplatek zůstává však nedotknuto.

4. Poplatek schovací vázne dle § 14. zák. ze dne 26. ledna 1853 č. 18 ř. z. na věci schované a předchází všem pohledávkám z titulu soukromoprávního.

5. Pokuty důchodkové požívají zákonného práva zástavního na věcech, jež byly předmětem nebo pomůckou přestupku důchodkového (§ 152 tr. z. důch.).

6. Dle d. dv. kom. ze dne 1. prosince 1834 č. 2775 sb. z. s. přísluší eráru pro pohledávky za služebníky státními a osobami vojenskými vzešlé z poměrů služebních zákonné právo zástavní na služném i výslužném těchto osob, jež realisuje se v podobě srážek příslušnými úřady správními.

7. Ku krytí nákladů pohřebních zemřelého vězně, přísluší věznici zákonné právo zástavní na jeho přineseném oděvu a penězích, jež si byl vydělal (dv. d. ze dne 7. února 1817 č. 1313 sb. z. s. l. c.).

V. Vydržení a promlčení proti fisku.

Fiskus požívá výhody mimořádného vydržení a promlčení (6 po případě 40 let) (§§ 1472 a 1485 o. o. z.). Tato výhoda má místo, ať se jedná o jmění státní nebo státní fondy a lhostejna jest osoba, proti níž vydržení nebo promlčení místo má (výn. min. fin. ze dne 19. září 1853 č. 1442), naproti tomu nepřísluší výhoda ta fisku jako správci pozůstalosti bez dědiců; požívá sice fiskus v tom ohledu dle dv. d. ze dne 12. října 1835 č. 90 sb. z. s. ve příčině plodů a volného nakládání veškerá práva poctivého a pořádného držitele, leč ve příčině všech ostatních otázek jmenovitě pokud se týče promlčení, mají proti fisku místa všechny námitky, jež by se mohly namítati dědicovi na př. při zažalování pohledávky pozůstalostní, námitka třicetiletého promlčení (nál. ze dne 12. listopadu 1861 č. 7026 časop. »öster. Ger. Ztg.« 1863 č. 108 a 130, pak sb. »Gl. U.« č. 1415).

VI. Postavení fisku ve sporu.

Prokuratury finanční jsou ustanoveny vésti spory týkající se státního jmění nebo státních fondů a jsou zmocněny ve případech těchto vystupovati jako žalobce nebo žalovaný již dle zákona, tak že nemůže v jednotlivých případech na nich žádána býti plná moc. Tímto předpisem zákonným není však finanční prokuratura ještě zmocněna přísahy ukládati, přijímati nebo vraceti, nebo narovnání činiti. Ku takovým jednáním, jež obsažena nejsou ve všeobecném oprávnění ku vedení sporu, jest třeba dle § 1008 o. o. z. zvláštní plné moci znějící na jednání určitého druhu. Jedná-li se o uložení, přijetí nebo vrácení přísahy neb o uzavření soudního narovnání, musí si finanční prokuratura k tomu vyžádati svolení příslušného úřadu, a bylo-li narovnání učiněno s výslovnou výhradou schválení dotýčného úřadu, musí toto soudu předloženo býti (výn. min. spr. ze dne 25. dubna 1856 č. 8911.) Přísaha rozhodovací může se uložiti fisku, jestliže deferent během sporu vyznačí osobu fysickou, kteréž co osobě úřední nebo následkem jejího postavení známy jsou okolnosti, jež se dokázati mají, nebo která znalosť jich si opatřiti může (rozh. ze dne 4. dubna 1889 č. 2748 časop. »Ger. Halle« 1889 č. 29; ze dne 27. ledna 1886 č. 650 sb. 10915, ze dne 25. února 1886 č. 538, sb. 10953, ze dne 27. října 1885 č. 11596, sb. 10761, ze dne 24. července 1872 č. 7036, sb. 4665, rep. nál. č. 7 a j.). Přísahu uložiti jest onomu úřadu, jenž provedl úřední jednání, které ku sporu podnět zavdalo (rozh. ze dne 4. listopadu 1870 č. 7357 sb. 3942, ze dne 30. října 1861 č. 5129, sb. 2072), nikoli ale osobám v § 140. lit. a s. ř. naznačeným (rozh. ze dne 30. března 1881 č. 11703 sb. 8351) (kn. jud. č. 109).

VII. Výhody při exekuci.

1. Pojištění eráru může provedeno býti i bez exekuce prostředky jinými v soudním řádu naznačenými jako: obstávkou, sekvestrací, uvězněním a pod. (dv. d. ze dne 18. září 1786 sb. z. s. č. 577 lit. c). Při zjišťování pohledávek, jež nejsou způsobilé ku řízení soudnímu, nýbrž ve příčině kterých politickým úřadům přísluší vyšetřování, rozhodování a exekuce, jsou tito oprávněni sami předsevzíti potřebné zjištění, a o výkon jeho příslušný soud dožádati (dv. d. ze dne 24. října 1806 sb. z. s. č. 789 a d. dv. ze dne 11. dubna 1848 sb. z. s. č. 1134) (viz čl. Exekuce politická).

2. V čas války nemůže povolena býti ani soudní obstávka ani exekuce lodí dovážejících erární jmění, ani nářadí k tomu potřebného, pokud lodě nepřistály na místo určené, zboží nesložily a neodevzdaly, ani mzdy správce lodi, pokud s erárem nebylo provedeno zúčtování (dv. d. ze dne 16. května 1793 sb. z. s. č. 103.).

3. Zákonná omezení obstávky soudní nebo zájmu při smlouvách dodávacích, dopravních anebo jiných podobných smlouvách uzavřených vojenskou správou se soukromníky platí i ve příčině ostatních smluv s erárem uzavřených (dv. d. ze dne 15. února 1815 sb. z. s. č. 1132).

4. Při obstávce ku zjištění státních poplatků nevyžaduje se průkazu nebezpečí (výn. ze dne 26. března 1874 č. 2598 sb. 5311).

5. Na základě zakročení úřadů veřejných mohou povoleny býti knihovní záznamy ku zjištění nároků státního pokladu nebo fondů ve správě státní se nalézajících (§ 38 lit. c. knih. z.).

VIII. Přednosti v řízení konkursním.

1. Daně před vyhlášením konkursu splatné mají se ve lhůtě ediktální ohlásiti soudu konkursnímu, který nepouštěje se v rozhodování o tom, je-li podstata konkursní povinna je zapraviti čili nic, učiní o tom oznámení správci konkursní podstaty, který má právo proti návrhům berního úřadu u příslušného úřadu vyššího podati své námitky.

2. Daně po vyhlášení konkursu splatné není třeba přihlásiti, nýbrž správce konkursní podstaty má je zapraviti a zanésti do účtu správního (dv. d. ze dne 3. února 1821 sb. z. s. č. 1737). O tom, jsou-li daně a veřejné dávky správné, rozhodují i v řízení konkursním příslušné úřady správní (§ 127 konk. ř.). Správci podstaty konkursní nemůže býti nařízeno, aby podal své námitky proti likvidnosti přihlášených daní a poplatků ve lhůtě určité s tím podotknutím, že nepodá-li námitky v této lhůtě, že se bude míti za to, že jich likvidnost uznává (rozh. ze dne 5. července 1881 čís. 7613 sb. 9744).

3. Ze stržených peněz za nemovitosti náležející ku konkursní podstatě a z užitků jejich neb z užitku stržených peněz jest zapraviti nejprve dluhy ke zvláštní podstatě se vztahující: na to zapraví se poplatky z převodu, daně, veřejné dávky za poslední tři léta před vyhlášením konkursu zadrželé; k těmto daním a dávkám počítají se též přirážky správy veřejné a sice tím způsobem, že se zapraví bezprostředně po daních a dávkách, ku kterým byly přiraženy. Na to mají dojíti zaplacení poplatky z převodu dle pořadí, daně a veřejné dávky, které jsou zadrželé z doby dřívější než doby 3leté před vyhlášením konkursu a pokud hypotekárně zjištěny jsou (§ 31 konk. ř.).

4. Do I. třídy věřitelů konkursních náležejí daně, úhrnková sjednání s poplatníky, pak cla, spotřební a jiné veřejné dávky, pokud nejsou déle než tři leta počítaje ode dne vyhlášení konkursu zadržełé a pokud nedojdou zaplacení již ze jmění za ně zavazeného (§ 43 4 konk. ř.).

5. V konkursu klasifikují se poplatky z právních jednání, listin, spisů a výkonů úředních jako jiné daně zeměpanské (§ 8 popl. z.).

IX. Příslušnost soudní.

Fiskus jest podroben jako žalovaný ve případech, kde se příslušnost řídí bydlištěm, tomu soudu, v jehož obvodu se nachází prokuratura finanční, aneb ustanoven-li zvláštní vyhláškou zástupce fisku trvale pro určitý okres, onomu soudu, v jehož obvodu úřední sídlo zástupcovo se nachází (§ 23 jur. n.). Při stanovení příslušného soudu pro erár v záležitostech vojenských třeba užiti ustanovení pro fiskus všeobecně platných (§ 9 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.). Prokuratury finanční zastupují fiskus jen při závazcích v jich obvodě vzniklých (rozh. ze dne 18. září 1867 č. 7502 sb. 2856). Rozhodovati o žalobách proti fisku, není-li příslušným soud zvláštní, soud kausální neb instance reální (§ 14 lit b jur. n.), náleží sborovému soudu I. stolice. Žaloby v řízení ve věcech nepatrných jsou vyjmuty (§ 1 říz. v. v. nep.).

Fondy veřejné.

I. Pojem a vznik.

Za fond vůbec třeba pokládati každé samostatné určitému účelu věnované jmění. Má-li však jmění to sloužiti účelu správy veřejné mluvíme o fondu veřejném. V širším smyslu počítají se k veřejným fondům též nadace, praebendy, kostely a jiné ústavy státem neb autonomními orgány spravované. Základ pro vznik různých fondů tvořily stavovské fondy domesti-

kální. Největší fondy veřejné vznikly však za císařovny Marie Teresie a císaře Josefa II. Tak byl r. 1771 v různých zemích zřízen fond normálních škol, v němž všechny příjmy věnované pro elementární školy země byly soustředěny a několit let později studijní fond, jenž utvořen byl ze jmění zrušeného řádu Ježíšova. Do téhož období spadá též založení katolických fondů náboženských (list kabinetní ze dne 27. února a 11. března 1782) a zřízení fondu náboženství řecko-orientalního v Bukovině. Spojením menších fondů vznikly za Josefa II. též četné fondy humanitní, k nimž položen však základ většinou již dříve darováními a věnováními. V polovici 19. století zřízeny byly fondy vyvazovací, které měly za účel provedení vyvazení půdy umožniti, dále zemské fondy, které na základě nejv. rozh. ze dne 7. března 1852 znenáhla byly tvořeny, a jimž celá řada záležitostí správních byla přikázána. Většina fondů vznikla však znovuzřízením samosprávy, jejíž nové úkoly zřízením zvláštních fondů snáze se měly provésti. Tyto fondy byly dílem ve správě státní, dílem ve správě zemské, na niž ponenáhlu skoro úplně přešly, jako jmenovitě fond vyvazovací a fond škol normálních. Kromě toho vznikly v jednotlivých obcích různé humanitní fondy, jež místním potřebám sloužiti měly, jako na př. fond škol místních, obecních chudých a místní policie.

II. Druhy.

Obyčejně rozeznávají se tyto kategorie fondů:

1. Správní a nadační fondy, z nichž prvnější cestou zákonodárnou nebo nařizovací se zřizují a rovněž tím způsobem zase zrušeny býti mohou, kdežto nadační fondy věnovaními povahy fundační se zřizují.

2. Dotované a nedotované fondy dle toho, jsou-li státem, zeměmi, okresy neb obcemi podporovány čili nic.

3. Se stanoviska rozpočtového jest důležité rozdělení na fondy vyššího a nižšího řádu, ježto obyčejně z důvodů technických spojuje se více menších fondů ve vyšší celek, naproti tomu jednotlivé fondy svoji samostatnost zachovávají.

4. Fondy, jež se »v rozpočtu« vedou, jsou ty, jež se veřejně spravují, kdežto fondy »mimo rozpočet« (etat) vedené z veřejnosti, ve příčině účtování jsou vyloučeny.

5. Dle účelu rozeznáváme fondy státní, zemské, církevní a jiné.

III. Přehled.

Předkem dlužno poznamenati, že fondy v jednotlivých rakouských zemích stejně se nerozvíjely, že některé z nich jen v jednotlivých zemích existují, a že fondy, jež samosprávnými orgány jsou spravovány, jinak ve správě státní se nalezají atd.

1. Státní fondy, jež státním účelům slouží a jež orgány státní spravují. Sem patří: fondy studijní, fondy vojenských tax zřízené zák. ze dne 3. června 1880 č. 70 ř. z. (viz čl. Taxa vojenská), fondy meliorační zřízené zák. ze dne 30. června 1884 č. 116 ř. z., jež vesměs veřejně jsou spravovány; mimo státní rozpočet jsou vedeny: vídeňský fond ku rozšíření města (nejv. rozh. ze dne 14. května 1859), společný fond reservní úrazových pojišťoven (zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. 1888 § 15; viz čl. Pojišťování proti úrazům) a ústřední reservní fond pokladen bratrských (zák. ze dne 28. července 1889 č. 127 ř. z.; viz čl. Pokladny bratrské). Kromě toho spravuje stát ještě jiné menší fondy, jež většinou mají povahu

nadační, jichž počet však stále ubývá, ježto rovněž přecházejí do správy jednotlivých zemí.

2. Zemské fondy, jež účelům zemským slouží a zemí jsou spravovány: vlastní zemské fondy, jež vznikly z dřívějších fondů domestikálních, fondy vyvazovací, propinační, různé školní fondy (zemské školní, normální školní, učitelské pensijní fondy atd.), dále humanitní fondy (fondy nemocnic, porodnic, nalezinců, blázinců a sirotčinců), fondy ku zvelebení zemědělství (všeobecné zemědělské fondy, fondy k upravení řek), fondy podpůrné a chudinské (zemské chudinské, invalidní fondy, fondy k úlevě nouze), posléz fondy pro úkoly policejní, ku zvelebení umění, menší nadační fondy atd.

3. Církevní fondy.

Sem patří: katolický fond náboženský, náboženský fond církve řecko-východní, všeobecný církevní fond církve evangelické, židovské zemské fondy (v Čechách a na Moravě); kromě toho menší fondy k účelům církevním a zvláště fondy stavební a kostelnické.

4. Fondy ostatních samosprávných korporací jako: okresní školní fondy, silniční fondy, místní chudinské fondy, fondy policie místní, místní školní fondy a j. mn.

IV. Právní význam.

Ježto fondy samostatné jmění určitým účelům sloužící představují, pokládány buďtež za osoby právnické, jež analogicky jako nadace movité i nemovité jmění nabývati mohou a mají způsobilosť, býti ustanoveny za dědice a odkazovníky (testamenti factio passiva) (viz čl. Nadace). Fondy zastupuje pravidelně finanční prokuratura. V praksi uznávají se jen nadační fondy ne však bez dalšího i správní fondy za osoby právnické. Dle toho podány buďtež žaloby proti správním fondům ne na tyto, nýbrž na orgán veřejný, jenž je spravuje neb je dotovati jest povinen (nál. říš. s. ze dne 26. dubna 1876 sb. »Hye« III, 104).

V. Poplatky.

1. Dle p. s. 75 *a* popl. z. jsou fondy veřejné státním pokladem dotované, jakož i jejich zástupcové, když závazek, poplatek zapraviti, by stihl fond sám, od poplatků osvobozeny. Úřady zřízené ke správě nemovitostí nebo průmyslových podniků náležejících fondu, státem dotovanému podléhají ve příčině povinnosti kolkovací nařízením všeobecným.

2. Fondy veřejné státním pokladem nedotované osvobozeny jsou ohledně listin a spisů, jež vydávají pro účely veřejné jim svěřené, pak ohledně podání, jež činí u úřadů zřízených ku dohledu na správu v záležitostech tohoto dohledu se týkajících; naproti tomu nejsou osvobozeny ohledně oněch právních jednání, listin a spisů, jež mají za předmět vztahy soukromoprávní nebo jmění fondů, důchody a přebytky z nich, neboť pokládají se tu za osoby soukromé. (p. s. 75 *b* popl. z.)

Forum connexitatis (soud věcí souvislých) jest v civilním sporu onen soud, jehož příslušnosť je tím odůvodněna, že jedna právní záležitosť s druhou v takové souvislosti jest, že ji není možno vznésti na soud jiný. Forum connexitatis jest forum speciale a bylo známo již starší doktrině pode jmenem forum continentiae causarum ex identitate personali et reali. Rozuměl se tím soud pro osobní žaloby proti několika v různých okresích bydlícím společníkům rozepře, nebo pro žaloby věcné ve příčině několika předmětů neležících v témže okresu soudním. Starší theorie obecného civilního procesu tomuto soudu velice přála, kdežto nynější doktrina omezila

toto forum jen na několik případů. Činí se rozdíl mezi materielní a formální souvislostí. První znamená souvislosť sporných záležitostí dle jich vnitřní podstaty, tak že, pokud o jedné nebylo právoplatně rozhodnuto, o jiné rozepři, která s první dosud nerozhodnutou geneticky souvisí a z téhož důvodu vznikla, může býti rozhodováno před tímtéž soudem. Žalobce má ve příčině tohoto zvláštního soudu právo volby. (§ 40 jur. nor.). Formální souvislosť zakládá se v souvislosti dvou sporných věcí pouze co do průběhu sporu čili formy procesní. Sem náležejí: forum důkazu pro věčnou paměť (viz čl. Důkaz pro věčnou paměť), navrácení ku předešlému právu, žaloby vyzývací, žaloby o dědictví, pokud řízení pozůstalostní ještě skončeno není, forum společníků v rozepři, žaloby vzájemné, žaloby likvidační v konkursu, jakož i formu žaloby, jež má za předmět nároky proti konkursní podstatě (viz dotyčné čl.).

Nová jurisdikční norma (zák. ze dne 1. srpna 1895 ř. z. č. 111 ř. z.) obsahuje pod nápisem »soud hlavního procesu« v § 94 důležitá ustanovení nemalého dosahu ve příčině soudu souvislosti a sice:

1. Žaloby, jimiž se ku platnosti přivádí nárok na nějakou věc nebo právo, je-li o tyto věci spor již mezi jinými osobami zahájen (hlavní intervence), mohou býti vzneseny u téhož soudu, až do právoplatného rozhodnutí tohoto procesu.

2. Žaloby zmocněnců procesních nebo zmocněnců ku přijímání spisů pro poplatky a výlohy mohou býti podány u soudu hlavního sporu.

3. Dále obsahuje § 91 cit. z. ustanovení, že u soudu reálního se žalobou na uznání práva zástavního může býti spojena žaloba na zaplacení pohledávky zástavním právem zjištěné, se žalobou o výmaz práva zástavního žaloba na zjistění, že pohledávka zástavním právem zjištěná neexistuje, jestliže obě žaloby proti témuž žalovanému směřují. Příslušnosť tohoto realního soudu připouští se dle § 95 jmen. z. i tehdy, kdyby tyto soudy dle předpisu o věcné příslušnosti platných nebyly příslušny pro rozhodování o majetkoprávních nárocích, jichž žaloba se domáhá.

Forum contractus (soud smluvní).

I. Pojem a význam.

Kdežto z pravidla žaloba u toho soudu podati se má, v jehož obvodu bydliště žalovaného leží, obsahuje § 43 jur. nor. výjimečné ustanovení, které zní: Bylo-li místo, kde platiti se má nebo kde jiný závazek splniti se má, ve smlouvě výslovně určeno, mohou všechny žaloby ve příčině této smlouvy, ať vztahují se na její splnění, zrušení, nebo ku náhradě škody pro nesplnění, u toho soudu býti podány, kterému by žalovaný podroben byl, kdyby se v tom místě nalézal, kde smlouva splniti se má (soud smluvní — forum contractus, správněji soud splnění — forum solutionis). Slovo »mohou« bylo zvláště vytknuto, poněvadž se žalobci ponechává na vůli vzdáti se práva uděleného jemu § 43 jur. nor. a jiný soud dle ustanovení jur. normy příslušný za pomoc požádati.

II. K odůvodnění příslušnosti tohoto soudu není zapotřebí písemného průkazu, naopak soud místa splnění má žalobu přijati, jen když se v ní tvrdí, že místo splnění výslovně bylo umluveno (výn. min. sprav. ze dne 29. října 1857 č. 22.224 a roz. nejv. s. ze dne 17. června 1857 sb. »Gl. U« č. 387 kn. jud. 22). Je-li příslušnost tohoto soudu odůvodněna, pak platí také pro oba kontrahenty a pro všechny žaloby ze smlouvy dotýčné vyplývající (výn. ze dne 1. října 1889 sb. »Novák« IV, 185). Ovšem

může žalovaný správnosť tvrzení žalobcových ohledně fori contractus popříti, a přísluší pak tomuto tvrzení svá dokázati. Popření toto děje se namítnutím nepříslušnosti soudu (§ 40 s. ř.). (Viz čl. Příslušnost soudní.) Nesluší pokládati za výslovné smluvení místa splnění, jestliže toto již zákonem jest stanoveno (§ 905 o. o. z., čl. 324 a 325 obch. z.), aneb jestliže plyne z povahy věci samé (roz. ze dne 8. dubna 1891 sb. »Novák« IV, 360, ze dne 15. května 1885 sb. »Gl. U« č. 10.576 a jiné). Starší praksis byla částečně opáčnou (roz. ze dne 29. dubna 1884 sb. »Gl. U.« č. 10.008, ze dne 15. února 1870 sb. »Gl. U.« č. 3751 a jiné). Rovněž nedostačí k odůvodnění této příslušnosti slib kupcův, že kupní cenu prodavači třeba i na svůj náklad zašle (roz. ze dne 11. března 1885 sb. »Gl. U.« č. 10.472, ze dne 20. ledna 1874 sb. »Gl. U.« č. 5227 rep. nál. 66), nebo skutečné zaslání části dluhu (roz. ze dne 4. ledna 1876 sb. »Gl. U.« č. 5969, ze dne 7. ledna 1869 sb. »Gl. U.« č. 3232), stačí však slib kupcův, že cenu kupní sám přinese (roz. ze dne 25. října 1889 časop. »Ger. Halle« č. 45 r. 1889). Je-li místo, kde věc se má dodati, výslovně ustanoveno, může také žaloba o zaplacení úplaty za ni u soudu tohoto místa býti podána (roz. ze dne 24. června 1885 rep. nál. 124), a má v tomto směru výraz »k dodání franco X.« stejný význam jako »loco X.« (roz. ze dne 13. března 1889 časop. »Ger. Halle« č. 27 z r. 1889). Ohledně určení místa platebního, jež ve faktuře často se vyskytuje, srovnej čl. Faktura.

Sporna jest otázka, zda-li úmluva placení poštovní dobírkou oddůvodňuje forum contractus, a zvláště zda odůvodňuje je pro místo, kde bydlí dlužník, aneb pro místo, kde bydlí věřitel (roz. ze dne 29. dubna 1873 sb. »Gl. U.« č. 5352, ze dne 14. února 1864 sb. »Adl. a Cl.« č. 40, ze dne 18. července 1861 sb. »Gl. U.« č. 1359, ze dne 29. dubna 1874 sb. »Adl. a Cl.« č. 495). Správným bylo by na všechny tyto otázky dáti odpověď zápornou, ježto v domnělé úmluvě toliko způsob placení výslovně určen jest (totiž placení hotovými), nikoli ale místo placení a jelikož okolnosť, že obnos zasílá se oprávněnému dobírkou, nestačí, aby odůvodnila příslušnost soudu smluvního. Ovšem může však jinými okolnostmi na př. určením místa, kam věc se má dodati (viz shora), příslušnost soudu smluvního býti odůvodněna.

III. Právo směnečné.

§ 1 říz. ve v. směn. ustanovuje, že žaloba může býti podána také u soudu pro směnečné žaloby místa platebního příslušného. Určení místa platebního na směnce má význam též tehdy, když směnečný závazek dlužníkův zanikl, jelikož také t. zv. žaloba z obohacení ve smyslu čl. 83 sm. ř. u soudu místa platebního podána býti může, avšak nikoliv u soudu příslušného pro žaloby směnečné, nýbrž u obyčejného soudu civilního (roz. ze dne 17. října 1873, rep. nál. 57, ze dne 1. června 1882 sb. »Czelechowsky« č. 310; roz. ze dne 18. prosince 1889 rep. nál. č. 147).

IV. Nová jur. norma v § 88 zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z. ustanovuje:

Žaloby na uznání trvání nebo netrvání smlouvy, na splnění její nebo zrušení, jakož i náhradu škody z nesplnění nebo ne řádného splnění její vzešlé, mohou podány býti u soudu toho místa, ve kterém dle písemné smlouvy stran žalovaným plniti se má. Ve smlouvě této musí býti obsaženo, že místem splnění též právo v tomto místě žalovati, jest odůvodněno. Mezi obchodníky zakládá se příslušnost soudu místa splnění též bezzá-

vadným přijetím faktury, která obsahuje doložku, že plniti se má v určitém místě a že v tomto místě též žaloba z obchodu toho podána býti může.

V. Poplatky.

Pokud o námitce nepříslušnosti zvláštní nález vynesen býti musí (řízení ústní a písemné), podlehá tento, nepřevyšuje-li cena sporného předmětu bez vedlejších povinností 50 zl., pevnému poplatku 1 zl., ve všech ostatních případech 2 zl. 50 kr. Tento poplatek zapravuje se v kolcích (p. s. 103 popl. z.)

Fundus instructus.

I. Pojem.

Fundus instructus nazývá se příslušenství nemovitého statku, kteréž tvoří všechny věci, jež ku provozování řádného hospodářství jsou nutny a které ku stálému užívání statku slouží, tak že s věcí tvoří celek, neztrácejíce při tom své samostatnosti. O. o. z. nazývá příslušenstvím to, co s věcí trvale je spojeno, a stanoví, že sem náleží nejenom přírůstek věci, pokud oddělen nebyl, nýbrž i všechny vedlejší věci, bez nichž nelze věci hlavní užívati, aneb které zákon aneb vlastník ku stálé potřebě hlavní věci určil (§ 294 o. o. z.). Aby pak toto všeobecné ustanovení vysvětlil, dodává zákon dále, že tráva, stromy, ovoce i všechny jiné věci, které ze země povstávají, zůstávají tak dlouho statkem nemovitým, pokud od půdy nebyly odděleny; že ryby v rybníku a divoká zvěř v lese stává se movitým statkem, teprve když se ryby vyloví a zvěř chytne nebo zabije (§ 295 o. o. z.), že dále považují se obilí, dříví, píce a všechny jiné vnesené svršky, jako dobytek, nástroje a nářadí potud za věci nemovité, pokud jich je potřebí ku řádnému provozování hospodářství (§ 296 o. o. z.). Tato ustanovení vysvětliti dlužno z úmyslu zákonodárcova, aby řádné provozování hospodářství nebylo ohrožováno a rušeno, neboť vše co jako příslušenství ku věci hlavní náleží, následuje osud věci hlavní. Počet dobytka musí býti v poměru s pící, která na statku vyrůstá, píce pak a stelivo v poměru ku dobytku, jehož ku vzdělávání pozemků nevyhnutelně je třeba. Pokud se týče nástrojů a nářadí, tu rozhodují po většině místní a kulturní poměry. Vznikne-li pochybnosť, nutno požádati o dobrozdání hospodářského znalce. Ku příslušenství statku nenáležejí věci, které slouží osobní potřebě držitelově a nikoliv potřebě statku (roz. ze dne 21. ledna 1877 č. 6389). Pokud užívá se pojmu fundus instructus i při staveních, ač to případným není, nutno zmíniti se o předpisu §u 297 o. o. z., dle kterého počítají se ku věcem nemovitým i takové, které na zemi postaveny jsou za tím účelem, aby tam stále zůstaly, jako domy a jiné budovy s vrstvou vzduchu v kolmé čáře nad nimi, dále nejenom to, co v zemi nebo ve zdi upevněno, přinýtováno a hřebem přibito jako kotle na vaření piva, pánve na pálení, kořalky a zazděné skříně, nýbrž i takové věci, které ku stálé potřebě jistého celku jsou určeny jako ku př. studničná vědra, provazy, řetězy, nářadí hasičská a j.

II. Právní důsledky.

Pro příslušenství platí tytéž zásady, které platí pro věc, k níž tato náleží (§ 457 o. o. z.). Příslušenství nemovitosti může pouze s nemovitostí společně býti předmětem exekuce a proto také vztahuje se na ně i exekuční odhad; po případě musí býti fundus instructus z úřední povinnosti sepsán a spolu vydražen (§ 3 zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z. a dvor. dekr. ze dne 7. dubna 1826 sb. z. s. č. 2178). Těchto před-

pisů nutno bez výjimky užívati ve všech případech (roz. ze dne 15. února 1888 č. 1831 čas. »Ger. Zeit.« č. 35). Ustanovení o sekvestraci plodů ještě nesdělených (§ 320 s. ř.) nebyla nikterak změněna § 3 jmen. zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z. (roz. ze dne 24. dubna 1888 č. 4550 časop. »Ger. Zeit.« č. 28, a ze dne 17. září 1889 č. 9279 časop. »Ger. Zeit.« 1890 č. 7). O tom jsou-li svrchky příslušenstvím čili nic, má se rozhodnouti při výkonu zájmu (roz. ze dne 10. července 1889 č. 7882 časop. »Ger. Halle« č. 43); byla-li věc teprve dodatečně ustanovena za příslušenství dle § 294 o. o. z., netýká se to práv již dříve nabytých (roz. ze dne 2. října 1888 č. 11696 časop. »Ger. Zeit.« č. 4 z r. 1889). Výslech znalců o tom, co je příslušenstvím v určitém případě, jest dle zákona dovolen; sekvestor statku jest oprávněn, domáhati se toho, aby fundus instructus z mobilární exekuce byl vyloučen (roz. ze dne 13. ledna 1891 č. 166 časop. »Ger. Zeit.« č. 10).

III. Ustanovení zvláštní.

1. Za fundus instructus dolů pokládají se všechna zvířata, stroje, nástroje, nářadí, jež ku provozování dolování jsou ustanoveny, dále všechny zásoby, všechny rudy a hutní výrobky, pokud nejsou ku prodeji určeny (§ 121 hor. z.). Též na příslušenství dolů nelze vésti samostatnou exekuci (§ 121 hor. z.).

2. Za fundus instructus železnice pokládá se material, kterým zařizuje a udržuje se dráha, pokud již do místního obvodu dráhy byl přinesen, aneb ku provozování dopravy náleží a to nejen material, jenž s drahou pevně je spojen aneb ku stálé její potřebě je ustanoven, nýbrž vůbec všechen material, jenž ku dopravě slouží. Zástavní práva nemohou býti nabyta ku jednotlivým částem dráhy, kteréž dle práva jednotný celek tvoří. Avšak s tím, že dráha pokládá se za jednotný knihovní celek, nestojí v odporu, jestliže jednotlivé její části jsou v děleném vlastnictví nebo ve spoluvlastnictví, nebo jestliže na jednotlivých částech její jiná práva, jimiž výkon vlastnictví se omezuje, jako pozemkové služebnosti, práva nájemní s účinkem práv věcných zřízena jsou. (Zákon ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. § 5). Nařízení ze dne 19. září 1886 č. 144 ř. z. ustanovuje ve čl. I.: Dopravní prostředky cizích drah, které provozují veřejnou dopravu osob neb zboží, jsou od onoho okamžiku, kdy ku dopravě byly odevzdány, až do jich vyloučení vyjmuty ze zájmu v tom území, pro něž toto nařízení platí, pokud ovšem i v cizím státě totiž osvobození je zaručeno.

IV. Poplatky.

Při převodech nemovitých věcí, se kterými zároveň i fundus instructus na kupce přechází, musí se dle stálé prakse správního soudního dvoru i z tohoto příslušenství zapraviti poplatek jako z převodu nemovitosti tak ku př. prodá-li se s hotelem i celé zařízení (prádlo, náčiní atd.), aneb prodají-li se s továrnou i stroje, rekvisity, nástroje a jiné svrchky. Při vyměřování poplatku je pro otázky, zdali předměty určité za fundus instructus se mají pokládati, rozhodnou doba, v níž právní jednání bylo učiněno (§ 44 popl. z.) (nál. spr. s. dv. ze dne 19. října 1892 č. 3125 časop. »Jur. Bl.« ze dne 19. října 1892, a ze dne 10. prosince 1884 č. 2711 časop. »Jur. Bl.« ze dne 10. pros. 1884). Poněvadž pak t. zv. radikované živnosti (t. j. živnosti s nemovitostí spojené) tvoří podstatnou část domu i jeho hodnoty, nesmí z pravidla od něho býti odděleny (dvor. dekr. ze dne 12. července 1793, sb. z. svazek 3, str. 58 a pokládají se dle

§ 298 o. o. z. za věci nemovité. Z té příčiny považovati dlužno všechny věci a nářadí, které majitel radikované živnosti lekárnické za nutné byl označil, za příslušenství této živnosti, jakožto věci hlavní dle § 294 o. o. z., poněvadž tyto věci ku stálé potřebě této hlavní věci jsou určeny. Z toho následuje, že všechny věci, které byl vlastník radikované živnosti prohlásil za nutné při provozování této živnosti, musí se pokládati za příslušenství, a jest při převodu věci hlavní vyměřiti i z nich poplatek, který se vyměřuje z převodu nemovitostí (nál. ze dne 24. září 1889 č. 3106 časop. »Jur. Bl.« ze dne 24. září 1889).

Giro (indossace).

I. Pojem.

Girem (indossací) rozumíme na směnku připojené písemné převedení práv ze směnky na jiného (čl. 9 sm. ř.). Převodce sluje girant (indossovatel), ten na něhož se práva ze sněmky převádějí giratář (indossatář). Giro musí se psáti na sněmku, její kopii nebo na list se směnkou nebo přepisem její spojený (alonge čl. 11. sm. ř.). Práva směnečná mohou nejen indossací, nýbrž i cessí, odevzdáním dědickým a vůbec každým jiným ku převodu vlastnictví způsobilým způsobem býti převedena a též lze na základě směnky takovým způsobem nabyté vydati rozkaz platební, pokud to dle § 5 sm. říz. není na pováženou (č. 42 k. jud.).

II. Druhy.

Dle obsahu rozeznává se

1. indossace vlastní a indossace in procura. Při vlastní indossaci přecházejí veškera práva ze směnky na indossatáře (čl. 10 sm. ř.), který stává se vlastníkem směnky. Při procura indossaci nepřevádí naproti tomu girant vlastnictví ku směnce, nýbrž zmocňuje giratáře jen ku vybrání sumy směnečné, ku protestu, ku žalobě o zaplacení a ku další indossaci in procura (čl. 17 sm. ř.)

2. Dle vnější formy je indossace buď úplná nebo neúplná. Úplná indossace obsahuje prohlášení, jež obsahuje převedení práv ze směnky, dále jméno indossanta a indossatáře. Chybí-li jméno indossatáře je indossace neúplnou. Jest však platnou i tehda, když indossovatel jen své jméno nebo svoji firmu na rubu směnky, kopie nebo přívěsku napíše; to jest tak zv. blanco-indossace (čl. 12 sm. ř.). Každý majitel směnky je oprávněn blanco-indossace vyplniti; může však směnku i bez tohoto vyplnění dále indossovati (čl. 13 sm. ř.). Vyplněná indossace nestane se blanco indossací, když se přeškrtne projev převodní, podpis girantův však se nechá státi (nál. nejv. s. ze dne 21. ledna 1873 č. 36 rep. nál.). Sporno, může-li blanco-indossatář směnku na jinou osobu dále převáděti, aniž by svoje giro připojil. Prakse nejvyššího soudu není v té věci jednotná.

III. Právní účinky.

Girem přecházejí veškera práva ze směnky na indossatáře zejmena i právo směnku dále indossovati. I na vydatele, trasata, akceptanta nebo některého z dřívějších indossovatelů lze směnku platně indossovati, a tito ji mohou zase dále převésti (čl. 10 sm. ř.). Rovněž práva exekuční z pravoplatného platebního rozkazu na základě směnky dobytého přecházejí na indossatáře (roz. nejv. s. ze dne 1. prosince 1886 č. 13733 sb. »Czelechowski« č. 461) a rovněž na vydatele směnku vyplativšího (roz. nejv. s. ze dne 20. března 1887 č. 3629, ze dne 2. října 1889 č. 11419 sb. »Czelechowski« č. 474, 546 a j.). Indossatář stane se

vlastníkem směnky a vstupuje v bezprostřední právní poměr k ostatním směnečně zavázaným; příslušejí jemu tedy ony námitky, jež možno proti indossovateli provésti. Rovněž podrží pravé indossace účinek směnečný, třebas podpis vydatele, akceptanta neb indossovatele je nepravý nebo padělaný (čl. 75 a 76 sm. ř.)

IV. Zákaz gira.

Vydatel, jakož i indossovatel mohou girování směnky zakázati (rekta směnka). Zakázal-li vydatel převod směnky slovy »ne na řád« nebo jiným podobným způsobem, nemá indossace účinků směnečných (čl. 9 odst. 2 sm. ř.). Je-li v indossaci další převod zakázán, nemají ti, jimž se směnka z ruky indossatáře dostala, žádného postihu proti indossovateli (čl. 15 sm. ř.). Bez ohledu na přídatek v směnce obsažený »na *B* ne na jeho řád« možno směnku obecnoprávně platně postoupiti (roz. ze dne 8. listopadu 1876 č. 7294 sb. »Czelechowski« č. 153).

V. Ručení giranta.

Indossovatel ručí každému pozdějšímu majiteli směnky za přijetí a zaplacení směnečně. Připojil-li ale k indossaci poznámku »beze správy«, »bez obliga« aneb jinou podobnou výhradu, jest prost závazku ze své indossace (čl. 14 sm. ř.). Poznámka »bez obliga«, jež vydatelem směnky na vlastní řád ku jeho giru in bianco jest připojena, může se však vztahovati jen na regresní povinnosť vydatele co remitenta neb indossovatele, nikoli však na povinnosť, která jemu co vydavateli směnky přísluší (roz. ze dne 12. června 1878 č. 6695 sb. »Czelechowski« č. 213). Indossuje-li se směnka po projití lhůty ku protestu pro nezaplacení určená, nabývá indossatář práva z akceptu proti trasátovi a regresní práva proti těm, kteří směnku po projití této lhůty indossovali. Byla-li však směnka pro nezaplacení před indossací již protestována, nabývá indossatář jen práva svého indossovatele proti akceptantovi, vydateli a těm, kdož směnku až do protestu indossovali. Rovněž není v takovém případě indossovatel směnečně zavázán (čl. 16 sm. ř.).

VI. Procura-indossace.

Připojena-li k indossaci poznámka »k vybrání«, »in procura«, neb jiná zmocňovací formule, nepřevádí indossace vlastnictví ku směnce, zmocňuje však indossatáře ku vybrání pohledávky směnečné, ku protestu a ku zpravení předchůdce svého indossanta o nezaplacení, jakož i ku zažalování nezaplaceného a ku vyzdvižení deponovaného dluhu směnečného (čl. 17 sm. ř.). Procura-indossatář pokládá se tudíž naproti třetím osobám se svým indossovatelem za jedinou osobu, a lze mu tudíž důsledně vše to namítnouti, co namítnouti lze procura-indossovateli. Procura-indossatář je oprávněn svoje oprávnění další procura-indossací na jiného převésti, naproti tomu nemůže vlastní indossací směnku dále převésti a to ani tehda, když ku procura-indossaci dodatek »neb řád« jest připojen. Z toho plyne důležitý důsledek, že všecky indossace po procura-indossaci následující jsou platny jen jako procura-indossace, třebas by nebyly výslovně co takové označeny.

VII. Poplatky. Viz čl. Směnka.

Hejtmanství okresní.

Zeměpanské politické úřady I. stolice nazývají se okresní hejtmanství, jimž náleží spravovati záležitosti správní, jež výslovně nejsou

jiným úřadům a orgánům, jmenovitě ne orgánům samosprávným přikázány.

I. Organisace provedena byla zákonem ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z., kterýmž bylo oddělení správy od soudnictví čl. 14. zákl. st. zákona ze dne 27. prosince 1867 č. 144 ř. z. stanovené ve skutek uvedeno. Hejtmanství okresní zřízena byla na místě úřadů okresních zák. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 utvořených, tak že úřední okresy jednotlivých hejtmanství okresních zabírají z pravidla 2 aneb více okresů těchto bývalých úřadů okresních. Hranice obvodů soudních, jednotlivých obcí a místních obcí, jež společně záležitosti své spravují, jakož i obvodů statkových, nemají býti proťaty hranicemi politických okresů úředních (§ 10 jmen. zák.). Obvody politických okresů úředních ustanovují se zvláštními nařízeními. V čele hejtmanství okresního jest okresní hejtman náležející do VII. třídy hodnostní (§ 11 jmen. zák.; § 4 zák. ze dne 15. dubna 1873 č. 52 ř. z.), jehož jmenuje ministr vnitra (§ 13. jmen. zák.). K ruce přidáni jsou okresnímu hejtmanu komisaři okresní (jsoucí v IX. třídě hodnostní) a kromě těchto též místodržitelští koncipisté. (§ 6. zák. ze dne 15. dubna 1873 č. 52 ř. z.) Okresní hejtmani dostávají dále přiměřené obnosy paušální ku zapravení úředních a kancelářských potřeb, cestovních a stěhovacích nákladů, dále platů služebnictva hejtmanství okresního a výloh s obstaráváním prací písařských spojených.

II. Příslušnosť.

§ 11 zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. ustanovuje, že všechny záležitosti, které příslušely dřívějším úřadům okresním, náležejí v působnosť hejtmanství okresních, ač-li ovšem zákonodárství jednotlivé ze záležitostí těchto již nepřikázalo zastupitelstvům okresním a obecním, (zák. ze dne 19. května 1868, č. 44 ř. z. vypočítává záležitosti politické správy, které v nejvyšší stolici v obor působnosti ministerstev vnitra, osvěty a vyučování, obrany zemské, veřejné bezpečnosti a orby náležejí (§ 3), čímž ovšem částečně omezena jest též příslušnosť okresních hejtmanství, jakožto nejnižších politických úřadů správních). Nařízením ministerstva vnitra ze dne 30. srpna r. 1868 č. 123 ř. z. přenesen byl veškeren obor působnosti, jenž náležel dřívějším úřadům krajským, na hejtmanství okresní. Obor působnosti okresních a krajských úřadů stanoven jest nejvyšším rozhodnutím ze dne 14. srpna 1852 a vyhlášen nařízením ministerstev vnitra, práv a financí ze dne 10. ledna 1853 č. 10 ř. z. ve druhé hlavě příloh A. a B. Dle § 22 přílohy A. náleží do oboru působnosti úřadu okresního, pokud ovšem nejsou k tomu ustanoveny jiné orgány, bezprostřední péče o provádění zákonů, o udržování bezpečnosti, veřejného pokoje a řádu, o podporování obecného dobra ústavy jich dozoru svěřenými. Dle toho lze obor působnosti hejtmanství okresních pouze negativně vymeziti: Okresní hejtmanství příslušna jsou pro všechny záležitosti správní, které zvláštními zákony jiným orgánům přikázány nebyly. V § 23 a násl. jmen. příl. *A* vypočteny jsou toliko podrobnosti všeobecného předpisu právě uvedeného; dle toho přísluší okresním hejtmanstvím: péče o vyhlašování zákonů a ostatních nařízení závazných, zjišťování hranic, činiti opatření proti nouzi, udržovati veřejný pořádek při rušení držby, spolupůsobení při záležitostech zemědělských, policie živnostenská, spolupůsobiti při sčítání obyvatelstva, při odvodech vojenských, při obstarávání přípřeží a ubytování, vlastní správa policejní, dohled nad tiskem a časopisectvem, jakož i nad spolky, policie cizinecká, ač nepřísluší-li

tato jiným orgánům, vykonávati policii polní, lesní, honební a vodní, rozhodovati o záležitostech právních, které zvláštními předpisy přikázány jsou úřadům politickým, dohled nad nadacemi, udíleti dispens od ohlášek, je-li nebezpečí blízké smrti, jakož i vůbec spolupůsobiti při vykonávání předpisů věcí duchovních se týkajících. Dle čl. XVI. obecního zákona ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. přísluší okresním hejtmanstvím dohled k obcím, aby tyto obor své působnosti nepřekročily a oproti zákonům nejednaly. Nejedná-li se o usnesení obecního výboru, proti kterýmž odvolati se jest ku vyššímu zastupitelstvu obecnímu, přísluší okresnímu hejtmanství rozhodovati o stížnostech proti nařízením představenstva obecního, jimiž zákony by se porušily nebo chybně použily. Článkem V. říš. zák. obec. odst. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12 přikázány byly obcím záležitosti, jež dle jmen. příl. A. náležely dříve okresním úřadům. Okresní hejtmanství obstarávají dále v I. stolici službu berní (výn. min. fin. ze dne 10. září 1868 č. 120 ř. z.); toliko v Linci, v Solnohradě, v Celovci, v Lublani, Terstu, Opavě a Černovicích zřízeny byly zvláštní místní komise berní. Hejtmanstvím okresním náleží dále prostřednictvím okresního šikovatele jim přiděleného vésti v patrnosti dovolence a záložníky vojska. Dle zákona ze dne 23 května 1873 č. 121 ř. z. spolupůsobí okresní hejmanství při sestavování listiny porotců (viz čl. Porotci); konečně jsou okresní hejtmanství dle zák. ze dne 26. února 1876 č. 19 ř. z. služebním úřadem pro stanoviště četnická v jich okresích zřízená a co takový řídí službu bezpečnostní četníky konanou a má dozor nad ní. Okresnímu hejtmanu propůjčeno jest zvláštními zákony zemskými předsednictví okresní rady školní. (Podrobnosti o příslušnosti okresních hejtmanství viz v článcích jednajících o službě správní.)

III. Království České.

Nařízením min. vn. ze dne 31. července 1868 č. 114 ř. z. zřízeni byli t. zv. dozorčí okresní hejtmani. Okresním hejtmanům v někdejších krajských městech (v Budějovicích, v Karlíně, Mladé Boleslavi, Chrudimi, Čáslavi, Chebu, Jičíně, Hradci Králové, Litoměřicích, Plzni, Písku, Žatci a Táboře) přísluší dle § 1 jmen. nař. obstarávání věcí místodržitelských na základě § 9 zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. a dozor nad úřady podřízenými. Tito mají obor působnosti v § 8 jmen. nař. omezený jen pro svoji osobu. Nemohou-li tito hejtmanové pro trvalou překážku úřad svůj vykonávati, ustanoví jim místodržitel zástupce.

Hierarchie.

Hierarchií sluje stupňovitě uspořádaný pořad účastníků moci církevní. Podle rozdělení moci církevní na světící a úřední rozeznáváme hierarchii ordinis a jurisdictionis. První obsahuje veškery osoby mající svěcení, takže výraz hierarchie zde dosti souznačný jest s »klerem« (viz čl. Duchovenstvo). Obyčejně užívá se slova tohoto jen ve smyslu posledním a pouze ku označení osob, které jurisdikci nejen pro foro interno, nýbrž i pro foro externo vykonávají. Rozčlenění hierarchie je následující: v čele stojí papež, co majitel primátu t. j. nejvyšší a universální správy církve. Jemu po boku stojí kardinálové (viz tento čl.). Pak následují v pořadí patriarchové. Tento titul měli původně biskupové nejstarších a nejvynikajících obcí církevních v Římě, Alexandrii a Antiochii, později pak i v Cařihradě a Jerusalémě; s tímto titulem spojena byla zvláštní přednosť před veškerým episkopátem dalekosáhlých obvodů zemských,

v nichž patriarchové přijímali appellace, episkopát ku synodám svolávali, biskupy nebo aspoň metropolity potvrzovali a vysvěcovali a nad nimi pravomoc vykonávali. Později užívali tohoto titulu i jiní biskupové jako na př. nyní ještě biskup benátský a lisabonský, aniž by však s tím spojeny byly značnější přednosti. I četné východní církevní společnosti a sice jak ty, které s Římem jsou ve spojení, tak i ty, které se byly oddělily, mají své patriarchy. V novější době mají též ještě primasové přednosť před veškerým episkopátem větších zemí, však bez podstatných práv přednostních; tak jest na př. arcibiskup pražský primasem pro král. české, arcibiskup solnohradský primasem pro Německo, ostřihomský pro Uhry. Nad menšími skupinami biskupů stojí ode dávna metropolitové, kteří z pravidla mají titul arcibiskupský. Jich přednosť spočívá v tom, že první obce církevní obyčejně vznikly v předních místech (metropolích) jednotlivých zemí, a že jimi byly zakládány znenáhla jiné biskupské kostely, jež pak v jisté odvislosti zůstaly. Práva metropolitů nad biskupy jich provincií byla obdobná právům patriarchů nad episkopátem jich patriarchátu; dnes jest většina těchto práv vyhražena papeži. Posléz následují biskupové, (viz tento čl.), jež se též co suffraganové svých metropolitů označují. V krajinách, kde pro malý počet obyvatelstva katolického formální diecése zřízeny nebyly, stojí na místě biskupů apoštolští vikářové, jež mají biskupské svěcení. Kromě toho jsou ještě hodnostáři církevní, jež nad určitým územím vykonávají moc quasi episkopální a sami biskupské moci podrobeni nejsou (»episcopi nullius dioecesis«).

V Římě vychází každoročně poloúřední schematismus římské církve (»Gerarchia cattolica«). Dle statistiky Neherovy v Řezně 1895 vydané čítá církev katolická 70 titulů kardinálských, 13 patriarchátů, 173 arcibiskupství a 713 biskupství latinského ritu; 18 arcibiskupství a 53 biskupství ritů východních a 17 sídel nullius dioecesis.

Hlasování dvorů soudních.

Při nalézání jak v civilním tak v trestním řízení má porada a hlasování soudců o předložených jim věcech ať civilních ať trestních veliký význam. Právem tedy jak pat. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z., tak i trestní řád a trestní zákon stanovily přesná a jasná ustanovení pro všechny případy, jež se při hlasování soudců naskytnouti mohou.

I. V řízení civilním má předsedající přísně toho dbáti, aby usnesení teprve tehdy bylo konstatováno, když o předloženém návrhu všichni hlasující neb aspoň většina jich se byli úplně shodli (§ 168 zák. ze dne 3. května 1853). Není-li jednomyslnost nebo aspoň většina konstatována, přísluší předsedovi právo, při rovném počtu hlasů svým hlasem většinu hlasů způsobiti, může však též věc předložiti senátu sesílenému k opětné poradě a usnesení, což se stává jmenovitě v tom případě, když předseda jest v pochybnosti, ku kterému náhledu se přikloniti má. Konečně má předseda právo, aby objasněny byly otázky, při kterých se mínění mnoho rozcházela, dáti hlasovati především o jistých předběžných otázkách a teprve, když tyto dosti objasněny a rozhodnuty jsou, přikročiti k hlasování o otázce hlavní. Jmenovaný patent vyhražuje předsedovi důležité právo, výkon učiněného usnesení zastaviti a spisy nejvyššímu soudu nebo ministerstvu spravedlnosti ku rozhodnutí předložiti, když dle jeho přesvědčení jest zřejmo, že byl zákon mylně vyložen a použit, zvláště neběží-li o věc jednotlivce,

nýbrž o zájem veřejný neb o právo osob, pod zvláštní ochranou soudů stojících jako na př. při nezletilých, při opatrovancích atd. (§ 172 jmen. pat.).

II. V řízení trestním věnuje se hlasování soudců rovněž největší péče, aby ukvapením, omylem nebo nesprávným výkladem zákonů nebylo obžalovanému způsobeno bezpráví. Trestní řád stanoví následující zásady:

1. K usnesení zapotřebí jest nadpoloviční většiny všech hlasů.

2. Je-li rovnosť hlasů, má platnosť vždy usnesení pro obžalovaného příznivější.

3. Při různosti mínění jest vždy hlasovati nejprvé o otázce předběžné. Z povahy řádu trestního plyne, aby hlasování řízeno bylo tak, aby pro případ uznání viny byla většina hlasů co nejpatrnější.

4. O otázce viny má se hlasovati nejdříve a teprve potom samostatně o otázce trestu.

5. Přičítá-li se obžalovanému více trestných činů, musí ve příčině každého jednotlivého činu učiněno býti zvláštní usnesení o vině nebo nevině obžalovaného. (§§ 20, 21, 22 tr. ř.).

III. Hlasování porotců.

Co se týče hlasování porotců, měl trestní řád ještě větší péči, než při soudcích učených — a vším právem, neboť u porotců vždy jest se obávati, že těžší a složitější otázky, při hlasování se vyskytující, nebudou náležitě pochopeny a proto stanoví:

1. Předseda porotního líčení má porotce upozorniti na předpisy zákonné o poradě a hlasování (§ 325 tr. ř.)

2. Prvnímu porotci jest uložena nejpřísnější povinnost před poradou porotcům na mysl uvésti, že sice mají souditi dle svého přesvědčení, že však také mají všecky pro a proti obžalovanému uvedené průvody bedlivě a svědomitě zkoumati, že musí na mysli míti, že mají rozhodnouti toliko o vině nebo nevině obžalovaného.

3. Aby vyloučeno bylo všeliké působení na porotce, nesmí do poradní síně porotců žádná třetí osoba, pokud porada trvá, vkročiti a nesmějí též porotci poradní síň opustiti, dokud výrok svůj (Verdict) nepronesli. (§ 327 tr. ř.) Porotci jest rozuměti členy lavice porotců; hlasování jest neplatné, i byl-li přítomen náhradník, který nebyl porotcem hlavním. (Rozh. nejv. s. ze dne 1. února 1878 č. 12947, a ze dne 17. června 1886 č. 6465.) Jen tehdy, jsou-li porotci v pochybnosti ohledně řízení, jehož mají dbáti, má se na písemnou žádost prvního porotce předseda se stranami odebrati k porotcům a dáti jim potřebné vysvětlení. (§ 327 tr. ř.)

4. Porotci mají na každou jim předloženou otázku odpověděti »ano« nebo »ne«, nejsou tudíž oprávněni připojovati ku svému výroku poznámky, ku kterým jim nebyl dotazem soudce podnět dán (rozh. ze dne 12. února 1875 č. 13.683); nesmějí svůj výrok rozšiřovati na skutečnosti, které nejsou předmětem otázek (rozh. ze dne 18. března 1875 č. 1001), takové dodatky nemají právního účinku (rozh. ze dne 31. března 1873 č. 1001, ze dne 12. března 1880 č. 13.994); porotci mají právo na otázku odpověděti z části kladně, z části záporně (rozh. ze dne 20. prosince 1886 č. 12.108).

5. Při otázce viny žádá se aspoň dvoutřetinová většina hlasů.

Zvláštní případ, kde porotci po vyhlášení rozsudku vůči předsedovi prohlásili, že při hlasování, resp. při zodpovídání daných otázek se byli mýlili, rozhodl kassační dvůr, že takové prohlášení porotců po vyhlášení rozsudku jest nepřípustné a bezvýznamné, jelikož soudní dvůr na základě

výroku porotců, ač vyhovuje-li tento zákonním požadavkům, má vynésti rozsudek, a nemohou tudíž jakákoliv dodatečná prohlášení porotců na rozsudek míti vlivu.

IV. Hlasování při nejvyšších soudních dvorech.

1. Nejvyšší dvůr soudní.

Když zpravodaj skončil svoji zprávu, má předseda hlasující nejstarším radou počínaje vyzvati, aby v pořadí jich hodností projevili svá mínění (§ 162 z. ze dne 3. května 1853). V případech zvláště důležitých a spletitých může předseda před hlasováním dáti o věci všeobecně diskuttovati (§ 163). Předseda nesmí volnost mínění obmezovati a svůj názor teprve po skončeném hlasování smí projeviti, nemá trpěti ani ukvapení ani bezúčelné rozvláčnosti. Byly-li při poradě opomenuty nebo nesprávně vylíčeny skutečnosti rozhodné, má předseda dotaz obnoviti (§ 166). Nemůže-li se s vyřízením nějakého podání bez ujmy a nebezpečí počkati až do řádného sezení, hlasuje se z nařízení předsedy písemně (§ 170). Po skončeném sezení nemůže žádný hlasující od svého vota ustoupiti, ovšem ale může tak učiniti během sezení (§ 171).

2. Soud říšský.

Po skončené debatě se hlasuje. Otázky, o kterých se má hlasovati, a způsob, jak se tak díti má, ustanovuje sice předseda, však každý z hlasujících může navrhnouti, aby se o tom říšský soud dříve poradil a usnesl (§ 21 nař. ze dne 26. října 1869 č. 163 ř. z.). Hlasování děje se beze všeho odůvodnění a nikdo z hlasujících nemůže od daného vota svého ustoupiti, leč že by dotaz opakován byl (§ 22 jmen. nař.). Usnášení činí se prostou většinou hlasů, při rovnosti hlasů hlasuje též předseda (§§ 23, 24 cit. nař.). Nedocílí-li se absolutní většiny i když se dotaz opakoval, má se návrh rozděliti na několik otázek, o nichž se pak hlasuje pouhým »ano« nebo »ne« (§ 25 cit. nař.).

3. Dvůr soudní správní.

Uvedená ustanovení o hlasování říšského soudu platí většinou též pro správní soudní dvůr (§ 12, 13, 14, 15 nař. ze dne 5. srpna 1876 č. 94 ř. z.). Chce-li někdo z hlasujících odevzdaný svůj hlas nazpět vzíti, má to prohlásiti před ukončením sezení; změní-li se pak tím poměr hlasů tak, že učiněné usnesení nemá prosté většiny hlasů, nastává nové hlasování (§ 18 cit. nař.). Výsledek hlasování má zapisovatel na zprávě (referatu) nebo na připojeném archu poznamenati (§ 19 jmen. nař.). Při rozhodování o přípravných opatřeních, jakož i při rozhodování mezisporů může se hlasovati písemně; různí-li se dva radové ve svých míněních, svolá se sezení (§ 20 jmen. nař.).

4. Dvůr soudní státní.

Hlasování, při kterémž též vždy předseda hlasuje, jest tajné a koná se balotáží (kuličkami). Má-li obžalovaný býti uznán vinným, jest potřebí dvoutřetinové většiny (§ 20, 21 zák. ze dne 25. června 1867 č. 101 ř. z.).

Hodina čekací (hora legalis).

Hodina čekací jest hodina v civilním procesu při nařízení stání ustanovená ku dostavení se sporných stran, tak že se má za to, že strana se nedostavila teprve tehdy, když během celé hodiny jí ku dostavení se vyměřené, před soudem se neobjevila (res. ze dne 11. září 1784 sb. z. s. č. 336 a/a). Doba, kdy stání má se odbývati, musí býti tak určena, aby všechny strany o něm v čas mohly býti vyrozuměny, tak aby jim

ylo možno v ustanovenou hodinu s náležitou přípravou se dostaviti (§ 186 soud. instr.). Tato čekací hodina (hora legalis) platí toliko ve případech, kde nedostavení se strany má následky kontumační. Není nutno ji dodržeti při předsevzetí důkazu znaleckého a při výslechu svědků (roz. ze dne 4. března 1884 č. 2606 sb. 9917, ze dne 25. října 1881 č. 12.041 sb. 8533; ze dne 13. října 1875 č. 11.183 sb. 5880), rovněž ne při exekuční dražbě (roz. ze dne 18. listopadu 1888 č. 9888 sb. 12.349; ze dne 2. dubna 1884 č. 3857 sb. 9976), jinak ovšem při stání ustanoveném ku složení přísahy (roz. ze dne 18. května 1883 č. 5614 sb. 9440; ze dne 20. června 1876 č. 7350 sb. 6190).

Také v řízení ve věcech nepatrných platí čekací hodina, neboť slovní znění § 14 říz. ve v. nep. souhlasí úplně s terminologií §u 16 říz. struč. Jako tedy přijat jest v § 16 říz. struč. pojem stání a předpis o šetření horae legalis ze všeobecných ustanovení o řízení ve věcech sporných, tak jest tomu nutně i v říz. ve v. nep. (výn. min. sprav. ze dne 31. května 1874 č. 7470 ke všem vrchním zemským soudům).

Nový soudní řád nepřijal čekací hodiny, nýbrž počátek stání určuje se tu vyvoláním věci; stání pak jest zameškáno, když strana ve lhůtě ku stání ustanovené se nedostaví (§ 133 nov. s. ř.).

Hodina policejní.

I. V určitou hodinu noční musí býti všecky hostince, kavárny a vinárny uzavřeny. Hodina tato nazývá se hodinou policejní, a ustanovuje ji buď zemská vláda přihlížejíc k poměrům místním, anebo může tato nařídíti, by ji pro jednotlivá místa stanovil úřad podřízený (§ 1. min. nař. ze dne 3. dubna 1855 č. 62 ř. z.). Hodina policejní může býti prodloužena toliko ze zvláštních důvodů ku žádosti interesentově, zaplatí-li tento určitý zemskou vládou stanovený poplatek do pokladny chudinské toho místa, pro které se prodloužení uděliti má. Prodloužení povoluje buď úřad policejní neb obecní (§ 2 cit. nař.).

II. Tresty. Přestupku předpisů o hodině policejní dopouští se:

a) hostinský, kavárník nebo vinárník tím, že má přes určitou hodinu otevřeno, nebo že má sice místnosti své zavřeny, avšak hostům jest jiným způsobem přístup do nich umožněn (§ 3).

b) Zpozoruje-li orgán bezpečnostní, že hostinský, vinárník nebo kavárník má přes hodinu policejní otevřeno, a že jsou hosté ještě v místnosti hostinské, má vyzvati nejdříve hostinského, by zavřel, neuposlechne-li, má vyzvati hosty, by odešli. Neodejdou-li však, dopouštějí se tito přestupku nařízení o hodině policejní (§ 4). Přestupky tyto trestají dle cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. úřady policejní, kde není těchto, úřady obecní. Peněžitá pokuta musí obnášeti nejméně 1 zl. $52\frac{1}{2}$ kr.

III. Poplatky. Žádosti za prodloužení hodiny policejní podrobeny jsou dle poznámky K., p. s. 43 lit. *b* popl. z. kolkovému poplatku 1 zl., i když ústně se přednesou. Kolku užije se totiž buď na žádost, protokol, juxtovaný rejstřík neb na úředním vyřízení žádosti (nař. min. fin. ze dne 17. srpna 1894 č. 189 ř. z.). Poplatek za licenci do chudinské pokladny odváděný obnáší $52\frac{1}{2}$ kr.

Hodnota poplatná.

Hodnota poplatná jest hodnota, která se béře úřadem poplatky vyměřujícím za základ pro vyměření poplatků z právních jednání (pro zpoplatkování jednání právních). Tu platí tyto zásady:

1. Při obnosech peněžních vyměřuje se poplatek dle výšky obnosů těch bezprostředně.

2. Jedná-li se o jiné cenné věci, třeba určiti cenu jich v penězích prozatím dle poměrů, které tu jsou v okamžiku, kdy nabyvatel může žádati za odevzdání věcí, tak jmenovitě při dědictví a odkazích dle poměrů onoho dne, kdy dědictví skutečně napadlo (§§ 545 o. o. z.), nebo není-li tento okamžik v čas určení ceny znám, nebo má-li teprve později se dostaviti, dle oné doby, kdy vyšetření ceny se předsevezme (§ 49 popl. z.).

3. Za cenu věci nemovité se pokládá:

a) Při koupi pravidelně smluvená cena trhová s hodnotou vedlejších plnění. Za cenu trhovou třeba považovati cenu skutečně umluvenou; v tom ohledu připouští se protidůkaz i vůči notářskému spisu (nál. spr. s. dv. ze dne 9. července 1887 č. 3634). Dávky, jež se mají plniti státu poplatného právního jednání, nemohou se považovati za vedlejší plnění (roz. min. fin. ze dne 1. února 1853 č. 3193).

b) Cena reality nesmí nikdy býti vzata v obnosu nižším, než obnáší úhrnný obnos převzatých passiv (roz. min. fin. ze dne 14. října 1850 č. 30.689).

c) Je-li s prodanou realitou spojena radikovaná živnosť, nemá se při vyměřování poplatků bráti zřetel na cenu zařízení živnosti nebo nářadí, nejsou-li tato příslušenstvím reality (roz. min. fin. ze dne 15. března 1857 č. 36.192).

d) Nejedná-li se o koupi, nýbrž o jiné způsoby nabytí, jest pokládati za hodnotu poplatnou, hodnotu posledním soudním odhadem stanovenou, ač nevyskytnou-li se proti přiměřenosti její podstatné překážky; není-li tu soudního odhadu, rozhodnou jest trhová cena, za kterou byla věc naposledy prodána s veškerým vedlejším plněním, ač nebyl-li prodej dříve než před 6 lety předsevzat. Pro zjišťování hodnoty poplatné při realitách platí předpis, že nemá tato býti menší než t. zv. hodnota daňová t. j. cena, která slouží za základ pro vyměření daní, a která obnáší nyní 70násobný obnos daně pozemkové nebo 60násobný obnos daně domovní z nájemného (roz. min. fin. ze dne 25. ledna 1884 č. 18. ř. zák. ze dne 9. února 1882 č. 17. ř. z. § 13).

4. Vyšetření ceny věci může se státi buď bez ohledu na učiněnou smlouvu nebo na jejím základě. Stanovení ceny má se díti z pravidla dle toho, co bylo ve smlouvě umluveno, neboť tento způsob srovnává se nejlépe s právem a slušností, které kážou, aby stranám ukládány byly daně dle jich vlastního ocenění, pokud ovšem cena takto stanovená není menší, než cena, jež je základem pro vyměření daní, nebo pokud z okolností nelze souditi na cenu vyšší.

5. Při právních jednáních, o kterých se lze domnívati, že obsahují aspoň z části bezplatný převod statků, jako odstupují-li statek rodiče dětem, nemůže se stanoviti hodnota jedině dle obsahu smlouvy, poněvadž tato neudává obyčejně plnou hodnotu, již věc postoupená skutečně má. Z toho důvodu nemůže se cena trhová položiti za základ pro vyměření poplatků jako při smlouvách úplatných, nýbrž musí se hodnota postoupených věcí ustanoviti dle předpisů platících pro převod jmění, jejž ani za koupi ani za prodej považovati nelze (výn. min. fin. ze dne 23. září 1854 č. 38598 a ze dne 17. října 1855 č. 15255, odst. 8.). Tyto výnosy jsou dle opětujících se nálezů správního soudního dvoru povahy čistě vnitřní

a nemohou za nařízení býti považována, poněvadž nebyla prohlášena ve formě zákonné.

6. Jak poplatníku, tak správě berní jest volno, při movitostech i nemovitostech dohodnouti se o jiném způsobu vyměření hodnoty nebo zažádati za zvláštní soudní odhad (§§ 50 a 54. popl. z.). Okresní finanční úřady jsou zmocněny dobrovolně se s poplatníkem dohodnouti ve příčině ustanovení hodnoty, jestliže rozdíl mezi hodnotou stranou udanou a hodnotou úředně zjištěnou nepřesahuje osminu ($12\,^1/_2$ procenta) hodnoty stranou udané. Obnáší-li rozdíl více a má-li se předsevzíti soudní odhad, třeba vyžádati si rozhodnutí zemského finančního úřadu (roz. min. fin. ze dne 26. prosince 1850 č. 18246). Ve všech případech, kde je dovoleno stranám žádati za soudní odhad reality k účelu vyměření poplatků, třeba stranu na to upozorniti, že k odhadu takovému nutno povolati též úředníka finančního (roz. min. fin. ze dne 6. listopadu 1854 č. 47.025).

7. Ustanovení hodnoty má se státi vlastním odhadem soudním, když a pokud se správa berní s poplatníkem nemůže dohodnouti o jiném způsobu jejího vyměření (§ 50 popl. z.).

8. Náklady soudního odhadu má nésti stát v tom případě, byl-li předsevzat na žádosť berní správy a měl-li takový výsledek, že hodnota takto zjištěná nepřevyšuje hodnotu stranou udanou o více než $12\,^1/_2\,\%$. V každém jiném případě jest poplatník povinen náklady ty nésti (§ 53 popl. z.).

9. Ve případech, kde správa berní položí za základ vyměření poplatků při prodeji nemovitostí trhovou cenu s hodnotou veškerého vedlejšího plnění, avšak poplatník přece zakročí o soudní odhad, tu může jen tehdy a jen potud dovoleno býti zmírnění poplatků vyměřených dle ceny trhové okresním úřadem finančním, pokud soudním odhadem nade vši pochybnosť je prokázáno, že v třhové ceně patrně i cena zvláštní obliby zahrnuta jest (nař. ze dne 19. března 1853 č. 53 ř. z.).

10. Rakouské státní dlužní úpisy nebo vůbec takové papíry, jež jsou vedeny v kursovním listě vídeňské bursy, mají se vyceniti dle kursu toho dne, pro který hodnotu třeba stanoviti, nebo nebyl-li téhož dne zvláštní kurs udán, dle kursu dne nejbližšího, nikoli však staršího než tři měsíce. Papíry, při nichž hodnota kursovní udána není, anebo které se na vídeňské burse neznamenají, dlužno vyceniti dle hodnoty nominální, při čemž poplatníkovi jest volno, žádati za soudní jich odhad. (§ 51 popl. z.).

11. Jsou-li předmětem pozůstalosti nebo darování cizozemské nebo tuzemské zlaté mince nebo cizozemské stříbrné mince nebo cizozemské papírové peníze, anebo byly-li tyto druhy peněz při právním jednání, jež podlehá poplatku procentnímu, za úplatu vymíněny, nutno vyšetřiti jich hodnotu odhadem (§ 8 popl. nov. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

12. Hodnotu ostatních movitých věcí má poplatník svědomitě udati, ač nebyly-li soudně odhadnuty. Úřad berní jest oprávněn, když považuje udání poplatníkovo za nepřiměřené, žádati za soudní odhad (§ 52 popl. z.).

13. Vztahuje-li se poplatné právní jednání na předměty, z nichž část je cenná, část však bezcenná, má se vyměřiti poplatek jen z cenné části. Při stanovení hodnoty věci jest odečísti pouze veřejné dávky na ní lpící, pak ta břemena, bez nichž by nebylo lze věci té užívati, ač-li odečtení

to nebylo provedeno již dříve (§ 55, 56 popl. z.). Při vyměřování poplatků na základě hodnoty daňové neodčítává se hodnota služebností, jimiž nemovitost jest obtížena (nál. spr. s. dv. ze dne 1. prosince 1877 č. 168).

Honění soudní. (Sequela publica.)

Honěním soudním rozumí se stíhání uprchlého obviněného orgány k tomu zřízenými ku příkazu soudce vyšetřujícího, ve případech nutných i ku příkazu soudů okresních a úřadů bezpečnostních. Orgány uprchlíka stíhající opatřeny jsou otevřeným listem pověřovacím a mohou stíhati uprchlíka až na hranice zemí na radě říšské zastoupených, ba na základě smluv státních i za hranice. Všichni soudové a úřadové bezpečnostní povinni jsou jim při stíhání přispěti (§§ 414 a 415 tr. ř.). Promlčení zločinu, přečinu nebo přestupku se honěním soudním přetrhuje (§§ 227 a 531 tr. z. a § 138 voj. tr. z.).

Hranice.

I. Pojem.

Hranicemi rozumíme meze, jimiž věci v prostoru končí. V právním smyslu jsou to především čáry, jimiž vlastnictví pozemkové se omezuje. Tyto hranice jsou buď přirozené neb umělé. Ku prvním náležejí ty, které příroda sama vytvořila (řeky, potoky, horské hřbety atd.), nebo které byly sice zřízeny činností lidskou, avšak za jiným účelem než ku vyznačení mezí, jako silnice, průplavy, dráhy a j. Hranice umělé tvoří mezní znamení za tím účelem zvláště zřízená (sloupy, koly, mezníky etc.), kdež pak čára jednotlivá znamení spojující hranici představuje. Aby se předešlo podvodnému neb omylnému posunutí těchto znamení, doporučuje zákon (§ 845 o. o. z.), aby účel jejich, že totiž slouží k označení hranic byl vyznačen vyrytím křížů, znaků, číslic nebo jiných znamení a pod nimi, aby se zakopaly předměty, jež nepodlehají hnilobě a jež nelze snadno odstraniti (uhlí, střepiny skla). Význam přesného označení hranic, pro pokojné spolužití sousedů a pro volnou změnu držby pozemků jest patrný a zákon k němu také přihlížel, ustanoviv, že při dělení pozemku hranice zřejmě a trvale se mají označiti, a postarav se s druhé strany o eventuelní obnovení hranic, které se staly nejasnými a neznatelnými.

II. Obnovení hranic.

Otázka týkající se upravení hranic jest, jak v theorii, tak i v praksi velice spornou. Jest rozeznávati především dvě stadia úpravy hranic, totiž:

1. vlastní řízení za účelem obnovení hranic, jež má za účel zabrániti tomu, aby hranice se nestaly nejasnými (§ 850 o. o. z.), a

2. t. zv. žalobu na vymezení hranic, která směřuje ku vyšetření a znovuzřízení hranic neznatelných neb sporných (§§ 851—853 o. o. z.).

1. Řízení za účelem obnovení hranic. Jestliže znamení hraniční jakýmkoli způsobem stala se naprosto neznatelnými, má každý účastník právo žádati za společné obnovení hranic. Avšak tento nárok na společné obnovení hranic (na základě § 850 o. o. z.) může býti vznesen jen tenkráte, jsou-li hranice určité a není-li o nich sporu (roz. ze dne 28. ledna 1873, ze dne 20. září 1881 sb. 4857, 9756); naproti tomu nevyhledává se ku žádosti za obnovení hranic, aby hranice byly označeny určitými mezníky nebo znameními mezními (roz. ze dne 17. března 1885 C, IV. 140). Řízení jest nesporné (z povinnosti úřední) a nemá tedy při něm místa ani žaloba ani rozsudek; výsledek řízení má se protokolárně

zjistiti a stranám ve formě výměru sděliti. Sousedé zúčastnění mají ku jednání býti pozváni a hranice mají býti přesně popsány; útraty řízení hradí všichni účastníci dle poměru délky svých čar mezních, o něž jde. Jakmile byla otázka, že se jedná o obnovení hranic, interessenty souhlasně rozhodnuta, nemůže předpis o společné úhradě výloh ohražením se některé strany býti zrušen (roz. ze dne 1. dubna 1879 sb. 7397; ze dne 3. února 1887 C VII. 77). Byla-li žádosť podána toliko jedním účastníkem, má býti především nařízeno stání, při němž mají býti ostatní účastníci vyzváni, aby prohlásili, zda chtějí se též zúčastniti při obnovení hranic, poněvadž by toto bez jejich účastenství nemělo pro žadatele ve případném procesu žádné ceny (roz. ze dne 29. listopadu 1881, sb. 8567). Vznikne-li během řízení tohoto spor o upravení mezí, nebo staly-li se hranice naprosto nezřetelnými, má soud i bez předcházející žaloby chrániti poslední stav državebnosti a vyhraditi stranám petitorní prostředky právní, zejména žalobu na vymezení (§ 851 o. o. z.). Soudce má tedy nesporné řízení zastaviti a ku žádosti strany zjistiti poslední stav državebnosti a spor o držbu nalezacím výměrem rozhodnouti (Randa, Držba). Naproti tomu Cannstein soudí, že i v tomto případu držba chrániti se má pouze tehdy, byla-li žaloba podána. Konečně sluší poznamenati, že někteří spisovatelé i ku zahájení řízení za účelem obnovení hranic rovněž žalobu žádají (tak Zeiller a Kirchstetter). Prakse v tom směru sice kolísá, avšak kloní se ve většině nálezů ku názoru, že řízení jest v případě § 850 o. o. z. nesporné, ve případě § 851 o. o. z. pak sporné (viz zvláště roz. ze dne 6. února 1877, ze dne 14. listopadu 1877, ze dne 20. února 1883 sb. 6371, 7744, 9316).

2. Žaloba na vymezení (actio finium regundorum) má místo, jestliže hranice skutečně zmizely nebo jsou spornými, a směřuje především ku opětnému zřízení hranic starých, nebo není-li to již možno, ku rozdělení sporného prostoru a ku novému vynesení (§ 853 o. o. z.). Hranice tu však musely již dříve býti; v opačném případě žaloba místa nemá (roz. ze dne 8. května 1873 sb. 4966). Až do rozhodnutí sporu má soudce poskytovati ochrany své poslednímu državebnímu stavu, tedy každé další vsahání v držbu oběma stranám zakázati a to po případě i s vyhrožením pokutou. Dokázáno tu býti musí právo samo; stalo-li se tak, ustupuje držba v pozadí, ustupuje právu (Randa, Držba). Jako nejdůležitější pomůcky při úpravě hranic označuje § 852 o. o. z. vyměření a popsání neb i nákres sporného pozemku, pak veřejné knihy a jiné listiny, konečně výpovědi svědků věci znalých a dobrozdání znalců po předsevzatém ohledání. Dokáže-li jedna nebo druhá strana své vlastnictví neb alespoň silnější právo ku držbě (viz čl. Žaloba vlastnická) sporného pozemku, má soudce dle toho rozhodnouti. Nepodaří-li se však žádné straně důkaz výhradného práva ku držbě nebo práva vlastnického, rozdělí soud spornou část dle stavu posavadní pokojné držby. Je-li však i tento pochybným, rozdělí se za pomoci znalců sporný prostor mezi strany dle poměru držby, ze kteréž tyto nároky své odvozují a dle toho se pak meze stanoví. Pro spor vzniklý při úpravě hranic, při němž má dle § 851 o. o. z. býti chráněn poslední državební stav, neplatí předpisy řízení při rušené držbě, jak vysvítá z citace § 851 o. o. z. v § 2 cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 69 ř. z.; dlužno tudíž i protivníku toho, kdo se uchází o úpravu hranic, jakmile jest v držbě chráněn v mezích od něho tvrzených, přiřknouti náhradu útrat s jednáním spojených (roz. ze dne 29. října 1884 sb. 10.239).

Určení sporných hranic mezi dvěma nemovitostmi může býti s účinkem předsevzato i smírčím soudcem (roz. ze dne 20. června 1888 C VII. 2.).

III. Příslušnosť soudní.

Příslušným jest pro upravení hranic a pro žaloby na vymezení soud reální (§ 53 jur. n.); leží-li sousedící nemovitosti v různých sousedních obvodech, má žadatel resp. žalobce volbu mezi oběma reálními soudy, aniž by v tom směru příslušela sborovému soudu přednosť před soudem okresním (roz ze dne 24. května 1883 sb. 9450). Městské delegované okresní soudy jsou však vyloučeny (roz. ze dne 10. srpna 1871 sb. 4249).

Konečně jest podotknouti, že nárok na určení hranic dle § 1481 o. o. z. promlčení nepodlehá.

Hráze.

I. Pojem a druhy.

Hráze jsou ochranné stavby, které záležejí v náspech a zřízeny jsou za tím účelem, aby zabránily rozlití vod z břehů vystoupivších (chytací hráze), aneb aby cestu přes vodu, nebo podél vody schůdnou učinily. S hrázemi bývají spojeny stoky, příkopy a jiná zřízení k odvodnění potřebná. Výška hrází řídí se nejvyšším stavem vody. Klade-li se hráz podél řeky, musí zůstati dostatečně široká prostora, by hráz škody neutrpěla a zatopena nebyla. Každá hráz má dva svahy, jeden k pevnině a druhý k vodě směřující. Tam kde hráz jest vysazena silnému proudu a kde by plovoucím ledem snadno poškozena býti mohla, dlužno na úpatí její křoví neb vrby vysázeti. Dle účelu lišíme jednak jezy, jež vodě za účelem lepšího využitkování určitý směr dávají, jednak stavby regulační, jež vodě přístup do nižin zabraňují a běh vody regulují.

II. Zřízení hrází.

1. Všeobecně platí zásada, že zřízení a udržování, zařízení staveb k ochraně břehů, pozemku atd. při tekoucích vodách držitelům ohrožených nemovitostí přísluší, pokud tu není zvláštních právních závazků osob třetích a sice dle poměru, stupně nebezpečí, jež se má odstraniti nebo prospěchu, jehož se má docíliti a když to nelze vyšetřiti dle hodnoty příslušných nemovitostí. Zdali ve případech, kde místa a nivy povodním neb jiným škodám vodním jsou vysazeny, bez ohledu na nedostatek svolení účastníků, společenstvo jest utvořiti nebo jinak o provedení takových staveb jmenovitě přispěním země neb obcí se postarati, určuje se od případu ku případu zemským zákonodárstvím (§§ 46 a 67. zák. vod. pro Čechy). Mimo to předpisuje § 413 o. o. z.: Každý držitel pozemku jest oprávněn upevniti svůj břeh proti podrývání řekou; však nikdo nesmí něco činiti nebo zřizovati, co by obyčejný tok řeky změnilo, nebo co by plavbě, mlýnům, rybářství, nebo jiným cizím právům mohlo na škodu býti; vůbec lze podobná díla jen se svolením politických úřadů zřizovati. Zemské zákony vodní nařizují též ve shodě s § 413 o. o. z., že hráze tak zřízeny a upraveny býti musí, by to nebylo cizím právům na škodu; o to mají pečovati též úřadové političtí a shledají-li, že ochranná stavba svémocně podniknutá ohrožuje nebo porušuje práva osob třetích, jsou povinni odstranění této novoty nařiditi (§ 43 česk. z. vod., 52 mor. a slez. z. vod. nál. spr. s. dv. ze dne 3. ledna 1885 č. 2647).

2. Hráze se mají zříditi tím způsobem, aby se povodním co možná zabránilo; však buďtež tak upraveny a v takovém stavu udržovány, by nebránily odtoku vody a ledu, aby zbytečně rybářství a jiné užívání vody

nestěžovaly nebo neobmezovaly, a by vodou plýtváno nebylo (§ 43, 21 česk. z. vod. a § 42 mor. a slez. vod. z.). Prokáže-li poškozený, že se předpisu toho nešetří, budiž ku jeho žádosti v přiměřené lhůtě úřadem politickým odstranění zlořádu nařízeno a po marném uplynutí lhůty na útraty liknavého provedeno. Hráze náležejí mimo to k oněm stavbám vodním, jež za účel mají vlastnictví pozemkové chrániti a mohou se tudíž buď dobrovolným se dohodnutím neb na základě usnesení většiny účastníci za účelem zřízení hrází ve družstva vodní spojiti. Hráze mohou však i na státní nebo zemské útraty býti provedeny; slouží-li pak držitelům pozemky ku prospěchu, mohou tito cestou správní býti přidrženi přiměřeně ku nákladům stavebním přispěti. Účastníci jsou oprávněni vymoci sobě rozhodnutí soudcovské o okolnosti, zda jim stavba jest ku prospěchu aneb zda příspěvek jim uložený jest přiměřený (§ 20 a 26 říš. zák. vod.).

III. Protržení hrází.

Poškození hrází musí co možná v prvopočátcích býti opraveno. Hrozí-li protržením hrází značné nebezpečí, učiněna buďtež ku žádosti úřadu politického nebo představeného rychlá opatření. Sousední obce jsou zavázány proti přiměřené náhradě potřebnou pomoc poskytnouti (§ 51 česk. vod. r. a 50 mor. a slez. vod. r.). Mají-li obecním představenstvem povolení ochranné stavby z nouze k okamžitému zabránění velkého nebezpečí i na dále potrvati, dlužno k tomu povolení politického úřadu dodatečně si vymoci. (Rozh. min. orby ze dne 18. září 1878 č. 7450.)

IV. Hráze co ochranná opatření proti bystřinám.

Zák. ze dne 30. června 1884 č. 117 ř. z., ponechávaje v platnosti nařízení zákona vodního, ustanovuje, že díla ku neškodnému svádění bystřin podniknouti mohou státní správa, okresy, obce, jakož i účastníci buď jednotlivě nebo společně. Podnikatel na základě schváleného generálního projektu obdrží tu rozsáhlé právo vyvlastňovací. Náklady nese podnikatel a přísluší jemu dle vodních zákonů právo příspěvek na účastnících vymáhati (§§ 1, 2, 9, 14—17, 18, 19 jmen. z.).

V. Ustanovení práva trestního.

Každé zlomyslné odstranění nebo poškození hráze, jíž břehy řek a potoků jsou upevněny, budiž dle velikosti svévole nebo způsobené škody jakožto přestupek, dle voj. trest. z. jakožto přečin vězením až do 3 měsíců potrestáno (§ 318 tr. z. a § 575 voj. tr. z.).

Hromosvod.

Stav. řád pro království České (zák. ze dne 8. ledna 1889 č. 5. z. z.) ustanovuje v § 78, že, když má na stavení býti postaven hromosvod, jest při tom na úplnou svodnosť až do země zřetel vzíti. Všechny věže, neobyčejně vysoká stavení a zásobárny dlužno hromosvody opatřiti. Posavadní hromosvody dlužno častěji prohlížeti, aby se zjistilo, jsou-li náležitě svodné. Shledá-li se, že na některém místě svodnosť jich je přerušena, buďtež bez průtahu opraveny.

Ku zřízení hromosvodu na domě jest potřebí povolení úřadu stavebního (tak výslovně stav. ř. pro Dolní Rakousy, Krajinu, Solnohradsko a Slezsko), neboť povolení stavební jest nutným ke všem podstatným opravám a změnám na staveních, jež k udržení stavby na stavení nebo na jeho hlavních částech se předsebéřou. Když i tedy některé stav. ř. neobsahují výslovné ustanovení, že ku zřízení hromosvodů jest potřeba povolení úřadu stavebního, musí nicméně takové zařízení, nechť se již týká

postavení nového hromosvodu nebo změny v umístění již stávajícího, mezi ona opatření ve smyslu stav. ř. vpočteno býti, jež potřebují úředního povolení, poněvadž postavení hromosvodu vliv má na bezpečnosť stavení proti ohni a na práva sousedů.

Dohled nad dobrým stavem hromosvodů spadá v obor policie místní, a celá řada policejních předpisů o ohni pečuje též o náležité udržování hromosvodů.

Hřbitovy.

I. Zřízení a udržování hřbitovů.

Zřízení a udržování hřbitovů i dozor nad nimi spadá dle rak. zákonů v samostatný obor působnosti obcí, kdežto státní správa, jež vykonává vrchní dozor nad vším zdravotnictvím a vrchní správu zdravotních záležitostí, bdí nad plněním zdravotně policejních předpisů ohledně hřbitovů (zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Ku zřízení hřbitovů se povoluje expropriace vhodných pozemků (výn. min. vn. ze dne 17. listopadu 1860 čís. 34863). Otázku, je-li pozemek pro zřízení hřbitova z ohledů zdravotně policejních způsobilý, sluší rozhodnouti úřadům dle volného uvážení na základě dobrého zdání interessentův a znalců (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 1410), rovněž otázku, jak dlouho z ohledu na veřejné poměry zdravotní na určitý hřbitov se může pohřbívati, resp. kdy třeba nový hřbitov zříditi (nál. spr. s. dv. sb. »Budw.« č. 3237).

Náklad na zřízení a vydržování hřbitovů vésti mají z pravidla súčastněné obce dle poměru počtu duší, v některých zemích korunních dle poměru výše přímých daní súčastněných členů obcí (dek. dv. kanc. ze dne 23. května 1834 č. 11.237). Výnosem min. kultu a vyuč. ze dne 30. května 1888 č. 3559 bylo prohlášeno, že všeobecné povinnosti přispívati k udržování a zřizování katolických hřbitovů státní správa kultu nemá. Též pro patrona nevzchází povinnost konkurenční, když stane se z veřejných ohledů zdravotních rozšíření hřbitova nutným; přináležíť spíše dle § 3 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. vésti náklad na zřízení a udržování pohřebišť obci samé, a výklad, že by dle § 3 citov. zák. ona jen dozor na ně vésti měla, jest mylný. Působnost citov. zákona říšs. není učiněna závislou na vydání zvláštních zákonů zemských (nál. spr. s. dv. ze dne 15. května 1878, sb. »Budwinski« sv. II. 268).

II. Hřbitovy konfesionální.

Konfesionální hřbitovy jsou ty, jež výhradně pro pohřbívání osob určitého vyznání určeny jsou a které tvoří část budovy kostelní• gub. nař. ze dne 8. listopadu 1825 čís. 58843 p. sb. z. č. 392). Tvrzení, že ten který hřbitov jest konfesionální, nepříčí se §u 3 lit. *d* zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.; tento zákon nijak nechtěl se stávajících ústavů a zařízení jednotlivých vyznání dotýkati, nýbrž jen normu ustanoviti, kdo povinen jest po zákonu ve příčině potřeb tu a tam při takových ústavech se vyskytujících vyhověti veřejnému zdravotnictví. Knihovní vlastnictví jest pro vyznání irrelevantním, neboť lze si mysliti, že hřbitov nehledě ku knihovnímu vlastnictví obce následkem »věnování« ústavem konfesionálním se stal (nál. spr. s. dv. ze dne 14. list. 1878 sb. »Budwinski« sv. II. 361; ze dne 30. září 1885 sb. »Budwinski« sv. IX. 2695; ze dne 19. května 1882 sb. »Budwinski« sv. VI. 1411). Okolnosť, že hřbitov pro farní osadu v knize pozemkové jest zapsán, je zajisté pro konfesionálnost jeho rozhodnou (nál. spr.

s. dv. ze dne 30. září 1885 »Budwinski« sv. IX. 2696); ze dne 18. prosince 1885 sb. »Budwinski« sv. IX. 2696; ze dne 18. prosince 1885 »Budwinski« sv. IX. 2832). § 3. zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. nelze pojímati, jako by se jím měly stávající církevní hřbitovy proměniti v ústavy kommunalní, ježto ustanovení to jen vymeziti chce, kdo po zákoně povinen jest potřebám takových ústavů v oboru veřejného zdravotnictví odpomoci (nál. spr. s. dv. ze dne 19. května 1882 »Budwinski« sv. VI. 1411). Když místní obec z ohledů zdravotních nutné rozšíření stávajícího již hřbitova sama provede bez jiných činitelů, tu jest tyto nově zřízené části hřbitovní ne za církevní, nýbrž za obecní hřbitov považovati a poplatky z hrobů a hrobek obcí ukládané za poplatky za užívání zařízení obecních, jimiž ani církevním ani státním orgánům kultu disponovati nepřísluší (nál. spr. s. dv. ze dne 19. května 1882 »Budwinski« sv. VI. 1411). Žádná obec náboženská nesmí mrtvole jejího nepříslušníka slušného pohřbu na svém hřbitově odepříti, jde-li o pohřeb v hrobu rodinném nebo když v obvodu obce místní, kde zemřel nebo jeho mrtvola nalezena byla, církev neb náboženská společnost, jejíž členem mrtvý byl, vlastního hřbitova nemá (čl. 21 zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z.). Církevní úřady mají však právo pro pohřby jinověrců oddělená místa na hřbitově vykázati, poněvadž státní moc na takováto konfesionální zařízení vlivu nemá. Totéž platí o pohřbívání mrtvol, jimž katolické církevní předpisy pohřeb odpírají (výn. min. kult. a vyuč. ze dne 1. srpna 1870 čís. 7522). Též popel mrtvoly spálené může býti na místě posvěceném uložen (čas. »Zeitschrift. f. Verw.« r. 1881 str. 83).

III. Zdravotně policejní předpisy.

Péče o účelně zařízené hřbitovy jest důležitým úkolem policie zdravotní.

1. Zřízení hřbitovů:

a) Všecky hrobky, hřbitovy a svatá pole, jež jsou v obvodu osad, mají zrušeny býti, a místo nich nové opodál osad ve vzdálenosti veřejným zdravotním poměrům přiměřené zřízeny býti. K těmto hřbitovům jest zvoliti místo vzhledem k počtu obyvatelstva přiměřeně veliké, jež vodou není ohroženo a jehož půda není taková, jež by setlívání mrtvol bránila (dv. dek. ze dne 23. srpna a 13. září 1784. Josef. z. svaz. 6 str. 549). Předpis tento platí především o hrobkách. Hřbitovy, které jsou ve středu osad blízko obydlí nebo při farních kostelích, mají v určité lhůtě na přiměřené místo býti přeloženy (výn. hor. rak. místodrž. ze dne 3. července 1851, č. 11.747 z. z. č. 260).

b) Pro hřbitovy, jež se založiti nebo rozšířiti mají, jest zvoliti za všech okolností místo nejméně 5 sáhů od stavení obydlených vzdálené (dv. dek. ze dne 24. května 1825 č. 12.404), co do velikosti průměrné úmrtnosti v osadě odpovídající. Hřbitovy mají býti zdmi nebo plotem dřevěným ohrazeny; zdi atd. musí však vždy tak vysoké býti, aby zvěři přístup na hřbitovy a obzvláště vyhrabávání země na hrobech zabráněno bylo (dv. dekr. ze dne 13. září 1784 Josef. zák. sv. 6 str. 549).

2. Zařízení hrobů.

Při určení potřebné plochy jest počítati s obyvatelstvem přifařených obcí a za základ vzíti, že hrob pro dospělé 6 stop zdélí a 4 stopy zšíří, pro děti 3 až 4 stopy zdélí, 1 stopu zšíří, jeden pak od druhého 2 stopy vzdálenosti míti má, a že hrob nikdy před 10 lety opět vykopán býti nesmí. Zlořád, že zemřelí vedle svých příbuzných a ne dle pořadu na hřbi-

tovech pohřbíváni bývají, a tím zdraví lidskému škodlivé výpary se šíří, jest odstraniti (dv. dekr. ze dne 5. prosince 1783, Josef. z. 6 svaz.).

3. Vykopávání mrtvol.

Při vykopávání mrtvol má zdravotní orgán, jenž exhumaci řídí, k tomu přičiňovati, aby se konala za chladného počasí (ve studené době roční, jinak v časných ranních hodinách) a by všichni zbyteční diváci odstraněni byli, aby se zápach přiměřenými desinfekčními látkami pokud možno potlačil, a by vykopaná mrtvola (po případě pozůstatky její) ihned do nové vedle hrobu přichystané dle předpisu zhotovené rakve se uložila, a tato se ihned dobře uzavřela (§ 5 naříz. min. vn. ze dne 3. května 1874 č. 65 ř. z.).

IV. Zrušení hřbitovů náleží rovněž do oboru samostatné působnosti obcí, aniž by tím však trpělo právo dozoru správy státní ve všech záležitostech zdravotních jí příslušející. Dle toho jest ve všech záležitostech zdravotních příslušnosť obce (a sice v oboru samostatné její působnosti) pravidlem; kompetence státní správy jest jen výjimečně odůvodněnou. Ježto tedy rozhodnutí o zrušení hřbitova státní správě zdravotním zákonem vyhraženo není, náleží i toto v obor samostatné působnosti obce. K tomu přistupuje, že se zrušení hřbitovů analogicky druží ku zřízení a udržování jejich, jež obcím přiděleny byly (nál. říšs. soudu ze dne 10. července 1874 č. 131).

V. Ustanovení trestní.

Zlomyslné nebo svévolné poškození hrobů, otvírání hrobů, samovolné odnášení nebo zlé nakládání mrtvolami nebo jednotlivými částmi jich zakládá přečin proti veřejnému pokoji (§ 306 tr. z., § 363 voj. tr. z.). Výraz »hrob« objímá vše, co s hrobem bezprostředně souvisí a k tomu slouží, aby pohřbenou osobu označilo, nebo výrazem lásky a oddanosti pozůstalých vůči pohřbenému bylo; tak patří ku hrobům náhrobní pomníky, kříže, mohyly, na nich pěstované květiny atd. (roz. ze dne 23. ledna 1885 č. 12.951 sb. 732 a ze dne 7. června 1889 č. 3265 sb. 1232, ze dne 6. listopadu 1880 č. 8536 sb. č. 281). Neoprávněné otevření hrobu obsahuje bez ohledu na pohnutku a úmysl přečin v § 306 tr. z. uvedený (rozh. ze dne 22. listopadu 1890 č. 9483, sb. 1379). Zlým nakládáním mrtvolami rozuměti dlužno všechna jednání, jež na živých jsouce spáchána za zlé nakládání by se považovati musila (rozh. ze dne 1. března 1883 č. 15.498 sb. 519). Odcizení spáchaná na hrobech, z hrobů nebo na mrtvolách ze ziskuchtivosti, jest jako krádež posuzovati (§§ 306, 172 a 460 tr. z. a §§ 563, 458, 732 voj. tr. z.).

Osnova nového trestního zákona přijala mezi zločiny a přečiny, jež se na náboženství vztahují, ustanovení, že ten, kdo na hrobě, náhrobku nebo na lidské mrtvole potupné zlomyslnosti se dopustí, nebo bezprávně části lidské mrtvoly odstraní nebo zlého nakládání na mrtvole se dopustí, hrob poškodí nebo poruší, má býti potrestán vězením až do 1 roku nebo na penězích do 2000 zl. (§ 185 osnovy).

VI. Veřejná pohřebiště, pokud jiného určení nedojdou, jsou prosta daně pozemkové. Všecky hřbitovy ať konfesionální neb interkonfesionální mají povahu ústavů veřejných; návštěva jich jest každému volna (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 18. ledna 1878 č. 3071). Mluvení řečí nad mrtvolou může sice policejně zakázáno býti, není k němu však třeba z pravidla žádného zvláštního povolení (roz. min. vn. ze dne 26. května 1870 čís. 5749). Hrobky nemohou do exekuce pojaty býti, ježto nejsou předmětem obecného

obchodu (rozh. nejv. s. dv. ze 28. prosince 1877 č. 14257). Nestává žádné všeobecné zákonné povinnosti pro obce domovské, dle níž by jinými obcemi mohly ku náhradě pohřebních útrat za pohřeb svých chudých příslušníků donuceny býti (roz. min. vn. ze dne 15. března 1869 č. 2694). Donucení takové připustiti by se mohlo jen v korunních zemích, kde o tom jsou výslovná ustanovení (roz. min. vn. ze dne 27. prosince 1872 časop. »Zeitschr. fr. Verw.« VI. r. 15 str. 59). Z označení hrobu jakožto »vlastního« nelze nijak souditi, že by se tu byl stal převod práva vlastnického ve smyslu o. o. z., nýbrž i používání těchto »vlastních hrobek« podlehá různým omezením (rozh. nejv. soudn. dv. ze dne 20. června 1894 č. 5885, časop. »Jur. Bl.« č. 38 z r. 1894).

Hudebníci žebraví.

Hudebníci žebraví jsou almužníci, kteří za hru dostávají dárky dobrovolné jako almužnu. Každý hudebník žebravý musí míti licenci, která udílí se jen výjimečně osobám ku výdělku neschopným (dekr. dv. kanc. ze dne 29. května 1821 č. 14.617). List povolovací má platnost jen jeden rok pro osobu, na jejíž jméno zní a nemůže nikomu býti ani postoupen ani přenechán. Licence udílí se úřady politickými a v místech, jež náležejí k zeměpanským úřadům policejním, těmito úřady. Úřady při udílení licencí mají vycházeti ze stanoviska, že obce povinny jsou pečovati o své chudé, a tudíž licenci jen ve případech řídkých okolnostmi zvláštními odůvodněných uděliti lze. Propůjčením licence není však obec zbavena péče o dotyčného chudého. Licence má platnost jen pro místo, kde se uchazeč zdržuje. Provozování hry na kolovrátek může býti povoleno jen osobám úplně počestným a bezvadným (dv. d. ze dne 14. září 1826 č. 23.575; dv. dekr. ze dne 8. července 1830 č. 15.223). V horských krajinách severočeských (v Chebu, Kraslicích, Jáchymově, Kadani, Žatci, Duchcově, Teplici, Ústí, Těšíně, Rumburce, Šluknově, Jablonném, Friedlandě, Semilích, ve Vrchlabí, v Broumově, Trutnově) mohou úřadové okresní licenci kolovrátkářskou uděliti pro celý kraj, ba i pro celou zemi korunní. To jest však jen výjimkou z pravidla, jež nařizuje omezení licence jen na jich bydliště (výn. místodr. ze dne 24. října 1851 č. 8396). List povolovací k hudbě žebravé nesmí udělen býti osobám, jež ve válečné službě nebo poraněním staly se neschopnými ku živnosti nebo ku pracím těžkým, dětem slepým, mrzákům chudých rodin aneb sirotkům a konečně invalidům, protože všechny tyto osoby mají býti podporovány správou veřejnou, po případě dopraveny do veřejných ústavů zaopatřovacích (nař. dvorní policie ze dne 21. ledna 1821 č. 610). Zemře-li držitel licence, aneb odcestuje-li, aneb zaopatří-li si jiné zaměstnání nebo vyskytnou-li se jiné příčiny, následkem jichž držitel pozbývá práva na licenci, budiž mu licence odňata (dekr. dv. kanc. ze dne 29. května 1821 č. 14.617).

Check.

I. Pojem.

Instituce checku, zvláštní to způsob kupecké poukázky, jež pro přechod hospodářství peněžního v hospodářství úvěrní, na vyšším stupni stojící, vynikající má význam, jest v Rakousku pro nedostatek zvláštních zákonných ustanovení málo vyvinuta. Rakouskému zákonodárství, nehledíme-li ku zákonu poplatkovému a ku případům, o nichž níže bude pojednáno, jest pojem checku vůbec neznám, a při zkoumání této instituce jest tudíž zřetel obrátiti k oněm ustanovením, jež se týkají všeobecnějšího pojmu poukázky,

jmenovitě poukázky kupecké. Pro tento nedostatek positivních právních předpisů jest též nesnadno podati pro obor rakouského práva definici checku, nechceme-li se spokojiti s definicí, zákonem poplatkovým (p. 60 č. 2) vytčenou. Zde se definuje check jako poukázka na ústav, stanovami oprávněný ku přijímání peněz na cizí účet; a stejná definice vytčena jest ve výnose min. fin. ze dne 20. května 1876 č. 12.792, v němž se praví: »Výjimečného, nižšího, pevného poplatku dvou krejcarů lze užiti jen ve příčině oněch checků, které vydává vkladatel na ústav, stanovami ku přijímání-peněz na běžný účet oprávněný, na základě depôt, jež ústavu tomu byl poskytl, na blanketu, který k tomu účelu od ústavu byl obdržel.« Z tohoto výnosu min. fin. jest zřejmo, že definice poplatkového zákona, svrchu uvedená, neměla naprosto úmyslu míti právní význam, nýbrž že účelem jejím bylo z řady poukázek, jež povšechně jako check charakterisovány býti mohou, vytknouti ony, jež podlehají privilegované nižší sazbě dvou krejcarů z kusu. Proto jest této definice pro právnické uvažování dotčené instituce s velkou obezřetností užívati, ač nemá-li býti zcela se zřetele puštěna. Máme-li si správně počínati, musíme toho času pro Rakousko od definice checku upustiti, poněvadž pojem ten vytknouti může jen zákonodárství positivní, které jedině jest s to, stávající spornou otázku tu rozřešiti a které ji též v různých státech různě rozřešilo. Pro Rakousko lze tedy charakterisovati check pouze jako kupeckou poukázku. Ovšem vydává jednotlivec check dle zvyklosti jen na banku na základě pohledávání, jež naproti ní má. Jaký jest význam této zvyklosti, posouditi sluší in concreto se zřetelem na ustanovení čl. 1 obch. z. Proto také posuzovati dlužno všechny ony sporné otázky, jež se dotýkají instituce checku, dle předpisův o kupeckých poukázkách. V té příčině říditi se jest čl. 300 a násl. obch. z. Viz čl. Assignace, jednající též o poukázce kupecké. Jen za účelem doplnění tohoto článku budiž stručně poznamenáno ještě toto:

1. Obmezení, že check vydati lze jen na banku a jen na stávající pohledávání, po zákonu v Rakousku nestává (všeobecná passivní způsobilost checková).

2. Trassát není vůbec povinen praesentovaný check honorovati, leč že by tu byl zvláštní takový slib, projevený po případě písemným neb ústním přijetím checku, aneb že by místa mělo ustanovení čl. 323 obch. z.

3. Ručení za škodu, vzniklou zaplacením checku padělaného řídí se dle všeobecných zásad o náhradě škody.

4. Vydatel a indossovatel checku ručí z titulu správy za to, že check také skutečně bude vyplacen (roz. z 26. dubna 1878 č. 14.976 z r. 1877 sb. »Adl. Cl.« č. 762).

5. Check sluší považovati za papír majiteli svědčící, a majitel není povinen vlastnické právo a způsob nabytí checku prokázati (roz. ze dne 13. ledna 1885 č. 13.659 z r. 1884 sb. »Adl. Cl.« č. 1191).

6. Odvolal-li vydatel checku příkaz u osoby, k vyplacení checku poukázané, jest naproti poctivému majiteli checku povinen check ten vyplatiti, poněvadž vydatel checku úplatně vydaného a do obchodu daného ručí za to, že týž dle povahy právního jednání osobou poukázanou bude honorován (roz. ze dne 13. ledna 1885 z r. 1884 č. 13.659 sb. »Adl. Cl.« č. 1191).

II. Checkový obchod rakousko-uherské banky. Zvláštní pozornosti zasluhuje checkový obchod rakousko-uherské banky, poněvadž

bude míti asi rozhodný vliv na budoucí utváření se checkového obchodu v Rakousku. Stůjž na tomto místě krátký jeho nástin: Checkový obchod rakousko-uherské banky opírá se vůbec o předpisy, platné pro říšskou banku německou.

1. Checkový obchod spočívá na čl. 76 statutu rak.-uh. banky, kdež se praví: V girovém obchodu přijímá banka peníze, směnky a effekty v krátké době splatné na běžný účet proti úrokům neb bezúročně. Majitel folia může s došlým obnosem peněžním naložiti poukázkou v ten způsob, že si jej buď vyzvedne v hotovosti aneb dá přepsati k dobru osoby třetí. Banka může žádost za otevření folia girového zamítnouti aneb otevření folia majiteli vypověděti, neudávajíc pro to důvodů.

2. V dnešním svém rozsahu pozůstává checkový obchod rak.-uherské banky od 1. ledna 1888, jelikož toho dne byly v checkový obchod pojaty veškeré filialky banky (nikoliv však její závody vedlejší [odštěpní]).

3. Pro checkový obchod platí zvláštní ustanovení, jejichž podstata jest tato:

a) Návrh na vstoupení do obchodu checkového učiniti jest u onoho závodu bankovního, v jehož obvodu má navrhovatel své řádné bydliště;

b) podmínkou přijetí do obchodu checkového jest složení jistého minimálního obnosu u banky, který se však složiteli nezúročí.

c) Složitel má dříve, než vstoupí v checkový obchod, předložiti bance v ověřené formě svůj podpis, jenž zůstává potud v platnosti, pokud banka o zániku jeho (podpisu) písemně nebyla zpravena (změna předpisů, obsažených v čl. 25 a 46 obch. z.).

d) O své pohledávce může složitel disponovati dvojím druhem checků, jež dle barvy blanketu nazývají se checky bílými a červenými.

e) Všechny checky musí býti vydány na blanketech, bankou vydaných a opatřených kolkem 2 kr., jakožto poplatkem checkovým; nadepsány jsou »check«, bílý check obsahuje mimo to checkovou doložku »za tento check«; červený check doložky té neobsahuje.

f) Bílý check má znamení »D«, červený »E«; oba opatřeny jsou běžnými čísly kontrolními.

g) Oba druhy checku mohou zníti jen na peníze, a mohou býti vydány jen na onen bankovní závod, jenž vede účet pro vydatele. Prohlašuje se v nich, že se checkem disponuje ku obtížení girového účtu vydatelova.

h) Další podmínkou platnosti checku jest udání místa a času vydání, pak podpis, srovnalý s podpisem ověřeným; checky nesprávně vyhotovené, opravované a takové, v nichž mezi tištěné řádky vepsány jsou dodatky, banka nehonoruje.

Co se týče funkce obou druhů checku, jest připomenouti: Červený check nemá za účel honorování hotovými, nýbrž přepsání jistého obnosu z účtu vydatelova na účet té osoby, v jejíž prospěch check byl vydán; nemůže býti cedován ani indossován, a dokud nebyl ku platnosti přiveden, může býti po složení poplatku 50 kr. u banky odvolán. Zvláštním způsobem červeného checku jest tak zv. check úhrnný, jímž vydatel disponuje o svém kontu ve prospěch více osob uno actu. Účelem bílého checku naproti tomu jest, aby poukázaný obnos hotově byl vyplacen. Týž svědčí určité osobě, po případě tomu, kdo jej přinese (majiteli). Škrtnutím tohoto poslednějšího ustanovení stává se check neplatným. Bílý check nesmí obsahovati dobu splatnosti a jest tudíž papírem na viděnou.

Odvolání jeho nemá místa. Vydatel jest oprávněn napsati na bílý check napříč slova: »jen ku zúčtování« (t. zv. křížový check). V tomto případě má check bílý analogicky tutéž působnost, jako check červený, liší se však od něho tím, že jej lze převésti.

Banka jest povinna check honorovati, pokud stačí obnos u ní složený. Není stanoveno, během které lhůty dlužno check ku placení, resp. ku zúčtování praesentovati. Ustanovení, obdobné právu anglickému, že check má býti praesentován ve lhůtě přiměřené, neexistuje. Banka může honorování checku odepříti: je-li check nepravý t. j. padělaným podpisem opatřený, neb je-li padělán t. j. je-li sice opatřen podpisem pravým, ale summa, na kterou zní, jest padělána, neb vzbuzuje-li v jiném směru pochybnost, dále byl-li amortisován, když byl checkový obchod mezi vydatelem a bankou v době vydání checku již zrušen, dále když poukázaná summa pohledávání vydatelovo převyšuje. Ohledně obstávky, zabavení pohledávání, smrti nebo konkursu vydatele platí čl. 77, 97 a 100 statutu banky. Za vyplacení checku nepravého nebo padělaného ručí banka jen tehdy, lze-li jí přičítati vinu. Majitel konta jest povinen blankety checků pečlivě uschovávati, a všechny následky a ujmy, které se ztrátou blanketu spojeny jsou, nésti, pokud banka o ztrátě té v čas zpravena nebyla.

III. Check poštovní spořitelny. Zákonem ze dne 19. listopadu 1887 č. 133 ř. z. a nař. ze dne 22. listopadu 1887 č. 134 ř. z. stanoveny byly předpisy o poukázkovém (checkovém a clearingovém) obchodu poštovního úřadu spořitelního. Dle § 3 jmen. zákona dlužno poukázkový (checkový a clearingový) obchod u poštovního úřadu spořitelního vésti odloučeně od obchodu spořitelního. Účastniti se v obchodu checkovém a clearingovém nebo jen v checkovém povoluje poštovní úřad spořitelní, byl-li složen vklad základní, obnášející dle § 7 jmen. nař. 100 zl. Jestliže majitel konta z obchodu vystoupí následkem výpovědi, kterou může kdykoliv dáti buď on sám, buď poštovní úřad spořitelní, vrátí se základní vklad nejdéle do 15 dnů po výpovědi. Vedle práva okamžitého vyloučení účastníka výpovědí vkladu základního přísluší poštovskému úřadu spořitelnímu též právo, zamítnouti bez udání důvodů žádost za přijetí někoho jako účastníka do obchodu checkového neb clearingového (§ 4 cit. zák.). Ze vkladů v obchodě checkovém platí se toho času 2% úroků. Zúročení počíná 1. neb 16. dnem měsíce, jenž po zápisu vkladu do knih bezprostředně následuje a končí uplynutím posledního neb 15. dne toho měsíce, kdy poukázaný obnos v kontu byl odepsán. Obnosy menší 1 zl. se nezúrokují (§ 8 vyk. nař.). Vláda může nařіditi, že vklady se nemají zúrokovati, neb že se mají zúročiti dle nižší míry úrokové (§ 6 jmen. zák).

Za použití obchodu checkového a clearingového vybírají se vedle kolkovného za check ještě následující poplatky:

1. poplatek manipulační 2 kr. za každý úřední výkon na kontu předsevzatý (vklad, poukázání, připsání, odepsání);

2. provise z každého odepsání, a to $\frac{1}{4}$‰ do obnosu 3000 zl. a $\frac{1}{8}$‰ z obnosů tuto summu převyšujících.

Tyto poplatky vybírají se odepsáním na kontu. Od provise jsou však osvobozeny:

a) odpisy v obchodě clearingovém;

b) obnosy došlé poštovní poukázkou, aby je poštovní úřad spořitelní odeslal;

c) obnosy, jež odepsány byly proto, že na účet účastníka zakoupeny byly papíry státní, konečně

d) všechny poplatky, provise a pod., poštovskému úřadu spořitelnímu připadající.

Pro vlastní checkový obchod platí tato ustanovení:

1. Check budiž vydáván na úředních blanketech, které se účastníkům vydávají ve zvláštních knížkách checkových.

2. Poukázaný obnos budiž na blanketu udán v číslicích i slovy. Check budiž datován a podepsán a mimo to sluší čísla kontrolní, na checku se nacházející, odstřihnouti, jakmile byl obnos poukázán.

3. Přeje-li si majitel konta, aby obnos checkem poukázaný vyplacen byl pokladnou poštovního úřadu spořitelního ve Vídni tomu, kdo check přinese (majiteli checku), odevzdá nebo zašle náležitě vyhotovený check bez připojení rubopisu té osobě nebo firmě, jíž chce platiti. Tato osoba (firma) může obnos ten u pokladny poštovního úřadu spořitelního ve Vídni bez všelikých dalších formalit buď sama vyzvednouti, aneb může check na místě placení během 14denní lhůty ode dne vydání checku bez připojení gira dále převésti.

4. Kdo předloží náležitě vydaný check pokladně poštovního úřadu spořitelního ve Vídni, obdrží obnos na viděnou, ač stačí-li pohledávka majitele konta.

5. Byl-li check ku placení předložen po uplynutí 14denní lhůty, jest pošt. úřad spořitelní oprávněn placení odepříti.

6. Pokladna poštovního úřadu spořitelního má právo odepříti vyplacení checků rubopisem opatřených neb určité osobě svědčících.

7. Majitelé konta mohou obnos checku, jenž jim k vybrání byl dodán, ke svému kontu bezprostředně dáti si připsati. K tomu účelu dlužno to na rubu checku poznamenati a check ten poštovnímu úřadu spořitelnímu zaslati.

8. Nemá-li check býti vyplacen tomu, kdo jej přinese, nýbrž majiteli konta samému neb nějaké jiné osobě nebo firmě ve Vídni nebo na jiném místě v obvodu království a zemí v říšské radě zastoupených, vyplní majitel checkové knížky check způsobem pod č. 1. udaným, uvede však na jeho rubu svou vlastní adresu neb adresu té osoby, jíž se má platiti a připojí k tomu svůj podpis. Tento check má vydatel zaslati přímo poštovnímu úřadu spořitelnímu do Vídně, který na to ihned doručí dotyčné osobě nebo firmě platební poukázku, kterou lze vyzvednouti poukázaný obnos u sběrny, v ní označené.

9. Majitelé konta mohou žádati, aby prostřednictvím checku byly vydány poštovní poukázky do Uher a do ciziny, listiny vyzvednuty, státní papíry nakoupeny, aneb aby určitý obnos kontu některého jiného majitele checkové knížky byl přikázán. Checky, na základě kterých mají býti vydány poštovní poukázky, mohou vždy dle země, kam poukázka jest určena, zníti též na dotyčnou cizí valutu a musí na rubu býti opatřeny poznámkou: »k vydání poštovní poukázky panu N. v N.« Checky, jimiž se žádá za vyzvednutí nějaké listiny, musí býti vydány na obnosy listin, jež jest vyzvednouti a na rubu doloženo budiž: »ku vyzvednutí těchto listin« a připojena buďtež podstatná data listin těch. Žádáno-li za nakoupení státních papírů, má check zníti na nominální obnos papírů těch, a na rubu checku sluší blíže uvésti, jaký druh a kolik kusů si žadatel přeje, mají-li býti zaslány neb složeny a pod.

10. Majitelé checkových knížek mohou si navzájem v ten způsob platiti, že zašlou poštovnímu úřadu spořitelnímu náležitě vyhotovený check,

na jehož rubu doloží: »k připsání na účet pana N. v N.« V takových případech se obnosy checku na jednom kontu odepíší a na druhém připíší a oba majitelé knížek checkových se o tom vyrozumějí výtahem z konta.

11. Ohlásil-li majitel checkové knížky, že přistupuje k obchodu clearingovému, připíší se všechny checky, v jeho prospěch svědčící, bezprostředně na jeho konto bez ohledu na to, jsou-li opatřeny poznámkou shora vytčenou čili nic. Nemá-li check výjimečně býti připsán, nýbrž hotově vyplacen, poznamenejž to vydatel výslovně na rubu checku slovy: »Mimo obchod clearingový«.

12. Poštovní úřad spořitelní neručí za eventuální škodu, která by snad vznikla ztrátou nebo zneužitím poukázky. Proto obsahují checkové knížky poznámku, že toho vyhledává zájem majitelů konta samých, aby knížky checkové bedlivě uschovávali a ztratily-li by se jednotlivé blankety checkové nebo celá knížka checková, aby o tom ihned poštovnímu úřadu spořitelnímu zprávu podali.

13. Checky, v nichž bylo opravováno, vymazáváno nebo mezi tištěné řádky vepisováno, se nesmějí dále vydávati. Zkažené checky buďtež křížem přeškrtnuty, jako zkažené označeny a poštovnímu úřadu spořitelnímu ve Vídni zaslány.

IV. Osnova nového zákona checkového.

1. Způsobilost k checkům mají:

a) Poštovní úřad spořitelní, veřejné banky neb jiné ústavy, ku přijímání peněz na cizí účet dle stanov oprávněné.

b) Všechny jiné firmy a osoby, jež po živnostensku bankéřské a směnárnické obchody provozují, ač jsou-li zanešeny do veřejného rejstříku, jejž vésti mají komory obchodní a živnostenské. Toto zanešení stane se ku žádosti a nesmí býti odepřeno, bylo-li prokázáno, že provozování bankéřských a směnárnických obchodů po živnostensku se děje. Bylo-li provozování těchto obchodů zastaveno nebo od něho upuštěno, jest zápis vymazati. Bližší předpisy o zařízení a vedení rejstříku, jakož i o řízení, jehož jest dbáti při zápisech a výmazech, buďtež vydány cestou nařízení. O stížnostech na odepření zápisu neb na výmaz zápisu rozhoduje ministr obchodu ve srozumění s ministrem spravedlnosti.

2. Podstatné náležitosti checku jsou:

a) označení jako check, jež do textu listiny pojmouti dlužno;

b) podpis vydatele jmenem neb firmou jeho;

c) udání místa, dne, měsíce a roku vydání;

d) jméno osoby nebo firmy, jež má platiti (trassát);

e) vyzvání vydatele svědčící trassátovi, aby z pohledávky jeho vyplatil určitý obnos; ve vyzvání tom nesmí se placení učiniti odvislým od nějakého vzájemného plnění příjemce platu.

Ze spisu, jemuž se nedostává některé z těchto náležitostí, nebo v němž vyzvání platební svědčí trassátovi k checkům nezpůsobilému (§ 1), jakož i z rukopisů, na spis takový napsaných, nevzniká žádný závazek ve smyslu tohoto zákona.

Check může zníti na jméno určité osoby neb firmy, na její řád neb na majitele. Vydatel může označiti sám sebe jakožto příjemce platu (remitenta). Check, ve kterém ku jménu neb firmě příjemce platu připojena jsou slova »aneb majiteli (tomu, kdo check přinese)«, jakož i check, jenž

neobsahuje udání o tom, komu má býti vyplacen, vyplatiti dlužno majiteli. Jakožto místo platební může býti v checku udáno jen takové místo, kde má trassát obchodní závod (sběrna poštovní spořitelny, filiálka, závod odštěpný), aneb kde se děje zúčtování, při kterém jest trassát zastoupen. Místo platební může býti odchylno od místa vydání.

Není-li udáno vůbec místo platební, aneb nevyhovuje-li udané místo platební náležitostem zákonným, jest check splatný na tom místě, kde ústav, jenž jest trassátem, má své sídlo, nebo kde osoba nebo firma, jež jest trassátem, má svůj hlavní závod. Check jest na viděnou splatný, byť by i obsahoval jiné nebo neobsahoval vůbec žádné ustanovení o době splatnosti.

3. Indossace a přijetí.

Check, který zní na řád, lze indossamentem (girem, rubopisem) převésti; opačné dohodnutí není závazné. Indossament, na jiný check napsaný, nemá checkového účinku. Indossací přecházejí všechna práva z checku na indossatáře, zvláště též právo check dále indossovati. Indossace, svědčící trassátovi, platí za kvitanci; indossace trassátova jest neplatna.

Přijetí (akcept) nemá u checku místa. Poznámka o přijetí, na check napsaná, platí za nedoloženou.

4. Postih (regres).

Majiteli checku ručí pouze majitel a indossovatelé za zaplacení obnosu checkového (závazek regresní), Připojil-li však některý indossovatel ke své indossaci poznámku »beze správy«, »bez obliga«, neb jinou výhradu stejného obsahu, jest prost závazku ze své indossace. Jako vydatel a indossovatelé ručí též ten, kdo check nebo indossaci naň napsanou spolupodepsal jako rukojmí (per aval).

O soudním stíhání regresních nároků platí předpisy o příslušnosti a předpisy procesní pro směnky vydané.

5. Poplatky.

Checky podlehají kolkovnému dvou krejcarů, checky však v cizině vydané nebo v cizině splatné, 5 krejcarů z každého kusu. Kolku prosty jsou však indossace a stvrzení přijetí, na checky takové napsaná.

Immunita (v právu trestním) jest trvalé nebo dočasné vyjmutí určitých osob ze trestního stíhání nebo z pravomoci trestní státu, jemuž náležejí, nebo v němž se zdržují. K osobám těmto náleží z pravidla:

1. Panovník; právnicky není to však správné, nepodlehá-li mocnář co nejvyšší orgán státní moci, jakožto zákonodárce a nejvyšší soudce zákonům jím vydaným a soudům jím zřízeným. Činy panovníkovy podlehají jen posouzení morálnímu ne však zákonnému, on jest, jak čl. I. zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z. vyslovuje, posvátným, nedotknutelným a není nikomu zodpovědným.

2. Členové císařského domu. Dle zákona cís. domu podlehají tito v trestním ohledu jen císaři. Jako svědci v trestních věcech vyslýcháni jsou ve Vídni nejvyšším dvorním maršálkem (výn. min. spr. ze dne 14. května 1854 č 8346), mimo Vídeň presidentem sborového soudu I. instance místa svého pobytu ve svém bytě a sice na základě delegace a jménem úřadu nejvyššího dvorního maršálka (§ 115 tr. ř.).

3. Členové říšské rady (§ 16 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.), sněmů zemských (§ 1. zák. ze dne 3. října 1861 č. 98 ř. z.) a delegací (§ 23 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z.) nemohou pro hlasování učiněné ve svém povolání nikdy, pro projevy tu učiněné

pak jenom sborem, jemuž náležejí (členové delegací, když není říšská rada současně shromážděná delegací, jíž náležejí), v odpovědnost bráni býti. Ku projevům v povolání učiněným náležejí nejen projevy v zasedáních sboru, nýbrž i v komisích, ve výborech, nikoli však projevy pronesené ve klubech a ve shromážděních voličů. Sem náležejí dále nejen řeči, nýbrž i jednotlivé výkřiky, ne však soukromé zábavy během zasedání. Ať jest obsah projevu jakýkoli, může zástupce lidu pro něj přece jen sborem, jemuž náleží, v odpovědnost brán býti. Rozdíl, který Binding a Finger v tomto směru činí mezi delikty slovními, jichž závažnost spočívá v představách a pocitech, jež ke slovům se pojí, a projevy, jimiž ku deliktům, které mimo sbor spáchati jest, se navádí nebo napomahá, v tom směru, že jen na delikty prvého druhu se immunita vztahuje, kdežto druhé že trestnímu soudu podlehají, není ani zněním ani tendencí zákona odůvodněn. Účinek toho výjimečného postavení zástupců lidu však jen v tom se jeví, že oni pro hlasování nebo své projevy, i když tyto skutkovou povahu činu trestního zakládají, jen sborem, jemuž náležejí, v odpovědnost bráni býti mohou; oni jsou tudíž chráněni proti každé žalobě trestní. Tím však, že zástupce lidu pro své řeči žádným trestním soudem k odpovědnosti pohnán býti nemůže, nemá ještě právo páchati činy protizákonné. Jeho řeč, pokud odporuje normám zákona trestního, zůstává činem protizákonným, jehož veřejné vychvalování zakládá delikt dle § 305 tr. z.

Totéž privilegium, jako členové říšské rady, sněmů a delegací požívají dle § 13 zák. ze dne 10. června 1868 č. 53 ř. z. i členové komise pro kontrolu státního dluhu, kteří nemohou rovněž pro hlasování a projevy učiněné ve svém povolání nikdy bráni býti v odpovědnost.

Členové říšské rady, sněmů a delegací požívají dále privilegia nedotknutelnosti v tom smyslu, že trestní řízení naproti nim jest omezeno. Oni nesmí totiž během doby zasedání (čímž se nerozumí období volební, nýbrž doba mezi otevřením a uzavřením zasedání (plen. nál. ze dne 25. listopadu 1886 č. sb. 992) pro činy trestní - leč, že by byli při činu dopadeni — beze svolení sboru, jemuž náležejí, ani zatčeni, ani soudně stíháni býti. I ve případě dopadení při činu musí soud předsedovi sboru o zatčení ihned zprávu dáti. Žádá-li toho sbor, musí z vazby býti propuštěni, anebo stíhání po celou dobu zasedání býti zastaveno. Totéž právo přísluší sboru i při zatčení nebo vyšetřování, jež proti členu jeho nařízeno bylo mimo období zasedací. Tímto privilegiem může trestní právo žalobní při nepatrném činu trestním snadno promlčením zaniknouti, dříve než překážka vznesení obžaloby se odstraní. Nejvyšší soud prohlásil sice v nál. ze dne 7. září 1864 č. 1068 (Glaser II), že promlčení jest po dobu zasedání zastaveno, ježto promlčení jen tehda průchod má, když je tu možnost trestního stíhání, však tento náhled není odůvodněn ani zákonem a rovněž ani v praksi se neujal. Mezeru tuto hledí vyplniti osnova nového tr. zák., která v § 67 stanoví, že jsou-li tu pomíjející poměry, na základě jichž dle zákonného předpisu s trestním řízením dlužno sečkati, promlčení až do pominutí těchto poměrů se zastavuje.

4. Zpravodajové a rozšiřovatelé věrohodných sdělení veřejných jednání říšské rady a sněmů nemohou pro tato k zodpovědnosti pohnáni býti (§ 28 zák. tisk. ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. z r. 1863). Toto privilegium vztahuje se jen na veřejná a nikoli

na tajná jednání, dále jen na jednání říšské rady nebo sněmů, ne však na jednání v komisích nebo ve výborech těchto sborů. Ohledně sdělování veřejných jednání delegací nemáme výslovného zákonného ustanovení. Veřejná jednání nezahrnují pouze řeči, nýbrž veškery události příslušného zasedání. Immunita vztahuje se nejen na sdělování celých jednání, nýbrž i na sdělování jednotlivých řečí a dále ke všem osobám, jež k tisku nebo rozšíření dotyčného tiskopisu byly přispěly. Ježto pak dle § 493 tr. ř. jen je-li zřejmým čin trestní, pro nějž osoba nějaká má býti stíhána, jest dovoleno od trestního stíhání této osoby z jistých důvodů upustiti a výrok soudu vyvolati, že obsah tiskopisu čin trestní zakládá, nemůže tudíž rovněž pro pravdivá sdělení veřejných jednání říšské rady nebo sněmů t. zv. objektivní řízení dle § 493 tr. ř. zavedeno býti (plen. nál. kas. s. ze dne 20. července 1882 č. sb. 452).

Dne 3. března 1896 vynesl dvůr kasační rozhodnutí ve příčině immunity neněmeckých řečí parlamentárních ve smyslu § 28 tisk. z. znění následujícího: Věrohodné zprávy o veřejném jednání říšské rady požívají výhod ustanovení § 28 tisk. z. i tehdy, byly-li řeči, které jsou předmětem zprávy, promluveny ve sboru zákonodárném jazykem neněmeckým. Ohledně těchto řečí vyloučeno jest též subjektivní stíhání a nepřípustno též objektivní stíhání tiskopisu ve smyslu § 493 tr. ř.

Dle osnovy úv. zák. ku novému tr. z. (čl. XIII.) má býti změněn § 28 tisk. z. v ten smysl, že věrohodné zprávy třebas ve výtazích o veřejných jednáních říšské rady, sněmů a delegací nezakládají nikdy čin trestní.

5. Osoby exterritoriální (viz. čl. Diplomacie a Exterritorialita) jsou vyjmuty z pravomoci státu, v němž se co exterritoriální zdržují (§ 61 tr. ř.); však povinnosti šetřiti ustanovení trestního zákona sproštěny nejsou. Zanikne-li tedy jich právo exterritoriality, mohou pro činy trestní spáchané za trvání jejího ku zodpovědnosti býti pohnány; rovněž i účastníci trestního činu, spáchaného osobou exterritoriální, podlehají zákonu trestnímu.

Indossace viz Giro.

Inrotulace spisů (srotulování čili seznamenání spisů) jest protokolární založení a seznamenání sporných spisů za účelem vynesení soudního rozsudku.

I. Inrotulace spisů má místo:

1. V řízení písemném:

a) po skončení řízení přípravného (instrukčního) (§§ 238—246 s. ř., §§ 313—323 západohal. s. ř.);

b) po skončení řízení průvodního a sice po provedení důkazu svědeckého a znaleckého a po případě po provedení důkazu spisy průvodními (§§ 172, 173 s. ř., dv. d. ze dne 23. září 1785, sb. z. s. č. 469 lit. w, § 200 s. ř., dv. d. ze dne 25. srpna 1783 sb. z. s. č. 179 lit. *e*, §§ 244—247 a § 272 západohal. s. ř.).

2. V řízení ústním:

a) po provedení důkazu svědeckého a znaleckého, po případě důkazu spisy průvodními;

b) po skončení řízení odvolacího a dovolacího, resp. po podání spisů odvolacích a dovolacích (§ 256 s. ř. a § 338 západohal. s. ř.).

Byla-li věc projednána písemně, nemá se předsebráti při apelaci a revisi opětná inrotulace, nýbrž spisy jednou inrotulované mají býti zachovány, a jest tudíž toliko nová podání ku zprávě spisy provázející připojiti (dv. d. ze dne 20. února 1784 sb. z. s. č. 244).

II. V ústním řízení dle soudního řádu konaném, v řízení stručném a v řízeních, jenž se druží ku řízení stručnému, zastupuje inrotulaci seznamenání spisů předsevzaté na konci řízení instrukčního, kteréžto seznamenání liší se od inrotulace toliko formálně, totiž tím, že neustanovuje se zvláštní stání, nýbrž odbude se při stání, při němž podána byla poslední řeč. Rovněž spisy sporů incidenčních a vedlejších se seznamenávají. V řízení ve věcech nepatrných se inrotulace a seznamenání spisů nevyskytuje.

III. Ku srotulování spisů ustanoví se výměrem zvláštní stání. To stane se buď z úřední povinnosti ve případech shora uvedených nebo ku návrhu strany, zmeškal-li totiž odpůrce k tomu lhůtu. Třídenní lhůta v § 239 s. ř. pro tento návrh stanovená není lhůtou propadnou, kterou by zanikalo právo za inrotulaci žádati (res. ze dne 11. září 1784 sb. z. s. č. 335 lit. *k*), nemá tudíž žádného praktického významu. Podáním stížnosti proti úplnému nebo částečnému zamítnutí žádosti za prodloužení lhůty se postup a uzavření řízení, jmenovitě založení spisů ku rozhodnutí, nestaví. Soudce má však, prve než rozhodne ve věci hlavní, vyčkati, až stížnost vyřízena bude (§ 16 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.). Stání inrotulační může z důležitých příčin býti odročeno (dv. d. ze dne 30. listopadu 1789 sb. z. s. č. 1081 lit. c). Zda-li vůbec při inrotulačním stání jest třeba intervence právního zástupce, a zda jmenovitě podniknutí cesty do místa soudu jest odůvodněno, dlužno v konkrétním případě posouditi podle všeobecných zásad právních a dle povahy věci; dle toho řídí se též přisouzení útrat. Obyčejně stačí, když sporné spisy se zašlou poštou.

IV. Nedostaví-li se strany k inrotulačnímu stání, předvolají se znovu a pohrozí se jim trestem (§ 243 s. ř. a § 319 hal. s. ř.). Sporno jest, zda-li takový trest má ještě nyní průchod. Ullmann tvrdí, že toto soudcovo právo, disciplinárně trestati liknavé advokáty, přešlo na disciplinární radu; Cannstein naproti tomu pokládá tento trest za donucovací prostředek soudu propůjčený. Tomuto poslednějšímu mínění zdá se nasvědčovati též § 192 cís. pat. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z., který ve případě, že by se obeslaný ku soudu nedostavil, přiznává soudu právo, předvolati jej opětně a pohroziti jemu zároveň trestem.

V. Předmětem inrotulace jsou veškeré sporné spisy a jich přílohy, jakož i ostatní během sporu se vyskytnuvší podání a jejich vyřízení, jako žádosti za lhůty, za rekognici a pod. Zákon předpokládá, že rotulus strany doma připraví a dle panující prakse jest to věcí zástupce strany žalující. Při tvoření rotulu se označují sporné spisy číslicemi římskými (čís. rot. I., II. atd.) a přílohy jakož i podání dotyčnému spornému spisu předcházející se připojí dle pořadí časového.

Každá strana má při inrotulačním stání založiti spisy a přílohy svého odpůrce jí doručené. Nedostaví-li se však některá ze sporných stran, má strana přítomná právo sama inrotulaci předsevzíti a vlastní sporné spisy i s přílohami založiti. Předpis, že každá strana spisy a přílohy jí doručené založiti má, zakládá netoliko právo, nýbrž i povinnosť strany, což plyne již se slova »mají« (»haben« v § 241 s. ř. resp. § 317 západohal. s. ř.) a z úvahy, že nemůže býti ponecháno vůli strany zameziti založení listin

pro právo odpůrcovo snad velice důležitých a rozhodných a tak jeho podlehnutí způsobiti. Dostaví-li se tudíž strana k inrotulačnímu stání, zdráhá-li se však sporné spisy a přílohy jí doručené vydati, má se to posuzovati tak, jakoby se byla nedostavila a ztrácí dle analogie § 242 s. ř. právo odporovati založení jiných spisů a příloh, než které byly doručeny, naopak musí dopustiti, aby její odpůrce založil vlastní spisy a přílohy. Naproti tomu, jelikož tu není zákonné sankce, není soudce oprávněn stranu k založení spisů přidržovati peněžitými pokutami (roz. ze dne 30. ledna 1879 č. 933, sb. »Gl. U.« č. 7315, ze dne 10. února 1870 č. 1458, sb. »Gl. U.« č. 3709). Jestliže obě strany sporný spis ztratily, připouští se žaloba na uznání, že opis souhlasí se ztraceným originálem (anal. §§ 130, 131 a 176—178 s. ř.; §§ 204, 205 a 248—250 hal. s. ř.). Sporný spis soudu podaný a výměrem opatřený jest pokládati za listinu; jest tudíž užiti předpisů o nahražení ztracených listin též na případ, ztratí-li se spis sporný (roz. ze dne 6. srpna 1853 č. 7843, sb. »Gl. U.« č. 3615). Naproti tomu při ztrátě sporného spisu nestačí pouhé předložení kopie jeho konceptu a rovněž nelze žádati, aby odpůrci bylo přikázáno, by tento spis podal ještě jednou (roz. ze dne 10. září 1873 č. 8109, sb. »Gl. U.« č. 5072); v roz. ze dne 11. prosince 1873 č. 12034, sb. »Gl. U.« č. 5170 prohlásil nejvyšší soud, »že za účelem doplnění spisů žalobou má býti nařízeno stání, a v případě, že by žalovaný prohlásil, že žalobu předložiti nemůže, že má žalobce u přítomnosti žalovaného ihned býti protokolárně vyslechnut o obsahu žalobního spisu a žaloba takto obnovená, ačli žalovaný s obsahem udaným souhlasí, má rozhodnutí sporu býti základem, odporuje-li tomu však žalovaný, že má spor znova býti projednán.« Toto rozhodnutí nelze však ani se stanoviska práva, ani se stanoviska prospěšnosti obhájiti. Roz. ze dne 14. září 1859 č. 10216, sb. »Gl. U.« č. 862 a ze dne 17. dubna 1873 č. 3743, sb. »Gl. U.« č. 4939 vycházejí z názoru, že tomu, kdo sám jest příčinou toho, že svůj vlastní spis nemůže předložiti, dlužno přičítati vinu, jejíž následky on sám nésti musí. Úřední doplnění spisů místa nemá, jelikož se nežádá, aby z úřední povinnosti se připojovaly spisy, které se ve sporu nevyskytly a tak aby straně byla poskytnuta příležitosť předložiti dodatečně průvodní prostředky, jež ve sporu podati opomenula. Takové doplnění z povinnosti úřední se nepřipouští ani tenkráte, když dotyčné spisy se nalezají u procesného soudu (roz. ze dne 24. dubna 1894 č. 4943, jímž zrušena souhlasná rozhodnutí obchodního a vrchního zemského soudu pražského). Rovněž se nepřipouští, aby byl vyžádán stejnopis sporného spisu nalezající se v rukou druhé strany, který nebyl při stání založen, poněvadž soudce má vynésti nález toliko na základě spisů stranami při inrotulačním stání založených. Při tom jest lhostejno, který stejnopis sporného spisu při inrotulaci byl založen a zda bylo při tom šetřeno zákonných předpisů, jelikož jest věcí stran pečovati již při stání, aby se dle zákona postupovalo (roz. ze dne 8. června 1876 č. 6376, sb. »Gl. U.« č. 6169). Vzejde-li při inrotulaci spor o tom, má-li býti určitá listina založena čili nic, jest tuto listinu založiti a odpor druhé strany poznamenati. Zvláštní rozhodnutí o tom místa nemá, nýbrž soudce má při vynášení konečného rozsudku uvážiti, zda li založení to dlužno připustiti a má-li se ku listině této bráti zřetel. Rovněž otázka, zda-li přílohy stranou předložené mají býti založeny, jakož i otázka, které přílohy ku vedení důkazu jsou způsobilé a zda předmět jako příloha

udaný, jež není listinou, při inrotulaci spisů má býti předložen, není předmětem rozhodnutí o rekognici, nýbrž rozhodne se o tom teprve v konečném rozsudku (roz. ze dne 19. prosince 1871 č. 14966, sb. »Gl. U.« č. 4367).

VI. Nový soudní řád, který spočívá na zásadách ústnosti a bezprostřednosti, ovšem inrotulaci spisů nezná, jelikož sebrání procesního materiálu, jakožto základu soudcovského rozhodnutí, z veliké části jest povinností soudcovou. § 265 nového s. ř. toliko ustanovuje, že všechny návrhy a vysvětlení stran, které pro průběh a rozhodnutí procesu jsou důležitými, jakož i soudcovská rozhodnutí při projednávání vynesená a prohlášená a ona nařízení a opatření předsedova, proti nimž se připouští právní prostředky (§ 208), jakož i podstatné výsledky jednání (§ 209) se mají do protokolu zaznamenati, a sporné spisy předsedovi podané se mají připojiti ku jednacímu protokolu jako přílohy; tvoří tudíž jednací protokol s přílohami a přípravnými spisy listinný materiál pro soudcovský rozsudek.

Inseráty (návěští v novinách).

I. Pojem a význam.

Inseráty jsou návěští nebo sdělení, která činí prostřednictvím novin buď jednotlivá osoba, neb více osob aneb spolek k obecenstvu nebo ku většímu nebo menšímu kruhu tohoto za jistým účelem. Děje-li se sdělení toto hlavně v zájmu oznamujícího, nazývá se annoncí. Návěští v novinách jsou velmi rozmanitá; vše, co jest možno a dovoleno, může býti obsahem inserátu; jedinou mez stanoví předpisy týkající se policie tiskové a mravnostní a trestní zákon. Inseráty, které porušují mravnost nebo cudnost hrubým způsobem, veřejné pohoršení vzbuzujícím, činí zodpovědnými všechny osoby jmenované v § 7 tr. z. a to na základě § 516 tr. z. Kromě toho může býti zakročeno na základě § 11 cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. zeměpanskými úřady policejními, po případě politickými úřady okresními proti návěštím, která porušují pořádek nebo slušnost, nebo jinak veřejné pohoršení způsobují, aneb jimiž vyslovuje se odpor proti vládě, nebo jimiž snižují se její nařízení. Rostoucím významem tisku vzrůstá a šíří se též význam inserátů. Skoro všechny noviny mají svou část insertní a nemohou jí ani postrádati, poněvadž jest, právě jako při železnicích doprava zboží, hlavním pramenem výtěžku, umožňuje nízké ceny novin a podporuje značnou měrou šíření se časopisů. Zhusta vyskytují se listy, které obsahují pouze návěští. Inseráty neomezují se pouze na noviny, nýbrž vyskytují se též v jiných tiskopisech pro širší obecenstvo určených. Tak nalézáme často inseráty na lístcích divadelních, jídelních a p. S vývojem novinářství nabyly též inseráty vynikajícího hospodářského významu. Služby a práce, koupě a prodeje, nájmy a pachty prostředkují se novinami, a jest tudíž annonce důležitým činitelem pro poměr mezi nabídkou a poptávkou. Však toto hospodářsky důležité zařízení má též své stinné stránky, neboť často vyskytuje se v novinách reklama v pravdě nesolidní. Jest tudíž povinností řádných listů zamítnouti annonce, které zjevně slouží účelům nepoctivým nebo nemravným.

I. Význam inserátů jest též mnohými zákonnými předpisy potud uznán, že často klade se za podmínku publicity a právní moci jistých skutečností oznámení jich ve veřejných listech. Příklady toho vyskytují se ve čl. 13, 14, 25, 46, 87, 151, 177, 189, 209, 210, 214, 243, 248 obch. z.; v § 69 konk. ř.; v § 132 říz. ve v. nesp. atd. atd. Publikace děje se v těchto

případech úředními novinami, čímž se však vlastního účelu zpravidla nedosáhne, poněvadž úřední noviny jsouce málo rozšířeny dostanou se jen malému kruhu čtenářstva.

II. Povinnosť listu inserát přijati.

Nestává všeobecné povinnosti periodických tiskopisů, aby přijímaly inseráty; poznámky ve příčině té činěné jako ku př.: »inseráty se přijímají« a p. nejsou nabídkami, nýbrž nezávazným vyzváním, aby činěny byly nabídky. Výjimečně zavazuje § 20 tisk. z. periodické tiskopisy, které přijímají inseráty, ku přijetí výnosů úředních, úřadem k uveřejnění doručených, ovšem toliko za obvyklé poplatky. Inserát sám o sobě není nabídkou ve smyslu práva občanského neb obchodního, nýbrž jest toliko veřejným vyzváním, aby činěny byly nabídky (srovn. čl. 337 obch. z.: »Nabídka ku prodeji, která zřejmě se činí více osobám aneb při níž zboží, cena nebo množství není nrčitě označeno, není žádnou závaznou nabídkou ku prodeji«). Naproti tomu může býti ovšem inserátu použito k objasnění smluv, které byly na základě jeho uzavřeny. Obsah inserátu může býti též za jistých okolností trestným (§ 197 tr. z.), činí-li se smlouva výslovně na základě jeho.

III. Právní povaha insertu.

Smlouva mezi inserujícím a podnikem novinářským jest smlouvou námezdní (§ 1151 o. o. z.), poněvadž se tento zavazuje ku vykonání jistého díla za určitou odměnu peněžitou (locatio conductio operis). Odměna stanovena jest z pravidla dle pevných sazeb, které nepodlehají úřednímu dohledu. Podstatné nedostatky inserátu, které ho činí bezúčelným aneb se nesrovnávají s výslovnými podmínkami (ku př. uveřejnění inserátu na jiném místě, než které jest k tomu výslovně určeno, neb v jiných listech a p.) oprávňují inserujícího ku nároku na opravu, po případě na opětné bezplatné uveřejnění inserátu. Nebyl-li inserát vinou listu v pravý čas uveřejněn, může inserent od smlouvy odstoupiti aneb náhradu žádati, byl-li určitý čas pro uveřejnění inserátu vymíněn. Jelikož dle § 1157 o. o. z. vlastník látky nebo díla nese škodu, jestliže byla látka neb dílo třeba i náhodou zcela neb z části zničeno, mohl by ku př.: ve případě konfiskace novin, nenásledovalo-li nové vydání, inserent žádati za vrácení poplatku condictione causa data causa non secuta. Chce-li tudíž podnikatelstvo novin takový nárok vyloučiti; musí ustanovení to přijati do podmínek inserčních a vytisknouti na inserčním lístku.

Smlouva uzavřená mezi inserujícím a podnikatelstvem novin jest na straně inserujícího obchodem, když inserování náleží ku provozování jeho obchodní živnosti (čl. 273 obch. z.); tato okolnosť jest sporna, je-li inserující kupcem (čl. 274 obch. z.), smlouva pak jest obchodem na straně tiskárny novin, když obchod tento provozuje se po živnostensku a není-li provozování to toliko řemeslným (čl. 272 č. 5 obch. z.).

IV. Kanceláře inserční.

Inserování děje se buď přímo nebo prostřednictvím t. zv. kanceláří inserčních, kteréž čítají se ku soukromým jednatelstvím. Vztahuje se tudíž na ně výnos min. ze dne 28. února 1863 č. 2306. Koncesi ku provozování udílí politický zemský úřad.

Kanceláře tyto obstarávají po živnostensku vlastním jmenem na účet objednatele uveřejňování návěští v novinách. — Majitel kanceláře jest komisionářem ve smyslu čl. 360 obch. z. Jako komitent může ten, kdo příkaz udělil, jej opět odvolati, pokud majitel kanceláře obchod na něj

vznesený neprovedl, poněvadž komisionář, jenž příkaz přijal, jest sice povinen jej provésti, nenabývá tím však práva žádati, aby přikazovatel i přes vůli svou později projevenou přidržen byl k tomu, aby nechal příkaz svůj provésti kommisionářem, po případě, aby jemu nahradil zisk, jejž by tento byl obdržel (roz. nejv. s. ze dne 17. prosince 1874 č. 11.221, časop. »Ger. Halle« r. 1875 č. 39; sb. »Cl. A.« sv. IV. č. 537). O právnické povaze insertní kanceláře vyslovuje se něm. nejv. říš. obchodní soud v roz. ze dne 17. listopadu 1871 (IX. 135), takto: Právní jednání, jemuž se majitel kanceláře podvoluje, zavazuje ho v různých směrech, které jednak padají do oboru zasílatelova, jednak do oboru komisionářova; neboť on přejímá dopravu jemu odevzdané annonce do určitého časopisu, uzavírá však při tom zároveň smlouvu o formě tisku, sice na účet komitenta, avšak svým jmenem. On vypočte komitentovi pravidelné útraty inserční, jež redakce novin na svých odběratelích požaduje, se srážkou rabattu zvláště umluveného. Co při tom vyzíská výhodnou úmluvou s redakcí, jest jeho ziskem. Lhostejno jest, zdali on sám vypočtené útraty inserční dotyčným novinám zaplatil, aneb zdali jest toliko povinen je zaplatit. V tomto ohledu nejeví se býti obyčejným komisionářem, nýbrž zasílatelem, jenž obdobně čl. 384 obch. z. stanoví si určitou cenu za provedení úkolu bez ohledu na svůj skutečný náklad.

Instrukce soudní.

I. Pojem a rozdělení.

Soudní instrukce jest souhrn zákonných norem o vnitřním zařízení a jednacím řádu veškerých soudních úřadů. Jednotlivé předpisy pro soudní instrukci byly vydány patentem ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z. a dělí se ve dvě části. První část pojednává o obsazení, řízení a dozoru nad soudními úřady, druhá obsahuje jednací řád soudů. Organisace soudů spočívá na nejv. kabinetním listě ze dne 31. prosince 1851 č. 4 ř. z. z r. 1852, kterým byly vyznačeny základní rysy organického zařízení soudů, dále na nař. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. o organisaci sborových soudů I. a II. stolice a na zák. ze dne 11. ledna 1868 č. 59 ř. z., kterým nařízeno bylo oddělení úřadů správních od soudů. Jak poznamenává vyhlašovací patent k jur. normě, sleduje tato ten účel, aby zásady soudnictví vytčené jmen. cís. pat. ze dne 31. prosince 1851 byly v souhlas uvedeny se vnitřním zařízením a jednacím řádem soudních úřadů. Soudní instrukce vztahuje se netoliko na soudní pravomoc civilní, nýbrž i na trestní, avšak jen potud, pokud se předpisy její dle své povahy k tomu hodí a pokud předpisy o řízení trestním neobsahují zvláštních ustanovení (čl. III. vyhl. pat.). Rovněž platí předpisy soudní instrukce i pro nejvyšší soud, pokud nejsou ve statutu pro tento soud vydaném ustanovení zvláštní (čl. IV. vyhl. pat.);

II. Osoby soudní.

Ku soudním osobám v širším smyslu slova náležejí soudcové, soudcovští úředníci pomocní, personál kancelářský a soudní sluhové; soudními osobami v užším smyslu jsou úředníci ustanovení ku samostatnému vykonávání soudcovských funkcí. K nim náležejí předsedové, místopředsedové, radové, okresní soudcové, dále tajemníci a příručí (adjunkti), kterým bylo uděleno hlasovací právo při soudech sborových (§ 1 zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z.). Kdo se chce státi soudcem, musí prokázati:

a) vlastnosti pro vstup do státní služby vůbec předepsané (viz § 1 soud. instr.),

b) bezúhonnou minulosť v ohledu mravním i politickém (§ 2),
c) tělesnou a duševní způsobilosť,
d) zletilosť (§ 5 soud. instr.),
e) způsobilosť zákonem předepsanou,
f) odbytí právnických studií a theoretických státních zkoušek nebo nabytí doktorátu a přiměřenou praksi, jakož i složení zkoušky soudcovské. Kandidáti stavu soudcovského musí se před zkouškou soudcovskou vykázati dvouletou soudní praksí (§ 152 zák. ze dne 16. září 1885 č. 136 ř. z.).

Žádný úředník ani sluha soudní nesmí svůj úřad zastávati, aniž by prvé složil služební přísahu. Přísahu musí skládati tito úředníci a sluhové netoliko při vstupu do státní služby, nýbrž i při každém povýšení (§ 32 soud. instr.). (Ohledně soudních přísedících viz čl. Přísedící soudní.)

III. Jmenování soudních osob.

Císař jmenuje předsedy nejvyššího soudu a předsedy senátů tohoto soudu, generálního prokuratora, generální advokáty a dvorní rady při nejvyšším soudě, předsedy a místopředsedy vrchních zemských soudů, vrchní státní zástupce, rady vrchního zemského soudu, předsedy, místopředsedy a rady vrchního zemského soudu při sborových soudech první instance. Ostatní osoby soudní jmenuje ministr spravedlnosti, vyjímajíc uvedené odchylky. Soudcové jsou ustanovováni císařem nebo v jeho jméně definitivně a na doživotí (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. čl. 5; § 5 zák. ze dne 11. června 1868 č. 59 ř. z).

Přijetí právních praktikantů přísluší předsedovi vrchního zemského soudu. Ohledně jmenování soudcovských úředníků má předseda soudu, jímž byl konkurs vypsán, vždy učiniti první návrh, jejž má, jeli to soud I. stolice, předložiti presidiu vrchního soudu. Jde-li o místo, jehož obsazení jest vyhraženo císaři, má presidium vrchního soudu návrh I. stolice se svým vlastním návrhem, nebo když konkurs byl vypsán vrchním soudem, svůj vlastní návrh na obsazení předložiti presidentu nejvyššího soudu, který připojiv své dobrozdání má jej odevzdati ministru spravedlnosti. Ohledně míst služebních, jichž obsazování přísluší ministru spravedlnosti, mají návrhy presidií sborových soudů I. stolice prostřednictvím presidií vrchních soudů a návrhy těchto posledních bezprostředně ministru spravedlnosti býti předloženy.

IV. Přeložení:

Soudce může proti své vůli býti na jiné místo přeložen vyjímajíc případ změny v organisaci soudů, toliko soudcovským rozhodnutím ve případech a formách zákonem ustanovených (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. čl. 6; viz též čl. »Řízení disciplinární«).

Též co se týká vystoupení ze služby platí všeobecné zákonné předpisy o služebním poměru státních úředníků. Zvláště pro vzdání se služby platí omezení, že toto nesmí býti přijato, když resignující úředník nebo sluha jest obviněn z činu trestními zákony zakázaného nebo z porušení povinnosti, jež by mohlo míti v zápětí propuštění ze služby. V tomto případě jest vyčkati výsledku vyšetřování a nechati dojíti ku disciplinárnímu nálezu. Jen tenkráte, když byl vysloven trest menší než propuštění, může vzdání se býti přijato. Dání soudce na odpočinek může proti jeho vůli — vyjímajíc případ změny soudní organisace — státi se toliko ve případech a formách zákonem ustanovených (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z.

čl. 6). Dotyčná specialní ustanovení obsahují §§ 50—55 zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z.

V. Povinnosti úřední.

Kromě všeobecných povinností úředníků státních (viz příslušný článek), náleží jmenovitě ku povinnostem soudcovských úředníků, aby svým chováním v úřadě i mimo úřad neobjevili se býti nehodnými úcty a důvěry, jichž povolání jejich vyžaduje.

VI. Úřadní výkony.

Při sborových soudech má president jednací kusy resp. práci přiměřeně rozdělovati, jemu přísluší vrchní dozor; zvláště má zkoušeti a vyřizovati stížnosti proti jednotlivým úředníkům podané (§ 60 soud. instr.). §§ 61, 62, 63 soud. instr. upravují úřední výkony soudcovských úředníků sborového soudu, §§ 64—66 kancelářského personálu, § 67 nařizuje, že má býti při sborových soudech jmenován ředitel kanceláře z počtu radů, jemuž přísluší dozor a kontrola nad úředními úkony kancelářského personálu. Okresní soudce má kromě přikázaných úředních úkonů vésti správu a dozor nade všemi soudcovskými pomocnými úředníky jemu podřízenými a kancelářským personálem, jakož i nad úkony jich.

VII. Dovolená.

Představení okresních soudů mohou uděliti svým podřízeným úředníkům a sluhům v jednom roce dovolenou na 14 dní, představení sborových soudů I. stolice svým podřízeným úředníkům dovolenou 4 týdnů a presidenti vrchních soudů a president nejvyšších soudů na 6 týdnů. Udělení dovolené do 4 týdnů okresnímu soudci přísluší presidentu sborového soudu I. stolice (výn. min. sprav. ze dne 3. listopadu 1868 č. 12.847). Presidia vrchních soudů jsou oprávněna představeným sborových soudů I. stolice a okresním soudcům uděliti dovolenou v jednom roce na 6 neděl, a dovolenou podřízených úředníků soudů I. stolice na tuto dobu prodloužiti. Povolení ku cestování do cizozemska udělují presidenti vrchního zemského soudu (výn. min. sprav. ze dne 7. června 1866 č. 6261 lit. *d*). Presidenti vrchních soudů mají žádati za dovolenou u ministra spravedlnosti; presidentu nejvyššího soudu udílí dovolenou císař. Veřejní úředníci a funkcionáři zvolení za poslance mají zákonnou dovolenou po dobu vykonávání svého mandátu (§ 8 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.), rovněž členové říšského soudu, jsou-li zároveň veřejnými úředníky a funkcionáři (§ 5 zák. ze dne 18. dubna 1869 č. 44 ř. z.). Dle zákona nastupuje osvobození od služebních povinností při povolání ku službě vojenské (§ 4 zák. ze dne 22. června 1878 č. 59 ř. z.). Naproti tomu jest třeba povolení dovolené ku vykonávání mandátu ve sněmu zemském (výn. min. sprav. ze dne 31. ledna 1863 č. 582).

VIII. Dohled k soudům (viz tento článek).

IX. Nová jurisdikční norma (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z) v celku trvá na posavadní soudní organisaci. Jako nové instituce zavedla toliko soudní kancelář (§ 16) a výkonné orgány (§ 17).

Intendance vojenská.

Intendance vojenská spravuje a kontroluje oekonomicko-administrativní službu ve vojště.

I. Organisace.

1. Vojenská intendance tvoří pro odbory jí příslušící zvláštní status konkretální pro vojsko, pro rakouskou a pro uherskou obranu zemskou;

v čele intendance jest odborný přednosta přidělený říšskému ministerstvu války, kterýž spravuje zároveň oekonomické oddělení tohoto ministerstva.

2. Pořad hodnostní: generální intendant, vojenský vrchní intendant, vojenský intendant a vojenský podintendant.

3. Doplnění vojenské intendance: Vojenskými podintendanty jmenováni bývají důstojníci vojenští (IX. třídou hodnostní počínaje), kteří absolvovali kurs intendanční; postup od vojenského intendanta do vyšších tříd hodnostních děje se povýšením. Větší potřeba vojenských úředníků intendančních při mobilisaci kryje se návštěvníky kursu intendančního, a kromě toho dle možnosti též vojenskými úředníky intendančními ve výslužbě. V míru zastává službu intendanční 213 úředníků intendančních ve vojště, 42 v zemské obraně rakouské a 44 v uherské obraně zemské.

II. Obor působnosti.

Intendanci vojenské přísluší:

1. hospodářská správa peněz všech sborů a ústavů, správa hospodářská přírodnin, potravin, nářadí stolního, oděvárny, výzbroje, vojenského náčiní polního a potřeb jízdeckých, přebytu i s příslušným zařízením a potřeb pro nemocnice, pak

2. řízení veškeré služby správní při pokladnách vojenských, při vojenských zásobárnách a vojenských skladištích ložních, vojenských lékárnách, vojenských ústavech zdravotních, při vojenských oděvárnách, vojenských invalidovnách, samostatných přepravnách vojenských a vojenských věznicích. Administrační kontrola intendancí záleží v revisi stavu pokladen a zásob materialu všech sborů a ústavů vojenských v jich okresu se nalezajících.

III. Vojenskou službu intendanční obstarává:

1. v říšském ministerstvu války sekce oekonomická, odborné oddělení účetní a v mobilisaci kromě toho ještě válečné oddělení účetní;

2. v rakouském ministerstvu obrany zemské oekonomický odbor zeměbranecký, který spravován jest úředníky intendančními;

3. v uherském ministerstvu obrany zemské totéž oddělení;

4. při sborovém velitelství intendance sborová; při vojenském velitelství v Zadru a při každém velitelství vojenském, jež v mobilisaci vstoupí na místo velitelství sborového, intendance velitelství; při pěším sborovém velitelství divisním intendance divisní. Přednosta intendanční jako referent velitelství sborového obstarává všechny záležitosti administrační, jež vyhraženy jsou tomuto velitelství a jež nenáležejí ve vlastní obor působnosti intendance; on jest též povinen veliteli sborovému přednášeti všechny důležité záležitosti svého úředního oboru jmenovitě záležitosti, jež týkají se hotovosti sborů k boji, a pak válečné hotovosti ústavů vojenských.

IV. Ve případě mobilisace přidají se k obstarávání vojenské služby intendanční armádnímu vrchnímu a každému armádnímu velitelství úředníci intendanční, každému armádnímu generálnímu velitelství armádní generální velitelství intendanční, velitelství pevnostnímu pevnostní intendance. Přednostou armádního generálního velitelství intendančního jest generální (vojenský vrchní) intendant, intendance pevnostní pak vojenský intendant. Intendance armádního generálního velitelství jest orgánem poslednějšího. V obor působnosti intendance pevnostní náležejí všechny sbory a ústavy posádky pevnostní. Vlastní působnost úřední předností intendančních týká se kontroly účetní, služby likvidační a poukazování peněz

s touto spojených; ve všech ostatních záležitostech jsou výhradně jen referenty svých velitelů.

Intercalare zove se doba od uprázdnění obročí až do opětovného jeho obsazení. Jedná se zde o správu obročí po dobu tohoto uprázdnění, jakož i o užití a zúčtování výtěžků za tuto dobu.

I. Správa.

Jakmile uprázdněno bylo obročí (viz čl. »Obročí«), musí pro ně býti ustanoven ihned správce (prozatimní). Při uprázdnění biskupství volí kapitula, která vede po čas uprázdnění správu diecése, pro vykonávání práv biskupských vikáře. Prelátství řádová bývají spravována podle stanov dotyčného řádu zpravidla priorem jmenem konventu. Při jednoduchých obročích není obyčejně třeba žádné formální správy. Pro obročí duchovních správců ustanovuje biskup administratora. V Rakousku dosazuje obyčejně, bylo-li obročí nějaké uprázdněno smrtí držitele, děkan (vikář) ihned administratora, který prozatimně úřaduje až ku svému potvrzení, po případě až ku dosazení jiného administratora. Toto dosazení předloží se také zemskému úřadu ku potvrzení jmenem náboženského fondu. Pro správu duchovních záležitostí může býti dosazen »duchovní správce« a pro správu důchodů »hospodář« »oeconomus«; z praktických důvodů přenáší se však obojí úřad na jednu osobu. Správce může vykonávati vůbec všechna práva a povinnosti, jež náležejí beneficiátovi, nesmí toliko příjem z obročí po čas svého úřadu pokládati za svůj, nýbrž musí z něho počet klásti (bližší pod č. II.), a ve příčině své výživy odkázán jest na slušné upravené § 5 zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z. viz čl. »Congrua«.

II. Důchody.

Na výnos obročí po dobu jeho neobsazení měl dle dekretalií nárok z části kostel dotyčného beneficia, z části nástupce v toto obročí. Podle novějšího práva církevního měl výnos ten plynouti do papežské komory; tyto předpisy papežů 16. století nebyly však mimo Italii zachovávány, nýbrž přednost dávána byla právem partikulárním a obyčejovým buď beneficiu neb jeho kostelu, anebo kostelu biskupskému nebo též určitým fondům. V Rakousku plyne následkem dv. d. ze dne 28. října 1783 výnos ten vesměs do náboženského fondu. To bylo stvrzeno též § 59 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z., při čemž zároveň zrušeny byly výjimky ve prospěch jednotlivých světských korporací (kapitol), aniž by tím dotknuty byly zvláštní poměry spočívající na ustanoveních nadačních (roz. ze dne 8. února 1882 sb. »Budwinski« č. 1293). § 59 cit. zák. byla též zrušena posavádní volnosť obročí v době mezitimní při mensa communis zakládající se na dv. d. ze dne 8. února 1771 (nál. spr. s. dv. ze dne 6. prosince 1882 »Budwinski« č. 1581).

III. Za příčinou zjištění důchodů náležejících náboženskému fondu povinen jest správce po uplynutí svého úřadu, t. j. po opětném obsazení obročí, podati především roční účet o všech příjmech a vydáních týkajících se beneficia jako takového, které se udály během »církevního« roku, do kterého spadá mezitimní správa. Tento t. zv. církevní rok není všude stejný; v Dolních a Horních Rakousích, Solnohradech, Korutanech, Štýrsku, Tyrolích a Vorarlberku trvá od 24. dubna roku jednoho až do 23. dubna incl. roku následujícího; odchylná a velmi spletitá ustanovení v tomto směru platí pro Čechy, Moravu a Slezsko. Mezitimní správa může však trvati též déle, než po dobu jednoho roku církevního, ku př. od ledna

až do června roku občanského; v tomto případě musí se podati účet z obou roků církevních, do nichž doba ta padá, vyjímaje případ, že výtěžek druhého roku církevního jest roveň výtěžku roku prvého. Co v tomto účetním období vydal a přijal předchůdce pro beneficium, musí sobě správce vypsati z jeho úředních zápisů; nedostává-li se takových důkazů, zastupován jest předchůdce úřadem pozůstalostním; výkaz účtů ze správy mezitimní povinen jest správce sám vésti a ohledně zbývající doby, po kterou již nástupce beneficium spravuje, musí od tohoto účet žádati. Čistý výnos po srážce všech výloh rozdělí se pak mezi 3 podílníky: předchůdce, náboženský fond a nástupce v beneficium pro rata temporis, t. j. podle počtu dní, který na každého z nich v roku církevním připadá. Na základě tohoto ročního účtu nebo protokolu o separaci plodů zřizuje se pak (na př. v Čechách také po předchozím zkoumání účtu toho v účetní kanceláři místodržitelství) vlastní účet interkalární, jenž není ničím jiným, nežli zúčtováním mezi správcem a náboženským fondem, pro který tento obročí spravoval a na kterém může také žádati náhradu škody. V tomto účtu uvedeny jsou ve příjmech mimo výnos obročí spadající do doby mezitimní též důchody nadační a štolní, ve vydáních pak plat náležející správci, a nepřevyšuje-li tento 30 zl. měsíčně, též odměna v diecesi obvyklá za persolvování mší nadačních (§ 16 vyk. nař. ku zák. ze dne 19. dubna 1885). Přebytek odvede se úřadu bernímu; byly-li však příjmy menší než vydání, dlužno žádati za doplnění z fondu náboženského prostřednictvím ordinariátu. Nároky náboženského fondu na náhradu škody proti správci náležejí před soudy a nikoli před úřady správní (nál. spr. s. dv. ze dne 2. ledna 1880 »Budwinski« c. 658). Pro obtíže, jaké často s vypočtením skutečného hospodářského výnosu spojeny bývají, dovoluje se často počítati pouze s jednoduchým výnosem katastrálním, a také v poradě zástupců české církevní provincie dne 17. května 1894 v Praze konané bylo navrženo, aby se tak vůbec dálo.

Interusurium.

Zaplatí-li se věřiteli pohledávka nezúročitelná neb taková, jejíž úroky nedosahují obvyklé míry úrokové, před svou dospělostí, získá on tímto předčasným placením tak zv. interusurium (discont, sconto, rabatt). Jest otázkou, zda v jednotlivém případě oprávněn jest dlužník žádati za náhradu tohoto zisku. Jelikož podle ustanovení občanského a obchodního zákona nemůže věřitel přinucen býti k tomu, aby přijal předčasné placení, nezabývá se zákon vůbec interusuriem, takže nebyla-li náhrada tato umluvena, nelze ji také žádati. Jedině konkursní řád jedná v § 20, poslední větě, o náhradě interusuria. Kompensuje-li totiž věřitel konkursní podstaty svou nedospělou, nezúročitelnou pohledávku s pohledávkou, kterou má podstata proti němu, musí si nechati odečísti zákonné úroky za předčasné zapravení své pohledávky. Zde rozřešena jest též otázka v římském právu velmi sporná, jak má se náhrada interusuria počítati. Konkursní řád přijal totiž tak zv. methodu Carpzovovu, dle kteréž se věřiteli odečtou zákonné úroky za mezičasí. Pro tento výpočet platí vzorec (pohledávka $= p$, míra úroková $= u$, čas $= t$, interusurium $= i$): $i = \frac{put}{100}$. Nesprávnost tohoto počtu jest patrna: neboť je-li na př. $u = 5$, $t = 20$, pak rovná se interusurium kapitálu. Mathematicky správná jest methoda Leibnitzova, dle které přísluší věřiteli ten obnos, jenž s připočtením úroků z úroků činí v den splatnosti

pohledávku. Vzorec jest pak tento $i = p - \frac{p}{(1 + \frac{u}{100})}$. Tak zv. methoda Hoffmannova spočívá na téže zásadě, nepřihlíží však k úrokům z úroků, nýbrž toliko k úrokům. Vzorec jest tento: $i = \frac{ptu}{ut + 100}$. Obyčejně užívá se této poslední methody, ku př. jedná-li se o to, co má nahraditi věřitel dlužníkovi, který omylem předčasně svůj závazek splnil (§ 1431 o. o. z.).

Intervence ve sporu.

I. Pojem.

Intervence jest samostatné účastenství osoby třetí, jež není ani žalobcem ani žalovaným, ve sporu.

II. Případy.

Rakouské zákonodárství nezná všeobecného práva intervenčního. Věta často pronášená, že kdo má právní zájem na výsledku cizího sporu právního, může se v témž súčastniti — postrádá zákonného základu.

Naše zákony stanovily toliko pro určité případy právo intervence.

1. Správa čili evikce. V tom směru obsahuje jediné ustanovení § 931 (s § 922) o. o. z. Podmínkou práva intervenčního tu jest oznámení sporu.

Oprávněn k intervenci jest auktor, proti němuž rozsudek ve sporu evikčním vynesený, bylo-li oznámení sporu vykonáno, působí. Analogicky pak vztaženo toto právo intervenční na celou řadu případů povinnosti postižní; k intervenci jest tu oprávněn eventuelní postižník (§ 317 s. ř.; 418 záp. hal. s. ř.). V praksi ve všech těchto případech setkáváme se se zastoupením. Sem náleží též případ intervence § 15 zák. ze dne 12. července 1872, č. 112 ř. z., dle něhož soudcovský úředník v syndikátním sporu může intervenovati na straně žalovaného státu.

2. Intervencí jest dále vstoupení obhájce manželského svazku v rozepři o rozloučení manželství (§ 115 o. o. z.). Defensor matrimonii jest zástupcem intervenujícího státu a vstupuje jako takový po bok žalovaného manžela. On jest povolán hájiti zájem státu na trvání a integritě manželství, v čemž spočívá důvod tohoto intervenčního práva.

3. Další případ intervence stanoví § 229 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.; opatrovník fideikomisu má totiž společně s ostatními čekanci míti účasť ve všech sporech, jež se týkají kmenového jmění fideikomisního; neboť v procesu fideikomisním působí rozsudek i proti budoucím generacím.

Případy intervence pod č. 2. a 3. vytčené nebyly nikdy jako takové uznány ani označovány.

4. Čl. 194 obch. z. ustanovuje o kommanditní společnosti na akcie: »Dohledací rada jest zmocněna vésti proti společníkům osobně zavázaným rozepře, na kterých se valná hromada usnese. Každý kommanditista jest oprávněn jako intervenient na vlastní útraty v proces vstoupiti« — a čl. 195: »Jestliže všichni kommanditisté ve společném zájmu chtějí vystoupiti proti společníkům osobně zavázaným, nebo mají-li vésti spor proti členům dohledací rady, zastupují je zmocněnci na valné hromadě zvolení. Každý kommanditista jest oprávněn jako intervenient na vlastní útraty do sporu vstoupiti.«

5. Čl. 226 obch. z. rozšířil předpisy čl. 194 a 195 obch. z. též na případy, kde se jedná o vedení sporů proti členům představenstva nebo dohledací rady společností akciových.

6. § 25 zák. o společenstvech výdělkových a hospodářských ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z. obsahuje předpis podobný ustanovením čl. 194, 195 a 226 obch. z.: »Dohledací rada jest zmocněna vésti proti členům představenstva spory, na nichž se valná hromada usnese. Ve sporu proti členům dohledací rady zastupuje společenstvo zmocněnec na valné hromadě zvolený. Každý společník jest oprávněn jako intervenient do sporu na své útraty vstoupiti.«

7. § 9 zák. o společném zastoupení práv držitelů dílčích dlužních úpisů majiteli svědčících nebo rubopisem převoditelných ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. ustanovuje: »V záležitostech týkajících se společných práv majitelů partialních dlužních úpisů nemohou jednotliví majitelové svá práva samostatně ku platnosti přivésti. Jest jim však volno, vstoupiti na svoje útraty jako intervenienti do sporu, jejž vede společný kurator.«

8. Totéž platí o majitelích zástavních listů podle § 3 zák. ze dne 24. dubna 1874, č. 48 ř. z.

Také v případech vytčených pod č. 4—8 jest intervence účastenstvím osoby třetí, poněvadž spornou stranou jest dotyčná veškerosť, rozsudek zní přímo v její prospěch nebo neprospěch a teprve prostředečně týká se více nebo méně jednotlivého kommanditisty, akcionáře, společníka, držitele dílčích dlužních úpisů nebo zástavních listů.

III. Pravidla, jimiž intervence se řídí a jednotlivé podrobnosti dlužno čerpati jednak ze zásad o intervenci platících, jednak z civilního práva procesného. Pravidel §§ 58—61 s. ř., 49—51 záp. hal. s. ř. při intervenci užiti nelze. Pro státní intervenci ve sporech manželských se ustálily některé zvláštní normy. Intervence přichází k místu a počíná soudním prohlášením osoby, že v určitém procesu se jako intervenient zúčastní, při čemž ovšem musí prokázati a osvědčiti intervenční zájem. V intervenčním prohlášení tudíž dlužno udati strany, dále předmět sporu, udati a prokázati zájem na výsledku sporu, což ovšem jest omezeno na určité případy, a konečně projeviti úmysl zúčastniti se rozepře. Prohlášení intervenční jest učiniti soudci; k němu pojí se žádosť, aby soudce intervenci připustil. Jelikož však směřuje proti oběma stranám, má v písemném řízení se státi podáním žádosti ve trojím stejnopise, ve protokolárním řízení rovněž písemně nebo též protokolárním prohlášením při stání ustanoveném ku projednávání sporné věci, v řízení bagatelním pak ústním prohlášením před soudcem bagatelním. Žádosť dotyčná má se podati u soudu procesného, kterýž buď ji a limine odmítne aneb doručí oběma sporným stranám a výměrem ustanoví o ní stání; proti výměru tomu připouští se stížnosť. Obě strany mohou petitu této žádosti se podrobiti nebo jemu odporovati, avšak strana, jež intervenientu spor oznámila, proti intervenci již brániti se nemůže.

Vyskytne-li se při stání odpor proti intervenci, nastane spor incidenční, kterýž však hlavní proces nestaví, a proto dlužno toho, jenž o intervenci se uchází, k účastenství ve sporu prozatím připustiti. O mezisporu tomto pak rozhodne se výměrem, jenž bude zníti odmítavě, nedostává-li se podmínek práva intervenčního, tedy, byl-li tvrzen zájem, jenž dle platného práva k intervenci neoprávňuje, nebo nebyla-li dotyčná fakta prokázána nebo není-li tu základu právního totiž reflexního účinkování rozsudku; proti výměru se stížnosť připouští, vyjímajíc případ připuštění intervence v řízení bagatelním.

Žádosť za povolení intervence lze podati teprve, když spor byl zahájen nebo současně s jeho zahájením; může však býti podána též během procesu a v každém stadiu jeho. Intervenient přejímá proces v tom stavu, v jakém se tento nalezá v době početí intervence. Práva intervenientova jsou táž jako práva společníka při materielním společenství v rozepři, ovšem s tím rozdílem, že intervenient není stranou; rovněž formy obou jsou tytéž. V písemném řízení musí intervenient podati svoje samostatná prohlášení v doplňovacích spisech sporných, pokud nebyla pojata ve sporné spisy strany samé. Byly-li připuštěny společné spisy sporné, musí se též intervenient při zřízení jich zúčastniti a je spolupodepsati. V ústním řízení a ve sporech stručných mají se prohlášení intervenční pojati v protokol podobně jako prohlášení stran. Lhůty pro stranu ustanovené platí též pro intervenienta; jedná-li on v ustanovené lhůtě, napraví tím omeškání strany. Též může intervenient sám pro sebe podati žádosť za udělení lhůty a tím způsobiti prodloužení lhůty, jež také pro stranu platiti má. Stání ku projednávání věci ustanovené platí též pro činnost intervenční; intervenient může z důvodů jeho se týkajících způsobiti odročení jeho. In formali platí pro intervenienta totéž, co pro stranu; tedy ku př. v určitých případech nucené zastoupení advokátem. Vůbec plynou nejdůležitější pravidla o procesné činnosti intervenientově ze zásady, že intervenient nejsa stranou účastní se ve vedení sporu.

Co se týká útrat, má intervenient vítěznému odpůrci nahraditi výlohy, jež sám způsobil; tuto povinnosť náhradní dlužno v rozsudku vysloviti. Rovněž má odpůrce ve sporu podlehší nahraditi intervenientovi náklady účelně podniknuté, což rovněž má býti v rozsudku vysloveno. Rozumí se ovšem, že nemusí intervenient hraditi výlohy, jež má nahraditi strana, a naopak; neboť každý vede proces sám pro sebe. Jestliže strana se vedení procesu nesúčastnila, nýbrž proces vedl toliko intervenient sám, nese on též v případě podlehnutí veškeré útraty. Nelze-li účastenství strany a intervenienta ve vedení procesu vymeziti, hradí útraty každý z polovice.

Sporna jest otázka, zda-li intervenientovi též přísluší právo samostatně vésti na základě rozsudku exekuci. Nezbývá nic jiného, než in concreto ponechati rozhodnutí volnému uvážení soudcovu; intervenientova žádosť za exekuci by musela býti dostatečně odůvodněna. Rovněž nesnadno jest rozhodnouti otázku přísahy. Aspoň částečného rozřešení dotyčných otázek dle platného práva lze docíliti, pošine-li se v popředí průvodní funkce přísahy. Dle toho by platily tyto zásady: Intervenient může ukládati procesnému odpůrci přísahu o tvrzeních svých a výpovědích strany; při tom jest lhostejno, zda vede spor sám či společně se stranou. Odpůrce může jemu přísahy o jeho tvrzeních vrátiti — a pak ji může tento složiti jako přísahu vědění. Deferuje-li odpůrce intervenční straně přísahu, může ji intervenient vrátiti, jestliže však strana ji přijme, má přijetí jakožto věci příznivější přednosť. Deferuje-li odpůrce přísahu intervenientovi — odpůrci jest volno deferovati ji tomu či onomu —, může ji tento s doložkou dle svého »vědomí a upamatování« vykonati. Nejvíce obtíží však působí otázka, zda-li intervenient může přijmouti a sám vykonati přísahu straně uloženou nebo vrácenou? K otázce této dlužno přisvědčiti s tím omezením, že přísahy straně uložené může intervenient složiti, avšak bez doložky vědění a upamatování. Rovněž může však intervenční strana přísahy intervenientovi deferované vykonati jako přísahy vědění. Intervenient může

tudíž vůbec vykonati jen přísahy vědění (iuramenta scientiae), leč že by odpůrce přísahu výslovně jemu deferoval. Z pravidla má intervenient vždy přísahu, již má složiti, nastoupiti, nikoli však strana s jmenováním toho, jenž přísahu vykoná. Doplňovací přísahu může intervenient s účinkem složiti, jelikož ona jest toliko průvodním prostředkem soudce přesvědčujícím a vykonává se bez doložky. Přísahu oceňovací intervenient vykonati nemůže, jelikož straně samé přísluší, vlastní interesse přísežně oceniti resp. obnos pohledávky odpřisáhnouti. Sporna jest konečně otázka, zda intervenient může zároveň býti svědkem. Důvody lze uvésti pro i proti, avšak s praktického stanoviska dlužno se asi rozhodnouti pro nepřípustnosť spojení obou těchto funkcí, jelikož by z něho vzešly četné konflikty.

IV. Nový soudní řád.

Dle tohoto má platiti všeobecné právo intervenční. § 17 praví: »Kdo má právní zájem v tom, aby ve sporu jedna ze stran zvítězila, může v této právní rozepři k ní se připojiti«. Dodatek, že k takovému přidružení se jsou dále oprávněni všichni, jimž zákonné předpisy právo k intervenci udělují, (§ 17, 2 odst.) vztahuje se na případy intervence shora odst. I. č. 4—8 uvedené. Intervenient nemá ve sporu samostatného postavení. Jeho procesné úkony jsou pro hlavní stranu právně účinny jen potud, pokud neodporují jejím vlastním úkonům procesným (§ 19). — Jenom když rozsudek v tomto procesu dle povahy právního poměru nebo podle zákonného předpisu má právní účinky i na právní poměr mezi intervenientem a odpůrcem hlavní strany, přísluší intervenientovi postavení společníka ve sporu (§ 20).

V ohledu formálním dlužno poznamenati, že intervence se připouští v každém stadiu rozepře až do jejího právoplatného rozhodnutí. Každá strana může dáti návrh na odmítnutí intervenienta; o tomto návrhu bude pak po ústním jednání mezi navrhovatelem a intervenientem rozhodnuto nálezem. Nový soudní řád však nepřijal ustanovení, že litis denunciant již se nemůže proti intervenci brániti. Spor incidenční vzešlý popřením práva intervenčního hlavní řízení nestaví. Intervenient se prozatímně ku hlavnímu procesu připustí a smí procesní úkony předsebráti. Rozhodnutí, jímž se intervence prohlašuje za přípustnou, nemůže zvláštním právním prostředkem býti vzato v odpor (§ 18). Intervenient jest oprávněn podporovati stranu, na jejímž vítězství má právní zájem (hlavní strany), k platnosti přiváděti prostředky útočné a obranné, důkazy nabízeti a jiné podobné procesné úkony předsebráti — s omezením § 19. Svolí-li obě sporné strany, může intervenient také na místě toho, k němuž se přidružil, ve spor jako strana vstoupiti (§ 19). Předpis tento není zcela vhodný, jelikož intervenientu nemůže býti zabráněno, aby, nečiní-li ničeho hlavní strana sama, spor sám vedl, při čemž strana stranou zůstává a poněvadž toto právo intervenientovo nesmí se činiti odvislým od svolení odpůrcova. Samo sebou se rozumí, že intervenient musí převzíti spor ve stavu, v jakém se tento nalezá v době jeho přistoupení (§ 19, 1 věta).

Přese všechen protest vědy přijal nový zákon výraz »hlavní intervence«, jehož návrh neznal. § 16 ustanovuje totiž: »Kdo vystoupí s výhradnými nebo částečnými nároky na věc nebo právo, o něž se vede spor mezi jinými osobami, může až do právoplatného rozhodnutí této právní rozepře obě strany společně žalovati (hlavní intervence)«. O nějakém vlivu na původní proces se tu ničeho nestanoví.

Intervence v právu směnečném (Honorace).

I. Čestné přijetí.

Čestné přijetí směnky záleží v tom, že třetí osoba (třebas i trassát, avšak nikoli v úmyslu vyhověti příkazu vydavatelovu), závazek postižníka na se béře tím, že směnku, jejíž přijetí trassát odepřel, anebo jejížto příjemce nebo vydatel (při vlastní směnce) stal se nejistým, podpisem svým opatří. Jen, kdo směnku takto přijal, sluje čestným příjemcem (také intervenientem, honorantem), onen pak, v jehož prospěch tak učinil, poctěným (honorátem). Účelem čestného přijetí jest zameziti nebo aspoň zkrátiti regres; čestný příjemce vstupuje mezi honoráta a jeho nástupce a slibuje těmto, že se zaručuje za zaplacení směnky honorátem pro ten případ, že by se směnka stala nuznou t. j. že by nebyla přijata, nebo že by příjemce nebo vydatel vlastní směnky stal se nejistým (čl. 29, 98 sm. ř.) a protest proto učiněn byl. Byla-li tedy směnka pro česť přijata, byla tím majiteli směnky a ostatním nástupcům honorátovým poskytnuta garancie za zaplacení dluhu směnečného a nepřísluší jim tudíž postih ku zjištění; tento může býti toliko honorátem a jeho předchůdci ku platnosti přiveden (čl. 61 sm. ř.).

Ani čestnému příjemci nepřiznává zákon práva žádati zjištění na honorátovi, jelikož jest právě účelem čestného přijetí, aby honorát byl osvobozen od povinnosti zjišťovací. Čestné přijetí může se státi vždy toliko ve prospěch některého postižníka t. j. buď vydatele nebo indossovatele směnky, poněvadž jen tito jsou povinni dáti jistotu. Čestný příjemce přejímá závazek honorátův; z toho následuje, že čestné přijetí se nepřipouští se strany osoby směnečně již zavázané tomu, v jehož prospěch přijetí státi se má; nemůže tudíž ani vydatel ani indossovatel akceptovati pro česť některého pozdějšího indossovatele.

Jako čestný akceptant může intervenovati netoliko podpůrný adresát ve směnce jmenovaný, nýbrž i kterákoli osoba jiná, mající passivní spůsobilosť směnečnou (čl. 56 a 57 sm. ř.) a sice:

1. osoba cizí (t. zv. čestné přijetí ve vlastním smyslu),
2. indossovatel ve prospěch některého ze svých předchůdců,
3. majitel směnky sám a konečně i
4. trassát, nemá-li při tom úmysl vyhověti příkazu vydatelovu.

Čestné přijetí osoby, jež na směnce jako podpůrná adresa jmenována není, nemusí majitel připustiti (čl. 57 sm. ř.). Avšak i podpůrné adrese má majitel směnku za účelem připojení čestného akceptu presentovati jen tenkráte, když chce vykonati regres ku zjištění pro nepřijetí směnky trassátem nebo pro nejistotu akceptantovu. V prvním případě má žádati čestné přijetí toliko od podpůrné adresy znějící na místo platební (čl. 56 sm. ř.), v druhém však ode všech podpůrných adres na směnce naznačených (čl. 29 sm. ř.) prvé, než může býti vykonán regres zjišťovací proti předchůdcům.

Mezi více podpůrnými adresami přísluší přednosť té, jejímž placením nejvíce zavázaných se osvobodí, tudíž té, jež honoruje ve prospěch dřívějšího předchůdce (čl. 56 sm. ř.).

Podmínky čestného přijetí jsou:

1. Nepřijetí resp. odepření zjištění musí se prokázati písemně protestem.
2. Honorant musí býti způsobilým ku směnkám.
3. Čestné přijetí musí se státi písemně na směnce; prohlášení podpůrného adresáta ve protest pojaté, že směnky pro česť adresantovu chce

zaplatiti, by ho směnečně nezavazovalo (roz. ze dne 27. března 1856, č. 2630, časop. »Ger. Zeit.« r. 1856 č. 93).

4. Jde-li o čestné přijetí podpůrným adresátem, stačí pouhý podpis jeho na směnce; jde-li však o čestné přijetí osoby jiné, musí to v akceptu býti vyznačeno.

5. Čestnému přijetí nesmí býti připojeno omezení, zvláště se nepřipouští omezení pouze na menší sumu.

6. Osoba honorátova má býti jmenována, avšak nestalo-li se tak, není čestný akcept proto ještě neplatný, nýbrž za honoráta se pak pokládá vydatel směnky (čl. 59 sm. ř.).

Čestný příjemce musí si protest pro nepřijetí, resp. protest pojišťovací (viz čl. »Protest«) proti náhradě útrat dáti vydati a v dodatku k němu čestné přijetí poznamenati; dále má honoráta zaslav mu protest zpraviti o intervenci (čl. 58 sm. ř.). Tím se poskytuje honorátovi možnost vykonati regres proti svým předchůdcům. Tuto zprávu i s protestem má čestný příjemce dáti na poštu během dvou dnů ode dne, kdy protest byl učiněn; neučiní-li tak, jest práv ze škody z toho vzešlé.*

Přijetím přejímá čestný akceptant závazek honorátův a jest tudíž všem nástupcům honorátovým směnečně zavázán (čl. 60 sm. ř.). Tento závazek jest však toliko výminečný; pomíjí, nebyla-li směnka čestnému příjemci nejdéle druhého dne všedního po dnu splatnosti ku placení presentována. Čestný příjemce, na jehož placení nedošlo, poněvadž směnečník (trassát), nebo některý jiný intervenient zaplatil, jest oprávněn žádati od platícího provisi $1/3$ procenta (čl. 65 sm. ř.).

Čestné přijetí dopouštějí též směnky vlastní. I tyto však musí, dříve než postih ku zjištění pro nejistotu vydatelovu může býti vykonán, býti předloženy podpůrným adresátům ve směnce jmenovaným ku čestnému přijetí (čl. 98 č. 4 a čl. 29 sm. ř.).

II. Čestné placení.

Čestné placení jest zaplacení směnky za některého postižníka, kteréž však neučinil trassát nebo vydatel vlastní směnky, aniž některý indossovatel na základě povinnosti postižní. Zaplatila-li osoba, jež směnku podepsala jako rukojmě a plátce, nelze to pokládati za čestné placení (roz. ze dne 31. října 1882 č. 12.528). Ten, kdo čestné placení poskytl, sluje čestným plátcem (též honorantem, intervenientem) a ten, v jehož prospěch platil, poctěným (honorátem). Podobně jako při čestném přijetí osvobozují se i tu veškeří nástupci honorátovi od povinnosti regresní. Čestné placení má místo jen tenkráte, nezaplatil-li směnečník (trassát, vydatel při vlastních směnkách) a bylo-li to protestem v čas učiněným prokázáno.

Majitel směnky, jež směnečníkem vyplacena nebyla, jest povinen, jsou-li ve směnce nebo kopii na místo platební znějící podpůrné adresy nebo čestný akcept, směnku nejdéle druhého dne všedního po dnu splatnosti předložiti všem podpůrným adresám a čestnému příjemci ku placení a v protestu pro nezaplacení nebo v dodatku k němu dáti poznamenati výsledek presentace. Neučiní-li tak, ztrácí postih proti adresantovi nebo honorátovi a jeho nástupcům (čl. 62 sm. ř.).

Ve formě čestného placení může však platiti také jiná osoba a sice indossovatel ve prospěch některého předchůdce, domiciliat, směnečník (ač-li neakceptoval a neplatí na základě příkazu vydatelova ve směnce, nýbrž platí-li teprve po učiněném protestu) a konečně kdokoli jiný, jenž ve

směnce není jmenován. Majitel směnky nesmí pod ztrátou regresního práva proti nástupcům honorátovým čestné placení od takového intervenienta zamítnouti (čl. 62 sm. ř.). Nabízí-li se více osob ku čestnému zaplacení, náleží přednost tomu, jehož zaplacením se nejvíce směnečně zavázaných osvobodí, t. j. tomu, jenž intervenoval ve prospěch dřívějšího předchůdce (čl. 64 sm. ř.). Zástupce (intervenient), jenž platí, ačkoli jest zřejmo ze směnky nebo z protestu, že někdo jiný, jemuž by dle toho přednost dáti musel, byl ochoten směnku vyplatiti, nemá žádného postihu proti těm indossovatelům, kteří by zaplacením této jiné osoby byli osvobozeni. Čestnému plátci musí směnka a protest pro nezaplacení proti zapravení útrat býti vydány. On vstupuje čestným placením v práva majitelova proti honorátovi, jeho předchůdcům a akceptantovi, resp. vydateli vlastní směnky (čl. 63 a 98 č. 7 sm. ř.). I po zažalování směnky se připouští čestné placení, jež opravňuje plátce k dalšímu vedení exekuce (roz. ze dne 12. května 1857 č. 4444).

Inventář pozůstalostní.

Inventář pozůstalostní jest soudní nebo notářský popis a odhad veškerého movitého i nemovitého jmění, v jehož držení se zůstavitel v čas své smrti nalezal. Inventář skládá se ze dvou hlavních částí: Seznamu aktiv a seznamu passiv (§§ 93, 97, 105 říz. nesp.). Srovnání těchto částí podává buď čistou pozůstalost nebo předlužení.

I. Případy zřízení.

Inventář zřizuje se:

1. ku žádosti strany,

a) přihlásí-li se tato k dědictví podmínečně (§ 802 o. o. z.); dědic bezvýminečně se přihlásivší nemůže za zřízení inventáře žádati (roz. ze dne 28. března 1888 sb. »Gl. U.« č. 12.121);

b) žádá-li za to dědic nepominutelný (§ 804 o. o. z.);

c) když sobě věřitel pozůstalostní, odkazovník nebo dědic nepominutelný oddělení jmění pozůstalostního od jmění dědicova vymůže (§ 812 o. o. z.);

2. z úřední povinnosti,

a) je-li dědic nebo jeho pobyt neznám, když jest pod mocí poručenskou neb opatrovnickou, aneb když se pro něho zřídí ku projednání pozůstalosti opatrovník, aneb když třebas jen u jednoho z dědiců poměry tohoto rázu se vyskytnou;

b) má-li dědictví nebo podíl dědický připadnouti chudým, nadaci, obci, církvi, veřejnému ústavu nebo státu;

c) když zůstavitel dědici za povinnost uložil dědictví nebo poměrnou část jeho třetím osobám zůstaviti;

d) při fideikomisech a lénech, pokud na jiného dědice přecházejí (§ 92 říz. nesp.) a konečně

e) byl-li zůstavitel držitelem duchovního obročí (§ 107 říz. nesp.).

II. Způsob zřízení.

Opatření ku zřízení inventáře potřebná učiní soud pozůstalostní, jenž za tím účelem jednoho neb ve případech zvláště důležitých dva zřízence vyšle resp. zřízení notáři svého obvodu uloží nebo soud, kde jmění, jež inventováno býti má, se nalezá, za výkon dožádá (§§ 93 a 94 říz. nesp.). Při menších pozůstalostech zřídí se inventář, pokud ho nutně třeba jest, současně s úmrtním sepsáním (§§ 96, 151 říz. nesp.). V takových případech může i představený obce inventuru předsevzíti (§ 13. instr. ze

dne 28. června 1850 č. 256 ř. z.). Soudní zřízenci, jež mají si vhodnými prostředky úplné vysvětlení o stavu jmění zjednati a své řízení pokud možná urychliti (§ 98 říz. nesp.), nechť přiberou k inventuře kromě potřebných znalců (§ 103 říz. nesp.) též dva svědky. Přítomnost účastníků není nutnou, však mají se dědicové, po případě opatrovník pozůstalosti, vykonavatel poslední vůle a oni věřitelové z úřední povinnosti pozvati, jimž oddělení dědictví od jmění dědicova povoleno bylo. Při lénech, fideikomisech a substitucích dlužno kromě bezprostředního nástupce přibrati též budoucí nejbližší dědice, zeměpanského lenního komisaře, kuratory fideikomisní nebo substituční a domnělé dědice zpupného jmění zůstavitelova, nebo jich zákonné zástupce (§ 95 tamtéž). Všechny tyto interessenty dlužno pod neplatností jednání k inventuře obeslati, vyjímaje případ, že jich přivzetí pro jich vzdálenost a nalehavost výkonu není možné. I obeslání dědice nepominutelného jest pod neplatností jednání nutné (roz. ze dne 4. prosince 1888 č. 13.910 sb. »Gl. U.« č. 12.466). Jednotlivé části jmění mají se dle rubrik uspořádati a na konci inventáře souhrny všech rubrik znovu uvésti a dohromady sečísti (§ 97 říz. nesp.). Inventář, který mají podepsati soudní zřízenci, znalci, svědci a přítomní účastníci, odevzdá se se všemi přílohami soudu (§ 109 říz. nesp.). Bylo-li o jmění pozůstalostním zřízeno několik inventářů, má soud pozůstalostní tyto dílčí inventáře spojiti v jediný hlavní inventář, který pak veškeré jmění pozůstavitelovo obsahuje (§ 110 říz. nesp.). Byl-li zůstavitel s osobou třetí v poměru společenství statků, jest se tím při sdělávání inventáře říditi (§ 1177, 1178, 1233, 1235 o. o. z.); je-li existence a objem jeho sporný, jest použiti cesty právní (roz. ze dne 16. října 1866 č. 18.776 časop. »Not. Ztg.« č. 17 z r. 1868).

III. Předměty inventury.

1. Cenné papíry uvedeny buďtež dle svého druhu, čísel, dne vydání, míry úrokové, prozatím jen hodnotou nominální, s úroky až do dne smrti nevybranými (§ 99 říz. nesp.).

2. Při pohledávkách musí jméno dlužníka, datum dluhopisu a k tomu náležitých listin, míra úroková, hlavní dluh a úroky až do dne smrti splatné udány býti a zároveň poznamenáno, zda a jak kapitál je pojištěn. (§ 100 říz. nesp.). Sporné pohledávky buďtež rovněž pojaty do inventáře (roz. nejv. s. ze dne 13. listopadu 1885 č. 13.234, časop. »Not. Ztg.« r. 1887 č. 7.). S důchody, příjmy a jinými platy naloží se stejně jako s pohledávkami.

3. Svršky udejtež se buď dle druhu, počtu, míry a váhy, nebo budtež jednotlivě popsány a soudně odhadnuty, při čemž větší zásoby nebo sbírky věcí téhož druhu do zvláštních seznamů pojaty a tyto inventáři připojeny býti mohou (§ 101 říz. nesp.). Části kříže nebo reliquie nesmí býti ani odhadnuty ani prodány, aniž nekatolíkům zůstaveny (dv. dek. ze dne 25. listopadu 1826 č. 2234 3 sb. z).

4. Nemovitosti pojmou se vždy do inventáře, třeba by zůstaviteli nebyly ještě knihovně připsány; jich cena, pokud ku vyměření poplatku vyšetřena býti má, vyměří se dle předpisu zák. popl. (§ 56). (Viz čl. Hodnota poplatná.) Ohledně práv stran není vždy třeba odhadu soudního (§ 102), nýbrž stačí, když cena dle posledního odhadu, dle poslední smlouvy trhové aneb dle rejstříků daňových se určí a příslušné listiny k inventáři se připojí (102 říz. nesp.). Dále jest zjistiti, zda ku realitě fundus instructus náleží a které předměty obsahuje. Jak dědicové tak i ti, jimž přísluší díl

povinný, mají se zpraviti o předsevzetí odhadu (roz. ze dne 4. prosince 1888 č. 13.910, sb. »Gl. U. č. 12.466, § 784 o. o. z.).

5. Cizí věci, jež zůstavitel držel, neb takové věci, jež zůstavitelovi náležejí, v rukou osob třetích se však nacházejí, pojmou se rovněž do inventáře; v prvém případě se však jich cena ani neuvede ani nečítá, jestliže vlastnická práva osob třetích jsou zjevna; při tom budiž poznamenáno, kdo a z jakého důvodu k těmto věcem nárok činí. V případě druhém budiž udán pouze důvod, proč u třetí osoby se nalezají (§ 104 říz. nesp., §§ 328, 333 a 823 o. o. z.). Soud pozůstalostní rozhodne o tom, zda se věc v držení zůstavitelově nalezala (roz. nejv. s. ze dne 24. března 1885 č. 2744, sb. »Gl. U.« č. 10.489). Věci pozůstalostní, jež se v držení třetích osob nacházejí, nesmí jim příkazem soudu pozůstalostního býti odňaty (roz. nejv. s. ze dne 20. září 1887 č. 8289, sb. »Gl. U.« č. 11.748). Neuznají-li dědicové nároky osob třetích na předměty s udáním ceny dle § 104 říz. nesp. do inventáře zařaděné, pak dlužno nikoliv účastníky, nýbrž pouze osoby třetí na pořad práva odkázati (§ 2 odst. 2 říz. nesp) (roz. ze dne 23. září 1891 č. 11.556 časop. »Not. Ztg.« č. 47). Předmět darování na případ smrti nenáleží do pozůstalosti dárcovy a nepojme se tudíž do inventáře (roz. nejv. s. ze dne 27. července 1892 č. 8937, časop. »Not. Ztg.« č. 38). Obnos pojištěný nevpočte se do pozůstalosti, třebas pojistka zní na dědice zůstavitelovy (roz. nejv. s. ze dne 15. září 1874 č. 8512, sb. »Gl. U.« č. 5467 a ze dne 11. března 1884 č. 2876, sb. »Gl. U.« č. 9930); je-li však pozůstalosť obmyslena, pak náleží pojištěné obnosy do ní (nál. nejv. s. ze dne 4. dubna 1882 č. 2513, sb. »Gl. U.« č. 8946). Obnosy, jež u spořitelny na jméno zůstavitelovo složeny jsou, pojmou se do inventáře, třebas by se příslušné knížky spořitelní v držení osob třetích nalezaly (nál. nejv. s. ze dne 4. srpna 1875 č. 8363, časop. »G. Halle« č. 99), vykáží-li se tito ale jako jich držitelé, pak nelze je do inventáře pojmouti (nál. nejv. s. ze dne 27. března 1877 č. 3620, sb. »Gl. U.« č. 6428 a ze dne 20. září 1887 č. 8289, sb. »Gl. U.« č. 11.748).

6. Passiva dlužno jmenovitě tehda co nejpečlivěji při zřízení inventáře vyšetřiti, když se tento již při úmrtním sepsání zřizuje (§ 96 říz. nesp.), aby soud bez dalších vyhledávání řízení pozůstalostní skončiti mohl (§ 105 říz. nesp.). Zápis dluhu zůstavitelova do inventáře nezakládá ještě pro dědice povinnosť dluh zaplatiti (nál. nejv. s. ze dne 27. srpna 1873 č. 7871, časop. »Jur. Bl.« č. 38) a nemá žádného vlivu na posouzení platební povinnosti zůstavitelovy (nál. nejv. s. ze dne 1. března 1882 č. 2067, časop. »Ger. Halle« č. 85).

IV. Inventář o jmění obchodníka, továrníka a živnostníka.

Stav majetkový jest z příslušných knih vyšetřiti, jež se mají prozkoumati a hledě ke dni úmrtí, po případě za přivzetí přísežných znalců, uzavříti. Stav majetku takto vyšetřený zanese se pak do inventáře. Byl-li zůstavitel jen společníkem obchodu, podniku továrního nebo živnostenského, má se o jeho podílu účetní závěrka předložiti, jež dle okolností zkoumání přísežných znalců podrobena býti může. Akcie uvedou se mezi cennými papíry (§§ 106, 206 říz. nesp., §§ 1199, 1200 o. o. z. čl. 107, 123, 133 a 264 obch. z.). Při odhadování kuksu jest dovoleno nahlédnouti do obchodních knih těžířstva (nál. nejv. s. ze dne 21. prosince 1880 č. 14332, sb. »Gl. U.« č. 8217).

V. Inventář o jmění držitelů duchovních obročí.

Ku zřízení tohoto inventáře přibéře se duchovní komisař nebo jiný zástupce správy státní a k tomu obešle se i patron. Jmění obročí oddělí se od vlastního jmění zemřelého a každé z nich zanese se do zvláštního seznamu. Při tom dlužno pomocí listin nadačních a inventáře obročí vypočísti nebo znalci na jisto postaviti, má-li obročí proti pozůstalosti pohledávku nebo je-li tomu naopak (§ 107 říz. nesp.). Předpisy sem se vztahující jsou: pro král. Česká nař. gub. ze dne 14. července 1834 č. 11.677 pro Moravu a Slezsko nař. gub. ze dne 25. května 1832 č. 14.970, ohledně přivzetí duchovního komisaře, zástupce patronátu, administratora, a nástupce již jmenovaného; dále dv. dek. ze dne 25. dubna 1817 č. 1332, ze dne 20. července 1824 č. 2027 a ze dne 5. března 1835 č. 4870 ohledně oddělení jmění zůstavitelova od jmění obročího a vyšetření stavby farních budov; dek. dv. kanc. ze dne 22. ledna 1841 č. 33.906 ohledně zkoumání kostelních účtů a pokladen; dv. dek. ze dne 5. května 1835 č. 4870 a výn. min. ze dne 7. února 1859 č. 3 ř. z. a ze dne 28. srpna 1865 č. 6657 ohledně inventury po biskupovi. Duchovní komisař nemá nároky ani na diety, ani na jinou náhradu z pozůstalosti (výn. min. ze dne 3. ledna 1856 č. 26.852).

VI. Léna a fideikomisy.

Byl-li zůstavitel poživatelem fideikomisu, dlužno v inventáři nejen skutečně nalezené jmění popsati, nýbrž i poznamenati, zda všecky statky a svršky, jež dle posledního nařízení zakladatele fideikomisu a dle starších inventářů k fideikomisu náležejí, tu jsou, nebo které z nich chybí. Nalezají-li se na statku svěřenském plody ku jmění zpupnému náležející anebo jiné svršky, pak dlužno o tom zvláštní inventář zříditi. Totéž platí i o lénech (§§ 108, 223—225 říz. nesp.).

VII. Náklady zřízení inventáře.

Tyto hradí z pravidla pozůstalosť; náklady spojené se zřízením inventáře o jmění fideikomisním, lenním a substitučním nese ten, na něhož požívání těchto statků přechází (§ 111 říz. nesp.). Odměnu znalců, diety a cestovné komisaře určí soud (§ 112 říz. nesp.), jenž o zapravení jich se postará. Při nepatrných pozůstalostech a nuzných poměrech majetkových dědiců nepřísluší znalcům žádná odměna (§ 113 říz. nesp. výn. min. ze dne 22. listopadu 1870 č. 13.092). Patron obročí duchovního nese sám útraty s jeho přítomností spojené (§ 107 říz. nesp.). Náklady inventury nesou spoluдědicové dle poměrů svých podílů (nál. ze dne 22. ledna 1880 č. 452, časop. »Ger. Halle« č. 40). Cessionář práva dědického ručí za zaplacení poplatků komise soudní (nál. nejv. s. ze dne 7. června 1887 č. 6492, časop. »Not. Ztg.« č. 32). Náklady inventáře, ku žádosti interessentově zřízeného, nese tento (nál. nej. s. ze dne 17. dubna 1888 č. 4616, časop. »Not. Ztg.« č. 24). Náklad inventury podniku za příčinou úmrtí jednoho společníka, nese pozůstalosť tohoto (nál. ze dne 23. srpna 1887 č. 9235, sb. »Gl. U.« č. 52). Náklady inventáře po biskupovi neb arcibiskupovi hradí dle dv. dek. ze dne 5. května 1835 č. 4870 za jmění zpupné dědic, za jmění obroční poživatel obročí.

VIII. Poplatky.

Inventář pozůstalostní podléhá kolku 36 kr. za každý arch (p s. 79 *b* popl. z.). Zpráva, jíž se inventář soudu předkládá, je prosta poplatku (p. s. 9 popl. z.).

Investitura.

Církevní investitura jest uvedení osob pro církevní úřady a obročí jmenovaných v duchovní oprávnění s nimi spojená.

Dle platného práva investitura přísluší církevním představeným, kdežto uvedení v důchody spojené s úřady a obročími předsebeře státní správa kultu za spolupůsobení biskupů a farních obcí a pokud dotyčné úřady (a obročí podlehají soukromému patronátu, též za spolupůsobení tohoto § 7 zák. ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z.). Státní správě kultu jest vyhraženo právo ohledně všech samostatných světských obročí správců duchovních, pak ohledně všech církevních úřadů na veřejný fond odkázaných nebo zeměpanskému jmenování (presentaci) vyhražených spolupůsobiti při uvedení v požitky s těmito úřady spojené. Podle těchto předpisů náleží netoliko vlastní kanonická investitura, nýbrž i posud obvyklá tak zvaná duchovní instalace mezi úkony ryze církevní. Způsob spolupůsobení biskupů jakož i farních obcí a patronů se upraví »po slyšení biskupů« cestou nařizovací, poněvadž ve všech případech, kde státní úřady mají vydati nařízení nebo učiniti nějaké opatření, musí pro ně býti rozhodnými stávající zákony a nemohou tudíž býti závislými od souhlasu nebo nesouhlasu osob třetích (viz motivy k cit. zák.).

Inženýři.

Inženýři jsou technikové, kteří jsou oprávněni prováděti práce do oboru stavitelství a strojnictví náležející, jmenovitě předsebráti zeměměření, zdělávati plány pro stavby pozemní, vodní a silniční, jakož i zdělávati příslušné výpočty a rozpočty. Technikové tito dělí se na dvě velké skupiny, na inženýry vojenské a civilní.

I. Inženýři vojenští řídí všechny vojenské zákopnické práce technické a náležejí ke sboru zákopnickému. Působnosť inženýrů vojenských vztahuje se vůbec na zákopnictví a techniku jeho (zakládání pevností a staveb fortifikačních, stavbu komunikací a jich bourání ve válce, stavbu mostů, kasáren, cest atd.). Ku inženýrům vojenským náležejí též inženýři námořní, kteří řídí pozemní a vodní stavby ve přístavech námořských, stavby a opravy lodí válečných a stavby potřebných k tomu dílen; tito dělí se dle oboru jich působnosti na inženýry lodní, strojní a přístavní.

II. Inženýři civilní.

1. Ve službě státní: Nařízením státního ministerstva ze dne 8. prosince 1860, č. 268 ř. z. vyhlášena byla základní pravidla nejvyšším rozhodnutím ze dne 6. října 1860 schválená, jež týkají se organisace státní služby stavební. Po zrušení ministerstva vnitra nejv. rozh. ze dne 20. října 1860 přešel obor působnosti tomuto ministerstvu přikázaný na ministerstvo státní a po zrušení státního ministerstva opět na ministerstvo vnitra. Ministerstvu vnitra a úřadům jemu podřízeným přiděleni jsou znalci stavební, kteří obstarávají záležitosti technické. Technický personál určen jest jen pro práce, jež vyžadují znalosti odborné. Inženýrům ve službě státní přísluší:

a) vyměřování, jmenovitě za příčinou projektování, provádění, oprav a úprav staveb a zřízení všech druhů;

b) zdělávati, zkoumati a zlepšovati plány stavební, návrhy a rozpočty;

c) bezprostřední dozor, řízení a kontrola provádění staveb;

d) klásti účty o tom;

e) předsebráti kolaudace staveb a zkoušeti spisy kolaudační;

f) dohlížeti na stav staveb veřejných;

g) odpovídati na otázky z oboru umění stavitelského a jeho pomocných věd naskytující se při výkonech politické správy, jakož i předsebráti měření a pokusy v té příčině, a zdělávati pro vysvětlení potřebné výkresy, výpočty atd.;

h) činiti si záznamy potřebné ku zachování správy stavitelství v patrnosti.

Ku pracím technickým náleží dále předsebráti zkoušky z umění stavitelského a jeho přípravných i pomocných věd.

Úředníci techničtí v ministerstvu vnitra a u politických úřadů zemských tvoří zvláštní odbory úřadů těchto, které podřízeny jsou přednostům technickým na sobě nezávislým. V ministerstvu vnitra zřízeny jsou tři odbory technické, a sice pro stavby pozemní, pro stavby vodní a pro stavby silniční. Techničtí úředníci jednotlivých území správních (místodržitelství) tvoří zvláštní status.

Úředníci techničtí postaveni jsou úplně na roveň úředníkům správním téže třídy hodnostní; nemohou však přednostu úřadu politického zastupovati. Přednosty odborů vědecko-technických při správě zemské jsou buď vrchní stavební radové aneb stavební radové. Přednostům podřízení radové stavební a vrchní inženýři s pomocnictvem jim přiděleným obstarávají pak záležitosti tří odvětví stavitelských. Inženýři vrchní určeni jsou pro službu při místodržitelství, a jen ve stavebních okresích, které jsou buď velké rozsáhlosti aneb důležitosti, obsazováno bývá místo prvního úředníka stavebního vrchním inženýrem. Službu technickou v okresích stavebních zastávají okresní inženýři, stavební adjunkti a stavební praktikanti. Nařízením min. vn. ve shodě s min. kultu a vyučování ze dne 30. března 1879 č. 82 ř. z. vydána byla na základě nejv. rozh. ze dne 18. května 1879 ustanovení o přijímání praktikantů do státní služby stavební, o dosáhnutí placeného postavení a o zkoušce pro státní službu stavební. Činnosť státních orgánů stavitelských omezena jest jen na záležitosti, které se státu výhradně týkají, a které jen za jich působení spolehlivě provedeny býti mohou.

2. Inženýři soukromí. Dle ustanovení § 27 nejv. rozh. ze dne 6. října 1860 schválených a nař. stát. min. ze dne 8. prosince 1860 č. 268 ř. z. vyhlášených pravidel základních o organisaci státní služby stavební mají zříditi se inženýři civilní, na službě státní nezávislí, kteříž by technické záležitosti obcí, korporací a soukromníkův obstarávali, a jichž by se ve případě potřeby i při stavebních záležitostech státu použiti mohlo. Dle § 22 zák. ze dne 26. prosince 1893 č. 193 ř. z., kterýmž koncesované živnosti stavební upraveny byly, nebyla práva inženýrů úředně oprávněných zákonem tímto zasáhnuta; provádějí-li však inženýři stavby pozemní a jiné podobné stavby vlastním personálem pomocným, podlehají ustanovením VI. a VII. hlavy živ. ř.

Přísežní, vládou oprávnění technikové soukromí dělí se na 4 třídy:

a) v inženýry stavební, pokud se týče stavební a kulturní inženýry (pro stavby silniční, vodní, mostní a železniční a pozemní s těmito bezprostředně souvisící, po případě též pro práce kulturně-technické všeho druhu);

b) v architekty (pro veškery stavby pozemní a zvláště pro umělecké práce stavební);

c) v **inženýry pro stavbu strojů** (pro strojnictví a pro stavby pozemní se strojním zařízením souvisící) a

d) v **zeměměřiče**, resp. **kulturní techniky** pro vyměřování, a též pro práce kulturně technické, vyjímaje větší zařízení hydrotechnická).

Příslušník kterékoli z těchto čtyř tříd má podati průkaz o odbytých předepsaných studiích technických vysvědčením tuzemské školy technické, anebo vysoké školy pro zemědělství. Průkazem tímto jest pro stavební inženýry vysvědčení o odbyté druhé státní nebo diplomové zkoušce z oboru stavitelství inženýrského, a žádá-li se též za autorisování pro obor kulturně technický, vysvědčení o odborné zkoušce, ve smyslu nař. min. ze dne 20. srpna 1884 č. 145 ř. z.; pro architekty vysvědčení o odbyté druhé státní nebo diplomové zkoušce z oboru staveb pozemních; pro inženýry pro stavbu strojů vysvědčení o odbyté druhé státní nebo diplomové zkoušce z oboru stavby strojů a pro zeměměřiče vysvědčení o zkoušce z veškeré matematiky s prospěchem odbyté, názorného měřictví, z fysiky a nižší i vyšší geodäsie a pro kulturní techniky vysvědčení o odbyté s »dobrým prospěchem« druhé státní (odborné) zkoušce pro kulturní techniky jmen. min. nař. ze dne 20. srpna 1884 předepsané a vysvědčení školy technické o vyšší geodäsii. Ministerstvu vnitra ve shodě s ministerstvem kultu a vyučování vyhrazeno jest uznati za platná též vysvědčení cizozemská.

III. K průkazu **praktické** způsobilosti třeba vykázati praxi odbornou po odbytých předepsaných studiích nabytou, kteráž trvati má u stavebních inženýrů, pokud se týče u stavebních a kulturních inženýrů, architektů a inženýrů pro stavbu strojů 5 roků, u zeměměřičů tři léta, a jež musí potvrzena býti uspokojivými věrohodnými vysvědčeními. Vysvědčeními těmito musí prokázáno býti delší samostatné spolupůsobení při navrhování a provádění dotyčných staveb a u zeměměřičů samostatné provádění praktických prací měřičských. Praksi dotyčnou odbýti mohou ucházeči ve službě státní, zemské nebo obecní, pak ve službě z oboru stavebního, stavby strojů aneb vyměřovacího u státních aneb státem provozovaných železnic anebo u koncesované společnosti železniční; dále ucházeči o právo inženýra stavebního, pokud se dotýče stavebního a kulturního inženýra, architekta a inženýra pro stavbu strojů též u úředně oprávněného inženýra stavebního, pokud se dotýče u stavebního a kulturního inženýra, architekta, koncesovaného stavitele nebo inženýra pro stavbu strojů; ucházeči o právo zeměměřiče též při vyměřování pro účely katastru daně pozemkové a úpravy daně pozemkové aneb u úředně oprávněného inženýra stavebního, pokud se týče u stavebního a kulturního inženýra neb u úředně oprávněného zeměměřiče, a pokud se dotýče zeměměřičů a techniků kulturních také v kulturně-technické kanceláři některé společnosti hospodářské. Přísná zkouška praktická, kterou lze již po uplynutí poloviční prakse složiti, má záležeti u inženýrů stavebních, pokud se týče u stavebních a kulturních inženýrů, pak architektů a inženýrů pro stavbu strojů ve zkoušce písemní a ústní. Zkouška písemní zahrnuje vypracování většího elaborátu z dotyčného odboru stavebního dle daného programu a v době od případu ku případu stanovené. Zkouška ústní vztahuje se ke vlastním odborům stavebním a ku zákonným ustanovením v dotyčný odbor náležejícím (nař. min. vn. ve shodě s min. kul. a vyuč., s min. sprav., fin. a obch. ze dne 8. listopadu 1886 č. 8152). (Viz čl. Živnosť stavební, Stavitelé a Inženýři horní).

Inženýři horní jsou zkoušení, přísežní, veřejní, pomocní orgánové úřadů horních (§ 1 zák. ze dne 21. července 1871 č. 77 ř. z.). Nařízením ministerstva orby ze dne 23. května 1872 č. 70 ř. z. byla vydána bližší ustanovení o zřizování úředně oprávněných inženýrů horních.

I. Obor působnosti.

1. Jich je zapotřebí při ohraničování důlních měr (pomocí kolíků), obnovování mezníků a ustanovení hranic v dolech.

2. Inženýři horní mají na vůli vstoupiti do služeb podnikatelů báňských pro technické výkony hornictví (vyměřování, mapování, zkoumání plánů, rozpočtů atd.).

3. Úkony inženýry horními z nařízení horního úřadu provedené, jakož i jimi vydaná osvědčení o vyšetřených skutečnostech, dále ověření listin nebo opisů map, plánů, nákresů a p. považují se jakoby byly provedeny horními úředníky.

4. Horní inženýr jest oprávněn přijímati do prakse horní techniky, upotřebiti jich v záležitostech hornických a vydati jim i vysvědčení o tom.

II. Nabytí oprávnění. K tomu se vyhledává:

1. státní občanství rakouské, stáří 24 let, svéprávnost, zachovalost;

2. vysvědčení o nabytých theoretických vědomostech o hornictví, strojích a horním vymezování, potom o předpisech rakouského zákona horního;

3. vysvědčení, že uchazeč po 2 léta působil v praksi v oborech hornictví a horního vymezování;

4. oznámení sídla.

III. Odměna. Odměna horního inženýra za výkony provedené z nařízení horních úřadů vyšetří se horním hejtmanstvím od případu k případu. Horní hejtmanství má pro horní inženýry svého obvodu vydati bližší ustanovení o poplatcích sazebních za výkony horních inženýrů z úředního nařízení horního úřadu předsevzaté. Odměna horního inženýra za výkony horními podnikately jemu svěřené ponechává se vzájemnému dohodnutí Nebylo-li toho učiněno, určí na požádání odměnu horní hejtmanství, v jehož obvodu se horní podnik nalezá, ovšem s výhradou právního pořadu.

IV. Dozor.

1. Horní inženýři podlehají disciplinární moci horního hejtmanství, v jehož obvodu mají své bydliště.

2. Horní hejtmanství může inženýra suspendovati, byl-li zatčen nebo obžalován pro zločin, anebo stalo-li se další vykonávání jeho působnosti během disciplinárního vyšetřování nebo trestního řízení povážlivým.

3. Horní hejtmanství může inženýra jeho oprávnění zbaviti v těchto případech:

a) byl-li tento několikráte potrestán pro hrubé porušení povinnosti své;

b) dopustí-li se horní inženýr ve své působnosti vědomě nesprávnosti;

c) vyskytnou-li se v jeho úřadování nedostatky, které nade vši pochybnost dokazují, že nemá potřebných schopností. Pro úředně oprávněné inženýry horní v Praze sídlící byla vydána zvláštní instrukce ze dne 24. září 1873 č. 3770.

Jednatelé.

I. Pojem.

Jednatelství náleží k povoláním nejrozšířenějším, a není zajisté ani jednoho odvětví ve velkoobchodě, kde by jednatelé nebyli činnými.

Jednatelé udržují ve stále čilosti vzájemný poměr mezi poptávkou a nabídkou, mezi producentem a konsumentem; jednatelé umožňují producentovi, aby přiměřeně vyhověl přáním konsumentovým, aby se přesvědčil o objemu poptávky a nabídky. Jednatelé jsou osoby, které uzavírají obchody ve jménu a ku příkazu osob třetích, aneb které uzavírání obchodů prostředkují.

II. Druhy jednatelů. Jednatelé dělí se ve dvě velké třídy a sice v jednatele se samostatnou působností, kteří provozují živnost samostatnou a v jednatele, kteří jsou přímo ve službě přikazovatele.

A) Ku samostatným jednatelům náležejí: jednatelé pojišťovací, jednatelé obchodní, jednatelé pro prostředkování prodejů, koupí, pachtu a nájmu realit, jednatelé, kteří prostředkují zápůjčky, postupy, prodej směnek, dopravy vystěhovalců, kteří poskytují informace atd. Nejdůležitější druhy jednatelství zákonem upravených jsou:

1. Jednatelství soukromá, která uzavírají obchody na cizí účet (nál. spr. s. dv. ze dne 30. května 1885 č. 1298). Dle vyhl. pat. odst. V. živnostenského řádu neplatí pro tato jednatelství nařízení živ. řádu. Právo ku provozování propůjčuje politický úřad zemský, který zkouší velmi přísně, je-li skutečně potřeba takového jednatelství, a nesmí nikdy uděliti koncesi pouze všeobecně znějící, nýbrž musí jednatelské obchody, pro které koncese se udílí, přesně vypočísti a doložiti, že samovolné rozšíření koncese má v zápětí ztrátu její. Jednatelství soukromá jsou podrobena přísnému dozoru. Dopustí-li se jednatel nějakého přehmatu nebo zneužije-li svého práva, ztratí koncesi (výn. min. ze dne 28. dubna 1863 č. 2306).

2. Stálá jednatelství obchodní, která uzavírají a prostředkují obchody po živnostensku na místě určitém za osoby třetí; stálé jednatelství obchodní jest živností svobodnou, při ohlašování třeba však přesně udati stanoviště a druhy zboží, které jsou předmětem jich obchodu.

3. Obchodní jednatelé cestující, kteří se nezdržují na stanovišti určitém, nýbrž jako cestující obchodní po živnostensku obchody s obchodníky, továrníky a živnostníky uzavírají, jim za tou příčinou vzorky ukazují, udávajíce ceny zboží svých zmocnitelů, kteří dále přijímají objednávky a připisují objednávky učiněné svým komitentům, jakož i obstarávají koupě na jich účet. Zboží objednané objednatelům zasílati nepřísluší jednatelům cestujícím. Tito jednatelé mají provozovati obchody osobně, a není jim dovoleno míti zástupce nebo zboží kromě vzorků s sebou voziti. Jednatelům těmto není dovoleno, míti skladiště, a zabývati se prodejem sboží a prostředkováním obchodů pro osoby, které nejsou ani obchodníky ani továrníky. Každý tuzemský cestující obchodní, kterýž prostředkuje obchody mezi výrobcem nebo podnikatelem obchodním, jakož i cestující obchodní, jenž není ve službě jednotlivcově, smí provozovati obchod jen s povolením příslušných úřadů. Povolení pro jednu zemi korunní udílí politický úřad zemský. Povolení, v základě jehož cestující obchodní má právo ve více korunních zemích nebo územích obchody činiti, vydává ministerstvo obchodu (nař. min. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220 ř. z. a ze dne 16. září 1884 č. ř. z. ze dne 1. října 1884 č. 59 ř. z.). Zákonník obchodní neobsahuje žádných zvláštních nařízení o samostatných jednatelích obchodních, leč možno na ně použiti předpisů platných o zmocněncích obchodních. Otázku, má-li cestující obchodní právo přijímati tržní cenu za zboží pro-

střednictvím jich prodané, jest zodpověděti dle zásad všeobecných, platících o smlouvě zmocňovací, neboť byť i zákonník obchodní opravňoval zmocněnce obchodní peníze přijímati, nemůže oprávnění to míti bezvýjimečnou platnosť pro jednatele, kteří jsou pouhými prostředkovateli obchodů, nýbrž otázku tu sluší posuzovati v každém případě zvláště (roz. ze dne 16. září 1879 č. 7749, časopis »Juristische Blätter« 1879 č. 43). Jednatel co prostředník obchodní zmocněn jest ke všem jednáním, kterých ku provedení dotyčného obchodu potřebí jest; on jest oprávněn všechno nutné opatřiti, aby objednatel obdržel to, co přijati prohlásil (roz. ze dne 16. března 1886 č. 1098, časopis »Gerichtshalle« 1886 č. 47). Provozuje-li kdo pro zákazníka po živnostensku obchody jednatelské, nezakládá tím služební poměr, ale spíše lze za to míti, že stává se obchodníkem samostatným; okolnosť ta jest rozhodnou dle odst. 2 §§ 39 úvod. z. k obch. z. pro posouzení příslušnosti (rozh. ze dne 7. prosince 1886 č. 14.076, časopis »Juristische Blätter« 1887 č. 5). Zboží může býti právoplatně dáno ku disposici jednateli prodavačově, kterýž obchod sprostředkoval, poněvadž jednatel jako zmocněnec obchodní oprávněn jest ku všem jednáním, která s prostředkováním obchodů bezprostředně souvisejí a čl. 47 obch. z. z práv zmocněnce obchodního to výslovně nevylučuje (roz. ze dne 19. října 1881 č. 9438, časopis »Gerichtszeitung« 1883 č. 23). Jednatel, který jest jakožto representant firmy označen, jest oprávněn jako zmocněnec obchodní předsebráti všechny obchody a právní jednání, které spojeny jsou s provozováním živnosti obchodní (roz. ze dne 10. října 1893 č. 6662).

4. Jednatelství společností pojišťovacích. Za účelem bližšího styku s obyvatelstvem zřizují větší společnosti pojišťovací ve hlavních městech hlavní nebo generalní jednatelství, kterážto opět ve větších místech jednotlivým osobám svěřují zastupitelství čili t. zv. subagentury. Objem práv a povinností jak jednatelů hlavních tak vedlejších řídí se plnou mocí a instrukcí jim udělenou Do oboru jich působnosti spadá z pravidla získávání pojištěnců, přijímání návrhů pojistných, vydávání pojistek, přijímání prémií pojistných atd., takže, jednatele tohoto druhu sluší pokládati spíše za zmocněnce než za prostředkovatele.

5. Jednatelé veřejní oprávněni jsou obstarávati po živnostensku ona jednání, kteráž jiným oprávněným zástupcům stran zákony vyhrazena nejsou; nemají však právo sepisovati listiny právní nebo podání soudní ve věcech sporných a nesporných anebo zastupovati strany před soudem. Veřejná jednatelství jen výjimečně bývají povolena; uchazeč musí prokázati odbytá studia právnická, tříletou praksi u státního úřadu, advokáta nebo jednatele, a odbytí zkoušky. Kromě toho musí složiti kauci (výn. min. sprav. ze dne 11. března 1863 č. 2087).

6. Dohodci obchodní (viz čl. Dohodci obchodní).

7. Jednatelé bursovní (viz čl. Bursa).

8. Jednatelství vystěhovalecká nejsou dovolena. Jednatelé a soukromí prostředkovatelé obchodní mohou v záležitostech vystěhování se týkajících stranám jednotlivým podávati zprávy a vysvětlení; mají se vystříhati každého spojení obchodního s cizozemskými obchodními domy nebo jednatelstvími, jež by se týkalo prostředkování vystěhování (výn. min. ze dne 23. října 1852). Proti jednatelům a prostředkovatelům, kteří lákají a vybízejí vystěhovati se obyvatelstvo nezkušené do zemí zámořských, maj.

dle zákona úřady zakročiti (výn. min. ze dne 14. listopadu 1871 č. 4250, a výn. min. ze dne 27. listopadu 1873, č. 5337).

B) Jednatelé, kteří jsou v bezprostřední službě majitele živnosti, pokládají se za zmocněnce obchodní ve smyslu čl. 47 obch. z. Majitelé živností mohou buď sami cestováním nebo prostřednictvím svých zmocněnců vyhledávati zakázky, nesmějí však, trhy vyjímajíc, s sebou voziti zboží na prodej, nýbrž jen vzorky (§ 59 živ. ř.). Tito jednatelé nejsou povinni úřadu živnostenskému učiniti ohlášku a nemusí míti zvláštního povolení k tomu, aby jakožto obchodní cestující mimo sídlo principálovo obchody uzavírati mohli. Tyto předpisy neplatí o zřízencích, kteří sbírají předplatitele na tiskopisy; tito musí míti zvláštní povolení úřadu bezpečnostního (§ 23 tisk. z.).

Jednatelství bez příkazu (negotiorum gestio).

I. Pojem.

Jednatelství bez příkazu sluje opatření záležitostí někoho jiného však bez příkazu tohoto a v úmyslu učiniti tak pro něho. O. o. z. (§ 1035 a n.) rozeznává následující případy jednatelství bez příkazu a sice:

1. jednání za účelem odvrácení škody jinému hrozící (§ 1036 o. o. z.),
2. jednání za účelem, aby jinému zjednán byl prospěch (§§ 1037 až 1039 o. o. z.),
3. jednání proti vůli jiného (§ 1040 o. o. z.).

II. Zásady všeobecné.

Všeobecně platí zásada, že nikdo není oprávněn míchati se v záležitosti někoho jiného bez jeho příkazu a že jednání takové má v zápětí zodpovědnosť za každou škodu z něho vzešlou ano za jistých podmínek dokonce i za škodu nahodilou. Zákon označuje takové vmísení se, nestalo-li se v případu nouze, jako vinu (§§ 1294, 1311 o. o. z.). Avšak z tohoto pravidla učinilo rakouské právo, podstatně dle vzoru práva římského, z důvodů slušnosti výjimky přiznávajíc dle okolností jednateli nezmocněnému (negotiorum gestor) nárok na náhradu proti tomu, v jehož prospěchu on jednal (dominus negotii). Všeobecnou podmínkou tu jest, že bylo jednáno v úmyslu výlohy dáti si nahraditi, poněvadž jinak by tu bylo darování. Lhostejno jest, zda jednatel v čas opatření záležitosti pána (dominum negotii) znal čili nic (t. zv. contemplatio domini) ku př. zachrání-li kdo cizí věc před zkázou nevěda, komu tato náleží. Opatření záležitosti může záležeti v uzavření právního jednání, ve vykonání nějaké práce nebo v užití věci k cizímu prospěchu. Všeobecnou povinností však jest započaté jednání též dokončiti a stejně jako zmocněnec úplný počet z něho složiti (§ 1039 o. o. z.).

III. Náhrada nákladu.

Co se týče nároku jednatelova na náhradu, jest objem jeho různý dle toho, jde-li o jednání nutné, užitečné nebo voluptuární.

1. Jednání jest nutné (negotium necessarium), bylo-li předsevzato k odvrácení škody domino negotii hrozící, tedy v případě nouze (marginální rubrika § 1036 o. o. z.), a nemá tedy za účel obohacení domini negotii, nýbrž odvrácení škody. V tomto případě přísluší jednateli náhrada nákladu nutného a užitečného a to i tehdy, když zakročení bez jeho viny zůstalo bez výsledku (§ 1036 o. o. z.) nebo přímo škodu pro pána záležitosti mělo za následek (Stubenrauch k § 1036). Byla-li movitá věc zachráněna od jisté ztráty nebo zkázy, přísluší zachranci nad to poměrná odměna nejvýše 10 ze sta ceny zachráněné věci (§ 403 o. o. z.). Neodvrátil-li jednatel škodu v případě nouze svým zakročením, ručí za to jen tehda, jestliže

svou vinou zabránil zakročení někoho jiného, jenž by byl ještě více vykonal; může však i v tomto případě prospěch, který byl zjednal, kompensovati se škodou způsobenou (§ 1312 o. o. z.).

2. Jednání jest užitečné (negotium utile), má-li v zápětí obohacení domini negotii; pouhý úmysl pána obohatiti nestačí (§§ 1037, 1038 o. o. z.). Při jednání toliko užitečném přísluší nezmocněnému jednateli náhrada nákladu jen tehdy, když jednání bylo vykonáno ve zřejmém prospěchu domini negotii. Zdali tomu tak jest, nelze však posuzovati dle náhledu nezmocněného jednatele, nýbrž dle konkretních poměrů, ku př. negotiorum gestor proměnil sady ve výnosné role, avšak tím villa uprostřed stojící ceny pozbyla; v tomto případě nemá nároku na náhradu nákladu, rozhoduje tu tedy výsledek, nikoli jako při č. 1 úmysl. Je-li užitek menší než náklad, lze žádati toliko náhradu tohoto menšího obnosu. Jestliže z jednání vzešel užitek i škoda, přísluší náhrada jen tenkráte, když prvnější tuto převyšuje. V žádném případě nemůže však nezmocněný jednatel žádati více než skutečně vynaložil (arg. 331 o. o. z.). Je-li užitek pochybný nebo změnil-li nezmocněný jednatel cizí věc tak, že nelze jí ku posavadnímu účelu již užívati, zaniká netoliko nárok nezmocněného jednatele na náhradu nákladu, nýbrž tento musí věc dokonce v dřívější stav uvésti, nebo není-li to možno, poskytnouti plné zadostiučinění t. j. nahraditi nejen způsobenou škodu, nýbrž i ušlý zisk (§ 1323 o. o. z.); ručí tedy dle okolností i za náhodu.

3. Bylo-li jednání voluptuární t. j. odpovídá-li toliko vůli jednatelově, nikoli však projevené nebo domnělé vůli domini, nebo bylo-li jím řádnému zmocněnci opatření záležitosti zabráněno, odpadá nárok jednatelův na náhradu, a on může náklad žádati nazpět toliko in natura, pokud to ještě jest možno z důvodů právních nebo věcných. Nad to musí nezmocněný jednatel uvésti věc ve dřívější stav a ručí za každou byť i nahodilou škodu a ušlý zisk (§ 1311 o. o. z.).

Dodatečným schválením dotyčného jednání se strany domini negotii, jež však musí býti projeveno výslovně nebo užitím prospěchu a jež nelze spatřovati v pouhém opomenutí jemu odporovati (§ 1016, roz. ze dne 4. května 1859, »Gl. U.« 784), mění se nezmocněné jednatelství ve smlouvu zmocňovací a mají tu pak průchod předpisy k této se vztahující (Smlouva zmocňovací). Účinky dodatečného schválení vztahují se nazpět k okamžiku předsevzatého jednání. Třetím osobám, s nimiž nezmocněný jednatel vstoupil v právní poměr, nevzniká žádný nárok žalobní na domina negotii, leč že by tento dotyčné jednání potomně schválil. Ručí tudíž negotiorum gestor, jenž nějakou práci objednal, z pravidla sám za vyplacení mzdy (roz. ze dne 28. května 1869, »Gl. U.« 3426) a nevzniká tudíž z jednání osobě třetí žádné právo ani závazek oproti dominu negotii (roz. ze dne 3. února 1869, »Gl. U.« 3267 a jiná i opáčná ku př. roz. ze dne 30. ledna 1884, »Gl. U.« 9869 s povahou zmocněného jednání naprosto se nesrovnávající); o výlohy pohřbu od někoho jiného objednaného může však dle roz. ze dne 7. ledna 1870, »Gl. U.« č. 3650 a ze dne 13. února 1885, »Gl. U.« č. 71 dědic býti žalován.

IV. Od právního poměru jednatelství bez příkazu liší se:

1. Vynaložení věci ve prospěch cizí (versio in rem § 1041 o. o. z.) tím, že se tu užívá majetku k cizímu prospěchu bez úmyslu jednati v interesse jiného ku př. někdo dá cizí nářadí opraviti nebo užije k tomu vlastního materiálu. O jednotlivých takových případech pojednal zákon zvlášť způsobem od následujících zásad odchylným, ku př. užití cizího materiálu k opravě

domu (§ 416 o. o. z.), zasetí cizího semene na vlastním pozemku (§ 420 o. o. z.), případ, když držitel věci — nikoli vlastník — na ni vynaloží, ať v úmyslu poctivém či nepoctivém, ze svého jmění náklad (§§ 331, 336 o. o. z.). V těchto případech může vlastník věci ku prospěchu někoho jiného vynaložené, žádati za vrácení její in natura, je-li to fysicky a právně možno (srv. § 414 a n. o. o. z.), jinak může požadovati náhradu ceny, jakou věc měla v době vynaložení, byť i užitek tím získaný později byl zmařen, a to nehledíc k tomu, zda užití bylo nutné či toliko užitečné. Předpokládá se však, že užití bylo dokonáno t. j. musí se strany jednajícího státi se vše, co dle okolností on učiniti mohl, aby vynaložení věci účelu svého dosáhlo. Při vynaložení toliko voluptuárním lze toliko věc žádati nazpět (ius tollendi) a není-li to možno, žádati náhradu jen potud, pokud byl dominus obohacen (analogie § 332 o. o. z.). Závazek uvésti věc v předešlý stav nestihá tudíž toho, kdo věc k cizímu prospěchu poctivě vynaložil, v žádném případě (tedy jinak než při jednatelství bez příkazu). Bylo-li věci užito v úmyslu nepoctivém nebo dopustil-li se jednatel hrubé nedbalosti, má průchod ustanovení § 1324 o. o. z., a musí tedy jednající poskytnouti plné zadostiučinění, t. j. on musí vlastníku nahraditi nejen škodu, nýbrž i ušlý zisk. Na základě těchto zásad vyslovilo ku př. roz. ze dne 14. dubna 1858 sb. »Gl. U.« č. 542, že dlužno nahraditi škodu přijetím nemocného do cizího obydlí v bytu a na nábytku způsobenou. Při rozdělování výtěžku mobilární dražby mají útraty odhadní a dražební toho, kdo exekuci vede, přednosť přede všemi zástavními pohledávkami (tak ustálená praxis; srv. také roz. ze dne 24. července 1888 č. 364, rep. nál. 142). Při nemovitostech se toto právo přednosti útratám exekučním nepřiznává (§ 9. zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.).

2. Jestliže někdo za jiného vynaloží náklad, jejž by tento byl dle zákona, nikoli snad toliko dle smlouvy učiniti musel, má právo náhradu tohoto nákladu žádati (§ 1042 o. o. z.). Tento případ bude z pravidla míti povahu versionis in rem, může se však vyskytnouti též jako negotiorum gestio, měl-li totiž jednající úmysl jednati ku prospěchu jiného (byl-li tu animus negotii gerendi). Vždy však musí jednatel jednati, očekávaje náhradu nákladu vynaloženého, animo obligandi (roz. ze dne 19. prosince 1883, sb. »Gl. U.« č. 9706, ze dne 2. listopadu 1871, sb. »Gl. U.« č. 4295), nikoli animo donandi. Náklad tento může spočívati v hotových výlohách již vynaložených nebo dle okolností toliko v podstoupení závazku (tak Stubenrauch, jinak roz. ze dne 9. ledna 1879, sb. »Gl. U.« č. 7279), ku př. podnikne-li se náklad pro někoho jiného kontrahováním dluhu, při čemž vynaložení nesmí se státi s úmyslem splniti svou povinnost (roz. ze dne 19. ledna 1880 »Gl. U.« č. 7836 a j.), byť i to byla pouhá povinnosť mravní (roz. ze dne 24. února 1880, »Gl. U.« č. 7867, ze dne 21. ledna 1868, »Gl. U.« č. 2976). Uvedeny tu buďtež následující případy z judikatury vzaté a častěji se vyskytující: Matka nemanželského dítěte může žádati na otci (nemanželského dítěte) náhradu za ošetřování dítěte (roz. ze dne 24. února 1880, »Gl. U.« č. 7867, 12. listopadu 1872, »Gl. U.« č. 4770, rep. nál. č. 29, »Gl. U.« č. 6052, 4290), ač-li z okolností nejde na jevo (ku př. z nemajetnosti otcovy), že ošetřování dítěte jako vlastní svou povinnosť převzala, § 167 o. o. z. (roz. ze dne 16. února 1882, »Gl. U.« č. 8891, ze dne 17. prosince 1873, »Gl. U.« č. 5177, kn. jud. č. 81 a j.). Tento nárok na náhradu se nepromlčuje (dle § 1480 o. o. z.) ve třech letech. Kdo však převzal oše-

třování dítěte z příkazu matčina, nemůže od otce dítěte náhradu žádati (roz. ze dne 2. listopadu 1864, »Gl. U.« č. 2003).

Ústav pojišťovací má regresní nárok proti původci škody (roz. ze dne 19. února 1869, »Gl. U.« č. 3304) rovněž osobní dlužník proti tomu, kdo dluhy hypotekární k placení převzal, avšak jich nezaplatil, tak že prvnější sám je vyrovnati musel (roz. ze dne 26. února 1867, »Gl. U.« č. 2747). Prodavač reality má nárok na náhradu za přeplacený a kupci (jako napřed zaplacený) k dobrému připsaný obnos daní (roz. ze dne 25. září 1861, »Gl. U.« č. 1393), také obec může žádati od ošetřovance náhradu nákladu s ošetřováním spojeného, nabude-li tento později jmění (roz. ze dne 8. února 1882, »Gl. U.« č. 8874) a rovněž může žádati osoba třetí od obce náhradu za ošetřování chudého příslušníka obecního (roz. ze dne 7. června 1894, »G. Z.« č. 33, z části jinak roz. ze dne 25.února 1891, č. 639 a roz. ze dne 12. dubna 1882, »Gl. U.« č. 8951, 10. prosince 1880, »Gl. U.« č. 8211 a jiná, jež vyslovují zásadu, že je-li sporno, zda někdo jest zavázán po zákonu k jistému nákladu povahy veřejnoprávní, nemůže nárok na náhradu býti vymáhán před soudcem civilním).

Lékař ošetřující onemocnělého služebníka může žádati náhradu od pána služebníkova (roz. ze dne 29. ledna 1889, »Gl. U.« č. 12.970).

3. Zvláštní ustanovení platí pro případ zaplacení cizího dluhu. Tu jest především rozeznávati, zda se tak stalo omylem či vědomě. V prvním případě se připouští toliko condictio indebiti proti příjemci o vrácení toho, co bylo plněno (§ 1431 o. o. z.); regres proti dlužníkovi však místa nemá (roz. ze dne 26. října 1882, »Gl. U.« č. 9153). V případě druhém jest opět rozeznávati, zda dlužník ku placení svolil či nic. Je-li tu jeho svolení, musí ovšem věřitel placení přijmouti (§ 1422 o. o. z.), avšak o nezmocněném jednání tu řeči býti nemůže, poněvadž stalo se tu dohodnutí mezi platícím a dlužníkem, což s pojmem jednání nezmocněného se nesrovnává. Tu má průchod § 1358 o. o. z., t. j. platící vstupuje toliko v práva věřitele, na němž žádati může vydání pomůcek právních a prostředků zjišťovacích.

Nesvolí-li však dlužník, není věřitel povinen plnění přijmouti, učiní-li to však, jest platící oprávněn žádati odstoupení práva věřiteli příslušejícího § 1423 o. o. z. (srv. k tomu »Gl. U.« č. 2747, 4295, 6370, 8679, 5177, kn. jud. 81).

IV. Vynaložení věci cizí ku vlastnímu a cizímu prospěchu (§ 1043 o. o. z.). Dle vzoru římské lex Rhodia de jactu ustanovuje o. o. z., že ten, kdo v případě společného nebezpečí více účastníkům hrozícího s úspěchem obětoval svoji věc v úmyslu, aby toto nebezpečí odvrátil, má právo žádati ode všech, kteří z toho mají prospěch, poměrné odškodnění.

Některé hasičské řády ustanovují, že ten, kdo při hasení utrpěl škodu, požívá týchž práv a výhod jako ten, kdo bezprostředně požárem byl poškozen a § 26 zák. ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. ustanovuje, že, byly-li předsevzaty z prostředků říšských nebo zemských vodní stavby, jež majitelům sousedních pozemků značnou měrou prospívají, mají tito správní cestou ku přiměřenému příspěvku k těmto stavbám býti přidrženi.

Jistota pupilární.

Zvláštní péče zákonodárství našeho o zachování a rozmnožení jmění nezletilců (pupillů) dopouští ukládání sirotčích peněz pouze s povolením poručenského soudu za šetření náležitých opatrností a proti jistotě zákonem

jakožto dostatečné prohlášené. Dle občanského zákona a cís. patentu ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. (§ 194) lze hotových peněz poručencových, pokud jich není zapotřebí ku výchově poručence nebo k řádnému provozování hospodářství, pak ku placení stávajících dluhů anebo k jiné prospěšnější potřebě, užiti především ku zakoupení nemovitých statků, v druhé řadě ku zúročitelným zápůjčkám na nemovité statky osob soukromých na jistotu zákonnou, pak ku zakoupení cenných papírů dostatečnou jistotu poskytujících, ku vkladům do spořitelen a do společných sirotčích pokladen.

I. Hypotekární jistota pupilární.

Zákonná (pupilární, sirotčí č. pragmatická) jest jistota jen tehda, když hypotékarním pojištěním zápůjčky, čítaje v ni i břemena předcházející, dům není zavazen výše než do polovice, pozemek ne výše než do dvou třetin skutečné ceny (§ 230 o. o. z. srov. § 1374 o. o. z.). Důvodem tohoto ustanovení jest, že i cena hypotéky různými okolnostmi se může zmenšiti. Cenu nemovitostí, na kterých sirotčí kapitál má býti pojištěn, stanoviti jest z pravidla soudním odhadem, nelze-li ji zjistiti z rejstříků daně pozemkové nebo z katastru berního. K odhadu takovému budiž vždy přibrán poručník nezletilců. Má-li se za základ položiti soudní odhad bez přibrání poručníka, musí vždy býti poručník o tom předběžně vyslechnut, lze-li dle náhledu jeho soudního odhadu užiti. Při domech, které pouze ze dříví, hlíny anebo z jiné nikoliv ohnivzdorné látky jsou vystavěny, smí se hleděti pouze k ceně půdy jejich (§ 196 pat.). Ve Vídni a předměstích může cena domů dle dv. dekr. ze dne 10. července 1829 č. 2418 sb. z. s. vypočítána býti dle spisů činžovních (fassí, přiznání) ověřených komisí pro vyšetření výše činže domovní, avšak s náležitým zřetelem k veškerým břemenům a nákladům s držením domů spojeným a jen pod tou podmínkou, že dobrý stav stavební přísežnými odbornými znalci jest osvědčen. Předpis tento byl dv. dekr. ze dne 23. října 1843 č. 755 sb. z. s. rozšířen na města: Prahu, Brno, Olomouc, Opavu, Linec, Štýrský Hradec, Celovec, Lublaň, Gorici a Lvov s příslušnými předměstími s tím dodatkem, že při tomto zjištění ceny průměr z činžovních fassí nemá býti brán za dobu kratší posledních 6 roků a že jest vždy bedlivě zřetel bráti na místní nebo zvláštní poměry v jednotlivých případech se naskytující, které mohou míti vliv na stanovení ceny.

Stejné ustanovení obsahuje též § 197 cit. patentu ve příčině všech míst, kdež se daně platí dle výnosu činže, s tím doložením, že jest přihlížeti k veškerým břemenům jakož i k místním a jiným poměrům, které v jednotlivých případech působí na cenu domů a že dům musí býti proti ohni pojištěn u veřejné společnosti pojišťovací, a že dlužník pod následky splatnosti kapitálu má býti zavázán, na příště dbáti o nepřetržité trvání tohoto pojištění. Sem náleží též dle zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z. § 1 lit. *a*) veškerá ona místa, kde veškeré budovy neb aspoň polovice jich a kromě toho polovice částí obydelních poskytují činžovní výnos pronajmutím Výrok o tom přísluší úřadu I. stolice pro vyměřování daní (okr. hejtmanství resp. berní správě nebo místní komisi berní).

Zpravidla lze za nejnižší cenu pozemků pokládati 72tinásobný obnos daně pozemkové bez přirážek, při domech v takových místech, kde se platí daň činžovní, 20tinásobný obnos činže domovní dle šestiletého průměru po srážce daní, přirážek a veškerých ostatních nákladů. V Čechách sráží se

obyčejně z hrubého výnosu domu třetina na daně a náklad, a 20tinásobný obnos zbývajících dvou třetin representuje pak cenu domu.

Na domy, na nichž váznou t. zv. demoliční reversy, nesmí se půjčovati peníze sirotčí (dv. dekr. ze dne 30. března 1840 č. 418 sb. z. s.), rovněž ne na statky fideikomisní (§ 200 pat.), jelikož placení vymáhati lze toliko z příjmů fideikomisních, nikoliv z kmenového statku. K předcházejícím břemenům náležejí zeměpanské a realní daně, které požívají po tři léta předního zástavního práva zákonného. Opatrnosť káže též připočísti ku každému kapitálu na hypotéce pojištěnému též pojištěný tříletý úrok, poněvadž i tento požívá přednosti kapitálu (§§ 17, 18 knih. zák.). Doživotní platy, zvláště pense anebo jiné na neurčitý čas nebo na vždy zjištěné platy přirazí se v 20tinásobném obnosu roční dávky (anal. § 240 pat.). Na věci movité nelze peněz sirotčích půjčovati (§ 194 a contr.). Dlužní úpis o kapitále sirotčím musí obsahovati t. zv. doložku pupilární, že totiž věřitel má právo celý kapitál i s úroky ihned bez výpovědi nazpět žádati, pakli by úroky nebo splatné částky kapitálu nejdéle do 6 neděl po dospělosti nebyly zaplaceny (§ 195 pat.). Z důvodů slušnosti nežádá zákon pupilární jistoty pro zjištěné již kapitály sirotčí od rodičů nezletilce, a nemá jim kapitál býti vypověděn, není-li nezletilec dle pravděpodobnosti vydán nebezpečí ztráty, a bylo-li by jim obtížno kapitál splatiti jinak, než prodejem své nemovitosti anebo odstoupením své živnosti (§ 236 o. o. z.). Jedná-li se o převzetí statku dle zákona nedělitelného jedním ze spoludědiců proti poskytnutí odbytného ostatním spoludědicům, pak mohou tomuto dědické podíly nezletilých spoludědiců i bez prokázání zákonné jistoty býti půjčeny, zřídí-li se jenom za ně právo zástavní na statku zděděném s předností přede všemi ostatními vlastními dluhy jeho..

II. Cenné papíry poskytující jistotu pupilární, k jejichž zakoupení lze užiti hotových peněz sirotčích, jsou následující:

a) rakouské státní dlužní úpisy anebo zákonem jim na roveň postavené veřejné dlužní úpisy (obligace). Rakouskými státními úpisy dlužními rozuměti sluší jak úpisy společného rak.-uherského státního dluhu tak i státního dluhu království a zemí na říšské radě zastoupených. Ku společnému rak.-uh. státnímu dluhu náležejí:

1. obligace 5% jednotného dluhu státního:

α) zúročitelné ve státovkách — papírová č. notová renta;

β) zúročitelné ve stříbře — stříbrná renta;

2. dlužní úpisy 4% rak. stát. loterní půjčky ze dne 4. března 1854;

3. dlužní úpisy 5% rak. státní loterní půjčky ze dne 15. března 1860;

4. prémiové listy nezúročitelné rakouské prémiové půjčky ze dne 11. února 1864;

5. zástavní listy státních domén vydané c. k. priv. všeob. rak. ústavem pro úvěr pozemkový;

6. obligace prioritního dluhu železnice Vídeňsko-Hlohnické.

Ku státnímu dluhu království a zemí na říšské radě zastoupených náležejí:

1. dlužní úpisy 4% státní rentové půjčky ve zlatě;

2. dlužní úpisy 5% notové renty daně prosté;

3. dlužní úpisy státních železnic;

4. na státní dlužní úpisy překolkované akcie železnic;

5. státem ku splacení převzaté prioritní obligace železniční.

Při státních dlužních úpisech sluší též zúčtovati přebytek (agio) vyskytující se vzhledem k jejich kursovní hodnotě. Státní papíry nezletilců, které podlehají slosování, a z nichž tudíž lze očekávati zisk, nesmí býti nikdy scizeny, leč v případě potřeby nebo patrného prospěchu sirotkova (§ 201 pat.). Uherských státních papírů nelze užiti k uložení jmění tuzemských sirotků. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 17. února 1880 č. 653 »Gl. U.« 7854).

b) zástavní listy haličsko stavovského úvěrního ústavu (nyní haličského spolku pro úvěr pozemkový (§ 194, č. 4 pat., výn. min. práv. ze dne 22. února 1849 č. 137 ř. z.);

c) zástavní listy a dlužní úpisy c. k. priv. všeobecného rak. ústavu pro úvěr pozemkový ve Vídni, jež v základě půjček jednotlivým obcím byly vydány (čl. 86 schválených stanov, výn. min. ze dne 1. června 1864 č. 49 ř. z.);

d) zástavní listy vydané s povolením a pod dozorem státním ústavy hypotekárními, ústavy pro úvěr pozemkový aneb ústavy provozujícími hypotekární obchody zápůjčkové (zák. ze dne 2. července 1868 č. 93 ř. z.). Ústavy tyto jsou následující: rak.-uherská banka jakožto banka hypoteční, ústřední banka pro úvěr pozemkový, c. k. priv. rakouská banka hypoteční, vídeňská hypoteční pokladna, první rak. spořitelna ve Vídni, hypoteční banka království českého, hypoteční banka markrabství moravského, rak.-slezský ústav pro úvěr pozemkový, haličský ústav pro úvěr pozemkový v Krakově, haličská akciová banka hypoteční ve Lvově, bukovinská spořitelna, štýrský spořitelní spolek v Hradci, istrijský ústav pro úvěr pozemkový (výn. min. spr. ze dne 12. března 1878 č. 3243);

e) prioritní obligace železnic nalezajících se v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, požívají-li státní záruky pro zúročení a splacení kapitálu. Dráhy ty jsou dle výn. min. spr. ze dne 16. února 1874 č. 2183 a ze dne 13. prosince 1874 č. 17.028 následující: západní dráha Eliščina pro směr Vídeň-Solnohrady a Linec-Budějovice, česká dráha západní v příčině prior. oblig. vydaných do r. 1873, dráha císaře Františka Josefa, dráha korunního prince Rudolfa, haličská dráha Karla Ludvíka, jiho-severní německá dráha spojovací v příčině prioritních obligací, jež vydány byly na vystavení pobočního směru Švadovice-Königshain a jež ve stříbře jsou zúročitelny, dráha lvovsko-černovicko-jasská, v příčině první a druhé emise prioritních obligací, jež vydány byly za příčinou stavby směru Lvov-Černovice a Černovice-Sučava, společnost jižní dráhy v příčině prioritních obligací zvláštní půjčky, jež byla učiněna r. 1869 za příčinou stavby dráhy ve směru Viljak-Franzensfeste a Sv. Petr-Rěka, rak. severní dráha císaře Ferdinanda v příčině prioritních obligací vydaných pro stavbu moravsko-slezské dráhy severní, dráha vorarlberská, rak. severozápadní dráha v příčině prior. obligací 1. emise vyjímajíc druhou emisi lit. B. pro dráhu labského údolí, první uhersko-haličská společnosť akciová v příčině prior. oblig. vydaných pro směr z Přemyslu až na uherskou hranici, doplňovací síť rak.-uherské státní dráhy a rakouská trať Košice-Bohumín (pr. obl. z r. 1879).

Akcie železnic nebo hypotekárních ústavů nelze kupovati za sirotčí peníze, tím méně akcie jiných podniků akciových;

f) obligace následujících zemských půjček: haličské půjčky zemské 1,600.000 zl., jež v základě zemského zák. ze dne 12. února 1873 č. 86 z. z. učiněna byla k odvrácení bídy a stvrzena ř. z. ze dne

28. března 1875 č. 60, zemské půjčky tyrolské do výše obnosu 3 milionů (zák. ze dne 13. března 1883 č. 31 ř. z.), zemské půjčky haličské 3,800.000 zl. v základě zák. ze dne 10. června 1884 č. 96 ř. z., zemské půjčky dalmatinské 250.000 zl. v základě zákona ze dne 1. června r. 1883 č. 101 ř. z. a 225.000 zl. v základě zákona ze dne 6. července r. 1886 č. 111 ř. z., zemské půjčky hornorakouské 9,400.000 zl. v základě zák. ze dne 14. května 1887 č. 46 ř. z., zemské půjčky okněž. hrabství Gorice a Hradiště v základě zák. ze dne 8. června 1888 č. 89 ř. z., zemské půjčky krajinské 4milionové v základě zákona ze dne 17. června 1888 č. 121 ř. z., dlužní úpisy na výkup propinace vydané v základě zemských zákonů ze dne 22. dubna 1889 č. 30 z. z. pro Halič a č. 9 z. z. pro Bukovinu emitované královstvím haličským a vévodstvím bukovinským garantované (ř. z. ze dne 27. května 1889 č. 84);

g) obligace následujících městských půjček: půjčky města Vídně 25milionové v základě zemského zák. ze dne 18. ledna 1867 č. 10 z. z. a půjčky města Vídně 10milionové v základě zemského zák. ze dne 11. ledna r. 1874 č. 4. z. z. (zák. ze dne 28. března 1875 č. 50 ř. z.), půjčky města Prahy 5milionové v základě zemského zák. ze dne 7. října 1874 č. 62 z. z. (zák. ze dne 29. dubna 1875 č. 79 ř. z.), půjčky města Št. Hradce 3milionové v základě zemského zák. ze dne 2. března 1873 č. 18 z. z. (zák. ze dne 16. dubna 1876 č. 57 ř. z.);

h) dlužní úpisy dílčí dunajské regulační komise ve Vídni v základě zák. ze dne 29. března 1870 č. 36 ř. z. a ze dne 2. března r. 1878 č. 19 ř. z.

i) komunální dlužní úpisy a meliorační úpisy Zemské banky království Českého (zák. ze dne 6. dubna 1890 č. 60 ř. z.).

III. Vklady do rakouských spořitelen (nikoliv záložen a bank) a do ústavu Monte civico commerciale v Terstu lze učiniti jen do výše 500 zl. konv. m. (525 zl. = 1050 korun r. č.) pro jednotlivého sirotka.

IV. V příčině vkladů do společných sirotčích pokladen v. tento čl. a cís. nař. ze dne 9. listopadu 1858 č. 205 ř. z., jakož i dodatek ze dne 18. března 1876 č. 51 ř. z.

V. V jistých případech, kdy určitým osobám nastává podle zákona povinnosť ku zřízení jistoty neboli kauce, vyhledává se, by kauce ta poskytovala jistotu pupilarní. Sem náležejí případy následující:

a) V oboru práva dědického:

1. Substituce a nařízení, která substitucím dle §§ 707—709 o. o. z. na roveň jest pokládati, dlužno na statcích v knihách pozemkových zapsati. Mají li taková nařízení neb substituce za předmět kapitály neb jinaké jmění movité, kteréž ustanovenému dědici neb legatáři má býti vydáno, musí býti zjištěno pupilárně, pokud zjištění v poslední vůli samé nebylo prominuto, aneb když účastníci pravoplatně se ho zřekli. Předpisy ty platí též o požívání dědictví aneb podílu dědického (§ 158 pat.).

2. t. zv. cautio Muciana: Dědice nebo legatáře pod resolutivní neb zápornou výminkou ustanoveného stihne povinnosť k pupilárnímu zjištění dědictví nebo legátu vůči dědici neb legatáři později povolanému stejným spůsobem a objemem jako v případě fideikomisární substituce fiduciáře vůči fideikomisáři (§§ 707, 708 o. o. z.).

3. Za běžící roční platy a jiné odkazy, jejichž zaplacení buď za příčinou neprošlé ještě zákonné lhůty (§ 685 o. o. z.) anebo za příčinou lhůty

nebo výminky poslední vůli připojené ještě žádati nelze, může legatář jak před tak i po odevzdání žádati zákonnou jistotu (§ 161 pat.).

b) Dle práva horního může podnikatel horní, v jehož prospěch politickým úřadem na přenechání pozemku proti roční náhradě bylo právoplatně uznáno, ihned naléhati na přenechání pozemku, zřídil-li pupilární jistotu za roční náhradu, po případě za navrácení pozemku v předešlý stav (§ 103 zák. hor. a rozh. správ. s. dv. ze dne 12. října 1889 Budw. č. 4875).

c) Dle řádu trestního musí kauce nabídnutá za zrušení vazby vyšetřovací (§ 192 tr. r.) býti složena buď v hotovosti nebo v takových cenných papírech, kterých dle zákona k uložení peněz sirotčích lze užiti, a sice dle bursovního kursu dne složení; kromě toho může býti poskytnuta zřízením hypotéky nebo rukojemstvím (§ 193 tr. ř.).

d) Kauce notářská musí býti složena buď v hotovosti nebo v cenných papírech s jistotou pupilární nebo pojištěna hypotékou pupilární (§ 23 not. ř.).

e) Kauce při smlouvách s erárem, která má býti pojištěna hypotékou, může býti zřízena jen proti jistotě pupilární (dekr. dv. kanc. ze dne 18. prosince 1843 sv. 71 sb. z. pol.). — Další případy z oboru práva správního, zejména finančního v. pod čl. Kauce.

Jistota žalobní (cautio actoria).

I. Pojem.

Žalobce, o kterém v zemi, kde spor se vede, není známo, že jest dostatečně zámožným, jest povinen žalovanému zříditi jistotu ku krytí nákladů sporných, nebo nabídnouti se ku přísaze, že tuto jistotu složiti nemůže (§ 406 s. ř.).

II. Výjimky.

Tento předpis s. ř. doznal však velmi četných výjimek zvláštními druhy řízení, jimiž mnohé zásady s. ř. značně byly obmezeny neb úplně zrušeny.

1. Ten, kdo co žalobce vystupuje ve sporu civilním, pro který jest osvobozen od povinnosti kolkové a poplatkové, jest sproštěn též závazku žalovanému pro útraty soudní jistotu složiti nebo přísahati, že tuto jistotu složiti nemůže (zák. ze dne 23. června 1878 č. 79 ř. z.).

2. Správce konkursní podstaty nemusí složiti jistotu žalobní aniž přísahu chudoby, ježto dle § 18 konk. ř. nelze pro pohledávku na jmění do konkursní podstaty náležité vydobyti exekuci zjišťovací (rozh. ze dne 13. května 1873 č. 9821 rep. nál. č. 50). Rovněž jest i konkursní věřitel, jehož pohledávka za likvidní uznána byla, ve sporu proti podstatě od složení žalobní jistoty osvobozen, ježto jeho pohledávka sama konkursní podstatě co jistota sloužiti musí (rozh. ze dne 7. září 1870 č. 10.446).

3. Pustil-li se žalovaný ve spor tím, že odpověď na žalobu podal, nemůže již jistoty žalobní žádati, ježto pustění se ve spor dlužno pokládati za mlčky projevené vzdání se práva jistotu žádati a dle analogie § 408 s. ř. možno není po provedeném řízení sporném vynesení rozsudku žádostí za jistotu žalobní zdržovati (rozh. ze dne 15. ledna 1878 č. 563 a 6797 a rozh. ze dne 8. ledna 1888 č. 15.523 sb. »Gl. U.« č. 6783).

4. Při námitkách proti výpovědi z nájmu nelze jistoty žalobní požadovati, ježto námitky ve věcech nájemních nelze pokládati za první žalobu ve smyslu § 406 s. ř., nýbrž pouze za právní účinek dané výpovědi (rozh. ze dne 5. září 1878 č. 10.072 sb. »Gl. U.« č. 7134).

5. Protokolovaná obchodní firma není povinna jistotu složiti, poněvadž provozuje obchod, ze kterého platí daň z výdělku a z příjmu, a tudíž za dostatečně zámožnou považována býti musí, ač-li ovšem žalovaný řádné provozování obchodního závodu jejího nepopřel (rozh. ze dne 12. list. 1878 č. 12.528 sb. »Gl. U.« č. 7201).

6. Jistota žalobní nemůže býti nikdy žádána v záležitostech rušené držby, ježto cís. nař. ze dne 27. října 1849 zvláštní řízení pro spory z rušené držby nařizuje a nikde nepředpisuje, že žalobce je povinen jistotu složiti (rozh. ze dne 6. února 1883 č. 1481 časop. »Právník« r. 1884).

7. Žádosť za složení žalobní jistoty při žalobě směnečné budiž zamítnuta a sice, ježto dle § 5 nař. min. spr. ze dne 25. ledna 1850 č. 52 ř. z. ku žalobě směnečné z pravidla platební rozkaz se vydati má, aniž by žalobce žalovanému teprve jistotu pro možné útraty soudní byl povinen zříditi, a ježto 3denní lhůta v § 7 tohoto nař. vytčená ku podání námitek proti rozkazu platebnímu jest peremptorní, takže nepřístupna jest žádosť za složení žalobní jistoty, kteráž ostatně s duchem jednoduchého a urychleného řízení směnečného ani se nesrovnává (rozh. ze dne 5. září 1883 č. 10.596 časop. »Jur. Bl.« r. 1884).

8. Žádosť za složení žalobní jistoty nemá místa ve sporu o rozvod manželství (rozh. ze dne 4. února 1881 č. 953 sb. 8282),

9. rovněž ne v řízení mandatním (rozh. ze dne 20. srpna 1887 č. 1062 sb. 10.621).

III. K otázce, smí-li býti připuštěna přísaha chudoby, když žalobce před tím jistotu v hotovosti nabídl, dlužno přisvědčiti, poněvadž žalobci dle § 406 s. ř. volba přísluší, a ježto žalobci po tom, když již ochotu projevil jistotu složiti, později ale změnou majetkových okolností jistotu složiti nemůže, nelze odpírati právo, co žalobce vystoupiti (rozh. ze dne 30. dubna 1878 č. 4770 sb. »Gl. U.« č. 6937 a ze dne 15. května 1878 č. 5428 sb. »Gl. U.« 6980).

Nenabídl-li žalobce jistoty v žalobě, nelze tuto vrátiti, ježto dle § 1 s. ř. platí v řízení sporném zásada, že soudce, pokud zákonem výslovně k tomu není oprávněn, spor projednávati nesmí z povinnosti úřední, a poněvadž nárok žalovaného, žádati žalobní jistotu jest processualním právem, které straně jen za jistých podmínek přísluší, a jehož může tato dle své vůle užiti nebo neužiti. Ostatně nemůže soudce, neznaje majetkových poměrů stran při podání žaloby rozhodovati, zda je zde případ závazku žalobcova ku složení jistoty čili nic. Z těchto důvodů budiž rozhodnuto o povinnosti žalobcově (§ 406 s. ř.) ku složení jistoty nebo přísahy chudoby jen na žádosť žalovaného a po slyšení stran (rozh. ze dne 13. února 1878 č. 1457 rep. nál. č. 97, sb. »Gl. U.« č. 6839, rozh. ze dne 9. července 1878 č. 7645 sb. »Gl. U.« č. 7059, rozh. ze dne 28. srpna 1878 č. 9818 sb. »Gl. U.« č. 7124).

IV. Lhůta žádosti za kauci.

Ohledně lhůty, kdy žalovaný jest oprávněn žádati žalobní jistotu, bylo častěji rozhodnuto, že i při stání odročeném se tak státi může; před podáním odpovědi se tak však státi musí (rozh. ze dne 20. května 1890 č. 5757 časop. »Ger. Halle« r. 1890, rozh. ze dne 22. září 1874 č. 1053 »Gl. U.« č. 5472). Rovněž je přípustno žádati žalobní jistotu po zamítnutí námitky nepříslušnosti (rozh. ze dne 28. ledna 1873 č. 671) nebo po rekognici příloh žalobních (rozh. ze dne 8. února 1888 č. 1439).

V. Útraty.

Útraty sporu incidenčního, o žalobní jistotě zahájeného, buďtež upraveny samostatně a nikoliv až v rozsudku konečném, ježto při každém sporu incidenčním ve smyslu zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z. (§ 24) má podlehlá strana ve všech případech útraty protivníku způsobené nahraditi, a ježto i soudcovské zmírnění jistoty žalovaným žádané nemůže se pokládati za částečné jeho podlehnutí (rozh. ze dne 28. března 1882 č. 3775 časop. »Ger. Zeit« r. 1883).

VI. Dle nového soudního řádu (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113. ř. z.) jest rovněž žalovaný oprávněn žádati na žalobci jistotu za náklady soudní. Příslušný návrh, obnos žádané jistoty obsahující, musí býti učiněn již při prvním stání a před pustěním se ve spor (§ 59 n. s. ř.). Dá-li soud návrhu místa, ustanoví zároveň lhůtu, do které žalobce jistotu k soudu složiti, nebo nezpůsobilost svou ku složení jistoty přísežně prokázati jest povinen (§ 60). Až do rozhodnutí o návrhu na složení jistoty, není žalovaný povinen v řízení o věci hlavní pokračovati (§ 61). Zamítne-li soud návrh na složení jistoty, není třeba vyčkati, až usnesení právní moci nabude, nýbrž soud může ihned pokračování v řízení naříditi. Stížnosť proti tomuto usnesení jest vyloučena (§ 61). Byla-li jistota v ustanovené lhůtě složena, resp. přísaha vykonána, pokračovati jest v řízení dalším teprve ku návrhu jedné se stran. Objeví-li se během sporu, že poskytnutá jistota nedostačuje, může žalovaný doplnění její navrhnouti, o kterémžto návrhu rovněž soud rozhodne (§ 62). Stížnosť proti usnesením soudu ve příčině poskytnutí nebo doplnění jistoty nemá účinku odkládacího (§ 61 a 62).

O povinnosti cizinců ku složení jistoty viz čl. Cizinci.

VII. Poplatky.

Rozsudky sporů incidenčních ve příčině žalobní jistoty vedených, podlehají poplatku 2 zl. 50 kr., který se zapravuje v kolcích (p. s. 103 *B*, *b* popl. z.; nál. spr. s. dv. ze dne 6. prosince 1887 sb. »Budwinski« č. 3804).

Zkratky.

A. a Cl. = Adler a Clemens
adv. ř. = advokátní řád
arg. = argument
aut. zák. = autorský zákon
cel. a mon. ř. = celní a monopolní řád
cís. nař. = císařské nařízení
cís. pat. = císařský patent
cit. = citovaný
čas. »Centr. Bl. f. jur. Pr.« = časopis »Centralblatt für juristische Praxis«
čas. »Ger. H.« = časopis »Gerichts-Halle«
čas. »Ger. Ztg.« = časopis »Gerichts-Zeitung«
čas. »Jur. Bl.« = časopis »Juristische Blätter«
čas. »Not. Ztg.« = časopis »Notariats-Zeitung«
č. = číslo
čl. = článek
d. dv. kanc. = dekret dvorní kanceláře
d. dv. kom. = dekret dvorní komory
div. ř. = divadelní řád
dr. ř. = dražební řád
Ex. = Exell
fin. zem. řed. = finanční zemské ředitelství
Gl. U. = Glaser Unger
gub. nař. = guberniální nařízení
haus. pat. = hausirní patent
hor. z. = horní zákon
jmen. z. = jmenovaný zákon
instr. = instrukce
jur. norm. = jurisdikční norma
kn. jud. = kniha judikátů
knih. ř. = knihovní řád
konk. ř. = konkursní řád
l. nař. = list nařizovací
lit. = litera
min. = ministerstvo
min. fin. = ministerstvo financí
min. k. a v. = ministerstvo kultu a vyučování
min. ob. = ministerstvo obchodu

min. or. = ministerstvo orby
min. spr. = ministerstvo spravedlnosti
min. vn. = ministerstvo vnitra
min. z. obrany = ministerstvo zemské obrany
míst. = místodržitelství
nál. = nález
nál. pl. = nález plenární
nař. = nařízení
nař. min. = nařízení ministerské
nař. míst. = nařízení místodržitelské
nejv. roz. = nejvyšší rozhodnutí
not. ř. = notářský řád
nov. = novela
obec. ř. = obecní řád
o. o. z. = obecný občanský zákonník
obch. z. = obchodní zákonník
odp. z. = odpůrčí zákon
odst. = odstavec
osn. = osnova
§ = paragraf
plen. roz. = plenární rozhodnutí
pol. sb. z. = politická sbírka zákonů
p. s. = položka sazby
popl. z. = popl. zákon
rep. n. = repertorium nálezů
res. = resoluce
roz. = rozhodnutí
roz. kas. dv. = rozhodnutí kasačního dvoru
roz. nejv. = rozhodnutí nejvyšší
roz. nejv. s. dv. = rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru
roz. říš. s. = rozhodnutí říšského soudu
roz. spr. s. dv. = rozhodnutí správního soudního dvoru
ř. z. = říšský zákonník
říz. náj. = řízení nájemní
říz. v. v. manž. = řízení ve věcech manželských
říz. v. v. nep. = řízení ve věcech nepatrných
říz. nesp. = řízení nesporné
říz. str. = řízení stručné
sb. = sbírka
sb. z. s. = sbírka zákonů soudních
sm. ř. = směnečný řád
s. ř. — soudní řád
stav. ř. = stavební řád
str. = strana
sv. = svazek
tisk. z. = tiskový zákon
tr. popl. z. = trestní poplatkový zákon
tr. ř. = trestní řád
tr. z. = trestní zákon
tr. z. důch. = trestní zákon důchodkový

úvod. z. = úvodní zákon
vl. př. = vládní předloha
vod. z. = vodní zákon
voj. sb. z. = vojenská sbírka zákonů
voj. tr. z. = vojenský trestní zákon
vyhl. = vyhláška
výn. = výnos
výn. min. = výnos ministerský
zákl. z. st. = základní zákon státní
zák. = zákon
zák. o ochr. vz. = zákon o ochraně vzorků
zák. o ochr. zn. = zákon o ochraně známek
zák. o výs. = zákon o výsadách
západohal. s. ř. = západohaličský soudní řád
Zeitsch. f. Verw. = Zeitschrift für Verwaltung
z. z. = zemský zákonník
žel. dopr. ř. = železniční dopravní řád
živ. obch. k. = živnostenská obchodní komora
živ. ř. = živnostenský řád.

Seznam věcný.

(Číslice značí čísla stránek.)

Chronologický seznam pramenů právních.

A) Zákonodárství říšské.

Pat. ze dne 16. září 1744, st. 131
dv. d. ze dne 28. října 1772, st. 385
» » » » 21. května 1774, st. 385
» » » » 24. » » st. 385
pat. ze dne 23. srpna 1777, st. 105
» » » 1. září 1781 č. 23 a 24 sb. z. s., st. 423
dv. d. ze dne 31. prosince 1781, st. 213
» » » » 20. června 1782 č. 54 sb. z. s., st. 393
» » » » 28. května 1783 č. 139 sb. z. s., st. 313
» » » » 25. srpna » č. 179 sb. z. s., st. 519
» » » » 5. prosince » Josef. zák. sv. 6. str. 549, st. 509
» » » » 20. února 1784 č. 244 sb. z. s., st. 520
» » » » 4. března » č. 254 sb. z. s., st. 14
» » » » 5. » » č. 262 sb. z. s., st. 14
res. » » 14. června » č. 306 sb. z. s., st. 5, 314, 403
dv. d. » » 14. července » č. 313 sb. z. s., st. 439
res. » » 11. srpna » č. 335 sb. z. s., st. 11, 366, 520
dv. d. » » 23. » » Josef. zák. sv. 6. st. 549, st. 509
res. » » 11. září » č. 336 sb. z. s. st. 499
dv. d. » » 13. » » Josef. zák. sv. 6. str. 549, st. 509
» » » » 27. » » č. 341 sb. z. s., st. 391
» » » » 30. » » č. 344 sb. z. s., st. 366
» » » » 9. října » st. 116
» » » » 8. listopadu 1784 č. 361 sb. z. s., st. 11
cís. nař. ze dne 17. listopadu 1784, st. 105
» » » » 10. února 1785 č. 387 sb. z. s, st. 436
» » » » 23. září » č. 462 sb. z. s., st. 519
res. ze dne 31. října 1785 č. 489 sb. z. s., st. 310, 313, 403, 435
dv. d. ze dne 12. prosince 1785 č. 520 sb. z. s., st. 124
» » » » 31. srpna 1786, st. 116
» » » » 18. září » č. 577 sb. z. s., st. 486
» » » » 15. ledna 1787 č. 621 sb. z. s., st. 323, 391, 392, 425
» » » » 4. května » č. 676 sb. z. s., st. 124
» » » » 6. července » č. 690 sb. z. s, st. 322
» » » » 10. října » st. 116
pat. » » 2. ledna 1788, st. 131

B) Nařízení a výnosy úřadů správních.

výn. min. fin. ze dne 21. září 1853 č. 30.034, st. 206
výn. min. práv ze dne 6. března 1854 č. 2474, st. 307
nař. min. ze dne 2. dubna 1854 č. 5213, st. 307
výn. min. fin. ze dne 6. dubna 1854 č. 27.412, st. 148
» » » » » 11. července 1854 č. 28.235, st. 204
» » » » » 17. » » č. 3030, st. 446
» » » » » 9. září 1854 č. 26.502, st. 248
» » » » » 23. » » č. 38.598, st. 502
nař. min. práv ze dne 22. října 1854 č. 19.728, st. 308
výn. min. fin. ze dne 2. listopadu 1854 č. 5700, st. 198
» » » » » 6. » » č. 47.025, st. 503
nař. » » » » 17. října 1855 č. 15.255, st. 502
» » » » » 11. listopadu 1855 č. 49.834, st. 446
výn. » » » » 1. prosince 1855 č. 41.809, st. 401
výn. min. ze dne 3. ledna 1856 č. 26.852, st. 539
výn. min. práv ze dne 25. dubna 1856 č. 8911, st. 486
výn. min. fin. ze dne 31. května 1856 č. 18.653 l. nař. č. 29, st. 249
» » » » » 9. června 1856 č. 4818, st. 447
výn min. obch. ze dne 12. srpna 1856 č. 20.759, st. 354
výn. min. práv ze dne 20. srpna 1856 č. 18.022, st. 256, 308
výn. min. k. a vyuč. ze dne 26. září 1856 č. 14.051/1118, st. 264
» min. fin. ze dne 6. listopadu 1856 č. 38.349/803, st. 329
nař min. sprav. ze dne 14. února 1857 č. 31.980 Zeitsch. f. Verw. r. 1857 č. 13, st. 450
výn. min. fin. ze dne 16. března 1857 č. 36.192, st. 502
» » » » » 30. srpna » č. 937, st. 238
výn. min. sprav. ze dne 29. října 1857 č. 22.224, st. 490
» » » » » 29. srpna » č. 22.464, st. 309
» » » » » 26. května 1858 č. 10.074, st. 438
výn. min. fin. ze dne 26. června 1858 č. 3114, st. 204
» » » » » 4. prosince 1858 č. 46.060, č. 14 z. z. česk., st. 446
cís. nař. ze dne 17. května 1859 č. 26 l. nař., st. 249
» » » » 21. července 1859 č. 33.016 l. nař. č. 39, st. 249
» » » » 3. srpna 1659 č. 28.546, st. 37, 204
nař. ze dne 26. ledna 1860 č. 2891 l. nař. č. 7, st. 248
nař. min. vn. ze dne 15. června 1860 č. 18.795, st. 233
nař. min. fin. ze dne 4. října 1860 č. 50.325, l. nař. č. 50, st. 249
výn. min. sprav. ze dne 10. října 1860 č. 14.939, st. 125
nař. min. sprav. ze dne 9. prosince 1860 č. 11.388, st. 422
výn. » » » » 1. června 1862 č. 3927, st. 209
výn. min. fin. ze dne 26. ledna 1863 č. 1698, st. 350
výn. min. sprav. ze dne 31. ledna 1863 č. 582, st. 526
výn. min. obch. ze dne 28. února 1863 č. 2306, st. 523
výn. min. fin. ze dne 25. března 1863 č. 11.390/849, st. 266
» » » » » 13. června » č. 19.865, st. 259
nař. min. ze dne 29. dubna 1864 č. 3563, st. 428
výn. min. vn. ze dne 28. listopadu 1864 č. 7820, st. 45
nař. min. sprav. ze dne 29. prosince 1864 č. 2205, st. 157
výn. min. fin. ze dne 27. června 1865 č. 9389, st. 209
» » » » » 25. srpna » č. 6569, st. 182

výn. min. fin. ze dne 28. srpna 1865 č. 6657, st. 539
nař. st. min. ze dne 9. ledna 1866 č. 23. 419, st. 464
výn. min. fin. ze dne 29. března 1866 č. 617, st. 209
výn. min. sprav. ze dne 10. května 1866 č. 1376, st. 42
» » » » » 7. června 1866 č. 6261, st. 42
výn. min. fin. ze dne 14. dubna 1867 č. 43.907, st. 183
výn. min. sprav. ze dne 24. června ů867 č. 4459, st. 157
výn. min. fin. ze dne 12. července 1867 č. 14.429 příloha ku l. nař. min. fin. č. 9 r. 1867, st. 248
výn. min. fin. ze dne 25. listopadu 1867 č. 45.437, st. 369
nař. min. vn., spr. a fin. ze dne 9. července 1868 č. 2907, st. 252
výn. min. sprav. ze dne 3. listopadu 1868, č. 12.847, st. 526
výn. min. vn. ze dne 15. března 1869 č, 2694, st. 511
» » » » » 17. » » č. 3265 Zeitsch. f. Verw. r. 1869 č. 13 str. 60, st. 76
výn. min. fin. ze dne 17. září 1869 č. 11.184, st. 15
výn. min. sprav. ze dne 27. září 1869 č. 11.181, st. 434
výn. min. vn. ze dne 26. května 1870 č. 57.491, st 510
výn. min. k. a vyu. ze dne 1. srpna 1870 č. 7552, st. 509
nař. min. vn., práv a fin. ze dne 22. listopadu 1870 č. 13.092, st. 539
nař. říšs. min. války ze dne 1. ledna 1871 oddíl 5 č. 3741, st. 294
» » » » » » 8. května 1871 oddíl. 11 č. 1278, st. 295
výn. min. vn. ze dne 25. února 1871 č. 280 Zeitsch. f. Verw. roč. IV. č. 22 str. 88, st. 76
výn. min. fin. ze dne 17. května 1871 č. 14.611, st. 350
výn. min. vn. ze dne 1. července 1871 č. 8729, Zetsch. f. Verw. roč. IV. č. 43 str. 170, 171, st. 76
výn. min. fin. ze dne 11. srpna 1871 č. 1414, st. 15
výn. min. vn. ze dne 1. listopadu 1871 č. 14.303 Zeitsch f. Verw. roč. V. č. 1., str. 143
výn. min. ze dne 14. listopadu 1871 č. 4250, st. 546
výn. min. fin. ze dne 13. prosince 1871 č. 35.393, st. 463
výn. min. or. ze dne 20. února 1872 č. 4987, st. 455
nař. min. obch. ze dne 2. března 1872, st. 106
výn. min. k. a vyu. ze dne 28. září 1872 č. 11.980, st. 264
výn. min. obch. ze dne 16. listopadu 1872 č. 20.576, st. 302
roz. min. vn. ze dne 27. prosince 1872 čas. Zeitsch. f. Verw. roč. IV. č. 15 str. 59, st. 511
výn. min. obch. ze dne 21. ledna 1873 č. 2073, st. 292
» » » » » 2. února 1873 č. 3303, st. 355
výn. min. fin. ze dne 11. dubna 1873 č. 8143, st. 301
výn. min. k. a vyu. ze dne 1. července 1873 č. 8493, st. 333
výn. min. fin. ze dne 13. července 1873 č. 15.966, st. 54, 183
výn. min. obch. ze dne 19. září 1873 č. 48.967, st. 292
» » » » » 19. listopadu 1873 č. 9329, st. 302
výn. min. ze dne 27. listopadu 1873 č. 5337, st. 546
výn. min. sprav. ze dne 16. února 1874 č. 2183, st. 552
výn. min. k. a vyu. ze dne 7. dubna 1874 č. 2124, st. 333
výn. min. sprav. ze dne 31. května 1874 č. 7470, st. 500
roz. min. obch. ze dne 5. srpna 1874, st. 348

výn. min. fin. ze dne 6. srpna 1874 č. 8661, st. 470
výn. min. obch. ze dne 16. srpna 1874 č. 25.684, st. 355
výn. min. fin. ze dne 18. září 1874 č. 12.320, st. 421
» » sprav. ze dne 24. října 1874 č. 14.491 st. 17
» » » » » 13. prosince 1874 č. 17.028, st. 552
» » fin. ze dne 8. ledna 1875 č. 339, st. 209
» » obch. ze dne 10. ledna 1875 č. 499, st. 290
» min. sprav. ze dne 17. ledna 1875 č. 479, st. 123, 308
výn. min. fin. ze dne 3. února 1875 č. 31.995, st. 181
výn. říšs. min. války ze dne 24. února 1875 č. 458, st. 352
výn. min. sprav. ze dne 30. března 1875 č. 42.71, st. 256
nař. říšs. min. války ze dne 21. června 1875 präs. č. 2215, st. 295
výn. min. fin. ze dne 2. července 1875 č. 17.223, st. 257
» » obch. ze dne 26. srpna 1875 č. 1997, st. 302
» » » » » 5. ledna 1876 č. 33.135, st. 353
» » sprav. ze dne 14. května 1876 č. 8040, st. 316
» » fin. ze dne 19. května 1876 č. 1746, st. 249
» » » » » 20. » » č. 12.792, st. 512
» » » » » 22. července 1876 č. 19.071, st. 101
» » » » » 15. října 1876 č. 19.279, st. 463
nař. min. obch. ze dne 18. října 1876 č. 30.084, st. 294
výn. min. or. ze dne 26. října 1876 č. 20.635, st. 107
» » » » 11. listopadu 1876 č. 10.961, st. 107
nař. min. or. ze dne 24. března 1877 č. 3089, st. 454
» » » » » 13. dubna » č. 2882, čas. Zeitsch. für Verw. z r. 1878 č. 3., st. 454
výn. min. fin. ze dne 27. » » č. 5997, st. 266
nař. min. or. » » 11. května » č. 3869, čas. Zeitsch. für Verw. z r. 1878 č. 11, st. 454
» » » » » 15. » » č. 2392 čas. Zeitschr. für Verw. r. 1878 č. 3, st. 454
výn. min. fin. » » 24. » » č. 8500, st. 463
výn. min. k. a vyu. ze dne 16. července 1877 č. 7438, st. 221
výn. min. obch. ze dne 26. října 1877 č. 26.745, st. 292
nař. min. or. ze dne 18. listopadu 1877 č. 10.352, st. 454
výn. min. k. a vyu. ze dne 18. ledna 1878, č. 3071, st. 510
výn. min. fin. ze dne 4. března 1878, č. 2702, st. 367, 420, 446
» » sprav. ze dne 12. března 1878 č. 3243, st. 552
výn. min. obch. ze dne 24. dubna 1878 č. 871, Röll č. 248, st. 355
výn. min. fin. ze dne 23. června 1878 č. 10.572, st. 350
výn. min. obch. ze dne 28. června 1878 č. 1026, st. 340
nař. min. or. ze dne 18. září 1878 č. 7450, st. 507
výn. min. obch. ze dne 30. prosince 1878 č. 35.924, st. 352
» » » » » 31. » » č. 35.834, st. 352
» » » » » 9. dubna 1879 č. 8772, st. 290
výn. min. fin. ze dne 19. dubna 1879 č. 5031, st. 369
výn. min obch. ze dne 30. prosince 1879 č. 31.081, st. 292
» » » » » 31. » » č. 13.224, st. 302
» » » » » 15. února 1880 č. 4401, st. 294.
výn. min. fin. ze dne 3. října 1880 č. 30.093, st. 175

výn. min. fin. ze dne 7. února 1881 č. 35.615, st. 266
výn. min. sprav. ze dne 8. března 1881 č. 2711, st. 424
výn. min. obch. » » 27. května » č. 15742, st. 340
nař. min. or. » » 3. června » č. 5182, st. 455
výn. min. obch. » » 23. prosince » č. 2049, st. 126
» » » » » 1. února 1882 č. 42.171 z r. 1881, st. 293
» » » » » 21. » » č. 41.559 z r. 1881, st. 340
výn. min. fin. » » 7. března » č. 23.085, st. 434
výn. min. obch. » » 12. února 1883 č. 4884, st. 250
nař. říšs. min. války ze dne 11. června 1883 präs. č. 3529, st. 295
výn. min fin. ze dne 18. července 1883 č. 22.087, st. 178
» » » » » 28. » » č. 23.016, st. 463
výn. min. obch. ze dne 1. srpna 1883 č. 24.932, st. 353, 358
výn. min. vn. ze dne 14. února 1884 č. 520 čas. Zeitsch. für Verw. r. 1884 č. 41, st. 145
výn. min. fin. ze dne 11. března 1884 č. 8844, st. 101
výn. min. sprav. ze dne 26. května 1884 č. 16.600 z r. 1883, st. 4
výn. min. k. a vyuč. ze dne 7. srpna 1884 č. 15.553, st. 45
výn. min. obch. ze dne 22. března 1885 č. 2324, st 143, 234
» » vn. a obch. ze dne 27. května 1885 č. 15.576, st. 226
nař. min. obch. ze dne 23. října 1885 č. 36.389, st. 233
výn. min. vn. a obch. ze dne 4. ledna 1886 č. 30.936 z r. 1885, st. 227
» » » ze dne 1. července 1886 č. 366, st. 233
» » sprav. ze dne 7. července 1886 č. 6261, st. 526
nař. min. fin. ze dne 20. července 1886 č. 8638, st. 439
nař. min. k., vyuč., fin. a obch. ze dne 8. list. 1886 č. 8152, st. 542
výn. praes. ze dne 6. března 1887 č. 5810, st. 21
» min. sprav. ze dne 6. října 1887 č. 16.486, st. 42
výn. » » » » 13. pros. » č. 42 l. nař., st. 42
výn. min. sprav. » » 16. října 1888 č. 12.092, st. 4
» » fin. » » 10. pros. » č. 41.391, st. 165
nař. min. sprav. » » 16. » » č. 21.465, st. 422
výn. min. vn. » » 23. února 1889 č. 34.071, st. 222
výn. min. obch. » » 18. března » č. 5471, st. 222
nař. » » » » 19. dubna » č 33.154 z r. 1888, st. 250
výn. min. vn. ze dne 3. května 1889 č. 8037, st. 352
» » sprav. ze dne 28. srpna 1889 č. 16.480, st. 422
» » vn. ze dne 26. listopadu » č. 20.088, st. 45
nař. min. sprav. ze dne 25. ledna 1890 č. 4 l. nař., st. 308
výn. min. fin. ze dne 19. září 1890 č. 10.775, st. 266
» » obch. ze dne 8. října » č. 17.903, st. 251
» » » » » 22. listopadu 1890 č. 44.926, st. 292
nař. min. zemské obrany ze dne 6. dubna 1891 č. 656, st. 283, 288
výn. » » » » » 5. června » č. 9152, st. 352
výn. min. vn. ze dne 9. ledna 1892 č. 26.319 z r. 1891, st. 69
» » » » » 19. dubna » č. 28.875, st. 44
nař. min. sprav. ze dne 11. května 1892 č. 8879, č. 9 l. nař., st. 257
výn. min. vn. ze dne 4. září 1892 č. 10.784, st 44
výn. min. fin. ze dne 23. prosince 1892 č. 46.915, st. 158
» » » » » 22. ledna 1893 č. 897, st. 159

výn. min. fin. ze dne 27. ledna 1893 č. 3793, st. 158
výn. min. vn. » » 25. února » č. 541, st. 23
nař. min. obch. ze dne 19. září » č. 48.967, st. 251
» » fin. ze dne 6. března 1894 č. 761 z r. 1893 l. nař. č. 8, st. 249
výn. » » » » 5. dubna » č. 13.364, st. 159
nař. min. zemské obrany ze dne 20. srpna 1894 č. 1744, st. 283
výn. min. fin. ze dne 20. května 1895 č. 12.792, st. 41

C) Zákonodárství zemské.

I. Království české.

Nař. míst. ze dne 26. prosince 1850 č. 200 z. z., st. 263
výn. min. fin. ze dne 4. srpna 1852 č. 13.073, č. 264 z. z., st. 197
vyhl. míst. » » 11. října 1855 č. 43 z. z., st. 464
» » » » 21. srpna 1857 č. 42 z. z., st. 143
výn. min. fin. » » 4. prosince 1858 č. 46.060, č. 14 z. z., st. 446
zák. » » 7. dubna 1866 č. 11 z. z., st. 143
» » » 28. srpna 1870 č. 71 z. z., st. 107
» » » 10. února 1873 č. 12 z. z., st. 328
» » » 24. » 1873 č. 17. z. z., st. 331
» » » 29. března 1873 č. 24 z. z., st. 199
» » » 5. prosince 1874 č. 92 z. z., st., 252
» » » 19. září 1883 č. 51 z. z., st. 360
» » » 10. dubna 1886 č. 40 z. z., st. 23
» » » 27. března 1887 č. 27 z. z., st. 267
» » » 21. dubna 1887 č. 32 z. z., st. 104
výn. míst. » » 19. září 1888 č. 79.097 č. 51. z. z., st. 104
zák. » » 8. ledna 1889 č. 5. z. z., st. 507
» » » 30. května 1889 č 35 z. z., st. 62
» » » 24. června 1890 č. 461 z. z., st. 331
» » » 25. června 1892 č. 34. z. z., st. 62
» » » 31. července 1892 č. 50 z. z., st. 225
» » » 17. prosince 1892 č. 8. z. z. z r. 1893, st. 359
» » » 11. února 1893 č. 23 z. z., st. 23
» » » 11. » 1893 č. 27. z. z., st. 23
vyhl. míst. » » 4. března 1893 č. 2207, č. 28 z. z., st. 23
zák. » » 29. října 1894 č. 85 z. z., st. 55
» » » 5. listopadu 1894 č. 90 z. z., st. 62
vyhl. míst. » » 2. května 1895 č. 62.000 č. 34 z. z., st. 230

gub. nař. ze dne 12. února 1789, st. 116
» » » » 28. října 1801 č. 2000, st. 264
gub. dekr. » » 24. října 1826 č. 52.366, st. 264, 265
gub. nař. » » 1. března 1833 č. 8983, st. 86
» » » » 14. července 1834 č. 11.677, st. 539
» » » » 11. ledna 1838 č. 662, st. 86
» » » » 26. května 1840 č. 32.756, st. 86
gub. präs. nař. ze dne 29. srpna 1843 č. 5819, st. 264, 265

výn. míst. ze dne 24. října 1851 č. 8396, st. 511
nař. míst. » » 27. ledna 1856 č. 1050, st. 263
výn. » » » 10. října 1856 č. 9724, st. 264
nař. » » » 30. » 1856 č. 10.223, st. 22
» » » » 15. listopadu 1856, st. 264
» » » » 25. července 1867 č. 2440, st. 262
výn. » » » 26. června 1872 č. 31.477, st. 264
» » » » 23. září 1872 č. 47.661, st. 264
» » » » 8. listopadu č. 51.778, st. 264
» » » » 20. dubna 1873 č. 18.132, st. 264
výn. zem. výboru ze dne 24. listopadu 1873 č. 29.325, st. 199
výn. míst. ze dne 18. května 1875 č. 15.356, st. 264
» » » » 26. října 1877 č. 57.173, st. 266
» » » » 6. září 1879 č. 53.296, st. 266
präs. nař. míst. ze dne 21. ledna 1881 č. 578, st. 266
výn. míst. ze dne 26. února 1881 č. 11.718, st. 266
» » » » 13. listopadu 1881 č. 37.136, st. 266
» » » » 11. května 1886 č. 90.138, st. 264
» » » » 19. září 1886 č. 26.705, st. 266
» » » » 30. » 1892 č. 114.457, st. 267
vyhl. » » » 4. března 1893 č. 2207, st. 23

II. Markrabství moravské.

Výn. min. fin. ze dne 4. srpna 1852 č. 13.073, č. 191 z. z., st. 197
zák. ze dne 12. ledna 1870 č. 3. z. z., st. 331
» » » 28. srpna 1870 č. 65 z. z., st. 107
» » » 2. června 1874, st. 252
» » » 23. března 1883 č. 43 z. z., st. 104
» » » 2. května 1886 č. 53 z. z., st. 143
» » » 4. března 1887 č. 53 z. z., st. 360
» » » 26. června 1890 č. 63 z. z., st. 70
» » » 31. července 1892 č. 66 z. z., st. 225

III. Vévodství slezské.

Zák. ze dne 25. března 1867 č. 12 z. z., st. 143
» » » 28. února 1870 č. 18 z. z., st. 331
» » » 28. srpna 1870 č. 51 z. z., st. 107
» » » 2. července 1874, st. 252
» » » 31. července 1892 č. 55 z. z., st. 225
» » » 3. června 1895 č. 45 z. z., st. 360

Nálezy nejvyšších stolic.

I. Nejvyšší soudní a kasační dvůr.

ze dne 26. června 1844 č. 5369 sb. č. 10.091, st. 141
» » 19. října 1845 č. 11.244, st. 457
» » 7. » 1849 sb. Gl. U. č. 889, st. 9

ze dne 23. srpna 1850 č. 4249, st. 306
» » 20. prosince 1851 č. 11.181 čas. Ger. Ztg. r. 1856 č. 130, st. 139
» » 13. února 1852 č. 873 čas. Ger. Ztg. r. 1856 č. 137, st. 328
» » 23. dubna 1852 č. 3760 čas. Ger. Ztg. r. 1852 č. 154, st. 203
» » 4. července 1854 č. 6917 sb. Gl. U. č. 26, st. 382
» » 13. února 1855 č. 700 sb. Gl. U. č. 72, st. 130, 205
» » 19. dubna 1855 č. 3365 sb. Gl. U. č. 81, st. 382
» » 11. června 1855 č. 5350 sb. č. 100, st. 433
» » 20. listopadu 1855 č. 11.480 sb. 985, st 383
» » 19. prosince 1855 č. 10.872 sb. Gl. U. č. 147, st. 130
» » 22. ledna 1856 č. 5141 sb. 156, st. 1
» » 26. února 1856 č. 1759 sb. Gl. U. č. 165, st. 205
» » 27. března 1856 č. 263a čas. Ger. Ztg. r. 1856 č. 93, st. 535
» » 8. dubna 1856 č. 2981 sb. 184 st. 374
» » 15. » » » 3575 st. 201
» » 15. » » sb. Gl. U. č. 188, st. 125
» » 29. » » č. 3919 sb. Gl. U. č. 991, st. 203
» » 10. února 1857 sb. Gl. U. č. 290, st. 9
» » 12. května 1857 č. 4444, st. 536
» » 19. » » č. 4697 sb. 356, st. 385
» » 16. června » č. 5915 sb. Gl. U. č. 1024, st. 426
» » 25. července 1857 sb. Gl. U. č. 491, st. 130
» » 29. » » č. 6946 sb. Gl. U. č. 420, st. 328
» » 5. ledna 1858 č. 13.015 sb. Gl. U. č. 495, st. 372
» » 16. » » č. 960 sb. Gl. U. č. 511, st. 371
» » 14. dubna » sb. Gl. U. č. 542, st. 548
» » 4. května 1858 č. 3143, st. 33
» » 30. června » č. 6588 sb. Gl. U. č. 587, st. 373
» » 5. srpna 1858 č. 8522 sb. Gl. U. č. 604, st. 372, 381
» » 14. » » č. 9557 sb. Gl. U. č. 610, st. 435
» » 7. prosince 1858 č. 10.227 sb. Gl. U. č. 678, st. 140
» » 19. dubna 1859 č. 2974, st. 1
» » 4. května 1859 sb. Gl. U. č. 784, st. 547
» » 11. » » č. 5402 sb. č. 791, st. 430
» » 15. » » č. 2380 sb. Gl. U. č. 808, st. 426
» » 14. září 1859 č. 10.178 sb. č. 861, st. 140
» » 14. » » č. 10.216 sb. Gl. U. č. 862, st. 521
» » 7. prosince 1859 č. 13.936 sb. Gl. U. č. 924, st. 140
» » 13. listopadu 1860 č. 10.978 sb. Gl. U. č. 1226, st. 447
» » 30. ledna 1861 č. 11.876 sb. Gl. U. č. 1261, st. 421
» » 26. února 1861 č. 1237 sb. Gl. U. č. 1278, st. 328
» » 18. července 1861 sb. Gl. U. č. 1359, st. 491
» » 20. srpna 1861 č. 4191 sb. Gl. U. č. 1374, st. 139
» » 19. září 1861 č. 5406, st. 303
» » 25. » » sb. Gl. U. č. 1393, st. 549
» » 30. října 1861 č. 5129 sb. 2072, st. 486
» » 12. listopadu 1861 č. 7026 čas. Ger. Ztg. r. 1863 č. 108 a 130
sb. Gl. U. č. 1415, st. 485
» » 24. prosince » č. 7112 sb. Gl. U. č. 1443, st. 139
» » 7. ledna 1862 č. 6708 kn. jud. 45, st. 203

ze dne 27. března 1862 č. 1612 sb. č. 1501, st. 424
» » 18. června » č. 2050 sb. Gl. U. č. 1533, st. 39
» » 31. července » č. 4982 sb. Gl. U. č. 1546, st. 376
» » 22. října 1862 č. 7061 sb. č. 1580, st. 433
» » 7. ledna 1863 č 8025 sb. 1626, st. 386
» » 12. května 1863 sb. Gl. U. č. 1712, st. 8
» » 15. » » č. 2758 sb. Gl. U. W. IV. 1717, st. 443
» » 20. » » sb. Gl. U. č. 1719, st. 125
» » 8. července » č 4665 st. 304, 305
» » 16. září 1863 č. 6607 sb. 1797, st. 410
» » 29. » » č. 7128 sb. Gl. U. č 1804, st. 32
» » 8. října » č. 6849 sb. Gl. U. č. 1809, st. 469
» » 12. ledna 1864 č. 197, sb. Gl. U. č. 1851, st. 38
» » 14. února » sb. A. Cl. č. 40, st. 491
» » 10. května 1864 č. 3001 sb. Gl. U. č. 1915, st. 38
» » 28. června » č. 4762, sb. Gl. U. č. 1936, st. 426
» » 7. září 1864 č. 1068 Glaser II., st. 518
» » 9. » » č. 6352 sb. Gl. U. č. 2708, st. 40
» » 21. » » č. 5992, sb. A. Cl. č. 32, st. 479
» » 25. října 1864 č. 8083, st. 382
» » 2. listopadu 1864 sb. Gl. U. č. 2003 st. 549
» » 8. » » č. 4581, st. 380
» » 19. ledna 1865 č. 5891 sb. Gl. U. č. 327, st. 140
» » 14. února » sb. Gl. U. č. 2120, st. 363
» » 18. dubna » č. 3238, st. 34
» » 25. » » č. 2308 sb. Gl. U. č. 2164, st. 36
» » 30. května » č. 4368, sb. 2190, st. 382
» » 4. července » č. 5419, sb. 2217, st. 379
» » 19. » » sb. Gl. U. č. 2228, st. 124
» » 25. » » sb. Gl. U. č. 2234, st. 365
» » 30. srpna » č. 7074 sb. Gl. U. č. 2268, st 203
» » 12. prosince 1865 sb. Gl. U. č. 2340, st. 365
» » 20. února 1866 sb Gl. U. č. 2396, st. 363
» » 27. března » č. 2073 sb. Gl. U. č. 2428, st. 130
» » 18 dubna » č. 2862 sb. Gl. U. č. 2460, st. 40
» » 18. » » č. 2752 sb. Gl. U. č. 2159, st. 327
» » 1. května » č. 4011 sb. Gl. U. č. 2478, st. 372
» » 8. » » č. 4268 sb. Gl. U. č. 2490, st. 424
» » 3. července » č. 6146, st. 379
» » 10. » » č. 5767 sb. 2542, st. 383
» » 18. » » č. 7360 sb. Gl. U. č. 2551, st. 435
» » 5. září 1866 č. 1158, st. 35
» » 11. » » sb. Gl. U. č. 2606, st. 9
» » 11. » » sb Gl. U. č. 2607, st. 365
» » 2. října » sb. č. 2625, st. 431
» » 10. » » sb. Gl. U. č. 2635, st. 8
» » 16. » » č. 18.776 čas. Not. Ztg. r. 1868 č. 17, st. 538
» » 23. » » č. 6369 sb. č. 2647, st. 433
» » 4. prosince 1866 č. 10.749 sb. Gl. U. č. 2672, st. 146
» » 5. » » č. 10.746 sb. Gl. U. č. 2674, st. 40

ze dne 15. února 1870 sb. Gl. U. č. 3751, st. 491
» » 8. března » č. 2555, st. 32
» » 23. » » č. 3133 sb. Gl. U. č. 3759, st. 244
» » 29. » » č. 3130 sb. Gl. U. č. 3766, st. 381
» » 30. dubna » č. 14.624, st. 32
» » 18. května » č. 5697 sb. č. 3795, st. 438
» » 9. června » č. 6715 sb. Gl. U. č. 3809, 391
» » 27. července » č. 8732 sb. 3837, st. 386
» » 9. srpna » sb. Gl. U. č. 8740, st. 447
» » 31. srpna » č. 2858, st. 432
» » 7. září » č. 10.446, st. 554
» » 4. listopadu » č. 7357, sb. č. 3942, st. 486
» » 6. prosince » č. 5306, st. 34
» » 10. ledna 1871 č. 250 sb. 400, st. 382
» » 16. » » sb. Gl. U. č. 4384, st. 364
» » 23. února » č. 10.117 sb. 4066, st. 386
» » 16. března » č. 10.051, st. 305
» » 15. dubna » č. 1991, sb. č. 4127 st. 141
» » 25. » » č. 5065 čas. Jur. Bl. r. 1872, st. 371
» » 25. » » č. 5065 sb. 4138, st. 378
» » 11. května » č. 13.862 sb. č. 4163, st. 146
» » 11. » » č 5252 sb. č. 4167, st. 376
» » 7. června » č. 6760 sb. č. 4192, st. 381
» » 14. června 1871 č. 6799 sb. Gl. U. č. 4201, st. 244
» » 5. července » č. 4359, st. 303, 304
» » 10. srpna » sb. 4249, st. 506
» » 5. září » sb. Gl. U. č. 4258, st. 9
» » 5. října » č. 10.359 sb. Adler-Clemens č. 335, st. 80
» » 31. » » sb. Gl. U. č. 4290, st. 124
» » 31. » » č. 13.074 sb. Gl. U. č. 4291, st. 244, 429
» » 2. listopadu » sb. Gl. U. č. 4295, st. 548
» » 21. » » č. 14.104 sb. 4331, st. 383
» » 29. » » č. 14.209 sb. Gl. U. č. 4311, st. 471
» » 30. » » č. 8302, sb. Gl. U. č. 4343, st. 200
» » 12. prosince » č. 14.778 sb. č. 4357, st. 383
» » 19. » » č. 14.966 sb. Gl. U. č. 4367, st. 522
» » 21. » » č. 12.589 sb. 4375, st. 383
» » 28. » » č. 15.214 sb. Gl. U. č. 4379, st. 371
» » 18. ledna 1872 č. 4444, st. 433
» » 7. února » č. 1116 sb. č. 4472, st. 382
» » 29. » » č. 15.286 sb. Gl. U. č. 4499, st. 94
» » 12. března » č. 2627 sb. Gl. U. č. 4513, st. 391
» » 27. » » č. 3007 sb. Gl. U. č. 4537, st. 391
» » 28. » » č. 15.418 sb. Gl. U. č. 4538, st. 426
» » 3. dubna » sb. Gl. U. č. 4515, st. 9
» » 4. » » č. 11.937, st. 304
» » 30. » » sb. Gl. U. č. 4590, st. 9
» » 1. května » č. 4310 kn. jud. č. 73, st. 77
» » 8. » » č. 4684 sb. Gl. U. č. 5205, st. 390
» » 5. června » č. 5799 sb. Gl. U. č. 4626, st. 244

ze dne 9. července 1872 č. 2279 kn. jud. č. 20, st. 437
» » 17. » » č. 6405, sb. Gl. U. č. 4659 resp. nál. č. 6, st. 201
» » 24. » » č. 7036 sb. Gl. U. č. 4665 rep. nál. č. 7, st. 486
» » 25. » » sb. E. U. č. 10, st. 10
» » 22. srpna » č. 8352 sb. č. 4691, st. 378
» » 1. října » č. 10.072 sb. Gl. U. č. 4718, st. 244
» » 29. » » č. 11.167 sb. Gl. U. č. 4754, st. 94
» » 29. » » č. 11.273 rep. nál. č. 24, st. 382
» » 6. listopadu » sb. A. Cl. č. 405, st. 462
» » 12. » » sb. Gl. U. č. 4770 rep. nál. č. 29, st. 548
» » 12. » » č. 11305 sb. Gl. U. č. 4772, st. 447
» » 8. ledna 1873 č. 12.937 sb. Gl. U. č. 4850, st. 373
» » 21. » » č. 36 rep. nál., st. 494
» » 28. » » č. 671, st. 555
» » 19. února » sb. Gl. U. č. 4882, st. 9
» » 10. března » č. 7021, st. 305, 306
» » 31. » » č. 1001, st. 499
» » 17. dubna » č. 3743 sb. Gl. U. č. 4939, st. 521
» » 18. » » č. 3962 sb. Gl. U. č. 4942, st. 94
» » 29. » » sb. Gl. U. č. 5352, st. 491
» » 30. » » sb. A. Cl. č. 433, st. 462
» » 7. května » č. 4424 sb. Gl. U. č. 4964, st. 270
» » 7. » » č. 4049 Zeitsch. f. Verw. r. 1873 č. 32, st. 447
» » 8. » » sb. 4966, st. 505
» » 13. » » č. 9821 rep. nát. č. 50, st. 554
» » 11. června » č. 5741 sb. Gl. U. č. 5006, st. 426
» » 8. července » č. 6335, st. 447
» » 10. září » č. 8109 sb. Gl. U. č. 5072, st. 521
» » 11. » » č. 8953 sb. Gl. U. č. 5079, st. 425
» » 14. října » sb. č. 5104, st. 431
» » 17. » » rep. nál. 57, st. 491
» » 25. listopadu » č. 10.684 sb. Gl. U. č. 5147, st. 439
» » 3. prosince » č. 11.752 sb. Gl. U. č. 5161, st. 94
» » 11. » » č. 12.034 sb. Gl. U č. 5170, st 521
» » 12. » » č. 11.823 sb. Adler-Clemens č. 474, st. 41
» » 16. » » č. 12.213 sb. Gl. U. č. 5176, st. 244
» » 17. » » sb. Gl. U. č. 5177 kn. jud. č. 81, st. 548
» » 30. » » č. 12.372 sb. Gl. U. č. 5192, st. 40
» » 8. ledna 1874 č. 210, st. 447
» » 13. » » č. 10 sb. Gl. U. č. 5219, st. 371
» » 20. » » sb. Gl. U. č. 5969 rep. nál. 66, st. 491
» » 4. února » č. 797 sb. Gl. U. č. 5240, st. 244
» » 4. března » č. 1532 sb. Gl. U. č. 5287, st. 40
» » 4. » » sb. Gl. U. č. 5288, st. 9
» » 10. » » č. 2102 č. 5712, st. 381
» » 21. dubna » č. 3371 sb. č. 5340, st. 139
» » 29. » » sb. A. Cl. č. 495, st. 491
» » 2. června » č. 5008 sb. Gl. U. č. 5379, st. 371, 372

ze dne 1. července 1874 č. 6282 sb. Gl. U. č. 5406, st. 247
» » 22. » » sb. Gl. U. č. 5426, st. 9
» » 3. září » č. 10.089 sb. č. 5485, st. 430
» » 15. » » č. 8512, sb. Gl. U. č. 5467, st. 538
» » 22. » » č. 1053 sb. Gl. U. č. 5472, st. 555
» » 7. října » č. 5498, st. 432
» » 13. » » Röll č. 134. st. 347
» » 3. listopadu » č. 19.023 Röll č. 137, st. 346
» » 3. » » č. 11.644 sb. č. 5525, st. 430
» » 17. prosince » č. 11.221 čas. Ger. H. r. 1875 č. 39, sb. A. Cl. sv. IV. č. 537, st. 524
» » 28. ledna 1875 č. 12.566 z r. 1874, st. 305
» » 10. února » č. 116 sb. Gl. U. č. 6737, st. 327
» » 12. » » č. 13.683, st. 499
» » 18. března » č. 1001, st. 499
» » 2. dubna » č. 559, Röll č. 150, st. 354
» » 18. května » č. 5697 sb. Gl. U. č. 3795, st. 438
» » 20. » » sb. Gl. U. č. 5727, st. 10
» » 13. června » sb. Gl. U. č. 5759, st. 344
» » 15. » » č. 6304 sb. Gl. U. č. 5758, st. 94
» » 23. » » č. 5576 sb. 5771, st. 378
» » 13. července » sb. Gl. U. 5789, st. 344, 345
» » 3. srpna » sb. Gl. U. č. 5818, st. 345
» » 4. » » č. 8363 čas. Ger. H, č. 99, st. 538
» » 5. » » sb. A. Cl. č. 604, st. 462
» » 22. září » č. 10.280 sb. Gl. U. č. 5861, st. 372
» » 7. prosince » č. 13.393 sb. Gl. U. č. 5930, st. 391
» » 15. » » č. 11.952 sb. č. 5945, st. 141
» » 4. ledna 1876 sb. Gl. U. č. 5969, st. 491
» » 26. » » č. 842 sb. Adler-Clemens č. 657, st. 81
» » 26. » » č. 842, Riehl str. 273, st. 83
» » 4. února » č. 9354 sb. Gl. U. č. 6013, st. 130
» » 8. června » č. 6376 sb. Gl. U. č. 6169, st. 521
» » 10. » » č. 10.820, st. 306
» » 16. » » sb. Gl. U. č. 6184, st. 11
» » 20. » » č. 9350 sb. Gl. U. č. 6190, 501
» » 27. » » č. 7249 sb. Gl. U. č. 6192, st. 391
» » 27. » » č. 7570 sb. Gl. U. č. 6194, st. 437
» » 28. » » Röll č. 186, st. 342
» » 28. července 1876 č. 3543 sb. 6213, st. 380
» » 8. srpna » sb. Gl. U. č. 9301, st. 344
» » 3. října » č. 9989 sb. Gl. U. č. 6249, st. 247
» » 8. listopadu 1876 č. 7294, sb. Czelechowski č. 153, st. 495
» » 8. » » č. 13.074 sb. Gl. U. č. 6279, st. 244
» » 28. » » č. 14.127, sb. č. 6299, rep. nál. č. 88, st. 428
» » 29. » » č. 13.376 čas. Ger. Ztg. r. 1877 č. 67, st. 371
» » 5. prosince » č. 13.890 sb. Gl. U. č. 6306, st. 439
» » 17. » » sb. Gl. U. 2947, st. 9
» » 19. » » č. 14.853 sb. Gl. U. č. 6323, st. 472
» » 21. » » č. 10.649 sb. Gl. U. č. 6328, st. 1

ze dne 18. ledna 1877 č. 6477 sb. Gl. U. č. 6355, st. 38
» » 21. » » č. 6389, st. 492
» » 30. » » sb. Gl. U. č. 6366, st. 211
» » 6. února » č. 1403 sb. Gl. U. č. 8606, st. 139
» » 6. » » sb. 6371, st. 505
» » 2. března » č. 12399 sb. č. 143 st. 271
» » 27. března » č. 3620 sb. Gl. U. č. 6428, st. 538
» » 5. dubna » č. 11.242, st. 83
» » 1. května » č. 5235 sb. Gl. U. č. 6464, st. 439
» » 8. » » č. 5682 sb. Gl. U. č. 6474, st. 382
» » 8. » » Röll č. 211, st. 347
» » 9. » » č. 1824, st. 305
» » 11. července 1877 č. 6518, st. 431
» » 14. srpna 1877 č. 9874 sb. č. 6535, st. 430
» » 18. září 1877 sb. Gl. U. č. 6554, st. 124
» » 20. » » sb. Gl. U. č. 6393, st. 125
» » 2. října » Röll č. 8, st. 344
» » 6. října » č. 9906, st. 271
» » 30. » » č. 12.930, sb. 6603, st. 382
» » 30. » » č. 7643 sb. Gl. U. č. 6599, st. 40
» » 2. listopadu 1877 č. 2259 sb. Gl. U. č. 6618, st. 328
» » 6. » » č. 9680 sb. Gl. U. č. 2911, st. 439
» » 6. » » č. 12.398 sb. 6626, st. 378
» » 14. » » sb. 7744, st. 505
» » 23. listopadu » č. 9052, st. 324
» » 4. prosince » Röll č. 234, st. 347
» » 12. » » č. 11.826 čas. Ger. Ztg. č. 68, st. 38
» » 28. » » č. 14.257, st. 511
» » 4. ledna 1878 č. 15.558 sb. Gl. U. č. 6776, st. 372
» » 9. » » č. 15.743 sb. Gl. U. č. 6790, st. 382
» » 15. » » č. 563, st. 554
» » 1. února » č. 12.947, st. 499
» » 13. » » č. 1457 rep. nál. č. 97, sb. Gl. U. č. 6839, st. 555
» » 20. března » sb. Gl. U. č. 7754, st. 123
» » 28. » » č. 13.472 sb. Gl. U. č. 6888, st. 327
» » 4. dubna » sb. Gl. U. č. 6904, st. 327
» » 12. dubna 1878 č. 622, st. 271
» » 24. » » č. 871 Röll č. 248, st. 355
» » 26. » » č. 14.976 z r. 1877, sb. A. Cl. č. 762, st. 512
» » 30. » » č. 4770 sb. Gl. U. č. 6937, st. 555
» » 2. května » č. 10.231, st. 426
» » 3. » » č. 15.655 z r. 1877, Röll č. 52, st. 354
» » 10. » » č. 1228, st. 108
» » 14. » » č. 6965, st. 436
» » 14. » » č. 5671, sb. č. 6974, st. 410
» » 15. » » č. 5428, sb. Gl. U. č. 6980, st. 555
» » 5. června » č. 240 sb. Gl. U. č. 7019, st. 38
» » 12. » » č. 6695 sb. Czelechowski č. 213, st. 495
» » 25. » » č. 6030 sb. A. Cl. č. 789, st. 41
» » 4. července 1878 č. 3706 sb. Gl. U. č. 7056, st. 426

ze dne 9. července 1878 č. 7645 sb. Gl. U. č. 7059, st. 555
» » 18. » » č. 8061 sb. Gl. U. č. 7073, st. 371
» » 25. » » č. 14.556 sb. et. Cl. č. 795, st. 297
» » 13. srpna » Röll č. 261, st. 347
» » 22. » » č. 8665 sb. Gl. U. č. 7117, st. 475
» » 27. srpna 1878 č. 8854 sb. č. 7120, st. 386
» » 28. » » č. 9818 sb. G. U. č. 7124, st. 555
» » 5. září » č. 10.072 sb. Gl. U. č. 7134, st. 554
» » 14. září » č. 5153 a. c. 773, st. 38
» » 17. října » č. 8941 sb. č. 7180, st. 1
» » 22. » » č. 11.653 sb. Gl. U. č. 7182, st. 439.
» » 30. » » č. 8187 sb. Gl. U. č. 7187, st. 39
» » 12. listopadu » č. 12.528 sb. Gl. U. č. 7201, st. 555
» » 12. listopadu » č. 12.399 sb. č. 7776, st. 383
» » » » » č. 12.745 sb. č. 8612, st. 430
» » 13. » » č. 9324 sb. Gl. U. č. 7205, st. 425
» » 28. » » č. 6326 sb. Gl. U. č. 7232, st. 40
» » 3. prosince » č. 13.375 sb. 7235, st. 386
» » 12. » » sb. Gl. U. č. 7201 čas. Ger. Ztg. r. 1881, č. 54, st. 8.
» » 18. » » č. 10.626 sb. Gl. U. č. 7254, st. 203.
» » 21. prosince » č. 4619, st. 83
» » 23. » » č. 12.152, st. 272
» » 23. » » č. 14.152, st. 271
» » 8. ledna 1879 č. 210 sb. 7278, st. 430
» » 9. » » č. sb. Gl. U. č. 7279, st. 548
» » 14. » » č. 338 sb. 7284, st. 378
» » 28. » » sb. A. Cl. č. 817, 462
» » » » » č. 7307, st. 436
» » 30. » » č. 13.443 sb. 7313, st. 410
» » » » » č. 933 sb. Gl. U. č. 7315, st. 521
» » 4. února » č. 1062 sb. Gl. U. č. 7321, st. 438
» » 11. » » č. 1094 čas. Ger. Ztg. r. 1880 č. 72 čas. Jur. Bl. r. 1879 č. 21, st. 443
» » 13. » » sb. A. Cl. č. 825, st. 462
» » 19. » » č. 869 sb. A. Cl. č. 827. st. 297
» » 4. března » č. 12.943 sb. Gl. U. č. 7355, st. 39
» » 11. » » č. 2795, st. 81
» » 20. » » č. 14.451 sb. Gl, U. č. 7383, st. 328
» » 26. » » č. 3239 sb. Gl. U. č. 7387, st. 371
» » 27. » » čas. Jur. Bl. r. 1879 č. 17, st. 347
» » 1. dubna » sb. č. 7397, st. 505
» » 9. » » č. 2143 sb. Gl. U. č. 7409, st. 372
» » 22. » » č. 13.004 sb. Gl. U. č. 7427, st. 40
» » 29. » » čas. Jur. Bl. r. 1880 č. 48, st. 365
» » 30. » » č. 3236 sb. Gl. U. č. 7438, st. 40
» » 6. května » č. 3662 čas. Jur. Bl. r. 1879 č. 26, st. 443
» » 10. června » č. 6355 sb. Gl. U. č. 7509, st. 244
» » 14. června » č. 11.179 čas. Jur. Bl. r. 1879 č. 39, st. 374
» » 1. července » kn. jud. 104, st. 436

ze dne 2. července 1879 č. 4426 sb. Gl. U. č. 7533, st. 471
» » 8. » » č. 544, st. 301
» » 9. » » sb. Gl. U. č. 7537, st. 125
» » 30. » » č. 7657 sb. Gl. U. č. 8653, st. 244
» » 7. srpna » č. 8160 sb. č. 7555, st. 378
» » 16. září » č. 7749 čas. Jur. Bl. r. 1879 č. 43, st. 545
» » 23. září » č. 10.462 sb. č. 7582, st. 411
» » 30. » » čas. Ger. Ztg. r. 1879 č. 88, st. 77
» » 2. října 1879 č. 8342, sb. Gl. U. č. 8673, st. 139
» » 9. » » č. 10.112, st. 355
» » 14. » » č. 10.626, sb. č. 7601, st. 411
» » 29. » » sb. Gl. U. č. 7521, čas. Ger. Ztg. r. 1881 č. 54, st. 8
» » 19. listopadu » č. 12.709, sb. Gl. U. č. 8702, st. 243
» » 24. prosince » č. 7706, st. 437
» » 19. ledna 1880 č. sb. Gl. U. č. 7836, st. 548
» » 20. » » č. 339, sb. č. 7811, st. 410
» » 20. » » č. 8720, st. 431
» » 22. » » č. 452 čas. Ger. H. č. 40, st. 539
» » 17. února » č. 653, sb. Gl. U. č. 7854, st. 549
» » 19. » » č. 554 sb. Gl. U. č. 7866, st. 38
» » 24. » » sb. Gl. U. č. 7867, st. 548
» » 2. března » č. 1913 sb. č. 8726, st. 382
» » 12. » » č. 13.994, st. 499
» » 16. » » č. 2947, sb. č. 7896, st. 430
» » 13. dubna » č. sb. Gl. U. č. 7589, 7934, st. 77
» » 21. » » č. 7355, sb. č. 1823, st. 142
» » 11. května » č. 7974, st. 437
» » 20. » » č. čas. Jur. Bl. č. 44, st. 403
» » 23. června » č. 7266, sb. Gl. U. č. 8028, st. 327
» » 13. července » č. sb. Gl. U. č. 8043, st. 436
» » 5. srpna » č. 8757, sb. Gl. U. č. 8771, st. 38
» » 24. » » č. 9971, sb. č. 8072, st. 383
» » 31. » » č. 9862 sb. Gl. U. č. 8780, st. 371
» » 15. září » č. 10.504, sb. Gl. U. č. 8906. st. 243
» » 28. » » č. 8111, st. 436
» » 3. října » č. 8688, sb. Gl. U. č. 8053, st. 328
» » 5. » » č. 11.417 sb. A. Cl. č. 932, st. 80. 81
» » 13. » » č. 8974, sb. č. 8137, st. 374
» » 4. listopadu » čas. Jur. Bl. r. 1881 č. 2, st. 9
» » 4. » » č. 11.231, sb. Gl. U. č. 8161, st. 434
» » 6. listopadu » č. 8536 sb. č. 281, st. 510
» » 10. » » č. 13.280, sb. Gl. U. 8191, st. 391
» » 17. » » č. 12.933, čas. Jur. Bl. z r. 1881 č. 81, str. 417
» » 18. » » č. 9888, sb. č. 12.349, st. 501
» » 10. prosince » č. sb. Gl. U. č. 8211, st. 549
» » 11. prosince » č. 10.953 sb. č. 302, st. 153
» » 21. » » č. 14.332, sb. Gl. U. č. 8217, st. 538
» » 28. » » č. 14.474, sb. Gl. U. č. 8227, st. 440
» » 4. ledna 1881 č. 13.697, sb. Gl. U. č. 8239, st. 40
» » 20. » » č. 13.112, sb. Gl. U. č. 8259, st. 328

ze	dne	25.	ledna	1881	č. 613 sb. 8850 st. 323
»	»	4.	února	»	č. 953 sb. č. 8282, st. 555
»	»	15.	»	»	sb. Gl. U. č. 8190, st. 461
»	»	17.	března	»	č. 14.364, st. 83
»	»	22.	března	»	rep. nál. 106, st. 9
»	»	23.	»	»	č. 2566, sb. Gl. U. č. 9737, st. 38
»	»	30.	»	»	č. 11.703, sb. č. 8371, kn. jud. č. 109, st. 486
»	»	1.	června	»	čas. Not. Ztg. r. 1882 č. 16, st. 431
»	»	2.	»	»	č. 6317, st. 457
»	»	22.	»	»	č. 7094 sb. Gl. U. č. 8458, st. 363
»	»	2.	července	»	č. 6290, sb. č. 8415, st. 410
»	»	5.	července	»	č. 7613, sb. č. 9744, st. 487
»	»	20.	»	»	č. 7724 sb. A. Cl. č. 978, st. 41.
»	»	17.	srpna	»	č. 9108, sb. Gl. U. č. 8474, st. 244
»	»	1.	září	»	č. 10.035 sb. Gl. U. č. 8489, st. 244
»	»	20.	září	1881	sb. č. 9756, st. 504
»	»	28.	»	»	č. 6226 sb. Gl. U. č. 8508, st. 327
»	»	29.	»	»	č. 8877 sb. Gl. U. č. 8512, st. 328
»	»	6.	října	»	č. 9007 sb. č. 8517, st. 379
»	»	19.	»	»	č. 10.381 sb. č. 8529, st. 34
»	»	19.	»	»	č. 9438 čas. Ger. Ztg. r. 1883 č. 23, st. 545
»	»	25.	»	»	č. 12.041 sb. č. 8533, st. 501
»	»	3.	listopadu	»	č. 8769, st. 394
»	»	29.	»	»	č. 12.986 sb. č. 9771, st. 382
»	»	7.	prosince	»	č. 11.363 sb. Gl. U. č. 8580, st. 81
»	»	10.	prosince	»	č. 6210 čas. Ger. Ztg. č. 394, st. 83
»	»	20.	»	»	č. 14.179 sb. Gl. U. č. 8594, st. 365
»	»	22.	»	»	č. 13.295 sb. Gl. U. č. 8599, st. 328
»	»	12.	ledna	1882	č. 11.927 sb. Gl. U. č. 8832, st. 38
»	»	24.	»	»	č. 595 sb. Gl. U. č. 8847, st. 244
»	»	31.	»	»	č. 746 sb. č. 8858, st. 381
»	»	8.	února	»	sb. Gl. U. č. 8874, st. 549
»	»	16.	»	»	č. 13.938 sb. Gl. U. č. 8887, st. 205
»	»	16.	»	»	sb. Gl. U. č. 8891, st. 548
»	»	1.	března	»	č. 2067 čas. Ger. H. č. 85, st. 538
»	»	2.	»	»	č. 907 sb. Gl. U. č. 8908, st. 38
»	»	14.	»	»	č. 2840 sb. Gl. U. č. 8920, st. 392
»	»	14.	»	»	č. 2900 sb. č. 8921, st. 432, 433
»	»	28.	»	»	č. 3775 čas. Ger. Ztg. r. 1883, st. 556
»	»	29.	»	»	č. 3143 sb. Gl. U. č. 8944, st. 365
»	»	4.	dubna	»	č. 3636 sb. Gl. U. č. 8943, st. 364
»	»	4.	»	»	č. 2513 sb. Gl. U. č. 8946, st. 538
»	»	5.	»	»	č. 3251 sb. Gl. U. č. 8949, st. 426
»	»	12.	»	»	č. sb. Gl. U. č. 8951, st. 549
»	»	19.	»	»	č. 5017, st. 306
»	»	25.	»	»	č. 4097, st. 304, 305
»	»	26.	»	»	č. 4693 sb. A. Cl. č. 1022, st. 297
»	»	16.	května	»	č. 5406 sb. č. 9791, st. 383
»	»	16.	»	»	č. 5423, st. 457
»	»	1.	června	»	sb. Czelechowski č. 310, st. 491

ze dne 24. července 1888 č. 364 rep. nál. č. 142, st. 548
» „ 17. srpna » č. 9388 sb. Gl. U. č. 12.309, st. 367
» » 17. » » č. 9579, st. 441
» » 18. září » sb. Gl. U. č. 12.349, st. 365
» » 2. října » č. 11.480 sb. Gl. U. č. 12.372, st. 243
» » 2. » » č. 11.696 čas. Ger. Ztg. r. 1889 č. 4, st. 493
» » 13. listopadu » č. 13.275 sb. č. 12.435, st. 437
» » 13. » » č. 13.041 sb, Gl. U. č. 12.433
» » 14. » » č. 13.333, st. 442
» » 4. prosince » č. 13.910 sb. Gl. U. č. 12.466, st. 537, 538
» » 18. » » č. 13.216 sb. č. 12.476, st. 7
» » 15. ledna 1889 č. 341, st. 441, 442
» » 22. » » č. 729 čas. Jur. Bl. r. 1889 č. 22, st. 430
» » 29. » » čas. Jur. Bl. r. 1889 č. 13, st. 436
» » 29. » » č. 759, st. 353
» » 29. » » sb. Gl. U. č. 12.970, st. 549
» » 20. února » čas. Ger. H. r. 1889 č. 21, st. 429
» » 21. » » č. 15.140, st. 353
» » 13. března » čas. Ger. H. r. 1889 č. 27, st. 491
» » 22. března 1889 č. 49 sb. č. 1215, st. 146
» » 3. dubna » č. 3819, st. 441
» » 4. » » č. 2748 čas. Ger. H. r. 1889 č. 29, st. 486
» » 10. » » č. 4155 čas. Ger. Ztg. r. 1889 č. 27, st. 7
» » 25. » » č. 4488, st. 442
» » 28. » » č. 2035 sb. Gl. U č. 12.659, st. 327
» » 30. » » čas. Not. Ztg. r. 1889 č. 44, st. 430
» » 8. května » č. 5459 čas. Ger. Ztg. r. 1889 č. 39, st. 7
» » 22. » » č. Jur. Bl. r. 1889 č. 25, st. 8
» » 29. » » č. 6284, st. 442
» » 4. června » č. 6373 sb. Novák III. 100, st. 430
» » 5. » » č. 6404 čas. Ger. H. r. 1889 č. 39, st. 458
» » 7. června » č. 3265 sb. č. 1232, st. 510
» » 18. » » čas. Centralblatt VII. 391, st. 205
» » 10. července » č. 7882 čas. Ger. H. č. 43, st. 493
» » 24. » » sb. A. Cl. č. 1983, st. 461
» » 1. srpna 1889 č. 5933, sb. Gl. U. č. 12.854, st 364
» » 28. » » č. 9629, sb. Gl. U. č. 12.878, st. 38
» » 28. » » č. 9870 sb. Gl. U. č. 12.880, st. 364
» » 17. září » č. 9279 čas. Ger. Ztg. r. 1890, č. 7, st. 493
» » 1. října » sb. Novák IV. 185, st. 490
» » 2. » » č. 11.419 sb. Czelechowski č. 546, st. 494
» » 10. » » č. 9778 čas. Ger. H. r. 1890 č. 11, st. 411
» » 23. » » č. 12.130, st. 457
» » 25. » » čas. Ger. H. r. 1889 č, 45, st. 491
» » 29. » » č. 12.158 čas. Ger. H. r. 1890 č. 2, st. 444
» » 29. » » č. 12.463 sb. Gl. U. č. 12.973, st. 392
» » 5. listopadu » čas. Ger. Ztg. r. 1890 č. 8, st. 461
» » 5. listopadu » č. 3272, st. 146
» » 6. » » č. 12.715 čas. Ger. Ztg. r. 1889 č. 45, st. 428
» » 12. » » č. 13.893, st. 441

ze dne	14.	listopadu	1889	č. 12.539 sb. Gl. U. č. 13.001, st. 435
» »	21.	»	»	č. 11.250 sb. Gl. U. č. 13.007, st. 38
» »	3.	prosince	1889	č. 12.072 sb. Gl. U. č. 13.029, st. 362
» »	11.	»	»	č. 13.524, st. 353
» »	18.	»	»	rep. nál. č. 147, st. 491
» »	3.	ledna	1890	č. 14.690 z r. 1889, st. 5
» »	10.	»	»	č. 14.736, st. 4
» »	30.	ledna	1890	čas. Ger. H. r. 1890 č. 6, st. 430
» »	26.	února	»	č. 1878, st. 457
» »	5.	března	»	č. 2459 čas. Ger. H. r. 1890 č. 21, st. 457
» »	10.	dubna	»	č. 4058 čas. Centr. Bl. f. jur. Pr. sv. 8 č. 199, st. 480
» »	20.	května	»	č. 5757 čas. Ger. H. r. 1890, st. 555
» »	22.	»	»	čas. österr. Centr. Bl. f. j. Pr. VIII. 220, st. 461, 462
» »	3.	června	»	č. 6027, st. 4
» »	24.	června	»	č. 6899, st. 457
» »	12.	listopadu	»	č. 12.564, st. 441
» »	23.	listopadu	»	č. 9483 sb. č. 1379, st. 510
» »	13.	ledna	1891	č. 166 čas. Ger. Ztg. č. 10, st. 493
» »	24.	února	»	č. 415 kn. jud. 122, st. 439
» »	25.	»	»	č. 639, st. 549
» »	1.	dubna	»	č. 3519, čas. Ger. H. č. 37, st. 392
» »	1.	»	»	č. 3735, čas. Not. Ztg. č. 31, st. 391
» »	8.	»	»	sb. Novák IV. 360, st. 491
» »	6.	května	»	čas. Ger. Ztg. r. 1891 č. 39, st. 461
» »	13.	srpna	»	č. 9799, st. 353
» »	23.	září	»	č. 11.556 čas. Not. Ztg. č. 47, st. 538
» »	10.	prosince	»	č. 14.691 čas. Jur. Bl. č. 11 r. 1892, st. 426
» »	15.	ledna	1892	sb. č. 1491, st. 399
» »	3.	února	1892	č. 1252 čas. Ger. H. r. 1892 č. 14, st. 480
» »	9.	»	»	č. 1204, st. 442
» »	9.	»	»	č. 1394 čas. Ger. H. r. 1892 č. 19, st. 458
» »	1.	března	»	č. 2540 čas Ger. Ztg. č. 17, st. 392
» »	16.	»	»	č. 3270, st. 442
» »	21.	května	»	č. 5271, st. 353
» »	27.	července	»	č. 8937 čas. Not. Ztg. č. 38, st. 538
» »	9.	listopadu	»	čas. Jur. Bl. r. 1893 č. 1, st. 462
» »	12.	července	»	č. 7842, st. 4
» »	11.	listopadu	»	č. 9358 čas. Jur. Bl. č. 32 r. 1894, st. 153
» »	22.	»	»	č. 18.594 čas. Jur. Bl. r. 1893 č. 12, st. 77
» »	13.	prosince	»	č. 14.394, st. 441
» »	28.	»	»	č. 15.165, st. 442
» »	22.	února	1893	č. 2031, st. 442
» »	1.	března	1893	č. 1813 čas. Jur. Bl. r. 1893 č. 25, st. 112
» »	10.	března	1893	č. 459 čas. Jur. Bl. č. 35 r. 1894, st. 154
» »	16.	května	»	č. 5673, st. 442
» »	3.	října	»	č. 11.626 čas Ger. H. r. 1893 č. 52, st. 479
» »	10.	»	»	č. 6662, st. 545
» »	20.	prosince	»	č. čas. Ger. Ztg. r. 1894 č. 11, st. 461
» »	27.	února	1894	č. 2918 čas. Ger. H. č. 24 IV, st. 481
» »	24.	dubna	»	č. 4943, st. 521

II. Správní soudní dvůr.

ze	dne	29. dubna	1884	č. 719 sb. Budwinski č. 2108, st. 178
»	»	24. května	»	č. 944 sb. Budwinski č. 2133 sb. Ex. č. 1508, st. 414
»	»	25. září	»	sb. Budwinski č. 2226, st. 76
»	»	25. září	»	sb. Budwinski č. 2227, st. 76
»	»	10. prosince	»	č. 2711 čas. Jur. Bl. ze dne 10. prosince 1884, st. 493
»	»	3. ledna	1885	č. 2637, st. 506
»	»	7. února	»	sb. Budwinski č. 2398, st. 116
»	»	12. února	»	č. 433 sb. Budwinski č. 2403 sb. Ex. č. 473, st. 414
»	»	30. května	»	č. 1298, st. 544
»	»	14. září	»	č. 2250 sb. Ex. č. 1960, st. 414
»	»	15. září	»	č. 2668, st. 83
»	»	12. října	»	č. 2595 sb. Ex. č. 1479, st. 413
»	»	7. prosince	»	č. 2468 sb. Ex. č. 1126, st. 413
»	»	9. prosince	»	č. 3040 sb. Budwinski č. 2814, st. 181
»	»	27. ledna	1886	č. 3126 z r. 1885 sb. Budwinski č. 2887 sb. Ex. č. 1880, st. 413
»	»	5. února	»	č. 394 sb. Budwinski X. č. 2902, st. 266
»	»	10. dubna	»	č. 977 sb. Budwinski č. 3008, st. 183
»	»	10. »	»	č. 967 sb. Budwinski č. 3009, st. 183
»	»	12. »	»	č. 956 sb. Ex. č. 1489, st. 413
»	»	20. »	»	». 949 sb. Budwinski ». 3022, st. 183
»	»	27. »	»	č. 1164 sb. Ex. č. 1522, st. 414
»	»	8. května	»	č. 1249 sb. Budwinski č. 3050, st. 162
»	»	11. května	»	č. 1297 sb. Budwinski č. 3052, st. 196
»	»	15. června	»	č. 1333 sb. Ex. č. 1402, st. 413
»	»	23. června	»	č. 1803 sb. Budwinski č. 3125, st. 144
»	»	10. července	»	č. 1867 sb. Budwinski č. 3153, st. 182
»	»	25. září	»	č. 3176, st. 83
»	»	13. října	»	sb. Budwinski č. 3207, st. 76
»	»	29. listopadu	»	č. 3027 sb. Budwinski č. 3256, st. 414
»	»	30. prosince	»	č. 3526 sb. Ex. č. 1907, st. 413
»	»	27. ledna	1887	č. 170 sb. Budwinski č. 3362, st. 183
»	»	19. dubna	»	č. 1129 sb. Budwinski č. 3490, st. 197
»	»	9. července	»	č. 3634, st. 502
»	»	19. září	»	č. 2387 sb. Ex. č. 1416, st. 413
»	»	20. září	»	č. 1168 sb. Budwinski č. 3650, st. 183
»	»	17. října	»	č. 2624 sb. Ex. č. 1988, st. 415
»	»	18. října	»	č. 2771 sb. Budwinski č. 3709, st. 248
»	»	3. prosince	»	č. 3304 sb. Budwinski č. 3799, st. 182
»	»	6. »	»	sb. Budwinski č. 3804, st. 556
»	»	14. »	»	č. 2758 sb. Budwinski č. 3819, st. 284
»	»	23. »	»	č. 3568 sb. Budwinski č. 3836, st. 143
»	»	11. února	1888	č. 3068 sb. Budwinski č. 3928, st. 179
»	»	3. března	»	č. 3062 sb. Budwinski č. 3965, st. 196
»	»	18. března	»	č. 733 čas. Právník r. 1888, str. 789, st. 450
»	»	7. dubna	»	č. 1204 sb. Budwinski č. 4001, st. 196
»	»	10. »	»	č. 1244 sb. Budwinski č. 4033, st. 178

III. Říšský soud.

